KILE JWUMPE SEMƐŊI JWUMPE NINTANMPE

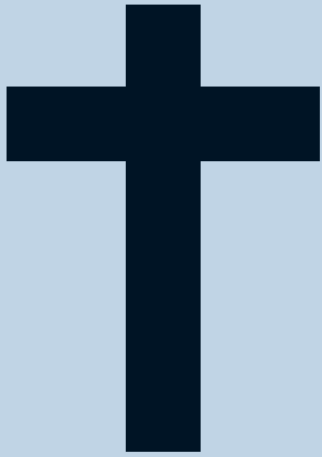

New Testament in Senoufo, Supyire Farakala; spp

KILE JWUMPE SEMƐŋI JWUMPE NINTANMPE

New Testament in Senoufo, Supyire Farakala; spp

copyright © 2008 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Supyire Sénoufo (Sénoufo, Supyire)

Translation by: Wycliffe Bible Translators

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2008, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.
This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.
You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

- You must give Attribution to the work.
- You do not sell this work for a profit.
- You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Senoufo, Supyire

© 2008, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.
This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.
You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

- You include the above copyright and source information.
- You do not sell this work for a profit.
- You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2015-03-17

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 29 Jan 2022
9c94658e-b59d-5cd7-bd2e-4e0770667d41

Contents

ZIIŊI 1
URUTI 49
MACWO 52
MARIKA 91
LUKA 115
YUHANA 157
KAPYIIŊKII 185
ƆRƆMU SHIINBII 223
1 Kɔrɛnti Shiinbii 239
2 KƆRƐNTI SHIINBII 256
GALATI SHIINBII 266
EFESE SHIINBII 272
FILIPI SHIINBII 277
KƆLƆSI SHIINBII 282
1 TESALONIKI SHIINBII 286
2 TESALONIKI SHIINBII 290
1 TIMƆTI 292
2 TIMƆTI 297
TITI 301
FILEMƆ 303
EBURU SHIINBII 305
YAKUBA 318
1 PIYƐRI 323
2 PIYƐRI 328
1 YUHANA 331
2 YUHANA 335
3 YUHANA 336
ZHUDE 337
KACYEEŊKII 339

Diɲyɛŋi sìiŋkanni séɱɛŋi pi maha u pyi Zhenɛzi
Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè séɱɛŋi funŋɔ jwumpe e ke

Ŋge séɱɛŋi u ɲyɛ Kile Jwumpe Sémpii puni niɲcyiiŋi. U mɛge ɲyɛ Zhenɛzi, kuru mɛge ɲwəhɔ ku ɲyɛ: «tasìige». Uru séɱɛŋi mɛg'à le tasìige, ɲaha na yɛ u na yu diɲyɛŋi tasìige ná sùpyaŋi niɲcyiiŋi ná *Izirayɛli shiinbii sìiŋkanni kyaa na.

Uru séɱɛŋi na yu kabwəhii shuunni kyaa na. Mà lwɔ́ kuni 1 na mà sà nɔ 11 wuuni na, kuru cyage na yu diɲyɛŋi ná u funŋɔ yaayi puni sìiŋkanni kyaa na, mu à jwo sùpyaŋi niɲcyiiŋi kani ná kapiini jyeŋkanni diɲyɛŋi i. Sùpyire kapegigii ɲyahaŋi kurugo, Kile à jwo na uru sí múnayaayi puni shi bò ná lùbwəh'e. Ŋka u à Nuhu shwɔ lire lùbwooni kakyaare na, ɲaha na yɛ u mpyi a tíi.

Mà lwɔ́ kuni 12 wuuni na mà sà nɔ séɱɛŋi takwɔ̀ge na, kuru cyage na yu *Ibirayima ná u tùluge shiinbii kyaa na, ná pire pi ɲyɛ Izirayɛli shiinbii, pire mpiimu cye kurugo, Kile à jwo na uru sí jwó le ɲìŋke sùpyishiŋi pun'á ke. Uru séɱɛŋi mú à li cyê na Kile u ɲyɛ Kafooŋi, u ɲyii wuuni li ɲyɛ sùpyire shiŋi puni si dá uru na Ibirayima fiige. U à dá Kile na, ka Kile si u pyi u cevoo maa tunmbyaara le ná u ná u tùluge e.

TUNMBYAARE na ɲyɛ mu à jwo kàaga, ti maha jà a pyi kànyi shuunni, lire ɲyɛ mɛ cevee shuunni shwəhəl'e; yii maha ŋkâa yiy'á na yii à pyi cìnmpyii, lire ɲyɛ mɛ shinnuu, na yii wà sì kapii pyi u sanŋi na mɛ, fo kacɛnŋkii kanni.

Kile diɲyɛ yaaŋkanni

1 Diɲyɛ tasìige e, Kile à nìɲyiŋi ná ɲìŋke dá. 2 Ŋìŋke yyaha baa woge niŋgage ku mpyi. Lùbwəhɔ ná numpini mpyi ku cyeyi puni i. *Kile Munaani sí mpyi na mpéele kuru lùbwəhe nìɲyiŋi na.

3 Ka Kile si jwo: «Bɛ̀ɛnmpe pu fworo» ka bɛ̀ɛnmpe si fworo. 4 Kile à bɛ̀ɛnmpe ɲya p'à ɲwɔ, ka u u pu ná numpini láha yiye na. 5 Maa bɛ̀ɛnmpe mɛge le canŋke, maa numpini mɛge le numpilage. Ka numpilage si wwɔ̀, ka ɲyɛ̀ge si múgo, ka kuru si mpyi canɲcyiige.

6 Ŋyɛ ka Kile si núr'a jwo: «Lwəhe ku táa, laaga ku pyi ku shwəhəl'e.» 7 Maa kuru laage yaa, mà tè̀g'a ɲìŋke lwəhe ná nìɲyiŋi lwəhe láha yiye na. Ka lire si mpyi li jwuŋkanni na. 8 Ka Kile si kuru laage mɛge le nìɲyiŋi. Ka numpilage si wwɔ̀, ka ɲyɛ̀ge si múgo, ka kuru si mpyi canzhənwoge.

9 Ŋyɛ ka Kile si núr'a jwo: «Nìɲyiŋi ɲwəhɔ lwəhe ku bínni cyaga niŋkin i, cyage sanŋke ku pyi tawaga.» Ka lire si mpyi li jwuŋkanni na. 10 Ka u u tawage mɛge le ɲìŋke, lwəh'à bínni cyage ŋkemu i ke, maa kuru mɛge le suumpe lwəhe. Maa lire ɲya l'à ɲwɔ.

11 Ŋyɛ ka Kile si jwo na yaayi shiŋi puni yi fyîn ɲìŋke na, sùmaŋi ná cire, yi i yasɛrɛ pyi yi tàanna ná yi shiŋi i. Ka lire si mpyi li jwuŋkanni na. 12 Ka yaayi shiŋi puni si fyîn ɲìŋke na, sùmaŋi ná cire, maa yasɛrɛ pyi mà tàanna ná yi shiŋi i. Ka Kile si lire ɲya l'à ɲwɔ. 13 Ka numpilage si wwɔ̀, ka ɲyɛ̀ge si múgo, ka kuru si mpyi canntanrawoge.

14 Ŋyɛ ka Kile si núr'a jwo na bɛ̀ɛnmpe yaayi yi pyi nìɲyiŋi na, yi i canŋke ná numpilage tɛgɛni láha. Yire yi pyi tàafyee mpiimu pi sí raa katáangii ná canyi ná yyeegii cyêre ke. 15 Yire yaayi yi pyi nìɲyiŋi na, yi raa bɛ̀ɛnmpe tîrige ɲìŋke na. Ka lire si mpyi li jwuŋkanni na. 16 Ka Kile si bɛ̀ɛnmɛ yaaya nimbwoyo shuunni yaa. Maa yi puni nimbwəhe yaha canŋke ɲùŋɔ na, maa nimbileni yaha numpilage ɲùŋɔ na. Maa wərigii mú yaa. 17 Kile à yire yaayi yaha nìɲyiŋi na, bà yi si mpyi s'a bɛ̀ɛnmpe kaan ɲìŋke na mɛ. 18 Maa yi tìŋɛ canŋke ná numpilage ɲùŋɔ na, bà yi si mpyi si numpini ná bɛ̀ɛnmpe tɛgɛni láha yiye na mɛ. Ka Kile si lire ɲya l'à ɲwɔ. 19 Ka numpilage si wwɔ̀, ka ɲyɛ̀ge si múgo, ka kuru si mpyi cansicyɛre woge.

20 Ŋyɛ ka Kile si núr'a jwo: «Ŋyii yaayi yi ɲyaha teetee lwəhe e, saɲcyɛɛnre mú ti yîri t'a mpéele ɲjaampe e.» 21 Maa lwəhe ɲyii yaayi nimbwoyi ná lwəhe ɲyii yaayi shiŋi sanŋi puni yaa teetee, maa yi pyi yi ɲyaha yi tàanna ná yi shiŋi puni i. Maa saɲcyɛɛnre yaa mú mà tàanna ná ti shiŋi i. Maa lire ɲya l'à ɲwɔ. 22 Kile à jwó le y'á, maa jwo yi si teetee yi i suumpe lwəhe ɲî. Maa jwo na saɲcyɛɛnre mú ti ɲyaha ɲìŋke na. 23 Ka numpilage si wwɔ̀, ka ɲyɛ̀ge si múgo, ka kuru si mpyi canŋkaŋkuro woge.

24 Ŋyɛ ka Kile si núr'a jwo ɲìŋke ku ɲî ɲyii yaayi shiŋi puni na, mu à jwo yatɔɔre, ɲìŋke yafiliyi, ná sige yaare, yi puni ná yi shiŋi. Ka lire si mpyi li jwuŋkanni na. 25 Ka Kile si sige yaare yaa ti shiŋi puni, maa yatɔɔre yaa ti shiŋi puni, maa ɲìŋke yafiliyi yaa yi shiŋi puni mú. Ka u u lire ɲya l'à ɲwɔ.

26 Cyire puni ɲwəhɔ na, Kile à jwo: «Ŋyɛ numɛ, wuu sùpyaŋi yaa wuye fiige, u u mpyi wuu málwərɔ. Bà u si mpyi si mpyi fyaabii puni ɲùŋɔ na, si mpyi saɲcyɛɛnre ɲùŋɔ na, si mpyi yatɔɔre ɲùŋɔ na, si mpyi ɲìŋke ná ku ɲùŋɔ yafiliyi puni ɲùŋɔ na mɛ.»
27 Ka Kile si sùpyaŋi yaa uye málwərɔ.

U à u yaa u yabiliŋi fiige.
Maa u yaa nɔ̀ ná ceewe.
28 Ka Kile si jwó le pi na, maa jwo: «Yii si, yii ɲìŋke ɲî, yii i ntɛ̀ɛn ku ɲùŋɔ na. Yii i mpyi
fyaabii ná saɲcyɛɛnre ná ɲyii yaaga maha ɲyii yaaga ku ɲyɛ ɲìŋke na ke, yire ɲùŋɔ na.»
29 Ɲyɛ ka Kile si núr'a jwo: «Yii wíi. Mii à ɲìŋke sùmaŋi shiŋi puni ná cire shiŋi puni yasɛɛre
kan yii á, yi pyi yii yalyîre. 30 Mii à ɲyɛpuruge (ɲyapuruge)* ná wyempuruyi puni kan sige
yaare ná yatɔɔre ná saɲcɛɛnr'á, yire si mpyi ti yalyîre.» Ka lire si mpyi li jwuŋkanni na. 31 Ka
Kile si li ɲya na uru kapyiiŋkii pun'à ɲwɔ sèe sèl'e. Ka numpilage si wwɔ̀, ka ɲyɛ̀ge si múgo,
ka kuru si mpyi canbaani woge.

2

1 Ɲyɛ nìɲyiŋi ná ɲìŋke ná yi funŋɔ yaayi pun'à yal'a kwɔ̀ amuni. 2 Kile à kwɔ̀ u báaraŋi
puni na ke, ka u u ŋɔ̀ canŋke baashɔnwoge e. 3 Puru ŋɔmpe kurugo, u à báraga le canŋke
baashɔnwoge e, maa kuru pyi u wogo, ka kuru canŋke si kuye wwû canyi sanɲyi i.
4 Ɲyɛ nìɲyiŋi ná ɲìŋke yaaŋkanni l'à pyi lire.

Adama ná Awa kani

Ɲyɛ tèni i Kafooŋi Kile à nìɲyiŋi ná ɲìŋke yaa ke, 5 cige mpyi na sàha ŋkwɔ̀ a fyîn ɲìŋke na
mɛ, sùma mú mpyi na sàha ŋkwɔ̀ a fyîn mɛ, ɲaha na yɛ Kafooŋi Kile mpyi na sàha zànha cyán
mɛ. Sùpya mú mpyi ɲìŋke na si ŋkwɔ̀ raa ku fàa mɛ. 6 Kàŋkuraŋɔ* mpyi maha fwore ɲìŋke e,
maha mpyi lwɔhɔ na ku puni lwúu.
7 Ka Kafooŋi Kile si ɲìŋke pwoore tà lwɔ́ mà tɛ̀g'a nɔ̀ŋi* cyeere yaa. Lire kàntugo, ka u u
shìŋi kafɛɛge fwɔ a le u múnawyiini i, ka tire cyeere si mpyi ɲyii yaaga.
8 Ka Kafooŋi Kile si cikɔɔgɔ yaa Edɛni kìni canŋa fworompe e, nàŋi u à yaa ke, maa uru
yaha wani. 9 Maa ciyi shiŋi puni pyi y'à fyîn ɲìŋke na, cire nisìnante ntemu yasɛɛre t'à táan
ke. Maa shìŋi cige yaha cire puni niŋke e, ná cige ŋkemu ku maha sùpyaŋi pyi u à kacɛnni cè
a wwû kapiini i ke.
10 Baŋi wà lwɔhɔ mpyi na fwu na fwore Edɛni kìni i, kuru ku mpyi na fwu cire ɲwɔh'i,
wani u mpyi a táa baŋkeɲyi sicyɛɛre. 11 Baŋkeŋke niɲcyiige mɛge ɲyɛ Pishɔn, kuru na fwu
na ntùuli Kyavila kìni puni funŋke e. Sɛɛnŋi na ɲyɛ lire kìni i. 12 Uru sɛɛnŋi ɲyɛ sɛɛnŋi yabili
biliŋi. Sìnmɛ nùguntanga wumɔ mú na ntaa wani, pu mɛge ɲyɛ bideliyɔmu, ná lulushiŋi wà,
u mɛge ɲyɛ onikisi. 13 Baŋkeŋke shɔnwoge mɛge ɲyɛ Gikyɔn, kuru na fwu na ntùuli Kushi kìni
puni funŋke e. 14 Baŋkeŋke tanrawoge mɛge ɲyɛ Tigiri. Kuru na fwu Asiri kìni canŋafyinmpe
e. Sicyɛrewoge mɛge ɲyɛ Efirati.
15 Ɲyɛ ka Kafooŋi Kile si sùpyaŋi yaha Edɛni cikɔɔge e, ur'à ku fàa, u s'a ku kàanmucaa.
16 Maa yi jwo u á: «Mu sí n-jà raa nte cire puni yasɛɛre lyî, 17 ŋka mu aha bú kapiini ná kacɛnni
ɲcèŋi cige yasɛɛre tà lyî canŋke ŋkemu i ke, mu sí n-sìi n-kwû.»
18 Ɲyɛ lire kàntugo, ka Kafooŋi Kile si jwo: «Nàŋi u kwôro uye niŋkin, lire ɲyɛ a ɲwɔ mɛ. Mii
sí tɛgɛfoo yaa u á ŋgemu u sí n-yaa ná u e ke.» 19 Kafooŋi Kile mpyi a pwoore tà lwɔ́ mà tɛ̀g'a
sige yaare ná saɲcyɛɛnre puni yaa, ɲyɛ, maa ti puni yaha sùpyaŋi taan, maa u kàanmucya,
pyiŋkanni na u sí ti mɛyi le ke, mɛgɛ maha mɛgɛ u à le ti mú niŋkin niŋkin na ke, yire mɛyi
y'à pyi ti mɛyi. 20 Nàŋi mpyi a mɛyi le yatɔɔre puni na, maa mɛyi le saɲcyɛɛnre puni na, maa
mɛyi le sige yaare puni na, mà li ta yire yaayi puni i u mpyi a tɛgɛfoo ta uye na, ŋgemu u sí
n-yaa ná u e mɛ.
21 Ɲyɛ ka Kafooŋi Kile si nàŋi ŋɔ́n'a cùnnɔ. Mà u yaha puru ŋɔɔmpe na, ka u u u bèeɲcibileni
là niŋkin wwû, maa kyambyimpe pà tɛ̀g'a lire wyiini tò. 22 Lire bèeɲcibileni, Kafooŋi Kile à
yaa ceewe, mà kan nàŋ'á. 23 Tèni i nàŋ'à ceeŋi ɲya ke, ka u funntangawuŋi si jwo
«Anhaan, numɛ sa, mii shiŋi u ŋge.
U kaciiy'à fworo mii kaciiyi i.
U cyeer'à fworo mii cyeere e.
U mɛge sí n-le ceewe,
Ɲaha na yɛ u à fworo nɔ̀ŋi i*.»
24 Lire kurugo nɔ̀ŋi sí u tuŋi ná u nuŋi yaha si mpwɔ u cwoŋi na, pi mú shuunni si mpyi
shin niŋkin†. 25 Nɔ̀ŋi ná ceeŋi cípyire wuu pi mpyi. Ɲka wà ɲyɛ a mpyi a cwônrɔ ná w'e mɛ.

3

Nàŋi ná u cwoŋ'à Kile ɲwɔmɛɛni yaha

1 Ɲyɛ Kafooŋi Kile mpyi a sige yaare ntemu yaa ke, wwòŋi u mpyi a cyîige tire puni na.
Canŋka, ka wwòŋi si jwo ceeŋ'á: «Sèe wi na Kile à jwo, yii àha ŋkwɔ̀ cikɔɔge cire yasɛɛre tà lyî

* **2:23** *Eburubii shɛɛnre e, nɔ̀ŋi ná ceeŋi jwuŋkanni mpyi na ŋko si mpyi niŋkin. † **2:24** Pìi maha jwo: Lire kurugo nɔ̀ŋi ná u cwoŋi sí n-wwɔ̀ si mpyi shin niŋkin, nɔ̀ŋi ná u cwoŋi shwɔhɔŋ'à yaa u ɲwɔ mà tòro nɔ̀ŋi ná u sifeebii wuŋi na.

mà?» 2 Ka ceeŋi si jwo: «Wuu sí n-jà cikɔɔge cire yasɛɛre lyî yoo!» 3 Ŋka cige ku ɲyɛ cikɔɔge niŋke e ke, Kile à jwo wuu àha kuru woore lyî mɛ, na wuu bá ká n-sìi n-bwɔ̀n ti na mɛ, na lire ká mpyi, wuu sí n-kwû!» 4 Ka wwòŋi si jwo ceeŋ'á: «Sèe bà mɛ, yii sì n-sìi n-kwû mɛ! 5 Kile à yire jwo, ɲaha na yɛ u à cè yii aha kure cige yasɛɛre tà lyî canŋke ŋkemu i ke, yii sí n-pyi uru Kile yabiliŋi fiige, yii ɲyiigii sí múgo, yii sí kacɛnni cè n-wwû kapiini i.»

6 Ŋyɛ ka ceeŋi si li ɲya na ŋke cige yasɛɛre sí n-táan sèl'e, ti lem'à ɲwɔ, ti mú sí n-jà sùpya yákili múgo, si mu pyi kacèŋɛ. Ka u u tà kwɔ̀n a lyî, maa tà kan u pooŋ'á, u à lyî, uru na mpyi wani ná u e. 7 Pi à tire lyî ke, ka pi i piye pyiŋkanni ɲya, maa ɲcè na pire cípyire wuu pi ɲyɛ. Ka pi i ntashan cige weŋyi yà kwɔ̀n a tutu mà le piye na.

Kile à laŋaŋke ŋkemu cyán nàŋi ná u cwoŋi ná wwòŋi na ke

8 Ŋyɛ yàkoŋke, nàŋi ná ceeŋ'à Kafooŋi Kile tùnmpe lógo, u u uye ɲaare cikɔɔge e ke, ka pi i fê a ŋwɔhɔ u yyaha na cire shwɔhɔl'e. 9 Ka Kafooŋi Kile si nàŋi yyere: «Taa mu de?» 10 Ka u u Kile pyi: «Mii à mu tùnmpe lógo cikɔɔge funŋke e ke, ka mii i fyá, ɲaha na yɛ mii cípyire wu u ɲyɛ, lire l'à mii pyi mii à ŋwɔhɔ.» 11 Ka Kile si jwo: «Jofoo u à mu pyi na mu cípyire wuŋi u ɲyɛ yɛ? Mii à mu sige cige ŋkemu yasɛɛre na ke, tire tà bà mu à lyî mà?» 12 Ka nàŋi si jwo: «Ceeŋi mu à kan mii á ke, uru u à tà kan mii à lyî dɛ!»

13 Ka Kafooŋi Kile si ceeŋi yíbe: «Ŋaha shi mu à pyi amɛ yɛ?» Ka ceeŋi si jwo: «Wwòŋ'à mii ɲwɔfaanŋa, ka mii i tà lyî.»

14 Ka Kafooŋi Kile si jwo wwòŋ'á:
«Ná mu s'à ɲɛn'a lire pyi,
mii à mu láŋa
yatɔɔre ná sige yaare sannte puni shwɔhɔl'e,
mu sí raa filili ma yaceni na
s'a nticyɛnŋi mûre
ma shìŋi canmpyaagii puni i.
15 Mii sí pege le mu ná ceeŋi shwɔhɔl'e,
si kuru pege ninuge le mu yasege ná ceeŋi woge shwɔhɔl'e.
U aha mu ta, u sí mu ɲùŋke bwɔ̀n n-jya,
mu mú ká u ta, maa u nɔ nintaani na.»

16 Maa jwo ceeŋ'á
«Mii sí là bâre mu laani ɲjyàŋi na.
Mu lahigii ziŋi sí n-waha sèl'e.
Mu la si mpyi si ma pooŋi jà,
ŋka uru u sí n-pyi mu ɲùŋɔ na.»

17 Maa jwo nàŋ'á
«Mu à ɲɛn'a taha ma cwoŋi ɲwɔmɛɛni fye e,
mii à yi jwo mu á ma hà cige ŋkemu yasɛɛre lyî mɛ,
tire mu à lyî.
Ŋyɛ ɲìŋk'à kɛ̀ɛge mu kurugo,
mu sí raa ŋkànre sèl'e s'a ma ɲwɔlyiŋi taa ɲìŋke e
ma shìŋi canmpyaagii puni funŋke e.
18 Ŋgure ná ɲyɛpege sí n-fyîn ɲìŋke na,
mu ɲjyìŋi sí raa fworo mu yafaaŋyi i.
19 Mu sí raa lyî ma byɛɛni fùnmpe e,
fo zà mu núruŋɔ ɲìŋke e,
ɲaha na yɛ pworo ti ɲyɛ mu,
mu sí núru n-pa n-pyi tire pwoore ninure.»

Kile à Adama ná Awa kɔ̀r'a yige cikɔɔge e

20 Ŋyɛ cyire karigii puni kàntugo, Adama à u cwoŋi mɛge le Awa, ɲaha na yɛ uru u à pyi sùpyire puni nuŋi. (Awa mɛge ɲwɔhe ku ɲyɛ shìŋi.)

21 Ka Kafooŋi Kile si yatɔɔre tà seeyi pyi vàanya mà le Adama ná u cwoŋi na. 22 Maa jwo «Numɛ, sùpyaŋi ɲyɛ wuu fiige, u à kacɛnni ná kapiini cè a wwû yiye e. Wuu u sige u àha ŋkwɔ̀ shìŋi cige yasɛɛre tà kwɔ̀n ɲjyî si ŋkwôro shì na fo tèekwombaa mɛ.» 23 Amuni l'à pyi, ka Kafooŋi Kile si u kɔ̀r'a yige Edɛni kìni cikɔɔge e, maa u pyi u sà a ɲìŋke fàa, Kile à u yaa ná ɲìŋke ŋkemu pwoore e ke.

24 Ŋyɛ amuni Kile à Adama ná Awa kɔ̀rɔ. Maa sherubɛnbii* pìi yaha cikɔɔge canŋa fworompe e pi a ku kàanmucaa. Maa ŋwɔtɔɔngɔ nawogo yaha ku u fyínge, maa sùpyire tɛgɛlɛ kwɔ̀n shìŋi cige na.

---

* **3:24** Sherubɛnbii na ɲyɛ Kile mɛlɛkɛɛbii shiŋi wà, fukanyi maha mpyi pi na, pi maha mpyi Kile ɲwɔ kurugo.

4

Kaɲɛ ná Abɛli à sárayi wwû Kile á

1 Ɲyɛ Adama à wwɔ̀ ná u cwoŋi Awa e, ka u u laa lwɔ́ maa Kaɲɛ si, maa jwo: «Ei! Mii à
pùnambile si Kafooŋi Kile barag'e.» 2 Lire ɲwɔhɔ na, ka u u núr'a laa lwɔ́, maa Kaɲɛ cɔɔnŋi
*Abɛli si. Ka Abɛli si mpa mpyi mpàbyi, ka Kaɲɛ si mpa mpyi faapyi.
3 Tèni là à tòro ke, ka Kaɲɛ si u kɛrɛge yasɛɛre tà pyi sáraga Kafooŋi á. 4 Ka Abɛli mú si u
mpàbilini là cû mpàpyire niɲcyiire e mà bò, maa li sìnmpe kyaare pyi sáraga Kafooŋi á. Ka
Abɛli ná u sárage kyaa si ntáan Kafooŋi á. 5 Ŋka Kaɲɛ ná u woge kyaa ɲyɛ a mpyi a táan u á
mɛ. Ka lire si Kaɲɛ lùuni yîrige sèl'e, ka u u yyaha tanha.
6 Ɲyɛ ka Kafooŋi si Kaɲɛ yíbe: «Ŋaha k'à mu lùuni yîrige fo mu à yyahe tanha amɛ yɛ? 7 Mu
kapyiiŋkii ká ɲwɔ, tá mu ɲùŋke sì n-yîrige mii yyaha taan mà? Ŋka mu kapyiiŋkii ká mpi,
kapiini mpyiŋi lage sí n-pyi mu na bà naŋiyaaga maha mpyi ná kyaare lage e, maa yatɔɔge
pɛr'a sige si ku ta ɲcû mɛ. Ŋka mu s'à yaa mu u ɲcû maye na.»
8 Ɲyɛ canŋka, ka Kaɲɛ si u cɔɔnŋi pyi na pi shà sige e. Mà pi yaha wani, ka Kaɲɛ si ɲcwo u
cɔɔnŋi Abɛli na a bò.
9 Lire kàntugo, ka Kafooŋi si Kaɲɛ yíbe: «Taa mu cɔɔnŋi, Abɛli ɲyɛ ke?» Ka Kaɲɛ si u pyi: «Mii
à cè la? Taha mii u ɲyɛ na cɔɔnŋi saɲcwɔnsigiŋi la?» 10 Ka Kafooŋi si jwo: «Ŋaha kafiile mu
à pyi amɛ yɛ? Mu à ma cɔɔnŋi bò kɛ? Mii à u sìshange ɲya ɲìŋke na ke, l'à pyi mu à jwo u na
ŋkwúuli na mii u uru ŋkooŋi wwû. 11 Ɲyɛ ɲìŋke k'à mu cɔɔnŋi sìshange bya mu cye kurugo ke,
kur'à mu láŋa. 12 Mà lwɔ́ numɛ na, mu aha núr'a ɲìŋke fàa, mu saha sì raa nta pyi k'e mɛ. Mu
sí raa fahafaha raa ntùuli ɲìŋke na.»
13 Ka Kaɲɛ si jwo Kafooŋi á: «Mu à mii lùbyage pyi wɛɛge lwɔhɔ, mii sì n-jà ku bya mɛ. 14 Ɲyɛ
mu à mii kɔ̀r'a yîrige faaŋi tapyige e. Mii sí n-sà ŋwɔhɔ mu yyaha na tatɔɔnge e, s'a fahafaha
raa ntùuli ɲìŋke na. Shin maha shin u à mii ta ke, uru sí mii bò.» 15 Ka Kafooŋi si jwo Kaɲɛ
á: «Lire mpyi ɲyɛ mɛ, shin maha shin u à mu bò ke, lire kapiini fwooni sí n-tò urufoo na fo
tooyi baashuunni.» Ka u u fyè bwɔ̀n Kaɲɛ na, shin maha shin u á círe ná u e ke, urufoo kà
ŋkwɔ̀ u bò mɛ. 16 Ka Kaɲɛ si yîri Kafooŋi taan, maa ŋkàr'a sà ntɛ̀ɛn Nɔdi kìni i Edɛni canŋa
fworompe e. *

Kaɲɛ tùluge kani

17 Lire ɲwɔhɔ na, ka Kaɲɛ si ceewe lèŋɛ, maa pùnambile si u na, maa li mɛge le Enɔki. Ka
u u kànha faanra maa u jyaŋi Enɔki mɛge le kuru na. 18 Ɲyɛ Enɔki à Iradi si, ka Iradi si
Mɛkwuyayɛli si, ka Mɛkwuyayɛli si Mɛtushayɛli si, ka uru si Lemɛki si.
19 Lemɛki mpyi ná cyee shuunni i. Wà mɛge na mpyi Ada, u saanŋi woge sí mpyi Zila.
20 Ada à pùnambile si, lire mɛge ɲyɛ Yabali. Uru tùluge shiinbii pi na yatɔɔre byíi, marii ɲaare
na ntùuli. 21 Yabali cɔɔnŋi u mpyi Yubali, uru u mpyi ŋkɔ̀nɔbwɔnbii ná tìmpirewyiibii tulyage.
22 Zila mú a pùnambile si, lire mɛge mpyi Tubali Kaɲɛ. Ur'à pyi tunntun. U mpyi maha
dàŋyaŋi ná tɔɔnntire yaayi yaa. Tubali Kaɲɛ cɔɔnŋi mpyi pùceebile, u mɛge mpyi Naama.
23 Canŋka, Lemɛki à jwo u cyeebil'á:
«Ada ná Zila, yii lógo na ɲwɔ na.
Yii niŋgyiigii múgo.
Nɔ̀ maha nɔ̀ cyɛge ká nɔ mii na ke, mii sí n-sìi urufoo bò.
Nàŋjiibile maha nàŋjiibile l'à kampee tìri mii na ke, mii sí n-sìi urufoo bò.»
24 L'à cyêe na Kaɲɛ mbòŋi fwooni sí n-tò urufoo na fo tooyi baashuunni.
Ŋka, mii, Lemɛki, mii mbòŋi fwooni sí n-tò urufoo na fo tooyi beetaanre ná kɛ ná
baashuunni.»
25 Ɲyɛ ka Adama si núr'a pùnambile si u cwoŋi na maa lire mɛge le Sɛti. Ka Awa si jwo:
«Kaɲɛ à *Abɛli bò. Lire e, Kile à pùnambilini labɛrɛ kan mii á Abɛli cyaga.» 26 Ɲyɛ ka Sɛti mú
si pùnambile si, maa li mɛge le Enɔshi.
Lire tèni i, ka sùpyire si nta a li ɲwɔ cû na Kile pêre maa u pyi Kafooŋi Kile.

5

Adama tùluge

1 Adama tùluge shiinbii mɛyi yi ɲyɛ ɲje.
Canŋke Kile à sùpyaŋi yaa ke, u à u yaa uye fiige. 2 U à u yaa nɔ̀ ná ceewe, maa jwó le pi á,
maa pi mɛge le sùpya.
3 Adama à yyee ŋkuu ná beɲjaaga ná kɛ ta, maa pùnambile si uye málwɔrɔ. Maa u mɛge le
Sɛti. 4 Sɛti siŋkwooni ɲwɔhɔ na, Adama à yyee ŋkwuu baataanre pyi sahaŋki. Cyire funŋke e
u à pyìibii piibɛrii si. 5 U shìŋi canmpyaagil'à pyi yyee ŋkwuu baaricyɛɛre ná beɲjaaga ná kɛ,
ka u u ŋkwû.

* **4:16** Nɔdi mɛge ɲwɔhe ku ɲyɛ: «tukanha baa», Edɛni woge sí ɲyɛ: «kìre nisìnaŋa».

6 Sɛti à yyee ŋkuu ná kaŋkuro ta maa Enɔsi si. 7 Enɔsi siŋkwooni kàntugo na, Sɛti à yyee
ŋkwuu baataanre ná yyee baashuunni ta. Cyire funŋke e u à pyìibii piibɛrii si. 8 Sɛti shìŋi
canmpyaagii pun'à pyi yyee ŋkwuu baaricyɛɛre ná yyee kɛ ná shuunni, ka u u ŋkwû.
9 Enɔsi à yyee beecyɛɛre ná kɛ ta, maa u jyaŋi Kena si. 10 Kena siŋkwooni kàntugo na, Enɔsi
à yyee ŋkwuu baataanre ná kɛ ná kaŋkuro ta. Cyire funŋke e u à pyìibii piibɛrii si. 11 Enɔsi
shìŋi canmpyaagil'à pyi yyee ŋkwuu baaricyɛɛre ná kaŋkuro, ka u u ŋkwû.
12 Kena à yyee beetaanre ná kɛ ta, maa u jyaŋi Malalɛli si. 13 Malalɛli siŋkwooni kàntugo
na, Kena à yyee ŋkwuu baataanre ná beeshuunni ta. Cyire funŋke e, u à pyìibii piibɛrii si.
14 Kena shìŋi canmpyaagil'à pyi yyee ŋkwuu baaricyɛɛre ná kɛ, ka u u ŋkwû.
15 Malalɛli à yyee beetaanre ná kaŋkuro ta, maa u jyaŋi Yɛrɛdi si. 16 Yɛrɛdi siŋkwooni
kàntugo, Malalɛli à yyee ŋkwuu baataanre ná beɲjaaga ná kɛ ta. Cyire funŋke e u à pyìibii
piibɛrii si. 17 Malalɛli shìŋi canmpyaagil'à pyi yyee ŋkwuu baataanre ná yyee beecyɛɛre ná
yyee kɛ ná kaŋkuro, ka u u ŋkwû.
18 Zherɛdi à yyee ŋkuu ná beetaanre ná shuunni ta, maa u jyaŋi Enɔki si. 19 Enɔki
siŋkwooni kàntugo na, Zherɛdi à yyee ŋkwuu baataanre ta. Cyire funŋke e u à pùnampyire ná
pùceepyire si. 20 Zherɛdi shìŋi canmpyaagil'à pyi yyee ŋkwuu baaricyɛɛre ná yyee beetaanre
ná shuunni, ka u u ŋkwû.
21 Enɔki à yyee beetaanre ná kaŋkuro ta, maa u jyaŋi Mɛtushala si. 22 Mɛtushala siŋkwooni
kàntugo, Enɔki à ɲaare Kile kuni i yyee ŋkwuu taanre funŋ'i. Cyire funŋke e u à pyìibii piibɛrii
si. 23 Enɔki shìŋi canmpyaagil'à pyi yyee ŋkwuu taanre ná yyee beetaanre ná yyee kaŋkuro.
24 Enɔki à u shìŋi puni pyi Kile kuni i. Lire kàntugo, u saha ɲyɛ a kwôro naha diɲyɛŋi i mɛ,
ɲaha na yɛ Kile à u lwɔ́ a kàr'a sà yaha uye taan.
25 Mɛtushala à yyee ŋkuu ná beecyɛɛre ná baashuunni ta, maa u jyaŋi Lemɛki si. 26 Lemɛki
siŋkwooni kàntugo na, Mɛtushala à yyee ŋkwuu baashuunni ná beecyɛɛre ná shuunni pyi.
Cyire funŋke e u à pyìibii piibɛrii si. 27 Mɛtushala shìŋi canmpyaagil'à pyi yyee ŋkwuu
baaricyɛɛre ná beetaanre ná baaricyɛɛre, ka u u ŋkwû.
28 Tèni i Lemɛki shìŋi mpyi yyee ŋkuu ná beecyɛɛre ná shuunni ke, u cwoŋ'à pùnambile si
u á. 29 U à li mɛge le Nuhu, maa jwo: «Kafooŋi Kile à ɲìŋke kèɛge, maa wuu yaha báarawayi
ɲjemu na ke, ŋge pyàŋi u sí n-pa wuu funɲyi ɲíŋɛ, si wuu yige tire kanhare e.»*
30 Nuhu siŋkwooni kàntugo na, Lemɛki à yyee ŋkwuu kaŋkuro ná beecyɛɛre ná yyee kɛ ná
yyee kaŋkuro pyi. Cyire funŋke e u à pyìibii piibɛrii si. 31 Lemɛki shìŋi canmpyaagil'à pyi
yyee ŋkwuu baashuunni ná yyee beetaanre ná yyee kɛ ná yyee baashuunni, ka u u ŋkwû.
32 Tèni i Nuhu shìŋi mpyi yyee ŋkwuu kaŋkuro ke, u cwoŋ'à pùnampyire taanre si a taha tiye
na. Tire ti ɲyɛ Shɛmu ná Kyamu ná Zhafɛti.

6

Kile à jwo na uru sí múnayaayi shi bò

1-2 Tèni i sùpyir'à li ɲwɔ cû na ɲyahage ɲìŋke na ke, Kile à ɲyii yaayi ɲjemu dá nìɲyiŋi na ke,
ka yire si li ɲya na pùceepyire t'à si ɲìŋke na ke, tire lem'à ɲwɔ, maa tire tà cwɔɔnrɔ mà pyi pi
cyee. 3 Lire e, Kafooŋi Kile à jwo: «Mii sì ɲɛɛ sùpyire ti kwôro shì na mɛ, ɲaha na yɛ pi à cyé
mii jwumpe na*. Mii sí pi yaha pi yyee ŋkuu ná beɲjaaga ta, si nta pi shi bò. 4 Mà lwɔ́ lire
tèni i, yire Kile yaday'à wwɔ̀ ná sùpyiibii pworibil'e, maa pyìi si pi na, pire pyìibii na mpyi
sùpyibwoyo nintɔɔnyo. Pire pi mpyi tèecyiini nàntefeebii, pi mɛge mpyi a fworo sèl'e.
5 Ŋyɛ Kafooŋi à li ɲya na sùpyire peg'à pêl'a tòro ɲìŋke na, na pi funŋɔ sɔnŋɔre ɲyɛ a sìi yaaga
mɛ, fo kapiini kanni canŋa maha canŋa. 6 Lire kurugo, u à núr'a li ta sùpyire ɲjaambaaŋ'à
pwórɔ ti ɲjaaŋi na. Ka u u yyaha tanha sèl'e. 7 Maa jwo: «Mii à sùpyire yaa, ŋka mii sí ti shi bò
ɲìŋke na, mà bâra yatɔɔre ná sige yaare ná yafiliyi ná saɲcyɛɛnre na, ɲaha na yɛ numɛ mii
ɲyin'à fworo yi ɲjaambaaŋi na.» 8 Ŋka Nuhu wi ke, u kyaa mpyi a táan Kafooŋi Kile á.

Kile à jwo uru sí Nuhu ná u pyɛnge shiinbii shwɔ

9 Nuhu taɲjaaŋi u ɲyɛ ŋge: Nuhu mpyi a tíi, tìgire cyaga mpyi u na u tìiŋi sùpyire shwɔhɔl'e
mɛ. Kile kuni kanni i u mpyi na ɲaare. 10 Pùnampyire taanreŋi u à ta ke, pire pi ɲyɛ Shɛmu
ná Kyamu ná Zhafɛti.
11 Lire tèni i, diɲyɛŋ'à kèɛge Kile ɲyii na. Sùpyire mpyi a pi tiye na, cyeyi puni i. 12 Kile à pa
li ɲya na diɲyɛŋ'à kèɛge, sùpyire puni kapyiiŋkil'à pyi kapegii, 13 kuru cyage e, ka Kile si jwo
Nuhu á: «Ná ɲìŋke kàmpanɲyi pun'à ɲî pege na, lire kurugo, mii à li yaha si sùpyire puni shi
bò. Mii sí n-sìi ti ná ɲìŋke kèɛge siɲcyan. 14 Lire e, mu sí batobwɔhɔ yaa ná cige shìwoge e ná
ɲyɛge e† maa u funŋke ná u kàntuge wɔɔgɔ ná mánalwɔhe e.

---

* **5:29** Nuhu mɛge ɲwɔhe ku ɲyɛ: «funɲìŋɛ». * **6:3** «pi à cyé mii na», lire ɲyɛ mɛ: «pi ɲyɛ kwùŋi tɛɛnre e» † **6:14** «ná ɲyɛge e» lire ɲyɛ mɛ «maa bakwɔɔge táa táa bapyaa fiige»

15 U yaaŋkanni li nde, u təɔnmpe ɲyɛ mɛtɛrii ŋkuu ná beeshuunni ná kɛ, u yyeparampe ɲyɛ
mɛtɛrii beɲjaaga ná kaŋkuro, u yerempe ɲyɛ mɛtɛrii kɛ ná kaŋkuro. 16 Yapwɔgɔ yaa u na, maa
mɛtɛrɛ taaga yaha yapwɔge ná batoŋi ŋkèreŋkii shwɔhɔl'e. Maa tajyìge yaa u ŋkère na, maa
u yaa sankazuu: ɲwɔhɔbaga, niŋibaga ná nìŋibaga.
17 Mii wi ke, mii sí n-pa zànbwɔhɔ cyán ɲìŋke na, yaaga maha yaaga ku na ŋɔ̀ni ke, si yire
puni shi bò. Yafyin sì n-kwôro ɲyii na mɛ. 18 Mii sí tunmbyaara‡ le ná mu i. Jyè batoŋi i ná
ma jyaabii ná ma cwoŋi ná ma napworibil'e.
19-20 Nyii yaayi shiŋi puni sí n-pa mu á, saɲcyɛɛnre ná yatɔɔre ná sige yaare ná yafiliyi,
bà yire si mpyi si ŋkwôro ɲyii na mɛ. Ma a yi shiŋi puni shuunni shuunni nɔ̀ ná ceewe le
bakwɔɔge e. 21 Ma a yalyîre shiŋi puni lwɔ́ a le k'e, yii ná yir'á.»
22 Nyɛ lire Nuhu à pyi. Kile à kyaa maha kyaa jwo u á ke, u à lire pyi.

7

Nuhu à jyè batoŋi i

1 Lire kàntugo, ka Kafooŋi Kile si yi jwo Nuhu á: «Numɛ, yii jyè uru batoŋi i, mu ná
ma pyɛnge shiinbii, ɲaha na yɛ mii à li ɲya mu kanni u à tíi mii yyahe taan sùpyire puni
shwɔhɔl'e. 2 Múnayaayi shiŋi puni yi sí n-jà n-kan sáraga Kile á ke, mu sí yire nàmbaa
baashuunni ná cyee baashuunni lèŋɛ batoŋi i. Múnayaayi shiŋi puni yi ɲyɛ yi sì n-jà n-kan
sáraga Kile á mɛ, ma a yire nɔ̀ niŋkin ná ceewe niŋkin lèŋɛ. 3 Ma a saɲcyɛɛnre shiŋi puni
nàmbaa baashuunni ná cyee baashuunni lèŋɛ, bà ti shiŋi si mpyi t'àha mpîni mɛ. 4 Ɲaha na
yɛ ku sanŋa ɲyɛ cibilaaga niŋkin, mii sí zànhe cyán ɲìŋke na, si nta canmpyaa beeshuunni
ná numpiliyi beeshuunni. Mii à múnayaaga maha múnayaaga yaa ke, mii sí yire puni shi bò
ɲìŋke na.»
5 Kafooŋi à kyaa maha kyaa jwo Nuhu á ke, u à lire pyi.
6 Ɲyɛ canŋke zànbwɔh'à pa ɲìŋke na ke, lir'à pyi mà Nuhu shìŋi ta yyee ŋkwuu baani.
7 Ka Nuhu ná u jyaabii ná u cwoŋi ná u napworibii si jyè batoŋi i, si shwɔ zànbwɔhe na.
8-9 Múnayaayi yi sí n-jà n-pyi sáraga Kile á, ná ɲje yi ɲyɛ yi sì n-jà n-pyi sáraga Kile á mɛ, ná
saɲcyɛɛnre ná ɲìŋke yafiliyi pun'à pa jyè Nuhu fye e batoŋi i, shuunni shuunni, nɔ ná ceewe,
bà Kile yabiliŋi mpyi a yi jwo Nuhu á mɛ.
10 Cibilaaga à tòro ke, ka zànbwɔhɔ si ɲcwo ɲìŋke na.

Lubwooni kani

11 Lir'à pyi mà Nuhu shìŋi ta yyee ŋkwuu baani. Lire yyeeni yiŋke shɔnwoge, canmbilini
kɛ ná baashɔnwuuni, kuru canŋke ɲìŋke lùbilibii ná nìŋyiŋi wuubii pun'à múgo, ka lwɔhe si
fworo mà ɲìŋke cû.
12 Nyɛ ka zànhe si ɲcwo ɲìŋke na, canmpyaa beeshuunni ná numpiliyi beeshuunni.
13 Kuru canŋke yabiliŋi, Nuhu ná u cwoŋi ná u napworibii ná u jyaabii taanreŋi, Shɛmu,
Kyamu, ná Zhafɛti à jyè batoŋi i, 14 ná sige yaare ná yatɔɔre shiŋi puni, ná ɲìŋke ɲyiiyaare
puni ná saɲcyɛɛnre shiŋi puni. 15 Yire múnayaayi pun'à jyè batoŋi i Nuhu fye e, yaaga maha
yaaga ku na ŋɔ̀ni ke, yire puni shuunni shuunn'à jyè. 16 Múnayaayi puni, yi puni shuunni
shuunn'à jyè batoŋi i, nɔ̀ ná ceewe, mu à jwo bà Kile à yi jwo Nuhu á mɛ. Lire kàntugo, ka
Kafooŋi si ku ɲwɔge tò.
17 Nyɛ zànbwɔh'à cwo ɲìŋke na, maa mpa canmpyaa beeshuunni. Lwɔh'à ɲyaha fo mà
batoŋi yîrig'a taha, marii ŋkɛ̀ɛge ná u e. 18 Lwɔh'à pa ɲyaha mà dùgo sèl'e ɲìŋke nìŋyiŋi na,
ka batoŋi si yîr'a taha. 19 Ka lwɔhe si wá na ɲyahage fo mà ɲaŋyi nintɔɔnyi puni ɲùŋɔ jò.
20 Lwɔh'à ɲaŋyi tò, mà dùg'a nɔ mɛtɛrii baashuunni na. 21 Múnayaayi puni yi mpyi ɲìŋke na
ke, yire pun'à kwû: saɲcyɛɛnre ná yatɔɔre ná sige yaare ná yafiliyi ná sùpyire. 22 Múnayaaga
maha múnayaaga ku mpyi ɲìŋke na ke, yire pun'à kwû, lwɔhe wuyi kanni y'à kwôro ɲyii na.
23 Kile à yi puni shi tò, mà lwɔ́ sùpyire na mà kàre yatɔɔre na, mà sà nɔ yafiliyi ná saɲcyɛɛnre
na. Nuhu ná múnayaayi yi mpyi ná u e batoŋi i ke, yire kanni y'à kwôro ɲyii na.
24 Ka lwɔhe si ɲìŋke ɲùŋɔ jò mà ta canmpyaa ŋkuu ná beeshuunni ná kɛ.

8

Kile à zànbwɔhe yyéŋɛ

1 Ŋka Kile ɲyɛ a funŋɔ wwɔ̀ Nuhu ná sige yaare ná yatɔɔre na batoŋi funŋke e mɛ. U
à kafɛɛge pyi ku u fwu ɲìŋke na, ka lwɔhe si wá na ntîre. 2 Ka ɲìŋke lùbilibii ná nìŋyiŋi
zànhe wyigigii si ntò, ka ku u yyére. 3 Ka lwɔhe si wá na fwu na ŋkɛ̀ɛge, canmpyaa ŋkuu
ná beeshuunni ná kɛŋ'à ta cyi tòro ke, ka lwɔhe fànhe si ɲcyèrɛ.

‡ **6:18** TUNMBYAARE na ɲyɛ mu à jwo kàaga, ti maha jà a pyi kànyi shuunni, lire ɲyɛ mɛ cevee shuunni shwɔhɔl'e;

4 Yiŋke baashɔnwoge, canmpyikɛ ná baashɔnwuuni, ka batoŋi si ntîg'a tɛ̀ɛn Arara kìni ɲaŋke kà ɲuŋ'i. 5 Ka lwɔhe si ŋkwôro na ntîre fo mà sà nɔ̀ yiŋke kɛ woge na, kuru canmpyicyiini ɲaɲyi ɲùɲy'à fworo.
6 Canmpyaa beeshuunni kàntugo, Nuhu mpyi a ɲwɔge ŋkemu yaa batoŋi na ke, ka u u ku múgo. 7 Ka u u fwɔnrɔgɔ yaha a fworo, ka kuru si wá na sì, marii ma, fo ka ɲìŋke lwɔh'à sà ŋkwɔ̀. 8 Ka u u mpánmpɔrɔgɔ yaha k'à fworo, ku sà wíi kampyi lwɔh'a kwɔ̀. 9 Ŋka mpánmpɔrɔg'à fworo ke, ku ɲyɛ a tatɛ̀ɛnge ta mɛ, lwɔhe mpyi ɲìŋke cyeyi puni i, ka ku u núr'a kàre Nuhu yyére. Ka u u cyɛge yige mà tɛ̀g'a ku cû a lèŋɛ batoŋi i.
10 Maa canmpyaa baashuunni yaha cyi à tòro, maa núr'a mpánmpɔrɔge yaha k'à fworo. 11 Yàkoŋke, ka mpánmpɔrɔge si láha a jyè batoŋi i ná olive cige wyempurug'e ɲwɔge e. Lire e, Nuhu à cè na pà a fworo lwɔhe e sèl'e. 12 Maa canmpyaa baashuunni yaha cyi à tòro sahaŋki, maa núr'a mpánmpɔrɔge yige. K'à fworo kuru tɔɔge e ke, ku saha ɲyɛ a núr'a pa u yyére mɛ.
13 Yyeeni Nuhu shìŋ'à pyi yyee ŋkwuu baani ná yyee niŋkin ke, lire yyeeni canmpyicyiini, ɲìŋke mpyi a li ɲwɔ cû na lwɔhe byii. Ka Nuhu si batoŋi nìŋiŋwɔge múgo maa wíi, maa li ɲya na lwɔhe mpyi na ŋkwùu ɲìŋke na. 14 Lire yyeeni yizhwɔnwoge canmpyibeeɲjaaga ná baashwɔnwuuni, lwɔh'à kwɔ̀ ɲìŋke na feefeefee.
15 Lire tèni i, ka Kile si jwo Nuhu á 16 «Fworo batoŋi i, mu ná ma cwoŋi, ná ma jyaabii ná ma napworibii. 17 Sige yaare ná yatɔɔre ti ɲyɛ ná mu i ke, ti shiŋi puni ná ɲìŋke yafiliyi ná saɲcyɛɛnre, yi puni yige, yi raa sì ɲìŋke cyeyi puni i, yi raa sini yi raa ɲyahage.»
18 Ŋyɛ Nuhu à fworo batoŋi i ná u jyaabii ná u cwoŋi ná u napworibil'e. 19 Sige yaare ná yatɔɔre ná ɲìŋke yafiliyi ná saɲcyɛɛnre pun'à fworo batoŋi i, yi shiŋi pun'à fworo yiye niŋkin niŋkin.
20 Ka Nuhu si sáraya tawwûgo yaa Kafooŋi Kile mɛge na. Sige yaare ná yatɔɔre ná saɲcyɛɛnre ti sí n-jà n-kan sáraga Kile á ke, u à tire tà pyi sáraya nizógoyo Kile á. 21 Ka yire *sárayi nùgutaangawuyi si Kafooŋi Kile lùuni bò. Ka u u jwo uye funŋ'i: «Mii saha sì ɲɛɛ ɲìŋke kɛ̀ɛge sùpyire kurugo mɛ, sùpyaŋi múnaani méɛ ká ntaha kapegigii mpyiŋi na, fo u nimbilere wuŋi. Mii saha sì ɲɛɛ múnayaayi puni shi bò, bà mii à li pyi mɛ.
22 Mà ɲìŋke yaha wani,
ɲɛɛmpe ná sùmakwɔngigii sì n-kwɔ̀ mɛ,
wyeere ná kafwuge sì n-kwɔ̀ mɛ,
nùŋgwɔhe ná bɛ̀nge sì n-kwɔ̀ mɛ,
numpilage ná canŋke mú sì n-kwɔ̀ mɛ.»

9

Kile à tunmbyara le ná Nuhu i

1 Ŋyɛ Kile à jwó le Nuhu ná u jyaabil'á, maa jwo pi á: «Sege ku táan yii na, yii pyìi niɲyahamii si, yii i ɲìŋke ɲî.» 2 Yii sí n-sìi n-pyi fyagara yaaga ɲìŋke múnayaayi pun'á, sige yaare ná yatɔɔre ná saɲcyɛɛnre ná ɲìŋke yafilyi ná fyaabii. Mii sí yi yaha yire puni ɲùŋɔ na.
3 Mii sí yire múnayaayi puni kan yii á yi pyi kyara, bà mii à fyânha a sùmaŋi kan yii á mɛ.
4 Ŋka yii àha múnayaage kà pyi kyara si ku múnaani yaha k'e mɛ, lire ɲwɔhɔ ku ɲyɛ, yii àha ku sìshange yaha k'e si ku pyi kyara mɛ. 5 Yii sìshange ku ɲyɛ yii múnaani ke, yaaga maha yaaga k'à ku pyi k'à wu ke, mii sí yibige pyi ku kyaa na. Naɲiyaaga ká sùpya bò, mii sí uru múnaani kyaa yíbe kuru naɲiyaag'á, sùpya ká u supyiɲɛɛ bò, mii sí uru múnaani kyaa yíbe urufol'á.
6 Kile à sùpyaŋi yaa uye málwɔrɔ.
Lire e, sùpya ká u supyiɲɛɛ múnaani kwɔ̀n,
urufoo wun'à yaa li kwɔ̀n sùpya cye kurugo mú.
7 Ŋyɛ yii pi ke, sege ku táan yii na, yii pyìi niɲyahamii si, yii tɛ̀g'a ɲìŋke ɲî.»
8 Lire kàntugo, Kile à núr'a jwo Nuhu ná u pyìibil'á 9 «Numɛ, mii yabiliŋi sí *tunmbyara le mii ná yii shwɔhɔl'e si ti le ná yii tùluge e, 10 si ti le ná múnayaayi puni i, mu à jwo saɲcyɛɛnre, yatɔɔre, sige yaare ná yaaga maha yaaga k'á fworo batoŋi i ná yii e ke. 11 Tire tunmbyaare ti ɲyɛ: zànbwɔhɔ saha sì múnayaayi shi tò ɲìŋke na mɛ, zànbwɔhɔ saha sì ɲìŋke kɛ̀ɛge mɛ.
12-13 Ŋyɛ mii à zànhaŋwɔɔge yaa. Kuru ku sí n-pyi mii ná yii ná múnayaayi puni tunmbyaare tàfyɛŋi. Tire tunmbyaare sí n-kwôro n-yaha fo mu tùluge tɛ̀gɛni. 14 Mii aha ɲahaɲyi bínni ɲìŋke nìŋyiŋi na, zànhaŋwɔɔge sí n-fworo. 15 Lire tèni i, tunmbyaare mii à le mii ná yii ná múnayaayi puni shwɔhɔl'e ke, tire sí n-kwôro mii funŋ'i. Mii saha sì zànbwɔhɔ cyán ku kwɔ̀ a múnayaayi puni shi tò mɛ. 16 Zànhaŋwɔɔge sí raa n-fworo ɲahaɲyi i. Mii aha kuru ɲya tère o tère e ke, mii funŋɔ sí n-cwo na tunmbyaare na, nte mii Kile à le mii ná ɲìŋke múnayaayi puni shwɔhɔl'e ke.»
17 Ŋyɛ lire pyiŋkanni na, tunmbyaare Kile à le ná ɲìŋke múnayaayi puni i ke, Kile à jwo Nuhu á na tire tafyɛŋi u ɲyɛ zànhaŋwɔɔge.

Nuhu ná u jyaabii

18 Ŋyɛ Nuhu jyaabii pi ɲyɛ Shɛmu ná Kyamu ná Zhafɛti, u ná pire pi à fworo batoŋi i.
Kyamu u ɲyɛ *Kana tuŋi. 19 Pire pi ɲyɛ Nuhu jyaabii taanreŋi. Ŋìŋke sùpyishiŋi pun'à fworo
pire tùluyi i.
20 Ŋyɛ Nuhu na mpyi faapyi. Uru u ɲyɛ shincyiiwe mà *ɛrɛzɛnŋi fàa. 21 Canŋka, Nuhu
à ɛrɛzɛnŋi sinmpe pà bya, ka pu u u cyán, ka u u ŋkàr'a sà sínni vàanŋke bage e u cípyire
wuŋi i. 22 Ŋyɛ Kana tuŋi Kyamu, ur'à kàr'a sà u tuŋi Nuhu cípyire wuŋi ta u à sínni. Ka u u
fwor'a kàr'a sà yi jwo u sìɲɛɛbii sanmpii shuunniŋ'á, cyíinŋi na. 23 Ka Shɛmu ná Zhafɛti si
vàanntinmbwɔhe kà lwɔ́ a yaha pi fukanyi na, maa jyè kàntugo mà sà pi tuŋi cípyire wuŋi tò.
Pi à kàntugo wà pi tuŋ'á, lire e pi ɲyɛ a u vàaŋɲyibaawuŋi ɲya mɛ. 24 Sinmp'à pa Nuhu yaha
ke, ka u yyahe si ɲcwo, nde u pyìibii puni kàntugowuŋ'à pyi ke, ka u u lire cè. 25 Maa jwo
«Mii à Kana láŋa, u pyi u sìɲɛɛbii bilibii kàntugowuŋi.»
26 Maa núr'a jwo
«Mii à Kafooŋi Kile mɛtanga yyere, uru u ɲyɛ Shɛmu u Kileŋi.
Kana u pyi Shɛmu biliwe.
27 Kile u Zhafɛti cyeyaayi ɲyaha, u u u yaha u sà ntèɛn u sìɲɛɛŋi Shɛmu yyére.
U u Kana yaha u pyi pi biliŋi.»
28 Ŋyɛ zànbwɔhe paŋkwooni kàntugo, Nuhu à yyee ŋkwuu taanre ná beeshuunni ná kɛ pyi
sahaŋki. 29 U à kwû mà u shìŋi yaha yyee ŋkwuu baaricyɛɛre ná beeshuunni ná kɛ.

10

Nuhu pyìibii tùluge.

1 Ŋyɛ zànbwɔhe toroŋkwooni kàntugo na, Nuhu pùnampyire taanreŋi, Shɛmu, Kyamu ná
Zhafɛti, pir'à pùnampyire tà ta. Pire tùluge ku ɲyɛ ŋke. 2 Zhafɛti u pùnampyire ti ɲyɛ, Gomɛri, ná
Magɔgi, ná Madayi, ná Yavani, ná Tubali, ná Mɛshɛki, ná Tirasi. 3 Ŋyɛ Asikɛnazi, ná Irifati,
ná Togarama tùluy'à fworo Gomɛri i. 4 Elisiya, ná Tarisisi, ná Kitimu, ná Dodanimu tùluyi
s'à fworo Zhavani i. 5 Pire pi à kàr'a sà ntèɛn suumpe lwɔhe ɲwɔge taare e, pimu ná pi cyaga,
pimu ná pi shɛɛnrɛ, pimu ná pi tubaya, pimu ná pi shi.
6 Kyamu u pùnampyire ti ɲyɛ Kushi, ná Misirayimu, ná Puti, ná Kana. 7 Kushi u pùnampyire
ti ɲyɛ Seba, ná Kyavila, ná Sabita, ná Arayema, ná Sabiteka. Ŋyɛ Shɛba ná Dedan tùluy'à
fworo Arayema e.
8 Kushi u pyàŋi wà mú u ɲyɛ Nimirɔdu. Uru u à pyi shincyiiwe ɲìŋke na mà fànhe pyi. 9 Maa
mpyi lùuzupege. Lire kurugo, pi mpyi maha ŋko na mucyiin'à pyi lùuzupege Nimirɔdu fiige.
10 Nimirɔdu à fyânha a tèɛn fànhe na Shiniyari kìni kànyi ɲuŋ'i, yire yi ɲyɛ: Babɛli ná Erɛki ná
Akadi ná Kalinɛ. 11 U à pa yîri lire kìni i, mà kàre Asiri wuuni i, maa kànya niɲyahaya faanra
wani: Ninive ná Erobɔti Iri ná Kalaka 12 ná Eresɛni, Ninive kànhe ná Kalaka kànbwɔhe
shwɔ̀hɔŋi i.
13 Misirayimu, u à pyi Ludi shiinbii, ná Anami shiinbii, ná Lehabi shiinbii, ná Nafitu
shiinbii, 14 ná Paturusi shiinbii, ná Kasiluki shiinbii, ná Kafitori shiinbii tuŋi. Ŋyɛ Filisiti
shiinbil'à fworo Kasiluhi shiinbil'e.
15 Kana à Sidɔn ta u pyàŋi niɲcyiiŋi. Lire kàntugo, u à Kyeti ta. 16 Yebusi shiinbii, ná Amɔri
shiinbii, ná Girigashi shiinbii mú à fworo Kana e, 17 ná Kyivi shiinbii, ná Ariki shiinbii, ná
Sini shiinbii, 18 ná Arivadi shiinbii, ná Zimari shiinbii, ná Kyamati shiinbii. Ŋyɛ lire kàntugo,
Kana bagashiinbil'à caala. 19 Kana shiinbii kìn'à sìi Sidɔn na, mà kàre Gerari kànmpanŋke
na, Gaza taan, maa ŋkàre Sɔdɔmu kànmpanŋke na, ná Gɔmɔri, ná Adima, ná Zeboyimu, mà
sà nɔ̀ fo Lesha na.
20 Ŋyɛ Kyamu tùluyi yi mpyi wani, yi puni ná yi tubaya, ná yi shɛɛnrɛ, ná yi cyaga, ná yi
shi.
21 Shɛmu mú à pùnampyire si. Uru Shɛmu u à pyi Ebɛri shiinbii tulyage. Zhafɛti yyahawuŋi
u mpyi u wi. 22 Shɛmu pùnampyire t'à pyi Ɛlamu, ná Ashuri, ná Arifasadi, ná Ludi, ná Aramu.
23 Aramu pùnampyire t'à pyi, Uzi, ná Uli, ná Gɛtɛri, ná Masi.
24 Arifasadi, ur'à Shelaki si, ka Shelaki si Ebɛri si. 25 Ebɛri à pùnampyire shuunni si. Wà
mɛge na mpyi Pelɛgi* ɲaha kurugo yɛ uru tìnŋi i ɲì ŋk'à táa. U sìɲɛɛŋi mɛge na mpyi Yokitan.
26 Ur'à Alimɔdadi si, ná Shelɛfu, ná Kyazamawɛti, ná Yeraki, 27 ná Adoramu, ná Uzali, ná
Dikila, 28 ná Obali, ná Abimayɛli, ná Seba, 29 ná Ofiri, ná Kyavila, ná Yobabu. Ŋyɛ pire puni
pi ɲyɛ Yokitan tùluyi. 30 Pi mpyi a tèɛn Mɛsha ná Sefari ɲaɲyi shwɔ̀hɔŋi canŋa fworompe e.
31 Ŋyɛ Shɛmu tùluyi yi mpyi wani, yi ná yi tubaga, ná yi shɛɛnrɛ, ná yi cyaga, ná yi shi.
32 Ŋyɛ Nuhu pyìibii bayi y'à pyi yire, yi mú ná yi tùluyo, ná yi shi. Sùpyire shiŋi u à caala
cyeyi puni i ɲìŋke na, zànbwɔhe paŋkwooni kàntugo na ke, uru pun'à fworo Nuhu pyìibil'e.

* **10:25** Pelɛgi mɛge ɲwɔhe ku ɲyɛ: «k'à táa».

11

Babɛli etazhiŋi kani

1 Tèecyiini i, diɲyɛŋi sùpyire puni mpyi na shɛɛnrɛ niŋkin yu, pi ɲjirigii kɛɛnŋkanni mú mpyi
niŋkin. 2 Pi à yîri canŋa fworompe e mà kàr'a sà kaceebwɔhe kà ta Shiniyari kìni i, maa ntɛ̀ɛn
kuru cyage e. 3 Canŋka, pi à yi jwo piy'á: «Yii a wá, wuu làfa wu, wuu u u fwɔ a waha.» Uru
làfaŋi u pyi bage kafaayi, mánalwɔhe sí mpyi pwoore cyaga. 4 Ka pi i jwo: «Yii a ma, wuu u
kànha faanra, wuu u etazhi faanra, ŋge u sí raa bwùun kileŋi na ke. Lire pyiŋkanni na, wuu
mɛge sí n-pêe, wuu sí n-wwɔ̀, yaaga sì n-jà wuu caala ɲìŋke na mɛ.
5 Ŋyɛ ka Kafooŋi Kile si ntîge mà pa kànhe ná etazhiŋi wíi, ɲje sùpyire mpyi na faanre ke.
6 Maa jwo: «Ŋyɛ yii pi wíi, pi pun'à pyi mu à jwo kìre niŋkin sùpyire ti, pi puni na jwumɔ
niŋkin yu mú. Numɛ, pi à báaraŋi sìì. Pi aha ŋkwôro amɛ, pi aha yîri si kyaa maha kyaa pyi
ke, yaaga sì n-jà pi sige lire na mɛ. 7 Wuu tîge, wuu u sà shɛɛnrɛ niɲyahara tîrige bà pi si mpyi
pi àha raa piye jwumpe núru mɛ.» 8 Lire Kafooŋi à pyi, maa pi caala a láha piye na, mà tùugo
ɲìŋke cyeyi puni i. Ka pi i kànhe vàanreŋi ɲwɔ yyéreŋɛ.
9 Lire kurugo, kuru cyage mɛg'à le Babɛli, ɲaha na yɛ wani Kafooŋi à diɲyɛŋi sùpyire puni
jwumpe wùrugo, wani Kile à sùpyire kɔ̀r'a caala ɲìŋke cyeyi puni i. (Babɛli ɲwɔge ku ɲyɛ
ɲyàhaŋguruguŋi.)

Burama tulyeyi

10 Ŋyɛ Shɛmu tùluge ku ɲyɛ ŋke. Mà Shɛmu shìŋi yaha yyee ŋkuu, u à Arifasadi si. Zànbwɔh'à
tòro yyee shuunni ka lire si mpyi. 11 Arifasadi zìŋi kàntugo, Shɛmu à yyee ŋkwuu kaŋkuro ta
sahaŋki. Cyire funŋke e u à pyìibii piibɛrɛ ta.
12 Mà Arifasadi shìŋi yaha yyee beɲjaaga ná kɛ ná kaŋkuro, u à Shelaki si. 13 Shelaki ziŋi
kàntugo, Arifasadi à núr'a yyee ŋkwuu sicyɛɛre ná yyee taanre ta sahaŋki. Cyire funŋke e u à
pyìibii piibɛrɛ ta.
14 Mà Shelaki shìŋi yaha yyee beɲjaaga ná kɛ, u à Ebɛri si. 15 Ebɛri ziŋi kàntugo Shelaki à
yyee ŋkwuu sicyɛɛre ná yyee taanre pyi sahaŋki. Cyire funŋke e u à pyìibii piibɛrɛ ta.
16 Mà Ebɛri shìŋi yaha yyee beɲjaaga ná kɛ ná sicyɛɛre, u à Pelɛgi si. 17 Pelɛgi ziŋi kàntugo
na, Ebɛri à yyee ŋkwuu sicyɛɛre ná yyee beɲjaaga ná kɛ pyi sahaŋki. Cyire funŋke e u à pyìibii
piibɛrɛ ta.
18 Mà Pelɛgi shìŋi yaha yyee beɲjaaga ná kɛ, u à Erehu si. 19 Erehu ziŋi kàntugo Pelɛgi à
yyee ŋkwuu shuunni ná baaricyɛɛre pyi sahaŋki. Cyire funŋke e u à pyìibii piibɛrɛ ta.
20 Mà Erehu shìŋi yaha yyee beɲjaaga ná kɛ ná shuunni, u à Serugi si. 21 Serugi ziŋi
kàntugo, Erehu à yyee ŋkwuu shuunni ná baashuunni pyi sahaŋki. Cyire funŋke e u à pyìibii
piibɛrɛ ta.
22 Mà Serugi shìŋi yaha yyee beɲjaaga ná kɛ, u à Nakwɔri si. 23 Nakwɔri ziŋi kàntugo,
Serugi à yyee ŋkwuu shuunni pyi sahaŋki. Cyire funŋke e u à pyìibii piibɛrɛ ta.
24 Mà Nakwɔri shìŋi yaha yyee beɲjaaga ná baaricyɛɛre u à Teraka si. 25 Teraka ziŋi
kàntugo, Nakwɔri à yyee ŋkuu ná yyee kɛ ná baaricyɛɛre pyi. Cyire funŋke e u à pyìibii piibɛrɛ
ta.
26 Mà Teraka shìŋi yaha yyee beetaanre ná kɛ, u à Burama ná Nakwɔri ná Aran si.

Teraka ná Burama kani

27 Teraka u tùluge ku ɲyɛ ŋke. U à Burama ná Nakwɔri ná Aran si, ka Aran si Loti si. 28 Aran
à kwû mà tufooŋi yaha ɲyii na. U mpyi a si Kalide kìni i, wani u mú à kwû, Uri kànhe e.
29 Burama ná Nakwɔri, ka pire si cyee lèŋɛ. Burama cwoŋi mɛge mpyi Sarayi, Nakwɔri wuŋi
mɛge sí mpyi Milika, uru na mpyi Aran pworo. U pworoŋi wabɛrɛ mɛge na mpyi Yisika.
30 Sarayi na mpyi cijiriŋɛ, lire e ur'à pyi pyà baa.
31 Ŋyɛ ka Teraka si Burama, ná Loti, ná Burama cwoŋi, Sarayi lwɔ́ a fworo Uri kànhe e,
Kalide kìni i. Burama na mpyi Teraka jya, Loti sí ɲyɛ u ɲampyige, Sarayi sí ɲyɛ u napworo.
Ka pi i yîri na ŋkɛ̀ɛge zà ntɛ̀ɛn *Kana kìni i. Ŋka pi à nɔ Kyaran kànhe e ke, ka pi i ŋkwôro wani.
32 Teraka shìŋi canmpyaagil'à pyi yyee ŋkwuu shuunni ná kaŋkuro, maa ŋkwû Kyaran kànhe
e.

12

Kile à Burama yyere maa u pyi u a sì Kana kìni i

1 Ŋyɛ Kafooŋi Kile mpyi a jwo Burama á: «Burama, fworo ma tupyɛnge e, fworo ma kànhe
e, fworo ma kìni i; kìni mii sí n-cyêe mu na ke, ma a sà ntɛ̀ɛn lire e.
2 Mii sí mu pyi sùpyishi niɲyahawa tu,
si jwó le mu á,
si mu mɛge pêe,
si sùpyire sannte pyi ti jwó ta mu cye kurugo.

3 Shin maha shin u à jwó le mu á ke,
mii sí jwó le urufol'á.
Ŋka shin maha shin u à mu cùmɔ lemɛ pi ke,
mii sí urufoo láŋa.
Mii sí jwó le jìŋke sùpyishiŋi pun'á,
mu cye kurugo.»
4-5 Ka Burama si ŋkàre bà Kafooŋi à yi jwo u á mɛ. U yyahafooŋi jyaŋi Loti mú à kàre ná u e. Burama à yîri Kyaran kìni i mà u shìŋi ta yyee beetaanre ná kɛ ná kaŋkuro, maa u cwoŋi Sarayi ná Loti ná pi cyeyaayi puni lwɔ́, ná pi báarapyiibii puni, ná yaaga maha yaaga pi à ta Kyaran kìni i ke, maa fwor'a kàre ná y'e *Kana kìni i.
6 Pi à nɔ Kana kìni i ke, maa ŋkàre fo Sikɛmu kànhe e, fo Mɔri cibwɔhe cyage e. Lire tèni i, Kana shiinbii na mpyi kìni i. 7 Ka Kafooŋi si uye cyêe Burama na, maa yi jwo u á: «Mii sí nde kìni kan mu tùlug'á.» Ka Burama si sáraya tawwûgo yaa wani Kafooŋi á, ŋge u à uye cyêe u na ke. 8 Maa yîri kuru cyage e mà kàre ɲàɲyi woge e, Betɛli canŋafyinmpe e. Maa vàanŋa baya kwòro Betɛli kànhe ná Ayi woge shwɔ̀hɔŋi i. Betɛli à pyi canŋacwumpe e, Ayi sí ɲyɛ canŋafyinmpe e. Ka u u núr'a sáraya tawwûgo yaa wani Kafooŋi Kile á, maa u mɛge pêe. 9 Maa yîri kuru cyage e mà kàre yyaha na, na ntɛ̀n na wá Nɛgɛvi síwage kànmpanŋke na.

Burama à kàre Misira kìni i

10 Ŋyɛ lire tèni i, katibwɔh'à cwo kìni na. Ka Burama si ŋkàre *Misira kìni i, si sà tɛɛnlɛ pyi wani, ɲaha na yɛ kategе mpyi a pêe kìni i sèl'e. 11 Pi niɲjyìibii Misira e, ka Burama si jwo u cwoŋi Sarayi á: «Mii à cè na mu lem'à ɲwɔ sèl'e. 12 Misira shiinbii ká mu ɲya, pi sí n-jwo na mii cwoŋi u ɲyɛ mu, si mii bò, si mu yaha ɲyii na. 13 Lire e, mii na mu ɲáare, wuu aha nɔ wani, maa jwo na mu na ɲyɛ mii cɔɔn, bà pi si mpyi si mii cùmɔ lemɛ ɲwɔ mu kurugo, pi àha bú ŋkwɔ̀ na bò mɛ.»
14 Burama ná u cwoŋ'à nɔ Misira e ke, ka Misira shiinbii si li ɲya na u cwoŋi lem'à ɲwɔ sèl'e. 15 Misira saanŋi, Farɔn fyèɲwɔhɔshiinbii mú à u ɲya, maa u kyaa jwo u á ke, ka pi i u lwɔ́ a kàre Farɔn bage e. 16 Lire e, ka Farɔn si Burama* cùmɔ lemɛ ɲwɔ Sarayi kurugo, maa mpàa ná sikyaa, ná nìiyi, ná dùfaanya, ná bilinambaa, ná bilicyee, ná dùfanɲcyee ná ɲwɔhɔɲya mú kan u á.
17 Ŋka Kafooŋi Kile à pa yampimɛ wá Farɔn ná u pyɛnge shiinbii na, Burama cwoŋi Sarayi kurugo. 18 Farɔn à li ɲya amuni ke, ka u u Burama yyere, maa yi jwo u á: «Ŋaha mu à pyi mii na amɛ yɛ? Ŋaha na mu ɲyɛ a sèeŋi jwo mii á na mu cwoŋi wi mà yɛ? 19 Ŋaha na mu à mii pyi na mu cɔɔnŋi wi yɛ, maa mii yaha mii à u lwɔ́ a pyi na cwo yɛ? Ma cwoŋi we, u lwɔ́ a yîri naha!»
20 Maa u shiinbii pyi na pi Burama ná u cwoŋi yige Misira kìni i, pi ná pi cyeyaayi puni.

13

Pyiŋkanni na Loti ná Burama à tɛ̀ɛn tɛ̀ɛn piye piye ke

1 Ka Burama si yîri *Misira kìni i maa nta a kàre Nɛgɛvi síwage e ná u cwoŋi ná u cyeyaayi puni i. Loti mú mpyi ná u e. 2 Yatɔɔre ná wyérɛfyinŋi ná sɛɛnŋi mpyi a ɲyaha Burama á. 3 Lire kàntugo, ka u u yîri Nɛgɛvi síwage e na ntɛ̀n na ŋkɛ̀ɛge fo Betɛli kànmpanŋke na, fo cyage e u mpyi a fyânha a u vàanŋke bayi kwòro ke, Betɛli ná Ayi kànyi shwɔhɔl'e. 4 Cyage e u mpyi a fyânha a *sárayi tawwûge yaa ke, u à nɔ wani ke, maa Kafooŋi Kile mɛge pêe.
5 Loti u mpyi ná Burama e ke, u yatoore ná u pyɛngɛ shiinbii mpyi a ɲyaha mú. 6 Lire na, tatɛɛng'à cyérɛ pi mú shuunni i, ɲaha na yɛ pi cyeyaayi mpyi a ɲyaha sèl'e, pi mú shuunni mpyi na sì n-jà n-kwú cyage niŋkin i mɛ. 7 Mà bâra lire na, *Kana shiinbii ná Perezi shiinbii mú na mpyi kuru cyage e. Canŋka, ka yogo si mpa yîri Burama yatonahabii ná Loti wuubii shwɔhɔl'e, tatɛɛnge kurugo.
8 Burama à lire ɲya ke, ka u u jwo Loti á: «Maye sanŋa yaha, Loti, wuu àha yogo yaha ku yîri mii ná mu shwɔhɔl'e mɛ, lire ɲyɛ mɛ mii yatonahabii ná mu wuubii shwɔhɔl'e mɛ, ɲaha na yɛ wuu na ɲyɛ cìnmpyii. 9 Kìn'à pêe. Ŋke puni ɲyɛ tatɛ̀ɛngɛ mà? Ta wá wuu u ntɛ̀ɛn tɛ̀ɛn wuu mɛgɛ cyeyi i. Kampyi kàmɛni kànmpanŋke k'à mu táan, ta sì wani, mii sí raa sì kàniŋɛ woge na. Kàniŋɛ kànmpanŋke sí ká nta kuru k'à táan mu á, ta sì wani, mii sí raa sì kàmɛni woge na.»
10 Ka Loti si ɲùŋke yîrig'a Zhurudɛn bafage wíi, lwɔhe mpyi a ɲyaha kuru cyage e. Lire tèni i Kafooŋi mpyi na sàha ŋkwɔ̀ a Sɔdɔmu kànhe ná Gɔmɔri kànhe jyà mɛ, kuru cyage lemɛ mpyi a ɲwɔ fo mà sà nɔ Zowari kànhe na. K'à pyi mu à jwo Kafooŋi cikɔɔge nisìnaŋke ki, mu à jwo Misira kìni li. 11 Loti à kuru ɲya ke, ka u u Zhurudɛn bafage puni lwɔ́ a pyi u wogo, maa ŋkàr'a sà ntɛɛn kuru cyage e Betɛli canŋafyinmpe e. Lire pyiŋkanni na, Burama ná Loti à

* **12:16** Farɔn: kuru mɛge na mpyi pèenɛ mɛgɛ ŋkemu ku mpyi na leni Misira kìni saanbii puni na ke

tɛ̀ɛn tɛ̀ɛn piye piye. 12 Ka Burama si ntɛ̀ɛn Kana kìni i. Ka Loti si ŋkàr'a sà ntɛ̀ɛn kuru bafage
kànyi yà shwəhəl'e, maa u vàanŋke bayi kwòro kwòro fo mà sà nɔ Sɔdəmu kànhe byanhampe
e, 13 Sɔdəmu kànhe shiinbii mpyi shinmpii. Pi mpyi na kapegigii niɲyahagii pyi Kafooŋi
yyahe taan.
14 Loti ná Burama tɛɛnŋkwooni kàntugo piye, ka Kafooŋi Kile si jwo Burama á: «Burama,
ma ɲyiigii yîrige nìɲyiŋi na, cyage e mu ɲyɛ ke, tɛ̀ɛn wani ma a wíi suumɔkulo ná wòrokulo
yyére, canŋafyinmɛ ná canŋacwumɔ yyére. 15 Mu ɲyii wá kìni ndemu na ke, mii sí lire kan mu
ná ma tùlug'á tèekwòmbaa. 16 Mii sí mu tùluge ɲyaha bà ɲìŋke nticɛnŋi ɲyɛ mɛ. Kàmpyi sùpya
sí n-jà ɲìŋke nticɛnŋi tɔ̀rɔ, ɲyɛ, sùpya mú sí n-jà mu tùluge sùpyire tɔ̀rɔ. 17 Yîri ma a kìni ɲaare,
ma a li tɔɔnmpe ná li pèempe wíi, ɲaha na yɛ mu á mii sí li kan.»
18 Ka Burama si vàanɲyi bayi kɔ̀ɔngɔ, ma a sà ntɛ̀ɛn Mamire cibwɔyi cyage e, kuru cyage
na ɲyɛ Eburən taan. Ka u u núr'a sáraya tawwûgo yaa wani Kafooŋi mɛge na.

14

Burama à saanbii pìi tùn maa Loti shwɔ pi na

1 Ŋyɛ lire tèni i, Amurafɛli à pyi Shiniyari kìni saanŋi, ka Ariyɔki si mpyi Elasari kànhe
saanŋi, ka Kidɔlamɛri si mpyi Elami kìni saanŋi, ka Tidɛli si mpyi Golimi kùligii saanŋi,
2 pire saanbii shiin sicyɛɛreŋ'à wwɔ̀ maa sà saanli kaŋkuro tùn. Pire saanbii mɛyi yi ɲyɛ
ɲje: Sɔdəmu saanŋi Bera, ná Gɔmɔri saanŋi Birisa, ná Adima saanŋi Shinɛyabi, ná Zeboyimi
saanŋi Shɛmɛbɛri, ná Bela kànhe saanŋi, Bela mɛge ku ɲyɛ Zowari niɲjaa ke.
3-4 Kuru kàshige ɲùŋke ku mpyi: yyee kɛ ná shuunni funŋ'i, saanŋi Kedolamɛri na mpyi
pire saanbii kaŋkuruŋi ɲùŋɔ na. Ŋka yyeeni kɛ ná taanre wuuni i, pi à ɲùŋɔ kyán u na, maa
piye ta Sidimi bafage e. (Suumpe Lwɔhe Ŋyii Yaaga Baa Woge ku ɲyɛ kuru cyage e niɲjaa.)
5 Lir'à pyi ke, yyeeni kɛ ná sicyɛɛre wuuni i, ka Kedolamɛri ná u saanɲɛɛbii si yîri, maa
sí ta Arafayiti shiinbii na, lir'à pyi Asiterɔti Karinayimu kànhe e, maa sí ta Zuzi shiinbii na
mú, lir'à pyi Amu kànhe e, maa sí ta Emi shiinbii na mú, Shave Kiriyatamu kànhe e. 6 Maa sí
ta Kwori shiinbii na mú, pi ɲaɲyi shwɔhəl'e, na pi maha yire ɲaɲyi pyi Seyiri; maa pi kɔ̀r'a
sà nɔ fo *Eli Paran taan, síwage ŋkère na. 7 Lire kàntugo, ka pi i mâhana a kàre Enimishipati
kànhe e, pi maha kuru pyi Kadɛshi mú, maa Amalɛki shiinbii tùn mú, maa sí ta pi kùligii
puni na, ná Amɔri shiinbii, pire mpyi a tɛ̀ɛn Kyazazən Tamari kànhe e.
8 Ŋyɛ Sɔdəmu saanŋi, ná Gɔmɔri saanŋi, ná Adima saanŋi, ná Zeboyimu saanŋi, ná Bela
kànhe wuŋi ná pi maha kuru kànhe pyi Zowari ke; pire saanbil'à bégel'a pa yyére kàshige mɛɛ
na, Sidimi bafage e, 9 maa jwo na pire sí Elami saanŋi Kedolamɛri, ná Goyimi saanŋi Tidɛli,
ná Shiniyari saanŋi Amurafɛli, ná Elasari saanŋi Ariyɔki tùn. Ka pire saanbii sicyɛɛreŋi, ná
pire saanbii kaŋkuruŋi si ntùyi taha piye na kàshige e.
10 Ŋyɛ Sidimi bafage mpyi a ɲî mána lwəhe kacyewyiyi na. Mà pi yaha kàshige na, ka
Sɔdəmu saanŋi ná Gɔmɔri wuŋi si fê, maa ntîg'a ŋwəhɔ yire kacyewyiyi i, ka pi sanmpii si fê
a kàre ɲaɲyi ɲuŋ'i. 11 Tèni i Kedolamɛri ná u fyèŋwəhɔshiinbil'à jà pi na ke, ka pi i Sɔdəmu
ná Gɔmɔri shiinbii nàfuuŋi ná pi ɲwɔlyiŋi puni kul'a kàre.
12 Burama yyahawuŋi jyaŋi, Loti u mpyi a tɛ̀ɛn Sɔdəmu kànhe e ke, ka pi i uru ná u cyeyaayi
puni kul'a kàre piye cye e mú. 13 Ka nàŋi wà si fê a shwɔ kàshige na, maa sà yire yyaha jwo
Burama á. (Burama mpyi *Eburu shiŋi nàŋi wà.) Lir'à u ta u à tɛ̀ɛn Mamire cire cyage e.
Mamire à pyi Amɔri u tùluge shinŋi wà. Esikɔli ná Anɛri mpyi u sìɲɛɛ. Pire mpii ná Mamire
mpyi Burama wwoɲɛɛ. 14 Tèni i Burama à lógo na u cìnmpworoŋi Loti na ɲyɛ cye e ke, ka
u u u nàmbaabii pìi ŋkwuu taanre ná kɛ ná baataanre bégele kàshige mɛɛ na, mpii pi à si u
yabiliŋi pyɛnge e ke. Ka pi i pire saanbii fyè tɔ̀rɔ fo Dan kùluni i. 15 Ka u u u kàshikwɔɔnbii táa
kuruyo kuruyo, maa pire saanbii tùn numpilag'e, maa sí ta pi na, maa pi kɔ̀r'a sà nɔ Kwoba
kànhe na, kuru kànhe na ɲyɛ Damasi suumɔ kùlo kànmpanŋke na. 16 Maa mpa ná pire saanbii
nàfuuŋi niŋkuuŋi i ná u cìnmpworoŋi Loti ná u cyeyaayi puni ná cyeebii ná sùpyire puni pi
mpyi a cû a kàre ke.

Mɛlikisedɛki à jwó le Burama á

17 Ŋyɛ Burama à kàr'a sà Kedolamɛri ná u saanɲɛɛbii tùn maa sí ta pi na ke, u nimpaŋi
ka Sɔdəmu saanŋi si fwor'a u ɲùŋɔ bê Shava bafage e. Pi mpyi a kuru ŋke mɛge le Saanŋi
Bafage.
18 Ŋyɛ ka Salɛmu saanŋi Mɛlikisedɛki si mpa ná bwúuru ná *ɛrɛzɛn sinm'e Burama á, uru
ŋge sí na mpyi Kile nìɲyi wuŋi sáragawwuŋi wà. 19 Ka u u jwó le Burama á, maa jwo
«Kile nìɲyi wuŋi
ná uru u ɲyɛ nìɲyiŋi ná ɲìŋke yaafooŋi ke,
uru u jwó le mu á, Burama.
20 Kile nìɲyi wuŋi u kêe,
ŋgemu u à mu zàmpɛɛnbii le mu cye e ke.»

Ka Burama si u cyeyaayi puni yahaŋɪ wwû mà kan Mɛlikisedɛki á.
21 Lire kàntugo, ka Sədəmu saannɔ si jwo Burama á: «Ŋyɛ na shiinbii kan na á, ma a ŋkwôro
ná na nàfuuŋɪ i.» 22 Ka Burama si u pyi: «Mii sí n-kâa Kafooŋɪ Kile na, Kile nìɲyi wuŋɪ, nìɲyiŋɪ
ná ɲìŋke yaafooŋɪ, 23 na mii sì yafyin shwə mu na mɛ, ali dìizi mɛɛ, lire ɲyɛ mɛ tanhaŋa mɛɛrɛ,
ɲaha na yɛ ma hà bú ŋkwɔ̀ ɲjwo na mu à mii Burama pyi yaarafoo mɛ. 24 Mii sì yafyin shwə
mu na mɛ, mii ɲyɛ a jwo nàɲjiibil'á ɲjyìŋɪ ŋgemu lyî wani, ná mpii pi à kàre ná mii i kàshige
takwɔ̀nge e ke, Anɛri, ná Ɛsikəli, ná Mamire, pire mpii kəni sí pi nàzhanŋɪ lwó.

15

Kile à tunmbyaara le ná Burama e*

1 Ŋyɛ ɲcyii karigii puni kàntugo na, ka Kafooŋɪ Kile si uye cyêe Burama na, maa jwo u á:
«Burama, ma hà vyá mɛ, mii u ɲyɛ mu sancwənsigiŋɪ, mii sí kacɛnŋii niɲyahagii pyi mu á.»
2-3 Ka Burama si u pyi: «Kafooŋɪ, mii Kileŋɪ, pyà ɲyɛ mii á mɛ. Ŋaha mu sí n-sìi n-jà n-kan mii
á, ŋkemu ku sí n-jà là ɲwə mii na yɛ? Mu ɲyɛ a tùlugo kan mii á mɛ. Mii bilinaŋɪ, Eliyezɛri,
u à si mii pyɛnge e, ná u tuɲ'à yîri Damasi i ke, uru u sí n-pyi mii koolyiŋɪ.» 4 Ka Kafooŋɪ si
Burama pyi: «Uru ŋge bà u sì n-pyi mu koolyiŋɪ mɛ, mu yabiliŋɪ sí pyàŋɪ ŋgemu si ke, uru u
sí mu kəəge lyî.»
5 Lire kàntugo, ka Kile si Burama yige ntàani na, maa yi jwo u á: «Burama, ma ɲùŋke yîrige
ma a wərigii tòrə kàmpyi mu sí n-jà, ɲaha na yɛ mu tùluge mú sí ɲyaha amuni.» 6 Ŋyɛ ka
Burama si dá Kafooŋɪ Kile ɲwəmugure na, ka Kafooŋɪ Kile si jwo na u à tíi u dániyaŋɪ cye
kurugo.
7 Lire kàntugo ka Kafooŋɪ si jwo u á sahaŋki: «Mii u ɲyɛ Kafooŋɪ, ŋge u à mu yige Uri kànhe
e, Kalide kìni i, maa nde kìni kan mu á ke.» 8 Ka Burama si u pyi: «Kafooŋɪ, mii Kileŋɪ, ɲaha ku
sí li cyêe mii na, si mii pyi mii u dá li na, na nde kìni sí n-pa n-pyi mii wuu yɛ?» 9 Ka u u jwo
u á: «Yyee taanre nùcwo, ná yyee taanre sikacwo, ná yyee taanre mpàpoo cû, ná kuumpaan
niŋkin ná mpánmpərəgə niɲjaaga niŋkin.» 10 Ka Burama si yire yaayi puni cû maa yi puni
niŋkin niŋkinŋɪ táa niŋke e, maa yi kwənyi yaha yaha yiye sicama na. Saɲcyɛɛnre ti ke, u ɲyɛ
a tire kwɔ̀n kwɔ̀n mɛ. 11 Saɲcyɛɛnre ti maha tiye ɲwə caa ná kyaare e ke, ka tire si wá na
ntîre yatɔɔre nimbonte kurugo, ka Burama si wá na ti kòre.
12 Ŋyɛ cannaɲyiin'à pa a ŋkɛ̀ɛge tacwuge e ke, ka Burama si ŋɔ́n'a cùnnu. Ka numpini si
u mâhana ka u u fyá sèl'e. 13 Ka Kafooŋɪ si jwo u á: «Burama, li cè na canŋka, mu tùluge sí
n-kàre kìni labɛr'e si sà mpyi nàmpwuun. Pi sí n-pyi bilii lire kìni i, pi sí kànha fo si nɔ yyee
ŋkwuu sicyɛɛre (400) na. 14 Ŋka kìni li sí pi le tire bilere e ke, lire kìni sí n-kyaala mii cye e,
lire kàntugo, mu tùluge sí n-yîri lire kìni i ná nàfuubwəhe e. 15 Mu wi ke, mu sí n-kwû yyeɲiŋke
e. Mu sí lyɛge lage kwɔ̀ si nta ŋkwû. 16 Mu tùluge bage sicyɛɛre woge, ku sí núru n-pa naha,
ɲaha na yɛ kìni sùpyire ti ɲyɛ Amɔri shiinbii ke, pi kapegigii ká nɔ tɛgɛni na, mii sí pi kòrɔ.»
17 Ŋyɛ cannŋa ɲyiin'à cwo mà numpini lèŋɛ tèni ndemu i ke, ka Kile si naŋkyanhii pyi cyi i
nàŋguruge yige marii ɲî na ntùuli yatɔɔre kyaare nintáare ná tiye shwəhəl'e. 18 Kuru canŋke
yabiliŋɪ i, ka Kafooŋɪ si tunmbyaara le ná Burama e, maa yi jwo u á: «Mii sí nde kìni kan mu
tùlug'á, mà lwó *Misira baŋɪ na, mà kàre babwəhe na, ná pi maha kuru pyi Efirati. 19 Keni
shiinbii ná Kenizi shiinbii, ná Kadimɔni shiinbii, 20 ná Kyeti shiinbii, ná Perezi shiinbii, ná
Arafayi shiinbii, 21 ná Amɔri shiinbii, ná *Kana shiinbii, ná Girigashi shiinbii, ná Zhebusi
shiinbii, pi à tɛ̀ɛn kuru cyage e.»

16

Sumayila ziŋɪ kani

1-3 Ŋyɛ Burama à nɔ yyee kɛ na *Kana kìni i, mà u cwoŋɪ Sarayi ta u sàha ŋkwɔ̀ a pyà si u
á mɛ. Ŋyɛ bilicwoŋɪ wà na mpyi Sarayi á, u mɛge mpyi Agari, *Misira shin u mpyi u wi. Ka
Sarayi si jwo Burama á: «Wíi, Kafooŋɪ Kile à mii pyi cijiriŋɛ. Maye sannɔ yaha, ma a wwɔ̀ ná
mii báarapyiŋɪ i, li sí n-jà n-ta uru sí pyà si mii á.» Ka u u ɲɛɛ Sarayi jwumpe na. Ŋyɛ Sarayi
à u báarapyiŋɪ Misira shinŋɪ lwó lire pyiŋkanni na, mà kan u pooŋɪ Burama á, u pyi u cwo.
4 Ka Burama si wwɔ̀ ná Agari e, ka u u yyére. Tèni i u à li ta na ur'à yyére ke, ka u u wá na
yyejyeere pyi ná u kàfeɲcwoŋɪ i.
5 Sarayi à lire ɲya ke, ka u u yi jwo Burama á: «Nde Agari à pyi mii na numɛ ke, lir'à fworo
mu i. Mii à na bilicwoŋɪ kan mu á. U à uye ɲya u à yyére ke, ka u yyahe si jyè mii woge e.
Ŋyɛ Kafooŋɪ Kile u wuu láha wuye na!» 6 Ka Burama si Sarayi pyi: «Mu bilicwoŋɪ na ɲyɛ mu
yahare e, nde l'à táan mu á ke, lire mu sí n-pyi u na.» Yir'à jwo ke, ka Sarayi si kyaayi shiŋɪ
puni tègɛ Agari ɲuŋ'i, fo ka u u fê a fworo pyɛnge e mà kàre tatɔɔnge e.

---

* **15:** TUNMBYƐƐRE na ɲyɛ mu à jwo kàaga, ti maha jà a pyi kànyi shuunni, lire ɲyɛ mɛ cevee shuunni shwəhəl'e;

7 Ka Kafooŋi Kile Mɛlɛkɛŋi si Agari ɲya síwage e lùbiliŋi wà taan, uru lùbiliŋi na ɲyɛ Shuri
síwage kuni taan. 8 Maa jwo Agari á: «Agari, Sarayi bilicwoŋi, taa mu à yîri ke, taa mu sì ke?»
Ka u u jwo: «Mii na fî na kafeɲcwoŋi Sarayi yyaha na.» 9 Ka Kafooŋi Kile Mɛlɛkɛŋi si jwo:
«Núru ma a sì ma kafeɲcwoŋi yyére, ma a sà maye kan u á. 10 Mii sí mu tùluge ɲyaha, fo ku
sì n-jà n-tɔ̀rɔ mɛ.
11 Wíi, mu yacerewu u ɲyɛ,
mu sí n-si pùnambile,
ma a u mɛge le Sumayila*
ɲaha na yɛ Kafooŋi à mu nàvunŋɔ parage lógo.
12 Uru pyàŋi sí n-pyi sige dùfaanŋa fiige,
U sí n-pyi sùpyire puni kàshifoo,
sùpyire puni mú sí n-pyi u kàshifoo.
U sí n-láha u cìnmpyiibii na.»
13 Ka Agari si jwo: «Ei! Sèe wi na ŋge u ɲyɛ na mii ɲaa ke, mii à uru ɲya la?» Maa kuru
mɛge le Kile na: «Kileŋi u ɲyɛ na mii ɲaa ke». 14 Lire kurugo, Agari mpyi lùbiliŋi ŋgemu taan
ke, uru mɛg'à le Lakyayi Ɔrɔyi (kuru mɛge ɲwɔhe ku ɲyɛ: «Ŋgemu u ɲyɛ ɲyii na ke, uru na mii
ɲaa.») Uru lùbiliŋi na ɲyɛ Kadɛshi kànhe ná Bɛrɛdi kànhe shwɔhɔl'e.
15 Ŋyɛ puru ɲwɔhɔ na, Agari à pùnambile si Burama á. Ka u u li mɛge le Sumayila. 16 Agari
à Sumayila si Burama á, mà Burama shìŋi yaha yyee beecyɛɛre ná baani.

17

Burama mɛg'à kɛ̂ɛnŋ'à pyi Ibirayima.

1 Ŋyɛ mà Burama shìŋi yaha yyee beecyɛɛre ná kɛ ná baaricyɛɛre, ka Kafooŋi Kile si núr'a
uye cyêe u na, maa u pyi: «Mii u ɲyɛ Kile síŋi puni foo. Ta mii ɲyii wogigii kanni pyi tìgire
cyaga baa. 2 Lire e, mà tàanna ná wuu *tunmbyaare e, mii sí mu tùluge ɲyaha sèl'e.»
3 Burama à yire lógo ke, ka u u niŋkure sín, maa ɲùŋke sôgo maa Kile pêe. Ka Kile si núr'a
jwo u á sahaŋki 4 «Ŋyɛ wíi, tunmbyaare mii à le ná mu i ke, tire ti ɲyɛ nte: mu sí n-pyi
sùpyishi niɲyahawa tu. 5 Mu mɛge saha sì n-pyi Burama mɛ. Ku sí n-kɛ̂ɛnŋɛ n-pyi *Ibirayima
(Ibirayima mɛge ɲwɔhe ku ɲyɛ sùpyishi niɲyahawa tu), ɲaha na yɛ sùpyishi niɲyahawa sí n-
fworo mu i. 6 Mii sí mu pyìibii ɲyaha sèl'e. Mu pyìibii sí n-pyi sùpyishiŋi niɲyahawa, saanlii
niɲyahamii sí n-fworo mu tùluyi i. 7 Tire tunmbyaare sí n-kwôro mii ná mu shwɔhɔl'e, ti sí
n-pyi mii ná mu tùluyi shwɔhɔl'e tèrigii puni i mú. Ti sì n-kwɔ̀ mɛ. Lire kurugo, mii sí n-pyi
mu ná ma tùluyi u Kileŋi. 8 *Kana kìni i mu ɲyɛ niɲjaa nàmparantɛɛnre ke, mii sí lire kan mu
ná ma tùluy'á. Li sí n-pyi pi wuu tèrigii puni i, mii sí n-pyi pi Kileŋi.»

Kile à pùnampyire ŋkwɔ̀nŋi shɛɛnre jwo Ibirayima á

9 Ka Kile si núr'a jwo *Ibirayima á sahaŋki: «Mu ná ma tùluyi nimpaɲy'à yaa yii yákili
yaha mii *tunmbyaare na, mà tàanna ná pi lyeɲwɔyi i. 10 Nde yii à yaa yii pyi mà yyaha tíi
ná tire tunmbyaare e ke, lire li ɲyɛ nde: mu ná ma tùluyi nimpaɲy'à yaa yii a pùnampyire
puni kwùun. 11 Yii à yaa yii a ŋkwùun, lire li sí n-pyi mii ná yii tunmbyaare tafyeeŋi.
12-13 Pùnampyire pun'à yaa ti kwɔ̀n ti canzege canmpyibataanre wuuni na mà tàanna ná pi
lyeɲwɔyi i. Bilibii pi à sì mu pyɛnge e ná mpii mu à shwɔ ke, pire pun'à yaa pi *kwɔ̀n. Lire e,
tunmbyaare tafyeeŋi sí n-pyi yii sɛɛge na si li cyêe na ti sí n-pyi niŋkwombaara. 14 Pùnambilini
ndemu ká mpyi li ɲyɛ a kwɔ̀n, maa uru fyèŋi yaha u sɛɛge na mɛ, ur'à yaa u kɔ̀r'a láha u kìni
shiinbii na, ɲaha na yɛ u ɲyɛ a yákili yaha mii tunmbyaare na mɛ.»

Kile à Ishaka ziŋi kyaa jwo

15 Ŋyɛ puru ɲwɔhɔ na, Kile à yi jwo *Ibirayima á sahaŋki: «Ma hà núru raa ma cwoŋi Sarayi
yiri sahaŋki Sarayi mɛ. Numɛ u mɛge sí n-kɛ̂ɛnŋɛ n-pyi Sara* 16 Mii sí jwó le u á, si pyà kan
u á mu á. Mii sí jwó le u á si u pyi sùpyishi niɲyahawa nu. Saanlii sí n-fworo u e mú.»
17 Ibirayima à puru lógo ke, ka u u niŋkure sín maa ɲùŋke sôgo, maa Kile pêe. Maa ɲcyàha
maa jwo uye funŋ'i: «Sùpyaŋi u à yyee ŋkuu ta ke, di uru sí pyà ta n-jwo yɛ? Sara shìŋi na ɲyɛ
yyee beecyɛɛre ná kɛ, di uru sí n-jà pyà ta n-jwo sahaŋki yɛ?» 18 Maa jwo Kile á: «Sumayila
yaha u shì ta, ma a jwó le u á.» 19 Ka Kile si u pyi: «Mii à lógo mu ɲwɔ na, ŋka mu cwoŋi Sara
sí n-sìi pùnambile si. Ma a li mɛge le Ishaka. Mii sí n-kwôro na *tunmbyaare na ná u e, ná u
tùluge e. Tire tunmbyaare sì n-kwɔ̀ mɛ. 20 Sumayila wi ke, nde mu à ɲáare u kyaa na ke, mii
sí lire pyi mu á. Mii si jwó le á, si u pyìibii ɲyaha, si u tùluge ɲyaha sèe sèl'e. Ú sí ɲùŋufee kɛ
ná shuunni si, mii sí u pyi tùlubwɔhɔ tu. 21 Ŋka nde li ɲyɛ mii tùnmbyɛɛre e ke, pyàŋi Sara sí
n-si mu á yyeela numɛ cyiin ke, tire sí n-pyi mii ná ure shwɔhɔl'e mú.»

Ibirayima ŋkwɔ̀nŋi kani

---

* **16:11** Sumayila mɛge ɲwɔhe ku ɲyɛ: «Kile à lógo» * **17:15** Sara mɛge ku ɲyɛ saanŋi pworoŋi

22 Ɲyɛ Kile à puru jwumpe jwo a kwɔ̀ *Ibirayima á ke, ka u u yîri u taan maa dùgo nìɲyiŋi
na.
23 Ɲyɛ kuru canŋke, Ibirayima à Sumayila *kwɔ̀n, bilibii pi à si u pyɛnge e ná mpii u à shwɔ
ke, maa pire kwɔ̀n. Pùnambile maha pùnambile li ɲyɛ u pyɛnge e ke, Ibirayima à pire puni
kwɔ̀n, bà Kile à yi jwo u á mɛ. 24 Ibirayima yabiliŋ'à kwɔ̀n mà u shìŋi yaha yyee beecyɛɛre
ná kɛ ná baaricyɛɛre. 25 U jyaŋi Sumayila à kwɔ̀n mà u shìŋi yaha yyee kɛ ná taanre. 26 Ɲyɛ
lire pyiŋkanni na, Ibirayima ná u jyaŋi Sumayila à kwɔ̀n cannugo. 27 Bilinambaabii pi à si u
pyɛnge e ná mpii u à shwɔ ke, u à pire puni kwɔ̀n mú.

18

Sarayi mpyi a dá na uru sì pyà ta mɛ

1 Ɲcyii karigii puni kàntugo na, Kafooŋi Kile à uye cyêe *Ibirayima na sahaŋki Mamire
cibwoyi taan. Pyiŋkanni na u à uye cyêe Ibirayima na ke, lire li ɲyɛ nde. Canŋka, mà u
nintɛɛnŋi yaha u vàanŋke bage ɲwɔge na canvwuge tèni i, 2 u à pa u ɲùŋke yîrige, maa wíl'a
nàmbaa taanre ɲya pi à yyére u yyetiimpe na. Tèni i u à pi ɲya ke; ka u u fê a pi ɲùŋɔ bê, maa
niŋkure sín pi taan maa ɲùŋke sôgo, maa pi shéɛre, 3 maa jwo pi wà niŋkin á: «Mii ɲùŋufooŋi,
kampyi mii kyal'à táan mu á, mii na mu ɲáare, mii u ɲyɛ mu bilinaŋi ke, ma hà ntòro na
pyɛnge taan mɛ. 4 Yii yyére, pi i mpa ná lwɔhe e, yii tooyi si jyé. Yii i ŋɔ̀ naha ŋke cige ɲwɔh'i.
5 Mii sí n-sà yalyîre cya mpa ŋkan yii á, bà yii si mpyi si fànha ta si nta yii kuni lwɔ́ mɛ. Ɲaha
kurugo yɛ yii à tòro yii bilinaŋi yyére.» Ka pi i jwo: «Li pyi amuni.»
6 Ka Ibirayima si fyâl'a jyè Sara fye e u vàanŋke bage e, maa yi jwo u á: «Ta fyâa, maa
mbyìmɛ yaɲyɛyi taanre súma, maa tàntɛɛnŋyɛ te.» 7 U à puru jwo ke, maa fê a kàre u kàcwɔge
na, maa u ninage sìnmɛ woge kà cû mà kan u báarapyiŋi wà á. Ka u u kuru bò, maa ku
yal'a shwɔhɔ fwɔfwɔ. 8 Puru ɲwɔhɔ na, ka Ibirayima si mpa ná nùjirintanhaga ná nimpuruge
e, ná nùkyaare nizhwɔhɔre e, mà pa yaha nàmbaabii taanreŋi taan, maa yyére pi taan cige
mbyìmpe e, ɲjyìŋi ká ŋkùuŋɔ si wà kan pi á. Ka pi taanreŋi si wá na lyî.
9 Ka pi i Ibirayima yíbe: «Taa mu cwoŋi Sara ɲyɛ ke?» Ka u u pi pyi: «U na ɲyɛ naha vàanŋke
bage e.» 10 Ka pi wà niŋkin si jwo: «Nàkaana ɲyɛ mɛ, mii sí núru n-pa naha mu yyére yyeela
numɛ cyiin. Lire sí mu cwoŋi ta u à pùnambile si.»
Sara mpyi u pooŋi kàntugo, vàanŋke bage e, marii puru jwumpe núru. 11 Lire tèni i,
Ibirayima ná Sara mpyi a lyɛ sèe sèl'e. Sara pyìtaani tèni mpyi a tòro. 12 Ɲyɛ Sara à yire lógo
ke, ka u u ɲcyàha uye funŋ'i. Maa jwo: «Tatange ŋkire mii niɲjyeŋkwoŋi saha sí n-ta nàŋkwu i
fo si zà nɔ pyà nta na yɛ? Mii pyɛngefoo mú à lyɛ.» 13 Ka Kafooŋi si jwo Ibirayima á: «Ɲaha
kurugo Sara à cyàha uye funŋ'i, maa jwo na uru niɲjyeŋkwoŋi saha sì n-jà pyà ta sèeŋi na
mà yɛ? 14 Kani ndire li sí n-jà n-waha fo si Kafooŋi, mii Kile jà yɛ? Yyeela numɛ cyiin, mii
sí n-pa mu yyére. Lire sí mu cwoŋi Sara ta u à pyà ta.» 15 Puru jwump'à jwo ke, ka Sara
fyagara wuŋi si yi kyáala maa jwo: «Mii ɲyɛ a cyàha a dɛ!» Ka Kafooŋi Kile si jwo: «Mu à sàa
cyàha.»

Ibirayima à Kile ɲáare Sədəmu kànhe zhwoŋi kyaa na

16 Ɲyɛ lire kàntugo, ka pire nàmbaabii taanreŋi si yîri na ŋkɛ̀ɛge maa dùgo ɲaŋke kà na maa
Sədəmu kànhe kànmpanŋke wíi. Ka *Ibirayima si pi tùugo. 17 Ka Kafooŋi Kile si uye yíbe:
«Nde mii sí n-pyi Sədəmu ná Gəməri kànyi na ke, tá mii à yaa mii u lire ŋwɔhɔ Ibirayima
na bɛ? 18 Ɲaha na yɛ nàkaana ɲyɛ sìi mɛ, Ibirayima sí n-pyi tùlubwɔhɔ tu, kuru tùluge fànhe
sí n-pêe. Diɲyɛ tùluyi sanɲyi sí jwó ta u cye kurugo. 19 Mii à u cwɔɔnrɔ bà u si mpyi si yi
jwo u pyìibii ná u pyɛnge shiinbil'á mpii pi na ma u kàntugo ke, na pi à Kafooŋi, mii Kile
kuni ɲaare li ɲaareŋkanni na, pi à li ɲaare ntìiŋi ná sèeŋi ɲuŋ'i. Lire ká mpyi, mii à kyaa
maha kyaa ɲwɔmɛɛ lwɔ́ Ibirayima á ke, mii sí lire pyi u á.» 20 Lire kurugo, Kafooŋi à jwo
Ibirayima á: «Sədəmu kànhe ná Gəməri kànhe shiinbil'à lawwuge ŋkemu ta ke, kur'à pêe fo
mà tòro, pi kapegigil'à ɲyaha sèe sèl'e. 21 Lire na, mii sí n-tîge n-sà wíi, l'aha nta ɲje pi na yu
pi na ke, yire na ntùuli yi jwuŋkanni na, sèeŋi na, si ɲcè.»
22 Ka nàmbaabii shuunniŋi sanmpii si yîri Ibirayima taan mà kàre Sədəmu kànha
kànmpanŋke na. Ɲka Ibirayima niɲjyéreŋ'à kwôro Kafooŋi yyaha taan. 23 Maa file u na maa
jwo: «Mu sí ɲɛɛ shiincɛɛnmpii ná shiinmpiibii shi bò siɲcyan la? 24 Li sí n-jà n-ta shiincɛɛnmii
beeshuunni ná kɛ na ɲyɛ kànhe e. Mu sí ɲɛɛ pire shi bò mú la? Mu sì kànhe yaha wani pire
mpii kurugo mà? 25 Mà shiincɛɛnmpii ná shiinmpiibii puni shi bò siɲcyan, lire ɲyɛ mɛ mà pi
sàraŋi tàanna, mii à cè na mu sì n-sìi ɲɛɛ lire shiŋi i mɛ. Mu u ɲyɛ diɲyɛŋi sùpyire puni sàrafooŋi
mà tàanna ná pi kapyiiŋkil'e ke, mu sí n-jà n-pyi na mu ɲyɛ a kacɛnni cè a wwû kapiini i mà?»
26 Ka Kafooŋi si u pyi: «Mii aha shiincɛɛnmii beeshuunni ná kɛ ta Sədəmu i, mii sí kànhe puni
yaha wani pire mpii kurugo.»
27 Ka Ibirayima si u pyi: «Mii kàfooŋi, mii à cè na mii ɲyɛ yafyin mu taan mɛ, ŋka mii na mu
ɲáare ma a na yaha si jwo sahaŋki. 28 Li sí n-jà n-ta kànhe shiincɛɛnmpii ɲyɛ a beeshuunni

ná kɛ kwɔ̀ mɛ. Shiin kaŋkuro sí n-jà n-fô. Ŋyɛ kaŋkuro kanna ká fô shiin beeshuunni ná kɛŋi i, pire kaŋkuruŋi kurugo mu sí kànhe puni shi bò la?» Ka u u jwo: «Mii aha beeshuunni ná kaŋkuro ta, mii sí kànhe yaha wani pire mpii kurugo.»

29 Ka Ibirayima si núr'a jwo: «Li sí n-jà n-ta kànhe shiincɛɛnmpii ɲyɛ a tòro beeshuunni na mɛ.» Ka Kafooŋi Kile si jwo: «Pire mpii kurugo mii sì yaaga pyi kànhe na mɛ.»

30 Ka Ibirayima si núr'a jwo: «Mii kàfooŋi, ma hà lùuni yîrige na taan mɛ. Mii sí n-jwo sahaŋki, l'aha nta kànhe shiincɛɛnmpii pun'à bê beɲjaaga ná kɛ na de?» Ka u u jwo: «Mii aha beɲjaaga ná kɛ ta wani, mii sì yaaga pyi kànhe na mɛ.»

31 Ka Ibirayima si jwo: «Mii kàfooŋi, mii na mu ɲáare si jwo sahaŋki, li sí n-jà n-ta kànhe shiincɛɛnmpii pun'à bê beɲjaaga na?» Ka u u jwo: «Pire beɲjaagaŋi kurugo, mii sì kànhe shi bò mɛ.»

32 Ka u u núr'a jwo: «Mii kàfooŋi, ma hà lùuni yîrige na taan mɛ, mii jwumpe sí n-yyére ŋke cyage e. Ŋyɛ kànhe shiincɛɛnmpii puni ká mpyi kɛ de?» Ka u u jwo: «Pire kɛŋi kurugo, mii sì kànhe shi bò mɛ.»

33 Kafooŋi Kile à jwo a kwɔ̀ ná Ibirayima e ke, maa yîri u taan. Ka Ibirayima si núr'a kàre u pyɛngɛ.

19

Kile à Loti shwɔ maa Sɔdɔmu ná Gɔmɔri shi bò

1 Ŋyɛ pire *Kile mɛlɛkɛɛbii shuunniŋi pi à yîri *Ibirayima yyére ke, pir'à nɔ Sɔdɔmu i kuru canŋke yàkoŋke. Maa Loti nintɛɛnŋi ta kànhe shiinbii piyetabeŋke e. U à pi ɲya ke, ka u u yîr'a pi ɲùŋɔ bê. Maa niŋkure sín, maa ɲùŋke sôgo, maa pi shéɛre. 2 Maa jwo: «Mii ɲùŋufeebii, mii na yii ɲáare, yii sumbage lèŋɛ mii, yii bilinaŋi, pyɛnge e, si lwɔhe kan yii á, yii i yii tooyi jyé, yii i shwɔ̀n naha. Nùmpanŋa ɲyɛsɔɔge na, yii i ntòro ná yii kùsheeni i.» Ka Kile mɛlɛkɛɛbii si u pyi: «Ɔnhɔ, wuu sí n-shwɔ̀n naha cyíinŋi na.» 3 Ka Loti si yi jwo a waha pi á, fo pi à kàr'a sà shwɔ̀n u pyɛnge e. Maa ɲjyì nintan shwɔhɔ, maa bwúuruŋi niŋjîrimbaaŋi wà yaa, ka pi i lyî.

4 Mà nàmpwuunbii yaha sínimbaa, ka Sɔdɔmu kànhe shiinbii si mpa pyɛnge kwûulo. Nàŋjiibii ná nàŋkolyeebii puni na mpyi wani. 5 Ka pi i Loti yyere maa yi jwo u á: «Nàmpwuunbii pi à sumbage lèŋɛ mu pyɛnge e ŋke numpilage e ke, taa pi de? Pi yige naha, wuu u pi shwɔ̀n!» 6 Ka Loti si fwor'a pa pi fye e cyíinŋi na, maa tajyìge ɲwɔge shwɔhɔ nàmpwuunbii na. 7 Maa jwo sùpyir'á: «Mii cìnmpyiibii, mii à yii ɲáare, yii àha kapii pyi pi na mɛ. 8 Mii pùcɛrii shuunni na ɲyɛ naha, pi sàha nàmbaa cè mɛ, mii sí pire yige yii á, nde l'à táan yii á ke, yii i lire pyi pi na. Yii àha yaaga pyi mii nàmpwuunbii na mà dɛ!» 9 Ka kànhe shiin si jwo Loti á: «Mu u yîr'ani dɛ!» Ka pìi si jwo: «Yii pi ŋge nàŋi wíi dɛ, uru nàmpɔnŋi u à núr'a kɛ̂ɛnŋɛ na *saliyaŋi cyêre wuu na numɛ!» Ka pi i jwo Loti á: «Mu aha mpyi mu ɲyɛ a yîri wuu yyaha na numɛ mɛ, nde wuu sí n-pyi mu na ke, lire sí n-pi mà tòro nàmpwuunbii wuuni na.» Pi à yire jwo ke, maa Loti ŋɔɔŋ'a lwó wani fànhe e, maa file na pire na si pyɛnge ɲwɔge kebe.

10 Lire tèni i, ka Kile mɛlɛkɛɛbii mú shuunniŋi si pyɛnge múgo, maa Loti cû a lèŋɛ ku funŋke e, maa ku shwɔ̂hɔ. 11 Sùpyire puni ti mpyi pyɛnge ɲwɔge na ke, mɛlɛkɛɛbil'à tire puni pyi fyinmii, nàŋjii bâra nàŋkolyee na. Pi à pyi fyinmii ke, ka pi i pyɛnge ɲwɔge cya a kànha.

12 Ka Kile mɛlɛkɛɛbii mú shuunniŋi si jwo Loti á: «Mu nafeebii, mu pùnampyire, mu pùceepyire, shin maha shin u ɲyɛ mu sùpya ke, pi puni yige ŋke kànhe e. 13 Wuu sí ŋke kànhe shi bò, ɲaha na yɛ tìgire pi na ɲcyáan ku shiinbii na ke, tire tìgir'à pêe sèl'e Kafooŋi Kile yyahe taan. Lire e, u à wuu tun wuu u pa ku shi bò.» 14 Ŋyɛ ka Loti si fworo mà kàr'a sà jwo ná u pùcɛribii tanambaabil'e, maa jwo pi á: «Yii fworo ŋke kànhe e, ɲaha na yɛ Kafooŋi Kile sí n-pa ku shi bò!» Ŋka pire mpyi a li yaha bàhaga na u ɲyɛ.

15 Ŋyɛ ɲyèkwɔng'à nɔ ke, ka Kile mɛlɛkɛɛbii si li jwo a waha Loti á sahaŋki: «Yîri wahawaha, ma a ma cwoŋi ná ma pùceepyire mú shuunniŋi cû cyɛge na, bà pi si mpyi pi àha bú ŋkwû ná kànhe e tasógoge e mɛ.»

16 Ŋyɛ Kile mɛlɛkɛɛbil'à li ɲya pi à ɲíŋɛ karigii tapyige e ke, ka pi i Loti cû cyɛge na, ná u cwoŋi ná u pùceepyire mú shuunniŋi, maa fworo ná pi e mà sà yaha kànhe kàntugo, ɲaha na yɛ Kafooŋi Kile la mpyi si pi shwɔ kwùŋi na. 17 Pi à fwor'a kwɔ̀ kànhe e ke, ka Kile mɛlɛkɛŋi wà si jwo: «Yii a fî shwomɔ. Yii àha raa wíi kàntugo mɛ. Yii mú sí kà n-yyére ŋke bafage cyage k'e mɛ. Yii a fî, yii a sì ɲaɲyi cyage e, bà yii si mpyi si shwɔ kwùŋi na mɛ.» 18 Ka Loti si jwo: «Aa! mii ɲùŋufooŋi, wuu sí n-jà kuru cyage ta la? 19 Mu à ɲwɔ wuu na, maa wuu ɲùŋaara ta mà nɔ fo naha, ŋka wuu sì n-jà n-fê nɔ ɲaɲyi cyage e mɛ, ɲaha na yɛ mà jwo wuu nɔ wani ke, kakyaare sí n-pyi, wuu sí n-kwû. 20 Kànhe kà ku ŋke, kuru laage ɲyɛ a tɔɔn mɛ. Wuu sí n-jà n-fê nɔ wani, si sà ŋwɔhɔ, kuru kànhe mú ɲyɛ a pêe mɛ. Yii yiye sanmii yaha, yii kuni kan wuu á, wuu sà ŋwɔhɔ wani lire kànbileni na. Kànbwɔhɔ bà mo. Yii wuu yaha wuu sà wuye shwɔ wani.» 21 Ka Kile mɛlɛkɛŋi si jwo Loti á: «Ŋyɛ mii sí nde kani niŋkin pyi mu á sahaŋki.

Kànhe kyaa mu à jwo ke, mii sì yaaga pyi ku na mɛ. 22 Yii a fyâa, yii sà ŋwɔhɔ wani, ɲaha na yɛ ná yii ɲyɛ a nɔ wani mɛ, kuni ɲyɛ a kan mii á mii i jà a yafyin pyi mɛ. Loti à kuru kànhe yyere nimbilere, lire e, kuru kànhe mɛg'à le Zowari. (Zowari mɛge ɲwɔhe ku ɲyɛ nimbilere.)
23 Loti tèenɔni Zowari kànhe e, lir'à bê ná canŋaɲyiini tèefworoni i. 24 Lire tèni i, ka Kafooŋi Kile si nage ná ŋkirigiŋi tîrige Sɔdɔmu ná Gɔmɔri ɲuŋ'i zànpya fiige. Kafooŋi yabiliŋi u à lire pyi. 25 Maa yire kànyi puni shi tò, ná bafage, ná ku kànyi shiinbii puni, ná yaaga maha yaaga ku mpyi a fyîn kuru ɲìŋke na ke, yire pun'á súugo kuru nage cye kurugo.
26 Ŋyɛ pi niŋkàribii na, Loti cwoŋ'à yyaha kêɛnŋ'a wíi kàntugo. Ka u u ŋkêɛnŋ'a pyi suunkunuŋɔ sùpya fiige.
27 Ŋyɛ kuru canŋke ɲyɛsɔɔge na, cyage e Ibirayima à jwo ná Kafooŋi i ke, ka u u yîr'a kàre wani kuru tanuge e. 28 Maa ɲùŋke yîrig'a wíi Sɔdɔmu ná Gɔmɔri kànyi ná kuru bafage kànmpanŋke puni i. Maa naŋgurugo ɲya ku u yîri ɲìŋke na, mu à jwo maan naŋgurugo.
29 Canŋke Kile mpyi na kuru bafage kànyi súuge ke, u funŋk'à cwo Ibirayima na, maa Loti shwɔ nage na. Lire pyiŋkanni na, kànyi na Loti mpyi a tɛ̀ɛn ke, nag'à yire puni shi tò.

Loti ná u pworibii shuunniŋi kani

30 Ŋyɛ Loti ɲyɛ a ɲɛn'a kwôro Zowari kànhe e mɛ, maa ŋkàr'a sà ntɛ̀ɛn ɲaŋke kànmpanŋke na, ɲaha na yɛ u mpyi na fyáge. U ná u pworibii mú shuunniŋ'à sà ntɛ̀ɛn ɲaŋke wyige k'e.
31 Canŋka, Loti pworoŋi niɲjyêŋ'à jwo nimbilen'á: «Wuu tuŋ'à lyɛ, nɔ́ mú sì ɲyɛ naha ŋgemu u sí wuu lèŋɛ nàmbaga na, bà li ɲyɛ cyeyi puni i mɛ. 32 Wuu *ɛrɛzɛn sinmɛ kan u bya, bà u funŋke si mpyi si wùrugo mɛ. Lire ká mpyi, wuu u wwɔ̀ ná u e, bà wuu si mpyi si pyìi ta wuu tuŋi tùluge kà mpîni mɛ.» 33 Kuru canŋke numpilage e, ka pi i sinmpe kan pi tuŋ'á. P'à u cyán ke, ka pworofooŋi niɲjyêŋi si sà sínni ná u e. Ŋka tufooŋi ɲyɛ a u tèesinnini ná u tèeyirini cè mɛ. 34 Ŋyɛ̀g'à múgo ke, ka mucwofooŋi si cɔɔnfooŋi pyi: «Pìlaga mii à sínni ná wuu tuŋi i. Niɲjaa numpilage e, wuu sinmpe pà kan u á, u àha bya a wùrugo, mu sí n-sà sínni ná u e, bà mu mú si mpyi si pyàŋi wà ta, wuu tuŋi tùluge kà mpîni mɛ. 35 Kuru canŋke numpilage e, ka pi i sinmɛ kan tufooŋ'á sahaŋki, ka u u bya fo mà wùrugo. Ka pworofooŋi nimbileni si sínni ná u e. Tufooŋi ɲyɛ a u tèesínnini ná u tèeyirini cè mú mɛ.
36 Ŋyɛ amuni Loti pworibii mú shuunniŋ'à lahigii lwó u á. 37 Ka pworofooŋi niɲjyeŋi si si pùnambile na, maa u mɛge le Mwabi. (Mwabi mɛge ɲwɔhe ku ɲyɛ: «Tufooŋ'à laa tɛ̀gɛ u na.») Uru u ɲyɛ Mwabi shiŋi tulyage fo mà pa nɔ niɲjaa na. 38 Ka cɔɔnfooŋi si si pùnambile na mú, maa u mɛge le Bɛni Ami*. Uru u ɲyɛ Amɔni shiŋi tulyage fo mà pa nɔ niɲjaa na.

20

Abimɛlɛki à Ibirayima cwoŋi Sara kwɔ̀n a lwó si mpyi u cwo

1 Ŋyɛ ka *Ibirayima si yîri u tatɛɛnɲjyɛge e, mà sà ntɛ̀ɛn Nɛgɛvi síwage yyére, Kadɛshi kànhe ná Shuri kùluni shwɔhɔl'e. Puru ɲwɔhɔ na, u à tɛɛnlɛ pyi Gerari i mú.
2 Ŋyɛ u à nɔ wani ke, maa yi jwo sùpyir'á na Sara na ɲyɛ uru cɔɔn. Canŋka, ka Gerari saanŋi Abimɛlɛki si Sara ɲya maa u lwó si mpyi u cwo. 3 Numpilage k'e, ka Kile si uye cyêe Abimɛlɛki ná ŋɔɔge k'e, maa yi jwo u á: «Abimɛlɛki, mu sí n-kwû, ceeŋi mu à lwó ke, nɔ na ɲyɛ u á.»
4 Ŋyɛ lir'à ta Abimɛlɛki sàha ŋkwɔ̀ a wwɔ̀ ná Sara e mɛ. Ka u u jwo Kile á ŋɔɔge e: «Kafooŋi, mu sí ɲɛɛ mii ná na tùluge shi bò mà li ta wuu ɲyɛ a kapii pyi mà? 5 Nàŋi yabiliŋi bà u à mii pyi na uru cɔɔn wi mà? Ka ceeŋi mú si jwo na uru yyahafoo wi mà? Mii à nde kani pyi ná funvyinge e, mii ɲyɛ a kapii pyi mà dɛ!» 6 Ka Kile si yi jwo Abimɛlɛki á kuru ŋɔɔge niŋkinŋi i: «Mii à cè na mu à nde kani pyi ná funvyinge e, na mu ɲyɛ a kapii pyi mɛ, lire na mii ɲyɛ a ɲɛn'a mu yaha mu u wwɔ̀ ná ceeŋi i, si ŋkwɔ̀ kapii pyi mɛ. 7 Numɛ, nàŋi cwoŋi kan u á. U sí jwó le mu á bà mu si mpyi si shwɔ kwùŋi na mɛ, ɲaha na yɛ Kile sùpya u ɲyɛ u wi. Ŋka mu aha mpyi mu ɲyɛ a u cwoŋi kan u á mɛ, li cè na mu ná ma pyɛnge shiinbii puni sí n-kwû.»
8 Ka Abimɛlɛki si yîri kuru ɲyɛsɔɔge na, maa u bilibii puni yyere, maa yi yyahe jwo pi á. Pir'à yi lógo ke, ka pi i fyá sèl'e. 9 Ka Abimɛlɛki si Ibirayima mú yyere, maa u pyi: «Ŋaha shi mu à pyi wuu na amɛ yɛ? Lire tèni i ke, kapiini ndire mii à pyi mu na, fo mà pa nɔ mu u ŋke lawwuge fiige nɔ mii ná na kìni shiinbii na yɛ? Nde mu à sà a pyi amɛ ke, li ɲyɛ a sìi kapyii mɛ. 10 Ŋaha na mu à nde pyi yɛ?» 11 Ka Ibirayima si jwo: «Mii mpyi na sônŋi na sùpya ɲyɛ a sìi nde kìni i ŋgemu u na Kile pêre mɛ. Maa li yaha naye funŋ'i, na pi sí mii bò na cwoŋi kurugo. Lire na, mii à jwo na mii cɔɔn wi. 12 Lire na li wuuni mú i, mii cɔɔn mú wi dɛ! Wuu na ɲyɛ tu na, ŋka wuu ɲyɛ nu na mɛ. Mii cwo mú sí u ɲyɛ u wi. 13 Lire kurugo, canŋke Kile à mii yige na tupyɛnge e ke, mii à yi jwo Sara á: «Nde mii na ɲáare mu á ke, wuu aha nɔ cyaga maha cyag'e, ma a yi jwo sùpyir'á na mii na ɲyɛ mu yyahafoo.»
14 Ka Abimɛlɛki si sikyaa ná mpàa ná nìiyɛ, ná bilinambaa ná bilicyee kan Ibirayima á, maa u cwoŋi Sara núruŋ'a kan u á. 15 Maa jwo Ibirayima á: «Mii kìni li nde mu taan, cyage

* **19:38** Bɛni Ami mɛge ɲwɔhe ku ɲyɛ: «Mii cìnmpyiibii pyàŋi».

k'à mu táan ke, sà ntɛ̀ɛn wani.» 16 Maa jwo Sara á mú: «Mii sí wyèrɛfyinŋi darashii kampwoo
kan mu yyahafooŋ'á, lire li sí li cyêe na mu zòvyinre wu u ɲyɛ nde kani i, mu shiinbii puni
ɲyii na.»
17 Ka Ibirayima si jwó le Abimɛlɛki á, ka Kile si u cùuŋɔ, maa u cwoŋi ná u bilicyeebii puni
cùuŋɔ, ka pi i jà a pyìi si sahaŋki, 18 ɲaha na yɛ Kafooŋi Kile mpyi a zimbaa yama yaha u
pyɛnge shiinbii na, Ibirayima cwoŋi Sara ŋkwɔ̀n ɲjwoŋi kurugo.

21

Ishaka ziŋi kani

1 Ŋyɛ Kafooŋi Kile mpyi a jwumpe mpemu jwo Sara á ke, u funŋɔ mpyi a wwɔ̀ puru na mɛ.
Pyàŋi ɲwɔmɛɛni u mpyi a lwɔ́ Sara á ke, u à lire funŋɔ. 2 Tèni kyaa Kile mpyi à jwo *Ibirayima
á ke, lir'à nɔ ke, ka Sara si laa lwɔ́ maa pùnambile si Ibirayima niɲjyeŋkwoŋ'á.
3 Ŋyɛ lire pùnambilini Sara à si ke, ka Ibirayima si li mɛge le Ishaka. 4 Ishaka ziŋi
canmpyibaataanrewuni na, ka Ibirayima si u *kwɔ̀n, bà Kile mpyi a fyânha a yi jwo u á mɛ.
5 Ibirayima na mpyi yyee ŋkuu u jyaŋi Ishaka tèesiini i. 6 Ka Sara si jwo: «Ei! Kile à funntanga
ná katanra kyaa pyi mii á nde dɛ!* Shin maha shin ká li lógo, urufoo funŋke sí n-táan sèl'e.»
7 Ka Sara si núr'a jwo: «Jofoo u mpyi si ɲɛɛ ɲjwo Ibirayima á na Sara na sí pùnambile si fo si
jirini kan u ŋwɔrɔ yɛ? Ŋka kuru canŋke ku ɲyɛ niɲjaa, mii à pùnambile si u niɲjyeŋkwoŋ'á.»

Ibirayima à u cwoŋi Agari ná u jyaŋi Sumayila yaha

8 Ŋyɛ pyàŋ'à pa lyɛ a nɔ láhama jirimɛ na ke, ka *Ibirayima si ɲjyì niɲyahawa shwɔhɔ maa
katáan nimbwoo pyi. 9 Pùnambilini *Misira shiinbii pworoŋi Agari à si Ibirayima á ke, ka
Sara si lire ɲya li i Ishaka fwɔ́hɔre. 10 Maa jwo Ibirayima á: «Ŋge bilicwoŋi ná u jyaŋi kòrɔ,
ɲaha na yɛ u ná mii jyaŋi Ishaka ɲyɛ a yaa pi wwɔ̀ kɔɔge na mɛ.» 11 Puru jwump'à waha
Ibirayima na sèl'e, ɲaha na yɛ Sumayila mú ɲyɛ u pyàŋi wà. 12 Ŋka Kile à jwo Ibirayima á:
«Ma hà mpe jwumpe waha maye na mɛ. Sara ká yaaga maha yaaga cya mu á mà yyaha tíi
ná bilicwoŋi ná u jyaŋi i ke, ma a lire pyi u á. Ŋaha na yɛ tùluge ɲwɔmɛɛni mii à lwɔ́ mu á ke,
Ishaka e kuru sí n-fworo 13 Ŋka mu bilicwoŋi jyaŋi wi ke, mii sí supyishiŋi wà yige u e mú,
ɲaha na yɛ mu jya wi.»
14 Kuru canŋke nùmpanŋa ɲyèsɔɔge na, Ibirayima à yîri maa yalyîre kan Agari á, maa lwɔhe
le bùl'i mà kan u á mú, maa pyàŋi kan u á, maa u kòrɔ, ka u u ŋkàr'a sà a ɲaare na mâre
Bɛrisheba síwage e. 15 Lwɔh'à kwɔ̀ ke, ka Agari si pyàŋi yaha tahe kà ɲwɔh'i. 16 Maa ntɛ̀ɛn u
yyetiimpe na mà laaga wwû mɛtɛrii lada fiige, ɲaha na yɛ u la mpyi sì u jyaŋi ɲya takwûge
e mɛ. U à tèɛn wani ke, maa wá na mɛɛ súu fo na ŋkwúuli.
17 Ka Kile sí pyàŋi mɛɛni lógo. Ka Kile Mɛlɛkɛŋi si ntɛ̀ɛn nìŋyiŋi na, maa Agari yyere maa
yi jwo u á: «Agari, ɲaha k'à pyi yɛ? Ma hà vyá mɛ, ɲaha na yɛ Kile à pyàŋi mɛɛni lógo mà u
yaha tahe ɲwɔh'i. 18 Yîri, ma a ma jyaŋi lwɔ́, ma a u cû ná cyeyi shuunniŋi i. Mii sí sùpyishi
niɲyahawa yige u e.» 19 Ka Kile si Agari ɲyiigii múgo, ka u u lùbiliŋi wà ɲya maa kuru lwɔhe
kà kwó a le u bùluŋi i mà pa ŋkan pyàŋ'á, u a bya.
20-21 Ka Kile si pyàŋi ɲwɔhɔ tò, ka u u mpa lyɛ maa ntɛ̀ɛn Paran síwage e, maa mpa mpyi
lùuzu niɲcɛnŋɛ ná sintaage e. Ka u nuŋi si u pyi u à Misira kìni shiinbii pworoŋi wà lèŋɛ.

Ibirayima ná Gerari saanŋi Abimɛlɛki kàage

22 Canŋka, Abimɛlɛki à pa ná u kàshikwɔɔnbii ɲùŋufooŋi Pikɔli i, si jwo ná *Ibirayima i. Maa
jwo u á: «Mii à li ɲya na Kile ɲyɛ ná mu i ma karigii puni i. 23 Ŋyɛ numɛ, mii la ɲyɛ ma a ŋkâa
Kile na mii á na mu sì ɲɛɛ mii Abimɛlɛki, lire ɲyɛ mɛ mii tùluge ɲwɔhɔ yaha, si kapii pyi wuu
wà na mɛ, na mu sí raa kacɛnŋkii kanni pyi mii na, s'a cyi pyi kìni i mu ɲyɛ nàmpantɛɛnre e
ke, bà mii à fyânha a cyi pyi mu á mɛ.» 24 Ka Ibirayima si jwo: «Mii sí n-kâa lire na.»
25 Ŋka bɛ̀ɛnŋke Abimɛlɛki báarapyiibil'à shwɔ Ibirayima na ke, u à Abimɛlɛki cêege lire na.
26 Ka Abimɛlɛki si Ibirayima pyi: «Mii báarapyiŋi u à lire pyi ke, mii ɲyɛ a u cè mɛ, mu sí ɲyɛ a
yi jwo mii á mɛ. Niɲjaa mii à yi lógo. 27 Ka Ibirayima si mpàa ná sikyaa ná nìiyi kan Abimɛlɛki
á, ka pi i wwoɲɛɛge le piye shwɔhɔl'e.
28 Lire ɲwɔhɔ na, ka Ibirayima si mpàayaali baashuunni wwû u mpàabil'e mà yaha piyɛ.
29 Ka Abimɛlɛki si u yíbe: «Ŋaha na mu à mpii mpàabii baashuunniŋi wwû mà yaha ŋkère na
yɛ?» 30 Ka u u jwo: «Mu aha ɲɛn'a mpii mpàabii shwɔ mii cye e, lire li sí li cyêe na mii u à ŋke
bɛ̀ɛnŋke tùgo.»
31 Lire e, pi à kuru cyage mɛge le Bɛrisheba, ɲaha na yɛ kuru cyage e Ibirayima ná
Abimɛlɛki à kâa piy'á.†

---

* **21:6** Ishaka mɛge ɲwɔhe ku ɲyɛ: «katanra».

† **21:31** Bɛrisheba mɛge ɲwɔhe ku ɲyɛ: «kàaga bɛ̀ɛnŋɛ» lire ɲyɛ mɛ: «baashuunni bɛ̀ɛnŋɛ».

32 Tèni i pi à kâa piy'á mà kwɔ̀ ke, ka Abimɛlɛki ná u kàshikwɔɔnbii ɲùŋufooŋi Pikɔli si
núr'a kàre Filisiti shiinbii kìni i. 33 Ka Ibirayima si támara cige cɛnmɛ Bɛrisheba i, maa
Teekwombaa Kafooŋi Kile mɛge pêe.
34 Lire kàntugo, ka u u ntɛ̀ɛn nàmpantɛɛnre e mà mɔ Filisiti shiinbii kìni i.

22

Kile à Ibirayima kàanmucya a wíi

1 Ŋyɛ ɲcyii karigii puni kàntugo, Kile à *Ibirayima kàanmucya mà wíi. Pyiŋkanni na u à u
kàanmucya ke, lire li nde.
Canŋka Kile à u yyere: «Ibirayima!» ka u u jwo: «Yo! Mii u ŋge.» 2 Ka Kile si yi jwo u á: «Mu
jyaŋi niŋkinŋi, Ishaka kyaa l'à táan mu á ke, ta sì ná u e Mɔriya kìni i. Mii sí ɲaŋke kà cyêe
mu na, mu aha nɔ wani, ma a u pyi sáraga nizógogo kuru cyage e.»
3 Ka Ibirayima si sôl'a yîri, maa u dùfaannŋke kà cû, maa u báarapyiibii pìi shuunni yyere ná u
jyaŋi Ishaka. Maa kàɲciiyi yà jya maa yire lwɔ́ na ŋkɛ̀ɛge sárage tawwûge e, cyage kyaa Kile à
jwo u á ke. 4 Canmpyaa taanre ɲara pi à pyi. Canntanrawoge, ka Ibirayima si ɲùŋke dùrug'a
wíl'a kuru cyage ɲya tatɔɔnge e. 5 Maa jwo u báarapyiibil'á: «Yii tɛ̀ɛn naha ná dùfaanŋke e. Mii
ná na pyàŋi sí n-kàre ɲaŋke ɲuŋ'i zà Kile pêe. Wuu aha ŋkwɔ̀, wuu si núru n-pa.»
6 U à yire jwo ke, maa ntíl'a u jyaŋi tugo sárage súugo súugo kàɲciiyi na, maa na ná ŋwɔɔ
lwɔ́, ka pi i wá na ɲaare na ŋkɛ̀ɛge sìɲcyan kuru cyage e. 7 Ka Ishaka si jwo u tuŋ'á: «Baba!»
ka Ibirayima si jwo: «Yo, na jya.» Ka Ishaka si jwo: «Nage ɲyɛ wuu á, kàɲciiyi mú ɲyɛ wuu
á, ŋka mpàbilini li sí n-pyi sárage ke, taa lire si ɲyɛ ke?» 8 Ka Ibirayima si jwo: «Mpàbilini li sí
n-pyi sárage ke, Kile yabiliŋi u sí yire cwɔɔnrɔ.» Ka pi mú shuunni si wá na ŋkɛ̀ɛge.
9 Cyage Kile mpyi a cyêe pi na ke, pi à nɔ wani ke, ka Ibirayima si sárage tawwûge yaa,
maa kàɲciiyi dùrugo ku ɲuŋ'i. U à kwɔ̀ ke, maa u jyaŋi Ishaka cû a pwɔ, mà dùrugo ku ɲuŋ'i
kàɲciiyi na. 10 Maa ŋwɔɔni wwû si ntɛ̀gɛ raa u jyaŋi kɔnre. Tèni i u à jwo u sí li taha jyafooŋi
yacige e ke, 11 lire tèenuuni i, ka Kafooŋi Kile Mɛlɛkɛŋi si ntɛ̀ɛn nìŋyiŋi na maa sêe: «Ibirayima!
Ibirayima!» Ka u u jwo: «Yo!» 12 Ka Kafooŋi Mɛlɛkɛŋi si jwo: «Ma hà ma cyɛge yaha ku nɔ
pyàŋi na mɛ! Ma hà yaaga pyi u na mɛ! Numɛ, mii à li cè, sèeŋi na, mu na Kile pêre, ɲaha na
yɛ mu ɲyɛ a cyé mà ma jyaŋi tàange wuŋi pyi sáraga mà kan mii á mɛ.»
13 Ka Ibirayima si yyahe kêɛnŋ'a wíi wíi, maa mpâl'a mpàpoo ɲya, u ɲɛŋkil'à sùr'a yyére
tahe k'e. Ka u u sà uru mpàpooŋi cû a pyi sáraga nizógogo u jyaŋi cyaga. 14 Maa kuru cyage
mɛge le Yawe-Jire. (Yawe-Jire mɛge ɲwɔhɔ ku ɲyɛ: «Kafooŋi Kile sí yi yyaha cwɔɔnrɔ.») Lire
kurugo, sùpyire puni maha ŋko niɲjaa: «Wuu aha nɔ Kafooŋi Kile ɲaŋke ɲuŋ'i, Kafooŋi Kile
yabiliŋi sí yi yyahe cwɔɔnre.»
15 Ŋyɛ ka Kafooŋi Kile Mɛlɛkɛŋi si ntɛ̀ɛn nìŋyiŋi na, maa Ibirayima yyére tozhɔnwogo,
16 maa yi jwo u á: «Kafooŋi Kile jwumpe pu ɲyɛ mpe: «Mii sí n-kâa naye mɛge na, nde mu
à pyi amɛ ke, mu ɲyɛ a cyé mà ma jyaŋi tàange wuŋi kan sáraga mii á mɛ, 17 lire kurugo,
mii sí jwó le mu á, si mu tùluge ɲyaha wɔrigii fiige, ná suumpe lwɔhe nticɛnŋi fiige mú. Mu
tùluge sí raa jìni ku zàmpɛɛnbii na. 18 Diɲyɛŋi sùpyishiŋi puni sí raa jwóŋi taa mu tùluge cye
kurugo, ɲaha na yɛ mu à ɲɛn'a mii ɲwɔmɛɛni cû.»
19 Puru ɲwɔhɔ na, ka Ibirayima ná u jyaŋi si núr'a kàre báarapyiibii taan. Ka pi i kuni lwɔ́ a
núru na ŋkɛ̀ɛge Bɛrisheba e, Ibirayima tatɛ̀ɛnge e.

Erebeka tulyeyi

20 Ŋyɛ cyire karigii puni kàntugo, y'à pa jwo *Ibirayima á. na u yyahafooŋi Nakwɔri cwòŋi
Milika mú à pùnampyire ta. 21 Jyafooŋi niɲcyiiŋi mɛge ɲyɛ Uzi, shɔnwuŋi mɛge sí ɲyɛ Buzi,
tanrawuŋi mɛge ɲyɛ Kemuyɛli. Kemuyɛli u à Aramu si. 22 Milika jyaŋi sicyɛrewuŋ'à pyi
Kesɛdi, maa Kyazo taha uru na, maa Pidilashi taha uru na, maa Yidilafi taha uru na, maa
nta a Betuyɛli taha uru na. 23 Ka Betuyɛli si mpa Erebeka si. Ŋyɛ tire pùnampyire baataanreŋi
Milika à si Ibirayima yyahafooŋi Nakwɔri á. 24 Nakwɔri cwoŋi shɔnwuŋi mɛge na mpyi
Ereyuma, uru mú à pùnampyire si. Tire pùnampyire ti ɲyɛ nte: Tebaki ná Gakyamu ná
Takyashi ná Maaka.

23

Sara kwùɲi kani

1 Sara à yyee ŋkuu ná beɲjaaga ná baashuunni pyi ke, 2 maa ŋkwû Kiriyati Ariba kànhe
e *Kana kìni i. Kuru kànhe mɛge mú ku ɲyɛ Eburɔn. Ka *Ibirayima si mpa ntɛ̀ɛn u cwoŋi
buwuŋi taan marii yamɛɛni súu. 3 Maa ŋkwɔ̀ a pa yîri u taan, mà sà jwo ná Kyiti tùluge
shiinbil'e. 4 Maa jwo pi á: «Mii na ɲyɛ nàmpɔnŋɔ naha yii yyére. Yii taare cyage kà péɾɛ na á,
si na cwoŋi buwuŋi lwɔ́ naye yyaha taan zà ntò.» 5 Ka Kyiti shiinbii si Ibirayima pyi: 6 «Wuu
ɲùŋufooŋi, mu ɲyɛ shinbwo wuu shwɔhɔl'e. Wuu fanɲyi cyaga maha cyaga k'à mu táan ke,

sà ma cwoŋi tò wani. Wuu wà sì ɲcyé si u kwùubii tatoŋke yaha mu á, mu u ma cwoŋi tò mɛ.»
7 Ka Ibirayima si lyêele, maa Kyiti shiinbii shéɛre. 8 Maa yi jwo pi á: «Ŋyɛ yii aha mpyi a ɲɛɛ mii u na cwoŋi tò, lire e mii à yii ɲáare yii Zokyari jyaŋi Efurən ɲáare na á. 9 Nàŋgyige ku ɲyɛ u á Makipela e, u kɛrɛge tɛgɛni na ke, na u kuru kan na á. Mii sí ku wyérɛŋi puni kan u á mà tàanna ná ku lwɔɔre e, bà kuru cyage si mpyi mii u kwùubii tatoŋke naha yii shwəhəl'e mɛ.»
10 Ŋyɛ mà pi yaha puru jwumpe na kànhe shiinbii piyetabeŋke e, Efurən yabiliŋi na mpyi wani ná Kyiti shiinbii sanmpil'e. Ka u u Ibirayima pyi pi puni ɲyii na: 11 «Ɔɔn, mii ɲùŋufooŋi, wíi, mii sí ɲaŋgyige kan mu á, si kɛrɛge kan mu á si ntaha. Mii sí yire puni kan mu á na kànhe shiinbii puni ɲyii na. Sà ma buŋi tò.»
12 Ka Ibirayima si lyêele kànhe shiinbii ɲyii na, maa u shéɛre. 13 Maa jwo Efurən á pi puni ɲyii na: «Mii á mu ɲáare, maa kɛrɛge lwɔɔre shwɔ si nta zà na cwoŋi tò wani.» 14 Ka Efurən si jwo Ibirayima á: 15 «Mii ɲùŋufooŋi, ŋke kɛrɛge lwɔɔre sì n-tòro wyérɛfyinŋi darashii ŋkwuu sicyɛɛre (400) na mɛ. Ŋaha shi lire sí n-jà n-kèɛge mii ná mu shwəhəl'e yɛ? Sà mà cwoŋi tò.» 16 Efurən à wyérɛŋi ɲwɔge ŋkemu jwo ke, kur'à bê Ibirayima á, ka u u uru wyérɛŋi tòrə Kyiti shiinbii ɲyii na mà kan Efurən á wyérɛfyinŋi darashii ŋkwuu sicyɛɛre mà tàanna ná cwàhɔmpii tərɔmpe e. 17 K'à ta amuni ke, Efurən kɛrɛge ku mpyi Makipela e, Mamire cyage cannja fworompe e ke, kɛrɛge ná ɲaŋgyige ku mpyi kuru cyage e ke, ná cige maha cige ku ɲyɛ kɛrɛge e ke, 18 yire pun'à pyi Ibirayima wuyo. Kyiti shiinbii puni, pi mpyi kànhe shiin piye tabeŋke e ke, l'à pyi pire puni ɲyii na.
19 Lire kàntugo, ka Ibirayima si u cwoŋi Sara tò Makipela kɛrɛge ɲaŋgyige e, kuru cyage ɲyɛ Mamire cyage cannja fworompe e. Kuru cyage mɛge mú ku ɲyɛ Eburən, maa mpyi Kana kìni i. 20 Lire pyiŋkanni na, kɛrɛge ná ɲaŋgyige ku mpyi wani ke, yire pun'à pyi Ibirayima wuyo, k'à pyi u kwùubii tatoŋke. Kyiti shiinbil'á u à ku shwɔ.

24

Ishaka ná Erebeka nàmbage

1 Ŋyɛ Kafooŋi Kile mpyi a jwó le *Ibirayima á u karigii puni i fo u à pa lyɛ sèl'e. 2 Ŋyɛ cannjka, Ibirayima á jwo u báarapyiibii puni niɲjyeŋ'á, ŋge u mpyi na u karigii puni cwɔɔnre ke: «Mii à mu ɲáare, ma cyɛge le na cyiini ɲwəh'i*, 3 maa ŋkâa Kafooŋi Kile na, nìɲyiŋi ná ɲìŋke foo, na *Kana kìni i mii à tèɛn ke, na mu sì ɲɛɛ lire kìni pùceebilini là lwó ŋkan mii jyaŋi Ishaka á u cwo mɛ, 4 ŋka mu sí n-kàre mii kìni i, mii cìnmpyiibii yyére zà ceewe cya u á.»
5 Ka báarapyiŋi si u ɲwɔ shwɔ: «Ceeŋi ká mpyi u ɲyɛ a ɲɛn'a taha mii fye e lire kìni i mɛ, lire sanni i ke, tá mii à yaa mii u kàre ná mu jyaŋi i mu cìnmpyiibii yyére u sà ntèɛn wani ná ceeŋi i la? 6 Ka Ibirayima si jwo: «Ɔnhɔ dɛ! ma hà zìi ŋkàre ná na jyaŋi i wani mɛ. 7 Kafooŋi Kile, nìɲyiŋi foo, u à mii yige na tupyɛnge e ná mii kìni i bà mii si mpyi si mpa naha nde kìni i mɛ, uru u à jwo ná mii i, maa ŋkâa na uru sí nde kìni kan mii tùlug'á. Uru yabiliŋi Kile, u sí u mɛlɛkɛŋi yaha mu yyaha na bà mu si mpyi si sà ceewe lwó na tupyɛnge e mii jyaŋi mɛɛ na mɛ. 8 Ceeŋi ká ɲcyé panja ná mu i, mii kàage tugure sí n-láha mu na, ŋka mii na li caa mu á, ma hà ŋkàre ná na jyaŋi i wani mɛ!» 9 Ka báarapyiŋi si cyɛge le u ɲùŋufooŋi Ibirayima cyiini ɲwəh'i, maa ŋkâa, na nde u à jwo ke, na lire uru sí n-pyi.
10 U à yire jwo ke, maa ɲwəhɔɲyɔ kɛ cû u ɲùŋufooŋi, Ibirayima ɲwəhɔɲyi i, maa u ɲùŋufooŋi yacɛnɲyi shiŋi puni yà lwó a kàre, Mɛsopotami kìni i, Nakwəri kànhe na.
11 U à nɔ wani ke, ka u u ɲwəhɔɲyi pyi y'á sínni kànhe kàntugo ɲcwòoni là ɲwɔ na. Lir'á bê ná cyeebii yàkoŋə ɲwɔ lùkwuuni i. 12 Maa jwo: «Kafooŋi Kile, mu u ɲyɛ mii ɲùŋufooŋi, Ibirayima u Kileŋi ke, mii na mu ɲáare, maa na niɲjaa karigii cwɔɔnrɔ na á, maa ɲwɔ na ɲùŋufooŋi na. 13 Ŋyɛ mii niɲjyéreŋi u ŋge, nde ɲcwòoni taan. Kànhe shiinbii pùcyaabii sí n-pa a lwəhe kwóre. 14 Mii aha bú pùcwoŋi ŋgemu pyi: «Mii à mu ɲáare ma lùkwoyaage fêɛn, si bya» ka u u ɲɛn'a mii ɲwɔ shwɔ: «Bya, si ma ɲwəhɔɲyi kan yi bya mú» ke, uru u pyi mu bilinaŋi Ishaka cwoŋi, ŋgemu mu yabiliŋ'à cyêe mii na ke. Lire e, mii sí n-cè na mu à ɲwɔ mii ɲùŋufooŋi, Ibirayima na.»
15 Mà u yaha puru jwumpe na, ka Betuyɛli pworoŋi Erebeka si mpa ná u lùkwoyaage e fukange na, lwəhe takwóge e. Betuyɛli tuŋi sí mpyi Ibirayima cɔɔnŋi Nakwəri, u nuŋi sí mpyi Milika. 16 Pùceebile nisìnana li mpyi lili. Li mpyi a nɔ̀ shi cè mɛ. Ka u u ntîge ɲcwòoni i maa u lùkwoyaage ɲî a fworo. 17 Ka Ibirayima báarapyiŋi si fyâl'a file u na, maa u pyi: «Mii à mu ɲáare, ma lùkwoyaage tîrige, si bya.» 18 Ka pùcwoŋi si jwo: «Pa bya, Baba!» maa fyâl'a lwəhe tîrige, maa u kan u a bya. 19 U à bya a kwɔ̀ ke, ka pùcwoŋi si jwo: «Mii sí mu ɲwəhɔɲyi kan yi bya mú.» 20 Maa fyâl'a lwəhe kêɛnŋɛ yatɔɔre yabyage e, maa núr'a kàre fwəfwɔ mà sà

* **24:2** Tèecyiini i, kuru cyage sùpyire n'a mpyi na sí raa ŋkâre yaage kà na, amuni pi mpyi maha li pyi.

kabɛrɛ kwó. Amuni u à lwəhə niɲyahaga kwó a kan ɲwəhəɲy'á y'à bya. 21 Ka nàŋi si yyére na wíi jwuməbaa, si ɲcè kampyi Kafooŋi sí n-sìi nɛɛ uru kùsheeni táan uru na.
22 Ɲwəhəɲy'à bya a kwɔ̀ ke, ka nàŋi si múnafegewe sɛɛnwu wwû uye ɲuŋ'i, u mpyi a garamu baani kwɔ̀, ná sɛɛn kanɲcyinŋii shuunni, cyire niŋkin niŋkinŋi mpyi a ɲyaha garamu ŋkuu na. Maa yire kan Erebeka á. 23 Maa u yíbe: «Jofoo pworo u ɲyɛ mu yɛ? Na pwəhə, tá wuu sí tashwəngə ta mu tuŋi pyɛnge e bɛ?» 24 Ka Erebeka si jwo: «Nakwəri ná Milika jyaŋi Betuyɛli pworo u ɲyɛ mii.» 25 Maa núr'a jwo: «Yatɔ́rɔ yalyîre niɲyahara sí n-ta wani, yii tashwəngə mú sí n-ta wuu yyére.»
26 Nàŋ'à yire lógo ke, ka u u niŋkure sín, maa Kafooŋi shéɛre. 27 Maa jwo: «Mii à Kafooŋi Kile kêe, mii ɲùŋufooŋi, Ibirayima u Kileŋi, ɲaha na yɛ u à kacɛnɛ pyi u na ma u ɲwəmɛɛfente cyêe mii ɲùŋufooŋi na sèl'e. Kafooŋi yabiliŋi u à kàre ná mii i, mii ɲùŋufooŋi cìnmpyiibii yyére.»
28 Ka pùcwoŋi si fê a kàr'a sà yire yyahe jwo u nuŋ'á. 29-30 U yyahafooŋi wà mɛgɛ na mpyi Laban. Tèni i ur'à múnafegeŋi ná kaɲciinŋkii ɲya u cɔɔnŋi cyɛge na, maa u jwumpe lógo nàŋi kànmpanŋke na ke, ka u u yîr'a fê a kàre ɲcwòoni na, nàŋi fye e mà sà u niɲjyéreŋi ta ɲwəhəɲyi taan. 31 U à nɔ u na ke, maa jwo: «Yîr'a jyè pyɛnge e. Kafooŋi Kile à jwó le mu á. Ɲaha na mu à tɛ̀ɛn ntàani na yɛ? Mii à cyage kà bégele mu ná ma yatɔ́ɔre mɛɛ na.» 32 Ka pi i yîr'a kàre siɲcyan Laban pyɛnge e. Pi à nɔ ke, ka pi i ɲwəhəɲyi tugure tîrige, maa yatɔ́ɔrɔ ɲjyì kan y'á, wyɛrɛ ná ɲyɛ, maa lwəhe kan nàŋi ná u fyèɲwəhəshiinbil'á pi à pi tooyi jyé. 33 Puru ɲwəhə na, pi à pa ná ɲjyì i pi á, ka nàŋi si jwo: «Ná mii ɲyɛ a na kapani jwo mɛ, mii sì n-lyî mɛ. Ka Laban si jwo: «Mpe pu ɲyɛ mu á ke, pu jwo sá.»
34 Ka nàŋi si jwo: «Mii na ɲyɛ Ibirayima báarapyi. 35 Kafooŋi Kile à jwó le mii ɲùŋufooŋ'á sèl'e, maa u pyi yaarafoo, u à mpàa ná sikyaa ná nìiye kan u á, ná wyérɛfyin ná sɛɛn, ná báarapyii, nàmbaa bâra cyee na, ná ɲwəhəɲyɔ ná dùfaanya. 36 Mii ɲùŋufooŋi cwoŋi Sara niɲjyeŋkwoŋ'à pùnambile si u á. Lire pùnambilin'á, u à u cyeyaayi puni kan.
37 Canŋka, u à jwo mii á na mii u kâa uru ɲyii na, na Kana kìni i ur'à tɛ̀ɛn ke, na mii sì ceewe lwó uru jyaŋ'á lire kìni i mɛ, 38 na mii u kàre uru tukanhe na, uru shiinbii yyére, si ceewe cya wani uru jyaŋ'á. 39 Ka mii i u pyi: «Ceeŋi ká mpyi u ɲyɛ a ɲɛn'a pa ná mii i mà dɛ?» 40 Ka u u jwo: «Kafooŋi Kile ɲwəmɛɛni mii à cû tèrigii puni i ke, uru yabiliŋi u sí u mɛlɛkɛŋi wà le ná mu i, bà mu kuni si mpyi si ntáan, maa ceewe lwó mii tukanhe na ma kan na jyaŋ'á mɛ. 41 Mu aha shà ceeŋi ɲáare mii pyɛngɛ shiinbil'á, pi méɛ ká ɲcyé si u kan mu á, lire tèni i mu kàage tugure sí n-láha mu na.»
42 Ɲyɛ lire e mii à pa yyére nde ɲcwòoni ɲwɔge na, maa jwo: «Kafooŋi Kile, mii ɲùŋufooŋi Ibirayima u Kileŋi, kampyi mu la ɲyɛ mii kùsheeni si ntáan, 43 lire tèni i ke, mii sí n-yyére naha nde ɲcwòoni ɲwɔge na, pùcwoŋi u sí n-pa lwəhe kwó ke, mii aha bú jwo u á: «Na pwəhə, si bya ma lwəhe e.» 44 ka u u mii ɲwɔ shwɔ: «Bya, mii sí n-kwɔ̀ kà kan mu ɲwəhəɲy'á mú» ke, uru u sí n-pyi mii ɲùŋufooŋi jyaŋi cwoŋi, Kafooŋi Kile yabiliŋ'à ŋgemu cyêe ke.»
45 Ɲyɛ mà mii yaha puru jwumpe na, ka Erebeka si nɔ ná u lùkwoyaage e, fukange na, maa ntîg'a lwəhe kà kwó ɲcwòoni i. Ka mii u u pyi: «Na pwəhə, si bya.» 46 Ka u u ntíl'a lwəhe tîrige na mii u bya, maa jwo na uru sí kà yige ŋkan ɲwəhəɲy'á. Ɲyɛ ka mii i bya. Puru ɲwəhə na, ka u u kà kwó a kan mii ɲwəhəɲy'á y'a bya. 47 Ka mii i u yíbe: «Jofoo pworo u ɲyɛ mu yɛ?» Ka u u jwo: «Nakwəri ná Milika jyaŋi Betuyɛli pworo u ɲyɛ mii.» Ka mii i fègewe le u múnaani na, maa kaɲcinŋii le u cyeyi na. 48 Lire kàntugo, ka mii i niŋkure sín Kafooŋi Kile yyahe taan mii ɲùŋufooŋi Ibirayima u Kileŋi, maa u shéɛre, ɲaha na yɛ uru u à kuni niɲcɛnni le mii taan, maa mii pyi mii à ceewe ta na ɲùŋufooŋi jyaŋi mɛɛ na, u cìnmpyiibii shwəhəl'e.
49 Kampyi yii la ɲyɛ si kacɛnnɛ pyi mii ɲùŋufooŋ'á si li cyêe na yii na ɲyɛ u cìnmpyii, lire tèni i, yii lire jwo na á, yii aha nta yii mú sì n-jà lire pyi mɛ, yii yire jwo mú, bà mii si mpyi si na takàrege cè mɛ.»
50 Ɲyɛ ka Laban ná Betuyɛli si Ibirayima báarapyiŋi ɲwɔ shwɔ: «Nde kan'à fworo Kafooŋi e. Wuu sì n-jà n-cyé mɛ. 51 Erebeka u ŋge, u lwó ma a sì, u u sà mpyi mu ɲùŋufooŋi jyaŋi cwoŋi, bà Kafooŋi à li yaa mɛ.» 52 Ibirayima báarapyiŋ'à yire lógo ke, ka u u niŋkure sín maa yyahe cyígile, maa Kafooŋi pêe. 53 Maa pùcyaga yaaya wwû uye ɲuŋ'i mà kan Erebeka á, wyérɛfyinwuyo, ná sɛɛnwuyo ná vàaŋɲya, maa yacɛŋɲyɛ mú kan pùcwoŋi yyahawuŋi ná u nuŋ'á. 54 Puru ɲwəhə na, ka u ná u fyèɲwəhəshiinbii si lyî maa bya, maa sínni.
Ɲyèg'à múgo ke, ka Ibirayima báarapyiŋi si jwo Erebeka yyahawuŋi ná u nuŋ'á: «Yii kuni yaha, mii sí núru na ɲùŋufooŋi yyére.» 55 Ka pi i jwo: «Pùcwoŋi yaha u tère nimbilere pyi ná wuu e, canmpyaa kɛ fiige. Cyire ká ntòro, yii raa sì ná u e.» 56 Ka nàŋi si jwo: «Kafooŋi à mii kuni táan mà kwɔ̀, yii àha núru na cû n-yaha mɛ. Yii na yaha s'a ŋkɛ̀ɛge na ɲùŋufooŋi yyére.» 57 Ka Erebeka shiinbii si jwo: «Ɲyɛ wuu pùcwoŋi yyere, wuu u u yíbe.» 58 Ka pi i u yyer'a yíbe: «Mu la ɲyɛ si ŋkàre ná ŋge nàŋi i numɛ la?» Ka u u jwo: «Mii kɛ̀ɛge.»
59 Lire pyiŋkanni na, pi à pi cìnmpworocwoŋi Erebeka yaha a kàre ná Ibirayima báarapyiŋi ná u fyèɲwəhəshiinbil'e. Báarapyicwoŋi u mpyi a Erebeka byé ke, uru mú a kàre ná pi e.
60 Mà jwo pi kuni lwó ke, pi à jwó le Erebeka á maa jwo «Wuu cìnmpworocwoŋi,

Kile u pyìi niɲyahaɲyahamii kan ma á,
Kile u pi yaha pi jà pi zàmpɛɛnbii na.» 61 Ka Erebeka ná u báarapyicyeebii si yîr'a kàr'a sà dùgo
ɲwəhəɲyi ɲuŋ'i, maa ntaha nàŋi fye e.
amuni pi à kàre ná Erebeka e.
62 Lir'á ta Ishaka á yîri Lakyayi Ɔrəyi lùbiliŋi cyage e maa mpa ntɛ̀ɛn Nɛgɛvi síwage
kànmpanŋke na. 63 Canŋka yàkoŋə, Ishaka à fwor'a kàr'a sà a uye ɲaare sige e, marii funŋke
caa. U à ta u ɲùŋke yîrige si wíi ke, ka u u ɲwəhəɲyi ɲya yi i ma. 64 Tèni i Erebeka nimpaŋ'à
ɲùŋke yîrig'a Ishaka ɲya ke, ka u u ntîge ɲwəhəŋke ɲuŋ'i. 65 Maa jwo Ibirayima báarapyiŋ'á:
«Nàŋi ŋgire u na wuu bêni amɛ sige e yɛ?» Ka u u jwo: «Mii ɲùŋufooŋi Ishaka wi.» Erebeka
á yire lógo ke, ka u u u vàanŋke kà tɛ̀g'a yyahe tò. 66 Ŋyɛ ka nàŋi si karigii toroŋkanni yyaha
jwo Ishaka á.
67 Ŋyɛ ka Ishaka si ŋkàr'a sà Erebeka yaha u nuŋi Sara bage e, maa u pyi u cwo, maa u
kyaa táan uy'á. Ka lire si Ishaka funŋke ɲíŋɛ u nuŋi kwùŋi woge na.

25

Ibirayima canmpyaagii sanŋkii toroŋkanni.

1 Ŋyɛ ɲcyii karigii puni kàntugo, ka *Ibirayima si ceeŋi wabɛrɛ lèŋɛ, uru mɛge na mpyi
Ketura. 2 Pùnampyire u à si Ibirayima á ke, tire mɛyi yi ɲyɛ ɲje: Zimiran, ná Yokishan, ná
Mɛdan, ná Madiyan ná Yishibaki, ná Shukya. 3 Yokishan mú à pùnampyire shuunni si:
Sheba ná Dedan. Uru u tùluyi yi ɲyɛ Ashuri shiinbii ná Letushi shiinbii ná Lemi shiinbii.
4 Madiyan u pùnampyire ti mpyi Efa, ná Efɛri, ná Kyanəki, ná Abida, ná Elida. Ŋyɛ pire pun'á
pyi Ketura pyìibii ná u ɲampyire.
5 Ŋyɛ Ibirayima á u kɔɔge puni kan Ishaka á 6 Ŋka mà jwo u kwû ke, u à bùŋyɛ pyi cyeebii
sanmpii pyìibil'á maa pi tùugo cannja fworompe kìrigil'e mà laage tɔɔn u jyaŋi Ishaka na.
7 Ŋyɛ Ibirayima shìŋi canmpyaagil'à pyi yyee ŋkuu ná beetaanre ná kɛ ná kaŋkuro. 8 U à
lyɛ fo mà lyɛge la kwɔ̀. Puru ɲwəhɔ na, u à kwû maa sà bâra u tulyeyi na. 9-10 Ka u jyaabii mú
shuunni, Ishaka ná Sumayila, si u buwuŋi tò Makipela ɲaŋgyige e. Kuru ɲaŋgyige na mpyi
Kyiti shiinbii kɛrɛge k'e Mamire cannja fworompe e. Kuru cyage Ibirayima mpyi a shwɔ
Kyiti shinŋi Zokyari jyaŋi Efurən á. Ŋyɛ wani Ibirayima ná u cwoŋi Sara à tò.
11 Ibirayima kwùŋi kàntugo, Kile à jwó le u jyaŋi Ishaka á sèl'e. Ishaka mpyi a tɛ̀ɛn Lakyayi
Ɔrəyi lùbiliŋi cyage e.

Sumayila tùluge

12 *Ibirayima jyaŋi Sumayila u tùluge ku ɲyɛ ŋke: *Misira shiinbii pworoŋi Agari, Sara
bilicwoŋ'à ŋgemu si Ibirayima á ke, 13 u pùnampyire mɛyi yi ɲyɛ ɲje mà tàanna ná pi tèesiini
i: pùnambilini niɲcyiini mɛge ku ɲyɛ Nɛbayəti, uru kàntugo Kedari ná Adibɛli ná Mibisamu
14 ná Mishima ná Duma ná Masa 15 ná Kyadadi ná Tema ná Yeturi ná Nafishi ná Kedima á
si.
16 Sumayila pùnampyire ti ɲyɛ tire. Pi mɛyi yi ɲyɛ ɲje mà tàanna ná pi kànyi i. Pi à pyi ɲùŋufee
kɛ ná shuunni mà tàanna ná pi tatɛ̀ɛnŋyi i. 17 Yyee ŋkuu ná beɲjaaga ná kɛ ná baashuunni
Sumayila à pyi maa ŋkwû maa sà bâra u tulyeyi na. 18 U pyìibii mpyi a tɛ̀ɛn mà lwɔ́ Kyavila
kànhe na, mà kàre fo Shuri woge na, kuru cyage ɲyɛ *Misira kìni ŋkère na, mà kàre Asiri kìni
kànmpanŋke na; pi à tɛ̀ɛn wani pi cìnmpyiibii puni ŋkère na.

Ishaka ŋampii: Ezawu ná Yakuba kani

19 *Ibirayima jyaŋi Ishaka taɲjaaŋi u ɲyɛ ŋge.
Ŋyɛ Ibirayima jya u mpyi Ishaka. 20 Mà Ishaka shìŋi yaha yyee beeshuunni na, u à
Betuyɛli pworoŋi Erebeka lèŋɛ mà pyi u cwo. Erebeka na mpyi Laban cɔɔn. Aramu tùluge
shiin pi mpyi pi pi, Mɛsopotami kìni i. 21 Ishaka cwoŋi Erebeka na mpyi cijiriŋɛ, ka u u
Kafooŋi Kile ɲáare u na, ka Kile si u ɲaarage shwɔ, ka u u yyere ŋamii laa na. 22 Yacen'à pa
lyɛ ke, ka pyìibii si wá na piye fuuli nufooŋi funŋke e, ka u u jwo: «Kampyi amɛ li ɲyɛ, tá ɲùŋɔ
saha na ɲyɛ mii u kwôro shì na bɛ?» Maa ŋkàr'a sà Kafooŋi Kile yíbe. 23 Ka Kafooŋi Kile si
jwo:
«Sùpyishi shuunni u ɲyɛ mu funŋke e,
mu aha pi si, pi sì n-bê niŋkin na mɛ, pi sí n-láhala.
Pi mú shuunni i, wà fànha sí ɲyaha wà wogo na.
Yyahawuŋi sí n-pyi cɔɔnfooŋi biliwe.»
24 Ŋyɛ Erebeka canzeg'à nɔ, ka u u si ŋamii. 25 Ka pyàŋi niɲcyiiŋi si si maa mpyi bòmbeewe,
maa mpyi ná shire e, mu à jwo shire yaaga. Ka pi i u mɛge le Ezawu. 26 Lire kàntugo, ka
cɔɔnfooŋi si si, uru nimpaŋ'à yyahafooŋi nintaani cû, ka pi i uru mɛge le *Yakuba*. Pire
ŋampil'à si mà Ishaka shìŋi ta yyee beetaanre na.

---

* **25:26** Yakuba mɛge ɲwəhə ku ɲyɛ u à nintaani cû, lire ɲyɛ mɛ u à u nàŋwəhərə

27 Ŋyɛ pi à pa yyaha cwo, ka Ezawu si wá na lùuzoge pyi fo mà pa mpyi lùuzupege. Ŋka
Yakuba sí wi ke, uru ɲùŋke mpyi a níŋɛ, ka uru si ntɛ̀ɛn pyɛnge e. 28 Ezawu kyaa li mpyi a
táan Ishaka á, uru cye kurugo u mpyi maha kyaare taa na ŋkyàa. Ŋka Yakuba kyaa li mpyi
a táan Erebeka á.
29-30 Canŋka, Yakuba mpyi na jàhii sore, cyire yyaha mpyi a ɲáaŋa. Ka Ezawu kategewuŋi
si yîri sige e mà pa. Maa Yakuba pyi: «Katege naha na ŋko si mii bò, ma jàhigii niɲyɛgii cyìi
kan na á ɲjyî.» Lire kurugo, Ezawu mɛg'a le Edɔmu (kuru mɛge ɲwɔhɔ ku ɲyɛ ku yyah'à
ɲáaŋa.) 31 Ka Yakuba si jwo: «Mu aha ɲɛn'a ma lyɛge tɔ̀ɔnŋi fáa mii á jàhigii na fɔlɔ, lire e mii
sí cyìi kan mu á.» 32 Ka Ezawu si jwo: «Ei! Katege na ŋko si mii bò, ɲaha lyɛge tɔ̀ɔnŋi sí ɲwɔ
mii á yɛ?» 33 Ka Yakuba si jwo: «Kâa na ɲyii na» ka Ezawu si ŋkâa, maa u lyɛge tɔ̀ɔnŋi fáa
Yakuba á jàhigii na. 34 Ka Yakuba si nta a jàhigii cyìi ná bwuuruŋi wà kan u á. Ka u u yire lyî
maa bya, maa yîr'a tòro.
Lire pyiŋkanni na, Ezawu à u lyɛge ɲjini faha.

26

Ishaka ná Abimɛlɛki à wwoɲɛɛgɛ le

1 Ŋyɛ lire kàntugo, ka katege si mpa jyè lire kìni i. Kuru katege ná *Ibirayima tìiŋi woge
ɲyɛ a núr'a pyi niŋkin mɛ.
Ka Ishaka si yîri mà kàre Filisiti shiinbii saanŋi Abimɛlɛki yyére, Gerari kànhe e. 2 Ka
Kafooŋi Kile si uye cyêe Ishaka na, maa yi jwo u á: «Ma hà ŋkàre *Misira kìni i mà dɛ! Kìni
mii sí n-cyêe mu na ke, maa ntɛ̀ɛn wani. 3 Tɛ̀ɛn naha nde kìni i. Mii sí n-pyi ná mu i si jwó le
mu á, si nde kìni puni kan mu ná ma tùlug'á. Lire pyiŋkanni na, ɲwɔmɛɛni mii à lwɔ́ mu tuŋi
Ibirayima á ke, lire sí n-fûnŋɔ. 4 Mii sí mu tùluge ɲyaha, bà wɔrigil'à á ɲyaha mɛ, si ŋke cyage
puni kan k'á. Ŋìŋke sùpyishiŋi puni si jwóŋi ta mu tùluge cye kurugo, 5 ɲaha na yɛ Ibirayima
á mii ɲwɔmɛɛni cû, nde mii à jwo u á ke, lire u à pyi, u à mii tùnnture ná mii *saliyaŋi kurigii
ɲaara.»
6 Ŋyɛ ka Ishaka si ŋkwôro Gerari i. 7 Pi n'a mpyi a Ishaka yíbe u cwoŋi kyaa na, u mpyi
maha jwo na uru cɔɔn wi. U mpyi na fyáge na uru ká jwo uru cwoŋi wi, pi sí uru bò, ɲaha
na yɛ Erebeka lemɛ mpyi a ɲwɔ sèl'e.
8 Pi à pa mɔ Gerari i ke, canŋka Filisiti shiinbii saanŋi Abimɛlɛki à wíi finɛtiriŋi i, mà Ishaka
ná u cwoŋi Erebeka ɲya, pi i bâhare siɲcyan mu à jwo wà ná u cwo, 9 ka u u Ishaka yyere
maa yi jwo u á: «Nàkaana baa, mu ná ŋge ceeŋi baharaŋkann'à li cyêe na mu cwoŋi wi, ɲaha
na mu à jwo mii á na mu cɔɔn u ɲyɛ wi yɛ?» Ka Ishaka si jwo: «Mii à yi jwo ɲaha na yɛ mii
mpyi na fyáge na yii sí mii bò u kurugo.» 10 Ka Abimɛlɛki si jwo: «Ŋaha kafiile mu à pyi amɛ
yɛ? L'à kwôro ɲcyɛrɛ, mii shinŋi wà mpyi na sí n-wwɔ̀ ná mu cwoŋi i, mu mpyi na sí wuu pyi
wuu lawwuugo ta.» 11 Maa li jwo a waha u shiinbii pun'á: «Shinŋi ŋgemu ká bwɔ̀n Ishaka
na, lire ɲyɛ mɛ u cwoŋi na ke, urufoo sí n-bò.»
12 Ŋyɛ ka Ishaka si ŋkwôro Gerari i na faaŋi pyi. Ka Kile si jwó le u á, ka faaŋi si ntáan u na
sèe sèl'e. 13 Ka u cyeyaayi si wá na ɲyahage, fo u à pa mpyi nàfuufembwɔhɔ. 14 Yatoŋkuruŋwɔ
shi niɲyahaya na mpyi u á, ná báarapyii niɲyahamii. Ka u ɲyipɛɛnni si jyè Filisiti shiinbil'e.
15 Lire e, u tuŋi Ibirayima báarapyiibil'à bɛ̀ɛnŋɛ maha bɛ̀ɛnŋɛ tùgo u tìiŋi i ke, ka pi i yire puni
tò.
16 Puru ɲwɔhɔ na, ka Abimɛlɛki si jwo Ishaka á: «Ta sì, maa yîri wuu taan, ɲaha na yɛ mu
à fànha tò wuu na. 17 Ka Ishaka si yîri kuru kànhe e, maa ŋkàre Gerari bafage e. Maa ntɛ̀ɛn
kuru cyage e.
18 Ŋyɛ bɛ̀ɛnŋyi Ishaka tuŋi Ibirayima mpyi a tùgo, ka Filisiti shiinbii si yi tò Ibirayima
kwùŋkwooni kàntugo ke, ɲyɛ, Ishaka á núr'a yire bɛ̀ɛnŋyi pwoore wwû. Mɛyi Ibirayima mpyi
a le yi na ke, maa yire mɛyi ninuyi le yi na sahaŋki.
19 Ŋyɛ canŋka, Ishaka báarapyiibil'à bɛ̀ɛnŋke kà tùgo kuru bafage e mà nɔ lwɔhe na.
20 Gerari yatɔɔnahabil'à lire ɲya ke, ka pi i Ishaka wuubii tùn, maa jwo: «ŋke lwɔhe ɲyɛ wuu
wogo.» Ka Ishaka si kuru bɛ̀ɛnŋke mɛge le Yogo. 21 Ka Ishaka báarapyiibii si núr'a bɛ̀ɛnŋke
kabɛrɛ tùgo, ka pi i núr'a tùn kuru kurugo. Ka Ishaka si kuru cyage mɛge le Mbembaaŋi.
22 Ka pi i yîri wani, maa sà bɛ̀ɛnŋke kabɛrɛ tùgo. Sùpya ɲyɛ a yogo *kwɔ̀n pi na kuru kurugo
mɛ. Ka u u kuru mɛge le Tafabwɔhɔ maa jwo: «Numɛ Kafooŋi Kile à wuu funŋke níŋɛ maa
tafabwɔhɔ kan wuu á, wuu sí n-jà ɲyaha numɛ kuru cyage e.»
23 Puru ɲwɔhɔ na, ka Ishaka si yîri kuru cyage e, maa ŋkàre Bɛrisheba kànhe e. 24 U
canŋkarege numpilage e, Kafooŋi Kile à uye cyêe u na, maa u pyi: «Mii u ɲyɛ mu tuŋi
Ibirayima u Kileŋi, ma hà raa fyáge mɛ, ɲaha na yɛ mii ɲyɛ ná mu i. Mii sí jwó le mu á,
si mu tùluge ɲyaha, mii báarapyiŋi Ibirayima kurugo.» 25 Ka Ishaka si sáraya tawwûgo yaa
kuru cyage e, maa Kafooŋi Kile mɛge pêe. Maa u vàanŋke bage kwòro wani, ka u báarapyiibii
si bɛ̀ɛnŋke kà wwû.

26 Canŋka, Abimɛlɛki ná u ceevooŋi Ahusati ná u kàshikwɔɔnbii ɲùŋufooŋi Pikɔli à yîri
Gerari i mà kàre Ishaka yyére. 27 Ka Ishaka si pi pyi: «Ŋaha kurugo yii à pa mii yyére sahaŋki
mà li ta mii kyal'à pɛn yii á, yii mú s'a mii kɔ̀r'a yîrige yii cyage e yɛ?» 28 Ka pi i jwo: «Wuu à
li ɲya na Kafooŋi Kile ɲyɛ ná mu i, lire kurugo wuu à pa mu yyére, wuu u mpa ŋkâa, wuu u
wwoɲɛɛge le wuye shwɔhɔl'e. 29 Mii la ɲyɛ maa ŋkâa, na mu si kawaa pyi wuu wà na mɛ, mu
à jwo bà wuu ɲyɛ wuu ɲyɛ a kapii pyi mu na mɛ, kacɛnŋkii kanni wuu à pyi mu na. Wuu à
mu yaha a yîri wuu yyére yyeɲiŋke e. Ŋyɛ numɛ Kafooŋi Kile mú à jwó le mu á.»
30 Ka Ishaka si lyìmbwoo shwɔhɔ pi á, ka pi i lyî maa bya. 31 Kuru canŋke nùmpanŋa
ɲyɛsɔɔge na, ka pi i yîri maa wwoɲɛɛge le ná Ishaka e, maa ɲwɔmɛɛ lwó piye shwɔhɔl'e. Lire
ɲwɔhɔ na, ka Ishaka si kuni kan pi á, ka pi i ŋkàre yyeɲiŋke e.
32 Ŋyɛ kuru canŋke yabiliŋi, Ishaka báarapyiibii mpyi na bɛ̀ɛnŋɛ tùru, maa mpa kuru
bɛ̀ɛnŋke kyaa jwo Ishaka á na pir'à ku tùg'a nɔ lwɔhe na. 33 Ka Ishaka si kuru bɛ̀ɛnŋke mɛge
le Sheba*. Lire kurugo, kuru kànhe mɛg'a pa le Bɛrisheba. Kuru mɛge ku na yîri fo niɲjaa.

Ezawu à Kana kìni cyeebii pìi shuunni lèŋɛ.

34 Mà Ezawu shìŋi yaha yyee beeshuunni na, u à Kyiti tùluge cyeebii pìi shuunni lèŋɛ
nàmbaga na, Bɛri pworoŋi Yuditi ná Elɔn pworoŋi Basimati. 35 Pire cyeebii shuunniŋi kan'à
Ishaka ná u cwoŋi Erebeka lùgigii yîrige sèl'e.

27

Yakuba à u yyahafooŋi jwóŋi ta naɲwɔhɔre cye kurugo

1 Tèni i lyɛg'à pa nɔ Ishaka na ke, ka u ɲyiɲyaanni si li ɲwɔ cû na ɲcyɛrɛge fo u à pa mpyi u
sàha ɲyɛ na ɲaa na ɲcúu mɛ. Canŋka, ka u u u jyaŋi niɲjyeŋi Ezawu yyere, ka u u shwɔ: «Yo!»
2 Ka Ishaka si jwo: «Na jya, ku ke, mii à lyɛ a kwɔ̀, ŋka mii ɲyɛ a naye tèekwûu cè mɛ. 3 Ŋyɛ
mii à mu ɲáare, maa ma lùuzoge yaayi lwɔ́, sintaage ná taanpyaagii, maa sà kyara cya maa
ma na á. 4 Kyaare shwɔ̀hɔŋkanni l'à táan mii á ke, maa ti shwɔhɔ amuni ma kan na á ŋkyà,
bà mii si mpyi si jwó le mu á si yaa ná na tèekwûuni i mɛ.
5 Ŋyɛ puru jwumpe Ishaka á jwo u jyaŋi Ezawu á ke, Erebeka mpyi a puru lógo. Ŋyɛ Ezawu
à pa ŋkàre sige e kyaare tacyag'e ke, 6 ka Erebeka si jwo u jyaŋi *Yakuba á: «Mii à mu tuŋi
jwumpe lógo, mpemu u à jwo mu yyahafooŋi Ezawu á ke. 7 U à jwo u á: “Sà kyaare cya na
á, kyaare shwɔ̀hɔŋkanni l'à táan mii á ke, maa ti shwɔhɔ amuni, ma kan na á, lire ká mpyi,
mii sí jwó le mu á Kafooŋi Kile yyahe taan, si nta ŋkwû.”»
8 Ŋyɛ Yakuba, ɲje mii sí n-jwo mu á ke, yire lóg'a tàra, maa li pyi li jwuŋkanni na. 9 Sà sikyaa
niɲcɛnmii shuunni cû maa ma. Kyaare shwɔ̀hɔŋkanni l'à táan mu tuŋ'á ke, mii sí ti shwɔhɔ
amuni, 10 ma sà ŋkan u á u kyà, u u jwó le ma á, mà jwo u kwû ke.»
11 Ka Yakuba si jwo u nuŋ'á: «Nàa, mii tuŋ'à cè na shire na ɲyɛ Ezawu na, shire sí ɲyɛ mii
na mɛ. 12 Mii tuŋi ká bú mpa jwo u sí n-bwɔ̀n mii na, u sí n-cè na Ezawu bà u ɲyɛ mii mɛ, mii
sí n-pyi kafiniviniwe. Lire tèni i ke, mà jwo mii u jwó ta ke, laŋaga mii sí n-ta.» 13 Ka nufooŋi
si jwo: «Lire ká bú mpyi, na jya, Kile u kuru laŋaŋke yaha ku cwo na na. Ŋje mii à jwo ke,
lire pyi kanna, sà sikaabii cû a pa.»
14 Ka Yakuba si ntíl'a kàr'a sà pire sikyaabii shuunniŋi cû a pa ŋkan u á. Kyaare
shwɔ̀hɔŋkanni l'à táan u tuŋ'á ke, ka nufooŋi si ti shwɔhɔ amuni. 15 Maa u jyaŋi niɲcyiiŋi
Ezawu vàanŋyi nisìnaɲyi yà lwó bage e mà le Yakuba na. 16 Maa pire sikyaabii seeyi tèg'a
Yakuba cyeyi ná u yacige tò. 17 Bwuruŋi ná kyaare nintáanre u à shwɔhɔ ke, maa yire kan
Yakuba á.
18 Ka Yakuba si ŋkàre ná y'e, u tuŋi yyére. Maa u yyere: «Baba.» Ka Ishaka si jwo: «Yo! Mii
jyaŋi ŋgi u ɲyɛ mu yɛ?» 19 Ka Yakuba si u tuŋi ɲwɔ shwɔ: «Mii u ɲyɛ mu jyaŋi niɲcyiiŋi Ezawu.
Nde mu mpyi a jwo mii á ke, lire mii à pyi. Mii à mu ɲáare, maa yîr'a tɛ̀ɛn, maa na kyaare tà
kyà, maa jwó le na á.» 20 Ka Ishaka si jwo u jyaŋ'á: «Ei! mu à kwɔ̀ a kyaare ta la?» Ka Yakuba
si jwo: «Mu Kafooŋi Kile yabiliŋi u à sige táan mii na.»
21 Ka Ishaka si jwo: «Na jya, file na na, si bwɔ̀n ma na, si ɲcè kampyi sèe mii jyaŋi Ezawu u
ɲyɛ mu.» 22 Ka Yakuba si file u tuŋi na, ka u u u taala a wíi, maa jwo: «Ei! Yakuba mɛjwuuni
li ɲyɛ nde dɛ! Ŋka u cyeyi ɲyɛ Ezawu wuyi fiige.» 23 Ishaka mpyi a cè na Yakuba wi mɛ, ɲaha
na yɛ shire mpyi u cyeyi na, u yyahafooŋi Ezawu fiige. Ka u u wá na bégele si jwóŋi le u á.
24 Ŋka mà jwo u jwóŋi le u á ke, u à u yíbe: «Sèe wi, mu u ɲyɛ mii jyaŋi, Ezawu la?» Ka Yakuba
si jwo: «Mii wi.» 25 Ka Ishaka si jwo: «Na jya, lire tèni i, kyaare tîrige na taan si tà kyà si nta
jwóŋi le ma á.» Ka Yakuba si kyaare tîrige u taan, ka u u tà kyà. Ka Yakuba si mpa ná *ɛrɛzɛn
sinm'e, ka u u puru bya mú. 26 Maa jwo: «Na jya, file na na, maa na pur'a cû, maa na shéɛre.»
27 Ka Yakuba si file u na, maa u shéɛre amuni. Ishaka à u vàanŋyi nùge ta ke, ka u u jwó le u
á, maa jwo:

---

* **26:33** Sheba mɛge ɲwɔhe ku ɲyɛ kàaga

«Sèeŋi na, kɛrɛge na Kafooŋi à jwó le? ke,
mii jyaŋi nùg'à táan kuru kɛrɛge fiige.
28 Na jya, Kile u nìɲyiŋi kamɛŋke kan ma á,
u u ɲìŋke nàfuuŋi kan ma á mú,
u u sùmaŋi ná ɛrɛzɛnŋi niɲyahawa kan ma á.
29 Kile u ma yaha kìrigii ɲùŋɔ na,
sùpyishi niɲyahawa s'a niŋkure sínni mu taan.
Kile u ma yaha mà pyi ma sìɲɛɛbii saanwa,
mu sìɲɛɛbii pi a niŋkure sínni mu taan.
Shin maha shin u à mu cùmɔ lemɛ pi ke,
Kile u urufoo láŋa.
Shin maha shin sí u à mu cùmɔ lemɛ ɲwɔ ke,
Kile u jwó le urufol'á.»

30 Ŋyɛ tèni i Ishaka á kwɔ̀ jwóŋi ndeŋi na Yakuba á, Yakuba mú s'à yîri u taan mà kwɔ̀ ke, ka lire si bê ná Ezawu e, u à yîri sige e mú. 31 Ka uru mú si kyaare tà shwɔhɔ a tîrige tufooŋi Ishaka taan. Maa jwo tufooŋ'á: «Baba, yîri maa ma jyaŋi kyaare nizhwɔhɔre tà kyà maa jwó le u á.» 32 Ka tufooŋi si jwo: «Jofoo u ɲyɛ mu yɛ?» Ka u u jwo: «Mii u ɲyɛ mu jyaŋi niɲcyiiŋi Ezawu.»

33 Tèni i Ezawu à yire jwo ke, ka Ishaka si fyá fo na ɲcyêɛnni sèl'e. Maa jwo: «Jofoo sí u à kyaare bò a shwɔh'a pa ŋkan mii á, mà mu ta mu sàha mpa mà yɛ? Wà a pa ná kyaare e naha, ka mii i tà kyà maa jwó le u á, u mú sí uru jwóŋi ta.»

34 Ŋyɛ Ezawu à puru lógo u tuŋi ɲwɔ na ke, ka u lùuni si yîri, ka u u ŋkyáala fànha na, maa tufooŋi ɲáare: «Baba, jwóŋi wà le mii á mú kɛ!» 35 Ka Ishaka si jwo: «Mu cɔɔnŋi u à fini maa wwû mu ɲwɔh'i, maa mu jwóŋi naɲwɔhɔrɔ dɛ!» 36 Ka Ezawu si jwo: «Ei! Mɛge k'à le u na Yakuba*, kur'à u cû ke, lire kurugo u à mii nàɲwɔhɔrɔ tooyi shuunni kɛ? U à mii lyɛge tɔ̀ɔnŋi shwɔ a ta, numɛ maa núr'a mii jwóŋi nàŋkaaga mú.» Maa núr'a jwo tufooŋ'á: «Lire tèni i ke, mu ɲyɛ a sà a jwóŋi wà yaha mii á mà?» 37 Ka Ishaka si jwo Ezawu á: «Na jya, sèeŋi na, mii à jwóŋi le u á na u pyi mu ɲùŋɔ na, maa jwóŋi le u á, bà u cìnmpyiibii puni si mpyi u bilii mɛ, maa sùmaŋi ná ɛrɛzɛnŋi jwóŋi le u á. Jwóŋi ŋgire mii sí núru n-le mu á yɛ?» 38 Ka Ezawu si jwo: «Baba, lire tèni i ke, uru jwóŋi kanni u ɲyɛ mu á la? Jwóŋi wà le na á mú!» U à puru jwo ke, maa mɛɛ le na súu. 39 Ka tufooŋi si jwo:

«Mu sì ɲìŋke nàfuuŋi ta mɛ,
mu taare sí n-pyi kamɛŋɛ baa.
40 Mu kàshikwɔnŋwɔɔni li sí raa mu ɲwɔ caa.
Mu sí n-pyi ma kàntugowuŋi biliwe,
mu sí raa báare u á mu à jwo faapyinupee,
ŋka canŋka, mu sí tire bilere zhwúŋi kebe n-láha ma yacige e
si mpyi may'á.

41 «Ŋyɛ Ishaka à jwóobii mpiimu le Yakuba á ke, pir'à u ɲyipɛɛnni le Ezawu e. L'à pa nɔ cyage k'e fo Ezawu na yu uye funŋ'i: «Mii tuŋi tèekwûun'á byanhara, u àha ŋkwû, ka wuu u kwùge pyi a kwɔ̀, mii sí na cɔɔnŋi Yakuba bò.» 42 Ka wà si ŋkàre Erebeka yyére, maa sà u jyaŋi Ezawu funzɔnŋɔre jwo u á. Ka Erebeka si u jyaŋi Yakuba yyere maa yi jwo u á: «Wíi, mu yyahafooŋi Ezawu à jwo uru sí mu bò, bà uru funŋke si mpyi si ɲíŋɛ mɛ. 43 Lire e, nde mii sí n-jwo mu á ke, yire lóg'a tàra, mu à yaa mu u fê a kàre Kyaran kìni i, mii yyahafooŋi Laban yyére. 44 Maa ntɛ̀ɛn uru yyére mà tère pyi, mà jwo mu yyahafooŋi lùuni li tɛ̀ɛn ke. 45 Sà ntɛ̀ɛn wani fo mu yyahawuŋi lùuni ká ntɛ̀ɛn, nde mu à pyi ke, fo u funŋɔ ká wwɔ̀ lire na. U funŋɔ ká mpa wwɔ̀, mii sí n-jà mu núruŋɔ n-pa naha. Ná lire bà mɛ, mii sí n-pɔ̂ɔn yii mú shuunni i cannugo.»

Yakuba à fê Ezawu yyaha na mà kàre Laban yyére, Mɛsopotami kìni i.

46 Ŋyɛ ka Erebeka si ŋkàr'a sà yi jwo Ishaka á na Kyiti shiinbii pworibii Esawu à lèŋɛ ke, na pire cyeebil'à uru tɛgɛlɛ ta fo mà diɲyɛ la wwû uru na. Maa núr'a jwo na *Yakuba mú ká uru ceeŋi wà lèŋɛ, lire tèni i ke, ur'à ɲyii yige kwùŋi kurugo mà tòro lire na.

28

1 Ka Ishaka si *Yakuba yyere maa jwó le u á, maa u pyi: «Ma hà ŋkwɔ̀ ma cwoŋi lwɔ́ *Kana kìni pùceepyire e mà dɛ! 2 Ta sì fo Mɛsopotami kìni i, ma nuŋi tuŋi Betuyɛli yyére, maa sà ma nuŋi yyahafooŋi Laban pwɔrɔŋi wà lwɔ́ a pyi ma cwo kuru cyage e. 3 Kile Siŋi Punifoo u jwó le ma á, u u pyìi niɲyahamii kan ma á, u ma pyi tùlubwɔhɔ tu. 4 Jwóŋi Kile à le *Ibirayima á ke, u u uru fiige le mu ná ma tùlug'á, kìni i mu à tɛ̀ɛn nàmpɔnnte e, ná l'à kan Ibirayima á ke, bà mu si mpyi si lire ta mɛ.»

---

* **27:36** Yakuba mɛge ɲwɔhɔ ku ɲyɛ nàɲwɔhɔrɔ

5 Lire e, Ishaka á Yakuba yaha a kàre Mɛsopotami kìni i, Aramu shinŋi Betuyɛli jyaŋi
Laban yyére. Laban sí u mpyi Yakuba ná Ezawu nuŋi Erebeka yyahafooŋi.

Ezawu à ceeŋi wabɛrɛ lèŋɛ nàmbaga na.

6 Ŋyɛ Ezawu à pa li ɲya na Ishaka á jwó le *Yakuba á, maa u pyi u sà u cwoŋi lwɔ́
Mɛsopotami kìni i ke, maa li ɲya mú na u à jwó le u á, maa yi jwo u á na u àha ceewe lwɔ́
*Kana shiinbii pùceepyire e mɛ. 7 Maa li ɲya mú na Yakuba á u tuŋi ná u nuŋi ɲwɔmɛɛni cû,
maa ŋkàre Mɛsopotami kìni i ke, 8 lire e Ezawu à cè na Kana pùcyaabil'à pɛn u tuŋi Ishaka á.
9 U à li ɲya amuni ke, ka u u yîr'a kàre *Ibirayima jyaŋi Sumayila yyére, maa u pwɔrɔŋi wà
lwɔ́ nàmbaga na, mà bâra u cyeebii na. Uru pùcwoŋi mɛge na mpyi Makyalati, u muɲcwoŋi
mɛge sí ɲyɛ Nɛbayɔti.

Yakuba ŋɔɔge

10 Ŋyɛ *Yakuba á yîri Bɛrisheba kànhe e na ŋkɛ̀ɛge Kyaran kànhe e. 11 U niŋkàriŋ'à sà nɔ
cyage k'e, numpilag'à wwɔ̀ ke, ka u u shwɔ̀n wani, maa kafaage kà lwɔ́ a pyi ɲùntahaga, maa
sínni.
12 U à ŋɔ́ɔ, mà katannŋaɲcyiin ɲya l'à sín ɲìŋke na, fo nìŋyiŋi na, ka *Kile mɛ̀lɛkɛɛbii si wá
na dùru, marii ntîre li na. 13 Kafooŋi Kile yabiliŋi mpyi a yyere Yakuba taan, maa yi jwo u
á: «Mii u ɲyɛ Kafooŋi Kile, mu tulyage *Ibirayima ná mu tuŋi Ishaka u Kileŋi. Cyage e mu à
sínni amɛ ke, mii sí kuru cyage kan mu ná ma tùlug'á. 14 Mu tùluge sí ɲyaha ɲìŋke nticyɛnŋi
fiige. Mu sí n-pìli canŋafyinmpe ná canŋacwumpe e, si mpìli suumɔkulo ná wòrokul'e. Ŋìŋke
supyishiŋi puni sí jwó ta mu ná ma pyɛnge shiinbii cye kurugo. 15 Ma niŋgyiini táan maa
lógo, mii sí n-pyi ná mu i ma tashèyi puni i, s'a mu kàanmucaa, si núru ná mu i nde kìni i
sahaŋki. Mii sì n-sìi mu yyaha maye niŋkin mɛ, ɲwɔmɛɛ maha ɲwɔmɛɛ mii à lwɔ́ mu á ke,
mii sí cyire puni fûnŋɔ.»
16 Puru ɲwɔhɔ na, ka Yakuba si ɲcêl'a ɲè, maa jwo: «Nàkaana baa, Kafooŋi na ɲyɛ ŋke cyage
e, mii sí ɲyɛ a mpyi a li cè mɛ.» 17 Ka u fyagarawuŋi si jwo: «Ŋke cyage ɲyɛ fyagara cyaga dɛ!
Numɛ mii à cè na Kile pyɛnge ná nìŋyiŋi tajyìge ku ɲyɛ naha.»
18 Ŋyɛ u à yîri kuru ɲyɛsɔɔge na ke, kafaage u mpyi a tè̀g'a u ɲùŋke taha ke, maa kuru yîrig'a
yyéeŋɛ mà pyi funɲcwogoyaaga, maa sìnmpe pà wu ku na, maa ku pyi Kile wogo. 19 Maa
kuru cyage mɛge le Betɛli, (kuru ɲwɔhɔ ku ɲyɛ Kile pyɛnge) mà li ta tèecyiini i, kuru cyage
mɛge na mpyi Luzi.
20-21 Ka Yakuba si ɲwɔfaaga fáa Kile á maa jwo: «Kafooŋi Kile, mu aha ɲɛn'a mii tè̀gɛ, maa
mii shwɔ kawagigii na, nde ɲani i, maa yalyîre ná vàanŋyi nindeyi kan mii á, maa mii pyi
mii à núr'a pa yyeɲiŋke e na tupyɛnge e, maa mpyi mii u Kileŋi*, 22 lire ká mpyi, ŋke kafaage
mii à yyéeŋɛ amɛ, mà pyi funɲcwogoyaaga ke, kuru cyage ku sí n-pyi Kile pyɛnge. Mii aha
yaaga maha yaage ta ke, mii sí kuru yáhaŋi wwû ŋkan mu, Kile á.»

29

Yakuba à Leya ná Arasɛli lèŋɛ mà pyi u cyee

1 Lire kàntugo, ka *Yakuba si kuni lwɔ́ a kàre canŋafyinmpe kìrigii kànmpanŋke na. 2 Mà u
niŋkàriŋi yaha, u à sà nɔ bɛ̀ɛnŋke kà na sige funŋke e. Mpàkuruyo taanre ná sikyaa mpyi a
sínni sínni ku ɲwɔge na. Yatɔɔre tabyage ku mpyi ku ki, kuru bɛ̀ɛnŋke ɲwɔge mpyi maha
ntùni ná kafaabwɔh'e. 3 Yatɔɔre puni n'a mpyi a pa bínni, pi mpyi maha kuru kafaage
kùuŋkul'a láha bɛ̀ɛnŋke ɲwɔge na maa ti kan t'a bya, maa ŋkwɔ̀ maa kuru fáage tè̀g'a ku ɲwɔ
tò. 4 Ka Yakuba si pire yatonahabii yíbe: «Mii cìnmpyiibii, taa yii à yîri ke?» Ka pi i u pyi: «Wuu
à yîri Kyaran kànhe e.» 5 Ka u u jwo: «Ta yii à Nakwɔri ɲambilini, Laban cè bɛ?» ka pi i jwo:
«Ɔɔn.» 6 Ka u u jwo: «U à cùuŋɔ la?» Ka pi i jwo: «Ɔɔn, u à cùuŋɔ, u pworoŋi Arasɛli nimpaŋi
u ŋge ná mpàabil'e.»
7 Ŋyɛ ka Yakuba si jwo yatonahabil'á: «Yatɔɔre tèebínini sàha nɔ mà dɛ! Yii ɲyɛ a cè na
canŋke saha a ɲyaha mà? Yii yatɔɔre yaha ti i bya, lire kàntugo yii sà a ti nâha.» 8 Ka
yatonahabii si jwo: «Ná yatɔɔre puni ɲyɛ a bín'a kwɔ̀ mɛ, wuu ɲyɛ na lire pyi mɛ. T'aha bín'a
kwɔ̀, wuu maha nta a kafaage láha bɛ̀ɛnŋke ɲwɔge na, maa ti kan t'a bya.»
9 Mà Yakuba yaha u u yu ná pi e, ka Arasɛli si nɔ wani ná u tuŋi yatɔɔre e. Uru u mpyi na ti
nâha. 10 Tèni i Yakuba à u yalwoŋi Laban pworoŋi Arasɛli ɲya ná yatɔɔre e ke, ka u u ŋkàr'a
sà kafaage láha bɛ̀ɛnŋke ɲwɔge na, maa ti kan t'à bya. 11 Maa Arasɛli pûr'a cû maa u yal'a
shéɛre sèl'e, ka u ɲyaŋi funntange si ɲyilwɔhe pyi ku u ntîri u ɲyiigil'e. 12 Maa jwo Arasɛli á
na u tuŋi cìnmpworo u ɲyɛ ure, na uru na ɲyɛ Erebeka jya. Ka Arasɛli si fê a kàre pyɛngɛ maa
sà yi jwo u tuŋ'á. 13 Tèni i Laban à u cɔɔnŋi jyaŋi Yakuba kyaa lógo ke, ka u u fê a kàre u fye
e, maa sà u pûr'a cû, maa u shéɛre, maa ŋkàre ná u e pyɛngɛ. Kyaa maha kyaa l'à pyi ke, ka

* **28:20-21** maa mpyi mii u Kileŋi: JWUŊKANNI LABƐRƐ: lire ká mpyi, Kafooŋi sí n-pyi mii Kileŋi

Yakuba si cyire puni jwo u á. 14 Laban à yire lógo ke, ka u u jwo: «Mà sèeŋi jwo, mii ná mu
na ɲyɛ cìnmpyii. Ka Yakuba si ŋkwôro na báaraŋi pyi Laban yyére mà nɔ yiŋɛ niŋkin na.
15 Ŋyɛ ka Laban si jwo u á canŋka: «Mii sùpya u ɲyɛ mu, ŋka lire ná li wuuni mu i, mu ɲyɛ
a yaa mu u a báare mii á mana mɛ. Ma sàraŋi jwo na á, s'a uru kaan ma á.»
16 Ŋyɛ lir'à ta pworii shuunni na ɲyɛ Laban á. Niɲjyeŋi mɛge mpyi Leya, nimbileni woge
sí ɲyɛ Arasɛli. 17 Leya lemɛ mpyi a ɲwɔ mà Arasɛli kwɔ̀ mɛ. 18 Ka Arasɛli kyaa si ntáan Yakuba
á. Ka u u jwo Laban á: «Mii sí báaraŋi pyi yyee baashuunni i mu pworoŋi nimbileŋi, Arasɛli
kurugo.» 19 Ka Laban si jwo: «Mii u u kan mu á, lir'à pwórɔ mii u u kan wabɛr'á. Tɛ̀ɛn
naha ná mii i.» 20 amuni Yakuba à kwôro Laban yyére, maa báaraŋi pyi yyee baashuunni
Arasɛli kurugo. Bà Arasɛli kyal'à táan Yakuba á sèl'e mɛ, ɲcyii yyeegii baashuunniŋ'à pyi u
á canmpyaa fiige.
21 Cyire yyeegil'à tòro ke, ka Yakuba si jwo Laban á: «Na cwoŋi kan na á, tèn'à fûnŋɔ. Mii
la ɲyɛ si u lèŋɛ numɛ.» 22 Ka Laban si kuru cyage sùpyire puni bínni, maa katáan nimbwoo
pyi.
23 Ŋyɛ kuru canŋke numpilage e, ka Laban si u pworoŋi Leya lwɔ́ a kàre Yakuba yyére. Ka
Yakuba si shwɔ̀n ná u e kuru numpilage e. 24 Laban mpyi a u báarapyipucwoŋi wà kan Leya
á, uru mɛge mpyi Zilipa.
25 Nyɛ̀g'à pa múgo ke, ka Yakuba si li ta na Arasɛli bà mɛ, ŋka Leya wi. Maa jwo Laban
á: «Naha mu à pyi ná mii i amɛ yɛ?» Lire tèni i ke, Arasɛli kurugo bà mii à báaraŋi pyi
mu á mà? Naha na mu à mii naɲwɔhɔrɔ yɛ?» 26 Ka Laban si jwo u á: «Mà tàanna ná wuu
tɛɛnni i, cɔɔnfooŋi ɲyɛ na jà a kan nàmbage e muɲcwofooŋi yyaha na mɛ. 27 Cikwɔɔnre
cibilaage sanŋke pyi ná Leya e. K'aha ŋkwɔ̀, wuu sí cɔɔnfooŋi kan mu á mú, maa núr'a yyee
baashuunniŋi wabɛrɛ báara pyi mii á.» 28 Ka Yakuba si kuru cibilaage sanŋke pyi ná Leya e,
ka Laban si u pworoŋi Arasɛli kan u á. 29 Laban mpyi a u báarapyipucwoŋi wà kan Arasɛli á,
uru mɛge mpyi Bila.
30 Ŋyɛ ka Yakuba si shwɔ̀n ná Arasɛli e mú. Ka u kyaa si ntáan u á mà tòro Leya na. Ka
Yakuba si núr'a báaraŋi pyi Laban á sahaŋki fo yyee baashuunni.

Yakuba pyìibii kani

31 Ka Kafooŋi Kile si li ɲya na Leya kyaa ɲyɛ a táan *Yakuba á mɛ, ka u u sege táan u na. Maa
sege pɛn Arasɛli na. 32 Ka Leya si yyére maa si pùnambile, maa li mɛge le Urubɛn: «Kafooŋi
Kile à mii nàvunŋke ɲya, numɛ mii kyaa sí n-táan na pooŋ'á*.»
33 Ka u u núr'a yyére, maa si pùnambile, maa jwo: «Kafooŋi Kile à lógo na mii kyaa ɲyɛ a
táan na pooŋ'á mɛ, lire kurugo u à nde pùnambilini kan mii á mú.» Maa li mɛge le Simiyɔn†.
34 Ka Leya si núr'a yyére maa si pùnambile, maa jwo: «Numɛ kɔni, mii pooŋi sí mii mâra,
ɲaha na yɛ mii à pùnampyire taanre si u á.» Maa li mɛge le Levi‡.
35 Ka u u núr'a yyére, maa pùnambile sicyɛrewu si, maa jwo: «Numɛ, mii sí Kafooŋi kêe.»
Lire kurugo, u à lire mɛge le *Zhuda§. Lire kàntugo, ka u sege si yyére mà tère pyi.

30

1 Ŋyɛ Arasɛli à pa li ɲya na uru sàha ŋkwɔ̀ a pyà ta *Yakuba á mɛ, ka u muɲcwoŋi yiɲcyɛge
si jyè u e. Ka u u jwo Yakuba á: «Pyìibii pìi kan mii á mú. Fo lire bà mɛ, mii sí n-kwû.» 2 Ka
Yakuba lùuni si yîri Arasɛli taan, maa jwo: «Lire tèni i ke, mii u ɲyɛ Kile la? Kile bà u à mu
sige pyìsini na mà?» 3 Ka Arasɛli si jwo: «Mii báarapyipucwoŋi Bila u ŋge, u lwɔ́ a pyi ma cwo,
bà u si mpyi si pyìi ta mii á mɛ. Lire ká mpyi, pire pyìibii sí n-pyi mii wuu.» 4 Lire pyiŋkanni
na, Arasɛli à u báarapyipucwoŋi Bila kan Yakuba á, u à pyi u cwo.
Ka Yakuba si u lèŋɛ. 5 Ka Bila si mpa laa ta, maa pùnambile si Yakuba á. 6 Ka Arasɛli si
jwo: «Kile à mii tànga kan. Nde mii à jwo u á ke, u à lire lógo, maa pùnambile kan mii á. Lire
kurugo, Arasɛli à li mɛge le Dan*.
7 Ka Arasɛli báarapyipucwoŋi Bila si núr'a laa lwɔ́ maa pùnambile shɔnwuu si Yakuba á. 8 Ka
Arasɛli si jwo: «Sèeŋi na, mii à zhìŋi le ná na muɲcwoŋi i, maa jà u na.» Lire kurugo, u à lire
pùnambilini mɛge le Nɛfitali†.
9 Ŋyɛ Leya à pa li ɲya na uru seg'à *kwɔ̀n mà tère pyi ke, ka u u u báarapyipucwoŋi Zilipa
kan Yakuba á, u à pyi u cwo.
10 Ka Zilipa si laa lwɔ́, maa pùnambile si Yakuba á. 11 Ka Leya si jwo: «Mii ɲùŋk'à táan dɛ!»
Lire kurugo, u à li mɛge le Gadi‡.

---

* **29:32** Urubɛn mɛge ɲwɔhe ku ɲyɛ «Pùnambile li nde», lire ɲyɛ mɛ «U à mii nàvunŋke ɲya.» † **29:33** Simiyɔn ɲwɔhe ku ɲyɛ U à lógo ‡ **29:34** Levi ɲwɔhe ku ɲyɛ U à mii mâra § **29:35** Zhuda ɲwɔhe ku ɲyɛ U à kêe * **30:6** Dan mɛge ɲwɔhe ku ɲyɛ U à mii tànga kan † **30:8** Nɛfitali ɲwɔhe ku ɲyɛ «Mii à jà» ‡ **30:11** Gadi ɲwɔhe ku ɲyɛ ɲùntanga

12 Ka Zilipa si núr'a pùnambile si Yakuba á. 13 Ka Leya si jwo: «Ei! funntange kyaa li ɲyɛ
nde dɛ! Cyeebii sí n-jwo na mii wuun'à ɲwɔ.» Maa lire pùnambilini mɛge le Ashɛri§
14 Ŋyɛ cannŋka, sùmakwɔɔngii tèni i, Urubɛn à fwor'a kàr'a sà mandaragɔri cige* kà ɲya
kɛrɛge e. Ka u u kuru cige fwuugii cyìi tùgo a pa ŋkan u nuŋi Leya á. Ka Arasɛli si jwo Leya
á: «Na pwɔhɔ, maa ma jyaŋi mandaragɔri cige fwuugii cyìi kan na á.» 15 Ka Leya si jwo: «Na
ɲaha? Mu à mii pooŋi shwɔ mii na, lire ɲyɛ a mu funŋke ɲíŋɛ mɛ, fo mu sàha na ŋko mii u na
jyaŋi fwuugii kan mu á si ntaha lire na kɛ?» Ka Arasɛli si jwo: «Ŋyɛ kampyi lire li, u sí n-pa
niɲjaa numpilage pyi ná mu i. Lire sí n-pyi mu jyaŋi fwuugii cyaga.» Ka Leya si ɲɛɛ.
16 Ŋyɛ yàkoŋke Yakuba niɲjîriŋi kɛrɛge e, ka Leya si ŋkàr'a sà u ɲùŋɔ bê, maa yi jwo u á: «Mu
sí n-shwɔ̀n mii yyére niɲjaa. Mii à na jyaŋi fwuugii tèg'a mu fáa Arasɛli á niɲjaa kàzhwɔɔnni
mɛɛ na.» Ka Yakuba si ŋkàr'a sà shwɔ̀n Leya yyére kuru cannŋke numpilage e. 17 Ka Kile si
Leya ɲaarage shwɔ. Ka u u laa lwó maa pùnambilini kaŋkurowuuni si Yakuba á. 18 Maa jwo:
«Mii à na báarapyipucwoŋi kan na pooŋ'á ke, lire sàraŋi Kile à kan mii á amɛ.» Lire kurugo,
u à lire pùnambilini mɛge le Isakari†.
19 Ka u u núr'a pa laa lwó maa pùnambilini baaniwuuni si Yakuba á. 20 Maa jwo: «Kile à
bùɲyɛbwɔhɔ pyi mii á. Numɛ, mii pooŋi sí mii le ɲjire e, ɲaha na yɛ mii à pùnampyire baani
si u á.» Ka u u lire pùnambilini mɛge le Zabulɔn‡.
21 Lire kàntugo, ka u u pùceebile si, maa lire mɛge le Dina.
22 Ŋyɛ ka Kile si funŋɔ cwo Arasɛli na, maa u ɲaariyi shwɔ, ka u sege si ɲwɔ cû. 23 Ka u u
laa lwó maa si pùnambile. Maa jwo: «Kile à silege láha mii na numɛ.» 24 Maa lire pùnambile
mɛge le Yusufu. Maa jwo: «Kile u pùnambilini labɛrɛ bâra nde na mii á§.»

Yakuba á pa mpyi yaarafoo

25 Ŋyɛ Yusufu siŋkwooni kàntugo Arasɛli á, ka *Yakuba si jwo cannŋka Laban á: «Kuni kan
na á, mii sí núru n-kàre na tupyɛnge e. 26 Na cyeebii ná na pyìibii kan na á, pire kurugo mii à
báaraŋi pyi mu á. Pi kan na á, mii kɛ̀ɛge na tupyɛnge e. Nde mii à pyi mu á ke, mu yabiliŋ'à
li cè.» 27 Ka Laban si u pyi: «Kampyi mii kyal'à táan mu á, mii la ɲyɛ maa ntɛ̀ɛn naha. Ŋaha
kurugo yɛ mii à cɛɛre pyi mà li ɲya na Kafooŋi Kile à jwó le mii á mu cye kurugo. 28 Mu sàraŋi
ɲyɛ yaage ŋkemu ke, kuru jwo na á, si kuru kan ma á.» 29 Ka Yakuba si jwo: «Báareŋkanni na
mii à báara mu á, ná ɲyahaŋkanni na mu yatɔɔr'à ɲyaha mii cye e ke, mu à li cè. 30 Yatɔɔre
nimpyigire ti mpyi mu á, mà mii ta mii sàha mpa mɛ, tir'à púgo a pyi kurumbwɔhɔ. Kafooŋi
Kile à jwó le mu á mii cye kurugo. Numɛ, mà mii yaha naha, tèni ndire mii sí n-ta si mbáare
na pyɛnge shiinbil'á yɛ?»
31 Ka Laban si jwo: «Ŋaha mu la ɲyɛ mii u kan mu á ma sàraŋi yɛ?» Ka Yakuba si jwo: «Mii
ɲyɛ a tîge yaage kabɛrɛ kurugo mɛ, ɲje mii sí n-jwo mu á ke, mu aha ntɛ̀ɛn yire taan, mii sí
núru raa mu yatɔɔre nâha. 32 Ŋyɛ niɲjaa, mii sí n-jyè mu yatɔɔre shwɔhɔl'e si ti wíi niŋkin
niŋkin. Mpàabii puni pi ɲyɛ pi ɲyɛ a fíniŋɛ mɛ, ná sikaabii puni pi à ɲéŋɛ ke, pire pi sí n-pyi
mii sàraŋi. 33 Mu aha mpa mii yatɔɔre kàanmucya cannŋke ŋkemu i ke, kampyi mii à tíi, mu sí
n-cè. Mu aha bú mpa sika maha sika ta ti shwɔhɔl'e ŋgemu u ɲyɛ u ɲyɛ a ɲéŋɛ mɛ, lire ɲyɛ mɛ
mpà maha mpà u à fíniŋɛ ke, mu kú n-cè n-jwo na mii à uru yû.
34 Ŋyɛ ka Laban si jwo: «Bà mu à yi jwo mɛ, wuu yi pyi amuni.» 35 Ŋka kuru cannŋke yabiliŋi
i, Laban à yîri maa sikaabii nijɛ̀ŋɛbii, ná mpàabii niŋgwòobii cwɔɔnr'a yaha piye kanni na,
36 maa pire kan u pyìibil'á pi sà a pire nâha cyage kabɛr'e, bà pi laage si mpyi si ntɔɔn Yakuba
na mɛ. Canmpyaa taanre ɲara pi à pyi, maa nɔ kuru cyage e. Ka Yakuba si ŋkwôro na Laban
yatɔɔre sannte nâha.
37 Ŋyɛ ka Yakuba si kabiipuruyo *kwɔ̀n, pepiliye cige na, ná amandiye cige na, ná pilatani
cige na. Maa cyire kàbigigii kwooyi nimpuruyi yà láhala láhala maa yire tafyinyi yige yig'a
yaha. 38 Maa cyi le le yatɔɔre yabyayi i, bà yatɔɔre si mpyi t'aha a ma tabyage e ti raa cyi ɲaa
mɛ.
Ŋyɛ yatɔɔre tiye tèekɔ̀rɔŋ'à nɔ ke, 39 ka ti i wá na tiye dùru tabyage e, marii cyire kàbigigii
ɲaa, ka li i mpyi amuni, yatɔɔr'à pa a sini ke, ka ti pyìre si ɲéŋɛ.
40 Yakuba mpyi a mpànɛɛbii cwɔɔnr'a yaha piye kanni na. Mpàpeebii n'a mpyi na ŋkor'a
pi dùru tèni ndemu i ke, u mpyi maha pi yaha pi i Laban yatɔɔre niɲjɛ̀ŋɛre ná niŋgwòore ɲaa,
bà pi si mpyi pi aha si, pi pyìibii si ɲéŋɛ mɛ. Amuni Yakuba á pyi maa yatɔɔrɔ niɲyahara ta,
maa ti yaha tiye kanni na. 41 Mà bâra lire na, yatɔɔre sèewoore n'a mpyi na ŋkòr'a tiye dùru
tabyage e, Yakuba mpyi maha cyire kàbigigii ɲɛmpe wogigii le lùbyayaayi i, ti i ɲaa. 42 Ŋka
niɲcwɔgɔre n'a mpyi na ma tabyage e, u mpyi maha ɲɛn'a kàbigigii le lwɔhe e mɛ. Ŋyɛ lire

§ **30:13** Ashɛri ɲwɔhe ku ɲyɛ funntange.
* **30:14** Tire sùpyire mpyi na sônŋi na kuru cige fwuugii na ɲyɛ pyitawyɛrɛ
† **30:18** Isakari ɲwɔhe ku ɲyɛ sàra wi
‡ **30:20** Zabulɔn ɲwɔhe ku ɲyɛ bùɲyɛ, lire ɲyɛ mɛ ɲjire
§ **30:24** Yusufu ɲwɔhe ku ɲyɛ «U à wà bâra

pyiŋkanni na, mpàpyire ná sikapyire niɲcwəgər'à pyi Laban woro, ka nintubuunte si mpyi Yakuba woro.
43 Ŋyɛ amuni Yakuba à pa mpyi nàfuufeembwəhɔ, u à sikyaa ná mpàa niɲyahamii ta. Báarapyicyee ná báarapyinambaa na mpyi u á, ná ɲwɔ́həŋyi ná dùfaanya.

31

Yakuba vèŋi kani

1 Ŋyɛ l'à pa nɔ cyage k'e, fo Laban pyìibil'à jwo na: «*Yakuba à wuu tuŋi cyeyaayi puni lwɔ́ a pyi u wuyo. Lire pyiŋkanni na, u à uye pyi yaarafoo.» Ka puru jwumpe si nɔ Yakuba na.
2 Ka Yakuba mú si li ɲya na yyetange ku mpyi Laban á mà yyaha tíi ná ur'e ke, na u sàha ɲyɛ ná kur'e mɛ.
3 Ŋyɛ canŋka Kafooŋi Kile à jwo Yakuba á: «Núru ma tupyɛnge e, cyage e mu à si ke. Mii sí n-pyi ná mu i.» 4 Pur'à jwo ke, ka Yakuba si ntɛ̀ɛn u yatɔɔre cyage e sige e, maa wà tun u à Arasɛli ná Leya yyere. 5 Pi à pa ke, ka u u yi jwo pi á: «Mii à li ɲya yii tuŋi yyahe e, cùŋkanni na u mpyi a fyânha a mii cû ke, u sàha ɲyɛ amuni ná mii i mɛ. Ŋka mii tuŋi u Kileŋi à kwôro ná mii i. 6 Yii yabilimpil'à cè na mii à báare yii tuŋ'á ná na fànhe puni i. 7 Lire ná li wuuni mú i, yii tuŋ'à mii naɲwəhərɔ, maa mii sàraŋi kɛ̂ɛnŋɛ fo tooyo kɛ. Ŋka Kile ɲyɛ a ɲɛɛ u kapii pyi mii na mɛ. 8 U n'a mpyi a jwo na mii sàraŋi u sí n-pyi yatɔɔre t'à ɲéŋɛ sèe sèl'e ke, ti puni pyìibii mpyi maha ɲéŋɛ sèl'e. Ŋyɛ u n'a mpyi a núr'a yi kɛ̂ɛnŋɛ, maa jwo mii sàraŋi u sí n-pyi ntemu ti ɲyɛ ti ɲyɛ a ɲéŋɛ sèe sèl'e mɛ, yatɔɔre pyìre puni mpyi maha sini amuni. 9 Kile u à yii tuŋi yatɔɔre shwɔ u na mà kan mii á. 10 Ŋaha kurugo yɛ tèni i yatɔɔre mpyi na tiye dùru ke, mii à ŋɔɔgɔ ŋɔ́ɔ, mà li ɲya sikaperigii cyi mpyi na sikacyeebii dùru ke, cyire pun'á ɲéŋɛ.
11 Lire tèni i, Kile Mɛlɛkɛŋi à mii yyere ŋɔɔge e: «Yakuba» ka mii i shwɔ. 12 Ka u u jwo: «Ma yyahe yîrige maa wíi: Sikaperigii cyi wá na dùru sikacyeebii na ke, cyire pun'á ɲéŋɛ ɲéŋɛ.» Maa jwo: «Mii à lire pyi, ɲaha na yɛ ɲcyii puni Laban à pyi mu na ke, mii à cyire ɲya. 13 Kileŋi u à uye cyêe mu na Betɛli i ke, mii u ɲyɛ ure. Kuru cyage e, mu à sìnmpe wu kafaage na, maa ku pyi funɲcwoyaaga, maa ɲwɔ fáa mii, Kile á. Ŋyɛ numɛ yîr'a fworo nde kìni i maraa sì ma tasege e.»
14 Ŋyɛ Arasɛli ná Leya á puru jwumpe lógo ke, ka pi i jwo: «Wuu nàzhan yaaga sàha ɲyɛ naha mɛ, wuu mú sì kɔɔgɔ ta wuu tuŋi pyɛnge e mɛ. 15 Wuu tuŋ'à wuu cû nàmpwuun fiige numɛ, u à wuu pérɛ maa uru wyérɛŋi lyî a kwɔ̀.» 16 Maa jwo Yakuba á sahaŋki: «Kile à nàfuuŋi ŋgemu shwɔ u na, mà kan mu á ke, uru na ɲyɛ wuu ná wuu pyìibii wuu numɛ. Lire e ke, Kile à ndemu jwo mu á ke, lire pyi.»
17-18 Ka Yakuba si yîri, maa u cyeebii ná u pyìibii dùrugo ɲwəhɔŋyi ɲuŋ'i, maa kuni lwɔ́ na ŋkɛ̀ɛge u tuŋi Ishaka yyére, *Kana kìni i. Maa ŋkàre ná u yatɔɔre ná u cyeyaayi puni i, ɲje u à ta Mɛsopotami kìni i ke.
19 Tèni i Yakuba a fê ke, lir'à Laban ta u à kàre u mpàabii shire takwɔ̀nge e. Ŋyɛ pi niŋkàribii na, ka Arasɛli si u tuŋi kacyanhigii yû. 20 Lire pyiŋkanni na, Yakuba á wwû Aramu shinŋi Laban ɲwəh'i, maa fwor'a kàre, u ɲyɛ a jwo ná u e mɛ. 21 Yaaga maha yaaga ku mpyi u woge ke, u à fyâl'a yire puni lwɔ́ a kàre. U à Efirati baŋi *kwɔ̀n, maa ŋkàre Galadi ɲaɲyi kànmpanŋke na.

Laban à Yakuba fyè tòrɔ

22 *Yakuba á canmpyaa taanre ɲaara, ka pi i nta a yi jwo Laban á na u à fê. 23 Ka Laban ná u shiinbii pìi si yîri, maa Yakuba fyè tòrɔ canmpyaa baashuunni i, mà sà u ta Galadi ɲaɲyi shwəhəl'e. 24 Ŋka kuru cannke numpilage e, Kile à uye cyêe Aramu shinŋi Laban ŋɔɔg'e, maa yi jwo u á: «Maye kàanmucya. Ma hà yaaga pyi Yakuba na mà dɛ!»
25 Ŋyɛ tèni i Laban a Yakuba kòr'a ta ke, lir'à u ta u à u vàanŋke bayi kwòro kwòro Galadi ɲaɲyi shwəhəl'e. Ka Laban ná u fyèɲwəhɔshiinbii mú si pi wuyi kwòro wani cyage kabɛr'e.
26 Kàntugo, ka Laban si ŋkàr'a sà Yakuba yíbe: «Ŋaha mu à pyi amɛ yɛ? Ŋaha na mu à mii ɲwəhɔ yaha maa mii pùcɛribii cû a fworo, mu à jwo bilii pi à cû kàshige takwɔ̀nge e yɛ?
27 Ŋaha na mu à wwû mii ɲwəh'i maa ŋwəh'a fworo, mu ɲyɛ a yi jwo mii á mà yɛ? Kàmpyi mu mpyi a yi jwo mii á, mii mpyi na sí katáan nimbwo pyi mu ŋkàraŋi mɛgɛ na, ná myahigil'e, ná bàribii ná kònəbil'e. 28 Mu bà ɲyɛ a yyére mii u pishɛɛre kan na pyìibii ná na ɲampyir'á mɛ! Ŋaha funŋɔ baara mu à pyi amɛ yɛ? 29 Cyage e mu ɲyɛ numɛ ke, mii sí n-jà kapii pyi mu na. Ŋka taɲjaa, mu tuŋi u Kileŋi à jwo ná mii i. U à jwo: «Maye kàanmucya, ma hà yaaga pyi Yakuba na mɛ.» 30 Ŋyɛ mii à cè na mu funŋk'à wyèrɛ, mu la ɲyɛ si ŋkàre ma tukanha na. Ŋka ɲaha kurugo mu niŋkàriŋ'à mii kacyanhigii yû yɛ?» 31 Ka Yakuba si u ɲwɔ shwɔ: «Mii mpyi na fyáge na mu sí ma pwɔ̀ribii shwɔ mii na, lire kurugo mii à ŋwəh'a fê a yîri mu taan. 32 Ŋka mu aha ma kacyanhigii ta naha shin maha shin á, urufoo sí n-bò. Cìnmpyiibii puni pi mpii naha, kampyi mu wá ma yaaga ɲya, ku lwɔ́.» Lir'à ta Yakuba mpyi a cè na Arasɛli u à u tuŋi kacyanhigii yû mɛ.

33 Ŋyɛ ka Laban si sà jyè Yakuba vàanŋke bage e, maa cyeyi puni wíi, maa sà jyè
báarapyicyeebii mú shuunni wuyi i, maa wíi mú, maa jyè Leya woge e, maa kuru wíi. Puru
ɲwɔhɔ na, maa sà jyè Arasɛli woge e. 34 Taa Arasɛli u mpyi a u tuŋi kacyanhigii ŋwɔhɔ a lwɔ́ a
le ɲwɔ́hɔŋke yatɛ̀ɛnŋke ɲwɔh'i, maa ntɛ̀ɛn ku ɲuŋ'i. Ka Laban si cyeyi puni wíi, u ɲyɛ a yaaga
ɲya mɛ. 35 Ka Arasɛli si jwo: «Baba, maye sanŋa yaha, cyeebii làdaŋi u naha mii na niɲjaa,
lire kurugo mii nàha na sì n-jà n-yîri mɛ.» Ka Laban si u kacyanhigii cya shiŋi puni, u ɲyɛ a
cyi ɲya mɛ.
36 Ka Yakuba lùuni si yîri u taan, fo ka ku pyi kàshi maa jwo u á: «Kapiini ndire mii à pyi
yɛ? Ŋaha kafiile mii à pyi, ka mu u wá na mii fyè tòrɔ amɛ yɛ? 37 Mu à mii yaayi puni wíi
ke, mu à ma yaaga ɲya la? Mu aha nta mu à kà ɲya, ku cyêe ma shiinbii ná mii wuubii na,
pire sí mii ná mu láha wuye na. 38 Yyee beɲjaaga mii à pyi mu á báaraŋi na. Mu mpàacyeebii
ná mu sikacyeebil'à pyà maha pyà si ke, pire puni ɲyii wuubii pi à si. Cannja niŋkin mii ɲyɛ
a mu mpàpooŋi wà bò a kyà mɛ. 39 Naŋiyaaga n'a mpyi a mu yatɔɔge kà cû, mii mpyi maha
ntɛ̀ɛnn'a yi jwo mu á mɛ, mii yabiliŋi mpyi maha kuru faare cya. Yatɔɔge kà n'a mpyi a yû,
l'à pyi canŋke e yoo, l'à pyi numpilage e yoo, mu mpyi maha jwo na mii u ku cyage cya.
40 Canŋke e, kafwuge mpyi maha mii sore, numpilage e, wyeere mpyi maha mii ndîri, fo
mii sì n-jà ŋɔ́ɔ mɛ. 41 Cyii yyee beɲjaaga u ɲyɛ ŋge, mii ɲyɛ mu pyɛnge e. Mii à báara mu á
yyee kɛ ná sicyɛɛre, mu pworibii mú shuunni kurugo. Puru ɲwɔhɔ na, mii à yyee baani pyi
báaraŋi na sahaŋki si nta yatɔɔre tà ta. Ŋka mu à mii sàraŋi kɛ̂ɛnŋɛ fo tooyi kɛ. 42 Mii tulyage
*Ibirayima u Kileŋi, ŋgemu yyaha fyagare e mii tuŋi Ishaka na ɲaare ke, kàmpyi uru Kileŋi
mpyi ná mii i mɛ, mu mpyi na sí mii cyeŋgayi wuŋi yaha, mii u kàre. Kile à mii kanhare ná
mii báaraŋi ɲya, lire kurugo u à tànge kan mii á taɲjaa mu ŋɔɔge e.

Laban ná Yakuba à wwoɲɛɛge le

43 Ŋyɛ ka Laban si *Yakuba ɲwɔ shwɔ: «Mii pyìi pi ɲyɛ mu cyeebii, pi pyìibii mú na ɲyɛ mii
pyìi. Nte yatɔɔre ɲyɛ mii woro, yaaga maha yaaga na mu ɲyii ɲya ke, yire puni ɲyɛ mii wuyo.
Ŋaha mii sí n-jà n-pyi na pworibii ná pi pyìibil'á niɲjaa yɛ?» 44 Maa núr'a jwo Yakuba á: «Wuu
wwoɲɛɛgɛ le, wuu u yaaga yaa mu à jwo shéere wuu ná wuye shwɔhɔl'e, bà kuru si mpyi s'a
wuu funŋɔ cwo tèrigii puni i mɛ.»
45 Ka Yakuba si kafaage kà lwɔ́ a yyéeŋɛ mà pyi funɲcwogoyaaga, 46 maa jwo u shiinbil'á
na pi kafaayi yà bíl'a bínni. Y'à bíl'a bín'a kwɔ̀ ke, ka pi puni si wwɔ̀ maa lyî yire kafaayi
ŋkère na. 47 Ka pi i yire kafaayi mɛge le Shéere. Kuru mɛge ku ɲyɛ Laban shɛɛnre e Yegari
Sahaduta maa mpyi Yakuba woore e Galɛdi.
48 Ka Laban si jwo: «Ŋke kafaaɲaŋke ku pyi mu à jwo shéere mii ná mu shwɔhɔl'e niɲjaa.
Lire kurugo, kuru cyage mɛg'à le Galeedi.» 49 Ŋka kuru cyage mɛg'a pa le Mizipa mú, ɲaha
na yɛ Laban à jwo Yakuba á: «Wuu aha mpa mpyi wuu saha ɲyɛ na wuye ɲaa mɛ, Kafooŋi
Kile u pyi wuu kàanmucyafoo.» 50 Ka Laban si jwo Yakuba á sahaŋki: «Mu aha mii pùcɛribii
cùmɔ lemɛ pi, maa cyeebii piibɛrii lwɔ́, sùpya ɲyɛ wuu shèrɛfoo mà dɛ! Ta maye kàanmucaa,
ɲaha na yɛ Kile u ɲyɛ wuu shèrɛfoo.» 51 Maa jwo sahaŋki: «Ŋke kafaaɲaŋke wíi, na kafaage
mii à yyéeŋɛ mà pyi funɲcwogoyaaga ke, 52 yire yi pyi wuu shèrɛfoo, mii ɲyɛ a yaa mii u
tòro yire kafaayi taan ná funmpege e si ŋkàre mu yyére mɛ, mu mú sí ɲyɛ a yaa mu u tòro yi
taan si mpa mii fye e ná funmpege e mɛ. 53 *Ibirayima u Kileŋi ná Nakwɔri u kileŋi, pire pi
pyi wuu yukyaabii.» Ka Yakuba si ŋkâa Kile na, uru ŋgemu yyahafyagare e u tuŋi Ishaka na
ɲaare ke.
54 Lire kàntugo, ka Yakuba si yatɔɔge kà pyi sáraga kuru kafaaɲaŋke cyage e. Maa pi yyer'a
pa, ka pi i lyî siɲcyan maa shwɔ̀n wani.

32

Yakuba á bùŋyɛ tùugo u yyahafooŋi Ezawu á

1 Kuru canŋke nùmpanŋa ɲyèsɔɔge na, Laban à yîri maa pishɛɛre kan u pucɛrɛbii ná u
ɲampyir'á, maa jwó le pi á. Puru ɲwɔhɔ na, maa núr'a kàre u pyenge. 2 Ŋyɛ ka *Yakuba si
ntòro ná ɲaani i. Mà u yaha u u ŋkɛ̀ɛge u à círi ná *Kile mèlɛkɛɛbii pìl'e. 3 Tèni i u à pi ɲya
ke, ka u u jwo: «Kile tatɛ̀ɛnge kà ku ɲyɛ ŋke!» Lire kurugo, pi à kuru cyage mɛge le Tatɛɛnyi
Shuunni.
4 Lire kàntugo, ka Yakuba si u shiinbii pìi tun u yyahafooŋi Ezawu yyére Seyiri ŋaɲyi i,
Edɔmu kùluni i. 5 Maa yi jwo pi á na pi sà yi jwo uru ɲùŋufooŋi Ezawu á na u bilinaŋi Yakuba
u à pire tun, na uru na mpyi Laban yyére fo mà pa nɔ niɲjaa na. 6 Maa núr'a jwo pi á sahaŋki
na pi yi jwo u á na nìiyi na ɲyɛ ur'á, mà bâra dùfaanyi na, ná sikyaa ná báarapyinambaa ná
báarapyicyee, na ur'à yire ɲje jwo u ɲùŋufooŋ'á, bà u si mpyi si uru cùmɔ lemɛ ɲwɔ mɛ.
7 Ŋyɛ ka tùnntunmpii si ŋkàr'a sà tire tùnnture jwo Ezawu á maa núr'a pa yi jwo Yakuba á:
«Wuu à shà mu yyahafooŋi yyére. Nàmbaa ŋkwuu sicyɛɛre na wá u fye e na mu bêni.» 8 Tèni i
Yakuba á yire lógo ke, ka u u fyá fo na ɲcyêenni. Sùpyire ti mpyi u á ke, ná sikaabii ná mpàabii

ná nìiyi, ná ɲwəhəŋyi, u à yire puni táa mà pyi kuruyɔ shuunni. 9 Maa jwo uye funŋ'i: «Ezawu
ká bú ɲcwo kuruŋke kà na, ku sanŋke sí tashwɔgɔ ta.»
10 Maa Kile ɲáare maa jwo: «Kafooŋi Kile, mii tulyage *Ibirayima ná mii tuŋi Ishaka u
Kileŋi, mu à jwo mii á na mii u núru na kìni i, na tasege e, na mu sí ɲwə mii na. 11 Mu à
kacɛnŋii pyi mii á, maa ma ɲwɔmɛɛfente cyêe mii na, mii u ɲyɛ mu bilinaŋi ke, mà li ta mii
mpyi a yaa ná lire e mɛ. Mii niŋkàriŋi Laban yyére, tèni i mii à Zhurudɛn baŋi jyiile ke, yafyin
mpyi mii cye e mɛ, fo kàbii kanna. Ŋka niɲjaa, mii à na sùpyire ná na yatɔɔre táa táa kuruɲyi
shuunni. 12 Mii à mu ɲáare maa na shwɔ na yyahafooŋi Ezawu na, ɲaha na yɛ mii na fyáge u
aha ŋkwɔ mii ná na cyeebii ná na pyìibii bò mɛ. 13 Kafooŋi Kile, mu yabiliŋi u à jwo na mu sí
ɲwɔ mii á, si mii tùluge ɲyaha bà suumpe lwəhe nticyɛnŋi ɲyɛ mɛ, fo wà sì n-jà ku tòrɔ mɛ.»
14 Ŋyɛ Yakuba á Kile ɲáara a kwɔ̀ ke, maa shwɔ̀n wani. Maa yà wwû u cyeyaayi i mà tùugo
u yyahafooŋi Ezawu á mà pyi bùɲyɛ. 15 Sikacyee ŋkwuu shuunni ná sikaperii beɲjaaga ná
mpacyee ŋkwuu shuunni ná mpàpee beɲjaaga, 16 ná ɲwóhəɲcyee beɲjaaga ná kɛ ná yi pyìi,
ná nùcyee beeshuunni ná nùpyahahii kɛ ná dùfaanɲcyee beɲjaaga ná dùfaanmpee kɛ, 17 maa
yire kan u báarapyiibii pi mâra, pi puni ná pi mɛgɛ yatoŋkuruŋɔ. Maa yi jwo pi á: «Yii yaha
na yyaha na, yii i laaga le le yatoŋkuruyi ná yiye shwəhəl'e» 18 Maa yi jwo yatoŋkuruŋke
niɲcyiige fooŋ'á: «Mii yyahafooŋi Ezawu ká bê ná mu i, maa mu yíbe: «Taa mu sì ke? Jofoo u
báarapyi u ɲyɛ mu yɛ? Yatokuruŋke ku ŋke mu yyaha na ke, jofoo wogo ki yɛ?» 19 Maa u ɲwɔ
shwɔ: «Mu bilinaŋi Yakuba woge ki, u ɲùŋufooŋi Ezawu u bùɲyɛ u ɲyɛ u wi. Uru yabiliŋi mú
sí ɲyɛ kàntugo na ma. 20 Puru ninumpe Yakuba á jwo yatoŋkuruyi sanɲyi feebii niŋkin niŋkin
á. Maa yi jwo pi á na pi aha ɲcíri ná Ezawu i, pi i puru jwumpe ninumpe taha u á. 21 Maa
núr'a jwo pi á: «Yii yi jwo u á na u bilinaŋi Yakuba sí n-pa kàntugo yyére.» Yakuba mpyi na
yu uye funŋ'i: «Yatɔɔre nte mii à yaha a kàre naye yyaha na ke, tire ká ŋkan u á, u funŋke sí
ɲíŋɛ. Lire e, wuu aha bá wuye ɲya tèni ndemu i ke, lire kú n-jà u pyi u mii bê ná funntange
e.

Yakuba á zhì le ná Kile e

22 Ŋyɛ *Yakuba á yire bùɲyɛyaayi yaha a kàre uye yyaha na ke, ka u yabiliŋi si ntɛ̀ɛn wani
kuru cannke numpilage e. Numpilag'à nɔ cyage e ke, 23-24 ka u u u cyeebii mú shuunniŋi
ná u báarapyicyeebii shuunniŋi, ná u pyìibii kɛ ná niŋkinŋi pyi pi à Yabɔki baŋi jyiile ná u
cyeyaayi puni i.
25 Puru ɲwəhɔ na, maa ntɛ̀ɛn uye niŋkin wani, ka nàŋi wà si mpa zhì le ná u e mà nɔ fo
ɲyɛ̀kwɔnge na. 26 Nàŋ'à pa li ɲya na uru sì n-jà Yakuba cyán mɛ, ka u u u bwɔ̀n dìshige na,
ka ku u ŋwóhərɔ. 27 Maa jwo Yakuba á: «Na yaha s'a ŋkɛ̀ɛge, ɲaha na yɛ ɲyɛ̀g'à múgo.» Ka
Yakuba si jwo: «Ná mu ɲyɛ a jwó le mii á mɛ, mii sì mu yaha mu u ŋkàre mà dɛ!» 28 Ka u u
jwo: «Di mu mɛge ɲyɛ yɛ?» Ka u u jwo: «Yakuba.» 29 Ka nàŋi si jwo: «Mu mɛge saha sì n-pyi
Yakuba mɛ, ku sí n-pyi *Izirayɛli, ɲaha na yɛ mu à zhì le ná Kile e, mà bâra lire na, mu à sí
ta sùpyire na*.» 30 Ka Yakuba si u pyi: «Mii na mu ɲáare, maa ma mɛge jwo na á.» Ka nàŋi si
jwo: «Ŋaha na mu na mii mɛge yíbili yɛ?» U à yire jwo ke, maa jwó le Yakuba á. 31 Ka Yakuba
si kuru cyage mɛge le Peniyɛli†, maa jwo: «Mii yábiliŋi ɲyiigil'à Kile ɲya, lire na li wuuni mú
i, mii à kwôro ɲyii na.»
32 Tèni i Yakuba à yîri Peniyɛli i, mà baŋi *kwɔ̀n ke, lir'à canŋa ɲyiini ta li i fwore. Dìshige
ɲjàŋi mpyi a u pyi u u sêgere taɲaarege e. 33 Mà lwó kuru canŋke na, fo mà pa nɔ niɲjaa na,
Izirayɛli shiinbii ɲyɛ na yatɔɔgɔ dìshige kapaanre tasogoge kyaare kyàa mɛ, ɲaha na yɛ kuru
cyage kapaanre tasogoge e Kile à Yakuba bwɔ̀n.

33

Yakuba ná u yyahafooŋi Ezawu à piye ɲùŋɔ bê

1 Ŋyɛ tèni i *Yakuba à pa ɲùŋke yîrig'a wíi mà Ezawu ɲya u u u bêni ná nàmbaa ŋkwuu
sicyɛɛre ke, ka u u u pyìibii táa Leya ná Arasɛli, ná báarapyicyeebii shuunniŋi shwəhəl'e. 2 Maa
báarapyicyeebii yaha yyaha yyére ná pi pyìibil'e, maa Leya ná u pyìibii taha pire na. Maa nta
a Arasɛli ná Yusufu yaha pi puni kàntugo. 3 Ka u yabiliŋi si ntòrɔ pi yyaha na, maa niŋkure
sín sín fo tooyi baashuunni, mà jwo u ɲaar'a nɔ u yyahafooŋi Ezawu na ke. 4 Ka Ezawu si fê
a u ɲùŋɔ bê, maa u pur'a cù, maa u shɛ́ɛre. Ka pi mú shuunni si wá na myahii súu funntange
na.
5 Tèni i Ezawu à ɲùŋke yîrig'a cyeebii ná pyìibii ɲya ke, ka u u jwo: «Nte sùpyire ti nte mu fye
e ke, mpirefee pi yɛ?» Ka Yakuba si jwo: «Mii, u ɲyɛ mu bilinaŋi ke, Kile à ɲwɔ mii na, maa
pyìibii mpiimu kan mii á ke, pire pi.» 6 Ka báarapyicyeebii ná pi pyìibii si file maa niŋkure sín.
7 Ka Leya ná u pyìibii mú si file, maa niŋkure sín. Kàntugo, ka Yusufu ná u nuŋi Arasɛli si file
maa niŋkure sín.

---

* **32:29** Izirayɛli ɲwəhe ku ɲyɛ Kile u ɲyɛ na cyi cwəənre † **32:31** Peniyɛli ɲwəhe ku ɲyɛ Kile yyahe

8 Pi à kwɔ̀ ke, ka Ezawu si Yakuba yíbe: «Ná yatokuruŋke e mu à pa ke, ɲaha wogo ki yɛ?» Ka Yakuba si u ɲwɔ shwɔ: «Mii la ɲyɛ si ti kan na ɲùŋufooŋ'á bà mii kyaa si mpyi si ntáan u á mɛ.» 9 Ka Ezawu si jwo: «Mii cɔɔnŋi, yatɔɔrɔ niɲyahara na ɲyɛ mii á mà kwɔ̀, tɛ̀ɛn ná ma woore e.» 10 Ka Yakuba si jwo: «Mii na mu ɲáare, kampyi yog'à kwɔ̀ mii ná mu shwɔhɔl'e, maa ŋge bùɲyɛŋi shwɔ. Mu mii bɛŋkann'à ɲwɔ mu à jwo Kile u à mii ɲùŋɔ bê. 11 Mii na mu ɲáare maa ŋge bùɲyɛŋi shwɔ, ɲaha na yɛ Kile à jwó le mii á sèl'e, yaaga kuu ɲyɛ mii na mɛ.» Yakuba á pu jwo a waha amuni ke, ka Ezawu si nta a ɲɛɛ uru bùɲyɛŋi na.

12 Puru ɲwɔhɔ na, ka Ezawu si jwo: «Ɲyɛ wuu kuni lwɔ́, wuu a sì siɲcyan.» 13 Ka Yakuba si jwo: «Mii ɲùŋufooŋi, nàŋkopyire karigil'à waha, mpàpyire mú na ɲyɛ mii á, nùnaare tà na ŋwɔre. Wuu aha ɲani pêe yi fànhe na, canŋa niŋkin kanna, yatɔɔre sí n-kwû. 14 Lire e, mii ɲùŋufooŋi, yaha ma bilinaŋi yyaha na. Mii sí raa ŋkɛ̀ɛge lùtaan na, yatɔɔre kàntugo ná nàŋkopyire e, fo zà nɔ na ɲùŋufooŋi yyére Seyiri kùluni i.» 15 Ka Ezawu si jwo: «Lire tèni i, mii sí na sùpyire tà le ná mu i kuni i.» Ka Yakuba si jwo: «Mii ɲùŋufooŋi, ɲùŋɔ ɲyɛ lire na mɛ, mii kyaa ká jà a táan mu á mà kwɔ̀, lire kanni sí mii tìn.»

16 Ɲyɛ kuru canŋke yabiliŋi, Ezawu à núr'a kàre Seyiri kùluni i. 17 Ŋka Yakuba ɲyɛ a ɲɛn'a kàre Ezawu fye e mɛ, maa ŋkàre cyage kabɛr'e, maa baga faanra wani, maa kàcwɔgɔ yaa u yatɔɔr'á. Lire kurugo, pi à kuru cyage mɛge le Kacwɔgɔ.

18 Yakuba à fworo Mɛsopotami kìni i, ka u niɲcɛnŋɛ wuu si nɔ fo Sikɛmu kànhe e *Kana kìni i. Ka u u u vàanŋke bayi kwòro kànhe yyaha yyére. 19 Cyage e u mpyi a u vàanŋke bayi kwòro ke, u à pa kuru cyage shwɔ Kyamɔri shiinbil'á ná wyérɛfyinŋi darashii ŋkul'e. Kyamɔri u mpyi Sikɛmu tuŋi. 20 Ka Yakuba si sáraga tawwûgo faanra wani, maa ku mɛge le Eli Ɛlohe *Izirayɛli*.

34

Sikɛmu à Yakuba pworoŋi Dina ɲjini láha u na

1 Ɲyɛ Leya mpyi a pùceebileni ndemu si *Yakuba á, ná li mɛge ɲyɛ Dina ke, canŋka lire pùceebilin'à kàr'a sà fworo kuru kànhe pùcyepyire tà na*. 2 Tèni i Kyivi kùlunifoo, Kyamɔri jyaŋi, Sikɛmu à Dina ɲya ke, ka u u u cyán a cû maa wwɔ̀ ná u e. Amuni, Sikɛmu à Dina ɲjini láha u na.

3 Ɲyɛ lir'à pyi ke, ka Yakuba pworoŋi Dina kani si ŋɔɔmɔ para Sikɛmu yyahe e, ka u u wá na u fɔ̀ɔnŋi si u ta ndèŋɛ mpyi u cwo. 4 Li ɲyɛ a pa ɲwɔ mɛ, fo Sikɛmu à kàr'a sà yi jwo u tuŋi Amɔri á, na u Dina cya a kan ur'á, uru u pyi u cwo.

5 Ɲyɛ ka Yakuba si mpa lógo na Sikɛmu à uru pworoŋi Dina ɲjini láha u na. Lir'à Yakuba jyaabii ta sige e ná yatɔɔre e, ka u u fyâha, u ɲyɛ a yaaga jwo mɛ, fo tèni i pi à pa yîri sige e ke.

6 Ɲyɛ lire ɲwɔhɔ na, ka Kyamɔri ná u jyaŋi Sikɛmu si ŋkàre Yakuba yyére mà sà jwo ná u e. 7 Lir'à Yakuba jyaabii ta pi à pa mà yîri sige e, ka pi i puru jwumpe lógo, ka li i waha pi na sèl'e, ka pi lùgigii si yîri sèl'e, ɲaha na yɛ Sikɛmu à kyaa pyi, ndemu *Izirayɛli shiinbii na fún ke, u à wwɔ̀ ná pi cɔɔnŋi Dina e fànhe e, kapyii sí bà mɛ.

8 Ka Kyamɔri si yi jwo Yakuba ná u jyaabil'á, na pi pworoŋi kyal'à táan uru jyaŋi Sikɛmu á, na ur'à pi ɲáare pi u kan u á u pyi u cwo. 9 Maa núr'a jwo pi á: «Yii wwoɲɛɛge le ná wuu e, yii sí raa yii pùceepyire kaan wuu á nàmbaga na, yii raa wuu wuubii leŋi mú. 10 Yii sí n-kwôro naha ná wuu e. Kìni sí n-yaha yii á, ndemu ká yii táan ke, yii a lire pyi. Yii kwôro naha, yii raa sì yii ɲyii cyeyi puni i, yii ɲìŋke kà shwɔ yiy'á.»

11 Ka Sikɛmu mú si jwo Dina sìɲɛɛbii ná pi tuŋ'á: «Yii ɲɛɛ, yii i nde niŋkinŋi pyi na á sa! Yii aha yaaga maha yaaga ɲáare mii á, mii sí kuru kan yii á. 12 L'aha yii táan, yii cikwɔnwyɛrɛŋi ɲyaha sèe sèl'e, mii sí uru kan yii á, li tɛgɛni li ɲyɛ, yii i pùcwoŋi kan mii á.»

13 Ka Yakuba jyaabii si Sikɛmu ná u tuŋi Kyamɔri ɲwɔ shwɔ ná cwɔ̀ɔre e, pi ɲyɛ a ɲɛn'a tíi u á mɛ, ɲaha na yɛ Sikɛmu mpyi a pi sìɲɛɛŋi Dina ɲjini láha u na. 14 Maa yi jwo Sikɛmu á: «Mà wuu cɔɔnŋi kan nɔ á, ŋgemu u ɲyɛ u ɲyɛ a *kwɔ̀n mɛ, lire na ɲyɛ kyaa wuu sì ɲɛɛ ndemu pyi mɛ. Kuru mú sí n-pyi silege wuu á. 15 Ŋje yii à jwo ke, wuu sì ɲɛɛ yire e mɛ, fo yii aha mpyi wuu fiige. Lire ɲwɔhɔ ku ɲyɛ, yii pùnampyire pun'à yaa ti kwɔ̀n.

16 Ɲyɛ yii aha ɲɛɛ lire e, lire tèni i wuu sí raa wuu pworibii kaan yii á, s'a yii wuubii lwúu mú. Wuu sí n-kwôro yii yyére, wuu puni sí n-pyi niŋkin. 17 Ŋka yii aha mpyi yii ɲyɛ a ɲɛɛ wuu jwumpe na, maa yii pùnampyire kwɔ̀n mɛ, wuu sì wuu pworoŋi kan yii á mɛ, wuu mú sí n-kàre.»

18 Ɲyɛ ka puru jwumpe si bê Kyamɔri ná u jyaŋi Sikɛmu á. 19 Ka Sikɛmu si lire kani cû ná sèl'e, ɲaha na yɛ Yakuba pworoŋi kyaa mpyi a táan u á. Pi pyɛnge shiinbii puni mpyi a cyɛge taha Sikɛmu na.

---

* **33:20** kuru mɛge ɲwɔhe ku ɲyɛ Kile, Izirayɛli u Kileŋi

* **34:1** Jwuŋkanni labɛrɛ: lire pùceebilin'à yîri na lire kɛ̀ɛge zà pùcyage kwɔ̀n kuru kànhe pùcyepyire shwɔhɔl'e.

20 Ka Kyamɔri ná u jyaŋi Sikɛmu si ŋkàre kànhe shiinbii piyetabeŋke e, maa sà jwo ná
kànhe shiinbil'e, maa jwo: 21 «Nte sùpyir'à pa ná funɲcɛnŋ'i wuu yyére, wuu pi yaha pi i n-
tɛ̀ɛn wuu kìni i, pi raa ɲaare pi a sì pi ɲyii cyeyi puni i. Wuu kìn'à pêe, pi tatɛ̀ɛngɛ sì n-cya
n-kànha mɛ. Wuu sí raa pi pworibii lèŋɛ, s'a wuu wuubii kaan pi á mú. 22 Ŋka, wuu nàmbaabii
puni niŋkin niŋkinŋi, kà mpyi pi ɲyɛ a kwɔ̀n, bà pi à li pyi mɛ, pi sì ɲɛɛ ntɛ̀ɛn ná wuu e, wuu
u mpyi shin niŋkin mɛ. 23 Pi aha ntɛ̀ɛn wuu á, lire tèni i ke, pi yatɔɔre, ná pi cyeyaayi puni
sì n-pyi wuu wuyo mà? Pi aha ɲjemu jwo ke, wuu ɲɛɛ yire e.» 24 Shin maha shin u à pa
kànhe shiinbii piyetabeŋke e ke, pire pun'à ɲɛɛ Kyamɔri ná u jyaŋi Sikɛmu ɲwɔjwumpe na,
ka kànhe nàmbaabii puni si ŋkwɔ̀n.

25 Ŋyɛ pi kwɔnŋkwooni canmpyitanrawuuni na, mà pi yaha ná nɔɔyi i, li síŋi mpyi pi na
mà jà a kàshi sûulo mɛ, ka Yakuba jyaabii pìi shuunni, Dina yyahawuubii, Simiyɔn ná Levi,
si pi ŋwɔhɔgii lwɔ́ a kàr'a sà ɲcwo kànhe shiinbii na, maa nàmbaabii puni bò. 26 Maa Kyamɔri
ná u jyaŋi Sikɛmu bò mú, maa pi cɔɔnŋi Dina yige Sikɛmu bage e mà kàre.

27 Lire kàntugo, ka pi ná Yakuba jyaabii sanmpii si mpa kwùubii yaayi niɲcɛnɲyi wwû pi
na, maa kuru kànhe nàfuuŋi puni tugo, ɲaha na yɛ Sikɛmu mpyi a pi cɔɔnŋi ɲjini láha u na.
28 Yatɔɔre puni ti mpyi kànhe ná kɛriyi i ke, pi à tire puni lwɔ́, mu à jwo sikaabii ná mpàabii
ná nìiyi ná dùfaanyi. 29 Maa kànhe nàfuuŋi puni ná pyìibii, ná cyeebii, ná yaaga maha yaaga
ku mpyi kànhe e ke, maa yire puni lwɔ́.

30 Lire kàntugo, ka Yakuba si sêe maa jwo Simiyɔn ná *Levi á: «Yii à mii mɛge kɛ̀ɛge, maa
mii la wwû *Kana shiinbii ná Perezi shiinbii ná kìni shiinbii sanmpii puni na. Mii shiinbii
ɲyɛ a ɲyaha mɛ, pi sí n-wwɔ̀, si mpa mii ná na pyɛnge shiinbii puni bò. 31 Ka Simiyɔn ná Levi
si u ɲwɔ shwɔ: «Ŋaha na pi mú à wuu cɔɔnŋi pyi mu à jwo fworobacwo yɛ?»

35

Kile à Yakuba pyi u sà ntɛ̀ɛn Betɛli i

1 Ŋyɛ canŋka Kile à jwo *Yakuba á: «Yîri, mà sà ntɛ̀ɛn Betɛli i. Mu aha nɔ wani, maa *sárayi
tawwûgo faanra, mii, Kile á. Mii u à naye cyêe mu na, mu nivêŋi ma yyahawuŋi Ezawu
yyaha na ke.» 2 Ka Yakuba si yi jwo u pyɛngɛ shiinbii ná u fyèɲwɔhɔshiinbii pun'á: «Yii
kacyanhigii puni yige yii shwɔhɔl'e. Mɛsopotami kìni yii à cyi ta. Yii yiye jyè a fíniŋɛ, yii
vàanŋyi yabɛrɛ le bà yii kyaa si mpyi si ntáan Kile á mɛ. 3 Ŋaha na yɛ wuu sí n-kàre Betɛli
i, mii sí sárayi tawwûgo yaa Kile á wani, uru ŋgemu u à mii ɲaariyi lógo maa mii tègɛ na
kanhare tèrigil'e, maa ŋkwôro ná mii i na ɲaani i ke.»

4 Ŋyɛ ka Yakuba shiinbii si pi kacyanhigii puni kan u á, ná pi sáraga fègempii. Ka Yakuba
si wyige tùgo cibwɔhe kà ɲwɔh'i Sikɛmu taan maa yi le wani. 5 Lire kàntugo, ka pi i ŋkàre. Ka
Kile si kuru cyage kànyi shiinbii fùguro sèl'e. Pi sùpya ɲyɛ a ɲɛn'a taha Yakuba shiinbii fye e,
si kàshi *kwɔn pi na mɛ.

6 Ŋyɛ Yakuba ná u fyèɲwɔhɔshiinbil'à kàre, mà sà nɔ Luzi i, kuru kànhe mɛge mú na ɲyɛ
Betɛli, ku na ɲyɛ *Kana kìni i. 7 Ka Yakuba si sárayi tawwûgo yaa wani, maa ku mɛge le *Eli
Betɛli, ɲaha na yɛ Kile à uye cyêe uru na kuru cyage e tèni i uru mpyi na fî u yyahafooŋi
yyaha na ke*.

8 Ŋyɛ lire tèni i, ceeŋi u mpyi a Erebeka byé ke, ur'à kwû. Ka pi i u tò Betɛli taan, cige kà
ɲwɔh'i, kuru cige mɛge k'à pa le: «Mɛɛsuuni Cige».

9 Ŋyɛ ka Kile si núr'a uye cyêe Yakuba na, maa jwó le u á, lir'à u ta u à yîri Mɛsopotami kìni
i. 10 Maa jwo u á: «Mu mɛge ɲyɛ Yakuba, ŋka mu mɛge saha sì n-pyi Yakuba mɛ, ku sí n-pyi
*Izirayɛli.» Lire pyiŋkanni na, Kile à Yakuba mɛge le Izirayɛli. 11 Maa núr'a jwo u á:

«Mii u ɲyɛ Kile Siŋi Punifoo.
Mii sí pyìi niɲyahamii kan mu á,
si mu pyi sùpyishiŋi wà tulyaga,
sùpyishi niɲyahawa ná saanlii sí n-fworo mu tùluge e.
12 Kìni mii à kan Ibirayima ná Ishaka á ke,
mii sí lire kìni kan mu ná ma tùlug'á.»

13 Ŋyɛ Kile à yîri cyage e u à jwo ná Yakuba e ke. 14 Ka Yakuba si kafaabwɔhɔ yyéeŋɛ
kuru cyage e mà pyi funɲcwogoyaaga, maa *ɛrɛzɛn sinmpe pà pyi sáraga mà wu ku na, lire
kàntugo maa sìnmpe pà wu ku na, maa ku pyi Kile wogo. 15 Ŋyɛ cyage Kile à jwo ná Yakuba
e ke, ka u u kuru mɛge le Betɛli.

Bɛnzhama ziŋi ná Arasɛli kwùŋi kani

16 Ŋyɛ ka Yakuba ná u shiinbii si mpa yîri Betɛli i na ŋkɛ̀ɛge Efirata kànhe kànmpanŋke na.
Mà pi laage sanŋke yaha ku ɲyɛ a tɔɔn Efirata na mɛ, ka Arasɛli laani si yîri, ka u ziŋi si waha
sèl'e. 17 Mà u yaha u u laani yà, tèni i pyàŋ'à pa li ɲwɔ cû na fwore ke, ka lashwoŋi si jwo u
á: «Ma hà vyá mɛ, mu à pùnambilini labɛrɛ ta.»

---

* **35:7** Eli Betɛli mɛge ɲwɔhe ku ɲyɛ Kileŋi u à uye cyêe Betɛli i ke

18 Ɲyɛ Arasɛli mpyi na kuro caa. Tèni i u múnaani mpyi na ŋko si fworo u e ke, ka u u pyàŋi
mɛge le Bɛni Oni† Ɲka kàntugo, tufooŋ'à pa pyàŋi mɛge le Bɛnzhama‡.
19 Ɲyɛ kuru cyage e Arasɛli à kwû. Ka pi i u tò Efirata kànhe kuni na. Kuru kànhe mɛge k'à
pa le Bɛtilehemu. 20 Ka Yakuba si kafaabwɔhɔ yyéeŋɛ Arasɛli kwùunni ɲuŋ'i. Ali niɲjaa kuru
kafaage na ɲyɛ wani na Arasɛli kwùunni cyêre.

Urubɛn à wwɔ́ ná u nubileni l'e

21 Ka *Yakuba si yîri wani mà kàre Migidali Edɛri wòrokulo kànmpanŋke na, maa u vàanŋke
bayi kwòro wani, 22 Mà Yakuba yaha kuru cyage e, Urubɛn à wwɔ́ ná u nubileni Bila e.
Yakuba à pa yire cè ke, ka li i waha u na sèl'e.

Yakuba jyaabii mɛyi yi ɲyɛ ɲje

*Yakuba pùnampyire na mpyi kɛ ná shuunni. 23 Mpii u cwoŋi Leya à si ke, pire pi ɲyɛ
Urubɛn, jyafooŋi niɲcyiiŋi, ná Simiyɔn, ná Levi, ná *Zhuda, ná Isakari, ná Zabulɔn. 24 U
cwoŋi Arasɛli wuubii pi mpyi Yusufu ná Bɛnzhama 25 U cwoŋi Arasɛli u báarapyicwoŋi Bila
wuubii pi mpyi Dan ná Nɛfitali. 26 U cwoŋi Leya u báarapyicwoŋi Zilipa wuubii pi mpyi Gadi
ná Ashɛri. Pire pi ɲyɛ Yakuba jyaabii. Mɛsopotami kìni i pi à si.

Ishaka kwùŋi kani

27 Ɲyɛ *Yakuba à kàr'a sà nɔ Mamire cyage e, Kiriyati Ariba kànhe taan, cyage e u tulyage
Ibirayima mpyi ke, ná u tuŋi Ishaka mú sí ɲyɛ ke. Kuru kànhe ku ɲyɛ Eburɔn mú.
28-29 Ɲyɛ Ishaka à pa ŋkwû mà u shìŋi yaha yyee ŋkuu ná beecyɛɛre, ka u jyaabii Ezawu ná
Yakuba si u tò. Ka u u sà bâra u tulyeyi na. U mpyi a lyɛ fo mà lyɛge la kwɔ̀.

36

Ezawu tùluge

1 Ezawu ná pi maha u yiri Edɔmu mú ke, u tùluge ku ɲyɛ ŋke.
2 Ezawu mpyi a u cyeebii lwɔ́ *Kana kìni pùcyaabii shwɔhɔl'e. U cwoŋi wà mɛge na mpyi
Ada, Kyiti shinŋi Elɔn pworo u mpyi uru ŋge. Wà mɛge na mpyi Olibama, uru na mpyi
Ana pworo, Ana yabiliŋi tuŋi u mpyi Zibeyɔn. Zibeyɔn na ɲyɛ Kyivi shin. 3 Ezawu cwoŋi
tanrawuŋi mɛge mpyi Basimati. Uru na mpyi Sumayila pworo, Nɛbayɔti cɔɔn u mpyi uru
ŋge. 4 Ezawu cwoŋi Ada u à Elifazi si. Ka u cwoŋi Basimati si Erewɛli si. 5 Ka u cwoŋi
Olibama si Yeshi ná Yalamu, ná Kora si. Ezawu pùnampyire ti mpyi tire, Kana kìni i t'à si.
6 Ɲyɛ canŋka Ezawu à yîri ná u cyeebii ná u pyìibii ná u shiinbii sanmpii puni i, ná u yatɔɔre
puni, ná yaaga maha yaaga u mpyi a ta Kana kìni i ke, maa ŋkàre kìni labɛr'e mà laaga tɔɔn
u cɔɔnŋi *Yakuba na. 7 Pi cyeyaayi ɲyahaŋi kurugo pi mpyi sì n-jà ntɛ̀ɛn piye taan mɛ. Kuru
cyage mpyi a cyérɛ pi yatɔɔre e. 8 Lire l'à pyi kaɲuŋɔ, ka Ezawu si ŋkàr'a sà ntɛ̀ɛn Seyiri ɲaŋyi
i. Ezawu mɛge kà mú ku ɲyɛ Edɔmu.
9 Ɲyɛ Ezawu u mpyi a tɛ̀ɛn Seyiri ɲaŋyi i ke, uru u ɲyɛ Edɔmu shiinbii tulyage. U tùluge
ku ɲyɛ ŋke. 10 U yabiliŋi jyaabii mɛyi yi ɲyɛ ɲje: Elifazi, u cwoŋi Ada jya u ɲyɛ ure, Rewɛli, u
cwoŋi Basimati jya u ɲyɛ ure.
11 Elifazi yabiliŋi pyìibii pi ɲyɛ: Temani ná Omaru, ná Zefo, ná Gatamu, ná Kenazi.
12 Elifazi mpyi a bilicwoŋi ŋgemu lèŋɛ ná u mɛge ɲyɛ Timina ke, uru u à Amalɛki si. Pire
pi ɲyɛ Ezawu cwoŋi Ada ɲampyire.
13 Ɲyɛ Ezawu jyaŋi Erewele jyaabii pi mpyi Nakyati, Yeraki, Shama ná Miza.
Pire pi ɲyɛ Ezawu cwoŋi Basimati ɲampyire.
14 Ezawu cwoŋi wà mɛge na mpyi Olibama, Ana pworo u mpyi u wi, u tulyage ku ɲyɛ
Zibeyɔn. Pùnampyire u à si Ezawu á ke, tire ti ɲyɛ Yeshi, ná Yalamu ná Kora.
15 Ɲyɛ tùluyi y'à fworo Ezawu e ke, yire yi ɲyɛ ɲje. U jyaŋi niɲcyiiŋi Elifazi u tùluyi yi ɲyɛ ɲje:
Tɛmana shiinbii ná Omaru wuubii ná Zefo wuubii ná Kenazi wuubii, 16 ná Kora wuubii, ná
Gatamu wuubii, ná Amalɛki wuubii. Pire puni pi à pyi Ezawu cwoŋi Ada u ɲampyire.
17 Ezawu jyaŋi Erewele u tùluyi yi mpyi a tɛ̀ɛn Edɔmu kìni i ke, yire yi ɲyɛ ɲje: Nakyati
shiinbii ná Yeraki wuubii ná Shama wuubii ná Miza wuubii. Ezawu cwoŋi Basimati
ɲampyire ti ɲyɛ tire.
18 Tùluyi y'à fworo Ezawu ná u cwoŋi Olibama e ke, yire yi ɲyɛ ɲje: Yeshi shiinbii ná
Yalamu wuubii ná Kora wuubii. Olibama sí na mpyi Ana pworo.
19 Ɲyɛ yire tùluyi pun'à fworo Ezawu e, pire pi ɲyɛ Ɛdɔmu shiinbii.

Edɔmu kìnifeebii

20-21 Ɲyɛ Ezawu ná u jyaabil'à sà sùpyire ntemu ta Edɔmu kìni i ke, pire pi mpyi Seyiri
jyaabii. Seyiri sí mpyi Ɔri tùluge shin. Ɲyɛ tùluyi y'à fworo Seyiri i ke, yire yi ɲyɛ ɲje: Lotan

† **35:18** Bɛni Oni mɛge ɲwɔhɔ ku ɲyɛ: Pyàŋi mii à ta yyefuge e ke

‡ **35:18** Bɛnzhama mɛge ɲwɔhɔ ku ɲyɛ pyàŋi u ɲyɛ mii kàniŋɛ cyɛge na ke, lire ɲyɛ mɛ nɔ̀ ɲyii cwo pyà

shiinbii, ná Shobali wuubii, ná Zibeyɔn wuubii, ná Ana wuubii, ná Dishɔn wuubii, ná Ezɛri wuubii, ná Dishan wuubii.
22 Tùluyi y'á fworo Lotan e ke, yire yi ɲyɛ ɲje Ɔri shiinbii ná Ɛmanu wuubii. U
cìnmpworocwoŋi mɛge na mpyi Timina.
23 Tùluyi y'à fworo Shobali i ke, yire yi ɲyɛ ɲje Alivan shiinbii ná Manakyati wuubii ná
Ebali wuubii ná Shefo wuubii ná Onami wuubii.
24 Zibeyɔn jyaabii pi mpyi: Aya, ná Ana. Uru Anaŋi u à kàr'a sà fworo síwage e lùbilibii pìi
na, pire mpyi na lùfwuge yige, mà u ta u u u tuŋi Zibeyɔn dùfaanyi nâha. 25 Ana jyaŋi mɛge
mpyi Dishɔn, u pworoŋi mɛge sí mpyi Olibama. 26 Tùluyi y'à fworo Dishɔn e ke, yire yi ɲyɛ
ɲje Ɛmadan shiinbii, ná Esibɔn wuubii, ná Yitiran wuubii, ná Keran wuubii.
27 Tùluyi y'à fworo Ezɛri e ke, yire yi ɲyɛ ɲje: Bilan shiinbii, ná Zaavan wuubii, ná Akan
wuubii.
28 Tùluyi y'à fworo Dishan e ke, yire yi ɲyɛ ɲje: Uzi shiinbii, ná Aran wuubii.
29 Ɲùŋufeebii pi à fworo Ɔri tùluge e ke, pire pi ɲyɛ mpii: Lotan, ná Shobali, ná Zibeyɔn, ná
Ana, 30 ná Dishɔn, Ezɛri, ná Dishan. Pire pi à ɲùŋufente pyi Seyiri kìni i.

Edɔmu kìni saanbii

31 Saanbii pi à *saanre pyi Edɔmu kìni i, mà *Izirayɛli kìni ta li saha ŋkwɔ̀ a saanwa ta mɛ,
pire mɛyi yi ɲyɛ ɲje: uru saanŋi 32 niɲcyiiŋi u ɲyɛ Beyɔri jyaŋi Bela, u kànhe mɛge na mpyi
Dinaba. 33 Bela à kwû ke, ka Yeraki jyaŋi Yobabu si ntɛ̀ɛn saanre tatɛ̀ɛnge e, Bozura kànha
shin u mpyi ure. 34 Yobabu à pa ŋkwû ke, ka Kwushamu si ntɛ̀ɛn saanre tatɛ̀ɛnge e. Uru mpyi
na yîri Temani shiinbii kìni i. 35 Kwushamu à pa ŋkwû ke, ka Bedadi jyaŋi Kyadadi si ntɛ̀ɛn u
tatɛ̀ɛnge e. Ur'à Madiyan shiinbii bò Mwabi kìni i. U kànhe mɛge na mpyi Aviti. 36 Kyadadi à
pa ŋkwû ke, ka Samula si ntɛ̀ɛn saanre e u tatɛ̀ɛnge e. Uru mpyi na yîri Masireka e. 37 Samula
à pa ŋkwû ke, ka Shawuli si ntɛ̀ɛn saanre e u tatɛ̀ɛnge e. Uru mpyi na yîri Erebɔti kànhe e
baŋi ɲwɔge na. 38 Shawuli à pa ŋkwû ke, ka Akibori jyaŋi Bala Kyanani sí ntɛ̀ɛn saanre e u
tatɛ̀ɛnge e. 39 Ur'à pa ŋkwû ke, ka Kyadari si ntɛ̀ɛn saanre tatɛ̀ɛnge e. U kànhe mɛge na mpyi
Pawu. U cwoŋi mɛge na mpyi Mahatabɛli. Mahatabɛli nuŋi u ɲyɛ Matirɛdi, Matirɛdi tuŋi u
mpyi Mɛzahabu.
40-43 Ɲyɛ ɲùŋufeebii pi à fworo Ezawu pyìibil'e ke, pire mɛyi yi ɲyɛ ɲje: Timina, ná Aliva, ná
Yekyɛti, ná Olibama, ná Ela, ná Pinɔ, ná Kenazi, ná Tɛmana, ná Mibizari, ná Magadiyɛli, ná
Iramu. Pire pi à ɲùŋufente pyi Edɔmu kìni i. Pi puni mpyi a tɛ̀ɛn pi mɛgɛ kùligil'e. Ezawu u à
pyi Edɔmu shiinbii tulyage.

37

Yusufu ŋɔɔyi

1 Ɲyɛ Yakuba á tɛ̀ɛn *Kana kìni i. U tuŋi Ishaka mú mpyi a tɛɛnlɛ pyi wani.
2 Yakuba tùluge taɲjaaŋi u ɲyɛ ŋge.*
Mà Yusufu yaha yyee kɛ ná baashuunni na, u ná u sìɲɛɛbii, Bila jyaabii ná Zilipa wuubii,
mpyi maha mpàabii ná sikyaabii nâha siɲcyan. Yusufu mpyi maha mpaa pire kakuuyi yu
pi tuŋi Yakuba á.
3 Ɲyɛ Yusufu kyaa li mpyi a táan Yakuba* á mà tòro u jyaabii sanmpii na, ɲaha na yɛ u
niɲjyewuŋi u à Yusufu ta. Lire e, Yakuba mpyi a vàanntinmbwɔhɔ nisìnaŋa jwool'a kan u á.
4 Yusufu yyahafeebil'à li ɲya na pi tuŋ'à u kyaa táan uy'á mà tòro pire na ke, ka Yusufu kyaa
si ntíl'a pɛn pi á. Ali pi sàha mpyi na jwuɲcɛnmɛ yu ná u e mɛ.
5 Canŋka, ka Yusufu si ŋɔɔgɔ ŋɔ́ɔ, maa kuru yyaha jwo u yyahafeebil'á, ka lire si là bâra pi
shwɔ̀hɔŋi mpɛnŋi na. 6 U à yi jwo pi á «Yii na ŋɔɔge lógo! 7 Mii à ŋɔ́ɔ mà wuu ɲya kɛrɛge e,
wuu u sùmaŋi kwùun, marii u pwu kàmpahii. Ka mii u kàmpaani là si mpa yîr'a yyére, ka yii
wogigii si wá na ɲcwo na bûruli na yyéreli na mii wuuni kwûuli, mu à jwo cyi na mii wuuni
pêre.» 8 Ka u yyahawuubii si jwo «Lire tèni i, mu na sônnŋi si ntɛ̀ɛn wuu ɲùŋɔ na si mpyi wuu
fànhafoo bɛ?» Ka pi i là bâra pi shwɔ̀hɔŋi mpɛnŋi na, u ŋɔɔge kurugo.
9 Lire kàntugo, Yusufu à núr'a ŋɔɔge kabɛrɛ ŋɔ́ɔ, maa kuru mú yyaha jwo u yyahafeebil'á.
U à jwo «Mii à ŋɔɔge kabɛrɛ ŋɔ́ɔ sahaŋki, mii à canŋa ɲyiini, ná yiŋke, ná wɔrii kɛ ná niŋkin
ɲya cyi à pa cyiye tîrige mii taan.» 10 Maa kuru ŋɔɔge yyaha jwo u tuŋi ɲyii na mú. Ka tufooŋi
si yogo jwo u na, maa u pyi «Ɲaha ŋɔɔgɔ fiige mu à ŋɔ́ɔ amɛ yɛ? Lire tèni i ke, mu la ku ɲyɛ
mii ná mu nuŋi ná mu sìŋɛɛbii, wuu puni s'a niŋkure sínni mu taan kɛ?»
11 Ɲyɛ ka Yusufu ɲyipɛɛnni si jyè u yyahawuubil'e u ŋɔɔyi kurugo, ŋka u tuŋ'à puru
jwumpe yaha uye funŋ'i, marii sônnŋi pu na.

Yusufu yyahawuubil'à u pére

* **37:3** Yakuba mɛge kà mú ɲyɛ Izirayɛli

12 Ŋyɛ Yusufu yyahawuubil'à pa ŋkàre Sikɛmu kùluni i ná pi tuŋi yatɔɔre e zàa nâha.
13 Canŋka, Yusufu tuŋi Yakuba à u yyer'a tun, maa jwo u á «Mu yyahawuubil'à kàre ná
yatɔɔre e Sikɛmu i, ta ma si ma tun pi yyére.» Ka Yusufu si u pyi «Ɔɔn.» 14 Ka u u jwo «Sà
wíi, kampyi mu yyahawuubii ná yatɔɔre wá cùuŋɔ, maa mpa ná yyaha wwû kur'e.» Ka
Yusufu si yîri Eburɔn bafage e u tuŋi taan mà kàre Sikɛmu kùluni i.

15 Ka nàŋi wà si sà bê ná u e sige e u u ɲaare na u yyahawuubii caa, ka u u u yíbe «Ŋaha
mu na ɲcaa yɛ?» 16 Ka u u jwo «Mii na na yyahawuubii caa. Taa pi maha yatɔɔre nâha ke?
Na pwɔhɔ, maa pi saha cyêe na na.» 17 Ka nàŋi si jwo «Pi à yîri naha, mii à lógo pi ɲwɔ na, na
pire na ŋkèɛge Dotan e.»

Ka Yusufu si ŋkàre pi fye e mà sà pi ta wani kuru cyage e. 18 Ka u yyahawuubii si u ɲya
tatɔɔnge e u u ma, maa ɲwɔ li na, na pi u bò. 19 Maa jwo piye shwɔhɔl'e «Wuu ŋɔɔyifoo
nimpaŋi u ŋge! 20 Yii a wá, wuu u bò a cyán wyikuuŋke k'e, wuu u sà yi jwo na sige yaage kà
k'à u bò a kyà. Wuu fyâha, wuu raa wíi u ŋɔɔyi ká bú jà a pyi sèe.»

21 Ŋyɛ pi puni niɲjyeŋi, Urubɛn à u cɛɛnbii jwumpe lógo ke, ka u la si mpyi si Yusufu shwɔ
pi na, maa jwo «Wuu àha u bò mɛ! 22 Yii àha ɲɛɛ sùpya bò mɛ! Yii u wà ŋke wyige e, naha
sige e, yii àha kapii pyi u na mɛ.» Urubɛn à puru jwo, ɲaha na yɛ u la mpyi si Yusufu yige pi
kàntugo, si núru ná u e zà ŋkan pi tuŋ'á.

23 Ŋyɛ Yusufu à pa nɔ pi na ke, ka pi i vàanntinmbwɔhe nisìnaŋke dìr'a wwû u na. 24 Maa u
ŋɔɔŋ'a cyán wyige e, lwɔhe mpyi k'e mɛ. 25 Puru ɲwɔhɔ na, maa ntɛ̀ɛn na lyî.

Mà pi yaha ɲjyìŋi na, ka pi i mpa ɲùŋyi yîrig'a wíi mà Sumayila tùluge cwɔhɔmpii pìi
nimpamii ɲya ná ɲwóhɔ kuruŋ'i mà yîri Galadi kùluni i, yire ɲwóhɔŋyi mpyi a tugo sìnmpe
nùgontaanwumpe ná làtikoloŋi na, na ŋkèɛge *Misira kìni i. 26 Tèni i Zhuda à pi ɲya ke, ka u u
yi jwo u sìɲɛɛbil'á «Wuu aha wuu cɔɔnŋi bò maa li ŋwɔhɔ, ɲaha lire sí ɲwɔ wuu na yɛ? 27 Yii
a wá, wuu u u pére mpii cwɔhɔmpil'á. Wuu àha u bò mɛ. Ŋka wuu li cè a jwo wuu cɔɔnŋi wi,
wuu wà wi.» Ka pi sanmpii si ɲɛɛ u jwumpe na.

28 Ŋyɛ pire Sumayila tùluge cwɔhɔmpil'à† nɔ wani ke, ka pi i Yusufu yige wyige e, mà pére
pi á wyérefyinŋi darashii beɲjaaga na. Ka pi i ŋkàre ná u e Misira kìni i.

29 Ŋyɛ lire kàntugo, Urubɛn à núr'a pa wyige ɲwɔge na, na uru sí Yusufu yige. U à nɔ wani
ke, ka u u fô Yusufu i wyige e. Ka u nàvunŋɔ wuŋi si u vàanntinŋke cû na ɲcwuun. 30 Maa
ŋkàre u cɛɛnbii cyage e, maa yi jwo pi á «Ei! Pyàŋi sàha wá bɛ̀ɛnŋke e mà de! Di mii sí nde
kani pyi yɛ?»

31 Ka pi i Yusufu vàanntinmbwɔhe lwó, maa sikapeni là bò, maa ku le kuru sìshange e.
32 Puru ɲwɔhɔ na, maa kuru vàanntinŋke tùugo pi tuŋ'á maa yi jwo u á «Wuu à ŋke vàanntinŋke
ta sige e, ku wíi, kampyi mu jyaŋi woge ki.» 33 Ka *Yakuba si ku wíi mà ku ta u jyaŋi Yusufu
woge ki. Maa jwo «Ei! mii jyaŋi vàanntinŋke ku ɲyɛ ŋke! Sige yaage kà k'à u cû maa u sulugo
sulugo amɛ.» 34 Ka nàvunŋke si Yakuba pyi u u u vàanntinŋke cwuun, maa kwùŋi vàaŋŋyi le,
marii mɛɛ súu u jyaŋi kwùŋi na, canmpyaa niŋyahagii funŋ'i. 35 Ka u jyaabii ná u pworibii
puni si mpa si u fɔ̀ɔnŋɔ, ŋka u la ɲyɛ a mpyi wà si uru fɔ̀ɔnŋɔ mɛ. U mpyi na ŋko «Mii sí n-kwôro
mɛɛsuuni na fo sí n-kwû si ŋkàre kwùu kànha na, na jyaŋi fye e.» Maa ŋkwôro mɛɛsuuni na.

36 Ŋyɛ pire cwɔhɔmpil'à nɔ Misira kìni i ke, ka pi i Yusufu pére Potifara á. Uru u mpyi
Misira kìni saaŋŋi Farɔn sòrolashiibii ɲùŋufooŋi.

38

Pyinkanni na leŋkwucwoŋi Tamari à pyi maa pyà ta ke

1 Ŋyɛ ɲcyii karigii puni kàntugo na, *Zhuda à yîri u sìŋɛɛbii taan mà sà ntɛ̀ɛn Adulamu
kànhe shinŋi wà yyére; uru mɛge na mpyi Kyira. 2 Mà u yaha wani kuru cyage e, ka u u ɲyii
yige *Kana kìni pùcwoŋi wà kurugo maa uru lèŋɛ nàmbaga na, uru pùcwoŋi mɛge na mpyi
Shuwa. 3 Ka u u laa lwó maa si pùnambile, ka Zhuda si li mɛgɛ le Ɛri. 4 Ka u u núr'a yyére
sahaŋki maa si pùnambile, maa lire mɛgɛ le Ona.

5 Lire kàntugo, ka u u núr'a yyére, maa Ona tahare si pùnambile maa lire mɛgɛ le Shela, lir'à
Zhuda ta u à tɛ̀ɛn Kezibi kànhe e.

6 Ŋyɛ Zhuda jyaŋi niɲcyiiŋi Ɛri à pa nɔ cipɛɛre na ke, ka u u ceewe kan u á, uru ceeŋi mɛge
mpyi Tamari. 7 Ŋka Ɛri mpyi shinpi Kafooŋi Kile ɲyii na. Lire kurugo, u à u múnaani wwû u
e, u ɲyɛ a jà a shì ta mɛ.

8 Ka Zhuda si yi jwo Ɛri cɔɔnŋi Ona á: «Ma yyahafooŋi cwoŋi lèŋɛ zàbanngara na, bà mu si
mpyi si pyìi si u na, mu yyahawuŋi sì mpyi ná tùluge e mɛ. 9 Ŋka Ona mpyi a cè na uru ká
pyà ta u na, kuru tùluge sì n-pyi uru wogo mɛ, lire e tère o tère u à wwɔ̀ ná u e ke, ka u u li
pyi, bà u si mpyi u àha pyà ta u na mɛ. 10 Ŋyɛ bà u à pyi u ɲyɛ a ɲɛɛ si pyìi ta u na mɛ, ka lire
si mpɛn Kafooŋi Kile e, ka u u u múnaani wwû u e, uru mú ɲyɛ a jà a shì ta mɛ.

† **37:28** Sumayila shiinbii mɛge kà ku ɲyɛ Madiyan shiinbii mú.

11 Ka Zhuda si yi jwo u napworoŋi Tamari á: «Ta sì ma tupyɛnge e, maa ntɛ̀ɛn wani leŋkwucwɔgɔre e nɔ̀ baa, fo mii jyaŋi sanŋi Shela ká lyɛ a nɔ cipɛɛrɛ na. Zhuda à yire jwo, ɲaha na yɛ u mpyi na fyáge Shela kà ŋkwɔ̀ ŋkwû u yyahawuubii fiige mɛ, ka Tamari si ŋkàr'a sà ntɛ̀ɛn u tuŋi pyɛngɛ.

12 Ɲyɛ canmpyal'à tòro ke, ka Zhuda cwoŋi si ŋkwû, uru na mpyi Shuwa pworo. U à u cwoŋi kwùŋi yamɛɛni sú a kwɔ̀, ka u funŋke si ɲíŋɛ tèni ndemu i ke, ka u ná u cevooŋi Kyira, Adulamu shinŋi si ŋkàre Tima e u mpàabii shire takwɔ̀nge e. 13 Mà pi yaha pi sàha ŋkwɔ̀ a kuni lwɔ́ mɛ, ka wà si sà yire yyaha jwo Tamari á na u natuŋi wá na ŋko raa ŋkɛ̀ɛge Tima e, u mpàabii shire takwɔ̀nge e. 14 Tèni i Tamari à yire lógo ke, ka u u u leŋkwucwɔgɔre vàanɲyi wwûl'a yaha, maa vàanŋke kà tɛ̀g'a u ɲùŋke tò, maa uye sanŋi puni tò mú, maa ŋkàr'a sà ntɛ̀ɛn Enayimu kànhe tajyìɲwɔge na, Tima kànhe kuni mpyi a tòro kuru kànhe funŋke e. U à nɔ wani ke, maa uye pyi mu à jwo fworobacwo. Ɲyɛ Tamari à lire pyi, ɲaha na yɛ Shela á pa lyɛ a nɔ cipɛɛrɛ na, ŋka Zhuda ɲyɛ a u pyi u a uru lèŋɛ mɛ.

15-16 Ɲyɛ Zhuda niŋkàriŋ'à sà nɔ wani, maa u ɲya ke, ka u u wá na sônnŋi na fworobacwoŋi wà u ɲyɛ u wi, ɲaha na yɛ u mpyi a yyahe tò ná vàanŋ'i, u mpyi a cè na uru napworoŋi wi mɛ. Ka u u file u na, maa u pyi: «Ceewe, na pwɔhɔ, mu kyaa na naha mii na» ka Tamari si u natuŋi pyi: «Mii aha ɲɛɛ mu na, ɲaha mu sí n-kan mii á yɛ?» 17 Ka u natuŋi si jwo: «Mu aha ɲɛɛ, mii sí sika kan mu á.» Ka u napworoŋi si jwo: «Mu à mii ɲya mii à ɲɛɛ mu na, mu sí ma cyeyaage kà kan mii á, mà jwo sikaŋi u nɔ mii na ke.» 18 Ka Zhuda si jwo: «Na cyeyaage ŋkire mii sí n-kan mu á yɛ?» Ka ceeŋi si u ɲwɔ shwɔ: «Mu mɛge tafyeŋ'à sémɛ yaage ŋkemu na ke, ná ku mɛɛre, ná kàbiini li nde mu cye e ke. Ka Zhuda si yire puni kan u napworoŋ'á, maa sà wwɔ ná u e, ka u u laa lwɔ́. 19 Lire kàntugo, ka napworoŋi si yîri kuru cyage e maa ŋkàre u tupyɛnge e. Vàanɲyi yi mpyi u na ke, maa yire wwûl'a yaha, maa núr'a u leŋkwucwɔgɔre vàanɲyi lwɔ́ a le sahaŋki.

20 Ɲyɛ lire ɲwɔhɔ na, ka Zhuda si uru sikaŋi kan u cevooŋi, Adulamu shinŋ'á, u sà ŋkan ceeŋ'á, u u uru cyeyaayi shwɔ, u à ma. Ŋka uru ɲyɛ a sà ceeŋi cya a ɲya mɛ. 21 Maa kuru cyage shiinbii yíbe: «Fworobaacwoŋi u mpyi naha ke, taa u ɲyɛ ke? U mpyi naha kuni ɲwɔge na.» Ka pi i u pyi: «Fworobaacwo ɲyɛ a tê'l'a pyi naha mà ɲya mɛ.» 22 Ka u u núr'a kàre Zhuda yyére, maa yi jwo u á: «Mii ɲyɛ a jà a u cya a ɲya mɛ. Mpii mii à ta wani kuru cyage e ke, pir'à jwo na fworobacwo sàha ntê'l'a pyi wani mɛ.» 23 Ka Zhuda si jwo: «Ceeŋi u kwôro ná y'e kɛ! Wuu àha silege cya ɲjaha wuye ɲuŋ'i mɛ, mii nɔ̀, mii kɔn'à sika tùugo u á. Mu aha mpyi mu ɲyɛ a u ɲya mɛ, y'á kwɔ̀.»

24 Ɲyɛ yiŋyi taanre tatòroge e, ka pi i sà yi jwo Zhuda á, na u napworoŋi Tamari, na u à pyi fworobacwo, na u laa wu bá u ɲyɛ. Ka Zhuda si jwo: «Yii u yige kànha kàntugo, yii i u bò, yii u súugo!» 25 Tèni i pi à jwo na pi sí raa u cwôre ke, ka u u wà tun u natuŋ'á, maa jwo: «Nàŋi ŋgemu u à laani tègɛ mii na ke, uru mɛge tafyeŋi ɲyɛ yaage ŋkemu na ke, ná ku mɛɛre ná u kàbiini yi ɲyɛ ɲje, yi kàanmucya kampyi mu à yifooŋi cè.» 26 Ka Zhuda si ntɛ̀ɛn li taan na uru wuyo yi, maa jwo na ŋge ceeŋ'à tànga ta uru na. U à nde kani pyi uru na, ɲaha na yɛ uru ɲyɛ a ɲɛn'a u kan u jyaŋi, Shela á, zàbangara na mɛ.

Ɲyɛ mà láha lire tèni na, Zhuda saha ɲyɛ a sínni ná u e mɛ.

27 Ceeŋi tètfîgin'à pa nɔ ke, ka li i nta ŋamii laa li ɲyɛ u á. 28 Tèni i laan'à pa yîri ke, ka pyàŋi wà si cyɛge yige, ka lashwoŋi si ku cû, maa dizimɛɛ niɲyaa pwɔ ku na, maa jwo na ŋge u ɲyɛ niɲcyiiŋi. 29 Ka pyàŋi si núr'a cyɛge lèŋɛ wani, ka shɔnwuŋi si fworo, ka lashwoŋi si jwo na u à kuni múgo, ka pi i uru mɛge le Perɛzi*. 30 Lire kàntugo, ka u sanŋi si si, ná dizimɛɛni niɲyaani i cyɛge na, ka pi i uru mɛge le Yeraki.

39

Potifara à Yusufu yaha u pyɛnge karigii puni ɲùŋɔ na

1 Ɲyɛ pire Sumayila tùluge cwɔhɔmpil'à kàre ná Yusufu i *Misira e, maa u pérɛ Potifara á, Farɔn sòrolashiibii ɲùŋufeembwɔh'á.

2 Mà u yaha u ɲùŋufooŋi Potifara pyɛnge e, ka Kafooŋi Kile si ŋkwôro ná u e, maa u karigii puni ɲwɔ u á. 3 Ka Potifara si mpa li ɲya na Kafooŋi Kile na ɲyɛ ná Yusufu i, u àha cye le kyaa maha kyal'e ke, u maha lire ɲwɔ u cye e. 4 Ka Yusufu kyaa si ntáan u ɲùŋufooŋ'á fo u à u yaha u pyɛnge karigii ɲùŋɔ na, maa u cyeyaayi puni le u cye e. 5 Potifara à Yusufu yaha u pyɛnge karigii ná u cyeyaayi ɲùŋɔ na ke, ka Kafooŋi Kile si jwó le Potifara á, maa u pyɛnge ná u sige karigii puni ɲwɔ Yusufu cye kurugo. 6 Lire kurugo, ka Potifara si u karigii puni puni le Yusufu cye e. U sàha mpyi na bwùun u cyeyaage kà na sahaŋki mɛ, fo u yalyîre kanni.

Yusufu ɲùŋufooŋi cwoŋ'à ɲyii yige u kurugo

* **38:29** Perɛzi mɛge ɲwɔhe ku ɲyɛ kun'á múgo

*Ŋyɛ Yusufu na mpyi nàŋjiiwe nisìnaŋa, u lempe mpyi a ɲwɔ sèe sèl'e. 7 Canŋka, Yusufu ɲùŋufooŋi cwoŋ'à ɲyii yige Yusufu kurugo. Maa jwo «Síni ná mii i.» 8 Ka u u ɲcyé maa jwo u á «Ɔnhɔ dɛ! Mii ɲùŋufooŋi sàha ɲyɛ na cye leni kyal'e pyɛnge e mɛ. U à u cyeyaayi puni le mii cye e. 9 Mii ná uru mú à pyi niŋkin ŋke pyɛnge e. U ɲyɛ a mii sige kyaa na mɛ, fo muye niŋkin, ɲaha na yɛ mu u ɲyɛ u cwoŋi. Di mii sí ɲɛɛ lire kapiini fiige pyi n-jwo Kile na yɛ?» 10 Canŋa maha canŋa, ceeŋi mpyi maha Yusufu yiri, ŋka Yusufu ɲyɛ a ɲɛn'a sínni ná u e mɛ.

11 Ŋyɛ canŋka Yusufu à jyè bage e na báaraŋi pyi, lir'à pyɛnge shiinbii puni ta pi à fworo. 12 Ka ceeŋi si Yusufu cû vàanntinŋke na, maa jwo na u sínni ná ur'e. Ka Yusufu si uye dìr'a shwɔ u na, maa u vàanntinŋke fwôr'a yaha u cye e, maa fê a fworo ntàani na.

13 Ŋyɛ ceeŋ'à Yusufu ɲya u à vàanntinŋke yaha u cye e, maa fworo ntàani na ke, 14 ka u u u pyɛnge shiinbii puni yyere, maa yi jwo pi á «Yii wíi, ná *Eburu nàŋi i mii pooŋ'à pa ke, u à pa mpa wuu pyɛnge mɛge kɛɛge. U à pa mii fye e si ɲcwo mii na, ka mii i ŋkwúulo fànha na. 15 U à mii ɲya mii i ŋkwúuli ke, ka u u u vàanntinŋke wwûl'a yaha mii cye e, maa fê a fworo ntàani na.»

16 Ŋyɛ ka ceeŋi si ntɛ̀ɛn ná Yusufu vàanntinŋke e na u pooŋi sigili. 17 U pooŋ'à pa ke, ka u u jwo «Wíi, Eburu bilinaŋ'i mu à pa ke, u la mpyi si mii ɲjini láha mii na. 18 Ka mii i ŋkwúulo, ka u u u vàanntinŋke yaha mii cye e, maa fê a fworo ntàani na.»

19 Ŋyɛ ceeŋ'à yire jwo Yusufu na ke, ka u pooŋi lùuni si yîri sèl'e. 20 Ka u u Yusufu cû a le kàsuŋi i ná saanŋi kàsujyiibil'e. U à mɔ wani.

21 Ŋka lire ná li wuuni mu i, Kafooŋi Kile à kwôro ná Yusufu i, maa ɲwɔ u na, ka Yusufu kyaa si ntáan kasubage ɲùŋufooŋ'á. 22 Ka uru si Yusufu yaha kàsujyiibii puni ɲùŋɔ na, maa u pyi u a pi kàanmucaa. Ŋyɛ lire pyiŋkanni na, Yusufu mpyi na karigii puni yyaha cwɔɔnre kasubage e. 23 Kasubage kàanmucyafooŋ'à pa cyeyi láha karigii puni na, maa cyi kan Yusufu u u mpyi, ɲaha na yɛ Kafooŋi mpyi ná u e, marii u karigii puni ɲwɔge.

40

Yusufu à kàsujyiibii pìi shuunni ŋɔɔyɔ ɲwɔhe jwo

1 Ŋyɛ ɲcyii karigii kàntugo, *Misira saanŋi Farɔn* yabyaare kanfeebii ɲùŋufooŋi ná bwúurufwoobii ɲùŋufooŋ'à kyaa pyi, ndemu lemɛ p'à pi Farɔn ɲyii na ke.

2 Ka u lùuni si yîri pire ɲùŋufeebii mú shuunniŋi taan. 3 Maa jwo na pi pi cû a le kàsuŋi i. Kuru kasubage na mpyi sòrolashiibii ɲùŋufembwɔhe pyɛnge e, Yusufu mpyi kàsuŋi ŋgemu i ke. 4 Sòrolashiibii ɲùŋufeembwɔh'à pi lèŋɛ ná Yusufu i, maa u pyi u a pi kàanmucaa. Yusufu u mpyi na pi karigii puni cwɔɔnre. Pi à tère pyi wani kasubage e.

5 Canŋka, mà pi yaha kasubage e, yabyaare kanfeebii ɲùŋufooŋi ná bwúurufwɔɔbii ɲùŋufooŋ'à ŋɔɔyɔ ŋóɔ numpilage ninuge e. Pi shin maha shin ná u wogo, wà ná wà wogo ɲwɔhɔ ɲyɛ niŋkin mɛ. 6 Ŋyɛ ɲyɛsɔɔge na, Yusufu à pa pi kàanmucya ke, ka u u pi yyahayi ɲya y'à tanha. 7 Ka u u pi yíbe: «Ŋaha na yii yyahay'à tanha niɲjaa yɛ?» 8 Ka pi i jwo: «Wuu à ŋɔɔyɔ ŋóɔ, sùpya sí nàha naha ŋgemu u sí n-jà yi ɲwɔhe cè ɲjwo wuu á mɛ.» Ka Yusufu si jwo «Yii ɲyɛ a cè na Kile u sí n-jà ŋɔɔyi ɲwɔhe jwo mà? Yii yii ŋɔɔyi jwo na á.»

9 Ka saanŋi yabyaare kanfeebii ɲùŋufooŋi si u u ŋɔɔge jwo Yusufu á na «Mii ŋɔɔge e, *ɛrɛzɛn cige mii à ɲya naye yyaha na, 10 ŋkéɲyi taanre na mpyi ku na, ku mpyi a fyèn, maa se, yasɛɛre s'à nɔ. 11 Farɔn lùbyaceni mpyi mii cye e, ka mii i ɛrɛzɛnŋi nimpiŋi lwó a yûg'a le lùbyaceni i mà kan u á.»

12 Ka Yusufu si jwo u á «Mu ŋɔɔge ɲwɔhe ku ɲyɛ ŋke: cige ŋkéɲyi taanreŋi ɲwɔhe ku ɲyɛ canmpyaa taanre. 13 Canmpyaa taanreŋi ká fûnŋɔ, Farɔn sí mu yige kàsuŋi i si mu pê si mu le ma báaraŋi niɲjyeŋi i. Mu sí raa yabyare kaan u á bà mu mpyi a fyânha na li pyi mɛ. 14 Ŋka mu aha fèrɛmɛ ta tèni ndemu i ke, ma hà funŋɔ wwɔ na na mɛ, maa ɲwɔ na na, maa na kyaa jwo Farɔn á, bà u si mpyi si mii yige kàsuŋi i mɛ. 15 Ŋaha kurugo yɛ pi à mii cû fànhe e mà yîri *Eburu shiinbii kìni i mà kàre naha. Pi à mii le kàsuŋi i mà li ta mii ɲyɛ a kapii pyi mɛ.»

16 Ŋyɛ bwúurufwoobii ɲùŋufooŋ'à li ɲya na Yusufu à u shèrɛfooŋi ŋɔɔge ɲwɔhe jwo a táan u na ke, ka uru mú si jwo «Mii ŋɔɔge e, sàhagii taanre na mpyi mii a tugo ɲùŋke e, bwúuru na mpyi cyi e. 17 Sàhani li mpyi cyi puni nìŋyiŋi na ke, Farɔn ɲyii bwúuruŋi shiŋi puni na mpyi lire e. Ŋyɛ ka saɲcyɛɛnre tà si mpaa uru bwúuruŋi jòore sàhani i mii ɲuŋ'i.»

18 Ka Yusufu si jwo «Mu ŋɔɔge ɲwɔhe ku ɲyɛ ŋke. Sàhagii taanreŋi mú na ɲyɛ canmpyaa taanre. 19 Canmpyaagii taanre ká fûnŋɔ, Farɔn sí mu yige kàsuŋi i si mu dùrugo cige k'e si mu bò. Saɲcyɛɛnre sí n-pa a mu jòore.»

20 Ŋyɛ canmpyaagii taanreŋ'à fûnŋɔ ke, ka canmpyitanrewuuni si mpa bê Farɔn canzege canmbilini na. Kuru canŋke katáanni mɛge na, u à ɲjyì niɲyahawa shwɔhɔ kìni shinbwoobii puni mɛɛ na. Maa yabyare kanfeebii ɲùŋufooŋi ná bwúurufwɔɔbii ɲùŋufooŋi yige kàsuŋi i,

* **40:1** Farɔn: kuru mɛge na mpyi pèenɛ mɛgɛ ŋkemu ku mpyi na leni Misira kìni saanbii puni na ke

u kìni shiinbwobii puni ɲyii na. 21 Maa yabyare yaafeebii ɲùŋufooŋi le u báaraŋi niŋjyeŋi i, ka uru si wá na yabyaare kaan u á. 22 Ŋka u à bwúuruŋi yaafeebii ɲùŋufooŋi pwɔ cige e, mà tàanna ná Yusufu jwumpe e.

23 Lire ná li wuuni mú i, mà lwɔ́ yabyaare kanfeebii ɲùŋufooŋ'à fworo kàsuŋi i ke, u ɲyɛ a sônŋ'a nɔ Yusufu na mɛ, u à funŋɔ wwɔ̀ u na punɔ punɔ.

41

Yusufu à saanŋi Farɔn ŋɔ́yi ɲwɔhɔ jwo

1 Ŋyɛ yyee shuunni kàntugo, ka Farɔn yabiliŋi si ŋɔ́ɔge kà ŋɔ́ɔ. U à ŋɔ́ɔ mà uye ɲya Nili baŋi ɲwɔge na. 2 Maa nìiye nimbwoyo baashuunni ɲya, yi lem'à ɲwɔ sèl'e, y'à fworo lwɔhe e, mà paa lyî baŋi ɲwɔge na. 3 Maa nìiye niɲcwɔgɔrɔ baashuunni ɲya, yi lem'à pi sèl'e, yire mú à fworo lwɔhe e, nìiyi niɲcɛnɲyi baashuunniŋi kàntugo, mà pa yyére yi taan baŋi ɲwɔge na. 4 Ka nìiɲyi niɲcwɔgɔre baashuunniŋi si nìiɲyi nimbwoyi baashuunniŋi kyà. Puru ɲwɔhɔ na, ka Farɔn si ɲè ŋɔ́ompe na. 5 Ŋyɛ lire ɲwɔhe na, ka u u núr'a ŋɔ́ɔge kabɛrɛ ŋɔ́ɔ. Maa sùmaɲcahaya baashuunni ɲya y'à fworo sùmacige niŋkin na, yi puni pyàŋi mpyi a bùuŋɔ, u lemɛ mú s'à ɲwɔ. 6 Lire kàntugo, ka sùmaɲcahayi yabɛrɛ baashuunni si fworo kuru sùmacige ninuge na, yire sùmaɲcahayi mpyi a cyére cyére, síwage kafɛɛge mpyi a yi waha. 7 Ŋyɛ sùmaɲcahayi y'á waha waha ke, yir'à sùmaɲcahayi niɲcɛnɲyi lyî. Puru ɲwɔhɔ na, ka Farɔn si ɲè mà li ta na ŋɔ́ɔgɔ ur'à ŋɔ́ɔ. 8 Ŋyɛ kuru ɲyèsɔ́ɔge na, ka Farɔn funŋke si mpɛn, ka u u *Misira kìni céefeebii ná ɲcèfeebii puni yyere, maa u ŋɔ́ɔyi yyahe jwo pi á, ŋka pi wà ɲyɛ a jà a ku kà yyaha cè a jwo u á mɛ. 9 Lire tèni i ke, ka Farɔn yabyaare kanfeebii ɲùŋufooŋi si puru jwumpe lógo, maa jwo u á «Ŋgurugoŋi u à mii ta ke, mii funŋ'à cwo uru na niɲjaa.» 10 Maa jwo «Canŋka, mu, Farɔn lùuni mpyi a yîri ma kìni shiinbwoobii pìi taan. Mu mpyi a mii ná bwúurufwoobii ɲùŋufooŋi cû lire tèni i, mà le sòrolashiibii ɲùŋufembwɔhe kàsuŋi i. 11 Mà wuu yaha wani, wuu mú shuunniŋ'à ŋɔ́ɔyɔ ŋɔ́ɔ numpilage ninuge e, yi ŋɔ́ɔyi ɲyɛ a pyi niŋkin mɛ, yi ɲwɔhe mú ɲyɛ a pyi niŋkin mɛ. 12 *Eburu nàɲjiiŋi wà u mpyi ná wuu e kàsuŋi i, sòrolashiibii ɲùŋufooŋi báarapyiŋi wà u mpyi a fyânha a pyi u wi. Ur'á wuu à wuu ŋɔ́ɔyi yyaha jwo, ka u u yi ɲwɔhe cè a jwo u á. 13 Pyiŋkanni na u à yi ɲwɔhe jwo wuu á ke, y'à tòro li jwuŋkanni na. Mii à le na báaraŋi niŋjyeŋi i, ka bwúurufwoobii ɲùŋufooŋi si mpwɔ cige e.»

14 Ŋyɛ Farɔn à puru lógo ke, ka u u wà tun u sà Yusufu yyere. Ka pi i fyâl'a sà u yige kàsuŋi i, maa u ɲùŋke ná u mahajwoŋi kûlu, maa vàaŋŋyi yabɛrɛ le u na, maa ŋkàre ná u e Farɔn yyére. 15 Yusufu à nɔ wani ke, ka Farɔn si jwo u á «Mii à ŋɔ́ɔgɔ ŋɔ́ɔ, sùpya sí ɲyɛ a jà a ku ɲwɔhe cè a jwo mii á mɛ. Mii s'à lógo na ŋɔ́ɔgɔ ká jwo mu á, mu maha jà a ku ɲwɔhe jwo.» 16 Ka Yusufu si jwo saanŋ'á «Sèeŋi na, Kile yabiliŋi u sí mu funŋke ɲíŋɛ si mu ŋɔ́ɔge ɲwɔhe jwo mu á.» 17 Ka Farɔn si u pyi «Mii ŋɔ́ɔge e, mii à naye ɲya Nili baŋi ɲwɔge na. 18 Maa nìiye nimbwɔyo baashuunni ɲya, yi lem'à ɲwɔ sèl'e, y'à fworo lwɔhe e mà pa a lyî baŋi ɲwɔge na. 19 Lire ɲwɔhe na maa nìiye niɲcwɔgɔrɔ baashuunni ɲya, yi lem'à pi sèl'e, y'à fworo lwɔhe e. Misira kìni puni i, mii ɲyɛ a yi nìiyi lempe piŋkanni fiige ɲya mɛ. 20 Ŋyɛ ka nìiyi niɲcɔgɔyi si mpa nimbwoyi kyà. 21 Ŋka lire ná li wuuni mú i, l'à pyi mu à jwo yaaga ɲyɛ yi funɲyi i mɛ. Ka yi i ŋkwôro bà yi mpyi mɛ. Lire kàntugo, mii à ɲè. 22 Ŋyɛ mii à núr'a ŋɔ́ɔge kabɛrɛ ŋɔ́ɔ. Kur'e, mii à sùmaɲcahaya baashuunni ɲya y'à fworo sùmacige niŋkin na, yi puni pyàŋ'à bùuŋɔ, u lemɛ mú s'à ɲwɔ. 23 Sùmaɲcahayi yabɛrɛ baashuunn'à fworo yire kàntugo, yi mpyi a cyére cyére, maa waha síwage kafɛɛge cye kurugo. 24 Ŋyɛ sùmaɲcahayi y'à cyére ke, ka yire si niɲcɛnɲyi jò. Ŋyɛ ɲje ŋɔ́ɔyi mii à jwo na céefeebil'á, ŋka pi wà ɲyɛ a jà a yi ɲwɔhe cè a jwo mɛ.» 25 Ka Yusufu si yi jwo Farɔn á «Ŋɔ́ɔyi shuunniŋi mu à ŋɔ́ɔ ke, yi ɲyɛ niŋkin, nde Kile sí n-pa n-pyi ke, lire u à cyêe mu na. 26 Nìiyi niɲcɛnɲyi baashuunniŋi ɲyɛ yyee baashuunni, sùmaɲcahayi niɲcɛnɲyi baashuunniŋi mú ɲyɛ yyee baashuunni. Yire puni na ɲyɛ ŋɔ́ɔgɔ niŋkin. 27 Nìiyi niɲcwɔgɔyi baashuunniŋi (y'à fworo ɲje sanɲyi kàntugo ke), yire ɲyɛ yyee baashuunni kategе. Sùmaɲcahayi baashuunniŋi y'à cyére, kafɛɛge s'à yi waha ke, yire mú na ɲyɛ yyee baashuunni kategе. 28 Bà mii à yi jwo mu Farɔn á numɛ mɛ, nde Kile sí n-pa n-pyi ke, lire u à cyêe mu na. 29 Ŋyɛ yyeegii baashuunniŋi cyi na ma ke, sùmaŋi sí ɲwɔ Misira kìni i sèe sèl'e. 30 Ŋka yyeegii cyibɛrii baashuunni sí n-pa kàntugo, cyire ɲyɛ kategе, li sí n-pyi fo sùpyire funŋɔ sí n-wwɔ yyeegii baashuunniŋi sùmataani na. Kategе sí kìni puni kɛ̀ɛge. 31 Kategе piŋkanni sí n-sìi sùpyire funŋɔ pyi ku wwɔ yyeegii nintòrogii sùmatani na. 32 Kampyi mu à ɲje ŋɔ́ɔyi ŋɔ́ɔŋkanagii shuunni ŋɔ́ɔ, lir'à li cyêe sèeŋi na, Kile kayaana li, li sì mɔ si mpyi mɛ. 33 Ŋyɛ numɛ, mu à yaa mu u wà cya, ŋgemu ɲyɛ yákilifoo maa mpyi kacèŋɛ ke, ma yaha Misira kìni puni ɲuŋɔ na. 34 Maa sùpyire tà tìŋɛ kìni ɲuŋɔ na ná u e, bà li si mpyi sùmaŋi ŋgemu ká nta ke, uru u táa tatayi kaŋkuro, si taage niŋkin yaha ŋkère na, Misira kìni puni yyeegii niɲcɛnŋkii baashuunniŋi funŋke e mɛ. 35 Sùmaŋi ká ɲwɔ yyeegii ɲcyiimu i ke, pi i wà bégel'a yaha mu, Farɔn mɛge na, kànyi puni na, pi raa u kàanmucaa. 36 Yyeegii baashuunniŋi kategе

ká nɔ Misira kìni na tèni ndemu i ke, sùmaŋi u à bégel'a yaha ke, uru u sí n-tègɛ raa sùpyire ɲwɔ caa. Lire ká mpyi, kategе saha sì kìni kɛ̀ege mɛ.»

Yusufu à pyi Misira kìni kacwɔnrɔŋi niɲcyiiŋi

37 Ŋyɛ ɲje Yusufu à jwo ke, yir'à táan Farɔn ná u kìni yyaha yyére shiinbil'á. 38 Ka Farɔn si jwo pi á «Sùpyaŋi ŋgi u sí n-jà n-ta, Kile à yákili niɲcɛnɲɛ le ŋgemu i ŋge nàŋi fiige yɛ?» 39 Maa jwo Yusufu á «Bà Kile à ɲcyii karigii cyêe mu na mɛ, sùpya saha sì nta ŋgemu u ɲyɛ yákilifoo, maa mpyi kacèŋɛ mà mu kwɔ̀ mɛ.» 40 Maa núr'a jwo: «Mii sí mu tìŋɛ na pyɛnge ná na kìni shiinbii ɲùŋɔ na. Mu aha ndemu jwo ke, lire pi sí n-pyi. Mii kanni u sí n-pyi mu ɲùŋɔ na *saanre tatɛ̀ɛnge kurugo. 41 Mii à *Misira kìni puni ɲùŋufente le mu cye e niɲjaa.» 42 U à puru jwo a kwɔ̀ ke, maa u yabiliŋi fànhe kampefegeŋi wwû mà le Yusufu kampeeni na, maa vàaŋɲcɛnɲyi le u na, maa sɛɛn ŋkèɲcuro le u na. 43 Maa Yusufu dùrugo shɔngɔ wòtoro ɲuŋ'i mà taha u yabiliŋi wuŋi fye e. Sùpyire tà na mpyi pi yyaha yyére na ŋkwúuli, marii yu «Yabwɔhe, yabwɔhe na ma!» Ŋyɛ lire pyiŋkanni na, Farɔn à Misira kìni ɲùŋufente puni kan Yusufu á. 44 Maa jwo Yusufu á sahaŋki «Mii u ɲyɛ saanŋi Farɔn. Ŋka sùpya saha ɲyɛ a yaa u kyaa pyi Misira kìni puni funŋke e na mu bà u à kuni kan urufol'á mà yɛ.» 45 Maa Yusufu mɛge le Zafinati Panɛkya. Maa ceewe kan u á, ceeŋi mɛge na mpyi Asanati. Ceeŋi tuŋi mɛge mpyi Potifira, uru u mpyi Ɔni kànhe sáragawwuŋi. Ka Yusufu si ntɛ̀ɛn lire pyiŋkanni na Misira kìni puni ɲùŋɔ na. 46 U à báaraŋi sìi Misira saanŋi Farɔn á, mà u shìŋi ta yyee beɲjaaga ná kɛ. Puru ɲwɔhɔ na, u à yîri Farɔn taan, mà sà Misira kìni puni ɲaara. 47 Ŋyɛ yyee baashuunni funŋ'i, sùmaŋ'à ɲwɔ sèl'e. 48 Ka Yusufu si cyire yyeegii baashuunniŋi sùmaŋi wà bégele mà yaha Misira kìni cyeyi puni i. U à kànha maha kànha wu bégele kuru kànhe e uye kanna na. 49 Sùmaŋi u à bínni ke, uru mpyi a ɲyaha mu à jwo suumpe lwɔhe ɲwɔge nticyɛnŋi fiige. Pi mpyi a li ɲwɔ cû na u peseli, ŋka pi à pa li ɲwɔ yyéeŋɛ, ɲaha na yɛ u pèrɛge mpyi na sì n-jà n-cè mɛ.

50 Ŋyɛ mà jwo kategе tèni li nɔ ke, Yusufu mpyi a pùnampyire shuunni si u cwoŋi Asanati na, Ɔni kànhe sáragawwuŋi Potifira pworoŋi u mpyi u wi. 51 Ka Yusufu si u jyaŋi niɲcyiiŋi mɛgɛ le Manase, ɲaha na yɛ Kile à uru funŋɔ wwɔ̀ u yyefuge karigii puni na, ɲcyii cyi à u ta mà u yaha u tupyɛnge e ke* 52 Maa u jyaŋi shɔnwuŋi mɛge le Efirayimu, ɲaha na yɛ ur'à kyaala kìni ndemu i ke, Kile à pyìibii kan ur'á lire kìni i†. 53 Ŋyɛ yyeegii baashuunniŋi sùmaŋi u mpyi a ɲwɔ Misira kìni i ke, cyir'à pa ŋkwɔ̀. 54 Lire kàntugo, bà Yusufu mpyi a yi jwo mɛ, ka yyeegii baashuunniŋi kategе si sìi. Kategе mpyi kìrigii sanŋkii puni i, ŋka yalyîre na mpyi Misira kìni cyeyi puni i. 55 Ŋyɛ kategе mú a pa nɔ Misira kìni puni na tèni ndemu i ke, sùpyir'à paa ŋkwúuli Farɔn taan na u yalyîre kan pir'á. Ka u u pi pyi «Yii a sì Yusufu yyére, u àha ɲjemu jwo yii á ke, yii i lire pyi.» 56 Kuru kateg'à cwo Misira kìni puni na. Ka Yusufu si sùmaŋi tayahayi ɲwɔ múgo, marii u pérɛli Misira shiinbil'á, ɲaha na yɛ kategе mpyi a pêe sèl'e kìni i.

57 Mà bâra lire na, kategе mpyi a jyè diɲyɛŋi puni i. Ka sùpyire si wá na yîri kìrigii puni i, na ma na sùmaŋi shuu Yusufu á, Misira kìni i.

42

Yusufu yyahawuubil'à niŋkure sín u á Misira kìni i

1 Ka *Yakuba si mpa lógo na sùmaŋi na ntaa *Misira e. Ka u u yi jwo u jyaabil'á «Ŋaha kurugo yii à tɛ̀ɛn naha na yiye wíi yɛ? 2 Mii à lógo na sùmaŋi na ntaa Misira e. Yii a sì, yii sà wà shwɔ wani wuu á, bà wuu si mpyi si shwɔ kategе na mɛ.» 3 Ka Yusufu yyahawuubii kɛŋi si yîr'a kàr'a sà sùmaŋi wà shwɔ Misira e. 4 Ŋka Yakuba ɲyɛ a Yusufu cɔɔnŋi Bɛnzhama yaha u à kàre ná pi e mɛ, u mpyi na fyáge na kapii kà ŋkwɔ̀ u ta wani mɛ. 5 Ŋyɛ Yakuba jyaabii kanni bà pi mpyi na sùmaŋi shuu mɛ, ɲaha na yɛ kategе mpyi a jyè *Kana kìni puni i.

6 Lir'à ta Yusufu u ɲyɛ Misira kìni puni ɲuŋɔ na, uru u mpyi na sùmaŋi pérɛli sùpyir'á. Yusufu yyahawuubil'à pa nɔ wani ke, ka pi i niŋkure sín, maa yyahayi sôgo u taan. 7 Yusufu à u yyahawuubii ɲya tèni ndemu i ke, maa ntíl'a pi cè, ŋka u à uye yaha mu à jwo u ɲyɛ a pi cè mɛ. Maa yu ná pi e, mu à jwo u lùun'à yîri pi taan. Maa jwo «Taa yii à yîri ke?» Ka pi i u pyi «Wuu à yîri Kana kìni i mpa sùma shwɔ naha.»

8 Yusufu méɛ mpyi a u yyahawuubii cè ke, ŋka pire mpyi a u cè mɛ. 9 Ŋɔɔyi Yusufu mpyi a ŋóɔ u yyahawuubii kyaa na ke, ka u funŋke si ɲcwo yire na. Maa jwo pi á «Yii à pa mpa kìni ŋwɔhɔ ŋgíi, cyeyi yii sí n-jà n-tùn l'e ke, si yire cè.» 10 Ka u yyahawuubii si jwo «Wuu ɲùŋufooŋi, lire bà mɛ! Mu bilibil'à pa mpa sùma shwɔ kanna. 11 Wuu puni ɲyɛ tu niŋkin pyìi. Sèeŋi wuu na yu. Wuu ɲyɛ a pa mpa kìni ŋwɔhɔ ŋgíi mɛ.» 12 Ka Yusufu si núr'a jwo «Sèe bà mɛ! Yii à pa kìni tawíige e, cyeyi yii sí n-jà n-tùn ke, si yire cè.» 13 Ka pi i jwo «Wuu na ɲyɛ

* **41:51** Manase mɛge ɲwɔhe ku ɲyɛ: «U à mii funŋke pyi k'à wwɔ̀.» † **41:52** Efirayimu mɛge ɲwɔhe ku ɲyɛ: «U à pùnampyire kan»

mu bilii. Wuu na mpyi sìɲɛɛ kɛ ná shuunni, wuu puni na ɲyɛ tu niŋkin pyìi, wuu à tɛ̀ɛn Kana kìni i. Wuu puni kàntugo wuŋi ɲyɛ ná wuu tuŋi i pyɛngɛ, wà niŋkin à pînni.» 14 Ka Yusufu si jwo «Ŋje mii à jwo ke, yire yi ɲyɛ sèeŋi. Yii à pa mpa wuu kìni ŋwɔhɔ ŋgíi kanna. 15 Mii sí yii kàanmucya, ná yii puni nimbileni ɲyɛ a pa mɛ, mii à kâa Farɔn mɛge na, yii sì n-yîri naha mɛ. 16 Yii wà niŋkin u núru u a sì yii cɔɔnŋi fye e, u raa ma ná u e. Yii sanmpii sí n-kwôro naha kàsuŋi i. Mii sí yii jwumpe kàanmucya si ɲcè kampyi sèe yii à jwo. Yii aha mpyi yii ɲyɛ a lire pyi mɛ, lire tèni i ke, mii à kâa Farɔn mɛge na, na yii à pa kìni ŋwɔh'a wíi.» 17 Yusufu à yire jwo ke, maa pi le kàsuŋi i canmpyaa taanre.

18 Canntanrawoge, ka u u jwo pi á «Numɛ, nde mii sí n-jwo yii á ke, yii aha lire pyi, lire tèni i ke, mii saha sì yaage pyi yii na mɛ, ɲaha na yɛ mii na fyáge Kile na. 19 L'aha nta yii na sèeŋi yu, lire tèni i ke, yii wà niŋkin u tɛ̀ɛn naha kàsuŋi i, yii sanmpii s'a sì ná sùmaŋi i, yii sà ŋkan yii pyɛngɛ shiinbii kategе wuubil'á. 20 Puru ɲwɔhɔ na, yii ninúrubii yii raa ma ná yii cɔɔnŋi nimbileni i naha, lire ká mpyi, mii sí n-cè na yii à sèe jwo. Lire e, mii sì yii bò mɛ.» Ka u yyahawuubii si ntɛ̀ɛn lire taan.

21 Ka pi i wá na yu piy'á «Sèeŋi na, wuu à kapii pyi wuu cɔɔnŋi Yusufu na, u kyaaga wuŋ'à wuu ɲáare na wuu uru ɲùɲaare ta, ŋka wuu ɲyɛ a ɲɛɛ mɛ. Lire kurugo, ŋke yyefuge pun'à wuu ta niɲjaa.» 22 Ka Urubɛn si jwumpe lwɔ́ maa jwo «Mii ná yi jwo yii á na wuu àha kapii pyi ŋge pyàŋi na mà? Yii ɲyɛ a ɲɛn'a mii jwumpe lógo mɛ. Ku ke numɛ, kuru kyaage fwooni Kile na ntùni wuu na amɛ.»

23 Ŋyɛ pi ɲyɛ a mpyi a cè na Yusufu na pire jwumpe núru mɛ, ɲaha na yɛ wà u mpyi na Yusufu jwumpe kɛ̂ɛnŋi pi á. 24 Yusufu à puru jwumpe lógo pi ɲwɔ na ke, ka u u yîri pi taan mà sà mɛɛ sú. Maa núr'a pa jwo ná pi e. Lire kàntugo, maa Simiyɔn cû pi ɲyii na, mà le kàsuŋi i.

25 Maa u báarapyiibii pyi na pi pi bɔrigii ɲî sùmaŋi na, pi i pi puni sùmaŋi lwɔɔre le pi bɔrigil'e, pi i pi kuni ɲjyìŋi kan pi á. Ka báarapyiibii si li pyi amuni. 26 Ka pi i pi bɔrigii dùrugo dùfaanyi ɲuŋ'i na ŋkɛ̀ɛge.

27 Pi à sà nɔ cyage k'e, lir'à numpilage ta k'à wwɔ̀, ka pi i shwɔ̀n wani. Ka pi wà niŋkin si u boni ɲwɔ múgo si yalyîre kan u dùfaanŋk'á, maa u sùmaŋi lwɔɔre ta wani. 28 Maa jwo pi sanmpil'á «Ei! pi naha mii sùmaŋi lwɔɔre núruŋ'a le mii boni i, u we.» Pi sanmpil'à lire ɲya ke, ka li i mpɛn pi e. Ka pi i fyá fo na ɲcyɛ̂ɛnni, maa jwo «Ŋaha Kile à pyi wuu na amɛ yɛ?»

29 Ŋyɛ pi à pa nɔ pi tuŋi Yakuba yyére, Kana kìni i ke, nde l'à pi ta ke, ka pi i lire puni jwo u á, maa jwo 30 «Misira ɲùŋufooŋi ɲyɛ a jwo ná wuu e tìcɛnmɛ na mɛ. U à jwo na wuu à kàr'a sà pire kìni ŋwɔhɔ ŋgíi kanna. 31 Wuu à yi jwo na sèeshiin pi ɲyɛ wuu, na wuu ɲyɛ a pa mpa kìni ŋwɔhɔ ŋgíi mɛ. 32 Wuu à yi jwo u á na wuu na mpyi sìɲɛɛ kɛ ná shuunni wuu tuŋi na, wà niŋkin sàha ɲyɛ mɛ, wuu puni kàntugo wuŋi na ɲyɛ ná wuu tuŋi i, Kana kìni i.

33 Ŋyɛ ka u u jwo «Kani li sí mii pyi mii u dá na yii na ɲyɛ sèeshiin ke, lire li nde. Yii yii sìɲɛɛŋi wà niŋkin yaha naha, yii sanmpii sí sùmaŋi lwɔ́ a sà ŋkan yii pyɛnge shiinbii kategе wuubil'á. 34 Yii aha ŋkàre, yii núr'a pa ná yii puni kàntugo wuŋi i naha mii yyére. Lire e, mii sí n-cè na yii ɲyɛ a pa mpa kìni ŋwɔhɔ ŋgíi mɛ, na yii na ɲyɛ sèeshiin. Lire ká mpyi, mii sí yii sìɲɛɛŋi yaha. Lire kàntugo, yii sí n-jà raa sì kìni cyeyi puni i s'a pɛrɛmpe ná zhwoŋi pyi yiy'á.»

35 Ŋyɛ tèni i pi à pa sùmaŋi wwû pi bɔrigil'e ke, ka pi puni si pi wyérɛŋi ta wani. Pi à u ɲya ke, ka pi ná pi tuŋi si fyá sèe sèl'e. 36 Ka pi tuŋi Yakuba si jwo «Ei! yii sí mii pyi mii u pôɔn ná pyìibil'e dɛ! Yusufu sàha ɲyɛ mɛ, Simiyɔn mú sàha ɲyɛ mɛ, ka yii la si núr'a pyi si Bɛnzhama shwɔ mii na la? Ŋaha na yii à tire tugure puni tɛ̀gɛ mii ɲuŋ'i yɛ?» 37 Ka Urubɛn si jwo tufooŋ'á «Mii aha mpyi mii ɲyɛ a núr'a pa ná Bɛnzhama e mu yyére mɛ, maa na jyaabii mú shuunni bò! Bɛnzhama yaha na cye e, l'aha fworo cyaga maha cyag'e, mii sí núru n-pa ná u e mu yyére.» 38 Ka Yakuba si jwo «Ɔnhɔ, mii jyaŋi sì n-sìi n-kàre ná yii e Misira e mɛ, ɲaha na yɛ u ná ŋge u ɲyɛ jirini na ke, ur'à kwû, maa uye niŋkin yaha. Kyaa ká bú u kùshewuŋi ta, yii sí mii niɲjyeŋkwoŋi nàvunŋɔ wuŋi yaha mii u kàre kwùu kànha na.»

43

Yusufu yyahawuubil'à núru na ŋkɛ̀ɛge Misira e ná Bɛnzhama e.

1 Ŋyɛ kategе mpyi na nâare *Kana kìni i. 2 *Yakuba jyaabii mpyi a pa ná sùmaŋi ŋgemu i, mà yîri *Misira e ke, uru mpyi a kwɔ̀, ka Yakuba si yi jwo pi á «Yii núru, yii a sì Misira e, yii sà sùmaŋi wà cya.» 3 Ka u jyaŋi *Zhuda si u pyi «Misira nàŋ'à yi jwo a waha, na wuu aha mpyi wuu ɲyɛ a núr'a shà ná wuu cɔɔnŋi i mɛ, na uru sì wuu cumɔ lemɛ ɲwɔ mɛ. 4 Lire e, kampyi mu sí ɲɛɛ wuu cɔɔnŋi yaha u kàre ná wuu e, wuu sí sà sùmaŋi shwɔ mpa mu á. 5 Ŋka mu aha mpyi mu sì ɲɛɛ u yaha u kàre ná wuu e mɛ, wuu sì mɛ, ɲaha na yɛ nàŋ'à jwo na wuu cɔɔnŋi ká mpyi u ɲyɛ ná wuu e mɛ, na uru si wuu cumɔ lemɛ pi.»

6 Ka tufooŋi Yakuba si jwo «Yii à kapii pyi mii na dɛ! Ŋaha na yii à yi jwo ŋge nàŋ'á na cɔɔnfooŋi wabɛrɛ na ɲyɛ yii á yɛ?» 7 Ka u pyìibii si u pyi «Nàŋi u à wuu yyahayi fwɔhɔrɔ ná

yibiyi i, wuu ná wuu pyɛngɛ shiinbii kyaa na, u à jwo «Yii tuŋi na ɲyɛ shì na la? Sìɲɛɛŋi wabɛrɛ na ɲyɛ yii á la?» Ka wuu mú si u ɲwɔ shwɔ: «Ɔɔn.» Di wuu mpyi na sí n-jà n-cè, na u sí n-jwo, wuu a ma ná wuu cɔɔnŋi i yɛ?»

8 Ka Zhuda si jwo «Baba, pyàŋi yaha na cye e, u raa sì ná wuu e, wuu yaha wuu yîri, wuu a sì, wuu sà yalyîre cya bà kategе si mpyi k'àha wuu puni bò naha mɛ. 9 Mii sí n-yyére ná pyàŋi ɲùŋɔ karigil'e. Kyaa ká u ta, maa na yíbe. Mii aha mpyi mii ɲyɛ a núr'a pa ná u e mu yyére mɛ, lire tèni i, mii ɲcêɛgɛ wuu u sí n-pyi tèrigii puni i mu yyahe taan. 10 Kàmpyi wuu mpyi a cwùunnɔ mɛ, numɛ mpyi a wuu ta wuu à tooyi shuunni pyi mà kwɔ.»

11 Ka pi tuŋi Yakuba si jwo «Ŋyɛ ná yii ŋkàriŋi sí naha pyi fànha, lire tèni i, nde yii sí n-pyi. Yii wuu kìni yacɛnyi yà le yii bɔrigil'e, yii a sì yii sà ŋkan Misira nàŋ'á: wyɛɛre tà ná nùguntanga yaayi yà ná sɛɛre tà, ná cire yasɛɛre tà mu à jwo pisitasi ná amandi woore tà. 12 Yii yii wyérɛŋi fiigii shuunni lwó, lire e wyérɛŋi pi à le yii bɔrigil'e ke, yii núru ná u e, pi sí n-jà n-ta pi à wurugo.

13 Ŋyɛ yii yii cɔɔnŋi lwó, yii i núru yii a sì Misira nàŋi yyére. 14 Kile Siŋi Punifoo u yii ɲùɲaare le nàŋi i, bà u si mpyi si yii sìɲɛɛŋi sanni ná Bɛnzhama yaha pi a ma mɛ. Ŋka kampyi mii à yaa mii u pôɔn ná pyìbil'e, lire tèni i sí n-pôɔn pi e.»

15 Ŋyɛ Yusufu yyahafeebil'à uru bùɲyɛŋi lwó, wyérɛŋi i pi mpyi a yaa pi à ŋkèɛge ke, maa uru fiigii shuunni lwó. Ka pi ná Bɛnzhama si yîri mà kàre Yusufu yyére Misira e. 16 Tèni i Yusufu à Bɛnzhama ɲya ná pi e ke, ka u u jwo u báarapyiibii ɲùŋufooŋ'á «Mpii shiinbii lèŋɛ pyɛnge e, maa yatɔɔge kà bò a shwɔhɔ, pi sí canŋalyige lyî ná mii yabiliŋi i niɲjaa.»

17 Ka nàŋi si lire pyi. Maa ŋkàre ná pi e Yusufu pyɛnge e. 18 Yusufu yyahafeebil'à pi ɲya pi à kàre ná pire e Yusufu pyɛnge e ke, ka pi i fyá, maa jwo «Wyérɛŋi u à kwôro toɲcyiige e wuu bɔrigil'e ke, mu sí n-ta lire kurugo, pi à pa ná wuu e naha ŋke cyage e. sí wwɔ wuu na ɲcû mpyi pi bilii, si wuu dùfaanyi ta mú.»

19 Tire fyagare funŋke e, pi à file Yusufu báarapyiibii ɲùŋufooŋi na, pyɛnge ɲwɔge na, maa jwo ná u e. 20 Pi a jwo: «Yàkeŋi yaha, wuu ɲùŋufooŋi, wuu à têl'a pa sùma shwɔ naha. 21-22 Wuu sùmaŋi shwɔɲcyiini na, wuu à núr'a nɔ wuu tashwɔnge e ke, wuu à bɔrigii múgo mà sùmaŋi lwɔɔre ta wani, uye ɲwɔ na. Wuu ɲyɛ a wyérɛŋi lefooŋi cè wuu bɔrigil'e mɛ. Numɛ wuu à núru ná uru wyérɛŋi i wuye cye e mpa ŋkan. Wuu à pa ná wyérɛŋi wabɛr'e mpa sùmaŋi wà shwɔ.» 23 Ka báarapyiibii ɲùŋufooŋi si jwo pi á «Tapege ɲyɛ mɛ, yii àha lire tɛ̀gɛ yiye funŋɔ pɛn mɛ. Yii Kileŋi, yii tuŋi u Kileŋi, uru u à uru wyérɛŋi yaha yii bɔrigil'e. Ná lire bà mɛ, sùmaŋi lwɔɔre yii à kan ke, ur'à nɔ mii na.» Nàŋ'à puru jwo a kwɔ ke, maa mpa ná Simiyɔn e mà pa ŋkan pi á.

24 Maa pi lèŋɛ Yusufu bage e, maa lwɔhɔ kan pi à pi tooyi jyé, maa yalyîre kan pi dùfaanŋy'á. 25 Pi à pa ná bùɲyɛŋi yaayi ɲjemu i Yusufu mɛɛ na ke, ka pi i yire bégel'a yaha, na u sigili canvwuge na. Yi mpyi a jwo pi á na pi ná Yusufu sí n-pa lyî siɲcyan u pyɛnge e.

26 Yusufu à pa tèni ndemu i ke, ka pi i yire yaayi kan u á, maa niŋkure sín u taan, maa fwù kan u á sèl'e. 27 Ka Yusufu si pi yíbe «Yii à cùuŋɔ la? Yii tuŋi kyaa yii à jwo na u à lyɛ ke, u à cùuŋɔ la? U saha na ɲyɛ ɲyii na la?» 28 Ka pi i u pyi «Mu bilinaŋi u ɲyɛ wuu tuŋi ke, u ɲyɛ ɲyii na, u à cùuŋɔ.» Ka pi i núr'a niŋkure sín Yusufu taan, maa u shére.

29 Tèni i Yusufu à u jiriŋwɔrɔɲɛɛŋi Bɛnzhama ɲya ke, maa jwo «Yii cɔɔnŋi kyaa yii à jwo ke, uru u ɲyɛ ŋge la?» Ka pi i jwo «Uru wi.» Ka Yusufu si jwo Bɛnzhama á «Mii jyaŋi, Kile u jwó le ma á.» 30 Ka Bɛnzhama ɲyaŋi funntange si Yusufu ta fo mà mɛɛsuu tîrige u funŋ'i. Ka u u fyâl'a jyè u baashɔnge e, maa mɛɛ sú.

31 Puru ɲwɔhɔ na, u à u yyahe jyé, maa fworo u baashɔnge e. Mɛɛsuuni lage saha mpyi u na, ŋka u à jà a cû uye na. Maa jwo u báarapyiibil'á na pi a ma ná yalyîre e. 32 Ka pi i Yusufu ɲjyìŋi wwû uye kanni na, maa u sìɲɛɛbii wuŋi wwû uye kanni na. Misira shiinbii pi mpyi ná pi e ke, maa pire wuŋi wwû uye kanni na, ɲaha na yɛ Misira shiinbii mpyi na ɲɛɛg'a lyî ná *Eburu shiinbil'e mɛ. Mà tàanna ná pi Kile kuni i, lire ɲyɛ a tíi mɛ. 33 Ka pi i Yusufu sìɲɛɛbii tìŋɛ u yyaha na, lyɛga lyɛga, mà lwó niŋjyeŋi na mà kàre nimbileni na. Ka pi kàkyanhala wuubii si wá na piye wíi. 34 Yalyîre ti mpyi Yusufu taan ke, ka u u tire tà kan pi á. Maa pi sanmpii nàzhanŋi fiigii kaŋkuro kan Bɛnzhama á. Ka pi i lyî maa bya, maa mùguro ná Yusufu i.

44

Yusufu à u yyahawuubii kàanmucya a wíi sahaŋki.

1 Ŋyɛ puru ɲwɔhɔ na, Yusufu à yi jwo u báarapyiibii ɲùŋufooŋ'á «Mpii shiinbii bɔrigii ɲî ɲî sùmaŋi na, pi fànhe sí n-jà ŋgemu na ke, uru kan pi á. Maa pi puni wyérɛŋi taha taha sùmaŋi na pi bɔrigil'e. 2 Maa nta a mii wyèrɛfyiiŋi fùɲɲcwokwuuni le pi puni nimbileni boni i, u wyérɛŋi ɲuŋ'i.» Ŋyɛ bà Yusufu à yi jwo mɛ, ka báarapyiibii ɲùŋufooŋi si li pyi amuni.

3 Ŋyèg'à múgo ke, ka pi i kuni kan *Yakuba jyaabil'á. Ka pi i pi tugure taha pi dùfaanyi ɲuŋ'i mà kàre. 4 Pi à fworo kànhe e ke, mà pi ta pi sàha ŋkwɔ a laaga wwû mɛ, ka Yusufu si

u báarapyiibii ɲùŋufooŋi yyere, maa yi jwo u á na u yîr'a taha pi fye e wahawaha, na u aha nɔ pi na, u u yi jwo pi á «Ɲaha na yii à kacɛnni fwooni tò ná kapiini i yɛ? 5 Ta yii ɲyɛ a mii ɲùŋufooŋi fùŋɲcwokwuuni lwɔ́ mɛ, ná nde e u maha cɛɛre pyi ke? Yii à kapii nimbwoo pyi amɛ dɛ!»

6 Ɲyɛ báarapyiibii ɲùŋufooŋ'à pi kɔ̀r'a ta ke, maa yi jwo pi á amuni. 7 Ka pi i u pyi «Wuu ɲùŋufooŋi, ɲaha na mu na puru jwumpe shiŋi yu yɛ? Kile u wuu shwɔ lire kani shiŋi na. 8 Wyérɛŋi wuu à ɲya wuu bɔrigil'e ke, wuu ɲyɛ a yîri ná u e *Kana kìni i mà pa ŋkan mu á mà? Di wuu sí n-pyi si wyèrɛfyin, lire ɲyɛ mɛ sɛɛn yu mu ɲùŋufooŋi bage e yɛ? 9 Ɲyɛ nde fùŋɲcwokwuuni ká ɲyɛ wuu shin maha shin ɲuŋ'i ke, yii urufoo bò, wuu sanmpii sí n-pyi yii bilii.» 10 Ka báarapyiibii ɲùŋufooŋi si jwo «Ɲyɛ ɲje yii à jwo ke, mii à ɲɛɛ, ŋka fùŋɲcwokwuuni ká nta shinŋi ŋgemu ɲuŋ'i ke, urufoo u sí n-pyi mii biliwe, yaaga sì n-pyi yii sanmpii na mɛ.»

11 Ka pi puni si ntíl'a pi bɔrigii tîrige, maa cyi múgo. 12 Ka báarapyiibii ɲùŋufooŋi si wá na bɔrigii funŋyi wíi. Maa ku sìi pi puni niɲjyeŋi na, mà pa ŋkwɔ̀ nimbileni na. Ka fùŋɲcwokwuuni si sà nta Bɛnzhama boni i. 13 L'à pyi amuni ke, ka li i tatɛ̀nge fô pi na fo pi na pi vàanntiɲyi cwuun. Maa núr'a pi tugure taha dùfaanyi na, maa núru kànhe e.

Zhuda à Yusufu ɲáare Bɛnzhama kyaa na

14 Ka *Zhuda ná u sìɲɛɛbii si ŋkàre Yusufu pyɛnge e, mà sà u ta wani sahaŋki, maa niŋkure sín u taan maa u shéɛre. 15 Ka u u jwo pi á «Ɲaha kafiile yii à pyi amɛ yɛ? Yii ɲyɛ a cè na mii shiŋi maha kaŋwɔhɔni ɲaa mà?» 16 Ka Zhuda si jwo «Wuu ɲùŋufooŋi, ɲaha wuu sí n-jwo bɛ? Jwumɔ sàha ɲyɛ wuu á mɛ, di wuu sí wuye shwɔ n-jwo nde kani na yɛ? Kile à wuu ɲwɔhɔ múgo wuu kapyiiŋkil'e. Numɛ, wuu mpii wuu à pyi wuu ɲùŋufooŋi bilii, wuu ná ŋge u boni i fùŋɲcwokwuun'à ɲya ke.» 17 Ka Yusufu si jwo: «Kile u na shwɔ nde kani shiŋi mpyiŋi na. Mii fùŋɲcwokwuun'à ɲya ŋgemu u bor'e ke, uru kanni, u sí n-pyi mii biliwe. Yii sanmpii pi ke, yaaga ɲyɛ mii ná yii shwɔhɔl'e mɛ. Yii a sì yii tuŋi yyére.»

18 Ka Zhuda si file Yusufu na, maa yi jwo u á: «Mii ɲùŋufooŋi, maye sanŋa yaha, maa ma bilinaŋi yaha u jwo ná mu i. Ma hà lùuni yîrige na taan mɛ. Sèeŋi na, mu ná saanŋi Farɔn tayîrige ɲyɛ niŋkin fànhe e. 19 Mii ɲùŋufooŋi, wuu paɲcyiini naha, mu u ná wuu yíbe na wuu tuŋi saha na ɲyɛ wani la? Na cɔɔnfooŋi wabɛrɛ na ɲyɛ wuu á la? 20 Ka wuu u mu pyi na wuu tuŋi na ɲyɛ wani, u à lyɛ, na wuu cɔɔnŋi wà na ɲyɛ wani mú, wuu tuŋ'à uru si, mà u ta u à lyɛ sèl'e mà kwɔ̀. Yyahafoo ná mpyi uru ŋge cɔɔnŋ'á mú, ŋka ur'à kwû, pi shuunniŋi mpyi jiriŋwɔrɔɲɛɛ. Ɲyɛ cɔɔnfooŋi kanni u ɲyɛ wani numɛ, u kyal'à táan wuu tuŋ'á sèl'e. 21 Mu à jwo na wuu a ma ná u e mu yyére, bà mu si mpyi si u ɲya mɛ. 22 Ka wuu u mu pyi na pyàŋi sì n-jà n-yîri u tuŋi taan mɛ. Lire ká mpyi, tufooŋi sí n-kwû. 23 Ka mu u jwo wuu á na, wuu cɔɔnŋi ká mpyi u ɲyɛ a pa mɛ, na mu saha sì wuu cumu lemɛ ɲwɔ mɛ.

24 Tèni i wuu à núr'a kàre wuu tuŋi yyére ke, ka wuu u mu jwumpe niɲjwumpe taha u á. 25 Canŋke wuu tuŋ'à jwo na wuu núr'a pa sùmaŋi wà shwɔ ke, 26 wuu à yi jwo u á, na wuu sì n-jà n-pa ná wuu cɔɔnŋi ɲyɛ ná wuu e mɛ, ɲaha na yɛ *Misira nàŋ'à jwo na, wuu cɔɔnŋi ká mpyi u ɲyɛ ná wuu e mɛ, uru sì wuu cumu lemɛ ɲwɔ mɛ. 27 Mu bilinaŋi, wuu tuŋ'à jwo «Yii à cè na mii cwoŋi Arasɛli à pùnampyire shuunni sì mii á, 28 niŋkin à wil'a fô, mii na sɔ̂nŋi sige yaage kà ku si nta k'à uru cû. 29 Yii aha mpa ŋge lwɔ́ mú, yaaga ká u ta wani, yii sí mii niɲjyekwɔŋi yaha mii u kwû nàvunŋke e.»

30 Ɲyɛ numɛ wuu aha núr'a kàre mu bilinaŋi, wuu tuŋi yyére, mà li ta pyàŋi u ɲyɛ u karigii puni ke, uru ɲyɛ ná wuu e mɛ, 31 nàvuŋke sí u niɲjyekwɔŋi bò. Lire tèni i, wuu pi ɲyɛ mu bilibii ke, wuu pi sí n-pyi lire ɲùŋke. 32 Mii ɲùŋufooŋi, mii u à jwo na mii sí n-yyére ná pyàŋi ɲùŋɔ karigii puni i. Mii aha mpyi mii ɲyɛ a núru ná u e u tuŋi yyére mɛ, lire tèni i, mii ɲcɛ̀ɛgɛ wuu, u sí n-pyi tèrigii puni i u yyahe taan. 33 Lire kurugo, mii ɲùŋufooŋi, maye sanŋa yaha, maa na yaha si ŋkwôro naha pyàŋi cyaga, si mpyi mu biliwe, maa pyàŋi yaha u a sì ná u yyahafeebil'e pyɛngɛ. 34 Di mii sí n-kàre n-jwo na tuŋi yyére mà li ta pyàŋi ɲyɛ ná mii i mà yɛ? Ei! Mii sì n-jà n-kàre zà na tuŋi kyaaga wuŋi ɲya mɛ!»

45

Yusufu à uye cyêe u sìɲɛɛbii na

1 Ɲyɛ *Zhuda à kwɔ̀ puru jwumpe na ke, Yusufu ɲyɛ a jà a cû uye na sùpyire shwɔhɔl'e mɛ, ka u u sêe maa jwo sùpyire puni ti fworo bage e. Tèni i Yusufu à uye cyêe u sìɲɛɛbii na ke, sùpyaŋi wabɛrɛ mpyi ná pi e mɛ. 2 Yusufu à mɛɛ sú, fo *Misira shiinbii pi mpyi ntaani na ke, pir'à u mɛɛni lógo, ka pure jwumpe si nɔ Farɔn pyɛngɛ.

3 Ka Yusufu si yi jwo u sìɲɛɛbil'á «Mii u ɲyɛ Yusufu! Mii tuŋi saha na ɲyɛ shì na la?» ka pi i fyá fo pi ɲyɛ a jà a u ɲwɔ shwɔ mɛ. 4 Ka u u yi jwo pi á lùtaan na «Yii file na na.» Pi à file u na ke, ka u u jwo «Mii u ɲyɛ yii sìɲɛɛŋi Yusufu, ŋge yii à pérɛ cwɔhɔmpil'á pi i ŋkɛ̀ɛge Misira e ke. 5 Yii wà ɲyɛ a yaa u funŋke pɛn u u uye la wwû na yii à mii pérɛ naha mɛ. Kile u à mii tùugo naha yii yyaha na, bà mii si mpyi si sùpyire tà shwɔ kwùŋi na mɛ. 6 Kategе yyee shuunni

cyi ɲyɛ ɲcyii kìni i. Ŋyɛ faaŋi saha sì n-jà n-pyi mɛ, sùmaŋi mú sì n-kwɔ̀n mɛ, fo yyee kaŋkuro ká ntòro sahaŋki 7 Kile u à mii tùugo yii yyaha na naha, bà yii tùluge si mpyi si ŋkwôro ɲìŋke na si ɲyaha mɛ. 8 Yii bà pi à mii tun naha mɛ, Kile yabiliŋi wi. U à mii tìŋɛ naha, maa mii pyi Farɔn kacwɔnrɔŋi niɲcyiiŋi, maa mii yaha u bage puni ɲùŋke na, maa mii pyi Misira kìni puni ɲùŋufembwɔhe.

9 Ŋyɛ yii a fyâa, yii a sì mii tuŋi yyére, yii i sà yi jwo u á na u jyaŋi Yusufu à jwo na Kile à uru pyi Misira kìni puni ɲùŋufooŋi. Na u a fyâa, u a ma naha uru yyére. 10 Na u sí n-pa n-tɛ̀ɛn uru taan Gozheni i, u ná u pyìibii ná u ɲampyiyi, ná u yatɔɔre ná u cyeyaayi puni. 11 Na uru sí n-pa yalyîre kan u á, ɲaha na yɛ kategе sí n-pyi yyee kaŋkuro funŋ'i sahaŋki. U aha mpa naha u ná u pyɛngɛ shiinbii ná u yatɔɔre sì n-fô yaag'e mɛ. 12 Yii yabilimpii ɲyii wà li na, mii kàntugo wuŋi Bɛnzhama yabiliŋi ɲyii ɲyɛ li na, na mii Yusufu u ɲyɛ na yu ná yii e. 13 Pèente ti ɲyɛ mii i naha Misira kìni i ke, ná yii yabilimpii mu à ndemu ɲya ke, yii a sì, yii sà li jwo mii tuŋ'á. Lire kàntugo, yii i nta, yii a ma ná na tuŋi i naha fwɔfwɔ.»

14 Ŋyɛ Yusufu à puru jwo ke, maa cyeyi míginɛ u cɔɔnŋi Bɛnzhama yacige e maa mɛɛ sú, ka Bɛnzhama mú si u wuyi míginɛ Yusufu yacige e, maa mɛɛ sú. 15 Ka Yusufu mɛɛsuwuŋi si u cyeyi míginɛ u yyahawuubii puni niŋkin niŋkin yaciy'e. Ka pi i nta a jwo ná u e.

Farɔn à Yakuba yyere na u pa ntɛ̀ɛn Misira kìni i

16 Ŋyɛ tèni i Yusufu sìɲɛɛbii mpaŋ'à nɔ Farɔn ná u kìni yyaha yyére shiinbii na ke, ka lire si ntáan pi e. 17 Ka Farɔn si Yusufu yyere, maa yi jwo u á «Yi jwo ma sìɲɛɛbil'á na pi pi dùfaanyi tugo sùmaŋi na, pi núru pi a sì *Kana kìni i. 18 Na pi aha nɔ wani, pi pi tuŋi ná pi pyɛngɛ shiinbii puni lwɔ́, pi a ma, pi pa ntɛ̀ɛn naha na taan. Mii sí *Misira kìni tacɛnŋke kà kan pi á. Pi sí n-pa a kìni ɲjyìŋi niɲcɛnŋi lyî.» 19 Maa jwo Yusufu á sahaŋki «Yi jwo ma sìɲɛɛbil'á na mii à jwo pi shɔnyi wòtorobii pìi lwɔ́ naha Misira e, pi i sà pi pyìibii ná pi cyeebii ná pi tuŋi lwɔ́, pi a ma. 20 Pi aha mpyi pi ɲyɛ a jà a pa ná yaayi y'e mɛ, lire kà pi funŋɔ pɛn mɛ, ɲaha na yɛ Misira kìni tacɛnyi puni niɲcɛnŋke ku sí n-kan pi á.»

21 Ŋyɛ Farɔn à ndemu jwo ke, ka *Yakuba jyaabii si lire pyi. Ka Yusufu si shɔnyi wòtorobii pìi kan pi á, mà tàanna ná Farɔn jwumpe e. Maa ɲjyìŋi wà kan pi á na pi a uru lyî kuni na. 22 Maa vàanvɔnyɔ kan pi puni niŋkin niŋkinŋ'á, maa wyèrɛfyiŋi darashii ŋkwuu taanre ná vàanvɔnyɔ kaŋkuro kan Bɛnzhama á. 23 Maa dùfaanmpeeye kɛ tugo Misira ɲjyìŋi niɲcɛnŋi na, maa dùfaancyaa kɛ tugo sùmapyaŋi ná bwúuruŋi ná ɲjyìŋi shiŋi wabɛrɛ na, pi i sà yire puni kan uru tuŋ'á, bà pi si mpyi pi aha ma, pi uru pyi kuni ɲjyìŋi mɛ. 24 Lire ɲwɔhɔ na, u à kuni kan u sìɲɛɛbil'á na pi a sì. Maa jwo pi á «Yii àha ŋkwɔ̀ ntùn kuni na mà dɛ!»

25 Ka pi i yîri Misira e, mà kàr'a sà nɔ Kana kìni i, pi tuŋi Yakuba yyére. 26 Pi à nɔ ke, ka pi i yi jwo pi tuŋ'á «Yusufu na wá shì na! Uru yabiliŋi u à tɛ̀ɛn Misira kìni ɲùŋɔ na.» Ka li i Yakuba pâa maa u yákiliŋi wurugo fo u à fyâha fyiii, ɲaha na yɛ u ɲyɛ a dá pi jwumpe na mɛ. 27 Ŋka jyafeebil'à pa a Yusufu jwumpe puni yu u á tèni ndemu i ke, shɔnyi wòtorobii Yusufu mpyi a yaha a pa u talwɔ́ge e, ka u u pire ɲya ke, ka u yákiliŋi si nta a tɛ̀ɛn. 28 Maa jwo «Mii jyaŋi Yusufu na ɲyɛ shì na la? Mii saha ɲyɛ na yaaga caa mà tòro lire na mɛ. Mii kɛ̀ɛge zà na ɲyiini tɛ̀gɛ u na mà jwo mii u kwû ke.»

46

Yakuba kàreŋkanni Misira kìni i.

1 *Yakuba niŋkàriŋi *Misira e, u à kàre ná u cyeyaayi puni i. U à sà nɔ Bɛrisheba e ke, maa sáraya wwû u tuŋi Ishaka u Kileŋi á. 2 Ka Kile si uye cyêe u na kuru numpilage e, maa u yyere «Yakuba, Yakuba!» Ka u u jwo «Yo!» 3 Ka Kile si jwo «Mii u ɲyɛ Kile, mu tuŋi u Kileŋi. Ma hà raa fyáge si ŋkàre Misira e mɛ, ɲaha na yɛ mii sí mu tùluge ɲyaha wani kuru cyage e. 4 Mii, Kile yabiliŋi u sí n-kàre ná mu i Misira e, mii yabiliŋi mú u sí n-pa mu yige wani si núru mpa naha. Yusufu yyére, mu sí n-kwû, uru mú u sí mu ɲyiigii tò.»

5 Ŋyɛ Yakuba à yîri Bɛrisheba kànhe e. Farɔn mpyi a wòtorobii mpiimu yaha pi sà u lwɔ́ ke, ka u jyaabii si u lèŋɛ pire wòtorobil'e, ná pi cyeebii ná pi pyìibii. 6 Maa pi yatɔɔre mú lwɔ́, ná yaayi puni pi mpyi a ta *Kana kìni i ke. Ka Yakuba ná u pyɛnge shiinbii puni si ŋkàre Misira e 7 Lire pyiŋkanni na Yakuba à kàre Misira kìni i ná u pyɛnge shiinbii puni i: u jyaabii, ná u pùcɛribii, ná u ɲampyire.

Yakuba pyɛngɛ shiinbii mɛyi

8 Ŋyɛ *Yakuba pyìibii ná u ɲampyire pi à kàre *Misira e ke, pire mɛyi yi ɲyɛ ɲje. U jyaŋi niɲcyiiŋi mɛge ku ɲyɛ Urubɛn. 9 Urubɛn jyaabii pi mpyi, Kyanɔki, Palu, Kyezirɔn, ná Karimi. 10 Simiyɔn wuubii pi mpyi Yemuwoli, Yamini, Owadi, Yakɛn, Zokyari, Shawuli. *Kana shin u mpyi Shawuli nuŋi. 11 *Levi wuubii pi mpyi Gerishɔn, Kehati, Mɛrari. 12 *Zhuda wuubii pi mpyi Ɛri, Ona, Shela, Pɛrɛzi, ná Yeraki. Ŋka Ɛri ná Ona mpyi a kwû Kana kìni i. Pɛrɛsi u jyaabii pi mpyi Kyezirɔn ná Kyamuli. 13 Isakari wuubii pi mpyi Tola, Puva, Yobo ná Shimirɔn. 14 Zabulɔn wuubii pi mpyi Sɛrɛdi, Elɔn, ná Yalɛli. 15 Tire pùnampyire Leya à si

Yakuba á, mà pi yaha Mɛsopotami kìni i, ná u pworoŋi Dina. Leya pyìibii ná u ɲampyire na mpyi shiin beɲjaaga ná kɛ ná taanre. 16-18 Ŋyɛ bilicwoŋi Laban mpyi a kan u pworoŋi Leya á ke, uru mɛge mpyi Zilipa, u à Gadi ná Ashɛri si Yakuba á. Gadi jyaabii pi mpyi Sifiyɔn, Kyagi, Shuni, Ezibɔn, Eri, Arɔdi, ná Arɛli. Ashɛri wuubii pi mpyi Yimina, Yishiva, Yishiwi, Beriya ná pi pùcɛrɛŋi Serakyi. Beriya wuubii pi mpyi Kyɛbɛri, ná Malikiyɛli. Zilipa pyìibii ná ɲampyire mpyi shiin kɛ ná baani. 19 Yakuba cwoŋi Arasɛli u jyaabii mpyi Yusufu ná Bɛnzhama. 20 Yusufu à jyaa shuunni ta Misira e, pire pi mpyi Manase ná Efirayimu. U cwoŋi Asanati, u à pire si u á. Asanati na mpyi Potifira pworoŋi wà. Potifera na mpyi Ɔni kànhe sáragawwuŋi wà. 21 Bɛnzhama jyaabii pi mpyi Bela, Bɛkɛri, Ashibɛli, Gera, Naamani, Ɛki, Ɔrɔshi, Mupimi, Kwupimi ná Aridi. 22 Arasɛli pyìibii ná ɲampyire mpyi shiin kɛ ná sicyɛɛre.

23-25 Ŋyɛ bilicwoŋi Laban mpyi a kan u pworoŋi Arasɛli á, na u mɛge mpyi Bila ke, u à Dan ná Nɛfitali si Yakuba á. Dan jyaŋi u mpyi Kwushima. Nɛfitali jyaabii pi mpyi Yazɛli, ná Guni, Yezɛri, ná Shilɛmu. Zilipa pyìibii ná u ɲampyire na mpyi shiin baashuunni. 26 Sùpyire t'à kàre Misira e ná Yakuba e ke, u yabiliŋi jyaabii ná u ɲampyire, pi puni mpyi shiin beetaanre ná baani. U napworibii ɲyɛ a tòro mɛ.

27 Ŋyɛ jyaa shuunni mú à si Yusufu á Misira e, lire pyiŋkanni na, Yakuba ná u shiinbii pun'à bê shiin beetaanre ná kɛ na Misira e.

Yakuba ná u pyɛngɛ shiinbil'à nɔ Misira e

28 Ŋyɛ mà jwo *Yakuba u kuni lwó u a ŋkɛ̀ege *Misira kìni i ke, u à *Zhuda yaha a kàre uye yyaha na, Yusufu yyére, u sà yi jwo u á na uru wá na ma Misira e, Gozheni kùluni i.

29 Yusufu à yire lógo ke, ka u u shonge wòtoroŋi wà bégel'a kàr'a sà u tuŋi Yakuba ɲùŋɔ bɛ? Gozheni i. U à nɔ u tuŋi na ke, maa u cyeyi míginɛ u tuŋi yacige e, maa mɛɛ sú sèl'e. 30 Ka Yakuba si jwo Yusufu á «Numɛ, mii mɛ́ɛ ká ŋkwû, lire ɲyɛ a waha mii na mɛ, ɲaha na yɛ mii à mu ɲya a kwò, mà cè na mu saha na ɲyɛ shì na.» 31 Ka Yusufu si yi jwo u sìɲɛɛbii ná u pyɛngɛ shiinbii sanmpil'á «Mii sí sà yi jwo Farɔn á na mii sìɲɛɛbii ná mii tuŋi shiinbii pi mpyi *Kana kìni i ke, na pi à pa. 32 Mii sí yi jwo u á na mii shiinbii na ɲyɛ yatombyii, si yi jwo u á na yii à pa ná yii sikyaabii, ná yii mpàabii, ná yii nìiyi, ná yii cyeyaayi puni i. 33 Farɔn ká yii yyere, maa yii yíbe «Ɲaha báara fiiwe yii na mpyi yɛ?» 34 yii yi jwo u á «Mu bilibii na yatɔɔre byíi mà lwó pi nàŋkocyɛɛre e fo numɛ, wuu ná wuu tiibii pun'à lire pyi.» Lire ká mpyi, u sí yii yaha yii pi tɛ̀ɛn Gozheni kùluni i, ɲaha na yɛ mà tàanna ná pi Kile kuni i, Misira shiinbii ɲyɛ a yaa pi a wwûu karii na ná yatombyiibil'e mɛ.»

47

Yusufu à u pyɛngɛ shiinbii cyêe Farɔn na

1-2 Ŋyɛ Yusufu à kàre ná u sìɲɛɛbii pì kaŋkure e, maa sà yi jwo Farɔn á «Mii tuŋi ná mii sìɲɛɛbil'à yîri *Kana kìni i mà pa, ná pi mpàabii, ná sikyaabii, ná nìiyi, ná pi cyeyaayi puni i. Pi ɲyɛ Gozheni kùluni i.» U à puru jwo a kwò ke, maa pire sìɲɛɛbii kaŋkuruŋi cyêe u na. 3 Ka Farɔn si pi yíbe «Báaraŋi ŋgire yii na mpyi yɛ?» Ka pi i u pyi: «Wuu ɲùŋufooŋi, wuu na ɲyɛ yatombyii, wuu tiibii fiige. 4 Wuu à pa nàmpantɛɛnre na mu kìni i. Wuu wuuni i, yalyîre sàha ɲyɛ wuu yatɔɔr'á mɛ. Kateg'à pêe Kana kìni i. Wuu yaha wuu u ntɛ̀ɛn Gozheni kùluni i.»

5 Ka Farɔn si jwo Yusufu á «Ŋyɛ ná mu tuŋi ná mu sìɲɛɛbii s'à pa mu yyére, 6 *Misira kìni li nde mu taan, ma tuŋi ná ma sìɲɛɛbii yaha kìni tacɛnɲyi puni niɲcɛnŋke e, Gozheni kùluni i. Mu aha pìi ta ma cìnmpyibiil'e mpiimu pi à yatombyiini cè sèl'e ke, maa pire yaha pi a mii yabiliŋi yatɔɔre nâha.»

7 Ka Yusufu si mpa ná u tuŋi *Yakuba e mà pa ɲcyêe Farɔn na. Ka Yakuba si jwó le Farɔn á. 8 Farɔn à Yakuba ɲya u à lyɛ ke, ka u u u yyeegii dáŋi yíbe. 9 Ka Yakuba si u pyi: «Mii yyee ŋkuu ná beɲjaaga ná kɛ u ɲyɛ niɲjyee, cyire mii à pyi ɲani na. Mii ɲyɛ a lyɛ sèl'e mɛ, mii tìiŋi mú s'à waha, mii si n-jà shì nintɔɔnwɔ ta, na tiibii fiige mɛ.» 10 U à puru jwo ke, maa jwó le Farɔn á sahaŋki, maa nta a kàre.

11 Ka Yusufu si cyage kà kan u tuŋi ná u sìɲɛɛbil'á bà Farɔn mpyi a yi jwo mɛ, u à kìni tacɛnŋke kà kan pi á, Gozheni kùluni i. 12 Maa ɲjyì kan pi á mà tàanna ná sùpyire dáŋi i.

Kateg'à nâara Misira e sahaŋki

13 Ŋyɛ ɲjyì yaaga sàha mpyi na ntaa *Misira kìni puni i mɛ, kategе mpyi a nâara sèl'e. Ka Misira ná *Kana kìrigii sùpyire fànhe si ŋkwò fo mà cwɔgɔ kategе cye e. 14 Ka Yusufu si sùmaŋi péɾɛ pi á, maa cyire kìrigii wyéɾɛŋi puni shwɔ mà yaha nàfuuŋi tamârage e Farɔn mɛɛ na.

15 Misira kìni ná Kana kìni wyéɾɛŋ'à pa ŋkwò tèni ndemu i ke, ka Misira shiinbii si mpa Yusufu yyére maa yi jwo u á «Yalyîre kan wuu á, ma hà wuu yaha kategе ku bò mɛ. Wyéɾɛ saha ɲyɛ a sìi wuu á mɛ.» 16 Ka Yusufu si yi jwo pi á «Wyéɾɛ ká mpyi u ɲyɛ yii á mɛ, yii pa yii yatɔɔre fáa sùmaŋi na.» 17 Ka pi i wá na ma ná pi yatɔɔre e yyeeni puni i Yusufu yyére. Ka u u wá na pi shɔnyi ná mpàabii ná sikyaabii ná nìiyi ná dùfaanyi fáre sùmaŋi na.

18 Lire yyeen'à pa ŋkwɔ̀ ke, ka pi i mpa Yusufu yyére sahaŋki, maa yi jwo u á «Wuu
ɲùŋufooŋi, wuu wyérɛŋ'à kwɔ̀, wuu à pa ná wuu yatɔɔre puni i mu yyére. Wuu sì li ŋwɔhɔ
mu na mɛ, yaaga sàha ɲyɛ wuu pi kan mu á ná wuu yabilimpii ná wuu taare bà mɛ. 19 Ma hà
ɲɛɛ wuu yaha wuu kwû ma taan mɛ, wuu taare kà ŋkwôro sùpyiibaa mɛ. Wuu ná wuu taare
shwɔ, yalyîre kan wuu á. Wuu ná wuu taare sí n-pyi Farɔn yahare e. Wuu la ɲyɛ sì ŋkwû si
wuu taare yaha sùpyiibaa mɛ, sùma kan wuu á, wuu nûgo. 20 Ka Yusufu si Misira taare puni
shwɔ Farɔn mɛgɛ na, ɲaha na yɛ, kateg'à ta Misira shiinbil'e ke, ka pi i pi taare puni péré
Farɔn á.

Lire pyiŋkanni na taare pun'à pa mpyi Farɔn woro. 21 Ka Misira kìni sùpyire puni si mpa
mpyi Farɔn bilii, mà lwó kìni ɲùŋke kà na, ma sà fworo ku sanŋke na. 22 Taare t'à kwôro
shwombaa ke, tir'à pyi sáragawwuubii woore. Farɔn mpyi a *saliyaŋi wà tìŋɛ sáragawwuubii
kurugo, nte u mpyi na ŋkaan pi á ke, tire mpyi a jà na pi ɲwɔ caa. Lire l'à pi ta pi ɲyɛ a pi
taare péré mɛ.

23 Ka Yusufu si yi jwo sùpyir'á «Ŋyɛ numɛ, mii à yii ná yii taare shwɔ a kan Farɔn á niɲjaa.
Mii sí sùmashiŋi kan yii á yii nûgo. 24 Ŋka sùmakwɔɔngii ká nɔ, yii sí sùmaŋi táa tatáayi kaŋkuro,
si taaga niŋkin kan Farɔn á. U sanŋi sí n-pyi shiŋi, ná yii pyɛngɛ shiinbii ɲwɔlyiŋi.

25 Ka pi i Yusufu pyi «Wuu ɲùŋufooŋi, mu à wuu shwɔ kategе na. Ŋyɛ ná mu s'à lire kacɛnni
nimbwoni pyi wuu á, wuu sí n-pyi Farɔn bilii.» 26 Ka Yusufu si to le Misira kìni i: «Nùŋgwɔhɔ
maha nùŋgwɔhɔ, yii sí yii sùmaŋi nintaŋi táa tatáayi kaŋkuro si taaga niŋkin kan Farɔn á.»
Uru toŋi ɲyɛ wani fo niɲjaa. Sáragawwuubii u taare kanni t'à kwôro ti ɲyɛ a pyi Farɔn wooro
mɛ.

27 Ŋyɛ lire pyiŋkanni na, *Izirayɛli shiinbil'à tɛɛn Gozheni kùluni i, Misira kìni i. Ka pi
cyeyaayi ná pi pyìibii si mpa ɲyaha.

28 Lire kàntugo, *Yakuba à yyee kɛ ná baashuunni pyi Misira kìni i. U shìŋi yyeegii pun'à
bê yyee ŋkuu ná beeshuunni ná baashuunni na. 29 U tèekwûun'à nɔ ke, ka u u u jyaŋi Yusufu
yyere, maa yi jwo u á «Kampyi mii kyal'à táan mu á, ma tàange ná ma ɲwɔmɛfente cyêe na
na. Mii aha ŋkwû ma hà na tò Misira e mɛ, mii la ɲyɛ maa ma cyɛge le na cyiini ɲwɔh'i, maa
ŋkâa, na mu sì ɲɛɛ mii tò Misira e mɛ. 30 Mii aha ŋkwû, maa na buwuŋi lwó a yige Misira kìni
i, mà sà ntò na tulyeyi tatoŋke e.» Ka Yusufu si jwo ur'à yi lógo, na uru sí li pyi, bà u à yi jwo
mɛ. 31 Ka Yakuba si jwo «Lire tèni i, mu sí n-kâa mii á.» Ka Yusufu si ŋkâa. Lire kàntugo, ka
Yakuba si niŋkure sín u yasínniŋke ɲùŋɔ yyére, maa Kile pêe.

48

Yakuba à jwó le Yusufu jyaabil'á

1 Lire kàntugo, ka pi i mpa yi jwo Yusufu á, na u tuŋi *Yakuba ɲyɛ a cùuŋɔ mɛ. Ka Yusufu
ná u jyaabii shuunniŋi, Manase ná Efirayimu, si ŋkàre Yakuba taan. 2 Tèni i y'à jwo Yakuba
á na u jyaŋi Yusufu wá na ma u yyére ke, ka u u ŋkárama a yîr'a tɛɛn u yasínniŋke na.

3 Yusufu à pa ke, ka u u yi jwo u á «Kile Siŋi Punifol'à uye cyêe mii na Luzi kànhe e, *Kana
kìni i, maa jwó le mii á. 4 Maa jwo mii á «Mii sí pyìi niɲyahamii kan mu á, si mu shiinbii
ɲyaha, si pi pyi sùpyishi niɲyahawa, si nde kìni kan mu tùlug'á, li sí n-pyi pi wuu tèrigii puni
i.»» 5 Maa núr'a yi jwo Yusufu á «Pùnampyire shuunniŋi mu à ta naha *Misira kìni i, mà mii
ta mii sàha mpa mu yyére naha mɛ, Efirayimu ná Manase, pire sí n-pyi mii pyìi, bà Urubɛn
ná Simiyɔn ɲyɛ mɛ. 6 Ŋka pyìibii mu sí n-ta pire kàntugo ke, pire sí n-pyi mu yabiliŋi wuu.
Pi sí pi nàntan kɔɔge ta Efirayimu ná Manase cye kurugo. 7 Mii na lire pyi Arasɛli kurugo,
ɲaha na yɛ mii niɲjîriŋi Mɛsopotami kìni i, mu nuŋi Arasɛli à kwû mii á Kana kìni i, Efirata
kànhe taan. Ka mii i u tò kuru cyage e Efirata kànhe kuni na.» (Efirata kànhe pi maha mpyi
Bɛtilehemu numɛ.)

8 Yakuba à Yusufu pyìibii ɲya ke, ka u u jwo «Mpii pi ɲyɛ mpii yɛ?» 9 Ka Yusufu si jwo «Kile
à pùnampyire shuunniŋi ntemu kan mii á naha Misira e ke, tire ti.» Ka Yakuba si jwo «Maye
sanŋa yaha, maa pi file na na, bà mii si mpyi si jwó le pi á mɛ.»

10 Ŋyɛ lyage mpyi a Yakuba ɲyiɲyaani cyéɛŋɛ. U sàha mpyi na ɲaa na ɲcúu mɛ. Ka Yusufu
si u pyìibii file u na, ka u u pi lwó a taha u tooyi na, maa pi pur'a cû. 11 Maa jwo Yusufu á «Mii
mpyi a tɛɛn ná l'e na mii saha sí mu ɲya mɛ. Ŋka li le, Kile à li yaa mii à mu pyìibii yabilimpii
ɲya.» 12 Ka Yusufu si u pyìibii láha u tuŋi tooyi na, maa niŋkure sín ɲìŋke na u taan maa yyahe
cyígile.

13 Lire kàntugo, maa u jyaŋi Efirayimu yaha u kàniŋɛ cyage na, maa Manase yaha u
kàmɛnɛ woge na. Maa file ná pi e u tuŋi na, maa Efirayimu yyéreŋɛ tufooŋi kàmɛni na, maa
Manase yyéreŋɛ u kàniŋke na. 14 Ŋka u tuŋi Yakuba à u cyeyi para a taha, maa u kàniŋɛ
cyɛge taha Efirayimu ɲùŋke na, mà li ta uru u ɲyɛ cɔɔnfooŋi, maa u kàmɛni taha yyahafooŋi
Manase woge na. 15 Maa jwó le Yusufu á maa jwo

«Mii tulyage *Ibirayima ná mii tuŋi Ishaka, pir'à Kileŋi ŋgemu pêe ke, uru u jwó le mpii pyìibil'á.
Uru Kileŋi ɲyɛ ná mii i, mà lwɔ́ mii canzege na, mà pa bwɔ̀n numɛ na.
16 Kile Mɛlɛkɛŋi u à mii shwɔ kawagii puni na ke,
Uru u jwó le mpii pyìibil'á.
Mpii pyìibii pi mii mɛge pyi ku kwôro shi,
Mii tulyage Ibirayima ná mii tuŋi Ishaka mɛge kà mpîni mɛ.
Pi tùluge ku ɲyaha ɲìŋke na.»
17 Ŋyɛ Yusufu à li ɲya na u tuŋ'à u kàniŋɛ cyɛge taha cɔɔnfooŋi Efirayimu ɲùŋke na ke, ka li i mpɛn u e, ka u u tufooŋi kàniŋɛ cyɛge láha Efirayimu ɲùŋke na mà taha Manase woge na.
18 Maa jwo «Baba, mu à wurugo, ŋge u ɲyɛ jyafooŋi niɲcyiiŋi ke, uru u ɲùŋke na mu mpyi a yaa mu u ma kàniŋɛ cyɛge taha.» 19 Ŋka tufooŋi ɲyɛ a ɲɛɛ mɛ, maa jwo «Mii jyaŋi, mii à yi cè fo mà ɲwɔ. Manase u tùluge mú sí ɲyaha n-pyi shiŋi wà. U sí n-pyi shinbwo, ŋka u kàntugo wuŋi sí n-pêe u na. U cɔɔnŋi tùluge sí ɲyaha n-pyi shi niɲyahawa.» 20 Ka Yakuba si jwó le pi á kuru canŋke, maa jwo «*Izirayɛli shiinbii sí raa jwóɲi leni ná yii mɛge e. Pi sí n-pa a ŋko «Kile u jwó le yii á, bà u à u le Efirayimu ná Manase á mɛ.»» Lire pyiŋkanni na, Yakuba à Efirayimu yaha Manase yyaha na.
21 Lire ɲwɔhɔ na, ka u u yi jwo Yusufu á «Mii à na tashàge byanhara, ŋka Kile sí n-pyi ná yii e. U sí yii pyi yii núru yii tulyeyi kìni i, Kana kìni i. 22 Mà bâra lire na, mii sí mu kɔɔge ɲyaha n-tòro mu sìɲɛɛbii sanmpii woge taan. Mii sí Sikɛmu kùluni kan mu á. Mii à kuru shwɔ Amɔri shiinbii na, ná na kàshikwɔnŋwɔɔni ná sintaage e.

49

Yakuba à nùmpanŋa jwumpe jwo mà yyaha tíi ná u pyìibil'e

1 Lire kàntugo, ka *Yakuba si u jyaabii yyere maa jwo: «Yii a ma, yii i mpa bínni na taan,
karigii nimpaŋkii cyi sí nɔ yii na ke, mii sí cyire jwo yii á. 2 Yakuba jyaabii, yii a ma yii i mpa
bínni, yii lógo yii tuŋi *Izirayɛli* ɲwɔ na.

3 Urubɛn, mu u ɲyɛ mii jyaŋi niɲcyiiŋi,
Mu u ɲyɛ mii nànte yaage, mii à mu si mà mii ta nàɲjiiwe.
Pèente mu à ta ke, tir'a fànha tò mu sìɲɛɛbii sanmpii woore na.
Fànhe ku ɲyɛ mu i ke, kur'à ɲyaha mu sìɲɛɛbii sanmpii woge na.
4 Ŋka mu na ɲyɛ mu à jwo lwɔhɔ ŋkemu k'à dùgo ɲî a fworo na fwu ke, mu tɛɛnm'à pɛn.
Mu à dùgo ma tuŋi yasínniŋke ɲuŋ'i, maa wwɔ ná ma tuŋi cwoŋi w'e.
Lire kurugo, mu saha sì yyaha yyereŋi ta mɛ

5 Simiyɔn ná *Levi kapyiiŋkii ɲyɛ niŋkin,
pi maha pi kàshikwɔnŋwɔhɔgii lwúu marii kakyaare pyi.
6 Mii ɲyɛ a sìi ná pi e pi ŋgwòŋi i mɛ
Pi kapyiiŋkii mú sí ɲyɛ a táan mii á mɛ
Ŋaha kurugo yɛ mà pi lùyiriwuubii yaha, pi à sùpyire tà bò, pi pege kurugo.
Mà pi yaha bàhage na, pi à nùpyahii cyì sirakapanya *kwɔ̀n.
7 Mii à pi láŋa pi lùyirini kurugo, ɲaha na yɛ lùyirini l'à pi wà lire kapiini mpyiŋi na.
Mii à pi láŋa pi lùyirintoroni kurugo, ɲaha na yɛ lùyirintoroni l'à pi wà lire kapiini mpyiŋi na
Mii sí pi tùluyi pyi yi láha yiye na Izirayɛli kìni i,
Yi sí n-tɛ̀ɛn n-tɛ̀ɛn yiye Yakuba kìni† puni yyaha kurugo.

8 *Zhuda, mu sìɲɛɛbii sí raa mu pêre,
mu sí ma cyɛge taha ma zàmpɛɛnbii kaɲɛkwuunni na,
mu sìɲɛɛbii sí raa niŋkure sínni mu á.
9 Mii jyaŋi, Zhuda, mu na ɲyɛ mu à jwo cànraga
ku maha sà ɲaare maa sige yaare tà cû a kyà,
maa núr'a pa sínni, maa tooyi sànhana.
Mà ku yaha tasínage e, jofoo u sí ɲɛɛ n-jwo na uru sí ku kòrɔ n-yîrige yɛ?
10 *Saanre kàbiini sì n-fworo Zhuda pyɛnge e mɛ,
ɲùŋufente kàbiini sí n-kwôro u tùluge cye e,
*supyishiŋi sanŋi sí raa làampuŋi kaan u á,
si ŋkúu u á.
11 Zhuda, mu *ɛrɛzɛn cikɔɔge sí ɲwɔ sèe sèl'e,
fo si mpyi mu méɛ ká dùfaanŋke pwɔ k'e, lire sì yaaga kɛ̀ɛge mɛ.

---

* **49:2** Yakuba mɛge kà ku ɲyɛ Izirayɛli † **49:7** Yakuba kìni ná Izirayɛli kìni ɲyɛ niŋkin

Mu sí raa ma vàanntinŋke jyíi ɛrɛzɛnŋi lwɔh'e
s'a ma vàanntinmbwɔhe jyíi ɛrɛzɛnŋi sinmpe e.
12 Mu ɲyiigii sí raa ɲî ɛrɛzɛnŋi lwɔhe cye kurugo,
nùjirimpe sí mu ŋkyanhagii pyi cyi fíniŋɛ.

13 Zabulɔn tatɛɛnge sí n-pyi suumpe lwɔhe ɲwɔge na,
batoo nimbwoo sí raa yyereli kuru cyage e,
mu kìni sí n-kàre sà nɔ fo Sidɔn kànha na.

14 Isakari fành'à ɲyaha dùfaanŋa fiige,
u tatèɛng'à bɛ yatɔɔre tabyige na,
15 u à tatèɛnge ɲya k'à ɲwɔ,
kìni mú s'à táan ke,
ka u u wá na báaraŋi niŋgaŋi pyi
mu à jwo biliwe.

16 Dan sí u kìni shiinbii shwɔ u zàmpɛɛnbii na,
Izirayɛli tùluyi sanɲyi fiige.

17 U na ɲyɛ mu à jwo wwɔ̀ ŋgemu u à sínni kuni i ke,
mu à jwo màcwɔn kuɲcwɔre e,
u maha shɔnyi nɔni tooyi na, shɔndugubil'a sì wá na ɲcwo.

18 Kafooŋi Kile, mii à tɛ̀ɛn ná l'e na mu sí mii shwɔ.

19 Gadi wi ke, kakuumpyiibii pìi sí n-pa n-cwo u na, si u tun.
Ŋka u sí pi kòrɔ n-caala.

20 Ashɛri wi ke, yafaayi sí raa ɲwɔge u kìni i.
Saanbii ɲjyìŋi niɲcɛnŋi sí raa ntaa l'e.

21 Nɛfitali na ɲyɛ mu à jwo cèŋɛ, ŋkemu ku ɲyɛ kuy'á ke, ku maha cèmpyire nisìnante sini.

22 Yusufu fành'à ɲyaha mu à jwo sige dùfaanŋa ku ɲyɛ lwɔhɔ ɲwɔ na;
mu à jwo sige dùfaanmbile kafaawaga ɲuŋ'i.
23 Sintaayifeebil'à taha u fye e,
maa u ŋwɔ ná tàanbil'e, maa u kànha sèl'e.
24 Ŋka u sintaag'à kwôro u cye e,
Yakuba u Kileŋi Siŋifol'à fànha kan u cyey'á.
Uru Kileŋi u ɲyɛ Izirayɛli kàanmucyafooŋi,
uru mú u ɲyɛ Izirayɛli taŋwɔhɔge.
25 Mu tuŋi u Kileŋi u sí mu tègɛ,
Kile Siŋi Punifoo u sí jwó le mu á,
si nìɲyiiŋi zànhe kan mu á,
si jwó le mu á,
si ɲìŋke lùbilibii kan mu á,
si mu pyìibii pyi pi ɲyaha;
si mu yatɔɔre pyi ti púgo.
26 Jwóobii Kile à le mu tuŋ'á ke,
pir'à fànha tò ɲaɲyi niɲjyeyi yacɛnyi na,
Kile u jwó le Yusufu á amuni,
Kile u jwó le u á,
uru ŋgemu u ɲyɛ u cìnmpyiibii ɲùŋɔ na ke.

27 Bɛnzhama na ɲyɛ mu à jwo sige pwun kategе wu.
Ŋyège na, u maha sige yaare tà cû a kyà,
yàkoŋke u maha tà táa táa u pyìibii na.»

28 Ŋyɛ Izirayɛli tùluyi kɛ ná shuunniŋ'à fworo mpii shiin kɛ ná shuunniŋi i. Pi tuŋi Yakuba jwumpe nizanmpe pu mpyi mpe mà yyaha tíi ná pi puni niŋkin niŋkinŋi i, wà ná wà wumɔ ɲyɛ a pyi niŋkin mɛ.

Yakuba kwùŋi kani

29 Ŋyɛ lire kàntugo, ka *Yakuba si yi jwo a waha u jyaabil'á na: «Mii aha bú ŋkwû, yii i sà
na tò na tulyeyi tatoŋke e, ɲaŋgyige ku ɲyɛ Kyiti shinŋi Efirən kɛrɛge e ke, wani yii sí n-sà mii
tò na tulyeyi taan. 30 Kuru ɲaŋgyige na ɲyɛ Makipela kɛrɛge e, Mamire cyage e, *Kana kìni i.
*Ibirayima u à kuru cyage shwɔ Kyiti tùluge shinŋi Efurən á, mà pyi u kwùu tatòŋɔ. 31 Wani
Ibirayima ná u cwoŋi Sara, ná Ishaka ná u cwoŋi Erebeka à tò, wani mii à na cwoŋi Leya tò
mú. 32 Kuru kɛrɛge ná ɲaŋgyige ku ɲyɛ k'e ke, yire pun'à shwɔ Kyiti shiinbil'á.»
33 Ŋyɛ Yakuba à puru jwumpe jwo a kwɔ̀ u jyaabil'á ke, maa tooyi dùrugo yasínniŋke na,
maa sínni, ka u múnaani si fworo u e.

50

1 Tèni i Yusufu à cè na u tuŋ'à kwû ke, ka u u u yyahe bûru u woge na, maa mɛɛ sú.
2 U à kwɔ̀ mɛɛsuni na ke, maa u wyempyiibii pyi pi à u tuŋi buwuŋi yal'a yaa ná
nùguntangayaayi i mà yaha. 3 Ka pi i ŋkwôro u ɲjaaŋi na fo mà sà nta canmpyaa beeshuunni,
ɲaha na yɛ *Misira kìni làda u mpyi ure. Ka Misira shiinbii si yamɛɛni sú fo canmpyaa bee-
taanre ná kɛ. 4 Cyire canmpyaagil'à fûnŋɔ ke, ka Yusufu si yi jwo Farən fyèɲwɔhɔshiinbil'á
«Kampyi sèe wi, mii kyal'à táan yii á, yii na pwɔhɔ yii sà yi jwo Farən á, 5 na mà mii tuŋi yaha u
sàha ŋkwû mɛ, u à yi jwo mii á na uru ká ŋkwû, mii i sà uru tò u fanŋke nintùgoge e *Kana kìni
i, mii s'à kâa u á na mii sí li pyi. Lire kurugo, mii la ɲyɛ si sà na tuŋi tò si láha núru mpa.» 6 Ŋyɛ
puru jwump'à nɔ Farən na ke, ka u u yi jwo Yusufu á «Sà ma tuŋi tò Kana kìni i, maa núru,
ɲaha na yɛ mu à kâa mà kwɔ̀ u á na mu sí lire pyi». 7 Yusufu niŋkàriŋi ná u tuŋi buwuŋi i,
Farən kìni ɲùŋufeebii pun'á sà u tùugo, Farən nàŋkolyeebii ná Misira kìni nàŋkolyeebii sanmpii
puni, 8 ná Yusufu pyɛngɛ shiinbii puni, ná u sìɲɛɛbii, ná u tuŋi pyɛngɛ shiinbii puni. Pyìibii
ná yatɔɔre kanni t'à kwôro Gozheni kùluni i, Misira kìni i. 9 Shɔnyi wòtorobii ná shɔndugubii
mú na mpyi ná pi e. Sùpyiɲyahara ti mpyi tiye fye e na ŋkèɛge.
10 Tafafyinge ku ɲyɛ Zhurudɛn baŋi kàntugo, ná ku mɛge ɲyɛ Atadi ke, pi à nɔ wani maa
yamɛɛni sú, maa kwuuyi wà sèl'e. Canmpyaa baashuunni pi à pyi kuru kwùge na wani.
11 Kana shiinbii pi ɲyɛ lire kìni i ke, pir'à kuru kwùge pyiŋkanni ɲya Atadi tafafyinge e ke,
maa jwo «Ŋke à pyi kwùbwɔhɔ Misira shiinbil'á dɛ!» Lire kurugo, pi à kuru cyage mɛge le na
Abɛli Misirayimu, kuru cyage na ɲyɛ Zhurudɛn baŋi kàntugo
12 Lire pyiŋkanni na, *Yakuba mpyi a ɲjemu jwo u pyìibil'á u kwùge kyaa na ke, lire pi à pyi.
13 Pi à kàre ná u buwuŋi i Kana kìni i. Ŋaŋgyige ku ɲyɛ Makipela kɛrɛge e ke, mà sà ntò wani.
*Ibirayima u mpyi a kuru cyage shwɔ Kyiti tùluge shinŋi Efirən á, mà yaha kwuutatoŋɔ,
kuru cyage laage ɲyɛ a tɔɔn Mamire woge na mɛ. 14 Yusufu à u tuŋi tò a kwɔ̀ ke, ka u u núr'a
kàre Misira kìni i. U sìɲɛɛbii ná shin maha shin u mpyi a kàre ná u e tufooŋi tatoŋke e ke, ka
pire puni si núr'a pa Misira e.

Yusufu yyahafeebil'à yàfa cya u á

15 Ŋyɛ Yusufu sìɲɛɛbil'à li ɲya na pire tuŋ'à kwû ke, ka pi i jwo: «Yusufu ká yîri wuu kurugo
numɛ de! Wuu à kapiini ndemu pyi u na ke, u aha jwo u sí lire fwooni tò wuu na de!» 16 Ka
pi i wà yaha a kàr'a sà yi jwo Yusufu á «Mà jwo mu tuŋi u kwû ke, u mpyi a jwo na 17 wuu
sà jwo ná mu i, wuu u mu ɲáare, maa náaŋi maa yàfa ma sìɲɛɛbii na, ɲaha na yɛ pi à kapii
pyi mu na.» Ka pi i jwo Yusufu á «Wuu na ɲyɛ mu tuŋi Kileŋi bilii, náaŋi (maa yàfa*) maa ma
sìɲɛɛbii kapiini yàfa pi na.» Yusufu à puru jwumpe lógo ke, ka u u mɛɛ sú.
18 Ka u yyahawuubii si ŋkàr'a sà niŋkure sín u taan, maa jwo «Mu bilibii pi mpii.» 19 Ka u
u pi pyi «Yii àha vyá mɛ, mii u ɲyɛ Kile la? 20 Yii pi ke, yii la mpyi si kapii pyi mii na, ŋka Kile
à li kêɛnn'a pyi kacɛnnɛ, maa li kàntugo pyi nde niɲjaa, bà sùpyire niɲyahara si mpyi si shwɔ
mɛ. 21 Lire e ke, yii àha raa fyáge mɛ, mii sí yii ná yii pyìibii puni le na kaloge ɲwɔh'i.» Maa
jwo ná pi e tìpoom'i, mà pi zòmpii tìŋɛ.

Yusufu kwùŋi

22 Lire kàntugo, Yusufu ná u cìnmpyiibil'à kwôro *Misira e. Yusufu shìŋi tɛgɛn'à pyi yyee
ŋkuu ná kɛ. 23 U à u jyaŋi Efirayimu pyìibii ná u ɲampyire ɲya. Ŋyɛ Manase ɲampyir'à si ke,
ka Yusufu si pire pyi u pyìi. Manase ɲampyire na mpyi Makiri pyìi.
24 Canŋka Yusufu à jwo u sìɲɛɛbil'á «Li sì mɔ mɛ, mii sí n-kwû, ŋka yii i dá li na na Kile sí
yii le u kaloge ɲwɔh'i, si yii yige nde kìni i. Kìni ɲwɔmɛɛni u à lwó wuu tulyeyi *Ibirayima ná
Ishaka ná *Yakuba á ke, u sí n-kàre ná yii e wani.» 25 Lire kàntugo, Yusufu à u sìɲɛɛbii pyi
«Yii kâa na ɲyii na, na Kile ká bú yii yige Misira e, yii niŋkàribii, yii sí n-kàre ná mii kaciiyi i.»
26 Ŋyɛ Yusufu à pa ŋkwû mà u shìŋi yaha yyee ŋkuu ná kɛ ke, ka pi i u buwuŋi bégele ná
latikol'e mà le keshu funŋ'i mà tò Misira kìni i.

* **50:11** Abɛli Misirayimu, ɲwɔhɔ ku ɲyɛ Misira shiinbii yamɛɛni tasúge.

Uruti

Elimilɛki ná u pyɛnge shiinbil'a kɛ̂ɛnŋɛ Mwabi kìni i

1 Tèni i *Izirayɛli fànhe mpyi yukyaabil'a ke, katibwɔhɔ mpyi kìni i. Lire kurugo, nàŋi wà
ná u cwo ná u jyaabii shuunniŋ'a fworo Bɛtilehemu i, kuru ɲyɛ *Zhuda kìni kànhe kà, sà
tɛɛnlɛ pyi Mwabi kìni i. 2 Nàŋi mɛge na mpyi Elimɛlɛki, ceeŋi woge sí i mpyi Nahami, pyìibii
wuyi sí i mpyi Makulɔn ná Kiliyɔn. Efirata tùluge wuubii pìi pi, mà yîri Bɛtilehemu kànhe e,
Zhuda kìni i. Lire tɛɛnni funŋke e Mwabi i, 3 ka Elimilɛki si ŋkwû, maa Nahami ná u jyaabii
yaha. 4 Ka pire si Mwabi kìni cyeebii pìi lèŋɛ, wà mɛge na mpyi Oripa, sanŋi woge sí ɲyɛ
Uruti. Yyee kɛ fiige pi a pyi, 5 ka Makulɔn ná Kiliyɔn si ŋkwû mú. Ka Nahami si ŋkwôro nɔ̀ ná
pyìi baa.

Uruti a taha Nahami ɲwɔh'i na ŋkɛ̀ɛge Bɛtilehemu i.

6 Ka Nahami si lógo na Kafooŋi Kile na wá u kìni shiinbii tɛ̀gɛ ná yalyire e. Lire e, ka u u
wá na bégele si yîri Mwabi kìni i, s'a wá u kìni i ná u napworibii mú shuunni i. 7 Ka u u yîri u
tatɛɛnge e, u ná u napworibii mú shuunni i, mà kuni lwɔ́ a núru na ŋkɛ̀ɛge *Zhuda kìni i. 8 Ka
Nahami si yi jwo pi a: «Yii núru, yii a sì yii nɛɛbii yyére. Tɛgɛŋkanni na yii a mii ná niŋkwûubii
tɛ̀gɛ ke, Kile u yii tɛ̀gɛ amuni. 9 Kile u yyeɲiŋke kan yii mú niŋkin niŋkin a, yii nàmbayi i.» Maa
tàange fwùu kan pi a, ka pi mú shuunni si mɛɛ le na súu. 10 Ka pi i u pyi: «Ɔnhɔ, wuu sí raa
ŋkɛ̀ɛge ná mu i mu shiinbii yyére.»

11 Ka Nahami si yi jwo pi a: «Mii napworibii, yii núru, yii a sì. Ɲaha kurugo yii sí n-tɛ̀ɛn mii
yyére yɛ? Mii yyeegil'a nɔ cyage ŋkemu i ke, mii saha sì n-jà pyìi si, mpiimu pi sí n-jà n-pyi
yii nàmbaa mɛ. 12 Yii na yaha naha, yii núru yii a sì yii shiin pyɛngɛ, ɲaha na yɛ mii a lyɛ a
kwɔ̀, mii saha sì n-jà nàmbaga jyé mɛ. Mii méɛ n'a mpyi na sí nɔ̀ ta niɲjaa, si pùnampyire ta u
a, 13 yii sì n-jà pire sige fo pi aha lyɛ mɛ. Yii sì n-jà nàmbaabii sanmpii cyé mɛ. Kafooŋi Kile
a yyefuge yaha mii na, yii s'aha ntaha mii fye e, yii sí n-ta kuru yyefuge e, lire laage sí i ɲyɛ
mii na mɛ.» 14 Ka pi mú shuunni si myahii le na súu sahaŋki, ka Oripa si tàange fwùu kan,
maa kàntugo wà pi nacwoŋ'a, ka Uruti si ɲcyé, maa yyére u taan.

15 Ka Nahami si yi jwo u a: «Mu ɲyii wà ma na yyahafooŋi cwoŋi na, u a núru na ŋkɛ̀ɛge
u shiinbii ná u yasunɲy'a. Ma mú u núru u fiige mà sì ma shiinbii pyɛngɛ.» 16 Ka Uruti si yi
jwo:

«Ma hà na kárama si ɲjîri ma taan,
s'a ŋkɛ̀ɛge na shiinbii yyére mɛ.
Cyage maha cyage e mu a kàre ke,
mii mú sí n-kàre wani.
Cyage maha cyage e mu a tɛ̀ɛn ke,
mii mú sí n-tɛ̀ɛn wani.
Mu shiinbii mú sí n-pyi mii shiinbii,
mu Kileŋi mú sí n-pyi mii Kileŋi.
17 Mu aha ŋkwû cyage ŋkemu i ke,
kuru cyage e mii sí n-kwû.
Mii sí n-tɛ̀ɛn ná mu i,
fo mà sà nɔ kwùŋi na.
Cyage e mu sí n-tò ke,
wani mii mú sí n-tò.
Lire ká mpyi li ɲyɛ a pyi mɛ,
Kafooŋi u kawaa pyi mii na!»

18 Nahami a pa ntɛ̀ɛn ná l'e na Uruti na sí n-sìi n-kàre ná u e ke, ka u u puru jwumpe yyéŋɛ.
19 Ka pi mú shuunni si ŋkàre Betilɛhɛmi i. Pi a nɔ Bɛtilehemu i ke, ka li i kànhe shiinbii puni
kàkyanhala, ka cyeebii si jwo: «Ei! Nahami u ɲyɛ amɛ la?» 20 Ka Nahami si jwo: «Yii àha núru
na yyere Nahami mɛ (Nahami ɲwɔhe ɲyɛ ɲùntangafoo), yii a na yire Mara (Mara ɲwɔhe sí
ɲyɛ ɲùmpɛngɛfoo), ɲaha na yɛ Kafooŋi Siŋi Punifoo la mii lùbyage pyi wɛɛge lwɔhɔ mii shìŋi
funŋke e. 21 Mii niŋkariŋi cyeyi mpyi a ɲî, Kile s'a mii pyi mii a núru ná cyeŋgaayi i. Yii àha
zìi núru na yyere Nahami mɛ. Kafooŋi Siŋi Punifoo u ɲyɛ kani ɲyafoo ná li cèvoo ke, uru u a
pànnŋi nɔ mii na.»

22 Lire pyiŋkanni na, Nahami a núr'a pa, mà yîri Mwabi kìni i, ná u napworoŋi Uruti i, u
ɲyɛ Mwabi kìni shin ke. Pi tèepani Bɛtilehemu i, lir'a bê ná sùmakwɔɔngil'e.

2

Uruti a báare Bwazi kɛrɛge e

1 Ŋyɛ Nahami pooŋi Elimilɛki pyɛngɛ shin maa mpyi u cévoo, ur'a pyi wani. U mɛge na
mpyi Bwazi, maa mpyi yaara ná mɛgɛfoo.
2 Canŋka, Mwabi Uruti a yi jwo Nahami a: «Mii kɛɛge sige e. Ŋgemu ká bú sà mii ɲùɲaara
ta ke, mii sí sà sùma fûgo urufoo fye e. Ka Nahami si jwo: «Ta sì, mii pworoŋi.» 3 Ka Uruti si
yîri, maa ŋkàr'a sà sùmaŋi kɔɔge fûru sùmakwɔɔnbii fye e. U ɲùntancyage k'a pa mpyi, u a sà
bê ná Bwazi kɛrɛge e, Elimilɛki pyɛngɛ shinŋi wà.
4 Canŋk'a ta ku nɔ cyage e ke, ka Bwazi si yîri Bɛtilehemu i mà nɔ wani, maa pi shéɛre, maa
jwo: «Kile u pyi ná yii e.» Ka pi i u ɲwɔ shwɔ,: «Kile u jwó le ma a.» 5 Ka Bwazi si sùmakwɔɔnbii
ɲùŋufooŋi yíbe na: «Jofoo wu u ɲyɛ nde cibileni yɛ?» 6 Ka u u u ɲwɔ shwɔ mà jwo: «Mwabi
kìni cibileni l'a pa ná Nahami i mà yîri Mwabi i ke, lire li. 7 U a kuni cya mii a, si ntaha
sùmakwɔɔnbii fye e, s'a fûru pi kantugo. Mà lwɔ́ ɲyɛge na, u na ɲyɛ u tooyi na, numɛ u a nɛ̀
na tɛɛn vùŋke e si ŋɔ̀.»
8 Lire kantugo, ka Bwazi si yi jwo Uruti a na: «Niŋgyiini tɛ̀gɛ, mii pworoŋi, ma hà núru ɲjîri
naha ŋke kɛrɛge taan, s'a ŋkɛ̀ɛge kabɛr'e s'a sùma fûru mɛ. Ma hà laaga tɔɔn naha na mɛ, tɛ̀ɛn
mii sùmakwɔɔncyeebii taan. 9 Ma wíi sèl'e, cyage e pi na ntùuli ke, maa ntaha pi fye e. Mii sí
yi jwo nàɲjiipyir'a pi àha raa bâhare ná mu i mɛ. Byage ká ma ta, maa sà bya pi kucwɔhil'e.
10 Ka Uruti si niŋkure sín, maa yyahe cyígile, maa jwo: «Mii na ɲyɛ nàmpɔnŋɔ, ka ɲaha sí mu
pyi mu a mii ɲaare ta yɛ?» 11 Ka Bwazi si u ɲwɔ shwɔ: «Nde mu a pyi ma nacwoŋ'a, mu pooŋi
ŋkwùŋi kantugo ke, pi a li jwo mii a. Mà bâre lire na, mu a yîri ma tuŋi ná ma nuŋi taan ma
tasege e, maa mpa ntɛ̀ɛn kìni labɛr'e ná sùpyishiŋi w'e, ŋgemu u ɲyɛ mu ɲyɛ a pyi a u cè a lyɛ
mɛ. 12 Nde mu a pyi ke, Kile u ma sâra lire na. Kafooŋi, *Izirayɛli Kileŋi ŋge fukanyi ɲwɔh'i
mu a maye ŋwɔhɔ ke, u ma kan sèe sèl'e.»
13 Ka Uruti si jwo: «Kàfooŋi Bwazi, mu a sùpygire pyi ná mii i. Mu a màban le mii i, maa
lùtaanjwumbo jwo ná mii i, mà li ta, mii bá ɲyɛ mu bilicwɔŋi wà kwɔ̀ mɛ.»
14 Tèelyîin'a nɔ ke, ka Bwazi si Uruti yyere u pa lyî ná pire e, maa bwúurukwɔnga kan, u a
nígini cyɛnge e, u a lyî. Uruti a pa ntɛ̀ɛn sùmakwɔɔnbii taan, ka Bwazi si u kan sùmakaaga
na. Ka u u lyî a tìn fo mà u sanŋi yaha. 15 Uruti a sà a fworo sahaŋki, ka Bwazi si yi
jwo u sùmakwɔɔnbil'a: «Yii u yaha ba, u a yúu niŋkwɔnyahaŋi i jwuɲyahama baa.» 16 Yii
a sùmaɲcyahayii yà cyán, ur'a yire bílili. Yii bà sàha yaaga jwo lire na mɛ. 17 Ka Uruti si
sùmaŋi fûg'a canŋke kwɔ̀ Bwazi kɛrɛge e. Yàkoŋke, ka u u u nintaŋi bwɔ̀n mà taha a sàhala ɲî.
18 U a yîri sige e mà pa, maa mpa u sùmaŋi nivugutaŋi cyêe u nacwoŋi na. Maa u canŋa lyìge
sanŋke wu mà kan u a.

Nahami a Kile mɛtange yyere.

19 Ka nacwoŋi si u yíbe na: «Taa mu a ŋge sùmaŋi puni fûg'a ta niɲjaa ke? Taa mu a canŋke
pyi ke? Kile u jwó le ŋgemu u a ɲùɲaara ta ma na ke, ur'a.» Ka u u nacwoŋi pyi na ur'a
canŋke pyi nàŋi ŋgemu kɛrɛge e ke, na u mɛge na ɲyɛ Bwazi. 20 Ka Nahami si jwo: «Bwazi
mú na ɲyɛ wuu byanhama shin, u na ɲyɛ wuu kɔɔge lyìfooŋi wà, u sàha ŋkwɔ̀ u cyɛge láha
wuu ɲyii wuubii ná niŋkwuubii na mɛ, Kile u jwó le u a.» 21 Ka Uruti si yi jwo u a, na uru ŋge
nàŋi bá a jwo, na uru u ntɛ̀ɛn u kɛrɛge e sùmakwɔɔnbii kantugo, fo uru sùmaŋi ká *kwɔ̀n a
kwɔ̀. 22 Ka Nahami si yi jwo Uruti ɲyii na sahaŋki, na lire nde a táan ur'e, ɲaha na yɛ u aha
ŋkàre wabɛrɛ u kɛrɛge e, u sí n-jà yyefugo ta wani. 23 Ka Uruti si ntɛ̀ɛn Bwazi kɛrɛge e ná u
sùmakwɔɔnbil'e, fo ka pi i sà sùmaŋi kùuyi puni kwɔ̀n mà kwɔ̀. Lire tèni i, u mpyi na shùun
nacwoŋi yyére.

3

Uruti a kàre Bwazi sùmaŋi fyiini na.

1 Canŋka, Nahami a jwo Uruti a: «Mii pworoŋi, mii sí mu le nàmbage e, bà mu si mpyi sà
fɛ̀rɛmɛ ná yyeɲiŋɛ ta mɛ. 2 Ŋge nàŋi, Bwazi u mpyi a mu yaha mu u sùmaŋi fûru u báarapyiibii
ɲwɔh'i ke, mu a li cè wuu byanhamu shin u ɲyɛ u wi. Ŋke numpilage e, u sí n-sà u sùmaŋi
pyàŋi wwû fyiini na. 3 Lire tèni i, mu a yaa mu u wìli, maa ntìri, maa ma vàanɲyi nisìnaɲyi
lwɔ́ a le, maraa sì fyiini na. Ŋka ma hà u yaha u ma cè mà u ta u sàha ŋkwɔ̀ a lyî maa bya a kwɔ̀
mɛ. 4 Mu aha shà, mu sí n-sà wíi u tasínage e, cyage e u na uye ŋóni ke, maa wíi u tooyi yyére,
maa vàannтoŋi yîrige, mu sí tasínage ta, maa sínni wani. Nde mu a yaa mu u mpyi ke, u sí lire
jwo mu a.» 5 Ka Uruti si u ɲwɔ shwɔ na: «Mu aha ndemu jwo mii a ke, mii sí lire pyi.» 6 Maa
ŋkàre sùmaŋi fyiini na. Bà u nacwoŋ'a yi jwo u a mɛ, ka u u sà ntòro amuni. 7 Bwazi a lyî
maa bya, u múguro wuŋi, maa ŋkàr'a sà sínni sùmapyaŋi ŋkwùunni taan. Tèni i u a ŋɔ́ɔ ke, ka
Uruti si mpeel'a file u na, maa tasínaga ta u tooyi yyére, vàanntoŋi ɲwɔh'i, maa uye sànhana.
8 Numpilag'a lyɛ ke, ka Bwazi si ɲè, fo na ɲcyêɛnni. L'a pâa u e sèl'e, u a yîr'a ceewe ta u a
sínni u tooyi yyére. 9 Ka u u yíbe: «Jo u ɲyɛ mu yɛ?»: «Mii u ɲyɛ Uruti, mu bilicwoŋi. Mii na li
ɲáare mu a, maa vànŋke cyɛge kà tò na na, maa na lwɔ́ mà le ma màrampe e. Mu na ɲyɛ wuu
pyɛnge kòolyibil'e.» 10 Ka Bwazi si yi jwo Uruti a: «Kile u jwó le ma a. Mu a li cyêe sahaŋki ma

nacwoŋi pyɛngɛ shiinbii na, na mu na ɲyɛ ceewe niɲcɛnŋɛ. Mu numɛ kacɛnn'a ɲwə niɲcyiini na, ɲaha na yɛ mu ɲyɛ a ɲyii yige si nàmbaga lèŋɛ nàŋjiiw'a mɛ, fòŋəfoo bâre ntafoo na mɛ. 11 Lire tèni i, mii pworoŋi, ma hà núru raa fyáge mɛ, mu aha yaaga maha yaaga cya, mii sí lire pyi mu a, ɲaha na yɛ ŋke kànhe shiinbii pun'a li cè na mu na ɲyɛ ceewe niɲcɛnŋɛ. 12 Kuru cyage e, sèe u ɲyɛ u wi, mii na ɲyɛ mu pyɛnge kòolyiŋi wà, ŋka wà a núr'a mu pyɛngɛ shiinbii byanhara mà tòro mii na. 13 Numpilage sanŋke pyi naha. Ɲyège na, mu kyaa ká mpyi u na, u a bú mu lwó, li sí n-pyi kacɛnnɛ. Ɲka u aha mpyi u ɲyɛ a li pyi mɛ, mii s'a na ɲwəmɛɛni kan mu a, Kafooŋi Kile ɲyii wuŋi mɛge na, mii sí mu lwó. Síni fo ɲyèŋkwənge. 14 Ka Uruti si ntɛ̀ɛn Bwazi tooyi yyére fo ɲyèŋkwənge, maa yîri. Bwazi la mpyi wà sì ɲcè na ŋge ceeŋ'a yîri uru yyére fyiini na mɛ. 15 Ka u u jwo na Uruti u u vànŋke sànha u u ku cû sèl'e. U a ku sànha ke, maa ku cû. Ka Bwazi si sùmaŋi yaɲyɛɛyi baani le k'e, maa u tègɛ, ka u u ku tugo maa núr'a kàre pyɛngɛ. 16 Uruti a núr'a pa u nacwoŋi yyére ke, ka uru si u yíbe: «Di y'a tòr'a jwo yɛ, mii napworoŋi?» Nde Bwazi a pyi u a ke, ka u u jyè yi yyahe e mà jwo, 17 maa sùmaŋi cyêe mú, maa núr'a jwo na li ɲyɛ a mpyi a táan Bwazi a uru cyeŋgayi wuŋi si mpa Nahami yyére mɛ. 18 Ka Nahami si jwo: «Tɛ̀ɛn naha, mii napworoŋi fo wuu aha nde tùgo mà nɔ li tɛgɛni na. Ná Bwazi ɲyɛ a nde kani cwɔɔnrɔ mɛ, u sì taŋɔŋɔ ta wuu ɲyii na mɛ.»

4

Bwazi a Uruti lèŋɛ nàmbaga na

1 Ka Bwazi si ŋkàre kànhe bàanni i, maa sà ntɛ̀ɛn, koolyiŋi shɛɛnre u a jwo ke, ka uru si mpaa ntùuli, ka Bwazi si u yyere: «Mucyiin pa naha, maa mpa ntɛ̀ɛn» ka nàŋi si mpa maa ntɛ̀ɛn. 2 Ka Bwazi si kànhe yyecwugofeebii shiin kɛ yyere mà pa ntìŋɛ ná piye e. Tèni i pir'a pa ntɛ̀ɛn ke, 3 ka u u yi jwo koolyiŋi ɲyii na: «Mu a li cè, Nahami, u a yîri Mwabi kìni i mà pa, si mpaa lwɔ́foo caa wuu cìnmpworoŋi Elimɛlɛki kɛrɛge na. 4 Mii a li ta maa yi jwo mu niŋgyiigii taan, si yi cyêe mu na naha, mpii pi naha naha ná wuu shiinbii yyecwugofeebii pi naha naha ke, pire ɲyii na. Mu u ɲyɛ koolyiŋi, kampyi mu sí kɛrɛge lwɔ́, maa ku lwɔ́ Nahami cye e. Kampyi mu sì ku lwɔ́ mɛ, maa yi jwo sí li cè, ɲaha na yɛ wà ɲyɛ mu ná ŋke kɛrɛge shwɔhɔl'e mɛ, mii u a taha mu na.» Ka u u jwo uru sí ku lwɔ́. 5 Ka Bwazi si jwo: «Mu aha kɛrɛge lwɔ́, mu a yaa u leŋkwucwoŋi Uruti lwɔ́ mà pyi ma cwo bà kɔɔge si mpyi si ŋkwôro kufooŋi niŋkwûŋi pyɛnge e mɛ.» 6 Ka nàŋi si jwo: «L'aha mpyi amuni, mii a fworo kɔɔge e, ɲaha na yɛ, mii na fyáge mii kɔɔge kà ŋkwɔ̀ mpîni mɛ. Lire tèni i, Bwazi, mu yabiliŋi u ku lwɔ́, sèeŋi na, mii sì n-jà ku lwɔ́ mɛ.» 7 Tèecyiini i, *Iziraɣɛli shin n'a mpyi na sí li cyêe na nde kani cyiin na yal'a kwɔ̀, u mpyi maha u tanhaŋke wwû maha kan u shèrefooŋ'a. Lir'a pyi kalyee Iziraɣɛli a ndemu l'a li cyêe na mbè a pyi nde kani na ke. 8 Kuru cyage e, koolyiŋi, ka uru si yi jwo Bwazi a: «Mu yabiliŋi mu u ku lwɔ́.» Maa u tanhaŋke wwû mà kan u a. 9 Bwazi, ka uru si yi jwo yyecwugofeebii ɲyii na, na sùpyire ti mpyi wani u shiinbii ke: «Mii a ku lwɔ́ Nahami cye e, yii mú puni ɲyii na. Yaaga maha yaaga ku ɲyɛ Elimilɛki, Kilwɔn ná Makilwɔn wogo ke, 10 niɲjaa mii a ŋge ceeŋi Mwabi shinŋi Uruti lwɔ́ mà pyi na cwo, Makilwɔn leŋkwucwoŋi, bà kɔɔgefoo mɛge ku mpyi si ŋkwôro ku na mɛ.» 11 Bàanni shiinbii puni, ka pire si jwo l'a pyi pire ɲyii na, maa jwo: «Kile u li pyi ŋge ceeŋi u ŋge u u ŋkor'a jyè mu pyɛnge e ke, u pyi Araslɛli ná Leya fiige, mpii mú shuunni pi a Iziraɣɛli bage sìi ke. Ma nàfuuŋi u púgo, Efirata tùluge e, mu mɛge ku táan, Kile u ma yaha mà pyà mɛge le Bɛtilehemu kànhe e. 12 Kile u pyì niɲyahamii kan ma a, nde cibileni na. Ma pyɛnge sí n-pyi Perɛzi woge fiige, ŋge Tamara a si *Zhuda a ke.» 13 Ka Bwazi si Uruti lèŋɛ u cwo, maa wwɔ̀ ná u e tasínage na. Ka Kafooŋi Kile si mpa ná l'e, ka u u laa ta, maa mpa si pùnambile. 14 Ka cyeebii si jwo Nahami a: «Kafooŋi Kile a yaa u kêe. Niɲjaa, u sàha ɲyɛ mu yaha koolyi baa mɛ. Kile u yaha u pyi mɛtangafoo Iziraɣɛli. 15 Mu ɲyii na yal'a fworo ma napworoŋi na, mà tòro pùnampyire baashuunni na. U na ɲcáa mu na, ur'a si, pyà na ŋgemu u sí n-pa fànhe kabɛrɛ kan mu a, si mu tègɛ ma canmpyaagii sanŋkil'e ke.» 16 Ka Nahami si pyàŋi lwɔ́, maa u ta uye na, maa mpyi u byifoo. 17 Ka u ciɲɛɛbii si múguroŋi pyi ná u e sèl'e, maa pyàŋi mɛgɛ le Obɛdi. Ɲyɛ Obɛdi u a pa mpyi Zhɛse tuŋi, ka uru si mpyi saanrefooŋi *Dawuda tuŋi. 18 Saanrefooŋi Dawuda tasìige ku ŋke: Perezi u a pyi Ezirɔn tuŋi, 19 ka uru si Aramu si, ka Aramu si Aminadabi si, 20 ka uru si Nakisɔn si, ka Nakisɔn si Salamə si, 21 ka uru si Bwazi si, ka Bwazi si Obɛdi si, 22 ka uru si Zhɛse si, ka Zhɛse si Dawuda si.

Macwo Jwumpe Nintanmpe Jwuŋkanni
Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè séɱɛŋi funŋɔ jwumpe e ke

Yesu cyelempyaŋi Macwo pi maha u pyi Levi ke, uru u à ŋge séɱɛŋi séɱɛ, múnalwɔɔre shwofoo u mpyi u wi. Ŋka mà jwo u pyi Yesu cyelempya ke, u à múnalwɔɔre shwoshwo báaraŋi yaha. Yesu kareŋkwooni kàntugo nìɲyiŋi na, Macwo à Yesu kapyiiŋkii séɱɛ, si li cyêe sùpyaŋi shiŋi u ɲyɛ Yesu ke, si li cyêe mú na Shwofooŋi kyaa Kile mpyi a jwo na u sí n-pa ke, uru u ɲyɛ Yesu.

Yyee niɲyahagii funŋ'i Yahutuubii mpyi na Kile Niɲcwɔnrɔŋi pi Shwofooŋi mpaŋi sigili. Kile tùnntunmpil'à jwo uru Shwofooŋi mpaŋi kyaa na. Macwo séɱɛŋ'à li cyêe na pyàŋi u à si Bɛtilɛhɛmu kànhe e, ná u mɛge ɲyɛ Yesu ke, uru u ɲyɛ uru Shwofooŋi. Karigii cyi à li cyêe na Yesu u ɲyɛ uru Shwofooŋi ke, Macwo séɱɛŋ'à cyire puni kyaa jwo. Jwumpe Kile tùnntunmpil'à jwo fo tèɛmɔni i ke, Macwo à núru puru pà kurugo maa li cyêe na nde Yesu mpyi na mpyi ke, Kile tùnntumpil'à jwo lire kyaa na mà jwo u pa ke.

Macwo mú à li cyêe na Yesu u ɲyɛ Yahutuubii saanŋi ŋgemu u à Kile Saanre ɲwɔ cû ɲìŋke na ke. Mpii pi à taha u fye e ke, pyiŋkanni na Kile Saanre sùpyaŋ'à yaa u pyi ke, u maha pire kâlali lire na. Ti ɲyɛ saanre sannte fiige mɛ. Kile Saanre sùpyaŋ'à yaa u Kile kyaa táan uy'á u tòro wyérɛŋi na, nde u la ɲyɛ sùpyire sannte t'a mpyi ur'á ke, u raa lire pyi t'á (7.12) u u u zàmpɛɛnbii kyaa táan uy'á mú (6.44).

Ŋyɛ sùpyir'à Yesu bò, ŋka Kile à u ɲɛ̀. Lire kàntugo Yesu à uye cyêe u cyelempyiibii na, maa pi pyi na pi a Jwumpe Nintanmpe yu ɲìŋke supyishiŋi pun'á.

Mà jwo Yesu u si ke, Kile mpyi a jwo na u mɛge sí n-pyi: «Emanuwɛli». Kuru mɛge ɲwɔhe ku ɲyɛ: «Kile na ɲyɛ ná wuu e» (1.23). Yesu cye kurugo, Kile à pa sùpyire shwɔhɔl'e. Mpe jwumpe p'à tɛ̀g'a séɱɛŋi ɲùŋɔ kuu na: «Mii na ɲyɛ ná yii e canŋa maha canŋa fo si sà nɔ diɲyɛŋi tèekwooni na» (28.20).

Yesu Kirisita à fworo mpiimu i ke, pire mɛyi
(Luke 3.23-38)

1 Ŋyɛ Yesu Kirisita à fworo mpiimu i ke, pire mɛyi yi ɲyɛ ɲje: Yesu à fworo saanŋi Dawuda
e, Dawuda s'à fworo Ibirayima tùluge e.
2 Ŋyɛ Ibirayima à Ishaka si,
ka Ishaka si Yakuba si,
ka Yakuba si Zhuda ná u sìɲɛɛbii si,
3 Ka Zhuda si Pɛrɛzi ná Zera si. (Pire nuŋi mɛge mpyi Tamari.)
Ka Pɛrɛzi si Ɛsirɔn si,
ka Ɛsirɔn si Aramu si,
4 ka Aramu si Aminadabu si,
ka Aminadabu si Nashɔni si,
ka Nashɔni si Salamani si,
5 ka Salamani si Bwazi si. (Uru nuŋi mɛge mpyi Arahabu.)
Ka Bwazi si Obɛdi si. (Uru nuŋi mɛge mpyi Uruti.)
Ka Obɛdi si Zhese si,
6 ka Zhese si saanŋi Dawuda si.
Ka saanŋi Dawuda si Solomani si. (Uru nuŋi u mpyi Uri cwoŋi.)
7 Ka Solomani si Oroboyamu si,
ka Oroboyamu si Abiya si,
ka Abiya si Azafu si.
8 Ka Azafu si Zhozafati si,
ka Zhozafati si Zhoramu si,
ka Zhoramu si Oziyasi si.
9 Ka Oziyasi si Zhoyatamu si,
ka Zhoyatamu si Akazi si,
ka Akazi si Ezekiyasi si,
10 ka Ezekiyasi si Manase si,
ka Manase si Amɔni si,
ka Amɔni si Zhoziyasi si,
11 ka Zhoziyasi si Zhekoniya ná u sìɲɛɛbii si. (Lire tèni i Babilɔn shiinbil'à Izirayɛli shiinbii
kul'a kàre piye yyére.)
12 Ŋyɛ pi à pi cye yaha Babilɔn i, ka pi i núr'a pa ke,
ka Zhekoniya si Salatiyɛli si,

ka Salatiyɛli si Zorobabɛli si,
ka Zorobabɛli si Abiyudi si,
13 ka Abiyudi si Eliyakimu si,
ka Eliyakimu si Azori si,
ka Azori si Sadɔki si,
14 ka Sadɔki si Akimu si,
ka Akimu si Eliyudi si,
ka Eliyudi si Eliyazari si,
15 ka Eliyazari si Matan si,
ka Matan si Yakuba si,
16 ka Yakuba si Yusufu si.

Ŋyɛ Yusufu cwoŋi mɛge mpyi Mariyama. Uru u à Yesu si, ŋgemu pi maha yiri Kile Niɲcwɔnrɔŋi ke.

17 Mà lwɔ́ Ibirayima tèni na mà pa nɔ saanŋi Dawuda wuuni na, tulyeye kɛ ná sicyɛɛr'à tòro. Mà lwɔ́ saanŋi Dawuda tèni na fo mà sà nɔ tèni i Babilɔn shiinbil'à Izirayɛli shiinbii kul'a kàre piye yyére ke, ka tulyeye kɛ ná sicyɛɛre si ntòro mú. Mà lwɔ́ Izirayɛli shiinbii tèecûni na Babilɔn shiinbil'á, mà sà nɔ Kile Niɲcwɔnrɔŋi tèesini na, ka tulyeye kɛ ná sicyɛɛre si ntòro mú.

Yesu ziŋi kani
(Luka 2.1-7)

18 Ŋyɛ Yesu Kirisita siŋkanni l'à pyi nde: Mariyama u ɲyɛ u nuŋi ke, uru na mpyi Yusufu tàcwo. Ŋka mà jwo Yusufu u u lèŋɛ ke, u yacere wu u mpyi Kile Munaani sífente cye kurugo. 19 U tànɔŋi Yusufu mpyi a tíi, u la ɲyɛ a mpyi si Mariyama mɛge kèɛge mɛ. U la mpyi si u nàmbage fyìinnɛ ŋwɔhɔre e.

20 Mà u yaha ná tire sònnɔre e, ka Kafooŋi Kile mèlɛkɛŋi wà si uye cyêe u na ŋɔɔge k'e, maa jwo: «Dawuda tùluge shinŋi Yusufu, ma hà raa fyáge si ma tàcwoŋi Mariyama lèŋɛ mɛ, ɲaha na yɛ yaceni li ɲyɛ u á ke, Kile Munaani sífente cye kurugo u à li ta. 21 U sí n-pa si pùnambile, maa li mɛge le Yesu*, ɲaha na yɛ uru u sí n-pa u shiinbii kapegigii yàfa pi na, si pi shwɔ.» 22 Ŋcyii karigii pun'à pyi bà li si mpyi Kafooŋi Kile à u tùnntunŋi tun ná jwumpe mpemu i ke, puru si fûnnɔ mɛ. U mpyi a jwo: 23 «Yii lógo, pùcepyinɔcembaala sí n-pa laa lwɔ́ si pùnambile si, uru pyàŋi mɛge sí n-le Emanuwɛli†» kuru mɛge ɲwɔhe ku ɲyɛ: «Kile ɲyɛ ná wuu e.»

24 Ŋyɛ Yusufu à pa ɲɛ̀ ke, maa li pyi bà Kafooŋi Kile mèlɛkɛŋi mpyi a yi jwo mɛ, maa Mariyama lèŋɛ mà pyi u cwo. 25 Ŋka u ɲyɛ a sínni ná Mariyama i mɛ, fo mà sà nɔ u tèetigeni na. U à tîge pùnambile, ka Yusufu si li mɛge le Yesu.

2

Ɲcèfeebii pìl'à sà fworo Yesu na, maa u pêe

1 Ŋyɛ Yesu à si Zhude kùluni i, Bɛtilɛhɛmu kànhe e. L'à pyi Saanŋi Erɔdi tèni i. Ka ɲcèfeebii pìi si yîri canŋafyinmpe e mà pa Zheruzalɛmu kànhe e, 2 maa yíbe: «Yahutuubii saanŋi u à si numɛ ke, taa u ɲyɛ ke? Wuu à u woni ɲya mà wuu yaha canŋafyinmpe e. Lire e wuu à pa mpa u pêe.» 3 Saanŋi Erɔdi à puru jwumpe lógo ke, ka lire kani si u ná Zheruzalɛmu shiinbii puni funnɔ wwòoŋɔ sèl'e. 4 Ka u u Kile sáragawwuubii pùŋufeebii ná Kile Saliyaŋi cyelentiibii puni bínni maa pi yíbe na Kile Niɲcwɔnrɔŋi kyaa l'à jwo ke, taa ur'à yaa u si ke? 5 Ka pire si u pyi: «U à yaa u si Bɛtilɛhɛmu kànhe e, Zhude kùluni i. Yire Kile tùnntunŋ'à sémɛ na
6 "Bɛtilɛhɛmu u ɲyɛ Zhude kùluni kànhe kà ke,
kuru bà ku ɲyɛ Zhude kùluni kànyi puni nimbileni mà dɛ!
Ŋaha kurugo yɛ ɲùŋufooŋi wà sí n-pa fworo k'e,
ŋgemu u sí n-pyi mii sùpyire, Izirayɛli shiinbii ɲùŋɔ na ke*."»

7 Ŋyɛ ka Erɔdi si ɲcèfeebii ŋwɔh'a yyere, maa pi yíbe na tèni ndire e won'à fworo yɛ. 8 Nyɛ lire kàntugo ka u u pi yaha a kàre Bɛtilɛhɛmu kànhe e, pi sà yíbe pyàŋi kyaa na sèl'e, pi aha u ɲya, pi i mpa yi jwo ur'á, uru sí n-sà u pêe mú. 9 U à puru jwo ke, ka ɲcèfeebii si ŋkàre. Pi mpyi a fyânha a woni ndemu ɲya canŋafyinmpe e ke, lire ninuun'à fworo pi yyaha na, maa pi yyaha cû. Cyage e pyàŋi mpyi ke, l'à nɔ wani ke, maa yyére kuru cyage nìŋyi na. 10 Ŋcèfeebil'à li ɲya l'à yyére ke, ka pi funɲyi si sàa táan. 11 Ka pi i jyè bage e, mà pyàŋi ná u nuŋi Mariyama ɲya, maa niŋkure sín maa pyàŋi pêe. Lire kàntugo maa pi yaayi ɲwɔ múgo,

---

* **1:21** Yesu mɛge ɲwɔhe ku ɲyɛ: «Kafooŋi Kile u ɲyɛ Shwofooŋi.» † **1:23** Ezayi 7.14 * **2:6** Mishe 5.1

maa sɛɛn† ná wusuna‡ ná miri§ kan pyàŋ'á. 12 Lire kàntugo ka Kile si yi jwo pi á ŋɔɔge k'e,
na pi àha núru ŋkàre Erɔdi yyére mɛ. Ɲyɛ ka pi i kuni labɛrɛ lwɔ́ a kàre pi kìni i.

Yesu sifeebil'à fê a kàre ná u e Misira kìni i

13 Ɲyɛ ɲcèfeebii kareŋkwooni kàntugo, Kafooŋi Kile mèlɛkɛŋi wà à uye cyêe Yusufu na ŋɔɔge
k'e, maa u pyi: «Yîri, maa pyàŋi ná u nuŋi lwɔ́, maa fî maa sì Misira kìni i, maa ntɛ̀ɛn wani fo
mii aha mu pyi ma núru ma a ma tèni ndemu i ke, ɲaha na yɛ Erɔdi na pyàŋi caa raa bùu.»
14 Ɲyɛ ka Yusufu si yîri numpilage e, maa pyàŋi ná u nuŋi lwɔ́ mà kàre Misira kìni i. 15 U à
kwôro wani fo saanŋi Erɔdi à pa ŋkwû. Lire pyiŋkanni na, nde Kafooŋi Kile mpyi a jwo u
tùnntunŋi cye kurugo ke, lir'à fûnŋɔ. U mpyi a jwo: «Mii à na Jyaŋi yyer'a yige Misira kìni
i*.»

16 Ɲyɛ saanŋi Erɔdi à pa li kàanmucya mà li ɲya na ɲcèfeebil'à uru ɲwɔhɔ yaha ke, ka u lùuni
si yîri sèe sèl'e. Maa jwo na pùnampyire ti ɲyɛ Bɛtilɛhɛmu kànhe ná ku kwùumpe kànyi na,
ná pi sàha ntòro yyee shuunni na mɛ, na pi pire puni bò, ɲaha na yɛ mà tàanna ná ɲcèfeebii
jwumpe e, uru pyàŋi mpyi a yaa u ta cyire yyeegii shuunniŋi ɲwɔhɔntaan pùnampyire e.
17 Nde Kile tùnntunŋi Zheremi mpyi a jwo ke, lir'à fûnŋɔ, u mpyi a jwo:
18 «Ɲɛjwul'à fworo Arama kànhe e,
myahigil'à sú maa yamɛɛni sú sèl'e.
Arasɛli u ɲyɛ na u pyìibil yamɛɛni súu,
u la ɲyɛ wà sì uru fɔ̀ɔnnɔ mɛ,
ɲaha na yɛ u pyìibil'à wíl'a fô†.»

19 Ɲyɛ saanŋi Erɔdi à pa ŋkwû ke, ka Kafooŋi Kile mèlɛkɛŋi wà si uye cyêe Yusufu na ŋɔɔge
k'e, mà u yaha Misira kìni i. 20 U à jwo Yusufu á: «Yîri ma a pyàŋi ná u nuŋi lwɔ́ ma a núru
ma a sì Izirayɛli kìni i, ɲaha na yɛ mpii pi mpyi na pyàŋi caa raa bùu ke, pire saha ɲyɛ mɛ.»
21 Ɲyɛ ka Yusufu si yîri maa pyàŋi ná u nuŋi lwɔ́ a núr'a kàre Izirayɛli kìni i.

22 Ŋka Yusufu à pa lógo na Arikilasi à tɛɛn ɲùŋufente na Zhude kùluni i u tuŋi Erɔdi
kwùŋkwooni kàntugo ke, ka lire si u pyi u u fyáge takarege e wani. Ɲyɛ ka Kile si núr'a jwo
ná u e ŋɔɔge k'e. Ka u u yîri wani mà kàre Galile kùluni i, 23 maa sà ntɛ̀ɛn kànhe kà na, kuru
mɛge ɲyɛ Nazarɛti. Lire pyiŋkanni na, Kile tùnntunmpii jwump'à fûnŋɔ. Pi mpyi a jwo: «U sí
raa yiri Nazarɛti shinŋi.»

3

Yuhana Batizelipyiŋi na kuni bégeli Yesu yyaha na
(Marika 1.1-8; Luka 3.1-20; Yuhana 1.19-28)

1 Ɲyɛ yyee niɲyahagil'à tòro ke, ka Yuhana Batizelipyiŋi si uye cyêe Zhude kùluni síwage
e maa Kile jwumpe yu. 2 U mpyi maha ŋko: «Kile Saanre tèn'à byanhara, yii yii toroŋkanni
kɛ̂ɛnŋɛ.» 3 Yuhana kyaa Kile tùnntunŋi Ezayi mpyi a jwo, tèni i u à jwo na:
«Sùpya mɛjwuu na fwore síwage e fànha na
"Yii kuni yaa Kafooŋi mɛɛ na,
yii kumpyɛrɛ nintiire yaa u á*."»

4 Ɲyɛ Yuhana vàanntinŋke mpyi a yaa ná ɲwɔhɔŋi shire e, u mpyi a uye pwɔ ná seepwɔge e.
U ɲjyìŋi mpyi kampɛɛnŋyi ná tuwyiyi sɛɛre. 5 Zheruzalɛmu kànhe shiinbii ná Zhude kùluni
kànyi sanɲyi shiinbii puni ná Zhurudɛn baŋi taan shiinbii puni mpyi maha fwore na sì u
yyére. 6 Maa ntɛ̀n li taan na pire kapyiiŋkii ɲyɛ a tíi mɛ, Yuhana sí i pi batizeli Zhurudɛn baŋi
lwɔhe e.

7 Farizhɛɛnbii ná Sadusiibii niɲyahara mpyi na ma si mpa piye batize u yyére. Yuhana à
pire ɲya pi i ma ke, maa jwo: «Yii màcwɔn fiige sùpyiibii, jofoo u à yii pyi na batizeliŋi kanni
sí n-jà yii shwɔ Kile lùyirini nimpani na yɛ? 8 Yii a katiigii pyi, lire sí li cyêe na yii zòompil'à
kɛ̂ɛnŋɛ. 9 Yii àha ŋkwɔ raa sônŋi na li tɛgɛni li ɲyɛ yii tulyage ku ɲyɛ Ibirayima mà dɛ! Ɲaha
na yɛ mii sí yi jwo yii á, Kile sí n-jà ɲje kafaayi kɛ̂ɛnnɛ n-pyi Ibirayima ɲampyire†.

10 Yii li cè na kaciig'à cél'a yaha cire ndìre taan. Cige maha cige ku ɲyɛ ku ɲyɛ na yasɛrɛ
niɲcɛnnɛ seni mɛ, kuru sí n-kwɔ̀n n-wà nage e. 11 Mii wi ke, mii na yii batizeli lwɔhe e si
li cyêe na yii toroŋkann'à kɛ̂ɛnŋɛ, ŋka wà sí n-pa mii kàntugo, uru tayyéreg'à fànha tò mii
woge na. Ali mà u tanhaŋyi mɛɛre sànha, mii jùŋk'à cyérɛ lire mpyiŋi i. Uru u sí n-pa raa yii
batizeli ná Kile Munaani ná nage e. 12 U ntanhe ɲyɛ u cye e, u u u sùmaŋi nimbwɔnŋi fwu.
U sí u sùmapyaŋi le bwùunni i, si sìmwɔhɔŋke súugo nafugombaage e.»

---

† **2:11** Sɛɛnŋi: uru na ɲyɛ yaaga ŋkemu pi mpyi maha ŋkan saanŋ'á ke. ‡ **2:11** Wusunaŋi: uru na ɲyɛ yaaga ŋkemu pi mpyi maha ŋkan Kile á ke. § **2:11** Miri: Uru na ɲyɛ yaaga ŋkemu pi mpyi maha ntèg'a buŋi bégele si u tò ke. * **2:15** Oze 11.1 † **2:18** Zheremi 31.15 * **3:3** Ezayi 40.3 † **3:9** Yahutuubii mpyi na sônŋi na Kile sí pire shwɔ, mà lire ɲùŋke pyi pir'à fworo Ibirayima e. Yuhana 8.33, 37, 39: yii yire cyeyi kâla.

Yuhana à Kile Jyaŋi Yesu batize
(Marika 1.9-11; Luka 3.21-22)

13 Ŋyɛ ka Yesu si yîri Galile kùluni i, mà kàre Yuhana yyére Zhurudɛn baŋi ɲwɔge na, si sà
uye kan u batize. 14 Ŋka Yuhana la mpyi si ɲcyé maa u pyi: «Mu u à yaa mu u mii batize, ka
mu u núr'a pa mii á la?» 15 Ka Yesu si u pyi: «Bà mii à yi jwo mɛ, ɲɛɛ wuu u yi pyi amuni numɛ,
ɲaha na yɛ lire cye kurugo wuu sí Kile jwumpe kuni ɲaara si nɔ li tɛgɛni na.» Ŋyɛ ka Yuhana
si ɲɛɛ maa u batize. 16 Yesu à batize a kwɔ̀ ke, maa ntíl'a fworo lwɔhe e. Lire tèenuuni i, ka
nìŋyiŋi si múgo. Ka u u Kile Munaani ɲya li i ntîri mpánmpɔrɔgɔ fiige, mà pa ntɛ̀ɛn u na, 17 ka
mɛjwuu si fworo nìŋyiŋi i na: «Ŋge u ɲyɛ mii Jyaŋi, u kan'à waha mii na sèl'e, u kapyiiŋkil'à
táan mii á mú.»

4

Sitaanniŋi na ɲcaa si Yesu sɔ̀n u kapii pyi
(Marika 1.12-13; Luka 4.1-13)

1 Lire kàntugo ka Kile Munaani si Yesu yyaha cû mà kàre síwage e, bà Sitaanniŋi si mpyi
si u sɔ̀n ŋgíi kampyi u sí ɲɛɛ kapii pyi mɛ. 2 Ka u u súnŋi le a ta canmpyaa beeshuunni ná
numpiliyi beeshuunni, ka kategе si nta a u ta. 3 Sitaanniŋi u maha zɔ̀nŋi pyi ke, ka uru si
file u na maa jwo: «Ná Kile Jyaŋi sí u ɲyɛ mu, yi jwo ɲje kafaay'á na yi kɛ̂ɛnŋ'a pyi bwúuru.»
4 Ka Yesu si u pyi: «Y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i na
"Yalyire kanni bà ti ɲyɛ na sùpyaŋi ɲwɔ caa mɛ,
ŋka jwumpe puni pu ɲyɛ na fwore Kile ɲwɔge e ke*."»
5 Ŋyɛ lire kàntugo ka Sitaanniŋi si ŋkàre ná Yesu i Kile kànhe niɲcwɔnrɔge Zheruzalɛmu i,
maa sà dùgo ná u e Kileɲaarebage ɲùɲcyage e, 6 maa jwo: «Ná Kile Jyaŋi sí u ɲyɛ mu, kwɔ̀n
a cwo ɲìŋke na, ɲaha na yɛ y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i na
"Kile sí u mèlɛkɛɛbii pyi pi mu cwɔhɔ ná pi cyeyi i,
bà li si mpyi kafaaga kà ŋkwɔ̀ mu tɔɔge kà bânni mɛ†."»
7 Ka Yesu si u pyi: «Y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i mú na "Ma hà raa ma Kafooŋi Kile ɲwɔ
cwôre mɛ‡."»
8 Lire kàntugo ka Sitaanniŋi si ŋkàre ná Yesu i ɲaŋke kà nintɔɔnntɔɔngɔ ɲuŋ'i, maa diɲyɛŋi
kìrigii puni nàfuuŋi cyêe u na, 9 maa jwo: «Mu aha ɲɛn'a niŋkure sín mii á maa mii pê, mii
sí ɲcyii kìrigii ɲùŋufente puni kan mu á.» 10 Ŋyɛ ka Yesu si jwo «Sitaanna wà we, yîri na taan!
Y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i na "Ta ma niŋkure sínni ma Kafooŋi Kile á, ma a uru kanni
pêre§."»
11 Ŋyɛ lir'à pyi ke, ka Sitaanniŋi si láha Yesu na, ka Kile mèlɛkɛɛbii pìi si file u na, yaayi
kyaa li mpyi u na ke, maa yire kan u á.

Bɛ̀ɛnmɛ nimbwom'à fworo
12 Ŋyɛ Yesu à pa lógo na pi à Yuhana Batizelipyiŋi cû a le kàsuŋi i ke, ka u u núr'a kàre Galile
kùluni i. 13 Ŋka u ɲyɛ a sà ntɛ̀ɛn Nazarɛti kànhe e mɛ, maa ŋkàr'a sà ntɛ̀ɛn Kapɛrɛnamu kànhe
e. Kuru kànhe na ɲyɛ baŋi ɲwɔge na, Zabulɔn ná Nɛfitali taare e. 14 Ŋyɛ lire pyiŋkanni na, ka
Kile tùnntunŋi Ezayi jwumpe si fûnŋɔ. U mpyi a jwo:
15 «Zabulɔn tùluge taare ná Nɛfitali tùluge taare,
ti ɲyɛ Galile kùluni i, baŋi ɲwɔge na,
Zhurudɛn baŋi cannŋacwumpe e ke,
Yahutuubii ná supyishiŋi sannji shiinbii, pi à tɛ̀ɛn t'e ke,
16 pire mpyi numpini i,
bɛ̀ɛnmɛ nimbwom'à fworo pi á,
pi mpyi a tɛ̀ɛn kùluni i, kwùŋi numpini i,
bɛ̀ɛnmɛ nimbwom'à fworo pi á*.»
17 Mà lwɔ́ lire tèni na, ka Yesu si li ɲwɔ cû na Kile jwumpe yu, maa yi yu sùpyir'á na: «Kile
Saanre tèn'à byanhara, yii yii toroŋkanni kɛ̂ɛnŋɛ.»

Yesu à fyacumii sicyɛɛre yyer'a pyi u cyelempyii
(Marika 1.16-20; Luka 5.1-11)

18 Cannŋka mà Yesu yaha u u ɲaare Galile baŋi ɲwɔge na, u à sìɲɛɛ shuunni ɲya, Simɔ pi
maha mpyi Pyɛri ke, ná Andire. Pi mpyi na cwòo wàa baŋi i. Fyácyaa pi mpyi pi pi. 19 Ka
Yesu si pi pyi: «Yii taha na fye e. Bà yii na fyaabii caa mɛ, mii sí yii taanna, yii raa sùpyire
caa t'a ma mii á.» 20 Ka pi i ntíl'a pi cwòobii yaha, maa ntaha Yesu fye e.
21 Ŋyɛ pi à ta naha vili yyaha na sahaŋki ke, ka Yesu si núr'a sìɲɛɛ shuunni ɲya, pire pi
mpyi Zebede jyaabii Yakuba ná Yuhana. Pi ná pi tuŋi Zebedi mpyi a tɛ̀ɛn bakwɔɔge funŋke

---

* **4:4** Duterenɔmu 8.3 † **4:6** Zaburu 91.11, 12 ‡ **4:7** Duterenɔmu 6.16 § **4:10** Duterenɔmu 6.13 * **4:16** Ezayi 8.23–9.1

e, na pi cwòobii takɛgɛyi yaa. Ka Yesu si pi yyere, 22 ka pi i ntíl'a kàntugo wà bakwɔɔge ná pi
tuŋi na, maa ntaha u fye e.
(Luka 6.17-19)
23 Yesu à Galile kùluni puni ɲaara, u mpyi maha sùpyire kâlali Kile Jwumpe kàlambayi i,
maa Jwumpe Nintanmpe yu pi á mà yyaha tíi ná Kile Saanre e. U mpyi maha yampii
puni ná cwɔ̀hɔməfeebii puni cùuŋi pi shwəhəl'e. 24 Lire e u mɛge mpyi a fworo Siri kìni
puni i. Pi mpyi maha sì ná yampii shiŋi puni i u yyére: cifwure feebii ná jínacyaanbii ná
kìrikirisanŋi feebii ná supyimuruɲyi. Yesu mpyi maha pire puni cùuŋi. 25 Supyikuruŋɔ
nimbwəhə mpyi maha ntaha u fye e, tire sùpyire na mpyi Galile shiin ná Dekapoli kùluni
shiin ná Zheruzalɛmu kànhe ná Zhude kùluni sanni shiin ná Zhurudɛn baŋi kàmpanŋke
sanŋke shiin.

5

Jofoo wuu l'à ɲwɔ yɛ?
(Luka 6.20-23)
1 Ɲyɛ Yesu à kuru supyikuruŋke ɲya ke, maa dùg'a tɛ̀ɛn ɲaŋke kà na. Ka u cyelempyiibii si
file u na. 2 Ka u u jwumpe lwɔ́ maa sùpyire kâlali na:
3 «Mpii pi à pi fànhaɲcyɛrɛre cè Kile kàmpanŋke na ke, pire wuun'à ɲwɔ,
ɲaha na yɛ Kile Saanre ɲyɛ pire woro.
4 Mpii pi ɲyɛ na myahii súu ke, pire wuun'à ɲwɔ,
ɲaha na yɛ Kile sí n-pa pi fɔ̀ɔnŋɔ.
5 Mpii pi ɲyɛ ɲùmpiŋɛfee ke, pire wuun'à ɲwɔ,
ɲaha na yɛ ɲìŋke ɲwɔmɛɛni Kile à lwɔ́ ke, kuru sí n-kan pi á kɔɔgɔ.
6 Ntìiŋi lage ɲyɛ mpiimu na bà ɲjyìŋi ná lwɔhe lage maha mpyi wà na mɛ, pire wuun'à ɲwɔ,
ɲaha na yɛ pi sí n-pa n-tìn.
7 Mpii pi ɲyɛ na ɲùŋaara taa sùpyire sannte na ke, pire wuun'à ɲwɔ,
ɲaha na yɛ Kile sí n-pa ɲùŋaara ta pi na.
8 Mpii pi ɲyɛ ná zòvyinre e ke, pire wuun'à ɲwɔ,
ɲaha na yɛ pi sí n-pa Kile ɲya.
9 Mpii pi ɲyɛ na sìsure leni sùpyire shwəhəl'e ke, pire wuun'à ɲwɔ,
ɲaha na yɛ Kile sí n-pa raa pi yiri uru pyìibii.
10 Mpii sùpyire ɲyɛ na ŋkyérege pi Kile ɲwɔmɛɛcuni kurugo ke, pire wuun'à ɲwɔ,
ɲaha na yɛ Kile Saanre ɲyɛ pire woro.
11 Sùpyire na yii mpiimu cyere, marii yii kyérege,
marii kafinare ná jwumpimpe shiŋi puni yu yii na,
mii mɛge kurugo ke,
yii wuun'à ɲwɔ.
12 Lire ká mpyi, yii a yógore, yii i mpyi funntange e,
ɲaha na yɛ Kile à sàra nimbwo bégel'a yaha yii mɛɛ na nìɲyiŋi na.
Kile tùnntunmpii pi à tòro yii yyaha na ke,
amuni pi à pire kyérege.

Yesu wuubii ɲyɛ suumɔ ná bɛ̀ɛnmɛ fiige
(Marika 9.50; Luka 14.34-35)
13 Yii pi ɲyɛ diɲyɛŋi suumpe. Ɲyɛ suumpe tìpoompe ká fworo p'e, ɲaha ku sí n-jà pu pyi pu
táan sahaŋki yɛ? Pu saha sì n-jà yafyin ɲwɔ mɛ, pu sí n-wà cyíinŋi na, sùpyire s'a pu tánhani.
14 Yii pi ɲyɛ diɲyɛŋi bɛ̀ɛnmpe. Kànhe k'à tɛ̀ɛn ɲaŋa ɲuŋ'i ke, kuru sì n-jà ŋwəhɔ mɛ. 15 Wà
ɲyɛ na fùkina mîni si u le ɲcyígile cere ɲwəh'i mɛ. Ɲka u maha dùrugo yaage kà ɲuŋ'i, bà u
bɛ̀ɛnmpe si mpyi s'a nɔni bage shiinbii puni na mɛ. 16 Lire pyiŋkanni na, yii bɛ̀ɛnmp'à yaa
p'a ɲî sùpyire puni ɲyii na, pi raa yii kacɛnŋkii ɲaa, s'a yii Tuŋi nìɲyi wuŋi pêre.

Yesu à jwo Musa Saliyaŋi kyaa na
17 Yii àha raa sônŋi na mii à pa mpa Kile tùnntunŋiMusaSaliyaŋi ná Kile tùnntunmpii sanmpii
jwumpe fyìinnɛ mɛ. Mii ɲyɛ a pa mpa pu fyìinnɛ mɛ, ŋka mii à pa mpa pu fûnŋɔ. 18 Sèeŋi na
mii sí yi jwo yii á, fo mà sà nìɲyiŋi ná ɲìŋke kwɔ̀, Saliyaŋi sémɛŋi gyanrampe pà, lire ɲyɛ mɛ
u séməbilini là sì n-sìi n-pînni mɛ, fo mà sà nɔ karigii puni tɛgɛni na. 19 Lire e ke shin maha
shin ká ŋge Saliyaŋi tabilere niŋkin kɛ̀ɛgɛ, maa sùpyire sannte leni lire kumpiini i ke, urufoo
u sí n-pyi Kile Saanre shiinbii puni nimbileni. Ɲka shinŋi u ɲyɛ na uru Saliyaŋi kurigii ɲaare
marii sùpyire sannte taanni u na ke, urufoo sí n-pyi shinbwo Kile Saanre e. 20 Mii sí yi jwo
yii á, yii aha mpyi yii ɲyɛ na Kile Saliyaŋi kurigii ɲaare mà tòro Kile Saliyaŋi cyelentiibii ná
Farizhɛɛnbii na mɛ, yii sì n-jà n-jyè Kile Saanre e mɛ.

Yesu à pi sônŋɔ lùyirini kyaa na

21 Yii à yi lógo na y'à jwo yii tulyey'á na “Ma hà sùpya bò mɛ. Shin maha shin u à sùpya
bò ke, urufoo sí n-yíbe lire na*.” 22 Mii wi ke, mii sí yi jwo yii á, shin maha shin u à u lùu
yîrige u shinɲɛɛ taan ke, urufoo sí n-yíbe lire na. Ŋgemu ká u shinɲɛɛ pyi “Sìɲcoŋɔ!” ke,
yukyaala kuruŋke sí urufoo yíbe. Ŋgemu ká u shinɲɛɛŋi pyi “Sìcyerefoo!” ke, urufol'à yaa
u wà nafugombaage e.
23 Lire e ke mu aha a si sáraga wwû Kile á, ka li i ntîge mu funŋ'i na mu shinɲɛɛŋi wà à mu
la wwû, 24 tíl'a sárage yaayi yaha sárayi tawwuge taan ma a núr'a sà jwo a bê ná urufol'e, ma
a nta a pa ma sárage wwû.
25 Wà ha mu yyere fànhe e, ka yii i wá na ŋkèɛge wani, mu à yaa mu u jwumabeŋɛ cya
fwɔfwɔ ná urufol'e kuni na, bà u si mpyi u àha ma le yukyaaŋi cye e, uru si ma le u báarapyiŋi
cye e, pi i ma le kàsuŋi i mɛ. 26 Sèeŋi na mii sí yi jwo mu á, mu aha mpyi mu ɲyɛ a lire pyi mɛ,
mu sì n-sìi n-fworo wani ná mu ɲyɛ a urufoo fwooni tò feefee mà yɛ!

Yesu à jwo jacwɔɔre ná cíyahani kyaa na

27 Yii à yi lógo na y'à jwo “Ma hà zínni ná wabɛrɛ cwo e mɛ†.” 28 Mii wi ke, mii sí yi jwo yii
á, shin maha shin u à ceewe wíi fo ká tasinnage wuuni si sà ntîge urufoo funŋ'i ke, urufol'à
jacwɔrɔ pyi a kwɔ ná u e u zòmbilini na. 29 Mu kàniŋɛ ɲyibilini ká a si mu pyi mu u kapii pyi,
li wwûl'a wà tatɔɔnge e. Ŋaha na yɛ mu u mpôɔn ma cyeere cyage kà niŋkin i, lire sí n-pwórɔ
mu á pi mu cyeere puni wà nafugombaage e. 30 Mu kàniŋɛ cyɛge ká a si mu pyi mu u kapii
pyi, ku kwɔn a wà tatɔɔnge e. Ŋaha na yɛ mu u mpôɔn ma cyeere cyage kà niŋkin i, lire sí
n-pwórɔ, mu cyeere puni ti ŋkwɔ a sà jyè nafugombaage e.
31 Y'à jwo mú na “Ŋgemu ká u cwoŋi nàmbage kwɔ ke, urufol'à yaa u cíyaha séme kan u á‡.”
32 Ŋka mii sí yi jwo yii á, shin maha shin u à u cwoŋi nàmbage kwɔ, mà li ta jacwɔrɔ ɲùŋɔ taan
bà u à ku kwɔ mɛ, li maha mpyi mu à jwo urufol'à kuni kan u á, u a jacwɔɔre pyi. Shin maha
shin u à ciyahawa lèŋɛ ke, urufoo mú à jacwɔrɔ pyi.

Yesu à pi sônŋɔ kàage kyaa na

33 Yii mú à yi lógo na y'à jwo yii tulyey'á na “Ma hà raa ŋkâre tawage e mɛ, ŋka mu aha
ɲwɔfaaga fáa Kafooŋi Kile á, mu à yaa mu u ku wwû.” 34 Ŋka mii sí yi jwo yii á, yii ɲyɛ a yaa
yii a ŋkâre punɔ punɔ mɛ. Yii àha raa ŋkâre nìŋyiŋi na mɛ, ɲaha na yɛ uru u ɲyɛ Kile fànhe
tatɛɛnge. 35 Yii àha raa ŋkâre ɲìŋke na mú mɛ, ɲaha na yɛ kuru ku ɲyɛ u tooyi tatahage. Yii
àha ŋkwɔ ŋkâa Zheruzalɛmu kànhe na mɛ, ɲaha na yɛ kuru ku ɲyɛ “Saanbwɔhe kànhe.” 36 Yii
àha raa ŋkâre yii ɲùŋyi na mɛ, ɲaha na yɛ yii wà sì n-jà u ɲùŋjuŋke kà niŋkin kêɛnŋɛ mpyi
nivyinge, lire ɲyɛ mɛ niŋgwɔhɔ mɛ. 37 Kani ndemu ká mpyi “Ɔɔn” kyaa ke, yii jwo “Ɔɔn”
ndemu sí ká mpyi “Ɔnhɔ” wuu ke, yii jwo “Ɔnhɔ” kàaga baa. Mpemu ká ntaha puru na ke,
pur'à fworo Sitaanniŋi i.

Yesu à jwo na wuu àha raa ŋkooŋgwuure pyi mɛ
(Luka 6.29-30)

38 Yii à yi lógo na y'à jwo “Wà ha wà ɲyii jya, urufoo wuuni mú à yaa li jya, wà ha wà
ŋkyàaan wwû, urufoo wuuni mú à yaa li wwû§.” 39 Ŋka mii sí yi jwo yii á, wà ha kawaa pyi
yii na, yii àha li ŋkooŋi wwû u na mɛ. Wà ha kantawaa bwɔn mu mùmpɛnge k'e, ku sanŋke
kêɛnŋɛ urufol'á*. 40 Wà la ká mpyi si mu yyere fànhe yyére si mu vàanntinmbileni shwɔ mu
na, ma vàanntinmbwɔhe kan u á mú†. 41 Wà ha tuguro kárama a tègɛ mu ɲuŋ'i mà sà yaha
culumɛtiri niŋkin na‡, ti tugo mà sà yaha culumɛtirii shuunni na, ná urufol'e. 42 Wà ha mu
ɲáare, urufoo kan. Wà ha mu cyeyaaga ɲáare si là pyi ná k'e si núru mpa ku kan mu á, ma
hà ɲcyé mɛ.

Yesu à jwo na wuu wuu zàmpɛɛnbii kyaa táan wuy'á
(Luka 6.27-28, 32-36)

43 Yii à yi lógo na y'à jwo “Mu kyal'à táan ŋgemu á ke, na ma uru kyaa táan may'á, mu kyal'à
pɛn ŋgemu á ke, maa uru kyaa pɛn may'á.” 44 Ŋka mii sí yi jwo yii á, yii yii zàmpɛɛnbii kyaa
táan yiy'á, yii raa Kile ɲáare yii kyéregefeebil'á. 45 Lire e yii sí n-pyi yii Tuŋi nìŋyi wuŋi pyìi.
Ŋaha na yɛ uru u maha cannŋaŋyiini pyi li i fwore shinpiibii ná shincɛnmpil'á, maa zànhe
kaan shintiibii ná shintiimbaabil'á. 46 Yii kyal'à táan mpiimu á ke, yii aha pire kanni kyaa
táan yiy'á, sàraŋi ŋgire yii sí n-ta lire e Kile yyére yɛ? Múnalwɔɔre shwofeebii mú ɲyɛ na lire

---

* **5:21** Ɛkizodi 20.13 † **5:27** Ɛkizodi 20.14 ‡ **5:31** Duterenɔmu 24.1 § **5:38** Ɛkizodi 21.24; Levitiki 24.20; Duterenɔmu 19.21 * **5:39** Yahutuubil'á, mà kantawaa bwɔn sùpya e, lire mpyi mu à jwo mu à urufoo cyahala sèe sèl'e. † **5:40** Yahutuubii yyére, vàanntinŋke pi mpyi maha le a taha ɲwɔhɔ woge na ke, kuru pi mpyi maha ntègˈa piye tò numpilage e. Lire kurugo canŋke kanni i pi mpyi maha jà a kuru niŋyi vàanntinŋke kan wà á, ŋka numpilage e bà mɛ (Ɛkizodi 22.26; Duterenɔmu 24.13). ‡ **5:41** Kuni mpyi a kan Ɔrɔmu sòrolashiibil'á pi pi yaayi tugure tègɛ sùpya ɲuŋ'i pi i u pyi u culumɛtiri niŋkin ná taaga ɲaara ná t'e.

pyi mà? 47 Yii aha a yii cìnmpyiibii kanni shéɛre, lire ɲyɛ kakyanhala kyaa la? Kilecembaabii mú ɲyɛ na lire pyi mà? 48 Lire e ke yii pyi tìgire cyaga baa, yii Tuŋi nìɲyi wuŋi fiige.

6

Yesu à jwo fòŋəfeebii tɛgɛŋkanni kyaa na

1 Yii a yiye kàanmucaa, yii àha raa kacɛnŋkii pyi sùpyire ɲyiɲyage na mɛ. Lire baare e yii sì sàra ta yii Tuŋi nìɲyi wuŋ'á mɛ.

2 Lire e mu aha a si bùɲyɛ pyi fòŋəfooŋi wà na, mpii pi à fyìnmɛ tò wwomə na ke, ma hà li pyi pire fiige mɛ. Pi maha tùnmpe pyi maa piye cyêre Kile Jwumpe kàlambayi ná kànhe kaŋgwərə tatɛɛnyi i, bà sùpyire si mpyi s'a pi mɛtange yiri mɛ. Ŋka sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, pir'à pi sàraŋi ta a kwɔ̀. 3 Ŋka mu aha si bùɲyɛ pyi wà na, mu kàmɛnɛ cyɛge ɲyɛ a yaa ku mu kàniŋɛ cyɛge kapyiini cè mɛ, 4 bà mu bùɲyɛŋi si mpyi si ŋwəhə mɛ. L'aha mpyi amuni, mu Tuŋi u ɲyɛ na kaŋwəhigii ɲaa ke, uru sí mu sâra.

Yesu à pi taanna Kileɲarege pyiŋkanni na
(Luka 11.2-4)

5 Yii aha a si raa Kile ɲáare, mpii pi à fyìnmɛ tò wwomə na ke, yii àha raa li pyi pire fiige mɛ. Na yyéreli Kile Jwumpe kàlambayi ná kuŋgarigil'e maa Kile ɲáare, bà sùpyire si mpyi s'a pi ɲaa mɛ, lire l'à táan pi á. Ŋka sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, pir'à pi sàraŋi ta a kwɔ̀. 6 Mu wi ke, mu aha a si raa Kile ɲáare, jyè ma bage funŋke e maa ku tò, maa ma Tuŋi Kile ɲáare kuru taŋwəhəge e. Lire ká mpyi, mu Tuŋi u ɲyɛ taŋgwəhəge e, maa karigii niŋwəhigii puni ɲaa ke, uru sí mu sâra. 7 Mu aha a Kile ɲáare, ma hà raa núruli jwumpe kurugo, bà Kilecembaabii maha li pyi mɛ. Ŋaha na yɛ pi maha sônŋi na pire jwuɲyahampe pu sí Kile yaha u pire ɲarege shwə. 8 Lire e yii àha mpyi pi fiige mɛ. Yii li cè na yaage ŋkemu kyaa ku ɲyɛ yii na ke, mà jwo yii pi ku ɲáare ke, yii Tuŋi Kile maha ku cè. 9 Lire e ke yii aha a Kile ɲáare, yii jwo

“Wuu Tuŋi u ɲyɛ nìɲyiŋi na ke,
mu mɛge ku táan.
10 Ma pyi saanwa sùpyire puni ɲùŋə na.
Mu ɲyii wuuni li pyi ɲìŋke na,
bà li ɲyɛ na mpyi nìɲyiŋi na mɛ.
11 Wuu niɲjaa ɲjyìŋi kan wuu á.
12 Wuu kapegigii yàfa wuu na,
bà wuu maha wuu shinɲɛɛbii wogigii yàfani pi na mɛ.
13 Ma hà yaaga yaha ku wuu yyaha kɛ̂ɛnŋɛ kapegil'á mɛ,
maa wuu shwə Sitaanniŋi na.
[Ŋaha na yɛ mu u ɲyɛ fànhe ná síŋi ná pèentefoo,
fo tèekwombaa.
Amiina.]”

14 Yii li cè na sùpyir'à kapegigii ɲcyiimu pyi yii na ke, yii aha cyire yàfa ti na, yii Tuŋi nìɲyi wuŋi mú sí yii wogigii yàfa yii na. 15 Ŋka yii aha mpyi yii ɲyɛ na ɲɛɛg'a sùpyire kapegigii yàfa ti na mɛ, yii Tuŋi mú sì yii wogigii yàfa yii na mɛ.

Yesu à jwo súnŋi kyaa na

16 Yii aha súnŋi le, mpii pi à fyìnmɛ tò wwomə na ke, yii àha yyahayi tanha pire fiige mɛ, pire maha li pyi sùpyire si ɲcè na pi à súnŋi le. Ŋka sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, pir'à pi sàraŋi ta a kwɔ̀. 17 Mu wi ke, mu aha súnŋi le, ma yyahe jyé, maa làtikolo le ma ɲùŋke e, 18 bà sùpyire si mpyi t'àha ŋkwə mu súnleni cè mɛ, fo mu Tuŋi u ɲyɛ taŋwəhəyi i ke, uru kanni. Lire ká mpyi, mu Tuŋi u ɲyɛ na kaŋwəhigii ɲaa ke, uru sí mu sâra.

Nàfuuŋi sèe wuŋi kani ná karigii cyi ɲyɛ cyi ɲyɛ a yaa cyi sùpyaŋi funŋə pɛn mɛ
(Luka 12.22-34)

19 Yii àha raa nàfuuŋi caa raa bégeli yiye mɛɛ na ɲìŋke na mɛ. Ntɔɔnŋi ná zúnŋi maha u kèɛge, nàŋkaabii maha bayi fúruge marii u lwúu. 20 Ŋka yii nàfuu tabegege niɲcɛnŋɛ yaa yiye mɛɛ na nìɲyiŋi na. Wani ntɔɔnŋi ná zúnŋi ɲyɛ na nàfuu kèɛge mɛ, nàŋkaabii mú ɲyɛ na u lwúu mɛ. 21 Ŋaha na yɛ cyage e sùpyaŋi nàfuuŋi ɲyɛ ke, wani u sònnɔre maha mpyi.

22 Sùpyaŋi ɲyiigii cyi ɲyɛ u bèɛnmpe. Ŋgemu u ɲyii cyi à ɲwə ke, urufoo puni maha mpyi bèɛnmpe e mú. 23 Ŋgemu wogigii sí cyi à kèɛge ke, urufoo puni mú maha mpyi numpini i. Mu aha jwo na mu na ɲyɛ bèɛnmpe e, mà li ta numpini i mu ɲyɛ, tahala maha ntaha lire numpini na!

24 Yii li cè na báarapyiŋi sì n-sìi n-jà raa báare ɲùŋufee shuunn'á mɛ. Lire ká mpyi, u sí ɲùŋufooŋi wà kyaa táan uy'á, si u sanŋi kyaa pɛn uy'á. U mú sí n-kúu wà na, si kàntugo wà u sanŋi na. Ŋyɛ amuni li ɲyɛ, nàfuuŋi lag'à tatɛɛngɛ fô yii mpiimu na ke, yii sì n-jà n-pyi Kile báarapyii mɛ.

25 Lire e mii sí yi jwo yii á, yalyire yii sí raa lyî, ná vàanɲyi yii sí raa leni ke, yire taŋkanni
kà yii funŋɔ pɛn mɛ. Tá sùpyaŋi múnaani tayyérege ɲyɛ a fànha tò yalyire na, ka u cyeere
tayyérege mú si fànha tò vàanɲyi na mɛ? 26 Yii saɲcyɛɛnre wíi kɛ! Ti ɲyɛ na ɲɛɛmɛ núru mɛ, ti
ɲyɛ na sùma kwùun mɛ, ti ɲyɛ na sùma bégeli bwùunni i mɛ. Ŋka yii Tuŋi u ɲyɛ nìɲyiŋi na ke,
uru na ti ɲwɔ caa. Tá yii ɲyɛ a pwórɔ saɲcyɛɛnre na sèl'e mɛ? 27 Funmpɛɛnre sí n-jà yii jofoo
pyi u jà a nimbilere bâra u shìŋi canmpyaagii na yɛ?
28 Ŋaha na yii à vàanɲyi nindeyi kani tèg'a yiye funŋɔ pɛn yɛ? Yafwɔhɔfwɔhɔyi yi maha
fyîn sige e maa yafyɛɛnre nisinante yaa ke, yii sônnɔ yire kyaa na kɛ! Yi ɲyɛ na báara pyi mɛ,
yi mú ɲyɛ na kòonɔ pînni mɛ. 29 Ŋka saannŋi Solomani ná u nàfuufente puni i, u vàanndeŋke kà
lemɛ ɲyɛ a jà a ɲwɔ mà ŋke yafwɔhɔfwɔhɔge kà niŋkin yafyɛnrɛ kwɔ̀ mɛ. 30 Yafwɔhɔfwɔhɔyi
yi ɲyɛ sige e niɲjaa, ná nùmpanŋa yi sí n-le nage e ke, Kile ká yire lemɛ pyi p'à ɲwɔ amuni,
yii ɲyɛ a li cè na nàkaana baa Kile sí vàanya kan yii á mà? Yii dániyaŋ'à cyérɛ dɛ! 31 Ŋyɛ yii
àha funɲyi pɛn s'a ŋko "Ŋaha wuu sí n-lyî yɛ? Ŋaha wuu sí n-bya yɛ? Taa wuu sí vàanya ta
n-le ke?" mɛ. 32 Kilecembaabii pi maha funɲyi pɛn ná yire yaayi kani i tèrigii puni i. Yii sí
pi ke, yaaga maha yaaga kyaa li ɲyɛ yii na ke, yii Tuŋi Kile à yire puni cè. 33 Mà jwo yii a
yire yaayi caa ke, yii yacyage niɲcyiig'à yaa ku pyi Kile Saanre ná ntìiŋi. Lire ká mpyi, Kile
sí yire yaayi sanɲyi puni kan yii á. 34 Yii àha karigii nimpaaŋkii tègɛ yiye funŋɔ pɛn mɛ, ɲaha
na yɛ nùmpanŋke sí raa sônnɲi kuye na. Cannɲa maha cannɲa ná ku kawaagii cyi ɲyɛ.

7

Yii àha raa pi sanmpii cêɛge mɛ
(Luke 6.37-38, 41-42)

1 Yii àha raa pi sanmpii cêɛge mɛ, lire ká mpyi Kile mú sì yii cêɛge mɛ. 2 Ŋaha na yɛ bà yii
na sùpyire sannte cêɛge mɛ, amuni Kile mú sí yii cêɛgɛ. Cùŋkanni na yii ɲyɛ na sùpyire sannte
cwôre ke, amuni Kile mú sí yii cû. 3 Ŋaha na mu ɲyɛ na ɲyèsɛnni ɲaa ma cìnmpworoŋi ɲyiini
i, mà li ta bànnaŋi u ɲyɛ mu wuuni i ke, mu ɲyɛ na uru ɲaa mà yɛ? 4 Mà tàanna ná lire e, di
mu sí n-jà n-jwo ma cìnmpworoŋ'á na u yyére ma a ɲyèsɛnni wwû u ɲyiini i, mà li ta bànnaŋi
ɲyɛ mu wuuni i yɛ? 5 Mu u à fyìnmɛ tò wwomɔ na ke, fyânha a bànnaŋi wwû ma ɲyiini i, lire
ká mpyi, mu sí raa ɲaa raa ɲcwúu ɲyèsɛnni tawwuge e ma cìnmpworoŋi ɲyiini i.
6 Yaayi yi ɲyɛ Kile wuyo ke, yii àha raa yire kaan pwuunbil'á mɛ, lire baare e pi sí n-jà
n-yîri yii kurugo si yii sulugo. Yii àha raa yii kóɔnɲi loŋgara wuŋi cyáan caabii taan mɛ, lire
baare e pi sí raa u tánhani.

Kile maha u pyìbii ɲareyi shuu
(Luke 11.9-13)

7 Yii a Kile ɲáare, u sí yii kan, yii a ɲcaa, yii sí n-ta, yii a bàrage kúuli, ku sí múgo yii á.
8 Yii li cè na shin maha shin u ɲyɛ na ɲáare ke, uru maha ntaa.
Shin maha shin u ɲyɛ na ɲcaa ke, uru maha ɲaa.
Shin maha shin ká bàrage kúu ke, ku sí múgo urufol'á.
9 Jofoo u ɲyɛ yii shwɔhɔl'e, ŋgemu u sí ɲɛɛ kafaaga kan u pyàŋ'á, mà li ta bwúuru u à ɲáare u
á yɛ? 10 Lire ɲyɛ mɛ, mà wwò kan u á mà li ta fya u à ɲáare yɛ? 11 Ŋyɛ yii sùpyiibii pi à pi ke,
cyage e yii maha jà a yacɛnɲyɛ kan yii pyìbil'á ke, yii ɲyɛ a cè a jwo na yii Tuŋi u ɲyɛ nìɲyiŋi
na ke, ur'à bégel'a tòro yii taan si yacɛnɲyɛ kan u ɲáarafeebil'á mà?
12 Lire e yaaga maha yaaga yii la ɲyɛ sùpyire sannte s'a mpyi yii á ke, yii lire pyi pi á mú.
Yire Kile tùnntunŋi Musa Saliyaŋi ná Kile tùnntunmpii sanmpii sémɛbil'à jwo.

Kurigii shuunniŋi kani
(Luke 13.24)

13 Yii jyè tajyiɲwɔge nimbileni i. Ŋaha kurugo yɛ kuni li maha kakyaare nɔ sùpyaŋi na ke,
lire tajyiɲwɔg'à pêe, lire kùn'à pêe, lire e shinɲyahara ɲyɛ na ɲaare. 14 Ŋka kuni li maha shìŋi
niŋkwombaaŋi kaan ke, lire tajyiɲwɔg'à cyérɛ, li ɲarama à pɛn, li ɲaarafeebii ɲyɛ a ɲyaha mɛ.

Cige maha ɲcè ku yasɛɛre e
(Luke 6.43-44; 13.25-27)

15 Kafinivinibii pi maha piye pyi Kile tùnntunmii fiige ke, yii a yiye kàanmucaa pire na. Pi
aha a ma yii á, pi maha piye pyi mpàa fiige, mà li ta pi funɲy'à pi sige yaayi fiige. 16 Yii sí pi
cè pi kapyiiŋkii cye kurugo. Wà sí n-jà ɛrɛzɛn cige yasɛrɛ kwɔ̀n ŋguro cige na la? Lire ɲyɛ mɛ,
mà fizhiye cige yasɛrɛ kwɔ̀n ŋguro cige na la? 17 Lire pyiŋkanni na, cicɛnŋke yasɛɛr'à ɲwɔ,
cipege woore s'à pi. 18 Cicɛnŋɛ sì n-jà raa yasɛrɛ nimpere seni mɛ. Cipege mú sì n-jà raa
yasɛrɛ niɲcɛnnɛ seni mɛ. 19 Cige maha cige ku ɲyɛ ku ɲyɛ na yasɛrɛ niɲcɛnnɛ seni mɛ, ku sí
n-kwɔ̀n n-wà nage e. 20 Lire e ke yii sí pi cè pi kapyiiŋkil'e, bà cige maha ɲcè ku yasɛɛre e mɛ.
21 Mpii puni pi ɲyɛ na mii pyi "Kafooŋi, Kafooŋi" ke, pire puni sì n-jyè Kile Saanre e
mɛ, mii Tuŋi nìɲyi wuŋi ɲyii wuuni pyifeebii kanni pi ɲyɛ jyifeebii. 22 Kuru cannŋke ká nɔ,

shinɲyahara sí n-pa mii pyi “Kafooŋi, Kafooŋi, wuu mpyi na Kile tùnnture yu mu mɛge na, marii jínabii kòre na yige mu mɛge na, marii kabwəhii niɲyahagii pyi mu mɛge na mà?” 23 Lire tèni i, mii sí yi jwo tire sùpyir'á “Mii ɲyɛ a sàa yii cè mà ɲya mɛ. Yii yîri na taan, yii kapimpyiibii!”

Yákilifooŋi ná funŋə baa shinŋi kani
(Luka 6.47-49)

24 Shin maha shin ká mii jwumpe lógo, maa pu kurigii ɲaare ke, urufoo sí n-jà n-tàanna ná yákilifooŋi w'e ŋgemu u à u bage faanra kafaafoge ɲuŋ'i ke. 25 Kuru bage faanraŋkwooni kàntugo, zànbwəh'à cwo, ka dùyi si ɲî na fwu na fwore, ka kafɛɛge si wá na fwu sèe sèl'e na kuru bage ŋəəŋi, ŋka ku ɲyɛ a cwo mɛ, ɲaha na yɛ ku nintaani na ɲyɛ kafaafogo ɲuŋ'i.

26 Ŋka shin maha shin ká mii jwumpe lógo, maa mpyi u ɲyɛ na pu kurigii ɲaare mɛ, urufoo na ɲyɛ mu à jwo funnə baa shin, ŋgemu u à u bage faanra nticyɛnŋi ɲuŋ'i ke. 27 Kuru bage faanraŋkwooni kàntugo, zànbwəh'à cwo, ka dùyi si ɲî na fwu na fwore, ka kafɛɛge si wá na fwu sèe sèl'e na kuru bage ŋəəŋi, ka ku puni si mpi a wu.»

28 Yesu à puru jwumpe jwo a kwɔ̀ ke, ka u kàlaŋi pyiŋkanni si sùpyire kàkyanhala. 29 Ŋaha na yɛ u mpyi na pi kâlali ná Kile sífente e. U kàlaŋi pyiŋkanni ná Kile Saliyaŋi cyelentiibii wuŋi pyiŋkanni mpyi niŋkin mɛ.

8

Yesu à tògofoo cùuŋə
(Marika 1.40-45; Luka 5.12-16)

1 Yesu à tîge ɲaŋke na ke, ka shinɲyahara si ntaha u fye e. 2 Ka tògofooŋi wà si file u na maa niŋkure sín u fere e maa jwo: «Kafooŋi, mu aha ɲɛɛ, mu sí n-jà mii tòge láha mii na si mii fíniŋɛ.» 3 Ŋyɛ ka Yesu si u cyɛge sànha maa bwɔ̀n u na maa jwo: «Mii à ɲɛɛ, tòge ku láha ma na!» Ka tòge si ntíl'a láha u na. 4 Ka Yesu si u pyi: «Cû ma ɲwɔge na, ma hà yaaga jwo sùpya á mɛ, ŋka ta sì, maa sà maye cyêe sáragawwuŋi na u u ma kàanmucya, sárage kyaa Kile tùnntunŋiMusa à jwo tògofeebii kyaa na ke, maa kuru wwû. Lire li sí li cyêe na mu à cùuŋə*.»

Yesu à sòrolashiibii ɲùŋufooŋi wà bárapyi cùuŋə
(Luka 7.1-10; Yuhana 4.43-54)

5 Mà Yesu yaha u u jyè Kapɛrɛnamu kànhe e, Ɔrəmu sòrolashiibii yyaha yyére shinŋi wà à file u na maa u ɲáare na: 6 «Kafooŋi, mii bárapyiŋi nizinniŋi na wá bage e. U à mûruŋə, maa ŋkyaali sèl'e.» 7 Ka Yesu si u pyi: «Mii u sà u cùuŋə la†?» 8 Ka sòrolashiibii yyaha yyére shinŋi si jwo: «Kafooŋi, mii ɲùŋk'à cyérɛ mu u jyè mii pyɛnge e. Mu aha jwuŋkanŋa niŋkin jwo, kuru sí mii bárapyiŋi cùuŋə. 9 Mii wi ke, sòrolashiibii pìi na ɲyɛ mii ɲùŋə na, mii sí ɲyɛ pìi ɲùŋə na. Mii aha wà pyi “Ta sì” u maha ŋkàre. Mii aha wabɛrɛ pyi “Ta ma” u maha mpa. Mii aha na biliŋi pyi “Nde pyi” u maha lire pyi.»

10 Yesu à yire lógo ke, ka li i u kàkyanhala. Mpii pi mpyi u fye e ke, ka u u jwo pir'á: «Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, mii sàha ntêl'a sùpya ɲya ná ŋge dániyaŋi fiige e Izirayɛli shiinbii shwəhəl'e mɛ! 11 Mii sí yi jwo yii á, shinɲyahara sí raa yîri cannaŋafworompe ná cannaŋajyimpe e, si mpa lyî ná Ibirayima ná Ishaka ná Yakuba e Kile Saanre e. 12 Ŋka Izirayɛli shiinbii mɛɛ na Kile Saanre à bégele ke, pire pìi sí n-wà cyíinŋi na numpini i. Wani pi sí raa myahigii súu s'a ŋkyànhigii kùru.»

13 Ŋyɛ Yesu à puru jwo ke, maa sòrolashiibii yyaha yyére shinŋi pyi: «Ta sì pyɛngɛ. Ná mu à dá mii na, nde mu à cya ke, lire li pyi.» Ka u bárapyiŋi si ntíl'a cùuŋə lire tèenuuni i.

Yesu à Pyɛri nafeɲcwoŋi cùuŋə
(Marika 1.29-34; Luka 4.38-41)

14 Ŋyɛ Yesu à kàre Pyɛri pyɛngɛ mà sà Pyɛri nafeɲcwoŋi ta tasinnage e cifwuro cye e. 15 Ka Yesu si bwɔ̀n u cyɛge na, ka cifwure si láha u na. Ka u u yîri, maa ɲjyì kan Yesu á.

16 Yàkoŋk'à nɔ ke, ka pi i wá na ma ná jínacyaanbii niɲyahamil'e Yesu á. Ka u u jínabii kòr'a yige pi e ná u ɲwɔjwumpe e, maa yampii puni cùuŋə. 17 Ŋyɛ lire pyiŋkanni na, ka Kile tùnntunŋi Ezayi jwumpe si fûnŋə, u mpyi a jwo: «U à jyè wuu ná wuu cwəhəmpe shwəhəl'e, maa wuu yampe láha wuu na‡.»

Mpii la ku ɲyɛ si ntaha Yesu fye e ke
(Luka 9.57-62)

---

* **8:4** Tògofooŋi ká ɲcùuŋə, sáragawwuŋi mpyi maha yaa u u cyeere kàanmucya sèl'e si ɲcè kampyi u à cùuŋə, u u nta a uye cyêe sùpyire na. † **8:7** Mà tàanna ná Yahutuubii Kile kuni i, shinŋi u ɲyɛ u ɲyɛ pi Kile kuni i mɛ, Yahutu ɲyɛ a mpyi a yaa u jyè uru pyɛnge e mɛ. U aha lire pyi, u mpyi maha ɲwóhə Kile yyahe taan. ‡ **8:17** Ezayi 53.4

18 Ŋyɛ shinɲyahara mpyi a pa Yesu kwûulo, lire kurugo ka u u u cyelempyiibii pyi pi baŋi
jyiile ná ur'e. 19 Ka Kile Saliyaŋi cyelentuŋi wà si file u na maa u pyi: «Cyelentuŋi, mii sí
n-taha mu fye e ma tasheyi puni i.» 20 Ka Yesu si u pyi: «Wyigii na ɲyɛ sigepwuunbil'á, shèere
mú sí ɲyɛ saɲcyɛɛnr'á. Ŋka tashwɔngɔ ɲyɛ Supyaŋi Jyaŋi á mɛ.» 21 Ka u cyelempyaŋi wabɛrɛ
si u pyi: «Kafooŋi, yyére, mii aha na tuŋi tò, mii sí n-ta n-pa n-taha mu fye e.» 22 Ka Yesu si u
pyi: «Taha mii fye e, maa kwùubii yaha pi a piye tùni.»

Yesu à kafeebwɔhe yyéeŋɛ baŋi ɲuŋ'i
(Marika 4.35-41; Luka 8.22-25)

23 Ŋyɛ Yesu à jyè bakwɔɔge e, ka u cyelempyiibii si jyè u fye e. 24 Ka kafeebwɔhɔ si yîri na
fwu baŋi ɲuŋ'i, fo lwɔhe na ŋko si bakwɔɔge tò. Lir'à Yesu ta u u ŋwúuni. 25 Ka pi i file u na,
maa u ɲè maa jwo: «Kafooŋi, yîri maa wuu shwɔ, lire baare e wuu sí n-kwôro lwɔhe e.» 26 Ka
u u pi pyi: «Ŋaha na yii na fyáge yɛ? Ŋaha na yii dániyaŋ'à cyérɛ yɛ?» Maa yîr'a yyére maa
fànha cyán kafɛɛge ná baŋi lwɔhe na. Ka yi puni si yyére siu! 27 Ka pi puni si wá na ŋkyáali u
na, maa jwo: «Ŋaha supyifiiwe u ɲyɛ ŋge nàŋi, fo ka kafɛɛge ná lwɔhe si ntèɛn u wuuni taan
yɛ?»

Yesu à jínacyaan shuunni cùuŋɔ
(Marika 5.1-20; Luka 8.26-39)

28 Ŋyɛ ka Yesu si baŋi jyiil'a sà nɔ Gadara shiinbii kùluni i. Ka jínacyaan shuunni si fworo
fanɲyi i§ mà u ɲùŋɔ bê. Pi mpyi a pi sèe sèl'e, fo wà sàha mpyi na jà a tòro kuru kuuge e mɛ.
29 Ka pi i wá na yu fànha na: «Kile Jyaŋi, ɲaha mu ɲyɛ na ɲcaa wuu á yɛ? Mu à pa mpa kawaa
pyi wuu na mà ta tèni sàha nɔ mà?»

30 Ŋyɛ lir'à caakurumbwɔhɔ ta ku u lyî pi byanhampe e. 31 Ka jínabii si Yesu ɲáare sèl'e na:
«Mu aha wuu kɔ̀r'a yige mpii sùpyiibil'e, ma a wuu yaha wuu sà jyè mpii caabil'e.» 32 Ka u
u pi pyi: «Yii a sì.» Ka pi i fworo pire nàmbaabii shuunniŋi i, maa sà jyè pire caabil'e, ka
caakuruŋke puni si sùrug'a yîri ɲaŋke numpɛnge na, mà cwo cwo baŋi i mà kwû. 33 Ka
cáanahabii si fê a kàre kànhe e, ɲcyii cyi à pyi ke, maa sà cyire yyaha jwo, mà cye cyán
jínacyaanbii wogigii na. 34 Ka kànhe shiinbii puni si ntíl'a fwor'a kàre Yesu ɲùŋɔ tabeŋi i. Pi à
sà u ɲya ke, maa u ɲáare sèl'e na u fworo pire kùluni i.

9

Yesu à supyimuruŋɔ cùuŋɔ maa ku kapegigii yàfa ku na
(Marika 2.1-12; Luka 5.17-26)

1 Ŋyɛ ka Yesu si jyè bakwɔɔge e, maa baŋi jyiil'a kàre u yabiliŋi kànhe e. 2 Ka pi i mpa u
á ná yaŋi w'e u yasinniŋke e, u mpyi a mûruŋɔ. Yesu à pi ɲya pi à dá uru na ke, maa jwo
supyimuruŋk'á: «Na jya, màban le maye e! Mu kapegigil'à yàfa mu na.»

3 Ŋyɛ Kile Saliyaŋi cyelentiibii pi mpyi wani ke, ka pire pìi si wá na sônŋi piye funŋ'i na
Yesu na Kile mɛge kɛ̀ɛge. 4 Ka Yesu si ntíl'a pi sònŋɔre cè, maa jwo pi á: «Ŋaha na yii ɲyɛ ná
nte sònŋɔpeere shiŋi i yɛ? 5 Mà jwo “Mu kapegigil'à yàfa mu na” ná “Yîri, ma a ɲaare” yii
ɲyii na, cyire kapyaagii mú shuunni i, ndire jwumɔ p'à táan yɛ? 6 Ŋka yii pi li cè na síŋi na
ɲyɛ Supyaŋi Jyaŋi á naha ɲiŋke na, u wà kapegii yàfa u na.» Lire e u à jwo supyimuruŋk'á:
«Yîri, maa ma yasinniŋke lwɔ́, maa sì pyɛngɛ.» 7 Ka u u ntíl'a yîr'a kàre pyɛngɛ. 8 Sùpyir'à lire
ɲya ke, ka pi i fyá maa Kile pêe, uru ŋgemu u à ŋge síŋi fiiginŋi kan sùpyir'á ke.

Yesu à lyî ná mɛpɛngɛ shiinbil'e
(Marika 2.13-17; Luka 5.27-32)

9 Yesu à yîri wani ke, u à sà múnalwɔɔre shwofooŋi wà ɲya u à tèɛn u báaraŋi tapyige e, u
mɛge mpyi Macwo. Ka Yesu si u pyi: «Yîr'a taha na fye e.» Ka u u yîr'a taha u fye e.

10 Ŋyɛ lire kàntugo ka Yesu ná u cyelempyiibii si sà ntèɛn na lyî Macwo bage e ná mɛpɛngɛ
shiinbii niɲyahamil'e mu à jwo múnalwɔɔre shwofeebii ná piibɛrii. 11 Farizhɛɛnbii pìl'à lire
ɲya ke, maa Yesu cyelempyiibii pyi: «Ŋaha na yii cyelentuŋi na lyî ná múnalwɔɔre shwofeebii
ná mɛpɛngɛ shiinbii piibɛril'e yɛ?» 12 Yesu à yire lógo ke, maa jwo: «Mpii pi à cùuŋɔ ke,
wempyiŋi kyaa ɲyɛ pire na mɛ, mpii pi na yà ke, pire na u kani ɲyɛ. 13 Kile à jwo u Jwumpe
Semɛŋi i “Yii a ɲùŋaara taa yii shinŋɛɛbii na, lir'à táan mii á mà tòro sáragawwuuni na*.” Ŋyɛ
yii sônŋɔ puru jwumpe ɲwɔhe na. Ŋaha na yɛ mpii pi ɲyɛ na piye sônŋi na pir'à tíi ke, mii
ɲyɛ a pa ɲìŋke na pire tayyerege e mɛ. Ŋka mpii pi à li cè na pire ɲyɛ a tíi mɛ, pire tayyerege
e mii à pa.»

Jwumpe Nintanmpe fành'à ɲyaha Yahutuubii làdaabii woge na
(Marika 2.18-22; Luka 5.33-39)

§ **8:28** Yahutuubii maha pi fanɲyi wwû kafaayi ɲuŋ'i. Pi maha ku ɲwɔge yal'a yaa fo maha tatɛɛnŋɔŋɔ yaa mú. * **9:13** Oze 6.6

14 Lire kàntugo Yuhana Batizelipyiŋi cyelempyiibil'à pa Yesu yíbe na ɲaha na pire ná
Farizhɛɛnbii maha súnŋi leni, Yesu cyelempyiibii sí ɲyɛ na u leni mà yɛ? 15 Ka Yesu si pi
pyi: «Cipooŋi ceveebii sí n-jà yyaha tanha, mà pi yaha ná cipooŋi i cikwɔɔnre na la? Ŋka tèni
là na ma, cipooŋi sí n-pa n-yige pi shwɔhɔl'e. Lire tèni i pi sí n-ta raa súnŋi leni.
16 Wà ɲyɛ na vàanvɔnŋɔ taha na vàanŋjyɛga tacwɔngɔ jwooli mɛ. Lire ká mpyi, vàanvɔnŋke
maha vàanŋjyɛge kɛ̀ɛge, tacwɔng'a sì nâara a pêe. 17 Wà mú sí ɲyɛ na sinmpurugo leni seeye
boolyɛgil'e† mɛ. Lire baare e p'aha mpa ntanha, pu maha pu yaleŋke jya, maa wu, yaleŋk'a
sì ŋkɛ̀ɛge. Pi maha sinmpuruge leni seeyi boofɔnŋkil'e, yire mú shuunniŋi y'à bɛ̂.»

Yesu à ceeŋi wà cùuŋɔ, maa Zharusi pworoŋi buwuŋi ɲè
(Marika 5.21-43; Luka 8.40-56)

18 Ŋyɛ mà Yesu yaha puru jwumpe na, Yahutuubii ɲùŋufooŋi wà à pa niŋkure sín u taan
maa jwo: «Yesu! Mii pworoŋ'à kwû numɛ. Maye sanŋa yaha, maa mpa ma cyeyi taha u na,
u sí ɲè.» 19 Ka Yesu ná u cyelempyiibii si yîri na ŋkɛ̀ɛge ná u e.
20 Mà pi niŋkaribii yaha, ceeŋi wà à file Yesu na maa bwɔ̀n u vàanntinŋke zhwɔɔre na.
Lùwuliŋkwombaayi mpyi uru ceeŋi na yyee kɛ ná shuunni funŋ'i. 21 U mpyi na yu uye funŋ'i:
«Mii aha bú jà a bwɔ̀n u vàanɲyi na, mii sí n-cùuŋɔ.» 22 Ka Yesu si yyaha kɛ̂ɛnŋ'a wíl'a u ɲya,
maa jwo u á: «Na pworo, ma hà raa fyáge mɛ, ɲaha na yɛ mu dániyaŋ'à mu cùuŋɔ.» Ka ceeŋi
si ntíl'a cùuŋɔ.
23 Yesu à sà nɔ uru ɲùŋufooŋi pyɛnge e, maa kwùge tìnmpirigii wyìfeebii ná supyiɲyahare
ɲya ti i ɲyàha na wùruge tiye e ke, maa jwo pi á: 24 «Yii caala a yîri naha, pùceebilini ɲyɛ a kwû
mɛ, li na ŋwúuni.» Ka pi i wá na ɲcyàhali u na. 25 Sùpyir'à fwor'a kwɔ̀ pyɛnge e ke, ka Yesu
si jyè bage e, maa pyàŋi buwuŋi cû cyɛge na, ka u u yîri. 26 Ka lire kani si ɲcaala lire kùluni
puni i.

Yesu à fyinmii shuunni ná búbu cùuŋɔ

27 Yesu à fworo wani na ŋkɛ̀ɛge ke, ka fyinmii shuunni si ntaha u fye e maa wá na yu fànha
na: «Dawuda Tuluge Shinŋi, ɲùŋaara ta wuu na!» 28 U à sà jyè pyɛnge e ke, ka pire fyinmpii
si file u na. Ka u u pi pyi: «Yii à dá na mii sí n-jà yii cùuŋɔ la?» Ka pi i jwo: «Ɔɔn, mu sí n-jà,
kàfooŋi.» 29 Ka u u bwɔ̀n pi ɲyiigii na maa jwo: «Li sí n-pyi yii á mà tàanna ná yii dániyaŋi i.»
30 Ka pi i ntíi na ɲaa. Ka u u yi jwo a waha pi á na pi a piye kàanmucaa, pi àha wà yaha u li cè
mɛ. 31 Ŋka pi à yîri wani ke, pi à kàr'a sà a lire kani yu lire kùluni puni i.
32 Ŋyɛ pir'à yîri Yesu taan ke, ka pìi si mpa ná búbu e. Jínaŋi wà u mpyi u e. 33 Yesu à jínaŋi
kòr'a yige ke, ka búbuŋi si ntíi na yu. Supyiŋyahare ti mpyi wani ke, ka lire si tire kàkyanhala,
ka ti i wá na ŋko: «Wuu sàha ŋkwɔ̀ a nde kani fiige ɲya Izirayɛli kìni i mɛ!» 34 Ŋka Farizhɛɛnbil'à
jwo na jínabii ɲùŋufooŋi fànhe cye kurugo, Yesu ɲyɛ na jínabii kòre na yige pifeebil'e.

Sùmakɔɔg'à pêe, ŋka sùmakwɔɔnbil'à cyérɛ

35 Ŋyɛ Yesu mpyi na ɲaare na mâre kànbwoyi ná kànpyɛɛre puni na. U mpyi na sùpyire kâlali
Kile Jwumpe kàlambayi i, maa Jwumpe Nintanmpe yu mà yyaha tíi ná Kile Saanre e, maa
yampii puni ná cwɔ̀hɔmɔfeebii puni cùuŋi. 36 U à supyiŋyahare ɲya ke, ka pi ɲùŋaare si u
ta sèl'e, ɲaha na yɛ ti mpyi a kànha maa ɲcwɔ̂nrɔ, mu à jwo mpàa pi ɲyɛ piye ɲùŋɔ kurugo.
37 Ka Yesu si jwo u cyelempyiibil'á: «Sùmakɔɔg'à pêe, ŋka sùmakwɔɔnbil'à cyérɛ. 38 Lire e ke
yii kɛrɛge foo ɲáare, u u pìi bâra sùmakwɔɔnbii na.»

10

Yesu à u cyelempyiibii yyer'a tun
(Marika 3.13-19; Luka 6.12-16)

1 Lire kàntugo ka Yesu si u cyelempyiibii kɛ ná shuunniŋi yyere, maa fànhe kan pi á, pi
jà pi a jínabii kòre pi a yige pifeebil'e, pi raa yampii puni ná cwɔ̀hɔmɔfeebii puni cùuŋi.
2 Tùnntunmpii kɛ ná shuunniŋi mɛyi yi ɲyɛ ɲje: niɲcyiiŋi u ɲyɛ Simɔ pi maha mpyi Pyɛri ke,
ná u sìŋɛɛŋi Andire ná Zebede jyaabii Yakuba ná u cɔɔnŋi Yuhana 3 ná Filipi ná Baritelemi
ná Tomasi ná Macwo ŋge u mpyi na múnalwɔɔre shuu ke, ná Alife jyaŋi Yakuba ná Taadi*
4 ná Simɔ pi maha mpyi Zelɔti† ke, ná Zhudasi Isikariyoti ŋge u sí n-pa Yesu le cye e ke.

(Marika 6.7-13; Luka 9.1-6)

5 Pire shiin kɛ ná shuunniŋi Yesu à yɛrɛ maa nta a pi tun. U à jwo pi á: «Yii àha ɲjyè Samari
shiinbii kànyi ná supyishiŋi sanŋi wuy'e mɛ, 6 ŋka yii a sì Izirayɛli shiinbii yyére, pire mpiimu
pi ɲyɛ mu à jwo mpàpinniyi ke. 7 Mà yii niŋkaribii yaha, yii a Jwumpe Nintanmpe yu sùpyir'á
na Kile Saanre tèn'à byanhara. 8 Yii raa yampii cùuŋi, yii raa kwùubii ɲèni, yii raa tògofeebii

† **9:17** Seeyi boni na ɲyɛ boro, Yahutuubii maha ndemu jwoolo ná yatɔɔre seeyi i maa lwɔhe, lire ɲyɛ mɛ nùjirimpe, lire ɲyɛ mɛ ɛrɛzɛn sinmpe leni l'e ke. * **10:3** Taadi, kuru ku ɲyɛ u mɛge shɔnwoge. Mɛge niɲcyiige ku ɲyɛ Zhudasi (Luka 6.16). † **10:4** Zelɔti: kuru mɛge ɲwɔhe ku ɲyɛ: «kìni kyal'à táan ŋgemu á sèl'e ke».

cùuŋi, yii raa jínabii kɔ̀re yii a yige sùpyire e. Yii à ti ta mana, yii a ti kaan mana. 9 Yii àha sɛɛn,
lire ɲyɛ mɛ wyérɛ, lire ɲyɛ mɛ wyérɛpya lwɔ́ si nde yii dufaabil'e mɛ. 10 Yii àha kùshebɔrii lwɔ́
mɛ, yii àha vàanntinyɛ shɔnwuyo lwɔ́ mɛ, yii àha tanhaɲyi yabɛrɛ lwɔ́ mbâra yii tooyi wuyi na
mɛ, yii àha kàbii lwɔ́ mɛ. Yii li cè na bárapyiŋ'à yaa u a ŋkaan u a lyî.
11 Yii aha jyè kànbwɔh'e, lire ɲyɛ mɛ kànbilere e, yii sùpya cya ŋgemu u sí ɲɛɛ yii sunmbage
na ke. Yii aha uru sùpya ta, yii i ŋkwɔ̂ro wani fo yii sà nɔ yii tèekani na. 12 Yii aha jyè pyɛngɛ
maha pyɛng'e ke, yii pi shéɛre “Kile u yyeɲiŋke kan yii á.” 13 Kuru pyɛnge shiin ká yii fwùŋi
shwɔ, pi sí kuru yyeɲiŋke ta. Ŋka pi aha mpyi pi ɲyɛ a yii fwùŋi shwɔ mɛ, pi sì kuru yyeɲiŋke
ta mɛ.
14 Yii aha ŋkàre cyage k'e, ka pi i yii sunmbage cyé, maa mpyi pi ɲyɛ a ɲɛn'a yii jwumpe
lógo mɛ, yii nivworobii kuru kànhe e, yii yii tooyi bambaŋi kwòro kwòr'a wu wani‡. 15 Sèeŋi
na mii sí yi jwo yii á, canŋke Kile sí sùpyire puni sâra si ntàanna ná ti kapyiiŋkil'e ke, nde li
sí yire kànyi sùpyire ta ke, lire sí n-waha mà tòro Sɔdɔmu kànhe ná Gɔmɔri kànhe shiinbii
wuuni na.»
(Marika 13.9-13; Luka 21.12-17)
16 Ka Yesu si núr'a jwo: «Yii lógo! Mii sí yii tun, ŋka yii sí n-pyi sùpyire shwɔhɔl'e mu à jwo
mpàa pi ɲyɛ sige yaaya shwɔhɔl'e. Yii a yiye kàanmucaa bà wwòo ɲyɛ mɛ, yii pyi tatɛɛnnugo
sùpyii mpánmpɔrɔyɔ§ fiige. 17 Yii a yiye kàanmucaa sùpyire na, ɲaha na yɛ pi sí n-kwɔ̀ n-pa
raa yii yiri yukyaabii yyére, s'a yii bwùun ná kàsɔrigil'e pi Kile Jwumpe kàlambayi i. 18 Pi mú
sí n-kwɔ̀ raa yii cwôre raa sì fànhafeebii ná saanbii yyére, mà li ɲùŋke pyi na yii na ɲyɛ mii
cyelempyii. Lire cye kurugo yii sí mii kyaa jwo Yahutuubil'á, sí mii kyaa jwo supyishiŋi
sanŋ'á mú. 19 Ŋka tèni i pi sí n-pa raa yii leni cye e ke, jwumpe yii sí n-jwo, ná pyiŋkanni
na yii sí pu jwo ke, yii àha lire tɛ̀gɛ yiye funŋɔ pɛn mɛ. Jwumpe yii à yaa yi jwo ke, lire tèni
yabiliŋi i, puru sí n-tîge yii funŋ'i. 20 Yii li cè na yii yabilimpil'e bà puru jwumpe sí n-fworo
mɛ, yii Tuŋi u ɲyɛ Kile ke, uru Munaani li sí raa yu yii cye kurugo.
21 Pìi sí n-pa raa pi cìnmpyiibii kaan pi a bùu, tiibii pìi sí n-pa raa pi pyìibii kaan pi a bùu,
pyìibii pìi mú sí n-pa n-yîri pi sifeebii kurugo si pi kan pi bò. 22 Yii kyaa sí n-pɛn sùpyire pun'á
mii mɛge kurugo. Ŋka ŋgemu ká jà a uye waha maa ntɛ̀ɛn Kile kuni i fo mà sà nɔ tɛgɛni na
ke, urufoo sí n-shwɔ. 23 Pi aha yii kyérege kànhe k'e, yii fê a fworo kur'e, yii raa sì kabɛr'e.
Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, mà jwo yii pi Izirayɛli shiinbii kànyi puni ɲaara a kwɔ̀ ke, Supyaŋi
Jyaŋi sí núru n-pa.
24 Cyelempyaŋi sì n-jà n-pêe n-tòro u cyelentuŋi na mɛ, biliwe mú ɲyɛ a pêe u kàfooŋi na
mɛ. 25 Li tɛgɛni li ɲyɛ cyelempyaŋi u pa mpyi cyelentuŋi fiige, biliŋi mú sí mpa mpyi u kàfooŋi
fiige. Ná pi à jà a pyɛngefoo tàanna ná jínabii ɲùŋufooŋi Bɛlizebuli i, mpii pi ɲyɛ pyɛngefoo
shiinbii ke, pire wuuni sì n-tòro mà?
(Luka 12.2-9)
26 Lire kurugo yii àha raa fyáge pi na mɛ. Yii li cè, kyaa maha kyaa l'à ŋwɔhɔ ke, cyire
puni sí n-pa raa ɲaa. Kyaa maha kyaa li ɲyɛ numpini i ke, lire là mú sì n-kwɔ̂ro ɲcèmbaa mɛ.
27 Mii aha jwumpe mpemu jwo yii á numpini i ke, yii a puru yu canŋke e. Mpe mii à jwo
yii á katilwɔhɔre e ke, yii dùgo yii a puru jáare katanɲyi ɲuŋ'i. 28 Mpii pi maha jà a sùpyaŋi
cyeere bò, ná pi sì n-jà u múnaani bò mɛ, yii àha raa fyáge pire na mɛ. Kileŋi u maha jà a
sùpyaŋi múnaani ná u cyeere shi bò nafugombaage e ke, uru na yii à yaa yii a fyáge.
29 Tá zíiziinɛ shuunni maha mpérɛ daashi niŋkin kanna mɛ? Ŋka lire zíiziini là niŋkin sì
n-kwû yii Tuŋi Kile pàama mɛ. 30 Yii pi ke, ali ɲùŋjoore ti ɲyɛ yii ɲùŋyi i ke, Kile à tire puni
pèrɛgɛ cè. 31 Lire kurugo yii àha núru kyaa tɛ̀gɛ yii yiye funŋɔ pɛn mɛ! Yii shin maha shin
kan'à waha Kile na mà tòro tire zíiziinɛ niɲyahara na.
32 Shin maha shin ká yyére li na sùpyire ɲyii na na uru na ɲyɛ mii wu ke, mii Tuŋi u ɲyɛ
nìŋyiŋi na ke, mii mú sí n-yyére li na uru ɲyii na na urufoo na ɲyɛ mii wu. 33 Ŋka ŋgemu ká
mii cyé sùpyire ɲyii na ke, mii Tuŋi u ɲyɛ nìŋyiŋi na ke, mii mú sí urufoo cyé uru ɲyii na.
(Luka 12.51-53; 14.26-27)
34 Yii àha raa sônŋi na mii à pa si mpa jwumabeŋke le sùpyire ná tiye shwɔhɔl'e ɲìŋke na
mà dɛ! Mii ɲyɛ a pa ná yyeɲiŋke e mɛ, ná kàshige e mii à pa. 35 Ŋaha kurugo yɛ mii à pa
mpa “jyafooŋi ná tufooŋi láha piye na, si pworofooŋi ná nufooŋi láha piye na, si napworoŋi
láha nacwoŋi na. 36 Pìi u zàmpɛnmii sí n-pa n-pyi pi pyɛngɛ shiinbii yabilimpii*.” 37 Shinŋi
u à u tuŋi, lire ɲyɛ mɛ u nuŋi kyaa táan uy'á mà tòro mii na ke, urufoo ɲyɛ a yaa ná mii
cyelempyigire e mɛ. Shinŋi u à u jyaŋi, lire ɲyɛ mɛ u pworoŋi kyaa táan uy'á mà tòro mii na
ke, urufoo ɲyɛ a yaa ná mii cyelempyigire e mɛ. 38 Shinŋi la ku ɲyɛ si mpyi mii cyelempya
ke, urufoo u taha mii fye e, pi méɛ mpyi na sí urufoo bò kworokworocige na. Lire baare e

---

‡ **10:14** Mà tooyi bambaŋi kwòro kwòr'a wu kànha na: lire ɲwɔhe ku ɲyɛ, wuu nàzhan à fworo yii karigil'e, yii ɲùŋɔ tuguro ti. Yii Marika 6.11 ná Luka 9.5 wíi.

§ **10:16** Yahutuubii mpyi maha mpánmpɔrɔyi wíi fyinmɛ ná tatɛɛnnugo saɲcyɛɛnrɛ.

* **10:36** Mishe 7.6

urufoo ɲyɛ a yaa ná mii cyelempyigire e mɛ. 39 Ŋgemu la ká mpyi si u niŋjaaŋi yaa ɲwɔ ke, urufoo nùmpanŋke sí n-kɛ̀ɛge, ŋka ŋgemu ká kàntugo wá u niŋjaaŋ'á mii kurugo ke, urufoo sí nùmpanŋa ta.

(Marika 9.41)

40 Shin maha shin ká yii cùmu lemɛ ɲwɔ ke, urufoo mú à mii cùmu lemɛ ɲwɔ, ŋgemu sí ká mii cùmu lemɛ ɲwɔ ke, urufoo mú à mii tunvooŋi cùmu lemɛ ɲwɔ. 41 Ŋgemu ká Kile tùnntunŋi wà cùmu lemɛ ɲwɔ, mà lire ɲùŋke pyi na u na Kile tùnnture yu ke, tɔ̀ɔnŋi Kile sí n-pa n-kan Kile tùnntumpil'á ke, uru tɔ̀ɔnŋi Kile sí n-kan urufol'á. Sùpyire ti ɲyɛ na fyáge Kile na ke, wà ha tire tà cùmu lemɛ ɲwɔ, mà lire ɲùŋke pyi na ti na fyáge Kile na, Kile sí urufoo sâra tire fiige. 42 Ŋgemu ká lùŋiŋɛ fùŋɲcwokwuɲyaga kan ŋge nàŋkocyaaŋi wà á, mà lire ɲùŋke pyi na u na ɲyɛ mii cyelempya ke, sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, urufoo sí n-sìi lire tɔ̀ɔnŋi ta.»

11

1 Ɲyɛ Yesu à kwɔ̀ yire yɛrɛyi ŋkanŋi na u cyelempyiibii kɛ ná shuunniŋ'á ke, maa ŋkàr'a sà a sùpyire kâlali, maa Jwumpe Nintanmpe yu pi á pi kànyi na.

Yuhana Batizelipyiŋi à tùnntunmii tun Yesu á
(Luka 7.18-35)

2 Ɲyɛ mà Yuhana Batizelipyiŋi yaha kàsuŋi i, u mpyi a Kile Niɲcwɔnrɔŋi kapyiiŋkii kyaa lógo. Ka u u u cyelempyiibii pìì tun Yesu á 3 pi sà yíbe na: «Ŋge kyaa l'à jwo na u sí n-pa ke, mu u ɲyɛ u wi laa, wuu a wabɛrɛ sigili?»

4 Ka Yesu si pi pyi: «Ɣii à ndemu lógo maa ndemu ɲya ke, yii a sì, yii i sà lire yyaha jwo Yuhana á na 5 "Fyinmpii naha na ɲaa, toŋkɛgɛyifeebii sí i ɲaare, tògofeebii na ɲcùuŋi, ɲùɲcunnibii sí i núru, kwùubii sí i ɲɛ̀ni, Jwumpe Nintanmpe sí i yu fòŋɔfeebil'á. 6 Ɲyɛ mii kapyiiŋkii ká mpyi cyi ɲyɛ a ŋgemu pyi u à cye láha mii na mɛ, urufoo wuun'à ɲwɔ."»

7 Ɲyɛ Yuhana cyelempyiibil'à kàre ke, ka Yesu si wá na Yuhana kyaa yu sùpyir'á, u à jwo: «Canŋke yii ná ŋkàre síwage e ke, taha ɲyɛgɛ yii mpyi a kàr'a sà wíi kafɛɛge sí i ku ɲyàha la? 8 Naha yii sí mpyi a kàr'a sà wíi yɛ? Vàansinayafoo la? Yii li cè na mpii pi maha vàansinayi leni ke, pire maha mpyi saanbii bayi i. 9 Lire sanni i ke, ɲaha yii mpyi a sà wíi yɛ? Kile tùnntunŋɔ la? Mii sí yi jwo yii á, u bá à fànha tò Kile tùnntunŋɔ na. 10 Ɲaha kurugo yɛ Kile Jwumpe Semɛŋi à jwo ŋgemu kyaa na na

"Wíi, mii sí na tùnntunŋi tun
u sà mu kuni yaa mu yyaha na*" ke,
uru tùnntunŋi u ɲyɛ Yuhana. 11 Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, sùpya sàha ŋkwɔ̀ a si ŋgemu u à fànha tò Yuhana Batizelipyiŋi na mɛ, lire ná li wuuni mú i, Kile Saanre shiinbii puni nimbilen'à fànha tò Yuhana na.

12 Mà lwó Yuhana Batizelipyiŋi Kile jwumpe tèejwuuni na, mà pa nɔ numɛ na, mpii la ku ɲyɛ si jyè Kile Saanre e ke, shinpiibii na pire kyérege, pi s'à piye waha si jyè t'e. 13 Kile tùnntunŋi MusaSaliyaŋi ná Kile tùnntunmpii sanmpil'à jwo Kile Saanre kyaa na, fo mà pa nɔ Yuhana tèni na. 14 Kampyi yii sí n-jà n-dá pu na, Eliŋi mpaŋi shɛɛnre Kile Jwumpe Semɛŋi a jwo ke, yii li cè uru u ɲyɛ Yuhana. 15 Ŋgemu la ká mpyi si karii yyaha cè ke, urufoo u u niŋgyigigii cyán sèl'e.

16 Ná ɲaha shi i mii sí nte sùpyire shiŋi tàanna yɛ? Ti na ɲyɛ mu à jwo nàŋkopyire, ntemu ti ɲyɛ na bâhare kàfuge na ke, tà na bâhare maa ŋko ti shèrɛfeebil'á 17 "Wuu à tìinmpini wyì yii á, yii ɲyɛ a ɲɛn'a kwɔ̂hɔ mɛ. Wuu à jáhampe myahigii cêe yii á, yii ɲyɛ a ɲɛn'a mɛɛ sú mɛ." 18 Yii li cè, Yuhana à pa ke, u mpyi na ɲjyìtɔɔn wu lyî mɛ, u mú mpyi na sinmɛ byii mɛ, ka pi i jwo na jína u ɲyɛ u e. 19 Ɲyɛ Supyaŋi Jyaŋi à pa, maa lyî maa byii, ka pi i jwo na u sɔ̀nŋɔre ɲyɛ a taha yaage kabɛrɛ na mɛ, fo ɲjyìŋi ná sinmbyaani kanni, maa núr'a pyi mɛpɛngɛ shiinbii cevoo mu à jwo múnalwɔɔre shwofeebii.

Ŋka yákilifente Kile maha ŋkaan ke, tire ká mpyi wà á, li maha ɲcè urufoo kapyiiŋkil'e.»

Yesu à kànyi yà faha
(Luka 10.13-15)

20 Ɲyɛ kànyi na Yesu à tòro maa kakyanhala karii niŋyahagii pyi, ka yire kànyi shiin si mpyi pi ɲyɛ a ɲɛn'a pi toroŋkanni kɛ̂ɛnŋɛ mɛ, ka Yesu si wá na yire shiinbii fare. 21 U à jwo: «Ɣii Korazɛn kànhe shiinbii, yii wuun'à kɛ̀ɛge! Yii Bɛtisayida kànhe shiinbii, yii wuun'à kɛ̀ɛge! Ɲaha na yɛ kakyanhala karigii cyi à pyi wani yii yyére ke, kampyi Tiri kànhe ná Sidɔn kànhe e†, cyire mpyi a pyi, numɛ mpyi na sí pi ta pi à pi toroŋkanni kɛ̂ɛnŋɛ maa láha kapegigii na fo tèemɔni i, maa cafubɔrigii le mà pyi pi vàaŋŋyi, maa cwɔɔnre wu piye na. 22 Lire kurugo mii

---

* **11:10** Malaki 3.1 † **11:21** Tiri ná Sidɔn na mpyi kànbwoyo shuunni ɲjemu y'à cè ná kapegigii mpyiŋi i ke (Ezayi 23.1-18; Ezekiyɛli 26; Zhowɛli 3.4-8; Amɔsi 1.9-10).

sí yi jwo yii á, canŋke Kile sí sùpyire puni sâra si ntàanna ná ti kapyiiŋkil'e ke, nde li sí n-pyi yii na ke, lire sí n-waha mà tòro Tiri ná Sidɔn kànyi wuuni na.
23 Yii Kapɛrɛnamu kànhe shiinbii pi ke, yii na sônŋi na yii sí n-kàre Kile yyére nìɲyiŋi na bɛ? Lire mpyi ɲyɛ mɛ, yii sí n-sìi n-tîrige fo ɲìŋke ɲwɔhɔ shiinbii cyage e. Ɲaha kurugo yɛ kakyanhala karigii cyi à pyi wani yii yyére ke, kampyi Sɔdɔmu kànhe e cyire mpyi a pyi, ku shiinbii mpyi na sí n-yyére pi kapegigii na. Ku mú mpyi na sí n-pyi wani fo mà sà nɔ niɲjaa na. 24 Lire kurugo mii sí yi jwo yii á, canŋke Kile sí sùpyire puni sâra si ntàanna ná ti kapyiiŋkil'e ke, nde li sí yii Kapɛrɛnamu kànhe shiinbii ta ke, lire sí n-waha n-tòro Sɔdɔmu kànhe shiinbii wuuni na.»

Yesu u maha taŋɔŋke kan sùpyaŋ'á
(Luka 10.21-22)

25 Ɲyɛ Yesu à kwɔ puru na ke, maa jwo: «Tufooŋi Kile, nìɲyiŋi ná ɲìŋke Kafooŋi, mii fwù ɲyɛ mu na, ɲaha na yɛ kani mu à ŋwɔhɔ yákilifeebii ná kaceempii na ke, mu à lire cyêe nàŋkopyire na. 26 Sèe wi, Tufooŋi, mu à lire pyi mà tàanna ná ma ɲyii wuuni i.»
27 Lire kàntugo maa jwo sùpyir'á: «Mii Tuŋi à karigii puni le mii cye e. Sùpya ɲyɛ a Jyafooŋi cè Tufooŋi baare e mɛ. Sùpya mú ɲyɛ a Tufooŋi cè Jyafooŋi baare e mɛ, fo Jyafooŋi la ká mpyi si u cyêe ŋgemu na ke.
28 Yii a ma mii yyére, yii pi à kànha maa ntugo ke, mii sí taŋɔŋɔ kan yii á. 29 Yii a báaraŋi pyi mii á, yii i na yaha s'a yii kɛ̂ɛnŋi. Lire ká mpyi, yii sí taŋɔŋɔ ta, ɲaha na yɛ mii ɲyɛ ɲùmpiŋɛfoo, mii karigii mú sí ɲyɛ a waha mɛ. 30 Mii báaraŋi pyim'à táan, tugure mii sí n-tègɛ yii ɲuŋ'i ke, tir'à faha.»

12

Ɲje Yesu à jwo canŋɔŋke kyaa na ke
(Marika 2.23-28; Luka 6.1-5)

1 Ɲyɛ canŋka, Yesu ná u cyelempyiibii mpyi na ntùuli sùma kooyi y'e, kuru canŋke na mpyi canŋɔŋɔ. Cyelempyiibii kategе wuubii pi mpyi, ka pi i sùmaɲcahayi yà kwɔn na mínage na ŋkùru*. 2 Farizhɛɛnbii pìl'à lire ɲya ke, maa Yesu pyi: «Wíi, mu cyelempyiibii na canŋɔŋke kafuunŋkii pyi†!»
3 Ka u u pi pyi: «Nde Saanŋi Dawuda à pyi ke, yii ɲyɛ a lire kâla mà? Canŋka mà u ná u fyèɲwɔhɔshiinbii kategе wuubii yaha, 4 u à jyè Kile bage e, maa sárage bwúuruŋi wà lwɔ́ a kyà, maa wà kan u fyèɲwɔhɔshiinbil'á. Mà li ta sáragawwuubii kanni pi mpyi a yaa pi jà a uru bwúuruŋi kyà.
5 Taha yii ɲyɛ a li kâla Kile Jwumpe Semɛŋi i na sáragawwuubii ká báara pyi Kileɲaarebage e canŋɔŋke e, lire ɲyɛ na ntɔ̀re kapegigil'e mɛ? 6 Mii sí yi jwo yii á, wà na ɲyɛ naha ŋgemu u à pêe Kileɲaarebage na ke. 7 Jwumpe Kile à jwo na yii aha a ɲùɲaara taa yiye na, na lir'à táan ur'á mà tòro sáragawwuuni na‡ ke, kampyi yii mpyi a puru ɲwɔhe cè, sùpyire ti nte yii à ti cɛ̂ɛgɛ mà li ta ti ɲyɛ a yaaga pyi mɛ, yii mpyi na sì ɲɛɛ lire pyi mɛ. 8 Supyaŋi Jyaŋi ká kyaa maha kyaa jwo mà yyaha tíi ná canŋɔŋke e ke, li sì n-jà n-tòro lire na mɛ.»

Yesu à cyeŋkwugofoo cùuŋɔ canŋɔŋke e
(Marika 3.1-6; Luka 6.6-11)

9 Lire kàntugo Yesu à yîri wani, maa ŋkàre kuru cyage shiin Kile Jwumpe kàlambage e. 10 Lir'à nàŋi wà ta wani ná cyeŋkwuge e. Ka pi i Yesu pyi: «Mà sùpya cùuŋɔ canŋɔŋke e, tá lir'à yaa ná mpyi i§?» Kaɲuŋɔ pi mpyi na ɲcaa ná kuru yibige e, si nta tìgire cyán Yesu na. 11 Ka Yesu si pi pyi: «Jofoo u ɲyɛ yii shwɔhɔl'e, ná mpà niŋkin na ɲyɛ u á, ka uru mpàŋi si ɲcwo wyige e mà bê ná canŋɔŋke e, urufoo sí ɲɛɛ u yaha wwùmbaa yɛ? 12 Yii ɲyɛ a li cè na sùpyaŋi tayyéreg'à pêe mpàŋi woge na sèe sèl'e mà? Yii li cè, mà tàanna ná Kile Saliyaŋi i, kacɛnni mpyiŋ'à ɲwɔ canŋɔŋke e.» 13 Ɲyɛ u à kwɔ puru na ke, maa jwo cyeŋkwugefol'á: «Ma cyɛge sànhana.» U à ku sànhana ke, ka ku u ɲcùuŋɔ ku sanŋke fiige.
14 Ɲyɛ Farizhɛɛnbii pi mpyi wani ke, ka pire si fwor'a kàr'a sà piye taanna Yesu boŋkanni na.

Kile báarapyiŋi niɲcwɔnrɔŋi u ɲyɛ Yesu

---

* **12:1** Kile Jwumpe Semɛŋi à li cyêe na wà kategе wu ká a ntùuli kɛrɛge e, na u sí n-jà sùmaŋi wà kwɔn ná cyɛge e, si ɲjyî wani kɛrɛge e (Duterenɔmu 23.25). † **12:2** Mà tàanna ná Farizhɛɛnbii sɔnŋɔŋkanni i, mu aha sùma kwɔn ná cyɛge e, mu à báara pyi. Lire e pi à Yesu cyelempyiibii cɛ̂ɛgɛ na pi à báara pyi canŋɔŋke (Ɛkizodi 34.21). ‡ **12:7** Oze 6.6 § **12:10** Farizhɛɛnbii u sɔnŋɔŋkanni i, shinŋi u ɲyɛ na múnaa tawwuyo caa ke, uru kanni wà sí n-jà n-tègɛ canŋɔŋke.

15 Yesu à pa yire cè ke, maa yîri kuru cyage e, u niŋkareŋi, shinɲyahara mpyi a taha u fye
e, ka u u yampii puni cùuŋɔ. 16 Maa yi jwo a waha pi á na pi àha sùpya yaha u yi cè mɛ. 17 Lire
pyiŋkanni na, Kile tùnntunŋi Ezayi jwump'à fûnŋɔ, u mpyi a jwo: 18 «Kile à jwo:
“Mii báarapyiŋi u ɲyɛ ŋge, mii à u cwɔɔnrɔ.
U kan'à waha mii na sèl'e, u kapyiiŋkil'à táan mii á mú.
Mii sí na Munaani pyi li tɛ̀ɛn u e,
u sí raa supyishiŋi sanŋi leni kuni nintiini i.
19 U sì raa jwumɔ dìrili ná wà e mɛ, u sì raa sêre wà na mɛ.
Wà sì u jwuɲyahama lógo sùpyire tabinniyi i mɛ.
20 Ali kaŋkyaange, u sì ku kebe mɛ,
fùkinaŋi u ɲyɛ na tafuguyo caa ke, u sì uru fùgo mɛ.
U sí n-kwôro pur'e,
fo si ntìiŋi kuni le sùpyire puni taan.
21 Supyishiŋi puni sí n-pa pi sɔ̀nŋɔre taha u na*.”»

Pyiŋkanni na Yesu maha jínabii kɔ̀re ke
(Marika 3.22-30; Luka 11.14-23)

22 Ŋyɛ lire kàntugo, ka pi i mpa ná jínacyanŋi w'e Yesu á. Uru nàŋi mpyi na ɲaa mɛ, maa
mpyi búbu. Ka Yesu si u cùuŋɔ u à jà na yu maa ɲaa. 23 Ka li i sùpyire puni bilibili fo pi na
piye yíbili maa ŋko: «Taha Dawuda Tuluge Shin bà u ɲyɛ ŋge nàŋi mɛ?» 24 Ŋyɛ Farizhɛɛnbil'à
yire lógo ke, ka pi i jwo: «ŋge nàŋi ɲyɛ a sìi na jínabii kɔ̀re na yige pifeebil'e ná fànhe kabɛr'e,
jínabii ɲùŋufooŋi Bɛlizebuli woge kàntugo na mɛ!»

25 Ná Yesu sí mpyi a pi funzɔnnɔre cè, ka u u jwo pi á: «Kìre maha kìre li ɲyɛ na liye tùnni
ke, lire maha mpa jya. Kànhe ŋkemu, lire ɲyɛ mɛ pyɛnge ŋkemu shiin ká yîri piye kurugo
ke, kuru maha mpa jya mú. 26 Sitaanniŋi ká a u báarapyiibii kɔ̀re, u na uye tùnni. Lire ká
mpyi, u saanre sì n-kwɔ̀ mà? 27 Yii aha jwo na mii na jínabii kɔ̀re na yige pifeebil'e ná jínabii
ɲùŋufooŋi Bɛlizebuli fànhe e, lire sanni i ke, yii shiinbii pi ɲyɛ na pi kɔ̀re ke, ná jofoo u fànhe e
pire maha pi kɔ̀re yɛ? Yii shiinbii yabilimpii pi sí jwumpe pyi pu cwo yii ɲuŋ'i. 28 Ŋka yii li cè
na mii na jínabii kɔ̀re na yige pifeebil'e ná Kile Munaani fànhe e, lir'à li cyêe na Kile Saanre à
nɔ yii na mà kwɔ̀. 29 Wà sì n-jà n-jyè fànhaɲyahagafoo bage e, si u yaayi lwɔ́, ná u ɲyɛ a bage
foo pwɔ a cyán maa nta a jyè mà yɛ. Urufoo ká jà a u pwɔ a cyán, lire e u maha jà a bage
yaayi pyi u ɲɛɛmpe.

Sùpyaŋi sí n-yíbe u ɲwɔjwumpe kurugo

30 Shinŋi u ɲyɛ u ɲyɛ ná mii i mɛ, urufoo ɲyɛ mii zàmpɛn, ŋgemu u ɲyɛ u ɲyɛ na mii tɛ̀re na
sùpyire wàa tiye na mɛ, urufoo na ti ɲùŋɔ kyánge.

31 Lire kurugo mii sí yi jwo yii á: kapegigii shiŋi puni ná Kile mɛkɛɛgɛ jwumpe puni sí n-jà
yàfa sùpyire na. Ŋka ŋgemu ká Kile Munaani mɛge kɛ̀ɛge ke, lire sì n-sìi yàfa urufoo na mɛ.
32 Wà ha jwumpimɛ jwo Supyaŋi Jyaŋi na, lire sí yàfa urufoo na. Ŋka ŋgemu ká jwumpimɛ
jwo Kile Munaani na ke, lire kapiini sì yàfa urufoo na ŋge tìiŋi i mɛ, li mú sì yàfa urufoo na
tìiŋi nimpaŋi i mɛ.

(Luka 6.43-45)

33 Cige ká ɲwɔ, ku maha yasɛrɛ niɲcɛnnɛ pyi. Cige ká mpyi ku ɲyɛ a ɲwɔ mɛ, ku ɲyɛ na
yasɛrɛ niɲcɛnnɛ pyi mɛ. Cige shiŋi maha ɲcè ku yasɛɛre cye kurugo. 34 Yii màcwɔn fiige
sùpyiibii! Mà pege yaha yii funŋ'i, yii sì n-sìi n-jà jwuɲcɛnmɛ jwo mɛ. Sùpyaŋi zòmbilin'à ɲî
ndemu na ke, lire u ɲwɔge maha yu. 35 Ŋgemu u zò u à ɲwɔ ke, uru maha jwuɲcɛnmpe yu.
Ŋgemu u ɲyɛ ná zòmpi i ke, uru maha jwumpimpe yu. 36 Mii sí yi jwo yii á, canŋke Kile sí
sùpyire puni sâra si ntàanna ná ti kapyiiŋkil'e ke, jwumɔ maha jwumɔ sùpyir'à jwo, ná pu ɲyɛ
laaga baa ke, Kile sí ti yíbe puru puni na. 37 Shin maha shin ɲwɔjwumɔ kurugo, Kile sí n-jwo
na u à tíi, lire ɲyɛ mɛ u à cêɛgɛ.»

Yesu tayyéreg'à fànha tò Zhonasi woge na, ŋka sùpyire ɲyɛ a u ɲwɔmɛɛni cû mɛ
Marika 8.11-12; Luka 11.29-32

38 Ŋyɛ ka Kile Saliyaŋi cyelentiibii pìi ná Farizhɛɛnbii pìi si jwumpe lwɔ́ maa jwo:
«Cyelentuŋi, wuu la naha maa kani là pyi a cyêe wuu na, ndemu li sí li cyêe na mu à fworo
Kile e ke.» 39 Ka Yesu si pi pyi: «Mpii pi à pi, maa kàntugo wà Kile na ke, pire maha ɲcaa si
kakyanhala kani là ɲya tapyige e. Ŋka nde l'à pyi Kile tùnntunŋi Zhonasi na ke, lire baare e
kakyanhala kyaa saha sì n-pyi n-cyêe pi na mɛ. 40 Yii li cè, bà Zhonasi a canmpyaa taanre
ná numpiliyi taanre pyi fyabwɔhe funŋke e mɛ, amuni Supyaŋi Jyaŋi mú sí canmpyaa
taanre ná numpiliyi taanre pyi fanŋke e. 41 Canŋke Kile sí sùpyire puni sâra si ntàanna ná
ti kapyiiŋkil'e ke, Ninive kànhe shiinbii sí n-pa n-yîri n-yyére si pire kapimpyiibii cêɛgɛ, ɲaha
na yɛ Zhonasi à sà Kile jwumpe jwo Ninive shiinbil'á ke, pi à pi toroŋkanni kêɛnŋɛ. Mà li ta

* **12:21** Ezayi 42.1-4

wà na ɲyɛ naha, ŋgemu u tayyérege k'à fànha tò Zhonasi woge na ke, pire kapimpyiibii sí ɲyɛ a ɲɛn'a pi toroŋkanni kêɛnnɛ mɛ.
42 Kuru canŋke, saancwoŋi u mpyi Sheba kìni ɲùŋɔ na ke, uru mú sí n-pa n-yîri n-yyére si pire kapimpyiibii cêɛgɛ, ɲaha na yɛ uru saancwoŋi mpyi a yîri diɲyɛŋi ɲùŋke kà na, mà sà saannɟi Solomani yákilifente jwumpe lógo. Mà li ta wà na ɲyɛ naha, ŋgemu u yákili u à pêe Solomani wuŋi na ke, pi sí ɲyɛ a ɲɛn'a lógo uru ɲwɔ na mɛ.

(Luka 11.24-26)

43 Jína ká fworo sùpya e, u maha sà ɲaara síwage yyaha kurugo maa tatɛɛngɛ cya. U aha mpyi u ɲyɛ a kà ta mɛ, 44 u maha jwo “Mii sí núru raa wà na tayirige e.” Ɲyɛ u aha núr'a pa urufoo ta bawaga fiige, ŋkemu k'à pwó, maa ku funŋke bégel'a ɲwɔ ke, 45 u maha núr'a kàr'a sà jínahii baashuunni lwó a bâra uye na, mpii pi à pi mà tòro u yabiliŋi na ke, maha mpa jyè urufol'e. Lire ká mpyi, urufoo pyiŋkanni nivɔnn'a sì nâar'a pi mà tòro niɲjyeeni na. Amuni pire kapimpyiibii wuuni mú sí n-pyi.»

Mpii pi ɲyɛ Yesu nuŋi ná Yesu cìnmpyiibii ke
(Marika 3.31-35; Luka 8.19-21)

46 Mà Yesu yaha puru jwumpe na ná sùpyire e, u nuŋi ná u cìnmpyiibil'à pa yyére cyíinŋi na, maa ɲcaa si jwo ná u e. [47 Ka wà si Yesu yyere maa jwo: «Mu nuŋi ná mu cìnmpyiibii naha cyíinŋi na, pi naha na mu kyaa pyi.»] 48 Ka Yesu si urufoo pyi: «Mpire pi ɲyɛ mii nuŋi ná mii cìnmpyiibii yɛ?» 49 U à puru jwo ke, maa cyɛge sànha u cyelempyiibii kàmpanŋke na, maa jwo: «Mii nuŋi ná mii cìnmpyiibii pi ɲyɛ mpii. 50 Yii li cè na mii Tuŋi u ɲyɛ nìɲyiŋi na ke, ŋge u ɲyɛ na uru ɲyii wuuni pyi ke, uru u ɲyɛ mii cìnmpworoŋi ná mii nuŋi.»

13

Ɲɛɛnuguŋi bàtaage
(Marika 4.1-20; Luka 8.4-15)

1 Kuru canŋke yabiliŋi i, Yesu à fworo bage e maa ŋkàr'a sà ntèɛn baŋi ɲwɔge na. 2 Ka shinɲyahara si mpa bínni u taan, li ɲyɛ a pa ɲwɔ mɛ, ka u u jyè a tèɛn bakwɔɔge k'e lwɔhe ɲuŋ'i, ka sùpyire si yyére kùmpoge na. 3 Ka u u ti kâla karii niɲyahagii na ná bàtaay'i. 4 U à jwo: «Ɲɛɛnuguŋi wà u ná fwor'a kàre ɲɛɛmɛ tanuguge e. Mà u yaha u u sùmashiŋi wàa fini fiige, wà à cwo kuni ɲwɔge na, ka saɲcyɛɛnre si mpa uru jò.
5 Ka wà tacwugo si mpa bê ná kafaafoge e, pworo niɲyahara mpyi kuru cyage e mɛ. Ka uru si fyîn wahawaha, ɲaha na yɛ u mpyi a jyè ɲìŋke e sèl'e mɛ. 6 Ɲyɛ canŋk'à pa fworo ke, ka yifyinre si fàan maa waha, ndìre kuuŋi na.
7 Ka wà tacwugo si mpa bê ŋgurotaha na, ka ŋgure si yîr'a uru cû.
8 Ŋka wà tacwug'à pa bê ná ɲìŋke niɲcɛnŋke e, maa fyîn, maa lyɛ, maa se. Sùmacire tà à sùmapyaŋi se mà nɔ ŋkuu ŋkuu (100) na, tà mpyi beetaanre taanre (60) tà mpyi beɲjaaga ná kɛ kɛ.
9 Ŋgemu la ká mpyi si karii yyaha cè ke, urufoo u u niŋgyigigii cyán sèl'e.»
10 Ka Yesu cyelempyiibii si file u na, maa u yíbe: «Ɲaha na mu ɲyɛ na bàtaayi yu sùpyir'á yɛ?» 11 Ka Yesu si pi pyi: «Karigii cyi à yyaha tíi ná Kile Saanre e, ná cyi à ŋwɔhɔ ke, yii á cyire ɲcèŋ'à kan, u sí ɲyɛ a kan sùpyire sannt'á mɛ. 12 Ɲaha kurugo yɛ ŋgemu u à yaaga cè ke, là sí n-bâra urufoo u taceŋke na sèl'e. Ŋka ŋgemu u ɲyɛ u ɲyɛ a yaaga cè mɛ, urufoo bá na sônŋi na ur'à nimbileni ndemu cè ke, lire sí n-shwɔ urufoo na. 13 Lire kurugo mii na bàtaayi yu pi á, ɲaha na yɛ pi ɲyiigil'à cwôro, ŋka pi ɲyɛ na ɲaa mɛ, niŋgyigigii na ɲyɛ pi á, ŋka pi ɲyɛ na núru mɛ, pi ɲyɛ na karii yyaha cìni mɛ. 14 Kile tùnntunŋi Ezayi mpyi a jwumpe mpemu jwo ke, pur'à fûnŋɔ pi kàmpanŋke na. U mpyi a jwo:

“Yii sí raa núru, ŋka yii sì raa yafyin yyaha cìni mɛ.
Yii ɲyiigii sí n-cwôro ŋka yii sì raa yafyin ɲaa mɛ.
15 Yii li cè, nte sùpyire niŋgyigigil'à waha,
pi à pi niŋgyigigii tò, maa pi ɲyiigii tò,
bà pi si mpyi pi àha raa ɲaa s'a núru mɛ,
pi yákilibii mú ká raa karii yyaha cìni mɛ.
Ɲaha kurugo yɛ pi la ɲyɛ sì núru mpa mii yyére, mii i pi shwɔ mɛ*.”

16 Ŋka yii pi ke, yii wuun'à ɲwɔ, ɲaha na yɛ yii na ɲaa yii ɲyiigil'e, maa núru yii niŋgyigigil'e. 17 Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, nde yii à ɲya maa ndemu lógo ke, Kile tùnntunmii niɲyahamii ná Kile ɲwɔmɛɛcuvee niɲyahamii la mpyi si lire ɲya, si li lógo. Ŋka pi ɲyɛ a jà a li ɲya, maa li lógo mɛ.
18 Ɲyɛ kuru bàtaage k'à jwo mà yyaha tíi ná ɲɛɛnuguŋi i ke, yii ku ɲwɔhe lógo. 19 Kuni ɲwɔge na, sùmashiŋi tacwug'à pa bê ke, kuru ku ɲyɛ mu à jwo shinŋi u à Kile Saanre kani jwumpe lógo, maa mpyi u ɲyɛ a pu yyaha cè mɛ, ka Sitaanniŋi si mpa pu wwû u funŋ'i ke.

---

* **13:15** Ezayi 6.9-10

20 Kafaafoge ɲuŋ'i sùmashiŋi tacwug'à pa bê ke, kuru ku ɲyɛ mu à jwo sùpyire t'à Kile
jwumpe lógo maa ntíl'a ɲɛɛ pu na ná funntange e ke. 21 Ŋka pu ɲyɛ a jà a ndìre le t'e mɛ,
ti ɲwɔmɛɛni kèngɛmɛ ɲyɛ a pɛn mɛ. Kawaa, lire ɲyɛ mɛ yyefugo kyaa ká ti ta Kile jwumpe
kurugo, ti maha fworo Kile kuni i.
22 Ŋgure shwɔhɔl'e sùmashiŋi tacwug'à pa bê ke, kuru ku ɲyɛ mu à jwo sùpyire t'à Kile
jwumpe lógo, ka diɲyɛŋi karigii funmpɛɛnre ná nàfuuŋi lage si pu cwônrɔ, pu ɲyɛ a jà a yasɛrɛ
pyi mɛ.
23 Nìŋke niɲcɛnŋke na sùmashiŋi tacwug'à pa bê ke, kuru ku ɲyɛ mu à jwo sùpyire ti ɲyɛ na
Kile jwumpe núru maa pu yyaha cìni ke. Tire sùpyire na ɲyɛ sùmaseŋɛ fiige, sùmacire tà à
sùmaŋi se mà nɔ ŋkuu ŋkuu (100) na, ka tà si se mà nɔ beetaanre taanre (60) na, ka tà si se
mà nɔ beɲjaaga ná kɛ kɛ na.»

Ɲyèpege bàtaage

24 Ŋyɛ Yesu à núr'a bàtaage kà jwo pi á na: «Kile Saanre à fworo nde kani kurugo: faapyiŋi
wà à sùmashi niɲcɛnŋɛ nûgo u kɛrɛge e. 25 Mà sùpyire yaha ŋɔɔmpe na numpilage e, u
zàmpɛnŋi wà à pa ɲyèpege kà shi wà kɛrɛge e maa núr'a kàre. 26 Ŋyɛ ka ku ná sùmaŋi si
fyîn maa lyɛ siɲcyan.
27 Kɛrɛge foo báarapyiibil'à sà kɛrɛge ta amuni ke, ka pi i sà u pyi "Nùŋufooŋi, sùmashiŋi
mu mpyi a nûgo ma kɛrɛge e ke, taha u bà mpyi a ɲwɔ mɛ? Ŋyèpege sí ku wá kɛrɛge e ke,
taa kur'à yîri ke?" 28 Ka kɛrɛge foo si jwo "Mii zàmpɛnŋi wà u à ŋke báarapege pyi amɛ." Ka
báarapyiibii si u pyi "Mu la ɲyɛ wuu u sà ku kɔ̀ɔng'a wwû sùmaŋi shwɔhɔl'e la?" 29 Ka kɛrɛge
foo si jwo "Yii ku yaha wani, lire baare e, ku takɔɔnge e yii sí raa sùmaŋi kɔ̀ɔnge ná k'e. 30 Yii
ku ná sùmaŋi yaha u a lyɛge siɲcyan, sùmakwɔngigii ká nɔ, mii sí yi jwo sùmakwɔɔnbil'á pi i
kuru ɲyèpege kwɔ̀n a yige sùmaŋi i, pi pwɔ pwɔ pi i ku súugo fɔlɔ, pi i nta a sùmaŋi kwɔ̀n a le
na bwùunni i."»

Kile Saanre maha sìi nimbilere maa mpêre
(Marika 4.30-34; Luka 13.18-21)

31 Ŋyɛ Yesu à núr'a bàtaage kà jwo pi á. U à jwo: «Kile Saanre na ɲyɛ mu à jwo mutaridi cige
pyà nàŋi wà à ŋgemu nûgo u cikɔɔge e ke. 32 Kuru cige pyàŋ'à yîlege cire sannte puni wuŋi
na. Ŋka u aha nûgo, u maha fyîn maa mpyi cibwɔhɔ mà tòro kaɲyɛge yawyɛɛre puni taan, fo
saɲcyɛɛnre maha ti shèere yaa ku ŋkéɲyi i.»
33 U à núr'a bàtaage kà jwo pi á na: «Kile Saanre na ɲyɛ mu à jwo bwúuruŋi yîrigeyirige yaani.
Ceewe ká li nimbilere le farini mbyìmɛ niɲyaham'i mà cwɔ̀nhɔ, li maha puru mbyìmpe
niɲcwɔnhɔmpe puni yîrige.»
34 Ŋyɛ Yesu à puru jwumpe puni jwo bàtaay'i sùpyir'á. Bàtaayi jwumpe baare e, u mpyi na
pabɛrɛ yu ná t'e mɛ. 35 Lire e jwumpe Kile tùnntunŋi mpyi a jwo ke, pur'à fûnŋɔ, u mpyi a
jwo:
«Bàtaayi mii sí raa yu pi á,
karigii cyi à ŋwɔhɔ fo diɲyɛŋi tasiige e ke, cyire mii sí raa yu pi á†.»

Yesu à ɲyèpege bàtaage ɲwɔhe jwo

36 Ŋyɛ Yesu à kwɔ̀ puru jwumpe na ke, maa jyè bage e, ka u cyelempyiibii si file u na, maa
jwo: «Bàtaage mu à jwo mà yyaha tíi ná ɲyèpege e sùmaŋi shwɔhɔl'e ke, kuru yyaha jwo wuu
á.»
37 Ka u u pi pyi: «Sùmashiŋi niɲcɛnŋi nùgufooŋi u ɲyɛ Supyaŋi Jyaŋi. 38 Kɛrɛge e sùmashiŋi
niɲcɛnŋ'à nûgo ke, kuru ku ɲyɛ diɲyɛŋi. Sùmashiŋi niɲcɛnŋi u ɲyɛ mpii pi à ɲɛɛ Kile Saanre
na ke, ɲyèpege ku ɲyɛ Sitaanniŋi fyèɲwɔhɔshiinbii. 39 Zàmpɛnŋi u à ɲyèpege wà sùmaŋi
shwɔhɔl'e ke, uru u ɲyɛ Sitaanniŋi. Sùmakwɔɔnre ti ɲyɛ diɲyɛŋi tèekwooni, sùmakwɔɔnbii pi
ɲyɛ Kile mèlɛkɛɛbii. 40 Pyiŋkanni na ɲyèpege maha ŋkɔ̀ɔng'a wwû sùmaŋi shwɔhɔl'e maa ku
súugo ke, amuni li mú sí n-pyi diɲyɛŋi tèekwooni. 41 Kuru canŋke Supyaŋi Jyaŋi sí u mèlɛkɛɛbii
tun. Yaaga maha yaaga ku ɲyɛ na sùpyire ɲùŋɔ kyánge Kile na, ná mpii pi maha Kile Saliyaŋi
kèɛge ke, pi sí pire puni cwɔɔnrɔ n-yige Kile Saanre e, 42 si ŋgà nafugombaage e. Wani pi sí
raa mɛɛ súu s'a ŋkyànhigii kùru. 43 Ŋka mpii pi à Kile ɲwɔmɛɛni cû ke, pire sí raa bɛɛnmpe
yige canŋa ɲyii fiige pi Tuŋi Saanre e. Ŋgemu la ká mpyi si karii yyaha cè ke, urufoo u u
niŋgyigigii cyán sèl'e.»

Nàfuuŋi niŋwɔhɔŋi ná kɔ́ɔnŋi kani

44 Kile Saanre na ɲyɛ sahaŋki mu à jwo nàfuu ŋgemu u à ŋwɔhɔ kɛrɛge k'e ke. Nàŋi wà à
sà fworo uru nàfuuŋi na taŋwɔhɔge e, maa u yal'a ŋwɔhɔ sahaŋki. U funntanga wuŋi, maa
ŋkàr'a sà u cyeyaayi puni pér'a tèg'a kuru kɛrɛge shwɔ.
45 Kile Saanre à fworo nde kani kurugo: cwɔ̀hɔŋi wà u mpyi na kɔ́ɔn nisinaŋa caa. 46 U à
kɔ́ɔnbile loŋgara wu ɲya ke, maa ŋkàr'a sà u cyeyaayi puni pérɛ, maa li shwɔ.

† **13:35** Zaburu 78.2

Nde li sí n-pyi diŋyɛŋi tèekwooni i ke

47 Kile Saanre à fworo nde kani kurugo: fyacuumpii pìi mpyi a cwò wà lwɔhe e, ka uru
cwòŋi si fyaabii shiŋi puni cû. 48 U à ɲî ke, ka pi i u dìr'a yige kùmpoge na, maa ntèɛn maa
fyaabii niɲcɛnmpii cwɔɔnr'a le yaleŋke e, maa tɔ̀ɔn baa wuubii wà. 49 Ŋyɛ amuni li mú sí
n-pyi diŋyɛŋi tèekwooni i. Kile mèlɛkɛɛbii sí shinpiibii cwɔɔnrɔ si ŋgwû shincɛnmpil'e, 50 si pi
wà nafugombaage e. Wani pi sí raa mɛɛ súu s'a ŋkyànhigii kùru.

51 Yesu à puru jwo ke, maa u cyelempyiibii yíbe na pi à mpe jwumpe lógo la? Ka pi i jwo:
«Ɔɔn, wuu à pu lógo.» 52 Ka Yesu si jwo: «Kile Saliyaŋi cyelentuŋi cye k'à le mà yyaha tíi ná
Kile Saanre e ke, uru maha kàla nivɔnnɔ ta maha bâra niɲjyeŋi na maha yaha uye e, mu à
jwo nàfuɲuŋɔ na yige na ŋkaan.»

Yesu kànhe shiinbil'à cyé u na
(Marika 6.1-6; Luka 4.16-30)

53 Yesu à kwɔ̀ puru jwumpe na ke, maa yîri wani, 54 maa ŋkàre u tukanhe na. U à nɔ wani
ke, maa jyè pi Kile Jwumpe kàlambage e, maa sùpyire kâlali. U kàlaŋi pyiŋkanni mpyi a sùpyire
kàkyanhala fo pi na ŋko: «Di u à pyi maa mpyi yákilifoo yɛ? Di u à pyi maa kakyanhala karigii
pyi yɛ? 55 Taha cíkyangaŋi tooyo wuŋi bà u ɲyɛ u wi mɛ? Taha u nuŋi bà u ɲyɛ Mariyama mɛ?
U cìnmpyiibii bà pi ɲyɛ Yakuba ná Yusufu ná Simɔ ná Zhude mà? 56 U ná pùcɛribii pi ɲyɛ nu
na ke, pire ɲyɛ naha ná wuu e mà? Di u s'à pyi maa jà na ɲcyii karigii pyi yɛ?» 57 Ŋyɛ tire
sɔ̀nŋɔr'à pi pyi pi à ɲùŋɔ tugo Yesu na. Ka Yesu si jwumpe lwɔ́ maa jwo pi á: «Kile tùnntunŋɔ
maha le ɲjire e cyeyi puni i fo u tukanhe ná u tupyɛnge yɛ!» 58 Ŋyɛ pi dánabaare kurugo, Yesu
ɲyɛ a kakyanhala karii niɲyahagii pyi wani mɛ.

14

Yuhana Batizelipyiŋi kwùŋkanni
(Marika 6.14-29; Luka 9.7-9)

1 Ŋyɛ saanŋi Erɔdi à pa a Yesu shɛnrɛ núru ke, 2 maa jwo u báarapyiibil'á: «Yuhana
Batizelipyiŋi wi, u à ɲè à fworo kwùŋi i, lire kurugo u à jà na kakyanhala karigii pyi amɛ.»
3-4 Yii li cè na Erɔdi mpyi a u sìɲɛɛŋi Filipi cwoŋi kwɔ̀n a lwɔ́ mà pyi u cwo. Uru ceeŋi mɛge
na mpyi Erɔdiyadi. Lire e ka Yuhana si yi jwo Erɔdi á na u ɲyɛ a yaa u u sìɲɛɛŋi cwoŋi shwɔ
u na mɛ. Ka puru jwumpe si waha Erɔdi na, ka u u pi pyi pi à Yuhana cû a pwɔ a le kàsuŋi i.
5 Erɔdi la mpyi si Yuhana bò, ŋka u mpyi na fyáge Yahutuubii yyaha na, ɲaha na yɛ pi puni
mpyi a li cè na Yuhana na ɲyɛ Kile tùnntunŋɔ.

6 Ŋyɛ Erɔdi canzeg'à pa mâhana a nɔ lire yyeeni ke, ka u u pìi yyere maa kataan pyi. Ŋyɛ
mà pi yaha lire kataanni na, Erɔdiyadi pworoŋ'à pa a ŋkwôhɔli shinyyerebii shwɔhɔl'e, ka
lire si ntáan Erɔdi e, 7 fo u à kâa pùcwoŋ'á na u aha yaaga maha yaaga ɲáare ur'á ke, kuru
sí n-kan u á. 8 Ka pùcwoŋi nuŋi si jwo a kan pùcwoŋ'á na u sà jwo saanŋ'á na u Yuhana
Batizelipyiŋi ɲùŋke kwɔ̀n a le ŋkunan'i, u pa ŋkan ur'á. 9 Ka puru jwumpe si saanŋi yyahe
pyi k'à tanha. Ŋka u mpyi na sì n-jà n-cyé mɛ, ɲaha na yɛ u mpyi a kâa u shinyyerebii ɲyii
na. Ŋyɛ ka u u pìi pyi pi sà Yuhana ɲùŋke kwɔ̀n kàsuŋi i pi pa ŋkan pùcwoŋ'á. 10 Ŋyɛ ka pi i
Yuhana ɲùŋke kwɔ̀n 11 mà le ŋkunan'i, mà kan pùcwoŋ'á, ka u u ku kan u nuŋ'á.

12 Ŋyɛ lir'à pyi ke, ka Yuhana cyelempyiibii si mpa u buwuŋi lwɔ́ mà sà ntò, maa sà u sànge
wyì Yesu á.

Yesu à shiin kampwɔhii kaŋkuro ɲwɔ cya
(Marika 6.30-44; Luka 9.10-17; Yuhana 6.1-14)

13 Ŋyɛ Yesu à puru jwumpe lógo ke, maa yîri kuru cyage e, maa jyè bakwɔɔge k'e, mà kàre
sige funŋke e. Sùpyir'à pa u saha cè ke, maa fworo pi kànyi i, maa ŋkàre u fye e tɔɔre na.
14 Yesu à fworo bakwɔɔge e mà pi ɲya pi à ɲyaha sèl'e ke, ka pi ɲùŋaare si u ta sèl'e, yampii
pi mpyi tire sùpyire shwɔhɔl'e ke, ka u u pire cùuŋɔ.

15 Ŋyɛ yàkoŋk'à pa nɔ ke, ka u cyelempyiibii si file u na maa jwo: «Cyelentuŋi! Sige funŋke
e wuu ɲyɛ, canŋke s'à kwɔ̀ a kwɔ̀. Sùpyire cye yaha bà ti si mpyi si sà ɲjyì shwɔ ɲwɔkurugo
kànyi i mɛ.» 16 Ka Yesu si pi pyi: «Lire ɲyɛ a pi kakarala kwɔ̀ mɛ, yii yabilimpii pi pi kan pi
lyî.» 17 Ka pi i u pyi: «Bwúuru ɲùnyɔ kaŋkuro ná fyapyaa shuunni kanna cyi naha wuu ɲuŋ'i.»
18 Ka u u pi pyi: «Yii a ma ná y'e.»

19 Ŋyɛ pi à pa ná y'e ke, ka u u sùpyire pyi t'à tèɛn ɲyɛge ɲuŋ'i. Pi à tènn'a kwɔ̀ ke, ka u
u bwúuru ɲùŋyi kaŋkuruŋi ná cyire fyapyaagii shuunniŋi lwɔ́, maa yyahe yîrige nùŋyiŋi i,
maa fwù kan Kile á yi kyaa na. Maa bwúuruŋi kwɔ̀n kwɔ̀n a kan u cyelempyiibil'á, pi à kan
sùpyir'á. 20 Sùpyire ti mpyi wani ke, tire pun'à lyî a tìn. Ka pi i ŋkwɔ̀ maa shàhii kɛ ná shuunni
ɲî ɲjyìpaanyi na. 21 Pire lyìlyibil'e, nàmbaabii kanni mpyi a shiin kampwɔhii kaŋkuro (5.000)
kwɔ̀, cyeebii ná nàŋkopyire ɲyɛ a tòrɔ mɛ.

Yesu à ɲaara lwɔhe ɲuŋˈi
(Marika 6.45-52; Yuhana 6.16-21)

22 Ŋyɛ lire ɲwɔhɔ na, mà Yesu yaha u u sùpyire cye yare, u à u cyelempyiibii pyi pi à jyè
bakwɔɔge e, maa baŋi jyiile u yyaha na. 23 Ŋyɛ Yesu à ti cye yaha ke, maa ŋkàrˈa sà Kile ɲáare
ɲaŋke kà na, u kanni. U à kwôro wani fo mà pa nɔ yàkoŋke na.
24 Ŋyɛ bakwɔɔge e cyelempyiibii mpyi na baŋi jyiili ke, lir'à kuru ta ku u byanhare lwɔhe
niŋke na. Ka kafɛɛge si wá na fwu na lwɔhe tère na bakwɔɔge ŋɔɔŋi na wàa kàmpanɲyi puni
na. 25 Ŋyɛ numpilagˈà pa lyɛ ke, ka Yesu si yîri na ɲaare na ŋkɛ̀ɛge pi fye e lwɔhe ɲuŋˈi.
26 Cyelempyiibilˈà u nimpaŋi ɲya lwɔhe ɲuŋˈi ke, maa fyá sèlˈe fo na ɲcyêɛnni maa jwo: «Ɓuŋi
wà fwɔ̀ɔngɔ ku ɲyɛ ŋke!» Mà pi fyagara wuubii yaha, pi mpyi na kwuuyi wàa. 27 Mà pi yaha
purˈe, ka Yesu si ntílˈa jwumpe lwɔ́ maa pi pyi: «Yii yákilibii tìŋɛ, yii àha vyá mɛ, mii wi.»
28 Ka Pyɛri si jwo: «Kampyi mu u ɲyɛ u wi, na yaha si ɲaara lwɔhe ɲuŋˈi, si ma ɲùŋɔ bê.»
29 Ka Yesu si u pyi: «Ta ma.» Ka u u fworo bakwɔɔge e na ɲaare na Yesu ɲùŋɔ bêni lwɔhe
ɲuŋˈi. 30 Ŋka u à pa kafɛɛge ɲya kˈà pêe maa fyá ke, ka u u li ɲwɔ cû na ntîri lwɔhe ɲwɔhˈi,
maa ŋkwúuli: «Kafooŋi, na shwɔ!» 31 Ka Yesu si ntílˈa cyɛge sànha, maa u cû maa jwo: «Mu
dániyaŋˈà cyérɛ dɛ! Ŋaha na mu ɲyɛ a funŋke pyi niŋkin mà yɛ?» 32 Ka Yesu ná Pyɛri si jyè
bakwɔɔge e, ka kafɛɛge si ntílˈa yyére. 33 Ŋyɛ lirˈà pyi ke, mpii pi mpyi bakwɔɔge e ke, ka pire
si niŋkure sín Yesu á maa jwo: «Nàkaana baa, Kile Jyaŋi u ɲyɛ mu.»

Yesu à yamii cùuŋɔ Zhenɛzarɛti kàmpanŋyi na
(Marika 6.53-56)

34 Ŋyɛ Yesu ná u cyelempyiibilˈà baŋi jyiile ke, maa jyè Zhenɛzarɛti kùluni i. 35 Kuru cyage
shiinbii mpyi a Yesu cè, lire e pi à Yesu mpaŋi jwo puru màhampe puni i. Ka sùpyire si wá
na ma ná yampii shinŋi puni i Yesu á. 36 Pi mpyi na Yesu ɲáare na u pire yaha pi i bwɔ̀n u
vàanntinŋke zhwɔ̀ɔre na kanna. Yampii pi mpyi maha bwùun u na ke, pire puni mpyi maha
ɲcùuŋi.

15

Karigii cyi ɲyɛ na wuu ɲwɔ́re Kile yyahe taan ke
(Marika 7.1-23)

1 Ŋyɛ canŋka Farizhɛɛnbii pìi ná Kile Saliyaŋi cyelentiibii pìlˈà yîri Zheruzalɛmu kànhe e
mà pa Yesu yyére, maa u yíbe: 2 «Ŋaha na mu cyelempyiibii ɲyɛ na wuu tulyeyi làdaabii karigii
leni ɲjire e mà yɛ? Ŋaha na pi aha a si raa lyî, pi ɲyɛ na pi cyeyi jyíi mà tàanna ná pire làdaabilˈe
mà yɛ*?»
3 Ka Yesu si pi pyi: «Ŋaha na yii à kàntugo wà Kile toŋˈá, maa ntaha làdaabii fye e yɛ? 4 Yii
li cè na Kile à jwo “Ma tuŋi ná ma nuŋi pêe†. Ŋgemu ká jwumpimɛ jwo a wà u tuŋi, lire ɲyɛ
mɛ u nuŋi na ke, urufoo sí n-bò‡.” 5 Ŋka yii pi ke, yii maha yi yu sùpyirˈá na “Wà ha jà a
jwo u sifeebilˈá na yaayi uru mpyi a yaa u tègˈa pi tègɛ ke, na urˈà yire kan Kile á mà kwɔ̀,
6 na urufoo méɛ ká mpyi u ɲyɛ na yaaga kaan u sifeebilˈá sahaŋki mɛ, na tapege ɲyɛ yire e
mɛ.” Mà tàanna ná lire e, yii à kàntugo wà Kile jwumpˈá, maa ntaha yii làdaabii fye e. 7 Yii pi
à fyìnmɛ tò wwomɔ na ke! Kile tùnntunŋi Ezayi mpyi a jwumpe mpemu jwo yii kyaa na ke,
purˈà sàa pyi sèe. U mpyi a jwo na
8 “Kile à jwo ‘Nte sùpyire na mii pêre ɲwɔyi i kanna,
mà li ta pi zòompii laagˈà tɔɔn mii na.
9 Pi na mii pêre tawage e,
ɲaha na yɛ kàlaŋi pi ɲyɛ na ŋkaan ke,
urˈà lwɔ́ a pwɔ sùpyire làdaabii kanni na§.’ ”»
10 Puru ɲwɔhɔ na, Yesu à sùpyire yyere maa jwo tˈá: «Yii niŋgyigigii pɛrɛ, yii raa núru sèlˈe.
11 Yaaga maha yaaga ku ɲyɛ na jyè sùpyaŋi ɲwɔge e ke, kuru kà ɲyɛ na jà a u ɲwɔ́hɔ mɛ. Ŋka
ɲje yi ɲyɛ na fwore sùpyaŋi ɲwɔge e ke, yire yi maha jà a u ɲwɔ́hɔ.»
12 Ŋyɛ Yesu à puru jwo ke, ka u cyelempyiibii si file u na maa jwo: «Mu ɲyɛ a cè na mu
jwumpˈà waha Farizhɛɛnbii na mà?» 13 Ka Yesu si pi pyi: «Cige maha cige ku ɲyɛ ku ɲyɛ a
cɛnmɛ mii Tuŋi nìɲyi wuŋi cye kurugo mɛ, yire puni sí n-kò n-wà. 14 Yii Farizhɛɛnbii yaha
wani, fyinmii pi à fyinmii yyaha cû. Fyin ká u fyinɲɛɛ kàbii cû, pi mú shuunniŋi sí n-tîge
wyige kˈe.»

---

* **15:2** Yahutuubii nˈa mpyi na sí raa lyî, pi mpyi maha pi cyeyi jyè jyiŋkanni là na maa sônŋi na lire jyiŋkanni maha pire
fíniŋɛ Kile á. Mà tàanna ná Ɛkizodi 30.18-21 i, Kile sáragawwuubii kanni pi mpyi a yaa pi a lire pyi, ŋka Farizhɛɛnbilˈà jwo na
shin maha shin u ɲyɛ na Kileɲarege pyi ke, na pire punˈà yaa náˈe. † **15:4** Ɛkizodi 20.12; Duterenɔmu 5.16 ‡ **15:4**
Ɛkizodi 21.17; Levitiki 20.9 § **15:9** Ezayi 29.13

15 Ka Pyɛri si jwo: «Puru jwumpe ɲwəhe jwo wuu á.» 16 Ka Yesu si pi pyi: «Yii yabilimpii, ali numɛ yákilitan ɲyɛ yii á mà? Mpe mii na yu ke, yii ɲyɛ na puru núru mà? 17 Yii ɲyɛ a li cè na yaaga maha yaaga ku maha jyè sùpyaŋi ɲwəge e ke, na u yaceni i kuru maha ŋkàre, u aha shà yaare e, k'a sì fworo mà? 18 Ŋka ɲje yi ɲyɛ na fwore sùpyaŋi ɲwəge e ke, u zòŋi i yire maha fwore, yire mú sí yi maha u ɲwóhə Kile á. 19 Yii li cè na sùpyaŋi zòŋi i sɔnnəpeere maha fwore, mu à jwo: supyibuuni ná jacwəəre ná silege baa karigii ná nàŋkaage ná kafinare ná jwoore. 20 Cyire karigii cyi maha sùpyaŋi ɲwóre Kile á. Lire baare e mà yalyige lyî cyeyi ɲjyìmbaa, lire ɲyɛ na jìn'a sùpya ɲwóhə mɛ.»

Supyishiŋi sanŋi cwoŋi wà à dá Yesu na
(Marika 7.24-30)

21 Ka Yesu si yîri wani mà kàre Tiri ná Sidən kànyi kàmpanŋke na. 22 Mà pi yaha wani, Kana shiinbii cwoŋi* wà à pa Yesu á, maa jwo fànha na: «Kafooŋi! Dawuda Tuluge Shinŋi! Ŋùŋaara ta na na, maa sà na pworoŋi kàanmucya. Jínaŋi wà u wá a u tɛɛnmɛ pɛn.» 23 Yesu ɲyɛ a ɲɛn'a u ɲwə shwə mɛ. Ka cyelempyiibii si jwo Yesu á: «Ŋge ceeŋi cye yaha, ɲaha na yɛ u na ŋkwúuli wuu ɲwəh'i.» 24 Ka Yesu si pi pyi: «Izirayɛli shiinbii kanni mɛɛ na Kile à mii tun, pire mpiimu pi ɲyɛ mpàa nimpinnimii fiige ke.»

25 Ŋka lire ná li wuuni mú i, ceeŋ'à pa niŋkure sín Yesu taan maa jwo: «Kafooŋi! Cye le na á.» 26 Ka Yesu si jwo: «Mà nàŋkopyire yalyire lwó a wà pwunmpyir'á†, lire ɲyɛ a ɲwə mɛ.» 27 Ka ceeŋi si jwo: «Kafooŋi, yire ɲyɛ sèe, ŋka pyɛngefoo ká a lyî, ɲjyìpaanre ti maha ɲcwo ŋìŋke na ke, pwunmpyire maha tire lyî.» 28 Ŋyɛ ceeŋ'à yire jwo ke, ka Yesu si jwo: «Ceewe, ŋka mu naha a dá mii na dɛ! Nde mu à cya mii á ke, lire sí n-pyi mu á.» Ŋyɛ ka u pworoŋi si ntíl'a cùuŋə.

Yesu à shiin kampwəhii sicyɛɛre ɲwə cya
(Marika 8.1-10)

29 Ŋyɛ lire kàntugo Yesu à yîri kuru cyage e maa ŋkàre Galile baŋi ɲwəge na, maa dùg'a tɛ̀ɛn ɲaŋke kà ɲuŋ'i. 30 Ka supyikurumbwəhə si mpa u á. Kuru supyikuruŋke e, pìi mpyi a pa ná dìshiyifel'e, pìi s'à pa ná fyinmil'e, pìi sí ɲyɛ ná yatanŋkɛgɛyɛfel'e, pìi sí ɲyɛ ná búbul'e, pìi sí ɲyɛ ná yampii shi niɲyahamil'e. Pi mpyi na ma ná pire yampil'e Yesu á, ka u u pi cùuŋə. 31 Li mpyi a sùpyire bilibili mà búbuubii ɲya pi à jà na yu, yatanŋkɛgɛyifeebii sí i ɲcùuŋi, dìshiyifeebii sí i ɲaare, fyinmpii sí i ɲaa, lire kurugo pi à Izirayɛli shiinbii u Kileŋi kêe.

32 Ŋyɛ ka Yesu si u cyelempyiibii yyere maa jwo: «ŋke supyikuruŋke ɲùŋaare naha mii na, ɲaha na yɛ pi canŋke taanre woge ku ɲyɛ naha mii taan, yalyire ɲyɛ pi á mɛ. Mii la ɲyɛ si pi cye yaha ɲjyìmbaa mɛ, lire baare e katege sí pi fànha kwò kuni na.» 33 Ka cyelempyiibii si jwo: «Di wuu si n-jà ɲjyì ta naha ŋke síwage e, sì ntɛ̀gɛ ŋke supyikuruŋke fiige ɲwə cya yɛ?» 34 Ka Yesu si pi pyi: «Bwúuru ɲùnyə jùuli yi wá yii ɲuŋ'i yɛ?» Ka pi i jwo: «Bwúuru ɲùnyə baashuunni ná fyapyire ti naha wuu ɲuŋ'i.» 35 Ka u u sùpyire pyi t'à tɛ̀ɛn ŋìŋke na, 36 maa bwúuru ɲùŋyi baashuunniŋi ná tire fyapyire lwó, maa fwù kan Kile á yi kyaa na, maa yi kwòn kwòn mà kan u cyelempyiibil'á, ka pire si yi táa ti na. 37 Kuru supyikuruŋke pun'à lyî a tìn, ka pi i ŋkwò maa saanya baashuunni ɲî ɲjyìpaanyi na. 38 Pire lyìlyibil'e, nàmbaabii kanni mpyi kampwəhii sicyɛɛre (4.000) cyeebii ná nàŋkopyire ɲyɛ a tòrə mɛ.

39 Ŋyɛ lire ɲwəhə na, u à ta a sùpyire cye yaha, maa jyè bakwəəge k'e, mà kàre Magadan kùluni i.

16

Farizhɛɛnbii ná Sadusiibil'à jwo na Yesu u kyaa pyi, nde l'à li cyêe na u à fworo Kile e ke
(Marika 8.11-21; Luka 12.54-56)

1 Ŋyɛ canŋka Farizhɛɛnbii ná Sadusiibil'à file Yesu na, si u pɛrɛ ɲcû, maa u pyi na u kani là pyi ndemu l'à li cyêe na u à fworo Kile e ke.

[2 Ka Yesu si pi pyi: «Yii aha kileŋi yyahe ɲya k'à ɲáaŋa yàkoŋke, yii maha jwo na zànhe sì n-pa niɲjaa mɛ. 3 Nyè̀ge na, yii aha kileŋi yyahe ɲya k'à wwò, yii maha jwo na zànhe sí n-pa niɲjaa. Ŋyɛ yii à jà a cyire karigii puni tèepyiiŋkii cè, ka ɲaha si li ta ɲcyii cyi ɲyɛ na mpyi yii shwəhəl'e numɛ ke, yii ɲyɛ a jà a cyire cè mà yɛ?] 4 Mpii pi à pi, maa kàntugo wà Kile na ke, pire maha ɲcaa si kacyeele ɲya tapyige e. Ŋka nde l'à pyi Kile tùnntunŋi Zhonasi na ke, lire baare e kakyanhala kyaa saha sì n-pyi n-cyêe pi na mɛ.» Ŋyɛ u à puru jwo ke, maa yîri pi taan mà kàre.

5 Lire kàntugo ka Yesu cyelempyiibii si baŋi jyiil'a kàre kùmpoge sanŋke na. Pi à sà nɔ ke, ka pi i li kàanmucya mà li ta pi funŋ'à wwò, pi ɲyɛ a bwúuru lwó mɛ. 6 Ka Yesu si yi jwo pi á: «Yii a yiye kàanmucaa Farizhɛɛnbii ná Sadusiibii bwúuruŋi yîrigeyirige yaani na.» 7 Ka u

---

* **15:22** Nge ceeŋ'à fworo supyishiŋi w'e, ŋgemu u mpyi a fyânha a pyi Izirayɛli shiinbii zàmpɛnmii ke. † **15:26** Sùpyiibii pi ɲyɛ pi ɲyɛ Yahutuu mɛ, Yahutuubii mpyi maha pire wíi pwuun fiige.

cyelempyiibii si pi funɲyi cya puru jwumpe na, maa jwo piye shwəhəl'e: «Bà wuu à pyi wuu ɲyɛ a pa ná bwúuru i mɛ, lire e u à mpe jwo bɛ?»

8 Ɲyɛ Yesu à pa pi kunuŋke ɲwəhe cè ke, maa jwo: «Yii dániyaŋ'à cyérɛ dɛ! Ɲaha kurugo bwúuruŋi wuun'à yii funŋə wwòoŋə yɛ? 9 Ali numɛ yii yákilibii sàha ŋkwɔ̀ a múgo mà? Canŋke mii à bwúuru ɲùɲyi kaŋkuruŋi tɛ̀g'a nàmbaa kampwəhii kaŋkuruŋi (5.000) ɲwə cya, ka shàhigii dáɲi ŋgemu si ɲî ɲjyìpaanyi na pi lyìŋkwooni kàntugo ke, yii funŋ'à wwɔ̀ lire na la? 10 Canŋke mii à bwúuru ɲùɲyi baashuunniŋi tɛ̀g'a nàmbaa kampwəhii sicyɛɛreŋi (4.000) ɲwə cya, ka yii i ŋkwɔ̀ maa saanyi ɲî ɲjyìpaanyi na pi lyìŋkwooni kàntugo ke, taha yii funŋ'à wwɔ̀ lire na mú? 11 Ná yii funŋə ɲyɛ a wwɔ̀ lire na mɛ, mii à yii pyi na yii a yiye kàanmucaa Farizhɛɛnbii ná Sadusiibii bwúuruŋi yîrigeyirige yaani na, ka yii i wá na sônŋi na bwúuru kyaa mii ɲyɛ na yu ke, ɲaha na yii ɲyɛ a jà a puru jwumpe ɲwəhə cè mà yɛ?»

12 Ɲyɛ ka cyelempyiibii si li cè na bwúuruŋi yîrigeyirige yaani na bà Yesu à jwo pi a piye kàanmucaa mɛ, ŋka Farizhɛɛnbii ná Sadusiibii kàlaŋi kyaa li.

Pyɛri à jwo na Kile Niɲcwənrəŋi u ɲyɛ Yesu
(Marika 8.27-30; Luka 9.18-21)

13 Ɲyɛ Yesu à kàr'a sà nə Sezare Filipi kùluni na ke, maa u cyelempyiibii yíbe: «Jofoo sùpyire ɲyɛ na Supyaŋi Jyaŋi sônŋi yɛ?» 14 Ka pi i u pyi: «Pìi wá na ŋko na Yuhana Batizelipyiŋi u ɲyɛ mu, pìi sí i ŋko na Kile tùnntunŋi Eli u ɲyɛ mu, pìi sí i ŋko na Kile tùnntunŋi Zheremi u ɲyɛ mu, pìi mú sí i ŋko na Kile tùnntunmpii sanmpii pi à tòro ke, na uru wà u ɲyɛ mu.» 15 Ka Yesu si pi pyi: «Yii de? Jofoo yii ɲyɛ na mii sônŋi yɛ?» 16 Ka Simə Pyɛri si jwo: «Kile Niɲcwənrəŋi u ɲyɛ mu, Kileŋi ɲyii wuŋi Jyaŋi.»

17 Ka Yesu si u pyi: «Zhonasi jyaŋi Simə! Mu wuun'à ɲwə. Ɲaha na yɛ sùpya bà u à ŋge sèeŋi cyêe mu na mɛ, mii Tuŋi u ɲyɛ nìŋyiŋi na ke, uru u à u cyêe mu na. 18 Mii sí jwo mu á, mii sí mu mɛge le Pyɛri (kuru ɲwəhe ku ɲyɛ kafaaga.) Mii sí kuru kafaage tɛ̀gɛ na dánafeebii kuruŋke ɲwəhə cyán, kwùŋi mú bà sì n-jà yaaga pyi kuru ŋkemu na mɛ. 19 Mii sí Kile Saanre tirikyanhigii kan mu á. Mu aha ɲcyé kyaa maha kyaa na ɲìŋke na ke, lire mú sí ɲcyè ta u à pyi lire na nìŋyiŋi na. Mu aha ɲɛɛ kyaa maha kyaa na ɲìŋke na ke, lire mú sí ɲɛɛ ta u à pyi lire na nìŋyiŋi na.» 20 Ɲyɛ ka Yesu si yi jwo a waha cyelempyiibil'á na pi àha ŋkwɔ̀ yi jwo sùpya á na uru u ɲyɛ Kile Niɲcwənrəŋi mɛ.

Kyaage Yesu sí n-ta ke, u à kuru kyaa jwo
(Marika 8.31-33; Luka 9.22)

21 Ɲyɛ mà lwó fo lire tèni na, ka Yesu si wá na u cyelempyiibii kâlali na fànha ki uru u kàre Zheruzalɛmu kànhe e, si ŋkyaala sèl'e kacwənribii ná Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii ná Kile Saliyaŋi cyelentiibii cye e. Pi sí uru bò, ŋka uru kwùŋi canmpyitanrewuuni, uru sí ɲɛ̀. 22 Ɲyɛ Yesu à puru jwo ke, ka Pyɛri si u fɛ̂ɛn ŋkere na maa u cêɛgɛ na: «Ma hà puru jwo mɛ, Kafooŋi! Kile u ma shwə lire na, lire fiige kà zìi ma ta mɛ.» 23 Ka Yesu si Pyɛri wíi ná ɲyiŋkeni i maa jwo: «Yîri na taan, Sitaanna wà we! Mu na mii ɲùŋə kyánge. Mu ɲyɛ na sônŋi Kile ɲyii wuuni na mɛ, fo sùpyire ɲyii wuuni!»

Pyiŋkanni na wuu à yaa wuu taha Supyaŋi Jyaŋi Yesu fye e ke
(Marika 8.34-9.1; Luka 9.23-27)

24 Ɲyɛ ka Yesu si jwo u cyelempyiibil'á: «Ŋgemu la ká mpyi si ntaha mii fye e ke, urufol'à yaa u cyé u yabiliŋi ɲyii karigii na, u u ntɛ̀ɛn kyaage taan u u ntaha mii fye e, pi méɛ ká mpyi na sí urufoo bò kworokworocige na. 25 Ɲaha na yɛ ŋgemu la ká mpyi si u niɲjaaŋi yaa ɲwə ke, urufoo sì nùmpanŋa ta mɛ, ŋka ŋgemu ká kàntugo wà u niɲjaaŋ'á mii kurugo ke, urufoo sí nùmpanŋa ta. 26 Ɲaha li sí ɲwə sùpyaŋ'á mà ma ɲyii yaayi puni ta ŋge diɲyɛŋi i niɲjaa, mu nùmpanŋke si sà ŋkɛ̀ɛge yɛ? Sùpya sì n-jà yafyin tɛ̀gɛ u múnaani ɲùŋə wwû nùmpanŋa mɛ. 27 Yii li cè na canŋka, Supyaŋi Jyaŋi sí núru n-pa ná u Tuŋi sìnampe ná u mɛ̀lɛkɛɛbil'e. Kuru canŋke, u sí shin maha shin sâra si ntàanna ná u kapyiiŋkil'e. 28 Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, yii mpii pi ɲyɛ naha ke, pìi na ɲyɛ yii e, pire sì n-kwû ná pi ɲyɛ a Supyaŋi Jyaŋi saanra wuŋi nimpaŋi ɲya mà yɛ.»

17

Yesu pyiŋkann'à kɛ̂ɛnŋɛ
(Marika 9.2-13; Luka 9.28-36)

1 Ɲyɛ canmpyaa baani kàntugo, ka Yesu si Pyɛri ná Yakuba ná u cəənŋi Yuhana lwó, maa ŋkàre ná pire kanni i ɲaŋke kà nintəəngə ɲuŋ'i. 2 Mà pi yaha wani, Yesu pyiŋkann'à pa ŋkɛ̂ɛnŋɛ pi ɲyii na. U yyahe mpyi na ɲî canŋa ɲyiini fiige, ka u vàaŋyi si fíniŋɛ bɛ̀ɛnmpe fiige. 3 Kuru tanuge e, ka tèecyiini Kile tùnntunmpiiMusa ná Eli si mpa Yesu cyelempyiibii mú taanre ɲyii na, mà pa a yu ná u e. 4 Ka Pyɛri si jwo Yesu á: «Kafooŋi, wuu à pa naha ke, lir'à

ɲwɔ. Mu aha ɲɛɛ, mii sí vùnyɔ taanre kwòro naha, niŋkin sí n-pyi mu wogo, niŋkin sí n-pyi Musa wogo, niŋkin sí n-pyi Eli wogo.»
5 Mà Pyɛri yaha puru jwumpe na, ka ɲahaŋa si mpa pi tò, kuru ɲahaŋke mpyi na bèɛnmpe yige. Ka mɛjwuu si fworo kuru ɲahaŋke e na: «Mii Jyaŋi u ɲyɛ ŋge, u kan'à waha mii na sèl'e, u kapyiiŋkil'à táan mii á mú, yii a núru u ɲwɔ na.» 6 Ɲyɛ cyelempyiibil'à lire mɛjwuuni lógo ke, ka fyagare si pi ta fo pi à cwo cwo ɲìŋke na maa yyahayi cyígile. 7 Ka Yesu si file maa bwòn pi na maa jwo: «Yii yîri, yii àha raa fyáge mɛ.» 8 Ɲyɛ pi à ta naha yyahayi yîrige ke, pi saha ɲyɛ a wà ɲya mɛ fo Yesu kanni.
9 Mà pi yaha pi i ntîri ɲaŋke na, ka Yesu si yi jwo a waha pi á: «Nde yii à ɲya ke, yii àha ŋkwò li jwo sùpya á mɛ, fo Supyaŋi Jyaŋi ká ɲè a fworo kwùŋi i.»
10 Ɲyɛ ka cyelempyiibii si u pyi: «Ko Kile Saliyaŋi cyelentiibii s'à jwo na Kile tùnntunŋi Eli u à yaa u fyânha a pa Kile Niɲcwɔnrɔŋi yyaha na.» 11 Ka u u pi pyi: «Sèe wi, Eli à yaa u fyânha a pa si karigii puni kurigii tíi. 12 Ɲka mii sí yi jwo yii á, Eli à pa a kwɔ, sùpyire ɲyɛ a u cè mɛ, maa u pyi pi ɲyii pyiŋkanni na. Lire pyiŋkanni ninuuni na, pi sí Supyaŋi Jyaŋi kyérege mú.» 13 Ɲyɛ u à puru jwo ke, ka u cyelempyiibii si li cè na Yuhana Batizelipyiŋi kyaa u ɲyɛ na yu.

Yesu à pyàŋi wà jína kòr'a yige u e
(Marika 9.14-29; Luka 9.37-43a)

14 Ɲyɛ pi à kàr'a sà nɔ sùpyire cyage e ke, ka nàŋi wà si mpa niŋkure sín Yesu fere e maa jwo: 15 «Kafooŋi, mii na mu ɲáare maa ɲwɔ na jyaŋi na, kìrikirisanŋi u ɲyɛ u e na u kànre sèl'e, u maha u cyáan nage e tèrigii cyìl'e, maa u cyáan lwɔhe e tèrigii cyìl'e. 16 Mii à pa ná u e mu cyelempyiibii yyére, ŋka pire ɲyɛ a jà a u cùuŋɔ mɛ.»
17 Ka Yesu si jwo: «Ei! Yii dánabaa sùpyiibii nimpiibii, fo ɲaha tère e mii sí n-kwôro ná yii e yɛ? Mii sí yii kapyiiŋkii kwú naye e n-sà nɔ fo ɲaha tère na yɛ? Yii a ma ná pyàŋi i na á.» 18 Ɲyɛ pi à pa ná pyàŋi i ke, ka Yesu si fànha cyán jínaŋi na, ka u u fworo pyàŋi i, ka pyàŋi si ɲcùuŋɔ lire tèenuuni i.
19 Ɲyɛ lire kàntugo, ka cyelempyiibii si file Yesu na pi mɛgɛ cyage e maa u yíbe na ɲaha na pire ɲyɛ a jà a ŋge jínaŋi kòr'a yige pyàŋi i mà yɛ? 20 Ka Yesu si pi pyi: «Yii dániyaŋi ɲcyèrɛŋi u à pa ná l'e. Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, yii dániyaŋi méɛ n'a mpyi a cyérɛ mutaridi bile fiige, yii mpyi na sí n-jà ŋke ɲaŋke pyi “Kò a yîri naha ŋke cyage e” ku mú mpyi na sí lire pyi. Yaaga mpyi na sì n-jà yii jà pyige mɛ. [21 Kileɲarege ná súnŋi baare e, ŋge jínaŋi shiŋi ɲyɛ na fwore sùpya e mɛ.]»

Yesu à u kwùŋi ná u ɲèŋi kyaa jwo sahaŋki
(Marika 9.30-32; Luka 9.43b-45)

22 Canŋka mà Yesu ná u cyelempyiibii yaha siɲcyan Galile kùluni i, u à jwo pi á: «Pi sí n-pa Supyaŋi Jyaŋi le sùpyire cye e pi bò, 23 ŋka u kwùŋi canmpyitanrewuuni, u sí ɲè.» Ka puru jwumpe si cyelempyiibii yyahayi tanha sèl'e.

Yesu ná Pyɛri à Kileɲaarebage wyérɛŋi sâra

24 Ɲyɛ Yesu ná u cyelempyiibil'à sà nɔ Kapɛrɛnamu kànhe e ke, mpii pi maha Kileɲaarebage wyérɛŋi shuu ke, ka pire si file Pyɛri na maa u pyi: «Taha yii cyelentuŋi bà ɲyɛ na Kileɲaarebage wyérɛŋi sârali mɛ*?» 25 Ka Pyɛri si pi pyi: «U maha u sârali kɛ!» U à jyè bage e ke, ka Yesu si jwumpe lwó yyecyiige na, maa jwo: «Simɔ, ɲaha mu ɲyɛ na sônŋi yɛ? Jofoo na ŋge diɲyɛŋi saanbii maha múnalwɔɔre shuu, lire ɲyɛ mɛ na wyérɛwwuuge cyáan yɛ? Pi pyìibii na laa, nàmpwuunbii na?» 26 Ka Pyɛri si jwo: «Nàmpwuunbii.» Ka Yesu si jwo: «Pi pyìibii kɔni ɲyɛ a yaa pi a u sârali mɛ. 27 Ŋka ná wuu la sí ɲyɛ sì ɲcyé u sâraga pi lùgigii cyi kwò a yîri mɛ, lire e, ta sì baŋi ɲwɔge na, maa ma myàhani wà lwɔhe e. L'aha fyaŋi niɲcyiiŋi ŋgemu cû ke, maa uru ɲwɔge múgo, mu sí wyérɛ ta wani, uru sí n-bê mii ná mu wuŋi na.»

18

Sùpyaŋi u ɲyɛ shinbwoŋi Kile Saanre e ke
(Marika 9.33-37; Luka 9.46-48)

1 Ɲyɛ lire tèni i, ka cyelempyiibii si file Yesu na, maa u pyi: «Jofoo u ɲyɛ shinbwoŋi Kile Saanre e yɛ?»
2 Ɲyɛ ka Yesu si pyàŋi wà yyere, maa u yyéeŋɛ pi shwɔhɔl'e, maa jwo: 3 «Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, ná yii ɲyɛ a kêɛnŋɛ mà pyi nàŋkopyire fiige mɛ, yii sì n-sìi n-jà n-jyè Kile Saanre e mɛ. 4 Lire e shinŋi u à uye tîrige ŋge pyàŋi fiige ke, uru u sí n-pyi Kile Saanre shinbwoŋi.
5 Shin maha shin u à ɲɛn'a ŋge pyàŋi fiige cùmu lemɛ ɲwɔ mii kurugo ke, urufol'à mii cùmɔ lemɛ ɲwɔ mú.

---

* **17:24** Yahutuubil'á, shin maha shin u mpyi a nɔ yyee beɲjaaga ná kàntugo na ke, yyee maha yyee uru mpyi maha yaa u wyérɛɲwɔge kà sâra Kileɲaarebage e (Ɛkizodi 30.11-16).

Karigii cyi maha sùpyaŋi yaha kapiini na ke, u à yaa u láha cyire na
(Marika 9.42-48; Luka 17.1-2)

6 Nte nàŋkopyire t'à dá mii na mà kwɔ̀ ke, shin maha shin ká lire là niŋkin ɲùŋɔ kyán, l'à pwórɔ urufol'á pi kafaabwɔhɔ pwɔ u yacige e, pi i u wà baŋi i.

7 Diŋyɛŋi sùpyire wuun'à kɛ̀ɛgɛ pi ɲùŋkyan karigii kurugo. Karigii cyi ɲyɛ na sùpyire ɲùŋɔ kyáŋge ke, cyire mpyimbaa ɲyɛ mɛ. Ŋka ŋgemu ká mpyi kaɲuŋɔ maa sùpya ɲùŋɔ kyán Kile na ke, urufoo wuun'à kɛ̀ɛge!

8 Mu cyɛge kà niŋkin, lire ɲyɛ mɛ mu tɔɔge kà niŋkin ká a si mu pyi mu u kapii pyi, ku kwɔ̀n a wà tatɔɔnge e, ɲaha na yɛ mu cye niŋkin wuŋi, lire ɲyɛ mɛ mu tɔɔgɔ niŋkin wuŋi u jyè shìŋi niŋkwombaaŋi i, lir'à pwórɔ pi mu wà nafugombaage e ná ma tooyi shuunniŋi ná ma cyeyi shuunniŋi i.

9 Mu ɲyiini là ká a si mu pyi mu u kapii pyi, li wwûl'a wà tatɔɔnge e, ɲaha na yɛ mu ɲyii niŋkin wuŋi u shìŋi niŋkwombaaŋi ta, lir'à pwórɔ pi mu wà nafugombaage e ná ma ɲyiigii shuunniŋi i.»

Mpàŋi nimpinniŋi bàtaage
(Luka 15.3-7)

10 Ka Yesu si núr'a jwo u cyelempyiibil'á: «Yii a yiye kàanmucaa dɛ! Yii àha ɲcwô ŋge nàŋkocyaaŋi w'e mɛ. Ŋaha na yɛ mii sí yi jwo yii á, pi mèlɛkɛɛbii* ɲyɛ nìŋyiŋi na mii Tuŋi Kile yyahe taan tèrigii puni i. [11 Mpii pi à pînni ke, Supyaŋi Jyaŋi à pa mpa pire shwɔ.]

12 Ŋaha yii ɲyɛ na sônŋi yɛ? L'aha mpyi mu à jwo mpàa ŋkuu (100) na ɲyɛ wà á, ka niŋkin si mpînni pire e, tá urufoo sì pi sanmpii beecyɛɛre ná kɛ ná baacyɛɛreŋi (99) yaha wabɛr'á ɲaŋke ɲuŋ'i, si sà a nimpinniŋi caa mɛ? 13 Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, u aha jà a u cya a ɲya, u ɲyaŋi funntange sí n-pêe u á mà tòro pi sanmpii beecyɛɛre ná kɛ ná baacyɛɛreŋi (99) woge na, pire mpiimu pi ɲyɛ pi ɲyɛ a pînni mɛ.

14 Amuni li mú ɲyɛ, yii Tuŋi u ɲyɛ nìŋyiŋi na ke, li ɲyɛ a táan ur'á ŋge pyàŋi wà niŋkin si mpînni mɛ.»

Wurugofooŋi leŋkanni kuntiini i

15 «Mu cìnmpworo ká wurugo mu á, sà u yyer'a fɛ̂ɛn, mu ná uru kanni, maa u kapyiini cyêe u na. U aha ɲɛn'a lógo mu á, yii cìnmpworoge sí n-tɛ̂ɛn ku lyempe e. 16 Ŋka u aha mpyi u ɲyɛ a ɲɛn'a lógo mu á mɛ, shin niŋkin, lire ɲyɛ mɛ shiin shuunni yyer'a bâra maye na, maa jwo ná u e, bà y'à sémɛ na "Karigii pun'à yaa cyi cwɔɔnrɔ shiin shuunni taanre ɲyii na†" mɛ. 17 U aha ɲcyé lógogo pir'á, sà yi yyaha jwo dánafeebii kuruŋk'á. U aha mpyi u ɲyɛ a lógo dánafeebii kuruŋk'á mɛ, ma hà núru raa u leni Kile kuni ɲaarafeebil'e mɛ, ta u wíi mu à jwo múnalwɔore shwofoo.

18 Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, yii aha ɲcyé kyaa maha kyaa na ɲìŋke na ke, lire mú sí ɲcyè ta u à pyi lire na nìŋyiŋi na. Yii aha ɲɛɛ kyaa maha kyaa na ɲìŋke na ke, lire sí ɲɛɛ ta u à pyi lire na nìŋyiŋi na mú.

19 Mii sí yi jwo yii á mú, sèeŋi na, yii shiin shuunni ká bê li na, maa yaaga maha yaaga ɲáare mii Tuŋi á, uru u ɲyɛ nìŋyiŋi na ke, u sí kuru kan yii á. 20 Ŋaha kurugo yɛ cyaga maha cyag'e shiin shuunni taanr'à bínni mii mɛge na ke, mii ɲyɛ pi shwɔhɔl'e.»

Yàfambaaŋi kani

21 Ŋyɛ ka Pyɛri si file Yesu na, maa jwo: «Kafooŋi! Mii cìnmpworo ká ŋkwôro na wuruge mii á, tooyi jùuli i mii à yaa mii u yàfa u na yɛ? Fo tooyo baashuunni la?» 22 Ka Yesu si u pyi: «Mii sì n-jwo mu á tooyo baashuunni mɛ. Ŋka mii sí n-jwo mu á tooyo beetaanre ná kɛ (70) tatɛɛnyɛ baashuunni‡!

23 Lire kurugo Kile Saanre à fworo nde kani kurugo: saanŋi wà u ná mpyi a li lwó uye funŋ'i si u báarapyiibii fwɔhigii pèrɛge cè, bà pi si mpyi si cyi sâra mɛ. 24 Mà u yaha cyire fwɔhigii kataanmpe na, pi à pa ná báarapyiŋi w'e u yyére, saanŋi miliyoo niɲyahamii fwoo mpyi uru nàŋi na. 25 Ná lire fwooni sârasara sí mpyi uru báarapyiŋi na mɛ, ka u ɲùŋufooŋi si jwo na pi u ná u cwoŋi ná u pyìibii ná u cyeyaayi puni péré, bà lire fwooni si mpyi si ntò mɛ. 26 Ŋyɛ báarapyiŋ'à yire lógo ke, maa niŋkure sín u ɲùŋufooŋi fere e maa jwo "Mii ɲùŋufooŋi! Maye sanŋa yaha, maa na tàanna, mii sí mu fwooni puni tò mu á." 27 Ŋyɛ u ɲùɲaar'à jyè ɲùŋufooŋi i ke, ka u u lire fwooni puni yaha a cyán, maa u cye yaha.

28 Ŋyɛ ka uru báarapyiŋi si fworo na ŋkɛ̀ɛge mà sà bê ná u báarapyiɲɛɛŋi w'e. U wyérɛbilere fwoo mpyi uru na, ka u u uru cyán a cwôro yacige e, maa u pyi "Na fwooni sâra!" 29 Ka u

---

* **18:10** Yahutuubii mpyi na sônŋi na shin maha shin ná u mèlɛkɛ u ɲyɛ nìŋyiŋi i, ŋgemu u ɲyɛ na u kàanmucaa ke, na sùpyire ti ɲyɛ ná tayyérege e ke, tire u mèlɛkɛɛbii kanni pi mpyi na sí n-jà nɔ Kile cyage e. † **18:16** Duterenɔmu 17.6; 19.15 ‡ **18:22** Pìi maha jwo: «tooyo beetaanre ná kɛ ná baashuunni (77).»

báarapyiɲɛɛŋi si niŋkure sín u fere e, maa u ɲáare sèl'e “Maye sanŋa yaha maa na tàanna, mii sí mu fwooni tò.” 30 Ŋka u ɲyɛ a ɲɛɛ mɛ, maa nàŋi tò kàsuŋi i, fo u aha uru fwooni tò.
31 Ŋyɛ u báarapyiɲɛɛbii sanmpil'à lire ɲya ke, ka li i mpɛn pi e sèl'e, ka pi i ŋkàr'a sà yire paara ɲùŋufooŋ'á. 32 Ka ɲùŋufooŋi si pi pyi pi à u yyere. U à pa ke, ka ɲùŋufooŋi si u pyi “Shinpi wà we! Mii à mu fwooni puni yaha a cyán, ɲaha na yɛ mu à mii ɲáare. 33 Mii à mu ɲùŋaara ta taŋkanni ndemu na ke, mu mpyi na sì n-jà ɲùŋaara ta ma báarapyiɲɛɛŋi na amuni mà?” 34 Ŋyɛ ka ɲùŋufooŋi lùyiri wuŋi si uru báarapyiŋi pyi pi à le kàsuŋi i u a ŋkyaali fo u aha uru fwooni puni tò.
35 Ŋyɛ lire pyiŋkanni na li mú ɲyɛ, yii shin maha shin u ɲyɛ u ɲyɛ na yàfani u cìnmporoŋi na ná u zòmbilini puni i mɛ, amuni Kile sí urufoo cû.»

19

Nàŋi ɲyɛ à yaa u u cwoŋi nàmbage kwɔ̀ mɛ
(Marika 10.1-12)

1 Ŋyɛ Yesu à kwɔ̀ puru jwumpe na ke, maa yîri Galile kùluni i, mà kàre Zhude kùluni i, Zhurudɛn baŋi kàntugo. 2 Shinɲyahara mpyi a taha u fye e, mpii pi mpyi na yà ke, ka u u pire cùuŋɔ wani.
3 Ka Farizhɛɛnbii pìi si file si u pɛrɛ ɲcû ná jwumpe e, maa u yíbe: «Mà tàanna ná wuu Saliyaŋi i, tá nɔ̀ŋ'à yaa u jà a u cwoŋi nàmbage kwɔ̀ ɲùɲyi puni na bɛ?» 4 Ka Yesu si pi pyi: «Ŋje y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i ke, yii ɲyɛ a yire kâla mà? Diɲyɛŋi tasiige e, diɲyɛŋi Davooŋi à “sùpyaŋi yaa nɔ̀ ná ceewe*.” 5 “Lire kurugo nɔ̀ŋi sí u tuŋi ná u nuŋi yaha si mpwɔ u cwoŋi na, pi mú shuunni si mpyi shin niŋkin†.” 6 Lire e pi saha sì n-pyi shiin shuunni mɛ, ŋka pi sí n-pyi shin niŋkin. Lire kurugo Kile à mpiimu pyi niŋkin ke, sùpya ɲyɛ a yaa u pire láha piye na mɛ.»
7 Ŋyɛ ka Farizhɛɛnbii si núr'a jwo: «Lire sanni i ke, ɲaha na Kile tùnntunŋiMusa s'à jwo na nɔ̀ ká a ŋko raa u cwoŋi nàmbage kwùu, u nàmbage kwɔ̀kwɔ séməŋi kan ceeŋ'á, u u nta a ku kwɔ̀ yɛ?» 8 Ka Yesu si pi pyi: «Yii ɲjíŋgage kurugo, Musa à cyeebii nàmbakwooni kuni kan yii á. Lire baare e diɲyɛŋi tèesiini i, amuni bà li mpyi mɛ. 9 Ŋka mii sí yi jwo yii á, shin maha shin u à u cwoŋi nàmbage kwɔ̀ ɲùŋke kabɛrɛ na, mà ta jacwɔrɔ bà mɛ, maa ceeŋi wabɛrɛ lèŋɛ ke, urufol'à jacwɔrɔ pyi.»
10 Ŋyɛ ka cyelempyiibii si jwumpe lwɔ́ maa jwo: «Kampyi nɔ̀ŋi tayyérege ku ɲyɛ kure mà yyaha tíi ná u cwoŋi i, ɲùŋɔ mú bá naha cileŋɛni na mɛ.» 11 Ka Yesu si pi pyi: «Sùpyire puni sì n-jà cileŋɛmbaani na mɛ, fo Kile ká li pyimɛ táan mpiimu á ke. 12 Karii niɲyahagii na ɲyɛ wani ɲcyiimu cyi maha jà a nɔ̀ŋi sige cileŋɛni na ke. Pìi na ɲyɛ wani, pi sì n-jà ceewe lèŋɛ mɛ, ɲaha na yɛ pi à si amuni. Pìi u cileŋɛmbaani ɲùŋk'à fworo sùpyire e, ɲaha na yɛ pi à pi nànte kɛɛge. Pìi mú maha ɲcyé cileŋɛni na Kile Saanre kurugo. Ŋgemu u sí n-jà ɲɛɛ puru jwumpe na ke, urufoo u ɲɛɛ pu na.»

Yesu à jwó le nàŋkopyire tà á
(Marika 10.13-16; Luka 18.15-17)

13 Ŋyɛ lire kàntugo, sùpyiibii pìl'à pa ná nàŋkopyire t'e Yesu yyére, bà u si mpyi si u cyeyi taha ti na, si Kile ɲáare t'á mɛ. Ka cyelempyiibii si pi faha. 14 Ka Yesu si jwo: «Yii nàŋkopyire yaha t'a ma mii yyére, yii àha ti sige na na mɛ. Ŋaha kurugo yɛ sùpyire t'à tiye pyi nte nàŋkopyire fiige ke, Kile Saanre ɲyɛ pire woro.» 15 Ŋyɛ u à puru jwo ke, maa u cyeyi taha ti ɲùɲyi na maa jwó le t'á, maa nta a yîri kuru cyage e mà kàre.

Nàfuufooŋi kani
(Marika 10.17-31; Luka 18.18-30)

16 Ŋyɛ mà Yesu niŋkareŋi yaha, nàŋi wà à file u na maa jwo: «Cyelentuŋi! Kacɛnni ndire mii à yaa mii u pyi si shìŋi niŋkwombaaŋi ta yɛ?» 17 Ka Yesu si u pyi: «Ŋaha na mu ɲyɛ na mii yíbili kacɛnni kyaa na yɛ? Shin niŋkin kanna u à ɲwɔ. Mu la ká mpyi si shìŋi sèe wuŋi ta, ta Kile toŋi kurigii ɲaare.» 18 Ka nàŋi si Yesu yíbe: «Kurigii ɲcyire yɛ?» Ka Yesu si jwo: «“Ma hà sùpya bò mɛ, ma hà zínni ná wabɛrɛ cwo e mɛ, ma hà nàŋkaaga pyi mɛ, ma hà vini ntaha wà na mɛ, 19 ma tuŋi ná ma nuŋi pêe‡.” “Ma supyiɲɛɛŋi kyaa táan may'á bà mu kyal'à táan may'á mɛ§.”» 20 Ka nàɲjiiŋi si Yesu pyi: «Mii na cyire karigii puni pyi. Ŋaha shi saha k'à mii fô yɛ?» 21 Ka Yesu si u pyi: «Kampyi mu la ɲyɛ si mpyi tìgirecyaga baa, ta sì maa sà ma cyeyaayi puni pérɛ, maa uru wyérɛŋi kan fôŋɔfeebil'á. Lire ká mpyi, mu sí nàfuu ta Kile yyére. Maa nta a pa ntaha na fye e.»

---

* **19:4** Zhenɛzi 1.27 † **19:5** Zhenɛzi 2.24. Lire ɲwɔhe ku ɲyɛ: «Lire kurugo nɔ̀ŋi ná u cwoŋi sí n-wwɔ̀ si mpyi shin niŋkin, nɔ̀ŋi ná u cwoŋi shwɔ̀hɔŋ'à yaa u ɲwɔ mà tòro nɔ̀ŋi ná u sifeebii wuŋi na.» ‡ **19:19** Ɛkizodi 20.12-16; Duterenɔmu 5.16-20
§ **19:19** Levitiki 19.18

22 Ŋyɛ uru nàŋjiiŋ'à puru lógo ke, ka u yyetanha wuŋi si ŋkàre, ɲaha na yɛ nàfuubwɔhɔ foo u mpyi u wi.
23 Ŋyɛ ka Yesu si yi jwo u cyelempyiibil'á: «Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, nàfuufooŋi jyìm'à pɛn Kile Saanre e. 24 Mii sí yi jwo yii á sahaŋki, ɲwɔhɔŋi jyìm'à táan músennɛŋi wyiini i, mà tòro nàfuufooŋi u jyè Kile Saanre e.» 25 Ka puru si u cyelempyiibii kàkyanhala fo mà tòro, ka pi i jwo: «Lire sanni i ke, jofoo u sí n-jà nùmpanŋa ta bɛ?» 26 Ka Yesu si pi wíi wíi maa jwo: «Lir'à sùpyire jà, ŋka kyaa ɲyɛ na Kile jìni mɛ.»
27 Ka Pyɛri si jwumpe lwɔ́ maa Yesu pyi: «Wuu de? Wuu à kàntugo wà wuu karigii puni na, maa ntaha mu fye e! Wuu nàzhanŋi u ɲyɛ ŋgire yɛ?» 28 Ka Yesu si pi pyi: «Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, yaayi puni ká mpa mpyi nivɔnyɔ tèni ndemu i ke, Supyaŋi Jyaŋi ká mpa ntèɛn u fànhe tatɛɛnge nisinaŋke e tèni ndemu i ke, yii pi ɲyɛ mii fyèɲwɔhɔshiinbii ke, yii sí n-pa n-tèɛn fànhe tatɛɛnyɛ kɛ ná shuunni i, s'a Izirayɛli tùluyi kɛ ná shuunniŋi shiinbii kɛ̂ɛnŋi. 29 Ŋyɛ shin maha shin ká ɲɛn'à kàntugo wà u bayi, lire ɲyɛ mɛ u sìŋɛɛbii, lire ɲyɛ mɛ u sifeebii, lire ɲyɛ mɛ u pyìibii, lire ɲyɛ mɛ u kɛrɛyi na mii mɛge kurugo ke, urufoo sí yire fiigii ŋkuu (100) ta, si shìŋi niŋkwombaaŋi ta. 30 Ŋka yyahe yyére shiin niɲyahamii sí n-pyi kàntugo yyére shiin, kàntugo yyére wuu niɲyahamii mú sí n-pyi yyahe yyére wuu.»

20

Báarapyiibii sàraŋi kani Kile saanre e

1 «Ŋyɛ Kile Saanre à fworo nde kani kurugo: kɛrɛge fooŋi wà à yîri ɲyèsɔɔge na maa ŋkàr'à sà a báarapyii caa u ɛrɛzɛn cikɔɔge báaraŋi mɛɛ na. 2 Báarapyiibii kɛrɛge fol'à ta ke, u ná pir'à bê canmpuŋke sàraŋi na. Ŋyɛ ka u u pi yaha a kàre cikɔɔge e. 3 Canŋk'à pa nɔ cyage e ke, ka kɛrɛge foo si sà sùpyire tà ta kàfuge na pi à tèɛn là mpyimbaa. 4 Ka u u pi pyi "Yii yîri mú, yii a sì na ɛrɛzɛn cikɔɔge e, yii i sà a báaraŋi pyi, yii ná sàraŋi u à yaa ke, mii sí uru kan yii á." 5 Ka pire si ŋkàre cikɔɔge e. Ŋyɛ ka cikɔɔge foo si núr'a fworo canvwuge na, maa pìi ta. Canvyinge laage e, maa núr'a pìi ta, maa pire puni pyi pi à kàre kɛrɛge e. 6 Yàkoŋke laage e u à pa fworo sahaŋki, mà sà pìi ta pi i yyéreli cyage k'e, ka u u jwo pir'á "Ŋaha na yii à yyérel'a canŋke kwɔ̀ là mpyimbaa yɛ?" 7 Ka pire si u pyi "Mu aha li ɲya amuni, wà ɲyɛ a wuu lwɔ́ báaraŋi na niɲjaa mɛ." Ka u u jwo "Yii a sì na ɛrɛzɛn cikɔɔge e."
8 Ŋyɛ yàkoŋk'à pa nɔ ke, ka cikɔɔge foo si jwo u pyɛnge kacwɔnrɔŋ'á "Báarapyiibii yyere ma a pi sàraŋi kan pi á, ŋka báarapyiibii pi à pa kàntugo ke, ku sìi pire na, ma a sì niɲcyiibil'á." 9 Mpii pi à pa yàkoŋke ke, pir'à canmpuŋke sàraŋi ta. 10 Ŋyɛ ka báarapyiibii niɲcyiibii si file, maa sônŋi na pire u nintaŋi si ɲyaha, ŋka yaaga ɲyɛ a bâra u na mɛ, pi shin maha shin à canmpuŋke sàraŋi ta mú.
11 Ŋyɛ wyérɛŋi kanŋkwooni kàntugo pi á, ka pi i wá na cikɔɔge foo ɲùŋke tare maa ŋko 12 "Mpii pi à pa yàkoŋke ke, tère nimbilere kanna báara pir'à pyi, ka mu u wuu ná pire u sàraŋi pyi niŋkin, mà li ta wuu à canmpuni pyi báaraŋi na, canŋke kafuge e." 13 Ka cikɔɔge foo si jwumpe lwɔ́ maa jwo pi wà niŋkin á "Na cevoo, mii ɲyɛ a cwo mu na mɛ. Taha canmpuŋke sàraŋi na bà mii ná mu mpyi a bê mɛ? 14 Ma sàraŋi shwɔ maa yîri naha. Ŋge u à kan mu á ke, l'à táan mii á mii i uru ninuŋi kan kàntugo yyére shinpaŋ'á. 15 Lire sanni i, taha mii wu bà u ɲyɛ na wyérɛŋi mɛ? Kacɛnni mii à pyi ke, taha lire yiɲcyɛge ku ɲyɛ mu i?"
16 Amuni li mú ɲyɛ, kàntugo yyére shiin niɲyahamii sí n-pyi yyahe yyére shiin, yyahe yyére shiin niɲyahamii mú sí n-pyi kàntugo yyére shiin.»

Yesu saha à jwo u kwùŋi ná u ɲèŋi kyaa na
(Marika 10.32-34; Luka 18.31-34)

17 Ŋyɛ mà Yesu niŋkareŋi yaha Zheruzalɛmu kànhe e, u à u cyelempyiibii kɛ ná shuunniŋi yyere pi mɛgɛ cyage e kuni na maa jwo: 18 «Wuu niŋkaribii pi mpii Zheruzalɛmu i, wani pi sí Supyaŋi Jyaŋi le Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii ná Kile Saliyaŋi cyelentiibii cye e. Pire sí n-jwo na u à yaa u bò, 19 si u le Kilecembaabii cye e, pire sí u fwɔ́hɔrɔ, si u bwɔ̀n ná tiripaanni i, si u kwòro cige na si mbò. Ŋka u kwùŋi canmpyitanrewuuni, u sí ɲè.»

Zebede jyaabii yacyage
(Marika 10.35-45)

20 Ŋyɛ ka Zebede cwoŋi si file Yesu na ná u jyaabil'e, maa niŋkure sín, maa u ɲáare. 21 Ka Yesu si u yíbe: «Ŋaha shi la ku wá mu na yɛ?» Ka u u jwo: «Mii jyaabii pi mpii ke, mu aha mpa ntèɛn ma saanre e tèni ndemu i ke, ma a wà yaha u tèɛn ma kàniŋke na, ma a u sanŋi yaha ma kàmɛni na.» 22 Ka Yesu si pi pyi: «Yaage yii na ɲáare mii á ke, yii ɲyɛ a ku shi cè mɛ. Kyaage lwɔhe mii sí n-bya ke, yii sí n-jà kuru bya la?» Ka pi i u pyi: «Ɔɔn, wuu sí n-jà.» 23 Ka u u pi pyi: «Yii sí kyaage lwɔhe bya mii fiige. Ŋka mà tèɛn mii kàniŋke ná mii kàmɛni na, mii bà u ɲyɛ yire kanvooŋi mɛ. Mii Tuŋi à yire tatɛɛnyi bégele sùpyire ntemu mɛɛ na ke, u sí yi kan tir'á.»

24 Ŋyɛ Yesu cyelempyiibii kɛŋi sanŋ'à puru jwumpe lógo ke, ka pire lùgigii si yîri mpii
cìnmpyiibii shuunniŋi taan. 25 Yesu à pa kuru cyage wíl'a ɲya ke, maa yi jwo u cyelempyiibii
pun'á: «Yii a núru, yii à cè naha ɲìŋke na, kìni ɲùŋufeebii maha ntèɛn kìni sùpyire ɲuŋ'i fânhe
e, kìni shinbwoobil'a sì wá na pi fânhe cyáan kìni sùpyire na. 26 Li ɲyɛ a yaa li pyi amuni yii
shwəhəl'e mɛ. Ŋgemu la ku ɲyɛ si mpyi shinbwo yii shwəhəl'e ke, urufol'à yaa u uye pyi yii
sanmpii báarapyi. 27 Ŋgemu la ku ɲyɛ si mpyi yii yyaha yyére shinŋi ke, urufol'à yaa u uye pyi
yii sanmpii biliwe. 28 Ŋaha kurugo yɛ Supyaŋi Jyaŋi ɲyɛ a pa diɲyɛŋi i sùpyire si mpa mpyi u
báarapyii mɛ. U à pa si mpa uye pyi sùpyire báarapyi, si uye kan pi bò, si mpyi shinɲyahara
kapegigii shwəshwə lwərə.»

Yesu à fyinmii shuunni ɲyii múgo
(Marika 10.46-52; Luka 18.35-43)

29 Yesu ná u cyelempyiibii nivworobii Zheriko kànhe e, supyikurumbwəhə mpyi a taha u
fye e. 30 Fyinmii shuunni mpyi a tèɛn kuni ɲwəge na, pir'à pa lógo na Yesu u ɲyɛ na ntùuli
ke, ka pi i wá na yu fânha na: «Kafooŋi! Dawuda Tuluge Shinŋi! Ɲùɲaara ta wuu na.» 31 Ka
sùpyire si pi faha na pi fyâha. Ŋka pi ɲyɛ a ɲɛn'a fyâha mɛ, maa là bâra pi sèɛge na: «Kafooŋi!
Dawuda Tuluge Shinŋi! Ɲùɲaara ta wuu na!»

32 Ka Yesu si yyére maa pi yyere maa pi yíbe: «Ŋaha yii la ɲyɛ mii u pyi yii á yɛ?» 33 Ka pi i
jwo: «Kafooŋi, wuu ɲyiigii múgo, wuu raa ɲaa.» 34 Ŋyɛ ka pi ɲùɲaare si u ta sèl'e, ka u u bwòn
pi ɲyiigii na. Lire tèni mujye e, ka pi i ntìi na ɲaa, maa ntaha u fye e.

21

Saanŋi Yesu à jyè Zheruzalɛmu kànhe e
(Marika 11.1-11; Luka 19.28-40; Yuhana 12.12-19)

1 Mà pi yaha pi i byanhare Zheruzalɛmu kànhe na, pi mpyi a nɔ Bɛtifajye kànhe na, Olivye
cire ɲaŋke kàmpanŋke na. Ka Yesu si u cyelempyiibii pìi shuunni tun, 2 maa pi pyi: «Kànhe
ku ɲyɛ yii yyaha na ke, yii a sì k'e. Yii aha sà nɔ wani, yii sí n-tíi pi ta pi à dùfaanɲcwo ná u
pyà pwɔ wani. Yii i yi sànha, yii pa ŋkan na á. 3 Wà ha yà jwo yii na, yii i urufoo pyi "Yi kyaa
li ɲyɛ Kafooŋi na, u aha ŋkwɔ̀ yi na, yi sí n-pa."»

4 Yesu à yire dùfaanŋyi cya, bà tèecyiini Kile tùnntunŋi jwumpe si mpyi si fûnŋə mɛ. U mpyi
a jwo: 5 «Yii yi jwo Siyɔn kànhe shiinbil'á na:
"Yii wíi! Yii saannŋi wá na ma yii yyére,
u ɲùŋk'à pi sèl'e,
u à dùg'a tèɛn dùfaanŋa ɲuŋ'i*,
dùfaannuŋi pyìge kà ɲuŋ'i†."»

6 Ŋyɛ ka cyelempyiibii mú shuunni si ŋkàre, nde Yesu mpyi a jwo ke, maa sà lire pyi. 7 Pi
à pa ná dùfaannuŋi ná u pyìge e ke, maa pi vàanɲyi yà taha ku na, ka Yesu si dùg'a tèɛn na
ŋkèɛge.

8 Sùpyire niɲyahara mpyi kuni ɲwɔge na, ka ti niɲyahara si ti vàanntinɲyi yà wwû mà pìli
pìli Yesu yyaha na kuni i, ka pìi si weyi kwɔ̀n kwɔ̀n a pìli kuni i‡. 9 Sùpyire ti mpyi Yesu yyaha
na ná nte ti mpyi u kàntugo ke, tire puni mpyi na ŋkwúuli maa ŋko:
«Yabwəhe! Dawuda Tuluge Shinŋi wi!
Ŋgemu u ɲyɛ na ma Kafooŋi Kile mɛge na ke, Kile u jwó le u á§!
Pèente ti taha Kile na nìɲyicyeyi puni i.»

10 Ŋyɛ Yesu à pa jyè Zheruzalɛmu kànhe e ke, ka kànhe puni si yîr'a taha, fo pi na piye yíbili:
«Taha jofoo u wà urufoo yɛ?» 11 Ka sùpyire si pi pyi: «Yesu wi, Kile tùnntunŋi u à yîri Nazarɛti
i, Galile kùluni i ke.»

Yesu à cwàhɔmpii kòr'a yige Kileɲaarebage ntàani na
(Marika 11.15-19; Luka 19.45-48; Yuhana 2.13-22)

12 Ŋyɛ ka Yesu si ŋkàre Kileɲaarebage ntàani na. Mpii pi mpyi na pɛrɛmpe ná zhwoŋi pyi
wani ke, maa pire kɔ̀re, maa wyérɛfaabii tàbalibii ná sanmpanmpɛrɛbii yatɛɛnɲyi ŋɔɔŋ'a
cyán cyán*. 13 Maa pi pyi: «"Mii bage sí n-pa a yiri Kileɲaarebaga†." Yire y'à sémɛ Kile
Jwumpe Semɛŋi i. Ŋka yii pi ke, yii à ku kɛ̂ɛnŋ'a pyi "nàŋkaalii tabinniga‡"».

---

* **21:5** Saanwa ká dùgo dùfaanŋa na, lire li mpyi yyeɲiŋke ná maye ntìrigeŋi saɲcyɛɛnni. † **21:5** Zakari 9.9 ‡ **21:8** Saanŋi piɲyɛ na mpêre ke, pi maha ɲcyii karigii pyi si u bê (2 Saanbii 9.13). § **21:9** Zaburu 118.26 * **21:12** Yahutuubii pi mpyi maha yîri cyeyi yabɛre e ke, wyérɛfaabii mpyi maha pire wyérɛŋi fare Kileɲaarebage wuŋi na. Lire pyiŋkanni na, wyérɛɲwəge ku mpyi a yaa k'a sârali Kileɲaarebage e ke, pi mpyi maha jà a kuru sâra, maa núr'a jà a ntègɛ pyi. Yatɔɔre ti maha yaa ti jà a pyi sáraga ke, pérɛmpyiibii mpyi maha tire pérɛli pir'á. Pi mpyi maha ti lwɔɔre dùrugo. † **21:13** Ezayi 56.7 ‡ **21:13** Zheremi 7.11

14 Ka fyinmpii pìi ná dìshiyifeebii pìi si file u na Kileɲaarebage e, ka u u pire cùuŋɔ. 15 Ŋyɛ
Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii ná Kile Saliyaŋi cyelentiibil'à cyire kakyanhala karigii ɲya
tapyige e, maa nàŋkopyire ɲya ti i yu fànha na: «Yabwɔhe! Dawuda Tuluge Shinŋi wi!» ke, ka
pire lùuni si yîri§, 16 maa Yesu pyi: «Ŋje pi ɲyɛ na yu ke, taha mu wá na yi núru mɛ?» Ka Yesu
si pi pyi: «Mii naha na yi núru. Taha yii sàha ŋkwɔ̀ a mpe jwumpe kâla Kile Jwumpe Semɛŋi
i na "Kile à u pèente jwumpe le nàŋkopyire ná jiriŋwɔrɔ pyìibii ɲwɔyi i*" mɛ?»
17 Ka Yesu si yîri pi taan, maa fworo kànhe e, mà kàre Bɛtani kànhe e, maa shwɔ̀n wani.

Yesu à fizhiye cige láŋa
(Marika 11.12-14, 20-24)
18 Kuru canŋa nùmpanŋa, Yesu ninuruŋi na ŋkèɛge Zheruzalɛmu i, ka kategе si u ta. 19 Ka
u u fizhiye cige ɲya kuni na, maa file ku na. Wyɛɛre baare e, u ɲyɛ a yasɛrɛ ta ku na mɛ†,
maa jwo ku na: «Ma hà zìi núru yasɛrɛ se ɲya mɛ!» Ka cige si ntíl'a waha.
20 Cyelempyiibil'à lire ɲya ke, ka li i pi bilibili fo pi à yíbe na: «Di ŋke fizhiye cig'à pyi maa
waha tènuuni i yɛ?» 21 Ka Yesu si pi pyi: «Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, yii aha nta yii à dániyaŋi
pyi ná funŋɔ niŋkin i, nde mii à pyi ŋke fizhiye cige na ke, yii sí lire fiige pyi, lire kanni bà
mɛ, yii aha jwo ŋke ɲaŋke ku kò a yîri ku tatɛɛnge e ku sà ɲcwo baŋi i, lire sí n-pyi. 22 Yii aha
Kile ɲáare yaaga maha yaaga kurugo ná dániyaŋi i ke, yii sí kuru ta.»

Pi à Yesu yíbe u fànhe tatage kyaa na
(Marika 11.27-33; Luka 20.1-8)
23 Ka Yesu si jyè Kileɲaarebage e, maa sùpyire kâlali. Mà u yaha lire na, ka Kile
sáragawwuubii ɲùŋufeebii ná Yahutuubii kacwɔnribii si shà u yyére, maa u yíbe: «Ná kuni
ndire e mu na ɲcyii karigii pyi yɛ? Jofoo u à kuni kan mu á, mu u a cyi pyi yɛ?»
24 Ka Yesu si pi pyi: «Mii mú sí yii yíbe kyaa niŋkin na, yii aha mii ɲwɔ shwɔ, lire tèni i, ŋge
u à kuni kan mii á, mii u a ɲcyii karigii pyi ke, mii sí n-ta urufoo cyêe yii na. 25 Mii à jwo yo,
jofoo u mpyi a Yuhana Batizelipyiŋi tun u pa a sùpyire batizeli yɛ? Kile laa, sùpyire?»
Ŋyɛ ka pi i ŋkàr'a sà piye taanna maa jwo: «Wuu aha jwo na Kile u mpyi a Yuhana tun, u
sí n-jwo na ɲaha na wuu sí ɲyɛ a ɲɛn'a dá u na mà yɛ? 26 Wuu sí ká jwo na sùpya u mpyi a
u tun, sùpyire sì li yaha wuu na mɛ, ɲaha na yɛ pi pun'à tèɛn ná l'e na Yuhana na mpyi Kile
tùnntunŋɔ.» 27 Pi à piye taanna a kwɔ̀ ke, maa núr'a kàr'a sà Yesu pyi: «Shinŋi u mpyi a u tun
ke, wuu ɲyɛ a cè mɛ.»
Ka Yesu si pi pyi: «Ŋyɛ l'aha mpyi amuni, ŋge u à kuni kan mii á, mii u a ɲcyii karigii pyi
ke, mii mú sì uru cyêe yii na mɛ.»

Jyafeebii shuunniŋi kani
28 Ka Yesu si núr'a jwo: «Ŋaha shi yii ɲyɛ na sônŋi mpe e yɛ? Nàŋi wà u ná mpyi ná jyafee
shuunni i, maa jwo niɲcyiiŋ'á "Na jya, sà báara na ɛrɛzɛn cikɔɔge e niɲjaa." 29 Ka jyafooŋi
si jwo "Mii nàha na sì mɛ." Ŋka kàntugo yyére, u à pa ntêr'a núru, maa ŋkàre cikɔɔge e. 30 Ka
tufooŋi si puru ninumpe taha jyafooŋi shɔnwuŋ'á, ka uru si jwo "Baa, mii sí n-kàre" ŋka u
ɲyɛ a pa ŋkàre mɛ. 31 Pire shiin shuunniŋi i, u ŋgire u à tufooŋi ɲyii wuuni pyi yɛ?»
Ka pi i jwo: «Jyafooŋi niɲcyiiŋi.» Ka Yesu si pi pyi: «Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, múnalwɔɔre
shwofeebii ná fwòrobacyeebii sí n-jyè Kile Saanre e yii yyaha na. 32 Ŋaha kurugo yɛ Yuhana
Batizelipyiŋi à pa ntìiŋi kuni cyêe yii na, yii ɲyɛ a ɲɛn'a dá u na mɛ. Ŋka múnalwɔɔre
shwofeebii ná fwòrobacyeebil'à ɲɛn'a dá u na. Yii sí pi à lire ɲya ke, yii ɲyɛ a ɲɛn'a têr'a núru
maa dá u na mɛ.»

Ɛrɛzɛn kɔɔge faafeebii bàtaage
(Marika 12.1-12; Luka 20.9-19)
33 Ka Yesu si núr'a jwo: «Yii bàtaage kà lógo sahaŋki. Pyɛngefooŋi wà u ná ɛrɛzɛn cikɔɔgɔ
yaa, maa ku kwûulo, ɛrɛzɛn lwɔhe maha wwû wyige ŋkemu i ke, maa kuru tùgo, maa ŋkubaga
yaa cikɔɔge kàanmucyafooŋi mɛɛ na. Lire kàntugo maa faafee lwɔ́ a yaha k'e, u ná pire s'a ku
yasɛɛre táali piye na, maa nta a kàre kùlutɔɔnl'e. 34 Ŋyɛ ɛrɛzɛnŋi yasɛɛre tèekwɔɔnn'à pa nɔ
ke, ka u u u báarapyiibii pìi tun u cikɔɔge faafeebil'á pi sà uru nàzhan yasɛɛre shwɔ pi a ma.
35 Ka faafeebii si pire báarapyiibii cyán a cû, maa wà bwɔ̀n, maa wà bò, maa u sanŋi wà ná
kafaayi i. 36 Ka cikɔɔge foo si núr'a báarapyiibii piibɛrɛ tun pi á, pire mpyi a ɲyaha mà tòro
niɲcyiibii na, ka faafeebii si pire pyi niɲcyiibii fiige. 37 Ka cikɔɔge foo si ŋkànha a u yabiliŋi
jyaŋi tun pi á, maa jwo "Pi sí n-sílege mii jyaŋi na." 38 Ŋka faafeebil'à cikɔɔge foo jyaŋi ɲya

§ **21:15** «Nde l'à pi lùuni yîrige ke»: lire bà li ɲyɛ na Yesu à pérɛmpyiibii kòrɔ kanna mɛ, ŋka u à fyinmpii ná dìshiyifeebii yaha pi à jyè Kileɲaarebage e. Lire na mpyi kafuun Yahutuubil'á. * **21:16** Zaburu 8.3 † **21:19** Ŋke fizhiye cige ku ɲyɛ ná weɲyahayi i yasɛrɛ baa ke, kuru na ɲyɛ Yahutuubii ɲùŋufeebii fiige, mpiimu pi à fyìnmɛ tò wwomɔ na ke.

ke, maa wá na yu piy'á “Cikɔɔge foo koolyiŋi u ɲyɛ ŋge. Yii a wá, wuu u bò, kɔɔge sí n-pyi wuu wogo.” 39 Ka pi i jyafooŋi cyán a cû mà wà cikɔɔge kàntugo, maa u bò.»

40 Ŋyɛ Yesu à puru jwo ke, maa sùpyire yíbe: «Numɛ, cikɔɔge foo ká mpa, ɲaha u sí n-pyi ku faafeebii na bɛ?» 41 Ka pi i u pyi: «Cikɔɔge foo sí pire shinpiibii puni bompere bò, si cikɔɔge kan piibɛril'á, mpiimu pi sí raa ku yasɛɛre kaan u á ti tèewwuuni i ke.» 42 Ka Yesu si jwo: «Ŋje y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i ke, taha yii ɲyɛ a yire kâla mɛ? Y'à sémɛ:

“Bafaanribil'à cyé kafaage ŋkemu na ke,
kuru k'à pa mpyi bage kafaage sèe woge bage mbìini na.
Kafooŋi Kile u à lire pyi,
l'à pyi kakyanhala wuu ɲyii na‡.”

43 Lire kurugo mii sí yi jwo yii á: yii sí n-yige Kile Saanre e, si supyishiŋi wabɛrɛ lèŋɛ t'e, mpiimu pi sí raa Kile ɲyii wuuni pyi ke. [44 Ŋyɛ shin maha shin u à cwo kuru kafaage ɲuŋ'i ke, urufoo sí n-kyɛɛgɛ n-kyɛɛgɛ, kuru kafaage sí ká ɲcwo shin maha shin ɲuŋ'i ke, ku sí urufoo cwɔ̀nhɔnɔ.]»

45 Ŋyɛ Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii ná Farizhɛɛnbil'à Yesu bàtaayi lógo ke, ka pi i nta a cè na pire kyaa na u mpyi. 46 Ka pi i wá na ɲcaa si u cû, ŋka pi mpyi na fyáge sùpyire yyaha na, ɲaha na yɛ sùpyire mpyi a tèɛn ná l'e na u na ɲyɛ Kile tùnntunŋɔ.

22

Cikwɔɔnre lyìmbwooni bàtaage
(Luka 14.15-24)

1 Ka Yesu si núr'a bàtaaga jwo pi á, u à jwo: 2 «Kile Saanre à fworo nde kani kurugo: saanŋi wà à kataan nimbwoo bégele u jyaŋi cikwɔɔnre tooy'e. 3 U à bégel'a kwɔ̀ ke, mpii pi mpyi a yyere ke, ka u u u báarapyiibii tun pi sà pire pyi pi a ma, ka pi i ɲcyé paŋa. 4 Ka u u núr'a báarapyiibii pìi tun, maa pire pyi “Yii sà yi jwo shinyyerebil'á na mii naha a lyìmbwoo yaa, na mii naha a na nupyahigii cyìi ná yatɔɔre sìnmɛ woore tà bò, na mii naha a bégel'a kwɔ̀, na pi a ma cikwɔɔnre zànnɛɛg'á.”

5 Ŋka pi wà ɲyɛ a saanŋi yini lwɔ́ a wíi mɛ. Ka wà bá si yîr'a kàre u kɛrɛge e, ka wà si ŋkàre u cwɔ̀hɔnt'á, 6 ka pi sanmpii si saanŋi báarapyiibii cyán a cû, maa pi kyérege, maa pi bò. 7 Ka saanŋi lùuni si yîri, ka u u u kàshikwɔɔnbii yîrige pi à sà pire shinbompii bò, maa pi kànhe súugo.

8 Ŋyɛ ka u u núr'a jwo u báarapyiibil'á “Cikwɔɔnre ɲjyìŋ'à bégele, ŋka shinyyerebii ná uru ɲjyìŋi mpyi a yaa mɛ. 9 Yii a sì kuɲuɲyi na, yii aha shin maha shin ɲya ke, yii uru yyere cikwɔɔnre zànnɛɛge na.” 10 Ka báarapyiibii si yîr'a kàre kurigii ɲwɔyi na. Shin maha shin pi à ta wani ke, maa pire puni yyer'a pa ntèg'a cikwɔɔnre bage ɲî, shinpii bâra shincɛnmii na.

11 Ka saanŋi si jyè si shinyyerebii wíi, mà nàŋi wà ta pi shwɔhɔl'e, cikwɔnvaanɲyi baa. 12 Ka saanŋi si u pyi “Na cevoo! Di mu à pyi maa jyè naha mà ta cikwɔnvaanɲyi ɲyɛ mu na mà yɛ?” Uru nàŋi ɲyɛ a yà ta a jwo mɛ. 13 Ka saanŋi si u báarapyiibii pyi “Yii u tooyi ná u cyeyi pwɔ, yii i u wà cyíinŋi na numpini i, wani sùpyire maha myahigii súu marii ŋkyànhigii kùru.”»

14 Yesu à bàtaage jwo a kwɔ̀ ke, maa núr'a jwo: «Yii li cè na Kile à shinɲyahara yyere, ŋka shinɲyahara ɲyɛ a cwɔɔnrɔ mɛ.»

Pi à Yesu yíbe múnalwɔɔre ŋkanŋi kyaa na
(Marika 12.13-17; Luka 20.19-26)

15 Ŋyɛ ka Farizhɛɛnbii si ŋkàr'a sà piye taanna, si kànhaŋa cyán Yesu na, bà pi si mpyi si u ta ɲcû ná u yabiliŋi ɲwɔjwumpe e mɛ. 16 Maa pi cyelempyiibii pìi ná Erɔdi toŋkuni shiinbii pìi tun Yesu á*, ka pire si sà u pyi: «Cyelentuŋi! Wuu à li cè na mu ɲyɛ na fyáge sèeŋi tajwuge e mɛ. Jwumpe mu sí ɲyɛ na yu mà yyaha tíi ná Kile kuni i ke, puru na ɲyɛ sèe, mu ɲyɛ na fyáge sùpya na mɛ, mu ɲyɛ a sùpya pwɔ́ɔŋɔ sùpya na mɛ. 17 Lire e ke ma taɲyage jwo wuu á: wuu à yaa wuu a múnalwɔɔre kaan Ɔrɔmu saanbwɔhe Sezari á la?»

18 Ŋka Yesu mpyi a fworo pire cwofeebii cwɔ̀re ɲwɔhɔ na, ka u u pi pyi: «Yii pi à fyìnmɛ tò wwomɔ na ke, ɲaha na yii na mii pɛre si ɲcû yɛ? 19 Wyérɛŋi yii ɲyɛ na ntège na múnalwɔɔre sârali ke, yii uru wà cyêe na na wee.» Ŋyɛ ka pi i uru wyérɛŋi tɔɔnŋke kà cyêe u na. 20 Ka u u pi pyi: «Jofoo nàŋja ná u mɛgɛ ku ɲyɛ ŋge wyérɛŋi na yɛ?» 21 Ka pi i u pyi: «Saanbwɔhe Sezari.» Ka Yesu si pi pyi: «Ŋyɛ yii a Sezari wuŋi kaan Sezari á, yii raa Kile wuŋi kaan Kile á.» 22 Pi à Yesu ɲwɔshwɔɔre lógo ke, ka li i pi kàkyanhala, ka pi i yîri u taan mà kàre.

---

‡ **21:42** Zaburu 118.22,23 * **22:16** Erɔdi shiinbii ná Farizhɛɛnbii mpyi na bêni mɛ. Ɔrɔmu shiinbii fànhe mpyi a táan Erɔdi shiinbil'á, ka pi i wá na sônŋi na múnalwɔɔre ŋgwùŋ'à yaa. Farizhɛɛnbii mpyi na sônŋi Kafooŋi Kile u ɲyɛ pire ɲùŋɔ na: lire e, mà múnalwɔɔre kan Ɔrɔmu saanbwɔhe Sezari á, lir'à li cyêe na mu à ɲɛɛ u fànhe na maa ɲcyé Kafooŋi Kile na.

Sadusiibil'à Yesu yíbe kwùubiiɲèŋi kyaa na
(Marika 12.18-27; Luka 20.27-40)

23 Kuru cannuge e, Sadusiibii pi maha jwo na kwuɲɛnɛ ɲyɛ nùmpanŋa mɛ, pire pìl'à file
Yesu na maa jwo: 24 «Cyelentuŋi! Kile tùnntunŋiMusa à jwo “Nɔ́ ká ceewe lèŋɛ maa ŋkwû mà ta
u ɲyɛ a pyà si u na mɛ, u cɔɔnŋ'à yaa u ceeŋi lèŋɛ zànbangara na, u u pyìi si u na, u yyahafooŋi
niŋkwuŋi mɛge na.” 25 Ɲyɛ sìɲɛɛ baashuunni na mpyi naha wuu yyére. Pi puni niɲjyeŋ'à
ceewe lèŋɛ maa ŋkwû, u ɲyɛ a pyà ta u na mɛ. Ŋgemu u à taha u na ke, ka uru si ceeŋi lèŋɛ.
26 Ka uru mú si mpa ŋkwû, u ɲyɛ a pyà ta u na mɛ. Ka tanrewuŋi wuuni mú si mpyi amuni
fo mà sà ŋkwɔ̀ pi baashuunniŋi na. 27 Pire puni kàntugo, ka ceeŋi mú si mpa ŋkwû. 28 Ɲyɛ ná
pire nàmbaa baashuunniŋi puni s'à uru ceeŋi lèŋ'a círi, kwùubii ɲèŋi ká bú nta sèe, pi aha bú
ɲè canŋke ŋkemu i ke, pi ŋgir'á ceeŋi sí n-kan yɛ?»

29 Ka Yesu si pi pyi: «Yii à wurugo, lir'à ta yii ɲyɛ a Kile Jwumpe Semɛŋi yyahe cè, si nta
ɲjyére Kile sífente na mɛ. 30 Yii li cè, Kile yyére, sùpyire ká ɲè a fworo kwùŋi i, nɔ̀ sì ceewe lèŋɛ
mɛ, ceewe mú sì n-kan nɔ̀ á mɛ. Ti sí n-pyi Kile mèlɛkɛɛbii fiige. 31 Ɲje y'à sémɛ Kile Jwumpe
Semɛŋi i kwuɲɛni kyaa na ke, yii ɲyɛ a yire kâla mà? Kile à jwo 32 “Mii u ɲyɛ Ibirayima ná
Ishaka ná Yakuba u Kileŋi†.” Ɲyɛ puru jwump'à li cyêe na pire mpii ɲyii wuu pi ɲyɛ wani
Kile yyére. Sùpyire ɲyii woore ti maha Kile pêre, kwùubii kyaa bà mɛ.»

33 Sùpyire ti mpyi na núru Yesu ɲwɔ na ke, u kàlaŋ'à pire puni kàkyanhala.

Kile Saliyaŋi kabilini l'à fànha tò cyi sanŋkii na ke
(Marika 12.28-34; Luka 10.25-28)

34 Ɲyɛ Farizhɛɛnbil'à pa lógo na Yesu à jwumpe cyán Sadusiibii na ke, ka pi i ŋkàr'a sà bínni
Yesu taan. 35 Kile Saliyaŋi cyelentuŋi wà na mpyi pi e, ka uru la si mpyi si Yesu pɛrɛ ɲcû maa
u yíbe: 36 «Cyelentuŋi! Saliyaŋi kabilini ndi l'à fànha tò cyi sanŋkii na yɛ?»

37 Ka Yesu si u pyi: «“Ma Kafooŋi Kile kyaa táan may'á ná ma zòmbilini ná ma múnaani
ná ma sònŋɔre puni i‡.” 38 Saliyaŋi kabilini niɲcyiini li ɲyɛ lire, lire l'à fànha tò cyi sanŋkii
puni na. 39 Shɔnwuuni l'à taha lire na ke, lire tayyéreg'à pêe niɲcyiini fiige. Lire li ɲyɛ “ma
supyiɲɛɛŋi kyaa táan may'á bà mu kyal'à táan may'á mɛ§.” 40 Kile Saliyaŋi kapyaagii sanŋkii
puni ná Kile tùnntunmpii jwump'à lwɔ́ a pwɔ ɲcyii kapyaagii shuunniŋi na.»

Kile Niɲcwɔnrɔŋi ɲyɛ Dawuda Tuluge Shin kanna mɛ
(Marika 12.35-37; Luka 20.41-44)

41 Mà Farizhɛɛnbii nimbinnibii yaha, Yesu à pi yíbe. 42 U à jwo: «Kile Niɲcwɔnrɔŋi kyaa l'à
jwo ke, ɲaha yii ɲyɛ na sɔ̂nŋi mà yyaha tíi ná u e yɛ? Jofoo tùluge e u sí n-fworo yɛ?» Ka pi i
Yesu pyi: «Dawuda Tuluge Shin wi.» 43 Ka Yesu si pi pyi: «Mà Kile Munaani yaha l'à Dawuda
yyaha cû, ɲaha kurugo u à u yyere uru Kafooŋi yɛ? 44 Yii li cè na Dawuda à jwo
“Kafooŋi Kile à jwo mii Kafooŋi á
‘Ta ma a pa ntèɛn na kàniŋɛ cyɛge na,
fo mii aha mu zàmpɛɛnbii le
mu tooyi ɲwɔh'i*.’ ”

45 Ná Dawuda na Kile Niɲcwɔnrɔŋi yiri “Kafooŋi” lir'à li cyêe na Dawuda Tuluge Shin
kanna bà mɛ, u Kafoo mú wi, sèe bàl'à?»

46 Pi wà ɲyɛ a jà a Yesu ɲwɔ shwɔ mɛ. Mà láha kuru canŋke na, wà saha ɲyɛ a ɲɛn'a u yíbe
mɛ.

23

Yesu à Kile Saliyaŋi cyelentiibii ná Farizhɛɛnbii cêɛgɛ
(Marika 12.38-40; Luka 11.39-52; 20.45-47)

1 Ɲyɛ supyiɲyahare ti mpyi a taha Yesu fye e ke, ka u u tire ná u cyelempyiibii pyi: 2 «Kile
Saliyaŋi cyelentiibii ná Farizhɛɛnbii ɲyɛ ndemu laage e ke, lire li ɲyɛ: na Musa Saliyaŋi
yyaha yu sùpyir'á. 3 Karigii pi ɲyɛ na yu yii á ke, yii cyire le barag'e yii raa cyi kurigii ɲaare,
ŋka nde pi yabilimpii ɲyɛ na mpyi ke, yii àha raa lire pyi mɛ. Ɲaha kurugo yɛ nde pi maha yu
ke, lire bà pi maha mpyi mɛ. 4 Pi maha Kile Saliyaŋi pyi tuguro sùpyire ɲuŋ'i, ti sì n-jà ntemu
lwɔ́ mɛ, pi yabilimpii sí ɲyɛ na ɲɛɛg'a sùpyire tègɛ ti ɲjwòŋi na, ali nimbilere mɛ.

5 Pi kapyiinkii puni ɲyɛ sùpyire ɲyiɲyaga karigii. Lire kurugo yaayi i pi maha Kile Jwumpe
sémɛ maha le a pwɔ pi byahigii ná pi cyeyi na ke, pi maha yire pyi nitabaaya. Mà bâra lire
na, pi maha pi vàannntinmbwoyi zhwɔ̀ɔnre tɔɔn*. 6 Wà ha pi yyere kataan ɲjyì na, lire ɲyɛ mɛ

† **22:32** Ɛkizodi 3.6 ‡ **22:37** Duterenɔmu 6.5 § **22:39** Levitiki 19.18 * **22:44** Zaburu 110.1 * **23:5** Yahutuubii mpyi maha Kile Saliyaŋi jwumpe pà sémɛ maha le yatɔɔre seeyi i, maha mpwɔ pi byahigii na, lire ɲyɛ mɛ kàmɛnɛ cyɛge na (Ɛkizodi 13.9; 16; Duterenɔmu 6.8). Pi maha zhwɔ̀ɔre le pi vàannntinɲyi ɲwɔŋkuɲyi na, s'a piye funŋɔ cwo pi Saliyaŋi na (Nɔmburu 15.37-41; Duterenɔmu 22.12). Farizhɛɛnbil'à cyire karigii cû ná sèl'e si li cyêe na pire na Kile ɲáare mà tòro sùpyire sannte na.

pi aha shà Kile Jwumpe kàlambayi i, bwompe tatɛɛnyi pi maha ɲcaa. 7 Sùpyire tabinniyi i, pi la maha mpyi sùpyire s'a pire pêre s'a pi shéɛre, s'a pi yiri “Cyelentuŋi”.

8 Ŋka yii pi ke, yii àha ɲɛɛ sùpya u a yii pyi “Cyelentuŋi” mɛ, ɲaha na yɛ yii mú puni na ɲyɛ cìnmpyii, Cyelentu niŋkin u ɲyɛ yii á. 9 Yii àha raa sùpyaŋi wà tufiige yiri “Tufooŋi” ɲìŋke na mɛ, ɲaha na yɛ Tufoo niŋkin u ɲyɛ yii á, uru u ɲyɛ nìŋyiŋi na. 10 Yii àha sùpyire yaha t'a yii pyi “Ǹùŋufooŋi” mɛ, ɲaha na yɛ Ǹùŋufoo niŋkin u ɲyɛ yii á, uru u ɲyɛ Kile Niɲcwɔnrɔŋi. 11 Ŋgemu u ɲyɛ yii shwɔhɔl'e shinbwoŋi ke, urufoo u pyi yii sanmpii báarapyi. 12 Shin maha shin u à uye dùrugo ke, urufoo sí n-tîrige, ŋka shin maha shin u à uye tîrige ke, urufoo sí n-dùrugo.

13 Yii Kile Saliyaŋi cyelentiibii ná Farizhɛɛnbii, yii pi à fyìnmɛ tò wwomɔ na ke, yii wuun'à kèɛge! Ɲaha na yɛ yii na Kile Saanre tajyiɲwɔge tùni, yii sì n-jyè mɛ, mpii la ku ɲyɛ si jyè ke, maa pire tɛgɛlɛ kwɔ̀n.

[14 Yii Kile Saliyaŋi cyelentiibii ná Farizhɛɛnbii, yii pi à fyìnmɛ tò wwomɔ na ke, yii wuun'à kèɛge! Ɲaha na yɛ yii maha leŋkwucyeebii cyeyaayi shuu pi na ná yii ɲwɔtanyi i. Yii maha Kile ɲáare na mɔni sùpyire ɲyiŋyage na. Lire kurugo nde li sí n-pa yii ta ke, lire sí n-waha sèl'e.]

15 Yii Kile Saliyaŋi cyelentiibii ná Farizhɛɛnbii, yii pi à fyìnmɛ tò wwomɔ na ke, yii wuun'à kèɛge! Ɲaha na yɛ yii maha ɲaare nìŋke ná lwɔhe cyeyi puni ɲuŋ'i, maa sùpyire caa na lèŋi yii Kile kuni i. Ŋka yii aha wà ta, nde li sí urufoo pyi u yaa ná nafugombaage ɲjyìŋi i fo tooyi shuunni mà tòro yii yabilimpii taan ke, lire kuni yii maha le urufoo taan.

16 Yii wuun'à kèɛge! Ɲaha na yɛ yii fyinmii wuubii pi à sùpyire yyaha cû, maa ŋko pi á na sùpya ká ŋkâa Kileɲaarebage na, kuru ŋgwùŋi ɲyɛ fànha urufoo na mɛ, ŋka wà ha ŋkâa Kileɲaarebage funŋke sɛɛnŋi na, kuru ŋgwùŋi na ɲyɛ fànha urufoo na. 17 Yii na ɲyɛ funŋɔ baa shiin maa mpyi fyinmii, sɛɛnŋi u à fànha tò laa, Kileɲaarebage k'à sɛɛnŋi le ɲjire e ke, kuru k'à fànha tò? 18 Yii à jwo mú na sùpya ká ŋkâa sárayi tawwuge na, na yafyin sì urufoo ta mɛ, ŋka sárage yaage k'à wwûl'a yaha sárayi tawwuge ɲuŋ'i ke, na sùpya ká ŋkâa kuru na, na urufol'à yaa u kuru kàage wwû. 19 Fyinmii pi pi! Sárage yaage k'à fànha tò laa, sárayi tawwuge ku maha sárage le ɲjire e ke, kuru ki? 20 Shinŋi u à kâa sárayi tawwuge na ke, urufoo mú à kâa ku ɲùŋɔ yaayi puni na. 21 Shinŋi u à kâa Kileɲaarebage na ke, urufol'à kâa Kileɲaarebage ná ku fooŋi Kile na. 22 Shinŋi u à kâa nìŋyiŋi na ke, urufol'à kâa Kile saanre yatɛɛnŋke ná ku tɛɛnfooŋi Kile na.

23 Yii Kile Saliyaŋi cyelentiibii ná Farizhɛɛnbii, yii pi à fyìnmɛ tò wwomɔ na ke, yii wuun'à kèɛge! Ɲaha na yɛ yii maha yii nànayeŋi ná kaɲyɛyi yafwɔhɔfwɔhɔre sannte puni yáhaŋi wwû, mà li ta karigii cyi à fànha tò Saliyaŋi kapyaagii puni na ke, yii à cyire fênn'a yaha ŋkere na. Cyire cyi ɲyɛ: ntìiŋi ná ɲùɲaare ná ɲwɔmɛɛfente. Cyire yii sí mpyi a yaa yii a mpyi, yii i cyi sanŋkii bâra cyire na. 24 Fyinmii pi pi! Yii à sùpyire yyaha cû mà li ta yii yabilimpii ɲyɛ na ɲaa mɛ. Yii maha yii lùbyage fyiinnɛ si sisɔnŋi wwû k'e, mà li ta yii na ɲwɔhɔyi jwoore k'e†!

25 Yii Kile Saliyaŋi cyelentiibii ná Farizhɛɛnbii, yii pi à fyìnmɛ tò wwomɔ na ke, yii wuun'à kèɛge! Ɲaha na yɛ yii maha yii yajigiyi kàntuyi jyíi na fíniŋi, mà li ta yi funɲy'à ɲî nàŋkaage ná sɔnŋɔpeere na. 26 Yii Farizhɛɛnbii, yii na ɲyɛ fyinmii! Yajigiyi funɲyi yii à yaa yii fyânha a jyé, lire ká mpyi, kàntugo yyéreŋi mú maha fíniŋɛ.

27 Yii Kile Saliyaŋi cyelentiibii ná Farizhɛɛnbii, yii pi à fyìnmɛ tò wwomɔ na ke, yii wuun'à kèɛge! Ɲaha na yɛ yii na ɲyɛ mu à jwo fanɲjyeye, pi à ɲjemu fíniŋɛ ke, mu aha yi kàntuge wíi, mu a sì yi lemɛ ta p'à ɲwɔ, yi funŋke s'à ɲî kaciiyi ná kàkyayi na‡. 28 Amuni yii ɲyɛ, yii maha yiye pyi mu à jwo yii à tíi sùpyire sannte ɲyii na, mà li ta yii à fyìnmɛ tò wwomɔ na, yii funɲyi s'à ɲî pege na.

29 Yii Kile Saliyaŋi cyelentiibii ná Farizhɛɛnbii, yii pi à fyìnmɛ tò wwomɔ na ke, yii wuun'à kèɛge! Ɲaha na yɛ yii maha Kile tùnntunmpii kwɔ̀nhigii yaa na faanre, sùpyire t'à tíi ke, maa kacɛnŋkuure yaa tire kwɔ̀nhigii na, 30 maa ŋko “Kampyi wuu mpyi wuu tulyeyi tìiŋi i, wuu mpyi na sì ɲɛɛ n-bâra pi na si Kile tùnntunmpii bò mɛ.”

31 Lire pyiŋkanni na, yii yabilimpil'à li cyêe na mpii pi à Kile tùnntunmpii bò ke, yii mú à pi pire fiige. 32 Ŋyɛ sòŋke yii tulyey'à lyêele ke, yii yyaha le yii i ku fàl'a nɔ ku tɛgɛni na! 33 Wwòpiyi yà ye! Yii màcwɔn tùlugo sùpyiibii! Di yii sí n-jà n-shwɔ n-jwo nùmpanŋa nage na yɛ?

34 Lire e ke yii lógo, mii sí raa Kile tùnntunmpii pìi ná yákilifeebii pìi ná Kile Saliyaŋi cyelentiibii pìi tunni yii á. Yii sí n-bò pi e, si pìi kwòro cige na, si pìi bwɔ̀n Kile Jwumpe kàlambayi i, si pìi kyérege kànyi yyaha kurugo. 35 Lire e Kile sí n-tîge yii na pire shintiibii puni mbòŋi i: Abɛlí u à tíi ke, mà lwó uru tèeboni na, fo mà sà nɔ Baraki jyaŋi Zakari mbòŋi

† **23:24** Yahutuubil'á, sisɔnmpii ná ɲwɔhɔy'à ɲwɔ́hɔ. ‡ **23:27** Yyee maha yyee, bilereŋkwoŋi kataanni ká byanhara, sùpyire maha kwɔ̀nhigii fíniŋɛ, bà shinparantorobii si mpyi s'a cyi ɲaa raa ɲcwúu, pi àha ŋkwò ntòro mbwɔ̀n cyi na mɛ. Ɲaha na yɛ pi aha bwɔ̀n cyi na, pi saha ɲyɛ a fíniŋɛ Kile á mɛ fo mà cibilaage máhana, pi mú saha sì n-jà n-pyi bilereŋkwoŋi kataanni i mɛ.

na, Zakari pi à bò Kileɲaarebage sèecyage ná sárayi tawwuge shwəhəl'e ke. 36 Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, Kile sí yii ná yii tulyeyi cɛ̂ɛgɛ tire boore puni kurugo.»

Yesu à jwo Zheruzalɛmu kànhe kyaa na
(Luka 13.34-35)

37 Ka Yesu si núr'a jwo: «Ei! Zheruzalɛmu shiinbii, yii Zheruzalɛmu kànhe shiinbii, yii pi maha Kile tùnntunmpii bùu, maa Kile jwumpe jwufeebii wàa ná kafaay'i maha bùu ke, y'à tooyo niɲyahaya kwɔ̀ mii la mpyi si yii bínni yiye e s'a yii kàanmucaa, bà ŋkùnuŋi maha u pyìre bínni tiye e, maa bûru ti ɲuŋ'i mɛ. Ŋka yii ɲyɛ a ɲɛɛ lire e mɛ. 38 Ku ke numɛ! Kile sí cye wwû yii kànhe taan si yii yaha yiye kanna na. 39 Yii li cè, mà lwɔ́ numɛ na, yii ɲyiini saha sì n-tègɛ mii na mɛ, fo canŋke yii sí n-pa raa ŋko "Ŋgemu u ɲyɛ na ma Kafooŋi Kile mɛge na ke, Kile u jwó le ur'á§."»

24

Yesu à jwo na Kileɲaarebage sí n-jya
(Marika 13.1-23; Luka 21.5-24)

1 Ŋyɛ mà Yesu yaha u u si raa fwore Kileɲaarebage e, ka u cyelempyiibii si file u na maa u pyi na u Kileɲaarebage ɲwəŋkanni wíi. 2 Ka u u pi pyi: «Ŋke basinaŋke yii ɲyɛ na ɲan'amɛ ke, sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, canŋa na ma, ku puni sí n-sìi n-pwɔ̀n n-cyán, si ku ŋkunuŋyi puni waraga, fo si ku kafaayi láha láha yiye na.»

3 Ŋyɛ ka Yesu sí n-kàr'a sà ntɛ̀ɛn Olivye cire ɲaŋke ɲuŋ'i. Ka u cyelempyiibii kanni si file u na, maa u pyi: «Wuu cyelentuŋi, ɲaha tère e cyire karigii sí n-pyi yɛ? Nde li sí mu tèenuruni ná diɲyɛŋi tèekwooni cyêe wuu na ke, lire jwo wuu á.»

4 Ka Yesu si pi pyi: «Yii a yiye kàanmucaa! Yii àha sùpya yaha u yii wurugo mɛ. 5 Yii li cè na shinɲyahara sí mii mɛge le piye na, si mpa jwo yii á na Kile Niɲcwənrəŋi kyaa l'à jwo ke, na pire pi ɲyɛ ure. Pi sí raa shinɲyahara ɲwɔ fáanŋi s'a wuruge. 6 Yii sí raa kàshiyi shɛnrɛ núru yiye táan, s'a yi shɛnrɛ núru laatɔɔnyi i, lire kà yii funŋɔ pɛn mɛ. Yii li cè na cyire karigii mpyimbaa ɲyɛ mɛ, ŋka lire bà li ɲyɛ diɲyɛŋi tèekwooni mɛ. 7 Supyishiŋi wà sí n-pa n-yîri n-sà n-cwo wà na, kìni là sí n-pa n-yîri n-sà n-cwo là na. Katibwəhe ná ɲìŋke ɲcyèènnɛŋi sí n-pyi cyeye niɲyahay'e. 8 Ŋcyii karigii puni na ɲyɛ kanhare tasiige, bà laani maha yîri maa nta a yaa ná li ziŋi i mɛ.

9 Pi sí n-pa raa yii leni cye e, pi raa yii kyérege, s'a yii bùu, yii kyaa sí n-pɛn supyishiŋi pun'á mii mɛge kurugo. 10 Lire sí shinɲyahara pyi ti fworo Kile kuni i, s'a tiye leni zàmpɛɛnbii cye e, si tiye kyaa pɛn tiy'á. 11 Kafinivinibii pìi sí n-pa piye pyi Kile tùnntunmii, si shinɲyahara wurugo. 12 Pege mpèeŋi kurugo, tàange sí n-pa n-cyérɛ shinɲyahara á. 13 Ŋka ŋgemu ká jà a uye waha maa ntɛ̀ɛn Kile kuni i fo mà sà nɔ tɛgɛni na ke, urufoo sí n-shwɔ.

14 Jwumpe Nintanmpe p'à yyaha tíi ná Kile Saanre e ke, puru sí n-jwo diɲyɛŋi supyishiŋi pun'á, bà pi si mpyi si sèeŋi lógo mɛ. Lire kàntugo diɲyɛŋi tèekwooni sí n-ta nɔ.

15 Ŋyɛ yapege k'à sàa pɛn Kile á, ná Kile tùnntunŋi Daniyɛli à ku kyaa jwo ke*, yii aha kuru ɲya Kileɲaarebage sèecyage e tèni ndemu i ke, ŋgemu ká mpe jwumpe lógo ke, urufoo u yyaha le u u pu ɲwəhe cya a cè! 16 Ŋyɛ lire tèni ká nɔ mà shin maha shin ta Zhude kùluni i ke, pirefee pi a fî pi a wá ɲaɲyi kàmpanŋke na. 17 L'aha ŋgemu ta u bage kàtanŋke ɲuŋ'i ke, urufoo kà núru ntîge si yaaga lwɔ́ bage e mɛ, u u ntíl'a tîge u a fî. 18 L'aha ŋgemu ta kɛrɛge e ke, urufoo kà núru raa ma pyɛngɛ si mpa u vàanntinmbwəhe lwɔ́ mɛ. 19 Cyire canmpyaagii sí n-waha lahigiifee ná pyìnɛɛbii na sèl'e. 20 Yii a Kile ɲáare, bà yii canveŋke si mpyi k'àha mbê ná wyeere tèni i, lire ɲyɛ mɛ ná canŋəŋke e mɛ. 21 Yire canɲyi sí n-waha sèl'e. Mà lwɔ́ diɲyɛ tasiige e, mà pa bwɔ̀n niɲjaa na, uru ŋgahaŋi fiige saha mpyi a ɲya mɛ, fo mà sà diɲyɛ kwɔ, uru ŋgahaŋi fiige sàha mú sì n-pyi mɛ. 22 Kàmpyi Kafooŋi Kile mpyi a uru ŋgahaŋi tèni bere mɛ, sùpya mpyi na sì n-shwɔ mɛ. Ŋka u à u tèni bere u niɲcwənribii kurugo, bà pire si mpyi si shwɔ mɛ.

23 Ŋyɛ shin ká jwo yii á na Kile Niɲcwənrənɲi na wá naha, lire ɲyɛ mɛ u wá mɛŋi i, yii àha ndá urufoo na mɛ. 24 Ŋaha kurugo yɛ kafinivinibii pìi sí n-yîri na pire pi ɲyɛ Kile Niɲcwənrəŋi, pìi sí raa ŋko na pire na ɲyɛ Kile tùnntunmii. Pi sí raa kacyeeŋkii cyêre, s'a kakyanhala karigii pyi, bà pi si mpyi, kampyi pi sí n-jà, s'a Kile niɲcwənribii mú bá wuruge mɛ. 25 Yii lógo! Mii à ɲcyii karigii jwo yii á, mà jwo cyi tèni li nɔ ke.»

Yesu sí núru n-yîri nìŋyiŋi na si mpa
(Marika 13.24-27; Luka 21.25-28)

26 Ka Yesu si núr'a jwo: «Ŋyɛ wà ha jwo yii á na Kile Niɲcwənrəŋi na wá síwage e, yii àha ŋkàre wani mɛ. Wà ha yii pyi na u na wá bage k'e, yii àha ndá yire na mɛ. 27 Bà sùpyire puni maha kileɲini ɲya l'à yîri diɲyɛŋi ɲùŋke kà na, maha sà fworo ɲùŋke sanŋke na mɛ, amuni

§ **23:39** Zaburu 118.26 * **24:15** Daniyɛli 9.27; 11.31; 12.11

Supyaŋi Jyaŋi sí ɲya u cannuruge. 28 Cyage e yakwugo ɲyɛ ke, wani cinmpunŋyi ɲyɛ na bínnini.
29 Cyire canmpyaagii yyefuge ká ntòro,
“Canŋa ɲyiini sí n-tíi n-pyi numpire,
yiŋke sàha mú sì raa bèɛnmɛ yige mɛ.
Wɔrigii sí raa n-cwu,
yire kakyanhala yaayi yi ɲyɛ nìɲyiŋi na ke,
yire sí n-cúnŋɔ n-cúnŋɔ n-yîri yi tatɛɛnyi i†.”
30 Ŋyɛ lire tèni i, Supyaŋi Jyaŋi fyèŋi sí n-ta ɲya nìɲyiŋi na, ɲìŋke supyishiŋi puni sí raa mɛɛ súu, pi puni sí u nimpaŋi ɲya ɲahaŋyi i ná fànhe ná sìnampe nimbwompe e. 31 Lire kàntugo mpurubwɔhɔ mɛɛ sí n-fworo fànha na, u sí u mèlɛkɛɛbii tun diɲyɛŋi kàmpaŋɲyi sicyɛɛreŋi puni na, pi i Kile niɲcwɔnribii wà piye na, mà lwɔ́ diɲyɛŋi ɲùŋke kà na mà sà nɔ ku sanŋke na.»

Yii a kacyeeŋkii kàanmucaa
(Marika 13.28-31; Luka 21.29-33)

32 Ka Yesu si núr'a jwo: «Yii fizhiye cige kàanmucya a wíi kɛ! K'aha ŋkéɲyɛ nivɔnyɔ yige, maa fûn tèni ndemu i ke, yii maha jwo na nùŋgwɔh'à byanhara. 33 Lire pyiŋkanni na, yii aha mpa cyire karigii puni ɲya cyi i mpyi, yii i ntɛ̀ɛn ná l'e na tèn'à byanhara, li bá a nɔ. 34 Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, mpii pi à dá mii na ke, pire sí cyire karigii ɲya tapyige e‡. 35 Nìɲyiŋi ná ɲìŋke sí n-pa n-tòro, ŋka mii jwumpe sí n-kwôro fo tèekwombaa.»

Kile kanni u à Supyaŋi Jyaŋi Yesu tèenuruni cè
(Marika 13.32-37; Luka 17.26-30, 34-36)

36-37 Ka Yesu si núr'a jwo: «Nde li ɲyɛ Supyaŋi Jyaŋi nùruŋi ke, shin niŋkin ɲyɛ a sìi ŋgemu u à u tèenuruni ná u cannuruge cè mɛ. Ali Kile mèlɛkɛɛbii ná Jyafooŋi ɲyɛ a kuru canŋke cè mɛ. Tufooŋi Kile kanni u à ku cè. Karigii cyi mpyi na mpyi Nuhu tìiŋi i ke, cyire shiŋi sí raa n-pyi. 38 Nuhu tìiŋi i, mà jwo lùbwooni li pa ke, sùpyire mpyi na lyî marii byii, cyeebii mpyi na ŋkaan nàmbaabil'á, nàmbaabii sí i cyeebii lèŋi fo mà sà nɔ canŋke Nuhu à jyè bakwɔɔge e ke, 39 pi mpyi na sônŋi yafyin na mɛ, ka lùbwooni si mpa pi puni shi bò. Nyɛ amuni Supyaŋi Jyaŋi tèenuruni mú sí n-pa n-pyi.
40 Ŋyɛ lire tèni ká shiin shuunni ta kɛrɛge e, wà sí n-lwɔ́ si u sanŋi yaha. 41 L'aha cyee shuunni ta pi i sùmaŋi tirili tirage na, wà sí n-lwɔ́ si u sanŋi yaha.
42 Lire e ke yii bégele tèrigii puni i, ɲaha na yɛ yii ɲyɛ a yii Kafooŋi cannuruge cè mɛ. 43 Yii lógo! Kàmpyi bage foo mpyi maha nàŋkaaŋi tèepani cè numpilage e, u mpyi maha sì ɲɛɛ zínni ŋɔ́ɔ si u yaha u kakyaare pyi mɛ. 44 Lire kurugo yii mú à yaa yii bégel'a kwôro, ɲaha na yɛ canŋke ku ɲyɛ yii ɲyɛ a tɛɛn ná k'e mɛ, kur'e Supyaŋi Jyaŋi sí n-pa.
45 Ŋyɛ báarapyiŋi na ɲùŋufooŋ'à dá pi sanmpii shwɔhɔl'e, u yákiliŋi mú s'à pêe ke, uru báarapyiŋi shiŋi ɲùŋufooŋi maha yaha u u pyɛnge karigii cwɔɔnre, maa ɲjyìŋi kaan báarapyiibii sanmpil'á u tèekanl'e. 46 Lire e báarapyi maha báarapyi ɲùŋufoo, u à pa u ta u u báaraŋi niɲcɛnŋi pyi amuni ke, uru wuuni sí ɲwɔ. 47 Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, uru báarapyiŋi ɲùŋufooŋi sí u pyɛnge karigii puni ɲùŋufente le u cye e. 48 Ŋka báarapyiibii kacwɔnrɔŋi ŋgemu ká mpyi shinpi maa sônŋi uye funŋ'i na uru ɲùŋufooŋi sí mɔ lire kùluni i, 49 maa wá na u báarapyiŋɛɛbii bwùun, maa uye yaha ɲjyìŋi ná sinmbyaani laage e ná sinmbyampiyi i ke, 50 canŋke ku ɲyɛ uru báarapyiŋi ɲyɛ a tɛɛn ná k'e mɛ, ná tèni li ɲyɛ u ɲyɛ a sônŋɔ ná l'e mɛ, u ɲùŋufooŋi sí n-pâa n-pa. 51 U sí uru báarapyiŋi kyérege sèe sèl'e, mpii pi à fyìnmɛ tò wwomɔ na ke, si u ná pire sàraŋi pyi niŋkin. Wani u sí raa mɛɛ súu s'a ŋkyànhigii kùru.»

25

Pùceepyire kɛŋi bàtaage

1 Ka Yesu si núr'a jwo: «Kile Saanre ɲjyìŋi sí n-fworo nde kani kurugo: pùceepyire kɛ ti ná fùkinabii lwɔ́ a kàre cipooŋi ɲùŋɔ tabeŋke e. 2 Pi shiin kaŋkuro na mpyi funŋɔ baa, pi sanmpii kaŋkuruŋi sí mpyi yákilifee. 3 Mpii pi mpyi funŋɔ baa ke, pir'à pi fùkinabii lwɔ́ a kàre, pi ɲyɛ a sìnmɛ lwɔ́ piye cye e mɛ. 4 Ŋka yákilifeebil'à pi fùkinabii lwɔ́ maa sìnmpe pà lwɔ́ piye cye e.
5 Ŋyɛ cipooŋ'à mɔ u ɲyɛ a pa mɛ, ka ŋɔɔmpe si pi puni jà, ka pi i ŋɔ́ɔ. 6 Ŋyɛ ɲìŋk'à pa ɲî ke, ka mɛjwuu si fworo fànha na “Cipooŋi u ŋge! Yii fworo, yii i u ɲùŋɔ bê!” 7 Ka tire pùceepyire kɛŋi si ɲè ŋɔɔmpe na, maa pi fùkinabii bégele. 8 Ka funŋɔ baa wuubii si wá na yákili wuubii pyi “Yii sìnmpe pà kan wuu á, ɲaha na yɛ wuu fùkinabii naha na sí raa fùre sìnŋkuuŋi na!”
9 Ka pire si pi pyi “Ná sìnmpe e wuu naha a pa ke, puru naha na sì n-jà wuu ná yii ta mɛ. Yii a sì sìnmpɛrɛbii yyére, yii i sà pà shwɔ.”

† **24:29** Ezayi 13.10; 34.4 ‡ **24:34** Pìi maha jwo: «nde tèni shiinbii sí cyire karigii ɲya tapyige e.»

10 Ŋyɛ mà pi yaha pi i ŋkɛ̀ɛge sìnmpe tashwɔge e, ka cipooŋi si mpa. Mpii pi mpyi a bégele
ke, ka pire si jyè ná u e cikwɔɔnre bage e, ka pi i ku shwɔ̂hɔ.
11 Ŋyɛ tèr'à pyi ke, ka pùceepyire kaŋkuruŋi sanŋi mú si mpa maa jwo "Ŋùŋufooŋi,
ɲùŋufooŋi! Ŋwɔge múgo wuu á." 12 Ka u u pi pyi "Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, mii ɲyɛ a yii
cè mɛ."»
13 Ŋyɛ ka Yesu si u cyelempyiibii pyi: «Yii bégele tèrigii puni i, ɲaha na yɛ yii ɲyɛ a Kafooŋi
cannuruge ná u tèepani cè mɛ.»

Bárapyiibii taanreŋi bàtaage
(Luka 19.11-27)

14 Ka Yesu si núr'a jwo: «Li sí n-pyi mu à jwo nàŋi wà kùshe wu u à u bárapyiibii yyere,
maa u nàfuuŋi le pi cye e. 15 U à wyérɛfyinŋi tɔɔnyɔ ŋkwuu kaŋkuro (500) kan wà niŋkin á,
maa ŋkwuu shuunni (200) kan wà á, maa ŋkuu (100) kan tanrewuŋ'á. U à wyérɛfyinŋi kan
pi á mà tàanna ná pi shin maha shin pèrɛge e, pi raa tɔ̀ɔn caa u na, maa ŋkàre. 16 Wyérɛfyinŋi
ŋkwuu kaŋkuruŋ'à kan ŋgemu á ke, ka uru si ntíl'a kàr'a sà a cwɔ̀hɔnte pyi, maa ŋkwuu kaŋkuro
tɔ̀ɔn ta mà bâra u wyérɛɲuŋke na. 17 Ŋkwuu shuunniŋ'à kan ŋgemu á ke, ka uru mú si li pyi
amuni, maa ŋkwuu shuunni tɔ̀ɔn ta mà bâra u wyérɛɲuŋke na. 18 Ŋkuuŋ'à kan ŋgemu á ke, ka
uru si ŋkàr'a sà wyii kwɔ̀n ɲìŋke na, maa u ɲùŋufooŋi wyérɛŋi le a ŋwɔhɔ.
19 Tère nimbwol'à tòro ke, ka pire bárapyiibii ɲùŋufooŋi si núr'a pa, maa pi puni yíbe pi
wyérɛfyinŋi báraraŋkanni na. 20 Wyérɛfyinŋi ŋkwuu kaŋkuruŋi mpyi a kan ŋgemu á, ka u u
ŋkwuu kaŋkuro tɔ̀ɔn ta mà bâra u na ke, ka uru si file maa jwo "Ŋùŋufooŋi, wyérɛfyinŋi tɔɔnyɔ
ŋkwuu kaŋkuro mu mpyi a kan mii á, mii à u bárara mà ŋkwuu kaŋkuruŋi wabɛrɛ ta. U we."
21 Ka ɲùŋufooŋi si jwo "L'à ɲwɔ, mu na ɲyɛ bárapyi niɲcɛnŋɛ maa mpyi dánasupya. Mu à pyi
dánasupya kapyɛɛre e, lire e mii sí kabwɔhii le mu cye e. Ta ma, wuu u múguro siɲcyan."
22 Ŋyɛ wyérɛfyinŋi ŋkwuu shuunniŋi mpyi a kan ŋgemu á ke, ka uru si file maa jwo
"Ŋùŋufooŋi, wyérɛfyinŋi tɔɔnyɔ ŋkwuu shuunni mu mpyi a kan mii á, mii à u bárara mà ŋkwuu
shuunniŋi wabɛrɛ ta. U we." 23 Ka ɲùŋufooŋi si u pyi "L'à ɲwɔ, mu na ɲyɛ bárapyi niɲcɛnŋɛ
maa mpyi dánasupya. Mu à pyi dánasupya kapyɛɛre e, lire e mii sí kabwɔhii le mu cye e. Ta
ma, wuu u múguro siɲcyan."
24 Ŋyɛ wyérɛfyinŋi ŋkuuŋi mpyi a kan ŋgemu á ke, ka uru si file maa jwo "Ŋùŋufooŋi, mii
mpyi a li cè na mu kataanmp'à waha, mu ɲyɛ a kɛrɛge ŋkemu nûgo mɛ, mu maha kuru sùmaŋi
kwɔ̀n, mu ɲyɛ a sùmashi wà cyage ŋkemu i mɛ, mu maha kuru sùmaŋi bégele. 25 Lire kurugo
mii à fyá, maa sà wyige tùgo, maa mu wyérɛŋi le a ŋwɔhɔ ɲìŋke e. Mu wyérɛŋi u ŋge, u shwɔ."
26 Ka ɲùŋufooŋi si u pyi "Mu ɲyɛ bárapyi niɲcɛnŋɛ mɛ, kayamafoo u ɲyɛ mu. Taha mu mpyi a
cè na mii ɲyɛ a kɛrɛge ŋkemu nûgo mɛ, na mii maha kuru sùmaŋi kwɔ̀n, na mii ɲyɛ a sùmashi
wà cyage ŋkemu i mɛ, na mii maha kuru sùmaŋi bégele la? 27 Ŋyɛ mu à yire puni cè, ɲaha na
mu sí ɲyɛ a mpyi a jà a mii wyérɛŋi yaha wyérɛŋi bwùunni na mà yɛ? Kampyi mu mpyi a lire
pyi, mii à núr'a pa ke, mii mpyi na sí u ná u tɔ̀ɔnŋi ta.
28 Yii wyérɛfyinŋi ŋkuuŋi shwɔ u na, yii kan kampwooni (1.000) fol'á. 29 Yii li cè, shin maha
shin u ɲyɛ ná yaage e ke, kà sí n-bâra urufoo woge na, ku u ɲyaha. Ŋka shin maha shin
cyeŋgayi wu u ɲyɛ ke, yaaga sì n-kan urufol'á mɛ. Nimbileni urufoo bá na sônŋi uye cye e
ke, lire sí n-shwɔ u na. 30 Yii ŋge bárapyiŋi laaga baa wuŋi wà cyíinŋi na numpini i, kuru
cyage e sùpyire maha mɛɛ súu maa ŋkyànhigii kùru."»

Nùmpanŋa karigii cwɔɔnrɔŋkanni

31 Ka Yesu si núr'a jwo: «Supyaŋi Jyaŋi ká mpa ná u sìnampe ná u mèlɛkɛɛbii puni i tèni
ndemu i ke, u sí n-tɛ̀ɛn u fànhe tatɛɛnge nisinaŋke e. 32 Supyishiŋi puni sí n-pa bínni u taan,
u sí pi cwɔɔnrɔ si ŋgwû piye e, bà yatonahaŋi maha mpàabii cwɔɔnr'a wwû sikyaabil'e mɛ*.
33 U sí mpàabii yaha u kàniŋɛ cyɛge na, si sikyaabii yaha u kàmɛnɛ woge na. 34 Ŋyɛ mpii pi
ɲyɛ kàniŋɛ cyɛge na ke, saanŋi sí n-jwo pir'á "Yii a ma naha, mii Tuŋi à jwó le yii á. Yii pa jyè
u Saanre e, u à tire ntemu bégel'a yaha yii mɛɛ na fo diɲyɛŋi tèesiini i ke. 35 Ŋaha kurugo yɛ
tèni i kategе mpyi mii na ke, yii à mii kan mii à lyî, byag'à mii ta ka yii i mii kan mii à bya.
Mii mpyi nàmpɔnnte e, ka yii i mii sunmbage lèŋɛ. 36 Vàaŋŋkuuŋi mpyi mii na, ka yii i vàanya
kan mii á. Mii mpyi na yà, ka yii i sà mii kàanmucya. Mii mpyi kàsuŋi i, ka yii i sà fworo mii
na."
37 Ŋyɛ pire shintiibii sí n-jwo "Kafooŋi, ɲaha tère e wuu à mu kategе wuŋi ɲya, maa mu
kan mu à lyî, lire ɲyɛ mɛ mà mu byaga wuŋi ɲya, maa mu kan mu à bya yɛ? 38 Ŋaha tère e
wuu à mu nàmpɔnŋɔ wuŋi ɲya, maa mu sunmbage tîrige, lire ɲyɛ mɛ mà mu ɲya vàanŋkuuŋi
i, maa vàanya kan mu á yɛ? 39 Ŋaha tère e wuu à mu yaŋgwuŋi, lire ɲyɛ mɛ mu kàsujye wuŋi

* **25:32** Yahutuubii yyére, yatonahampii maha mpàabii ná sikyaabii nâhe siɲcyan. Numpilage e, mpàabii la maha mpyi si sínni ntàani na, bage zìnniŋi sí u à táan sikyaabil'á. Ŋyɛ yatonahampii maha pi cwɔɔnr'a wwû piye e.

ɲya, maa sà fworo mu na yɛ?" 40 Saanŋi sí pi pyi "Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, yii aha ɲcyii kacɛnŋkii pyi mii cìnmpyiibii puni nimbileni là na, yii li cè na mii na yii à cyi pyi."

41 Lire kàntugo mpii pi ɲyɛ u kàmɛnɛ cyɛge na ke, u sí pire pyi "Yii à láŋa, yii laaga tɔɔn na na, yii raa sì nafugombaage e, kuru ŋkemu k'à bégel'a yaha Sitaanniŋi ná u mèlɛkɛɛbii mɛɛ na ke. 42 Ɲaha kurugo yɛ kategе mpyi mii na, yii ɲyɛ a mii kan mii a lyî mɛ, byage mpyi mii na, yii ɲyɛ a mii kan mii a bya mɛ. 43 Mii mpyi nàmpɔnnte e, yii ɲyɛ a ɲɛn'a mii sunmbage lèŋɛ mɛ, vàanŋkuuŋi mpyi mii na, yii ɲyɛ a ɲɛn'a vàanya kan mii á mɛ. Tèni i mii mpyi na yà, ná tèni i mii mpyi kàsuŋi i ke, yii ɲyɛ a ɲɛn'a sà fworo mii na mɛ."

44 Ɲyɛ pire mú sí u yíbe "Kafooŋi, ɲaha tère e wuu à mu kategе wuŋi ná mu byaga wuŋi ná mu nàmpɔnŋɔ wuŋi ná mu vàanŋkuu wuŋi ná mu yaŋgwuŋi ná kàsujye wuŋi ɲya, maa mpyi wuu ɲyɛ a mu tègɛ mà yɛ?" 45 U sí pi pyi "Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, ná yii ɲyɛ a cyire kacɛnŋkii pyi mii cìnmpyiibii puni nimbileni là na mɛ, yii mú ɲyɛ a cyi pyi mii na mɛ." 46 Ɲyɛ pire sí n-pyi yyefuge niŋkwombaage e, ŋka mpii pi à tíi ke, pire sí n-pyi shìŋi niŋkwombaaŋi i.»

26

Pi à vùnŋɔ pwɔ Yesu na, si u bò
(Marika 14.1-2; Luka 22.1-2; Yuhana 11.45-53)

1 Ɲyɛ Yesu à kwɔ puru jwumpe puni na, maa jwo u cyelempyiibil'á: 2 «Yii à li cè na cyi sanŋkii ɲyɛ canmpyaa shuunni bilereŋkwoŋi kataanni sí nɔ, pi sí Supyaŋi Jyaŋi le cye e, si u kwòro cige na si mbò.»

3 Ɲyɛ ka Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii ná Yahutuubii kacwɔnribii si sà piye bínni Kile sáragawwuubii ɲùŋufembwɔhe Kayifu pyɛnge e, 4 maa bê li na si Yesu cya ɲcû ná cwɔ̀ɔre e, si u bò. 5 Pi mpyi na yi yu piy'á: «Li ɲyɛ a yaa li pyi kataanni tooy'e mɛ, lire baare e sùpyire sí n-cầnra.»

Ceeŋi wà à sìnmɛ nùguntanga wumɔ wu Yesu ɲùŋke na
(Marika 14.3-9)

6 Yesu na mpyi Bɛtani kànhe e tògofooŋi* Simɔ bage e. 7 Mà pi yaha talyige e, ceeŋi wà à file u na ná loŋgaracwol'e†, li mpyi a ɲî sìnmpe nùguntanga wumpe loŋgara wumpe pà na, maa puru sìnmpe wu Yesu ɲùŋke na. 8 Ɲyɛ u cyelempyiibil'à lire ɲya ke, ka li i mpɛn pi e fo pi na ŋko: «Ŋge ŋkèɛgɛŋi ɲùŋke ku ɲyɛ ɲaha yɛ? 9 Mpe sìnmpe mpyi na sí n-jà n-pére wyérɛɲyahaga na, si ntaha fòŋɔfeebii tègɛ.»

10 Ɲyɛ mpe pi mpyi na yu ke, ka Yesu si mpa puru cè, maa pi pyi: «Ɲaha na yii ɲyɛ na ŋge ceeŋi cɛ̂ɛge yɛ? Kacɛnnɛ u à pyi mii na. 11 Fòŋɔfeebii ɲyɛ naha ná yii e tèrigii puni i, ŋka mii wi ke, mii sì n-pyi ná yii e tèrigii puni i mà dɛ! 12 U à mpe sìnmpe wu mii na, si mii cyeere bégele ɲjaha fanŋke mɛɛ na. 13 Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, Jwumpe Nintanmpe ká nɔ cyaga maha cyag'e ke, nde ŋge ceeŋ'à pyi niɲjaa ke, lire sí n-jwo wani bà li si mpyi si ŋkwôro sùpyire funŋ'i mɛ.»

Zhudasi à bégele si Yesu le cye e
(Marika 14.10-11; Luka 22.3-6)

14 Ɲyɛ wà na mpyi cyelempyiibii kɛ ná shuunniŋi i, pi mpyi maha uru pyi Zhudasi Isikariyoti, ka uru si ŋkàre Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii yyére, 15 maa pi pyi: «Mii aha yii tègɛ, ka yii i Yesu cû, ɲaha yii sí n-kan mii á yɛ?» Ka pire si wyérɛfyinŋi beɲjaaga ná kɛ kan u á. 16 Mà lwó lire tèni na, ka Zhudasi si wá na pyiŋkanna caa si Yesu le pi cye e.

Kataanni ɲjyìŋi karigii ɲcwɔɔnrəŋi kani
(Marika 14.12-21; Luka 22.7-14, 21-23; Yuhana 13.21-30)

17 Ɲyɛ bwúuruŋi niɲjirigembaaŋi kataanni canɲcyiige, ka Yesu cyelempyiibii si mpa u pyi: «Taa mu la ɲyɛ wuu u sà bilereŋkwoŋi kataanni ɲjyìŋi karigii cwɔɔnrɔ ke?» 18 Ka u u pi pyi: «Yii shà mucyinn'á kànhe funŋke e, na cyelentuŋ'à jwo na uru tèn'à byanhara, na uru la ɲyɛ si mpa kataanni ɲjyìŋi lyî ná u cyelempyiibil'e u yyére.» 19 Ɲyɛ ka cyelempyiibii si li pyi bà Yesu mpyi a yi jwo mɛ, maa kataanni ɲjyìŋi karigii cwɔɔnrɔ wani.

Yesu à jwo na uru cyelempyaŋi wà sí uru le cye e

20 Ɲyɛ yàkoŋk'à pa nɔ ke, ka Yesu si mpa ntèɛn na lyî ná u cyelempyiibii kɛ ná shuunniŋi i. 21 Mà pi yaha ɲjyìŋi na, ka u u pi pyi: «Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, shin niŋkin na naha yii shwɔhɔl'e, ŋge u sí n-pa mii le cye e ke.»

22 Ka puru jwumpe si cyelempyiibii yyahayi tanha sèl'e fo pi shin maha shin na u yíbili: «Mii la, Kafooŋi?» «Mii la, Kafooŋi?»

---

* **26:6** Pìi na sɔ̂nŋi na tèni i Yesu à kàre ŋge nàŋi yyére ke, u mpyi a cùuŋ'a kwɔ̀.

† **26:7** Lire cwooni mpyi a yaa ná yaage k'e, kuru mɛge ɲyɛ: «alibatiri».

23 Ka u u pi pyi: «Ŋgemu cyɛge ku naha ná mii woge e yalyire yaage e ke, urufoo kyaa li. 24 Supyaŋi Jyaŋi ŋkwùmbaa ɲyɛ mɛ, bà l'à sémɛ u kyaa na Kile Jwumpe Semɛŋi i mɛ. Ŋka ŋgemu u sí n-pa u le cye e ke, urufoo wuun'à kɛ̀ɛge! Urufoo zimbaaŋi mpyi na sí n-pwɔ́rɔ u ziŋi na.»

25 Zhudasi u mpyi na sí n-pa u le cye e ke, ka uru si u yíbe: «Cyelentuŋi, mii wi la?» Ka Yesu si u pyi: «Mu yabiliŋi u à yi jwo!»

Wwoɲɛɛge ɲjyìŋi
(Marika 14.22-26; Luka 22.14-20; 1 Kɔrɛnti Shiinbii 11.23-25)

26 Mà pi yaha pi i lyî, Yesu à bwúuruŋi lwɔ́, maa fwù kan Kile á u kyaa na, maa u kwɔ̀n kwɔ̀n a kan u cyelempyiibil'á maa jwo: «Yii ŋge shwɔ a lyî, mii cyeere ti.»

27 Lire kàntugo maa fùŋɲcwokwuuni lwɔ́, ɛrɛzɛn sinmɛ mpyi l'e, maa fwù kan Kile á pu kyaa na, maa pu kan pi á maa jwo: «Yii puni pi pà bya. 28 Ŋaha na yɛ puru pu ɲyɛ mii sìshange, tunmbyaare nivɔnnte Kile à le ke, tire sìshange ki, k'à wu shiŋɲyahara kapegigii yàfaŋi kurugo. 29 Mii sí yi jwo yii á, mii saha sì ɛrɛzɛn sinmɛ bya mɛ, fo canŋke mii sí núru pu bya ná yii e mii Tuŋi Saanre e ke.»

30 Ŋyɛ ka pi i Kile pèente myahigii cêe maa nta a fworo bage e, maa ŋkàre Olivye cire ɲaŋke ɲuŋ'i.

Yesu à jwo na Pyɛri sí n-pa jwo na u ɲyɛ a uru cè mɛ
(Marika 14.27-31; Luka 22.31-34; Yuhana 13.36-38)

31 Pi à nɔ wani ke, ka Yesu si pi pyi: «Niɲjaa numpilage yabiliŋi i, yii puni sí n-fê si mii kanni yaha, ɲaha na yɛ y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i: "Mii sí mpànahaŋi bò, mpàkuruŋke puni sí n-caala‡."»

32 Ka Yesu si núr'a pi pyi: «Ŋka mii aha ɲɛ̀ a fworo kwùŋi i tèni ndemu i ke, mii sí n-sà yii sige Galile kùluni i.» 33 Ka Pyɛri si u pyi: «Pi sanmpii puni méɛ ká fê, maa mu yaha, mii kyaa bà mɛ!» 34 Ka Yesu si u pyi: «Sèeŋi na mii sí yi jwo mu á, niɲjaa numpilage yabiliŋi i, ŋkùpecyiini sí mu ta mu à jwo a nɔ tooyo taanre na mu ɲyɛ a mii cè mɛ.» 35 Ka Pyɛri si jwo: «Pi méɛ ká mpyi na sí mii bò ná mu i, mii sì n-sìi n-jwo na mii ɲyɛ a mu cè mɛ.» Ka cyelempyiibii sanmpii puni si yire ninuyi taha.

Yesu à Kile ɲáare Zhetisemani cikɔɔge e
(Marika 14.32-42; Luka 22.39-46)

36 Ŋyɛ ka Yesu ná u cyelempyiibii si ŋkàr'a sà nɔ cyage k'e, kuru mɛge na ɲyɛ Zhetisemani, ka u u pi pyi: «Yii tɛ̀ɛn naha mà jwo mii u sà Kile ɲáare mɛyyere ke.» 37 Ka u niŋkareŋi si ŋkàre ná Pyɛri ná Zebede jyaabii shuunniŋi i. Ka yyetanhare ná funmpɛɛnre si sìi u á. 38 Ka u u pi pyi: «Mii funŋke naha a pɛn fo na ŋko si mii bò. Yii tɛ̀ɛn naha, yii i ŋkwôro ɲyii na ná mii i.»

39 Ka u u ŋkàre yyaha yyére, maa uye wà ɲìŋke na, maa yyaha cyígile, maa Kile ɲáare na: «Tufooŋi, kampyi mu sí ɲɛɛ, na shwɔ ŋke kyaage lwɔhe mbyaŋi na. Ŋka ma hà na ɲyii wuuni pyi mɛ, ma ɲyii wuuni pyi.» 40 Lire kàntugo maa núr'a pa u cyelempyiibii yyére, mà sà pi ta pi i ŋwúuni. Ka u u Pyɛri ɲɛ̀, maa u pyi: «Yii ɲyɛ a jà a nde tèni niŋkinŋi pyi ɲyii na ná mii i mà? 41 Yii tɛ̀ɛn ɲyii na, yii raa Kile ɲáare, bà yii si mpyi si fànha ta Sitaanniŋi na, u àha ŋkwɔ̀ yii sòn ŋgà kapii na mɛ. Nàkaana baa, sùpyaŋ'à bégel'a yaha kacɛnŋkii mɛɛ na, ŋka u fành'à cyérɛ.»

42 Lire kàntugo ka u u núr'a yîri pi taan tozhɔnwogo mà sà Kile ɲáare na: «Mii Tuŋi, kampyi mii sì n-jà n-shwɔ ŋke kyaage na mɛ, mu ɲyii wuuni li pyi.» 43 Ka u u núr'a pa u cyelempyiibii yyére mà pa pi ta pi à ŋɔ́ɔ, pi mpyi na sì n-jà ɲyiigii múgo n-yaha mɛ.

44 Ka Yesu si núr'a yîri pi taan mà kàre Kile taɲarege e tontanrewogo, maa núru jwumpe ninumpe kurugo. 45 U à kwɔ̀ ke, maa núr'a pa u cyelempyiibii cyage e maa pi pyi: «Yii saha na ŋwúuni la? Yii yîri, tèn'à nɔ, Supyaŋi Jyaŋi sí n-le kapimpyiibii cye e. 46 Yii yîri, wuu a sì, ŋge u sí mii le cye e ke, uru naha a nɔ naha.»

Yesu ɲcùŋi kani
(Marika 14.43-50; Luka 22.47-53; Yuhana 18.3-12)

47 Ŋyɛ mà Yesu yaha puru jwumpe na, ka Zhudasi si nɔ wani, uru na ɲyɛ cyelempyiibii kɛ ná shuunniŋi wà. U mpyi a pa ná shiŋɲyahar'e, kàshikwɔnŋwɔɔyi ná kàbiiyi mpyi pire cye e. Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii ná Yahutuubii kacwɔnribii pi mpyi a pi tun. 48 Zhudasi u mpyi na sí Yesu le cye e ke, uru mpyi a jwo a kan u cùveebil'á na: «Yii aha mii ɲya mii à sùpyaŋi ŋgemu pûr'a cû maa u shɛ́ɛre ke, uru wi. Yii i u cû.» 49 Pi à nɔ ke, ka Zhudasi si file Yesu na, maa jwo: «Fwù pìlaga na, wuu cyelentuŋi» maa u pûr'a cû. 50 Ka Yesu si u pyi: «Na cevoo, ndemu tapyige e mu à pa ke, lire pyi.» Ŋyɛ ka sùpyire sannte si file maa Yesu cû.

51 Ka Yesu cyelempyaŋi wà si u kàshikwɔnŋwɔɔge dìr'a wwû mà taha a sáragawwuubii ɲùŋufembwɔhe báarapyiŋi niŋgeŋke kà kwɔ̀n a cyán. 52 Ka Yesu si cyelempyaŋi pyi: «Ma

‡ **26:31** Zakari 13.7

ŋwɔɔni le li fwuuni i, ɲaha na yɛ ŋgemu u ɲyɛ na kàshige kwùun ná ŋwɔɔni i ke, ŋwɔɔni li sí n-tèŋgɛ urufoo bò mú. 53 Taha mu na sônnɲi na mii sì n-jà na Tunɲi pyi u mèlɛkɛɛ kàshicyeye kɛ ná shuunni tùugo naha mii á numɛ, pi i nte sùpyire tun mɛ? 54 Ŋka lire ká mpyi, ɲje y'à jwo Kile Jwumpe Semɛŋɲi i ke, di yire sí n-fûnŋɔ n-jwo yɛ?»

55 Ka Yesu si jwo sùpyir'á: «Yii à pa mii fye e ná kàshikwɔnŋwɔɔyi ná kàbiiyi i mpa ɲcû, mu à jwo kakuumpyi u ɲyɛ mii. Mii mpyi maha sùpyire kâlali Kileɲaarebage e canŋa maha canŋa, yii sí ɲyɛ a mii cû mɛ. 56 Ŋka nde mpyiŋi sí Kile tùnntunmpii jwumpe fûnŋɔ.»

Ŋyɛ ka Yesu cyelempyiibii puni si fê, maa u yaha.

Yesu na ɲyɛ yukyaabii cye e
(Marika 14.53-65; Luka 22.54-55, 63-71; Yuhana 18.13-14, 19-24)

57 Mpii pi à Yesu cû ke, ka pire si ŋkàre ná u e Kile sáragawwuubii ɲùŋufembwɔhe Kayifu yyére. Kile Saliyaŋi cyelentiibii ná Yahutuubii kacwɔnribii mpyi a bínni wani. 58 Mà pi yaha pi i ŋkɛ̀ɛge ná Yesu i, Pyɛri à tɛ̀ɛn laage e, marii sì pi fye e fo mà sà jyè sáragawwuubii ɲùŋufembwɔhe pyɛnge e, maa sà ntɛ̀ɛn pyɛnge saɲcwɔnsigibii shwɔhɔl'e, si karigii sanŋkii toroŋkanni ɲya. 59 Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii ná yukyaala kuruŋke shiinbii puni mpyi na pyiŋkanna caa si Yesu cêɛgɛ ná kafinare e, si u ta mbò§. 60 Ali mà li ta shinɲyahara mpyi a yà jwo, ŋka pi ɲyɛ a ɲùŋɔ sèe wogo ta ŋkemu ku sí mpa ná l'e u bò mɛ. Ka shiin shuunni si ŋkwò a pa jwo: 61 «Ŋge nàŋ'à jwo na uru sí n-jà Kileɲaarebage jya, si núru ku faanra canmpyaa taanre funŋ'i.»

62 Ka sáragawwuubii ɲùŋufembwɔhe si yîri maa Yesu pyi: «Mpe jwumpe puni p'à jwo mà yyaha tíi ná mu i ke, ɲaha mu u à cè p'e yɛ?» 63 Ka Yesu si fyâha. Ka sáragawwuubii ɲùŋufembwɔhe si u pyi: «Kile ɲyii wuŋi mɛge na, kâa wuu á, maa yi jwo wuu á kampyi mu u ɲyɛ Kile Niɲcwɔnrɔŋi, maa mpyi Kile Jyaŋi?»

64 Ka Yesu si u pyi: «Ŋje mu à jwo ke, yire yi. Ŋka mii sí yi jwo yii á, mà lwó numɛ na, yii sí Supyaŋi Jyaŋi nintɛɛnŋi ɲya Kile Siŋi Punifoo kàniŋɛ cyɛge na. Yii mú sí u nimpaŋi ɲya ɲahaɲyi i mà yîri nìŋyiŋi na.»

65 Yesu à puru jwo ke, ka sáragawwuubii ɲùŋufembwɔhe lùyiri wuŋi si u yabiliŋi vàanntinŋke cwɔn*, maa jwo: «U à Kile mɛge kɛ̀ɛge, wuu saha ɲyɛ a tîge wà ɲwɔjwumɔ kurugo mɛ. Yii à u Kile mɛkɛɛgɛ jwumpe lógo. 66 Ŋaha yii ɲyɛ na sônnɲi yɛ?» Ka pi i u pyi: «U à yaa u bò.» 67 Lire kàntugo ka pi i ntilwɔhe wà u yyahe e, maa kaŋkuruyo cyán u e, ka pìi si kantawahii bwòn u e, 68 maa jwo: «Kile Niɲcwɔnrɔŋi, mu ɲyɛ a jwo na mu na ɲyɛ Kile tùnntunŋi mà? Ŋge u à mu bwòn ke, uru mɛge yyere wuu á!»

Pyɛri à jwo na uru ɲyɛ a Yesu cè mɛ
(Marika 14.66-72; Luka 22.56-62; Yuhana 18.15-18, 25-27)

69 Pyɛri nintɛɛnŋi mpyi pyɛnge e ntàani na, ka báarapyicwoŋi wà si file u na maa jwo: «Mu mú mpyi ná Galile kùluni shinŋi Yesu e!» 70 Ka Pyɛri si yi kyáala sùpyire puni ɲyii na, na: «Mii nàha à mu jwumpe yyaha cè mɛ.»

71 Lire kàntugo ka Pyɛri si yîr'a kàre pyɛnge tajyiɲwɔge yyére. Ka báarapyicwoŋi wabɛrɛ si u ɲya, mpii pi mpyi wani ke, maa jwo pir'á: «Ŋge nàŋi mpyi ná Nazarɛti kànhe shinŋi Yesu e.» 72 Ka Pyɛri si núr'a yi kyáala na: «Mii à kâa na mii ɲyɛ a ŋge nàŋi cè mɛ!»

73 Tère nimbiler'à tòro ke, mpii pi mpyi wani ke, ka pire si file Pyɛri na, maa jwo: «Nàkaana baa, mu na ɲyɛ pi wà, mu ɲjini lwóŋkanni naha a li cyêe.» 74 Ŋyɛ ka Pyɛri si jwo: «Kampyi mii à ŋge nàŋi cè, Kile kà na yaha mɛ!» Ka ŋkùpooŋi si ntíl'a mɛɛ sú.

75 Ka Pyɛri funŋke si ɲcwo Yesu jwumpe niɲjwumpe na na: «Ŋkùpecyiini sí mu ta mu à jwo a nɔ tooyo taanre na mu ɲyɛ a mii cè mɛ.»

Ŋyɛ ka Pyɛri si fworo pyɛnge e maa sà mɛɛ sú sèe sèl'e.

27

Pi à kàre ná Yesu i fànhafooŋi Pilati yyére
(Marika 15.1; Luka 23.1-2; Yuhana 18.28-32)

1 Ŋyèsɔɔge na, Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii puni ná Yahutuubii kacwɔnribil'à sà piye ɲya, maa jwo a bê Yesu mbòŋi na, 2 maa u pwɔ maa ŋkàre ná u e fànhafooŋi Pilati yyére*.

Zhudasi kwùŋi kani
(Kapyiiŋkii 1.18-19)

---

§ **26:59** Mà tàanna ná Yahutuubii saliyaŋi i, li mpyi a ɲwɔ mà kyaa cwɔɔnrɔ numpilage e mɛ. Mà bâra lire na, kani li mpyi na sí n-jà n-pa ná kwù i ke, lire mpyi maha yaha canmpyaa shuunni si ntòro. Tèni i pi à Yesu yíbe ke, pi ɲyɛ a tòro cyire kurigil'e mɛ.

* **26:65** Yahutuubil'á, sùpya ká jwumɔ jwo Kile na, mpemu ɲyɛ a yaa pu jwo u na mɛ, mpii pi a puru jwumpe lógo ke, pire maha yîri maa pi vàaŋɲyi cwɔn.

* **27:2** Fànhafooŋi Pilati kanni u mpyi na sí n-jà kuni kan pi kàsujyiŋi wà bò.

3 Zhudasi u ɲyɛ Yesu lefooŋi pi cye e ke, u à pa li ɲya na pi à jwo na pi sí Yesu bò ke, ka
li i mpɛn u e, ka u u wyérɛfyinŋi beɲjaaga ná kɛŋi núruŋɔ Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii ná
Yahutuubii kacwɔnribii na, 4 maa jwo: «Mii à kapii pyi, mii à sùpya kan kwùŋ'á, ŋgemu u ɲyɛ
u ɲyɛ a kapii pyi mɛ.»
Ka pi i u ɲwɔ shwɔ: «Wuu ɲaha ɲyɛ pur'e mɛ, mu wuyo yi ɲyɛ yire.» 5 Ka Zhudasi si
wyérɛfyinŋi wà Kileɲaarebage e, maa yîri pi taan mà sà uye pwɔ a bò. 6 Ka Kile sáragawwuubii
ɲùŋufeebii si uru wyérɛfyinŋi kuu maa jwo: «Mà tàanna ná wuu Saliyaŋi i, wuu ɲyɛ a yaa wuu
u le Kileɲaarebage wyérɛŋi yaleŋke e mɛ, ɲaha na yɛ supyibowyɛrɛ wi.» 7 Ka pi i jwo a bê li na
si sà coge faanrafooŋi wà kɛrɛge shwɔ ná uru wyérɛŋi i, si mpyi nàmpwuunbii faŋɲya. 8 Lire
na, pi à kuru kɛrɛge mɛge le: «Sishange Kɛrɛge» mà pa nɔ ná niɲjal'e.
9 Lire pyiŋkanni na, jwumpe Kile tùnntunŋi Zheremi mpyi a jwo ke, pur'à fûnŋɔ. U mpyi a
jwo: «Pi à wyérɛfyinŋi tɔnmpyara beɲjaaga ná kɛ lwó. Izirayɛli shiinbil'à uru tɔ̀rɔ mà yaha
supyibowyɛrɛ, 10 maa sà coge faanrafooŋi kɛrɛge shwɔ ná ur'e, bà Kafooŋi Kile à yi jwo mii
á mɛ†.»

Pilati à Yesu yíbe
(Marika 15.2-5; Luka 23.3-5; Yuhana 18.33-38)

11 Ka pi i Yesu yyéeŋɛ fànhafooŋi Pilati yyaha na, ka u u u yíbe na: «Yahutuubii saanŋi u
ɲyɛ mu la?» Ka Yesu si jwo: «Mu aha jwo amuni yo.» 12 Ka Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii ná
Yahutuubii kacwɔnribii si ntîge Yesu na karii niɲyahagil'e, ŋka u ɲyɛ a yafyin jwo mɛ. 13 Ka
Pilati si jwo: «Ɲcyii karigii pi na yu na ntare mu na ke, mu ɲyɛ na cyi núru mà?» 14 Yesu ɲyɛ
a sàa yafyin jwo u á mɛ, ka lire si fànhafooŋi kakyanhala sèl'e.

Yesu kataanmp'à cwɔɔnr'a yaha u mbòŋi na
(Marika 15.6-15; Luka 23.13-25; Yuhana 18.39--19.16)

15 Ɲyɛ li mpyi kalyee fànhafooŋ'á, bilereŋkwoŋi kataanni n'a mpyi a nɔ, sùpyire ká kàsujyiŋi
ŋgemu ɲáare u á ke, u maha uru yaha u à fworo. 16 Lire tèni i, wà mpyi kàsuŋi i, sùpyire
puni mpyi a u cè. U mɛge mpyi Barabasi. 17-18 Pilati mpyi a cè na yiɲcyɛge kurugo, Kile
sáragawwuubii ɲùŋufeebil'à Yesu Kirisita le uru cye e. Lire e sùpyir'à bínni ke, ka Pilati si pi
pyi: «Jofoo yii la ɲyɛ mii i yige yɛ? Barabasi laa, Yesu pi maha mpyi Kirisita ke?»
19 Ɲyɛ mà Pilati yaha yukyaalabage e, ka u cwoŋi si tùnnturo yaha a shà u á, na ŋge nàŋi u
ɲyɛ ɲcèɛgɛ cyaga baa ke, na u àha ŋkwɔ̀ u ɲwɔge le u kyal'e mɛ, ɲaha na yɛ karii niɲyahagil'à
uru kànha ŋɔɔge e pìlaga u kyaa na.
20 Ɲyɛ ka Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii ná Yahutuubii kacwɔnribii si sùpyire fɔ̀ɔnŋ'a ta na ti
Barabasi ɲáare, ti i Yesu yaha pi bò. 21 Ka fànhafooŋi si núr'a pi yíbe: «Mpii shiinbii shuunniŋi
i, jofoo yii la ɲyɛ mii i yige yɛ?» Ka pi i jwo: «Barabasi!» 22 Ka Pilati si pi yíbe: «Yesu pi maha
mpyi Kirisita ke, ɲaha mii sí n-pyi uru na yɛ?» Ka pi puni si jwo: «U kwòro cige na!» 23 Ka
Pilati si núr'a pi yíbe: «Kapiini ndire u à pyi mà sà nɔ u bò yɛ?» Ka pi i wá na ŋkwúuli fànha
na: «U kwòro kworokworocige na!»
24 Pilati à li ɲya na uru jwumpe fành'à cyérɛ, tùnmpe sí i ɲyahage na ma ke, ka u u lwɔhɔ
lwó a u cyeyi jyé sùpyire ɲyii na, maa jwo: «Mii à na cyeyi jyé a yige ŋge nàŋi kani i. Yii á li
ɲyɛ numɛ.» 25 Ka sùpyire puni si u ɲwɔ shwɔ: «U kwùŋi nùmpanŋke tugure ti pyi wuu ná wuu
pyìibii woro.»
26 Lire tèni i ka Pilati si Barabasi yige mà tàanna ná sùpyire ɲyii wuuni i, maa pi pyi pi à
Yesu bwòn ná kàsɔrigil'e, maa u kan pi sà ŋkwòro kworokworocige na.

Sòrolashiibil'à cyàha Yesu na
(Marika 15.16-20; Yuhana 19.2-3)

27 Ɲyɛ ka Pilati sòrolashiibii pìi si ŋkàre ná Yesu i pi tatɛɛnge e, maa sòrolashiibii piibɛrii yyér'a
pa u kwûulo, 28 maa u vàaŋɲyi wwû u na, maa vàanntinmbwɔhɔ niɲyɛga le u na, 29 maa ŋguro
cîn mà pyi saanra ɲùntoŋɔ mà tò u na, maa kàbii le u kàniŋɛ cyɛge e, marii niŋkure sínni u
taan, marii u fwóhɔre marii ŋko: «Yahutuubii Saanŋi, wuu à mu shéɛre!» 30 Marii ntilwɔhe
wàa u na, maa kàbiini shwɔ u na mà taha na u bwùun ɲùŋke e. 31 Pi à u fwóhɔr'a kwɔ̀ ke, maa
vàanntinmbwɔhe niɲyɛge wwû u na, maa u yabiliŋi vàaŋɲyi le u na, maa ŋkàre ná u e si sà
ŋkwòro kworokworocige na.

Pi à Yesu kwòro cige na
(Marika 15.21-32; Luka 23.26-43; Yuhana 19.17-27)

32 Ɲyɛ mà sòrolashiibii yaha pi i ŋkɛ̀ɛge ná Yesu i taboŋke e, pi à círi ná Sirɛni kànhe shinŋi
w'e, u mɛge mpyi Simɔ. Ɲyɛ ka pi i u kárama u à Yesu kworokworocige tugo. 33 Ɲyɛ pi à sà nɔ
cyage k'e, pi maha kuru cyage mɛge pyi: «Ɲuŋkwɔɔge Cyage» 34 maa yasorogo le sinm'e mà
kan Yesu á, u bya bà u sɛɛge si mpyi si ɲíŋɛ mɛ. U à ku néɛn'a wíi ke, u ɲyɛ a ɲɛn'a ku bya mɛ.

† **27:10** Zakari 11.12,13; Zheremi 19.1-13; 32.6-9

35 Sòrolashiibil'à u kwòr'a kwɔ̀ ke, maa ŋkyaanlwooni tè̀g'a u vàanɲyi táa piye na, bà pi puni si mpyi si pi nàzhanŋi cè mɛ. 36 Lire kàntugo maa ntɛ̀ɛn wani na u kàanmucaa.

37 Ɲyɛ ka wà si u mbòŋi ɲùŋke sém'a taha kworokworocige na u ɲùŋke nìɲyiŋi na. Y'à séməɛ: «ŊGE Ù ŊYƐ YESU, YAHUTUUBII SAANŊI.»

38 Ɲyɛ pi mpyi a nàŋkaalii shuunni kwòro kworokworociye na Yesu taan. Wà mpyi u kàniŋke na, u sanŋi sí ɲyɛ u kàmɛni na. 39 Sùpyire nintorore mpyi maha u fwɔ́hɔre, marii ɲùŋyi kwòre, 40 marii ŋko: «Mu u mpyi maha jwo na mu sí Kileɲaarebage cyán si ku faanre canmpyaa taanre e ke, mu u ɲyɛ amɛ la? Mu yabiliŋi u maye shwɔ. Kampyi Kile Jyaŋi u ɲyɛ mu, tîge kworokworocige na may'á!»

41 Ɲyɛ ka Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii ná Kile Saliyaŋi cyelentiibii ná Yahutuubii kacwɔnribii mú si wá na u fare marii ŋko: 42 «U à pìi shwɔ, maa mpyi u ɲyɛ a jà a uye shwɔ mɛ. Kampyi uru u ɲyɛ Izirayɛli saanŋi, u tîge cige na numɛ, lire ká mpyi, wuu sí n-dá u na. 43 U à u cyɛge taha Kile na, maa jwo na uru ɲyɛ Kile Jyaŋi. Kampyi u kyal'à táan Kile á, Kile à yaa u u shwɔ numɛ.» 44 Nàŋkaabii pi mpyi a kwòro u taan ke, ka pire mú si wá na u fare amuni.

Yesu kwùŋi
(Marika 15.33-41; Luka 23.44-49; Yuhana 19.28-30)

45 Ɲyɛ cannŋke mpyi a nɔ ɲùŋɔ niŋi i, ka numpini si mpâl'a jyè kìni cyeyi puni i, mà tère pyi fo mà sà byanhara yàkoŋke na. 46 Lire tèni i, ka Yesu si jwo fànha na: «Eli, Eli, lama sabakatani‡?» Lire ɲwɔhe ku ɲyɛ: «Mii Kileŋi, mii Kileŋi, ɲaha na mu à kàntugo wà mii á yɛ§?» 47 Mpii pi mpyi wani ke, ka pire pìi si yire lógo, maa jwo: «Yii lógo! U naha na Kile tùnntunŋi Eli yiri, na u pa uru tɛ̀gɛ.»

48 Lire tèenuuni i, ka pi wà si fê a sà sìcogo fyinmɛ lùtanhage k'e, maa ku nórɔ kàbii na, mà yaha Yesu ɲwɔge taan, u u ku ta a shwɔɔnrɔ. 49 Ka pi sanmpii si jwo: «Wuu a u wíi kampyi Eli sí n-pa u shwɔ.»

50 Ka Yesu si núr'a jwo fànha na, maa u múnaani kan Kile á. 51 Lire tèni i, ka Kileɲaarebage táataa vàanŋke si ntíl'a cwɔn niŋke e, mà lwɔ́ nìɲyiŋi na fo ɲwɔh'i. Ka ɲìŋke si ɲcyêɛnnɛ, ka kafaabwoyi si jya. 52 Ka fanɲyi si múgo. Kile wuubii pi mpyi a kwû ke, ka pire pìi niɲyahara si ɲɛ̀, 53 maa fworo fanɲyi i. (Ɲyɛ Yesu à pa ɲɛ̀ ke, ka pi i jyè Zheruzalɛmu kànhe e mà piye cyêe shiɲyahara na.) 54 Ɲyɛ Ɔrɔmu sòrolashiibii yyaha yyére shinŋi ná mpii pi mpyi na Yesu kàanmucaa ná u e ke, tèni i pir'à ɲìŋke ɲya k'à cyêɛnnɛ, karigii cyi à pyi ke, maa cyire ɲya ke, ka pi i fyá sèe sèl'e, maa jwo: «Nàkaana baa, ŋge nàŋi mpyi Kile Jyaŋi.»

55 Cyee niɲyahamii mpyi a yyére tatɔɔnge e marii wíi. Pire cyeebii mpyi a taha Yesu fye e mà yîri Galile kùluni i, marii u tɛ̀re. 56 Mariyama u mpyi na yîri Magidala kànhe e ke, ná Mariyama u ɲyɛ Yakuba ná Yusufu nuŋi ke, ná Zebede jyaabii nuŋi mpyi pi e.

Yesu ntòŋi kani
(Marika 15.42-47; Luka 23.50-56; Yuhana 19.38-42)

57 Yàkoŋk'à nɔ ke, ka nàfuufooŋi wà si mpa, u mɛge mpyi Yusufu, Arimati kànhe shin u mpyi u wi. U mú na mpyi Yesu cyelempya. 58 Ka u u nɔ Pilati na, maa sà Yesu buwuŋi ɲáare u á. Ka Pilati si pi pyi pi u kan u á. 59 Ka Yusufu si Yesu buwuŋi lwɔ́ a sà mpwɔ vàanntofɔnŋi w'e, 60 maa u le fanŋke e, kuru mpyi a tùgo kafaaga ɲuŋ'i, u mpyi a ku kwɔ̀n a yaha uye mɛɛ na, bu mpyi na sàha ŋkwɔ̀ a tò k'e mà ɲya mɛ. Ka u u kafaabwɔhɔ kùuŋkul'a pa ntò fanŋke ɲwɔge na, maa ŋkàre. 61 Ɲyɛ Magidala Mariyama ná Mariyamaŋi sanŋi mpyi a tɛ̀nn'a yyaha kan fanŋk'á.

Fanŋke kàanmuɲcyaŋi

62 Kuru cannɲa nùmpanŋa mpyi cannɔŋke, ka Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii ná Farizhɛɛnbii si ŋkàre siɲcyan Pilati yyére 63 maa jwo: «Ɲùŋufooŋi, l'à tîge wuu funŋ'i na ŋge kafiniviniŋi, mà u yaha ɲyii na, u mpyi maha jwo uru ká ŋkwû, canmpyaa taanre uru sí ɲɛ̀. 64 Kuru cyage e, mu à yaa mu u pìi yaha pi a fanŋke kàanmucaa fo canɲyi taanreŋi ká mpa fûnŋɔ. Lire ká mpyi li ɲyɛ a pyi mɛ, u cyelempyiibii sí n-jà n-pa u buŋi yû, si jwo na u à ɲɛ̀ a fworo kwùŋi i. Tire kafinare kàntuge sí n-waha si ntòro niɲcyiire na.»

65 Ka Pilati si pi ɲwɔ shwɔ: «Kàanmucyafeebii na ɲyɛ wani, yii a sì, yii i sà pi pyi, pi a ku kàanmucaa pyiŋkanni l'à táan yii á ke.» 66 Ka pi i ŋkàr'a sà fanŋke yal'a tò, maa fyè bwɔ̀n kafaage na, maa kàanmucyafeebii tìŋɛ wani.

---

‡ **27:46** Yesu na ŋkwúuli Aramɛni shɛɛnre e. Tire shɛɛnre e, Eli ɲwɔhe ku ɲyɛ: «Mii Kileŋi». Mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ na tire shɛɛnre núru mɛ, pire mpyi na sônŋi na Kile tùnntunŋi Eli Yesu ɲyɛ na yiri. Yahutuubii pìi na sônŋi na ná Eli ɲyɛ a kwû mɛ, na sùpya ká mpyi kyaage e, na u sí n-pa urufoo shwɔ (2 Saanbii 2.1-12). § **27:46** Zaburu 22.2

28

Yesu à ɲɛ̀ a fworo kwùŋi i
(Marika 16.1-8; Luka 24.1-12; Yuhana 20.1-10)

1 Ɲyɛ cannɔɔŋk'à tòro ke, cibilaage canɲcyiige* ɲyèsɔɔge na, Magidala Mariyama ná
Mariyamaŋi sanŋ'à pa mpa fanŋke wíi. 2 Ka ɲìŋke si mpâl'a cyêɛnnɛ sèe sèl'e. Kafooŋi Kile
mèlɛkɛŋi wà mpyi a yîri nìɲyiŋi na, maa ntîg'a pa kafaabwɔhe kùuŋkul'a láha a yaha ŋkere
na, maa ntɛ̀ɛn ku na. 3 U mpyi na ɲî kileɲini bɛ̀ɛnmpe fiige, u vàanɲyi mú s'à fíniŋɛ weewee.
4 Ka saɲcwɔnsigibii si fyá na ɲcyêɛnni, fo mà sà ɲcírige.
5 Ka mèlɛkɛŋi si jwo cyeebil'á: «Yii àha raa fyáge mɛ. Yesu pi à kwòro cige na ke, mii à li cè
na uru yii na ɲcaa. 6 U ɲyɛ naha mɛ, u à ɲɛ̀ bà u mpyi a yi jwo mɛ! Yii u buwuŋi tasinnage
wíi! 7 Numɛ, yii a sì fwɔfwɔ, yii i sà yi jwo u cyelempyiibil'á na "U à ɲɛ̀ a fworo kwùŋi i. U à
kàr'a sà yii sige Galile kùluni i. Yii sí sà u ɲya wani." Yire yi mpyi mii á, mii u jwo yii á.»
8 Ka pi fyagara wuubii ná funntanga wuubii si fê a yîri fanŋke na, na fî na ŋkɛ̀ɛge fwɔfwɔ
si sà yi jwo Yesu cyelempyiibil'á. 9 Ka Yesu si mpâl'a pi ɲùŋɔ bê mà pi yaha kuni na, maa pi
shéɛre. Ka pi i file u na, maa niŋkure sín, maa u cû tooyi na, maa u pêe. 10 Ka Yesu si jwo: «Yii
àha raa fyáge mɛ. Yii a sì, yii sà mii cìnmpyiibii pyi na pi a sì Galile kùluni i. Wani pi sí sà mii
ɲya.»

Sòrolashiibii ná sáragawwuubii kafinare kani

11 Mà cyeebii yaha kuni na, sòrolashiibii pi mpyi na fanŋke kàanmucaa ke, ka pire pìi si
jyè kànhe e, mà sà yi puni yyaha jwo Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebil'á. 12 Ka sáragawwuubii
ɲùŋufeebii si wwɔ̀ ná Yahutuubii kacwɔnribil'e, maa jwo a bê li na, maa wyérɛɲyahaga kan
sòrolashiibil'á, 13 maa jwo: «Yii a yi yu yii a ntùuli na u cyelempyiibil'à pa numpilage e, mà
pa u buwuŋi yû, mà yii yaha ŋɔɔmpe na. 14 Fànhafooŋi ká yire lógo, wuu sí n-jà yi cwɔɔnrɔ
ná u e, bà yii si mpyi si shwɔ kyaage na mɛ.» 15 Ka pi i wyérɛŋi lwɔ́, maa li pyi bà pi à yi jwo
pi á mɛ. Ka puru jwumpe si ɲcaala Yahutuubii shwɔhɔl'e fo mà pa nɔ niɲjaa na.

Yii sà supyishiŋi puni pyi mii cyelempyii
(Marika 16.14-18; Luka 24.36-49; Yuhana 20.19-23; Kapyiiŋkii 1.6-8)

16 Ka cyelempyiibii kɛ ná niŋkinŋi si ŋkàre Galile kùluni i. Yesu mpyi a ɲàŋke ŋkemu kyaa
jwo pi á ke, ka pi i sà dùgo kuru na, mà u ta wani. 17 Pi à sà u ɲya ke, maa u pêe, ŋka pi pìi
funyɔ mpyi na pi kyáali. 18 Ka Yesu si file pi na, maa pi pyi: «Nìɲyiŋi ná ɲìŋke síŋi pun'à kan
mii á. 19 Lire e yii a sì yii sà supyishiŋi puni pyi mii cyelempyii, yii s'a pi batizeli Tufooŋi ná
Jyafooŋi ná Kile Munaani mɛge na, 20 yii raa pi taanni karigii puni mii à jwo a waha yii á
ke, cyire na. Mii na ɲyɛ ná yii e cannɲa maha cannɲa fo si sà nɔ diɲyɛŋi tèekwooni na.»

* **28:1** Yahutibil'á cibilaage canɲcyiige ku ɲyɛ káriŋi.

Marika Jwumpe Nintanmpe Jwuŋkanni

Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè sémɛŋi funŋɔ jwumpe e ke

Marika na mpyi Yesu cyelempyaŋi Pyɛri wwoɲɛɛ. Kakyanhala karigii Yesu mpyi a pyi maa kàlaŋi ŋgemu kaan ke, mà bâra lire na, pyiŋkanni na pi à u kwòr'a bò cige na ná pyiŋkanni na Kile à u ɲɛ̀ a yige kwùŋi i ke, Marika à cyire karigii puni lógo Pyɛri ɲwɔ na. Cyi lógoŋkwooni kàntugo u à cyi sém'a kan dánafeebil'á, pire mpyi yyefuge e.

Tèni i Yesu à jwo u yabiliŋi kyaa na ke, u à li cyêe na uru u ɲyɛ Supyaŋi Jyaŋi. Lir'à li cyêe na ur'á Kile à síŋi puni kan. Puru funŋke e, sùpyire sàraŋi síŋi ná kapegigii yàfaŋi síŋ'à kan ur'á. Cyire pun'à li cyêe na sùpyaŋi u à fworo Kile e ke, Yesu wi. Marika à li cyêe na Kile Jyaŋi u ɲyɛ Yesu. U na ɲyɛ Kile, maa mpyi sùpya.

Ná Yesu à kwòro kworokworocige na wuu kurugo, mpii pi maha ntaha u fye e ke, pi à yaa pi kyaala mú u kurugo. Dánafeebil'á Marika à jwumpe jwo ke, wuu ná pire, wuu pun'à yaa wuu bégel'a yaha kyaage mɛɛ na Yesu kurugo. Yesu à jwo: «ŋgemu la ká mpyi si ntaha mii fye e ke, urufol'à yaa u cyé u yabiliŋi ɲyii karigii na, u u ntɛ̀ɛn kyaage taan u u ntaha mii fye e, pi méɛ ká mpyi na sí urufoo bò kworokworocige na. Ŋaha na yɛ ŋgemu la ká mpyi si u niɲjaaŋi yaa ɲwɔ ke, urufoo sì nùmpanŋa ta mɛ, ŋka ŋgemu ká kàntugo wà u niɲjaaŋ'á mii ná Jwumpe Nintanmpe kurugo ke, urufoo sí nùmpanŋa ta.» (8.34-35).

Yuhana Batizelipyiŋi na kuni bégeli Yesu yyaha na
(Macwo 3.1-12; Luka 3.1-18; Yuhana 1.19-28)

1 Jwumpe Nintanmpe pu ɲyɛ na Kile Jyaŋi Yesu Kirisita kyaa yu ke, puru ɲwɔkwɔɔnre ti ɲyɛ nte. 2 Kile à fyânha a jwo u tùnntunŋi Ezayi séməŋi i:

«Wíi, mii sí na tùnntunŋi tun mu yyaha na,
u sà kuni yaa mu mɛɛ na*,
3 sùpya mɛjwuu sí n-pa raa fwore síwage e fànha na
“Yii kuni yaa Kafooŋi mɛɛ na,
yii kumpyɛrɛ nintiire yaa u á†.”»

4 Lire pyiŋkanni na, Yuhana Batizelipyiŋi à kàre síwage e mà sà uye cyêe, marii sùpyire batizeli, marii yi yu pi á na: «Yii yii toroŋkanni kɛ̂ɛnnɛ, yii i batize, bà Kile si mpyi si yii kapegigii yàfa yii na mɛ.» 5 Zheruzalɛmu kànhe ná Zhude kùluni shiinbii niɲyahamii mpyi na sì u yyére, maa ntèn li taan na pire kapyiiŋkii ɲyɛ a tíi mɛ, Yuhana sí i pi batizeli Zhurudɛn baŋi lwɔhe e. 6 Ŋyɛ Yuhana vàanntinŋke mpyi a yaa ná ɲwɔhɔŋi shire e, u mpyi maha uye pwu ná seepwɔge e, maa uye ɲwɔ caa ná kampɛɛnɲyi ná tuwyiyi sɛɛre e. 7 U mpyi na yi yu sùpyir'á: «Ŋge u na ma mii kàntugo ke, uru tayyéreg'à fànha tò mii woge na. Ali mà naye tîrige si nta mpyi u tanhaŋyi mɛɛre sànhafoo, mii ɲùŋk'à cyérɛ lire mpyiŋi i. 8 Mii wi ke, mii à yii batize lwɔhe e, ŋka uru wi ke, uru sí yii batize ná Kile Munaani i.»

Yuhana à Kile Jyaŋi Yesu batize
(Macwo 3.13-17; Luka 3.21-22)

9 Cyire canmpyaagil'e, Yesu à yîri Nazarɛti kànhe e Galile kùluni i mà kàre Yuhana yyére. Ka Yuhana si u batize Zhurudɛn baŋi lwɔhe e. 10 Yesu nivworoŋi lwɔhe e, ka u u nìɲyiŋi ɲya u u múru, ka Kile Munaani si ntîg'a tèɛn u na mpánmpɔrɔgɔ fiige. 11 Ka mɛjwuu si fworo nìɲyiŋi i na: «Mii Jyaŋi u ɲyɛ mu, mu kan'à waha mii na sèl'e. Mu kapyiiŋkil'à táan mii á mú.»

Sitaanniŋi na ɲcaa si Yesu sɔn u kapii pyi
(Macwo 4.1-11; Luka 4.1-13)

12 Lire kàntugo ka Kile Munaani si ŋkàre ná Yesu e síwage e. 13 U à canmpyaa beeshuunni pyi wani sige yaare shwɔhɔl'e. Cyire canmpyaagii funŋke e, ka Sitaanniŋi si file u na, maa ɲcaa si u sɔn ŋgà kapii na. Kile mèlɛkɛɛbii mpyi ná u e, marii u tère.

Yesu à fyacumii sicyɛɛre yyer'a pyi u cyelempyii
(Macwo 4.12-25; Luka 4.14-15; 5.1-11)

14 Ŋyɛ Yuhana Batizelipyiŋi leŋkwooni kàntugo na kàsuŋi i, ka Yesu si ŋkàre Galile kùluni i, marii Kile Jwumpe Nintanmpe yu, na ntùuli. 15 U mpyi na yi yu sùpyir'á: «Tèn'à nɔ, Kile Saanre tèn'à byanhara. Yii yii toroŋkanni kɛ̂ɛnnɛ, yii dá Jwumpe Nintanmpe na.»

16 Canŋka Yesu niɲaraŋi Galile baŋi ɲwɔge na, u à fyácyaa shuunni ɲya, Simɔ ná u sìɲɛɛŋi Andire, pi mpyi na cwòo wàa baŋi i. 17 Ka u u yi jwo pi á: «Yii taha na fye e. Bà yii na fyaabii caa mɛ, mii sí yii taanna yii raa sùpyire caa t'a ma mii á.» 18 Ka pi i ntíl'a pi cwòobii yaha, maa ntaha Yesu fye e. 19 Ŋyɛ pi à ta naha vili yyaha na sahaŋki ke, ka Yesu si núr'a sìŋɛɛ shuunni

---

* **1:2** Malaki 3.1 † **1:3** Ezayi 40.3

ɲya, pire pi mpyi Zebede jyaabii, Yakuba ná Yuhana. Pi ná pi tuŋi Zebede mpyi a tɛ̀ɛn pi bakwɔɔge funŋke e, na pi cwɔ̀obii takɛgɛyi yaa. 20 Ka Yesu si ntíl'a pi yyere, ka pi i pi tuŋi Zebede ná u báarapyiibii yaha wani bakwɔɔge e, maa ntaha u fye e.

Yesu à jínaŋi wà kɔ̀r'a yige nàŋi w'e
(Luka 4.31-37)

21 Ka Yesu ná u cyelempyiibii si ŋkàre Kapɛrɛnamu kànhe e. Canŋɔŋke, ka u u jyè Kile Jwumpe kàlambage e, na sùpyire kâlali. 22 Mpii pi mpyi wani na núru u ɲwɔ na ke, u kàlaŋi pyiŋkanni mpyi a pire kàkyanhala, ɲaha na yɛ u ɲyɛ a mpyi na pi kâlali Kile Saliyaŋi cyelentiibii fiige mɛ, ŋka ná Kile sífente e u mpyi na pi kâlali.

23 Lire tèni i, jínacyanŋi wà mpyi wani Kile Jwumpe kàlambage e, ka uru si jwo fànha na: 24 «Nazarɛti kànhe shinŋi Yesu, ɲaha shi ku ɲyɛ wuu ná mu shwɔhɔl'e yɛ? Mu à pa mpa wuu shi bò la? Mii à mu cè, ŋge u à fworo Kile e ke, uru u ɲyɛ mu!» 25 Ka Yesu si fànha cyán jínaŋi na: «Ma ɲwɔge tò! Maa fworo ŋge nàŋi i!» 26 Ka jínaŋi si nàŋi cúnŋɔ cúnŋɔ, maa ŋkwúulo fànha na, maa fworo u e. 27 Ka lire si sùpyire puni kàkyanhala fo ti na yu tiy'á: «Ɲaha ku ŋkire yɛ? Kàlavɔnŋɔ ŋge nàŋ'à kan ná Kile fànhe e, u maha fànhe cyáan jínabii mú na pi i núru u ɲwɔ na!» 28 Ka Yesu mɛge si fworo Galile kùluni puni i.

Yesu à yamii niŋyahamii cùuŋɔ
(Macwo 8.14-17; Luka 4.38-41)

29 Lire kàntugo ka Yesu ná u cyelempyiibii si fworo Kile Jwumpe kàlambage e, maa ŋkàre ná Yakuba ná Yuhana e, Simɔ ná Andire yyére. 30 Pi à sà Simɔ nafeɲcwoŋi ta u à sínni cifwuro cye e, ka pi i u kyaa jwo Yesu á. 31 Ka Yesu si file u na tasinnage e, maa u cû cyɛge na a yîrige. Ka cifwure si ŋkwɔ̀, ka u u yîri na sore pi á.

32 Yàkoŋke, canŋa ɲyiin'à cwo ke, ka pi i ŋkàre ná yampii puni ná jínacyaanbil'e Yesu yyére. 33 Kànhe shiŋyahara mpyi a bínni bage ɲwɔge na. 34 Ka u u yampe shiŋi niŋyahamafee cùuŋɔ, maa jínacyaanbii niŋyahamii jínahii kɔ̀r'a yige pi e, maa jwumpe kwɔ̀n jínabii na, ɲaha na yɛ pi mpyi a u cè Kile wuŋi wà.

Yesu kapani
(Luka 4.42-44)

35 Kuru canŋa nùmpanŋa ɲyèsɔɔge na, ka Yesu si yîr'a fworo, maa ŋkàre sige funŋke e si sà Kile ɲáare. 36 Simɔ ná u shɛ̀rɛfeebil'à yîr'a fô u e ke, maa ŋkàr'a sà a u caa. 37 Pi à u ɲya ke, maa u pyi: «Sùpyire puni wá na mu caa.» 38 Ka Yesu si pi pyi: «Wuu a sì wuu taan kànyi na. Mii à yaa mii i Jwumpe Nintanmpe jwo wani mú, ɲaha na yɛ mii kapani li.» 39 Lire e ka u u wá na ɲaare Galile kùluni puni i, maa Jwumpe Nintanmpe yu Kile Jwumpe kàlambayi i, maa jínabii kɔ̀re na yige pifeebil'e.

Yesu à tògofoo cùuŋɔ
(Macwo 8.1-4; Luka 5.12-16)

40 Ka tògofooŋi wà si file Yesu na, maa niŋkure sín u fere e, maa u ɲáare fànha na, maa jwo: «Mu aha ɲɛɛ, mu sí n-jà mii tòge láha mii na, si mii fíniŋɛ.» 41 Nàŋi ɲùɲaar'à Yesu ta ke, ka u u cyɛge sànha maa bwɔ̀n u na, maa jwo: «Mii à ɲɛɛ, tòge ku láha ma na!» 42 Ka tòge si ntíl'a láha u na, ka u u ɲcùuŋɔ. 43 Ka Yesu si u cye yaha, maa li jwo a waha u á: 44 «Cû ma ɲwɔge na, ma hà yaaga jwo sùpya á mɛ, ŋka ta sì, maa sà maye cyêe sáragawwuŋi na u u ma kàanmucya, sárage kyaa Kile tùnntunŋiMusa à jwo tògofeebii ɲcùuŋɔŋi kyaa na ke, maa kuru wwû. Lire li sí li cyêe na mu à cùuŋɔ‡.» 45 Ŋka nàŋi ɲyɛ a jà a cû u ɲwɔge na mɛ. U à kàr'a sà a yi yu cyeyi puni i, ka li i mpyi Yesu saha sì n-jà n-tíi n-jyè kànha na mɛ. U mpyi sige funŋke e, ŋka lire ná li wuuni mú i, sùpyire mpyi na yîri cyeyi puni i, na u taa wani.

2

Yesu à supyimuruŋɔ cùuŋɔ maa ku kapegigii yàfa ku na
(Macwo 9.1-8; Luka 5.17-26)

1 Canmpyal'à tòro ke, ka Yesu si núr'a kàre Kapɛrɛnamu kànhe e. Ka sùpyire si lógo na u ɲyɛ wani bage k'e, 2 maa mpa bínni mà bage ɲî. Tatɛɛngɛ sàha mpyi mɛ, bage ɲwɔge mpyi a ɲî. Ka Yesu si wá na Kile jwumpe yu pi á. 3 Lire na u ɲyɛ, ka pi i mpa ná yaŋi w'e, u mpyi a mûruŋɔ. Nàmbaa sicyɛɛre mpyi a u tugo. 4 Ŋka sùpyire ɲyahaŋi kurugo, pi ɲyɛ a jà a nɔ ná u e Yesu na mɛ. Ka pi i dùgo bage kàtanŋke na, maa kuru fûru, maa yaŋi ná u yasinniŋke le a tîrige kuru wyige e Yesu fere e sùpyire shwɔhɔl'e. 5 Yesu à li ɲya na mpii nàmpil'à dá uru na ke, ka u u jwo supyimuruŋk'á: «Na jya, mu kapegigil'à yàfa mu na.»

‡ **1:44** Tògofooŋi ká ɲcùuŋɔ, sáragawwuŋi mpyi maha yaa u u cyeere kàanmucya sèl'e si ɲcè kampyi u à cùuŋɔ, u u nta a uye cyêe sùpyire na (Levitiki 14.2-32).

6 Kile Saliyaŋi cyelentiibii pi mpyi a tɛɛn wani kuru cyage e ke, ka pire si wá na yu piye
funŋ'i: 7 «Ɲaha na ŋge nàŋi ɲyɛ na mpe jwumpe shiŋi yu yɛ? U na Kile mɛge kɛɛge. Fo Kile
kanni bà mɛ, wà sì n-jà sùpya kapegii yàfa u na mɛ!» 8 Ka Yesu si ntíl'a pi funŋɔ sɔnŋɔre cè,
maa yi jwo pi á: «Ɲaha na yii ɲyɛ ná nte sɔnŋɔre shiŋi i yɛ? 9 Mà jwo “Mu kapegigil'à yàfa mu
na” ná “Yîri, ma a ma yasinniŋke lwɔ́ ma a ɲaare” yii ɲyii na cyire kapyaagii mú shuunni
i ndire jwumɔ p'à táan yɛ? 10 Ŋka yii pi li cè na li síŋi na ɲyɛ Supyaŋi Jyaŋi na, naha ɲìŋke
na, u wà kapegii yàfa u na.» 11 Lire e u à jwo supyimuruŋk'á: «Ta núru na ɲwɔ na, yîri ma a
ma yasinniŋke lwɔ́, ma a sì pyɛngɛ.» 12 Ka nàŋi si ntíl'a yîri, maa u yasinniŋke lwɔ́ mà fworo
sùpyire puni ɲyii na, ka li i pi puni kàkyanhala, ka pi i Kile pêe sèl'e, maa jwo: «Wuu sàha nde
fiige ɲya mɛ!»

Yesu à lyî ná mɛpɛngɛ shiinbil'e
(Macwo 9.9-13; Luka 5.27-32)

13 Yesu à núr'a kàre Galile baŋi ɲwɔge na. Ka shinɲyahara si wá na ma u yyére, ka u u
wá na pi kâlali. 14 U nintoroŋ'à Alife jyaŋi Levi ɲya u à tɛɛn múnalwɔɔre tashwɔge e. Ka u
u yi jwo u á: «Yîr'a taha na fye e». Ka Levi si yîr'a taha u fye e. 15 Canŋka Levi à Yesu ná u
cyelempyiibii yyere pi sà lyî. Múnalwɔɔre shwofeebii ná mɛpɛngɛ shiinbii piibɛrii mpyi a
ɲyaha Yesu fyèɲwɔhɔshiinbil'e, ka Levi si pi niɲyahamii yyere pi sà lyî mú. 16 Kile Saliyaŋi
cyelentiibii pi mpyi Farizhɛɛnbii toŋkuni i ke, pire pìl'à lire ɲya ke, maa Yesu cyelempyiibii
pyi: «Ɲaha na yii cyelentuŋi na lyî ná múnalwɔɔre shwofeebii ná mɛpɛngɛ shiinbii piibɛril'e
yɛ?» 17 Yesu à yire lógo ke, maa jwo: «Mpii pi à cùuŋɔ ke, wempyiŋi kyaa ɲyɛ pire na mɛ, mpii
pi na yà ke, pire na u kani ɲyɛ. Mpii pi ɲyɛ na piye sônnŋi na pir'à tíi ke, mii ɲyɛ a pa ɲìŋke na
pire tayyerege e mɛ. Ŋka mpii pi à li cè na pire ɲyɛ a tíi mɛ, pire tayyerege e mii à pa.»

Jwumpe Nintanmpe fành'à ɲyaha Yahutuubii làdaabii woge na
(Macwo 9.14-17; Luka 5.33-39)

18 Ŋyɛ Yuhana Batizelipyiŋi cyelempyiibii ná Farizhɛɛnbii mpyi maha súnŋi leni, ka
sùpyire tà si mpa Yesu pyi: «Ɲaha na Yuhana Batizelipyiŋi cyelempyiibii ná Farizhɛɛnbii
wuubii maha súnŋi leni, mu cyelempyiibii sí ɲyɛ na u leni mà yɛ?» 19 Ka Yesu si pi pyi:
«Cipooŋi ká mpyi ná cikwɔnbil'e, pi sí n-jà n-pyi lyìmbaa lire tèni i la? Mà pi ná uru yaha
siɲcyan pi sì n-sìi n-jà n-kwôro lyìmbaa mɛ. 20 Ŋka tèni là na ma, cipooŋi sí n-pa n-yige pi
shwɔhɔl'e. Lire tèni i pi sí n-ta raa súnŋi leni.»

21 Ka Yesu si núr'a jwo: «Wà ɲyɛ na vàanvɔnŋɔ tɛgɛ na vàaŋŋjyɛga tacwɔngɔ jwooli mɛ. Lire
ká mpyi, vàanvɔnŋke maha vàaŋŋjyɛge kɛɛge, tacwɔng'a sì nâara a pêe. 22 Wà mú sí ɲyɛ na
sinmpurugo leni seeye boolyɛgil'e* mɛ. Lire baare e p'aha mpa ntanha, pu maha pu yaleŋke
jya, maa wu, yaleŋk'a sì ŋkɛɛge. Sinmpurug'à yaa k'a leni seeyi boofɔnŋkil'e!»

Ɲje Yesu à jwo canŋɔŋke kyaa na ke
(Macwo 12.1-8; Luka 6.1-5)

23 Ŋyɛ canŋka Yesu ná u cyelempyiibii mpyi na ntùuli sùma kooyi y'e. Kuru canŋke na
mpyi canŋɔŋɔ. Ka u cyelempyiibii si cye le sùmaŋi i na ŋkwùun na mínage na ŋkùru†.
24 Farizhɛɛnbii pìl'à lire ɲya ke, maa Yesu pyi: «Wíi, ɲaha na mu cyelempyiibii na canŋɔŋke
kafuunŋkii pyi yɛ‡?» 25 Ka u u pi pyi: «Nde saanŋi Dawuda à pyi ke, yii ɲyɛ a lire kâla mà?
Canŋka mà u ná u fyèɲwɔhɔshiinbii kategе wuubii yaha, 26 u à jyè Kile bage e, lire tèni i
Abyatari u mpyi Kile sáragawwuubii jùŋufembwɔhe, maa sárage bwúuruŋi wà lwɔ́ a kyà, maa
wà kan u fyèɲwɔhɔshiinbil'á. Mà li ta sáragawwuubii kanni pi mpyi a yaa pi jà a uru bwúuruŋi
kyà.»

27 Lire kàntugo ka Yesu si yi jwo pi á: «Canŋɔŋk'à yaa sùpyire mɛɛ na, ku ɲyɛ a yaa ku pyi
tuguro pi á mɛ. Sùpyire ɲyɛ a yaa canŋɔŋke mɛɛ na mɛ. 28 Lire l'à li ta Supyaŋi Jyaŋi ká kyaa
maha kyaa jwo ali mà yyaha tíi ná canŋɔŋke e ke, li sì n-jà n-tòro lire na mɛ.»

3

Yesu à cyeŋkwugofoo cùuŋɔ canŋɔŋke
(Macwo 12.9-14; Luka 6.6-11)

1 Canŋka Yesu à núr'a jyè Kile Jwumpe kàlambage e, mà sà nàŋi wà ta wani ná cyeŋkwuge
e. 2 Ka pi i wá na u kàanmucaa, kampyi u sí uru nàŋi cùuŋɔ canŋɔŋke e, si nta tìgire cyán u na.
3 Ka u u jwo cyeŋkwugefooŋ'á na u yîr'a yyére sùpyire shwɔhɔl'e, pi raa u ɲaa, 4 maa pi yíbe:

---

* **2:22** Seeyi boni na ɲyɛ boro, Yahutuubii maha ndemu jwoolo ná yatɔɔre seeyi i maa lwɔhe, lire ɲyɛ mɛ nùjirimpe, lire ɲyɛ mɛ ɛrɛzɛn sinmpe leni l'e ke. † **2:23** Kile Jwumpe Semɛŋi à li cyêe na wà kategе wu ká a ntùuli kɛrɛg'e, na u sí n-jà sùmaŋi wà kwɔn ná cyɛge e, si ɲjyî wani kɛrɛge e (Duterenɔmu 23.25). ‡ **2:24** Mà tàanna ná Farizhɛɛnbii sònŋɔŋkanni i, mu aha sùma kwɔn ná cyɛge e, mu à báara pyi. Lire e pi à Yesu cyelempyiibii cêɛgɛ na pi à báara pyi canŋɔŋke (Ɛkizodi 34.21).

«Mà tàanna ná Kile Saliyaŋi i, kacɛnni mpyiŋi u à ɲwɔ canŋɔŋke e laa, kapiini mpyiŋi? Mà sùpya múnaa shwɔ laa, mà sùpya múnaa wwû*?» Ka pi puni si fyâha. 5 Ka Yesu si ɲyiŋkeni le pi e, maa yyahe tanha pi na, u à li ta pi ɲyɛ a cyeŋkwugefoo ɲùŋaare ta mɛ. Maa jwo cyeŋkwugefol'á: «Ma cyɛge sànhana.» U à ku sànhana ke, ka ku u ɲcùuŋɔ. 6 Ŋyɛ Farizhɛɛnbii pi mpyi wani ke, ka pire si fworo Kile Jwumpe kàlambage e, maa ntíl'a kàr'a sà wwɔ́ ná Erɔdi toŋkuni shiinbil'e Yesu boŋkanni kyaa na.

Shinŋyahara la ɲyɛ si Yesu ɲya

7 Ka Yesu ná u cyelempyiibii si fwor'a kàre Galile baŋi kàmpanŋke na. Supyikuruŋɔ nimbwɔhɔ mpyi a taha u fye e. Tire sùpyire mpyi a yîri Galile kùluni ná Zhude wuuni 8 ná Zheruzalɛmu kànhe ná Iduma kùluni ná Zhurudɛn baŋi kàntugo yyére kùluni ná Tiri ná Sidɔn kànyi na. U kapyiiŋkii kyaa sùpyire mpyi na núru, maa ntaha u fye e. 9-10 U mpyi na shinŋyahara cùuŋi, lire e yampii puni la mpyi si bwɔ̀n u na. Ka u u li ɲáare u cyelempyiibil'á na pi bakwɔɔge kà bégel'a yaha ur'á, uru ká bú ŋkwɔ̀ a jà laaga wwû sùpyire na, t'àha bú uru fɛnrɛ mɛ. 11 Jínacyaan n'a mpyi a u ɲya, pi mpyi maha ɲcwo u fere e, maa ŋkwúulo, maa jwo: «Kile Jyaŋi u ɲyɛ mu!» 12 Ŋka Yesu mpyi maha yi jwo a waha pi á na pi àha sùpya yaha u yi cè mɛ.

Yesu tùnntunmpii kɛ ná shuunniŋi ɲcwɔɔnrɔŋi kani
(Macwo 10.1-4; Luka 6.12-16)

13 Lire kàntugo ka Yesu si dùgo ɲaŋke kà na. Mpii kyaa li ɲyɛ u na ke, maa pire yyer'a yige pi sanmpii shwɔhɔl'e, ka pire si n-kàre u fye e. 14 Shiin kɛ ná shuunni u à cwɔɔnr'a pyi u tùnntunmpii pi i mpyi ná u e tèrigii puni i, u s'a pi tunni pi raa Kile jwumpe yu, 15 maa fànhe kan pi á, pi jà pi a jínabii kòre pi a yige pifeebil'e. 16 Shiin kɛ ná shuunniŋi u à cwɔɔnrɔ ke, pire mɛyi yi ɲyɛ: Simɔ ná Yesu à u mɛge le Pyɛri ke, 17 ná Zebede jyaabii Yakuba ná Yuhana, Yesu mpyi maha pire yiri Bwonɛrizhe, lire ɲwɔhe ku ɲyɛ pi fành'à ɲyaha kiletinni fiige, 18 ná Andire ná Filipi ná Baritelemi ná Macwo ná Tomasi ná Alife jyaŋi Yakuba ná Taadi† ná Simɔ, pi maha mpyi Zelɔti‡ ke, 19 ná Zhudasi Isikariyoti, ŋge u sí n-pa Yesu le cye e ke.

Pyiŋkanni na Yesu maha jínabii kòre ke
(Macwo 12.22-32; Luka 11.14-23; 12.10)

20 Lire kàntugo Yesu ná u cyelempyiibil'à núr'a pa pyɛngɛ, ka shinŋyahara si núr'a pa pi ɲwɔ tò sahaŋki ná pi funmpɛn karigil'e, fo mà u ná u cyelempyiibii pyi pi ɲyɛ a talyige ta mɛ. 21 Yesu cìnmpyiibil'à u kapyiiŋkii kyaa lógo ke, maa wá na sônŋi na u ɲùmbwuun'à kɛ̀ɛgɛ, maa shà zà u cû.

22 Kile Saliyaŋi cyelentiibii pi à yîri Zheruzalɛmu kànhe e ke, ka pire si wá na ŋko na jínabii ɲùŋufooŋi Bɛlizebuli u ɲyɛ Yesu i, na ná uru fànhe e u na jínabii kòre na yige pifeebil'e.

23 Ŋyɛ ka Yesu si pi yyere, maa bàtaaya jwo pi á. U à jwo: «Sitaanniŋi sí n-jà uye kòrɔ la? 24 Kìre maha kìre li ɲyɛ na liye tùnni ke, lire kìni fànhe maha ŋkwɔ̀. 25 Pyɛngɛ maha pyɛngɛ shiin ká yîri piye kurugo ke, kuru pyɛnge fànhe maha ɲcyérɛ. 26 Sitaanniŋi ká a u báarapyiibii kòre, u na uye tùnni. Lire ká mpyi, u fànhe sí n-cyérɛ si mpa ŋkwɔ̀. 27 Wà sì n-jà n-jyè fànhaɲyahagafoo bage e si u yaayi lwɔ́, ná u ɲyɛ a bage foo pwɔ a cyán maa nta a jyè mà yɛ. Urufoo ká jà a u pwɔ a cyán, lire e u maha jà a bage yaayi pyi u ɲɛɛmpe. 28 Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, sùpyire kapegigii ná ti Kile mɛkɛɛgɛ karigii puni sí yàfa ti na, 29 ŋka ŋgemu ká Kile Munaani mɛge kɛ̀ɛge ke, lire sì n-sìi yàfa urufoo na mɛ, urufoo sí lire kapiini tugure lwɔ́ fo tèekwombaa.»

30 Yesu à yire jwo amuni, ɲaha na yɛ pi mpyi na ŋko na jínaŋi wà u ɲyɛ u e.

Mpii pi ɲyɛ Yesu nuŋi ná Yesu cìnmpyiibii ke
(Macwo 12.46-50; Luka 8.19-21)

31 Mà Yesu yaha kuru cyage e, u nuŋi ná u cìnmpyiibil'à pa yyére cyíinŋi na, maa wà tun u u yyere. 32 Shinŋyahara mpyi a tènn'a u kwûulo, ka pi i mpa yi jwo u á: «Mu nuŋi ná mu cìnmpyiibii naha cyíinŋi na, pi naha na mu kyaa pyi.» 33 Ka u u pi pyi: «Mpire pi ɲyɛ mii nuŋi ná mii cìnmpyiibii yɛ?» 34 Ka u u ɲyiigii yîrig'a le sùpyire e, maa jwo: «Mpii nintɛɛnbii pi ɲyɛ mii nuŋi ná mii cìnmpyiibii. 35 Yii li cè, ŋge u ɲyɛ na Kile ɲyii wuuni pyi ke, uru u ɲyɛ mii cìnmpworoŋi ná mii nuŋi.»

4

Ŋɛɛnuguŋi bàtaage
(Macwo 13.1-23; Luka 8.4-15)

---

* **3:4** Farizhɛɛnbii u sònŋɔŋkanni i, shinŋi u ɲyɛ na múnaa tawwuyo caa ke, uru kanni wà sí n-jà n-tègɛ canŋɔŋke. † **3:18** Taadi, kuru ku ɲyɛ u mɛge shɔnwoge. Mɛge niɲcyiige ku ɲyɛ Zhudasi (Luka 6.16). ‡ **3:18** Zelɔti: kuru mɛge ɲwɔhe ku ɲyɛ: «kìni kyal'à táan ŋgemu á sèl'e ke.»

1 Puru ɲwəhə na, Yesu à kàre Galile baŋi ɲwəge na, ka shinɲyahara si mpa bínni u taan,
ka u u wá na ti kâlali sahaŋki. Sùpyir'à pa ɲyaha sèl'e ke, li ɲyɛ a pa ɲwə mɛ, ka u u jyè a tɛ̀ɛn
bakwəəge k'e lwəhe ɲuŋ'i. Ka ti i yyére kùmpoge na, 2 ka u u ti kâla karigii niɲyahagii na ná
bàtaay'i. U à jwo: 3 «Yii a núru, ɲɛɛnuguŋi wà u ná fwor'a kàre ɲɛɛmɛ tanuguge e. 4 Mà u yaha
u u sùmapyaŋi wàa fini fiige, sùmashiŋi wà à cwo kuni ɲwəge na, ka saɲcyɛɛnre si mpa uru
jò.
5 Ka wà tacwugo si mpa bê ná kafaafoge e, pworo niɲyahara mpyi kuru cyage e mɛ. Ka
uru si fyîn wahawaha, ɲaha na yɛ u mpyi a jyè ɲìŋke e sèl'e mɛ. 6 Ŋyɛ canŋk'à pa fworo ke,
ka yifyinre si fàan maa waha, ndìre kuuŋi na.
7 Ka wà tacwugo si mpa bê ŋgurotaha na, ka ŋgure si uru cû, u ɲyɛ a jà a yasɛɛre pyi mɛ.
8 Ŋka wà tacwug'à pa bê ɲìŋke tacɛnŋke na, maa fyîn maa yîri fwəfwə. Sùmacire tà à
sùmapyaŋi se mà nə ŋkuu ŋkuu (100) na, tà mpyi beetaanre taanre (60) tà mpyi beɲjaaga
ná kɛ kɛ.
9 Ŋgemu la ká mpyi si karii yyaha cè ke, urufoo u u niŋgyigigii cyán sèl'e.»
10 Yesu à puru jwumpe jwo a kwɔ̀ ke, ka u ná u cyelempyiibii kɛ ná shuunniŋi ná shiin
niŋkin niŋkin si yîri sùpyire sannte taan. Ka pire si sà a u yíbili u bàtaayi ɲwəhe na. 11 Ka u
u pi pyi: «Kani l'à yyaha tíi ná Kile Saanre e ná l'à ŋwəhə ke, yii á lire ɲcèŋ'à kan. Ŋka mpe
jwumpe puni ɲwəh'à ŋwəhə sùpyire sannte na. 12 Lire kurugo
“pi na Kile kapyiiŋkii wíi maa ɲcyé cyi ɲyaga,
pi na Kile jwumpe núru maa ɲcyé pu lógogo,
ɲaha na yɛ nde pi la ɲyɛ si zìi vyìinnɛ ke,
lire li ɲyɛ, mà núr'a sà piye kan Kile á,
bà pi kapegigii si mpyi si yàfa pi na mɛ*.”»
13 Ka Yesu si yi jwo pi á sahaŋki: «Yii aha mpyi yii ɲyɛ a ŋke bàtaage yyahe cè mɛ, di yii
sí yi saɲɲyi yyahe cè n-jwo yɛ? 14 Ɲɛɛnuguŋi u ɲyɛ Kile jwumpe jwufooŋi. 15 Kuni ɲwəge
na sùmashiŋi tacwug'à pa bê ke, kuru ku ɲyɛ mu à jwo sùpyire t'à Kile jwumpe lógo, kuru
tanuge e, ka Sitaanniŋi si pu wwû pi funŋ'i ke. 16 Kafaafoge ɲuŋ'i sùmashiŋi tacwug'à pa bê
ke, kuru ku ɲyɛ mu à jwo sùpyire t'à Kile jwumpe lógo, maa ntíl'a ɲɛɛ pu na ná funntange e ke.
17 Ŋka pu ɲyɛ a jà a ndìre le t'e mɛ, tire ɲwəmɛɛni kèngɛmɛ ɲyɛ a pɛn mɛ. Kawaa, lire ɲyɛ mɛ
yyefugo ká ti ta Kile jwumpe kurugo, ti maha fworo Kile kuni i. 18 Ŋgure shwəhəl'e sùmashiŋi
tacwug'à pa bê ke, kuru ku ɲyɛ mu à jwo sùpyire t'à Kile jwumpe lógo, 19 ka diɲyɛŋi karigii
funmpɛɛnre ná nàfuuŋi lage ná yaayi shiŋi puni lage si ti ta, ka tire sònŋəre si pu cwônrə, pu
ɲyɛ a jà a yasɛrɛ pyi mɛ. 20 Ɲìŋke niɲcɛnŋke na sùmashiŋi tacwug'à pa bê ke, kuru ku ɲyɛ mu
à jwo sùpyire t'à Kile jwumpe lógo maa ɲɛɛ pu na ke, tire sùpyire ti maha Kile ɲyii wuuni pyi.
Tire sùpyire na ɲyɛ sùmaseŋɛ fiige, sùmacire tà à sùmaŋi se mà nə beɲjaaga ná kɛ kɛ na, tà à
yasɛɛre pyi mà nə beetaanre taanre (60) na, tà à yasɛɛre pyi mà nə ŋkuu ŋkuu (100) na.»

Kile jwumpe na ɲyɛ fùkina fiige
(Luka 8.16-18)

21 Ka Yesu si núr'a jwo pi á: «Wà ɲyɛ na fùkina mîni si u le ɲcyígile yaaga ɲwəh'i mɛ, ŋka u
maha dùrugo yaage kà ɲuŋ'i. 22 Yii li cè, kyaa maha kyaa l'à ŋwəhə ke, cyire puni sí n-pa raa
ɲaa. Kyaa maha kyaa l'à yaa numpini i ke, lire là mú sì n-kwôro ɲcèmbaa mɛ. 23 Ŋgemu la ká
mpyi si karii yyaha cè ke, urufoo u u niŋgyigigii cyán sèl'e.»
24 Maa núr'à jwo pi á: «Kile jwumpe yii na núru ke, yii pu yaha yiye funŋ'i, ɲaha na yɛ Kile
sí yii kan n-tàanna ná yii lógoŋkanni i. Puru ɲwəhə na, u sí n-pa tà bâra yii niɲcente na. 25 Lire
tèni i, shin maha shin u na ɲcaa si Kile jwumpe yyahe cè ke, Kile sí là taha uru u niɲcempe
na. Ŋka shin maha shin u ɲyɛ u ɲyɛ na pu núru mɛ, nimbileni u à cè ke, lire sí n-pînni.»

Kile Saanre na ɲyɛ sùmapya fiige

26 Ka Yesu si núr'a jwo: «Kile Saanre à fworo nde kani kurugo: nàŋi wà u maha sùmashi
nûru u kɛrɛge e. 27 Uru nàŋ'à ŋɔ́ə numpilage e yo, u ɲyɛ ɲyii na canŋke e yo, sùmapyaŋi sí
n-fyîn, sùmacire sí raa lyɛge. Ŋka nàŋi sì pà cè lire pyiŋkanni i mɛ. 28 Ɲìŋke maha sùmaŋi
pyi u à fyîn, sùmacige ku maha fyânha a fworo, lire kàntugo sùmaɲcyahaŋk'a sì nta a fworo
sùmacige na, kàsanrage na sùmapyaŋi maha mpa fworo sùmaɲcyahaŋke na. 29 Sùmapyaŋi ká
lyɛ a nə u tɛgɛni na, nàŋi maha ntíl'a kɔ̀ənŋaŋi lwó na u kwùun, ɲaha na yɛ sùmakwəngigii
tèn'à nɔ.»

Kile Saanre maha sìi nimbilere maa mpêre
(Macwo 13.31-32, 34; Luka 13.18-19)

30 Ka Yesu si núr'a jwo: «Ná ɲaha shi i mii sí n-jà Kile Saanre tàanna yɛ? Ti ɲyɛ mu à jwo
ɲaha bɛ? 31 Ti na ɲyɛ mu à jwo mutaridi cige yasɛrɛ, nàŋi wà à sà ntemu nûgo u cikɔəge
e ke. Kuru cige pyàŋ'à yîlege cire sannte puni wuŋi na. 32 Ŋka u aha nûgo, u maha fyîn,

* **4:12** Ezayi 6.9, 10

maa yîri maha ntòro kaɲyɛge yawyɛɛre puni taan. Ku maha ŋkéɲyi yige, yire maha mpêe fo saɲcyɛɛnre maha ti shèere yaa yi mbyìmpe e.» 33 Ɲyɛ yire bàtaayi shiŋi niɲyahaya Yesu mpyi maha yu sùpyir'á mà tàanna ná ti yi ceŋkanni i. 34 Puru jwumpe shiŋi baare e, u mpyi na pabɛrɛ yu ná t'e mɛ. Ŋka u ná u cyelempyiibii kanni ká mpyi tèni ndemu i ke, u mpyi maha pu puni ɲwɔhe yu pi á.

Yesu à kafeebwɔhe yyéeŋɛ baŋi ɲuŋ'i
(Macwo 8.23-27; Luka 8.22-25)

35 Kuru canŋke yàkoŋke, ka Yesu si jwo u cyelempyiibil'á: «Wuu a sì baŋi kùŋke na.» 36 Ka pi i sùpyire cye yaha, maa ŋkàre ná Yesu i baŋi ɲuŋ'i, bakwooyi yabɛrɛ mpyi pi ɲwɔh'i. 37 Ka kafeebwɔhɔ si yîri na fwu, ka lwɔhe si wá na ɲcyânre na jyè bakwɔɔge e fo na ŋko si ku ɲî. 38 Yesu mpyi bakwɔɔge kàntugo yyére mà ɲùŋke taha ɲùntahaga na, na ŋwúuni. Ka pi i u ɲè maa jwo: «Cyelentuŋi, wuu na ŋko si ŋkwôro lwɔhe e, lire ɲyɛ a mu funŋɔ pɛn mà?» 39 U à ɲè ke, maa yîr'a fànha cyán kafɛɛge na, maa lwɔhe pyi ku tɛ̀ɛn. Ka kafɛɛge si yyére, ka lwɔhe si ntɛ̀ɛn siu! 40 Lire kàntugo ka Yesu si pi pyi: «Ɲaha na yii na fyáge amɛ yɛ? Ɲaha na yii sàha ŋkwɔ̀ a dá mii na mà yɛ?» 41 Ka u cyelempyiibii si fyá sèl'e, marii yi yu piy'á: «Jofoo u ɲyɛ ŋge nàŋi fo ka kafɛɛge ná lwɔhe si ntɛ̀ɛn u wuuni taan yɛ?»

5

Yesu à jínahii niɲyahamii kɔ̀r'a yige nàŋi w'e
(Macwo 8.28-34; Luka 8.26-39)

1 Ɲyɛ ka Yesu ná u cyelempyiibii si nɔ baŋi kùŋke na, wani Gadara shiinbii ɲyɛ. 2 Yesu à tîg'a fworo bakwɔɔge e ke, ka jínacyanŋi wà si ntíl'a fworo fanɲyi i*, maa mpa u ɲùŋɔ bê. 3 Uru nàŋi mpyi na shùun fanɲyi i. Sùpya sàha mpyi na sì n-jà u pwɔ mɛ, u mpyi maha u yapwoyi puni kwùun, ali yɔ̀rɔyi. 4 Tooyi niɲyahay'e, pi mpyi maha u cwôre, marii u tooyi ná u cyeyi pwu ná yɔ̀rɔy'e. Ŋka u mpyi maha yire puni kyɛɛge. Sùpyire puni fành'à pa ɲcyérɛ u e, maa u ɲya, maa u yaha wani. 5 Pìlaga bâra canŋa na, nàŋi mpyi maha ɲaare fanɲyi i, marii dùru ɲaɲyi ɲuŋ'i, marii ŋkwúuli, marii uye kúuli na fwóroge kafaayi na.

6 Mà u yaha puru na, u à tɛ̀ɛn tatɔɔnge e maa Yesu ɲya, maa fê a pa niŋkure sín u taan. 7 Maa jwo fànha na: «Yesu, Kileŋi nìɲyi wuŋi Jyaŋi, ɲaha shi ku ɲyɛ wuu ná mu shwɔhɔl'e yɛ? Mii na mu ɲáare, Kile kurugo, ma hà kawaa pyi na na mà dɛ!» 8 U à puru jwo, ɲaha kurugo yɛ Yesu mpyi a jínaŋi pyi na u fworo u e. 9 Ka Yesu si nàŋi yíbe u mɛge na, ka u u jwo: «Mii mɛge ɲyɛ Shiɲyahara, ɲaha na yɛ wuu à ɲyaha.» 10 Ɲyɛ ka jínacyanŋi si Yesu ɲáare fànha na na u àha pire kɔ̀re ɲjige lire kùluni i mɛ.

11 Ɲyɛ lir'à caakurumbwɔhɔ ta ku u lyî ɲaŋke kà numpɛngɛ na wani. 12 Ka jínabii si Yesu ɲáare sèl'e, na u pire yaha pire pi sà jyè kuru caakuruŋke e. 13 Ka u u ɲɛɛ. Ka pi i fworo nàŋi i maa sà jyè caabil'e. Lir'à pyi ke, ka caabii si sùrug'a yîri ɲaŋke numpɛnge na mà cwo cwo baŋi i. Pi mpyi a caalii kampwɔhii shuunni (2.000) kwɔ̀, ka pi puni si ŋkwôro lwɔhe e.

14 Ka caabii kàanmucyafeebii si fê a kàr'a sà a yi yu kànhe ná sishwɔnbugure puni i. Ka sùpyire si mpa lire kani wíi. 15 Pi à nɔ Yesu na ke, ka pi i nàŋi ɲya, ŋge e jínabii mpyi ke, u à tɛ̀ɛn u taan. Vàaɲyi na mpyi u na, u mpyi a tɛ̀ɛn tanuge e, ka pi i fyá.

16 Nde l'à jínacyanŋi ná caabii ta ke, mpiimu pi à lire ɲya ke, ka pire si sà a li yu na ntùuli sùpyir'á, fworoŋkanni na jínabil'à fworo nàŋi i maa jyè caabil'e ke. 17 Sùpyir'à puru jwumpe lógo ke, ka pi i wá na Yesu ɲáare sèl'e na u fworo pire kùluni i.

18 Yesu niɲjyiŋi bakwɔɔge e, nàŋi i jínabii mpyi ke, ka uru si u ɲáare sèl'e s'a ŋkɛ̀ɛge ná u e. 19 Ŋka Yesu ɲyɛ a ɲɛɛ mɛ, maa jwo: «Núru, ma a sì pyɛngɛ, kabwooni Kafooŋi Kile ɲùŋaare wuŋ'à pyi mu á ke, ma a sà lire yyaha jwo ma pyɛngɛ shiinbil'á.» 20 Ka nàŋi si ŋkàre, nde Yesu à pyi u á ke, mà sà a yire yu na mâre Dekapoli kùluni i. Lir'à sùpyire puni kàkyanhala.

Yesu à ceeŋi wà cùuŋɔ, maa Zharusi pworoŋi buwuŋi ɲè
(Macwo 9.18-26; Luka 8.40-56)

21 Yesu à núr'a baŋi jyiil'a kɛ̂ɛnŋɛ kùŋke sanŋke na ná bakwɔɔge e. U à fworo ke, ka shinɲyahara si mpa u kwûulo. Mà u yaha kuru cyage e, 22 ka Kile Jwumpe kàlambage ɲùŋufooŋi wà si nɔ wani, u mɛge mpyi Zharusi. U à Yesu ɲya ke, maa niŋkure sín u taan, 23 maa u ɲáare sèl'e: «Maye sanŋi yaha, mii pworoŋi wá na kuro caa, pa ma cyeyi taha u na, bà u si mpyi si ɲcùuŋɔ mɛ.» 24 Ka Yesu si yîr'a kàre ná u e, ka shinɲyahara si ntaha u fye e fo na u fwòoŋi.

25 Tire sùpyire shwɔhɔl'e ceeŋi wà mpyi wani, yyee kɛ ná shuunni funŋ'i, lùwuliŋkwombaayi mpyi u na. 26 U mpyi a kànha wempyiini taan, u cyeyaare mpyi a kwɔ̀, u à shà wempyii

* **5:2** Yahutuubii maha pi fanɲyi wwû kafaayi ɲuŋ'i. Pi maha ku ɲwɔge yal'a yaa fo maha tatɛɛnŋɔŋɔ yaa mú.

niɲyahamii yyére, ŋka pà ɲyɛ a sàa fworo yampe e mɛ, fo pu na nâare. 27 U à Yesu kyaa lógo ke, ka u u mpa sùpyire shwɔhɔl'e Yesu kàntugo yyére, maa bwɔ̀n u vàanɲyi na.

28 U mpyi na yu uye funŋ'i: «Mii aha bú jà a bwɔ̀n u vàanɲyi na, mii sí n-cùuŋɔ.» 29 U à bwɔ̀n Yesu vàanɲyi na ke, ka lùwuliŋkwombaayi si ntíl'a kwɔ̀, ka u u li cè uye e na ur'à cùuŋɔ. 30 Ka Yesu si ntíl'a li cè uye e na fànhe kà à fworo ur'e, maa yyaha kɛ̂ɛnŋ'a le sùpyire e, maa jwo: «Jofoo u à bwɔ̀n mii vàanɲyi na yɛ?» 31 Ka u cyelempyiibii si u pyi: «Mu ɲyii na ɲyɛ nte sùpyire puni na, t'à mu fɛnrɛ kàmpanɲyi puni na, maa núru na yíbili na jo u à bwɔ̀n mu na yɛ?» 32 Lire ná li wuuni mú i, ka Yesu si wá na wíi na mâre sùpyire shwɔhɔl'e, ŋge u à bwɔ̀n u na ke, si uru cè. 33 Ceeŋi u mpyi a bwɔ̀n u na ke, ur'à fyá fo na ɲcyɛ̂ɛnni, nde l'à u ta ke, u à lire cè, ka u u mpa niŋkure sín Yesu yyaha na, maa sèeŋi puni jwo u á. 34 Ka Yesu si u pyi: «Na pworo, mu dániyaŋ'à mu shwɔ mpe yampe na, ta sì yyeɲiŋke ná fɛrɛmpe e.»

35 Mà u yaha puru jwumpe na, pìl'à yîri ɲùŋufooŋi Zharusi pyɛnge e mà pa yi jwo Zharusi á: «Kile wuuni na wá à nɔ mu pworoŋi na. Ma hà núru cyelentuŋi yaha u uye kànha u a ma mɛ.» 36 Ŋka Yesu ɲyɛ a puru jwumpe lwɔ́ a wíi mɛ, maa yi jwo nàŋ'á: «Ma hà raa fyáge mɛ, dá mii na kanna.» 37 Ka pi i yîri na ŋkɛ̀ɛge Kile Jwumpe kàlambage ɲùŋufooŋi yyére. Yesu ɲyɛ a ɲɛɛ sùpyaŋi wabɛrɛ u kuni bínni ná ur'e mɛ, fo Pyɛrì ná Yakuba ná u cìnmpworonaŋi Yuhana. 38 Pi à nɔ ɲùŋufooŋi pyɛnge e ke, ka Yesu si shinɲyahara ɲya ti i ɲyàha na wùruge tiye e, marii myahigii súu marii kwuuyi wàa. 39 U à jyè ke, ka u u pi pyi: «Ŋaha kurugo yii na tùpyaagii wàa marii myahigii súu yɛ? Pyàŋi ɲyɛ a kwû mɛ, u na ŋwúuni!» 40 Ka pi i wá na ɲcyàhali u na. Ka u u pi yige ntàani na. Bage e pyàŋi mpyi a sínni ke, ka u u jyè wani ná pyàŋi sifeebii ná u cyelempyiibii taanreŋi i.

41 Maa pyàŋi buwuŋi cû u cyɛge na, maa yi jwo u á pi shɛɛnre e: «Talita kumi!» Lire ɲwɔhe ku ɲyɛ: «Mii pworoŋi, ta núru, yîri!» 42 Kuru cyage mujye e, ka pùcwoŋi si yîri na ɲaare, u mpyi yyee kɛ ná shuunni. Ka lire si sàa pi puni kàkyanhala. 43 Ka Yesu si yi jwo a waha pi á na pi àha ŋkwɔ̀ wà yaha u nde kani cè mɛ, maa pi pyi na pi ɲjyì kan u á.

6

Yesu kànhe shiinbil'à cyé u na
(Macwo 13.53-58; Luka 4.16-30)

1 Lire kàntugo Yesu à núr'a kàre u tukanhe Nazarɛti i, u cyelempyiibii mpyi u fye e. 2 Canŋɔŋk'à pa nɔ ke, ka u u wá na sùpyire kâlali Kile Jwumpe kàlambage e. Lir'à u lógofeebii niɲyahamii kàkyanhala, ka pi i wá na ŋko: «Nte yákilifente ti ɲyɛ u á ke, ná ɲcyii kakyanhala karigii u na mpyi ke, taa u à jà a cyire puni ta ke? 3 Taha cíkyanganŋi bà u ɲyɛ u wi mɛ? Mariyama pyìibii pi ɲyɛ Yakuba ná Zhoze ná Zhude ná Simɔ ná pùcɛribii pi ɲyɛ naha kànhe e ke, pire mpii yyaha wuŋi bàl'à?» Ŋyɛ tire sɔ̀nŋɔr'à nâara a pi pyi pi a ɲùŋo tugo Yesu na.

4 Ka Yesu si jwumpe lwɔ́ maa jwo pi á: «Kile tùnntunŋɔ maha le ɲjire e cyeyi puni i, fo u cìnmpyiibii ná u tukanhe ná u tupyɛnge yɛ.» 5 Pi ɲyɛ a dá Yesu na mɛ, lir'à u sige u ɲyɛ a kakyanhala karii niɲyahagii pyi wani mɛ. U à u cyeyi taha yamii niŋkin niŋkin na, maa pire cùuŋɔ. 6 Pi dánabaare Yesu na, lir'à u kàkyanhala. Ka u u wá na kàlaŋi pyi na ntùuli kuru kàmpanŋke kànyi na.

Yesu à u cyelempyiibii tun pi sà a Kile jwumpe yu
(Macwo 10.5-15; Luka 9.1-6)

7 Lire kàntugo ka Yesu si u cyelempyiibii kɛ ná shuunniŋi yyere na ntunni shuunni shuunni pi sà a Kile jwumpe yu. Maa fànhe kan pi á mú, pi a jínabii kòre pi a yige pifeebil'e. 8 Maa yi jwo pi á: «Fo kàbii bà mɛ, yii àha yaage kabɛrɛ lwɔ́ raa ŋkɛ̀ɛge kuni i mɛ, yii àha yalyire lwɔ́ mɛ, yii àha boro lwɔ́ mɛ, yii àha wyérɛ lwɔ́ nde dufaabil'e mɛ. 9 Yii tanhanya lwɔ́, ŋka yii àha vàanntiɲyi shuunni lwɔ́ mɛ.»

10 U à kwɔ̀ maa pi pyi: «Yii aha ŋkàre kànha maha kànha na, ka wà si ɲɛɛ yii sunmbage na ke, yii à yaa yii pi tèɛn wani fo mà sà yaa ná yii tèekani i. 11 Ŋka yii aha ŋkàre cyage k'e, ka pi i yii sunmbage cyé, maa mpyi pi ɲyɛ a ɲɛn'a yii jwumpe lógo mɛ, yii nivworobii kuru kànhe e, yii yii tooyi bambaŋi kwòro kwòr'a wu wani, lir'à kajwuu kwɔ̀ kuru kànhe shiin na.»

12 Ka pi i ŋkàr'a sà a Kile jwumpe yu sùpyir'á, na pi pi toroŋkanni kɛ̂ɛnŋɛ. 13 Marii jínacyaanbii niɲyahamii jínahii kòre na yige pi e, marii yamii niɲyahamii tìri ná sìnmpe e marii Kile ɲáare, ka pi i wá na ɲcùuŋi.

Yuhana Batizelipyiŋi kwùŋkanni
(Macwo 14.1-12; Luka 9.7-9)

14 Lire tèni i, Yesu mɛg'à fworo cyeyi puni i, ka saanŋi Erɔdi si u kyaa lógo. Pìi mpyi na ŋko: «Yuhana Batizelipyiŋi u à ɲɛ̀ a fworo kwùŋi i, lire kurugo u à jà na kakyanhala karigii pyi amɛ.» 15 Pìi sí i ŋko na Kile tùnntunŋiEli u à núr'a pa, pìi mú sí i ŋko na tèecyiini Kile tùnntunŋi wà u à ɲɛ̀ a fworo kwùŋi i.

16 Erədi à cyire karigii lógo ke, maa jwo: «Yuhana Batizelipyiŋi ɲùŋke mii à pyi pi à kwɔ̀n
ke, uru u à ɲɛ̀ a fworo kwùŋi i.»
17-18 Yii li cè na Erədi mpyi a u sìɲɛɛŋi Filipi cwoŋi kwɔ̀n a lwɔ́ mà pyi u cwo. Uru ceeŋi
mɛge na mpyi Erədiyadi. Lire e ka Yuhana si yi jwo Erədi á na u ɲyɛ a yaa u u sìɲɛɛŋi cwoŋi
shwɔ u na mɛ. Ka puru jwumpe si waha Erədi na, ka u u pi pyi pi à Yuhana cû a le kàsuŋi i.
19 Ka Erədiyadi lùuni mú si yîri, maa wá na boŋkanni caa Yuhana na. Ŋka u yabiliŋi mpyi
na sì n-jà mɛ. 20 Erədi mpyi na fyáge Yuhana na, ɲaha na yɛ u mpyi a cè na Yuhana à tíi
maa mpyi Kile sùpya. Lire kurugo u mpyi a yaha u na. Erədi n'a mpyi a u mɛjwuuni lógo, u
funŋke mpyi maha mpɛn. Lire ná li wuuni mú i, Yuhana jwumpe mpyi maha ntáan u á.
21 Ŋyɛ Erədi canzeg'à pa mâhana a nɔ lire yyeeni ke, ka u u kataan bégele u wwoɲɛɛbii
ná sòrolashiibii ɲùŋufeebii ná Galile kùluni shinbwoobii mɛɛ na. Kuru canŋke Erədiyadi sí u
nimpyiini pyi Yuhana na. 22 Erədiyadi mpyi a nàmbage lèŋɛ saaŋ'á ná pùceebilini ndemu
i ke, mà sùpyire yaha kataanni na, lir'à jyè na ŋkwôhɔli, ka li kyaa si ntíl'a táan Erədi ná u
shinyyerebil'á. Ka saanŋi si jwo pùceebilin'á: «Yaage na mu na ɲcáa ke, ku cyêe, mii sí ku kan
mu á.» 23 Maa ŋkâa pùceebilin'á, na u aha yaaga maha yaaga ɲáare ur'á ke, uru sí ku kan u á,
ali u niɲarege méɛ k'à bɛ̂ uru kìni taaga niŋkin na. 24 Ka pùceebilini si fworo ntàani na, maa
u nuŋi yíbe: «Ŋaha mii à yaa mii u ɲáare yɛ?» Ka nufooŋi si u pyi: «Yi jwo u á na u Yuhana
Batizelipyiŋi ɲùŋke kan ma á.»
25 Kuru cyage mujye e, pùceebilin'à fyâl'a jyè saannŋi yyére maa yi jwo u á: «Mii la ɲyɛ mà
Yuhana Batizelipyiŋi ɲùŋke kwɔ̀n a le ŋkunan'i mà kan na á numɛ.» 26 Puru jwump'à saaŋŋi
yyahe tanha sèl'e, ŋka mà u yaha u à kâa pùcwoŋ'á u shinyyerebii ɲyii na, u la sàha mpyi si
ɲcyé mɛ. 27 Kuru tanuge e, ka u u sòrolashiŋi wà tun u sà Yuhana ɲùŋke kwɔ̀n, u a ma. Ka uru
si ŋkàre kasubage e mà sà Yuhana ɲùŋke kwɔ̀n, 28 mà le ŋkunan'i mà pa ŋkan pùceebilin'á, ka
uru sà ŋkan u nuŋ'á.
29 U cyelempyiibil'à u mbòŋi kyaa lógo ke, maa mpa u lwɔ́ a sà ntò.

Yesu à shiin kampwɔhii kaŋkuro ɲwɔ cya
(Macwo 14.13-21; Luka 9.10-17; Yuhana 6.1-14)

30 Ŋyɛ Yesu tùnntunmpil'à piye bínni u taan, maa pi kapyiiŋkii puni ná pi kàlaŋi nimpyiŋi
puni jwo u á. 31 Sùpyiibii nimpaampii ná niŋkaribii mpyi a ɲyaha a tòro, fo mà Yesu ná u
cyelempyiibii sige yalyire na, ka u u yi jwo pi á: «Yii a wá wuu yîri naha, wuu raa sì wuu
mɛge cyage sige e, yii i sà ŋɔ̀ wani.»
32 Ka pi i bakwɔɔge lwɔ́ mà kàre pi mɛge cyage e sige e. 33 Shinɲyahara à pi niŋkaribii ɲya
mà pi cè. Ka kuru cyage kàmpanŋɲyi kànyi shinɲyahara si fê à núr'a sà pi caanra sige e.
34 Yesu à fworo bakwɔɔge e mà pi ɲya pi à ɲyaha sèl'e ke, ka pi ɲùŋaare si u ta sèl'e, ɲaha na
yɛ pi mpyi mu à jwo mpàa pi ɲyɛ piye ɲùŋɔ kurugo. Ka u u wá na pi kâlali karii niɲyahagii na.
35 U cyelempyiibil'à tèni ɲya li i ntùuli ke, ka pi i file u na maa jwo: «Cyelentuŋi! Sige funŋke
e wuu ɲyɛ, canŋke s'à kwɔ̀ a kwɔ̀. 36 Sùpyire cye yaha t'a sì sishwɔnbugure ná kànyi na, ti sà
yalyire cya a shwɔ.» 37 Ka Yesu si pi pyi: «Yii yabilimpii pi pi kan pi lyî.» Ka pi i u pyi: «Wuu
méɛ ká ŋkàr'a sà shin niŋkin canmpyaa ŋkwuu shuunni (200) báara sàra tèg'a bwúuru shwɔ
mà pa ŋkan pi á, uru sí n-jà pi ta la?» 38 Ka Yesu si núr'a pi yíbe: «Yii sà wîi! Bwúuru ɲùɲyi
jùuli yi wá yii á yɛ?» Ka pi i sà kàanmucyaga pyi, maa mpa Yesu pyi na bwúuru ɲùnyɔ kaŋkuro
ná fyapyaa shuunni yi wá wani.
39 Ŋyɛ ka Yesu si u cyelempyiibii pyi na pi sùpyire tìŋɛ tìŋɛ, kuruyo kuruyo ɲyèpuruge ɲuŋ'i.
40 Ka pi i ntɛ̀ɛn shiin ŋkuu ŋkuu (100) ná shiin beeshuunni ná kɛ kɛ kuruɲyi i. 41 Ka Yesu si
bwúuru ɲùɲyi kaŋkuruŋi ná fyapyaagii shuunniŋi lwɔ́ u cyeyi i, maa yyahe yîrige nìɲyiŋi i
maa fwù kan Kile á yi kyaa na. U à kwɔ̀ ke, maa bwúuruŋi ná fyapyaagii kwɔ̀n kwɔ̀n mà
kan u cyelempyiibil'á pi à táa sùpyire na. 42 Sùpyire ti mpyi wani ke, tire pun'à lyî a tìn.
43 Bwúuruŋi ná fyaabii paanyi y'à kwôro ke, yire mpyi a shàhii kɛ ná shuunni ɲî. 44 Mpii
pi à lyî ke, pire nàmbaabii kanni mpyi shiin kampwɔhii kaŋkuro (5.000).

Yesu à ɲaara lwɔhe ɲuŋ'i
(Macwo 14.22-23; Yuhana 6.16-21)

45 Ŋyɛ lire ɲwɔhɔ na, mà Yesu yaha u u sùpyire cye yare, u à u cyelempyiibii pyi pi à jyè
bakwɔɔge e, maa baŋi jyiile u yyaha na, Bɛtisayida kànhe yyére. 46 Yesu à ti cye yaha ke, maa
ŋkàr'a sà Kile ɲáare ɲaŋke kà na. 47 Numpilag'à wwɔ̀ mà u cyelempyiibii ta bakwɔɔge e baŋi
niŋke e, uru kanni u mpyi ɲìŋke na. 48 Numpilyage na, kafɛɛge mpyi na pi bêni, ka Yesu si li
ɲya na pi à kànha bakwɔɔge mpuruŋi taan. Pi sàha mpyi na jìn'a ku pyi ku u ŋkɛ̀ɛge fwɔfwɔ
mɛ. Ka Yesu si yîri na ɲaare na ŋkɛ̀ɛge pi fye e lwɔhe ɲuŋ'i. U à byanhara pi na ke, ka u la
si mpyi s'a ntùuli pi ŋkere na. 49 Ŋka pi à u nimpaŋi ɲya lwɔhe ɲuŋ'i ke, pi mpyi na sônnŋi na
buŋi wà fwɔ̀ngɔ ki, ka pi i yîri na kwuugii wàa, 50 ɲaha na yɛ pi puni ɲyii mpyi u na, pi puni
zòompii mpyi a kwɔ̀n. Ka Yesu si ntíl'a jwumpe lwɔ́ maa pi pyi: «Yii yákilibii tìŋɛ, yii àha vyá
mɛ, mii wi.»

51 Ka u u jyè bakwɔɔge e pi fye e, ka kafɛɛge si ntíl'a yyére. Lir'à pi puni kàkyanhala fo pi
funŋɔ jwump'à kwɔ̀. 52 Pi ɲyɛ a mpyi a cè supyishiŋi u ɲyɛ Yesu mɛ. Kakyanhani u à pyi mà
bwúuruɲyahage kan sùpyir'á ke, lir'à pyi pi ɲyii na, ŋka pi funɲyi mpyi a múgo mɛ.

Yesu à yamii cùuŋɔ Zhenɛzarɛti kàmpanŋyi na
(Macwo 14.34-36)

53 Ŋyɛ Yesu ná u cyelempyiibil'à baŋi jyiile ke, maa nɔ Zhenɛzarɛti kùluni i, maa bakwɔɔge
yyéeŋɛ baŋi ɲwɔge na. 54 Pi à fworo bakwɔɔge e ke, ka sùpyire si Yesu ɲya a cè, 55 maa ŋkàre
cyeyi puni i mà sà a Yesu mpaŋi kyaa yu. Cyaga maha cyag'e pi mpyi a u kyaa lógo ke,
pi mpyi maha ma ná yampil'e na yîri kàmpanŋyi puni na, pi yasinniɲyi ɲuŋ'i. 56 Yesu n'a
mpyi a nɔ cyaga maha cyag'e ke, kànbwɔhɔ yo, kànbilere yo, sishwɔn bùguro yo, sùpyire mpyi
maha mpa ná yampil'e maha mpa yaha tafage e, marii u ɲáare na u pi yaha pi a bwùun u
vàanntinŋke zhwɔ̀ɔre na kanna. Yampii pi mpyi maha bwùun u na ke, pire puni mpyi maha
ɲcùuŋi.

7

Karigii cyi ɲyɛ na wuu ɲwɔ́re Kile yyahe taan ke
(Macwo 15.1-20)

1 Kile Saliyaŋi cyelentiibii pìi mpyi a yîri Zheruzalɛmu kànhe e, ka pi ná Farizhɛɛnbii si
sà bínni Yesu taan. 2 Maa li kàanmucya mà li ɲya na u cyelempyiibii mpyi na lyî ná cyeyi
niɲwɔhɔyi i Kile yyahe taan, ɲaha na yɛ pi ɲyɛ a yi jyè mà tàanna ná Yahutuubii làdaabil'e mɛ.
3 Farizhɛɛnbii ná Yahutuubii sanmpii n'a mpyi na sí raa lyî, pi mpyi maha cyeyi yal'a jyè a
fíniŋɛ Kile yyahe taan mà tàanna ná pi tulyeyi làdaabil'e. 4 Lire pyiŋkanni na, pi n'a mpyi a yîri
caange na, pi mpyi maha wìli maha piye fíniŋɛ Kile yyahe taan mà tàanna ná làdaabil'e, maa
nta a lyî. Làdaabii pìi saha na mpyi yaayi ɲjyìŋi kyaa na, mu à jwo: fùnɲcwoyi ná pwoore
cwɔhigii ná dàɲyɛŋi yaayi ná yatɛɛnɲyi.
5 Ka Farizhɛɛnbii ná Kile Saliyaŋi cyelentiibii si Yesu yíbe: «Ŋaha na mu cyelempyiibii
ɲyɛ na wuu tulyeyi làdaabii* kurigii ɲaare mà yɛ? Ŋaha na pi ɲyɛ na cyeyi jyí mà tàanna
ná làdaabil'e maa nta na lyî mà yɛ†?» 6 Ka Yesu si pi pyi: «Yii pi à fyìnmɛ tò wwomɔ na ke!
Kile tùnntunŋi Ezayi mpyi a jwumpe mpemu jwo yii kyaa na ke, pur'à sàa pyi sèe. L'à séme
Ezayi séməŋi i na Kile à jwo:
"Nte sùpyire na mii pêre ɲwɔyi i kanna,
mà li ta pi zòompii laag'à tɔɔn mii na.
7 Pi na mii pêre tawage e,
ɲaha na yɛ kàlaŋi pi ɲyɛ na ŋkaan ke,
ur'à lwó a pwɔ sùpyire làdaabii karigii na‡."»
8 Ka Yesu si núr'a yi jwo pi á: «Yii à cyé Kile toŋi na, maa ntaha sùpyire làdaabii fye e. 9 Yii na
sônŋi na yii tànga na ɲyɛ mà cyé Kile toŋi na, maa ntaha yii yabilimpii làdaabii fye e. 10 Kile
tùnntunŋi Musa à jwo na "Ma tuŋi ná ma nuŋi pêe, ŋgemu ká jwumpimɛ jwo a wà u tuŋi, lire
ɲyɛ mɛ u nuŋi na ke, urufoo sí n-bò§." 11-12 Ŋka yii pi ke, yii na sùpyire kâlali ŋge làdaŋi na, u
mɛge ɲyɛ Kɔrɔban. Sùpya ká jwo na uru nàfuuŋi na ɲyɛ Kɔrɔban, lire ɲwɔhe ku ɲyɛ na ur'à
u kan Kile á, na fànhe saha ɲyɛ uru na u u sifeebii tègɛ mɛ. 13 Lire pyiŋkanni na, yii làdaabii
kurugo, Kile jwump'à pyi kaɲwɔɔ baa sùpyire ɲyii na, ŋka lire kanni bà mɛ, yii na cyire ɲcyii
karigii shiŋi niɲyahagii pyi.»
14 Puru ɲwɔhɔ na, Yesu à núr'a sùpyire yyere, maa yi jwo t'á: «Yii puni, yii niŋgyigigii múgo,
yii i na jwumpe lógo, yii i pu yyaha cè sèl'e. 15 Yaayi yi na jyìi sùpyaŋi funŋke e ke, kuru kà ɲyɛ
a sìi na jìn'a u ɲwɔ́hɔ mɛ. Ŋka ɲjemu yi na fwore sùpyaŋi funŋke e ke, yire yi maha sùpyaŋi
ɲwɔ́hɔ Kile yyahe taan. [16 Ŋgemu la ká mpyi si karii yyaha cè ke, urufoo u u niŋgyigigii cyán
sèl'e.]»
17 Tèni i Yesu à yîri sùpyire taan mà jyè bage e ke, ka u cyelempyiibii si u yíbe lire tàanlini
ɲwɔhe na. 18 Ka u u pi pyi: «Yii yabilimpii, ali numɛ yákilitan ɲyɛ yii á mà? Mpe mii na yu ke,
yii ɲyɛ na puru núru mà? Yaaga maha yaaga k'à yîri cyíinŋi na mà jyè sùpyaŋi funŋke e ke,
kuru sì n-jà u ɲwɔ́hɔ mɛ. 19 Tire nte yalyire ɲyɛ na jyè sùpyaŋi zòmbilini funŋke e mɛ, lage e
ti maha jyè, lire kàntugo, urufoo ká shà yaare e, ti maha fworo.» Pure jwumpe cye kurugo,
Yesu à li cyêe na yalyire pun'à fíniŋɛ.

---

* **7:5** wuu tulyeyi làdaabii: Saliyaŋi Kile mpyi a kan Musa á ke, Kile Saliyaŋi cyelentiibii mpyi a wà bâra uru na. Saliyaŋi pi à bâra Musa wuŋi na ke, uru ná Musa wuŋi puni mpyi a tàanna pi ɲyii na. † **7:5** Yahutuubii n'a mpyi na sí raa lyî, pi mpyi maha pi cyeyi jyè jyiŋkanni là na maa sônŋi na lire jyiŋkanni maha pire fíniŋɛ Kile á. Mà tàanna ná Ɛkizodi 30.18-21 i, Kile sáragawwuubii kanni pi mpyi a yaa pi a lire pyi, ŋka Farizhɛɛnbil'à jwo na shin maha shin u ɲyɛ na Kile pêre ke, na pire pun'à yaa ná l'e. ‡ **7:7** Ezayi 29.13 § **7:10** Ɛkizodi 20.12; Duterenɔmu 5.16 Ɛkizodi 21.17; Levitiki 20.9

20 U a jwo: «Ŋcyii cyi ɲyɛ sùpyaŋi zòŋi na ke, cyire cyi maha u ɲwɔ́hɔ Kile yyahe taan. 21 Ŋaha
kurugo yɛ sònnɔpeere maha fwore sùpyaŋi zòmbilini i, mu à jwo tasinnage kɛgɛmɛ karigii ná
nàŋkaage ná supyibuuni ná 22 jacwɔɔre ná ntiimbaaŋi ná pege ná nàɲwɔhɔre ná silegebaare
ná ɲyipɛɛnni ná jwoore ná yàmpeente ná funŋɔbaare. 23 Cyire ɲcyii kapegigii cyi ɲyɛ na
fwore zòmbilini i ke, cyire cyi maha sùpyaŋi ɲwɔ́hɔ Kile yyahe taan.»

Supyishiŋi sanŋi cwoŋi wà à dá Yesu na
(Macwo 15.21-28)

24 Ka Yesu si yîri wani mà kàre Tiri ná Sidɔn kànyi kàmpanŋke na. U à nɔ wani ke, maa jyè
bage k'e. U la ɲyɛ a mpyi wà sì uru kyaa cè mɛ. Ŋka u ɲyɛ a jà a ŋwɔhɔ mɛ. 25-26 Ka ceeŋi wà
si u kyaa lógo, maa ntíl'a pa niŋkure sín u fere e. Uru ceeŋi mpyi Yahutu mɛ, u mpyi na yîri
Sirofenisi kùluni i*. Jínaŋi wà mpyi u pworoŋi i, ka u u Yesu ɲáare na u u kɔ̀r'a yige u e. 27 Ka
Yesu si ceeŋi pyi: «Yyére nàŋkopyire si lyî a tìn fɔlɔ, ɲaha na yɛ mà nàŋkopyire yalyire lwɔ́ a wà
pwunmpyir'á, lire ɲyɛ a ɲwɔ mɛ.» 28 Ka ceeŋi si u pyi: «Kafooŋi, yire ɲyɛ sèe, ŋka pwuunbii pi
maha ntèn tàbalaŋi ɲwɔh'i ke, pire maha nàŋkopyire yalyire paanre lyî.» 29 Ka Yesu si yi jwo
u á: «Mu ɲwɔshwɔɔr'à ɲwɔ, mu sí n-jà núru pyɛngɛ, mii à jínaŋi yige mu pworoŋi i.» 30 Ka u
u núr'a kàre pyɛngɛ mà sà pyàŋi ta u à sínni yasinniŋke na, jínaŋi mpyi a fworo u e.

Yesu à nàŋi wà niŋgyigii múgo

31 Ka Yesu si yîri Tiri ná Sidɔn kànyi kàmpanŋke na, maa ŋkàre Galile baŋi kàmpanŋke na,
maa sà jyè Dekapoli kùluni i. 32 Ka pi i shà ná nàŋi w'e u yyére. Uru nàŋi mpyi ɲùɲcunnɔ,
jwumpe s'à waha u á mú sèl'e. Ka pi i Yesu ɲáare na u u cyɛge taha u na, bà u si mpyi si
ɲcùuŋɔ mɛ.

33 Ka Yesu si nàŋi cû mà yîri sùpyire taan mà kàre tatɔɔnge e. Kuru cyage e, u à kampeeni le
u niŋgyigigil'e, maa ntilwɔhe ta u ɲjini na. 34 Maa ɲùŋke dùrugo kileŋi i, maa ŋɔ̀ a kùuŋɔ, maa
jwo: «Efata» lire ɲwɔhe ku ɲyɛ: «Yii múgo!» 35 Lire tèni mujye e, ka niŋgyigigii mú shuunni si
múgo, ka ɲjini mú si sànha. Ka u u wá na ntíili na yu.

36 Yesu à núr'a pa sùpyire cyage e ke, maa yi jwo a waha pi á, na pi àha sùpyaŋi wabɛrɛ yaha
u yi cè mɛ. Ŋka u jwump'à pyi kee p'à pi nâara, ka pi i ntíl'a sà a pu yu na ntùuli. 37 Sùpyire ti
mpyi wani ke, li mpyi a pire puni kàkyanhala sèl'e, ka pi i wá na ŋko: «Karigii niɲcɛnŋkii kanni
u na mpyi. U maha ɲùɲcunnibii pyi pi i núru, maa búbuubii pyi pi i yu!»

8

Yesu à shiin kampwɔhii sicyɛɛre ɲwɔ cya
(Macwo 15.32-39)

1 Canŋka shinɲyahara à pa bínni Yesu taan sahaŋki, yalyire sí ɲyɛ a mpyi pi á mɛ, ka Yesu
si u cyelempyiibii yyere maa jwo: 2 «Ŋke supyikuruŋke ɲùɲaare naha mii na sèe sèl'e, pi
canŋke taanre woge ku ɲyɛ naha mii taan, yalyire ɲyɛ pi á mɛ. 3 Mii aha pi kategе wuubii
yaha a kàre pi kànyi na, pi fànhe sí n-kwɔ̀ kuni na, ɲaha na yɛ pi pìi tayiriy'à tɔɔn.» 4 Ka u
cyelempyiibii si u yíbe: «Taa nte sùpyire puni tìntin yalyire sí n-ta naha ŋke síwage e ke?» 5 Ka
Yesu si pi yíbe: «Bwúuru ɲùnyɔ jùuli yi wá yii á yɛ?» Ka pi i jwo: «Baashuunni.»

6 Ka u u sùpyire pyi t'à tɛɛn ɲìŋke na. Maa bwúuru ɲùɲyi baashuunniŋi lwɔ́, maa fwù kan
Kile á yi kyaa na, maa yi kwɔ̀n kwɔ̀n mà kan u cyelempyiibil'á pi táa sùpyire na, ka pire si u
táa pi na. 7 Fyapyire mú na mpyi wani, ka Yesu si tire lwɔ́, maa fwù kan Kile á ti kyaa na,
maa tire mú kan u cyelempyiibil'á pi táa sùpyire na. 8 Kuru supyikuruŋk'à lyî a tìn, ka pi i
ŋkwɔ̀ maa saanya baashuunni ɲî ɲjyìpaanyi na. 9 Pi mpyi a shiin kampwɔhii sicyɛɛre (4.000)
kwɔ̀. Lire kàntugo ka Yesu si pi yaha a kàre.

Farizhɛɛnbil'à jwo na Yesu u kyaa pyi, nde l'à li cyêe na u à fworo Kile e ke
(Macwo 16.1-12)

10 Ka Yesu ná u cyelempyiibii si ntíl'a jyè bakwɔɔge k'e mà kàre Dalimanuta kùluni i. 11 Pi
à nɔ ke, ka Farizhɛɛnbii pìi si mpa Yesu ɲwɔge waha. Pi à jwo na u kani là pyi u cyêe pire na
ndemu l'à li cyêe u à fworo Kile e ke. Kànhaŋa pi mpyi a cyán Yesu na. 12 Lir'à pɛn u e ke, ka
u u ŋɔ̀ a kùuŋɔ fànhe na, maa jwo: «Ŋaha na nte sùpyire ɲyɛ na kacyeele caa mii á yɛ? Sèeŋi
na mii sí yi jwo yii á, là sì n-cyêe ti na mɛ.» 13 Ka u ná u cyelempyiibii si yîri pi taan mà jyè
bakwɔɔge e, maa baŋi jyiile.

14 Ka u cyelempyiibii funŋɔ si wwɔ̀ yalyire na, bwúuru ɲùŋɔ niŋkin kanna ku mpyi pi á
bakwɔɔge e. 15 Ka Yesu si yi jwo a waha pi á: «Yii a yiye kàanmucaa Farizhɛɛnbii ná Erɔdi
bwúuruŋi yîrigeyirige yaani na.» 16 Ka u cyelempyiibii si pi funɲyi cya puru jwumpe na,
maa jwo piye shwɔhɔl'e: «Bà wuu à pyi wuu ɲyɛ a pa ná bwúuru i mɛ, lire e u à mpe jwo bɛ?»

---

* **7:25-26** Ŋge ceeŋ'à fworo supyishiŋi w'e, ŋgemu u mpyi a fyânha a pyi Izirayɛli shiinbii zàmpɛnmii ke.

17 Ŋyɛ Yesu à pa pi kununŋke ɲwɔhe cè ke, maa jwo: «Ŋaha kurugo bwúuruŋi wuun'à yii funŋɔ wwòoŋɔ yɛ? Ali numɛ yii yákilibii sàha ŋkwɔ a múgo mà? Yii funɲyi saha à tò la? 18 Ŋyiigii na ɲyɛ yii á, yii ɲyɛ na ɲaa mà? Niŋgyigigii na ɲyɛ yii á, yii ɲyɛ na núru mà? Yii funɲyi ɲyɛ na ɲcwu kyaa na mà? 19 Cannŋke mii à bwúuru ɲùɲyi kaŋkuruŋi kwɔn kwɔn mà kan shiin kampwɔhii kaŋkuruŋ'á (5.000) ke, pi lyìŋkwooni kàntugo, shàhigii jùuli yii à ɲî bwúuru kwɔɔnre na yɛ?» Ka pi i jwo: «Kɛ ná shuunni.» 20 «Lire kàntugo cannŋke mii à bwúuru ɲùɲyi baashuunniŋi tɛ̀g'a shiin kampwɔhii sicyɛɛreŋi (4.000) ɲwɔ cya à de? Pi lyìŋkwooni kàntugo, saanyi jùuli yii à ɲî bwúuru kwɔɔnre na yɛ?» Ka pi i jwo: «Baashuunni.» 21 Ka Yesu si pi pyi: «Ali numɛ, yii funɲyi sàha ŋkwɔ a múgo mà?»

Yesu à fyinŋi wà cùuŋɔ

22 Puru ɲwɔhɔ na, Yesu ná u cyelempyiibil'à kàre Bɛtisayida kànhe e. Pi à nɔ wani ke, ka pi i mpa ná fyinnaŋi w'e, maa Yesu ɲáare na u bwɔ̀n u na. 23 Ka Yesu si u cû cyɛge na, maa ŋkàre kànhe kàntugo, maa sà u ntilwɔhe tɛ̀g'a u ɲyiigii cwuugo, maa cyeyi cyígile cyi na. U à pa cyeyi láha tèni ndemu i ke, maa u yíbe: «Mu wá na yaaga ɲaa la?» 24 Ka nàŋi si ɲyiigii múgo maa jwo: «Mii naha na sùpyire ɲaa, ŋka ti naha mu à jwo cire ti ɲaare.»

25 Ka Yesu si núr'a cyeyi cyígile u ɲyiigii na, tèni i u à pa yi láha ke, ka nàŋi si uye ta u à cùuŋɔ, fo u na ɲaa na ɲcwúu. 26 Ka Yesu si u pyi u núru, u a sì pyɛngɛ, u sàha bú ntòro kànhe e mɛ.

Pyɛri à jwo na Kile Niɲcwɔnrɔŋi u ɲyɛ Yesu
(Macwo 16.13-20; Luka 9.18-21)

27 Yesu ná u cyelempyiibil'à wá na ŋkɛ̀ɛge Sezare Filipi kùluni kànyi na. Mà pi yaha kuni na, ka u u pi yíbe: «Sùpyire na mii sônŋi jofoo yɛ?» 28 Ka pi i u pyi: «Pìi wá na ŋko Yuhana Batizelipyiŋi u ɲyɛ mu, pìi sí i ŋko na Kile tùnntunŋi Eli u ɲyɛ mu, pìi mú sí i ŋko na Kile tùnntunmpii sanmpii pi à tòro ke, na uru wà u ɲyɛ mu.» 29 Ka Yesu si pi pyi: «Yii de? Jofoo yii ɲyɛ na mii sônŋi yɛ?» Ka Pyɛri si u pyi: «Kile Niɲcwɔnrɔŋi u ɲyɛ mu.» 30 Ka Yesu si yi jwo a waha pi á, na pi àha ŋkwɔ yire jwo sùpya á uru kyaa na mɛ.

Kyaage Yesu sí n-ta ke, u à kuru kyaa jwo
(Macwo 16.21-23; Luka 9.22)

31 Cyire karigii kàntugo, ka Yesu si wá na u cyelempyiibii kâlali, maa jwo: «L'à pyi fànha kyaa Supyaŋi Jyaŋi u kyaala sèl'e. Kacwɔnribii ná Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii ná Kile Saliyaŋi cyelentiibii sí n-cyé u na, si u bò. Ŋka u kwùŋi canmpyitanrewuuni u sí ɲɛ̀.» 32 Yesu à cyire karigii jwo a fíniŋɛ pi ɲyii na. Ka Pyɛri si u yyer'a fɛ̂ɛn ŋkere na, maa u cɛ̂ɛgɛ u jwumpe kurugo. 33 Ka Yesu si yyahe kɛ̂ɛnŋ'a u cyelempyiibii wíi, maa Pyɛri faha: «Yîri na taan, Sitaanna wà we! Mu ɲyɛ na sônŋi Kile ɲyii wuuni na mɛ, fo sùpyire ɲyii wuuni!»

Pyiŋkanni na wuu à yaa wuu taha Supyaŋi Jyaŋi Yesu fye e ke
(Macwo 16.24-28; Luka 9.23-27)

34 Lire kàntugo ka Yesu si u cyelempyiibii ná shinɲyahara yyere, maa yi jwo pi á: «Ŋgemu la ká mpyi si ntaha mii fye e ke, urufol'à yaa u cyé u yabiliŋi ɲyii karigii na, u u ntɛ̀ɛn kyaage taan u u ntaha mii fye e, pi méɛ ká mpyi na sí urufoo bò kworokworocige na. 35 Ŋaha na yɛ ŋgemu la ká mpyi si u niɲjaaŋi yaa ɲwɔ ke, urufoo sì nùmpanŋa ta mɛ, ŋka ŋgemu ká kàntugo wà u niɲjaaŋ'á mii ná Jwumpe Nintanmpe kurugo ke, urufoo sí nùmpanŋa ta. 36 Ŋaha li sí ɲwɔ sùpyaŋ'á mà ma ɲyii yaayi puni ta ŋge diɲyeŋi i niɲjaa, mu nùmpanŋke si sà ŋkɛ̀ɛge yɛ? 37 Sùpya sì n-jà yafyin tɛ̀gɛ u múnaani ɲùŋɔ wwû nùmpanŋa mɛ. 38 Lire kurugo ŋgemu u na ɲcyíge Supyaŋi Jyaŋi ná u jwumpe na sùpyire ɲyii na, nte ti na kapegigii pyi maa kàntugo wà Kile á ke, Supyaŋi Jyaŋi ká bú mpa ná u Tuŋi sìnampe ná Kile mɛ̀lɛkɛɛbil'e cannŋke ŋkemu i ke, u sí n-cyé urufoo na.

9

1 Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, yii mpii pi ɲyɛ naha ke, pìi na ɲyɛ yii e, pire sì n-kwû ná pi ɲyɛ a Kile Saanre ɲya, ti i ma ná síŋi puni i mà yɛ.»

Yesu pyiŋkann'à kɛ̂ɛnŋɛ
(Macwo 17.1-13; Luka 9.28-36)

2 Canmpyaa baani kàntugo, ka Yesu si Pyɛri ná Yakuba ná Yuhana lwɔ́, maa ŋkàre ná pire kanni i ɲaŋke kà nintɔɔngɔ ɲuŋ'i. Mà pi yaha wani, Yesu pyiŋkann'à pa ŋkɛ̂ɛnŋɛ pi ɲyii na. 3 Ka u vàaŋɲyi si mpâl'a fíniŋɛ fo na ɲî. Yi mpyi a fíniŋɛ fíniŋiŋkanni ndemu na ke, sùpya ɲyɛ ɲìŋke na ŋgemu u sì n-jà yaaga pyi ku fíniŋɛ amuni mɛ. 4 Kuru tanuge e, ka tèecyiini Kile tùnntunmpiiEli ná Musa si mpa Yesu cyelempyiibii mú taanre ɲyii na, mà pa a yu ná u e. 5 Ka Pyɛri si Yesu pyi: «Wuu cyelentuŋi, wuu à pa naha ke, l'à ɲwɔ sèl'e. Wuu yaha wuu u vùnyɔ taanre kwòro, niŋkin sí n-pyi mu wogo, niŋkin sí n-pyi Musa wogo, niŋkin sí n-pyi Eli wogo.» 6 Pyɛri à puru jwumpe jwo uye ɲùŋɔ kurugo, ɲaha na yɛ u ná u shɛ̀rɛfeebii shuunniŋi mpyi a

fyá a tòro. 7 Mà pi yaha puru na, ɲahaŋa à tîge mà pi tò, ka mɛjwuu si fworo kuru ɲahaŋke e: «Mii Jyaŋi u ɲyɛ ŋge, u kan'à waha mii na sèl'e. Yii a núru u ɲwɔ na.» 8 Ka Yesu cyelempyiibii si mpâl'a wíi wíl'a maha, pi saha ɲyɛ a sùpya ɲya mɛ, fo Yesu kanni.

9 Mà pi yaha pi i ntîri ɲaŋke na, ka Yesu si yi jwo a waha pi á na nde pi à ɲya ke, na pi àha ŋkwɔ̀ li jwo sùpya á mɛ, fo Supyaŋi Jyaŋi ká ɲɛ̀ a fworo kwùŋi i. 10 Ka u cyelempyiibii si puru jwumpe yaha piye funŋ'i, ŋka pi mpyi na piye yíbili: «Mà ɲɛ̀ a fworo kwùŋi i ɲwɔhe ku ɲyɛ ɲaha yɛ?»

11 Ŋyɛ ka cyelempyiibii si u pyi: «Ko Kile Saliyaŋi cyelentiibii s'à jwo na Kile tùnntunŋi Eli u à yaa u fyânha a pa Kile Niɲcwɔnrɔŋi yyaha na.» 12 Ka u u pi pyi: «Sèe wi, Eli à yaa u fyânha a pa si karigii puni kurigii tíi. Ŋka li mú à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i na "Supyaŋi Jyaŋi à yaa u kyaala sèl'e, sùpyire kuro mú sì mpyi u e mɛ." Yii à sônŋɔ lire na la? 13 Mii sí yi jwo yii á, Eli à pa a kwɔ̀, pi à u pyi pi ɲyii pyiŋkanni na, bà l'à sémɛ u kyaa na Kile Jwumpe Semɛŋi i mɛ.»

Yesu à pyàŋi wà jína kòr'a yige u e
(Macwo 17.14-21; Luka 9.37-43a)

14 Tèni i Yesu ná u cyelempyiibii taanreŋ'à nɔ pi sanmpii cyage e ke, pi à sà shinɲyahara ta t'à pi kwûulo, Kile Saliyaŋi cyelentiibii pìi mpyi a nàkaana ta ná pi e. 15 Sùpyir'à pa Yesu ɲya ke, l'à pâa pi puni i sèl'e. Ka pi i fê a kàre u fye e maa u shéɛre. 16 Ka Yesu si u cyelempyiibii yíbe: «Ŋaha shi na yii ná pire na yiye kyáali yɛ?»

17 Ka wà si Yesu pyi tire sùpyire shwɔhɔl'e: «Cyelentuŋi, mii à pa ná na jyaŋi i mu yyére. Jínaŋi wà u ɲyɛ u e, ur'à u pyi búbu. 18 Uru jínaŋi ká yîri ná u e cyaga maha cyag'e ke, u maha u cyán ɲìŋke na, u maha ŋkyànhigii kùru, u ɲwɔge mú maha ŋkânŋi, fo u maha mpa shiile. Mii à mu cyelempyiibii náare pi jínaŋi kòr'a yige u e, pi ɲyɛ a jà mɛ.» 19 Ka Yesu si jwo: «Ei! Yii dánabaa sùpyiibii nimpiibii, fo ɲaha tère e mii sí n-kwôro ná yii e yɛ? Mii sí yii kapyiiŋkii kwú naye e sà nɔ fo ɲaha tère na yɛ? Yii a ma ná pyàŋi i na á.»

20 Ka pi i mpa ná u e. Tèni i jínaŋ'à Yesu ɲya ke, ka u u pyàŋi cyán na kúu ŋkúu ɲìŋke na, maa u ɲwɔge pyi ku u ŋkânŋi. 21 Ka Yesu si pyàŋi tuŋi yíbe: «Fo ɲaha tère e jínaŋ'à jyè u e yɛ?» Ka tufooŋi si u pyi: «Mà lwɔ́ fo u nimbilere wuŋi na. 22 Tèni l'e, jínaŋi maha u cyán nage e, tèni l'e maa u cyán lwɔhe e si nta u bò. Kampyi mu sí n-jà cyaga pyi, wuu ɲùŋaare ta, maa wuu tègɛ.» 23 Ka Yesu si u pyi: «Mu à jwo kampyi mii sí n-jà cyaga pyi. Ŋka mu aha jà a dá mii na, karigii puni sí n-jà n-pyi mu á.» 24 Ka pyàŋi tuŋi si ntíl'a jwo fànha na: «Mii à dá, ŋka na tègɛ, ɲaha na yɛ mii dániyaŋi fành'à cyérɛ.»

25 Yesu à sùpyire ɲya t'à lwɔ́ a tò u na ke, ka u u fànha cyán jínaŋi na, maa u pyi: «Jínaŋi, mu u na jyè sùpyire e marii pi pyi búbuu ná ɲùɲcunnii ke, fworo ŋge pyàŋi i, ma sàha núru ɲjyè u e mɛ.» 26 Ka jínaŋi si kwuugo wà, maa pyàŋi cúnŋɔ cúnŋɔ fànha na, maa fworo u e. Pyàŋ'à pyi mu à jwo u à kwû, fo shinɲyahara à jwo u à kwû. 27 Ka Yesu si u cû cyɛge na a yîrige, ka pyàŋi si yyére.

28 Yesu à jyè bage e ke, ka u cyelempyiibii si u ŋwɔh'a yíbe: «Ŋaha na wuu ɲyɛ a jà a ŋge jínaŋi kòr'a yige pyàŋi i mà yɛ?» 29 Ka Yesu si pi pyi: «Kileɲarege kanni ku ɲyɛ na jìn'a ŋge jínaŋi shiŋi kòr'a yige sùpya e.»

Yesu à u kwùŋi ná u ɲèŋi kyaa jwo sahaŋki
(Macwo 17.22-23; Luka 9.43b-45)

30 Yesu ná u cyelempyiibii niŋkaribil'à Galile kùluni jyiile, ŋka u la ɲyɛ a mpyi sùpya si li cè mɛ, 31 ɲaha na yɛ u mpyi na u cyelempyiibii kâlali, marii yu pi á: «Pi sí n-pa Supyaŋi Jyaŋi le sùpyire cye e pi bò, ŋka u kwùŋi canmpyitanrewuuni, u sí ɲɛ̀.» 32 Pi ɲyɛ a pyi a puru jwumpe ɲwɔhe cè mɛ, fyagare s'à pi sige pi ɲyɛ a jà a u yíbe mɛ.

Sùpyaŋi u ɲyɛ ɲùŋufoo Kile yyére ke
(Macwo 18.1-5; Luka 9.46-48)

33 Ka Yesu ná u cyelempyiibii si nɔ Kapɛrɛnamu kànhe e. Tèni i pi a jyè bage e ke, ka u u pi yíbe: «Ŋaha nàkaana yii mpyi a ta kuni na yɛ?» 34 Ka pi i fyâha, ɲaha na yɛ nàkaante ɲùŋke ku mpyi na pire puni i, jofoo u ɲyɛ ɲùŋufooŋi yɛ. 35 Ka Yesu si ntèɛn, maa pi shiin kɛ ná shuunniŋi yyere, maa yi jwo pi á: «Ŋgemu la ká mpyi si mpyi ɲùŋufoo ke, urufol'à yaa u uye pyi kàntugo yyére wuŋi, u raa báare pi sanmpil'á.»

36 Ka Yesu si pyàŋi wà cû a pa pi shwɔhɔl'e, maa u lwɔ́, maa yi jwo pi á na: 37 «Shin maha shin u à ɲɛn'a ŋge pyàŋi fiige cùmu lemɛ ɲwɔ mii kurugo ke, urufol'à mii cùmɔ lemɛ ɲwɔ mú. Shin maha shin sí u à mii cùmɔ lemɛ ɲwɔ ke, urufoo mú à mii tunvooŋi cùmɔ lemɛ ɲwɔ.»

Ŋgemu ká mpyi u ɲyɛ wuu zàmpɛn mɛ, uru na ɲyɛ ná wuu e
(Luka 9.49-50)

38 Ka Yuhana si yi jwo Yesu á: «Cyelentuŋi, wuu à nàŋi wà ɲya u u jínabii kòre na yige sùpyire e ná mu mɛge e, ka wuu u u sige li na, ɲaha na yɛ wuu wà bà mɛ.» 39 Ka Yesu si u pyi: «Yii àha

u sige li na mɛ, sùpya sì n-jà raa kakyanhala pyi ná mii mɛge e, si ntíi núru mii mɛge kɛ̀ɛge ntaha lire na mɛ. 40 Ŋgemu u ɲyɛ u ɲyɛ wuu zàmpɛn mɛ, urufoo na ɲyɛ ná wuu e. 41 Amuni li mú ɲyɛ shin maha shin u à fùnɲcwokwuɲyaga lwɔhɔ kan yii á mà lire ɲùŋke pyi na yii na ɲyɛ Kile Niɲcwɔnrɔŋi wuu ke, sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, urufoo sí n-sìi lire tɔ̀ɔnŋi ta.»

Karigii cyi maha sùpyaŋi yaha kapiini na ke, u à yaa u láha cyire na
(Macwo 18.6-9; Luka 17.1-2)

42 Ka Yesu si núr'a pi pyi: «Nte nàŋkopyire t'à dá mii na mà kwɔ̀ ke, shin maha shin ká lire là niŋkin ɲùŋɔ kyán, l'à pwórɔ urufol'á pi kafaabwɔhɔ pwɔ u yacige e, pi i u wà baŋi i. 43 Mu cyɛge kà niŋkin ká a si mu pyi mu u kapii pyi, ku kwɔ̀n a wà, maa jyè ná ku sanŋke e shìŋi niŋkwombaaŋi i. Lir'à pwórɔ mu á, mu ná ma cyeyi shuunniŋi u jyè nafugombaage e. [44 “Fyɛɛnre ti maha sùpyire kyaare lyî kuru cyage e ke, tire ɲyɛ na ŋkwûu mɛ, kuru cyage nage mú ɲyɛ na fùru mɛ.”] 45 Mu tɔɔge kà niŋkin ká a si mu pyi mu u kapii pyi, ku kwɔ̀n a wà, maa jyè shìŋi niŋkwombaaŋi i ná tɔɔgɔ niŋkin i. Lir'à pwórɔ mu á, mu ná ma tooyi shuunniŋi u jyè nafugombaage e. [46 “Fyɛɛnre ti maha sùpyire kyaare lyî kuru cyage e ke, tire ɲyɛ na ŋkwûu mɛ, kuru cyage nage mú ɲyɛ na fùru mɛ.”] 47 Mu ɲyiini là ká a si mu pyi mu u kapii pyi, li wwûl'a wà, mu ɲyii niŋkin wuŋi u jyè Kile Saanre e. Lir'à pwórɔ mu á, mu ná ma ɲyiigii shuunniŋi u jyè nafugombaage e. 48 “Fyɛɛnre ti maha sùpyire kyaare lyî kuru cyage e ke, tire ɲyɛ na ŋkwûu mɛ, kuru cyage nage mú ɲyɛ na fùru mɛ*.”

49-50 Kyaage k'à ɲáaŋa nage fiige ke, kuru kyaage Kile sí n-tɛ̀gɛ u shiinbii toroŋkanni kɛ̂ɛnŋɛ. Suump'à táan, suumpe tìpoompe ká fworo p'e, ɲaha ku sí n-jà pu pyi pu táan sahaŋki yɛ? Yii pyi suumɔ niɲcɛnmɛ, yyeɲiŋke ku pyi yii shwɔhɔl'e.»

10

Yesu à jwo na nɔ̀ŋi ná u cwoŋi ɲyɛ a yaa pi piye yaha mɛ
(Macwo 19.1-12; Luka 16.18)

1 Yesu ná u cyelempyiibil'à kàre Zhude kùluni i, Zhurudɛn baŋi kàntugo. Wani sahaŋki, ka sùpyire si mpa bínni u taan. Ka u u núr'a cye le u kapyiɲjyeeni i, na ti kâlali. 2 Ka Farizhɛɛnbii pìi si file u na, si u pɛrɛ ɲcû ná jwumpe e, maa u yíbe: «Mà tàanna ná Kile Jwumpe Semɛŋi i, nɔ̀ sí n-jà u cwoŋi yaha la?» 3 Ka Yesu si pi pyi: «Ŋaha Kile tùnntunŋiMusa à sémɛ lire nde kyaa na yɛ?» 4 Ka pi i u pyi: «Musa à jwo na mu aha ceeŋi nàmbage kwɔ̀kwɔ séməŋi kan u á, na mu sí n-jà u yaha*.»

5 Ka Yesu si pi pyi: «Yii ɲjíŋgage kurugo, lir'à sémɛ toŋi i mà kan yii á. 6 Ŋka mà lwó diɲyɛ tasiige e, Kile à “sùpyaŋi yaa nɔ́ ná ceewe†.” 7-8 “Lire kurugo nɔ̀ŋi sí u tuŋi ná u nuŋi yaha si mpwɔ u cwoŋi na, pi mú shuunni si mpyi shin niŋkin‡.” Lire e, pi saha sì n-pyi shiin shuunni mɛ, ŋka pi sí n-pyi shin niŋkin. 9 Lire kurugo Kile à mpiimu pyi niŋkin ke, sùpya ɲyɛ a yaa u pire láha piye na mɛ.»

10 Tèni i pi à núr'a jyè bage e ke, ka Yesu cyelempyiibii si núr'a u yíbe cyire karigii kyaa na. 11 Ka Yesu si pi pyi: «Shin maha shin u à u cwoŋi yaha maa ceeŋi wabɛrɛ lèŋɛ ke, urufol'à jacwɔrɔ pyi mà yyaha tíi ná ceeŋi niɲcyiiŋi i. 12 Ceewe mú ká nàmbaga fworo, maa nàmbaga lèŋɛ nɔ̀ŋi wabɛr'á, uru ceeŋi mú à jacwɔrɔ pyi.»

Yesu à jwó le nàŋkopyir'á
(Macwo 19.13-15; Luka 18.15-17)

13 Ŋyɛ lire kàntugo, sùpyiibii pìl'à pa ná nàŋkopyire t'e Yesu yyére, bà u si mpyi si u cyeyi taha ti na, si jwó le t'á mɛ. Ka cyelempyiibii si pi faha. 14 Yesu à lire ɲya ke, ka li i mpɛn u e, ka u u jwo u cyelempyiibil'á: «Yii nàŋkopyire yaha t'a ma mii yyére, yii àha ti sige mɛ, ɲaha na yɛ sùpyiibii pi ɲyɛ nàŋkopyire fiige ke, Kile Saanre ɲyɛ pire woro. 15 Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, ŋgemu ká mpyi u ɲyɛ a ɲɛn'a uye tîrige pyà fiige mɛ, urufoo sì n-sìi n-jà n-jyè Kile Saanre e mɛ.» 16 Ka u u nàŋkopyire cû a ta uye na, maa jwó le t'á.

Nàfuufooŋi kani
(Macwo 19.16-30; Luka 18.18-30)

17 Ŋcyii karigii puni kàntugo, Yesu ná u cyelempyiibil'à kuni lwó sahaŋki. Mà pi yaha pi i ŋkɛ̀ɛge, nàŋi wà à fê a sà niŋkure sín Yesu taan, maa jwo: «Cyelentuŋi niɲcɛnŋi, ɲaha shi mii à yaa mii u pyi si shìŋi niŋkwombaaŋi ta bɛ?» 18 Ka Yesu si u pyi: «Mu à jwo na mii à ɲwɔ wa? Kile kanni baare e, sùpya ɲyɛ a ɲwɔ mɛ. 19 Mu à Kile toŋi kurigii cè mà kwɔ̀ “Ma hà sùpya bò mɛ, ma hà zínni ná wabɛrɛ cwo e mɛ, ma hà nàŋkaaga pyi mɛ, ma hà vini ntaha wà na mɛ, ma hà ɲcwu sùpya na mɛ, ma tuŋi ná ma nuŋi pêe§.”» 20 Ka nàŋi si Yesu pyi: «Cyelentuŋi, mii

---

* **9:48** Ezayi 66.24 * **10:4** Duterenɔmu 24.1-4 † **10:6** Zhenɛzi 1.27 ‡ **10:7-8** Zhenɛzi 2.24. Lire ɲwɔhe ku ɲyɛ: «Lire kurugo nɔ̀ŋi ná u cwoŋi sí n-wwɔ̀ si mpyi shin niŋkin, nɔ̀ŋi ná u cwoŋi shwɔ̀hɔŋ'à yaa u ɲwɔ mà tòro nɔ̀ŋi ná u sifeebii wuŋi na.» § **10:19** Ɛkizodi 20.12-16; Duterenɔmu 5.16-20

na cyire karigii puni pyi fo mà mii yaha nàŋkocyɛɛre e.»
21 Ka Yesu si u wíi, maa u kyaa táan uy'á, maa u pyi: «Yaaga niŋkin k'à mu fô, ta sì, maa sà
ma cyeyaayi puni pére, maa uru wyérɛŋi kan fòŋɔfeebil'á. Lire ká mpyi, mu sí nàfuu ta Kile
yyére. Maa nta a pa ntaha na fye e.» 22 Puru jwumpe ɲyɛ a u táan mɛ, ka u yyetanha wuŋi si
ŋkàre, ɲaha na yɛ nàfuubwɔhɔ foo u mpyi u wi.
23 Lir'à pyi ke, ka Yesu si yyahe kɛ̂ɛnŋɛ, maa sùpyire wíi wíi, maa yi jwo u cyelempyiibil'á:
«Nàfuufooŋi jyìm'à pɛn Kile Saanre e.» 24 Lire ɲwɔmɛɛn'à Yesu cyelempyiibii funŋɔ wwòoŋɔ,
ka u u núr'a pi pyi: «Mii pyìibii, li pyim'à sàa pɛn, wà u jyè Kile Saanre e. 25 Ŋwɔhɔŋi jyìm'à
táan músɛnnɛŋi wyiini i mà tòro nàfuufooŋi u jyè Kile Saanre e.» 26 Ka puru sí nâara a u
cyelempyiibii kàkyanhala fo mà tòro, ka pi i wá na yu piy'á: «Lire sanni i ke, jofoo u sí n-jà
nùmpanŋa ta bɛ?» 27 Ka Yesu si pi wíi wíi, maa jwo: «Lir'à sùpyire jà, ŋka kyaa ɲyɛ na Kile jìni
mɛ, ɲaha kurugo yɛ karigii puni síŋi ɲyɛ u á.»
28 Ka Pyɛri si jwumpe lwɔ́ maa u pyi: «Wuu de? Wuu à kàntugo wà wuu karigii puni na,
maa ntaha mu fye e.» 29 Ka Yesu si pi pyi: «Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, shin maha shin ká
ɲɛn'a kàntugo wà u bayi, lire ɲyɛ mɛ u sìɲɛɛbii, lire ɲyɛ mɛ u sifeebii, lire ɲyɛ mɛ u pyìibii, lire
ɲyɛ mɛ u kɛrɛy'á, mii ná Jwumpe Nintanmpe kurugo ke, 30 urufoo sí yire yaayi fiige ŋkuu
(100) ta naha ŋge diɲyɛŋi i. Urufoo sí baya ná sìɲɛɛ ná nɛɛ ná pyìi ná kɛrɛyɛ ta, ŋka sùpyire
mú sí urufoo yyaha fwɔ́hərɔ mii mɛge ná Jwumpe Nintanmpe kurugo. Diɲyɛŋi nimpaŋi i,
urufoo sí shìŋi niŋkwombaaŋi ta. 31 Ŋka yyaha yyére shiin niɲyahamii sí n-pyi kàntugo yyére
shiin, kàntugo yyére wuu niɲyahamii mú sí n-pyi yyaha yyére wuu.»

Yesu saha à jwo u kwùŋi ná u ɲɛ̀ŋi kyaa na
(Macwo 20.17-19; Luka 18.31-34)

32 Yesu ná u fyèɲwɔhɔshiinbii mpyi kuni i na ŋkɛ̀ɛge Zheruzalɛmu kànhe e, uru u mpyi
yyaha na. Ŋka pi fyagara wuu pi mpyi a taha u fye e. Ka u u núr'a u cyelempyiibii kɛ
ná shuunniŋi yyer'a file uye na, karigii cyi sí u le ke, maa jyè cyire yyahe e na yu pi
á. 33 Maa jwo: «Wuu niŋkaribii pi mpii Zheruzalɛmu kànhe e, Supyaŋi Jyaŋi sí n-le Kile
sáragawwuubii ɲùŋufeebii ná Kile Saliyaŋi cyelentiibii cye e. Pire sí n-jwo na u à yaa u bò,
si u kan Kilecembaabil'á. 34 Pire sí u fwɔ́hərɔ, si ntilwɔhe wà u na, si u bwɔ̀n ná kàsɔrigil'e,
si u bò. Ŋka u kwùŋi canmpyitanrewuuni u sí ɲɛ̀.»

Zebede jyaabii yacyage
(Macwo 20.20-28)

35 Lire kàntugo ka Zebede jyaabii Yakuba ná Yuhana si file Yesu na, maa u pyi: «Wuu
cyelentuŋi, nde wuu sí n-pa n-cya mu á ke, lire pyi wuu á.» 36 Ka Yesu si pi yíbe: «Ŋaha yii la
ɲyɛ mii u pyi yii á yɛ?» 37 Ka pi i u pyi: «Mu aha mpa mpyi ma Saanre pèente e tèni ndemu
i ke, ma a wuu wà niŋkin yaha ma kàniŋke na, ma a u sanŋi yaha kàmɛni na.» 38 Ka Yesu si
pi pyi: «Yaage yii na ɲáare mii á ke, yii ɲyɛ a ku shi cè mɛ. Kyaage lwɔhe mii sí n-bya ke, yii sí
n-jà kuru bya la? Kyaage e mii sí mbyîgimɛ ke, yii sí n-jà mbyîgimɛ kur'e mii fiige la?» 39 Ka
pi i u pyi: «Ɔɔn, wuu sí n-jà.» Ka u u pi pyi: «Yii sí kyaage lwɔhe bya, sí mbyîgimɛ kyaage e
mii fiige. 40 Ŋka mà tɛ̀ɛn mii kàniŋke ná mii kàmɛni na, mii bà u ɲyɛ yire kanvooŋi mɛ. Kile
à yire tatɛɛnyi bégele sùpyire ntemu mɛɛ na ke, u sí yire kan pir'á.»
41 Ŋyɛ Yesu cyelempyiibii kɛŋi sanŋ'à puru lógo ke, ka pire lùgigii si yîri Yakuba ná Yuhana
taan. 42 Yesu à pa kuru cyage wíl'a ɲya ke, maa jwo u cyelempyiibii pun'á: «Yii a núru, yii à
cè naha ɲìŋke na, mpii pi à yaha kìni ɲùŋufeebii ke, pire maha ntɛ̀ɛn kìni sùpyire ɲuŋ'i fànhe e,
kìni shinbwoobil'a sì wá na pi fànhe cyáan kìni sùpyire na. 43 Ŋka li ɲyɛ a yaa li pyi amuni yii
shwɔhɔl'e mɛ. Ŋgemu la ku ɲyɛ si mpyi shinbwo yii shwɔhɔl'e ke, urufol'à yaa u uye pyi
yii sanmpii báarapyi. 44 Ŋgemu la ku ɲyɛ si mpyi yii yyaha yyére shinŋi ke, urufoo u pyi
pi sanmpii puni biliwe. 45 Ŋaha kurugo yɛ Supyaŋi Jyaŋi ɲyɛ a pa diɲyɛŋi i sùpyire si mpa
mpyi u báarapyii mɛ. U à pa si mpa uye pyi sùpyire puni báarapyi, si uye kan pi bò, si mpyi
shiɲyahara kapegii shwɔshwɔ lwərɔ.»

Yesu à fyinŋi wà ɲyii múgo
(Macwo 20.29-34; Luka 18.35-43)

46 Ka Yesu ná u cyelempyiibii si nɔ Zheriko kànhe na. Pi nivworobii kànhe e, shiɲyahara
na mpyi pi fye e, pi à Timɛ jyaŋi Baritimɛ fyin wuŋi ta u à tɛ̀ɛn kuni ɲwɔge na, na ɲáare. 47 U
à lógo na Nazarɛti kànhe shinŋi Yesu u wá na ntùuli ke, ka u u wá na yu fànha na: «Yesu,
Dawuda Tuluge Shinŋi, ɲùɲaara ta na na!» 48 Ka shiɲyahara si u faha na u fyâha. Ŋka u
ɲyɛ a ɲɛn'a fyâha mɛ, maa là bâra sèɛge na: «Dawuda Tuluge Shinŋi, ɲùɲaara ta na na!» 49 Ka
Yesu si yyére maa jwo: «Yii u yyere.» Ka pi i sà u yyere, maa u pyi: «Funŋke ɲíŋɛ, ma a yákiliŋi
tìŋɛ, Yesu na mu yiri. Yîri, ma a ma.»
50 Fyinŋ'à puru lógo ke, maa u vàanntinŋke wwûl'a wà ɲìŋke na, maa búrug'a yîri na ŋkɛ̀ɛge
Yesu yyére. 51 U à nɔ u taan ke, ka Yesu si u yíbe: «Ŋaha mu la ɲyɛ mii u pyi mu á yɛ?» Ka

fyinŋi si u pyi: «Cyelentuŋi, mii la ɲyɛ si núru s'a ɲaa.» 52 Ka Yesu si u pyi: «Ta sì, mu dániyaŋ'à mu cùuŋɔ.» Ka u ɲyiigii si ntíl'a múgo, ka u u ntaha Yesu fye e.

11

Saanŋi Yesu à jyè Zheruzalɛmu kànhe e
(Macwo 21.1-11; Luka 19.28-40; Yuhana 12.12-19)

1 Mà pi yaha pi i byanhare Zheruzalɛmu kànhe na, pi mpyi a nɔ Olivye cire ɲaŋke ŋkere na, Bɛtifajye ná Bɛtani kànyi taan. Ka Yesu si u cyelempyiibii pìi shuunni tun, 2 maa pi pyi: «Kànhe ku ɲyɛ yii yyaha na ke, yii a sì k'e. Yii aha nɔ wani, yii sí n-tíi dùfaanŋjaaga ta k'à pwɔ, sùpya sàha ŋkwɔ̀ a dùgo ku na mà ɲya mɛ. Yii i ku sànha, yii pa ŋkan na á. 3 Wà ha bú yii yíbe na "Ŋaha na yii ɲyɛ na ku sànre yɛ?" yii urufoo pyi na "Ku kyaa li ɲyɛ Kafooŋi na. U aha ŋkwɔ̀ ku na, ku sí n-pa."»

4 Ŋyɛ ka cyelempyiibii mú shuunni si ŋkàr'a sà dùfaanŋjaage ta k'à pwɔ pyɛnge ɲwɔge na, kuni taan. Ka pi i wá na ku sànre. 5 Sùpyire ti mpyi wani ke, ka tire tà si cyelempyiibii pyi: «Hɛn! Ŋaha yii na mpyi amɛ yɛ? Ŋaha kurugo yii ɲyɛ na dùfaanŋke sànre yɛ?»

6 Ka cyelempyiibii si pi ɲwɔ shwɔ bà Yesu mpyi a yi jwo pi á mɛ. Ka tire sùpyire si dùfaanŋke yaha pi cye e na pi a sì ná k'e. 7 Cyelempyiibil'à pa ná dùfaanŋke e Yesu yyére ke, maa pi vàaŋɲyi yà taha ku na, ka Yesu si dùg'a tɛ̀ɛn na ŋkɛ̀ɛge. 8 Ka shinɲyahara si ti vàanntinɲyi yà wwû mà pìli pìli Yesu yyaha na kuni i, ka niɲyahara si jyè kɛrɛyi i na wyɛɛre kwùun na ɲcyáan kuni i*. 9 Sùpyire ti mpyi Yesu yyaha na, ná nte ti mpyi u kàntugo ke, tire puni mpyi na ŋkwúuli na:

«Yabwɔhe!
Ŋgemu u ɲyɛ na ma Kafooŋi Kile mɛge na ke,
Kile u jwó le u á†!
10 Yabwɔhe! Yabwɔhe!
Saanre ti ɲyɛ na ma ke,
Kile u jwó le t'á.
Wuu tulyage Dawuda Saanre ti.
Pè̀ente ti taha Kile na nìŋyicyeyi puni i!»

11 Yesu à nɔ Zheruzalɛmu i ke, maa ŋkàre Kileɲaarebage e. U à yaayi puni wíi wíi ke, maa fwor'a kàre Bɛtani kànhe e ná u cyelempyiibii kɛ ná shuunniŋi i, ɲaha na yɛ numpilage mpyi na wwùu.

Yesu à fizhiye cige láŋa
(Macwo 21.18-19)

12 Kuru cannja nùmpanŋa, pi niɲjiribii Bɛtani i, ka kategе si Yesu ta. 13 Ka u u fizhiye cige kà ɲya tatɔɔnge e ná wyɛɛre e, maa file ku na a wíi, kampyi u sí yasɛrɛ ta ku na. Ŋka u à nɔ ku ɲwɔh'i ke, u ɲyɛ a yasɛrɛ ta k'e fo wyɛɛre bà mɛ‡, ɲaha na yɛ ku tèeseni mpyi sàha ŋkwɔ̀ a nɔ mɛ. 14 Ka Yesu si jwo cig'á: «Sùpya saha sì n-sìi yasɛrɛ ta mu na, si ɲjyî mɛ.» Ka u cyelempyiibii si puru jwumpe lógo.

Yesu à cwɔ̀hɔmpii kɔ̀r'a yige Kileɲaarebage ntàani na
(Macwo 21.12-17; Luka 19.45-48; Yuhana 2.13-22)

15 Kàntugo, Yesu ná u cyelempyiibil'à nɔ Zheruzalɛmu kànhe e, ka u u ŋkàre Kileɲaarebage ntàani na. Mpii pi mpyi na pɛrɛmpe ná zhwoŋi pyi wani ke, maa pire kɔ̀re, maa wyérɛfaabii tàbalibii ná sanmpanmpɛrɛbii yatɛɛnɲyi ŋɔɔŋ'a cyán cyán. 16 U ɲyɛ a ɲɛɛ sùpya u à jyè ná yapɛrɛŋi i Kileɲaarebage ntàani na mɛ§. 17 Puru ɲwɔhɔ na, ka u u wá na pi puni kâlali, marii ŋko: «"Mii bage sí n-pa a yiri Kileɲaarebaga supyishiŋi pun'á*." Yire y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i. Ŋka yii pi ke, yii à ku kɛ̂ɛnŋ'a pyi "nàŋkaalii tabinniga†".»

18 Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii ná Kile Saliyaŋi cyelentiibil'à puru lógo ke, ka pi i wá na Yesu boŋkanni caa. Pi mpyi na fyáge u na, ɲaha na yɛ u kàlaŋi mpyi a tatɛɛngɛ wwû shinɲyahar'e. 19 Yàkoŋk'à nɔ ke, ka Yesu ná u cyelempyiibii si fworo kànhe e.

Yesu à jwo dániyaŋi ná Kileɲarege ná kapegigii yàfaŋi kyaa na
(Macwo 21.20-22)

---

* **11:8** Saanŋi pi ɲyɛ na mpêre ke, pi maha cyire karigii pyi si u bê (2 Saanbii 9.13). † **11:9** Zaburu 118.26 ‡ **11:13** Ŋke fizhiye cige ku ɲyɛ ná weɲyahayi i yasɛrɛ baa ke, kuru na ɲyɛ Yahutuubii ɲùŋufeebii fiige, mpiimu pi à fyìnmɛ tò wwomɔ na ke. § **11:16** Yahutuubii pi mpyi maha yîri cyeyi yabɛre e ke, wyérɛfaabii mpyi maha pire wyérɛŋi fare Kileɲaarebage wuŋi na. Lire pyiŋkanni na, wyérɛɲwɔge ku mpyi a yaa k'a sârali Kileɲaarebage e ke, pi mpyi maha jà a kuru sâra, maa núr'a jà a ntègɛ pyi. Yatɔɔre ti maha yaa ti jà a pyi sáraga ke, pérɛmpyiibii mpyi maha tire pérɛli pir'á. Pi mpyi maha ti lwɔɔre dùrugo. * **11:17** Ezayi 56.7 † **11:17** Zheremi 7.11

20 Kuru canŋke nùmpanŋa ɲyège na, pi nintorobil'à fizhiye cige ɲya k'à waha fo ndìre e.
21 Ka Pyɛri funnɔ si ɲcwo Yesu jwumpe niɲjwumpe na, maa u pyi: «Wuu cyelentuŋi, wíi,
fizhiye cige mu à láŋa taɲjaa ke, ku naha a waha.»
22 Ka Yesu si u pyi: «Yii dá Kile na. 23 Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, sùpya ká dá Kile na ná u
zòmbilini puni i, urufoo ká jwo na ŋke ɲaŋke ku yîri ku tatɛɛnge e, ku sà ɲcwo baŋi i, urufoo
ká nta u à dá li na, nde u à jwo ke, lire sí n-pyi. 24 Lire kurugo mii sí yi jwo yii á, yii aha Kile
ɲáare yaaga maha yaaga kurugo ke, yii dá li na na yii à kuru yaage ta a kwɔ̀, lire ká mpyi,
Kile sí kuru yaage kan yii á. 25 Ŋka yii aha yír'a yyére na Kile ɲáare, ka li i ntîge yii funŋ'i
na yii à tîge shin na, yii tire tìgire kwɔ̀, bà yii Tuŋi u ɲyɛ nìŋyiŋi na ke, uru mú sí n-pyi si yii
kapegigii yàfa yii na mɛ. [26 Ŋaha na yɛ yii aha mpyi yii ɲyɛ na yiye shwɔ̀hɔlɔ wogigii yàfani
yiye na mɛ, yii Tuŋi Kile u ɲyɛ nìŋyiŋi na ke, uru sì n-pa yii kapegigii yàfa yii na mú mɛ.]»

Pi à Yesu yíbe u fànhe tatage kyaa na
(Macwo 21.23-27; Luka 20.1-8)

27 Yesu ná u cyelempyiibil'à núr'a kàre Zheruzalɛmu kànhe e, maa sà jyè Kileɲaarebage
e. Yesu niɲaraŋi ku funŋke e, Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii ná Kile Saliyaŋi cyelentiibii ná
Yahutuubii kacwɔnribil'à kàre u yyére. 28 Maa u yíbe: «Ná kuni ndire e mu na ɲcyii karigii
pyi yɛ? Jofoo u à kuni kan mu á, mu u a cyi pyi yɛ?» 29 Ka Yesu si pi pyi: «Mii mú sí yii yíbe
kyaa niŋkin na, yii aha mii ɲwɔ shwɔ, lire tèni i ŋge u à kuni kan mii á mii u a ɲcyii karigii
pyi ke, mii sí urufoo cyêe yii na. 30 Mii à jwo yo, jofoo u mpyi a Yuhana Batizelipyiŋi tun u
pa a sùpyire batizeli yɛ? Kile wi laa, sùpyire ti? Yii na ɲwɔ shwɔ!» 31 Nyɛ ka pi i ŋkàr'a sà piye
taanna maa jwo: «Wuu aha jwo na Kile u mpyi a Yuhana tun, u sí n-jwo na ɲaha na wuu sí
ɲyɛ a ɲɛn'a dá u na mà yɛ? 32 Ŋka wuu mú sì n-jà n-jwo na sùpya u à u tun mà dɛ!» Pi mpyi
a fyá sùpyire na, ɲaha na yɛ tire sùpyire puni mpyi na sônŋi na Yuhana na mpyi a sìi Kile
tùnntunŋɔ. 33 Pi à piye taanna a kwɔ̀ ke, maa núr'a kàr'a sà Yesu pyi: «Shinŋi u mpyi a u tun
ke, wuu ɲyɛ a cè mɛ.» Ka Yesu si pi pyi: «Nyɛ l'aha mpyi amuni, ŋge u à kuni kan mii á, mii
u a ɲcyii karigii pyi ke, mii mú sì uru cyêe yii na mɛ.»

12

Ɛrɛzɛn kɔɔge faafeebii bàtaage
(Macwo 21.33-46; Luka 20.9-18)

1 Lire kàntugo Yesu à bàtaaga jwo sùpyir'á. U à jwo: «Nàŋi wà u ná ɛrɛzɛn cikɔɔgɔ yaa,
maa ku kwûulo, ɛrɛzɛn lwɔhe maha wwû wyige ŋkemu i ke, maa kuru tùgo, maa ŋkubaga
yaa cikɔɔge kàanmucyafooŋi mɛɛ na. Lire kàntugo maa faafee lwɔ́ a yaha k'e, u ná pire s'a ku
yasɛɛre táali, maa nta a kàre kùlutɔɔnl'e. 2 Nyɛ ɛrɛzɛnŋi yasɛɛre tèekwɔɔnn'à pa nɔ ke, ka u
u báarapyiŋi wà tun cikɔɔge faafeebil'á u sà uru nàzhan ɛrɛzɛnŋi shwɔ u a ma. 3 Ŋka uru
tùnntunŋ'à nɔ pi na ke, ka pi i u cû maa u bwɔ̀n, maa u cyeŋgayi wuŋi kɔ̀r'a tùugo. 4 Ka cikɔɔge
foo si núr'a báarapyi shɔnwu tun, ka pi i uru bwɔ̀n ɲùŋke e, maa u cyahala sèl'e. 5 Ka u u shin
tanrewu tun, ka pi i uru cû a bò. Puru ɲwɔhɔ na, u à shinɲyahara tun, ka pi i pìi bwɔ̀n maa
pìi bò. 6 U tùnntunmpil'e, shin niŋkin kanna u mpyi tunmbaa, u jyasege ku mpyi kure, u kyaa
mpyi a táan u á sèl'e. Ka u u ŋkànha a uru tun pi á, maa jwo “Pi sí n-sílege mii jyaŋi na.” 7 Ŋka
jyafooŋ'à nɔ wani ke, ka pi i yi jwo piy'á na: “Cikɔɔge foo koolyiŋi u ɲyɛ ŋge. Yii a wá, wuu u
bò, kɔɔge sí n-pyi wuu wogo.” 8 Ka pi i u cû maa u bò, maa u wà cikɔɔge kàntugo yyére.
9 Nyɛ ɲaha cikɔɔge foo sí n-pyi yɛ? Nàkaana baa, u sí n-pa mpii faafeebii bò si u cikɔɔge le
piibɛrɛ cye e.
10 Nje y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i ke, taha yii ɲyɛ a yire kâla mɛ? Y'à sémɛ
“Bafaanribil'à cyé kafaage ŋkemu na ke,
kuru k'à pa mpyi bage kafaage sèe woge bage mbìini na.
11 Kafooŋi Kile u à lire pyi,
l'à pyi kakyanhala wuu ɲyii na*”.»
12 Nyɛ Yesu à puru jwumpe jwo amuni ke, ka Yahutuubii ɲùŋufeebii si wá na u caa si u cû,
ɲaha na yɛ pi mpyi a cè na u à ŋke bàtaage jwo a wà pire na. Ŋka supyiɲyahara na mpyi wani
kuru cyage e, ka pi i fyá tire na, maa Yesu yaha u a kàre.

Pi à Yesu yíbe múnalwɔɔre ŋkanŋi kyaa na
(Macwo 22.15-22; Luka 20.19-26)

13 Lire kàntugo Yahutuubii ɲùŋufeebil'à Farizhɛɛnbii pìi ná Erɔdi toŋkuni shiinbii pìi yaha
a kàre Yesu yyére, bà pi si mpyi si u ta ɲcû u ɲwɔmɛɛni kurugo mɛ†. 14 Ka pire si sà Yesu pyi:

---

* **12:11** Zaburu 118.22,23 † **12:13** Erɔdi shiinbii ná Farizhɛɛnbii mpyi na bêni mɛ. Ɔrɔmu shiinbii fànhe mpyi a táan Erɔdi shiinbil'á, ka pi i wá na sônŋi na múnalwɔɔre ŋgwùŋ'à yaa. Farizhɛɛnbii mpyi na sônŋi Kafooŋi Kile u ɲyɛ pire ɲùŋɔ na: lire e, mà múnalwɔɔre kan Ɔrɔmu saanbwɔhe Sezari á, lir'à li cyêe na mu à ɲɛɛ u fànhe na maa ɲcyé Kafooŋi Kile na.

«Wuu cyelentuŋi, wuu à li cè na mu ɲyɛ na fyáge sèeŋi tajwuge e mɛ, mu ɲyɛ na fyáge sùpya na mɛ, mu ɲyɛ a sùpya pwɔ́oŋɔ sùpya na mɛ, mu na sùpyire kâlali ná sèeŋi i Kile kuni ɲaaraŋkanni na. Lire na, wuu la ɲyɛ si mu yíbe, wuu à yaa wuu a múnalwɔɔre kaan Ɔrɔmu saanbwɔhe Sezari á la? 15 Ŋaha mu na sɔ̂nŋi yɛ?» Ŋka Yesu mpyi a cè na pi à fyìnmɛ tò wwomɔ na, maa pi pyi: «Ŋaha na yii na mii pɛre si ɲcû yɛ? Yii wyérɛbile kan na á, si li wíi.» 16 Ka pi i mpa ná l'e, ka u u pi yíbe: «Jofoo nàŋja ná u mɛgɛ ku ɲyɛ ŋge wyérɛŋi na yɛ?» Ka pi i jwo: «Saanbwɔhe Sezari». 17 Ka u u pi pyi: «Yii a Sezari wuŋi kaan Sezari á, yii raa Kile wuŋi kaan Kile á.» Ka puru jwumpe si pi puni pâa.

Sadusiibil'à Yesu yíbe kwùubii ɲɛ̀ŋi kyaa na (Macwo 22.23-33; Luka 20.27-40)

18 Ŋyɛ Sadusiibii pi maha jwo na kwuɲɛnɛ ɲyɛ nùmpanŋa mɛ, pire pìl'à file Yesu na maa u yíbe: 19 «Wuu cyelentuŋi, Kile tùnntunŋiMusa à mpe jwumpe sémɛ wuu Saliyaŋi i na “Nɔ̀ ká ceewe lèŋɛ, maa ŋkwû, mà u ta u ɲyɛ a pyà ta ceeŋi na mɛ, u cɔɔnŋ'à yaa u ceeŋi lèŋɛ zànbangara na, u u pyìi si u na, u yyahafooŋi niŋkwuŋi mɛge na‡.” 20 Ŋyɛ sìɲɛɛ baashuunni na mpyi wani, pi puni niɲjyeŋi mpyi a ceewe lèŋɛ maa ŋkwû, u ɲyɛ a pyà ta u na mɛ. 21 Ka sìnɛɛŋi shɔnwuŋi si ceeŋi lwɔ́ maa ŋkwû, u ɲyɛ a pyà ta u na mɛ. Ka tanrewuŋi wuuni si mpyi amuni. 22 Ka pire nàmbaabii baashuunniŋi puni si ceeŋi lèŋɛ mà taha taha piye na, ŋka pi wà ɲyɛ a pyà ta u na mɛ. Pire puni kàntugo, ka ceeŋi mú si mpa ŋkwû. 23 Ŋyɛ ná pire nàmbaa baashuunniŋi puni s'à uru ceeŋi lèŋ'a círi, kwùubii ɲɛ̀ŋi ká bú nta sèe, pi aha bú ɲɛ̀ canŋke ŋkemu i ke, pi ŋgir'á, ceeŋi sí n-kan yɛ?»

24 Ka Yesu si pi pyi: «Yii à wurugo sùpyire ɲɛ̀ŋi kyaa na, lir'à ta yii ɲyɛ a Kile Jwumpe Semɛŋi yyaha cè, si nta ɲjyére Kile sífente na mɛ. 25 Yii li cè, Kile yyére, sùpyire ká ɲɛ̀ a fworo kwùŋi i, nɔ̀ sì ceewe lèŋɛ mɛ, ceewe mú sì n-kan nɔ̀ á mɛ. Ti sí n-pyi Kile mɛ̀lɛkɛɛbii fiige.

26 Ŋje Kile tùnntunŋi Musa à sémɛ kwuɲɛni kyaa na ke, yii ɲyɛ a yire kâla mà? Kuru cyage e, l'à sémɛ na Kile à jwo ná Musa e tahe nage woge taan na “Mii u ɲyɛ Ibirayima, ná Ishaka, ná Yakuba u Kileŋi§.”

27 Ŋyɛ puru jwump'à li cyêe na pire mpii ɲyii wuu pi ɲyɛ wani Kile yyére. Sùpyire ɲyii woore ti maha Kile pêre, kwùubii kyaa bà mɛ. Yii na sɔ̂nŋi na sùpyire sì ɲɛ̀ n-fworo kwùŋi i mɛ, kuru cyage e yii à sàa wurugo.»

Kile Saliyaŋi kabilini l'à fànha tò cyi sanŋkii na ke (Macwo 22.34-40; Luka 10.25-28)

28 Kile Saliyaŋi cyelentuŋi wà à Yesu ná nte sùpyire jwumpe lógo, maa li ɲya na Yesu à pi ɲwɔ shwɔ a ɲwɔ ke, ka u u file Yesu na, maa u yíbe: «Saliyaŋi kabilini ndi l'à fànha tò cyi sanŋkii na yɛ?» 29 Ka Yesu si u pyi: «Kile Saliyaŋi kabilini niɲcyiini li ɲyɛ “Izirayɛli shiinbii, yii lógo, wuu Kafooŋi Kile kanni u ɲyɛ Kafooŋi. 30 Ma Kafooŋi Kile kyaa táan may'á, ná ma zòmbilini puni ná ma múnaani puni ná ma sònŋɔre puni ná ma fànhe puni i*.” 31 Shɔnwuuni li ɲyɛ “Ma supyiɲɛɛŋi kyaa táan may'á bà mu kyal'à táan may'á mɛ.” Kile Saliyaŋi kapyaagii puni i, là ɲyɛ a pêl'a cyire shuunniŋi kwɔ̀ mɛ†.»

32 Ka uru Kile Saliyaŋi cyelentuŋi si Yesu pyi: «Wuu cyelentuŋi, mu à sèe jwo, Kile ɲyɛ niŋkin, wà saha ɲyɛ a bâra u na mɛ. 33 Bà mu à jwo, ma Kafooŋi Kile kyaa táan may'á, ná ma zòmbilini puni ná ma yákiliŋi puni ná ma fànhe puni i, maa ma supyiɲɛɛŋi kyaa taan may'á bà mu kyal'à táan may'á mɛ, lir'à pwɔ́rɔ sárayi nizogoyi ná sárayi kuuyi sanɲyi na.»

34 Yesu à li ɲya na Kile Saliyaŋi cyelentuŋ'à uru ɲwɔ shwɔ ná yákilifente e ke, ka u u u pyi: «Mu laage ɲyɛ a tɔɔn Kile Saanre na mɛ.» Lire kàntugo wà saha ɲyɛ a ɲɛn'a Yesu yíbe mɛ.

Kile Niɲcwɔnrɔŋi ɲyɛ Dawuda Tuluge Shin kanna mɛ (Macwo 22.41-46; Luka 20.41-44)

35 Mà Yesu yaha u u sùpyire kâlali Kileɲaarebage e, u à pi yíbe: «Kile Saliyaŋi cyelentiibii maha jwo na Kile Niɲcwɔnrɔŋi na ɲyɛ Dawuda Tuluge Shin. Ŋaha yii na sɔ̂nŋi pur'e bɛ? 36 Jwumpe Dawuda à jwo mà Kile Munaani yaha l'à u yyaha cû ke, yii sɔ̂nŋɔ puru na. U à jwo:

“Kafooŋi Kile à jwo mii Kafooŋi á,
‘Ta ma a pa ntɛ̀ɛn na kàniŋɛ cyɛge na,
fo mii aha mu zàmpɛɛnbii le
mu tooyi ɲwɔh'i‡.’ ”

37 Ná Dawuda na Kile Niɲcwɔnrɔŋi yiri “Kafooŋi” lir'à li cyêe na Dawuda Tuluge Shin kanna bà mɛ, u Kafoo mú wi, sèe bàl'à?»

Shinɲyahare ti mpyi wani na núru Yesu ɲwɔ na ke, puru jwumpe mpyi a táan t'á sèl'e.

‡ **12:19** Duterenɔmu 25.5-6 § **12:26** Ɛkizodi 3.6 * **12:30** Duterenɔmu 6.4, 5 † **12:31** Levitiki 19:18 ‡ **12:36** Zaburu 110.1

Yesu à Kile Saliyaŋi cyelentiibii cêɛgɛ
(Macwo 23.1-36; Luka 20.45-47)

38 Mà Yesu yaha u u sùpyire kâlali, u à yi jwo t'á: «Yii a yiye kàanmucaa Kile Saliyaŋi
cyelentiibii na, pi maha vàanntinmbwoyi leni na ɲaare. Sùpyire tabinniyi i, pi la maha mpyi pi
raa pire pêre s'a pire shéɛre. 39 Pi aha shà Kile Jwumpe kàlambayi i, lire ɲyɛ mɛ wà ha pi yyere
kataan ŋjyì na, bwompe tatɛɛnyi pi maha ɲcaa. 40 Mà bâra lire na, pi maha leŋkwucyeebii
cyeyaayi puni shuu pi na ná pi ɲwɔtanyi i. Pi maha Kile ɲáare na mɔni sùpyire ɲyiŋyage na.
Lire kurugo nde li sí n-pa pi ta ke, lire sí n-waha sèl'e.»

Bùŋyɛŋi leŋkwucwoŋ'à pyi ke
(Luka 21.1-4)

41 Kileɲaarebage e, Yesu mpyi a tènn'a yyaha kan bùŋyɛŋi yaleŋk'á, maa shinɲyahara
wyéɾɛŋi leŋkanni wíi. 42 Leŋkwucwoŋi kanhamafooŋi wà mú mpyi a pa bùŋyɛ pyi, ná daashipyara shuunni i.
43 Ka Yesu si u cyelempyiibii yyere, maa yi jwo pi á: «Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, ŋge
leŋkwucwo fòŋɔfooŋ'à bùŋyɛŋi ŋgemu pyi ke, ur'à fànha tò pi sanmpii puni wuŋi na. 44 Ɲaha
na yɛ pi sanmpii pun'à wwû pi cyeyaayi niŋyahayi i, mà kan Kile á. Ŋka ŋge leŋkwucwoŋi
kanhamafooŋi wi ke, u ɲùŋɔ wyéɾɛŋi puni u à kan Kile á, canŋke yalyire lwɔɔre mú bá ɲyɛ
u á mɛ.»

13

Yesu à jwo na Kileɲaarebage sí n-jya
(Macwo 24.1-14; Luka 21.5-19)

1 Yesu ná u cyelempyiibil'à fworo Kileɲaarebage e ke, ka pi wà niŋkin si Yesu pyi: «Wuu
cyelentuŋi, mu u ŋke Kileɲaarebage ɲwɔŋkanni wíi! Kafaabwoyi y'à tèg'a ku faanra, ku
faanraŋkanni s'à ɲwɔ sèl'e!» 2 Ka u u pi pyi: «Ŋke basinaŋke yii ɲyɛ na ɲan'amɛ ke, canŋa
na ma, ku puni sí n-sìi n-pwɔ̀n n-cyán, si ku ŋkunuŋyi puni waraga, fo si ku kafaayi láha láha
yiye na.»

3 Ɲyɛ ka Yesu sí n-kàr'a sà ntɛ̀ɛn Olivye cire ɲaŋke ɲuŋ'i, maa yyaha kan Kileɲaarebage á.
Ka u cyelempyiibii pìi sicyɛɛre: Pyɛri ná Yakuba ná Yuhana ná Andire si file u na. Mà pi
kanni yaha ná Yesu i, ka pi i u yíbe: 4 «Wuu cyelentuŋi, ɲaha tère e cyire karigii sí n-pyi yɛ?
Cyi tèepyiini ká nɔ, ɲaha ku sí li cyêe wuu na yɛ?»

5 Ka Yesu si pi pyi: «Yii a yiye kàanmucaa! Yii àha sùpya yaha u yii wurugo mɛ. 6 Yii li cè
na shinɲyahara sí mii mɛge le piye na, si mpa jwo yii á na Kile Niɲcwɔnrɔŋi kyaa l'à jwo
ke, na pire pi ɲyɛ ure. Pi sí raa shinɲyahara ɲwɔ fáanŋi s'a wuruge. 7 Yii aha mpa a kàshiyi
shɛnrɛ núru yiye táan, maa yi shɛnrɛ núru laatɔɔnyi i, lire kà yii funŋɔ pɛn mɛ. Yii li cè na
cyire karigii mpyimbaa ɲyɛ mɛ, ŋka lire bà li ɲyɛ diŋyɛŋi tèekwooni mɛ. 8 Supyishiŋi wà sí
n-pa n-yîri n-sà n-cwo wà na, kìni là sí n-pa n-yîri n-sà n-cwo là na. Ɲìŋke ɲcyèɛnnɛŋi ná
katibwɔhe sí n-pyi cyeye niŋyahay'e. Cyire ɲcyii na ɲyɛ kanhare tasiige, bà laani maha yîri
maa nta a yaa ná li ziŋi i mɛ.

9 Ɲyɛ mii sí yii funŋɔ cwo li na si ɲjaha na sùpyire sí raa yii yiri yukyaabii yyére, pi sí raa
yii bwùun mú Kile Jwumpe kàlambayi i. Pi sí raa yii yiri fànhafeebii ná saanbii yyére. Cyire
puni sí n-pyi yii na mà li ɲùŋke pyi na yii na ɲyɛ mii cyelempyii. Cyire karigii ɲùŋɔ taan, yii
sí mii kyaa jwo pi á. 10 Jwumpe Nintanmpe à yaa pu fyânha a jwo supyishiŋi pun'á. 11 Ɲyɛ
sùpyire ká mpa a yii cwôre na ŋkɛ̀ɛge yukyaabii yyére, lire tèni i jwumpe yii sí n-jwo wani
ke, yii àha puru kani tègɛ yiye funŋɔ pɛn mɛ. Yii aha nɔ wani yukyaabii cyage e, Kile sí n-pa
jwumpe mpemu kan yii á lire tèni i ke, yii puru jwo, ɲaha na yɛ yii sì raa yu ná yii funŋɔ
sɔ̀nŋɔre e mɛ, Kile Munaani fànhe sí n-pyi yii e. 12 Pìi sí n-pa raa pi cìnmpyiibii kaan pi a bùu,
tiibii pìi sí n-pa raa pi pyìibii kaan pi a bùu, pyìibii pìi mú sí n-pa raa yîri pi sifeebii kurugo
s'a pi kaan pi a bùu. 13 Yii kyaa sí n-pɛn sùpyire pun'á mii mɛge kurugo. Ŋka ŋgemu ká jà a
uye waha maa ntɛ̀ɛn Kile kuni i fo mà sà nɔ tɛgɛni na ke, urufoo sí n-shwɔ.

14 Yapege k'à sàa pɛn Kile á ke, yii aha kuru ɲya k'à jyè a tɛ̀ɛn Kileɲaarebage funŋke e na ku
ɲwɔ́re Kile yyahe taan tèni ndemu i ke, ŋgemu ká mpe jwumpe lógo ke, urufoo u yyaha le u u
pu ɲwɔhe cya a cè! Lire tèni ká nɔ, mà sùpyire ntemu ta Zhude kùluni i ke, pi a fî, pi a wá ɲaɲyi
kàmpanŋke na. 15 L'aha ŋgemu ta u bage kàtanŋke ɲuŋ'i ke, urufoo kà núru ntîge si yaaga lwɔ́
bage e mɛ, u u ntíl'a tîge u a fî. 16 L'aha ŋgemu ta kɛrɛge e ke, urufoo kà núru raa ma pyengɛ
si mpa u vàanntinmbwɔhe lwɔ́ mɛ. 17 Cyire canmpyaagii sí n-waha lahigiifee ná pyìnɛɛbii na
sèl'e. 18 Yii a Kile ɲáare, bà li tèni si mpyi l'àha mbê ná wyeere tèni i mɛ. 19 Cyire canmpyaagii
sí n-waha sèl'e. Mà lwɔ́ diŋyɛ tasiige e, mà pa bwɔ̀n niŋjaa na, uru ŋgahaŋi fiige sàha mpyi
a ɲya mɛ, fo mà sà diŋyɛ kwɔ, uru ŋgahaŋi fiige saha mú sì n-pyi mɛ. 20 Kàmpyi Kafooŋi Kile
mpyi a uru ŋgahaŋi tèni bere mɛ, sùpya mpyi na sì n-shwɔ mɛ. Ŋka u à uru ŋgahaŋi tèni bere
u niɲcwɔnribii kurugo, bà pire si mpyi si shwɔ mɛ.

21 Ɲyɛ shin ká jwo yii á na Kile Niɲcwɔnrɔŋi na wá naha, lire ɲyɛ mɛ u wá mɛŋi i, yii àha ndá
urufoo na mɛ. 22 Ɲaha kurugo yɛ kafinivinibii pìi sí n-yîri na pire pi ɲyɛ Kile Niɲcwɔnrɔŋi, pìi
sí raa ŋko na pire na ɲyɛ Kile tùnntunmii. Pi sí raa kacyeeŋkii cyêre, s'a kakyanhala karigii
pyi, bà pi si mpyi s'a Kile niɲcwɔnribii wuruge, kampyi pi sí n-jà mɛ. 23 Yii a yiye kàanmucaa
cyire karigii puni na, mii à cyi puni jwo yii á mà jwo cyi tèni li nɔ ke.

Supyaŋi Jyaŋi Yesu sí núru n-yîri nìŋyiŋi na si mpa
(Macwo 24.29-31; Luka 21.25-28)

24 Nyɛ yyefuge kàntugo,
“Canŋa ɲyiini sí n-pyi numpire,
yiŋke saha mú sì raa bɛ̀ɛnmɛ yige mɛ.
25 Wɔrigii sí raa ɲcwu,
yire kakyanhala yaayi yi ɲyɛ nìŋyiŋi na ke, yire sí n-cúnŋɔ n-cúnŋɔ n-yîri yi tatɛɛnyi i*.”
26 Ɲyɛ lire tèni i, pi sí Supyaŋi Jyaŋi ɲya ɲahaŋyi i, u à yîri nìŋyiŋi na ná fànbwɔhe ná
sìnampe e. 27 Lire kàntugo u sí u mɛ̀lɛkɛɛbii tun diŋyɛŋi kàmpaŋŋyi sicyɛɛreŋi puni na, pi i
Kile niɲcwɔnribii wà piye na, mà lwɔ́ diŋyɛŋi ɲùŋke kà na mà sà nɔ ku sanŋke na.

Yii a kacyeeŋkii kàanmucaa
(Macwo 24.32-35; Luka 21.29-33)

28 Yii fizhiye cige kàanmucya a wíi kɛ! K'aha ŋkéŋyɛ nivɔnyɔ yige, maa fûn tèni ndemu i ke,
yii maha ɲcè na nùŋgwɔh'à byanhara. 29 Lire pyiŋkanni na, yii aha mpa cyire karigii ɲya cyi
i mpyi, yii i li cè na tèn'à byanhara, li bá à nɔ. 30 Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, mpii pi a dá mii
na ke, pire sí cyire karigii ɲya tapyige e†. 31 Nìŋyiŋi ná ɲìŋke sí n-pa n-tòro, ŋka mii jwumpe
sí n-kwôro fo tèekwombaa.

Kile kanni u à Supyaŋi Jyaŋi Yesu tèenuruni cè
(Macwo 24.36-44)

32 Nde li ɲyɛ Supyaŋi Jyaŋi nùruŋi ke, shin niŋkin ɲyɛ a sìi ŋgemu u à u tèenuruni ná u
cannuruge cè mɛ. Ali Kile mɛ̀lɛkɛɛbii ná Jyafooŋi ɲyɛ a kuru canŋke cè mɛ. Tufooŋi Kile
kanni u à ku cè. 33 Yii a yiye kàanmucaa, yii i ŋkwôro ɲyii na, ɲaha na yɛ yii ɲyɛ a u tèepani cè
mɛ. 34 Li sí n-pyi mu à jwo nàŋi wà kùshe wu u à u pyɛnge karigii puni táa báarapyiibii na,
maa yi jwo a waha pyɛnge ɲwɔge tɛɛnfooŋ'á, na u a ku kàanmucaa sèl'e, maa ŋkàre. 35-36 Lire
pyiŋkanni na, yii bégele tèrigii puni i, yii i ŋkwôro ɲyii na, bà pyɛngefoo si mpyi u aha mpa,
u àha mpa yii ta yii i ŋwúuni mɛ. Ɲaha kurugo yɛ yàkoŋɔ u sí n-pa yo, ɲìŋniŋɛ na yo, ŋkùuŋi
mɛɛni na yo, ɲyège na yo, yii ɲyɛ a cè mɛ. 37 Mpe mii sí n-jwo yii á ke, puru mii sí n-jwo pi
sanmpii pun'á “Yii kwôro ɲyii na.”»

14

Pi à vùnŋə pwɔ Yesu na, si u bò
(Macwo 26.1-5; Luka 22.1-2; Yuhana 11.45-53)

1 Cyi sanŋkii mpyi a kwôro canmpyaa shuunni, bilereŋkwoŋi kataanni ná bwúuruŋi
niɲjirigembaaŋi kataanni sí nɔ. Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii ná Kile Saliyaŋi cyelentiibii
mpyi na Yesu caa ɲcû ná cwɔ̀ɔre e, si u bò. 2 Pi mpyi na yi yu piy'á: «Li ɲyɛ a yaa li pyi kataanni
tooy'e mɛ, lire baare e sùpyire sí n-cânra.»

Ceeŋi wà à sìnmɛ nùguntanga wumɔ wu Yesu ɲùŋke na
(Macwo 26.6-13)

3 Yesu ná u cyelempyiibii na mpyi Bɛtani kànhe e, tògofooŋi* Simɔ bage e. Mà pi yaha
talyige e, ceeŋi wà à file u na ná loŋgaracwol'e†, li mpyi a ɲî sìnmpe nùguntanga wumpe loŋgara
wumpe pà na‡. Maa cwooni ɲwɔge kebe, maa sìnmpe nùguntanga wumpe wu Yesu ɲùŋke na.
4 Ɲyɛ sùpyire ti mpyi ná Yesu i ke, ka tire tà si wá na ŋkunni tiye shwɔhɔl'e na: «Ŋge ŋkɛ̀ɛgɛŋi
ɲùŋke ku ɲyɛ ŋkire yɛ? 5 Mpe sìnmpe n'a mpyi a pérɛ, pu mpyi na sí wyérɛŋyahaga ta, si ntaha
fòŋɔfeebii tègɛ. Pu lwɔɔre mpyi na sí n-jà shin niŋkin yyee niŋkin báara sàra kwɔ̀.» Ka pi i wá
na ceeŋi fare. 6 Ka Yesu si pi pyi: «Yii láha ceeŋi na! Ɲaha na yii ɲyɛ na u cɛ̂ɛge yɛ? Kacɛnnɛ u
à pyi mii na. 7 Fòŋɔfeebii ɲyɛ naha ná yii e tèrigii puni i, tèni ndemu ká yii táan ke, yii sí n-jà
pi tègɛ, ŋka mii wi ke, mii sì n-pyi ná yii e tèrigii puni i mà dɛ! 8 Ceeŋ'à u nimpyiini pyi. U à
mii cyeere bégel'a yaha na fanŋke sigili§. 9 Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, Jwumpe Nintanmpe

---

* **13:25** Ezayi 13.10; 34.4 † **13:30** Pìi maha jwo: «nde tèni shiinbii sí cyire karigii ɲya tapyige e.» * **14:3** Pìi na sônŋi
na tèni i Yesu à kàre ŋge nàŋi yyére ke, u mpyi a cùuŋ'a kwɔ̀. † **14:3** Lire cwooni mpyi a yaa ná yaage k'e, kuru mɛge
ɲyɛ: «alibatiri». ‡ **14:3** Puru sìnmpe mpyi a ta cige ŋgemu i ke, kuru mɛge na ɲyɛ «naridi». § **14:8** Yahutuubil'á, sùpya
ká ŋkwû, pi mpyi maha nùguntanga wyɛrɛ ná sìnmɛ nùguntanga wumɔ tèg'a urufoo tìri. Lire kyaa na, Yesu ɲyɛ ŋke cyage e.

ká nɔ cyaga maha cyag'e ke, nde ŋge ceeŋ'à pyi niɲjaa ke, lire sí n-jwo wani bà li si mpyi si ŋkwôro sùpyire funŋ'i mɛ.»

Zhudasi à bégele si Yesu le cye e
(Macwo 26.14-16; Luka 22.3-6)

10 Zhudasi Isikariyoti na mpyi cyelempyiibii kɛ ná shuunniŋi i, ka uru si shà Kile
sáragawwuubii ɲùŋufeebii yyére, maa yi jwo pi á na uru sí Yesu le pi cye e. 11 Ka puru jwumpe
si pi funɲyi táan sèl'e, ka pi i wyérɛ ɲwɔ jya u á. Mà lwɔ́ lire tèni na, ka Zhudasi si wá na
pyiŋkanna caa si Yesu le pi cye e.

Kataanni ɲjyìŋi karigii ɲcwɔɔnrɔŋi kani
(Macwo 26.17-25; Luka 22.7-14, 21-23; Yuhana 13.21-30)

12 Ɲyɛ bwúuruŋi niŋjirigembaaŋi kataanni canɲcyiige, Yahutuubii mpyi maha ntêre na
mpàbili pyi sáraga pi bilereŋkwoŋi kurugo. Kuru canŋk'à nɔ ke, ka Yesu cyelempyiibii si u
yíbe: «Taa mu la ɲyɛ wuu u sà bilereŋkwoŋi kataanni ɲjyìŋi shwɔhɔ ke?» 13 Ka Yesu si pi pìi
shuunni tun, maa yi jwo pi á: «Yii a sì kànhe e, yii sí n-bê ná nàŋi w'e, u à lwɔhɔ kucwoo
tugo. Yii i ntaha u fye e fo u aha sà jyè pyɛnge ŋkemu i ke. 14 Yii aha sà nɔ wani, yii i yi jwo
pyɛngefooŋ'á, na yii cyelentuŋ'à jwo yii sà u yíbe, na bage ŋkire e uru ná u cyelempyiibii
sí kataanni ɲjyìŋi lyî yɛ. 15 Yii aha kuru yibige pyi, uru nàŋi sí batɔɔnge nìŋyibabilini là
cyêe yii na, l'à bégel'a ɲwɔ sèl'e. Lire babilini i, yii sí kataanni ɲjyìŋi karigii cwɔɔnrɔ.» 16 Ka
cyelempyiibii si ŋkàre, pi à sà nɔ kànhe e ke, ka pi i sà yi ta Yesu jwuŋkanni na. Ka pi i kataanni
ɲjyìŋi karigii cwɔɔnrɔ wani.

Yesu à jwo na uru cyelempyaŋi wà sí uru le cye e

17 Ɲyɛ yàkoŋk'à pa nɔ ke, ka Yesu si mpa ntɛ̀ɛn na lyî ná u cyelempyiibii kɛ ná shuunniŋi
i. 18 Mà pi yaha ɲjyìŋi na siɲcyan, Yesu à pi pyi: «Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, yii mpii pi
naha na lyî ná mii i ke, yii wà niŋkin naha na sí n-pa mii le cye e.» 19 Ka puru jwumpe si
cyelempyiibii yyahayi tanha sèl'e fo pi shin maha shin na u yíbili: «Mii wi la? Mii wi la?»
20 Ka Yesu si pi pyi: «Yii shiin kɛ ná shuunniŋi wà wi, ŋge cyɛge ku naha na mii woge e ɲjyìŋi
yaage e ke. 21 Supyaŋi Jyaŋi ŋkwùmbaa ɲyɛ mɛ, bà l'à sémɛ u kyaa na Kile Jwumpe Semɛŋi
i mɛ. Ɲka ŋgemu u sí n-pa u le cye e ke, urufoo wuun'à kɛ̀ɛge! Urufoo zimbaaŋi mpyi na sí
n-pwɔ́rɔ u ziŋi na.»

Wwoɲɛɛge ɲjyìŋi
(Macwo 26.26-30; Luka 22.15-20; 1 Kɔrɛnti Shiinbii 11.23-25)

22 Mà pi yaha pi i lyî, Yesu à bwúuruŋi lwɔ́, maa fwù kan Kile á u kyaa na, maa u kwɔ̀n kwɔ̀n
mà kan u cyelempyiibil'á, maa jwo: «Yii ŋge shwɔ a lyî, mii cyeere ti.» 23 Lire kàntugo maa
fùŋɲcwokwuuni lwɔ́, ɛrɛzɛn sinmɛ mpyi l'e, maa fwù kan Kile á pu kyaa na, maa pu kan pi
á, ka pi puni si pu bya. 24 Ka u u pi pyi: «Puru pu ɲyɛ mii sìshange, tunmbyaare nivɔnnte Kile
à le ke, tire sìshange ki, ŋke k'à wu si ntaha shinɲyahara ná Kile shwɔ̀hɔŋi yaa ke. 25 Sèeŋi na
mii sí yi jwo yii á, mii saha sì ɛrɛzɛn sinmɛ bya mɛ, fo canŋke mii sí núru pu bya Kile Saanre
e ke.»

26 Ɲyɛ ka pi i Kile pèente myahigii cêe maa nta a fworo bage e, maa ŋkàre Olivye cire ɲaŋke
ɲuŋ'i.

Yesu à jwo na Pyɛri sí n-pa jwo na u ɲyɛ a uru cè mɛ
(Macwo 26.31-35; Luka 22.31-34; Yuhana 13.36-38)

27 Pi à nɔ wani ke, ka Yesu si pi pyi: «Yii puni sí n-fê si mii kanni yaha, ɲaha na yɛ y'à sémɛ
Kile Jwumpe Semɛŋi i "Mii sí mpànahaŋi bò, mpàkuruŋke puni sí n-caala*."»

28 Ka Yesu si núr'a pi pyi: «Ŋka mii aha ɲè a fworo kwùŋi i tèni ndemu i ke, mii sí n-sà yii sige
Galile kùluni i.» 29 Ka Pyɛri si u pyi: «Pi sanmpii puni méɛ ká fê, maa mu yaha, mii kyaa bà
mɛ.» 30 Ka Yesu si u pyi: «Sèeŋi na mii sí yi jwo mu á, niŋjaa numpilage yabiliŋi i, ŋkùpooŋi
mɛɛni shɔnwuuni sí mu ta mu à jwo a nɔ tooyo taanre na na mu ɲyɛ a mii cè mɛ.» 31 Ka Pyɛri
si núr'a u ɲwɔmɛɛni taha maa yi jwo a waha: «Pi méɛ ká mpyi na sí mii bò ná mu i, mii sì
n-sìi n-jwo na mii ɲyɛ a mu cè mɛ.» Ka cyelempyiibii sanmpii puni si yire ninuyi jwo.

Yesu à Kile ɲáare Zhetisemani cikɔɔge e
(Macwo 26.36-46; Luka 22.39-46)

32 Ɲyɛ ka pi i nɔ cyage k'e, kuru mɛge ɲyɛ Zhetisemani. Ka Yesu si u cyelempyiibii pyi: «Yii
tɛ̀ɛn naha mà jwo mii u sà Kile ɲáare mɛyyere ke.»

33 Ka u niŋkareŋi si ŋkàre ná Pyɛri ná Yakuba ná Yuhana i. Ka yyetanhare ná funmpɛɛnre
si sìi u á. 34 Ka u u pi pyi: «Mii funŋke naha a pɛn fo na ŋko si mii bò. Yii tɛ̀ɛn naha yii i ŋkwôro
ɲyii na.»

---

* **14:27** Zakari 13.7

35 Ka u u ŋkàre yyaha yyére, maa uye wà ɲìŋke na, maa Kile ɲáare, bà lire tèni kyaage si
mpyi si ɲjà ntòro u taan mɛ. 36 U mpyi na ŋko: «Mii Tu Baba, li fànhe ɲyɛ mu i mà jà a karigii
puni pyi. Na shwɔ ŋke kyaage lwɔhe na. Ŋka ma hà na ɲyii wuuni pyi mɛ, ma ɲyii wuuni
pyi.»
37 Lire kàntugo ka Yesu si núr'a pa u cyelempyiibii yyére, mà sà pi ta pi i ŋwúuni. Ka u u
Pyɛri ɲè, maa u pyi: «Simɔ, mu na ŋwúuni bɛ? Mu ɲyɛ a jà a nde tèni niŋkinŋi pyi ɲyii na ná
mii i mà? 38 Yii tɛ̀ɛn ɲyii na, yii raa Kile ɲáare, bà yii si mpyi si fànha ta Sitaanniŋi na, u àha
ŋkwɔ̀ yii sɔn ŋgà kapii na mɛ. Nàkaana baa, sùpyaŋi zòmbilin'à bégel'a yaha kacɛnŋkii mɛɛ na,
ŋka u fành'à cyérɛ.»
39 Lire kàntugo ka Yesu si núr'a file yyaha yyére, maa wá na Kile ɲáare ná puru jwunumpe
e. 40 Ka u u núr'a pa u cyelempyiibii yyére mà pa pi ta pi à ŋɔ́ɔ, pi mpyi na sì n-jà ɲyiigii múgo
n-yaha mɛ. Ŋje pi sí n-jwo Yesu á ke, pi saha ɲyɛ a cè mɛ.
41 Ka Yesu si núr'a kàre yyaha na, maa núr'a pa nɔ u cyelempyiibii na tontanrawoge e, maa
pi pyi: «Yii saha na ŋwúuni la? Ŋɔɔmp'à ta, tèn'à nɔ. Numɛ, Supyaŋi Jyaŋi sí n-le kapimpyiibii
cye e. 42 Yii yîri, wuu raa sì, ɲaha na yɛ ŋge u sí mii le cye e ke, uru na naha naha.»

Yesu ɲcùŋi kani
(Macwo 26.47-56; Luka 22.47-53; Yuhana 18.3-12)

43 Ŋyɛ mà Yesu yaha puru jwumpe na, ka Zhudasi si nɔ wani, uru na ɲyɛ cyelempyiibii kɛ
ná shuunniŋi wà. U mpyi a pa ná shiŋɲyahar'e, kàshikwɔnŋwɔɔyi ná kàbiiyi mpyi pire cye
e. Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii ná Kile Saliyaŋi cyelentiibii ná Yahutuubii kacwɔnribii pi
mpyi a pire tun. 44 Zhudasi u mpyi na sí u le pi cye e ke, uru mpyi a jwo a kan u cùveebil'á:
«Yii aha mii ɲya mii à sùpyaŋi ŋgemu pûr'a cû maa u shéɛre ke, urufoo wi. Yii i u cû, yii a
sì, yii raa u kàanmucaa sèl'e.» 45 Pi à nɔ ke, ka Zhudasi si ntíl'a file Yesu na, maa jwo: «Wuu
cyelentuŋi» maa u pûr'a cû.
46 Ŋyɛ ka sùpyire si cye taha Yesu na, maa u cû. 47 Ka Yesu cyelempyaŋi wà niŋkin si u
kàshikwɔnŋwɔɔge wwû mà taha a Kile sáragawwuubii ɲùŋufembwɔhe báarapyiŋi niŋgeŋke kà
kwɔ̀n a cyán. 48 Ka Yesu si yi jwo pi á: «Yii à pa mii fye e ná kàshikwɔnŋwɔɔyi ná kàbiiyi i
mpa ɲcû, mu à jwo kakuumpyi u ɲyɛ mii. 49 Mii mpyi ná yii e canŋa maha canŋa. Mii mpyi
maha sùpyire kâlali Kileɲaarebage e, yii síɲyɛ a mii cû mɛ. Ŋka nde mpyiŋi sí Kile tùnntunmpii
jwumpe fûnŋɔ.»
50 Ka u cyelempyiibii puni si fê, maa u yaha. 51 Nàɲjiiŋi wà u mpyi a taha u fye e, vàannto
kanna u mpyi a taha a uye míginɛ. Ka pi i u cû vàannntoŋi na. 52 Ka u u láha u na, maa wá na
fî u cípyire wuŋi.

Yesu na ɲyɛ yukyaabii cye e
(Macwo 26.57-68; Luka 22.54-55, 63-71; Yuhana 18.13-14, 19-24)

53 Mpii pi à Yesu cû ke, ka pire si ŋkàre ná u e Kile sáragawwuubii ɲùŋufembwɔhe yyére.
Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii puni ná Yahutuubii kacwɔnribii ná Kile Saliyaŋi cyelentiibii
mpyi a piye bínni wani. 54 Mà pi yaha pi i ŋkɛ̀ɛge ná Yesu i, Pyɛri à tɛ̀ɛn laage e, marii sì pi
fye e fo sáragawwuubii ɲùŋufembwɔhe pyɛnge e. U à sà nɔ ke, maa jyè pyɛnge e, maa ntɛ̀ɛn
saɲcwɔnsigibii taan na uye ware.
55 Sáragawwuubii ɲùŋufeebii ná yukyaala kuruŋke shiinbii puni mpyi na kaɲuŋɔ caa si Yesu
bò. Ŋka pi ɲyɛ a yaaga ta mɛ. 56 Shiŋɲyahara mpyi na fini Yesu na, ŋka pi jwumpe ɲyɛ a bê
niŋkin na mɛ. 57 Pìl'à pa yîri, maa fini na pir'à lógo na u à jwo: 58 «Mii sí sùpyire Kileɲaarebage
nivanrage cyán, sí núru ku faanra canmpyaa taanre funŋ'i sùpya baa.» 59 Puru mpe ɲùŋɔ
taan sahaŋki, pi jwumpe ɲyɛ a jà a pyi niŋkin mɛ.
60 Ka sáragawwuubii ɲùŋufembwɔhe si yîri sùpyire shwɔhɔl'e, maa Yesu yíbe: «Mpe jwumpe
puni p'à jwo mà yyaha tíi ná mu i ke, ɲaha mu à cè p'e yɛ?» 61 Ka Yesu si fyâha fyii, u ɲyɛ a
yaaga jwo mɛ. Ka sáragawwuubii ɲùŋufembwɔhe si núr'a u yíbe: «Kile Niɲcwɔnrɔŋi u ɲyɛ mu
la? Kileŋi Niɲcɛnŋi Jyaŋi u ɲyɛ mu la?» 62 Ka Yesu si u pyi: «Ɔɔn, mii wi! Yii sí Supyaŋi Jyaŋi
ɲya u à tɛ̀ɛn Siŋi Punifoo Kile kàniŋɛ cyɛge na, lire kàntugo yii mú sí u nimpaŋi ɲya ɲahaɲyi
i, mà yîri nìɲyiŋi na.»
63 Yesu à puru jwo ke, ka sáragawwuubii ɲùŋufembwɔhe lùyiri wuŋi si u yabiliŋi vàanntinŋke
cwɔn†, maa jwo: «Wuu saha ɲyɛ a tîge wà ɲwɔjwumɔ kurugo mɛ. 64 Yii à u Kile mɛkɛɛgɛ
jwumpe lógo. Ŋaha yii ɲyɛ na sônŋi yɛ?» Ka pi puni si ntɛ̀ɛn li taan na u à kapii pyi, na u mú
s'à yaa u bò. 65 Ka pìi si wá na ntilwɔhe wàa u na, maa u yyahe pwɔ, maa kaŋkuruyo cyán u e,
maa u yíbe: «Mu ɲyɛ a jwo na mu na ɲyɛ Kile tùnntunŋɔ mà? Ŋge u à mu bwɔ̀n ke, uru mɛge
yyere wuu á!» Ka pyɛnge saɲcwɔnsigibii si kantawahii bwɔ̀n bwɔ̀n u e.

† **14:63** Yahutuubil'á, sùpya ká jwumɔ jwo Kile na, mpemu ɲyɛ a yaa pu jwo u na mɛ, mpii pi à puru jwumpe lógo ke, pire
maha yîri maa pi vàaŋɲyi cwɔn.

Pyɛri à jwo na uru ɲyɛ a Yesu cè mɛ
(Macwo 26.69-75; Luka 22.56-62; Yuhana 18.15-18, 25-27)

66 Lir'à Pyɛri ta u mpyi ɲwɔhɔntaan pyɛnge funŋke e. Ka Kile sáragawwuubii ɲùŋufembwɔhe
báarapyicwoŋi wà si mpa 67 Pyɛri ta u u na ware, maa u yal'a wíi maa u pyi: «Mu mú mpyi ná
Nazarɛti Yesu e!» 68 Ka Pyɛri si yi kyáala maa jwo: «Ceewe, mpe mu na yu ke, mii ɲyɛ a puru
cè mɛ.» Lire kàntugo ka Pyɛri si fworo ntàani na mà sà yyére tajyiɲwɔge na, [ka ŋkùpooŋi si
mɛɛ sú.] 69 Lire kàntugo ka uru ceeŋi ninuŋi si núr'a Pyɛri ɲya kuru cyage e. Sùpyire ti mpyi
wani ke, ka u u tire pyi: «Ŋge nàŋi ɲyɛ pi wà.» 70 Ka Pyɛri si núr'a yi kyáala. Ɲyɛ tèr'à pyi ke,
mpii pi mpyi wani ke, ka pire si yi jwo Pyɛri á: «Nàkaana baa, mu na ɲyɛ Yesu fyèɲwɔhɔshinŋi
wà, ɲaha na yɛ mu mú na ɲyɛ Galile kùluni shin.» 71 Ɲyɛ ka Pyɛri si jwo: «Kampyi mii à ŋge
nàŋi cè, Kile kà na yaha mɛ!» 72 Ka ŋkùpooŋi si ntíl'a mɛɛ sú tozhɔnwogo. Ka Pyɛri funŋke si
ɲcwo Yesu jwumpe niɲjwumpe na na: «Ŋkùpooŋi mɛɛni shɔnwuuni sí mu ta mu à jwo a nɔ
tooyo taanre na na mu ɲyɛ a mii cè mɛ.» Ɲyɛ ka Pyɛri si wá na mɛɛ súu.

15

Pilati à Yesu yíbe
(Macwo 27.1-2, 11-14; Luka 23.1-5; Yuhana 18.28-38)

1 Kuru canŋke ɲyèsɔɔge na, ka Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii ná Yahutuubii kacwɔnribii ná
Kile Saliyaŋi cyelentiibii ná yukyaala kuruŋke shiinbii sanmpii puni si piye bínni, maa wwɔ
a jwo, maa Yesu cû a pwɔ maa ŋkàre ná u e fànhafooŋi Pilati á*. 2 Ka Pilati si u yíbe: «Yahutuubii
Saanŋi u ɲyɛ mu la?» Ka Yesu si u pyi: «Mu aha jwo amuni yo.»
3 Ka Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii si tìgire niɲyahara cyán Yesu na. 4 Ka Pilati si núr'a u yíbe:
«Tìgire pi à cyán mu na ke, mu ɲyɛ a pà cè a jwo tire e mà?» 5 Yesu saha ɲyɛ a jwo mɛ. Ka lire
si Pilati kàkyanhala sèl'e.

Yesu kataanmp'à cwɔɔnr'a yaha u mbòŋi na
(Macwo 27.15-26; Luka 23.13-25; Yuhana 18.39--19.16)

6 Yyee maha yyee Yahutuubii bilereŋkwoŋi kataanni n'a mpyi a nɔ, Pilati mpyi maha
kàsujyi niŋkin yaha, ŋge sùpyire mpyi maha ɲáare u á ke. 7 Nàŋi wà, ná u mɛge na mpyi
Barabasi, uru mpyi a le kàsuŋi i, ɲaha na yɛ u ná u wwoɲɛɛbii mpyi a cânra Ɔrɔmu shiinbil'á,
fo mà booro pyi. 8 Ka sùpyire si file Pilati na, maa u ɲáare na nde u maha mpyi pir'á yyee
maha yyee ke, na u lire pyi. 9 Ka Pilati si pi yíbe: «Li sí n-bê yii á, mii u Yahutuubii Saanŋi
yige kàsuŋi i la?» 10 U mpyi a cè na yiɲcyɛge na Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebil'à Yesu le cye e.
11 Ŋka Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebil'à sùpyire sòn na ti Pilati ɲáare u Barabasi yige kàsuŋi i, u
u Yesu yaha wani.
12 Ka Pilati si núr'a pi yíbe: «Ŋge yii na mpyi Yahutuubii Saanŋi ke, ɲaha yii ɲyɛ na sônŋi
mii i mpyi uru na yɛ?» 13 Ka pi i jwo fànha na: «U kwòro cige na!» 14 Ka Pilati si núr'a pi yíbe:
«Kapiini ndire u à pyi mà sà nɔ u bò yɛ?» Ŋka pi saha na kwuugii wàa fànha na, marii ŋko: «U
kwòro cige na!» 15 Pilati la mpyi si sùpyire ɲyii wuuni pyi, maa Barabasi yige kàsuŋi i, maa
pi pyi pi à Yesu bwòn ná kàsɔrigil'e, maa u kan pi sà ŋkwòro kworokworocige na.

Sòrolashiibil'à Yesu fwɔ́hɔrɔ
(Macwo 27.27-31; Yuhana 19.2-3)

16 Ka sòrolashiibii si ŋkàre ná Yesu i pi tatɛɛnge e, maa sòrolashiibii sanmpii yyer'a pa, 17 maa
vàanntinmbwɔhɔ niɲyɛga† le u na, maa ŋguro cîn mà pyi saanra ɲùntoŋɔ mà tò u na. 18 Lire
kàntugo ka pi i wá na u fwɔ́hɔre, marii ŋko: «Yahutuubii Saanŋi, wuu à mu shéɛre!» 19 Marii
u bwùun ɲùŋke e ná kàbiini i, marii ntilwɔhe wàa u na, marii niŋkure sínni u taan, maa piye
pyi mu à jwo pi na u pêre. 20 Pi à u fwɔ́hɔr'a kwɔ ke, maa vàanntinmbwɔhe niɲyɛge wwû u na,
maa u yabiliŋi vàanɲyi le u na, maa ŋkàre ná u e si sà ŋkwòro kworokworocige na.

Pi à Yesu kwòro cige na
(Macwo 27.32-44; Luka 23.26-43; Yuhana 19.17-27)

21 Ɲyɛ mà sòrolashiibii yaha pi i ŋkèɛge ná Yesu i taboŋke e, pi à círi ná nàŋi w'e u à yîri sige
e, u mɛge mpyi Simɔ, Sirɛni kànhe shin u mpyi u wi. Alɛzandiri ná Urufusi yii tuŋi u mpyi u
wi. Ɲyɛ ka pi i u kárama u à Yesu kworokworocige tugo. 22 Ka pi i ŋkàre ná u e cyage mɛge ku
ɲyɛ Gɔlikota ke, lire ɲwɔhe ku ɲyɛ: «Ɲuŋkwɔɔge Cyage.» 23 Pi à nɔ wani ke, maa wyɛɛre tà le
sinmpe e mà kan Yesu á u bya, ŋka u ɲyɛ a ɲɛn'a ti bya mɛ. 24 Sòrolashiibil'à Yesu kwòr'a kwɔ
ke, maa ŋkyaanlwooni tèg'a u vàanɲyi táa piye na, bà pi puni si mpyi si pi nàzhanŋi cè mɛ. 25 U
à kwòro cige na ɲyège tèni baacyɛɛre wuuni na. 26 U à bò ɲùŋke ŋkemu na ke, cikwooni na
pi mpyi na sí kuru sémɛ ke, pi à li sémɛ kuru cyage e: «YAHUTUUBII SAANŊI». 27 Nàŋkaalii

* **15:1** Fànhafooŋi Pilati kanni u mpyi na sí n-jà kuni kan pi kàsujyiŋi wà bò. † **15:17** Vàanntinɲyɛge»: Yahutuubii yyére, pi mpyi maha kuru vàanntinŋke jwoolo maha ŋkan saanbii ná shinbwoobil'á.

shuunni mpyi a kwòro ná Yesu i. Wà mpyi u kàniŋke na, u sanŋi sí ɲyɛ u kàmɛni na. [28 Lire pyiŋkanni na, mpe p'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i u kyaa na ke, pur'à fûnŋɔ:
«U à tòrɔ ná kapimpyiibil'e.»]
29 Sùpyire nintorore mpyi maha u fwóhɔre, marii ɲùɲyi kwòre, marii ŋko: «Mu u mpyi maha jwo na mu sí Kileɲaarebage cyán si ku faanre canmpyaa taanre e ke, mu u ɲyɛ amɛ la? 30 Mu yabiliŋi u maye shwɔ, maa ntîge kworokworocige na.»
31 Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii ná Kile Saliyaŋi cyelentiibii mpyi na u fare, marii ŋko piy'á:
«U à pìi shwɔ, maa mpyi u ɲyɛ a jà uye shwɔ mɛ. 32 Kile Niɲcwɔnrɔŋi! Izirayɛli Saanŋi! Mu aha jà a tîge ŋke cige na may'á, wuu sí n-dá mu na!» Mpii pi mpyi a kwòro u taan ke, pire mú mpyi na u fare.

Yesu kwùŋi
(Macwo 27.45-56; Luka 23.44-49; Yuhana 19.28-30)

33 Ɲyɛ cannŋke mpyi a nɔ ɲùŋɔ niŋi i, ka numpini si mpâl'a jyè kìni cyeyi puni i, mà tère pyi fo mà sà byanhara yàkoŋke na. 34 Lire tèni i, ka Yesu si jwo fànha na: «Eloyi, Eloyi, lama sabakatani‡?» Lire ɲwɔhe ku ɲyɛ: «Mii Kileŋi, mii Kileŋi, ɲaha na mu à kàntugo wà mii á yɛ?»
35 Mpii pi mpyi wani ke, ka pire pìi si yire lógo, maa jwo: «Yii lógo! U naha na Kile tùnntunŋiEli yiri na u pa uru tègɛ.» 36 Ka pire wà niŋkin si fê a sà sìcogo fyinmɛ lùtanhage k'e, maa ku nórɔ kàbii na, mà yaha Yesu ɲwɔge taan, u u ku ta a shwɔɔnrɔ. Maa jwo: «Yii u yaha wani, wuu a wíi kampyi Eli sí n-pa u tîrige ŋke cige na.» 37 Ka Yesu si núr'a sêe fànha na, ka u múnaani si fworo u e.
38 Ɲyɛ ka Kileɲaarebage táataa vàanŋke si ɲcwɔn niŋke e, mà lwó nìɲyiŋi na fo ɲwɔh'i.
39 Ɲyɛ Ɔrɔmu sòrolashiibii yyaha yyére shinŋi u mpyi a yyére Yesu yyaha na ke, u à ta naha u kwùŋkanni ɲya ke, ka u u jwo: «Nàkaana baa, ŋge nàŋi mpyi Kile Jyaŋi.»
40 Cyee kuruŋɔ mpyi a yyére laage e, marii wíi. Mariyama u mpyi na yîri Magidala kànhe e ke, ná Mariyama, u ɲyɛ Yakuba bilere ná Zhoze nuŋi ke, ná Salomɛ mpyi pi e. 41 Pire cyeebii pi mpyi a taha Yesu fye e mà u yaha Galile kùluni i marii u tère. Cyee niɲyahamii mú mpyi wani, pi mpyi a taha u fye e mà kàre Zheruzalɛmu kànhe e.

Yesu ntòŋi kani
(Macwo 27.57-61; Luka 23.50-56; Yuhana 19.38-42)

42 Ɲyɛ yàkoŋke mpyi a nɔ a kwò, ka pi i wá na cannɔŋke bégeli, lire ɲwɔhe ku ɲyɛ: kuru canŋa nùmpanŋa mpyi cannɔŋke. 43 Arimati kànhe shinŋi Yusufu, uru na mpyi yukyaala kuruŋke sèe shinŋi wà. U cyɛge mpyi a taha Kile Saanre tèepani na. Ka uru si ɲùŋɔ waha maa ŋkàre Pilati yyére si Yesu buwuŋi náare u á. 44 Pilati à Yesu kwùŋi lógo ke, l'à u pâa, ka u u sòrolashiibii yyaha yyére shinŋi yyer'a pa yíbe kampyi u tèekwuun'à mɔ. 45 Tèni i sòrolashiibii yyaha yyére shinŋ'à Pilati pyi na Yesu à kwû ke, ka u u kuni kan Yusufu á na u sà u tîrige kworokworocige na. 46 Ka Yusufu si vàanvyinge shwɔ, maa Yesu buwuŋi tîrige kworokworocige na, mà le k'e, mà sà ntò fanŋke e. Kuru fanŋke mpyi a tùgo kafaaga na. Ka u u kafaabwɔhɔ kùuŋkul'à pa ntò fanŋke ɲwɔge na. 47 Magidala Mariyama ná Zhoze nuŋi Mariyama mpyi na Yesu buwuŋi tasinnage wíi.

16

Yesu à ɲè a fworo kwùŋi i
(Macwo 28.1-8; Luka 24.1-12; Yuhana 20.1-10)

1 Ɲyɛ cannɔŋk'à tòro ke, Magidala Mariyama ná Yakuba nuŋi Mariyama ná Salomɛ, ka pire mú taanre si ŋkàr'a sà sìnmɛ nùguntanga wumɔ shwɔ si ntègɛ Yesu buwuŋi tìri. 2 L'à pyi cibilaage canɲcyiige* ɲyèsɔɔge na. Tèni i pi à nɔ kafaage fanŋke na ke, canŋa ɲyiini mpyi na fwore. 3 Pi niŋkaribii mpyi na ŋko piy'á: «Jofoo u sí n-pa kafaabwɔhe kùuŋkuu n-láha wuu á fanŋke ɲwɔge na yɛ?» 4 Pi à ta naha pi ɲyiigii yîrige ke, ka pi i kafaabwɔhe ta k'à kùuŋkul'a lwó fanŋke ɲwɔge na. 5 Pi à nɔ wani ke, maa jyè fanŋke e, mà nàŋjiiwe ɲya u à vàanvyinge le, mà tèɛn kàniŋke na, ka cyeebii si fyá sèl'e. 6 Ka nàŋjiiŋi si pi pyi: «Yii àha vyá mɛ. Nazarɛti Yesu pi à kwòro cige na ke, uru yii na ɲcaa la? U à ɲè a fworo kwùŋi i, u ɲyɛ naha mɛ. Yii u buwuŋi tasinnage wíi. 7 Yii sà yi jwo Pyɛri ná cyelempyiibii sanmpil'á “U à kàr'a sà yii sige Galile kùluni i. Yii sí sà u ɲya wani, bà u à fyânha a yi jwo a yaha mɛ.”» 8 Ɲyɛ ka cyeebii si fê a fworo fanŋke e. Pi puni mpyi a fyá fo na ɲcyêɛnni. Li funmpɛɛnr'à pi pyi pi ɲyɛ a ɲɛn'a yaaga jwo sùpya á mɛ.

---

‡ **15:34** Yesu na ŋkwúuli Arameni shɛɛnre e. Tire shɛɛnre e, Eloyi ɲwɔhe ku ɲyɛ: «Mii Kileŋi». Mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ na tire shɛɛnre núru mɛ, pire maha sônŋi na Kile tùnntunŋi Eli Yesu ɲyɛ na yiri. Yahutuubii pìi na sônŋi na, ná Eli ɲyɛ a kwû mɛ, na sùpya ká mpyi kyaage e, na u sí n-pa urufoo shwɔ (2 Saanbii 2.1-12). * **16:2** Yahutibil'á cibilaage canɲcyiige ku ɲyɛ káriŋi.

Mpiimu na Yesu à uye cyêe ke
(Macwo 28.9-10, 16-20; Luka 24.13-49; Yuhana 20.11-23; Kapyiiŋkii 1.6-8)

[9 Yesu à ɲɛ̀ a fworo kwùŋi i cibilaage canɲcyiige ɲyèsɔɔge na ke, Magidala Mariyama na u à fyânha a uye cyêe, ŋge e Yesu à jínabii baashuunniŋi kɔ̀r'a yige ke. 10 Ka uru ceeŋi si ŋkàr'a sà yi jwo Yesu fyèɲwɔhɔshiinbil'á. Pi mpyi a tɛ̀ɛn yyetanhare e, marii myahigii súu. 11 Ŋka tèni i pi a lógo na Yesu à ɲɛ̀ a fworo kwùŋi i, na u wá ɲyii na, na Mariyama à u ɲya ke, pi ɲyɛ a sàa dá mɛ.

12 Lire kàntugo Yesu à uye kɛ̂ɛnŋ'a cyêe u fyèɲwɔhɔshiinbii pìi shuunni na mà pi yaha pi i ŋkɛ̀ɛge sige e. 13 Ka pire si núr'a pa yi jwo pi sanmpil'á, ŋka pire mú saha ɲyɛ a dá mɛ.

14 Kàsanrage na, Yesu à uye cyêe u cyelempyiibii kɛ ná niŋkinŋi na mà pi yaha pi i lyî. U à pi faha pi dánabaare na, ɲaha na yɛ mpii pi à u ɲya u à ɲɛ̀ a fworo kwùŋi i, maa mpyi ɲyii na ke, u cyelempyiibii ɲyɛ a ɲɛn'a dá pire jwumpe na mɛ. 15 Puru ɲwɔhɔ na, ka Yesu si pi pyi: «Yii a sì diɲyɛŋi ɲùɲyi puni na, yii s'a Jwumpe Nintanmpe yu sùpyire pun'á. 16 Ŋgemu ká dá pu na, maa batize ke, urufoo sí nùmpanŋa ta, ŋka shin maha shin u à pu lógo, maa mpyi u ɲyɛ a dá pu na mɛ, Kile sí urufoo tùn. 17 Mpii pi à dá mii na ke, pire sí raa kakyanhala karigii ɲcyiimu pyi ke, cyire cyi ɲyɛ: pi sí raa jínabii kɔ̀re, pi sí raa yu shɛɛnre tabɛr'e, 18 pi sí raa wwòobii cwôre, ŋka pi sì raa yaage pyi pi na mɛ. Pi méɛ ká bàha bya, ku sì n-jà kapii pyi pi na mɛ. Pi sí raa cyeyi tare yampii na, s'a Kile ɲáare pi na pi raa ɲcùuŋi.»

Yesu à kò a dùgo nìɲyiŋi na
(Luka 24.50-53; Kapyiiŋkii 1.9-11)

19 Kafooŋi Yesu à puru jwumpe puni jwo a kwɔ̀ ke, ka Kile si u kò a dùrugo nìɲyiŋi na, ka u u sà ntɛ̀ɛn Kile kàniŋɛ cyɛge na.

20 Ŋyɛ ka u cyelempyiibii si ŋkàr'a sà a Jwumpe Nintanmpe yu cyeyi puni i. Kafooŋi mpyi maha pi tère báaraŋi puni i, kakyanhala karigii pi mpyi maha mpyi Yesu mɛge na ke, cyire mpyi maha fànha kaan pi jwump'á, mà li cyêe na sèe wi.]

Luka Jwumpe Nintanmpe Jwuŋkanni
Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè sémɛŋi funŋɔ jwumpe e ke

Luka na mpyi wempyi, Yahutu bà u mpyi u wi mɛ. Mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ Yahutuu mɛ, Luka la mpyi si Kile Jyaŋi Yesu kyaa jwo pir'á. Lire kurugo mpii pi à Yesu ɲya maa lógo u ɲwɔ na ke, u à file pire na maa Yesu karigii yyaha cya pir'á.

Yesu à si fòŋɔfee pyɛngɛ. Mpànahabii pi à sìi mpànahabii ke, pir'á u ziŋ'à fyânha a jwo. Kile ɲyɛ a sùpya pwóɔŋɔ sùpya na mɛ, u à jwo na shin maha shin u à uye cè kapimpyiŋɛ maa ɲɛɛ Yesu na ke, urufoo sí nùmpanŋa ta. Fòŋɔfeebii ná yampii ná nàŋkopyire ná leŋkwucyeebii ná círimpii ná zàmpɛɛnbii ná supyishiŋi sanŋi u mpyi u ɲyɛ laage e pìl'á mɛ, pire puni kyaa mpyi a táan Yesu á. Tèni i Yesu à kwòro cige na ke, mpii pi à u kwòro ke, u à Kile ɲáare na u yàfa pire na.

Yesu à ɲè a fworo kwùŋi i ke, u à uye cyêe u cyelempyiibii na, maa pi pyi na pi tɛ̀ɛn Zheruzalɛmu kànhe e, pi i Kile Munaani sige, Kile mpyi a lire ndemu ɲwɔmɛɛ lwó pi á ke. Yesu à puru jwo ke, maa dùg'a kàre nìŋyiŋi na, pi ɲyii na.

Karigii cyi à pyi lire kàntugo ke, Luka à cyire sémɛ séméŋi wabɛr'e, uru mɛge na ɲyɛ: «Yesu Tunntunmpii Kapyiiŋkii Semɛŋi».

Luka séméŋi kaseméni

1-3 Yyaha yyére shinŋi Tofili, karigii cyi à pyi naha wuu yyére ke, cyire cyìi mii ɲyɛ na séméni si ntun mu á. Shiŋɲyahara mú à cyìi sémɛ cyire karigil'e, mà tàanna ná sùpyire cyi jwuŋkanni i, mpiimu ɲyii na cyi pun'à pyi ke, ná pire pi à pa mpyi Jwumpe Nintanmpe jwufeebii ke. Lire e mii mú à li ta kacɛnnɛ maa cyi yyaha cya fo cyi tasiige e maa cyi yal'a séméɛ si ŋkan mu á, 4 bà mu si mpyi si li cè na karigii cyi à jwo mu á ke, na cyire na ɲyɛ sèe mɛ.

Kile mèlɛkɛŋi wà à Yuhana Batizelipyiŋi ziŋi kyaa jwo

5 Tèni i Erɔdi mpyi Zhude kùluni saanŋi ke, Kile sáragawwuŋi wà na mpyi Abiya u sáragawwukuruŋke e, u mɛge mpyi Zakari. U cwoŋi mpyi Arɔn tùluge shin, u mɛge sí mpyi Elizabɛti. 6 Pi mú shuunniŋi mpyi a tíi Kafooŋi Kile yyahe taan, pi mpyi a u ɲwɔmɛɛni cû karigii puni i, marii u toŋi kurigii puni ɲaare. 7 Ŋka pyà mpyi pi á mɛ, ɲaha na yɛ Elizabɛti mpyi cijiriŋɛ. U ná u pooŋi mú sí mpyi a lyɛ a kwɔ̀.

8 Canŋka Zakari mpyi sáragawwubaaraŋi na Kile yyahe taan, ɲaha na yɛ màhani mpyi a nɔ pi sáragawwukuruŋke na. 9 Mà tàanna ná sáragawwuubii làdaabil'e, pi mpyi maha ŋkyaanlwooni tɛ̀g'a sáragawwuŋi wà cwɔɔnrɔ, ur'a sì jyè Kileɲaarebage funŋke e maa wusunaŋi súugo. Ŋyɛ ka kuru canŋke wuŋi si mpa bê Zakari na. 10 Mà u yaha u u wusunaŋi súuge, sùpyire puni mpyi ntàani na na Kile ɲáare. 11 Ka Kafooŋi Kile mèlɛkɛŋi wà si mpâl'a fworo Zakari na, maa yyére wusunaŋi tasogoge kàniŋɛ cyage na. 12 Zakari à u ɲya ke, maa fyá sèl'e.

13 Ka mèlɛkɛŋi si u pyi: «Ma hà vyá mɛ Zakari, Kile à mu ɲarege lógo. Mu cwoŋi Elizabɛti sí mu kan pùnambile na, maa li mɛge le Yuhana. 14 Uru pyàŋi ziŋi kani sí n-pyi mu á funntanga ná múguro kyaa. Li mú sí n-pyi shiŋɲyahara á funntanga kyaa, 15 ɲaha na yɛ u sí n-pyi shinbwo Kafooŋi Kile yyahe taan. U sì raa sinmpe pà tufiige byii mɛ. Kile Munaani sí u ɲî tèrigii puni i, ali mà u yaha zimbaa. 16 U sí Izirayɛli shiinbii niɲyahamii yyaha kɛ̂ɛnŋɛ Kafooŋi pi Kileŋi á. 17 U kapyiiŋkii sí n-pyi Kile tùnntunŋiEli wogigii fiige. Bà Kile Munaani mpyi a fyânha a fànhe kan Eli á mɛ, amuni li sí fànhe kan u á, u u Kafooŋi kuni bégele, u u tiibii ná pyìibii shwòhoŋi yaa. Mpii pi à ɲùŋɔ kyán Kile na ke, u sí pire kɛ̂ɛnŋɛ n-pyi shintiilii, si supyishiŋi wà bégele ɲjaha Kafooŋi yyaha na.»

18 Ka Zakari si jwo mèlɛkɛŋ'á: «Di mii sí puru sèeŋi cè n-jwo yɛ? Ŋaha kurugo yɛ mii ná na cwoŋi shìŋ'à tòro zi taan.» 19 Ka mèlɛkɛŋi si u pyi: «Mii u ɲyɛ Gabiriyɛli. Mii u ɲyɛ Kile taan u tùnnture laage e. U à mii tun mii u pa mpe jwumpe nintanmpe jwo mu á. 20 Mu ɲyɛ a ɲɛn'a tɛ̀ɛn mii ɲwɔmugure taan mɛ, mà li ta nde mii à jwo mu á ke, li sí n-pyi li tèepyil'e. Lire kurugo mu sí n-pyi búbu, mà lwó numɛ na fo mà sà yaa ná li tèepyiini i.»

21 Lire tèni mpyi a sùpyire puni ta ti i Zakari sigili na ŋkànre, ɲaha na yɛ u mpyi a mɔ Kileɲaarebage funŋke e. U mɔŋi mpyi a pi puni pâa. 22 U à jà a pa fworo ke, ka u u mpyi búbu, u ɲyɛ a jà a jwo ná pi e mɛ, ka pi i ɲcè na Kile à kani là cyêe u na Kileɲaarebage funŋke e. Ka u u wá na yu ná cyeyi i. 23 Ŋyɛ Zakari sáragawwubaaraŋi canmpyaagil'à fûnŋɔ ke, ka u u ŋkàre pyɛngɛ.

24 Canmpyal'à tòro ke, ka u cwoŋi Elizabɛti si laa ta, maa ŋwɔhɔ yiɲyɛ kaŋkuro funŋ'i. Maa jwo uye funŋ'i: 25 «Kile à ɲwɔ mii na ná nde e dɛ! U à mii pyìtambaani silege láha mii na sùpyire ɲyii na.»

Kile mèlɛkɛŋi wà à Yesu ziŋi kyaa jwo

26 Ɲyɛ Elizabɛti laani yiŋke baani woge e, ka Kile si u mèlɛkɛŋi Gabiriyɛli tun Galile kùluni
kànhe kà na, ku mɛge ɲyɛ Nazarɛti. 27 Pùcwoŋi wà u mpyi wani, u mɛge mpyi Mariyama.
Saanŋi Dawuda tùluge shinŋi Yusufu tàcwo u mpyi u wi. 28 Ka mèlɛkɛŋi si jyè uru pùcwoŋi
yyére, maa jwo: «Mii à mu shéɛre, Kafooŋi Kile à ɲwɔ mu na maa mpyi ná mu i.» 29 Ka puru
jwumpe si Mariyama funŋɔ wwòoŋɔ sèl'e, ka u u wá na uye yíbili uru fwùŋi ɲùŋke na. 30 Ka
mèlɛkɛŋi si yi jwo u á: «Ma hà vyá mɛ Mariyama, Kile à ɲwɔ mu na. 31 Mu sí laa ta, li sí n-si
pùnambile, maa li mɛge le Yesu*. 32 U sí n-pyi shinbwo, u mɛge sí n-le Kileŋi nìɲyi wuŋi Jyaŋi.
Kafooŋi Kile sí u tulyage Dawuda saanre fànhe kan u á. 33 U sí n-pyi Yakuba shiŋi† ɲùŋɔ na
fo tèekwombaa. U fànhe sì n-kwɔ̀ mɛ.» 34 Ka Mariyama si yi jwo mèlɛkɛŋ'á: «Di lire sí n-pyi
n-jwo yɛ? Ɲaha kurugo yɛ mii sàha ŋkwɔ̀ a nɔ̀ cè mɛ.»

35 Ka mèlɛkɛŋi si u pyi: «Kile Munaani sí n-pa n-tɛ̀ɛn mu ɲuŋ'i. Kileŋi nìɲyi wuŋi u síŋi sí
n-pyi mbyìmɛ fiige mu ɲuŋ'i. Lire kurugo pyàŋi mu sí n-si ke, uru sí n-pyi Kile wu, u mɛge sí
n-le Kile Jyaŋi. 36 Mu cìnmpworocwoŋi Elizabɛti, uru niɲjyeŋkwoŋi mú à laa ta, u sí pùnambile
si. Sùpyire mpyi na uru ŋgemu sônŋi cijiriŋɛ ke, u laani yibaani woge ku ɲyɛ ŋke. 37 Sèeŋi na,
kyaa ɲyɛ na Kile jìni mɛ.» 38 Ka Mariyama si yi jwo u á: «Kafooŋi bilicwo u ɲyɛ mii, Kile u li
pyi mii á bà mu à yi jwo mɛ.» Ka mèlɛkɛŋi si yîri u taan maa ŋkàre.

Mariyama à sà fworo u cìnmpworocwoŋi Elizabɛti na

39 Cyire canmpyaagil'e, ka Mariyama si yîr'a fyâl'a kàre ɲaɲyi kùluni i, Zhude kànhe kà na.
40 Maa jyè Zakari pyɛnge e, maa Elizabɛti shéɛre. 41 Tèni i Elizabɛti à Mariyama fwùŋi lógo
ke, ka u pyàŋi si ɲyàha u funŋke e. Ka Kile Munaani si Elizabɛti ɲî, 42 ka u u jwo fànha na
Mariyama á: «Kile à jwó le mu á mà tòro cyeebii puni taan! Pyàŋi mu sí n-si ke, Kile sí jwó le
ur'á mú! 43 Jo u ɲyɛ mii, fo mii Kafooŋi nuŋi yabiliŋi u pa mii yyére yɛ? 44 Ɲaha kurugo yɛ mii
sí yi jwo mu á, tèni i mii à mu fwùŋi lógo ke, funntang'à mii pyàŋi pyi u à ɲyàha mii funŋke
e. 45 Mu wuun'à ɲwɔ, ɲaha na yɛ kani ɲwɔmɛɛni Kafooŋi Kile à lwó mu á ke, mu à ɲɛn'a dá
lire na.»

Mariyama à Kile kêe

46 Ɲyɛ ka Mariyama si jwo:
«Mii à Kafooŋi Kile kêe ná na zòmbilini puni i,
47 mii funŋke naha a táan sèl'e mii Shwofooŋi Kile kurugo.
48 Ɲaha na yɛ mii u ɲyɛ u bilicwoŋi ke,
u à ɲɛn'a ɲwɔ mii na, maa kacɛnnɛ pyi mii na,
mii ná na cyɛrɛmpe puni i.
Mà lwó numɛ na,
tìiŋi nimpaŋi sùpyire puni sí n-pa raa ŋko na mii wuun'à ɲwɔ.
49 Ɲaha kurugo yɛ Kile Siŋi Punifol'à kabwɔhii pyi mii á,
u mɛg'à táan.
50 Mpii pi maha fyáge u na ke,
u maha pire ɲùɲaara taa tèrigii puni i, maa kacɛnŋkii pyi pi á.
51 U maha kakyanhala karigii pyi
ná u cyɛge fànha ɲyahaga woge e.
Mpii pi ɲyɛ ná yàmpeente funŋke e ke,
u maha pire tîn a caala.
52 U maha fànhafeebii tîrig'a lwó pi fànhe ɲuŋ'i,
mpii pi à piye tîrige ke, u maha pire dùrugo.
53 U maha yacɛnɲyi kaan kategefeebil'á fo maha pi funɲyi ɲíŋɛ.
U maha nàfuufeebii cyeŋgaya wuubii yare pi i ŋkɛ̀ɛge.
54-55 Ɲwɔmɛɛni u mpyi a lwó wuu tulyey'á ke, u à lire fûnŋɔ.
U à pa u báarapyiibii Izirayɛli shiinbii tɛ̀gɛ
U maha kacɛnŋkii pyi Ibirayima
ná u tùlug'á tèrigii puni i.»

56 Ɲyɛ ka Mariyama si ŋkwôro Elizabɛti yyére fo mà nɔ yiɲyɛ taanre fiige na, lire kàntugo
maa núr'a kàre u kànhe na.

Yuhana Batizelipyiŋi ziŋi kani

57 Ɲyɛ Elizabɛti tèetigen'à pa nɔ ke, ka u u si pùnambile. 58 Tèni i Elizabɛti tɛɛnɲɛɛbii ná u
cìnmpyiibil'à lógo na Kafooŋi Kile na wá à kacɛnnɛ nimbwoo pyi u na ke, ka li i mpyi u ná pi
á funntanga nimbwɔhɔ.

---

* **1:31** Yesu mɛge ɲwɔhe ku ɲyɛ: «Kafooŋi Kile u ɲyɛ Shwofooŋi.» † **1:33** Yakuba shiinbii pi maha mpyi Izirayɛli shiinbii.

59 Pyàŋi ziŋi canmpyibaatanrewuuni na, ka pi i ŋkàre u takwɔnge e. Pi la mpyi si u tuŋi
Zakari mɛge le u na, 60 ka pyàŋi nuŋi si jwo: «Ɔnhɔ, u mɛge sí n-le Yuhana.» 61 Ka pi i u pyi:
«Ŋka kuru mɛge fiige ɲyɛ mu sùpya na mà dɛ!» 62 Ka pi i Zakari búbu wuŋi kà, maa u yíbe
pyàŋi mɛge na. 63 Ka u u pi pyi pi kwɔɔgɔ lwɔ́ a kan ur'á. Pi à pa ná k'e ke, ka u u yi sémɛ ku
na: «Pyàŋi mɛge sí n-le Yuhana» ka li i pi puni pâa.
64 Ɲyɛ lire tèenuuni i, ka Zakari ɲjini si sànha, ka u ɲwɔge si múgo, ka u u wá na yu marii
Kile pêre. 65 Ka cyire karigii si u tɛɛnɲɛɛbii ná u kwùumpe shiinbii kàkyanhala, fo mà sà nɔ
Zhude ɲaɲyi cyeyi kànyi puni na. Pi puni mpyi na cyire karigii shɛɛnre yu pi bàraɲwɔyi i.
66 Ka lire kani lógofeebii puni si li yaha piye funŋ'i, marii sônŋi li na. Pi shin maha shin
mpyi na uye yíbili: «Ŋge pyàŋi sí n-pyi ɲaha shi bɛ?» Sèeŋi na, Kafooŋi Kile cyɛge mpyi ná u
e.

Zakari à Yesu mpaŋi kyaa jwo

67 Ɲyɛ ka Kile Munaani si pyàŋi tuŋi Zakari ɲî, maa u pyi u à mpe jwumpe jwo:
68-69 «Wuu Kafooŋi Kile kêe,
Izirayɛli shiinbii u Kileŋi,
ɲaha na yɛ u à Shwofoo niɲcɛnŋɛ yige
u báarapyiŋi Dawuda tùluge e mà kan wuu á.
U à pa si mpa u shiinbii tègɛ
si pi ɲùŋɔ wwû bilere e.
70 Uru shɛɛnre Kile tùnntunmpii mpyi a jwo fo tèemɔni i
71 na u sí wuu yige wuu zàmpɛɛnbii cye e,
wuu kyal'à pɛn mpiimu á ke, si wuu shwɔ pire na.
72 Lire cye kurugo, u à kacɛnnɛ pyi wuu tulyeyi na.
Nde u mpyi a jwo u tunmbyaare tooy'e ke, u à lire pyi.
73-74 U mpyi a ɲwɔmɛɛni ndemu lwɔ́ wuu tulyage Ibirayima á,
na u sí wuu yige wuu zàmpɛɛnbii cye e,
bà wuu si mpyi s'a uru pêre fyagara baa mɛ,
u à lire pyi.
75 Kile à lire pyi bà wuu si mpyi s'a katiigii pyi u yyahe taan,
si ntaha uru kanni fye e wuu shìŋi puni i mɛ.»
76 Lire kàntugo ka Zakari si jwo u pyàŋ'á:
«Mii pyàŋi, pi sí n-pa raa mu pyi Kileŋi nìŋyi wuŋi tùnntunŋi,
ɲaha na yɛ mu sí n-pa ɲaara Kafooŋi yyaha na, si u kuni yaa.
77 Mu sí yi yyaha jwo Kile wuubil'á na
u sí pi kapegigii yàfa pi na, si pi shwɔ.
78 Wuu Kileŋi ɲùŋaare ná u kacɛnŋkii kurugo,
u à bɛ̀ɛnmpe yige wuu á mà yîri nìŋyiŋi na, mu à jwo canŋa ɲyiini nivworovɔnni.
79 Mpii pi mpyi a tɛ̀ɛn kwùŋi numpini i ke, u à bɛ̀ɛnmpe yige pir'á.
U à yyeɲiŋke kuni le wuu taan.»
80 Ɲyɛ uru pyàŋi mpyi na lyɛge, Kile Munaani sí i fànhe kaan u á. Ka u u ŋkwôro sige funŋke
e fo mà sà nɔ u tèecyeeni na Izirayɛli shiinbii na.

2

Yesu ziŋi kani
(Macwo 1.18-25)

1 Ɲyɛ tèni là à pa nɔ, ka saanbwɔhe Ogusiti si tùnnturo tun na sùpyire puni mɛyi yi sémɛ.
2 Lire l'à pyi mɛsemɛni niɲcyiini, l'à pyi mà Kirinisi ta Siri kìni ɲùŋɔ na. 3 Sùpyire puni mpyi
na sì na pi mɛyi sémɛni pi tukanyi na. 4 Ka Yusufu si yîri Nazarɛti kànhe e Galile kùluni i
mà kàre saanŋi Dawuda kànhe na, Bɛtilɛhɛmu i, Zhude kùluni i, ɲaha na yɛ Yusufu mpyi
Dawuda tùluge sùpya. 5 U ná u tàcwoŋi Mariyama mpyi a kàre wani mɛyi zèmɛŋi kurugo.
Mariyama laa wuŋi u mpyi. 6 Mà pi yaha Bɛtilɛhɛmu i, ka Mariyama laani tèesini si nɔ. 7 Ka
u u u jyaŋi niɲcyiiŋi si, maa u le vàaɲŋyi i mà sínniŋɛ yatɔɔre yabyage funŋ'i, ɲaha na yɛ pi
mpyi a tatirige ta nàmpwuunbii tashwɔnge e mɛ.

Kile mèlɛkɛŋi wà à Yesu ziŋi kyaa jwo mpànahabii pìl'á

8 Ɲyɛ mpànahabii pìi na mpyi puru kwùumpe e. Pi mpyi maha shwùun ɲyii na sige e, marii
pi mpàabii saɲcwɔnŋi sigili. 9 Ka Kafooŋi Kile mèlɛkɛŋi wà si uye cyêe pi na, ka Kafooŋi Kile
sìnampe bɛ̀ɛnmpe si mîni kuru cyage e mà pi kwûulo, ka pi i fyá sèe sèl'e. 10 Ka mèlɛkɛŋi si yi
jwo pi á: «Yii àha vyá mɛ, mii sí múguro kyaa nimbwoo jwo yii á, lire sí n-pyi yii shiŋi puni
wuu. 11 Niɲjaa numpilage yabiliŋi i, Shwofol'à si yii á Dawuda kànhe na. Uru u ɲyɛ Kile
Niɲcwɔnrɔŋi ná Kafooŋi. 12 Amɛ yii sí li cè, yii sí pìnmpiŋɲyɛga ta pi à le a sínniŋɛ vàaɲŋyi i
yatɔɔre yabyage k'e.»

13 Lire tèni i, ka mèlɛkɛkuruŋɔ nimbwɔhɔ si mpâl'a pa bínni uru mèlɛkɛŋi taan, marii Kile
pêre na:
14 «Pèente ti taha Kile na nìɲyiŋi na.
Mpii kyaa l'à táan Kile á ke, yyeɲiŋke ku pyi ɲìŋke na pire shwɔhɔl'e.»
15 Tèni i mèlɛkɛɛbil'à yîri mpànahabii taan mà dùgo nìɲyiŋi na ke, ka mpànahabii si yi jwo
piy'á: «Yii a wá, wuu u shà Bɛtilɛhɛmu i, Kafooŋi Kile à wuu pyi wuu à kani ndemu cè ke,
wuu u sà lire wíi.» 16 Ka pi i fyâl'a kàr'a sà Mariyama ná Yusufu ta wani, maa pìnmpinɲyɛge
nizinnage ɲya yatɔɔre lùbyakwɔɔge funɲ'i. 17 Pi à pìnmpinɲyɛge ɲya ke, jwumpe Kile mèlɛkɛŋi
mpyi a jwo pi á ku kyaa na ke, ka pi i puru puni jwo, 18 ka li i mpyi kakyanhala pu lógofeebii
pun'á. 19 Ŋka Mariyama wi ke, ur'à cyire karigii yaha u yákiliŋi na, marii sônnŋi cyi na. 20 Lire
kàntugo ka mpànahabii si núr'a kàre pi tayirige e, pi mpyi na Kile pêre marii u kêre pi karigii
nindogogii ná niɲyagii kurugo. Cyire karigil'à pyi bà Kile mèlɛkɛŋi mpyi a cyi jwo mɛ.

Pi à kàre ná Yesu pìnmpinɲyɛ wuŋi i Kileɲaarebage e

21 Pyàŋi canzege canmpyibaatanrewuuni na, ka pi i u kwòn, maa u mɛge le Yesu. Kile
mèlɛkɛŋi mpyi a kuru mɛge le pyàŋi na mà jwo u nuŋi u u laani ta ke.
22 Ŋyɛ mà tàanna ná MusaSaliyaŋi i, sìiveente canmpyaagil'à kwɔ ke, ka Yusufu ná
Mariyama si ŋkàre Zheruzalɛmu kànhe e ná pyàŋi i mà sà ŋkan Kafooŋi Kile á, 23 bà l'à sémɛ
Kafooŋi Kile Saliyaŋi i na: «Pùnampyire niɲcyiire puni sí n-pyi Kafooŋi Kile woro*.»
24 Sárage kyaa Kafooŋi Kile mpyi a jwo Saliyaŋi i mà yyaha tíi ná sìivooŋi tufeempe
kani i ke, pi à kuru wwû mú. Kuru sárage ku mpyi: «Sanmpanra shuunni, lire ɲyɛ mɛ
sanmpanmpwɔrɔŋjaara shuunni†.»
25 Nàŋi wà na mpyi wani Zheruzalɛmu i, u mɛge mpyi Simiyɔn. U mpyi a tíi maa fyáge
Kile na. U mpyi na Izirayɛli shiinbii Tɛgɛfooŋi mpaŋi sigili. Kile Munaani mpyi ná u e. 26 L'à
li cyêe u na na u sì n-kwû ná u ɲyɛ a Kafooŋi Kile Niɲcwɔnrɔŋi ɲya mɛ. 27 Ŋyɛ tèni i Yesu
sifeebil'à sà nɔ ná u e Kileɲaarebage e Kile Saliyaŋi karigii mɛɛ na ke, ka Kile Munaani si
Simiyɔn yyaha cû a lèŋɛ Kileɲaarebage e. 28 Ka u u pìnmpinɲyɛge cû u cyeyi i, maa Kile kêe
na:
29 «Kafooŋi Kile, mii u ɲyɛ mu báarapyiŋi ke, numɛ mu sí n-jà mii yaha mii u kwû yyeɲiŋke e,
nde mu à jwo ke, mu à lire pyi a kwɔ̀,
30 ɲaha na yɛ Shwofooŋi mu à tun ke, mii ɲyiin'à uru ɲya niɲjaa.
31 Ŋge mu à kan diɲyɛŋi sùpyire shiŋi puni kurugo ke,
32 u sí n-pyi bɛ̀ɛnmɛ mpemu pu sí mu cyêe supyishiŋi puni na ke,
Izirayɛli shiinbii pi ɲyɛ mu wuubii ke, si pire mɛge pyi ku táan.»
33 Puru jwumpe Simiyɔn mpyi a jwo Yesu kyaa na ke, puru mpyi a Yesu sifeebii
kàkyanhala. 34 Ka Simiyɔn si jwó le pi á, maa yi jwo Yesu nuŋi Mariyama á: «Ŋge pyàŋi kapani
li ɲyɛ Izirayɛli shiinbil'á, mà shinɲyahara cyán si shinɲyahara yîrige. U sí n-pyi kacyeele, ŋka
pìi sí n-cyé li na. 35 Lire pyiŋkanni na, supyiɲyahara funzɔnnɔre sí n-yige cyíinŋi na. Mu wi
ke Mariyama, kani là sí n-pa mu súugo ma zòŋi na, mu à jwo kàshikwɔnŋwɔɔ l'à mu sú u na.»
36-37 Ciɲjyeŋi wà na mpyi wani, u mpyi a yyee beecyɛɛre ná sicyɛɛre (84) kwɔ̀, uru na mpyi
Kile tùnntunŋɔ, u mɛge mpyi Ana. U tuŋi mɛge mpyi Fanuwɛli. Ashɛri tùluge sùpya u mpyi
u wi. Uru ceeŋi mpyi a yyee baashuunni pyi nàmbage e, ka u pooŋi si ŋkwû. Ka u u ŋkwôro
nɔ̀ baa. Pìlaga bâra cannŋa na, u mpyi maha mpyi súnleni ná Kileɲarege na Kileɲaarebage e.
38 Uru ciɲjyeŋi mú à sà Yesu sifeebii ta wani, maa Kile kêe, mpii pi mpyi na Zheruzalɛmu
kànhe shiinbii ɲùŋgwuure sigili ke, maa Yesu kyaa jwo pir'á.
39 Ŋyɛ Yusufu ná Mariyama à Kafooŋi Kile Saliyaŋi kurigii puni ɲaara a kwɔ̀ ke, maa núr'a
kàre Nazarɛti i, pi kànhe na, Galile kùluni i. 40 Pyàŋi mpyi na lyɛge ná fànhe e, u yákiliŋi mpyi
a pêe sèl'e. Kile mpyi a ɲwɔ u na maa mpyi ná u e.

Yesu ná u sifeebil'à kàre bilereŋkwoŋi kataanni na

41-42 Yyee maha yyee, Yesu sifeebii mpyi maha ŋkàre ná u e Zheruzalɛmu kànhe e
bilereŋkwoŋi kataann'á mà tàanna ná Yahutuubii làdaŋi i. Ŋyɛ yyeeni kataann'á pi à kàre
mà Yesu shìŋi yaha yyee kɛ ná shuunni na ke, 43 lire kataann'à pa ŋkwɔ̀, ka pi i núru na
ŋkɛ̀ɛge ke, ka Yesu si ntɛ̀ɛn Zheruzalɛmu i u sifeebii pàama.
44 Pi mpyi na sônnŋi na Yesu ná pire shèrɛfeebii pi sí n-ta pi i ma siɲcyan. Pi à ɲaara a canŋke
kwɔ̀, pi ɲyɛ a u ɲya mɛ, ka pi i wá na u caa pi cìnmpyiibii ná pi shincempii shwɔhɔl'e. 45 Pi à
u cya a kànha pire shwɔhɔl'e ke, maa núru na u caa na ŋkɛ̀ɛge Zheruzalɛmu i. 46 Canmpyaa
taanre tatoroge e, ka pi i sà u ta u à tɛ̀ɛn Kileɲaarebage e Kile Saliyaŋi cyelentiibii shwɔhɔl'e,
marii pi jwumpe núru, marii pi yíbili. 47 Mpii pi mpyi na u jwumpe núru ke, u yákilifente ná
u ɲwɔshwɔɔre mpyi a pire puni kàkyanhala. 48 Tèni i u sifeebil'à u ɲya ke, ka li i mpâa pi e,
ka u nuŋi si u pyi: «Yesu, ɲaha mu à pyi ná wuu e amɛ yɛ? Mii ná mu tuŋi funmpɛn wuubii

* **2:23** Ɛkizodi 13.2, 12 † **2:24** Levitiki 12.8

mpyi na mu caa.» 49 Ka u u pi pyi: «Ŋaha na yii ɲyɛ na mii caa yɛ? Yii ɲyɛ a cè na mii à yaa
mii u a na Tuŋi karigii cwɔɔnre mà?» 50 Ŋka u sifeebii mpyi a puru jwumpe ɲwɔhe cè mɛ.
51 Ŋyɛ ka Yesu si núr'a kàre ná u sifeebil'e Nazarɛti kànhe e. U mpyi a pi ɲwɔmɛɛni cû. Ka
u nuŋi si cyire karigii puni yaha uye funŋ'i, marii sônŋi cyi na.
52 Yesu mpyi na lyɛge, là sí i bârali u yákilifente na. U kyaa mpyi a táan Kile á, maa ntáan
sùpyir'á mú.

3

Yuhana Batizelipyiŋi na kuni bégeli Yesu yyaha na
(Macwo 3.1-12; Marika 1.1-8; Yuhana 1.19-28)

1 Mà saanbwɔhe Tibɛri yaha u saanre yyee kɛ ná kaŋkuro wuuni na, lir'à Pɔnse Pilati ta
Zhude kùluni ɲùŋɔ na, Erɔdi sí ɲyɛ Galile wuuni ɲùŋɔ na, u yyahafooŋi Filipi sí ɲyɛ Iture ná
Tirasoniti kùligii ɲùŋɔ na, Lizaniyasi sí ɲyɛ Abilɛni kùluni ɲùŋɔ na, 2 Ana* ná Kayifu mú sí
ɲyɛ sáragawwuubii ɲùŋufente na, lire yyeeni mà Zakari jyaŋi Yuhana yaha síwage e, Kile à u
tun u sà a uru jwumpe yu. 3 Ka u u ŋkàre Zhurudɛn baŋi ɲwɔge kùluni puni i, mà sà a ɲaare
na puru jwumpe yu sùpyir'á. U mpyi na yi yu pi á: «Yii yii toroŋkanni kêɛnŋɛ, yii batize, bà
Kile si mpyi si yii kapegigii yàfa yii na mɛ.» 4 Nde Yuhana mpyi na mpyi amuni ke, lire na
mpyi a sémɛ tèecyiini Kile tùnntunŋi Ezayi sémɛŋi i na:
«Sùpya mɛjwuu sí n-pa raa fwore síwage e fànha na
“Yii kuni yaa Kafooŋi mɛɛ na,
yii kumpyɛrɛ nintiire yaa u á,
5 yii i kacyeyi puni ɲî a tàanna,
yii i ɲaɲyi ná mpòɡigii puni cɛɛg'a tàanna,
kurigii cyi à nahana ke, yii i cyire yal'a tíi,
kurigii cyi à ɲáhara ke, yii i cyire yal'a ɲwɔ.
6 Lire ká mpyi, sùpyire puni sí li ɲya na Kile u ɲyɛ Shwofooŋi†.”»

7 Ŋyɛ ka shinɲyahara si wá na ma Yuhana yyére si mpa batize, ka u u pi pyi: «Yii màcwɔn
fiige sùpyiibii, jofoo u à yii pyi na batizeliŋi kanni sí n-jà yii shwɔ Kile lùyirini nimpani na
yɛ? 8 Yii a katiigii pyi, lire sí li cyêe na yii zòompil'à kêɛnŋɛ. Yii àha zìi raa sônŋi kanna na yii
tulyage ku ɲyɛ Ibirayima mà dɛ! Ŋaha na yɛ mii sí yi jwo yii á, Kile sí n-jà ɲje kafaayi kêɛnŋɛ
n-pyi Ibirayima ɲampyire‡. 9 Yii li cè na kaciig'à cél'a yaha cire ndìre taan. Cige maha cige
ku ɲyɛ, ku ɲyɛ na yasɛrɛ niɲcɛnnɛ pyi mɛ, kuru sí n-kwɔ̀n n-wà nage e.»

10 Ŋyɛ ka sùpyire si Yuhana yíbe: «Lire tèni i ke, ɲaha wuu à yaa wuu pyi bɛ?» 11 Ka u u pi
pyi: «Vàanntinnyɛ shuunni ɲyɛ ŋgemu á ke, urufol'à yaa u kà kan kà baafooŋ'á. Ŋgemu u ɲyɛ
ná yalyire e ke, urufol'à yaa u tà kan kategefooŋ'á mú.»

12 Ŋyɛ múnalwɔɔre shwofeebii pi mpyi a pa mpa batize ke, ka pire mú si Yuhana yíbe:
«Cyelentuŋi, ɲaha wuu à yaa wuu pyi bɛ?» 13 Ka u u pi pyi: «Múnalwɔɔre ɲwɔge pi à pyi yii a
shuu sùpyir'á ke, yii àha wyérɛ shwɔ wà na si ntòro kuru ɲwɔge taan mɛ.» 14 Ka sòrolashiibii
pìi mú si u yíbe: «Wuu de? Ŋaha wuu à yaa wuu pyi yɛ?» Ka u u pi pyi: «Yii àha sùpyaŋi wà
tufiige wyérɛ cyán zhwɔ u na mɛ, yii àha vini ntaha wà na mú mɛ. Ŋka yii sàraŋi u yii funɲyi
ɲíŋɛ.»

15 Ŋyɛ sùpyire puni sònŋɔre mpyi a taha Kile Niɲcwɔnrɔŋi nimpaŋi kani na, uru ŋgemu u
sí n-pa pi shwɔ ke. Lire e pi mpyi na ŋko piye funŋ'i: «Tá Yuhana bà u à yaa u ta u wi mɛ?»
16 Mà pi yaha ná tire sònŋɔre e piye funŋ'i, ka Yuhana si pi pyi: «Mii wi ke, mii na yii batizeli
lwɔhe e kanna. Ŋka wà sí n-pa mii kàntugo, uru tayyéreg'à fànha tò mii woge na. Ali mà u
tanhaɲyi mɛɛre sànha, mii ɲùŋk'à cyérɛ lire mpyiŋi i. Uru u sí n-pa raa yii batizeli ná Kile
Munaani ná nage e. 17 U ntanhe ɲyɛ u cye e, u u u sùmaŋi nimbwɔnŋi fwu. U sí sùmapyaŋi le
u bwùunni i, si sìmwɔhɔŋke súugo nafugombaage e.»

18 Ŋyɛ Yuhana à yɛrɛyɛ niɲyahaya kan sùpyir'á sahaŋki Yesu kyaa na.

19 Saanŋi Erɔdi mpyi a u sìŋɛɛŋi cwoŋi Erɔdiyadi kwɔ̀n a lwɔ́. Mà bâra lire na, u mpyi a
kapyimbaagii ɲcyiimu pyi sahaŋki ke, ka Yuhana si u cêgɛ cyire puni na. 20 Lire ɲyɛ a jà a
bê Erɔdi á mɛ, ka u u kapiini là bâra là na, maa Yuhana cû a le kàsuŋi i.

Yuhana à Kile Jyaŋi Yesu batize
(Macwo 3.13-17; Marika 1.9-11)

21 Ŋyɛ mà Yuhana Batizelipyiŋi yaha u sàha ŋkwɔ̀ a le kàsuŋi i mɛ, canŋka sùpyire puni
mpyi na ma u yyére marii batizeli, ka Yesu mú si mpa batize, maa Kile ɲáare. Mà u yaha
kuru ɲarege na, ka nìɲyiŋi si múgo. 22 Ka Kile Munaani si liye pyi mpánmpɔrɔgɔ fiige mà

---

* **3:2** Ŋge Anaŋi na mpyi nɔ̀. † **3:6** Ezayi 40.3-5 ‡ **3:8** Yahutuubii mpyi na sônŋi na Kile sí pire shwɔ, mà lire ɲùŋke pyi pir'à fworo Ibirayima e. Yuhana 8.33,37,39: yii yire cyeyi kâla.

tîg'a tɛ̀ɛn Yesu na, ka mɛjwuu si fworo nìɲyiŋi i na: «Mii Jyaŋi u ɲyɛ mu, mu kan'à waha mii na sèl'e. Mu kapyiiŋkil'à táan mii á mú.»

Yesu à fworo mpiimu i ke
(Macwo 1.1-17)

23 Tèni i Yesu à báaraŋi sìi ke, u shìŋi mpyi a yyee beɲjaaga ná kɛ kwɔ. Sùpyire mpyi na sɔ̂nnɲi na Yusufu jya u ɲyɛ u wi.
Yusufu yabiliŋ'à fworo Aheli i.
24 Aheli à fworo Matati i.
Matati à fworo Levi i.
Levi à fworo Mɛlɛki i.
Mɛlɛki à fworo Zhanayi i.
Zhanayi à fworo Yusufu i.
25 Yusufu à fworo Maticya i.
Maticya à fworo Amɔsi i.
Amɔsi à fworo Nahumu i.
Nahumu à fworo Ɛsili i.
Ɛsili à fworo Nagayi i.
26 Nagayi à fworo Maati i.
Maati à fworo Maticya i.
Maticya à fworo Sɛmɛ i.
Sɛmɛ à fworo Zhosɛki i.
Zhosɛki à fworo Zhoda i.
27 Zhoda à fworo Zhwɔnani i.
Zhwɔnani à fworo Ɛrɛsa i.
Ɛrɛsa à fworo Zorobabɛli i.
Zorobabɛli à fworo Salatiyɛli i.
Salatiyɛli à fworo Nɛri i.
28 Nɛri à fworo Mɛlɛki i.
Mɛlɛki à fworo Adi i.
Adi à fworo Kosamu i.
Kosamu à fworo Elimadan i.
Elimadan à fworo Ɛri i.
29 Ɛri à fworo Zhosuwe e.
Zhosuwe à fworo Eliyɛzɛri i.
Eliyɛzɛri à fworo Zhorimu i.
Zhorimu à fworo Matati i.
Matati à fworo Levi i.
30 Levi à fworo Simiyɔn i.
Simiyɔn à fworo Zhuda i.
Zhuda à fworo Yusufu i.
Yusufu à fworo Zhonamu i.
Zhonamu à fworo Eliyakimu i.
31 Eliyakimu à fworo Mɛlɛya i.
Mɛlɛya à fworo Mɛna i.
Mɛna à fworo Matata i.
Matata à fworo Natan i.
Natan à fworo Dawuda i.
32 Dawuda à fworo Zhese e.
Zhese à fworo Obɛdi i.
Obɛdi à fworo Bwazi i.
Bwazi à fworo Salamɔni i.
Salamɔni à fworo Naasun i.
33 Naasun à fworo Aminadabu i.
Aminadabu à fworo Adimi i.
Adimi à fworo Arini i.
Arini à fworo Esirɔmu i.
Esirɔmu à fworo Pɛrɛzi i.
Pɛrɛzi à fworo Zhuda i.
34 Zhuda à fworo Yakuba i.
Yakuba à fworo Ishaka i.
Ishaka à fworo Ibirayima i.

Ibirayima à fworo Teraka i.
Teraka à fworo Nakwɔri i.
35 Nakwɔri à fworo Serugi i.
Serugi à fworo Erewu i.
Erewu à fworo Pɛlɛgi i.
Pɛlɛgi à fworo Ebɛri i.
Ebɛri à fworo Shelaki i.
36 Shelaki à fworo Kayinamu i.
Kayinamu à fworo Arifasadi i.
Arifasadi à fworo Shɛmu i.
Shɛmu à fworo Nuhu i.
Nuhu à fworo Lemɛki i.
37 Lemɛki à fworo Mɛtusala i.
Mɛtusala à fworo Enɔki i.
Enɔki à fworo Zherɛdi i.
Zherɛdi à fworo Malalɛli i.
Malalɛli à fworo Kena i.
38 Kena à fworo Enɔsi i.
Enɔsi à fworo Sɛti i.
Sɛti à fworo Adama i.
Adama à fworo Kile e.

4

Sitaanniŋi na ɲcaa si Yesu sɔ̀n u kapii pyi
(Macwo 4.1-11; Marika 1.12-13)

1 Ŋyɛ mà Yesu yaha u à ɲî Kile Munaani na, u à yîri Zhurudɛn baŋi ɲwɔge na mà kàre síwage e.
2 U à canmpyaa beeshuunni pyi síwage e, u ɲyɛ a yafyin lyî mɛ, ka kategе si u ta. Cyire canmpyaagii funŋke e, ka Sitaanniŋi si file u na maa ɲcaa si u sɔ̀n ŋgà kapii na.
3 Ŋyɛ ka u u Yesu pyi: «Ná Kile Jyaŋi sí u ɲyɛ mu, yi jwo ŋke kafaag'á ku kɛ̂ɛnŋ'a pyi bwúuru.»
4 Ka Yesu si u pyi: «Y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i “Yalyire kanni bà ti ɲyɛ na sùpyaŋi ɲwɔ caa mɛ*.”»
5 Lire kàntugo ka Sitaanniŋi si dùgo ná u e nìɲyiŋi na, maa diɲyɛŋi kìrigii puni cyêe u na yyerege niŋkin, 6 maa u pyi: «Mii sí ɲcyii kìrigii puni ɲùŋufente ná cyi nàfuuŋi kan mu á, ɲaha na yɛ t'à kan mii á. Shinŋi u à táan mii á ke, ur'á mii sí ti kan. 7 Mu aha ɲɛn'a niŋkure sín maa mii pêe, yire puni sí n-pyi mu wuyo.» 8 Ka Yesu si u pyi: «Y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i: “Ta ma niŋkure sínni ma Kafooŋi Kile á, maa uru kanni pêre†.”»
9 Lire kàntugo ka Sitaanniŋi si ŋkàre ná Yesu i Zheruzalɛmu kànhe e, maa sà dùgo ná u e Kileɲaarebage ɲùɲcyage e, maa yi jwo u á: «Ná Kile Jyaŋi sí u ɲyɛ mu, kwɔ̀n a cwo ɲìŋke na, 10 ɲaha na yɛ y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i:
“Kile sí u mèlɛkɛɛbii tun, pi a mu kàanmucaa.
11 Pi sí mu cwɔhɔ ná pi cyeyi i,
bà li si mpyi kafaaga kà ŋkwɔ̀ mu tɔɔge kà bânni mɛ‡.”»
12 Ka Yesu si u pyi: «Y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i “Ma hà raa ma Kafooŋi Kile ɲwɔ cwôre mɛ§.”»
13 Ŋyɛ Sitaanniŋi à Yesu sɔ̀n a kànha shiŋi puni u kapii pyi ke, maa yîri u taan maa u yaha na tèni labɛrɛ sigili.

Yesu kànhe shiinbil'à cyé u na
(Macwo 13.53-58; Marika 6.1-6)

14 Lire kàntugo ka Yesu si núr'a kàre Galile kùluni i. Kile Munaani fànhe mpyi u e sèl'e. Ka u mɛge si fworo lire kùluni puni i. 15 U mpyi na Jwumpe Nintanmpe yu sùpyir'á Kile Jwumpe kàlambayi i, ka tire puni si wá na u mɛtanga yiri.
16 Ka Yesu si ŋkàr'a sà nɔ Nazarɛti i. Kuru kànhe na u à lyɛ. Canŋɔŋke e, ka u u jyè Kile Jwumpe kàlambage e bà u mpyi maha ntêe na li pyi mɛ, maa yîr'a yyére si Kile Jwumpe kâla.
17 Ka pi i Kile tùnntunŋi Ezayi séməŋi kan u á, ka u u u ɲwɔ múgo maa cyage kà kâla:
18 «Kafooŋi Kile Munaani ɲyɛ mii ɲuŋ'i.
U à mii cwɔɔnrɔ na mii u pa Jwumpe Nintanmpe jwo fòŋɔfeebil'á,
si kàsujyiibii ɲjahaŋi kyaa jwo pi á,

* **4:4** Duterenɔmu 8.3 † **4:8** Duterenɔmu 6.13 ‡ **4:11** Zaburu 91.11,12 § **4:12** Duterenɔmu 6.16

si fyinmpii ɲyiigii mùgoŋi kyaa jwo pi á,
mpii pi ɲyɛ cwɔ̀nrɔmpe e ke, si pire yige pi kyéregefeebii cye e,
19 tèni i Kafooŋi Kile sí ɲwɔ sùpyire na si kacɛnnɛ pyi ti na ke, si lire kyaa jwo*.»
20 Lire kàntugo ka Yesu si Kile Jwumpe Semɛŋi ɲwɔ tò maa u kan Kile Jwumpe kàlambage kacwɔnrɔŋ'á, maa ntɛ̀ɛn. Ka sùpyire puni si ti ɲyiigii le u e. 21 Ka Yesu si yi jwo pi á: «Kile Jwumpe yii à lógo numɛ ke, pur'à fûnŋɔ yii ɲyii na niɲjaa.» 22 Pi puni mpyi na u mɛtange yu. Jwumpe u à jwo ke, ka puru si mpyi kakyanhala pi pun'á. Ka pi i wá na yi yu piye shwɔhɔl'e: «Taha Yusufu jyaŋi bà mɛ?»
23 Ka Yesu si pi pyi: «Mii à li cè na yii sí nde tàanlini jwo n-wà mii na "Wempyiŋi, maye cùuŋɔ ma yabiliŋi" si mii cɛ̂ɛge na kakyanhala karigii yii à lógo na mii à pyi Kapɛrɛnamu kànhe e ke, na ɲaha na mii ɲyɛ a cyire fiige pyi naha na tukanhe na mà yɛ?» 24 Maa núr'a jwo pi á: «Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, Kile tùnntunŋi wà tufiige maha le ɲjire e u tukanhe e mɛ. 25 Ŋka sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, Kile tùnntunŋi Eli tìiŋi i, leŋkwucyeebii mpyi a ɲyaha Izirayɛli kìni i. Yyee taanre ná yiɲyɛ baani funŋ'i zànhe ɲyɛ a pa mɛ, ka katibwɔhɔ si ɲcwo kìni puni na. 26 Ŋka Kile ɲyɛ a Eli tun Izirayɛli leŋkwucwoŋi wà yyére mɛ, fo kìni labɛrɛ wu, uru mpyi Sarɛpita kànhe na, Sidɔn kùluni i.
27 Mà bâra lire na, Kile tùnntunŋi Elize tìiŋi i, tògofee niɲyahamii na mpyi Izirayɛli i, ŋka pi wà ɲyɛ a pa Elize yyére si ticuumpe ta mɛ, fo kìni labɛrɛ wu, u mɛge mpyi Nama, Siri kìni shin u mpyi u wi.»
28 Mpii puni pi mpyi Kile Jwumpe kàlambage e ke, tèni i pir'à puru jwumpe lógo ke, ka pi lùgigii si yîri sèl'e. 29 Ka pi i yîri, maa Yesu kɔ̀r'a yige kànhe e. Pi kànhe mpyi a cyán ɲaŋke kà ɲuŋ'i, ka pi i ŋkàre ná u e ɲaŋke ɲùɲcyage e, si u ŋɔɔŋɔ ɲcyán ɲaŋke kacyage e. 30 Ka Yesu si pi paha a fworo.

Yesu à jínaŋi wà kɔ̀r'a yige nàŋi w'e
(Marika 1.21-28)

31 Ka Yesu si ŋkàre Galile kùluni kànhe kà na, kuru mɛge ɲyɛ Kapɛrɛnamu, maa wá na sùpyire kâlali canŋɔŋke e. 32 Ka u kàlaŋi si sùpyire kàkyanhala, ɲaha na yɛ u mpyi na pi kâlali ná Kile sífente e.
33 Lire tèni i, jínacyanŋi wà mpyi wani Kile Jwumpe kàlambage e, ka uru si jwo fànha na: 34 «Ei! Nazarɛti kànhe shinŋi Yesu, ɲaha shi ku ɲyɛ wuu ná mu shwɔhɔl'e yɛ? Mu à pa mpa wuu shi bò la? Mii à mu cè, ŋge u à fworo Kile e ke, uru u ɲyɛ mu!» 35 Ka Yesu si fànha cyán jínaŋi na: «Ma ɲwɔge tò! Maa fworo ŋge nàŋi i!» Ka jínaŋi si nàŋi cyán sùpyire shwɔhɔl'e, maa fworo u e. U ɲyɛ a kapii pyi u na mɛ. 36 Ka lire si sùpyire puni kàkyanhala fo ti na yu tiy'á: «Mpe ɲyɛ jwumɔ dɛ! U maha fànha cyáan jínabii na ná u sífente e, pi a sì wá na fwore pifeebil'e.» 37 Ka Yesu mɛge si fworo lire kùluni puni i.

Yesu à Pyɛri nafeɲcwoŋi cùuŋɔ
(Macwo 8.14-17; Marika 1.29-34)

38 Ka Yesu si fworo Kile Jwumpe kàlambage e, mà kàre Simɔ pyɛngɛ. U à sà Simɔ nafeɲcwoŋi ta u à sínni cifwuro cye e. Ka pi i li cya Yesu á, u pa ɲwɔ u na. 39 Ka Yesu si file u na, maa fànha cyán cifwure na, ka ti i láha u na. Ka u u ntíl'a yîri na sore pi á.
40 Canŋaɲyiicwoore na, yama shi maha shi pu mpyi kànhe e ke, ka pi i mpa ná pire puni i Yesu yyére. Ka u u u cyeyi taha pi puni niŋkin niŋkinŋi na, maa pi cùuŋɔ. 41 U mpyi na jínacyaanbii niɲyahamii jínahii kòre na yige pi e. Pire jínabii mpyi na yu fànha na: «Kile Jyaŋi u ɲyɛ mu!» Ŋka Yesu mpyi maha fànha cyáan pi na, maa jwumpe kwùun pi na, ɲaha na yɛ pi mpyi a cè na uru u ɲyɛ Kile Niɲcwɔnrɔŋi.

Yesu kapani
(Marika 1.35-39)

42 Ŋyɛ ɲyɛ̀g'à pa múgo ke, ka u u fwor'a kàre sige funŋke e. Shiɲyahara mpyi a fworo na u caa. Pi à pa u cya a ɲya ke, ka pi la si mpyi u u ŋkwôro ná pire e. 43 Ka u u yi jwo pi á: «Jwumpe Nintanmpe p'à yyaha tíi ná Kile Saanre e ke, mii à yaa mii u puru jwo kànyi sanɲy'á, ɲaha na yɛ lire mɛɛ na mii à tun.»
44 Lire e ka Yesu si wá na ɲaare na mâre na Jwumpe Nintanmpe yu Zhude kùluni Kile Jwumpe kàlambayi i.

5

Yesu à fyacumii taanre yyer'a pyi u cyelempyii
(Macwo 4.18-22; Marika 1.16-20)

1 Ŋyɛ canŋka mà Yesu niɲjyereŋi yaha Zhenɛzarɛti baŋi ɲwɔge na, sùpyire mpyi a yyér'a u kwûulo Kile jwumpe ndògoŋi kurugo, fo na piye ŋɔɔŋi kàmpanɲyi puni na, na u fɛnre. 2 Ka u

* **4:19** Ezayi 61.1-2

u mpa wíl'a bakwooyo shuunni ɲya baŋi ɲwɔge na. Fyácyaabii mpyi a fworo yire bakwooyi i na pi cwòobii jyìi. 3 Ka Yesu si sà jyè kuru bakwɔɔge k'e, Simɔ woge ku mpyi ku ki, maa yi jwo Simɔ á: «Bakwɔɔge lwó baŋi ɲwɔge na mà file yyaha yyére dooni.» Simɔ à lire pyi ke, ka Yesu si ntɛɛn bakwɔɔge funŋke e, maa Kile jwumpe yu sùpyir'á.

4 Ŋyɛ tèni i u à pa ŋkwɔ̀ Kile jwumpe ɲjwuŋi na ke, maa jwo Simɔ á: «Bakwɔɔge file lwɔhe tacuguŋke e, yii i yii cwòobii wà, yii i fyaabii pìi cya.» 5 Ka Simɔ si u pyi: «Cyelentuŋi, wuu à numpilage puni pyi fyácyaani na, wuu ɲyɛ a yafyin ta mɛ, ŋka ná mu s'à jwo amuni, mii sí cwòŋi wà sahaŋki.» 6 Ŋyɛ pi à cwòobii wà ke, ka pi i fyaa niɲyahamii cû fo cwòobii na ŋkwùun. 7 Ŋyɛ pi shèrɛfeebii pi mpyi bakwɔɔge sanŋke e ke, ka pi i pire yyere na pi pa pire tègɛ. Ka pi i bakwooyi shuunniŋi ɲî fyaabii na, fo bakwooyi mpyi na ŋko raa ntûri lwɔhe ɲwɔh'i.

8 Simɔ Pyɛri à lire ɲya ke, maa niŋkure sín Yesu fere e, maa jwo: «Kafooŋi, laaga tɔɔn na na, ɲaha na yɛ mii ɲyɛ kapimpyiŋɛ.» 9 Fyaabii pi mpyi a cû ke, Simɔ ná u shèrɛfeebii mpyi a fyá pi ɲyahaŋkanni na. 10 Zebede jyaabii pi mpyi ná Pyɛri e, ná pire pi ɲyɛ Yakuba ná Yuhana ke, pire mpyi a fyá mú. Ka Yesu si Simɔ pyi: «Ma hà vyá mɛ. Mà lwó numɛ na, bà mu mpyi na fyaabii caa na ɲcwôre mɛ, amuni mu sí raa sùpyire caa t'a bârali mii na.» 11 Ŋyɛ ka pi i núr'a pa baŋi ɲwɔge na, maa kàntugo wà bakwooyi ná yi funŋɔ yaayi puni na, maa ntaha Yesu fye e.

Yesu à tògofoo cùuŋɔ
(Macwo 8.1-4; Marika 1.40-45)

12 Mà Yesu yaha lire kùluni kànhe kà na, tògofooŋi wà na mpyi wani, tòge mpyi a u tɛgɛlɛ ta sèl'e. Tèni i u à Yesu ɲya ke, ka u u niŋkure sín u fere e, maa yyahe cyígile, maa u ɲáare: «Kafooŋi, mu aha ɲɛɛ, mu sí n-jà mii tòge láha mii na si mii fíniŋɛ.» 13 Ŋyɛ Yesu à yire lógo ke, maa cyɛge sànha maa bwòn u na, maa jwo: «Mii à ɲɛɛ, tòge ku láha ma na!» Ka tòge si ntíl'a láha u na.

14 Ka Yesu si u pyi: «Cû ma ɲwɔge na, ma hà yaaga jwo sùpya á mɛ. Ŋka ta sì, maa sà maye cyêe sáragawwuŋi na u u ma kàanmucya, sárage kyaa Kile tùnntunŋiMusa à jwo tògofeebii ɲcùuŋɔŋi kyaa na ke, maa kuru wwû. Lire li sí li cyêe pi na na mu à cùuŋɔ*.»

15 Ŋyɛ ka Yesu mɛge si li ɲwɔ cû na fwore sèl'e. Shinɲyahara mpyi maha mpa a bínnini u taan, maa u jwumpe núru, u a sì wá na pi cùuŋi. 16 Ŋka Yesu mpyi maha ŋkwɔ̀ a yîri pi taan, maa sà Kile ɲáare síwage funŋke e.

Yesu à supyimuruŋɔ cùuŋɔ maa ku kapegigii yàfa ku na
(Macwo 9.1-8; Marika 2.1-12)

17 Canŋka mà Yesu yaha Kile jwumpe ɲjwuŋi na, Farizhɛɛnbii pìi ná Kile Saliyaŋi cyelentiibii pìi mpyi wani. Pire mpyi a yîri Galile kùluni ná Zhude kùluni kànyi puni ná Zheruzalɛmu kànhe na. Ka Yesu si wá na yampii cùuŋi ná Kafooŋi Kile sífente e. 18 Ka sùpyire tà si yaŋi wà tug'a pa u yasinniŋke e, uru nàŋi mpyi a mûruŋɔ. Pi la mpyi si jyè bage e si u file Yesu na. 19 Ŋka sùpyire ɲyahaŋi kurugo, pi ɲyɛ a jà a tajyige ta ná u e mɛ; ka pi i dùgo bage kàtanŋke na, maa kuru fûru, maa supyimuruŋke ná ku yasinniŋke le a tîrige kuru wyige e Yesu fere e sùpyire shwɔhɔl'e. 20 Yesu à li ɲya na mpii nàmpil'à dá uru na ke, ka u u jwo supyimuruŋk'á: «Nà wà we, mu kapegigil'à yàfa mu na.» 21 Kile Saliyaŋi cyelentiibii ná Farizhɛɛnbii pi mpyi wani ke, ka pire si wá na ŋkunni maa jwo: «Ŋaha na ŋge nàŋi ɲyɛ na Kile mɛge kɛ̀ɛge yɛ? Fo Kile kanni bà mɛ, wà sì n-jà sùpya kapegigii yàfa u na mɛ!»

22 Ŋyɛ Yesu à pa pi kunuŋke ɲùŋke cè ke, maa pi pyi: «Ŋaha na tire nte sònnɔre shiŋi ɲyɛ yii funɲyi i yɛ? 23 Mà jwo “Mu kapegigil'à yàfa mu na” ná “Yîri, maa ɲaare” yii ɲyii na, cyire kapyaagii mú shuunni i ndire jwumɔ p'à táan yɛ? 24 Ŋka yii pi li cè na síŋi na ɲyɛ Supyaŋi Jyaŋi á naha ɲìŋke na, u wà kapegii yàfa u na.» Lire e u à jwo supyimuruŋk'á: «Ta núru na ɲwɔ na. Yîri maa ma yasinniŋke lwó maa sì pyɛngɛ.» 25 Lire tèenuuni i, ka nàŋi si yîri maa u yasinniŋke lwó a fworo sùpyire ɲyii na, na Kile kêre, na ŋkɛ̀ɛge pyɛngɛ. 26 Ka li i pi puni bilibili. Pi mpyi na Kile kêre, maa ŋko: «Ei! Wuu à kakyanhala karii ɲya niɲjaa dɛ!»

Yesu à lyî ná mɛpɛngɛ shiinbil'e
(Macwo 9.9-13; Marika 2.13-17)

27 Lire kàntugo ka Yesu si fworo ntàani na, maa wíl'a múnalwɔɔre shwofooŋi wà ɲya u à tɛɛn u báaraŋi tapyige e. U mɛge mpyi Levi. Ka Yesu si yi jwo u á: «Yîr'a taha na fye e.» 28 Ka Levi si báaraŋi puni ɲwɔ yaha maa ntaha Yesu fye e.

29 Lire kàntugo Levi à kataan nimbwoo pyi Yesu mɛɛ na u pyɛnge e. Shinɲyahara mpyi na lyî ná pi e siɲcyan. Pire shwɔhɔl'e, múnalwɔɔre shwofeebii mpyi a ɲyaha. 30 Farizhɛɛnbii ná Kile Saliyaŋi cyelentiibii pìl'à lire ɲya ke, maa Yesu cyelempyiibii yíbe: «Ŋaha na yii ɲyɛ na lyî marii byii ná múnalwɔɔre shwofeebii ná mɛpɛngɛ shiinbii piibɛril'e yɛ?» 31 Ka Yesu si pi

---

* **5:14** Tògofooŋi ká ɲcùuŋɔ, sáragawwuŋi mpyi maha yaa u u cyeere kàanmucya sèl'e si ɲcè kampyi u à cùuŋɔ, u u nta a uye cyêe sùpyire na (Levitiki 14.2-32).

pyi: «Mpii pi à cùuŋɔ ke, wempyiŋi kyaa ɲyɛ pire na mɛ, mpii pi na yà ke, pire na u kani ɲyɛ.
32 Mpii pi ɲyɛ na piye sônŋi na pir'à tíi ke, mii ɲyɛ a pa ɲìŋke na pire tayyerege e mɛ. Ŋka mpii
pi à li cè na pire ɲyɛ a tíi mɛ, pire tayyerege e mii à pa, bà pi si mpyi si pi toroŋkanni kêɛnŋɛ
mɛ.»

Jwumpe Nintanmpe fành'à ɲyaha Yahutuubii làdaabii woge na
(Macwo 9.14-17; Marika 2.18-22)

33 Ka pi i u pyi: «Tèrii niɲyahagil'e Yuhana Batizelipyiŋi cyelempyiibii ná Farizhɛɛnbii
wuubii maha súnŋi leni marii Kile ɲáare, mu wuubii sí maha lyî marii byii canŋa maha
canŋa.» 34 Ka Yesu si pi pyi: «Yii na sônŋi na yii sí n-jà fànha cyán cifɔnŋi pooŋi ceveebii
na, pi i súnŋi le mà cipooŋi yaha ná pi e la? 35 Ŋka tèni là na ma, cipooŋi sí n-pa n-yige pi
shwɔhɔl'e. Lire tèni i pi sí n-ta raa súnŋi leni.»

36 Ka Yesu si tàanlini là jwo pi á na: «Wà ɲyɛ na vàanvɔnŋɔ kwùnn'a tèg'a vàanɲjyɛga
tacwɔngɔ jwooli mɛ. Lire ká mpyi, mu maha vàanvɔnŋke kɛ̀ɛge, vàanvɔnŋke kwɔnge ná
vàanɲjyɛge sí ɲyɛ na jìn'a yiye lwó mɛ.

37 Wà mú sí ɲyɛ na sinmpurugo leni seeye boolyɛgil'e† mɛ. Lire baare e p'aha mpa ntanha,
pu maha pu yaleŋke jya, maa wu, yaleŋk'a sì ŋkɛ̀ɛge. 38 Sinmpurug'à yaa k'a leni seeyi
boofɔnŋkil'e.

39 Lire ná li wuuni mú i, sùpya ɲyɛ a sìi na sinntanhaga byii maa núr'a yyaha yige
sinmpurugo kurugo mɛ. Ŋaha kurugo yɛ u maha jwo na nintanhage k'à táan.»

6

Ŋje Yesu à jwo canŋɔŋke kyaa na ke
(Macwo 12.1-8; Marika 2.23-28)

1 Ŋyɛ canŋka, Yesu ná u cyelempyiibii mpyi na ntùuli sùma kooyi y'e. Kuru canŋke na
mpyi canŋɔŋɔ. Ka u cyelempyiibii si sùmaɲcahayi yà kwɔ̀n a cwuugo pi cyeyi i mà kùn*.
2 Farizhɛɛnbii pìl'à lire ɲya ke, maa Yesu pyi: «Ŋaha na yii ɲyɛ na canŋɔŋke kafuunŋkii pyi
yɛ†?» 3 Ka u u pi pyi: «Nde saanŋi Dawuda à pyi ke, yii ɲyɛ a lire kâla mà? Canŋka mà u ná
u fyèɲwɔhɔshiinbii kategе wuubii yaha, 4 u à jyè Kile bage e, maa sárage bwúuruŋi wà lwó
a kyà, maa wà kan u fyèɲwɔhɔshiinbil'á. Mà li ta sáragawwuubii kanni pi mpyi a yaa pi jà a
uru bwúuruŋi kyà.» 5 Ka Yesu si núr'a jwo pi á: «Supyaŋi Jyaŋi ká kyaa maha kyaa jwo mà
yyaha tíi ná canŋɔŋke e ke, li sì n-jà n-tòro lire na mɛ.»

Yesu à cyeŋkwugofoo cùuŋɔ canŋɔŋke e
(Macwo 12.9-14; Marika 3.1-6)

6 Ŋyɛ Yahutuubiicanŋɔŋke kabɛr'e, Yesu à jyè Kile Jwumpe kàlambage k'e, maa li ɲwɔ cû na
Kile jwumpe yu. Nàŋi wà na mpyi sùpyire shwɔhɔl'e, uru kàniŋɛ cyɛge mpyi a kwû. 7 Ka Kile
Saliyaŋi cyelentiibii ná Farizhɛɛnbii si wá na Yesu kàanmucaa kampyi u sí ɲɛɛ sùpya cùuŋɔ
canŋɔŋke e, si nta tìgire cyán u na. 8 Ka Yesu si pi funzɔnŋɔre cè, maa yi jwo cyeŋkwugefooŋ'á
na u yîr'a yyére sùpyire shwɔhɔl'e, pi raa u ɲaa, ka nàŋi si yîr'a yyére. 9 Mà u yaha tayyérege e,
ka Yesu si jwo: «Mii sí yii yíbe, mà tàanna ná Kile Saliyaŋi i, kacɛnni mpyiŋi l'à ɲwɔ canŋɔŋke
e laa, kapiini mpyiŋi? Mà sùpya múnaa shwɔ laa, mà sùpya múnaa wwû?»

10 Yesu à puru jwo ke, maa sùpyire puni wíi wíl'a mâha, maa jwo cyeŋkwugefol'á: «Ma cyɛge
sànhana.» U à ku sànhana ke, ka ku u ɲcùuŋɔ.

11 Ŋyɛ Kile Saliyaŋi cyelentiibii ná Farizhɛɛnbil'à lire ɲya ke, ka pi lùgigii si yîri. Ka pi i
ŋkàr'a sà piye taanna, nde pi sí n-jà n-pyi Yesu na ke, si lire cè.

Yesu tùnntunmpii kɛ ná shuunniŋi ɲcwɔɔnrɔŋi kani
(Macwo 10.1-4; Marika 3.13-19)

12 Canŋka Yesu à dùg'a kàr'a sà Kile ɲáare ɲaŋke kà na. U à numpilage puni pyi Kileɲarege
na wani. 13 Ŋyèg'à pa múgo ke, ka u u u cyelempyiibii yyere, maa shiin kɛ ná shuunni
cwɔɔnrɔ pi shwɔhɔl'e, mà pyi u tùnntunmii. 14 Pire tùnntunmpii kɛ ná shuunniŋi mɛyi yi ɲje:
Simɔ, ná Yesu à u mɛge le Pyɛri ke, ná Pyɛri sìɲɛɛŋi Andire ná Yakuba ná Yuhana ná Filipi
ná Baritelemi 15 ná Macwo ná Tomasi ná Alife jyaŋi Yakuba ná Simɔ pi maha mpyi Zelɔti‡
ke, 16 ná Yakuba jyaŋi Zhudasi ná Zhudasi Isikariyoti ŋge u sí n-pa Yesu le cye e ke.

(Macwo 4.23-25)

---

† **5:37** Seeyi boni na ɲyɛ boro, Yahutuubii maha ndemu jwoolo ná yatɔɔre seeyi i maa lwɔhe, lire ɲyɛ mɛ nùjirimpe, lire ɲyɛ mɛ ɛrɛzɛn sinmpe leni l'e ke. * **6:1** Kile Jwumpe Semɛŋi à li cyêe na wà kategе wu ká a ntùuli kɛrɛg'e, na u sí n-jà sùmaŋi wà kwɔ̀n ná cyɛge e, si ɲjyî wani kɛrɛge e (Duterenɔmu 23.25). † **6:2** Mà tàanna ná Farizhɛɛnbii sònŋɔŋkanni i, mu aha sùma kwɔ̀n ná cyɛge e, mu à báara pyi. Lire e pi à Yesu cyelempyiibii cêɛgɛ na pi à báara pyi canŋɔŋke. ‡ **6:15** Zelɔti: kuru mɛge ɲwɔhe ku ɲyɛ: «kìni kyal'à táan ŋgemu á sèl'e ke».

17 Ŋyɛ ka Yesu si ntîge ná u tùnntunmpil'e ɲaŋke ɲuŋ'i, maa mpa yyére tafage k'e. U
cyelempyiibii niɲyahamii ná supyiɲyahara mpyi wani. Tire sùpyire mpyi a yîri Zhude
kùluni i, Zheruzalɛmu kànhe ná kùluni cyeyi sanɲyi puni i, mà bâra Tiri ná Sidɔn kànyi na,
yire kànyi ɲyɛ suumpe lwɔhe ɲwɔge na. 18 Tire sùpyire mpyi a pa si mpa a Yesu jwumpe núru,
si ticuumpe ta. Jínabii mpyi mpiimu i ke, pire mpyi na ɲcùuŋi mú. 19 Sùpyire puni mpyi na
ɲcaa si bwɔ̀n Yesu na, ɲaha na yɛ shin maha shin n'a mpyi a jà a bwɔ̀n u na ke, fànha mpyi
maha fworo u e, maa urufoo cùuŋɔ.

Jofoo wuu l'à ɲwɔ yɛ?
(Macwo 5.1-12)

20 Ŋyɛ ka Yesu si yyahe yîrig'a le u cyelempyiibil'e, maa jwo
«Yii pi ɲyɛ fòŋke e ke, yii wuun'à ɲwɔ, ɲaha na yɛ Kile Saanre ɲyɛ yii woro.
21 Kategе ɲyɛ yii mpiimu na numɛ ke, yii wuun'à ɲwɔ, ɲaha na yɛ yii sí n-pa n-tìn.
Yii pi ɲyɛ na myahigii súu numɛ ke, yii wuun'à ɲwɔ, ɲaha na yɛ yii sí n-pa raa ɲcyàhali.
22 Sùpyir'à yii mpiimu kyaa pɛn piy'á, marii yii kɔ̀re na láre piye na, marii yii cyere, marii
yii mɛpɛngɛ yu na yii à taha Supyaŋi Jyaŋi fye e ke, yii wuun'à ɲwɔ.
23 Lire ká mpyi yii na tèni ndemu i ke, yii pyi funntange e, yii raa yini, ɲaha na yɛ Kile à
sàra nimbwo bégel'a yaha yii mɛɛ na nìŋyiŋi na. Cyire karigii shiŋi pi tulyey'à pyi Kile
tùnntunmpii na mú.
24 Ŋka yii pi ɲyɛ ná nàfuuŋi i numɛ ke, yii wuun'à kɛ̀ɛge, ɲaha na yɛ yyeɲiŋke e yii ɲyɛ ke, kuru
sí n-pa n-kwɔ̀.
25 Yii pi à tìn numɛ ke, yii wuun'à kɛ̀ɛge, ɲaha na yɛ kategе sí n-pa n-cwo yii na.
Yii pi ɲyɛ na ɲcyàhali numɛ ke, yii wuun'à kɛ̀ɛge, ɲaha na yɛ yii yyahayi sí n-pa n-tanha, fo
yii sí raa myahigii súu.
26 Sùpyire puni na yii mpiimu kêre kafinare ɲùŋɔ taan ke, yii wuun'à kɛ̀ɛge, ɲaha na yɛ
lire pyiŋkanni na, pi tulyey'à kafinivinibii kêe, pire mpiimu pi mpyi a piye pyi Kile
tùnntunmii ke.

Yii yii zàmpɛɛnbii kyaa táan yiy'á
(Macwo 5.38-48; 7.12)

27 Ŋyɛ mii lógofeebii, mii sí yi jwo yii á: yii yii zàmpɛɛnbii kyaa táan yiy'á. Mpii pi ɲyɛ ná
pege e mà yyaha tíi ná yii e ke, yii a kacɛnŋii pyi pire na. 28 Mpii pi ɲyɛ na jwumpimpe yu
mà yyaha tíi ná yii e ke, yii a jwó leni pir'á. Mpii pi à yii cùmu lemɛ pi ke, yii a Kile ɲáare
pir'á. 29 Wà ha kantawaa bwɔ̀n mu mùmpɛnge k'e, ku sanŋke kêɛnŋɛ urufol'á. Sùpya ká mu
vàanntinmbwɔhe cyán a shwɔ mu na, ma vàanntinmbileni yaha u cye e mú. 30 Wà ha mu ɲáare,
urufoo kan. Sùpya ká mu yaaga cyán a shwɔ, ma hà ku fwoo jáara u na mɛ.
31 Nde yii la ɲyɛ sùpyire sannte s'a mpyi yii á ke, yii a lire pyi pi á mú. 32 Yii kyal'à táan
mpiimu á ke, yii aha pire kanni kyaa táan yiy'á, tɔ̀ɔnŋi ŋgi yii sí n-ta lire e yɛ? Mɛpɛngɛ
shiinbii mú ɲyɛ na lire pyi mà? 33 Mpii pi ɲyɛ na kacɛnŋkii pyi yii na ke, yii aha a cyi pyi pire
kann'á, tɔ̀ɔnŋi ŋgi yii sí n-ta lire e yɛ? Mɛpɛngɛ shiinbii mú ɲyɛ na lire pyi mà? 34 Yii à cè a jwo
na yii sí n-jà yaaga ɲáare n-ta mpiimu á ke, yii aha a pire kanni kaan, tɔ̀ɔnŋi ŋgi yii sí n-ta lire
e yɛ? Mɛpɛngɛ shiinbii mú na lire pyi. Pi à cè a jwo na mpii pi sí n-jà pire yaayi cyage núruŋɔ
pire na ke, pire na pi maha yi fwɔhigii leni mú. 35 Ŋka yii pi ke, yii yii zàmpɛɛnbii kyaa táan
yiy'á, yii raa kacɛnŋkii pyi pi na. Yii aha fwoo le pi na, yii i yii sɔ̀nŋɔre láha li zàraŋi na. Lire
ká mpyi, Kile sí sàra nimbwo kan yii á, lire mú li sí li cyêe na yii na ɲyɛ Kileŋi nìŋyi wuŋi
pyìi, ɲaha na yɛ u à ɲwɔ kacɛnnɛcembaabii ná shinpiibii na.
36 Yii pyi ɲùŋaarafee, bà yii Tuŋi Kile ɲyɛ ɲùŋaarafoo mɛ.

Yii àha raa pi sanmpii cɛ̂ɛge mɛ
(Macwo 7.1-5)

37 Yii àha raa pi sanmpii cɛ̂ɛge mɛ, lire ká mpyi Kile mú sì yii cɛ̂ɛge mɛ. Yii àha raa sùpyire
sannte la wwû mɛ, lire e Kile mú sì yii la wwû mɛ. Wà ha kyaa pyi yii wà na, urufoo u lire
yàfa. Lire ká mpyi, Kile mú sí yii kapegigii yàfa yii na. 38 Yii a sùpyire sannte kaan, lire e Kile
mú sí yii kan, yaage e yii à sumare pyi maa pi sanmpii kan ke, Kile sí kuru yaage ɲî si ku
cúnŋɔ cúnŋɔ si ku fíi si kà bâra ku na fo yaage si ɲî raa wuni.»
39 Lire kàntugo ka Yesu si tàanlini là jwo pi á na: «Fyinŋi wà sí n-jà u fyinɲɛɛ kàbii cû la?
Lire ká mpyi, pi mú shuunniŋi puni sì n-tîge wyige k'e mà? 40 Cyelempyaŋi taceŋke sì n-jà
n-pêe n-tòro u cyelentuŋi woge taan mɛ, ŋka cyelempyaŋi cyɛge k'à le a ɲwɔ ke, uru u taceŋke
maha mpyi u cyelentuŋi woge fiige.
41 Ŋaha na mu ɲyɛ na ɲyèsɛnni ɲaa ma cìnmpworoŋi ɲyiini i, mà li ta bànnaŋi u ɲyɛ mu
wuuni i ke, mu ɲyɛ na uru ɲaa mà yɛ? 42 Mà tàanna ná lire e, di mu sí n-jà n-jwo ma
cìnmpworoŋ'á na u yyére maa ɲyèsɛnni wwû u ɲyiini i, mà li ta bànnaŋi u ɲyɛ mu wuuni i

ke, mu ɲyii ɲyɛ uru na mà yɛ? Mu u à fyìnmɛ tò wwomə na ke, bànnaŋi wwû ma ɲyiini i fələ, lire ká mpyi, mu sí raa ɲaa raa ɲcwúu ɲyèsɛnni tawwuge e ma cìnmpworoŋi ɲyiini i.

Cige maha ɲcè ku yasɛɛre e
(Macwo 7.16-20; 12.33-35)

43 Cige niɲcɛnŋke ɲyɛ na yasɛrɛ nimpere yaa mɛ, cipege mú ɲyɛ na jìn'a yasɛrɛ niɲcɛnnɛ yaa mɛ. 44 Cire puni maha ɲcìni ti yasɛɛre cye kurugo, lire ɲwəhə ku ɲyɛ: wà sì n-jà fizhiye cige yasɛrɛ kwə̀n ŋguro cige na mɛ, wà mú sì n-jà ɛrɛzɛn cige yasɛrɛ kwə̀n kìlege taha na mɛ. 45 Ŋgemu u zò u à ɲwə ke, uru maha jwuɲcɛnmpe yu. Ŋgemu u ɲyɛ ná zòmpi i ke, uru maha jwumpimpe yu. Yii li cè, sùpyaŋi zòmbilin'à ɲî ndemu na ke, lire u ɲwəge maha yu.»

Yákilifooŋi ná funŋə baa shinŋi kani
(Macwo 7.24-27)

46 Ka Yesu si núr'a jwo: «Ŋaha kurugo yii maha mii pyi “Kafooŋi, Kafooŋi” mà li ta yii sí ɲyɛ na mii jwumpe kurigii ɲaare mà yɛ? 47 Shin maha shin u à pa mii á, maa mii jwumpe lógo, maa pu kurigii ɲaare ke, urufol'à fworo yaage ŋkemu na ke, mii sí kuru cyêe yii na. 48 Urufoo na ɲyɛ mu à jwo bafaanraŋi u à ɲìŋke tùgo fo mà sà nə kafaage na, maa u bage nintaani cyán ku na ke. Bag'à faanra a kwə̀ ke, ka zànbwəhə si mpa, ka lwəhe si wá na fwu na ma na ku kúuli, ŋka bage ɲyɛ a cwo mɛ, ɲaha na yɛ ku nintaan'à cyán a ɲwə. 49 Ŋka shinŋi u ɲyɛ na mii jwumpe núru, maa mpyi u ɲyɛ na pu kurigii ɲaare mɛ, urufoo na ɲyɛ mu à jwo bafaanraŋi u à u bage nintaani cyán ɲìntiige na ke. Zành'à pa, ka lwəhe si wá na fwu na ma na ku kúuli ke, ka bage si ntíl'a pi a wu.»

7

Yesu à sòrolashiibii yyaha yyére shinŋi wà bilina cùuŋə
(Macwo 8.5-13; Yuhana 4.43-54)

1 Yesu à puru jwumpe puni jwo a kwə̀ sùpyir'á ke, maa ŋkàre Kapɛrɛnamu kànhe e. 2 Ɔrəmu sòrolashiibii yyaha yyére shinŋi wà na mpyi wani kuru kànhe e ná biliwe e. Uru bilinaŋi kani mpyi a waha u na. Ka yampimɛ si mpa uru bilinaŋi cû, fo u na ŋko s'a kuro caa.

3 Ŋyɛ uru ɲùŋufooŋ'à Yesu kyaa lógo ke, maa Yahutuubii kacwənribii pìi tun pi sà Yesu ɲáare u u mpa uru bilinaŋi cùuŋə. 4 Pi à nə Yesu yyére ke, maa u ɲáare fànha na, maa jwo: «Ŋge ɲùŋufooŋ'à yaa ná mpwəh'e, mu à yaa mu u u pwəhə. 5 Ŋaha kurugo yɛ wuu Yahutuubii kyal'à táan u á sèl'e. Uru mú sí u à wuu Kile Jwumpe kàlambage faanra.»

6 Ŋyɛ ka Yesu si ɲɛɛ maa ŋkàre ná pi e. Tèni i pi à sà byanhara sòrolashiibii yyaha yyére shinŋi pyɛnge na ke, lir'à sòrolashiibii yyaha yyére shinŋi ta u à u ceveebii pìi tun pi sà yi jwo Yesu á: «Kafooŋi, ma hà maye kànha mpa mii pyɛnge e mɛ, ɲaha na yɛ mii ɲùŋk'à cyérɛ mu u jyè mii pyɛnge e. 7 Lire kurugo mii à li kàanmucya mà li ta na mii yabiliŋi ɲyɛ a yaa mii u shà mu fye e mɛ. Ŋka jwuŋkanŋa niŋkin jwo, kuru sí mii bilinaŋi cùuŋə. 8 Mii wi ke, sòrolashiibii pìi na ɲyɛ mii ɲùŋə na, mii sí ɲyɛ pìi ɲùŋə na. Mii aha wà pyi “Ta sì” u maha ŋkàre. Mii aha wabɛrɛ pyi “Ta ma” u maha mpa. Mii aha na biliŋi pyi “Nde pyi” u maha lire pyi.»

9 Ŋyɛ Yesu à puru jwumpe lógo sòrolashiibii ɲùŋufooŋi ceveebii ɲwə na ke, ka uru nàŋi kani si u kàkyanhala. Supyikuruŋke ku mpyi a taha Yesu fye e ke, ka u u yyaha kêɛnŋ'a pi wíi wíi, maa jwo: «Mii sí yi jwo yii á, mii sàha ntêl'a sùpya ɲya ná ŋge dániyaŋi fiige e mɛ, ali Izirayɛli shiinbii shwəhəl'e mii ɲyɛ a u fiige ɲya mɛ.»

10 Mà jwo tùnntunmpii pi núr'a nə sòrolashiibii yyaha yyére shinŋi pyɛnge e ke, pi à sà uru bilinaŋi ta u à cùuŋə.

Yesu à nàŋjiibili niŋkwuu ɲè

11 Lire kàntugo ka Yesu ná u cyelempyiibii si yîri na ŋkɛ̀ɛge Nayimu kànhe e, shinɲyahara mpyi a taha pi fye e.

12 Pi à sà byanhara kànhe tajyiɲwəge na ke, ka pi i ɲcíri ná kànhe shiinbii pìl'e, pi i ŋkɛ̀ɛge ná nàŋjiibilini là niŋkwul'e fanɲyi i. Leŋkwucwoŋi wà u pyìniŋkinge ku mpyi ku ki. Kànha shiinbii niɲyahamii mpyi a taha leŋkwucwoŋi na, pi i ŋkɛ̀ɛge uru buŋi tatoŋke e. 13 Kafooŋi Yesu à uru ceeŋi mɛɛsuwuŋi ɲya ke, ka u ɲùɲaare si jyè u e, ka u u u pyi: «Fyâha, ma hà raa mɛɛ súu mɛ!»

14 U à yire jwo ke, maa file buŋi lwɔ́feebii na, maa bwə̀n kariyi na, ka pi i yyére. Ka u u jwo buŋ'á: «Nàɲjiiwe, yîri!» 15 Ka nàɲjiiŋi si yîr'a tɛ̀ɛn, maa li ɲwə cû na yu, ka Yesu si u kan u nuŋ'á.

16 Shin maha shin u mpyi wani ke, ka li i pi puni bilibili, fo pi na Kile pêre marii ŋko: «Kile tùnntunŋi nimbwoŋi wà u à uye cyêe wuu na! Kile à pa u shiinbii tɛ̀gɛ!» 17 Nde Yesu à pyi ke, ka sùpyire si sà a lire yu Zhude kùluni ná li kwùumpe kùligii puni i.

Yuhana Batizelipyiŋi à tùnntunmii tun Yesu á
(Macwo 11.2-19)

18 Ŋyɛ karigii Yesu à pyi ke, ka Yuhana cyelempyiibii si ŋkàr'a sà cyire puni yyaha jwo u á.
Yuhana à yire lógo ke, maa u cyelempyiibii pìi shuunni yyér'a 19 tun pi sà Kafooŋi Yesu yíbe
na: «Y'à jwo na ŋge u sí n-pa ke, uru u ɲyɛ mu laa, wabɛrɛ wuu à yaa wuu a sigili?» 20 Pire
cyelempyiibil'à kàr'a sà nɔ Yesu na ke, maa u pyi: «Yuhana Batizelipyiŋi à wuu tun na wuu
pa mu yíbe na "Ŋgemu kyaa l'à jwo na u sí n-pa ke, mu u ɲyɛ u wi laa, wuu a wabɛrɛ sigili?"»
21 Lire tèni mpyi a Yesu ta u u yamii niɲyahamii ná cwɔ̀hɔməfee niɲyahamii cùuŋi,
maa jínabii kòre na yige pifeebil'e, maa fyinmii niɲyahamii ɲyii múru. 22 Ŋyɛ ka Yesu si
tùnntunmpii pyi: «Yii à ndemu lógo maa ndemu ɲya ke, yii a sì, yii i sà lire yyaha jwo Yuhana
á na: fyinmpii naha na ɲaa, toŋkɛgɛyifeebii sí i ɲaare, tògofeebii sí i ɲcùuŋi, ɲùŋcunnibii sí i
núru, kwùubii sí i ɲèni, Jwumpe Nintanmpe sí i yu fòŋɔfeebil'á. 23 Ŋyɛ mii kapyiiŋkii ká mpyi
cyi ɲyɛ a ŋgemu pyi u à cye láha mii na mɛ, urufoo wuun'à ɲwɔ.»
24 Yuhana tùnntunmpil'à núr'a kàre ke, ka Yesu si wá na Yuhana kyaa yu sùpyir'á, u à pi
pyi: «Canŋke yii ná ŋkàre síwage e ke, taha ɲyɛgɛ yii mpyi a kàr'a sà wíi kafɛɛge sí i ku ɲyàha
la? 25 Ŋaha yii sí mpyi a kàr'a sà wíi yɛ? Vàansinayafoo la? Yii li cè na mpii pi maha vàansinayi
leni, maa pi ɲyii karigii pyi, maa pi ɲyii ɲjyìŋi lyî ke, pire maha mpyi saanbii bayi i.
26 Ŋyɛ lire sanni i ke, ɲaha tawiige e yii mpyi a kàre yɛ? Kile tùnntunŋɔ la? Mii sí yi jwo
yii á, u bá à fànha tò Kile tùnntunŋɔ na. 27 Ŋaha kurugo yɛ Kile Jwumpe Semɛŋi à jwo ŋgemu
kyaa na na
"Wíi, mii sí na tùnntunŋi tun
u sà mu kuni yaa mu yyaha na*" ke,
uru tùnntunŋi u ɲyɛ Yuhana.
28 Mii sí yi jwo yii á, sùpya sàha ŋkwɔ̀ a si ŋgemu u à fànha tò Yuhana na mɛ, lire ná li wuuni
mú i, Kile Saanre shiinbii puni nimbilen'à fànha tò Yuhana na.
29 Sùpyire ti mpyi na núru Yuhana ɲwɔ na, mà bâra múnalwɔɔre shwofeebii na ke, pire puni
mpyi a tɛ̀ɛn ná l'e na Kile à tíi, maa ɲɛɛ ka Yuhana si pi batize. 30 Ŋka Kile mpyi a ndemu yaa
mà yyaha tíi ná sùpyire e ke, Farizhɛɛnbii ná Kile Saliyaŋi cyelentiibii ɲyɛ a ɲɛɛ lire na mɛ,
maa ɲcyé pi ɲyɛ a ɲɛn'a batize mɛ.
31 Ná ɲaha shi i, mii sí nte sùpyire shiŋi tàanna yɛ? Ti ná ɲaha shi k'à fworo bɛ? 32 Ti
na ɲyɛ mu à jwo nàŋkopyire, ntemu ti ɲyɛ na bâhare kàfuge na ke, tà na bâhare maa ŋko ti
shɛ̀rɛfeebil'á:
"Wuu à tìinmpini wyì yii á, yii ɲyɛ a ɲɛn'a kwɔ̂hɔ mɛ.
Wuu à jáhampe myahigii cêe yii á, yii ɲyɛ a ɲɛn'a mɛɛ sú mɛ."
33 Yii li cè, Yuhana Batizelipyiŋi à pa ke, u mpyi na ɲjyì tɔɔn wu lyî mɛ, u mú mpyi na
sinmɛ byii mɛ, ka yii i jwo na jína u ɲyɛ u e. 34 Supyaŋi Jyaŋi à pa, maa lyî maa byii, ka yii i
jwo na u sɔ̀nŋɔre ɲyɛ a taha yaage kabɛrɛ na mɛ, fo ɲjyìŋi ná sinmbyaani kanni, maa núr'a
pyi mɛpɛngɛ shiinbii cevoo mu à jwo múnalwɔɔre shwofeebii.
35 Ŋka yákilifente Kile maha ŋkaan ke, tire ká mpyi wà á, li maha ɲcè urufoo kapyiiŋkil'e.»

Yesu à fwòrobacwoŋi wà kapegigii yàfa u na

36 Ŋyɛ Farizhɛnŋi wà na mpyi wani, uru mɛge na mpyi Simɔ. Canŋka uru nàŋ'à Yesu yyere
na u sà lyî ná ur'e, ka u u ɲɛɛ maa ŋkàre, ka pi i sà ŋkwûulo na lyî.
37 Mà pi yaha wani, ceeŋi wà na mpyi kuru kànhe e, kànhe sùpyire puni mpyi na uru ceeŋi
cyêre kampyahii na, u kapegigii kurugo. Uru ceeŋ'à pa ɲcè na Yesu na ɲyɛ uru Farizhɛnŋi
bage e ke, ka u u mpa ná loŋgaracwol'e†, l'à jnî sìnmɛ nùguntanga wumɔ na. 38 Maa ntòro Yesu
kàntugo yyére mà sà yyére u tooyi taan, maa mɛɛ sú sèe sèl'e, fo ɲyii lwɔh'à wu mà Yesu tooyi
jíŋɛ, maa u ɲùŋjoore tèg'a yi cwuugo, maa yi pûr'a cû, maa puru sìnmpe nùguntanga wumpe
tèg'a yi tìri.
39 Ŋyɛ Farizhɛnŋi u mpyi a Yesu yyere ke, ur'à lire ɲya ke, maa jwo uye funŋ'i: «Kampyi
sèeŋi na ŋge nàŋi na ɲyɛ Kile tùnntunŋɔ, u mpyi na sí li cè na ceeŋi shiŋi u ɲyɛ na bwùun
uru na ke, na u ɲyɛ kapimpyiŋɛ.» 40 Ka Yesu si Farizhɛnŋi funzɔnŋɔre cè, maa u pyi: «Simɔ,
jwumɔ na naha mii u jwo mu á.» Ka Simɔ si u pyi: «Ta yu, cyelentuŋi.»
41 Ka Yesu si jwo: «Nàŋi wà fwɔhii na mpyi shiin shuunni na, u kampwɔhii ŋkwuu kaŋkuro
(500.000) na mpyi wà na, u sanŋi wuŋi sí ɲyɛ kampwɔhii beeshuunni ná kɛ (50.000). 42 Ná
li síŋi sí ɲyɛ a pyi pi wà na mà jà a u fwooni tò mɛ, ka uru nàŋi si cyire fwɔhigii yàfa pi na.
Ŋyɛ pire shiin shuunniŋi i, uru nàŋi kyaa sí n-táan pi jofol'á mà tòro u sanŋi na yɛ?»
43 Ka Simɔ si u pyi: «Mii na sɔ̂nŋi ŋgemu u fwoo li mpyi a pêe sèl'e ke, nàŋi kyaa sí n-táan
ur'á mà tòro u sanŋi na.» Ka Yesu si u pyi: «Mu à sèe jwo.»
44 Maa yyaha kɛ̂ɛnŋɛ ceeŋi yyére maa jwo Simɔ á: «Mu à ŋge ceeŋi ɲya la? Mii à pa mu
yyére, mu bá ɲyɛ a lwɔhɔ kan mii i na tooyi jyé mɛ. Ŋka ŋge ceeŋi wi ke, u à mii tooyi jyé ná
u ɲyilwɔhe e, maa yi cwuugo ná u ɲùŋjoore e. 45 Mu ɲyɛ a mii pûr'a cû maa mii shɛ́ɛre mɛ,

* **7:27** Malaki 3.1 † **7:37** Lire cwooni mpyi a yaa ná yaage k'e, kuru mɛge ɲyɛ: «alibatiri».

ŋka ŋge ceeŋi wi ke, mà lwó u à jyè bage e ke, u à kwôro na mii tooyi shwɔɔnre ná u ɲwɔge e. 46 Mu ɲyɛ a mii ɲùŋke tìri ná sìnm'e mɛ, ŋka ŋge ceeŋi wi ke, u à mii tooyi tìri ná sìnmɛ nùguntanga wum'i. 47 Lire kurugo mii sí yi jwo mu á, kapegigii u à pyi ke, cyi ná cyi ɲyahaŋi mú i, cyi pun'à yàfa u na. Lire e u à mii kyaa táan uy'á sèe sèl'e. Kapegii nimpyigir'à yàfa ŋgemu na ke, urufoo tàange ɲyɛ a pêe mɛ.»

48 Lire kàntugo ka Yesu si ceeŋi pyi: «Mu kapegigil'à yàfa mu na.» 49 Mpii pi mpyi na lyî siɲcyan ná Yesu i ke, ka pire si wá na ŋko piye funŋ'i: «Ɲaha supyifiiwe u ɲyɛ ŋge nàŋi mà sà nɔ, fo u u sùpyire kapegigii yàfani ti na yɛ?» 50 Ŋka Yesu ɲyɛ a puru jwumpe lwó a wíi mɛ, maa jwo ceeŋ'á: «Mu dániyaŋ'à mu shwɔ, ta sì yyeɲiŋke e.»

8

Cyeebii pi mpyi a taha Yesu ná u cyelempyiibii ɲwɔh'i ke

1 Lire kàntugo ka Yesu si wá na ɲaare na ntùuli kànbwoyi ná kànpyɛɛre na, maa Jwumpe Nintanmpe yu mà yyaha tíi ná Kile Saanre e. U cyelempyiibii kɛ ná shuunniŋi mpyi ná u e. 2 Cyeebii u à cùuŋɔ, mà bâra mpiimu jínahii u à kɔ̀r'a yige pi e ke, pire pìi mú na mpyi ná u e. Wà mɛge na mpyi Mariyama, pi mpyi maha uru pyi Magidala Mariyama mú (uru ŋge ceeŋi i Yesu mpyi a jínabii baashuunniŋi kɔ̀r'a yige) 3 ná Cwuza cwoŋi Zhanɛ (Cwuza u mpyi na saanŋi Erɔdi karigii cwɔɔnre) ná Suzani ná cyeebii piibɛrii niɲyahamii. Pire cyeebii mpyi maha pi cyeyaayi yà kaan Yesu ná u cyelempyiibil'á, pi i piye tère.

Ɲɛɛnuguŋi bàtaage
(Macwo 13.1-23; Marika 4.1-20)

4 Ŋyɛ canŋka shiɲyahara à pa bínni Yesu taan, tire sùpyire mpyi a yîri kànya niɲyahaya na, ka u u bàtaaga jwo pi á. U à jwo: 5 «Ɲɛɛnuguŋi wà u ná fwor'a kàre ɲɛɛmɛ tanuguge e. Mà u yaha u u sùmapyaŋi wàa fini fiige, wà à cwo kuni ɲwɔge na, ka kuntorobii si uru tánhana, ka saɲcyɛɛnre si mpa u jò. 6 Ka wà tacwugo si mpa bê ná kafaafoge e, maa fyîn. U ɲyɛ a mɔ mɛ, maa waha, ɲaha na yɛ mbyimɛ ɲyɛ a pyi kuru cyage e mɛ. 7 Ka wà tacwugo si mpa bê ŋgurotaha na, maa fyîn, maa wá na lyɛge, ka ŋgure si u cû. 8 Ŋka wà tacwug'à pa bê ná ɲìŋke tacɛnŋke e, maa fyîn, maa lyɛ, maa se. Sùmacige maha sùmacig'à sùmapyaŋi se mà nɔ ŋkuu (100) na.»

Yesu à kuru bàtaage jwo ke, maa jwo fànha na: «Ŋgemu la ká mpyi si karii yyaha cè ke, urufoo u u niŋgyigigii cyán sèl'e.»

9 Ka u cyelempyiibii si u yíbe: «Kuru bàtaage ɲwɔhe ku ɲyɛ ɲaha shi yɛ?» 10 Ka Yesu si pi pyi: «Karigii cyi à yyaha tíi ná Kile Saanre e ná cyi à ŋwɔhɔ ke, yii á cyire ɲcèŋ'à kan, ŋka sùpyire sannt'á bàtaay'i cyi à jwo:

“bà pi si mpyi s'a pu wíi, pi àha raa pu ɲaa raa ɲcwúu mɛ,
s'a pu núru, pi àha raa pu yyaha cìni mɛ*.”

11 Kuru bàtaage ɲwɔhɔ ku ɲyɛ: sùmashiŋi u ɲyɛ Kile jwumpe. 12 Kuni ɲwɔge na sùmashiŋi tacwug'à pa bê ke, kuru ku ɲyɛ mu à jwo sùpyire t'à Kile jwumpe lógo, ka Sitaanniŋi si pu wwû pi funŋ'i, bà pi si mpyi pi àha ndá pu na, si shwɔ mɛ.

13 Kafaafoge ɲuŋ'i sùmashiŋi tacwug'à pa bê ke, kuru ku ɲyɛ mu à jwo sùpyire t'à Kile jwumpe lógo maa ɲɛɛ pu na ná funntange e, ŋka pu ɲyɛ a jà a ndìre le t'e mɛ. Pi maha mpyi Kile kuni i tère nimbilere e kanna, kawaa ká pi ta, pi maha fworo l'e.

14 Ŋgure shwɔhɔl'e sùmashiŋi tacwug'à pa bê ke, kuru ku ɲyɛ mu à jwo sùpyire t'à Kile jwumpe lógo, ŋka mà jwo tère nimbilere li nɔ ke, funmpɛɛnre karigii ná nàfuuŋi lage ná ŋge diɲyɛŋi múguroŋi karigii maha pu cwônrɔ, fo pu yasɛɛre sì n-jà nɔ mɛ.

15 Ŋìŋke niɲcɛnŋke na sùmashiŋi tacwug'à pa bê ke, kuru ku ɲyɛ mu à jwo sùpyire t'à Kile jwumpe lógo maa ɲɛɛ pu na ná funnɔ niŋkin i, maa ŋkwôro pu ɲuŋ'i ná ɲwɔmɛɛ niŋkin i ke, tire sùpyire ti maha tiye waha tèrigii puni i, marii Kile ɲyii wuuni pyi.

Kile Jwumpe na ɲyɛ fùkina fiige
(Marika 4.21-25)

16 Wà ɲyɛ na fùkina mîni si u le ɲcyígile yaaga ɲwɔh'i mɛ. Ŋka u maha mîni maa u dùrugo yaage kà ɲuŋ'i, bà u si mpyi s'a bèɛnmpe yige bage jyifeebil'á mɛ. 17 Ŋyɛ kyaa maha kyaa li ɲyɛ numpini i ke, cyire puni sí n-pa n-yige bèɛnmpe na, kyaa maha kyaa l'à ŋwɔhɔ ke, lire là sì n-kwôro ɲcèmbaa mɛ. 18 Lire kurugo jwumpe yii ɲyɛ na núru mii ɲwɔ na ke, yii yákili yaha pu na sèl'e, ɲaha na yɛ ŋgemu u à yaaga cè ke, kà sí n-bâra urufoo u taceŋke na. Ŋka ŋgemu u ɲyɛ u ɲyɛ a yafyin cè mɛ, ali u na sônŋi na ur'à nimbileni ndemu cè ke, lire sí n-shwɔ u na.»

Mpii pi ɲyɛ Yesu nuŋi ná Yesu cìnmpyiibii ke
(Macwo 12.46-50; Marika 3.31-35)

* **8:10** Ezayi 6.9

19 Ŋyɛ ka Yesu nuŋi ná u cìnmpyiibii si mpa u yyére. Ŋka sùpyire ɲyahaŋi kurugo, pi ɲyɛ a jà
a tabaraga ta u na mɛ. 20 Ka wà si Yesu pyi: «Mu nuŋi ná mu cìnmpyiibii naha cyíinŋi na, pi
naha na mu kyaa pyi.» 21 Ka Yesu si jwo: «Mpii pi ɲyɛ na Kile jwumpe núru, marii pu kurigii
ɲaare ke, pire pi ɲyɛ mii nuŋi ná mii cìnmpyiibii.»

Yesu à kafeebwɔhe yyéeŋɛ baŋi ɲuŋ'i
(Macwo 8.23-27; Marika 4.35-41)

22 Canŋka Yesu à u cyelempyiibii pyi: «Yii a wá, wuu u baŋi jyiil'a kɛ̂ɛnŋɛ kùmpoge sanŋke
na.» Ka pi i jyé bakwɔɔge e na baŋi jyiili. 23 Mà pi yaha pi i ŋkɛ̀ɛge lwɔhe ɲuŋ'i, ka Yesu si
mpa ŋɔ́ɔ, ka kafeebwɔhɔ si wá na fwu na lwɔhe lwúu na wàa bakwɔɔge funŋke e. Ku mpyi
na ŋko si ɲî lwɔhe na, fo na ŋko s'a ntîri lwɔhe ɲwɔh'i. 24 Ka cyelempyiibii si Yesu ɲɛ̀, maa jwo:
«Cyelentuŋi, cyelentuŋi, wuu sí n-kwû dɛ!» Ka Yesu si yîri maa fànha cyán kafɛɛge na, maa
lwɔhe pyi: «Tɛ̀ɛn tanuge e!» Ka kafɛɛge si yyére, ka lwɔhe si ntɛ̀ɛn. 25 Ka u u u cyelempyiibii
yíbe maa jwo: «Taha yii bá ɲyɛ a dá mii na mɛ?» Ŋka cyelempyiibii fyagara wuubii ná pi
kakyanhala wuubii pi mpyi, ka pi i wá na piye yíbili: «Jofoo u ɲyɛ ŋge nàŋi fo ka kafɛɛge ná
lwɔhe si ntɛ̀ɛn u wuuni taan yɛ?»

Yesu à jínahii niŋyahamii kɔ̀r'a yige nàŋi w'e
(Macwo 8.28-34; Marika 5.1-20)

26 Ŋyɛ ka Yesu ná u cyelempyiibii si baŋi jyiil'a sà nɔ Gadara shiinbii kùluni i, lire kùluni
na ɲyɛ Galile wuuni yyetiimpe na baŋi kàntugo. 27 Pi nivworobii bakwɔɔge e, ka kuru kànhe
nàŋi wà si Yesu ɲùŋɔ bê, jínabii mpyi uru nàŋi i. Li mpyi a mɔ, u sàha mpyi na vàanŋyi leni
mɛ, u sàha mpyi na shùun kànhe e mɛ, fo fanŋyi i†. 28 Tèni i uru nàŋ'à Yesu ɲya ke, ka u u
ŋkwúulo, maa ɲcwo Yesu fere e, maa jwo fànha na: «Yesu, Kileŋi nŋ̀yi wuŋi Jyaŋi, ɲaha mu
ɲyɛ na ɲcaa mii á yɛ? Mii na mu ɲáare, ma hà kawaa pyi na na mà dɛ!»

29 Nàŋ'à yire jwo, ɲaha na yɛ Yesu mpyi a jínaŋi pyi na u fworo u e. Uru jínaŋi mpyi maha
u cyáan tèrii niŋyahagil'e. Sùpyire mpyi maha uru nàŋi cwôre maa u cyeyi ná u tooyi pwu
ná yɔ̀rɔy'e, bà u si mpyi si ntɛ̀ɛn tanuge e mɛ, ŋka u mpyi maha yire yapwoyi puni kwùun.
Lire kàntugo jínaŋi mpyi maha sì ná u e síwage e.

30 Ŋyɛ ka Yesu si nàŋi yíbe u mɛge na, ka u u jwo: «Mii mɛge ɲyɛ Shinŋyahara.» U à yire
jwo ɲaha na yɛ jínabii pi mpyi u e ke, pire mpyi a ɲyaha. 31 Ka pire jínabii si Yesu ɲáare na u
àha pire kɔ̀rɔ ŋkàre kacyewyicugunke e mɛ.

32 Ŋyɛ lir'à caakurumbwɔhɔ ta ku u lyî ɲaŋke kà numpɛngɛ na wani, ka jínabii si Yesu ɲáare
sèl'e na u pire yaha pire pi sà jyè kuru caakuruŋke e, ka u u ɲɛɛ. 33 Ŋyɛ ka jínabii si fworo nàŋi
i maa sà jyè caabil'e. Ka kuru caakuruŋke puni si sùrug'a yîri ɲaŋke numpɛnge na mà cwo
cwo baŋi i mà kwû.

34 Cáanahabil'à lire ɲya ke, maa fê a kàr'a sà a yi yu kànhe ná sishwɔnbugure puni i. 35 Ka
sùpyire si fwor'a kàre si sà cyire karigii ɲya. Nàŋi i jínabii mpyi ke, ka pi i sà u ta u à tɛ̀ɛn
Yesu fere e ná vàaŋŋyi i tanuge e, ka pi i fyá. 36 L'à pyi mpiimu ɲyii na ke, ka pire si nàŋi
cuuŋɔŋkanni jwo pi sanmpil'á. 37 Ŋyɛ ka Gadara kùluni shiinbii puni si Yesu ɲáare na u fworo
pire kùluni i, ɲaha na yɛ pi mpyi a fyá u yyaha na sèl'e. Ka Yesu si jyè bakwɔɔge e s'a ŋkɛ̀ɛge.

38 Nàŋi i jínabil'à fworo ke, ka uru si Yesu ɲáare sèl'e, na uru na ŋkɛ̀ɛge ná u e. Ka Yesu si u
núruŋɔ maa jwo: 39 «Núru, ma a sì pyɛngɛ, kabwooni Kile à pyi mu á ke, ma a sà lire yyaha
jwo ma pyɛngɛ shiinbil'á.» Ka nàŋi si ŋkàre kànhe funŋke e, nde Yesu à pyi u á ke, maa sà a
lire yu na ntùuli cyeyi puni i.

Yesu à ceeŋi wà cùɯɔ, maa Zharusi pworoŋi buwuŋi ɲɛ̀
(Macwo 9.18-26; Marika 5.21-43)

40 Ŋyɛ tèni i Yesu à núr'a baŋi jyiil'a kɛ̂ɛnŋɛ kùŋke sanŋke na ke, ka shinŋyahara si u ɲùŋɔ
bê, ɲaha na yɛ pi puni mpyi na u sigili. 41 Kile Jwumpe kàlambage kà ɲùŋufoo na mpyi wani,
uru mɛge mpyi Zharusi, ka uru nàŋi si mpa niŋkure sín Yesu fere e maa u ɲáare fànha na na u
shà uru pyɛnge e, 42 ɲaha na yɛ pworoŋi niŋkinŋi u mpyi u á, ná u mpyi a yyee kɛ ná shuunni
kwɔ̀ ke, uru mpyi na yà, fo u mpyi na ŋko raa ŋkwûu.

Ŋyɛ Yesu niŋkareŋi Zharusi pyɛnge e, sùpyire mpyi a u kwûulo kàmpanŋyi puni na, fo na u
fɛnre piye shwɔhɔl'e.

43 Ceeŋi wà na mpyi tire sùpyire shwɔhɔl'e, lùwuliŋkwombaayi mpyi u na yyee kɛ ná
shuunni funŋ'i. Wempyiibii mpyi a kwɔ̀ u cyeyaare puni na, ŋka wà ɲyɛ a jà a u cùuŋɔ mɛ.

44 Ŋyɛ ka u u mpa Yesu kàntugo yyére maa bwɔ̀n u vàanŋyi zhwɔ̀ɔre na, ka yampe si ntíl'a
kwɔ̀. 45 Ka Yesu si sùpyire yíbe: «Jofoo u à bwɔ̀n mii na yɛ?» Ka sùpyire puni si wá na ŋko: «Mii
bà mɛ.» Ka Pyɛri si jwo: «Cyelentuŋi, mu ɲyii ɲyɛ sùpyire na t'à mu fɛnrɛ kàmpanŋyi puni na

† **8:27** Yahutuubii maha pi fanŋyi wwû kafaayi ɲuŋ'i. Pi maha ku ɲwɔge yal'a yaa fo maha tatɛɛnŋɔŋɔ yaa mú.

mà?» 46 Ka Yesu si jwo: «Wà kɔn'à bwɔ̀n mii na, ɲaha na yɛ mii à li kàanmucya mà li ɲya na fànhe kà a fworo mii i.»
47 Ŋyɛ ceeŋ'à li ɲya na nde ur'à pyi ke, na Yesu à li cè ke, ka u u fyá fo na ɲcyêɛnni, maa mpa niŋkure sín Yesu fere e, nde l'à u pyi u à bwɔ̀n Yesu na ke, ná pyiŋkanni na u à uye ɲya u à cùuŋɔ tèenuuni mujye e ke, u à yire yyaha jwo Yesu á sùpyire puni ɲyii na. 48 Ka Yesu si u pyi: «Na pworo, mu dániyaŋ'à mu cùuŋɔ. Kile u yyeɲiŋke kan ma á.»
49 Mà Yesu yaha puru jwumpe na, tùnntunŋ'à yîri ɲùŋufooŋi Zharusi pyɛnge e mà pa yi jwo Zharusi á: «Kile wuuni na wá à nɔ mu pworoŋi na. Ma hà núru cyelentuŋi yaha u uye kànha u a ma mɛ.» 50 Yesu à yire lógo ke, maa jwo Zharusi á: «Ma hà raa fyáge mɛ, dá mii na kanna, mu pworoŋi sí n-yîri.»
51 Ŋyɛ pi à sà nɔ Zharusi pyɛnge ɲwɔge na ke, Yesu ɲyɛ a ɲɛɛ sùpyaŋi wabɛrɛ u jyè ná ur'e mɛ, fo Pyɛri ná Yuhana ná Yakuba ná pyàŋi tuŋi ná pyàŋi nuŋi. 52 Sùpyire puni ti mpyi pyɛnge e ke, pire puni mpyi na myahigii súu marii ŋkwúuli pyàŋi ŋkwùŋi na. Ka Yesu si pi pyi: «Yii àha raa mɛɛ súu mɛ, pyàŋi ɲyɛ a kwû mɛ, u na ŋwúuni!» 53 Ka pi i wá na ɲcyàhali u na, ɲaha na yɛ pi à li cè na pyàŋ'à kwû.
54 Ŋyɛ ka Yesu si pyàŋi buwuŋi cû u cyɛge na, maa jwo fànha na: «Pyà, yîri!» 55 U à yire jwo ke, ka pyàŋi múnaani si núr'a jyè u e, lire tèenuuni mujye e, ka u u yîri, ka Yesu si pi pyi pi ɲjyì kan u á. 56 Ka lire kani si pyàŋi sifeebii bilibili. Ka Yesu si yi jwo pi á na pi àha nde kani jwo sùpyaŋi wà tufiig'á mɛ.

9

Yesu à u cyelempyiibii tun pi sà a Jwumpe Nintanmpe yu
(Macwo 10.5-15; Marika 6.7-13)

1 Lire kàntugo ka Yesu si u cyelempyiibii kɛ ná shuunniŋi pyi pi à bínni u taan, maa síŋi ná fànhe kan pi á, bà pi si mpyi s'a jínabii puni kɔ̀re s'a yige pifeebil'e, s'a yampii cùuŋi mɛ. 2 Lire ɲwəhɔ na, u à pi tun pi sà a Kile Saanre kyaa yu sùpyir'á, pi raa yampii cùuŋi. 3 U à pi pyi: «Yii àha ŋkwɔ̀ yaaga lwɔ́ yiye cye e lire kùsheeni na mɛ, mu à jwo kàbii, lire ɲyɛ mɛ boro ná bwúuru ná wyérɛ. Yii wà hà ŋkwɔ̀ vàanntinŋke kabɛrɛ lwɔ́ mbâra u yacige woge na mɛ. 4 Yii aha ŋkàre kànha maha kànha na, ka wà si ɲɛɛ yii sunmbage na, yii tɛ̀ɛn wani fo mà sà yaa ná yii tèekani i. 5 Ŋka kànhe ŋkemu shiin kampyi pi ɲyɛ a ɲɛɛ yii i yii sunmbage tîrige pire yyére mɛ, yii nivworobii kuru kànhe e, yii yii tooyi bambaŋi kwòro kwòr'a wu wani, lir'à kajwuu kwɔ̀ kuru kànhe shiin na.»
6 Ŋyɛ ka pi i yîr'a kàr'a sà a Jwumpe Nintanmpe yu na mâre kànyi puni i, maa yampii cùuŋi.

Saanŋi Erədi na uye yîbili na Yesu ɲyɛ jofoo yɛ
(Macwo 14.1-12; Marika 6.14-29)

7 Ŋyɛ Yuhana boŋkwooni kàntugo, saanŋi Erədi à pa Yesu kapyiiŋkii lógo, ka li i u yákiliŋi wùrugo sèl'e, ɲaha na yɛ pìi mpyi na ŋko na Yuhana Batizelipyiŋi u à ɲɛ̀ a fworo kwùŋi i. 8 Pìi sí i ŋko na Kile tùnntunŋi Eli u à núr'a pa, pìi mú sí i ŋko na tèecyiini Kile tùnntunŋi wà u à ɲɛ̀ a fworo kwùŋi i. 9 Ka Erədi si jwo: «Mii à pi pyi pi à Yuhana ɲùŋke kwɔ̀n, jofoo shɛnrɛ mii saha sí ɲyɛ na núru amɛ yɛ?» Ka u u wá na Yesu caa si u ɲya.

Yesu à shiin kampwəhii kaŋkuro ɲwə cya
(Macwo 14.13-21; Marika 6.30-44; Yuhana 6.1-14)

10 Ŋyɛ Yesu tùnntunmpil'à núr'a pa ke, maa pi kapyiiŋkii puni jwo u á, ka u u yîri ná pi e sùpyire sannte taan mà kàre pi mɛge cyage e Bɛtisayida kànhe kàmpanŋke na. 11 Sùpyir'à pa pi saha cè ke, maa ŋkàre wani pi fye e. Ka u u pi cùmu lemɛ ɲwə, maa Kile Saanre kyaa jwo pi á. Mpii pi mpyi na yà pi e ke, maa pire cùuŋɔ.
12 Tèni i canŋk'à pa a ntîri ke, ka Yesu cyelempyiibii kɛ ná shuunniŋi si file u na maa yi jwo u á na u sùpyire cye yaha, bà pi si mpyi si sà ɲjyì ná tashwənyɔ cya kànyi ná sishwənbugure e mɛ, ɲaha na yɛ sige funŋke e pire ɲyɛ. 13 Ka Yesu si pi pyi: «Yii yabilimpii pi pi kan pi lyî.» Ka pi i u pyi: «Bwúuru ɲùnyɔ kaŋkuro ná fyapyaa shuunni cyi naha wuu á kanna, fo l'aha nta wuu yabilimpii sí n-sà ɲjyì cya mpa ŋkan nte supyiŋyahare pun'á.»
14 Tire sùpyire e, nàmbaabii kanni mpyi a shiin kampwəhii kaŋkuro (5.000) kwɔ̀, ka Yesu si u cyelempyiibii pyi pi à sùpyire tìŋɛ tìŋɛ kuruyo kuruyo, yire kuruɲyi niŋkin niŋkinŋi puni mpyi a shiin beeshuunni ná kɛ kɛ kwɔ̀.
15 Ŋyɛ ka pi i sùpyire puni tìŋɛ tìŋɛ, bà Yesu mpyi a yi jwo mɛ. 16 Ka Yesu si yire bwúuru ɲùŋyi kaŋkuruŋi ná cyire fyapyaagii shuunniŋi lwɔ́, maa yyahe yîrige nìŋyiŋi i, maa fwù kan Kile á yi kyaa na, maa yi kwɔ̀n kwɔ̀n a kan u cyelempyiibil'á, pi kan sùpyir'á. 17 Sùpyire puni ti mpyi wani ke, tire pun'à lyî a tìn. Ka pi i shàhii kɛ ná shuunni ɲî ɲjyìpaanyi na.

Pyɛri à jwo na Kile Niɲcwənrəŋi u ɲyɛ Yesu
(Macwo 16.13-21; Marika 8.27-31)

18 Ŋyɛ lire kàntugo, mà Yesu ná u cyelempyiibii yaha, u à yîri pi taan, maa sà Kile ɲáare. U
à kwɔ̀ ke, maa núr'a pa, maa pi yíbe: «Sùpyire na mii sônŋi jofoo yɛ?» 19 Ka pi i u pyi: «Pìi wá
na ŋko na Yuhana Batizelipyiŋi u ɲyɛ mu, pìi sí i ŋko na Kile tùnntunŋiEli u ɲyɛ mu, pìi mú sí
i ŋko na Kile tùnntunmpii pi à tòro ke, na uru wà u à ɲɛ̀ a fworo kwùŋi i.» 20 Ka Yesu si pi pyi:
«Yii de? Jofoo yii ɲyɛ na mii sônŋi yɛ?» Ka Pyɛri si u pyi: «Kile Niɲcwɔnrɔŋi u ɲyɛ mu.» 21 Ka
Yesu si yi jwo a waha pi á na pi àha ŋkwɔ̀ yire jwo sùpya á mɛ.
22 Maa núr'a jwo: «L'à pyi fànha kyaa Supyaŋi Jyaŋi u kyaala sèl'e. Yahutuubii kacwɔnribii
ná Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii ná Kile Saliyaŋi cyelentiibii sí n-cyé u na, si u bò. Ŋka u
kwùŋi canmpyitanrewuuni, u sí ɲɛ̀.»

Pyiŋkanni na wuu à yaa wuu taha Supyaŋi Jyaŋi Yesu fye e ke
(Macwo 16.24-28; Marika 8.34--9.1)

23 Lire kàntugo ka Yesu si yi jwo u lógofeebii pun'á: «Ŋgemu la ká mpyi si ntaha mii fye e ke,
urufol'à yaa u cyé u yabiliŋi ɲyii karigii na, u u ntɛ̀ɛn kyaage taan u u ntaha mii fye e canŋa
maha canŋa, pi méɛ ká mpyi na sí urufoo bò kworokworocige na. 24 Ŋaha na yɛ ŋgemu la
ká mpyi si u niŋjaaŋi yaa ɲwɔ ke, urufoo sì nùmpanŋa ta mɛ, ŋka ŋgemu ká kàntugo wà u
niŋjaaŋ'á mii kurugo ke, urufoo sí nùmpanŋa ta. 25 Ŋaha li sí ɲwɔ sùpyaŋ'á mà ma ɲyii yaayi
puni ta ŋge diŋyɛŋi i niŋjaa, mu nùmpanŋke si sà ŋkɛ̀ɛge yɛ?
26 Lire kurugo ŋgemu u na ɲcyíge Supyaŋi Jyaŋi ná u jwumpe na ke, u aha bú mpa ná u
sìnampe ná u Tuŋi wumpe ná Kile mɛ̀lɛkɛɛbii wumpe e canŋke ŋkemu i ke, u sí n-cyé urufoo
na. 27 Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, pìi na ɲyɛ yii e, pi sì n-kwû ná pi ɲyɛ a Kile Saanre ɲya mà
yɛ!»

Yesu yyahe pyiŋkann'à kɛ̂ɛnŋɛ
(Macwo 17.1-8; Marika 9.2-8)

28 Ŋyɛ canmpyaa baataanre fiig'à tòro puru jwumpe jwuŋkwooni kàntugo ke, ka Yesu si
ŋkàre ná Pyɛri ná Yuhana ná Yakuba e ɲaŋke kà na, si sà Kile ɲáare. 29 Mà Yesu yaha
Kileɲarege na, u yyahe pyiŋkann'à kɛ̂ɛnŋɛ, ka u vàanŋyi si fíniŋɛ weewee fo na ɲî. 30 Lire
tèenuuni i, ka nàmbaa shuunni si mpa jwo ná u e. Pire pi mpyi tèecyiini Kile tùnntunmpiiMusa
ná Eli. 31 Pi mpyi a pa ná sìnampe e. Pyiŋkanni na Yesu mpyi na sí n-kàre n-sà u báaraŋi fûnŋɔ
si ŋkwû Zheruzalɛmu kànhe e ke, maa lire jwo u á.
32 Lire tèni mpyi a ŋɔɔmpe ta Pyɛri ná u shèrɛfeebii na sèl'e. Ŋɔɔmp'à pa láha pi na ke, ka
pi i pire nàmbaabii shuunniŋi niŋjyerebii ɲya ná Yesu i u sìnampe e. 33 Tèni i pire nàmbaabii
mpyi na yîri Yesu taan ke, ka Pyɛri si jwo u á: «Wuu cyelentuŋi, wuu à pa naha ke, lir'à ɲwɔ
sèl'e. Wuu vùnyɔ taanre kwòro, niŋkin sí n-pyi mu wogo, niŋkin sí n-pyi Musa wogo, niŋkin
sí n-pyi Eli wogo.» Pyɛri mpyi a puru jwumpe jwo uye ɲùŋɔ kurugo.
34 Mà Pyɛri yaha puru jwumpe na, ka ɲahaŋa si mpa pi tò. Mà ɲahaŋke yaha ku u pi tùni,
ka pi i fyá. 35 Ka mɛjwuu si fworo kuru ɲahaŋke e na: «Mii Jyaŋi u ɲyɛ ŋge, mii à u cwɔɔnrɔ.
Yii a núru u ɲwɔ na.» 36 Lire mɛjwuuni fworoŋkwooni kàntugo, Yesu baare e, cyelempyiibii
saha ɲyɛ a wà ɲya mɛ. Nde pi à ɲya ke, ka pi i lire yaha piye funŋ'i, pi ɲyɛ a yaaga jwo wà á
lire tèni i mɛ.

Yesu à pyàŋi wà jína kòr'a yige u e
(Macwo 17.14-18; Marika 9.14-27)

37 Kuru canŋa nùmpanŋa, Yesu ná u cyelempyiibii nintigibii ɲaŋke na, ka supyikurumbwɔhɔ sí sà u ɲùŋɔ bê. 38 Tire sùpyire shwɔhɔl'e, ka nàŋi wà si jwo fànha na: «Cyelentuŋi,
mii na mu ɲáare, maa na jyaŋi kàanmucya. Uru niŋkinŋi u ɲyɛ mii á. 39 Jínaŋi wà u ɲyɛ u e,
u aha yîri u kurugo, u maha ŋkwúuli, jínaŋi maha u cúnŋɔ cúnŋɔ fànha na, u ɲwɔge maha
bàafwɔhe yige, u maha u kànha sèl'e, maa nta a fworo u e. 40 Mii à mu cyelempyiibii ɲáare pi
jínaŋi kòr'a yige u e, ŋka pi ɲyɛ a jà mɛ.»
41 Ka Yesu si jwumpe lwɔ́ maa jwo: «Ei! Yii dánabaa sùpyiibii nimpiibii, fo ɲaha tère e mii sí
n-kwôro ná yii e yɛ? Mii sí yii kapyiiŋkii kwú naye e sà nɔ fo ɲaha tère na yɛ? Ta ma ná ma
jyaŋi i naha.»
42 Ŋyɛ mà pi yaha pi i filili ná pyàŋi i Yesu na, ka jínaŋi si pyàŋi cúnŋɔ cúnŋɔ fànha na maa
u cyán nìŋke na. Ŋyɛ ka Yesu si fànha cyán jínaŋi na, maa u pyi u à fworo pyàŋi i, maa u kan
u tuŋ'á. 43 Sùpyire ti mpyi wani ke, Kile sífente mpyi a pire puni kàkyanhala.

Yesu à jwo u kwùŋi kyaa na sahaŋki
(Macwo 17.22-23; Marika 9.30-32)

Karigii Yesu mpyi a pyi ke, cyire mpyi a sùpyire puni kàkyanhala. Mà pi yaha pur'e, ka u u
yi jwo u cyelempyiibil'á: 44 «Yii mpe jwumpe lóg'a tàra, li saha sì mɔ mɛ, pi sí Supyaŋi Jyaŋi
le cye e, pi i pi ɲyii wuuni pyi u na.» 45 Ŋka cyelempyiibii ɲyɛ a mpyi a puru jwumpe yyaha
cè mɛ, ɲaha na yɛ pu ɲwɔhe mpyi a ŋwɔhɔ pi na, pi mú sí mpyi na fyáge si u yíbe pu ɲwɔhe
na.

Sùpyaŋi u ɲyɛ ɲùŋufoo Kile yyére ke
(Macwo 18.1-5; Marika 9.33-37)

46 Ŋyɛ ka nàkaana si mpa yîri cyelempyiibii ná piye shwəhəl'e, tire ɲùŋke ku mpyi na pire
puni i jofoo u ɲyɛ ɲùŋufooŋi yɛ. 47 Yesu à pa tire nàkaante ɲùŋke cè ke, maa pyàŋi wà lwɔ́ a
yaha uye taan, 48 maa jwo cyelempyiibil'á: «Shin maha shin u à ŋge pyàŋi cùmu lemɛ ɲwə
mii kurugo ke, urufoo mú à mii cùmu lemɛ ɲwə. Ŋgemu ká mii cùmu lemɛ ɲwə ke, urufoo
mú à mii tunvooŋi cùmu lemɛ ɲwə. Ŋyɛ ŋgemu u à uye pyi yii puni kàntugo yyére wuŋi ke,
uru u ɲyɛ yii puni ɲùŋufooŋi.»

Ŋgemu ká mpyi u ɲyɛ wuu zàmpɛn mɛ, uru na ɲyɛ ná wuu e
(Marika 9.38-40)

49 Ŋyɛ ka Yuhana si jwo Yesu á: «Cyelentuŋi, wuu à nàŋi wà ɲya u u jínabii kòre na yige
sùpyire e ná mu mɛge e, ka wuu u u sige li na, ɲaha na yɛ wuu wà bà mɛ.» 50 Ka Yesu si u pyi:
«Yii àha u sige li na mɛ, ɲaha na yɛ ŋgemu u ɲyɛ u ɲyɛ wuu zàmpɛn mɛ, urufoo na ɲyɛ ná wuu
e.»

51 Ŋyɛ tèni i Yesu tèefworon'à pa byanhara ŋge diɲyɛŋi i, s'a ŋkɛ̀ɛge nìɲyiŋi na ke, ka u u
sàa li lwɔ́ uye funŋ'i si ŋkàre Zheruzalɛmu kànhe e, 52 maa tùnntunmii tùugo uye yyaha na,
ka pire si ŋkàr'a sà nɔ Samari kànhe kà na, maa sunmbage tatirige cya Yesu mɛɛ na kuru
kànhe shiinbil'á. 53 Ŋka kuru kànhe shiinbii ɲyɛ a ɲɛɛ mɛ, ɲaha na yɛ Zheruzalɛmu i u mpyi
na ŋkɛ̀ɛge.

54 Tèni i u cyelempyiibii pìi shuunni Yakuba ná Yuhana à pa yire lógo ke, maa jwo:
«Kafooŋi, mu sí wuu yaha wuu nage yige nìɲyiŋi na wuu tîrige pi ɲuŋ'i wuu u pi shi bò mà?»
55 Ka Yesu si yyaha kɛ̂ɛnŋ'a le pi e maa pi faha sèl'e*. 56 Lire kàntugo ka pi i ntòr'a kàre kànhe
kabɛrɛ na.

Mpii la ku ɲyɛ si ntaha Yesu fye e ke
(Macwo 8.19-22)

57 Mà pi niŋkaribii yaha, ka nàŋi wà si Yesu pyi: «Kafooŋi, mii sí n-taha mu fye e ma tasheyi
puni i.» 58 Ka u u u pyi: «Wyigii na ɲyɛ sigepwuunbil'á, shèere mú sí ɲyɛ saɲcyɛɛnr'á. Ŋka
tashwəngɔ ɲyɛ Supyaŋi Jyaŋi á mɛ.» 59 Maa wabɛrɛ pyi: «Taha na fye e.» Ka uru si jwo:
«Kafooŋi, yyére, mii aha na tuŋi tò, mii sí n-ta n-pa n-taha mu fye e.» 60 Ka Yesu si u pyi:
«Kwùubii yaha pi a piye tùni, ŋka mu wi ke, ta sì maa sà a Kile Saanre kyaa yu.» 61 Ka wabɛrɛ
si jwo: «Kafooŋi, mii la ɲyɛ si ntaha mu fye e, ŋka na yaha si sà yi jwo na pyɛngɛ shiinbil'á
fɔlɔ.» 62 Ka Yesu si u pyi: «Shin maha shin u à nùtuuge cû nùfaaŋi na, maa wíi kàntugo ke,
urufoo ɲyɛ a yaa ná Kile Saanre e mɛ.»

10

Yesu à tùnntunmii beetaanre ná kɛ ná shuunni tun pi sà a Jwumpe Nintanmpe yu

1 Lire kàntugo Kafooŋi Yesu à núr'a shiin beetaanre ná kɛ ná shuunni cwɔɔnrɔ u
fyèɲwəhəshiinbil'e, mà tun shiin shuunni shuunni uye yyaha na, kànyi puni ná cyeyi puni
i u mpyi a yaa u tòro ke.

2 Maa yi jwo pi á: «Sùmakɔɔg'à pêe, ŋka sùmakwɔɔnbil'à cyérɛ. Lire e ke yii kɛrɛge foo ɲáare,
u u pìi bâra sùmakwɔɔnbii na. 3 Mii à yii tun, yii a sì. Yii sí n-pyi sùpyire shwəhəl'e, mu à jwo
mpàa pi ɲyɛ sige yaaya shwəhəl'e.

4 Yii àha wyérɛ lwɔ́ nde yiye ɲuŋ'i mɛ, yii àha boro lwɔ́ mɛ, yii àha tanhaɲyi yabɛrɛ lwɔ́
mbâra yii tooyi wuyi na mɛ. Mà yii niŋkaribii yaha, yii àha raa yyéreli kuni na s'a fwù pyi mɛ.

5 Yii aha jyè pyɛngɛ maha pyɛng'e ke, yii jwumpe niɲcyiimpe pu pyi “Kile u yyeɲiŋke kan
yii á.” 6 Ŋyɛ sùpya ká nta kuru pyɛnge e, ŋgemu u ɲyɛ na ɲcáa yyeɲiŋke na ke, urufoo sí kuru
yyeɲiŋke dùbabii ta. Ŋka l'aha nta uru sùpya ɲyɛ kuru pyɛnge e mɛ, pire dùbabii sí n-kwôro
yii á. 7 Pyɛnge ŋkemu ká ɲɛɛ yii sunmbage na ke, yii tɛ̂ɛn wani. Pi aha yalyire ná yabyɛɛre
ntemu kan yii á ke, yii raa tire lyî, ɲaha na yɛ báarapyiŋi sàraŋ'à yaa u kan u á. Yii àha raa
sunmbage kɛ̂ɛnŋi raa mâre mɛ.

8 Yii aha ŋkàre kànha maha kànha na, ka pi i ɲɛɛ yii na, maa yalyire ntemu kan yii á ke,
yii i tire lyî. 9 Yii i kuru kànhe yampii cùuŋɔ, yii i yi jwo kànhe shiinbil'á na Kile Saanre à
byanhara pi na.

10 Ŋka yii aha ŋkàre kànha maha kànha na, ka pi i yii sunmbage cyé ke, yii jyè kuru kànhe
pyɛnkuuŋi i, yii i yi jwo pi á 11 “Ali yii kànhe bambaŋi u à ta wuu tooyi na ke, wuu sí uru

* **9:55** Sémɛbii pìi maha jwo: «Ka Yesu si yyaha kɛ̂ɛnŋ'a le pi e maa pi faha sèl'e. Sònŋəpeere ti ɲyɛ yii e amɛ ke, yii ɲyɛ a ti
shi cè mɛ. Supyaŋi Jyaŋi ɲyɛ a pa si sùpyire shi bò mɛ, ŋka u à pa si pi múnahigii shwə.

kwòro kwòro n-yaha yii na*. Ŋka lire ná li wuuni mú i, yii li cè na Kile Saanre à byanhara yii na.”

12 Mii sí yi jwo yii á, diɲyɛŋi canŋkwɔge, nde li sí kuru kànhe shiinbii ta ke, lire sí n-waha mà tòro nde li sí n-pyi Sɔdɔmu kànhe shiinbii na ke.»

Yesu à kànyi yà faha
(Macwo 11.20-24)

13 Ka Yesu si núr'a jwo: «Yii Korazɛn kànhe shiinbii, yii wuun'à kɛ̀ɛge! Yii Bɛtisayida kànhe shiinbii, yii wuun'à kɛ̀ɛge! Ŋaha na yɛ kakyanhala karigii cyi à pyi wani yii yyére ke, kampyi Tiri kànhe ná Sidɔn kànhe e cyire mpyi a pyi, numɛ mpyi na sí pi ta pi à pi toroŋkanni kɛ̂ɛnŋɛ maa láha kapegigii na fo tèemɔni i, maa cafubɔrigii le mà pyi pi vàaɲɲyi, maa cwɔɔnre wu piye na†. 14 Lire l'à li ta, canŋke Kile sí sùpyire puni sâra si ntàanna ná ti kapyiiŋkil'e ke, nde li sí yii ta ke, lire sí n-waha mà tòro Tiri ná Sidɔn kànyi‡ wuuni na.

15 Yii Kapɛrɛnamu kànhe shiinbii pi ke, yii na sɔ̂nŋi na yii sí n-kàre Kile yyére nìɲyiŋi na bɛ? Lire mpyi ɲyɛ mɛ, yii sí n-sìi n-tîrige fo ɲìŋke ɲwɔhɔ shiinbii cyage e.»

16 Lire kàntugo ka Yesu si núr'a jwo u tùnntunmpil'á: «Ŋgemu ká ɲɛn'a lógo yii ɲwɔ na ke, l'à pyi mu à jwo mii ɲwɔ na urufol'à lógo. Ŋgemu sí u à mii cyé ke, l'à pyi mu à jwo mii urufol'à cyé mú. Ŋgemu sí u à mii cyé ke, l'à pyi mu à jwo mii tunvooŋi urufol'à cyé mú.»

17 Ŋyɛ ka pire tùnntunmpii beetaanre ná kɛ ná shuunniŋi si ŋkàre mà sà tère pyi, ka pi funntanga wuubii si núr'a pa, maa jwo: «Kafooŋi, mu mɛge cye kurugo, ali jínabil'à kúu wuu á.» 18 Ka Yesu si pi pyi: «Mii à Sitaanniŋi ɲya, u à yîri nìɲyiŋi na ɲyaa niŋkin, kileɲini fiige, mà pa ɲcwo nìŋke na. 19 Ŋyɛ mii à li síŋi kan yii á, yii a ɲaare wwòobii ná nóŋgyahigii ɲuŋ'i, yii i wuu zàmpɛnŋi fànhe fwòoŋɔ yiye tooy'e, yafyin sì n-jà kapii pyi yii na mɛ. 20 Lire ná li wuuni mú i, yii àha funɲyi táan na jínabil'à kúu yii á mɛ, ŋka yii pyi funntange e, ɲaha kurugo yɛ yii mɛy'à séme Arijinaŋi i.»

Sùpya ɲyɛ a Kile cè Jyafooŋi Yesu baare e mɛ
(Macwo 11.25-27; 13.16-17)

21 Lire tèenuuni i, ka Kile Munaani si Yesu funŋke pyi k'à táan sèl'e, ka u u Kile kêe maa jwo: «Tufooŋi Kile, nìɲyiŋi ná ɲìŋke Kafooŋi, mii fwù ɲyɛ mu na, ɲaha na yɛ kani mu à ŋwɔhɔ yákilifeebii ná kaceempii na ke, mu à lire cyêe nàŋkopyire na. Sèe wi, Tufooŋi, mu à lire pyi mà tàanna ná ma ɲyii wuuni i.» 22 Lire kàntugo ka u u jwo sùpyir'á: «Mii Tuŋi à karigii puni le mii cye e. Sùpya ɲyɛ a Jyafooŋi cè Tufooŋi baare e mɛ. Sùpya mú ɲyɛ a Tufooŋi cè Jyafooŋi baare e mɛ, fo Jyafooŋi la ká mpyi si u cyêe ŋgemu na ke.»

23 Lire kàntugo ka Yesu si yyaha kɛ̂ɛnŋɛ u cyelempyiibii kann'á maa yi jwo pi á: «Karigii yii na ɲaa ke, mpii pi na cyire ɲaa ke, pire wuun'à ɲwɔ. 24 Mii sí yi jwo yii á, nde yii à ɲya maa ndemu lógo ke, Kile tùnntunmii niɲyahamii ná saanlii niɲyahamii la mpyi si lire ɲya, si li lógo. Ŋka pi ɲyɛ a jà a li ɲya maa li lógo mɛ.»

Bàtaage Yesu à jwo mà yyaha tíi ná Samari shinŋi niɲcɛnŋi i ke

25 Canŋka Kile Saliyaŋi cyelentuŋi wà à yîr'a yyére si Yesu pɛrɛ ɲcû maa jwo: «Wuu cyelentuŋi, ɲaha mii à yaa mii u pyi si shìŋi niŋkwombaaŋi ta yɛ?» 26 Ka Yesu si u pyi: «Nde l'à séme Kile Saliyaŋi Semɛŋi i ke, ɲaha mu à cè lire e yɛ?» 27 Ka u u Yesu pyi: «Y'à séme Saliyaŋi Semɛŋi i na “Ma Kafooŋi Kile kyaa táan may'á ná ma zòmbilini puni ná ma múnaani puni ná ma fànhe puni ná ma sònnɔre puni i. Mà bâra lire na, ma supyiɲɛɛŋi kyaa táan may'á bà mu kyal'à táan may'á mɛ§.”» 28 Ka Yesu si u pyi: «Mu ɲwɔshwɔɔr'à ɲwɔ. Mu aha jà na lire pyi, mu sí shìŋi niŋkwombaaŋi ta.»

29 Ŋka nàŋi la mpyi si tànga kan uy'á maa jwo: «Jofoo u ɲyɛ mii supyiɲɛɛŋi yɛ?» 30 Ka Yesu si u ɲwɔ shwɔ ná bàtaag'e na:

«Nàŋi wà u ná yîri Zheruzalɛmu kànhe e na ŋkɛ̀ɛge Zheriko kànhe e. Mà u yaha kuni na, ka kakuumpyiibii pìi si ɲcwo u na, maa u cyeyaayi puni cyán a shwɔ u na, maa u bwɔ̀n fo mà u bânnaga a yaha kwùubii ná ɲyii wuubii shwɔhɔl'e, maa yîri u taan.

31 Lir'à bê ná Kile sáragawwuŋi w'e u u ma lire kuni i, ur'à pa nɔ nàŋi niɲcwuŋi na ke, maa fɛ̂nn'a tòro u taan. 32 Ŋyɛ ka Kileɲaarebage báarapyiŋi wà si mpa a ntùuli lire kuni ninuuni i, uru na mpyi Levi tùluge shin, uru mú à pa nɔ nàŋi niɲcwuŋi na ke, maa fɛ̂nn'a tòro u taan.

33 Lire kàntugo ka Samari shinŋi wà kùshe wu si wá na ma lire kuni i mú. Ur'à pa nɔ nàŋi niɲcwuŋi na ke, ka u ɲùɲaare si u ta. 34 Ka u u file u na, maa u nɔɔyi wyɛrɛ yal'a pyi, maa u lwɔ́ a dùrugo u dùfaanŋke ɲuŋ'i, maa ŋkàre ná u e nàmpwuunbii tatirige bage k'e, maa yaha

---

* **10:11** Mà ma tooyi bambaŋi kwòro kwòr'a yaha kànha na»: lire ɲwɔhe ku ɲyɛ, wuu nàzhan à fworo yii karigil'e, yii ɲùŋɔ tuguro ti. † **10:13** Nde mpyi kyaa ndemu l'à li cyêe na pi a piye cɛ̂ɛgɛ pi kapegigii na ke. ‡ **10:14** Tiri ná Sidɔn na mpyi kànbwoyo shuunni ɲjemu y'à cè ná kapegigii mpyiŋi i ke (Ezayi 23.1-18; Ezekiyɛli 26; Zhowɛli 3.4-8; Amɔsi 1.9-10).

§ **10:27** Duterenɔmu 6.5, Levitiki 19.18

u na. 35 Kuru canŋa nùmpanŋa, maa bage sàraŋi wwû uye ɲuŋ'i mà kan bage fooŋ'á, maa
yi jwo u á “Yaha ŋge nàŋi na, mu aha wyérɛ maha wyérɛ wwû u ɲùŋɔ taan ke, mii aha núr'a
pa, mii sí uru puni núruŋɔ mu na.” 36 Ŋyɛ Yesu à puru jwo ke, maa uru Saliyaŋi cyelentuŋi
pyi: «Mpii shiin taanreŋi i, mu á, ŋgi u à ŋge nàŋi nimbannaŋi pyi u supyiɲɛɛŋi yɛ?» 37 Ka u
u Yesu pyi: «Nàŋi u à u ɲùɲaara ta ke, uru u ɲyɛ u supyiɲɛɛŋi.» Ka Yesu si u pyi: «Ta sì, maa
sà lire fiige pyi.»

Karigii cyi à Marita yyaha ɲî ke, cyire ná Mariyama wuuni ɲyɛ niŋkin mɛ

38 Mà Yesu ná u cyelempyiibii yaha ɲani na na ŋkɛ̀ɛge Zheruzalɛmu kànhe e, pi à sà nɔ
kànhe kà na, maa sunmbage lèŋɛ ceeŋi wà yyére. Uru ceeŋi mɛge na mpyi Marita. 39 Marita
kàntugo wuŋi wà na mpyi wani, uru mɛge mpyi Mariyama, ka uru si ntɛ̀ɛn Kafooŋi Yesu
taan marii u jwumpe núru. 40 Lir'à Marita cyɛge ta k'à cwɔ̂nrɔ sushwɔhɔbaaraŋi na, ka u u
file Yesu na maa jwo: «Kafooŋi, taha mu bá u à mii cɔɔnŋi ɲya u à tɛ̀ɛn, maa mii kanni yaha
mii i báaraŋi pyi mɛ? U pyi u yîr'a na tɛ̀gɛ kɛ!» 41 Ka Kafooŋi si u pyi: «Marita, Marita, mu
yyah'à wyèrɛ ná karii niɲyahagil'e maa cyi tèg'a maye funŋɔ pɛn. 42 Ŋka kyaa niŋkin kanna
li ɲyɛ tɔ̀ɔn wuuni mà tòro cyi sanŋkii puni taan, lire Mariyama à pyi. Sùpya sì n-jà u láha lire
mpyiŋi na mɛ.»

11

Yesu à u cyelempyiibii taanna Kileɲarege pyiŋkanni na
(Macwo 6.9-13; 7.7-11)

1 Canŋka Yesu mpyi na Kile ɲáare cyage k'e. U à kwɔ̀ Kileɲarege na ke, ka u cyelempyaŋi
wà si u pyi: «Kafooŋi, wuu taanna Kileɲarege pyiŋkanni na, bà Yuhana a u cyelempyiibii
taanna ku na mɛ.» 2 Ka Yesu si u pyi: «Yii aha a si raa Kile ɲáare, yii jwo:
“Tufooŋi,
mu mɛge ku táan.
Ma pyi saanwa sùpyire puni ɲùŋɔ na.
3 Wuu canŋa maha canŋa ɲjyìŋi kan wuu á.
4 Wuu kapegigii yàfa wuu na,
ɲaha na yɛ wuu maha wuu shinɲɛɛbii wogigii puni yàfani pi na.
Ma hà yaaga yaha ku wuu yyaha kɛ̂ɛnŋɛ kapegigil'á mɛ.”»

5 Ŋyɛ maa núr'a pi pyi: «L'aha mpyi mu à jwo cevoo na ɲyɛ yii wà á, ka urufoo si yîr'a kàre
ɲìŋniŋke na uru cevooŋi yyére, maa sà u bage kúu mà jwo “Na cevoo, bwúuru ɲùŋyi taanre
kan na á, 6 ɲaha na yɛ mii à nàmpɔnŋɔ ta, yalyire sí naha mii u kan u á mɛ.” 7 Yii na sɔ̂nŋi na
uru cevooŋi sí n-tɛ̀ɛn bage funŋke e si jwo “Ma hà zìi mpa na yyaha fwɔ́hɔrɔ mɛ. Mii à bage
tò a kwɔ̀, mii ná na pyìibii naha a sínn'a kwɔ̀, mii saha naha na sì n-jà n-yîri bwúuru kan mu á
mɛ” la? 8 Mii sí yi jwo yii á, u mɛ́ɛ ká mpyi u ɲyɛ a yîr'a bwúuruŋi kan mu á yii cempe kurugo
mɛ, u mɛkɛgere* yyaha na, yaaga maha yaaga mu ɲyɛ na ɲcaa ke, u sí n-yîri kuru kan mu á.

9 Mii sí yi jwo yii á, yii a Kile ɲáare, u sí yii kan, yii a ɲcaa, yii sí n-ta, yii a bàrage kúuli, ku
sí múgo yii á.
10 Ŋaha kurugo yɛ shin maha shin u ɲyɛ na Kile ɲáare ke, Kile sí urufoo kan.
Ŋgemu u ɲyɛ na ɲcaa ke, urufoo sí n-ta.
Ŋgemu ká a bàrage kúuli ke, ku sí múgo urufol'á.

11 Jofoo u ɲyɛ yii shwɔhɔl'e, ŋgemu u sí ɲɛɛ wwò kan u pyàŋ'á mà li ta fya u à ɲáare u á yɛ?
12 Lire ɲyɛ mɛ, mà nóŋgyaa lwɔ́ a kan u á, mà li ta ŋkùcere u à ɲáare yɛ?

13 Ŋyɛ yii sùpyiibii pi à pi ke, cyage e yii maha jà a yacɛŋɲyɛ kan yii pyìibil'á ke, yii ɲyɛ a cè a
jwo na yii Tuŋi u ɲyɛ nìɲyiŋi na ke, na ur'à bégel'a tòro yii taan si u Munaani le u ɲáarafeebil'e
mà?»

Pyiŋkanni na Yesu maha jínabii kɔ̀re ke
(Macwo 12.22-30; Marika 3.22-27)

14 Canŋka Yesu mpyi na jínaŋi wà kɔ̀re na yige nàŋi w'e, uru jínaŋi mpyi a nàŋi pyi búbu.
Tèni i jínaŋ'à pa fworo u e ke, ka uru nàŋi si li ɲwɔ cû na yu. Sùpyire ti mpyi wani ke, ka li i
pi puni kàkyanhala.

15 Ŋka pìl'à jwo sùpyire shwɔhɔl'e, na jínabii ɲùŋufooŋi Bɛlizebuli† u à síŋi kan Yesu á, u u
jínabii kɔ̀re na yige pifeebil'e. 16 Pìi la na mpyi si Yesu pɛrɛ ɲcû, maa jwo na u kani là pyi
ndemu li sí li cyêe pire na na u à fworo Kile e ke.

17 Ŋka Yesu mpyi a pi funzɔnŋɔre cè maa yi jwo pi á: «Kìre maha kìre li ɲyɛ na liye tùnni ke,
lire maha mpa jya. Pyɛngɛ maha pyɛngɛ shiin ká yîri piye kurugo ke, kuru maha mpa jya
mú.

---

* **11:8** Pìi maha jwo: «mu ɲyàhavyɛɛnre». † **11:15** Bɛlizebuli: Sitaanniŋi mɛge kà ku ɲyɛ ku ki.

18 Ná yii na sɔ̂nŋi na jínabii ɲùŋufooŋi Bɛlizebuli fànhe cye kurugo mii ɲyɛ na jínabii kɔ̀re na yige sùpyire e, ɲyɛ Sitaanniŋi báarapyiibii ká ntáa maa piye tùnni, pi saanre sì n-kwɔ̀ mà? 19 Yii aha jwo na mii na jínabii kɔ̀re na yige pifeebil'e ná Bɛlizebuli fànhe e, lire sanni i ke, yii shiinbii pi ɲyɛ na pi kɔ̀re ke, ná jofoo u fànhe e pire maha pi kɔ̀re yɛ? Yii shiinbii yabilimpii pi sí jwumpe pyi pu cwo yii ɲuŋ'i. 20 Ŋka mii aha a jínabii kɔ̀re na yige pifeebil'e ná Kile fànhe e, lir'à li cyêe na Kile Saanre à nɔ yii na mà kwɔ̀.

21 Yii li cè na fànhaɲyahagafoo ká kàshikwɔnyaaya lwɔ́ a tɛ̀ɛn u pyɛnge ɲwɔge na marii ku saɲcwɔnŋi sigili, sùpya sì n-jà u yaage kà lwɔ́ mɛ. 22 Ŋka wabɛrɛ ká mpa ɲcwo pyɛngefoo na, ŋgemu u à fànha tò u na, maa jà u na ke, pyɛngefoo cyɛge mpyi a taha kàshikwɔnyaayi ɲjemu na ke, urufoo sí yire shwɔ u na, si u cyeyaayi cyán zhwɔ u na, si ntáa.

23 Shinŋi u ɲyɛ u ɲyɛ ná mii i mɛ, urufoo ɲyɛ mii zàmpɛn, ŋgemu u ɲyɛ u ɲyɛ na mii tɛ̀re na sùpyire wàa tiye na mɛ, urufoo na ti ɲùŋɔ kyánge.

(Macwo 12.43-45)

24 Jína ká fworo sùpya e, u maha sà ɲaara síwage yyaha kurugo, maa tatɛɛngɛ cya. U aha mpyi u ɲyɛ a kà ta mɛ, u maha jwo “Mii sí núru raa wà na tayirige e.” 25 Ŋyɛ u aha núr'a pa urufoo ta baga fiige ŋkemu k'à pwɔ́ maa ku funŋke bégel'a ɲwɔ ke, 26 u maha núr'a kàr'a sà jínahii baashuunni lwɔ́ a bâra uye na, mpii pi à pi mà tòro u yabiliŋi na ke, maha mpa jyè urufol'e. Lire ká mpyi, urufoo pyiŋkanni nivɔnn'a sì nâara a pi mà tòro niɲjyeeni na.»

Shinŋi wuuni l'à ɲwɔ ke

27 Ŋyɛ mà Yesu yaha puru jwumpe na, ka ceeŋi wà si jwumpe lwɔ́ sùpyire shwɔhɔl'e maa jwo u á: «Ceeŋi u à mu si maa mu byé ke, uru wuun'à ɲwɔ dɛ!» 28 Ka Yesu si ceeŋi pyi: «Ŋgemu u ɲyɛ na Kile jwumpe núru, marii pu kurigii ɲaare ke, urufoo wuun'à sàa ɲwɔ.»

Yesu tayyéreg'à fànha tò Zhonasi woge na, ŋka sùpyire ɲyɛ a u ɲwɔmɛɛni cû mɛ
(Macwo 12.38-42)

29 Sùpyir'à pa bínni mà Yesu kwûulo ke, ka u u jwo: «Nte sùpyir'à pi. Ti la na ɲyɛ mii u kakyanhala kani là pyi si ɲcyêe ti na ndemu l'à li cyêe na mii à fworo Kile e ke. Ŋka nde l'à pyi Kile tùnntunŋi Zhonasi na ke, lire baare e kakyanhala kyaa saha sì n-pyi n-cyêe ti na mɛ. 30 Nde l'à pyi Zhonasi na ke, lir'à li cyêe Ninive kànhe shiinbii na na Kile u mpyi a u tun. Lire pyiŋkanni na, nde li sí n-pa Supyaŋi Jyaŋi ta ke, lire li sí li cyêe nte sùpyire na na Kile u à u tun.

31 Canŋke Kile sí sùpyire puni sâra si ntàanna ná ti kapyiiŋkil'e ke, saancwoŋi u mpyi Sheba kìni ɲùŋɔ na ke, uru sí n-pa n-yîri n-yyére, si nte sùpyire cɛ̂ɛgɛ, ɲaha na yɛ uru saancwoŋi mpyi a yîri diɲyɛŋi ɲùŋke kà na, mà sà saanŋi Solomani yákilifente jwumpe lógo. Mà li ta wà na ɲyɛ naha, ŋgemu u yákili u à pêe Solomani wuŋi na ke, ti sí ɲyɛ a ɲɛn'a lógo uru ɲwɔ na mɛ.

32 Kuru canŋke, Ninive shiinbii mú sí n-pa n-yîri n-yyére, si nte sùpyire cɛ̂ɛgɛ, ɲaha na yɛ Zhonasi mpyi a sà Kile jwumpe jwo Ninive shiinbil'á ke, pi à pi toroŋkanni kɛ̂ɛnŋɛ. Mà li ta wà na ɲyɛ naha, ŋgemu u tayyérege k'à fànha tò Zhonasi woge na ke, nte sùpyire sí ɲyɛ a ɲɛn'a ti toroŋkanni kɛ̂ɛnŋɛ mɛ.»

Bɛ̀ɛnmpe sèe wumpe kani
(Macwo 5.15; 6.22-23)

33 Ka Yesu si núr'a jwo: «Wà ɲyɛ na fùkina mîni si u le ɲcyígile cere ɲwɔh'i mɛ. Ŋka u maha dùrugo yaage kà ɲuŋ'i, bà u si mpyi s'a bɛ̀ɛnmpe yige bage jyifeebil'á mɛ. 34 Sùpyaŋi ɲyiigii cyi ɲyɛ u bɛ̀ɛnmpe. Ŋgemu u ɲyii cyi à ɲwɔ ke, urufoo puni maha mpyi bɛ̀ɛnmpe e mú. Ŋgemu wogigii sí cyi à kɛ̀ɛge ke, urufoo puni mú maha mpyi numpini i. 35 Lire e ke yii yiye kàanmucya a wíi, yii bɛ̀ɛnmpe kà bú ŋkwɔ̀ nta numpire mɛ. 36 Yíi ɲyiigii ká ɲwɔ sèe sèl'e, làmpaŋi bɛ̀ɛnmpe sí yii pyi yii a ɲaa yii a ɲcwúu kuni i.»

Yesu à Farizhɛɛnbii ná Saliyaŋi cyelentiibii cɛ̂ɛgɛ
(Macwo 23.1-36; Marika 12.38-40)

37 Mà Yesu yaha puru jwumpe na, ka Farizhɛnŋi wà si sà u yyere na u pa lyî uru yyére, ka u u ɲɛɛ. Tèni i pi à ɲjyìŋi kwûulo si raa lyî ke, 38 ka li i Farizhɛnŋi kàkyanhala, ɲaha na yɛ u à li kàanmucya mà li ɲya na Yesu ɲyɛ a u cyeyi jyè mà tàanna ná Yahutuubii làdaabil'e, maa nta na lyî mɛ.

39 Kafooŋi Yesu à li ɲya l'à Farizhɛnŋi kàkyanhala ke, maa pi pyi: «Yii Farizhɛɛnbii pi ke, yii maha yii yajigiyi kàntuyi jyíi na fíniŋi, mà li ta yii funɲy'à ɲî nàŋkaage ná pege karigii na. 40 Yii na ɲyɛ sìɲconyɔ! Kileŋi u à yaage kàntuge yaa ke, uru mú bà u à ku funŋke yaa mà? 41 Yii nàŋkaage ná pege yaha, yii raa yii cyeyaayi kaan fòŋɔfeebil'á. Lire ká mpyi, yii sí n-pyi fyìnmɛ sùpyii.

42 Yii Farizhɛɛnbii pi ke, yii wuun'à kɛ̀ɛge! Ŋaha na yɛ yii maha yii nànayeŋi ná kaɲyɛyi yafwɔhɔfwɔhɔre sannte puni yáhaŋi wwû, yii sí ɲyɛ na katiigii pyi, maa Kile kyaa táan yiy'á mɛ. Mà li ta lire l'à yaa li pyi yii kapyiini niɲcyiini, yii i nta a cyi sanŋkii bâra lire na. 43 Yii

Farizhɛɛnbii pi ke, yii wuun'à kèɛge! Ɲaha na yɛ yii aha ŋkàre Kile Jwumpe kàlambayi i, bwompe tatɛɛnyi yii maha ɲcaa. Sùpyire tabinniyi i yii la maha mpyi sùpyire s'a yii pêre s'a yii shéɛre. 44 Yii wuun'à kèɛge! Yii na ɲyɛ mu à jwo fanŋjyeye, sùpyire maha ɲaare na ntùuli ɲjemu ɲuŋ'i piye pàama ke.»

45 Mà Yesu yaha puru jwumpe na, ka Kile Saliyaŋi cyelentuŋi wà si jwo: «Cyelentuŋi, mpe jwumpe saha ɲyɛ Farizhɛɛnbii kanni wumɔ mà dɛ! Mu na wuu cyere mú dɛ!» 46 Ka Yesu si u pyi: «Yii Kile Saliyaŋi cyelentiibii wuun'à kèɛge mú, ɲaha na yɛ yii à Kile Saliyaŋi pyi tuguro sùpyire ɲuŋ'i, pi sì n-jà ntemu lwó mɛ. Yii yabilimpii mú sí ɲyɛ na ɲɛɛg'a pi tègɛ ti ɲjwòŋi na, ali nimbilere mɛ. 47 Yii wuun'à kɛɛge! Ɲaha na yɛ yii tulyey'à Kile tùnntunmpii mpiimu bò tèecyiini i ke, yii à pire kwɔnhigii yaa na faanre. 48 Lire l'à li cyêe na kapegigii yii tulyey'à pyi ke, na cyir'à bê yii á, ɲaha na yɛ pir'à Kile tùnntunmpii bò. Ŋka yii pi ke, yii na pi kwɔnhigii faanre. 49 Kile à tɛɛn u yákilifente e maa jwo "Mii sí raa na tùnntunmpii pìi tunni pi á, pi sí pìi bò si pi sanmpii kyérege." 50 Lire kurugo Kile tùnntunmpii pi à bò mà lwó fo tèecyiini i ke, Kile sí n-pa yii ná yii tulyeyi cêɛgɛ pire kyaa na, 51 mà lwó Abɛli mbòŋi na, fo mà sà nɔ Kile tùnntunŋi Zakari mbòŋi na, Zakari pi à bò Kileɲaarebage sèecyage ná sárayi tawwuge shwɔhɔl'e ke. Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, Kile sí yii ná yii tulyeyi cêɛgɛ tire boore puni kurugo.

52 Yii Kile Saliyaŋi cyelentiibii, yii wuun'à kèɛge! Ɲaha kurugo yɛ kuni li maha sùpyire pyi t'à Kile jwumpe cè ke, yii à para pi yaha lire kuni i. Yii yabilimpii ɲyɛ na lire kuni ɲaare mɛ, mpii la ku ɲyɛ s'a li ɲaare ke, maa pire tɛgɛlɛ kwɔn.»

53 Ŋyɛ puru jwumpe puni kàntugo, ka Yesu si fworo uru Farizhɛnŋi bage e na ŋkèɛge. Ka Saliyaŋi cyelentiibii ná Farizhɛɛnbii lùyiri wuubii si yibiyi shiŋi puni taha u na. 54 Pi mpyi na lire pyi si nta u pɛrɛ ɲcû u ɲwɔshwɔɔre cye kurugo.

12

Yesu à u cyelempyiibii yɛrɛ na pi àha fyìnmɛ tò wwomɔ na mɛ
(Macwo 10.26-27)

1 Lire tèni i, ka supyikuruŋɔ nimbwɔhɔ si mpa bínni Yesu taan fo na piye fwòoŋi. Pi mpyi a shiin kampwɔhii lada kwɔ. Ka Yesu si jwumpe sìi u cyelempyiibii na maa jwo: «Yii a yiye kàanmucaa, yii àha fyìnmɛ tò wwomɔ na Farizhɛɛnbii fiige mɛ. Pi na ɲyɛ bwúuruŋi yîrigeyirige yaani fiige lire ndemu li maha mbyìmpe niɲcwɔnhɔmpe yîrige sùpyaŋi pàama ke. 2 Yii li cè, kyaa maha kyaa l'à ŋwɔhɔ ke, cyire puni sí n-pa raa ɲaa. Kyaa maha kyaa li ɲyɛ numpini i ke, lire là mú sì n-kwôro ɲcèmbaa mɛ. 3 Lire l'à li ta, yii aha jwumɔ maha jwumɔ ŋwɔh'a jwo numpini i ke, puru sí n-lógo canŋke e, yii aha jwumɔ maha jwumɔ jwo katilwɔhɔre e yii bayi kùruɲcwɔngil'e ke, puru sí n-pa raa jáare katanŋyi ɲuŋ'i.»

Wuu a fyáge Kile na, wuu ɲyɛ a yaa wuu kyaa tèg'a wuye funŋɔ pɛn mɛ
(Macwo 10.28-31)

4 Ka Yesu si núr'a jwo: «Yii pi ɲyɛ mii ceveebii ke, mii sí yi jwo yii á, ŋgemu u ɲyɛ u sì n-jà yaage kabɛrɛ pyi sùpyaŋi na u mbòŋi kàntugo mɛ, yii àha raa fyáge uru yyaha na mɛ. 5 Yii à yaa yii a fyáge ŋgemu yyaha na ke, uru u ɲyɛ Kile, ɲaha na yɛ uru u maha jà a sùpyaŋi wà nafugombaage e u boŋkwooni kàntugo. Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, yii a fyáge Kile na.

6 Tá zíiziinɛ kaŋkuro maha mpérɛ daashii shuunni kanna mɛ? Ŋka Kile à yaha ti puni niŋkin niŋkinŋi na, marii ti saɲcwɔnŋi sigili. 7 Yii pi ke, yii li cè na yii kan'à waha Kile na mà tòro tire zíiziinɛ niɲyahara na. Ali ɲùɲjoore ti ɲyɛ yii ɲùɲyi i ke, Kile à tire puni pèrɛgɛ cè. Lire kurugo yii àha núru kyaa tègɛ yiye funŋɔ pɛn mɛ.»

Mà ɲɛɛ Supyaŋi Jyaŋi Yesu na, lire ɲyɛ mɛ mà cyé u na
(Macwo 10.32-33, 12.32, 10.19-20)

8 Ka Yesu si núr'a jwo: «Mii sí yi jwo yii á, shin maha shin ká yyére li na sùpyire ɲyii na na uru na ɲyɛ Supyaŋi Jyaŋi wu ke, Supyaŋi Jyaŋi mú sí n-yyére li na Kile mèlɛkɛɛbii ɲyii na na urufoo na ɲyɛ uru wu. 9 Ŋka ŋgemu ká mii cyé sùpyire ɲyii na ke, mii mú sí urufoo cyé Kile mèlɛkɛɛbii ɲyii na. 10 Sùpya ká ɲcyé Supyaŋi Jyaŋi jwumpe na, lire kapiini sí n-jà yàfa urufoo na. Ŋka ŋgemu ká Kile Munaani mɛge kèɛge ke, lire kapiini sì yàfa urufoo na mɛ.

11 Pi aha mpa a yii cyáan na ɲcwôre na ŋkèɛge Kile Jwumpe kàlambayi ɲùŋufeebii, lire ɲyɛ mɛ kìni yyaha yyére shiinbii ná yukyaabii yyére tèni ndemu i ke, jwumpe yii sí n-jwo pi i ɲcè na yii na ɲyɛ sèeŋi ɲuŋ'i ke, yii àha puru kani tègɛ yiye funŋɔ pɛn mɛ, 12 ɲaha na yɛ lire tèni yabiliŋi i, jwumpe yii à yaa yii jwo ke, Kile Munaani sí puru tîrige yii funŋ'i.»

Nàfuuŋi sèe wuŋi kani ná karigii cyi ɲyɛ cyi ɲyɛ a yaa cyi sùpyaŋi funŋɔ pɛn mɛ
(Macwo 6.19-34)

13 Mà Yesu yaha puru jwumpe na, ka nàŋi wà si jwo u á sùpyire shwɔhɔl'e: «Wuu cyelentuŋi, mii la ɲyɛ maa yi jwo mii yyahafooŋ'á na u wuu tuŋi kɔɔge táa, u u na nàzhan

woge kan na á.» 14 Ka Yesu si u pyi: «Ei! Nà wà we! Jofoo u à mii tìŋɛ mà pyi yii kacwɔnrɔŋi, lire ɲyɛ mɛ yii tuŋi kɔɔge táafooŋi yɛ?»

15 Ŋyɛ Yesu à uru nàŋi ɲwɔ shwɔ amuni ke, maa yi jwo u lógofeebii pun'á: «Yii a yiye kàanmucaa, yii àha nàfuuŋi lage yaha ku tatɛɛngɛ fô yii na mɛ. Ŋaha kurugo yɛ sùpyaŋi nàfuuŋi méɛ ká ɲyaha fo mà sà mpyi u tayahaga na ɲcaa na ŋkànre, yii li cè na uru nàfuuŋi sì n-jà urufoo sige kwùŋi na mɛ.»

16 Mà tàanna ná puru jwumpe e, ka Yesu sí bàtaaga jwo pi á na: «Nàfuufooŋi wà u ná mpyi ná kɛrɛge e, kuru kɛrɛge yafaayi mpyi na ɲwɔge u á sèl'e. 17 Canŋka ka u u ntɛ̀ɛn maa funŋke cya maa jwo uye funŋ'i "Mii sàha naha na kapyii cè mɛ, ɲaha na yɛ tayahaga ɲyɛ mii niɲjyee sùmaŋi na mɛ." 18 U à funŋke kyáala a kwɔ̀ ke, maa jwo "Nde mii sí n-pyi ke, lire li ɲyɛ, mii sí na bwɔ̀nhigii jya, si núru nimbwɔhii faanra, si na sùmaŋi ná na yaayi sanɲyi puni le cyire e. 19 Lire ká mpyi, mii sí n-jwo naye funŋ'i, na mii à yyee niɲyahagii ɲjyì bégel'a yaha naye mɛɛ na. Mii saha sì raa naye kànre mɛ, s'a lyî s'a byii si mpyi funntange e kanna." 20 Ŋyɛ uru nàfuufooŋ'à puru jwo uye funŋ'i mà kwɔ̀ ke, ka Kile si jwo u á "Mu funŋɔ baa shinŋi! Ŋke numpilage yabiliŋi i, mu sí n-kwû. Yaayi mu à bégel'a yaha maye mɛɛ na ke, jofoo u sí n-pyi ná yire e yɛ?"

21 Ŋyɛ amuni li mú ɲyɛ, shin maha shin u ɲyɛ na nàfuuŋi caa na bínnini ŋge diɲyɛŋi i uye mɛɛ na, mà li ta nàfuu ɲyɛ urufol'á Kile yyére mɛ, urufoo sí n-pa n-kwû n-yîri u taan ŋge nàfuufooŋi fiige.»

22 Ŋyɛ ka Yesu si jwo u cyelempyiibil'á: «Lire e mii sí yi jwo yii á, yalyire yii sí raa lyî ná vàanɲyi yii sí raa leni ke, yire taŋkanni kà yii funŋɔ pɛn mɛ. 23 Ŋaha kurugo yɛ sùpyaŋi múnaani tayyéreg'à fànha tò yalyire na, ka u cyeere tayyérege mú si fànha tò vàanɲyi na. 24 Yii saɲcyɛɛnre kàanmucya kɛ! Ti ɲyɛ na faa pyi mɛ, ti ɲyɛ na sùma kwùun mɛ, sùma tabegege mú ɲyɛ t'á mɛ. Ŋka Kile maha ti ɲwɔ caa. Tá yii ɲyɛ a pwórɔ saɲcyɛɛnre na sèl'e mɛ? 25 Funmpɛɛnre sí n-jà yii jofoo pyi u jà a nimbilere bâra u shìŋi canmpyaagii na yɛ?

26 Ŋyɛ kampyi funmpɛɛnre sì n-jà yafyin bâra yii shìŋi canmpyaagii na mɛ, ɲaha na yii à yaayi sanɲyi kani tèg'a yiye funŋɔ pɛn yɛ? 27 Yafwɔhɔfwɔhɔyi yi maha fyîn sige e maa yafyɛɛnre nisinante yaa ke, yii sônŋɔ yire kyaa na kɛ! Yi ɲyɛ na báara pyi mɛ, yi mú ɲyɛ na kòonɔ pînni mɛ. Ŋka saannji Solomani ná u nàfuufente puni i, u vàanndeŋke kà lemɛ ɲyɛ a jà a ɲwɔ mà ŋke yafwɔhɔfwɔhɔge kà niŋkin yafyɛnrɛ kwɔ̀ mɛ. 28 Yafwɔhɔfwɔhɔyi yi ɲyɛ sige e niɲjaa, ná nùmpanŋa yi sí n-le nage e ke, Kile ká yire lemɛ pyi p'à ɲwɔ amuni, yii ɲyɛ a li cè na nàkaana baa Kile sí vàanɲyi kan yii á mà? Yii dániyaŋ'à cyérɛ dɛ!

29 Yii yalyire ná yii yabyɛɛre taŋkanni ɲyɛ a yaa li tatɛɛnge fô yii na mɛ. 30 Mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ a dá Kile na mɛ, pire pi maha funɲyi pɛn ná yire yaayi kani i tèrigii puni i. Yii sí pi ke, yaaga maha yaaga kyaa li ɲyɛ yii na ke, yii Tuŋi Kile à yire puni cè. 31 Mà jwo yii kwôro yii a yire yaayi caa ke, yii yacyage niɲcyiig'à yaa ku pyi Kile Saanre. Lire ká mpyi, u sí yire yaayi sanɲyi kan yii á.»

32 Ka Yesu si núr'a jwo u cyelempyiibil'á: «Yii na ɲyɛ mu à jwo mpàkuruŋɔ nimbilere, ŋka yii àha raa fyáge mɛ, ɲaha na yɛ l'à táan yii Tuŋi Kile e mà yii le u Saanre e. 33 Yii yii cyeyaayi pérɛ, yii i uru wyérɛŋi tèg'a fòŋɔfeebii tègɛ. Yii nàfuu tabegege niɲcɛnŋɛ yaa yiye mɛɛ na nìɲyiŋi na, ŋkemu ku ɲyɛ ku nàfuuŋi sì n-kwɔ̀ mɛ. Nàŋkaalii ná ntɔɔn ɲyɛ kuru cyage e si ŋkwɔ̀ u kɛ̀ɛge mɛ. 34 Yii li cè, cyage e sùpyaŋi nàfuuŋi ɲyɛ ke, wani u sɔnŋɔre maha mpyi.»

Báarapyiŋi niɲcɛnŋi ná báarapyiŋi nimpiŋi kani (Macwo 24.36-51)

35 Ka Yesu sí núr'a jwo u lógofeebil'á: «Yii yii báarapyi vàanɲyi le yii i bégele tèrigii puni i. Yii i yii làmpaabii mîn'a yaha tèrigii puni i. 36 Yii pyi mu à jwo báarapyii mpiimu pi à bégel'a tɛ̀ɛn pyɛnge e, na pi ɲùŋufooŋi tèepani sigili, u aha yîri cikwɔɔnre cyage e, mà pa tère o tère e, maa mpa pyɛnge ɲwɔge kúu ke, pi i yîr'a ku múgo u á. 37 Ŋyɛ ɲùŋufooŋi ká mpa báarapyiibii mpiimu ta ŋɔ́ombaa ke, pire wuuni sí ɲwɔ. Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, lire ká mpyi, ɲùŋufooŋi sí uye pwɔ si ɲjyì yaa ŋkan báarapyiibii puni niŋkin niŋkinŋ'á, pi lyî. 38 Lire e ke ɲùŋufooŋ'à pa ɲìɲiŋke na yo, u à pa ŋkùpecyiini na yo, u aha mpa báarapyiibii mpiimu ta ŋɔ́ombaa ke, pire wuuni kɔni sí ɲwɔ.

39 Yii li cè na kàmpyi bage fooŋi mpyi maha nàŋkaaŋi tèepani cè, u mpyi maha sí ɲɛɛ u yaha u kakyaare pyi mɛ. 40 Lire e ke yii mú à yaa yii bégel'a kwôro, ɲaha na yɛ tèni i Supyaŋi Jyaŋi sí núru n-pa ke, yii ɲyɛ a lire cè mɛ.»

41 Yesu à puru jwo ke, ka Pyɛri si u pyi: «Kafooŋi, mu à ŋke bàtaage jwo mà yyaha tíi ná wuu kanni i laa, sùpyire puni kyaa li?»

42 Ka Yesu si u pyi: «Báarapyiŋi na, ɲùŋufooŋ'à dá pi sanmpii shwɔhɔl'e, u yákiliŋi mú s'à pêe ke, uru báarapyiŋi shiŋi ɲùŋufooŋi maha yaha u u pyɛnge karigii cwɔɔnre, maa ɲjyìŋi kaan báarapyiibii sanmpil'á u tèekanl'e. 43 Ŋyɛ báarapyi maha báarapyi ɲùŋufoo, u à pa u ta u u

báaraŋi niɲcɛnŋi pyi amuni ke, uru wuuni sí ɲwɔ. 44 Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, uru báarapyiŋi
ɲùŋufooŋi sí u pyɛnge karigii puni ɲùŋufente le u cye e.
45 Ŋka báarapyiibii kacwɔnrɔŋi ŋgemu ká a sônŋi uye funŋ'i na uru ɲùŋufooŋi sí mɔ lire
kùluni i, maa wá na u báarapyiŋɛɛbii bwùun, maa uye yaha ɲjyìŋi ná mbyaŋi laage e, maa
sinmpe byii na ɲcwo ke, 46 canŋke ku ɲyɛ uru báarapyiŋi ɲyɛ a tèɛn ná k'e ná tèni li ɲyɛ u ɲyɛ a
sônŋɔ ná l'e mɛ, u ɲùŋufooŋi sí n-pâa n-pa. Kapii maha kapii u à pyi ke, ɲùŋufooŋi sí u kyérege
cyire puni na, mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ Kile kuni i mɛ, si u ná pire sàraŋi pyi niŋkin.
47 Báarapyiŋi u à ɲùŋufooŋi ɲyii wuuni cè maa mpyi u ɲyɛ na li pyi mɛ, uru báarapyiŋi
bwɔɔnre nizhwɔɔre sí ɲyaha dɛ! 48 Ŋka báarapyiŋi u ɲyɛ u ɲyɛ a u ɲùŋufooŋi ɲyii karigii cè
mɛ, maa ntòr'a wurug'a kapyimbaala pyi ndemu l'à yaa ná bwɔnr'e ke, urufoo sì bwɔnrɔ
niɲyahara shwɔ mɛ.
Amuni li mú ɲyɛ, Kile à yaaya niɲyahaya kan ŋgemu á ke, u maha yaaya niɲyahaya
cya urufol'á. U aha karii niɲyahaɲyahagii le ŋgemu cye e ke, u sí urufoo yíbe karii
niɲyahaɲyahagii kyaa na mú.»

Sùpyire sí n-láhala tiye na Yesu kurugo
(Macwo 10.34-36)

49 Ka Yesu sí núr'a jwo: «Mii à pa mpa nage le ɲìŋke na. Mii la mpyi numɛ si ku ta k'à mîn'a
kwɔ̀. 50 Ŋka mii à yaa mii u mbyîgimɛ yyefuge e fɔlɔ, mu à jwo bà sùpyaŋi ká a ŋko si batize
pi maha u mbyîgimɛ lwɔhe e pyiŋkanni ndemu na mɛ. Mii funvwugo wuŋi u ɲyɛ na cyire
karigii canmpyige sigili.
51 Yii àha raa sônŋi na mii à pa si mpa jwumabeŋke le sùpyire ná tiye shwɔhɔl'e ɲìŋke na mà
dɛ! Mii sí yi jwo yii á, mii à pa mpa mbèmbaaŋi le sùpyire ná tiye shwɔhɔl'e. 52 Lire kurugo mà
lwó numɛ na, shiin kaŋkuro sí n-pyi pyɛnyi y'e, pi si n-bê mɛ. Shiin taanre sí n-wwɔ̀ s'a shiin
shuunni tùnni, shiin shuunni sí n-wwɔ̀ s'a shiin taanre tùnni. 53 Pyɛnyi y'e, tufooŋi sí n-yîri
jyafooŋi kurugo, jyafooŋi mú sí n-yîri tufooŋi kurugo. Nufooŋi sí n-yîri pworofooŋi kurugo,
pworofooŋi mú sí n-yîri nufooŋi kurugo. Nacwoŋi sí n-yîri napworoŋi kurugo, napworoŋi
mú sí n-yîri nacwoŋi kurugo.»

Kacyeeŋkii ɲcèŋi
(Macwo 16.2-3)

54 Supyikuruŋke ku mpyi wani ke, ka Yesu si núr'a jwo kur'á: «Yii aha kileŋi ɲya u à wwɔ̀
canŋacwumpe* e, yii maha jwo na zànha sí n-pa, nàkaana baa ku mú maha mpa. 55 Kafɛɛge
ká a fwu na yîri wòro kùl'e, yii maha jwo na kafuge sí n-pêe niɲjaa dɛ! Amuni li mú maha
mpyi. 56 Yii pi à fyìnmɛ tò wwomɔ na ke, yii à jà a cyire karigii puni tèepyiiŋkii cè, ka ɲaha si
li ta ɲcyii cyi ɲyɛ na mpyi yii shwɔhɔl'e numɛ ke, yii ɲyɛ a jà a cyire cè mà yɛ?
(Macwo 5.25-26)
57 Ŋaha na kani yii à yaa yii pyi ke, yii ɲyɛ a jà a lire cè yiy'á si li pyi pyiŋkanna niɲcɛnnɛ na
mà yɛ?
58 Wà ha mu yyere fànhe e, ka yii i wá na ŋkèɛge wani, mu à yaa mu u jwumabeŋɛ cya
fwɔfwɔ ná urufol'e kuni na, bà u si mpyi u àha ma le yukyaaŋi cye e, uru si ma le u báarapyiŋi
cye e, pi i ma le kàsuŋi i mɛ. 59 Mii sí yi jwo mu á, mu aha mpyi mu ɲyɛ a lire pyi mɛ, mu sì
n-sìi n-fworo wani ná mu ɲyɛ a urufoo fwooni tò feefee mà yɛ!»

13

Yii à yaa yii toroŋkanni kêɛnŋɛ

1 Ŋyɛ mà Yesu yaha puru jwumpe na, ka sùpyire tà si mpa Galile kùluni shiinbii pìi mbò jwo
u á. Fànhafooŋi Pilati u mpyi a pìi tun pi à sà pire bò Kileɲaarebage e mà pi yaha pi i sárayi
wwû. 2 Ka Yesu si pi pyi: «Nte sùpyire ti nte pi à bò amɛ ke, yii na sônŋi na pire kapegigii
nimpyiiŋkii cyi mpyi a ɲyaha mà tòro Galile kùluni shiinbii sanmpii wogigii na bɛ? 3 Lire bà
mɛ, ŋka mii sí yi jwo yii á, ná yii ɲyɛ a yii toroŋkanni kêɛnŋɛ mɛ, yii puni mú sí n-kwû.
4 Silowe batɔɔnge k'à keb'a cwo Zheruzalɛmu kànhe shiinbii kɛ ná baataanreŋi mpiimu ɲuŋ'i mà
bò ke, yii na sônŋi na pire kapegigii nimpyiiŋkii cyi à ɲyaha mà tòro Zheruzalɛmu kànhe
shiinbii sanmpii wogigii na bɛ? 5 Lire bà mɛ, ŋka mii sí yi jwo yii á, ná yii ɲyɛ a yii toroŋkanni
kêɛnŋɛ mɛ, yii puni mú sí n-kwû.»
6 Ŋyɛ ka Yesu si bàtaaga jwo pi á na: «Nàŋi wà na mpyi ná ɛrɛzɛn cikɔɔge e. Ɛrɛzɛn cire
shwɔhɔl'e fizhiye cige na mpyi wani. Cikɔɔge foo mpyi maha sì na kuru cige kàanmucaa u
aha ŋkwɔ̀ a yasɛrɛ ta ku na. Ŋka u shèe maha shèe, u mpyi maha sà yafyin ta ku na mɛ. 7 Ka
u u yi jwo u báarapyiŋ'á "Wíi, cyi yyee taanre cyi ɲyɛ ɲcyii, mii na ma na ŋke cige kàanmucaa
kampyi k'à yasɛrɛ yaa, mii sí sì tà ta ku na mɛ. Ku kwɔ̀n à wà, ɲaha na yɛ ku ɲyɛ cikɔɔge cire
sannte shwɔhɔl'e kaɲwɔɔ baa." 8 Ka báarapyiŋi si u pyi "Mii ɲùŋufooŋi, mii na li caa mu á,

* **12:54** Izirayɛli kìni i, canŋacwumpe e zànhe niɲyahaga maha yîri.

maa ku yaha ku niɲjyee pyi, mii sí ku ɲùŋke tùgo n-kwûulo si ŋkyàra le ku taan. 9 Lire ká mpyi, ka ku u yasɛrɛ pyi yyeela, ku sí n-yaha wani. Ŋka k'aha mpyi ku ɲyɛ a yasɛrɛ pyi mɛ, maa nta a ku kwɔ̀n.”»

Yesu à dàfoo cùuŋɔ canŋɔŋke e

10 Ŋyɛ Yahutuubiicanŋɔŋke k'e, Yesu mpyi na sùpyire kâlali Kile Jwumpe kàlambage k'e. 11 Sùpyire shwɔhɔl'e ceeŋi wà na mpyi wani, jínaŋi wà mpyi u e, uru jínaŋi mpyi a yyee kɛ ná baataanre pyi u e, maa dàŋi yampe yaha u na, fo mà u pyi u saha ɲyɛ na jà a tíl'a yyére mɛ. 12 Ŋyɛ Yesu à u ɲya ke, maa u yyere maa jwo u á: «Ceewe, mu yamp'à láha mu na niɲjaa.» 13 U à puru jwo ke, maa u cyeyi taha u na, lire tèenuuni i, ka ceeŋi tùbuŋi si ntíl'a sànhana, ka u u Kile kêe.

14 Ŋyɛ tèni i Kile Jwumpe kàlambage ɲùŋufooŋ'à Yesu ɲya u à ceeŋi cùuŋɔ canŋɔŋke e ke, ka li i u lùuni yîrige sèl'e, ka u u jwumpe lwɔ́ maa jwo sùpyir'á: «Cibilaage e, yii à yaa yii a báaraŋi pyi canmpyaa baani funŋ'i, lire e ke yii a ma, yii a cicuumpe caa cyire canmpyaagil'e, ŋka canŋɔŋke e bà mɛ!» 15 Ka Kafooŋi Yesu si u pyi: «Yii pi à fyìnmɛ tò wwomɔ na ke, jofoo u ɲyɛ yii shwɔhɔl'e ŋgemu u ɲyɛ u ɲyɛ na u nìiyi, lire ɲyɛ mɛ u dùfaanɲyi sànre canŋɔŋke e maa yi kan y'à bya mà yɛ? 16 Ná yii maha jà a lire pyi, ŋge ceeŋi sí u ɲyɛ Ibirayima tùluge shin ke, ka Sitaanniŋi si u cû a pwɔ, fo yyee kɛ ná baataanre e, ka ɲaha si li ta tire pwɔɔre kà ɲjà zànha ndáha uru ceeŋi na canŋɔŋke e mà yɛ?» 17 Ŋyɛ Yesu à puru jwo ke, ka u zàmpɛɛnbii puni si silege. Ŋka sùpyire sannte puni mpyi funntange e Yesu kabwɔhigii nimpyiiŋkii puni kurugo.

Kile Saanre maha sìi nimbilere maa mpêre
(Macwo 13.31-33; Marika 4.30-32)

18 Ŋyɛ ka Yesu si núr'a kàlaŋi sogo maa jwo: «Kile Saanre ɲyɛ mu à jwo ɲaha bɛ? Ná ɲaha shi i mii sí ti tàanna bɛ? 19 Ti na ɲyɛ mu à jwo mutaridi cige yasɛrɛ, nàŋi wà a sà ntemu nûgo u cikɔɔge e ke. Kuru cige pyàŋi maha yîlege, ŋka u aha fyîn, cige maha lyɛge fo maha mpa mpyi cibwɔhɔ, saɲcyɛɛnr'a sì wá na ti shèere yaa ku ŋkéɲyi i.»

20 «Ná ɲaha shi i mii sí Kile Saanre tàanna sahaŋki yɛ? 21 Ti na ɲyɛ bwúuruŋi yîrigeyirige yaani fiige. Ceewe ká li nimbilere le farini mbyìmɛ niɲyaham'i mà cwɔ̀nhɔ, li maha puru mbyìmpe niɲcwɔnhɔmpe puni yîrige.»

Nùmpanŋke tata kuni na ɲyɛ mu à jwo tajyiɲwɔ nimbilere
(Macwo 7.13-14, 21-23)

22 Ŋyɛ lire kàntugo ka Yesu si ntòro ná ɲani i, na ŋkèɛge Zheruzalɛmu kànhe kàmpanŋke na. U niŋkareŋi mpyi na Kile jwumpe yu sùpyir'á kànbwoyi ná kànpyɛɛre na. 23 Ka nàŋi wà si u pyi: «Kafooŋi, tá nùmpanŋa tafeebii sí ɲyaha bɛ?» Ka Yesu si pi pyi: 24 «Yii fànha le yii i jyè tajyiɲwɔge nimbileni i, ɲaha na yɛ mii sí yi jwo yii á, tèni là na ma shinɲyahara la sí n-pa n-pyi si jyè kuru tajyiɲwɔge e, ŋka pi sì n-pa jà mɛ. 25 Tèni i bage foo sí n-pa n-yîri si bage tò si ku shwɔ̂hɔ ke, lire ká yii ta cyíinŋi na, yii sí raa bage kúuli s'a ŋko “Kafooŋi! Ŋwɔge múgo wuu á.” Lire ká mpyi, Kafooŋi sí n-jwo yii á na uru ɲyɛ a yii cè mɛ. 26 Lire tèni i, yii sí raa ŋko “Ko wuu ná mu à têl'a lyî maa bya siɲcyan kɛ! Mu mú s'à Kile jwumpe jwo wuu á wuu kànhe pyɛnkuuŋi i, ka mu u núr'a jwo na mu ɲyɛ a wuu cè mà?” 27 Yii aha puru jwo, u sí núru yi taha yii á na uru ɲyɛ a yii cè mɛ, na yii yîri uru taan, yii kapimpyiibii.

28 Ŋyɛ mà yii yaha cyíinŋi na, yii aha mpa yii tulyeyi Ibirayima ná Ishaka ná Yakuba ná Kile tùnntunmpii puni ɲya Kile Saanre e tèni ndemu i ke, yii nàvunŋɔ wuubii sí raa myahigii súu s'a ŋkyànhigii kùru. 29 Sùpyire tà mú sí raa yîri diŋyɛŋi ɲùŋyi sicyɛɛreŋi na, si mpa jyè Kile Saanre e, si lyî. 30 Lire tèni i, sùpyire ti ɲyɛ numɛ kàntugo yyére ke, tire tà sí n-pa n-pyi yyaha yyére. Mpii pi ɲyɛ numɛ yyaha yyére ke, pire pìi mú sí n-pa n-pyi kàntugo yyére.»

Yesu à jwo Zheruzalɛmu kànhe kyaa na
(Macwo 23.37-39)

31 Ŋyɛ lire tèni yabiliŋi i, ka Farizhɛɛnbii pìi si file Yesu na, maa yi jwo u á: «Mu à yaa mu u fworo nde kùluni i feefee, ma a sì cyage kabɛr'e, ɲaha na yɛ saannji Erɔdi wá na mu caa raa bùu.» 32 Ka Yesu si pi pyi: «Yii a sì, yii i sà yi jwo Erɔdi cwofooŋ'á, na mii naha na jínabii kɔ̀re na yige pifeebil'e marii yampii cùuŋi ɲcyii canmpyaagii shuunniŋi i, cyire ká ntòro, canntanrewoge e mii báaraŋi sí n-kwɔ̀. 33 Mii à yaa mii u cyire canmpyaagii taanreŋi pyi si sà na báaraŋi fûnŋɔ Zheruzalɛmu kànhe e. Ŋaha kurugo yɛ Kile tùnntunŋi wà tufiige ɲyɛ a yaa u bò cyage kabɛr'e Zheruzalɛmu kàntugo mɛ.»

34 Ka Yesu sí núr'a jwo: «Ei! Zheruzalɛmu shiinbii, yii Zheruzalɛmu kànhe shiinbii, yii pi maha Kile tùnntunmpii wà ná kafaayi i maha bùu ke, y'à tooyo niɲyahaya kwɔ̀, mii la mpyi si yii bínni yiye e, s'a yii kàanmucaa, bà ŋkùnuŋi maha u pyìre bínni tiye e maa bûru ti ɲuŋ'i mɛ. Ŋka yii ɲyɛ a ɲɛɛ lire e mɛ. 35 Ku ke numɛ! Kile sí cye wwû yii kànhe taan si yii yaha yiye

kanna na. Mii sí yi jwo yii á, yii ɲyiini saha sì n-tègɛ mii na mɛ, fo canŋke yii sí n-pa raa ŋko “Ŋgemu u ɲyɛ na ma Kafooŋi Kile mɛgɛ na ke, Kile u jwó le ur'á*.”»

14

Yesu à yaŋi wà cùuŋɔ canŋɔŋke k'e sahaŋki

1-2 Ŋyɛ Yahutuubiicanŋɔŋke k'e, Farizhɛɛnbii ɲùŋufooŋi wà mpyi a Yesu yyere na u sà lyî uru yyére, ka Yesu si ɲɛɛ. Sùpyire ti mpyi wani uru shinbwoŋi pyɛnge e ke, nàŋi wà yaŋgwu na mpyi tire shwɔhɔl'e, puru yampe mpyi a u cyeere cyeyi yà pyi y'à fwɔ fwɔ. Ka pi i wá na Yesu kàanmucaa kampyi u sí ɲɛɛ uru yaŋi cùuŋɔ canŋɔŋke e.

3 Ka Yesu si jwumpe lwó maa Kile Saliyaŋi cyelentiibii ná Farizhɛɛnbii yíbe: «Mà tàanna ná wuu Saliyaŋi i, wà à yaa u jà a yaŋa cùuŋɔ canŋɔŋke e la*?» 4 Ka pi i fyâha, pi wà ɲyɛ a ɲɛn'a u ɲwɔ shwɔ mɛ. Ka Yesu si u cyeyi taha yaŋi na maa u cùuŋɔ, maa u pyi u a sì pyɛngɛ.

5 Lire kàntugo ka Yesu si núr'a pi yíbe: «Jofoo u ɲyɛ yii shwɔhɔl'e, ná urufoo jyaŋi, lire ɲyɛ mɛ u nùŋi wà ká ɲcwo bèɛnŋ'i mà bê ná canŋɔŋke e, urufoo sí ɲɛɛ u yaha wwùmbaa yɛ?» 6 Pi ɲyɛ a ɲɛn'a u ɲwɔ shwɔ mɛ.

Nùŋjirire ná ɲùzogore kani

7 Ŋyɛ Yesu à pa li kàanmucya mà li ɲya na Farizhɛnŋ'à sùpyire ntemu yyere ke, na bwompe tatɛɛnyi kurugo pi puni ɲyɛ na fî ke, ka u u ŋke bàtaage jwo pi á:

8 «Sùpya ká mu yyere cikwɔnrɔ na, ka mu u shà, ma hà zà ntɛɛn yatɛɛnɲyi puni yyaha yyére woge e mɛ. Ŋaha kurugo yɛ u aha nta u à shinbwoŋi wà yyere ŋgemu u à fànha tò mu na ke, 9 uru ká mpa, ka yii yyerefooŋi si mu pyi, na ma yîri maa kuru yatɛɛnŋke kan uru shinbwoŋ'á, mu silege wunji u sí n-yîri n-sà n-tɛɛn fo kàntugo yyére yatɛɛnŋke e. 10 Lire e mii sí yi jwo yii á, pi aha yii wà yyere lire kataanni fiige na, mu aha shà, sà ntɛɛn yatɛɛnɲyi puni kàntugo yyére woge e. Lire ká mpyi, mu yyerefooŋi ká li ɲya na mu à yaa ná yatɛɛnŋke yyaha yyére woge e, maa sà mu pyi “Na cevoo, yîri ma a ma naha, yatɛɛnŋke yyaha yyére woge e.” Lire tèni i, mu ɲùŋke sí n-yîrige ma lyìɲɛɛbii shwɔhɔl'e.

11 Lire e yii li cè, shin maha shin u à uye dùrugo ke, Kile sí urufoo tîrige, ŋka shin maha shin u à uye tîrige ke, Kile sí urufoo dùrugo.»

12 Ŋyɛ nàŋi u mpyi a Yesu yyere na u sà lyî uru yyére ke, ka Yesu si yi jwo ur'á: «Mu aha a ŋko si sùpyii yyere pi pa lyî mu yyére canŋke e, lire ɲyɛ mɛ numpilage e, mu sùpyire niɲjyerere ɲyɛ a yaa ti pyi mu ceveebii ná mu sìɲɛɛbii ná mu cìnmpyiibii ná mu tɛɛnɲɛɛbii nàfuufeebii mɛ. Ŋaha kurugo yɛ pire mú sí n-jà mu yyere canŋka, nde mu à pyi pi á ke, si lire fwooni tò mu á. 13 Ŋka mu aha sí raa kataan pyi, mu à yaa mu u fòŋɔfeebii ná cwàhɔmɔfeebii ná dìshiyifeebii ná fyinmpii yyere. 14 Lire ká mpyi, mu wuuni sí ɲwɔ, mpii pi à tíi ke, Kile ká pire ɲɛ̀ a yige kwùŋi i canŋke ŋkemu i ke, kacɛnni mu à pyi tire sùpyire na ke, u sí lire fwooni tò mu á, ɲaha na yɛ pi ɲyɛ a mpyi a jà a mu kacɛnni fwooni tò mu á mɛ.»

Lyìmbwooni bàtaage
(Macwo 22.1-10)

15 Ŋyɛ Yesu lyìɲɛɛbil'à puru jwumpe lógo ke, ka pi wà niŋkin si jwumpe lwó maa jwo u á: «Mpii pi sí n-jyè Kile Saanre e si lyî ke, pire wuun'à ɲwɔ!» 16 Ka Yesu si uru nàŋi ɲwɔ shwɔ ná bàtaag'e na:

«Canŋka nàŋi wà u ná ɲjyì niɲyahawa shwɔhɔ, maa shiɲɲyahara yyere pi sà lyî uru yyére. 17 Tèelyiin'à pa nɔ ke, ka u u u báarapyiŋi tun u sà sùpyire yyere pi pa lyî. 18 Ŋka pi pun'à karii mɛgɛ le maa ɲcyé karaga uru ɲjyìŋi talyige e. Shincyiiŋi báarapyiŋ'à yyere ke, ka uru si yi jwo u á “Sà yi jwo ma ɲùŋufooŋ'á na u uye sanŋa yaha na á, mii à kɛrɛgɛ shwɔ, mii à yaa mii u sà ku kàanmucya.”

19 Ka báarapyiŋi si ŋkàr'a sà wabɛrɛ yyere, ka uru si u pyi “Sà yi jwo ma ɲùŋufooŋ'á na u uye sanŋa yaha na á, mii à nupyahii kɛ shwɔ, mii s'à yaa mii u sà cyi taanna faaŋi na.”

20 Ka u u núr'a kàr'a sà wabɛrɛ yyere, ka uru mú si u pyi “Sà yi jwo ma ɲùŋufooŋ'á na mii à ceewe fúru numɛ. Lire kurugo mii sì n-jà n-shà mɛ.”

21 Ŋyɛ ka báarapyiŋi si núr'a pa puru jwumpe yyaha jwo u ɲùŋufooŋ'á. Ka u lùuni si yîri, maa jwo báarapyiŋ'á na u fyâl'a sà fòŋɔfeebii ná cwàhɔmɔfeebii ná dìshiyifeebii ná fyinmpii yyere, sùpyire tabinniyi ná pyɛnkuuŋi i, u a ma.

22 Ŋyɛ báarapyiŋ'à sà pire yyere ke, maa jwo u ɲùŋufooŋ'á “Mii ɲùŋufooŋi, mii à mu tùnnture pyi ŋka tatɛɛnyɛ niŋgaya saha na naha dɛ!” 23 Ka ɲùŋufooŋi si u pyi “Sà ma a ɲaare ma a mâre kumbwoyi ná kɛrɛkuubil'e, ma a fànha le ma a sùpyire kárama t'a ma, bà tatɛɛnyi sanɲyi si mpyi si ɲî mɛ. 24 Mii sí yi jwo yii á, sùpyire t'à yyere yyecyiige na, ka ti i ɲcyé paŋa ke, pire wà cye sì n-jyè mii ɲjyìŋi i mɛ.”»

---

* **13:35** Zaburu 118.26 * **14:3** Farizhɛɛnbii u sònnɔŋkanni i, shinŋi u ɲyɛ na múnaa tawwugo caa ke, uru kanni wà sí n-jà n-tègɛ canŋɔŋke.

Pyiŋkanni na wà sí n-jà n-pyi Yesu cyelempya ke
(Macwo 10.37-38)

25 Canŋka mà Yesu yaha ɲani na, supyikuruŋɔ nimbwɔhɔ mpyi a taha u fye e. Ka u u yyaha
kɛ̂ɛnŋɛ pi á, maa jwo: 26 «Shin maha shin la ku ɲyɛ si mpyi mii cyelempya ke, ná urufoo ɲyɛ
a mii kyaa táan uy'á mà tòro u tuŋi ná u nuŋi ná u cwoŋi ná u pyìibii ná u sìɲɛɛbii na, maa
mii kyaa táan uy'á, ali mà tòro u yabiliŋi na mɛ, urufoo ɲyɛ a yaa ná mii cyelempyigire e
mɛ. 27 Shinŋi la ku ɲyɛ si mpyi mii cyelempya ke, urufoo u taha mii fye e, pi méɛ mpyi na sí
urufoo bò kworokworocige na. Lire baare e urufoo ɲyɛ a yaa ná mii cyelempyigire e mɛ.
28 Jofoo u ɲyɛ yii shwɔhɔl'e, ná urufoo la ɲyɛ si batɔɔngɔ faanra, u sì n-tɛ̀ɛn si funŋke kyaala
fɔlɔ, si li kàanmucya kampyi u sí n-pa n-jà ku faanra n-kwɔ̀ mà yɛ? 29 Ná urufoo ɲyɛ a lire pyi
mɛ, maa ku ɲwɔ cû na faanre, kàntugo ka bage sanŋke si u jà faanraga, mpii pi na ntùuli marii
ku ɲaa ke, pire sí raa urufoo cyàhali, 30 s'a ŋko: "Aa! Ŋge nàŋ'à u bage ɲwɔ cû na faanre, ka
ku u mpa u jà faanraga."
31 Amuni li mú ɲyɛ, l'aha mpyi mu à jwo saanŋi wà na ŋko raa kàshi kwùun u saanɲɛɛŋi
wà na ná u kàshikwɔɔnbii kampwɔhii kɛŋi i (10.000). Tá u sí n-tɛ̀ɛn si funŋke kyaala si ɲcè
kampyi u kàshikwɔɔnbii sí n-jà u zàmpɛnŋi kàshikwɔɔnbii kampwɔhii beɲjaagani (20.000) tùn
mɛ? 32 Ŋka u aha li kàanmucya mà li ɲya na u sì n-jà uru saanŋi na mɛ, u sí n-wyèrɛ sìsurufoo
tùugo u sà jwumabeŋɛ cya u á.
33 Ŋyɛ amuni li mú ɲyɛ, yii ŋgemu ká mpyi u ɲyɛ a kàntugo wà u cyeyaayi puni na mɛ,
urufoo sì n-jà n-pyi mii cyelempya mɛ.

Yesu wuubii ɲyɛ suumɔ ná bɛ̀ɛnmɛ fiige
(Macwo 5.13; Marika 9.50)

34 Suumpe na ɲyɛ yacɛnŋɛ. Ŋka pu tìpoompe ká fworo p'e, ɲaha ku sí n-jà pu pyi pu táan
sahaŋki yɛ? 35 Pu saha sì n-jà là ɲwɔ ɲìŋke na mɛ, pu mú sì n-jà n-pyi ŋkyàra mɛ. Pu sí n-wà
cyíinŋi na.
Ŋyɛ shin maha shin la ku ɲyɛ si karii yyaha cè ke, urufoo u niŋgyigigii pɛrɛ, u raa núru.»

15

Mpàŋi nimpinniŋi bàtaage
(Macwo 18.12-14)

1 Ŋyɛ canŋka, mɛpɛngɛ shiinbii pìi niɲyahamii mu à jwo múnalwɔɔre shwofeebii mpyi a
pa bínni Yesu taan s'a u jwumpe núru. 2 Ŋyɛ Farizhɛɛnbii ná Kile Saliyaŋi cyelentiibil'à lire
ɲya ke, ka pi i wá na ŋkunni piye shwɔhɔl'e na: «Ŋaha na ŋge nàŋ'à ɲɛn'a mɛpɛngɛ shiinbii
yaha pi i bârali u na, fo maha bínnini na lyî ná pi e yɛ?»
3 Ŋyɛ Yesu à pi kununŋke lógo ke, maa ŋke bàtaage jwo pi á na:
4 «Jofoo u ɲyɛ yii shwɔhɔl'e, kampyi mpàa ŋkuu (100) pi ɲyɛ urufol'á, ka wà niŋkin si mpînni,
tá urufoo maha pi sanmpii beecyɛɛre ná kɛ ná baacyɛɛreŋi (99) yaha wabɛr'á sige e, maa sà
a nimpinniŋi caa fo u aha ɲya mɛ? 5 U aha u cya a ɲya tèni ndemu i ke, u funntanga wuŋi sí
u lwɔ́ nde yacige e, 6 si mpa pyɛngɛ. U aha mpa ná u e, u sí u ceveebii ná u tɛɛnɲɛɛbii yyere
si jwo "Yii a ma, wuu u mpa múguro siɲcyan. Mii mpàŋi u mpyi a pînni ke, mii à u ɲya."
7 Mii sí yi jwo yii á, amuni li mú ɲyɛ, kapimpyiŋɛ niŋkin ká u toroŋkanni kɛ̂ɛnŋɛ, funntange
ku maha mpyi nìɲyiŋi na uru kanni kurugo ke, kur'à pêe sèl'e. Kuru funntange fiige ɲyɛ na
mpyi nìɲyiŋi na, shiin beecyɛɛre ná kɛ ná baacyɛɛre (99) kurugo mɛ, pire mpiimu pi ɲyɛ na
sônŋi na pir'à tíi na pire saha ɲyɛ a yaa pi pi toroŋkanni kɛ̂ɛnŋɛ mɛ.»

Wyérɛfyinŋi nimpinnini bàtaage
8 Ka Yesu si núr'a bàtaage kabɛrɛ jwo na:
«Ceeŋi ŋgire u ɲyɛ, kampyi wyérɛfyinŋi daashii kɛ u ɲyɛ u á, ka niŋkin si ɲcwo mà pînni
bage e, na u sì lùuni táan si làmpa mîni si bage kùruɲcwɔngii puni yaa mpwɔ́, si u cya fo si u
ɲya mà yɛ? 9 U aha u ɲya tèni ndemu i ke, u sí u pucyaabii ná u ciɲɛɛbii yyere si yi jwo pi á
"Yii a ma, wuu u mpa múguro siɲcyan. Mii wyérɛŋi u mpyi a pînni ke, mii à u ɲya." 10 Lire
pyiŋkanni na, mii sí yi jwo yii á, kapimpyiŋɛ niŋkin ká u toroŋkanni kɛ̂ɛnŋɛ, kuru maha mpyi
funntanga nimbwɔhɔ Kile mèlɛkɛɛbil'á nìɲyiŋi na.»

Jyafooŋi nimpinniŋi bàtaage
11 Ŋyɛ ka Yesu sí núr'a bàtaage kabɛrɛ jwo pi á na: «Nàŋi wà u ná mpyi ná jyaa shuunni
i. 12 Canŋka ka jyafooŋi nimbileni si jwo tufooŋ'á "Baba, mii nàzhanŋ'à yaa u pyi ŋgemu yii
kɔɔge ke, yii ku táa yii i uru kan na á!" Ŋyɛ ka tufooŋi si ɲɛɛ, maa u nàfuuŋi táa u jyaabii
shuunniŋi shwɔhɔl'e. 13 Canmpyal'à tòro ke, ka jyafooŋi nimbileni si u cyeyaayi puni pérɛ,
maa fwor'a kàr'a sà ntɛ̀ɛn kìritɔɔnni l'e ná u wyérɛŋi i. Mà u yaha wani, ka u u cye le ɲùŋɔ
baa karigil'e na mpyi, fo mà pa ŋkwɔ̀ u nàfuuŋi na.

14 Tèni i u à u nàfuuŋi kèɛg'a kwɔ̀ feefee ke, ka lire mú si bê ná katibwɔh'e k'à cwo lire kìni na. Ka ŋgahaŋi si li ɲwɔ cû na u taa. 15 Y'à pa u yyaha jà ke, ka u u ŋkàr'a sà jyè báaraŋi i lire kìni shinŋi wà á, ka uru si ŋkàr'a sà u yaha sige e, u u caabii nâhe. 16 Kategе kurugo, u la mpyi maha mpyi s'a caabii yalyire lyî. Ŋka wà mpyi maha tà kaan u á mɛ.

17 Ŋyɛ mà u yaha pur'e, ka u u mpa sônnɲɔ uye funŋ'i canŋka maa jwo "Báarapyii niɲyahamii na ɲyɛ mii tuŋ'á wuu kìni i, pi puni na lyî na ntìnni fo na cyeyi wwû ɲjyìŋi i. Ŋka mii wi ke, kategе ku ŋke ku u ŋko raa mii bùu naha. 18 Nde mii sí n-pyi numɛ ke, lire li ɲyɛ nde: mii sí núru raa wá na tuŋi yyére, sí sà yi jwo u á na mii à kapii pyi Kile na, maa kapii pyi u na. 19 U saha ɲyɛ a yaa u mii cû u pyà fiige mɛ, ŋka u à yaa u mii cû mu à jwo u báarapyi."

20 Ŋyɛ u à funŋke kyaala a kwɔ̀ ke, maa kuni lwɔ́ na ŋkɛɛge u tuŋi yyére. Mà u yaha u sàha ŋkwɔ̀ a nɔ pyɛnge na mɛ, ka tufooŋi si u nimpaŋi ɲya tatɔɔnge e, ka u ɲùɲaare si u ta, ka u u fê a jyafooŋi ɲùŋɔ bê, maa sà u pûr'a cû mà ta uye na. 21 Ka jyafooŋi si jwo u á "Baba, mii à kapii pyi Kile na, maa kapii pyi mu na dɛ! Mu saha ɲyɛ a sàa yaa mu u mii cû ma pyà fiige mɛ."

22 Ka tufooŋi si u báarapyiibii yyere maa jwo "Yii fyâl'a sà vàanntinmbwoyi puni nisinaŋke lwɔ́ yii pa le u na, yii i kampefegeŋi wà le u na, yii i tanhaɲyi yà le u na, 23 yii i sà kàcwɔge nùŋi niɲcɛnŋi cû, yii pa bò, wuu u lyî wuu u múguro sèl'e. 24 Ŋaha kurugo yɛ mii jyaŋi u ŋge ke, mii mpyi a li yaha na u à kwû, ŋka u ɲyii wuŋ'à pa, u mpyi a pînni, ŋka mii à u ɲya sahaŋki." Ka múguroŋi si ɲwɔ cû pi á.

25 Lir'à pyi mà uru nàŋi jyaŋi niŋjyeŋi ta sige e. Ŋyɛ tèni i u à yîri sige e na ma mà pa byanhara pyɛnge na, na yatire tùnmpe núru, maa kwɔ̀hɔkwɔhɔbii ɲaa ke, 26 ka u u báarapyiŋi wà yyere mà yíbe, nde li ɲyɛ pyɛnge e ke, si lire cè. 27 Ka báarapyiŋi si u pyi "Mu kàntugo wuŋi u à pa, lire e yii tuŋ'à wuu pyi wuu à sà kàcwɔge nùŋi niɲcɛnŋi cû mà pa bò, ɲaha na yɛ uru jyaŋi niɲcɛnŋɛ wu à núr'a pa."

28 Yyaha wuŋ'à puru lógo ke, ka u lùuni si yîri, u ɲyɛ a ɲɛn'a jyè pyɛnge e mɛ. Ka tufooŋi si fwor'a pa si mpa u fɔ̀ɔnŋɔ si ndèŋɛ pyɛnge e. 29 Ka jyafooŋi si jwumpe lwɔ́ maa jwo tufooŋ'á "Cyi yyee jùuli cyi ɲyɛ ɲcyii mii na báaraŋi pyi yii á biliwe fiige yɛ? Canŋa niŋkin, yii sàha mii tun, ka mii i ɲcyé mɛ. Ŋka ali sikabilini nintiini yii ɲyɛ a li kan mà ɲya mii ná na ceveebil'á wuu u múguro siɲcyan mɛ. 30 Ŋka mu jyaŋi u à mu nàfuuŋi lwɔ́ a sà ŋkɛɛge cibahani i ke, ur'à pa ke, ka mu u kàcwɔge nùŋi niɲcɛnŋi cû mà bò u na."

31 Ka tufooŋi si jwumpe lwɔ́ maa jwo jyafooŋi niŋjyeŋ'á "Mii jyaŋi, ma hà lire waha maye na mɛ, mii ná mu u ɲyɛ naha tèrigii puni i ke, ko mii cyeyaayi puni ɲyɛ mu wuyo kɛ! 32 Wuu mpyi a li yaha na mu kàntugo wuŋ'à kwû, ŋka u ɲyii wuŋ'à núr'a pa. U mpyi a pînni ŋka wuu à núr'a u ɲya. Lire e ke wuu à yaa wuu pyi funntange ná múguroŋi i."»

16

Báarapyiŋi sìɲcyiimɛ wuŋi bàtaage

1 Ŋyɛ Yesu à núr'a bàtaage kà jwo u cyelempyiibil'á na: «Nàfuufooŋi wà u ná mpyi a báarapyi lwɔ́ a yaha u u u karigii cwɔɔnre. Kàntugo, ka nàfuufooŋi si mpa a núru sùpyire ɲwɔ na, na u báarapyiŋi wá na u cyeyaayi kèɛge. 2 Ka u u báarapyiŋi pyi "Mii à lógo na mu na mii cyeyaayi kèɛge, ɲaha k'à pa ná lire e bɛ? Ŋyɛ bégele ma a ma báaraŋi pyiŋkanni yyaha jwo na á, ɲaha na yɛ mu báaraŋi sí n-kwɔ̀ niŋjaa."

3 Ka báarapyiŋi si jwo uye funŋ'i "Mii ɲùŋufooŋ'à jwo na mii báaraŋi sí n-yyére niŋjaa. Ŋyɛ ɲaha mii sí raa n-pyi bɛ? Faapyi fànha ɲyɛ mii i mɛ. Na ɲáare na lyî, kuru silege mú sí ɲyɛ mii na. 4 Ŋyɛ nde mii sí n-pyi ke, mii naha a li cè numɛ. Mii aha lire pyi, mii ɲùŋufooŋi ká mii yaha tèni ndemu i ke, sùpyire sannte sí mii mâra pi pyɛnyi i."

5 U ɲùŋufooŋi fwɔhigii mpyi mpiimu na ke, ka u u pire yyer'a yíbe niŋkin niŋkin maa shincyiiŋi pyi "Mii ɲùŋufooŋi jùuli u ɲyɛ mu na yɛ?" 6 Ka u u jwo "U sìnɲcɛrii ŋkuu (100) fwoo li ɲyɛ mii na." Ka báarapyiŋi si u pyi "Tèɛn fwɔfwɔ, maa ma fwɔhigii sémɛŋi lwɔ́, maa yi kɛ̂ɛnŋ'a séme na u sùmapyaŋi bɔrii beecyɛɛre (80) fwoo li ɲyɛ mu na."

7 Maa núr'a wabɛrɛ yíbe "Mu de? Mu fwooni ɲyɛ jùuli yɛ?" Ka uru si jwo "Sùmapyaŋi bɔrii ŋkuu (100)." Ka báarapyiŋi si u pyi "Tèɛn, maa ma fwɔhigii sémɛŋi lwɔ́, maa yi kɛ̂ɛnŋ'a séme na u sùmapyaŋi bɔrii beecyɛɛre (80) fwoo li ɲyɛ mu na."

8 Uru báarapyiŋi méɛ ɲyɛ u à u ɲùŋufooŋi nàfuuŋi kèɛge ke, ɲùŋufooŋ'à u kêe, ɲaha na yɛ u à yákili ta maa u nùmpanŋke yaa. Ŋyɛ mpii pi ɲyɛ numpini i ke, pire maha pi ná piye shwɔ̀hɔŋi karigii cwɔɔnre ná yákilifente e pyiŋkanni ndemu na ke, mii à ŋke bàtaage jwo pire kyaa na si ntègɛ yii yɛrɛ, yii mpiimu pi ɲyɛ bɛɛnmpe e ke, bà yii si mpyi si yii nùmpanŋke bégele mɛ.»

Wà sì n-jà raa báare ɲùŋufee shuunn'á mɛ

9 Ŋyɛ ka Yesu si núr'a jwo: «Yii àha nàfuuŋi yaha yii karigii puni yyaha yyére mɛ, lire ɲyɛ a tíi mɛ. Yii a cevee caa yiye na ná u e, lire ká mpyi, yii canmpyaagii ká ŋkwɔ̀ ŋge diŋyɛŋi i tèni ndemu i ke, Kile sí yii lèŋɛ u pyɛnge e, yii sí n-pyi wani fo tèekwombaa.

10 Shinŋi u maha kapyɛɛre pyi ná fyìnm'i ke, urufoo mú maha kabwɔhigii pyi ná fyìnmpe
e. Ŋka shinŋi u ɲyɛ u ɲyɛ na kapyɛɛre pyi ná fyìnm'i mɛ, kabwɔhii méɛ ká le urufoo cye e, u
ɲyɛ na cyi pyi ná fyìnmpe e mɛ.
11 Yii aha mpyi yii ɲyɛ a jà a ŋge diŋyɛŋi nàfuuŋi báara ná fyìnmpe e mɛ, nàkaana baa Kile
mú sì ɲɛɛ sèe nàfuu le yii cye e mɛ.
12 Yaage ku ɲyɛ sùpyaŋi wabɛrɛ wogo ke, yii aha mpyi yii ɲyɛ a kuru báara ná fyìnmpe e mɛ,
ŋke Kile à bégel'a yaha yii yabilimpii mɛɛ na ke, nàkaana baa, u mú sì ɲɛɛ kuru kan yii á mɛ.
13 Yii li cè na báarapyiŋi sì n-sìi n-jà raa báare ɲùŋufee shuunn'á mɛ. Lire ká mpyi, u sí
ɲùŋufooŋi wà kyaa táan uy'á, si u sanŋi kyaa pɛn uy'á. U mú sí n-kúu wà na, si kàntugo wà u
sanŋi na. Ŋyɛ amuni li ɲyɛ, nàfuuŋi lag'à tatɛɛngɛ fô yii mpiimu na ke, yii sì n-jà n-pyi Kile
báarapyii mɛ.»

(Macwo 11.11-13; 5.31-32; Marika 10.11-12)

14 Ŋyɛ Farizhɛɛnbil'à puru jwumpe puni lógo ke, ka pi i wá na Yesu fwɔ́hɔre, ɲaha na yɛ
nàfuuŋi kani mpyi a pêe pi á. 15 Ka Yesu si pi pyi: «Yii pí ke, yii maha yiye pyi mu à jwo yii à
tíi sùpyire ɲyii na, mà li ta Kile à yii zòompii cè. Yii li cè, yaage k'à pêe sùpyire ɲyii na ke, kur'à
pɛn Kile á.
16 Ŋyɛ MusaSaliyaŋi ná Kile tùnntunmpii sanmpii jwump'à kwôro tooy'e fo mà pa nɔ
Yuhana Batizelipyiŋi tèni na. Mà lwɔ́ Yuhana Batizelipyiŋi na, Jwumpe Nintanmpe p'à
yyaha tíi ná Kile Saanre e ke, puru na yu sùpyir'á. Sùpyire puni la mú si ɲyɛ si fànha le si
jyè tire saanre e*. 17 Yii li cè na ɲìŋk'à mpìnni tàaŋa a tòro Kile Saliyaŋi jwumbilini là niŋkin
mpìnni na.
18 Shin maha shin ká u cwoŋi yaha maa ceeŋi wabɛrɛ lèŋɛ ke, urufol'à jacwɔrɔ pyi. Shin
maha shin u à ciyahawa lèŋɛ ke, urufoo mú à jacwɔrɔ pyi.»

Kanhamafooŋi Lazari ná nàfuufooŋi bàtaage

19 Ka Yesu si núr'a bàtaage kà jwo sùpyir'á na: «Nàfuufooŋi wà na mpyi wani, u mpyi maha
vàanɲyi nisinaɲyi loŋgara wuyi leni, maa u ɲyii karigii pyi, maa u ɲyii ɲjyìŋi lyî canŋa maha
canŋa. 20 Kanhamafooŋi wà nizinniwe mpyi maha mpyi uru nàfuufooŋi pyɛnge ɲwɔge na.
Uru nàŋi cyeere puni mpyi nɔɔyɔ, u mɛge mpyi Lazari†. 21 U la mpyi maha mpyi s'a uru
nàfuufooŋi ɲjyìpaanyi caa raa lyî, ŋka u mpyi maha yi taa mɛ. Mà bâra lire na, pwuunbii
mpyi maha mpa a u nɔɔyi laali.
22 Ka kanhamafooŋi si mpa ŋkwû, ka Kile mèlɛkɛɛbii si mpa u lwɔ́ a kàr'a sà yaha Ibirayima
taan Arijinaŋi i. Lire kàntugo ka nàfuufooŋi mú si mpa ŋkwû, ka pi i sà u tò. 23 Mà nàfuufooŋi
yaha kyaage e ɲìŋke ɲwɔhɔ shiinbii cyage e, u à wíl'a Lazari ɲya Ibirayima taan tatɔɔnge e
Arijinaŋi i.
24 Ŋyɛ ka nàfuufooŋi si Ibirayima yyere fànha na “Mii tuŋi Ibirayima, ɲùɲaara ta na na,
maa Lazari pyi u sà u kampeeni fyinmɛ lwɔhe e, u pa ntɛ̀g'a na ŋkɔ̀ɔnge ɲíŋɛ. Ŋaha kurugo
yɛ kyaage e mii naha naha ŋke nage e ke, kur'à pêe sèl'e!” 25 Ka Ibirayima si u pyi “Na pyà,
mu à yaa mu u li cè na mu à ma tìiŋi puni pyi ntàanŋi kanni na. Ŋka Lazari sí wi ke, ur'à u
tìiŋi puni pyi kanhare e. Numɛ, Lazari ɲyɛ naha yyeɲiŋke e, mu sí ɲyɛ yyefuge e. 26 Mà bâra
lire na, kacyewyicugunɔ na ɲyɛ wuu ná yii shwɔhɔl'e. Lire kurugo wà sì n-jà n-yîri naha
wuu yyére, si ŋkàre yii yyére mɛ. Wà mú sì n-jà n-yîri wani yii yyére, si mpa naha wuu yyére
mɛ.”
27 Ŋyɛ ka nàfuufooŋi si jwo “Mii tuŋi Ibirayima, l'aha mpyi amuni, mii na mu ɲáare, ma
a Lazari tun diŋyɛŋi i, mii tuŋi pyɛnge e. 28 Sìɲɛɛ kaŋkuro na ɲyɛ wani mii kàntugo. Lazari
yaha u sà pi yɛrɛ, bà pi si mpyi pi àha ŋkwɔ mpa ŋke yyefuge e naha mɛ.” 29 Ka Ibirayima
si nàfuufooŋi pyi “Kile tùnntunŋi Musa ná Kile tùnntunmpii sanmpii jwumpe na ɲyɛ pi á, pi à
yaa pi ɲɛɛ pire jwumpe na.” 30 Ka nàfuufooŋi si jwo “Mii tuŋi Ibirayima, lire kanni sì n-jà pi
pyi pi lógo mɛ, ŋka wà ha ɲè a fworo kwùŋi i maa ŋkàr'a sà jwo ná pi e, lire e pi sí pi toroŋkanni
kêɛnnɛ.” 31 Ka Ibirayima sí núr'a u pyi “Pi aha mpyi pi ɲyɛ a ɲɛɛ Kile tùnntunŋi Musa ná Kile
tùnntunmpii sanmpii jwumpe na mɛ, ali wà méɛ ká ɲè, maa ŋkàr'a sà jwo ná pi e, pi sì ɲɛɛ
urufoo jwumpe na mɛ.”»

17

Wà ɲyɛ a yaa u wà ɲùŋɔ kyán Kile na mɛ
(Macwo 18.6-7, 21-22; Marika 9.42)

1 Canŋka Yesu à jwo u cyelempyiibil'á: «Karigii cyi maha sùpyaŋi ɲùŋɔ kyán Kile na ke, cyire
mpyimbaa ɲyɛ a sìi mɛ. Ŋka ŋgemu ká mpyi kaɲuŋɔ maa sùpya ɲùŋɔ kyán Kile na ke, urufoo

---

* **16:16** Pìi maha jwo: «Shin maha shin la ku ɲyɛ si jyè ke, urufol'à yaa u fànha le u u puru jwumpe cû ná cyeyi shuunniŋi
i.» † **16:20** Lazari mɛge ɲwɔhe ku ɲyɛ Kile u ɲyɛ tɛgɛfooŋi.

wuun'à kɛ̀ɛge! 2 Li bá sí n-pwórɔ urufol'á pi kafaabwɔhɔ pwɔ u yacige e, pi i u wà banɲi i, mà tòro u nde nàŋkobilini là niŋkin ɲùŋɔ kyán. 3 Lire e ke yii a yiye kàanmucaa.

Mu cìnmpworoŋi ká mu mùmpɛnmɛ pyi, u yyere maa u yɛrɛ. U aha mu yɛrɛge lógo, maa toroŋkanni kɛ̂ɛnŋɛ, mu à yaa mu u yàfa u na lire kani i. 4 Canŋke niŋkinŋi i, mu cìnmpworoŋi ká mu mùmpɛnmɛ pyi mà sà nta fo tooyo baashuunni, tɔɔgɔ maha tɔɔgɔ u a sì mpa uye mpìnni kan mu á, mu à yaa mu u yàfa u na cyire karigii puni i.»

5 Ka Yesu tùnntunmpii si u pyi: «Kafooŋi, ɲyɛ lire sanni i ke, là bâra wuu dániyaŋi na.» 6 Ka Kafooŋi si pi pyi: «Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, yii dániyaŋi méɛ n'a mpyi a cyérɛ mutaridi bile fiige, yii mpyi na sí n-jà ŋke cibwɔhe pyi ku kò kuy'á, ku u sà ɲcûru banɲi i, ku mú mpyi na sí lire pyi.»

Báarapyiŋi ɲyɛ a yaa ná ŋkèeŋi wabɛr'e mɛ

7 Ka Yesu si núr'a jwo: «L'aha mpyi mu à jwo báarapyi na ɲyɛ yii wà á, ka u u yîri faa sige e, lire ɲyɛ mɛ yatɔɔre tanahage e mà pa, tá urufoo sí ɲɛɛ báarapyiŋi pyi u tíl'a tɛ̀ɛn u u lyî la? 8 Tá urufoo sì báarapyiŋi pyi u vàanɲwɔhɔyi wwû, u u shwɔhɔ a kan uru u lyî si bya, lire kàntugo báarapyiŋi si nta a lyî si bya mɛ? 9 Báarapyiŋi méɛ ká u tayyerege ɲî, u ɲyɛ a yaa ná ŋkèeŋi wabɛr'e mɛ!

10 Amuni li mú ɲyɛ, báaraŋi Kile à kan yii á ke, yii aha uru pyi a kwɔ̀, yii li cè na yii ɲyɛ a yaa ná ŋkèeŋi wabɛr'e mɛ. Naha kurugo yɛ nde yii mpyi a yaa yii pyi ke, lire yii à pyi.»

Yesu à tògofee kɛ cùuŋɔ

11 Ŋyɛ mà Yesu niŋkareŋi yaha Zheruzalɛmu kànhe e, u mpyi na ŋkɛ̀ɛge Samari kùluni ná Galile wuuni tɛgɛŋkuuŋi i. 12 U à sà byanhara kànhe kà na, ka tògofee kɛ si wá na u ɲùŋɔ bêni, maa ntɛ̀ɛn laage e, 13 maa jwo ná u e fànha na: «Yesu! Cyelentunji! Ŋùɲaara ta wuu na!» 14 Yesu à pi ɲya ke, maa pi pyi: «Yii a sì, yii sà yiye cyêe Kile sáragawwuubii na.» Mà pi niŋkaribii yaha, ka pi i ɲcùuŋɔ.

15 Ŋyɛ pi wà niŋkin a uye ɲya u à cùuŋɔ ke, maa núru na Kile kêre fànha na, na ma. 16 U à pa nɔ Yesu na ke, maa niŋkure sín u taan maa yyahe cyígile ɲìŋke na maa fwù kan u á sèl'e. Uru nàŋi na mpyi Samari shin. 17 Ka Yesu si jwumpe lwɔ́ maa jwo: «Tá shiin kɛ bà mii à cùuŋɔ mɛ? Taa pi sanmpii baacyɛɛreŋi ɲyɛ ke? 18 Ŋge nàŋi u ɲyɛ u ɲyɛ Yahutu mɛ, uru kanni baare e, sùpya ɲyɛ a ta mpii shiin kɛŋi i, si núru n-pa fwù kan Kile á mà?» 19 Maa yi jwo nàŋ'á: «Yîri ma a sì, mu dániyaŋ'à mu cùuŋɔ.»

Yii bégele yii a Yesu cannuruge sigili
(Macwo 24.23-28, 37-41)

20 Ŋyɛ lire kàntugo, ka Farizhɛɛnbii si Yesu yíbe Kile Saanre tèesiini kyaa na, ka u u pi pyi: «Kile Saanre sí n-pyi, ŋka ti sì n-pyi yawiige, 21 sùpyire sí raa ŋkemu cyêre piye na s'a ŋko "Yii wíi, ti te naha!" lire ɲyɛ mɛ "Ti te mɛŋi i!" mɛ. Yii li cè na Kile Saanre ɲyɛ yii shwɔhɔl'e.»

22 Maa jwo u cyelempyiibil'á: «Tèni là na ma, canŋke Supyaŋi Jyaŋi à yaa u pa ke, yii la sí n-sìi n-pyi kuru canŋke ku wyèr'a nɔ, ŋka ku sì nɔ lire tèni i mɛ. 23 Sùpyire sí n-pa raa ŋko "U naha naha!" lire ɲyɛ mɛ "U wá mɛ yyére!" Ŋka yii àha ntaha pi ɲwɔh'i, si ŋkàre wani mɛ. 24 Bà sùpyire puni maha kileɲini ɲya l'à yîri diɲyɛŋi ɲùŋke kà na, maha sà fworo ɲùŋke sanŋke na mɛ, amuni Supyaŋi Jyaŋi sí ɲya u cannuruge.

25 Ŋka mà jwo kuru canŋke ku nɔ ke, u à yaa u kyaala sèl'e, sùpyire niɲyahara sí u cyé.

26 Ŋyɛ Supyaŋi Jyaŋi tèenuruni ká byanhara, karigii cyi mpyi na mpyi Nuhu tìiŋi i ke, cyire shiŋi sí raa n-pyi. 27 Nuhu tìiŋi i, sùpyire mpyi na lyî, marii byii, maa cyeebii lèŋi, marii pi pyìibii kaan nàmbaya na, fo mà sà nɔ canŋke Nuhu a jyè bakwɔɔge e, ka lùbwooni si sùpyire sannte puni shi bò ke.

28 Ŋyɛ amuni Loti tèni i sùpyire mú mpyi. Pi mpyi na lyî, maa byii, marii zhwoŋi ná pɛrɛmpe pyi, maa cire cɛnmi, maa bayi faanre. 29 Ŋka canŋke Loti à fworo Sɔdɔmu kànhe e ke, ka nage ná ŋkìrigiŋi si fworo nìɲyiŋi na zànpya fiige, mà wu kànhe sùpyire na, maa pi shi bò, 30 ɲyɛ canŋke Supyaŋi Jyaŋi sí núru uye cyêe sùpyire na ke, amuni kuru canŋke sí n-pâa pi e.

31 Kuru canŋke ká nɔ, mà ŋgemu ta u bage kàtanŋke ɲuŋ'i ke, urufoo kà núru ntîge si yaaga lwɔ́ bage e mɛ, u tíl'a tîge u a fî. L'aha mpyi mà ŋgemu ta kɛrɛge e ke, urufoo kà núru raa ma pyɛngɛ mɛ. 32 Nde l'à Loti cwoŋi ta ke, yii sônŋɔ lire na kɛ! 33 Shinŋi u ɲyɛ na li caa u niɲjaaŋi si ɲwɔ ke, urufoo nùmpanŋke sí n-kɛ̀ɛge. Ŋka shinŋi u à u niɲjaaŋi kɛ̀ɛge mii kurugo ke, urufoo sí nùmpanŋa ta.

34 Mii sí yi jwo yii á, lire tèni ká bê ná numpilage e, mà shiin shuunni ta pi à sínni yasinniŋɛ niŋkin na, wà sí n-lwɔ́ si u sanŋi yaha. 35 L'aha cyee shuunni ta pi i sùma súu siɲcyan, wà sí n-lwɔ́ si u sanŋi yaha. [36 L'aha mpyi mà nàmbaa shuunni ta kɛrɛge e, wà niŋkin sí n-lwɔ́ si u sanŋi yaha.]»

37 Ŋyɛ ka cyelempyiibii si Yesu yíbe: «Kafooŋi, taa lire sí n-pyi ke?» Ka u u pi pyi: «Cyage e yakwugo ɲyɛ ke, wani cinmpunɲyi ɲyɛ na bínnini.»

18

Yukyaaŋi nintiimbaaŋi bàtaage

1 Ka Yesu si bàtaaga jwo u cyelempyiibil'á maa li cyêe pi na na pi à yaa pi kwôro Kileɲarege na tèrigii puni i, pi àha sàa le mɛ. 2 U à jwo pi á: «Yukyaaŋi wà u mpyi kànhe kà na, u mpyi na fyáge Kile na mɛ, u kuro mú sí mpyi sùpya e mɛ. 3 Leŋkwucwoŋi wà mú na mpyi kuru kànhe e, sùpyaŋi wà mpyi a u mùmpɛnmɛ pyi. Uru leŋkwucwoŋi mpyi maha sì uru yukyaaŋi yyére tèrigii puni i, bà u si mpyi si u ná uru nàŋi láha piye na mɛ. 4 Ceeŋ'à mɔ uru zhà maa nùruŋi i, ɲaha na yɛ yukyaaŋi la mpyi sì lire pyi mɛ. Ka ceeŋi si li wyɛ̀ɛŋɛ u ɲwɔh'i, fo u à pa jwo uye funŋ'i "Mii méɛ ɲyɛ mii ɲyɛ na fyáge Kile na mɛ, maa mpyi mii kuro ɲyɛ sùpya e mɛ, 5 ná ŋge leŋkwucwoŋi s'à mii yyaha fwɔ́hɔrɔ mà nɔ ŋke cyage e, mii sí u ná uru nàŋi láha piye na. Ná lire ɲyɛ a pyi mɛ, mii sì yyeɲiŋɛ ta u ɲyii na mɛ."»

6 Puru jwuŋkwooni kàntugo, ka Kafooŋi Yesu si u cyelempyiibii yíbe: «Yii à uru yukyaaŋi nintiimbaaŋi jwumpe lógo kɛ! 7 Ŋyɛ ná u s'à uru ceeŋi tànga kan, Kile niɲcwɔnribii pi ɲyɛ Kile ɲwɔh'i marii u ɲáare pìlaga bâra canŋa na ke, Kile sí n-sìi pire tànga kan. Yii li cè u à lùuni bò ná pi e. 8 Mii sí yi jwo yii á, Kile sí tànga kan pir'á wahawaha. Ŋka lire ná li wuuni mú i, Supyaŋi Jyaŋi cannuruge ká nɔ ɲìŋke na, tá u ɲyɛ a yaa u pa dánafee ta ku na mɛ?»

Farizhɛnŋi ná múnalwɔɔre shwofooŋi bàtaage

9 Lire kàntugo ka Yesu si núr'a bàtaage kabɛrɛ jwo mà yyaha tíi ná sùpyiibii pìl'e, mpiimu pi ɲyɛ na piye sônŋi na pir'à tíi maa piye pwɔ́ɔŋɔ sùpyire sannte na ke. U à jwo: 10 «Shiin shuunni pi ná ŋkàre Kileɲaarebage e zà Kile ɲáare. Wà na mpyi Farizhɛn, u sanŋi sí ɲyɛ múnalwɔɔre shwofoo. 11 Mà pi yaha Kileɲaarebage e, ka Farizhɛnŋi sí yîr'a yyére u mɛge cyage e, maa Kile ɲáare na "Kile, mii à fwù kan mu á, ɲaha na yɛ mii à pwórɔ sùpyire sannte na, mpiimu pi ɲyɛ na nàŋkaage pyi, marii jacwɔɔre pyi, mà bâra kapegigii sanŋkii shiŋi puni na ke. Mii à pwórɔ ŋge múnalwɔɔre shwofooŋi na mú. 12 Cibilaaga maha cibilaaga, mii maha canmpyaa shuunni sún le. Yaaga maha yaaga mii à ta ke, mii maha yire puni yáhaŋi wwû."

13 Múnalwɔɔre shwofooŋi wi ke, ka uru si yîr'a yyére tatɔɔnge e Kileɲaarebage funŋke e, maa ɲùŋke sôgo, maa mɛjwuuni tîrige maa jwo "Kile, mii na mu ɲáare, maa lùŋiŋɛ wà ma lùuni na, ɲaha na yɛ mii ɲyɛ kapimpyiŋɛ."

14 Ŋyɛ mii sí yi jwo yii á, Kile à múnalwɔɔre shwofooŋi kapegigii yàfa u na, ka u u núr'a kàre pyɛngɛ. Ŋka Farizhɛnŋi wi ke, uru u kapegigii ɲyɛ a yàfa u na mɛ. Yii li cè na shin maha shin u à uye pêe ke, Kile sí urufoo tîrige. Ŋgemu u à uye tîrige ke, Kile sí urufoo dùrugo.»

Yesu à jwó le nàŋkopyire tà á
(Macwo 19.13-15; Marika 10.13-16)

15 Lire kàntugo ka pi i mpa ná pyìibii pìl'e Yesu yyére, bà u si mpyi si cyeyi taha pi na, si jwó le pi á mɛ. Cyelempyiibil'à lire ɲya ke, mpii pi à pa ná pyìibil'e ke, ka pi i pire faha. 16 Ka Yesu si pyìibii file uye na, maa jwo: «Yii àha pi sige na na mɛ. Yii li cè na sùpyiibii pi ɲyɛ mpii pyìibii fiige ke, Kile Saanre ɲyɛ pire woro. 17 Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, ŋgemu ká mpyi u ɲyɛ a ɲɛn'a uye tîrige pyà fiige mɛ, urufoo sì n-sìi n-jà n-jyè Kile Saanre e mɛ.»

Nàfuufooŋi kani
(Macwo 19.16-30; Marika 10.17-31)

18 Ŋyɛ canŋka, Yahutuubii yyaha yyére shinŋi wà à Yesu yíbe: «Cyelentuŋi niɲcɛnŋi, ɲaha shi mii à yaa mii u pyi si shìŋi niŋkwombaaŋi ta bɛ?» 19 Ka Yesu si u pyi: «Ŋaha na mu ɲyɛ na mii yiri niɲcɛnŋi yɛ? Kile kanni baare e, sùpya ɲyɛ a ɲwɔ mɛ. Mu à sônŋɔ lire na la? 20 Mu à Kile Saliyaŋi kurigii cè mà kwɔ̀ "Ma hà zínni ná wabɛrɛ cwo e mɛ, ma hà sùpya bò mɛ, ma hà nàŋkaaga pyi mɛ, ma hà vini ntaha wà na mɛ, ma tuŋi ná ma nuŋi pêe*."» 21 Ka nàŋi si Yesu pyi: «Cyelentuŋi, mii na cyire karigii puni pyi fo mà mii yaha nàŋkocyɛɛre e.»

22 Ŋyɛ uru nàŋ'à puru jwo ke, ka Yesu si u pyi: «Yaaga niŋkin saha à mu fô, ta sì ma a sà ma cyeyaayi puni pére, ma a yi wyérɛŋi táa táa fòŋɔfeebii na. Lire ká mpyi, mu sí nàfuu ta Kile yyére. Ma a nta a pa ntaha na fye e.»

23 Tèni i uru nàŋ'à puru jwumpe lógo ke, ka li i mpɛn u e, ɲaha na yɛ nàfuubwɔhɔ foo u mpyi u wi. 24 Yesu à u ɲya u à yyahe tanha ke, maa jwo u á: «Nàfuufeebii jyìm'à sàa pɛn Kile Saanre e. 25 Ŋwɔhɔŋi jyìm'à táan músɛnnɛŋi wyiini i mà tòro nàfuufooŋi u jyè Kile Saanre e.»

26 Ŋyɛ mpii pi à puru jwumpe lógo ke, ka pire si jwo: «Lire sanni i ke, jofoo u sí n-jà nùmpanŋa ta bɛ?» 27 Ka Yesu si pi pyi: «Kani l'à sùpyire jà ke, lire ɲyɛ na Kile jìni mɛ.»

---

* **18:20** Ɛkizodi 20.12-16, Duterenɔmu 5.16-20

28 Ka Pyɛri si jwumpe lwɔ́ maa Yesu pyi: «Wuu de? Wuu à kàntugo wà wuu karigii puni
na, maa ntaha mu fye e.» 29 Ka Yesu si pi pyi: «Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, shin maha shin
u à ɲɛn'a kàntugo wà u pyɛnge, lire ɲyɛ mɛ u cwoŋi, lire ɲyɛ mɛ u cìnmpyiibii, lire ɲyɛ mɛ u
sifeebii, lire ɲyɛ mɛ u pyìibii na Kile Saanre kurugo ke, 30 urufoo sí pire fiigii niŋyahamii ta
mà u yaha naha diŋyɛŋi i, sí shìŋi niŋkwombaaŋi ta diŋyɛŋi nimpaŋi i.»

Yesu à jwo u kwùŋi ná u ɲèŋi kyaa na sahaŋki
(Macwo 20.17-19; Marika 10.32-34)

31 Lire kàntugo ka Yesu si u cyelempyiibii kɛ ná shuunniŋi yyére maa yi jwo pi á: «Wuu
niŋkaribii pi mpii Zheruzalɛmu kànhe e. Kyaa maha kyaa Kile tùnntunmpil'à sémɛ Supyaŋi
Jyaŋi kyaa na ke, cyire puni sí n-tòro cyi jwuŋkanni na. 32 U sí n-le Kilecembaabii cye e, pire
sí raa u fwɔ́hɔre, s'a u cyere, s'a ntilwɔhe wàa u na, 33 si u bwɔn ná kàsɔrigil'e, si u bò. Ŋka u
kwùŋi canmpyitanrewuuni, u sí ɲè.»

34 Cyelempyiibil'à puru jwumpe lógo, ŋka pi mpyi a jà a pu ɲwɔhe cè mɛ, ɲaha na yɛ pu
ɲwɔhe mpyi a ŋwɔhɔ pi na.

Yesu à fyinnaŋi wà ɲyii múgo
(Macwo 20.29-34; Marika 10.46-52)

35 Ŋyɛ Yesu ná u cyelempyiibii niŋkaribii Zheruzalɛmu kànhe e, pi à sà byanhara Zheriko
kànhe na ke, ka pi i fyinnaŋi wà ta u à tɛ̀ɛn kuni ɲwɔge na na sùpyire ɲáare.

36 Sùpyire màhaŋ'à jyè u niŋgyigigil'e ke, ka u u yíbe: «Ɲaha na sùpyire ɲyɛ na ŋge màhaŋi
pyi amɛ yɛ?» 37 Ka pi i yi jwo u á na Nazarɛti kànhe shinŋi Yesu u ɲyɛ na ntùuli. 38 Fyinnaŋ'à
puru lógo ke, maa jwo fànha na: «Ɖawuda Tuluge Shinŋi Yesu, ɲùŋaara ta na na!» 39 Mpii pi
mpyi yyaha yyére ke, ka pire si u faha na u fyâha. Ŋka u ɲyɛ a ɲɛn'a fyâha mɛ, maa là bâra u
jwuŋkanni na: «Ɖawuda Tuluge Shinŋi, ɲùŋaara ta na na!»

40 Ka Yesu si yyére, maa pi pyi pi u cû a pa. Pi à pa ná u e ke, ka Yesu si u yíbe: 41 «Ɲaha mu
la ɲyɛ mii u pyi mu á yɛ?» Ka fyinŋi si u pyi: «Kafooŋi, mii la ɲyɛ si núru s'a ɲaa.» 42 Ka Yesu si
u pyi: «Ta ɲaa, mu dániyaŋ'à mu cùuŋɔ.» 43 Lire tèenuuni i, ka fyinŋi si ntíi na ɲaa, maa ntaha
u fye e, maa Kile kêe. Sùpyir'à lire ɲya ke, maa Kile kêe mú.

19

Yesu ná múnalwɔɔre shwofooŋi Zaŋkɛ kani

1 Ŋyɛ mà Yesu yaha u u ntùuli Zheriko kànhe e, 2 nàŋi wà na mpyi wani kuru kànhe e, u
mɛge mpyi Zaŋkɛ. Múnalwɔɔre shwofeebii ɲùŋufooŋi wà u mpyi u wi. Nàfuufoo u mpyi u
wi. 3 U la mpyi si Yesu ɲya, si ɲcè sùpyaŋi u ɲyɛ u wi ke. Ŋka u mbereŋi ná sùpyire ɲyahaŋi
kurugo, u ɲyɛ a jà a Yesu ɲya mɛ. 4 Ka u u fê a kàre yyaha yyére, maa sà dùgo sikomɔri cige
e, kuni ɲwɔge na, bà li si mpyi Yesu ká mpa a ntùuli ku ɲwɔh'i, si u ta ɲya mɛ. 5 Yesu à pa nɔ
kuru cyage e ke, maa ɲùŋke yîrig'a wíi cige e, maa jwo: «Zaŋkɛ, fyâl'a tîge naha, ɲaha na yɛ
mii à yaa mii u sunmbage lèŋɛ mu pyɛnge e niɲjaa.»

6 Ka Zaŋkɛ si fyâl'a tîge maa Yesu ɲùŋɔ bê ná funntange e maa ŋkàre ná u e pyɛnge e.
7 Sùpyire puni ti mpyi wani maa lire ɲya ke, ka li i mpɛn pi e, fo pi na ŋkunni piye shwɔhɔl'e,
marii ŋko: «Ŋge nàŋ'à kàr'a sà sunmbage lèŋɛ ŋge kapimpyiŋi pyɛnge e.»

8 Ŋka mà pi yaha tire jwoore na, Zaŋkɛ niɲjyereŋ'à kwôro Kafooŋi Yesu taan, maa yi jwo
u á: «Kafooŋi, mii sí na cyeyaayi puni taaga niŋkin kan fòŋəfeebil'á. Yaaga maha yaaga mii
à cyán a shwɔ sùpyire na ke, mii sí yire yaayi puni fiigii sicyɛɛre kan kan pi á.»

9 Ka Yesu si jwo: «Zhwoŋ'à nɔ ŋke pyɛnge na niɲjaa, ɲaha na yɛ ŋge nàŋi mú na ɲyɛ
Ibirayima tùluge shin. 10 Mii sí yi jwo yii á, mpii pi à pînni ke, Supyaŋi Jyaŋi à pa mpa pire
cya si pi shwɔ.»

Báarapyiibii bàtaage
(Macwo 25.14-30)

11 Mà sùpyire yaha ti i núru Yesu ɲwɔ na, pi à pa byanhara Zheruzalɛmu kànhe na ke, ka
Yesu si li kàanmucya mà li ɲya na sùpyire sɔnŋɔr'à taha li na na Kile Saanre sí n-sìi lire tèni
yabiliŋi i. Lire kurugo u à ŋke bàtaage jwo pi á 12 na:

«Fànhafooŋi wà jya u ná mpyi na ŋkɛ̀ɛge kìritɔɔnl'e, bà lire kìni saanbwɔhe si mpyi si u tìŋɛ
mpyi saanwa, u u núr'a pa ntɛ̀ɛn u yabiliŋi kìni shiinbii ɲùŋɔ na mɛ.

13 Mà jwo u lire kùluni tɔɔge lwɔ́ ke, u à u báarapyii kɛ yyere, maa wyérɛfyinŋi tɔɔnyɔ kɛ kan
pi puni niŋkin niŋkin á, maa pi pyi na pi à cwɔhɔnte pyi ná u e, pi i tɔ̀ɔn ta u na, mà jwo uru
u núr'a pa ke.

14 Ŋka uru ŋge nàŋi kyaa mpyi a táan u kìni shiinbil'á mɛ. U kareŋkwooni kàntugo, ka pi i
tùnntunmii tun saanbwɔh'á, maa yi jwo u á na pire la ɲyɛ u u ŋge nàŋi tìŋɛ pire ɲùŋɔ na mɛ.
15 Ŋka lire ná li wuuni mú i, saanbwɔh'à u pyi saanwa, ka u u núr'a pa u kìni i. U à pa ke,
maa u báarapyiibii yyere, mpiimu á u niŋkareŋi mpyi a wyérɛŋi kan ke, si ɲcè kampyi pi à

tɔ̀ɔn ta u na. 16 Ka báarapyiŋi niɲcyiiŋi si mpa maa jwo “Kafooŋi, wyérɛŋi mu mpyi a kan mii á ke, mii à cwɔ̀hɔnte pyi ná u e, mà u fiigii kɛ tɔ̀ɔn ta.” 17 Ka saanŋi si yi jwo uru báarapyiŋ'á “Fwù faa na. Mu na ɲyɛ báarapyi niɲcɛnŋɛ. Ná mu s'à pyi dánasupya kapyɛɛre e, mii sí mu tìŋɛ n-pyi ɲùŋufoo kànyi kɛ ɲùŋɔ na.”

18 Nyɛ ka báarapyiŋi shɔnwuŋi si mpa maa jwo “Ɲùŋufooŋi, wyérɛŋi mu mpyi a kan mii á ke, mii à cwɔ̀hɔnte pyi ná u e mà u fiigii kaŋkuro ta.” 19 Ka saanŋi si yi jwo ur'á mú “Mii sí mu tìŋɛ kànyi kaŋkuro ɲùŋɔ na.”

20-21 Ka báarapyiŋi wabɛrɛ si mpa maa jwo “Ɲùŋufooŋi, wyérɛŋi mu mpyi a kan mii á ke, u we, mu yyahafyagar'à mii ta, ka mii i u le a pwɔ vàanŋke k'e, mà bégele, ɲaha na yɛ mu à kyán, mu cyɛge ɲyɛ a yaage ŋkemu yaha mɛ, mu maha kuru lwó, mu ɲyɛ a kɛrege ŋkemu nûgo mɛ, mu maha kuru sùmaŋi kwɔ̀n.” 22 Ka saanŋi si yi jwo u á “Mu ɲyɛ báarapyi niɲcɛnŋɛ mɛ. Jwumpe mu à jwo mii na ke, mà tàanna ná pur'e, mu ná ndemu l'à yaa ke, mii sí lire pyi mu na. Mu à cè na mii na ɲyɛ supyikyanga, na mii ɲyɛ a yaage ŋkemu yaha mɛ, mii maha kuru lwó, mii ɲyɛ a kɛrege ŋkemu nûgo mɛ, mii maha kuru sùmaŋi kwɔ̀n. 23 Nyɛ mu à yire puni cè, ɲaha na mu sí ɲyɛ a mpyi a jà a mii wyérɛŋi yaha wyérɛŋi bwùunni na mà yɛ? Kampyi mu mpyi a lire pyi, mii à núr'a pa ke, mii mpyi na sí u ná u tɔ̀ɔnŋi ta.”

24 Mpii pi mpyi ná saanŋi i wani ke, ka saanŋi si yi jwo pir'á “Yii na wyérɛŋi shwɔ ŋge báarapyiŋi na, yii kan báarapyiŋi niɲcyiiŋ'á, ŋgemu u à cwɔ̀hɔnte pyi mà u wyérɛɲuŋke fiigii kɛ ta ke.” 25 Ka pi i saanŋi pyi “Kafooŋi, wyérɛŋi u ɲyɛ uru báarapyiŋ'á ke, ur'à ɲyaha mà kwɔ̀.” 26 Ka saanŋi si pi pyi “Yii lógo! Shin maha shin u ɲyɛ ná yaage e ke, kà sí n-bâra urufoo woge na. Ɲka shin maha shin cyeŋgaya wu u ɲyɛ ke, yaaga sì n-kan urufol'á mɛ. Nimbileni urufoo bá na sônnŋi uye cye e ke, lire sí n-shwɔ u na. 27 Nyɛ numɛ, mii zàmpɛɛnbii pi mpyi na li kòre bà mii si mpyi mii àha bú mpyi saanwa pire ɲùŋɔ na mɛ, yii pi cû a yige naha, yii i pi bò na ɲyii na.”»

Saanŋi Yesu à jyè Zheruzalɛmu kànhe e (Macwo 21.1-11; Marika 11.1-11; Yuhana 12.12-19)

28 Ɲyɛ Yesu à puru jwumpe puni jwo ke, maa ntòro sùpyire yyaha na na ŋkèɛge Zheruzalɛmu kànhe e. 29 Tèni i pi à sà byanhara Bɛtifajye ná Bɛtani kànyi na, Olivye cire ɲaŋke taan ke, ka Yesu si u cyelempyiibii pìi shuunni tun, 30 maa pi pyi: «Kànhe ku ɲyɛ yii yyaha na ke, yii a sì k'e. Yii sí sà pi ta pi à dùfaanŋjaaga pwɔ wani, sùpya sàha ŋkwɔ̀ a dùgo ku na mà ɲya mɛ. Yii i ku sànha, yii a ma yii pa ŋkan na á. 31 Wà ha yii yíbe na “Ɲaha na yii ɲyɛ na ku sànre yɛ?” yii i urufoo pyi “Ku kyaa li ɲyɛ Kafooŋi na.”»

32 Ka cyelempyiibii mú shuunni si ŋkàre. Jwuŋkanni na Yesu mpyi a yi jwo pi á ke, ka pi i sà yi ta amu. 33 Tèni i pi à wá na dùfaanŋke sànre ke, ka ku feebii si jwo: «Hɛn! Ɲaha na yii ɲyɛ na ku sànre yɛ?» 34 Ka pi i pi pyi: «Ku kyaa li ɲyɛ Kafooŋi na.» Ɲyɛ pi à yire jwo ke, ka dùfaanŋke feebii si pi yaha pi à ku sànha a kàre.

35 Ka pi i mpa ná kuru dùfaanŋke e Yesu yyére, maa pi vàaŋɲyi yà taha ku na, maa Yesu pyi u à dùgo ku na. 36 Ka pi i wá na ŋkèɛge. Mà pi niŋkaribii yaha, ka sùpyire si wá na ti vàanntiŋɲyi yà wwû na mpìli Yesu yyaha na kuni i*. 37 Pi mpyi a byanhara Zheruzalɛmu kànhe na mà kwɔ̀. Pi à nɔ Olivye cire ɲaŋke tatigige e ke, ka u fyèɲwɔhɔshiinbii puni funntanga wuubii si li ɲwɔ cû na Kile kêre fànha na Yesu kakyanhala karigii kurugo, pi à cyire ɲcyiimu ɲya ke.
38 Pi mpyi na yu fànha na:
«Saanŋi nimpaŋi u ŋge Kafooŋi Kile mɛge na ke,
Kile u jwó le u á!
Kileŋi u ɲyɛ nìɲyiŋi na ke,
uru u ɲyɛ yyeɲiŋkefoo!
Kile mɛge ku kêe nìɲyicyeyi puni i!†.»

39 Ɲyɛ Farizhɛɛnbii pi mpyi sùpyire shwɔhɔl'e ke, ka pire pìi si Yesu pyi: «Cyelentuŋi, ma cyelempyiibii faha, bà pi si mpyi si fyâha mɛ.» 40 Ka Yesu si pi pyi: «Mii cyelempyiibii méɛ ká fyâha, ɲje kafaayi sí raa ŋkwúuli pi cyaga.»

Yesu à mɛɛ sú Zheruzalɛmu kànhe shiinbii kurugo

41 Nyɛ pi à sà byanhara Zheruzalɛmu kànhe ɲwɔge na, ka Yesu si kànhe ɲya ke, maa mɛɛ sú ku shiinbii kurugo maa jwo: 42 «Kuni i yyeɲiŋke ɲyɛ na ntaa ke, kàmpyi yii mpyi a lire lwó a wíi, li mpyi na sí n-táan mii i niɲjaa dɛ! Ɲka lir'à ŋwɔhɔ yii na numɛ.

43 Nyɛ canŋa na ma, yii zàmpɛɛnbii sí n-pa n-cwo yii na, si yii kwûulo kaɲcinnɛ fiige, si kàsɔ̀ɔgɔ le ntaha yii kwûulo, si yii fɛnrɛ kàmpanɲyi puni na. 44 Pi sí yii kànhe jya si ku ŋkunuŋyi puni waraga feefee, si yii puni bò, ɲaha na yɛ Kile à pa yii ntɛ̀gɛŋi mɛɛ na, ŋka yii ɲyɛ a li cè ná u e mɛ.»

---

* **19:36** Saanŋi pi ɲyɛ na mpêre ke, pi maha nde kani pyi si u bê (2 Saanbii 9.13). † **19:38** Zaburu 118.26

Yesu à cwɔ̀hɔmpii kɔ̀r'a yige Kileɲaarebage ntàani na
(Macwo 21.12-17; Marika 11.15-19; Yuhana 2.13-22)

45 Lire kàntugo ka Yesu si ŋkàre Kileɲaarebage ntàani na. Mpii pi mpyi pɛrɛmpe na wani
ke, maa pire kɔ̀rɔ‡. 46 Maa yi jwo pi á: «"Mii bage sí n-pyi Kileɲaarebaga." Yire y'à sémɛ Kile
Jwumpe Semɛŋi. Ŋka yii pi ke, yii à ku kɛ̂ɛnŋ'a pyi "nàŋkaalii tabinniga§."» 47 Yesu mpyi
maha Kile jwumpe yu Kileɲaarebage ntàani na canŋa maha canŋa. Ka Kile sáragawwuubii
ɲùŋufeebii ná Kile Saliyaŋi cyelentiibii ná yyaha yyére shiinbii si wá na pyiŋkanna caa si u
bò. 48 Ŋka u cùŋkanni mpyi a pi funŋɔ wwòoŋɔ, ɲaha na yɛ u jwumpe mpyi a sùpyire puni
ɲùmbogigii shwɔ a ta.

20

Pi à Yesu yíbe u fànhe tatage kyaa na
(Macwo 21.23-27; Marika 11.27-33)

1 Canŋka mà Yesu yaha u u sùpyire kâlali maa Jwumpe Nintanmpe yu t'á Kileɲaarebage
ntàani na, ka Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii ná Kile Saliyaŋi cyelentiibii ná Yahutuubii
kacwɔnribii si shà u yyére, 2 maa u yíbe: «Ná kuni ndire e mu na ɲcyii karigii pyi yɛ? Jofoo
u à kuni kan mu á, mu u a cyi pyi yɛ?»

3 Ka Yesu si pi pyi: «Mii mú sí yii yíbe, 4 jofoo u mpyi a Yuhana tun u pa a sùpyire batizeli
yɛ? Kile laa sùpyire?» 5 Ka pi i ŋkàr'a sà piye taanna maa jwo: «Wuu aha jwo na Kile u mpyi
a Yuhana tun, u sí n-jwo na ɲaha na wuu sí ɲyɛ a ɲɛn'a dá u na mà yɛ? 6 Wuu sí ká jwo na
sùpya u mpyi a u tun, sùpyire sí wuu wà n-bò ná kafaayi i, ɲaha na yɛ pi pun'à dá na Yuhana
na mpyi Kile tùnntunŋɔ.»

7 Pi à piye taanna a kwɔ̀ ke, maa núr'a kàr'a sà Yesu pyi: «Shinŋi u mpyi a u tun ke, wuu
ɲyɛ a cè mɛ.» 8 Ka Yesu si pi pyi: «Ŋyɛ l'aha mpyi amuni, ŋge u à kuni kan mii á, mii u a ɲcyii
karigii pyi ke, mii mú sì uru cyêe yii na mɛ.»

Ɛrɛzɛn kɔɔge faafeebii bàtaage
(Macwo 21.33-46; Marika 12.1-12)

9 Lire kàntugo ka Yesu si bàtaaga jwo sùpyir'á. U à jwo: «Nàŋi wà u ná ɛrɛzɛn cikɔɔgɔ yaa,
maa faafee lwó a yaha k'e, u ná pire s'a ku yasɛɛre táali piye na, maa nta a kàre kùlutɔɔnl'e
mà sà mɔ wani. 10 Nyɛ ɛrɛzɛnŋi yasɛɛre tèekwɔɔnn'à pa nɔ ke, ka u u u báarapyiŋi wà tun
faafeebil'á u sà uru nàzhan ɛrɛzɛnŋi shwɔ, u a ma. Ŋka uru tùnntunŋ'à nɔ pi na ke, ka pi i u
cû maa u bwɔ̀n, maa u cyeŋgaya wuŋi kɔ̀r'a tùugo.

11 Ka cikɔɔge foo si núr'a báarapyi shɔnwu tun pi á, ka pi i uru bwɔ̀n maa u cyahala, maa
uru cyeŋgaya wuŋi kɔ̀r'a núruŋɔ mú.

12 Ka u u núr'a shin tanrewu tun pi á. Ka pi i sà uru cû, maa u bwɔ̀n mà bânnaga, maa u
yige cikɔɔge kàntugo.

13 Ŋyɛ ka cikɔɔge foo si ŋkànha a jwo "Ŋaha mii sí n-pyi numɛ bɛ? Jyaŋi niŋkinŋi u ɲyɛ mii
á, ná u kyal'à táan mii á ke, mii sí uru tun pi á. Shwɔhɔl'e, pi aha uru ɲya, pi sí n-sílege uru
na." 14 Ŋka faafeebil'à cikɔɔge foo jyaŋi ɲya ke, maa wá na yu piy'á "Cikɔɔge foo koolyiŋi u
ɲyɛ ŋge. Yii a wá, wuu u bò, kɔɔge sí n-ta n-pyi wuu wogo." 15 Ŋyɛ u à pa nɔ pi na ke, ka pi i
u cû a wà cikɔɔge kàntugo maa u bò.»

Yesu à puru jwo ke, maa sùpyire yíbe: «Ŋaha cikɔɔge foo sí n-pyi yɛ? 16 Nàkaana baa, u aha
mpa, u sí pi puni bò si cikɔɔge kan piibɛril'á.»

Ŋyɛ sùpyir'à puru lógo ke, maa jwo: «Ei! Kile u wuu shwɔ lire shiŋi na dɛ!»

17 Ka Yesu si pi wíi wíi maa jwo: «Y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i na:
"Bafaanribil'à cyé kafaage ŋkemu na ke,
kuru k'à pa mpyi bage kafaage sèe woge bage mbìini na*."
Di puru jwumpe ɲwɔhe ɲyɛ yɛ?

18 Ŋyɛ shin maha shin u à cwo kuru kafaage ɲuŋ'i ke, urufoo sí n-kyɛɛgɛ n-kyɛɛgɛ, kuru
kafaage sí ká ɲcwo shin maha shin ɲuŋ'i ke, ku sí urufoo cwɔ̀nhɔnɔ.»

19 Ŋyɛ Yesu à puru jwumpe jwo amuni ke, ka Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii ná Kile Saliyaŋi
cyelentiibii si wá na ɲcaa si cye taha u na, si u cû lire tèenuuni i, ɲaha na yɛ pi mpyi a cè a
jwo na u à ŋke bàtaage jwo a wà pire na. Ŋka pi mpyi na fyáge sùpyire na. 20 Ŋyɛ ka pi i wá na
Yesu kàanmucaa, maa cwòfeebii pìi yaha pi à kàr'a sà piye pyi sèeshiin si kànhaŋa cyán u na, si

---

‡ **19:45** Yahutuubii pi mpyi maha yîri cyeyi yabɛre e ke, wyérɛfaabii mpyi maha pire wyérɛŋi fare Kileɲaarebage wuŋi
na. Lire pyiŋkanni na, wyérɛŋwɔge ku mpyi a yaa k'a sârali Kileɲaarebage e ke, pi mpyi maha jà a kuru sâra, maa núr'a jà a
ntègɛ pyi. Yatɔɔre ti maha yaa ti jà a pyi sáraga ke, pérɛmpyiibii mpyi maha tire pérɛli pir'á. Pi mpyi maha ti lwɔɔre dùrugo.

§ **19:46** Ezayi 56.7, Zheremi 7.11 * **20:17** Zaburu 118.22

nta u cû u ɲwɔjwumpe kurugo, si u le Ɔrɔmu shiinbii fànhafooŋi u ɲyɛ kuru cyage e ke, uru cye e.

Pi à Yesu yíbe múnalwɔɔre ŋkanŋi kyaa na
(Macwo 22.15-22; Marika 12.13-17)

21 Ŋyɛ pire cwòfeebil'à sà nɔ Yesu yyére ke, maa jwo: «Wuu cyelentuŋi, wuu à li cè na mu
jwumpe ná mu kàlaŋ'à tíi, mu ɲyɛ na fyáge sùpya na ma kàlaŋi tapyige e mɛ. Jwumpe mu sí
ɲyɛ na yu mà yyaha tíi ná Kile kuni i ke, puru na ɲyɛ sèe. 22 Wuu sí mu yíbe, wuu à yaa wuu
a múnalwɔɔre kaan Ɔrɔmu Saanbwɔhe Sezari á la?»
23 Ka Yesu si ntíl'a li cè pi e, na cwòfee pi ɲyɛ pi pi, maa pi pyi: 24 «Yii wyérɛbile cyêe na na
wee.» Pi à là cyêe u na ke, ka u u pi pyi: «Jofoo nàɲja ná u mɛgɛ ku ɲyɛ ŋge wyérɛŋi na yɛ?»
Ka pi i jwo: «Saanbwɔhe Sezari.» 25 Ka Yesu si pi pyi: «Ŋyɛ yii a Sezari wuŋi kaan Sezari á, yii
raa Kile wuŋi kaan Kile á.»
26 Ŋyɛ pire cwòfeebii ɲyɛ a jà a jwumɔ niŋkin ta Yesu ɲwɔ na sùpyire ɲyii na, mpe pu sí n-pa
ná l'e pi jà a u cû mɛ. Yesu ɲwɔshwɔɔre mpyi a pi tɛgɛlɛ ta fo pi à fyâha fyi.

Sadusiibil'à Yesu yíbe kwùubii ɲèŋi kyaa na
(Macwo 22.23-33; Marika 12.18-27)

27 Ŋyɛ Sadusiibii pi maha jwo na kwuɲɛnɛ ɲyɛ nùmpanŋa mɛ, pire pìl'à file Yesu na maa
jwo: 28 «Wuu cyelentuŋi, Kile tùnntunŋiMusa à mpe jwumpe sémɛ wuu Saliyaŋi i na "Nɔ ká
ceewe lèŋɛ, maa ŋkwû, mà u ta u ɲyɛ a pyà ta u na mɛ, u cɔɔnŋ'à yaa u ceeŋi lèŋɛ zànbangara
na, u u pyìi si u na, u yyahafooŋi niŋkwuŋi mɛge na."
29 Ŋyɛ sìŋɛɛ baashuunni na mpyi wani, pi puni niɲjyeŋi mpyi a ceewe lèŋɛ maa ŋkwû, u
ɲyɛ a pyà ta u na mɛ, 30 ka sìŋɛɛŋi shɔnwuŋi si ceeŋi lwó maa ŋkwû mà u yaha pyàtambaa.
31 Ka tanrewuŋi wuuni mú si mpyi amuni fo mà sà ŋkwɔ pi baashuunniŋi na. Pire sìŋɛɛbii
pun'à uru ceeŋi niŋkinŋi lèŋ'a círi, maa ŋkwû, pi wà ɲyɛ a pyà ta u na mɛ. 32 Pire puni kàntugo,
ka ceeŋi mú si mpa ŋkwû. 33 Ŋyɛ ná pire nàmbaa baashuunniŋi puni s'à uru ceeŋi lèŋ'a círi,
kwùubii ɲèŋi ká bú nta sèe, pi aha bú ɲè canŋke ŋkemu i ke, pi ŋgir'á ceeŋi sí n-kan yɛ?»
34 Ka Yesu si pi pyi: «ŋge diɲyɛŋi i, nàmbaabii na cyeebii lèŋi, cyeebii sí i nàmbayi jyè, 35 ŋka
sùpyire t'à yaa ná diɲyɛŋi nimpaŋi i, ná Kile sí ti ɲè n-yige kwùŋi i ke, tire e, nàmbaabii sì cyee
lèŋɛ mɛ, cyeebii mú sì nàmbaya jyè mɛ. 36 Pi sí n-kwôro shì na fo tèekwombaa, si mpyi Kile
mèlɛkɛɛbii fiige. Ná Kile s'à pi ɲè a yige kwùŋi i lir'à li cyêe na pi à pyi Kile pyìi.
37 Kile tùnntunŋi Musa sémɛŋi mú à yi fíniŋ'a jwo wuu á na kwùubii maha ɲèni. Tèni i
Kafooŋi Kile à jwo ná Musa e tahe nage woge taan ke, u à jwo "Mii u ɲyɛ Ibirayima ná Ishaka
ná Yakuba u Kileŋi†." 38 Ŋyɛ puru jwump'à li cyêe na pire mpii ɲyii wuu pi ɲyɛ wani Kile
yyére. Sùpyire ɲyii woore ti maha Kile pêre, kwùubii kyaa bà mɛ. Kile yyére, sùpyire puni ɲyii
wuu pi ɲyɛ.»
39 U à puru jwo ke, ka Kile Saliyaŋi cyelentiibii pìi si file u na, maa jwo: «Cyelentuŋi, mu
naha a jwumpe cè dɛ!» 40 Lire kàntugo wà saha ɲyɛ a ɲɛn'a Yesu yíbe mɛ.

Kile Niɲcwɔnrɔŋi ɲyɛ Dawuda Tuluge Shin kanna mɛ
(Macwo 22.41-46; Marika 12.35-37)

41 Ŋyɛ ka Yesu si jwumpe lwó, maa jwo: «Mpii pi maha jwo na Kile Niɲcwɔnrɔŋi na ɲyɛ
Dawuda Tuluge Shin ke, ɲaha yii na sônnŋɔ pur'e bɛ? 42 Jwumpe Dawuda à jwo Zaburu séméŋi
i ke, yii sônnŋɔ puru na mú. U à jwo:
"Kafooŋi Kile à jwo mii Kafooŋi á,
'Ta ma a pa ntèɛn na kàniŋɛ cyɛge na,
43 fo mii aha mu zàmpɛɛnbii le
mu tooyi ɲwɔh'i‡.' "
44 Ná Dawuda na Kile Niɲcwɔnrɔŋi yiri "Kafooŋi" lir'à li cyêe na Dawuda Tuluge Shin
kanna bà mɛ, u Kafoo mú wi, sèe bàl'à?»

Yesu à Kile Saliyaŋi cyelentiibii faha
(Macwo 23.1-36; Marika 12.38-40)

45 Mà sùpyire yaha ti i núru Yesu ɲwɔ na, u à yi jwo u cyelempyiibil'á: 46 «Yii a yiye
kàanmucaa, yii àha ŋkwɔ mpyi Kile Saliyaŋi cyelentiibii fiige mɛ. Mà vàanntinmbwoyi le na
ɲaare, lire l'à táan pi á. Sùpyire tabinniyi i, pi la maha mpyi pi a pire pêre pi raa pire shéére.
Pi aha shà Kile Jwumpe kàlambayi i, lire ɲyɛ mɛ wà ha pi yyere kataan ɲjyì na, bwompe
tatɛɛnyi pi maha ɲcaa. 47 Mà bâra lire na, pi maha leŋkwucyeebii cyeyaayi puni shuu pi na
ná pi ɲwɔtanyi i. Pi maha Kile ɲáare na mɔni, sùpyire ɲyiŋyage na. Lire kurugo nde li sí n-pa
pi ta ke, lire sí n-waha sèl'e.»

† **20:37** Ɛkizodi 3.6 ‡ **20:43** Zaburu 110.1

21

Bùŋyɛŋi leŋkwucwoŋ'à pyi ke
(Marika 12.41-44)

1 Ŋyɛ Yesu à pa wíl'a nàfuufeebii pìi ɲya pi i ma na pi bùŋyɛŋi leni u yaleŋke e. 2 Leŋkwucwoŋi
kanhamafooŋi wà mú mpyi a pa bùŋyɛ pyi ná daashipyara shuunni i. 3 Ka Yesu si u lógofeebii
pyi: «Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, ŋge leŋkwucwo fòŋɔfooŋ'à bùŋyɛŋi ŋgemu pyi ke, ur'à fànha
tò pi sanmpii puni wuŋi na. 4 Ŋaha na yɛ pi sanmpii pun'à wwû pi cyeyaayi niŋyahayi i, mà
kan Kile á. Ŋka ŋge leŋkwucwoŋi kanhamafooŋi wi ke, u ɲùŋɔ wyérɛŋi puni u à kan Kile á,
canŋke yalyire lwɔɔre mú bá ɲyɛ u á mɛ.»

Yesu à jwo na Kileɲaarebage sí n-jya
(Macwo 24.1-14; Marika 13.1-13)

5 Lire kàntugo ka pìi si jwo ná Yesu i Kileɲaarebage kyaa na na k'à faanra ná kafaayi
nisinaɲyi i, maa sùpyire bùŋyɛ yaayi niŋkanyi tèg'a ku wiimɛ táan. Ka Yesu si pi pyi: 6 «ŋke
basinaŋke yii ɲyɛ na ɲan'amɛ ke, canŋa na ma, ku puni sí n-sìi n-pwɔ̀n n-cyán, si ku ŋkunuɲyi
puni waraga, fo si ku kafaayi láha láha yiye na.»

7 Ka pi i Yesu pyi: «Wuu cyelentuŋi, ɲaha tère e cyire karigii sí n-pyi yɛ? Cyi tèepyiini ká nɔ,
ɲaha ku sí li cyêe wuu na yɛ?»

8 Ka Yesu si pi pyi: «Yii a yiye kàanmucaa! Yii àha sùpya yaha u yii wurugo mɛ. Yii li cè na
shiŋŋyahara sí mii mɛge le piye na, si mpa jwo na Kile Niɲcwɔnrɔŋi kyaa l'à jwo ke, na pire
pi ɲyɛ ure. Pi sí n-pa raa ŋko sùpyir'á na diŋyɛŋi tèekwoon'à byanhara. Ŋka yii àha ntaha pi
fye e mɛ.

9 Yii sí n-pa raa kàshiyi ná ɲyàhaŋguruguŋi kyaa núru, lire kà yii funnɔ pɛn mɛ. Yii li cè na
cyire karigii mpyimbaa ɲyɛ mɛ, ŋka lire bà li ɲyɛ diŋyɛŋi tèekwooni mɛ.

10 Supyishiŋi wà sí n-pa n-yîri n-sà n-cwo wà na, kìni là sí n-pa n-yîri n-sà n-cwo là na.
11 Nìŋke sí n-pa raa ɲcyêɛnni cyeyi y'e s'a kakyaare pyi sèl'e, yampimpe ná kategе sí n-pyi
cyeyi y'e, fyagara yaayi ná kakyanhala kacyeeŋkii yaayi mú sí n-pa raa ɲaa niŋŋyiŋi i.

12 Ŋka mà jwo cyire karigii cyi sìi cyi a mpyi ke, pi sí raa yii kyérege, s'a yii cwôre s'a ŋkèege
Kile Jwumpe kàlambayi i, si nta raa yii cêege s'a yii tùni kàsuŋi i. Pi sí raa yii yiri saanbii ná
fànhafeebii yyére. Pi sí raa cyire puni pyi yii na mii mɛge kurugo. 13 Lire sí n-pyi tère niɲcɛnnɛ
yii á yii jà yii a mii kyaa yu pi á. 14 Lire e ke jwumpe yii sí n-jwo si ntègɛ pi ɲùŋɔ bê ke, yii àha
puru kani tègɛ yiye funnɔ pɛn mɛ. 15 Ŋaha kurugo yɛ mii yabiliŋi u sí puru tîrige yii funn'i,
si yákili niɲcɛnnɛ kan yii á, bà yii si mpyi si jwumpe ɲwɔge yaha yii zàmpɛɛnbii na mɛ. 16 Yii
sifeebii ná yii sìɲɛɛbii ná yii cìnmpyiibii ná yii ceveebii sí raa yii leni cye e, pi i yii pìi bò. 17 Yii
kyaa sí n-pɛn sùpyire pun'á mii mɛge kurugo. 18 Ŋka lire ná li wuuni mú i, ali yii wà ɲùŋɲjuŋɔ
niŋkin sì n-sìi n-pînni mɛ. 19 Lire kurugo yii yiye waha yii i ntèɛn Kile kuni i. Lire ká mpyi,
yii sí n-shwɔ.

20 Ŋyɛ yii aha mpa zàmpɛɛnbii ɲya pi à Zheruzalɛmu kànhe kwûulo ná pi kàshicyeyi i tèni
ndemu i ke, yii i ntèɛn ná l'e ku tèejyaan'à byanhara. 21 Lire tèni ká nɔ, mà shin maha shin ta
Zhude kùluni i ke, pirefee pi a fì, pi a wá ɲaɲyi kàmpanŋke na. L'aha mpiimu ta Zheruzalɛmu
yabiliŋi i ke, pirefee pi fê a fworo kànhe e. L'aha mpiimu ta sige e ke, pire kà núru piye ta raa
ma kànhe e mɛ. 22 Ŋaha kurugo yɛ cyire canmpyaagil'e, Kile sí Zheruzalɛmu shiinbii sâra si
ntàanna ná pi kapyiiŋkil'e. Lire mpyiŋi cye kurugo jwumpe Kile tùnntunmpil'à sémɛ ke, puru
sí n-fûnŋɔ. 23 Cyire canmpyaagii sí n-waha lahigiifee ná pyìnɛɛbii na sèl'e. Yii li cè, Kile lùuni
sí n-yîri kìni sùpyire taan sèl'e, yyefugo nimbwɔhɔ ku sí n-pyi kìni i. 24 Pi zàmpɛɛnbii sí n-pa
niŋyahara bò pi e ná kàshikwɔnŋwɔɔyi i, si pi niŋyahamii cû ŋkàre bilere na diŋyɛ yyaha
kurugo. Supyishiŋi sanŋi sí n-pa Zheruzalɛmu jya, si fànha cyán ku na, fo sí n-pa nɔ Kile ɲyii
tèni na.

Yesu sí núru n-yîri niŋŋyiŋi na si mpa
(Macwo 24.29-31; Marika 13.24-27)

25 Lire kàntugo kakyanhala kacyeeŋkii sí n-pa raa n-pyi canŋa ɲyiini ná yiŋke ná wɔrigil'e.
Suumpe lùbwɔhe sí n-pa raa fuuli raa yîri s'a tùnmpe pyi sèl'e. Puru tùnmpe sí supyishiŋi
puni pyi u a fyáge sèl'e. 26 Kawaani li sí n-pa diŋyɛŋi ná u funŋɔyaayi ta ke, lire funmpɛɛnre
sí pìi bò. Yii li cè niŋŋyiŋi yaayi sí n-pa n-cúnŋɔ n-cúnŋɔ n-yîri yi tatɛɛnyi i.

27 Ŋyɛ lire tèni i, pi sí Supyaŋi Jyaŋi nimpaŋi ɲya ɲahaɲyi i, ná sífente ná sìnampe tɛgɛlɛ baa
wumpe e.

28 Yii aha cyire karigii ɲya cyi à sìi na mpyi tèni ndemu i ke, yii i yii ɲùŋɲyi yîrige, yii i yyahayi
le niŋŋyiŋi i, ɲaha na yɛ tèni i Kile sí yii shwɔ ke, lire tèn'à byanhara.»

Yii a kacyeeŋkii kàanmucaa
(Macwo 24.32-35; Marika 13.28-31)

29 Ŋyɛ ka Yesu si yyecyeenɛ pyi na: «Yii fizhiye cige ná cire sannte puni kàanmucya a wíi kɛ!
30 Yii aha mpa ti ɲya ti i fûnni, yii maha ntɛ̀ɛn ná l'e na nùŋgwɔh'à byanhara. 31 Lire pyiŋkanni
na, yii aha mpa cyire karigii ɲya cyi i mpyi, yii i ntɛ̀ɛn ná l'e na Kile Saanre tèn'à byanhara.
32 Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, mpii pi à dá mii na ke, pire sí cyire karigii ɲya tapyige e*.
33 Nìɲyiŋi ná ɲìŋke sí n-pa n-tòro, ŋka mii jwumpe sí n-kwôro fo tèekwombaa.
34 Yii a yiye kàanmucaa! Yii àha yii sɔ̀nnɔre taha lyìmbwooni ná sinmbyaani ná ŋge diɲyɛŋi
yaayi ɲcyaŋi na fo mii cannuruge ku pa n-pâa yii e mɛ. Bà fyaŋi maha mpâl'a uye ɲya cwoŋi
i mɛ, 35 amuni mii cannuruge sí n-pâa diɲyɛŋi sùpyire puni i. 36 Lire e yii àha sàa le mɛ, yii
kwôro Kileɲarege na tèrigii puni i, bà yii si mpyi si fànha ta, si shwɔ kawaagii nimpaaŋkii na,
si jà ɲjyére Supyaŋi Jyaŋi yyahe taan mɛ.»
37 Canŋke e Yesu mpyi maha Kile jwumpe yu sùpyir'á Kileɲaarebage e, ŋka numpilage e,
ɲaŋke pi maha mpyi Olivye cire ɲaŋke ke, u mpyi maha ŋkàr'a sà shwɔ̀n wani. 38 Ŋyɛ̀sɔɔge
na, sùpyire puni mpyi maha ŋkàre Kileɲaarebage e, maha sà a núru u ɲwɔ na.

22

Zhudasi à bégele si Yesu le cye e
(Macwo 26.1-5, 14-16; Marika 14.1-2, 10-11; Yuhana 11.45-53)

1 Ŋyɛ Yahutuubii mpyi maha kataanni là pyi, pi mpyi maha lire mɛge pyi bilereŋkwoŋi
kataanni, lire ɲyɛ mɛ bwúuruŋi niɲjirigembaaŋi kataanni. Lire kataann'à pa byanhara ke,
2 ka Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii ná Kile Saliyaŋi cyelentiibii si wá na pyiŋkanna caa si Yesu
ŋwɔhɔ mbò, ɲaha na yɛ pi mpyi na fyáge sùpyire na.
3 Ŋyɛ Zhudasi pi maha mpyi: «Isikariyoti» ke, Sitaanniŋi mpyi a sɔ̀nŋɔpeere tà tîrige uru
funŋ'i. Yesu tùnntunmpii kɛ ná shuunniŋi wà u mpyi u wi. 4 Ŋyɛ ka u u yîr'a kàr'a sà jwo a
ɲwɔ ná Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii ná Kileɲaarebage saɲcwɔnsigibii ɲùŋufeebil'e, bà u si
mpyi si pyiŋkanna ta si Yesu le cye e mɛ. 5 Ka lire si ntáan pi e sèl'e, ka pi i wyérɛ ɲwɔ jya u á.
6 Ŋyɛ ka u u ɲɛɛ, maa li ɲwɔ cû na pyiŋkanna caa si Yesu le pi cye e, sùpyire pàama.

Kataanni ɲjyìŋi karigii ɲcwɔɔnrəŋi kani
(Macwo 26.17-25; Marika 14.12-21; Yuhana 13.21-30)

7 Ŋyɛ bwúuruŋi niɲjirigembaaŋi kataanni tooy'e, canŋke Yahutuubii mpyi a yaa pi yatɔɔre
tà pyi sáraga pi bilereŋkwoŋi kurugo ke, 8 ka Yesu si Pyɛri ná Yuhana tun maa yi jwo pi á:
«Yii a sì, yii sà kataanni ɲjyìŋi karigii cwɔɔnrɔ.» 9 Ka pi i Yesu yíbe: «Taa mu la ɲyɛ wuu u sà li
karigii cwɔɔnrɔ ke?» 10 Ka u u pi pyi: «Yii aha sà nɔ kànhe tajyiɲwɔge na, yii sí n-bê ná nàŋi
w'e, u à lwɔhɔ kucwoo tugo. Yii i ntaha u fye e fo u aha sà jyè pyɛnge ŋkemu i ke. 11 Yii aha
sà nɔ wani, yii i yi jwo pyɛngefooŋ'á, na yii cyelentuŋ'à jwo yii sà u yíbe, na bage ŋkire e uru
ná u cyelempyiibii sí kataanni ɲjyìŋi lyî yɛ. 12 Yii aha kuru yibige pyi, uru nàŋi sí batɔɔnge
nìɲyibabilini là cyêe yii na, l'à bégel'a ɲwɔ sèl'e. Kuru bage e, yii sí kataanni ɲjyìŋi karigii
cwɔɔnrɔ.»
13 Ŋyɛ ka Pyɛri ná Yuhana si ŋkàr'a sà yi ta Yesu jwuŋkanni na. Ka pi i kataanni ɲjyìŋi
karigii cwɔɔnrɔ wani.

Wwoŋɛɛge ɲjyìŋi
(Macwo 26.26-30; Marika 14.22-26; 1 Kɔrɛnti Shiinbii 11.23-25)

14 Ŋyɛ tèelyiin'à nɔ ke, ka Yesu ná u tùnntunmpii kɛ ná shuunniŋi si ɲjyìŋi kwûulo na lyî.
15 Ka u u yi jwo pi á: «Mii à sàa li lwɔ́ naye funŋ'i fo tèemɔni i si zìi nde kataanni ɲjyìŋi lyî ná
yii e, si nta ŋkyaala. 16 Mii sí yi jwo yii á, mii saha sì n-sìi ŋge ɲjyìŋi fiige lyî mɛ, fo canŋke Kile
sí u kalyiini ɲùŋke pyi ku fûnŋɔ u Saanre e ke.»
17 Lire kàntugo ka u u fùŋɲcwokwuu lwɔ́ ná ɛrɛzɛn sinm'e, maa fwù kan Kile á pu kyaa na,
maa jwo cyelempyiibil'á: «Yii ɛrɛzɛn sinmɛ shwɔ a táa yiye na, yii bya. 18 Mii sí yi jwo yii á,
mà láha niɲjaa na, mii saha sì ɛrɛzɛn sinmɛ bya mɛ, fo Kile Saanre tèni ká nɔ.»
19 Lire kàntugo ka Yesu si bwúuruŋi lwɔ́, maa fwù kan Kile á u kyaa na, maa u kwɔ̀n
kwɔ̀n a kan u cyelempyiibil'á, maa jwo: «Ŋge bwúuruŋi u ɲyɛ mii cyeere, t'à kan yii kurugo
ke. Yii a nde pyi, yii raa yiye funŋɔ cwo na na.» 20 Ŋyɛ pi à kwɔ̀ ɲjyìŋi na ke, ka Yesu si
fùŋɲcwokwuuni lwɔ́, ɛrɛzɛn sinmɛ mpyi l'e, maa jwo cyelempyiibil'á: «Nde fùŋɲcwokwuuni
li ɲyɛ Kile tunmbyaare nivɔnnte, t'à le ná yii e mii sìshange niŋguŋke cye kurugo ke.
21 Ŋka lire ná li wuuni mú i, yii li cè, ŋgemu u sí n-pa mii le cye e ke, urufoo cyɛge na naha
ná mii woge e ɲjyìŋi yaage e. 22 Sèeŋi na, Kile à li lwɔ́ Supyaŋi Jyaŋi u bò. Ŋka ŋgemu u sí n-pa
u le cye e ke, urufoo wuun'à kèɛge!»
23 Ŋyɛ Yesu cyelempyiibil'à yire lógo ke, ka pi i wá na piye yíbili na jofoo u ɲyɛ pire
shwɔhɔl'e, ŋgemu u sí ɲɛɛ n-pa lire kapiini shìŋi pyi yɛ.

---

* **21:32** Pìi maha jwo: «nde tèni shiinbii sí cyire karigii ɲya tapyige e.»

Jwuɲyahama à yîri cyelempyiibii shwəhəl'e na jofoo u ɲyɛ pire shwəhəl'e ɲùŋufooŋi yɛ

24 Lire kàntugo ka jwuɲyahama si mpa yîri cyelempyiibii shwəhəl'e. Puru jwuɲyahampe ɲùŋke ku mpyi na jofoo u ɲyɛ pire shwəhəl'e ɲùŋufooŋi yɛ. 25 Ka Yesu si pi pyi: «Yii li cè, naha ɲìŋke na, saanbii maha fànhe pyi kìni sùpyire ɲuŋ'i. Mpii ɲuŋ'i pi sí ɲyɛ na kuru fànhe pyi ke, pi la maha mpyi pire s'a pi kêre s'a ŋko na pi na ɲyɛ sèeshiin. 26 Ŋka yii wuuni ɲyɛ a yaa li pyi amuni mɛ, yii puni yyaha yyére shinŋ'à yaa u pyi yii puni kàntugo yyére shinŋi. Ŋgemu la ku ɲyɛ si mpyi yii puni ɲùŋufooŋi ke, urufol'à yaa u uye pyi yii puni báarapyi.

27 Báarapyiŋi u maha ɲjyìŋi sore u ɲùŋufooŋ'a sì ntɛ̀ɛn maa lyî kanna ke, pire shiin shuunniŋi i, ŋgire u ɲyɛ yyaha yyére shinŋi yɛ? Tá ŋge u à tɛ̀ɛn marii lyî kanna ke, uru bà mɛ? Ŋka mii wi ke, mii ɲyɛ báarapyi yii shwəhəl'e.

28 Yii pi ke, yii à kwôro ná mii i na yyefuge tèrigil'e. 29 Lire kurugo bà mii Tuŋi à mii tìŋ'a pyi saanwa mɛ, amuni mii mú sí yii tìŋɛ n-pyi saanlii. 30 Lire e yii sí n-pa lyî si bya ná mii i, mii Saanre e. Yii sí n-pa n-tɛ̀ɛn saanre tatɛɛnyi y'e, s'a Izirayɛli tùluyi kɛ ná shuunniŋi shiinbii kɛ̂ɛnŋi.»

Yesu à jwo na Pyɛri sí n-pa jwo na u ɲyɛ a uru cè mɛ
(Macwo 26.31-35; Marika 14.27-31; Yuhana 13.36-38)

31 Lire kàntugo ka Yesu si jwo Simɔ Pyɛri á: «Simɔ! Simɔ! Sitaanniŋi à li cya si yii ɲyàha ŋgùrugo, bà sùmapyaŋi maha ɲyàha a wùrugo tafwɔge e ntanh'e mɛ. 32 Ŋka mii à Kile ɲáare mu kurugo, bà mu si mpyi si ŋkwôro Kile kuni i mɛ. Mu aha maye cɛ̂ɛge ma kapyiini na, si núru raa ma mii yyére tèni ndemu i ke, ma a màban le ma cìnmpyiibii dánafeebil'e.» 33 Ka Simɔ Pyɛri si Yesu pyi: «Kafooŋi, l'à pyi kàsujyire yo, l'à pyi kwù yo, mii à bégele cyire puni mɛɛ na ná mu i.» 34 Ka Yesu si u pyi: «Pyɛri, mii sí yi jwo mu á, niɲjaa ŋkùpecyiini sí mu ta mu à jwo a nɔ tooyo taanre na na mu ɲyɛ a mii cè mɛ.»

35 Lire kàntugo ka Yesu si u cyelempyiibii pyi: «Tèni i mii à yii tun, maa yii pyi na yii àha wyérɛ ná boro ná tanhaɲyi yabɛrɛ lwɔ́ mbâra yii tooyi wuyi na mɛ, tá yaaga kul'à yii ta bɛ?» Ka pi i u pyi: «Yaaga kuu ɲyɛ a wuu ta mɛ.» 36 Ka Yesu si jwo: «Numɛ, wyérɛ na ɲyɛ yii ŋgemu á ke, urufoo u u lwɔ́, yii ŋgemu u ɲyɛ ná bor'e ke, urufoo u li lwɔ́, ŋgemu u ɲyɛ kàshikwɔnŋwɔɔ baa ke, urufoo u u vàanntinŋke pér'a tɛ̀g'a là shwɔ. 37 Ŋaha kurugo yɛ mii sí yi jwo yii á, Kile tùnntunmpil'à jwumpe mpemu sémɛ mii kyaa na ke, puru tèefunŋɔn'à byanhara. Y'à sémɛ na "Pi à u cû kapimpyiŋɛ fiige*." Nde l'à sémɛ mii kyaa na ke, lire tèepyiin'à byanhara.» 38 Ka cyelempyiibii si jwo: «Kafooŋi, kàshikwɔnŋwɔhii shuunni cyi ɲcyii.» Ka Yesu si pi pyi: «Yi à ta†.»

Yesu à Kile ɲáare Zhetisemani cikɔɔge e
(Macwo 26.36-46; Marika 14.32-42)

39 Ŋyɛ lire kàntugo, ka Yesu si yîri wani mà kàre Olivye cire ɲaŋke na, bà u mpyi maha ntêe na li pyi mɛ. Ka u cyelempyiibii si ŋkàre u fye e. 40 Pí à sà nɔ kuru cyage e ke, ka Yesu si pi pyi: «Yii a Kile ɲáare bà yii si mpyi si fànha ta Sitaanniŋi na, u àha ŋkwɔ̀ yii sɔ̀n ŋgà kapii na mɛ.»

41 Yesu à puru jwo ke, maa yîri cyelempyiibii taan, maa laaga nimbilere le u ná pi shwəhəl'e, maa niŋkure sín, maa Kile ɲáare. 42 U Kileɲarege e, u à jwo: «Tufooŋi, kampyi mu sí ɲɛɛ, na shwɔ ŋke kyaage lwɔhe mbyaŋi na. Ŋka ma hà na ɲyii wuuni pyi mɛ, ma ɲyii wuuni pyi.» [43 Ŋyɛ lire tèni i, ka Kile mɛ̀lɛkɛŋi wà si yîri nìŋyiŋi na, maa màban le u e. 44 Yesu yákiliŋi mpyi a wùrugo sèl'e, ka u u núr'a là bâra Kileɲarege na, fo u fùnmp'à kɛ̂ɛnŋ'a pyi sìshan na ɲcwo ɲìŋke na.]

45 U à kwɔ̀ Kileɲarege na ke, maa yîr'a kàre u cyelempyiibii cyage e, mà sà pi nàvunŋɔ wuubii ta pi à ŋɔ́ɔ. 46 Maa pi ɲɛ̀, maa jwo: «Di k'à ta a jwo, ka yii i ŋɔ́ɔ yɛ? Yii yîri, yii i Kile ɲáare, bà li si mpyi Sitaanniŋi kà ŋkwɔ̀ yii sɔ̀n ŋgà kapii na mɛ.»

Yesu ɲcùŋi kani
(Macwo 26.47-56; Marika 14.43-50; Yuhana 18.3-11)

47 Ŋyɛ mà Yesu yaha puru jwumpe na, ka pi i wíl'a supyikuruŋɔ ɲya ku u ma. Zhudasi u mpyi Yesu cyelempyiibii kɛ ná shuunniŋi wà ke, uru u mpyi a ku yyaha cû. Pi à pa nɔ Yesu na ke, ka Zhudasi si file u na, maa u pûr'a cû, maa u shéɛre. 48 Ka Yesu si jwo: «Zhudasi, uru fwùŋi mu à pyi si Supyaŋi Jyaŋi le cye e kɛ!»

49 Ŋyɛ Yesu cyelempyiibil'à pa li ɲya ná Yesu tacuŋke e pi à pa ke, ka pi i Yesu yíbe: «Kafooŋi, wuu kàshikwɔnŋwɔhigii lwɔ́ pi mɛɛ na la?» 50 Ka pi wà niŋkin si ntíl'a u kàshikwɔnŋwɔɔge tɛ̀g'a Kile sáragawwuubii ɲùŋufembwɔhe báarapyiŋi kàniŋɛ niŋgeŋke kwɔ̀n a cyán. 51 Ka Yesu si jwo: «Yii kakyaare ɲwɔ yaha!» U à yire jwo ke, maa nàŋi niŋgeŋke lwɔ́ a sogo.

---

* **22:37** Ezayi 53.12 † **22:38** Pìi maha jwo: «Ka Yesu si pi pyi "Cyire ká mpyi na sí n-jà yo!"»

52 Lire kàntugo Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii ná Kileɲaarebage saɲcwɔnsigibii ɲùŋufeebii
ná Yahutuubii kacwɔnribii pi mpyi a pa Yesu tacuŋke e ke, ka u u yi jwo pi á: «Yii à pa mii
fye e ná kàshikwɔnŋwɔɔyi ná kàbiiyi i, si mpa ɲcû mu à jwo kakuumpyi u ɲyɛ mii, 53 mà li ta,
tèni i mii mpyi maha mpyi ná yii e cannja maha cannja Kileɲaarebage e ke, yii ɲyɛ a yaaga
pyi mii na mɛ. Ŋka nde tèni na ɲyɛ yii ná numpinifoo‡ wuu.»

Pyɛri à jwo na uru ɲyɛ a Yesu cè mɛ
(Macwo 26.57-58, 69-75; Marika 14.53-54, 66-72; Yuhana 18.12-18, 25-27)

54 Ŋyɛ ka pi i Yesu cû a kàre Kile sáragawwuubii ɲùŋufembwɔhe pyɛnge e. Mà pi niŋkaribii
yaha, ka Pyɛri si ntèɛn laage e, marii sì pi fye e, fo mà sà jyè pyɛnge e. 55 Pi mpyi a na le, na
ware ntàani niŋke e, ka Pyɛri si mpa ntɛɛn pi shwɔhɔl'e.

56 Ŋyɛ báarapyicwoŋi wà à pa Pyɛri nintɛɛnŋi ɲya nage taan ke, maa u yal'a wíi, maa jwo:
«Ŋge nàŋi na ɲyɛ Yesu fyèɲwɔhɔshiinbil'e.» 57 Ka Pyɛri si yi kyáala: «Ceewe, mii ɲyɛ a u cè mɛ.»

58 Lire kàntugo ka nàŋi wà si Pyɛri wíi maa jwo: «Mu mú na ɲyɛ Yesu fyèɲwɔhɔshinŋi wà.»
Ka Pyɛri si jwo: «Sèe bà mɛ!»

59 Ŋyɛ tèr'à pyi ke, ka wabɛrɛ si núr'a yi jwo a waha na: «Nàkaana baa, ŋge nàŋi na mpyi ná
Yesu i, ɲaha na yɛ Galile kùluni shin u ɲyɛ u wi.» 60 Ka Pyɛri si u pyi: «Mii nàha a mu jwumpe
yyeshage cè mà dɛ!»

Ŋyɛ mà Pyɛri yaha puru na, ka ŋkùpooŋi si ntíl'a mɛɛ sú. 61 Ka Kafooŋi Yesu si yyaha kɛ̂ɛnŋɛ
maa Pyɛri wíi. Ka u funŋke si ɲcwo Kafooŋi jwumpe niɲjwumpe na na: «Mà jwo ŋkùpecyiini
li mɛɛ sú niɲjaa ke, lire sí mu ta mu à jwo a nɔ tooyo taanre na na mu ɲyɛ a mii cè mɛ.»

62 Ŋyɛ ka Pyɛri si fworo pyɛnge e, maa sà mɛɛ sú sèe sèl'e.

Pi à kàre ná Yesu i Yahutuubii Kile kuni yyaha yyére shiinbii yyére
(Macwo 26.59-68; Marika 14.55-65; Yuhana 18.19-24)

63 Ŋyɛ mpii pi mpyi na Yesu kàanmucaa ke, ka pire si wá na u fwóhɔre, maa u bwùun. 64 Maa
u yyahe pwɔ, maa u yíbe: «Mu ɲyɛ a jwo na mu na ɲyɛ Kile tùnntunŋɔ mà? Ŋge u à mu bwòn
ke, uru mɛge yyere wuu á!» 65 Maa jwuɲjwumbaampe pabɛrɛ niɲyahama jwo u na.

66 Ŋyɛ ɲyèg'à pa múgo ke, ka Yahutuubii kacwɔnribii ná Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii ná
Kile Saliyaŋi cyelentiibii si piye bínni, maa ŋkàre ná Yesu i pi yukyaala kuruŋke yyére. 67 Maa
u yíbe: «Kile Niɲcwɔnrɔŋi u ɲyɛ mu la? Yi yyaha jwo wuu á.» Ka u u pi pyi: «Mii méɛ ká yi jwo
yii á, yii sì n-dá yi na mɛ. 68 Mii sí ká yii yíbe, yii sì ɲɛɛ mii ɲwɔ shwɔ mɛ. 69 Ŋka mà lwó numɛ
na Supyaŋi Jyaŋi sí n-sà n-tèɛn Kile Siŋifoo kàniŋɛ cyɛge na.»

70 Ŋyɛ Yesu à yire jwo ke, ka pi puni si u pyi: «Lire sanni i ke, Kile Jyaŋi u ɲyɛ mu la?» Ka u
u pi pyi: «Ŋje yii à jwo ke, yire yi ɲyɛ yi yi.» 71 Ka pi i jwo: «Wuu saha ɲyɛ a tîge wà ɲwɔjwumɔ
kurugo mɛ, ɲaha na yɛ wuu yabilimpil'à lógo u ɲwɔ na mà kwɔ̀.»

23

Pi à kàre ná Yesu i fànhafooŋi Pilati yyére
(Macwo 27.1-2, 11-14; Marika 15.1-5; Yuhana 18.28-38)

1 Ŋyɛ ka pi puni si yîri siɲcyan, maa ŋkàre ná Yesu i fànhafooŋi Pilati yyére*. 2 Pi à sà nɔ
wani ke, maa fin'a taha Yesu na Pilati á na: «Wuu à sà ŋge nàŋi ta u u sùpyire ɲùŋɔ kyánge,
na pi ɲyɛ a yaa pi a múnalwɔɔre kaan saanbwɔhe Sezari á mɛ. U à jwo na uru u ɲyɛ Kile
Niɲcwɔnrɔŋi, na uru na ɲyɛ saanwa.» 3 Ka Pilati si Yesu yíbe: «Yahutuubii saanŋi u ɲyɛ mu
la?» Ka Yesu si u pyi: «Mu aha jwo amuni yo.» 4 Ka Pilati si jwo Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii
ná sùpyire sannt'á: «Mii nàha tìgire cyaga ta ŋge nàŋi na, ŋkemu ku sí n-pa ná l'e u bò mɛ.» 5 Ka
pi i núr'a yi jwo a waha Pilati á: «U wá na sùpyire ɲùŋɔ kyánge ná u jwumpe e Yahutuubii
kùluni puni i, mà lwó Galile kùluni na, fo mà pa nɔ naha wuu na.»

Pi à kàre ná Yesu i saanŋi Erɔdi yyére

6 Tèni i Pilati à yire lógo ke, maa pi yíbe na Galile kùluni shin u ɲyɛ ŋge nàŋi la. 7 Ka pi i u
pyi: «Ɔɔn.» Ka Pilati si pi pyi: «Yii a sì ná u e, saanŋi Erɔdi yyére, ɲaha na yɛ uru u ɲyɛ Galile
kùluni ɲùŋɔ na, ŋka u ɲyɛ Zheruzalɛmu kànhe e ɲcyii canmpyaagil'e.»

8 Ŋyɛ pi à sà nɔ ná Yesu i saanŋi Erɔdi yyére ke, ka li i ntáan Erɔdi i sèl'e, ɲaha na yɛ u mpyi a
Yesu kyaa lógo tèemɔni i, u la mpyi Yesu si kakyanhala kani là pyi uru ɲyii na. 9 Lire kurugo
Erɔdi à yibiyi niɲyahaya pyi u na. Ŋka u ɲyɛ a yafyin jwo mɛ. 10 Ŋyɛ lir'à Kile sáragawwuubii
ɲùŋufeebii ná Kile Saliyaŋi cyelentiibii mú ta pi à kàre wani Erɔdi yyére. Ka pire si wá na sêre
Yesu na, maa kafinare shiŋi puni fini u na. 11 Ka Erɔdi ná u sòrolashiibii si Yesu fwóhɔrɔ maa
u faha sèl'e. Maa vàanntinŋɛ nisinaŋa le u na, maa pi pyi pi à núr'a kàre ná u e Pilati yyére.

12 Pilati ná Erɔdi mpyi a bêni mɛ. Ŋka mà lwó kuru canŋke na, pi à pyi cevee.

‡ **22:53** Sitaanniŋi u ɲyɛ numpinifoo.

* **23:1** Fànhafooŋi Pilati kanni u mpyi na sí n-jà kuni kan pi kàsujyiŋi wà bò.

Yesu kataanmp'à cwɔɔnr'a yaha u mbòŋi na
(Macwo 27.15-26; Marika 15.6-15; Yuhana 18.39--19.16)

13 Pi à núr'a sà nɔ ná Yesu i Pilati yyére ke, ka Pilati si bínn'a tɛɛn ná Kile sáragawwuubii
ɲùŋufeebii ná Yahutuubii yyaha yyére shiinbii ná Yahutuubii sanmpil'e, 14 maa jwo: «Yii à
pa ná ŋge nàŋi i naha mii yyére, maa jwo na u wá na sùpyire ɲùŋɔ kyánge. Ŋka mii à u yíbe
yii puni ɲyii na, yaaga maha yaaga yii à jwo a taha u na ke, mii ɲyɛ a kuru kà zò ta u na
mɛ. 15 Erɔdi mú sí ɲyɛ a tìgire cyaga ta u na mɛ, lire kurugo u à u núruŋ'a tùugo naha wuu á.
Mii á, ŋge nàŋi kɔni ɲyɛ a kyaa pyi ndemu li sí n-pa ná l'e u bò mɛ. 16 Lire kurugo mii sí na
sòrolashiibii pyi, pi u bwɔ̀n si u cye yaha.»

[17 Ŋyɛ yyee maha yyee, Yahutuubii bilereŋkwoŋi kataanni i, Pilati mpyi maha kàsujyiŋi
wà cye yaha, lire na mpyi kalyee.] 18 Ka sùpyire puni si bínn'a jwo fànha na: «Ŋge nàŋi bò,
maa Barabasi cye yaha!» 19 Mà li ta, Barabasi mpyi a ɲyàhaŋguruguŋi wà pyi kànhe e, maa
booro pyi, lire kurugo pi mpyi a u cû a tò kàsuŋi i.

20 Pilati la mpyi si Yesu cye yaha, lire e u à núr'a pi yíbe. 21 Ka pi i sêe maa jwo: «U kwòro
cige na! U kwòro cige na!»

22 Ka Pilati si núr'a jwumpe lwɔ́ tontanrewogo maa jwo: «Kapiini ndire ŋge nàŋ'à sàa pyi
bɛ? Mii nàha à ɲùŋɔ ta ŋkemu ku sí u pyi u bò mɛ. Lire e ke mii sí sòrolashiibii pyi pi u bwɔ̀n si
u cye yaha.»

23 Ka pi i núr'a sêe fànha na: «U kwòro cige na!» Ŋyɛ pi màhaŋ'à pa Pilati yyaha jà ke, 24 ka
u u ɲɛɛ maa pi ɲyii wuuni pyi.

25 Pi mpyi a Pilati ɲáare na u nàŋi ŋgemu cye yaha, mà li ta uru nàŋi mpyi a ɲyàhaŋguruguŋi
ná boore pyi ke, ka Pilati sí uru cye yaha. Nde pi à cya u á Yesu kyaa na ke, maa lire pyi pi
á.

Pi à Yesu kwòro cige na
(Macwo 27.32-56; Marika 15.21-41; Yuhana 19.17-30)

26 Mà sòrolashiibii yaha pi i ŋkɛ̀ɛge ná Yesu i taboŋke e, pi à círi ná nàŋi w'e u à yîri sige e, u
mɛge mpyi Simɔ, Sirɛni kànhe shin u mpyi u wi. Ka pi i Yesu kworokworocige kárama a tɛ̀gɛ
u ɲuŋ'i, maa u pyi u à taha Yesu fye e.

27 Supyikuruŋɔ nimbwɔhɔ mpyi a taha pi fye e na ŋkɛ̀ɛge mú. Cyeebii pìi na mpyi pi e,
nàvunŋke mpyi a pire pyi pi i myahii súu Yesu kurugo. 28 Ka Yesu si yyaha kêɛnŋɛ maa pire
cyeebii wíi maa jwo: «Zheruzalɛmu kànhe cyeebii, yii àha raa mɛɛ súu mii kurugo mɛ. Yii a
mɛɛ súu yii ná yii pyìibii kurugo. 29 Ŋaha kurugo yɛ cijiriŋyi yi ɲyɛ yi sàha pyìi si mà ɲya nta
raa ŋko mà pyìi kan pi à ŋwɔr'a ɲya mɛ, tèni là na ma, sùpyire sí n-pa raa ŋko, pire wuun'à
ɲwɔ. 30 Lire tèni i, sùpyire sí raa ŋko ɲaŋy'á “Yii cwo wuu ɲuŋ'i!” s'a ŋko mpògogil'á “Yii cɛɛg'à
wuu ɲwɔ tò†!” 31 Ŋaha kurugo yɛ pi aha ɲcyii karigii shiŋi pyi cipuruge na, ɲaha pi sí n-pyi
cíwage na yɛ‡?»

32 Pi mpyi na ŋkɛ̀ɛge ná kapimpyimii shuunni i si zà bò ná Yesu i mú.

33 Ŋyɛ pi à sà nɔ cyage k'e, pi maha kuru cyage mɛge pyi: «Ɲuŋkwɔɔge Cyage» maa Yesu
ná pire kapimpyiibii shuunniŋi kwòro ciyi na wani. Wà mpyi u kàniŋke na, u sanŋi sí ɲyɛ u
kàmɛni na.

34 Ka Yesu si jwo: «Tufooŋi, yàfa pi na, ɲaha na yɛ nde pi à pyi ke, pi ɲyɛ a li kapii cè mɛ.»

Lire kàntugo ka sòrolashiibii si ŋkyaanlwooni tè̀g'a u vàanɲyi táa piye na. 35 Shinɲyahara
mpyi a yyére wani marii wíi. Ka Yahutuubii yyaha yyére shiinbii si wá na Yesu fwɔ́hɔre
na: «U à sùpyire tà shwɔ, u uye shwɔ numɛ kɛ! Lire e wuu sí n-sìi n-cè na uru u ɲyɛ
Kile Niɲcwɔnrɔŋi.» 36 Ka sòrolashiibii mú si file u na ná lùtanhage e maa u fwɔ́hɔrɔ 37 maa
jwo: «Kampyi mu u ɲyɛ Yahutuubii saanŋi, maye shwɔ.» 38 Pi mpyi a yi sém'a tàra Yesu
kworokworocige nìɲyiŋi na na «YAHUTUUBII SAANŊI U ŊYƐ ŊGE.»

39 Ŋyɛ kapimpyiibii pi mpyi a kwòro ná Yesu i ke, ka uru wà si u faha maa jwo: «Mu ɲyɛ a
jwo na mu u ɲyɛ Kile Niɲcwɔnrɔŋi mà? Maye shwɔ, maa wuu shwɔ mú!» 40 Ka kapimpyiŋi
sanŋi si u shɛ̀rɛfooŋi cêɛge maa jwo: «Mu ɲyɛ na fyáge Kile na mà? Ko kuru yyefuge ninuge
e mu ná uru ɲyɛ! 41 Wuu pi ke, ŋke yyefuge ɲyɛ wuu niɲcyaga, ɲaha na yɛ kapiini wuu à pyi
ke, lire l'à ku nɔ wuu na. Ŋka ŋge nàŋi wi ke, u ɲyɛ a kapii pyi mɛ.»

42 U à puru jwo ke, maa Yesu ɲáare na: «Yesu, mu aha mpa ntɛ̀ɛn ma saanre tatɛɛnge e tèni
ndemu i ke, ma a yákili yaha na na.» 43 Ka Yesu si u pyi: «Sèeŋi na mii sí yi jwo mu á, niɲjaa
mu sí n-pyi ná mii i Arijinaŋi i.»

Yesu kwùŋi
(Macwo 27.45-56; Marika 15.33-41; Yuhana 19.28-30)

† **23:30** Oze 10.8 ‡ **23:31** Naha ŋke cyage e, Yesu a uye tàanna ná cipuruge e maa Yahutuubii tàanna ná cíwage e.

44 Cannŋke mpyi a nɔ ɲùŋɔ niŋi i, ka numpini si mpâl'a jyè kìni cyeyi puni i, mà tère pyi fo
mà nɔ canvyinge na. 45 Vàanŋke k'à tɛ̀g'a Kileɲaarebage táa mà pyi shuunni ke, ka kuru si
ɲcwɔn niŋke e.
46 Ka Yesu si jwo fànha na: «Tufooŋi, mii sí na múnaani yaha mu cye e!» U à yire jwo ke, ka
u múnaani si fworo u e.
47 Ɔrɔmu sòrolashiibii yyaha yyére shinŋi u mpyi wani tayyérege e ke, ur'à lire ɲya ke, ka u
u Kile pêe maa jwo: «Sèeŋi na, ŋge nàŋi mpyi a tíi!»
48 Sùpyire ti mpyi a pa cyire karigii tawiige e ke, ka pire puni nàvunŋɔ wuubii si núru na
ŋkɛ̀ɛge pi pyɛnyi i maa myahigii súu. 49 Yesu ceveebii ná cyeebii pi mpyi a taha Yesu fye e
mà yîri Galile kùluni i ke, pire puni mpyi a yyére tatɔɔnge e, maa ɲcyii karigii wíi tapyige e.

Yesu ntòŋi kani
(Macwo 27.57-61; Marika 15.42-47; Yuhana 19.38-42)

50-51 Yahutuubii kànhe mɛgɛ pi maha mpyi Arimati ke, nàŋi wà na mpyi na yîri kuru kànhe
na, u mɛge na mpyi Yusufu. U mpyi Yahutuubii yukyaala kuruŋke e. Uru nàŋi na mpyi sùpya
niɲcɛnŋɛ, maa ntíi. U sɔnŋɔre mpyi a taha Kile Saanre tèepani na. Yukyaala kuruŋke shiinbii
sanmpii mpyi a jwo a bɛ̂ kani ndemu na Yesu kyaa na maa li pyi ke, u ɲyɛ a ɲɛn'a jyè lire e
mɛ. 52 Maa ŋkàr'a sà Yesu buwuŋi ɲáare Pilati á, si sà ntò. 53 Pilati à ɲɛɛ ke, ka Yusufu si ŋkàr'a
sà Yesu buwuŋi tîrige kworokworocige na, maa u pwɔ vàanntoŋi w'e, mà sà ntò. Fanŋke e u
à sà Yesu tò ke, kuru mpyi a tùgo kafaaga ɲuŋ'i, bu mpyi na sàha ŋkwɔ̀ a tò kur'e mà ɲya mɛ.
54 Kuru canŋa nùmpanŋa mpyi na sí n-pyi cannɔŋke.
55 Cyeebii pi mpyi a Yesu tùug'a yîri fo Galile kùluni i mà pa ke, ka pire si ŋkàre ná Yusufu
e fanŋke na si sà Yesu buwuŋi sínniŋkanni ɲya fanŋke funŋke e. 56 Lire kàntugo ka pi i núr'a
kàre pyɛngɛ, maa sà sìnmɛ nùguntanga wumɔ ná wusuna yaa mà yaha. Cannɔŋk'à nɔ ke, mà
tàanna ná Yahutuubii Saliyaɲi i, ka pi i ŋɔ̀.

24

Yesu à ɲɛ̀ a fworo kwùŋi i
(Macwo 28.1-10; Marika 16.1-8; Yuhana 20.1-10)

1 Cibilaage canɲcyiige* ɲyɛ̀kwɔnge na, sìnmpe nùguntanga wumpe ná wusunaŋi pire
cyeebii mpyi a yal'a yaha ke, ka pi i yire lwɔ́ na ŋkɛ̀ɛge fanŋke na. 2 Kafaage ku mpyi a tɛ̀g'a
fanŋke ɲwɔ tò ke, pi à sà nɔ wani ke, ka pi i sà kuru ta k'à kùuŋkul'a láha fanŋke ɲwɔge na.
3 Ka pi i jyè fanŋke e maa wíi, ŋka pi ɲyɛ a Kafooŋi Yesu buwuŋi ɲya mɛ. 4 Ka li i pi bilibili.
Mà pi yaha pur'e, ka pi i mpâl'a nàmii shuunni ɲya pi à vàanvyinweeweere le mà yyére.
5 Ka pire cyeebii fyagara wuubii si niŋkure sín maa yyahayi cyígile ɲìŋke na. Ka pire nàmpii
shuunniŋi si jwo pi á: «Ŋaha na yii ɲyɛ na ɲyii shinŋi caa kwùubii shwɔhɔl'e yɛ? 6 U ɲyɛ naha
mɛ. U à ɲɛ̀ a fworo kwùŋi i. Jwumpe u mpyi a jwo yii á mà u yaha ná yii e Galile kùluni i ke,
yii funŋɔ cwo puru na. 7 U mpyi a jwo na "Fànha ki, Supyaŋi Jyaŋi u le kapimpyiibii cye e,
pi i u kwòro cige na. U kwùŋi canmpyitanrewuuni, u sí ɲɛ̀ n-fworo kwùŋi i."»
8 Pi à puru jwo a kwɔ̀ ke, ka cyeebii funɲyi si ɲcwo Yesu jwumpe niɲjwumpe na. 9 Ka pi i
yîri fanŋke na maa ŋkàr'a sà yi puni yyaha jwo cyelempyiibii kɛ ná niŋkinŋi ná pi shèrɛfeebii
sanmpii pun'á. 10 Cyeebii pi mpyi a kàre fanŋke na ke, pire pi mpyi: Mariyama u mpyi na
yîri Magidala kànhe e ke, uru ná Zhanɛ ná Yakuba nuŋi Mariyama mà bâra cyeebii piibɛrii
na. Pire cyeebii pun'à yîri fanŋke na, maa mpa jwumpe ninumpe jwo Yesu tùnntunmpil'á.
11 Ŋka pi mpyi na sônnɲi na ɲùŋɔ baa jwumɔ cyeebil'à jwo. Pi ɲyɛ a dá pu na mɛ. 12 Lire ná li
wuuni mú i, ka Pyɛri si yîri maa fê a kàre fanŋke na, maa sà jâara a wíi ku funŋke e. Lempe
kanni baare e, u ɲyɛ a yafyin ɲya mɛ. Ka li i u bilibili, ka u u núr'a kàre pyɛngɛ.

Yesu à uye cyêe u fyèɲwɔhɔshiinbii pìi shuunni na, pi i ŋkɛ̀ɛge Emayusi kànhe e
(Marika 16.12-13)

13 Kuru cannŋke ninuge e, Yesu fyèɲwɔhɔshiinbii pìi shuunni mpyi na ŋkɛ̀ɛge kànhe kà na,
kuru kànhe mɛge na mpyi Emayusi. Ku ná Zheruzalɛmu kànhe laage mpyi a tòro culumɛtirii
kɛ ná shuunni na mɛ. 14 Karigii cyi mpyi a pyi lire tèni i ke, pi mpyi na cyire puni yu piy'á,
na ŋkɛ̀ɛge. 15 Mà pi yaha jwumpe na piye shwɔhɔl'e, ka Yesu yabiliŋi si file pi na, maa kuni
bínni ná pi e. 16 Pi mpyi na Yesu ɲaa, ŋka l'à pyi mu à jwo yaage kà k'à para pi yyaha na, mà
pi pyi pi ɲyɛ a jà a u cè mɛ.
17 Ka Yesu si pi yíbe: «Ŋaha shi yii na yu, na ŋkɛ̀ɛge amɛ yɛ?» Ka pi yyetanha wuubii si yyére.
18 Ŋge mɛge ku mpyi pi e Kilopasi ke, ka uru si jwo: «Karigii cyi à pyi numɛ Zheruzalɛmu i
ke, mu kanni baare e, sùpya ɲyɛ a sìi Zheruzalɛmu i cyi cèmbaa mɛ.»
19 Ka Yesu si pi yíbe: «Ŋaha shi k'à pyi yɛ?» Ka pi i u pyi: «Kile tùnntunŋi Yesu u mpyi a yîri
Nazarɛti kànhe e, ná Kile mpyi a fànha le u jwumpe ná u kapyiiŋkil'e sùpyire ɲyii na ke, nde

* **24:1** Yahutibil'á cibilaage canɲcyiige ku ɲyɛ káriŋi.

l'à u ta ke, lire kɛ! 20 Wuu Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii ná wuu yyaha yyére shiinbil'à u le
cye e, pi à u kwòro cige na a bò. 21 Wuu mpyi na sônŋi na uru u sí n-pa Izirayɛli shiinbii
ɲùŋɔ wwû bilere e. Ŋka u à kwû ke, cyi canmpyaa taanre u ɲyɛ ŋge. 22 Wuu kuruŋke e,
cyeebii pìl'à pa jwumpe pà jwo wuu á, mpemu p'à sàa wuu bilibili sèe sèl'e ke. Ŋyège na, pi
à sôl'a kàre u fanŋke na, 23 maa mpa wuu pyi na pire ɲyɛ a sà u buwuŋi ta wani mɛ, na pir'à
Kile mɛ̀lɛkɛɛbii pìi ɲya, ka pire mɛ̀lɛkɛɛbii si yi jwo pir'á na Yesu à ɲɛ̀ a fworo kwùŋi i. 24 Bà
cyeebil'à yi jwo wuu á mɛ, wuu shɛ̀rɛfeebii pìi mú à shà fanŋke na, mà sà yi ta amuni, ŋka
pire mú ɲyɛ a u ɲya mɛ.»
25 Ka Yesu si pi pyi: «Yii yákili baafeebii, yii dama ɲyɛ a táan Kile tùnntunmpii jwumpe na
mà dɛ! 26 Lire kyaalaŋkanni na, bà Kile Niɲcwɔnrɔŋi mpyi a yaa u kyaala u u nta a jyè Kile
sìnampe e mà?»
27 Lire kàntugo mà lwó Kile tùnntunŋi Musa sémɛbii na, mà sà nɔ fo Kile tùnntunmpii
sanmpii puni sémɛbii na, jwumpe p'à sémɛ u kyaa na pire sémɛbil'e ke, ka u u puru yyaha
jwo pi á.
28 Kànhe na pi mpyi na ŋkèɛge ke, pi à sà nɔ kuru na ke, ka Yesu si uye pyi mu à jwo u ko
raa ntùuli s'a ŋkèɛge yyaha yyére. 29 Ka pi i u ɲáare na u àha ŋkàre mɛ, na numpilage na ŋko
raa wwùu. Ka u u jyè pyɛnge e maa ntɛ̀ɛn wani ná pi e. 30 Tèni i pi à pa ŋkwûulo s'a lyí ke,
ka u u bwúuruŋi lwó, maa fwù kan Kile á, maa u kwɔ̀n kwɔ̀n a kan pi á. 31 Lir'à pyi ke, ka pi
yákilibii si múgo, ka pi i ɲcè na Yesu wi. Lire kàntugo ka u u mpâl'a pînni pi na.
32 Ka pi i wá na yi yu piy'á na: «Tèni i u mpyi na Kile Jwumpe Semɛŋi yyaha yu wuu á kuni
na ke, wuu funɲyi mpyi a táan sèe sèl'e dɛ!» 33 Ka pi i ntíl'a yîri, maa núr'a kàre Zheruzalɛmu
kànhe e, mà sà cyelempyiibii sanmpii kɛ ná niŋkinŋi ná pi shèrɛfeebii ta pi à bínni. 34 Ka pire
cyelempyiibii si jwo pi á na Kafooŋi Yesu à ɲɛ̀ nàkaana baa, na Simɔ yabiliŋ'à u ɲya!
35 Ŋyɛ nde l'à mpii shiin shuunniŋi ta mà pi niŋkaribii yaha ke, ná pyiŋkanni na pi à Yesu
cè, tèni i u à bwúuruŋi kwɔ̀n kwɔ̀n mà kan pi á ke, ka pi i yire puni yyaha jwo.

Yesu à uye cyêe u cyelempyiibii na
(Macwo 28.16-20; Marika 16.14-18; Yuhana 20.19-23; Kapyiiŋkii 1.6-8)

36 Mà cyelempyiibii yaha puru jwumpe na, ka pi i mpâl'a Yesu niɲjyereŋi ɲya piye
shwɔhɔl'e. Ka u u jwo: «Kile u yyeɲiŋke kan yii á.» 37 Ka pi i fyá fo mà tatɛɛngɛ fô piye na,
ɲaha na yɛ pi mpyi na sônŋi na buŋi wà fwɔ̀ngɔ pir'à ɲya. 38 Ka Yesu si pi pyi: «Ŋaha na yii
ɲyɛ na fyáge bɛ? Ŋaha k'à nte sɔ̀nŋɔre shiŋi tîrige yii funŋ'i yɛ? 39 Yii na kantahigii ná na tooyi
wíi, yii i ɲcè na mii wi. Yii bwɔ̀n na na a wíi, bufwɔɔngɔ ɲyɛ na mpyi ná cyere ná kaciiy'i mii
fiige mɛ.» 40 Mà u yaha puru jwumpe na, u à u kantahigii ná u tooyi cyêe pi na.
41 Pi mpyi a dá Yesu ɲɛ̀ŋi na mɛ, ɲaha na yɛ u ɲɛ̀ŋi mpyi a pi funɲyi táan fo mà pi bilibili.
Ka Yesu si pi yíbe: «Yalyige na wá naha yii á la?» 42 Ka pi i fyafwɔgɔ kan u á. 43 Ka u u ku shwɔ
a kyà pi ɲyii na. 44 Maa jwo: «Tèni i mii mpyi ná yii e ke, mii à yi jwo yii á na yaaga maha
yaaga k'à sémɛ mii kyaa na MusaSaliyaŋi ná Kile tùnntunmpii sanmpii sémɛbii ná Zaburu
sémɛŋi i ke, cyire pun'à yaa cyi tòro cyi jwuŋkanni na.»
45 Ŋyɛ u à yire jwo ke, maa pi yákilibii múgo, bà pi si mpyi si Kile Jwumpe Semɛŋi ɲwɔhe
cè mɛ. 46 Maa núr'à jwo pi á: «L'à sémɛ amuni na Kile Niɲcwɔnrɔŋi sí n-kyérege n-bò, ŋka u
kwùŋi canntanrawoge u sí ɲɛ̀. 47 Na mà lwó Zheruzalɛmu kànhe na, Jwumpe Nintanmpe sí
n-jwo u mɛge na supyishiŋi pun'á, na pi pi toroŋkanni kɛ̂ɛnŋɛ pi i láha kapegigii na, bà Kile
si mpyi si cyi yàfa pi na mɛ. 48 Ŋyɛ kyaa maha kyaa mii à pyi ke, yii à cyire puni ɲya tapyige
e, yii a cyi yu yii a mâre. 49 Yii tɛ̀ɛn Zheruzalɛmu i, mii Tuŋi Kile à sífente ntemu ɲwɔmɛɛ lwó
ke, fo mii aha tire tîrige yii ɲuŋ'i tèni ndemu i ke.»

Yesu à kò a dùgo nìŋyiŋi na
(Marika 16.19-20; Kapyiiŋkii 1.9-11)

50 Lire kàntugo ka Yesu si ŋkàre ná u cyelempyiibil'e Bɛtani kànhe taan. Pi à sà nɔ wani
ke, ka u u u cyeyi yîrige, maa jwó le pi á. 51 Mà u yaha u u dùbabii leni pi á, u à kò a yîri
pi shwɔhɔl'e mà kàre nìɲyiŋi na. 52 Ka cyelempyiibii si wá na u kêre. Pi à kwɔ̀ ke, ka pi
funntanga wuubii si núr'a kàre Zheruzalɛmu kànhe e.
53 Canŋa maha canŋa pi mpyi maha piye bínnini Kileɲaarebage e, marii Kile kêre.

Yuhana Jwumpe Nintanmpe Jwuŋkanni

Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè séɱɛŋi funŋɔ jwumpe e ke

Yuhana à mpe jwumpe séɱɛ, bà pu lógofeebii si mpyi si dá li na na Yesu u ɲyɛ Kile Niɲcwɔnrɔŋi ná Kile Jyaŋi mɛ (20.30-31). Yesu ɲwɔjwumpe ná u kapyiiŋkii ɲwɔhe k'à ŋwɔhɔ ke, Yuhana à cyaga yaha sèl'e kur'á.

Séɱɛŋ'à táa tatɛɛnyɛ shuunni. Tatɛɛnge niɲcyiige na Yesu kakyanhala karigii cyìi baashuunni kyaa yu (1--12). Cyi na yiri kacyeeŋkii, ɲaha kurugo yɛ cyi à li cyêe na Kile Jyaŋi u ɲyɛ Yesu. Yesu ná mpii pi à bínn'a tɛ̀ɛn jwumɔ na ke, ŋke cyage na yu lire kyaa na mú, mu à jwo u ná Yahutuubii Kile kuni yyaha yyére shinŋi (3) u ná Samari shiinbii cwoŋi (4) u ná yampii (5--9).

Kàlaŋi Yesu ɲyɛ na ŋkaan ke, ur'à li cyêe na uru u ɲyɛ:

Ŋjyìŋi u à yîri nìŋyiŋi i ke
Mpànahaŋi niɲcɛnŋi
Diŋyɛŋi bɛ̀ɛnmpe
Tajyiɲwɔge
Kuni i wà sí n-jà nɔ Kile yyére ke
Sèeŋi
Ŋge u maha kwùubii ɲɛ̀ni ke
Ŋge u maha shìŋi niŋkwombaaŋi kaan ke.

Lire cyèeŋkanni na, Yesu à uye cyêe diŋyɛŋi puni na.

Séɱɛŋi tatɛɛnge shɔnwoge na yu Yesu vworoŋi kyaa na diŋyɛŋi i, s'a ŋkɛ̀ɛge Tufooŋi Kile yyére (13--21). Yesu na yu ná u cyelempyiibii kɛ ná shuunniŋi i maa pi yɛrɛge mà yyaha tíi ná u tèefworoni i pi shwɔhɔl'e (13--16). Yesu à u Tuŋi Kile ɲáare u cyelempyiibii kyaa na, maa pi le u cye e (17).

Kàntugo yyére, Yahutuubii Kile kuni yyaha yyére shiinbil'à u cû, ka pi i u bò kworokworocige na, maa u buwuŋi tò (18--19). Lire ɲwɔhe na, ka u u ɲɛ̀ a fworo kwùŋi i maa uye cyêe u cyelempyiibii na (20--21).

Yesu na mpyi Yahutu, u cyelempyiibii mú sí mpyi Yahutuu, ŋka Yesu kyaa mpyi a pɛn Yahutuubii ɲùŋufeebil'á. Kile Saliyaŋi cyelentiibii ná Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii pi mpyi Yesu zàmpɛɛnbii.

Yuhana séɱɛŋi ɲyɛ na Yesu ziŋi ná u nàŋkocyɛɛre kyaa yu mɛ. Ŋka u à yi fíniŋ'a jwo na Kile Jwumpe pu ɲyɛ Yesu, puru ná Kile u à wwɔ̀ fo tasiige e. Yesu cye kurugo, Kile à pa ntɛ̀ɛn sùpyire shwɔhɔl'e. Lire pyiŋkanni na, ti sí n-jà n-pyi Kile pyìi. Mà Yesu yaha ɲìŋke na, u à sénmɛg'a wwɔ̀ ná Tufooŋi i maa u tùnnture pyi. Shin maha shin u na Kile caa ke, urufoo sí n-jà u cè Yesu cye kurugo.

Kile Jwumpe à pyi sùpya

1 Mà jwo diŋyɛŋi u sìi ke, Jwumpe mpyi wani mà mɔ. Pu mpyi ná Kile e. Puru Jwumpe
pu mpyi Kile yabiliŋi. 2 Ŋge u ɲyɛ puru Jwumpe ke, u mpyi wani ná Kile e, mà jwo diŋyɛŋi
u sìi ke. 3 Uru cye kurugo Kile à yaayi puni dá. Yaaga maha yaaga k'à dá ke, kuru kà ɲyɛ a
dá u baa mɛ. 4 Ur'e shìŋi niŋkwombaaŋ'à fworo, uru u maha bɛ̀ɛnmpe kaan sùpyir'á. 5 Puru
bɛ̀ɛnmpe na ɲî numpini i, ŋka numpini ɲyɛ a jà pu na mɛ*. 6 Tèni là à pa nɔ, ka Kile si nàŋi
wà pyi u tùnntunŋɔ, u mɛge na mpyi Yuhana. 7 U à pa mpa a bɛ̀ɛnmpe kyaa yu, bà sùpyire
puni si mpyi si dá pu na u jwumpe cye kurugo mɛ. 8 Uru yabiliŋi bà u mpyi puru bɛ̀ɛnmpe
mɛ, u mpyi a pa si mpa pu kyaa jwo kanna. 9 Ŋge u mpyi bɛ̀ɛnmpe sèesee wumpe ke, ur'à pa
diŋyɛŋi i mpa bɛ̀ɛnmpe kan sùpyir'á.
10 U mpyi diŋyɛŋi i, diŋyɛŋ'à dá u cye kurugo, lire ná li wuuni mú i, diŋyɛŋi sùpyir'à u cyé.
11 U à pa u yabiliŋi shiinbii yyére, pi ɲyɛ a ɲɛɛ u na mɛ. 12 Ŋka mpii pi à ɲɛɛ u na maa dá u
mɛge na ke, u à kuni kan pire pun'á pi pyi Kile pyìi. 13 Pi ɲyɛ a Kile pyìfente ta sùpyire woore
taŋkanni na mɛ. Pi ɲyɛ a ta nɔ ná u cwo pyìi taŋkanni na mɛ. Sùpya ɲyii kyaa bà l'à pi pyi
amuni mɛ. Ŋka Kile yabiliŋi u à ɲɛɛ maa pi pyi u pyìi.
14 Ŋyɛ puru Jwumpe à pa mpyi sùpya, maa ntɛ̀ɛn wuu shwɔhɔl'e mà tère pyi. Wuu à u
pèente ɲya. Uru u ɲyɛ Jyafooŋi niŋkinŋi mà fworo Tufooŋi Kile e ke, ur'e tire pèente ɲyɛ. Uru
u à ɲwɔ wuu na sèl'e, maa sèeŋi cyêe wuu na.
15 Ŋyɛ Yuhana à Yesu kyaa jwo. U à jwo fànha na: «Ŋge kyaa mii mpyi a jwo na u sí n-kwɔ̀
n-pa mii kàntugo ke, ur'à fànha tò mii na, ɲaha na yɛ mà jwo mii u si ke, u mpyi wani mà
kwɔ̀.»

---

* **1:5** Pìi maha jwo: «Puru bɛ̀ɛnmpe na ɲî numpini i, ŋka numpini ɲyɛ a ɲɛɛ pu na mɛ.»

16 U à ɲwɔ wuu na sèl'e maa kacɛnni là tɛ̀g'a kacɛnni là fûnŋɔ wuu á†. 17 Yii li cè, Kile mpyi a
u Saliyaŋi kan Musa cye kurugo, numɛ u à ɲwɔ wuu na maa sèɛŋi cyêe wuu na Yesu Kirisita
cye kurugo. 18 Sùpya sàha ŋkwɔ̀ a Kile ɲya a ɲya mɛ. Ŋka Jyafooŋi niŋkinŋi u ɲyɛ Kile yabiliŋi,
maa mpyi Tufooŋi Kile taan ke, uru u à Kile pyiŋkanni cyêe wuu na.

Pi na Yuhana yíbili uye kyaa na
(Macwo 3.1-12; Marika 1.1-8; Luka 3.1-18)

19 Ŋyɛ Yahutuubii ɲùŋufeebil'à sáragawwuubii pìi ná Levi tùluge shiinbii pìi yîrige
Zheruzalɛmu kànhe e mà tun Yuhana á, pi sà u yíbe na jofoo u ɲyɛ u wi yɛ? 20 Pi à u yíbe
ke, u ɲyɛ a yaaga ŋwɔhɔ pi na mɛ, u à tíl'a jwo pi á: «Mii bà u ɲyɛ Kile Niɲcwɔnrɔŋi mɛ.» 21 Ka
pi i u yíbe: «Jofoo sí u ɲyɛ mu yɛ? Mu u ɲyɛ Kile tùnntunŋiEli la?» Ka Yuhana si pi pyi: «Ɔnhɔ,
uru bà u ɲyɛ mii mɛ.» Ka pi i núr'a u pyi: «Kile tùnntunŋi wuu na sigili ke, uru u ɲyɛ mu la‡?»
Ka u u núr'a jwo: «Ɔnhɔ.» 22 Ka pi i ŋkànha a jwo: «Jofoo sí u ɲyɛ mu yɛ? Yà jwo wuu á, wuu
sà jwo wuu tunveebil'á. Jofoo mu yabiliŋi na maye sônnji yɛ?» 23 Ka Yuhana si pi ɲwɔ shwɔ
ná Kile tùnntunŋi Ezayi ɲwɔjwumpe e na:
«Mɛjwul'à fworo síwage e fànha na
"Yii kuro nintiile yal'a yaha Kafooŋi mɛɛ na."
Ŋyɛ mii Yuhana u ɲyɛ ná lire mɛjwuuni i§.»
24 Sùpyire ti mpyi a tun Yuhana yyére ke, Farizhɛɛnbii pìi na mpyi ná pi e. 25 Ka pire si núr'a u
yíbe: «Mu bà u ɲyɛ Kile Niɲcwɔnrɔŋi mɛ, mu ɲyɛ Eli mɛ, mu sí ɲyɛ Kile tùnntunŋi niziginji mɛ,
ka ɲaha si mu ta mu u sùpyire batizeli yɛ?» 26 Ka Yuhana si pi pyi: «Mii na sùpyire batizeli
lwɔhe e kanna. Yii shwɔhɔl'e, nàŋi wà na ɲyɛ wani, yii ɲyɛ a u cè mɛ, 27 uru sí n-pa mii
kàntugo, ŋka mii ɲùŋk'à cyérɛ u tanhaɲyi mɛɛre zànhaŋi i u tooyi na*.»
28 Cyire karigil'à pyi Bɛtani kànhe e, Zhurudɛn baŋi kàntugo. Kuru cyage e, Yuhana mpyi
na sùpyire batizeli.

Yesu u ɲyɛ Kile Mpabilini

29 Kuru canŋa nùmpanŋa, Yuhana à Yesu ɲya u u sì u yyére ke, maa jwo sùpyir'á: «Yii wíi,
Kile Mpabilini li ɲyɛ nde, lire li sí n-pa diɲyɛ sùpyire kapegigii yàfa ti na. 30 Uru kyaa mii
mpyi a fyânha a jwo yii á, tèni i mii à jwo "Nàŋi wà na ma mii kàntugo, ŋka u à pêe mii na,
maa mpyi mii yyaha na, ɲaha na yɛ mii à si mà u ta." 31 Mii yabiliŋi mpyi a cè na uru wi mɛ.
Ŋka mii à pa mpa a sùpyire batizeli lwɔhe e, bà Izirayɛli shiinbii si mpyi si u cè mɛ.»
32 Puru kàntugo, mpe Yuhana à jwo: «Mii à Kile Munaani ɲya l'à yîri nìɲyiŋi na
mpánmpɔrɔgɔ fiige, mà pa ntɛ̀ɛn Yesu na. 33 Mii yabiliŋi mpyi a u cè mɛ. Ŋka ŋge u à mii
tun mii u pa a sùpyire batizeli lwɔhe e ke, uru u à yi jwo mii á na mii aha bú Kile Munaani
ɲya l'à tîg'a pa ntɛ̀ɛn ŋgemu na ke, uru u sí raa sùpyire batizeli ná Kile Munaani i. 34 Mii à li
ɲya li jwuŋkanni na. Lire e mii à jwo sùpyir'á na "Ŋge nàŋi u ɲyɛ Kile Jyaŋi†."»

Yesu cyelempyiibii niɲcyiibii

35 Kuru canŋa nùmpanŋa, Yuhana mpyi a yyére wani ná u cyelempyiibii pìi shuunni i.
36 Ka u u Yesu nintoroŋi wíi, maa jwo: «Yii wíi, Kile Mpabilini li ɲyɛ nde!»
37 Yuhana cyelempyiibii mpii shuunniŋ'à puru jwumpe lógo ke, maa ntaha Yesu fye e.
38 Yesu à yyahe kɛ̂ɛnŋ'a wíl'a pi ɲya pi à taha uru fye e ke, maa pi yíbe: «Ŋaha yii na ɲcaa yɛ?»
Ka pi i u pyi: «Arabi (lire ɲwɔhe ku ɲyɛ cyelentuŋi) taa mu à tîrige ke?» 39 Ka u u pi pyi: «Yii a
ma, yii sí ku ɲya.» Ka pi i ŋkàre ná u e, maa sà pyɛnge ɲya, maa ntɛ̀ɛn wani. Canvyinge tèni
li mpyi li li, ka pi i canmpaange pyi ná u e.
40 Mpii nàmbaabii shuunniŋi pi mpyi a Yuhana jwumpe lógo, maa ntaha Yesu fye e ke, pire
wà mɛge na mpyi Andire, Simɔ Pyɛri sìɲɛɛŋi. 41 Ka Andire si ntíl'a kàr'a sà u sìɲɛɛŋi Simɔ cya
a ɲya, maa yi jwo u á: «Wuu à Masiyaŋi ɲya.» (Lire ɲwɔhe ku ɲyɛ Kile Niɲcwɔnrɔŋi.) 42 Maa
ntíl'a tòro Simɔ yyaha na mà kàre Yesu yyére. Pi à sà nɔ u na ke, ka Yesu si wá na Simɔ wíi maa
ŋkwɔ̀ a jwo: «Mu u ɲyɛ Simɔ, Yuhana jyaŋi, pi sí n-pa a mu yiri Sefasi.» (Girɛkiibii shɛɛnre e,
pi maha jwo: «Pyɛri».)

Filipi ná Natanayɛli à taha Yesu fye e

43 Kuru canŋa nùmpanŋa, ka Yesu si yîri na ŋkɛ̀ɛge Galile kùluni i, mà bê ná Filipi i, maa u
pyi: «Taha na fye e!» 44 Filipi na mpyi Bɛtisayida kànhe shin. Andire ná Pyɛri kànhe ku ɲyɛ
kuru mú. 45 Filipi à sà Natanayɛli ɲya ke, maa u pyi: «Nàŋi kyaa Kile tùnntunŋi Musa à jwo
u Saliyaŋi séməŋi i, ná Kile tùnntunmpii sanmpii mú à u kyaa jwo ke, wuu à u ɲya. U à yîri

† **1:16** Pìi maha jwo: «Wuu à kacɛnni là ta là kàntugo.» ‡ **1:21** Yahutuubii mpyi na Kile tùnntunŋɔ sigili ŋgemu u ɲyɛ
Musa fiige ná u mpyi na sí n-pa tèrigii nizanŋkil'e ke. Pìi mpyi na sônnji na uru Kile tùnntunŋi u sí n-pyi Kile Niɲcwɔnrɔŋi
(Duterenɔmu 18.15-18; Kapyiinkii 3.22). § **1:23** Ezayi 40.3 * **1:27** Yahutuubii mpyi maha pi nàmpwuunbii tanhaɲyi
mɛɛre sànha, maa pi tooyi jyé. Pi bilibii pi mpyi maha lire pyi. Pi nàmpwuunbii sunmage shwoŋkanni li mpyi lire. † **1:34**
Sémɛbii pìi maha jwo: «Kile Niɲcwɔnrɔŋi».

Nazarɛti kànhe e, u mɛge ɲyɛ Yesu, Yusufu jyaŋi.» 46 Ka Natanayɛli si jwo: «Yacɛnŋɛ sí n-sìi
n-jà n-fworo Nazarɛti‡ i la?» Ka Filipi si u pyi: «Ta ma wuu u shà, mu yabiliŋi sí n-sà ɲya.»
47 Yesu à Natanayɛli ɲya u u sì u á ke, maa jwo: «Ŋge à sìi Iziraiyɛli shinŋi yabiliŋi, ɲaha na
yɛ u funŋk'à sàa fíniŋɛ.» 48 Ka Natanayɛli si jwo: «Taa mu à mii cè ke?» Ka Yesu si u pyi: «Mii
mpyi a mu ɲya fizhiye cige§ ɲwɔh'i, maa mu cè, ka Filipi si nta a mu yyere.» 49 Ka Natanayɛli
si jwo: «Cyelentuŋi, Kile Jyaŋi u ɲyɛ mu, Izirayɛli Saanŋi.» 50 Ka Yesu si u pyi: «Bà mii à mu
pyi na mii à mu ɲya fizhiye cige ɲwɔh'i mɛ, lire kanni kurugo mu à dá mii na la? Mu sí n-pa
karigii cyiibɛrɛ ɲya ɲcyiimu cyi à pêe nintoroni na ke!» 51 Maa núr'a jwo: «Sèeŋi na mii sí
n-sìi yi jwo yii á, canŋka yii sí n-kwɔ̀ nìɲyiŋi ɲya u à múgo, si Kile mèlɛkɛɛbii ɲya pi i dùru na
ntîri Supyaŋi Jyaŋi ɲuŋ'i*.»

2

Yesu à lwɔhɔ kêɛnŋ'a pyi ɛrɛzɛn sinmɛ

1 Ŋyɛ canmpyaa shuunn'à tòro, ka pi i wá na cikwɔnrɔ pyi Kana kànhe e, Galile kùluni i.
Yesu nuŋi na mpyi wani tire cikwɔɔnre cyage e. 2 Yesu ná u cyelempyiibii mpyi a yyere
wani. 3 Ŋyɛ mà pi yaha cikwɔɔnre múguroŋi na, ka ɛrɛzɛn sinmpe si mpa ŋkùuŋɔ. Ka Yesu
nuŋi si yi jwo u á: «Pi sinmp'à kwɔ̀.» 4 Ka Yesu si u pyi: «Nufooŋi, mii à mu ɲáare, ma hà ma
ɲwɔge le na karigil'e mɛ. Tèni sàha ŋkwɔ̀ a nɔ mii á mɛ.»
5 Ŋyɛ ka u nuŋi si yi jwo báarapyiibil'á: «U aha mpa kyaa maha kyaa jwo yii á ke, yii i lire
pyi.»
6 Lir'à cwoyo baani ta wani. Yahutuubii mpyi maha piye jyíi na fíniŋɛ ná yire cwoyi lwɔhe
e, mà tàanna ná pi Kile kuni i. Lwɔhe litirii ŋkuu (100) fiige mpyi maha jyè yire cwoyi niŋkin
niŋkinŋi i. 7 Ka Yesu si báarapyiibii pyi: «Yii ɲje cwoyi ɲî ɲî lwɔhe na.» Ka pi i yi ɲî fo mà nɔ yi
ɲwɔyi na.
8 Lire kàntugo ka Yesu si pi pyi: «Yii kà kwó numɛ, yii sà ŋkan cikwɔɔnre ɲjyìŋi táafooŋ'á.»
Ka pi i sà kà kan u á. 9 Ka ɲjyìŋi táafooŋi si lwɔhe bya a wíi, mà ku ta ɛrɛzɛn sinmɛ, u sí ɲyɛ
a pu tayirige cè mɛ. Ŋka báarapyiibii pi mpyi a lwɔhe kwó ke, pire mpyi a pu tayirige cè. Ka
u u ntíl'a cifɔnŋi pooŋi yyere, 10 maa yi jwo u á: «Sùpyire puni maha fyânha a ɛrɛzɛn sinmpe
nintanmpe kan pu byafeebil'á, pi aha niɲyahama bya, mpe pu ɲyɛ pu ɲyɛ a táan amuni mɛ,
puru maha nta a kan pi á. Ŋka mu wi ke, ɛrɛzɛn sinmpe nintanmpe mu à yaha kàntugo!»
11 Ŋyɛ lire l'à pyi kyaa niɲcyiile, mà li cyêe na Yesu na ɲyɛ kakyanhala sùpya. Lir'à pyi
Kana kànhe e, Galile kùluni i. Lire pyiŋkanni na, Yesu à u sífente cyêe sùpyire na, ka u
cyelempyiibii si dá u na. 12 Lire kàntugo Yesu ná u nuŋi ná u cìnmpyiibii ná u cyelempyiibil'à
kàre Kapɛrɛnamu kànhe e. Pi ɲyɛ a mɔ wani mɛ.

Yesu à cwɔ̀hɔmpii kòr'a yige Kileɲaarebage ntàani na
(Macwo 21.12-13; Marika 11.15-17; Luka 19.45-46)

13 Nyɛ Yahutuubii bilereŋkwoŋi kataanni mpyi a byanhara. Ka Yesu si ŋkàre Zheruzalɛmu
kànhe e, 14 mà sà sùpyire ta ti i nìiyɛ ná mpàa ná kùmpanhii pérɛli Kileɲaarebage ntàani na,
wyérɛfaabii nintɛɛnbii na mpyi wani mú*.
15 Ka u u mɛɛrɛ pyi kàsoro mà tè̀g'a pi puni kòr'a yige Kileɲaarebage ntàani na, maa pi
mpàabii ná pi nìiyi kòrɔ, maa wyérɛfaabii wyérɛŋi lwó a wu, maa pi tàbalibii ŋɔɔŋ'a cyán
cyán. 16 Maa jwo sanmpanmpɛrɛbil'á: «Yii ɲje yaayi lwó a yige naha, yii àha na Tuŋi bage
kêɛnŋɛ mpyi yapɛrɛmbaga mɛ.» 17 Yesu à lire pyi ke, ka u cyelempyiibii funŋɔ si ɲcwo
li na na l'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i na: «Mu bage kani na mii súuge naŋkyaan fiige†.»
18 Ka Yahutuubii ɲùŋufeebii si Yesu yíbe: «Kakyanhala kani ndi mu sí n-pyi n-cyêe wuu na,
wuu u ɲcè na ɲcyii karigii puni mpyiŋi kun'à kan mu á yɛ?» 19 Ka Yesu si pi pyi: «Yii ŋke
Kileɲaarebage jya, mii sí ku núruŋɔ n-faanra canmpyaa taanre funŋ'i!» 20 Ka pi i jwo: «Ei!
Pi à yyee beeshuunni ná baani pyi ŋke Kileɲaarebage vaanraŋi na. Jofoo niŋkin u ɲyɛ mu,
si ŋkwɔ̀ mpa ku faanra ŋkwɔ̀ canmpyaa taanre funŋ'i yɛ?»

---

‡ **1:46** Nazarɛti na ɲyɛ kànbilere ndemu li ɲyɛ wà mpyi a li le ɲjire e mɛ. Wà mpyi na sí Yesu le ɲjire e u tasege e mɛ.

§ **1:48** Fizhiye cige»: kuru cige ŋkéɲyi mpyi a lyêele na ŋko raa bwùun ɲìŋke na. Kuru cige ɲwɔh'i Yahutuubii mpyi maha sì na pi funŋyi caa Kile jwumpe na, maa Kile ɲáare, maa Kile Jwumpe Semɛŋi kâlali.

* **1:51** Yesu cye kurugo, u cyelempyiibii sí Kile sìnampe ɲya, bà Yakuba à pu ɲya ŋɔɔge e, tèni i u à katanŋacyiinni ɲya l'à sín ɲìŋke na maa sà sín kileŋi na mɛ (Zhenɛzi 28.12).

* **2:14** Yahutuubii pi mpyi maha yîri cyeyi yabɛre e ke, wyérɛfaabii mpyi maha pire wyérɛŋi fare Kileɲaarebage wuŋi na. Lire pyiŋkanni na, wyérɛŋwɔge ku mpyi a yaa k'a sârali Kileɲaarebage e ke, pi mpyi maha jà a kuru sâra, maa núr'a jà a ntègɛ pyi. Yatɔɔre ti maha yaa ti jà a pyi sáraga ke, pérɛmpyiibii mpyi maha tire pérɛli pir'á. Pi mpyi maha ti lwɔɔre dùrugo.

† **2:17** Zaburu 69.10

21 Ŋka Kileɲaarebage kani Yesu à jwo ke, u yabiliŋi cyeere kyaa u mpyi na yu. 22 Ɲyɛ Yesu
à pa ɲɛ̀ a fworo kwùŋi i ke, ka li i ntîge u cyelempyiibii funŋ'i na Yesu mpyi a ŋke cyage jwo.
Ka pi i dá Kile Jwumpe Semɛŋi ná Yesu ɲwɔjwumpe na.
23 Tèni i Yesu mpyi Zheruzalɛmu i Yahutuubii bilereŋkwoŋi kataanni na ke, shinɲyahara
à u kakyanhala karigii ɲya, ka cyire si pi pyi pi à dá u na. 24 Yesu mpyi a pi puni zòompii cè,
lire kurugo u mpyi a dá pi na mɛ. 25 U à shin maha shin funŋɔ kani cè, lire kurugo ɲùŋɔ sàha
mpyi sùpya u à u supyiɲɛɛŋi yu u á mɛ.

3

Kile Munaani maha shìŋi niŋkwombaaŋi kaan

1 Farizhɛnŋi wà na mpyi wani, u mɛge na mpyi Nikodɛmu, maa mpyi Yahutuubii ɲùŋufoo.
2 Canŋka numpilage e, u à kàre Yesu á maa sà yi jwo u á: «Cyelentuŋi, wuu à li cè na Kile à mu
yaha a pa, mu u mpa a wuu kâlali, ɲaha na yɛ kakyanhala karigii mu na mpyi ke, wà sì n-jà
cyire pyi ná Kile ɲyɛ a sìi ná urufol'e mɛ.» 3 Ka Yesu si u pyi: «Sèeŋi na mii sí n-sìi yi jwo mu
á, sùpya sì n-jà n-jyè Kile Saanre e, ná u ɲyɛ a núr'a si nìɲyiŋi na mɛ.» 4 Ka Nikodɛmu si jwo:
«Sùpya ká lyɛ a kwɔ̀, di u sí núru n-si sahaŋki yɛ? Wà sí n-jà núru u nuŋi funŋke e si si la?»
5 Ka Yesu si u pyi: «Sèeŋi na mii sí n-sìi yi jwo mu á, shin maha shin ká mpyi u ɲyɛ a si
lwɔhe ná Kile Munaani fànhe e mɛ, uru sì n-sìi n-jà n-jyè Kile Saanre e mɛ. 6 Ŋgemu ká si
sùpyii siŋkanna na ke, urufoo na ɲyɛ shintiiwe, ŋka ŋgemu ká si Kile Munaani síŋi i ke, Kile
Munaani na ɲyɛ urufol'e. 7 Mii à jwo na yii núr'a si nìɲyiŋi na ke, lire kà ma kàkyanhala mɛ.
8 Cyage k'à táan kafɛɛg'á ke, wani ku maha fwu na ŋkɛ̀ɛge, mu maha ku fwɔfwɔ tùnmpe núru.
Ŋka mu sì ku tayirige cè mɛ, mu mú sì ku takarege cè mɛ. Amuni Kile Munaani maha mpyi
sùpyaŋi i.»
9 Ka Nikodɛmu si jwo: «Di cyire karigii sí n-jà n-pyi n-jwo yɛ?» 10 Ka Yesu si u pyi: «Mu u
ɲyɛ Izirayɛli shiinbii cyelentu ke, mu yabiliŋi saha ɲyɛ cyire karigii ɲcèmbaa la? 11 Sèeŋi na
mii sí n-sìi yi jwo mu á, ɲje wuu à cè ke, yire wuu na yu. Ŋje wuu à ɲya ke, yire wuu na yu
mú. Ŋka yii la ɲyɛ sì ɲɛɛ wuu niɲjwumpe na mɛ. 12 Mii na ɲìŋke karigii kyaa yu yii á, yii sí ɲyɛ
a dá mɛ, mii aha bú mpa a nìɲyiŋi wogigii kyaa yu yii á, di yii sí n-jà n-dá n-jwo yɛ? 13 Mà
li ta wà ɲyɛ a dùgo nìɲyiŋi na mɛ, fo ŋge u à yîri wani mà tîge naha ɲìŋke na ke, uru u ɲyɛ
Supyaŋi Jyaŋi.
14 Bà Kile tùnntunŋiMusa à dàɲyɛŋi yal'a pyi wwò fiige, maa cyiin cûru, maa u dùrugo
sùpyire shwɔhɔl'e mɛ, amuni Supyaŋi Jyaŋi sí n-sìi n-dùrugo, 15 bà li si mpyi ŋgemu ká dá
u na ke, uru si shìŋi niŋkwombaaŋi ta mɛ.»
16 Kile à sàa diɲyɛ sùpyire kyaa táan uy'á fo u à u Jyaŋi niŋkinŋi kan sáraga, ŋgemu ká dá u
na ke, urufoo nùmpanŋke kà ŋkɛ̀ɛge mɛ, ŋka u shìŋi niŋkwombaaŋi ta. 17 Kile ɲyɛ a u Jyaŋi tun
diɲyɛŋi i u pa yoge kwɔ̀n sùpyire na mɛ. Ŋka u à u tun, bà sùpyire si mpyi si shwɔ u cye kurugo
mɛ. 18 Ŋgemu ká dá u na ke, uru nàzhan ɲyɛ Kile yoge e mɛ. Ŋgemu sí u ɲyɛ u ɲyɛ a dá u na mɛ,
yog'à kwɔn urufoo na mà kwɔ̀, ɲaha na yɛ u ɲyɛ a dá Kile Jyaŋi niŋkinŋi mɛge na mɛ. 19 Kile
yoge ɲùŋke ku ɲyɛ: bɛ̀ɛnmp'à pa diɲyɛŋi i, ka sùpyire si ɲcyé pu na, maa ntaha numpini fye
e, ɲaha na yɛ pi kapyiiŋkii ɲyɛ a ɲwɔ mɛ. 20 Shin maha shin u na kapegigii pyi ke, bɛ̀ɛnmpe
ɲyɛ a táan urufol'á mɛ. U ɲyɛ na ɲɛɛg'a fworo bɛ̀ɛnmpe na, sùpyire s'a u kapyiiŋkii ɲaa mɛ.
21 Ŋka ŋgemu ká mpyi sèeŋi ɲuŋ'i ke, uru maha fworo bɛ̀ɛnmpe na, bà sùpyire si mpyi s'a u
kapyiiŋkii ɲaa, si ɲcè na u na ɲyɛ Kile kuni i mɛ.

Ɲje Yuhana à jwo Yesu kyaa na ke

22 Lire kàntugo ka Yesu ná u cyelempyiibii si ŋkàre Zhude kùluni i. U à tɛ̀ɛn wani ná pi e
mà canmpyaa pyi, marii sùpyire batizeli. 23 Yuhana mú mpyi na sùpyire batizeli cyage k'e,
ɲaha na yɛ lwɔhe mpyi a ɲyaha wani. Kuru cyage mɛge mpyi Enɔni, maa mpyi Salɛmi taan.
Ka sùpyire si wá na sì u yyére, u sí i ti batizeli. 24 Lir'à pyi a Yuhana ta u sàha jyè kàsuŋi i mɛ.
25 Canŋka Yuhana cyelempyiibii pìi ná Yahutuŋi wà à nàkaana ta. Tire mpyi a lwɔ́ a pwɔ
Yahutuubii Kile kuni ɲjyìviniŋi kyaa na. 26 Tire nàkaante ɲùŋɔ taan, Yuhana cyelempyiibil'à
kàr'a sà yi jwo u á: «Wuu cyelentuŋi, mu ná nàŋi u mpyi siɲcyan Zhurudɛn baŋi kùŋke na ke,
mu à ŋgemu kyaa jwo ke, u we, u u sùpyire batizeli numɛ. Sùpyire puni mú si wá na ŋkɛ̀ɛge u
yyére.»
27 Ka Yuhana si pi pyi: «Kile ká mpyi u ɲyɛ a ndemu le sùpyaŋi i mɛ, u ɲyɛ na lire taa mɛ.
28 Yii yabilimpii na ɲyɛ mii shérii, mii à yi jwo yii á na mii bà u ɲyɛ Kile Niɲcwɔnrɔŋi mɛ, ŋka
Kile à mii yaha a pa u yyaha na. 29 Cikwɔɔnre tèepyiini i, cipooŋi ká jwo na uru ná u cifɔnŋ'à
bê, u cevooŋi funŋke maha ntáan sèl'e. Amuni, mii funŋke puni mú maha ntáan, tère o tère e
mii à lógo na sùpyire niɲyahara wá a taha Yesu fye e ke.
30 Numɛ, là à yaa l'a bârali Yesu tayyérege na, là s'a fwore mii woge e, 31 ɲaha na yɛ ŋge
u à yîri nìɲyiŋi na mà pa ke, uru u ɲyɛ sùpyire puni ɲùŋɔ na. Ŋge u à ta naha ɲìŋke na ke,
uru na ɲyɛ ɲìŋke wu, ɲìŋke karigii uru mú sí raa yu. Ŋka ŋge u à yîri nìɲyiŋi na ke, uru u ɲyɛ

diɲyɛŋi puni ɲùŋɔ na. 32 Nde u à ɲya, ná nde u à lógo ke, lire u na yu, shinɲyahara sí ɲyɛ a ɲɛɛ u jwumpe na mɛ. 33 Ŋka ŋgemu ká ɲɛɛ u jwumpe na ke, urufol'à li fíniŋ'a cyêe na ur'à dá li na na Kile na sèeŋi yu. 34 Ŋge Kile à tun ke, Kile Munaani à kan ur'á tɛgɛlɛ baa, lire e u à jà na Kile jwumpe yu sùpyir'á. 35 Jyafooŋi kyal'à táan Tufooŋi á, fo ka u u yaayi puni le u cye e. 36 Ŋgemu ká dá Jyafooŋi na ke, urufol'à shìŋi niŋkwombaaŋi ta. Ŋgemu ká ɲcyé u na ke, urufoo sì uru shìŋi niŋkwombaaŋi ta mɛ, ŋka Kile lùuni sí n-yîri n-yaha urufoo taan.»

4

Yesu na yu ná Samari kùluni cwoŋi i

1 Yesu à pa ɲcè na Farizhɛɛnbil'à pa lógo na uru na cyelempyiibii pìi taa na batizeli, pi mú s'à ɲyaha Yuhana wuubii na. 2 Mà sèeŋi jwo, Yesu yabiliŋi bà u mpyi na sùpyire batizeli mɛ, u cyelempyiibii pi mpyi na li pyi. 3 Yesu à pa pi jwumpe niɲjwumpe lógo ke, maa fworo Zhude kùluni i maa núru na ŋkèɛge Galile wuuni i. 4 U niŋkareŋi mpyi a yaa u Samari kùluni jyiile, u u nta a nɔ Galile wuuni na. 5 Ka u u sà nɔ Samari kànhe kà na, kuru mɛge mpyi Sikari. Tèecyiini i, Yahutuubii tulyage Yakuba mpyi a kɛrɛge ŋkemu kan u jyaŋi Yusufu á ke, Sikari na ɲyɛ kuru taan. 6 Yakuba bèɛnŋke na mpyi wani. Yesu à ɲaara a kànha ke, maa sà ntèɛn kuru bèɛnŋke taan. Canŋke mpyi a nɔ ɲùŋɔ niŋi i.

7 Ka Samari shiinbii cwoŋi wà si mpa mpa lwɔhɔ kwó. Ka Yesu si jwo u á: «Lwɔhe kà kan na á, si bya.» 8 Lir'à u cyelempyiibii ta pi à jyè kànhe e si ɲjyì cya zhwɔ. 9 Ka ceeŋi si u pyi: «Na ɲaha? Mu na ɲyɛ Yahutu, mii sí ɲyɛ Samari shin, ɲaha na mu na ma lùbyage ɲáare mii á yɛ?» (Lire kajwuuni ɲùŋke ku ɲyɛ Yahutuubii ná Samari shiinbii ɲyɛ a mpyi na wwùu kyaa na mɛ.) 10 Ka Yesu si ceeŋi pyi: «Yaage Kile maha ŋkaan mana ke, kàmpyi mu mpyi a kuru cè, sùpyaŋi u na mu ɲáare lùbyage na ke, kàmpyi mu mpyi a uru cè, mu u mpyi na sí u ɲáare, u mpyi na sí lwɔhɔ kan mu á, ŋkemu ku maha shìŋi sèe wuŋi kan sùpyaŋ'á ke.»

11 Ka ceeŋi si jwo Yesu á: «Ɲùŋufooŋi, bèɛnɲcere ɲyɛ mu á mɛ, ŋke bèɛnŋke s'à cûgo sèl'e, taa mu sí kuru lwɔhe ta si ŋkan mii á ke? 12 Wuu tulyage Yakuba u à ŋke bèɛnŋke kan wuu á ke, mu à pêe uru na la? U ná u pyìibii ná u yatɔɔre mpyi na ŋke bèɛnŋke lwɔhe byii.»

13 Ka Yesu si u pyi: «Shin maha shin u ɲyɛ na ŋke bèɛnŋke lwɔhe byii ke, byage saha sí urufoo ta. 14 Ŋka ŋgemu ká mii lùkange bya ke, byage saha sì n-sìi urufoo ta mɛ. Ɲaha na yɛ lwɔhe mii sí n-kan u á ke, kuru sí n-pyi u funŋke e lùbili. Uru lùbiliŋi sí u pyi u shìŋi niŋkwombaaŋi ta.»

15 Ka ceeŋi si jwo: «Ɲùŋufooŋi, kuru lwɔhe kà kan na á, byage kà n-sìi núru na ta mɛ, mii sàha kà núru mpa lwɔhɔ kwó naha mɛ.»

16 Ka Yesu si jwo: «Sà ma pooŋi yyere, ma a ma.» 17 Ka ceeŋi si u pyi: «Nɔ̀ ɲyɛ mii á mɛ.» Ka Yesu si u pyi: «Mu u jwo na nɔ̀ ɲyɛ mu á mɛ, mu à sèe jwo. 18 Mu à nàmbaya kaŋkuro jyé mà kwɔ̀, ŋge á mu ɲyɛ numɛ ke, uru mú bá ɲyɛ mu poo mɛ. Sèe mu à jwo.»

19 Ka ceeŋi si u pyi: «Ɲùŋufooŋi, mii naha li ɲya, Kile tùnntunŋɔ u ɲyɛ mu. 20 Wuu tulyey'à Kile pêe ŋke ɲaŋke na, ŋka yii Yahutuubii, yii maha jwo na Zheruzalɛmu kanni i Kile tapeeŋke ɲyɛ.» 21 Ka Yesu si u pyi: «Ceewe, ɲje mii sí n-jwo mu á ke, mu à yaa mu u dá yire na, tèni là sí n-kwɔ̀ nɔ, yii saha sì raa sì ŋke ɲaŋke na, lire ɲyɛ mɛ Zheruzalɛmu kànhe e si nta raa Tufooŋi pêre mɛ. 22 Yii Samari shiinbii na ŋgemu pêre ke, yii ɲyɛ a uru cè mɛ, wuu Yahutuubii, wuu sí na ŋgemu pêre ke, wuu à uru cè, ɲaha na yɛ Shwofooŋi à fworo Yahutuubii'e. 23 Tèni sí n-pa nɔ, li bá à nɔ a kwɔ̀, mpii pi ɲyɛ Tufooŋi pèeveebii sèe wuubii ke, Kile Munaani li sí raa sèeŋi cyêre Kile karigii kyaa na pir'á. Tire sùpyire shiŋi Tufooŋi Kile na ɲcaa t'a uru pêre. 24 Kile na ɲyɛ Munaa, wà ɲyɛ na u ɲaa mɛ. Sùpyire sí n-jà raa u pêre kanna tèni i Kile Munaani sí sèeŋi cyêe ti na ke.»

25 Ka ceeŋi si u pyi: «Mii à cè na Masiyaŋi sí bá n-pa (ŋge pi na yiri Kile Niɲcwɔnrɔŋi ke). U aha mpa, u sí yaayi puni yyaha jwo wuu á.» 26 Ka Yesu si ceeŋi pyi: «Mii u na yu ná mu i ke, mii u ɲyɛ ure.»

27 Mà Yesu ná ceeŋi yaha puru jwumpe na, ka cyelempyiibii si ntíl'a nɔ wani. Ka li i pi kàkyanhala*. Li mpyi pi funŋ'i mà u yíbe ɲaha kurugo u na yu ná ŋge ceeŋi i yɛ, lire ɲyɛ mɛ ɲaha u na ɲcaa u á yɛ, ŋka pi wà ɲyɛ a jà a u yíbe mɛ. 28 Ka ceeŋi si u kucwooni yaha bèɛnŋke taan, maa jyè kànhe e, maa yi jwo sùpyir'á: 29 «Yii a ma yii pa wíi. Nàŋi wà u ŋge u à mii kapyiiŋkii puni cè a jwo mii á. Kile Niɲcwɔnrɔŋi kyaa li na yu ke, u sí n-jà n-pyi ure.» 30 Ka sùpyire si fworo kànhe e, na ŋkèɛge Yesu yyére.

31 Mà ceeŋi yaha kànhe e, ka Yesu cyelempyiibii si yi jwo u á: «Wuu cyelentuŋi, mu à yaa mu u mpa lyî amuni.» 32 Ka u u pi pyi: «Yalyige na ɲyɛ mii á, mii u lyî, yii ɲyɛ a ŋkemu cè mɛ.» 33 Ka u cyelempyiibii si wá na yi yu piye shwɔhɔl'e na wà u à pa yalyire kan u á bɛ? 34 Ka Yesu si jwo: «Ŋge u à mii tun ke, mii u uru ɲyii wuuni pyi, tùnnture u à kan mii á ke, mii u

* **4:27** Li mpyi a cyelempyiibii kàkyanhala, ɲaha na yɛ Yahutuubii cyelentu ɲyɛ a mpyi a yaa u jwo ná ceewe e mɛ, mà bâra lire na, Samari shiinbii ná Yahutuubii mpyi a táan mɛ.

tire pyi fo ti tɛgɛni, mii yalyire ti ɲyɛ tire. 35 Yii maha jwo yiɲyɛ sicyɛɛre yi ɲyɛ nùgunte ná sùmakwɔɔnni shwɔhɔl'e. Ŋka mii sí yi jwo yii á, yii yyahayi yîrige, yii i sùpyire nimpante wíi. Ti na ɲyɛ bà sùma maha nɔ a tɛ̀ɛn kɛrɛge e, na ŋkwɔ̀nnɲi sigili mɛ. 36 Ŋge u na sùmaŋi kwùun ke, uru na u sàraŋi tal'a kwɔ̀. Uru sàraŋi u ɲyɛ: sùpyire u na ntaa ke, tir'à shìŋi niŋkwombaaŋi ta. Lire pyiŋkanni na, ɲɛɛnuguŋi ná sùmakwɔnŋi na múgure siɲcyan. 37 Tàanlini l'à jwo na “Wà na núru, wabɛrɛ sí i ŋkwùun” ke, l'à sèe jwo. 38 Mii à yii tùugo yii sà kɛrɛge ŋkemu sùma kwɔ̀n ke, yii ɲyɛ a ku fàa mɛ. Mpii pi à báaraŋi pyi ke, ka yii i pire kanhare tɔ̀ɔnɲi ta.»

39 Ka Samari kànhe sùpyire niɲyahara si dá Yesu na, ceeŋi jwumpe cye kurugo, u mpyi a yi jwo pi á na Yesu à uru kapyiiŋkii puni cè a jwo ur'á. 40 Tire sùpyir'à nɔ Yesu taan ke, maa u ɲáare na u tɛ̀ɛn wani pire yyére, ka u u ntɛ̀ɛn wani mà canmpyaa shuunni pyi, 41 maa jwo ná pi e, ka Samari shiinbii niɲyahamii si dá Yesu na sahaŋki, ɲaha na yɛ u yabiliŋi u à jwo ná pi e. 42 Ka pi i yi jwo ceeŋ'á: «Numɛ wuu saha ɲyɛ a dá Yesu na mu ɲwɔjwumpe kanni kurugo mɛ, wuu à lógo u yabiliŋi ɲwɔ na, wuu à li cè na uru u ɲyɛ diɲyɛŋi Shwofooŋi, sèeŋi na.»

Yesu à shinbwoŋi wà jya cùuŋɔ
(Macwo 8.5-13; Luka 7.1-10)

43 Cyire canmpyaagii shuunniŋ'à tòro ke, ka Yesu si yîri wani mà kàre Galile kùluni i ná u cyelempyiibil'e. 44-45 U à nɔ wani ke, sùpyire ti mpyi a kàre Zheruzalɛmu kànhe e Yahutuubii kataanni cyage e, maa núr'a pa ke, pir'à u bê ná funntange e, ŋka lir'à ta pi à Yesu kapyiiŋkii puni ɲya a kwɔ̀ wani. Yesu yabiliŋi mpyi a jwo: «Kile tùnntunŋɔ maha le ɲjire e u tukanhe e mɛ.»

46 Yesu à núr'a pa Kana kànhe e, Galile kùluni i. Wani u mpyi a lwɔhe kɛ̂ɛnŋ'a pyi ɛrɛzɛn sinmɛ. Fànhafembwɔhe kà na mpyi Kapɛrɛnamu kànhe e, u jyaŋi mpyi na yà sèl'e. 47 Kuru fànhafembwɔh'à lógo na Yesu à fworo Zhude kùluni i, mà kàre Galile wuuni i ke, maa ŋkàr'a sà u ɲáare na u shà ná ur'e Kapɛrɛnamu kànhe e u sà uru jyaŋi cùuŋɔ, ɲaha na yɛ u à yà fo sí raa ŋkwûu. 48 Ka Yesu si u pyi: «Yii aha mpyi yii ɲyɛ a kacyeeŋii ná kabwɔhii ɲya mɛ, yii sì n-sìi n-dá mɛ.» 49 Ka shinbwoŋi si Yesu pyi: «Ɲùŋufooŋi, ta ma, wuu a sì fwɔfwɔ, fo lire bà mɛ, mii pyàŋi sí n-kwû.» 50 Ka Yesu si yi jwo u á: «Ta sì, mu jyaŋi na ɲyɛ ɲyii na.»

Ka u u dá Yesu jwumpe na, maa ntíl'a yîr'a kàre. 51 Mà u yaha u u ŋkɛ̀ɛge pyɛngɛ, u bilibil'à u ɲùŋɔ bê, maa yi jwo u á: «Mu pyàŋi na wá ɲyii na!» 52 Ka u u pi yíbe: «Tèni ndire e u à pwórɔ yɛ?» Ka pi i u pyi: «Cifwur'à u yaha, taɲjaa mà canŋke yaha ɲùŋɔ niŋi i.»

53 Ka tufooŋi funŋɔ si ɲcwo na tèni i Yesu mpyi a u pyi: «Mu jyaŋi na ɲyɛ ɲyii na» ke, lire tèenuuni i pyàŋ'à cùuŋɔ. Ka u ná u pyɛngɛ shiinbii puni si dá Yesu na.

54 Lire l'à pyi kacyeeni kakyanhala wuuni shɔnwuuni nde Yesu à pyi ke, u à li pyi mà u ta u à yîri Zhude kùluni i na ŋkɛ̀ɛge Galile wuuni i.

5

Yesu à faanwa cùuŋɔ Bɛtisayida kànhe e

1 Puru ɲwɔhɔ na, Yahutuubii kataanni là mpyi na mpyi Zheruzalɛmu kànhe e, ka Yesu si núr'a kàre wani. 2 Ŋcwɔ̀gɔ na mpyi wani, mpàabii tajyige taan, pi mpyi maha kuru ɲcwɔge mɛge yiri Eburubii shɛɛnre e: «Bɛtizata». Ŋkubaya kaŋkuro na mpyi wani kuru cyage e. 3 Yamii niɲyahamii mpyi maha sínnini yire ŋkubayi ɲwɔh'i. Pìi na mpyi fyinmii, pìi sí ɲyɛ dìshiyifee, pìi sí ɲyɛ faanlii. [Pi puni mpyi maha sínnini wani na ɲcwɔge lwɔhe tèeɲyahani sigili, 4 ɲaha na yɛ Kile mèlɛkɛŋi wà mpyi maha yîri nìɲyiŋi i maha mpa kuru lwɔhe ɲyàha tèrigii cyìl'e. Lwɔhe ká ɲyàha tèni ndemu i ke, yamafoo maha yamafoo ká fyânha a jyè k'e ke, uru wumpe mpyi maha láha u na.]

5 Nàŋi wà na mpyi pi shwɔhɔl'e, u yamp'à u ta fo mà nɔ yyee beɲjaaga ná kɛ ná baataanre na. 6 Yesu à nàŋi nizinniŋi ɲya, maa ɲcè na u à mɔ yampe na mà tòro ke, maa u yíbe: «Mu la ɲyɛ si ɲcùuŋɔ la?» 7 Ka nàŋi si u pyi: «Na cevoo, sùpya ɲyɛ mii á ŋge u sí n-jà mii lèŋɛ ɲcwɔge e mɛ. Ku lwɔhe ká ɲyàha tèni ndemu i ke, mii la ká mpyi si jyè, wà maha mii caanra.» 8 Ka Yesu si u pyi: «Yîri, ma a ma yasinniŋke lwó, ma a ɲaare.» 9 Ka nàŋi si ntíl'a cùuŋɔ maa ku lwó na ɲaare.

Ɲyɛ kuru canŋke sí mpyi Yahutuubii canŋɔŋɔ, 10 ka Yahutuubii ɲùŋufeebii pìi si jwo nàŋi niɲcuuŋ'á: «Niɲjaa ɲyɛ canŋɔŋke, mu ɲyɛ a yaa mu u ma yasinniŋke tùgo ma a ɲaare mɛ*.» 11 Ka nàŋi si pi pyi: «Ŋge u à mii cùuŋɔ ke, ur'à jwo “Ma yasinniŋke lwó, ma a ɲaare!”» 12 Ka pi i núr'a u yíbe: «Jofoo u à mu pyi “Ma yasinniŋke lwó ma a ɲaare” yɛ?» 13 Ŋka ŋge u à u cùuŋɔ ke, u sàha mpyi a uru cè mɛ, sùpyire mpyi a ɲyaha kuru cyage e, ka Yesu si mpînni ti shwɔhɔl'e.

---

* **5:10** Musa Saliyaŋi mpyi a li cyêe na báara kà raa mpyi canŋɔŋke e mɛ. Kile Saliyaŋi cyelentiibil'à là bâra u na na wà méɛ ká tuguro lwó kuru canŋke, urufol'à báara pyi.

14 Lire kàntugo Yesu à sà u ɲya Kileɲaarebage ntàani na, maa u pyi: «Lógo, mu à cùuŋ'a
kwɔ̀. Ma hà núru cye le kapiini labɛr'e nde li sí mu pyi mu u kyaa ta nde l'à waha niɲcyiini
na mɛ.» 15 Ka nàŋi si ŋkàr'a sà yi jwo Yahutuubii ɲùŋufeebil'á na Yesu u à uru cùuŋɔ. 16 Ka
pi i wá na pyiŋkanna caa si kapii pyi Yesu na, ɲaha na yɛ u à wà cùuŋɔ cannɔɔŋke e. 17 Ka
Yesu si pi pyi: «Mii Tuŋi na báaraŋi pyi tèrigii puni i, lire kurugo mii mú à yaa mii a báare†.»
18 Yesu à puru jwo ke, ka Yahutuubii ɲùŋufeebii si nâara na u caa raa bùu, ɲaha na yɛ u kuro
ɲyɛ cannɔɔŋke e mɛ, maa núr'a jwo na uru Tuŋi u ɲyɛ Kile, maa uye tàanna ná Kile e.

Kile à kuni kan Yesu á u sùpyire sâra

19 Ka Yesu si núr'a jwumpe lwɔ́ maa jwo: «Sèeŋi na mii sí n-sìi yi jwo yii á, Jyafooŋi sì
n-jà yaaga pyi uy'á mɛ, u aha ndemu ɲya u Tuŋi u u mpyi ke, lire u maha mpyi. Karigii
puni Tufooŋi maha mpyi ke, cyire Jyafooŋi maha mpyi mú, 20 ɲaha na yɛ Jyafooŋi kyal'à
táan Tufooŋi á. Lire e u maha u karigii nimpyiiŋkii puni cyêre u na. Karigii cyi à pêe yii
niɲyaŋkwɔgigii na ke, u sí cyire cyêe u na u pyi, bà li si mpyi si yii kàkyanhala mɛ. 21 Bà Tufooŋi
na sùpyire ɲèni na yige kwùŋi i, marii shìŋi kaan t'á mɛ, amuni Jyafooŋi maha shìŋi kaan u
ɲyii wuubil'á. 22 Tufooŋi bà u sí sùpyire sâra si ntàanna ná pi kapyiiŋkil'e mɛ, u à kuni kan
Jyafooŋi á u a lire pyi, 23 bà sùpyire puni si mpyi s'a Jyafooŋi pêre, Tufooŋi pèeŋkanni na mɛ.
Ŋgemu ká mpyi u ɲyɛ na Jyafooŋi pêre mɛ, Tufooŋi u à u tun ke, u mú ɲyɛ na uru pêre mɛ.
24 Sèeŋi na mii sí n-sìi yi jwo yii á, ŋgemu ká mii jwumpe lógo maa dá mii tunvooŋi na ke,
urufol'à shìŋi niŋkwombaaŋi ta. U nàzhan saha ɲyɛ Kile yoge e mɛ, u à fworo kwùŋi i mà jyè
shìŋi niŋkwombaaŋi i mà kwɔ̀.
25 Sèeŋi na mii sí n-sìi yi jwo yii á sahaŋki, tèni là na ma, li bá à nɔ a kwɔ̀, kwùubii sí raa Kile
Jyaŋi mɛjwuuni núru, mpiimu ká u jwumpe lógo maa ɲɛɛ pu na ke, pire sí shìŋi niŋkwombaaŋi
ta. 26 Bà Tufooŋi ɲyɛ shìŋi niŋkwombaaŋifoo mɛ, amuni u à Jyafooŋi pyi uru shìŋi kanfoo mú,
27 maa kuni kan u á u sùpyire sâra u tàanna ná pi kapyiiŋkil'e, ɲaha na yɛ uru u ɲyɛ Supyaŋi
Jyaŋi. 28 Jwumpe puni mii à jwo a kwɔ̀ ke, puru kà yii kàkyanhala mɛ, tèni là na ma, kwùubii
puni sí raa Supyaŋi Jyaŋi mɛjwuuni núru. 29 Kwùubii puni sí ɲɛ̀ n-fworo pi faɲɲyi i. Mpii pi
à kacɛnŋii pyi ke, pire sí shìŋi niŋkwombaaŋi ta, kapimpyiibii nàntanŋi u ɲyɛ kwùŋi. 30 Mii sì
n-jà kyaa pyi naye e mɛ, nde mii Tuŋi à jwo ke, ná lire e mii sí sùpyire sâra si ntàanna ná pi
kapyiiŋkil'e. Mii sùpyire sàraŋkann'à tíi, ɲaha na yɛ mii ɲyɛ na li pyi na ɲyii wuuni mɛ, fo na
tunvooŋi ɲyii wuuni.

Yesu à jwo na uru jwumpe na ɲyɛ sèe

31 Kàmpyi mii yabiliŋi u mpyi na yu naye kyaa na, mii jwumpe mpyi na sì n-jà n-pyi sèe
mɛ. 32 Wabɛrɛ u à mii kyaa jwo, mii à cè u jwumpe ɲyɛ sèe. 33 Ŋyɛ yii à pìi tun Yuhana á, ka
u u sèeŋi kanni jwo pi á mii kyaa na. 34 Mii wi ke, mii ɲyɛ a naye tíiŋɛ sùpya ɲwɔmuguro na
mɛ, ŋka mii na ɲcyii karigii yu yii á, bà yii si mpyi si shwɔ mɛ. 35 Yuhana à pyi bà fùkina ɲyɛ
na ɲî yii shwɔhɔl'e mɛ. Puru bèɛnmpe kurugo yii à tère nimbilere pyi funntange e. 36 Kani
là à mii kyaa jwo, lire fành'à ɲyaha mà tòro Yuhana jwumpe na. Karigii Tufooŋi à kan mii
á maa jwo na mii u cyi pyi a fûnŋɔ ke, cyire kyaa na mii ɲyɛ. Sèeŋi na, ɲcyii karigil'à li cyêe
na Tufooŋi u à mii tun. 37 Tufooŋi u à mii tun ke, uru u maha mii kyaa yu. Ŋka yii sàha u
mɛjwuuni lógo mà ɲya mɛ, yii sàha u ɲya mà ɲya mɛ. 38 U jwumpe ɲyɛ a tatɛɛnge ta yii e mɛ,
ɲaha na yɛ yii ɲyɛ a dá u tùnntunŋi na mɛ. 39 Yii na Kile Jwumpe Semɛŋi kâlali ná funɲiŋke e,
ɲaha na yɛ yii na sônŋi na yii sí shìŋi niŋkwombaaŋi ta u e, uru sí u ɲyɛ na mii kyaa yu. 40 Lire
ná li wuuni mú i, yii ɲyɛ a ɲɛn'a pa mii á bà yii si mpyi si uru shìŋi ta mɛ.
41 Sùpyire t'a mii pêre, lire bà mii ɲyɛ na ɲcaa mɛ. 42 Mii à li cè mú na tàange ɲyɛ yii zòompii
na mà yyaha tíi ná Kile e mɛ. 43 Mii à pa na Tuŋi mɛge na, ka yii i mii cyé, ŋka kàmpyi sùpyaŋi
wabɛrɛ u mpyi a pa uye mɛge na, yii mpyi na sí ɲɛɛ uru na. 44 Yii shiɲɛɛbii pi a yii pêre, lire
l'à táan yii á. Mà li ta ŋge u à sìi Kile ke, pèente uru maha ŋkaan ke, yii ɲyɛ na tire caa mɛ. Ŋyɛ
di yii sí n-jà n-dá mii na n-jwo yɛ? 45 Yii àha raa sônŋi na mii u sí na Tuŋi sòn yii na mɛ. Kile
tùnntunŋiMusa na yii sònŋɔr'à taha ke, uru u sí u sòn yii na. 46 Kàmpyi sèeŋi na yii mpyi a dá
Musa na, yii mpyi na sí n-dá mii na mú, ɲaha na yɛ u à mii kyaa jwo u sémɛŋi i. 47 Ŋyɛ yii
aha mpyi yii ɲyɛ a dá uru sémɛŋi jwumpe na mɛ, di yii sí n-jà n-dá n-jwo mii ɲwɔjwumpe na
yɛ?»

6

Yesu à shiin kampwɔhii kaŋkuro ɲwɔ cya
(Macwo 14.13-21; Marika 6.30-44; Luka 9.10-17)

† **5:17** Y'à jwo Zhenɛzi 2.2-3 i na Kile à ŋɔ̀ u báaraŋi na cannɔɔŋke. Yahutuubil'à dá yire na maa ɲɛɛ li na piye funŋ'i na Kile
na nìɲyiŋi ná ɲìŋke kêɛnŋi cannɔɔŋke e mú. Ná li sí ɲyɛ amuni, pi ɲyɛ a yaa pi Yesu cêɛgɛ mɛ.

1 Lire kàntugo Yesu à kàre Galile baŋi kùŋke na, uru baŋi mɛge mú na ɲyɛ Tibɛriyadi.
2 Shinɲyahara mpyi a taha u ɲwɔh'i, ɲaha na yɛ u mpyi na kakyanhala karigii ɲcyiimu pyi na
yampii cùuŋi ke, pi ɲyii mpyi cyire na. 3 Pi à nɔ baŋi kùŋke na ke, ka Yesu ná u cyelempyiibii
si sà dùgo ɲaŋke kà na, maa ntɛ̀ɛn wani. 4 Yahutuubiibilereŋkwoŋi kataanni sí mpyi a nɔ a
kwɔ̀. 5 Mà pi yaha wani, Yesu à wíl'a sùpyire niɲyahara ɲya ti i sì u yyére, ka u u jwo Filipi á:
«Taa wuu sí bwúuru ta n-shwɔ n-kan nte sùpyire puni ti lyî ke?» 6 Yesu à puru jwo si Filipi zò
shwɔ. Sèeŋi na, u mpyi a u nimpyiini cè a kwɔ̀. 7 Ka Filipi si u pyi: «Wuu mée ká sà shin niŋkin
canmpyaa ŋkwuu shuunni (200) báara sàra tè̀g'a bwúuru shwɔ mà pa ntáa nte sùpyire na, ti
puni sì bwúuru kwɔnrɔ ta mɛ.» 8 Mà pi yaha puru jwumpe na, Yesu cyelempyaŋi pi maha
mpyi Andire, Simɔ Pyɛri sìɲɛɛŋi ke, ka uru si jwo Yesu á: 9 «Mii à bwúuru* ɲùnyɔ kaŋkuro ná
fyapyaa shuunni ɲya nàɲjiibilini là á naha. Ŋka ɲaha yire sí n-jà ɲwɔ nte sùpyire puni na
yɛ?»
10 Ka Yesu si pi pyi: «Yii sùpyire pyi ti tɛ̀ɛn.» Ka ti i ntɛ̀ɛn ɲyɛge na, ɲaha na yɛ kuru cyage
ɲyɛge mpyi a ɲyaha. Nàmbaabii mpyi a kampwɔhii kaŋkuro (5.000) kwɔ̀. 11 Ka Yesu si bwúuru
ɲùɲyi lwɔ́ maa fwù kan Kile á, maa yi kan pi à táa sùpyire nintɛɛnre na, maa fyaabii kan pi
à táa ti na mú. Ka ti puni si lyî a tìn.
12 Ti pun'à lyî a tìn ke, ka u u jwo u cyelempyiibil'á: «Paanyi y'à kwôro ke, yii yire kuu, bà
yi si mpyi y'àha ŋkɛ̀ɛge mɛ.» 13 Ka pi i yire kul'a tè̀g'a shàhii kɛ ná shuunni ɲî.
14 Lire kakyanhala kani Yesu à pyi ke, sùpyir'à lire ɲya, maa jwo: «Sèeŋi na, ŋge u ɲyɛ Kile
tùnntunŋi, ŋge kyaa l'à jwo na u sí n-pa diɲyɛŋi i ke†.»
15 Yesu à li ɲya na sùpyire la ɲyɛ si uru cû fànhe e si mpyi saanŋi ke, ka u u yîri ti taan, maa
núr'a dùgo ɲaŋke ɲuŋ'i uye niŋkin.

Yesu à ɲaara lwɔhe ɲuŋ'i
(Macwo 14.22-33; Marika 6.45-52)

16 Yàkoɲwɔ̀ɔr'à nɔ ke, ka Yesu cyelempyiibii si ŋkàre baŋi ɲwɔge na. 17 Numpilag'à wwɔ̀
a Yesu yaha u sàha ŋkwɔ̀ a nɔ pi yyére mɛ. Ka pi i bakwɔɔge kà lwɔ́ si jyiile s'a ŋkɛ̀ɛge
Kapɛrɛnamu kànhe e. 18 Mà pi yaha bakwɔɔge e ka kafeebwɔhɔ si yîri na lwɔhe ɲyàha sèl'e.
19 Pi à culumɛtirii kaŋkuro pyi na sì baan'á lwɔhe ɲuŋ'i ke, ka pi i Yesu ɲya u u ɲaare lwɔhe
ɲuŋ'i, na sì pi á, ka fyagare si pi cû sèl'e. 20 Ka Yesu si pi pyi: «Yii àha vyá mɛ, mii wi.» 21 Lire
tèni i, l'à táan pi á Yesu u jyè ná pire e bakwɔɔge e, ka pi i ntíl'a nɔ pi tashage e.

Sùpyire na Yesu caa

22 Kuru canŋa nùmpanŋa, sùpyire ti mpyi a kwôro wani baŋi kùŋke na ke, ka tire si ɲcè na
bakwɔɔgɔ niŋkin ku mpyi wani, maa ɲcè na Yesu ɲyɛ a jyè kur'e ná u cyelempyiibil'e mɛ,
ɲaha na yɛ pire kanni pi à jyè a kàre. 23 Ŋka bakwooyi yabɛrɛ mpyi a yîri Tibɛriyadi kànhe e.
Kafooŋi Yesu à fwù kan Kile á, maa bwúuruŋi táa táa sùpyire na cyage ŋkemu i ke, yi mpyi a
yyére kuru cyage taan. 24 Ŋyɛ sùpyir'à pa li ɲya na Yesu ɲyɛ wani mɛ, u cyelempyiibii mú sí
ɲyɛ wani mɛ, maa jyè yire bakwooyi i mà kàre Kapɛrɛnamu kànhe e Yesu tacyage e.

Yalyire ti maha shìŋi niŋkwombaaŋi kaan ke

25 Pi à sà Yesu ɲya baŋi kùŋke sanŋke na ke, maa jwo: «Cyelentuŋi, tèni ndire e mu à pa
naha yɛ?» 26 Ka Yesu si pi pyi: «Sèeŋi na mii sí n-sìi yi jwo yii á, kakyanhala karigii yii à ɲya
mii u mpyi ke, cyire kurugo bà yii na mii caa mɛ, ŋka yalyire yii à lyî fo mà tìn ke, tire kurugo
yii na mii caa. 27 Yalyire ti na fwónre ke, yii àha raa báare tire kurugo mɛ, nte ti ɲyɛ ti ɲyɛ na
fwónre mɛ, ná ti maha shìŋi niŋkwombaaŋi kaan ke, yii a báare tire kurugo. Supyaŋi Jyaŋi u
ɲyɛ tire yalyire kanvooŋi, ɲaha na yɛ Tufooŋi à uru cwɔɔnr'a yaha lire mɛɛ na.»
28 Ka pi i Yesu yíbe: «Ŋaha wuu à yaa wuu a mpyi Kile ɲyii kani yɛ?» 29 Ka Yesu si pi pyi:
«Kile ɲyii kani li ɲyɛ yii dá u tùnntunŋi na.»
30 Ka pi i núr'a u pyi: «Kakyanhala kani ndire mu sí n-pyi n-cyêe wuu na, wuu u jà a dá mu
na yɛ? Ŋaha mu sí n-pyi yɛ? 31 Mà wuu tulyeyi yaha síwage e, pi à maniŋi lyî bà l'à sémɛ Kile
Jwumpe Semɛŋi i "U mpyi maha yalyire kaan pi i lyî ntemu t'à yîri nìɲyiŋi i ke‡."» 32 Ka Yesu
si núr'a pi pyi: «Sèeŋi na mii sí n-sìi yi jwo yii á, yalyire t'à yîri nìɲyiŋi i ke, Kile tùnntunŋiMusa
bà u à tire kan mɛ. Ŋka mii Tuŋi kanni u maha sèe yalyire kaan, ntemu t'à yîri nìɲyiŋi i ke.
33 Ŋaha na yɛ yalyire Kile maha ŋkaan ke, tire ti ɲyɛ nte t'à yîri nìɲyiŋi i ke, tire ti maha shìŋi
niŋkwombaaŋi kaan diɲyɛ sùpyir'á.» 34 Ka pi i u pyi: «Kafooŋi, mu à yaa mu a tire yalyire kaan
wuu á tèrigii puni i.»
35 Ka Yesu si pi pyi: «Mii u ɲyɛ yalyire nte ti maha shìŋi niŋkwombaaŋi kaan sùpyir'á ke.
Ŋgemu ká mpa mii á ke, kategе saha sì n-sìi urufoo ta mɛ; ŋgemu ká dá mii na ke, byaga saha

---

* **6:9** Bwúuruŋ'à yaa ná sùmashiŋi ŋgemu i ke, uru mɛge ɲyɛ orizhi. † **6:14** Yahutuubii mpyi na Kile tùnntunŋi wà sigili, Musa fiige (Duterenɔmu 18.15). Pìl'à kàlaŋi wà kan na uru sí bwúuruŋi pyi u yîri nìɲyiŋi i, u tîge ɲìŋke na, bà Musa à li pyi mɛ. ‡ **6:31** Ekizodi 16.4; Nɛɛmi 9.15; Zaburu 78.24, 25

sì n-sìi urufoo ta mɛ. 36 Bà mii à yi jwo yii á mà kwɔ̀ mɛ, yii à mii ɲya, yii sí sàha ɲɛn'a dá
mii na mɛ. 37 Mpii mii Tuŋi na ŋkaan mii á ke, pire puni sí raa ma mii á. Ŋgemu ká mpa mii
á ke, mii sì n-sìi uru kɔ̀rɔ n-yige cyíinŋi na mɛ. 38 Mii ɲyɛ a yîri nìŋyiŋi na mà pa ɲìŋke na si
mpa a na ɲyii wuuni pyi mɛ, mii à pa mpa a na tunvooŋi ɲyii wuuni pyi. 39 Mii tunvooŋi
ɲyii wuuni li ɲyɛ, mpii puni u à kan mii á ke, mii àha zìi ŋkwɔ̀ pi wà niŋkin yaha u pînni mɛ,
ŋka mii u pi puni ɲɛ̀ a yige kwùŋi i diɲyɛ canŋkwɔge. 40 Nde li ɲyɛ mii Tuŋi ɲyii wuuni ke, lire
li ɲyɛ shin maha shin ká Jyafooŋi ɲya, maa dá u na ke, urufoo sí shìŋi niŋkwombaaŋi ta, mii
mú sí urufoo ɲɛ̀ n-yige kwùŋi i diɲyɛ canŋkwɔge.»

41 Yesu à jwo na uru u ɲyɛ yalyire t'à yîri nìŋyiŋi i ke, ka puru jwumpe si mpɛn Yahutuubii
ɲùŋufeebil'e, ka pi i wá na ŋkunni piye shwɔhɔl'e. 42 Maa jwo: «Yusufu jyaŋi Yesu bàl'à? Wuu
à u tuŋi cè mà u nuŋi cè, ka u u mpa a ŋko na ur'à yîri Kile yyére la?»

43 Ka Yesu si jwo: «Yii kunuŋke ɲwɔ yaha. 44 Sùpya sì n-pa mii á, Tufooŋi u à mii tun ke, ná
uru bà u à pa ná u e mɛ. Urufoo ká mpa mii á, mii sí u ɲɛ̀ n-yige kwùŋi i diɲyɛ canŋkwɔge.
45 Kile tùnntunmpii sémɛbil'e, yii sí mpe jwumpe ta wani “Kile yabiliŋi sí pi puni kâla[§].” Shin
maha shin ká Tufooŋi jwumpe lógo, maa ɲɛɛ pu na ke, uru sí n-pa mii á. 46 Ŋka lire ɲyɛ a li
cyêe na wà a Tufooŋi ɲya mɛ, fo ŋge u à yîri Kile yyére ke. Uru u à Tufooŋi ɲya. 47 Sèeŋi na
mii sí n-sìi yi jwo yii á, ŋgemu u à dá mii na ke, shìŋi niŋkwombaaŋi na ɲyɛ urufol'á. 48 Yalyire
ti maha shìŋi niŋkwombaaŋi kaan sùpyir'á ke, mii u ɲyɛ tire. 49 Mà yii tulyeyi yaha síwage e,
pi à maniŋi lyî. Lire ná li wuuni mú i, pi à kwû. 50 Ŋka nte t'à yîri nìŋyiŋi na mà tîge ɲìŋke
na ke, ŋgemu ká tire lyî ke, u saha sì n-kwû mɛ. 51 Mii u ɲyɛ tire yalyire shìŋi woore mà yîri
nìŋyiŋi na. Shin maha shin u à tire yalyire tà lyî ke, urufoo sí shìŋi niŋkwombaaŋi ta. Yalyire
mii sí n-kan diɲyɛŋi si shìŋi niŋkwombaaŋi ta ke, mii cyeere ti ɲyɛ tire.»

52 Yesu à yire jwo ke, ka nàkaante si yîri Yahutuubii shwɔhɔl'e na: «Di ŋge nàŋi sí n-jà u
cyeere kan wuu lyî yɛ?»

53 Ka Yesu si núr'a yi jwo pi á: «Sèeŋi na mii sí n-sìi yi jwo yii á, yii aha mpyi yii ɲyɛ a
Supyaŋi Jyaŋi kyaare kyà, maa u sìshange bya mɛ, yii sì shìŋi niŋkwombaaŋi ta mɛ. 54 Ŋgemu
ká mii cyeere kyà maa mii sìshange bya mú ke, shìŋi niŋkwombaaŋi na ɲyɛ urufol'á. Mii sí
urufoo ɲɛ̀ n-yige kwùŋi i diɲyɛ canŋkwɔge, 55 ɲaha na yɛ mii cyeere ti ɲyɛ yalyire sèe woore,
mii sìshange mú sí ɲyɛ lùbyage sèe woge. 56 Ŋgemu ká mii cyeere kyà maa mii sìshange bya
ke, urufoo sí n-kwôro mii wwoɲɛɛge e, mii mú sí n-kwôro urufoo woge e. 57 Tufooŋi u ɲyɛ
shìŋifoo ke, ur'à mii tun, ur'e mii à shìŋi ta, lire pyiŋkanni na, ŋgemu ká mii cyeere kyà ke,
urufoo sí shìŋi sèe wuŋi ta mii cye kurugo. 58 Yalyire t'à yîri nìŋyiŋi na ke, tire ti ɲyɛ nte. Yii
tulyey'à ntemu lyî maa ŋkwû ke, ti ɲyɛ tire fiige mɛ. Ŋgemu ká tire yalyire lyî ke, urufoo sí
shìŋi niŋkwombaaŋi ta.»

59 Ŋyɛ Yesu à sùpyire kâla ná mpe jwumpe e Kapɛrɛnamu kànhe Kile Jwumpe kàlambage e.

Yesu jwumpe maha shìŋi niŋkwombaaŋi kaan

60 Ŋyɛ Yesu à puru jwumpe jwo amuni ke, ka u cyelempyiibii niŋyahamii si jwo: «Sèeŋi
na, mpe jwump'à waha a tòro. Jo u sí ɲɛɛ mpe e yɛ?»

61 Yesu à cè na ɲje ur'à jwo ke, na yir'à waha u cyelempyiibii na, lire e pi na ŋkunni, ka u u
yi jwo pi á: «Mpe jwump'à yii yà mú la? 62 Yii aha bá Supyaŋi Jyaŋi ɲya u u dùru u tayirige e
nìŋyiŋi na de? Ŋaha yii sí n-jwo yɛ? 63 Kile Munaani li maha shìŋi sèe wuŋi kaan sùpyaŋ'á, ná
lire bà mɛ, sùpyaŋi yabiliŋi fànhe sì n-jà yaaga pyi mɛ. Jwumpe mii à jwo yii á ke, p'à fworo
Kile Munaani i, pu sí maha uru shìŋi kaan. 64 Ŋka pìi na ɲyɛ yii e, pi ɲyɛ a dá mɛ.»

Ŋyɛ mà lwɔ́ fo tasiige e, mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ a dá mɛ, ná ŋge u sí Yesu le cye e ke, u mpyi a
pire cè. 65 Ka Yesu si núr'a pi pyi: «Lire kurugo mii à yi jwo yii á na sùpya sì n-jà n-pa mii á
ná Tufooŋi Kile ɲyɛ a li fànhe kan urufol'á mà yɛ.»

66 Mà lwɔ́ kuru canŋke na, u cyelempyiibii niɲyahamil'à núru u fye e, pi saha ɲyɛ a ɲɛn'a
taha u ɲwɔh'i mɛ. 67 Ka Yesu si u cyelempyiibii kɛ ná shuunniŋi pyi: «Yii sí de, yii sí ɲɛɛ n-kàre
mú la?» 68 Ka Simɔ Pyɛri si u pyi: «Kafooŋi, jofoo yyére wuu sí raa ŋkɛ̀ge, shìŋi niŋkwombaaŋi
jwumpe sí ɲyɛ mu á yɛ? 69 Wuu à li cè maa dá li na na ŋge u à fworo Kile e ke, uru u ɲyɛ mu.»

70 Ka Yesu si pi pyi: «Tá mii bà u à yii kɛ ná shuunniŋi cwɔɔnrɔ mɛ? Ŋka yii wà niŋkin na
naha zàmpɛn.» 71 Simɔ Isikariyoti jyaŋi Zhudasi kyaa Yesu mpyi a jwo ke, uru u sí n-pa u le
cye e, maa li ta u na ɲyɛ cyelempyiibii kɛ ná shuunniŋi niɲcwɔnrɔbil'e.

7

Yesu cìnmpyiibii ɲyɛ a dá u na mɛ

1 Lire kàntugo Yesu à tòro ná ɲani i Galile kùluni i, u ɲyɛ a ɲɛn'a jyè Zhude kùluni i mɛ, ɲaha
na yɛ Yahutuubii ɲùŋufeebii mpyi na u caa si mbò. 2 Yahutuubii vùŋŋyi kataanni mpyi a
byanhara a kwɔ̀. 3 Ka Yesu cìnmpyiibii si mpa u fye e, maa yi jwo u á: «Mu à yaa mu u yîri
naha numɛ mà kàre Zhude kùluni i, bà mu cyelempyiibii pi ɲyɛ kuru cyage e ke, pire si mpyi

§ **6:45** Ezayi 54.13

si mu kakyanhala karigii ɲya mɛ. 4 Ŋgemu la ká mpyi sùpyire si u cè ke, uru ɲyɛ a yaa u a
karigii pyi ŋwɔhɔre e mɛ. Ŋcyii kakyanhala karigii mu na mpyi amɛ ke, li pyi bà diɲyɛŋi
puni si mpyi si cyi ɲya mɛ.»
5 Yesu cìnmpyiibii mpyi na puru puni yu, ɲaha na yɛ pi ɲyɛ a dá u na mɛ. 6 Ka Yesu si pi pyi:
«Lire tèepyiini sàha ŋkwɔ a nɔ mii á mɛ. Tère o tère l'à táan yii á ke, yii maha yii ɲyii wuuni pyi.
7 Yii kyaa sì n-jà n-pɛn diɲyɛ sùpyir'á mɛ, ŋka mii kyal'à pɛn t'á, ɲaha na yɛ mii na li yu t'á na
ti kapyiiŋkii ɲyɛ a ɲwɔ mɛ. 8 Yii pi ke, yii a sì kataann'á. Ŋka mii wi ke, mii kɛ̀ɛge numɛ mɛ,
ɲaha na yɛ tèni sàha nɔ mii á mɛ.» 9 U à yire jwo pi á ke, maa ntɛ̀ɛn wani Galile kùluni i.

Yesu à kàre vùŋŋyi kataanni cyage e

10 Ŋyɛ Yesu cìnmpyiibil'à kàr'a kwɔ kataann'á ke, ka Yesu si ŋwɔh'a kàre uye niŋkin. 11 Lir'à
ta Yahutuubii ɲùŋufeebii mpyi na u caa sùpyire shwɔhɔl'e, fo na yíbili: «Taa u ɲyɛ ke?»
12 Sùpyire shwɔhɔl'e, jwumɔ niɲyahama mpyi na ŋkunni Yesu kyaa na. Pìi mpyi na ŋkɔ:
«Ŋge nàŋi ɲyɛ sùpya niɲcɛnŋɛ» pìi sí i ŋkɔ: «Sèe bà mɛ, u na sùpyire leni kuni nimpiini i.»
13 Mpe jwumpe puni mpyi na ŋwɔhɔni na yu, ɲaha na yɛ pi mpyi na fyáge Yahutuubii
ɲùŋufeebii na.

Yahutuubii pìl'à nàkaana pyi ná Yesu i

14 Tèni i kataann'à nɔ niŋke e ke, ka Yesu si ŋkàre Kileɲaarebage ntàani na, maa cye le na
sùpyire kâlali. 15 Ka Yahutuubii ɲùŋufeebii si wá na ŋkyáali marii ŋkɔ: «Di ŋge nàŋ'à pyi maa
Kile Jwumpe Semɛŋi cè na yu amɛ, wà sí ɲyɛ a u kâla pu na mà yɛ?»
16 Ka Yesu si jwo pi á: «Jwumpe na mii na sùpyire kâlali ke, mii wumɔ bà mɛ, mii tunvooŋi
wumɔ pi. 17 Ŋgemu la ká mpyi s'a Kile ɲyii wuuni pyi ke, urufoo sí n-pa n-cè kampyi mii
kàlaŋ'à fworo Kile e, lire ɲyɛ mɛ mii yabiliŋi i u à fworo. 18 Ŋgemu ká a yu u yabiliŋi mɛge
na ke, uye pèente urufoo maha ɲcaa. Ŋka ŋgemu la ká mpyi u tunvooŋi s'a mpêre ke, urufoo
cye e sèeŋi ɲyɛ. Kafinara ɲyɛ urufoo karigil'e mɛ. 19 Kile tùnntunŋiMusa bà u à Saliyaŋi kan
yii á mà? Yii wà sí ɲyɛ na cyire karigii kuni ɲaare mɛ. Ŋyɛ ɲaha na yii sí na mii caa raa bùu
yɛ?» 20 Ka pìi si jwo sùpyire shwɔhɔl'e: «Jínacyan u ɲyɛ mu, sùpya ɲyɛ na mu caa raa bùu mà
dɛ!»
21 Ka Yesu si pi pyi: «Mii à sàa ta naha kabwoo niŋkin pyi canŋɔŋke e ke, ka lire si yii
kàkyahanla la? 22 Yii maha pùnampyire kwùun canŋɔŋke e, maa jwo na Musa u à lire kuni
kan yii á (mà li ta Musa bà u à ŋkwɔ̀nŋi sìi mɛ, ŋka yii tulyeyi yi.) 23 Ná yii maha pùnampyire
kwùun canŋɔŋke e, si nta raa Musa Saliyaŋi kuni ɲaare, ɲyɛ ɲaha na yii na ntîri mii na na
mii à sùpya nimpuŋɔ cùuŋɔ canŋɔŋke e yɛ? 24 Yii àha raa sùpyire la wwû kaɲyaani kanni na
mɛ, ŋka yii fyânha a sèeŋi cya yii cè, yii i nta a pà jwo.»
25 Mà Yesu yaha jwumpe na, Zheruzalɛmu kànhe shiinbii pìi mpyi na ŋkɔ: «Tá nàŋi pi na
ɲcaa si mbò ke, uru bà u ɲyɛ ŋge mɛ? 26 Ŋka u we, u u yu sùpyire shwɔhɔl'e, pi s'à fyâha maa
u yaha wani. Kampyi wuu ɲùŋufeebil'à tɛ̀ɛn li taan na Kile Niɲcwɔnrɔŋi kyaa l'à jwo ke, na
uru wi de? 27 Wuu s'à ŋge nàŋi tayirige cè, mà li ta Kile Niɲcwɔnrɔŋi ká mpa, sùpya niŋkin sì
u tayirige cè mɛ.»
28 Ŋyɛ Yesu yaha kàlaŋi na Kileɲaarebage e, u à jwo fànha na: «Yii à mii cè, maa mii
tayirige cè mú la? Ŋka mii ɲyɛ a pa nay'á mɛ, sèeŋi na wà u à mii tun, yii ɲyɛ a u cè mɛ. 29 Mii
s'à u cè, ɲaha na yɛ mii à yîri u yyére, uru mú sí u à mii tun.» 30 Yesu à yire jwo ke, pi la
mpyi si u cû. Ŋka sùpya ɲyɛ a jà mɛ, ɲaha na yɛ u tèecûni mpyi na sàha ŋkwɔ a nɔ mɛ. 31 Lire
ná li wuuni mú i, sùpyire shwɔhɔl'e shiŋŋyahara à dá Yesu na, tire sùpyire mpyi na ŋkɔ: «Kile
Niɲcwɔnrɔŋi ká bú mpa, kakyanhala kani ndire u sí n-pa n-pyi mà núr'a tòro ŋge nàŋi wuuni
taan yɛ?»

Yahutuubii ɲùŋufeebil'à pìi tun pi sà Yesu cû

32 Mpe sùpyire mpyi na ŋkunni Yesu kyaa na ke, p'à jyè Farizhɛɛnbii niŋgyigigil'e. Ŋyɛ ka
Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii ná Farizhɛɛnbii si Kileɲaarebage saɲcwɔnsigibii pìi tun pi sà
Yesu cû. 33 Ka Yesu si jwo: «Mii saha sí tère nimbilere pyi yii shwɔhɔl'e, lire ká ntòro, mii sí
núru na tunvooŋi yyére. 34 Yii sí raa mii caa, yii sì mii ɲya mɛ, ɲaha na yɛ cyage e mii sí n-pyi
ke, yii sì n-jà nɔ wani mɛ.» 35 Ka Yahutuubii ɲùŋufeebii si wá na ŋko piy'á: «Lire tèni i ke, taa
ŋge nàŋi la ɲyɛ s'a ŋkɛ̀ɛge, marii ŋko na wuu sì n-jà uru ɲya mà yɛ? Yahutuubii pi à caala a
kàr'a sà ntɛ̀ɛn Girɛkiibii shwɔhɔl'e ke, kampyi pire yyére u la ɲyɛ s'a ŋkɛ̀ɛge, si sà a pi kâlali
de? 36 Di mpe jwumpe ɲwɔhe ɲyɛ yɛ “Yii sí raa mii caa, yii sì mii ɲya mɛ, ɲaha na yɛ cyage e
mii sí n-pyi ke, yii sì n-jà nɔ wani mɛ”?»

Yesu à jwo uru sí Kile Munaani kan dánafeebil'á

37 Ŋyɛ kataanni canzanŋk'à nɔ ke, kuru sí k'à pyi canmbwɔhe, ka Yesu si yîr'a yyere sùpyire
yyaha na, maa jwo fànha na: «Byaga ká wà ta, urufoo u a ma mii yyére, u u mpa bya. 38 Ŋgemu
ká dá mii na ke, lwɔhe ku maha shìŋi kaan ke, kuru sí raa fwu raa fwore urufoo funŋke e
ba fiige, bà l'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i mɛ.» 39 Kile Munaani li mpyi na sí n-pa n-kan

dánafeebil'á ke, lire kyaa Yesu mpyi na yu amɛ. Lire tèni i Kile Munaani mpyi na sàha ŋkan mɛ, ɲaha na yɛ Yesu mpyi na sàha dùgo nìŋyiŋi na u pèente e mɛ.

Sùpyire ɲwɔjwump'à táa Yesu kyaa na

40 Sùpyire shwɔhɔl'e, shinɲyahara à Yesu jwumpe lógo ke, ka pìi si wá na ŋko: «Nàkaana ɲyɛ mɛ, Kile tùnntunŋi wuu na sigili ke, uru u ɲyɛ ŋge nàŋi.» 41 Pìi bá mpyi na ŋko na Kile Niɲcwɔnrɔŋi wi. Ka pìi si jwo: «Di Kile Niɲcwɔnrɔŋi sí n-jà n-yîri Galile kùluni i n-jwo yɛ? 42 Li ɲyɛ a sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i na Kile Niɲcwɔnrɔŋi sí n-fworo saanŋi Dawuda tùluge e mà? Maa núr'a sémɛ "U sí n-yîri Dawuda kànsege na, Bɛtilɛhɛmu kànhe e."» 43 Ka sùpyire funzɔnŋɔre si ntáa Yesu kyaa na. 44 Pìi mpyi wani sùpyire shwɔhɔl'e, pire la mpyi si u cû, ŋka pi wà ɲyɛ a cye taha u na mɛ.

45 Ka Kileɲaarebage saɲcwɔnsigibii si núr'a kàre Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii ná Farizhɛɛnbii yyére. Ka pire si pi yíbe: «Di k'à ta a jwo, ka yii i mpa maa u yaha yɛ?» 46 Ka pi i pi pyi: «Wuu sàha ŋkwɔ a ŋge nàŋi jwumpe fiige lógo wuu niŋgyigigil'e mɛ!» 47 Ka Farizhɛɛnbii si pi pyi: «Yii mú à yiye yaha u à wurugo la? 48 Tá yii sàha ŋkwɔ a lógo na wuu ɲùŋufooŋi wà niŋkin, lire ɲyɛ mɛ Farizhɛnŋi wà niŋkin à dá u na? 49 Mpii pi à dá u na ke, pire wà ɲyɛ a yaage cè MusaSaliyaŋi i mɛ, pi pun'à láŋa.»

50 Pi wà na mpyi wani, uru mɛge mpyi Nikodɛmu. Uru u mpyi a shà Yesu yyére canŋka numpilage e. Ka uru si jwumpe lwɔ́, maa jwo Farizhɛɛnbil'á: 51 «Mà tàanna ná wuu Saliyaŋi i, wuu sì n-sìi n-jà yoge kwɔn shin na, mà li ta wuu ɲyɛ a fyânha a lógo u ɲwɔ na, lire ɲyɛ mɛ wuu ɲyɛ a u kapyiini cè mɛ.» 52 Ka pi i u pyi: «Lire e ke Galile kùluni shin mú u ɲyɛ mu la? Sà Kile Jwumpe Semɛŋi wíi, mu sì n-sìi li ɲya wani na Kile tùnntunŋi wà sí n-yîri Galile e mɛ.»

[53 Pi à puru jwo ke, ka pi puni si yîr'a caala mà kàre pi pyɛnyi i.

8

Pi à ceewe cû ná nàŋi w'e

1 Ka Yesu si ŋkàr'a sà dùgo Olivye cire ɲaŋke na. 2 Kuru canŋa nùmpanŋa ɲyèsɔɔge na, maa núr'a pa Kileɲaarebage ntàani na. Shinɲyahara à pa bínni u taan, ka u u ntɛ̀ɛn na pi kâlali. 3 Mà u yaha u u sùpyire kâlali, Kile Saliyaŋi cyelentiibii pìi ná Farizhɛɛnbii pìl'à shà ná ceewe e u yyére, na u à ta a cû ná nàŋi w'e jacwɔrɔ na. Pi à u yyéeŋɛ Yesu taan, sùpyire shwɔhɔl'e, 4 maa jwo: «Wuu cyelentuŋi, ŋge ceeŋ'à ta a cû ná nàŋi w'e u u jacwɔɔre pyi. 5 Mà li ta Kile tùnntunŋiMusa s'à jwo Saliyaŋi i na uru ceeŋi shiŋ'à yal'a wà a bò ná kafaay'e. Ŋaha mu s'à jwo yɛ?»

6 Kànhaŋa pi à cyán Yesu na ná ŋke yibige e, bà pi si mpyi si u ta ɲcû u yabiliŋi ɲwɔjwumpe kurugo mɛ. Ŋka Yesu à lyêele na sémɛni ɲìŋke na ná kampeeni i. 7 Ka pi i ŋkwôro na u yíbili. Ka u u ŋkwɔ a yîr'a yyére maa pi pyi: «Ŋge u ɲyɛ yii shwɔhɔl'e kapii baa ke, uru u fyânha a kafaaga lwɔ́ a tɛ̀g'a u wà.»

8 Yesu à puru jwo ke, maa núr'a lyêele na sémɛni ɲìŋke na. 9 Mpii pi à pa ná ceeŋi i ke, pir'à Yesu ɲwɔjwumpe lógo ke, ka pi i wá na fwore niŋkin niŋkin, mà lwɔ́ nàŋkolyeebii na fo mà pa nɔ kàntugo wuubii na. Yesu kanni u à kwôro wani ná ceeŋi i. 10 Yesu à pa ɲùŋke yîrig'a wíi, u ɲyɛ a sùpya ɲya ná ceeŋi i mɛ, maa jwo: «Ceewe, mpii pi à mu la wwû ke, taa pi ɲyɛ ke? Wà ɲyɛ a jwo mu à yaa mu u bò mà?» 11 Ka ceeŋi si Yesu pyi: «Kafooŋi, wà ɲyɛ a yire jwo mɛ.» Ka Yesu si jwo: «Ŋyɛ mii mú sì n-jwo mu à yaa mu u bò mɛ. Ta sì, ŋka ma hà núru lire kapiini fiige pyi mɛ.»]

Yesu u ɲyɛ Kile bɛ̀ɛnmpe, mpe p'à pa diɲyɛŋi i ke

12 Lire kàntugo Yesu à núr'a jwumpe lwɔ́ maa jwo sùpyir'á: «Mii u ɲyɛ diɲyɛŋi bɛ̀ɛnmpe. Ŋgemu ká ntaha mii fye e ke, urufoo saha sì n-sìi ɲaare numpini i mɛ, ŋka urufoo sí n-pyi bɛ̀ɛnmpe e mpe pu sí shìŋi niŋkwombaaŋi nɔ urufoo na ke.»

13 Ka Farizhɛɛnbii si u pyi: «Mu yabiliŋi kanni u ɲyɛ na maye kyaa yu, mu jwump'à wuu pɛn.»

14 Ka Yesu si pi pyi: «Mii yabiliŋi mɛ́ɛ ká sí i na naye kyaa yu, sèeŋi mii na yu yii á, ɲaha na yɛ mii à naye tayirige cè, maa na takarege cè. Yii sí pi ke, yii ɲyɛ a mii tayirige cè mɛ, yii mú ɲyɛ a mii takarege cè mɛ. 15 Yii na mii karigii wíi mà tàanna ná sùpyire sɔnŋɔŋkanni i. Mii wi ke, mii ɲyɛ na sùpya kapyiŋii wíi lire pyiŋkanni na mɛ. 16 Mii aha a sùpyire karigii kataampe cwɔɔnre tèni ndemu i ke, mii maha li pyi ná ntìŋi i, ɲaha na yɛ mii kanni bà u maha mpyi mɛ, Tufooŋi u à mii tun ke, uru maha mpyi ná mii i. 17 L'à sémɛ yii yabilimpii Saliyaŋi i, na shiin shuunni ɲwɔjwumpe ká mpyi niŋkin kyaa na, lire li ɲyɛ sèeŋi. 18 Mii yabiliŋi na naye kyaa yu, Tufooŋi u à mii tun ke, uru mú na mii kyaa yu.»

19 Ka pi i Yesu pyi: «Taa mu tuŋi ɲyɛ ke?» Ka u u pi pyi: «Yii ɲyɛ a mii yabiliŋi cè mɛ, si nta ɲjyére mii Tuŋi na la? Yii n'a mpyi a mii cè, yii mpyi na sí mii Tuŋi cè mú.»

20 Yesu à mpe jwumpe puni jwo mà u yaha Kileɲaarebage ntàani na u u kàlaŋi pyi Kile
bùɲyɛŋi yaayi yaleŋke taan. Sùpya ɲyɛ a jà a u cû mɛ, ɲaha na yɛ u tèecûni mpyi na sàha ŋkwɔ
a nɔ mɛ.

Yesu à uye cyêe

21 Ka Yesu si núr'a jwo: «Mii sí n-pa n-kàre, mii sí ká bú n-kàre, yii sí n-pa a mii caa. Ŋka yii
sí n-kwû ná yii kapegigii tugure e. Cyage e mii kɛɛge ke, yii sì n-jà nɔ wani mɛ.»
22 U à puru jwo ke, ka Yahutuubii ɲùŋufeebii si wá na yu piy'á: «Taha u sí uye bò maa ŋko
na cyage e uru sí n-kàre ke, na wuu sì n-jà nɔ wani mɛ?»
23 Ka Yesu si pi pyi: «Yii à ta naha ŋke ɲìŋke na, mii s'à yîri nìɲyiŋi na. Naha ŋge diɲyɛŋi
wuu pi ɲyɛ yii, ŋka mii ɲyɛ naha diɲyɛŋi wu mɛ. 24 Lire na, mii à yi jwo yii á na yii sí n-kwû
ná yii kapegigii tugure e. Yii aha mpyi yii ɲyɛ a dá li na na "Mii u ɲyɛ ŋge u ɲyɛ ke"* mɛ, yii
sí n-kwû ná yii kapegigii tugure e.»
25 Ka pi i Yesu pyi: «Jo u ɲyɛ mu lire sanni i yɛ?» Ka u u pi pyi: «Mii ɲyɛ ŋgemu ke, mii
à fyânha a yire jwo yii á. 26 Karii niɲyahagii na ɲyɛ mii u jwo yii á si yii cêɛgɛ yii kapyiiŋkii
niɲyahagil'e. Ŋje mii à lógo na tunvooŋ'á ke, yire mii na yu diɲyɛ sùpyire pun'á. Mii tunvooŋi
u ɲyɛ sèeŋifoo.»
27 Pi ɲyɛ a mpyi a li cè na Yesu na yu Tufooŋi Kile kyaa na mɛ. 28 Lire kurugo ka Yesu si yi
jwo pi á: «Yii aha mpa Supyaŋi Jyaŋi yîrige nìɲyiŋi na tèni ndemu i ke, yii sí n-ta n-cè na "Mii
u ɲyɛ ŋge u ɲyɛ ke†." Yii sí n-ta n-cè na mii ɲyɛ a sìi na yaage pyi nay'á mɛ, nde na Tufooŋi à
mii kâla ke, lire kanni mii na mpyi. 29 Sèe, mii tunvooŋi ɲyɛ ná mii i, u ɲyɛ a mii yaha naye
niŋkin mɛ, ɲaha na yɛ nde l'à bê u á ke, lire mii maha mpyi tèrigii puni i.»
30 Yesu à puru jwo ke, ka shinɲyahara si dá u na.

Yesu à pêe Ibirayima na

31 Yahutuubii pi à dá Yesu na ke, ka u u jwo pir'á: «Yii aha mii ɲwɔjwumpe cû, sèeŋi na yii
à pyi mii cyelempyii. 32 Lire tèni i, yii sí sèeŋi cè, sèeŋi mú sí yii yige bilere e.»
33 Ka Yahutuubii ɲùŋufeebii si u pyi: «Wuu na ɲyɛ Ibirayima tùluge shiin. Wuu ɲyɛ a sàa pyi
a ɲya wà biliwe mɛ, ka ɲaha sí mu ta mu à jwo na wuu sí n-fworo bilere e yɛ?» 34 Ka Yesu si
pi pyi: «Sèeŋi na mii sí n-sìi yi jwo yii á, ŋgemu ká ŋkwôro na kapegigii pyi ke, urufoo na ɲyɛ
kapegigii biliwe. 35 Mà li ta biliŋi ɲyɛ pyɛnge ŋkemu i ke, u ɲyɛ a sìi na jìn'a pyi kuru pyɛnge
shin mɛ, ŋka pyɛngefoo jyaŋi u à sìi pyɛnge shinŋi yabiliŋi. 36 Jyafooŋi ká yii shwɔ kapegigii
bilere na, lire e yii sí n-sìi n-fworo t'e. 37 Mii à li cè na yii na ɲyɛ Ibirayima tùluge shiin, lire
ná li wuuni mú i, yii na ɲcaa si mii bò, ɲaha na yɛ mii jwumpe ɲyɛ a tatɛɛngɛ wwû yii e mɛ.
38 Mii wi ke, karigii mii à ɲya na Tuŋi á ke, cyire mii na yu. Ŋcyii yii mú à lógo yii tuŋ'á ke,
cyire yii na mpyi.»
39 Ka pi i u pyi: «Wuu tuŋi u ɲyɛ Ibirayima.» Ka Yesu si pi pyi: «Yii n'a mpyi sèeŋi na
Ibirayima pyìi, karigii u mpyi na mpyi ke, yii mú mpyi na sí raa cyire pyi. 40 Mà jwo yii
pi à lire pyi ke, ka yii i wá na mii caa raa bùu na mii na sèeŋi yu yii á, bà mii à u lógo Kile á
mɛ. Ibirayima sí ɲyɛ a lire fiige pyi mà ɲya mɛ. 41 Yii tuŋi maha karigii ɲcyiimu pyi ke, cyire
yii maha mpyi.» Ka pi i u pyi: «Wuu ɲyɛ kàsɔɔgɔ kùŋɔ pyìi mɛ. Wuu Tuŋi na ɲyɛ niŋkin, Kile
wi.» 42 Ka Yesu si pi pyi: «Kàmpyi sèe Kile u ɲyɛ yii Tuŋi, mii kyaa mpyi na sí n-táan yii á,
ɲaha na yɛ mii à fworo Kile e, uru u à mii yaha a pa naha. Mii ɲyɛ a pa nay'á mɛ, uru u à mii
tun. 43 Ŋaha na yii ɲyɛ na mii jwumpe yyaha cìni mà yɛ? Mii à li ta, yii la ɲyɛ sì pu lógo mɛ.
44 Sitaanniŋi u ɲyɛ yii tuŋi, lire e l'à táan yii á, yii pi a u ɲyii wogigii pyi. Supyibonɔ u ɲyɛ u
wi, fo mà lwɔ tasiige e, u sàha ntêl'a sèeŋi jwo a ɲya mɛ, ɲaha na yɛ sèebili niŋkin ɲyɛ u funŋke
e mɛ. U aha fini, u maha jwo a tàanna ná u funŋɔ sònŋɔre e, ɲaha na yɛ kafinare jwufoo wi,
kafinare tuŋi mú wi. 45 Ŋka mii wi ke, sèeŋi kanni mii na yu, lire kurugo yii ɲyɛ a dá mii na
mɛ. 46 Yii puni shwɔhɔl'e, jofoo niŋkin u sí n-jà li cyêe na mii à kapii pyi yɛ? Mii sí i sèeŋi yu
yii á, ka yii i mpyi yii ɲyɛ a dá mii na ɲaha na mà yɛ? 47 Ŋgemu ká mpyi Kile wu ke, urufoo
maha Kile jwumpe núru. Mu aha yii ɲya yii ɲyɛ na pu núru mɛ, yii ɲyɛ Kile wuu mɛ.»
48 Ka Yahutuubii ɲùŋufeebii si Yesu pyi: «Wuu tànga na ɲyɛ mà jwo mu na ɲyɛ Samari shin
kanna, jína na ɲyɛ mu i.» 49 Ka Yesu si pi pyi: «Jína ɲyɛ mii i mɛ. Sèeŋi na, mii na na Tuŋi
pêre, yii sí ɲyɛ na mii pêre mɛ. 50 Mii ɲyɛ na na yabiliŋi mpèeŋi caa mɛ, ŋka wà u ɲyɛ wani,
uru u ɲyɛ na mii mpèeŋi caa, uru u sí n-pa tànge kan mii á. 51 Sèeŋi na mii sí n-sìi yi jwo yii
á, ŋgemu ká mii jwumpe lógo maa ɲɛɛ pu na ke, urufoo sì n-sìi n-kwû mɛ.»
52 Ka Yahutuubii ɲùŋufeebii si Yesu pyi: «Numɛ wuu à li cè sèeŋi na na jína na ɲyɛ mu
i. Ibirayima à kwû, Kile tùnntunmpii puni mú à kwû, ka mu u ɲɛn'a jwo na ŋgemu ká mu
jwumpe lógo maa pu kurigii ɲaare ke, urufoo saha sì n-kwû mɛ. 53 Mu à pêe wuu tulyage
Ibirayima na la? Ur'à kwû, Kile tùnntunmpii mú à kwû. Jofoo mu na maye sônŋi yɛ?» 54 Ka

* **8:24** Kile à uye cyêe Musa na, maa jwo na uru mɛge ku ɲyɛ: «Mii u ɲyɛ ŋge u ɲyɛ ke.» † **8:28** Kile à uye cyêe Musa na, maa jwo na uru mɛge ku ɲyɛ: «Mii u ɲyɛ ŋge u ɲyɛ ke.»

Yesu si pi pyi: «Mii n'a mpyi na naye pêre, mii mpèeŋi mpyi na sì là ɲwɔ mɛ. Ŋka mii Tuŋi u na mii pêre. Yii à jwo na uru u ɲyɛ yii Kileŋi, 55 mà li ta, yii ɲyɛ a u cè mɛ, mii s'à u cè. Mii n'a mpyi a jwo na mii ɲyɛ a u cè mɛ, mii mpyi na sí n-pyi yii fiige kafiniviniwe. Ŋka mii à u cè, maa u jwumpe kurigii ɲaare. 56 L'à táan yii tulyage Ibirayima á mà mii canmpaŋke ɲya. U à ku ɲya ke, ka u funŋke si ntáan sèl'e.» 57 Ka Yahutuubii ɲùŋufeebii si Yesu pyi: «Ei! mu sàha yyee beeshuunni ná kɛ ta mɛ, maa jwo mu à Ibirayima ɲya la?» 58 Ka Yesu si pi pyi: «Sèeŋi na mii sí n-sìi yi jwo yii á, mà Ibirayima ta u sàha si mɛ “Mii u ɲyɛ.”»

59 Puru jwumpe kurugo, ka pi i kafaaya lwɔ́ si ntɛ̀gɛ Yesu wà‡, ŋka u à ŋwɔh'a fworo Kileɲaarebage e mà kàre.

9

Yesu à fyinŋi wà cùuŋɔ

1 Yesu nintoroŋ'à fyinŋi wà ɲya, uru nàŋi fyin wuŋi u à si. 2 Ka Yesu cyelempyiibii si u yíbe: «Wuu cyelentuŋi, ɲaha k'à ŋge nàŋi fyin wuŋi pyi u à si yɛ? U kapegigii fyè wi laa, u sifeebii wogigii fyè?» 3 Ka Yesu si pi pyi: «U fyinnte ná u kapegigii ná u sifeebii wogigii ɲyɛ cyiye kur'e mɛ, l'à pyi si Kile sífente cyêe. 4 Wuu à yaa wuu mii tunvooŋi tùnnture pyi canŋke e, lire tèni ká ntòro wuu taan, numpilage sí n-wwɔ̀, báara saha sì n-jà n-pyi mɛ. 5 Mà mii yaha naha diɲyɛŋi i, mii u ɲyɛ diɲyɛŋi bɛ̀ɛnmpe.» 6 Yesu à puru jwo ke, maa ntilwɔhe cyán ɲìŋke na mà tɛ̀g'a pworo fànhara, maa tire tɛ̀g'a fyinnaŋi ɲyiigii cwuugo, 7 maa yi jwo u á, na u sà u yyahe jyé Silowe ɲcwɔ̀ge e (Silowe ɲwɔhe ku ɲyɛ: «tùnntunŋɔ»). Ka fyinŋi si ŋkàr'a sà ku jyé, ka u ɲyiigii si múgo, ka u u núru.

8 Ŋyɛ u tɛɛnɲɛɛbii ná mpii pi mpyi maha u nintɛɛnŋi ɲaa u u sùpyire ɲáare ke, ka pire si piye yíbe: «Ei! Tá ŋge nàŋi bà wuu mpyi maha ɲaa u à tɛ̀ɛn na ɲáare mɛ?» 9 Ka pìi si jwo: «Uru wi» ka pìi si jwo: «Uru bà mɛ, u málwɔrɔ ti kanna.» Ka nàŋi yabiliŋi si mpa jwo: «Mii wi.» 10 Ka pi i u yíbe: «Di mu ɲyiigil'à pyi maa múgo yɛ?» 11 Ka u u jwo pi á: «Nàŋi pi maha mpyi Yesu ke, uru u à pworo fànhara a tìri mii ɲyiigii na, maa jwo na mii i sà yyahe jyé Silowe ɲcwɔ̀ge e. Ka mii i ŋkàr'a sà ku jyé. Mii à ku jyé ke, ka mii i ntíi na ɲaa na ɲcwúu.» 12 Ka pi i u yíbe: «Taa uru nàŋi ɲyɛ ke?» Ka u u pi pyi: «Mii ɲyɛ a u takarega cè mɛ.»

13 Ŋyɛ nàŋi ɲyiigii cyi à múgo ke, ka pi i ŋkàre ná u e Farizhɛɛnbii yyére. 14 Canŋke Yesu à pwoore fànhara a tɛ̀g'a u ɲyiigii tìri cyi i nta a múgo ke, kuru na mpyi Yahutuubiicanŋɔŋɔ*. 15 Lire kurugo Farizhɛɛnbii mú à u yíbe ɲyiigii múguŋkanni na. Ka u u jwo pi á: «Pworo u à fànhara a tìri mii ɲyiigii na, ka mii i sà yyahe jyé maa ntíi na ɲaa.» 16 Ka Farizhɛɛnbii pìi si jwo: «Nàŋi u à fyinŋi cùuŋɔ ke, u sì n-jà n-yîri Kile yyére mɛ, ɲaha na yɛ u ɲyɛ a canŋɔŋke le dá e mɛ.» Ŋka pìl'à jwo: «Kàmpyi u mpyi kapimpyi, u mpyi na sì n-sìi n-jà ɲcyii kakyanhala karigii pyi mɛ.» Lire pyiŋkanni na, pi ɲyɛ a jà a bê niŋkin na mɛ.

17 Ka pi i núr'a nàŋi yíbe: «Mu wi ke, ɲaha mu na sônnŋi ma ɲyiigii múgufooŋi kyaa na yɛ?» Ka u u pi pyi: «Kile tùnntunŋɔ wi.» 18 Ŋka Yahutuubii ɲùŋufeebii ɲyɛ a ɲɛn'a dá li na na u à si fyin, kàntugo ka u ɲyiigii si nta a múgo mɛ. Lire e pi à u sifeebii yyere, 19 maa pi yíbe: «Sèe wi ŋge nàŋi ɲyɛ yii jya la? Sèe u fyin wuŋi u à si la? U aha nta u à si fyin, di u à pyi marii ɲaa numɛ yɛ?» 20 Ka u sifeebii si jwo: «Wuu à li cè na wuu pyà wi, maa li cè wuu à u si fyin. 21 Ŋka bà u à pyi marii ɲaa numɛ mɛ, wuu ɲyɛ a cè mɛ. Wuu mú sí ɲyɛ a u ɲyiigii múgufooŋi cè mɛ. U saha ɲyɛ pyà mɛ, yii à yaa yii i u yíbe, u yabiliŋi sí yi jwo yii á.» 22 Nàŋi sifeebil'à yire jwo Yahutuubii ɲùŋufeebii yyaha fyagare na. Pi mpyi a jwo a bê li na na ŋgemu ká jwo na Yesu u ɲyɛ Kile Niɲcwɔnrɔŋi ke, pi sí urufoo kɔ̀rɔ n-yige Kile Jwumpe kàlambage e†. 23 Lire na, u sifeebil'à jwo na u saha ɲyɛ pyà mɛ, pi u yíbe.

24 Ka Farizhɛɛnbii si núr'a nàŋi yyere, maa u pyi: «Sèeŋi jwo Kile yyahe taan, nàŋi u à mu ɲyiigii múgo ke, wuu à u cè kapimpyi.» 25 Ka nàŋi si jwo: «U à pyi kapimpyi yo, u ɲyɛ a pyi kapimpyi mà yo, mii ɲyɛ a yire cè mɛ, ŋka kani niŋkinŋi mii à cè ke, lire li ɲyɛ mii mpyi fyin, ŋka numɛ mii na ɲaa na ɲcwúu.» 26 Ka pi i núr'a u yíbe: «Ŋaha u à pyi mu na yɛ? Di u à mu ɲyiigii múg'a jwo yɛ?» 27 Ka nàŋi si pi pyi: «Mii à yi jwo yii á mà kwɔ̀, ŋka yii ɲyɛ a lógo mii ɲwɔ na mɛ, ɲaha yyaha yii la ɲyɛ mii u núr'a jwo yii á yɛ? Taha yii la mú ɲyɛ si mpyi u cyelempyii la?» 28 Ka pi i u cyahala, maa jwo: «Mu u ɲyɛ u cyelempyaŋi, wuu sí na ɲyɛ Kile tùnntunŋiMusa cyelempyii. 29 Wuu à cè na Kile à jwo ná Musa e, ŋka ŋge nàŋi wi ke, wuu bá ɲyɛ a u tayirige cè mɛ.» 30 Ka u u pi pyi: «Nde ɲyɛ kakyanhala dɛ! Yii à jwo na yii ɲyɛ a u tayirige cè mɛ, u s'à mii ɲyiigii múgo. 31 Wuu pun'à cè na Kile ɲyɛ na núru kapimpyi á mɛ. Ŋge u na u pêre marii u ɲyii wogigii pyi ke, uru ɲwɔ na u maha núru. 32 Mà lwɔ́ diɲyɛ tasiige

‡ **8:59** Mà tàanna ná Yahutuubii Saliyaŋi i, wà ká Kile mɛge kɛ̀ɛge, urufoo mpyi maha yaa u wà ná kafaay'e. * **9:14** Yahutuubii Saliyaŋi ɲyɛ a mpyi a ɲɛɛ báaraŋi wà tufiige u a mpyi canŋɔŋke e mɛ, lire mpyi na fún pi á. Pi mpyi maha sônnŋi na mà yaŋa cùuŋɔ, lire na ɲyɛ mu à jwo urufol'à báara pyi. † **9:22** Pi aha wà kɔ̀rɔ Kile Jwumpe kàlambage e, sùpyire sannte mpyi maha urufoo wíi mu à jwo u à kwû, pi kuro sàha maha mpyi urufol'e mɛ.

e, wuu sàha sàa lógo na sùpyaŋi u à si fyin ke, na wà à jà a uru ɲyiigii múgo mɛ. 33 Kàmpyi ŋge nàŋi mpyi a fworo Kile e mɛ, u mpyi na sì n-jà yaaga pyi mɛ.» 34 Ka Farizhɛɛnbii si jwo nàŋ'á: «Mu à si kapimpyi, tacɛnŋɛ ɲyɛ mu i mɛ! Ka mu u ŋkwɔ̀ a pa a wuu leni kure e la?» Maa u kɔ̀rɔ.

35 Ɲyɛ Yesu à pa lógo na pi à nàŋi kɔ̀rɔ ke, maa sà u yíbe: «Mu à dá Supyaŋi Jyaŋi na la?» 36 Ka nàŋi si u yíbe: «Wuu cyelentuŋi, jofoo kyaa na mu ɲyɛ yɛ? Mii la ɲyɛ si u cè si dá u na.» 37 Ka Yesu si u pyi: «Uru mu à ɲya amɛ, u u yu ná mu i.» 38 Ka nàŋi si jwo: «Kafooŋi, mii à dá mu na» maa niŋkure sín Yesu taan. 39 Lire tèni i, ka Yesu si jwo: «Mii à pa diŋyɛŋi i si mpa sùpyire kapyiiŋkii kataampe cwɔɔnrɔ, bà fyinmpii si mpyi s'a ɲaa, ɲyafeebii si mpyi fyinmii mɛ.»

40 Farizhɛɛnbii pi mpyi wani maa puru lógo ke, ka pire si u pyi: «Mà tàanna ná mu jwuŋkanni i, wuu mú na ɲyɛ fyinmii bɛ?» 41 Ka Yesu si pi pyi: «Yii n'a mpyi fyinmii, yii kapegigii tugure mpyi na sí n-láha yii na, ŋka yii na sônnŋi na yii ɲyiigil'à múgo ke, lire e yii kapegigii tugure sí n-kwôro yii na.»

10

Yesu u ɲyɛ mpànahaŋi niɲcɛnŋi

1 Ɲyɛ ka Yesu si núr'a jwo: «Sèeŋi na mii sí n-sìi yi jwo yii á, ŋgemu ká a ɲcaa si jyè mpàbage e, u sí ɲyɛ a jyè mpàbage ɲwɔge e mɛ, maa dùgo kàsɔ̀ge na a jyè ke, urufoo na ɲyɛ nàŋkaawa, maa mpyi nàŋkalyɛga. 2 Ɲka ŋgemu ká jyè mpàbage ɲwɔge e ke, uru u ɲyɛ mpànahaŋi yabiliŋi. 3 Mpàbage kàanmucyafooŋi maha yîr'a ku múgo u á. Mpàabii maha u mɛjwuuni núru, u maha u yabiliŋi mpàabii yiri niŋkin niŋkin pi mɛyi na, maha yige ntàani na. 4 U aha u wuubii nâha a yige ntàani na, u maha ɲaare pi yyaha na pi a sì ntaha u fye e, ɲaha na yɛ pi à têe u mɛjwuuni na a kwɔ̀. 5 Pi sì n-sìi n-taha nàmpɔnŋɔ fye e mɛ, pi bá sí raa fî u yyaha na, ɲaha na yɛ pi ɲyɛ a u mɛjwuuni cè mɛ.» 6 Yesu à ŋke bàtaage jwo pi á, ŋka pi ɲyɛ a ku ɲwɔhe cè mɛ.

7 Ɲyɛ ka Yesu si núr'a pi pyi: «Sèeŋi na mii sí n-sìi yi jwo yii á, mii u ɲyɛ mpàbage ɲwɔge. 8 Mpii pi à pa mii yyaha na ke, pire puni na ɲyɛ nàŋkaalii, pi mú na ɲyɛ nàŋkalyɛye, ŋka mpàabii ɲyɛ a lógo pi á mɛ. 9 Mii sí u ɲyɛ mpàbage ɲwɔge. Ŋgemu ká jyè mii i ke, urufoo sí n-shwɔ. Uru sí raa jyè, s'a fwore u ɲɛɛmpe. Mii sí raa yalyire kaan urufol'á mú. 10 Nàŋkaaŋi kapani li ɲyɛ nàŋkaage ná boore ná kakyaare kanni. Ŋka mii wi ke, mii à pa si shìŋi niŋkwombaaŋi ná fɛrɛmpe kan na mpàabil'á.

11 Mii u ɲyɛ mpànahaŋi niɲcɛnŋi. Mpànahaŋi niɲcɛnŋi maha u múnaani kan bà u mpàabii si mpyi si shwɔ mɛ. 12 Sàrampanahawa ɲyɛ mpàabii foo mɛ. U aha sige yaaga ɲya, u maha fê maa mpàabii yaha. Sige yaage maha pìi cû, pi sanmpil'a sì ɲcaala. 13 Sàrampanahaŋi sí n-fê, ɲaha na yɛ wyérɛ u caa, u kuro ɲyɛ mpàabil'e mɛ.

14-15 Mii wi ke, mii u ɲyɛ mpànahaŋi niɲcɛnŋi. Bà Tufooŋi Kile à mii cè, ka mii mú si u cè mɛ, amuni mii à na mpàabii cè, mii mpàabii s'à mii cè mú. Mii sí na múnaani kan na mpàabii kurugo. 16 Mpàabii pìi na ɲyɛ mii á, pi ɲyɛ ŋke mpàbage e mɛ*. Mii à yaa mii i pi nâha a pa, pi i mpa mii mɛjwuuni lógo. Lire e pi puni sí n-pa wà piye na mpyi mpàbaga niŋkin, mpànahawa niŋkin sí n-pyi pi ɲùŋɔ na. 17 Mu aha mii Tuŋi ɲya u à mii kyaa táan uy'á, lir'à ta mii sí na múnaani kan, si núru li shwɔ. 18 Sùpya sì n-jà mii múnaani wwû mii i fànhe e mɛ. Mii sí li kan nay'á. Síŋi ɲyɛ mii á mà li kan, síŋi ɲyɛ mii á mà li shwɔ sahaŋki. Yire mii Tuŋi à jwo mii u pyi.»

19 Yesu ɲwɔjwumpe mpe kurugo, Yahutuubii ɲwɔmyahigil'à táa sahaŋki. 20 Niŋyahara mpyi na ŋko: «Jína na ɲyɛ u e, sìcyere mú na ɲyɛ u e. Ɲaha kurugo yii à yyére marii u jwumpe núru yɛ?» 21 Ka pìi si jwo: «Ei! mpe ɲyɛ jínacyan jwumɔ mɛ. Jínacyan sí n-jà fyinmii pyi pi a ɲaa la?»

Yesu à jwo uru u ɲyɛ Kile Jyaŋi

22 Ɲyɛ YahutuubiiKileɲaarebage kataanni li maha mpyi Zheruzalɛmu kànhe e yyee maha yyee ke, lir'à pa nɔ mà bê ná wyeere tèni i. 23 Mà pi yaha lire kataanni na, ka Yesu si wá na ɲaare na mâre Kileɲaarebage ntàani na, saanŋi Solomani ŋkubabwɔhe ɲwɔh'i. 24 Ka Yahutuubii ɲùŋufeebii pìi si mpa Yesu kwûulo maa u yíbe: «Ɲaha tère e mu sí wuu yige numpini i yɛ? Kampyi mu u ɲyɛ Kile Niɲcwɔnrɔŋi, yire fíniŋ'a jwo wuu á.»

25 Ka Yesu si pi pyi: «Mii à yi jwo yii á mà kwɔ̀, ŋka yii ɲyɛ a dá mii na mɛ. Karigii mii na mpyi na Tuŋi mɛge na ke, cyire maha mii kyaa yu. 26 Ɲka lire ná li wuuni mú i, yii ɲyɛ a dá mii na mɛ, ɲaha na yɛ yii ɲyɛ mii mpàabii pìi mɛ. 27 Mii mpàabii na mii mɛjwuuni núru, mii à pi cè, pi maha ntaha mii fye e mú. 28 Mii sí shìŋi niŋkwombaaŋi kan pi á, pi nùmpanŋke sì n-kèɛge mɛ. Sùpya saha sì n-jà pi dìri n-shwɔ mii na mɛ. 29 Mii Tuŋi u à pi kan mii á ke, ur'à

* **10:16** Mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ Yahutuu mɛ, ná pi sí n-pa dá Yesu na ke, pire kyaa na Yesu ɲyɛ naha ŋke cyage e.

pêe diɲyɛŋi yaayi puni na. Wà mú sì n-jà pi dìri n-shwɔ Tufooŋi na mɛ. 30 Mii ná Tufooŋi na ɲyɛ niŋkin.»
31 Yesu à puru jwo ke, ka Yahutuubii ɲùŋufeebii si núr'a kafaaya bíle si ntègɛ u wà mbò.
32 Ka Yesu si pi pyi: «Kacɛnŋkii niɲyahagii mii à ta Tufooŋi á, maa cyire pyi yii ɲyii na ke, cyire shwɔhɔl'e li ndi kurugo yii la ɲyɛ si mii wà mbò yɛ?» 33 Ka pi i u pyi: «Mu kacɛnni là kurugo bà mɛ, ŋka mu Kile mɛkɛɛgɛ jwumpe kurugo. Mu shintiiwe, ka mu u wá na maye pyi Kile.»
34 Ka Yesu si pi pyi: «Li ɲyɛ a sémɛ yii yabilimpii Saliyaŋi i na Kile à jwo "Yii na ɲyɛ kileebii pìi†" mà? 35 Wuu s'à li cè na Kile Jwumpe Semɛŋi sì n-jà n-kêɛnŋɛ mɛ, Kile s'à jwumpe kan mpiimu á ke, u na pire yire "kileebii" pìi. 36 Mii wi ke, Tufooŋi à mii cwɔɔnr'a tun naha diɲyɛŋi i. Mii à jwo na mii u ɲyɛ Kile Jyaŋi ke, ka yii i mpyi di mà jwo na mii na Kile mɛge kɛɛge yɛ? 37 Karigii mii à pyi ke, kampyi yii à li ɲya na cyire ɲyɛ mii Tuŋi wogigii mɛ, yii àha ndá na jwumpe na mɛ. 38 Ŋka yii aha nta yii à cè na mii à ɲcyii karigii pyi mà tàanna ná Kile ɲyii wuuni i, yii méɛ ká mpyi yii ɲyɛ a dá mii na mɛ, yii dá li na na cyire karigil'à fworo Kile e. Lire tèni i yii sí li cè na sèeŋi na, mii ná Tufooŋi à sàa wwɔ.» 39 Lire tèni i, ka pi i núr'a yîri s'a Yesu cwôre puru jwumpe kurugo, ŋka u à shwɔ pi na.
40 Ka Yesu si núr'a kàr'a sà ntɛɛn Zhurudɛn baŋi kùŋke na, cyage e Yuhana mpyi a fyânha na sùpyire batizeli ke. 41 Ka sùpyire niɲyahara si shà u yyére kuru cyage e. Marii ŋko tiy'á: «Yuhana ɲyɛ a kakyanhala karii pyi wuu á mɛ, ŋka yaaga maha yaaga u à jwo ŋge nàŋi kyaa na ke, yire pun'à pyi sèe.» 42 Ka pi niɲyahara si dá Yesu na wani.

11

Lazari kwùŋkanni

1-2 Bɛtani kànhe e, sìɲɛɛ taanre na mpyi wani: Mariyama ná Marita ná Lazari. Mariyamaŋi u mpyi a sìnmpe nùguntanga wumpe wu Kafooŋi Yesu tooyi na, maa pu cwuugo ná u ɲùŋjoore e ke, uru sìɲɛɛŋi Lazari mpyi na yà sèl'e. 3 Ka sìɲɛɛbii pùcɛribii si wà tun u sà yi jwo Yesu á: «Kafooŋi, mu cevooŋi naha a pyi yampi.» 4 Yesu à tire tùnnture lógo ke, maa jwo: «Mpe yampe ɲyɛ a pa si Lazari bò mɛ. Ŋka p'à pa si pèenɛ taha Kile mɛge na, bà pèenɛ si mpyi si ntaha Kile Jyaŋi na mú mɛ.»
5 Marita ná Mariyama ná Lazari, pire shiin taanreŋi kyaa mpyi a táan Yesu á. 6 U à Lazari yampe kyaa lógo ke, maa ntɛɛn wani kuru cyage e, mà canmpyaa shuunni pyi. 7 Lire kàntugo maa jwo u cyelempyiibil'á: «Yii a wá, wuu núru wuu a sì Zhude kùluni i.» 8 Ka u cyelempyiibii si jwo: «Cyelentuŋi, li ɲyɛ a mɔ mɛ, Zhude shiinbii la mpyi si mu wà mbò ná kafaayi i, ka mu u núr'a jwo wuu a sì wani la?» 9 Ka u u jwo: «Tá bɛɛnmpe ɲyɛ canŋke e mà lwɔ́ ɲyège na fo yàkoŋke na mɛ? Ŋyɛ ŋge u na ɲaare canŋke e ke, u uye burugumɔ ɲyɛ a táan mɛ, ɲaha na yɛ diɲyɛŋi bɛɛnmpe na ɲyɛ wani. 10 Ŋka sùpya ká a ɲaare numpini i, u uye burugumɔ ɲyɛ a pɛn mɛ, ɲaha na yɛ bɛɛnmpe ɲyɛ wani mɛ.»
11 Puru ɲwɔhɔ na, ka Yesu si pi pyi: «Wuu cevooŋi Lazari à ŋɔ́ɔ, mii sí n-sà u ɲɛ̀.» 12 Ka cyelempyiibii si jwo: «Kafooŋi, kampyi ŋɔɔmpe kanni pi, u sí n-yîri.» 13 Lazari kwùŋi kyaa Yesu mpyi na yu, ŋka u cyelempyiibii mpyi na sônŋi na ŋɔɔmpe yabiliŋi kyaa u na yu. 14 Ka Yesu si núr'a yi fíniŋ'a jwo pi á: «Lazari à kwû. 15 L'à pyi mii kàntugo na ke, l'à táan mii i, ɲaha na yɛ nde sí yii pyi yii i dá mii na. Numɛ yii a wá, wuu a sì u taan.» 16 Cyelempyaŋi mɛge ku ɲyɛ Tomasi, ná pi maha u pyi: «ŋaŋi» ke, ka uru si jwo u shèrɛfeebil'á: «Yii a wá, wuu a sì ná wuu cyelentuŋi i, wuu u sà ŋkwû ná u e.»

Yesu à Lazari buwuŋi ɲè

17 Nyɛ Yesu à nɔ Bɛtani kànhe e, mà pi ta pi à Lazari le fanŋke e, canŋke sicyɛɛre woge e u à nɔ wani*. 18 Bɛtani ná Zheruzalɛmu kànhe laage ɲyɛ a mpyi a tɔɔn mɛ. Ku laage ɲyɛ a tòro culumɛtirii taanre na mɛ. 19 Yahutuubii niɲyahamii mpyi a shà Marita ná Mariyama yyére mà sà fwù pyi, pi sìɲɛɛŋi ŋkwùŋi na.
20 Marita à pa lógo na Yesu na ma, u s'à byanhara kànhe na ke, maa yîr'a sà u ɲùŋɔ bê, ka Mariyama si ntɛɛn bage e. 21 Marita à sà nɔ Yesu na ke, maa jwo: «Kafooŋi, kàmpyi mu mpyi naha, mii sìɲɛɛŋi mpyi na sì n-kwû mɛ. 22 Ŋka mii à cè, cyage e wuu ɲyɛ amɛ ke, mu aha kyaa maha kyaa ɲáare Kile á ke, u sí lire pyi mu á.» 23 Ka Yesu si jwo: «Marita, mu sìɲɛɛŋi sí ɲè n-fworo kwùŋi i!» 24 Ka Marita si jwo: «Mii à cè diɲyɛ canŋkwɔge kwùubii ká mpa a ɲèni, mii sìɲɛɛŋi mú sí ɲè.» 25 Ka Yesu si jwo: «Mii u ɲyɛ kwùubii ɲèfooŋi maa mpyi shìŋi niŋkwombaaŋifooŋi. Ŋgemu ká dá mii na ke, urufoo méɛ ká ŋkwû, u sí shìŋi niŋkwombaaŋi ta. 26 Ŋgemu ká uru shìŋi ta maa dá mii na ke, urufoo saha sì n-sìi n-kwû mɛ. Marita, mu à dá

† **10:34** Zaburu 82.6 * **11:17** Yahutuubii cyelentiibii mpyi maha sônŋi na sùpyaŋi ká ŋkwû, u múnaani maha ntɛɛn u taan maha canmpyaa taanre pyi; cyire kàntugo urufoo ɲyɛ na jìn'a yîri sahaŋki mɛ.

lire na la?» 27 Ka u u jwo: «Ɔɔn Kafooŋi, mii à dá li na na mu u ɲyɛ Kile Niɲcwɔnrɔŋi, Kile Jyaŋi, ŋge u mpyi a yaa u pa diŋyɛŋi i ke.»
28 Ɲyɛ Marita à puru jwo ke, maa núr'a kàre pyɛnge e, maa sà u sìŋɛɛŋi Mariyama ŋwɔh'a yyere maa yi jwo u á: «Wuu cyelentuŋ'à pa, u à jwo mà shà.» 29 Mariyama à yire lógo ke, maa yîri fwɔfwɔ mà kàre Yesu yyére. 30 Lir'à Yesu ta u sàha jyè kànhe e mɛ. Cyage e Marita à u bê a ta ke, wani u saha mpyi. 31 Yahutuubii pi mpyi na Mariyama fɔɔnŋi bage e ke, pir'à u ɲya u à pâl'a fworo ke, maa yîr'a taha u fye e mú, pi mpyi na sɔnŋi na u à kàre fanŋke na zà a mɛɛ súu.
32 Mariyama à sà nɔ Yesu na ke, maa ɲcwo u fere e, maa jwo: «Kafooŋi, kàmpyi mu mpyi naha, mii sìŋɛɛŋi mpyi na sì n-kwû mɛ.» 33 Yesu à Mariyama ɲya u u mɛɛ súu, Yahutuubii pi mpyi wani kuru cyage e ke, maa pire ɲya pi i mɛɛ súu mú ke, ka u lùuni si yîri, ka u u yyahe tanha, 34 maa pi yíbe: «Taa yii à Lazari buwuŋi yaha ke?» Ka pi i jwo: «Kafooŋi, pa ku cyage wíi.» 35 Ka Yesu si mɛɛ sú. 36 Yahutuubii pi à Yesu mɛɛsuwuŋi ɲya ke, ka pire si jwo: «Yii wíi, ŋge nàŋi kyaa mpyi a táan u á dɛ!» 37 Ka pìi si jwo: «Uru u à fyin nàŋi ɲyiigii múgo, u mpyi na sì n-jà Lazari sige kwùŋi na mà?»
38 Puru jwumpe saha à Yesu lùuni yîrige sèe sèl'e. Ɲyɛ pi à sà nɔ fanŋke na, kur'à pyi kafawyige, maa kafaaga tɛ̀g'a ku tò. 39 Ka Yesu si pi pyi: «Yii kafaage láha fanŋke ɲwɔge na.» Buŋi sìŋɛɛŋi Marita mpyi wani, ka uru si Yesu pyi: «Kafooŋi, mu sí u nùge ta ku u fwore, u canmpyaa sicyɛɛre cyi ɲyɛ niɲjaa fanŋke e.» 40 Ka Yesu si u pyi: «Mii ɲyɛ a yi jwo mu á na mu aha dá mii na na mu sí Kile sífente ɲya mà?» 41 Ka pi i kafaage láha fanŋke ɲwɔge na. Ka Yesu si ɲùŋke dùrugo nìŋyiŋi i, maa jwo: «Tufooŋi, mii fwù ɲyɛ mu na, ɲaha na yɛ mu à mii ɲarege shwɔ. 42 Mii wi ke, mii à cè na mu maha ɲɛɛge mii ɲareyi puni i, ŋka mii na yu amɛ, bà sùpyire puni ti naha a mii kwûulo ke, tire si mpyi si dá li na na mu u à mii tun mɛ.» 43 U à puru jwo ke, maa jwo fànha na: «Lazari, yîr'a fworo naha!» 44 Ka u u ntíl'a fworo fanŋke e, u tooyi ná u cyeyi mpyi a pwɔ, u yyahe s'à tò ná vàanɲyi i, ka Yesu si pi pyi pi yire puni sànhana a láha u na, pi i u yaha u a sì.

Pi à vùnŋɔ pwɔ Yesu na, si u bò
(Macwo 26.1-5; Marika 14.1-2; Luka 22.1-2)

45 Yahutuubii pi mpyi a kàre Mariyama yyére, maa Yesu kapyiiŋkii ɲya ke, pi niɲyahara à dá u na. 46 Ɲka pire pìl'à kàr'a sà Yesu kapyiiŋkii kyaa jwo Farizhɛɛnbil'á.
47 Ɲyɛ ka Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii ná Farizhɛɛnbii si piye ɲya, maa wwɔ a jwo ná yukyaala kuruŋke e Yesu kakyanhala karigii kyaa na. Pi mpyi na piye yíbili: «Ŋge nàŋ'à kakyanhala karii niɲyahagii pyi! Ɲaha wuu sí n-pyi yɛ? 48 Wuu aha u yaha u u ɲcyii karigii pyi, sùpyire puni sí n-dá u na. Lire e ke Ɔrɔmu shiinbii sí n-pa wuu Kileɲaarebage jya, si wuu shiŋi puni bò.» 49 Wà na mpyi pi e, pi maha uru pyi Kayifu. Uru u mpyi Kile sáragawwuubii ɲùŋufembwɔhe lire yyeeni. Ka uru si pi pyi: «Yii ɲyɛ a yaage cè mɛ! 50 Yii ɲyɛ a cè shin niŋkin u kwû kìni puni kurugo, lir'à pwórɔ kìni sùpyire puni ti kèɛgɛ mà?» 51 Ɲyɛ Kayifu mpyi a puru jwumpe yige uye e mɛ. Bà u mpyi sáragawwuubii ɲùŋufembwɔhe lire yyeeni mɛ, lire kurugo Kile à puru jwumpe le u ɲwɔge e, u jwo na Yesu à yaa u kwû Izirayɛli kìni sùpyire cyaga. 52 Ɲka Izirayɛli sùpyire kanni kurugo bà u sí n-kwû mɛ. Kile pyìibii pi ɲyɛ diɲyɛ yyaha kurugo ke, u à yaa u kwû si pire puni wà piye na, si mpyi niŋkin. 53 Kuru cannke, Yahutuubii ɲùŋufeebil'à bê li na na Yesu à yaa u bò. 54 Ka Yesu si láha uye ɲcyèeŋi na sùpyir'á. Maa yîri wani mà kàre kànhe kà na síwage taan, kuru mɛge ɲyɛ Efirayimu, mà sà tère pyi wani ná u cyelempyiibil'e.
55 Ɲyɛ Yahutuubii bilereŋkwoŋi kataanni mpyi a byanhara, ka shinŋyahara si yîri cyeyi yabɛre e mà pa Zheruzalɛmu kànhe e mà kataanni ta li sàha nɔ mɛ, si mpa piye fíniŋɛ Kile yyahe taan. 56 Pi mpyi na Yesu caa, maa ŋkàre Kileɲaarebage ntàani na. Maa wá na piye yíbili: «Di ku ɲyɛ yɛ? Lire e ke u si n-pa kataanni na mà?» 57 Lir'à Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii ná Farizhɛɛnbii ta pi à yi jwo sùpyir'á mà kwɔ na shin maha shin ká Yesu saha cè ke, urufoo u sà yi jwo pir'á, bà pire si mpyi si u ta ɲcû mɛ.

12

Mariyama à Yesu tooyi tìri ná sìnmɛ nùguntan wum'i

1 Yahutuubiibilereŋkwoŋi kataanni mpyi a byanhara, ku sanŋa mpyi canmpyaa baani. Ka Yesu si núr'a kàre Bɛtani kànhe e. Lazari u mpyi a ɲè a yige kwùŋi i ke, uru na mpyi kuru kànhe e. 2 Ka pi i yal'a shwɔhɔ Yesu á kuru kànhe na, Marita u mpyi na tire yalyire karigii cwɔɔnre. Lazari mú na mpyi ná Yesu i talyige e. 3 Mà pi yaha pi i lyî, Mariyama à sìnmɛ nùguntan wumɔ loŋgara wumɔ* bwuu wu Yesu tooyi na, maa u ɲùŋjoore tɛ̀g'a yi cwuugo. Ka sìnmpe nùge si bage funŋke puni ɲî. 4 Yesu cyelempyaŋi mɛge ku ɲyɛ Zhudasi Isikariyoti,

* **12:3** Puru sìnmpe mpyi a ta cige ŋgemu i ke, kuru mɛge mpyi: «naridi».

ŋge u mpyi na sí n-pa Yesu le cye e ke, ka uru si jwo: 5 «Ɲaha na mpe sìnmpe ɲyɛ a pérɛ maa
pu wyérɛŋi kan fòŋɔfeebil'á mà yɛ? Pu lwɔɔre mpyi na sí n-jà shin niŋkin yyee niŋkin báara
sàra kwɔ̀.» 6 Zhudasi mpyi a puru jwumpe jwo fòŋɔfeebii kurugo mɛ, u na mpyi nàŋkaawa,
uru u mpyi na wyérɛŋi bégeli, u mpyi maha wyérɛŋi lwúu. 7 Ka Yesu si jwo: «Láha ceeŋi na!
Mii canntoŋke kurugo u à nde pyi. 8 Fòŋɔfeebii ɲyɛ naha ná yii e tèrigii puni i, mii sí sì n-pyi
ná yii e tèrigii puni i mà dɛ!»

Sáragawwuubii ɲùŋufeebil'à jwo pire sí Lazari bò

9 Ɲyɛ Yahutuubil'à lógo na Yesu na ɲyɛ Bɛtani kànhe e ke, ka pi niɲyahamii si ŋkàre wani.
Pi ɲyɛ a mpyi a kàre Yesu yabiliŋi kanni ɲyaŋi kurugo mɛ, ŋka Lazari u à ɲɛ̀ a yige kwùŋi i
ke, si uru ɲya mú. 10 Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebil'à puru lógo ke, maa jwo: «Kampyi lire li,
wuu sí Lazari bò» 11 ɲaha na yɛ Lazari kurugo Yahutuubii niɲyahamii mpyi na dániyaŋi pyi
Yesu na, marii fwore pire ɲwɔh'i.

Saanŋi Yesu à jyè Zheruzalɛmu kànhe e
(Macwo 21.1-11; Marika 1.1-11; Luka 19. 28-40)

12 Ɲyɛ kuru canŋke nùmpanŋa na, shiɲɲyahara na mpyi Zheruzalɛmu kànhe e Yahutuubii
bilereŋkwoŋi kataann'á, pi à lógo na Yesu na wá kuro na. 13 Ka pi i sháhaŋkeɲyi kyɛɛgɛ maa
fworo na Yesu bêni. Pi mpyi na ŋko fànha na:
«Yabwɔhe!
Ŋgemu u ɲyɛ na ma Kafooŋi Kile mɛge na ke,
Kile u jwó le u á!
Izirayɛli saanŋi wi†.»
14 Yesu à dùfaanŋjaaga ta a dùg'a tèɛn, mu à jwo bà l'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i na:
15 «Siyɔn kànhe pyìibii, yii àha raa fyáge mɛ!
Yii wíi, yii saanŋi na ma,
u à tèɛn dùfaanɲjaaga‡ ɲuŋ'i§.»
16 Cyelempyiibii ɲyɛ a mpyi a pu yyaha cè lire tèni i mɛ, ŋka Yesu à pa ɲɛ̀ a fworo kwùŋi i, mà
jyè Kile pèente e ke, lire kani li mpyi a sémɛ u kyaa na ke, ka pi funɲyi si nta a cwo lire na,
maa li ɲya na l'à tòro li jwuŋkanni na.
17 Ɲyɛ sùpyire ti mpyi ná Yesu i, Lazari buwuŋi taɲɛŋke e fanŋke na ke, tire mpyi na lire
kani yyaha yu. 18 Lire kakyanhani Yesu à pyi ke, lire kyaa sùpyir'à lógo maa fwor'a kàr'a sà
u ɲùŋɔ bê. 19 Farizhɛɛnbil'à lire ɲya ke, maa wá na yu piy'á: «Yii yabilimpii ɲyii wà u na kɛ!
Ali yafyin, wuu sì n-jà li pyi ŋge nàŋi na mɛ, ɲaha na yɛ diɲyɛ pun'à taha u fye e.»

Nùmpanŋke ná pèente taŋkanni

20 Kataanni tèni i, mpii pi mpyi a pa Zheruzalɛmu i mpa Kile ɲáare ke, Girɛkiibii pìi na
mpyi pire shwɔhɔl'e. 21 Ka pire Girɛkiibii pìi sí yîr'a nɔ Filipi na, ŋge u mpyi na yîri Bɛtisayida
kànhe e, Galile kùluni i ke, maa jwo: «Wuu na mu ɲáare, wuu la ɲyɛ si Yesu ɲya.» 22 Ka Filipi
si ŋkàr'a sà yi jwo Andire á, ka pi mú shuunni si yîr'a kàre Yesu yyére, mà sà yi jwo. 23 Ka
Yesu si pi pyi: «Tèn'à nɔ numɛ, Supyaŋi Jyaŋi u jyè u pèente e.» 24 Maa núr'a jwo: «Sèeŋi na
mii sí n-sìì yi jwo yii á, sùmabilini ká mpyi li ɲyɛ a jyè ɲìŋke e maa fwónhɔ mɛ, li maha ŋkwɔ̂ro
liye niŋkin, ŋka l'aha jyè ɲìŋke e maa fyîn a fworo, li maha yasɛrɛ niɲyahara pyi. 25 Ŋgemu
la ká mpyi si u niɲjaaŋi yaa ɲwɔ ke, urufoo sì nùmpanŋa ta mɛ, ŋka ŋgemu ká kàntugo wà u
niɲjaaŋ'á ke, urufoo sí nùmpanŋa ta. 26 Shin maha shin la ká mpyi s'a báare mii á ke, u à yaa
u taha mii fye e. Cyage e mii ɲyɛ ke, mii bárapyiŋi sí n-pyi wani mú. Ŋgemu ká a báare mii á
ke, Tufooŋi sí urufoo pêe.»

Yesu à u kwùŋi kyaa jwo

27 Ka Yesu si núr'a jwo: «Numɛ, mii funŋk'à pɛn, tá mii ɲyɛ a yaa mii u Tufooŋi ɲáare u na
shwɔ nde tèni yyefuge na mɛ? Ŋka mii à pa diɲyɛŋi i nde tèni yyefuge mɛɛ na. 28 Tufooŋi, ma
mɛge mpèeŋi cyêe.» Ka mɛjwuu si yîri niɲyiŋi na: «Mii à ku pêe mà kwɔ̀, ŋka mii sí ku pêe
sahaŋki.»

29 Sùpyire ti mpyi wani kuru cyage e, maa lire mɛjwuuni lógo ke, ka pìi si jwo: «Kileŋ'à
tîn.» Ka pìi si jwo: «Kile mɛ̀lɛkɛŋi wà u à jwo ná u e.» 30 Ka Yesu si pi pyi: «Nde mɛjwuuni
ɲyɛ a fworo niɲyiŋi na mii kurugo mɛ, yii kurugo l'à fworo. 31 Numɛ Kile sí yoge kwɔ̀n
diɲyɛ sùpyire na, si ŋge diɲyɛŋi ɲùŋufooŋi kɔ̀rɔ ɲɟîrige u ɲùŋufente na. 32 Mii aha bú yîri ɲìŋke
na mà dùgo niɲyiŋi na, mii sí sùpyire puni yyaha kɛ̂ɛnnɛ naye yyére.» 33 Yesu mpyi na sí
n-kwû pyiŋkanni ndemu na ke, lire u mpyi a jwo a cyêe sùpyire na amɛ. 34 Ka sùpyire si u
pyi: «L'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i na "Kile Niɲcwɔnrɔŋi sì n-sìì n-kwû mɛ." Ŋka mu à jwo
na Supyaŋi Jyaŋi à yaa u lwɔ́ a yîrige niɲyiŋi na. Lire tèni i ke, jo u ɲyɛ Supyaŋi Jyaŋi yɛ?»

† **12:13** Zaburu 118.25, 26 ‡ **12:15** Saanwa ká dùgo dùfaanŋa na, lire li mpyi yyeɲiŋke ná maye ntìrigeŋi saɲcyɛɛnni.
§ **12:15** Zakari 9.9

35 Ka Yesu si pi pyi: «Bɛ̀ɛnmpe saha ɲyɛ yii shwəhəl'e, pu sì mə sahaŋki mɛ, yii a ɲaare pu
na, bà numpini si mpyi l'àha bú mpâa yii e mɛ, numpini ɲaarafooŋi ɲyɛ a u tashage cè mɛ.
36 Bɛ̀ɛnmpe na ɲyɛ yii shwəhəl'e numɛ, ŋge u à puru bɛ̀ɛnmpe kan ke, yii dá uru na, bà yii si
mpyi si mpyi puru bɛ̀ɛnmpe e mɛ.»
Yesu à puru jwo ke, maa yîri pi taan ma kàre cyage kabɛr'e, maa sà ŋwəhə wani.

Yahutuubii ɲùŋufeebii ɲyɛ a dá Yesu na mɛ

37 Yesu mén'à kakyanhala karii niɲyahagii pyi sùpyire ɲyii na ke, lire ɲyɛ a pi pyi pi à dá u
na mɛ. 38 Lir'à pyi ke, Kile tùnntunŋi Ezayi à jwumpe mpemu jwo tèecyiini i ke, pur'à fûnŋə
na:
«Kafooŋi Kile, jofoo u à dá wuu jwumpe na yɛ?
Jofoo na Kafooŋi Kile à u sífente cyêe yɛ*?»
39 Nde li mpyi a pi pyi pi sì n-jà n-dá mɛ, Ezayi à lire yyaha jwo. U à jwo:
40 «Kile à pi pyi fyinmii,
maa pi funɲyi tò,
ɲaha na yɛ nde pi la ɲyɛ si zìi vyìinnɛ ke,
lire li ɲyɛ ɲyiɲyaani
ná karigii yyahe ɲcèŋi
ná pi mpaŋi mii Kile yyére si ticuumpe ta†.»
41 Ezayi mpyi a Yesu pèente ɲya, maa u kyaa jwo, lire kurugo u mpyi a puru jwumpe jwo.
42 Ŋka puru jwumpe ná pu wuuni mú i, Yahutuubii ɲùŋufeebii niɲyahamil'à dá Yesu na,
ŋka Farizhɛɛnbii yyaha fyagare kurugo, pi ɲyɛ a ɲɛn'a yi jwo a yige mɛ, pi àha bú ŋkwɔ̀ pi
kòre ɲjige Kile Jwumpe kàlambage e mɛ. 43 Sùpyire t'a Yahutuubii ɲùŋufeebii pêre, lir'à táan pi
á mà tòro Kile u a pi pêre.

Yesu jwumpe ná Tufooŋi wumpe ɲyɛ niŋkin

44 Canŋka Yesu à jwo fànha na: «Ŋgemu ká dá mii na ke, urufoo ɲyɛ a dá mii kanni na mɛ,
urufoo mú à dá mii tunvooŋi na. 45 Ŋgemu ká mii ɲya ke, urufoo mú à mii tunvooŋi ɲya.
46 Mii wi ke, mii à pa ŋge diɲyɛŋi i si mpyi bɛ̀ɛnmɛ, bà shin maha shin u à dá mii na ke,
urufoo kà núru ɲaare numpini i mɛ. 47 Ŋgemu ká mii jwumpe lógo, u sí ɲyɛ na pu kurigii
ɲaare mɛ, mii bà u sí yoge kwɔ̀n urufoo na mɛ. Mii ɲyɛ a pa si mpa yoge kwɔ̀n diɲyɛŋi na
mɛ, mii à pa si mpa u shwə. 48 Ŋgemu ká mii ná na jwumpe cyé ke, yoge sí n-kwɔ̀n urufoo
na. Mii jwumpe niɲjwumpe pu sí yoge kwɔ̀n urufoo na diɲyɛŋi canŋkwoge. 49 Mii ɲyɛ a jwo
naye ɲùŋə kurugo mɛ, mii Tuŋi u à mii tun ke, uru u à mii jwumpe niɲjwumpe puni cyêe mii
na. 50 Mii mú s'à cè na puru jwumpe pu maha shìŋi niŋkwombaaŋi kaan sùpyaŋ'á. Tufooŋi à
yi jwo mii á jwuŋkanni ndemu na ke, amuni mii à yi taha yii á.»

13

Yesu à u cyelempyiibii tooyi jyé

1 Yahutuubiibilereŋkwoŋi kataanni mpyi a nɔ a kwɔ̀, Yesu mpyi a cè na uru tèefworon'à nɔ
ŋge diɲyɛŋi i s'a ŋkɛ̀ge u Tuŋi Kile yyére. Ɲyɛ ka u u u tàange tɛgɛlɛ baa woge cyêe u diɲyɛŋi
tàanɲɛɛbii na.
2 Yesu ná u cyelempyiibii mpyi na numpilaga lyìge lyî, lir'à Sitaanniŋi ta u à sònŋɔre le
Simə Isikariyoti jyaŋi Zhudasi i u u Yesu le cye e. 3 Yesu mpyi a cè na Tufooŋi à sífente puni
le uru cye e, maa ɲcè mú na ur'à fworo Kile e, na uru sí núru n-kàre Kile yyére.
4 Ka u u yîri talyige e, maa u vàanntinmbwəhe wwû mà yaha, maa vàanŋke kà lwó mà tèg'a
uye bînni*. 5 Maa lwəhe kà le yaage k'e mà tègɛ na u cyelempyiibii puni niŋkin niŋkinŋi tooyi
jyíi, maa yi cwuuge ná vàanŋke e.
6 U à pa nɔ Simə Pyɛri na ke, ka uru la si mpyi si ɲcyé, maa jwo: «Kafooŋi, mu yabiliŋi u sí
mii tooyi jyé la?» 7 Ka Yesu si u pyi: «Nde mii na mpyi ke, mu sì n-jà lire ɲwəhe cè numɛ mɛ,
fo kàntugo yyére.» 8 Ka Pyɛri si jwo: «Ɔnhɔ! Mu sì n-sìi mii tooyi jyé mɛ.» Ka Yesu si jwo: «Mii
aha mpyi mii ɲyɛ a mu tooyi jyé mɛ, mii ná mu kawwoo saha ɲyɛ mɛ.» 9 Ka Simə Pyɛri si jwo:
«Kafooŋi, l'aha mpyi amuni, ma hà na tooyi kanni jyé mɛ, mii cyeyi ná ɲùŋke mú jyé.» 10 Ka
Yesu si jwo: «Ŋgemu u à wùl'a cwó ke, urufoo tɛgɛni li ɲyɛ mà tooyi jyé. Ɲyɛ yii s'à fíniŋɛ, ŋka
yii puni bà mɛ.» 11 Yesu mpyi a cè na wà sí uru le cye e, u bá mpyi a urufoo cè, lire na u à
jwo pi puni ɲyɛ a fíniŋɛ mɛ.
12 Yesu à pi tooyi jyé a kwɔ̀ ke, maa u vàanntinŋke le maa ntɛ̀ɛn talyige e maa pi yíbe:
«Nde mii à pyi yii na numɛ ke, yii à lire ɲwəhe cè la? 13 Yii maha mii yiri "Cyelentuŋi" ná
"Kafooŋi." Yii tànga na ɲyɛ, mii u ɲyɛ ure. 14 Ɲyɛ mii u ɲyɛ yii Kafooŋi ná Cyelentuŋi ke, mii

---

* **12:38** Ezayi 53.1 † **12:40** Ezayi 6.10 * **13:4** Yire vàaŋŋyi ná yi leŋkanni Yesu mpyi a le ke, bilibii pi mpyi maha
mpyi amuni, bilibii báara u mpyi tooyi ɲjyìŋi mú.

à yii tooyi jyé, kuru cyage e yii mú à yaa yii a yiye tooyi jyíi. 15 Mii à nde pyi a cyêe yii na, bà
mii à li pyi mɛ, yii mú s'à li pyi ná yiye e. 16 Sèeŋi na mii sí n-sìi yi jwo yii á, báarapyiŋi sì n-jà
n-pêe u ɲùŋufooŋi na mɛ, tùnntunŋi mú sì n-jà n-pêe u tunvooŋi na mɛ. 17 Numɛ, yii à ɲcyii
karigii cè, yii aha ɲɛɛ na ntùuli cyi jwuŋkanni na, yii wuuni sí ɲwɔ.
18 Yii puni kyaa na bà mii ɲyɛ mɛ, mpii mii à cwɔɔnrɔ ke, mii à pire cè. Ŋka Kile Jwumpe
Semɛŋi à mpemu jwo ke, p'à yaa pu fûnŋɔ. L'à sémɛ
“Mii lyìɲɛɛŋ'à mii tɔɔge lwɔ́†.”
19 Mii na puru yu yii á numɛ, si yaa ná li tèepyiini i l'à nɔ, l'aha bú nɔ, bà yii si mpyi si ɲcè na
“Mii u ɲyɛ ŋge u ɲyɛ ke‡.” 20 Sèeŋi na mii sí n-sìi yi jwo yii á, ŋgemu ká ɲɛɛ mii tùnntunŋi na
ke, urufol'à ɲɛɛ mii na, ŋgemu sí ká ɲɛɛ mii na ke, urufol'à ɲɛɛ mii tunvooŋi na mú.»

Yesu à jwo na Zhudasi sí uru le cye e
(Macwo 26.20-25; Marika 14.17-21; Luka 22.21-23)

21 Ŋyɛ Yesu à puru jwumpe jwo ke, ka u funŋke si mpɛn sèl'e. Ka u u pu fíniŋ'a jwo pi á:
«Sèeŋi na mii sí n-sìi yi jwo yii á, shin niŋkin na naha yii shwɔhɔl'e, ŋge u sí n-pa mii le cye e
ke.»
22 U à puru jwo ke, ka cyelempyiibii si wá na piye wíi, shinŋi kyaa na Yesu ɲyɛ ke, pi ɲyɛ a
cè mɛ. 23 Yesu cyelempyaŋi kyaa li mpyi a táan u á sèl'e ke, uru u mpyi a tèɛn u taan talyige
e. 24 Ka Simɔ Pyɛri si cyɛge yírige u á, na u Yesu yíbe shinŋi kyaa na u ɲyɛ ke. 25 Ka uru
cyelempyaŋi si fɛ̂ɛn Yesu kàmpanŋke na, maa u yíbe: «Kafooŋi, jofoo kyaa na mu ɲyɛ yɛ?»
26 Ka Yesu si u pyi: «Mii sí ŋke bwúurukwɔnge fyinmɛ. Mii aha ku kan ŋgemu á ke, urufoo
kyaa li. Amuni u à bwúuruŋ lwɔ́, maa u kan Simɔ Isikariyoti jyaŋi Zhudasi á.» 27 Cyage e
bwúuruŋ'à kan Zhudasi á ke, ka Sitaanniŋi si ntíl'a jyè u e. Ka Yesu si u pyi: «Nde mu la ɲyɛ
si mpyi ke, li pyi fwɔfwɔ.»
28 Ŋka Yesu lyìɲɛɛŋi wà mpyi a mpe jwumpe ɲwɔhɔ cè mɛ. 29 Zhudasi u mpyi na wyérɛŋi
bégeli ke, ka pìi si wá na sɔ̂nŋi na Yesu à u tun u sà kataanni yaayi yà shwɔ, lire ɲyɛ mɛ u
sà fòŋɔfeebii pìi kan§. 30 Zhudasi à bwúurukwɔnge shwɔ a lyî cyage ŋkemu i ke, maa ntíl'a
funŋke wyèrɛŋ'a fworo. Numpilage mpyi a wwɔ̀ a kwɔ̀.

Yesu à to nivɔnŋɔ kan u cyelempyiibil'á

31 Ŋyɛ Zhudasi Isikariyoti à fworo ke, ka Yesu si jwo u cyelempyiibil'á: «Supyaŋi Jyaŋi sí u
pèente ta numɛ, Kile pèente sí raa ɲaa u e. 32 Lire ká mpyi, li saha sì mɔ mɛ, Kile sí u sífente
kan Supyaŋi Jyaŋi á pi ŋgwòŋi funŋke e. 33 Mii pyìibii, mii saha sì mɔ ná yii e mɛ. Yii sí raa
mii caa, ɲje mii à jwo Yahutuubii ɲùŋufeebil'á ke, mii sí yire jwo yii á numɛ mú, cyage e mii
na ŋkɛ̀ɛge ke, yii sì n-jà nɔ wani mɛ. 34 Lire kurugo mii sí to nivɔnŋɔ kan yii á. Yii yiye kyaa
táan yiy'á. Bà yii kyal'à táan mii á mɛ, yii yiye kyaa táan yiy'á lire pyiŋkanni na. 35 Tàange ká
mpyi yii shwɔhɔl'e, lire e sùpyire puni sí n-cè na yii ɲyɛ mii cyelempyii.»

Yesu à jwo na Pyɛri sí n-pa jwo na u ɲyɛ a uru cè mɛ
(Macwo 26.31-35; Marika 14.27-31; Luka 22.31-34)

36 Ka Simɔ Pyɛri si Yesu yíbe: «Kafooŋi, lire tèni i ke, taa mu kɛ̀ɛge ke?» Ka Yesu si u pyi: «Mu
sì n-jà n-pa mii fye e numɛ mɛ, kàntugo yyére, mu sí n-ta n-pa mii fye e.» 37 Ka Pyɛri si núr'a
u pyi: «Kafooŋi, ɲaha kurugo mii sì n-jà n-pa mu fye e numɛ mà yɛ? Mii à tɛ̀ɛn li tɛɛnl'e si na
múnaani kan mu kurugo.» 38 Ka Yesu si u pyi: «Sèe la? Mu sí ɲɛɛ ma múnaani kan mii kurugo
la? Sèeŋi na mii sí n-sìi yi jwo mu á, ŋkùpecyiini sí mu ta mu à jwo a nɔ tooyo taanre na na
mu ɲyɛ a mii cè mɛ.»

14

Yesu à jwo na uru u ɲyɛ kuni l'à kàre Kile yyére ke

1 Lire kàntugo Yesu à jwo u cyelempyiibil'á: «Yii àha kyaa tègɛ yiye funŋɔ pɛn mɛ. Yii dá
Kile na, yii dá mii na mú. 2 Mii Tuŋi pyɛnge e, tatɛɛngɛ na ɲyɛ wani sèl'e, kàmpyi lire bà mɛ,
mii mpyi na sì ɲɛɛ n-jwo na mii sí tatɛɛngɛ bégele n-yaha yii yyaha na mɛ. 3 Mii aha cyage
bégel'a kwɔ̀, mii sí núru n-pa yii fye e, si yii lwɔ́ si ŋkàre cyage e mii sí n-pyi ke. 4 Cyage e mii
na ŋkɛ̀ɛge ke, yii à lire kuni cè a kwɔ̀.»
5 Ka Tomasi si Yesu pyi: «Kafooŋi, wuu bá ɲyɛ a mu tashage cè mɛ, di wuu sí n-pyi si kuni cè
yɛ?» 6 Ka Yesu si u pyi: «Mii u ɲyɛ kuni, mii u ɲyɛ ná sèeŋi i, mii u ɲyɛ shìŋi niŋkwombaaŋifooŋi.
Sùpya sì n-jà nɔ Tufooŋi yyére ná urufoo ɲyɛ a tòro mii yyére mɛ. 7 Kàmpyi yii mpyi a mii cè,
yii mpyi na sí mii Tuŋi cè mú. Numɛ yii à u cè, yii à u ɲya mú.»

---

† **13:18** Zaburu 41.10 ‡ **13:19** Kile à uye cyêe Musa na, maa jwo na uru mɛge ku ɲyɛ: «Mii u ɲyɛ ŋge u ɲyɛ ke.»

§ **13:29** Bilereŋkwoŋi kataanni i, Kileɲaarebage ɲwɔyi mpyi maha múg'a yaha. Lire pyiŋkanni na, fòŋɔfeebii mpyi maha sa ntɛ̀ɛn wani, sùpyir'a sì wá na si na yaayi kaan pi á.

8 Ka Filipi si jwo: «Kafooŋi, Tufooŋi cyêe wuu na, lire kanni sí wuu tìn.» 9 Ka Yesu si u pyi:
«Filipi, niɲjaa kyaa bà l'à mii ná yii yaha siɲcyan mɛ, mu sí sàha ŋkwɔ̀ a mii cè mà? Shinŋi u
à mii ɲya ke, urufol'à Tufooŋi ɲya mú. Ka mu u núr'a jà a jwo na mii u Tufooŋi cyêe yii na
la? 10 Lire tèni i ke, mu ɲyɛ a dá li na na mii ná Tufooŋi a sàa wwɔ̀ mà? Mpe mii na yu yii á
ke, mii ɲyɛ na pu yige naye e mɛ. Mii ná Tufooŋi u à wwɔ̀, ka u u wá na u karigii pyi mii cye
kurugo. 11 Yii dá na jwumpe na na mii ná Tufooŋi a sàa wwɔ̀. Mii jwumpe ká mpyi pu ɲyɛ a
yii tìn mɛ, yii dá li na mii kapyiiŋkii kurugo. 12 Mii kɛ̀ɛge Tufooŋi yyére, lire kurugo sèeŋi na
mii sí n-sìi yi jwo yii á, ŋgemu ká dá mii na ke, karigii mii na mpyi ke, urufoo mú sí n-jà raa
cyire pyi, urufoo sí n-pa raa cyìi pyi ɲcyiimu cyi à pêe ndògogii na ke. 13 Yii aha kyaa maha
kyaa ɲáare Tufooŋi á ná mii mɛge e ke, mii sí lire pyi, bà Jyafooŋi si mpyi si Tufooŋi pèente
cyêe sùpyire na mɛ. 14 Yii aha kyaa maha kyaa ɲáare ná mii mɛge e ke, mii sí lire pyi.

Yesu à jwo na Kile Munaani sí n-pyi ná uru cyelempyiibil'e

15 Kampyi mii kyal'à táan yii á, yii sí raa mii toŋi kurigii ɲaare. 16 Mii sí Tufooŋi ɲáare u u
Tɛgɛfooŋi wabɛrɛ kan yii á, bà uru si mpyi si ŋkwôro ná yii e tèrigii puni i mɛ. 17 Kile Munaani
li ɲyɛ uru Tɛgɛfooŋi. Lire maha sèeŋi yu, diɲyɛ sùpyire sì n-jà li ta mɛ, ɲaha na yɛ pi ɲyɛ na li
ɲaa, nta ɲjyére si li cè mɛ. Ŋka yii pi ke, yii à li cè, ɲaha na yɛ li ɲyɛ yii taan maa mpyi yii e
mú. 18 Mii sì yii yaha círimii fiige mɛ. Ŋka mii sí núru n-pa yii fye e. 19 Li saha sì mɔ mɛ, diɲyɛ
sùpyire saha sì raa mii ɲaa mɛ, ŋka yii pi ke, yii sí raa mii ɲaa. Mii sí bá ɲè n-fworo kwùŋi i,
lire kurugo yii mú sí shìŋi niŋkwombaaŋi ta. 20 Kuru canŋke ká nɔ, yii sí n-cè na mii à wwɔ̀
ná Tufooŋi i, yii sí n-cè na yii à wwɔ̀ ná mii i mú, mii mú s'à wwɔ̀ ná yii e. 21 Ŋgemu ká mii
toŋi karigii lógo, maa cyi kurigii ɲaare ke, urufol'à mii kyaa táan uy'á. Ŋgemu ká mii kyaa
táan uy'á ke, mii Tuŋi mú sí urufoo kyaa táan uy'á, mii mú sí urufoo kyaa táan nay'á, si naye
cyêe urufoo na.»

22 Yesu cyelempyaŋi wà mɛge na mpyi Zhudasi, uru ná Zhudasi Isikariyoti ɲyɛ shinnu
mɛ, ur'à jwo: «Kafooŋi, ɲaha na mu sí maye cyêe wuu na, si mpyi mu sì maye cyêe diɲyɛ
sùpyire na mà yɛ?» 23 Ka Yesu si u pyi: «Ŋgemu ká mii kyaa táan uy'á ke, urufoo sí raa mii
jwumpe kurigii ɲaare. Mii Tuŋi mú sí urufoo kyaa táan uy'á. Wuu sí n-pa n-tɛ̀ɛn urufoo
yyére. 24 Ŋgemu u ɲyɛ u ɲyɛ a mii kyaa táan uy'á mɛ, urufoo sì raa mii jwumpe kurigii ɲaare
mɛ. Mpe yii na núru mii ɲwɔ na ke, mii ɲyɛ a pu yige naye e mɛ, Tufooŋi u à mii tun ke,
ur'e p'à fworo. 25 Mii na ɲje puni yu yii á, mà mii yaha ná yii e sahaŋki. 26 Tufooŋi sí n-kwɔ̀
Tɛgɛfooŋi ŋgemu tun yii á mii mɛge na, ná uru u ɲyɛ Kile Munaani ke, karigii puni mii à jwo
yii á ke, uru sí yii funŋɔ cwo cyire na.

27 Mii kɛ̀ɛge, ŋka mii sí yyeɲiŋke kan yii á. Yyeɲiŋke ku ɲyɛ mii á ke, kuru ná diɲyɛŋi woge
ɲyɛ niŋkin mɛ, lire e yii funmpɛɛnre ná fyagare láha yiye na. 28 Yii à yi lógo mii ɲwɔ na mà
kwɔ̀ na mii na ŋkɛ̀ɛge, ŋka mii sí núru n-pa yii yyére. Kampyi yii à mii kyaa táan yiy'á, yii sí
raa múgure na mii kɛ̀ɛge Tufooŋi yyére, ɲaha na yɛ Tufooŋ'à pêe mii na. 29 Mii à yii sônŋ'a
yaha numɛ, si yaa ná ɲcyii karigii tèepyiini i l'à nɔ, bà yii si mpyi si dá mii jwumpe na li
tèepyiini i mɛ.

30 Mii saha sì n-jwo ná yii e si mɔ mɛ, ɲaha na yɛ ŋge diɲyɛŋi ɲùŋufooŋ'à yîri mii fye e. Ŋka
lire ɲyɛ a li cyêe na u à fànha ta mii na mɛ. 31 Nde Tufooŋi à jwo mii á ke, lire mii maha mpyi,
bà diɲyɛ sùpyire si mpyi si ɲcè na mii à Tufooŋi kyaa táan nay'á mɛ.» Yesu à puru jwo ke,
maa jwo: «Yii a wá, wuu yîri naha.»

15

Yesu à jwo na uru na ɲyɛ ɛrɛzɛn cige

1 Ka Yesu si núr'a jwo: «Mii u ɲyɛ ɛrɛzɛn cige sèe woge, mii Tuŋi u ɲyɛ ku faafooŋi. 2 Ŋkéŋɛ
maha ŋkéŋɛ ku ɲyɛ mii na, ku sí ɲyɛ na yasɛrɛ pyi mɛ, u sí kuru kwɔ̀n n-wà. Ŋka ŋkéŋɛ maha
ŋkéŋɛ ku ɲyɛ mii na, marii seni ke, u sí kuru bînni, là s'a bârali ku zeŋi na. 3 Kàlaŋi mii à kan
yii á ke, uru kurugo yii à fíniŋ'a kwɔ̀ Kile yyahe taan. 4 Yii tɛ̀ɛn mii wwoɲɛɛge e, mii sí n-tɛ̀ɛn
ná yii e mú. Ɛrɛzɛnŋi ŋkéŋke sì n-jà n-se ná ku ɲyɛ a ta cige na mà yɛ. Amuni yii ɲyɛ, ná yii
ɲyɛ a tɛ̀ɛn mii wwoɲɛɛge e mɛ, yii sì n-jà yafyin pyi Kile a mɛ. 5 Mii u ɲyɛ ɛrɛzɛn cige, yii pi ɲyɛ
ku ŋkéɲyi. Ŋgemu ká ntɛ̀ɛn mii wwoɲɛɛge e, ka mii i ntɛ̀ɛn urufoo woge e ke, urufoo sí raa
kacɛnŋii niɲyahagii pyi Kile á. Mii aha mpyi mii ɲyɛ ná yii e mɛ, yii sì n-jà yafyin pyi Kile á
mɛ.

6 Ŋgemu ká mpyi u ɲyɛ a ɲɛn'a tɛ̀ɛn mii wwoɲɛɛge e mɛ, urufoo sí n-wà cyíinŋi na, bà
ɛrɛzɛnŋi ŋkéɲyi maha ŋkwɔ̀n a wà mɛ. Yi sí n-waha, pi sí yi lwɔ́ n-wà nage e. 7 Yii aha ntɛ̀ɛn
mii wwoɲɛɛge e, ka mii jwumpe si ŋkwôro yii funŋ'i, kyaa maha kyaa yii na ɲcaa ke, yii aha
lire ɲáare, li sí n-pyi yii á. 8 Yii aha kacɛnŋii niɲyahagii pyi Kile á, lire li sí li cyêe na yii ɲyɛ
mii cyelempyii. Lire e mii Tuŋi mɛge sí n-pêe.

9 Bà mii kyal'à táan na Tuŋi á mɛ, amuni yii kyal'à táan mii á. Yii tɛ̀ɛn mii tàange e. 10 Yii
aha a mii toŋi kurigii ɲaare, yii sí n-kwôro mii tàange e, bà mii à na Tuŋi wuŋi kurigii ɲaara
maa ŋkwôro u tàange e mɛ.
11 Mii na mpe puni yu bà funntange ku ɲyɛ mii i ke, kuru si mpyi si yii ɲî mɛ. Lire e yii
funntange sí n-fûnŋɔ. 12 Mii toŋi u ŋge: yii yiye kyaa táan yiy'á, bà yii kyal'à táan mii á mɛ.
13 Mà ma múnaani kan kwùŋ'á ma ceveebii kurugo, tàange sì n-tòro kuru na mɛ. 14 Nde mii à
jwo yii á ke, yii aha a lire pyi, lire e yii sí n-pyi mii cevee. 15 Mii saha sì raa yii yiri na báarapyii
mɛ, ɲaha na yɛ báarapyiŋi sì n-jà u kàfooŋi karigii puni cè mɛ. Ŋka mii à yii pyi na ceveebii,
ɲaha na yɛ kyaa maha kyaa mii à ta na Tuŋi á ke, mii à yii kâla cyire puni na. 16 Yii bà pi à
mii cwɔɔnrɔ mà dɛ! Ŋka mii u à yii cwɔɔnrɔ mà pyi tùnntunmii, yii raa báare Kile á, u u mpyi
báara ŋgemu tɔ̀ɔnŋi u ɲyɛ u sì n-kwɔ̀ mɛ. Lire pyiŋkanni na, yii aha kyaa maha kyaa ɲáare mii
Tuŋi á ná mii mɛge e ke, u sí lire kan yii á. 17 Nde mii na ɲcaa yii á ke, lire li ɲyɛ yii yiye kyaa
táan yiy'á.»

Diŋyɛ sùpyire sí n-pa dánafeebii tùn

18 «Yii kyaa ká mpɛn diŋyɛ sùpyir'á, yii li cè na mii kyal'à fyânha a pɛn pi á. 19 Yii ná diŋyɛ
sùpyire n'a mpyi niŋkin, yii kyaa mpyi na sí n-táan pi á, ɲaha na yɛ yii mpyi na sí n-pyi pi á.
Ŋka yii saha ɲyɛ pi á mɛ, mii à yii cwɔɔnrɔ pi shwɔhɔl'e. Lire kurugo yii kyal'à pɛn pi á.
20 Jwumpe mii à fyânha a jwo yii á ke, yii funŋke cwo puru na na báarapyiŋi sì n-jà n-pêe
n-tòro u ɲùŋufooŋi na mɛ. Ná pìl'à mii kyérege, pìi sí yii kyérege mú. Ná pìl'à ɲɛɛ mii jwumpe
na, pìi sí ɲɛɛ yii wumpe na mú. 21 Ŋyɛ cyire karigii puni sí n-pyi yii na mii mɛge kurugo, ɲaha
na yɛ ŋge u à mii tun ke, pi ɲyɛ a uru cè mɛ. 22 Mii n'a mpyi mii ɲyɛ a pa maa jwo ná pi e mɛ,
làwwugo mpyi na sì n-jà n-cyán pi na mɛ. Ŋka numɛ tashwɔgɔ ɲyɛ pi na mɛ. 23 Mii kyal'à pɛn
ŋgemu á ke, mii Tuŋi kyaa mú à pɛn urufol'á. 24 Karigii cyi à sìi sùpya sàha cyi pyi a ɲya mɛ,
kàmpyi mii mpyi a cyire pyi a cyêe pi na mɛ, pi kapegigii yoge sàha mpyi na sì n-jà n-kwɔ̀n
pi na mɛ. Ŋka numɛ, pi mén'à cyi ɲya ke, lire ná li wuuni mú i, pi à mii ná Tufooŋi kyaa pɛn
piy'á. 25 Lire pyiŋkanni na, ɲje yi mpyi a sémɛ pi Kile Jwumpe Semɛŋi i na "Pi à mii kyaa pɛn
piy'á ɲùŋɔ baa*" ke, yir'à fûnŋɔ.
26 Ŋyɛ Tɛgɛfooŋi mii sí n-tun yii á, si ŋjîri Tufooŋi yyére ke, uru u ɲyɛ Kile Munaani, li maha
sèeŋi yu. L'aha mpa, li sí raa mii kyaa yu sùpyir'á. 27 Yii mú sí raa mii kyaa yu sùpyir'á, ɲaha
na yɛ mii ná yii na ɲyɛ siɲcyan fo mii karigii tasiige e.»

16

Kile Munaani kapyiiŋkii

1 Ka Yesu si núr'à jwo: «Mii à ɲcyii karigii puni jwo yii á, bà li si mpyi, tèni ká nɔ, yaaga
kà ɲjà yii kɛ̂ɛnnɛ ɲjige Kile kuni i mɛ. 2 Pi sí n-pa raa yii kɔ̀re s'a yige Kile Jwumpe kàlambayi
i. Tèni labɛrɛ sí n-pa nɔ, ŋgemu ká jà a yii wà bò ke, urufoo sí raa sônŋi na ur'à báara Kile á
amuni. 3 Pi sí cye le cyire karigii puni i s'a mpyi yii na, ɲaha na yɛ pi ɲyɛ a Tufooŋi Kile cè
mɛ, pi ɲyɛ a mii cè mú mɛ. 4 Mii à ɲcyii karigii puni jwo yii á mà yaha, li ɲùŋke ku ɲyɛ cyi
tèepyiini ká nɔ, yii i li cè na mii à cyi jwo yii á mà kwɔ̀.
Mii ɲyɛ a cyi jwo yii á fo tasiige e mɛ, ɲaha na yɛ mii mpyi ná yii e. 5 Numɛ mii kɛ̀ɛge na
tunvooŋi yyére, sùpya ɲyɛ a ta yii e mà mii takarege yíbe mɛ. 6 Ŋka mii à jà a mpe jwumpe
jwo ná yii e ke, ka yii yyahayi si ntanha. 7 Lire ná li wuuni mú i, sèeŋi mii na yu, mii ŋkàreŋ'à
pwórɔ yii á, ɲaha na yɛ ná mii ɲyɛ a kàre mɛ, Tɛgɛfooŋi sì n-pa yii á mɛ. Ŋka mii aha ŋkàre,
mii sí u tùugo yii á. 8 U aha mpa, u sí diŋyɛ sùpyire kapegigii cyêe pi na, si li cyêe pi na na pi
ɲyɛ a tíi Kile yyahe taan mɛ, pi karigii sɔ̀nŋɔŋkanni sí ɲyɛ a ɲwɔ mɛ. 9 U sí pi kapiini cyêe pi
na, ɲaha na yɛ pi ɲyɛ a dá mii na mɛ. 10 U sí li cyêe pi na na pi ɲyɛ a tíi mɛ, ɲaha na yɛ mii sí
núru n-kàre na Tuŋi yyére, yii saha sì mii ɲya mɛ. 11 U sí li cyêe pi na na pi sɔ̀nŋɔŋkanni ɲyɛ a
ɲwɔ mɛ, ɲaha na yɛ yog'à kwɔ̀n a kwɔ̀ ŋge diŋyɛŋi ɲùŋufooŋi na.
12 Karii niŋyahagii na ɲyɛ mii u jwo yii á sahaŋki, ŋka cyi fành'à pêe yii na numɛ. 13 Lire
e Kile Munaani li maha sèeŋi cyêre ke, lire ká mpa, li sí yii yyaha cû, si sèeŋi puni cyêe. Li
jwumpe sì raa fworo li yabiliŋi i mɛ. Mpe li sí n-lógo ke, puru li sí n-jwo yii á. Li sí raa karigii
nimpaaŋkii yu yii á mú. 14 Li sí pèente taha mii na, ɲaha na yɛ mii jwumpe li sí raa yu yii á.
15 Yaaga maha yaaga ku ɲyɛ Tufooŋi á ke, kuru na ɲyɛ mii á. Lire kurugo mii à jwo na Kile
Munaani li sí mii jwumpe lwɔ́ s'a yu yii á.»

Yesu ŋkàreŋi sí u cyelempyiibii yyahayi tanha

16 Yesu à jwo u cyelempyiibil'á: «Ɲcyèrɛ, yii saha sì mii ɲya mɛ. Ɲcyèrɛ, yii sí mii ɲya
sahaŋki.» 17 Yesu à puru jwo ke, ka u cyelempyiibii pìi si wá na piye yíbili: «Ɲje u à jwo ke,
yire ɲwɔhe ku ɲyɛ ɲaha yɛ? U à jwo "Ɲcyèrɛ yii saha sì mii ɲya mɛ, ŋka lire kàntugo, ɲcyèrɛ
yii sí mii ɲya." U à jwo mú "Mii kɛ̀ɛge Tufooŋi yyére." 18 Uru ɲcyèrɛŋi ɲwɔhe ku ɲyɛ ɲaha

* **15:25** Zaburu 35.19; 69.5

yɛ? Wuu ɲyɛ a uru yyaha cè mɛ.» 19 Yesu à cè na pi sí raa uru yíbili ke, maa jwo: «Mii à jwo “Ɲcyèrɛ yii saha sì mii ɲya mɛ, maa núr'a jwo ɲcyèrɛ yii sí mii ɲya ke” lire na yii na yiye yíbili la? 20 Sèeŋi na mii sí n-sìi yi jwo yii á, yii sí mɛɛ sú, yii sí n-paara, ŋka diɲyɛ sùpyire sí múguro. Yii yyahayi sí n-tanha, ŋka yii yyetanhare sí n-kɛ̂ɛnŋɛ mpyi funntanga. 21 Ceeŋi yaceni ká yíri, li ziŋi funmpɛɛnre maha u pyi u a yyahe tanha, ɲaha na yɛ pyàŋi tèesini yyefug'à nɔ u na. Ŋka u aha si a kwɔ̀, kuru funntange cye e, u maha funŋɔ wwɔ̀ yyefuge na. 22 Amuni yii wuuni sí n-pyi. Yii sí yyaha tanha numɛ, ŋka mii saha sí yii ɲya. Lire tèni i, yii ná funntange ku sí n-pyi, sùpya sì n-jà kuru shwɔ yii na mɛ.

23 Kuru canŋke ká nɔ, yii saha sì yaaga yíbe mii á mɛ. Sèeŋi na mii sí n-sìi yi jwo yii á, yii aha mii Tuŋi ɲáare kyaa maha kyaa na ná mii mɛge e ke, u sí lire pyi yii á. 24 Yii sàha ŋkwɔ̀ a yaaga ɲáare Tufooŋi á ná mii mɛge e mɛ. Yii u ɲáare, u sí yii kan. Lire ká mpyi, yii funntange sí n-fûnŋɔ.

Yesu cyelempyiibii sí raa Kile ɲáare Yesu mɛge na

25 Ŋyɛ mii à jwo ná yii e tàanliŋkil'e, ŋka tèni là sí n-pa nɔ, mii saha sì raa yu ná yii e amuni mɛ, mii sí raa fíniŋi raa yu yii á Tufooŋi kyaa na. 26 Kuru canŋke ká nɔ, yii sí raa Tufooŋi ɲáare ná mii mɛge e, li saha sì nɔ mii u a u ɲáare yii kyaa na mɛ. 27 Ŋaha na yɛ Tufooŋi yabiliŋ'à yii kyaa táan uy'á, na yii á mii kyaa táan yiy'á, maa dá li na na mii à fworo ur'e. 28 Sèe wi, mii à fworo Tufooŋi i, maa mpa diɲyɛŋi i, numɛ mii na yîri diɲyɛŋi i s'a ŋkèɛge Tufooŋi yyére.»

Yesu à fànha ta diɲyɛŋi na mà kwɔ̀

29 Yesu à puru jwo ke, ka cyelempyiibii si jwo: «Wíi, mu na fíniŋi na yu, mu saha ɲyɛ na tàanliŋii yu mɛ. 30 Numɛ wuu à cè na mu à karigii puni cè a kwɔ̀, mu saha ɲyɛ na ntɛ̀n pi i mu yíbe mɛ, lire e wuu à dá na mu à fworo Kile e.»

31 Ka Yesu si pi pyi: «Sɔè yii à dá mii na numɛ la? 32 Ŋyɛ tèni là sí n-pa nɔ, li bá à nɔ a kwɔ̀, yii puni sí n-fê n-caala, shin maha shin sí n-kàre u pyɛnge e, si mii kanni yaha. Ŋka sèeŋi na, mii kanni bà u sì n-pyi mɛ, Tufooŋi ɲyɛ ná mii i. 33 Mii à mpe jwo, bà yii si mpyi si yyeɲiŋke ta mii ná yii wwoɲɛɛge e mɛ. Yii sí n-kyaala naha diɲyɛŋi i, ŋka yii màban le yiye e, mii à fànha ta diɲyɛŋi na mà kwɔ̀.»

17

Yesu à Kile ɲáare uye kyaa na

1 Yesu à puru jwo ke, maa u ɲyiigii yîrige nìɲyiŋi na, maa jwo: «Tufooŋi, tèn'à nɔ numɛ, mu u pèenɛ taha ma Jyaŋi na, bà u si mpyi si pèenɛ taha mu na mú mɛ. 2 Ŋyɛ mu à fànhe kan u á sùpyire puni ɲùŋɔ na, mpii mu à kan u á ke, u u shìŋi niŋkwombaaŋi kan pir'á. 3 Pi shìŋi niŋkwombaaŋi sí u ɲyɛ pi mu kanni cè Kileŋi sèe wuŋi, pi i mu tùnntunŋi Yesu Kirisita cè mú. 4 Mii à mu pêe naha ɲìŋke na. Tùnnture mu mpyi a kan mii á ke, t'à fûnŋɔ. 5 Tufooŋi, na pêe maye yyére numɛ, bà mii mpyi a pêe mu taan mà diɲyɛŋi ta u sàha sìi mɛ.

Yesu à Kile ɲáare u cyelempyiibii kyaa na

6 Sùpyire mu à cwɔɔnrɔ diɲyɛŋi i mà kan mii á ke, mii à mu mɛge cyêe ti na. Pi mpyi mu wuu, mu s'à pi kan mii á, pi mú s'à ɲɛɛ mà mu jwumpe yaha piye funŋ'i. 7 Numɛ, pi à cè na yaaga maha yaaga mu à kan mii á ke, na kur'à fworo mu i. 8 Jwumpe mu à jwo mii á ke, puru mii à jwo pi á mú, pi s'à ɲɛɛ pu na. Pi à tɛ̀ɛn li taan sèeŋi na na mii à yîri mu yyére, maa dá li na na mu u à mii tun.

9 Mii ɲyɛ na mu ɲáare diɲyɛ sùpyire kyaa na mà dɛ. Mpii mu à kan mii á ke, pire kyaa na mii na mu ɲáare, ɲaha na yɛ pire pi ɲyɛ mu wuubii. 10 Yaaga maha yaaga ku ɲyɛ mii á ke, kuru na ɲyɛ mu wogo, yaaga maha yaaga ku ɲyɛ mu á ke, kuru mú na ɲyɛ mii wogo. Mii cyelempyiibii pi sí mii pèente pyi ti cè. 11 Mii sí n-fworo ŋge diɲyɛŋi i, mii kèɛge mu yyére, pi sí n-kwôro naha. Tufooŋi niɲcɛnŋi, pi mâra ma tàanna ná ma mɛge mpèeŋi i, mu a kuru ŋkemu kan mii á ke, bà pi si mpyi si mpyi niŋkin mii ná mu fiige mɛ. 12 Tèni i mii mpyi ná pi e ke, mii à pi mâra mà tàanna ná mu mɛge mpèeŋi i, mu à ŋkemu kan mii á ke. Mii à pi puni kàanmucya maa pi shwɔ, pi wà ɲyɛ a pînni mɛ, fo li mpyi a jwo a yaha ŋge u sí n-pînni ke, mpe pu mpyi a sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i ke, ka lire si puru pyi p'à fûnŋɔ.

13 Ŋka numɛ mii kèɛge mu yyére, mii na ɲcyii puni yu mà mii yaha naha diɲyɛŋi i, bà pi si mpyi si mii funntange puni ta mɛ. 14 Mii à pi kâla mu jwumpe na. Pi kyal'à pɛn diɲyɛ sùpyir'á ɲaha na yɛ pi ɲyɛ ŋge diɲyɛŋi wuu mɛ, bà mii ɲyɛ mii ɲyɛ ŋge diɲyɛŋi wu mɛ. 15 Mii ɲyɛ na mu ɲáare maa pi lwɔ́ a yige naha diɲyɛŋi i mà dɛ, mii na mu ɲáare ma raa pi kàanmucaa Sitaanniŋi na. 16 Pi ɲyɛ ŋge diɲyɛŋi wuu mɛ, bà mii mú ɲyɛ mii ɲyɛ ŋge diɲyɛŋi wu mɛ. 17 Sèeŋi cyêe pi na, bà pi si mpyi si piye puni kan mu á mɛ. Mu jwumpe pu ɲyɛ uru sèeŋi. 18 Bà mu à mii tun diɲyɛŋi i mɛ, amuni mii à pi tun wani mú. 19 Mii à naye puni kan mu á pi kurugo, bà pi mú si mpyi si piye puni kan mu á mɛ.

Yesu à Kile ɲáare dánafeebii sanmpii kyaa na

20 Mii ɲyɛ na mu ɲáare pire kanni kyaa na mɛ, mpii pi sí n-dá mii na pi jwumpe kurugo
ke, mii na mu ɲáare pire kyaa na mú, 21 bà pi puni si mpyi si mpyi niŋkin mɛ. Tufooŋi, mii
ná mu à sàa wwɔ̀ pyiŋkanni ndemu na ke, pi puni pi pyi niŋkin ná wuu e amuni, lire e diɲyɛ
sùpyire sí n-dá li na na mu u à mii tun.
22 Pèente mu à kan mii á ke, tire mii à kan pi á, bà pi si mpyi si wwɔ̀ si mpyi niŋkin mii ná
mu fiige mɛ. 23 Pyiŋkanni na mii ná pir'à wwɔ̀ mà pyi niŋkin, ka mii ná mu si wwɔ̀ mà pyi
niŋkin ke, pi wwɔ̀ pi i mpyi niŋkin amuni. Lire ká mpyi, diɲyɛ sùpyire sí n-cè na mu u à mii
tun, si ɲcè na mu à pi kyaa táan may'á, bà mu à mii kyaa táan may'á mɛ. 24 Tufooŋi, mii aha
mpyi cyage ŋkemu i ke, sùpyire mu à kan mii á ke, mii la ɲyɛ tire ti tɛ̀ɛn, tir'à mii pèente wíi
wani, mu à tire ntemu kan mii á ke, ɲaha na yɛ mu à mii kyaa táan may'á, mà diɲyɛŋi ta u
sàha sìi mɛ. 25 Tufooŋi, mu u à tíi ke, diɲyɛ sùpyire ɲyɛ a mu cè mɛ, ŋka mii wi ke, mii à mu cè,
mii cyelempyiibii mú à cè na mu u à mii tun. 26 Mii à pi pyi pi à mu cè, mii sí pi pyi pi mu cè
sahaŋki. Bà mu à mii kyaa táan may'á mɛ, kuru tàange fiige ku pyi pi shwəhəl'e, mii ná pire
si wwɔ̀ wuu u mpyi niŋkin.»

18

Pi à sà Yesu cû
(Macwo 26.47-56; Marika 14.43-50; Luka 22.47-53)

1 Ŋyɛ Yesu à puru jwumpe jwo ke, ka u ná u cyelempyiibii si fwor'a kàre Sedərən dùge
kàntugo. Cikɔɔgɔ na mpyi kuru cyage e, ka pi i jyè kuru funŋke e. 2 Yesu mpyi a tê̂e na sì
ná u cyelempyiibil'e kuru cyage e. Ŋyɛ Zhudasi u mpyi na sí Yesu le cye e ke, uru mpyi a
kuru cyage saha cè. 3 Mà Yesu ná u cyelempyiibii sanmpii yaha kuru cyage e, ka Zhudasi
si nɔ wani. Sòrolashikuruŋɔ ná Kileɲaarebage saɲcwənsigibii pìi na mpyi ná Zhudasi i. Kile
sáragawwuubii ɲùŋufeebii ná Farizhɛɛnbii pi mpyi a pire tun ná Zhudasi i. Fùkinahii ná bɛ̀ɛnmɛ
yaayi yabɛrɛ ná kàshikwɔnyaaya na mpyi pi cye e. 4 Karigii cyi mpyi na sí Yesu ta ke, u mpyi
a cyire cè a kwɔ̀. Ka u u file pi na, maa pi yíbe: «Jofoo yii na ɲcaa yɛ?» 5 Ka pi i u pyi: «Nazarɛti
kànhe shinŋi Yesu.» Ka Yesu si pi pyi: «Mii u ŋge!»
Lir'à ta Zhudasi u mpyi na sí Yesu le cye e ke, uru mpyi pi shwəhəl'e. 6 Tèni i Yesu à jwo:
«Mii u ŋge!» ke, ka pi i wá na núruli kàntugo fo mà sà ɲcwo ɲìŋke na. 7 Ka u u núr'a pi yíbe:
«Jofoo yii na ɲcaa yɛ?» Ka pi i jwo: «Nazarɛti kànhe shinŋi Yesu.» 8 Ka u u núr'a pi pyi: «Mii ɲyɛ
a jwo yii á mà kwɔ̀ na mii u ŋge mà? Kampyi mii yii saha na ɲcaa, yii na fyèɲwəhəshiinbii
yaha pi a sì.» 9 Lir'à pyi ke, jwumpe Yesu à jwo na: «Mii Tuŋi, shin maha shin mu à kan mii
á ke, u wà ɲyɛ a pînni mɛ*» ka puru si fûnŋɔ.
10 Lir'à Simɔ Pyɛri ta ná kàshikwɔnŋwɔɔg'e, ka u u ku dìr'a wwû mà tèg'a Kile sáragawwuubii
ɲùŋufembwəhe báarapyiŋi kàniŋɛ niŋgeŋke kwɔ̀n a cyán. Uru báarapyiŋi mɛge na mpyi
Malikusi. 11 Ka Yesu si Pyɛri pyi: «ŋwɔɔni le li fwuuni i. Lire sanni i ke, kyaage lwəhe mii
Tuŋi à yaha mii mɛɛ na ke, mu la ɲyɛ mii u ku bya mà?»
12 Ŋyɛ Yesu à puru jwo ke, ka sòrolashiibii ná pi ɲùŋufooŋi ná Kileɲaarebage saɲcwənsigibii
si u cû maa u cyeyi pwɔ. 13 Maa fyânha a kàre ná u e Ana† yyére, Kayifu nafenaŋi u ɲyɛ
ure. Kayifu u mpyi sáragawwuubii ɲùŋufembwəhe lire yyeeni. 14 Uru u mpyi a Yahutuubii
ɲùŋufeebii yɛrɛ na: «L'à pwórə shin niŋkin kanna u kwû sùpyire puni cyaga.»

Pyɛri à jwo na uru ɲyɛ a Yesu cè mɛ
(Macwo 26.69-70; Marika 14 14.66-68; Luka 22.55-57)

15 Pi niŋkaribii ná Yesu i, Simɔ Pyɛri ná cyelempyaŋi wabɛr'à taha pi fye e, màceŋɛ na
mpyi uru cyelempyaŋi ná sáragawwuubii ɲùŋufembwəhe shwəhəl'e. Lire kurugo u mú à jyè
ná pi e Kile sáragawwuubii ɲùŋufembwəhe pyɛnge e. 16 Pyɛri mpyi a kwôro pyɛnge ɲwəge
na, cyíinŋi na. Ŋge cyelempyaŋi u mpyi sáragawwuubii ɲùŋufembwəhe shinceŋi ke, ka uru
si fworo cyíinŋi na, bilicwoŋi u mpyi na pyɛnge ɲwəge kàanmucaa ke, maa jwo ná ur'e, maa
Pyɛri lèŋɛ pyɛnge funŋke e.
17 Ŋyɛ Pyɛri niɲjyiŋi, ka uru bilicwoŋi si jwo u á: «Tá mu mú ɲyɛ ŋge nàŋi cyelempyaŋi
wà mɛ?» Ka Pyɛri si jwo: «Ɔnhɔ, mii ɲyɛ u wà mɛ!» 18 L'à pyi wyeere tèni i, báarapyiibii ná
Kileɲaarebage saɲcwənsigibii mpyi a yyére na kyànhigii nage ware, Pyɛri mú mpyi a yyére
na ku ware ná pi e.

Kile sáragawwuubii ɲùŋufembwəh'à Yesu yíbe
(Macwo 26.59-66; Marika 14.55-64; Luka 22.66-71)

19 Ŋyɛ Kile sáragawwuubii ɲùŋufembwəh'à Yesu yíbe u cyelempyiibii ná u kàlaŋi kyaa na.
20 Ka Yesu si u pyi: «Mii ɲyɛ a kyaa jwo ŋwəhərə e mɛ. Tère maha tère mii mpyi maha sùpyire
kâlali Kile Jwumpe kàlambayi ná Kileɲaarebage e, cyeyi i Yahutuubii maha piye bínnini ke.

* **18:9** Yuhana 6.39 † **18:13** Ŋge Anaŋi na mpyi nɔ̀.

Mii ɲyɛ a yafyin jwo ŋwəhəre e mɛ. 21 Ɲaha kurugo mu saha na mii yíbili yɛ? Mpii pi à ɲɛn'a mii jwumpe lógo ke, sà pire yíbe ɲje mii à jwo pi á ke, pir'à yi lógo fo mà ɲwɔ.»
22 Yesu à puru jwo ke, Kileɲaarebage kàanmucyafooŋi u mpyi a yyére u taan ke, ka uru si kantawaa bwɔ̀n u e, maa u pyi: «Sáragawwuubii ɲùŋufembwəhe ɲwɔ mu à shwɔ amɛ la?» 23 Ka Yesu si nàŋi pyi: «Kampyi jwumpimɛ mii à jwo, cyage k'à pu pi ke, kuru jwo na á. Kampyi jwumpimɛ bà mɛ, ɲaha na mu à mii bwɔ̀n yɛ?» 24 Ɲyɛ ka Ana‡ si u cyempwɔ wuŋi tùugo sáragawwuubii ɲùŋufembwəhe Kayifu yyére.

Pyɛri saha à jwo na uru ɲyɛ Yesu cyelempya mɛ
(Macwo 26.71-75; Marika 14.69-72; Luka 22.58-62)

25 Mà Simɔ Pyɛri yaha u u nage ware, wà à u pyi: «Tá mu mú ɲyɛ ŋge nàŋi cyelempyaŋi wà mɛ?» U ɲyɛ a tɛ̀ɛn li taan mɛ, maa jwo: «Ɔnhɔ, mii ɲyɛ u wà mà dɛ!»
26 Ɲyɛ nàŋi niŋgeŋke Pyɛri a kwɔ̀n ke, Kile sáragawwuubii ɲùŋufembwəhe báarapyiŋi wà na mpyi uru cìnmpworo. Ka uru báarapyiŋi si Pyɛri pyi: «Lire sanni i ke, mii yabiliŋi ɲyiigii ɲyɛ a kànha a mu ná uru ɲya cikɔ̀ɔge e mà?» 27 Ka Pyɛri si núr'a yi kyáala. Ka ŋkùpooŋi si ntíl'a mɛɛ sú.

Pilati à Yesu yíbe
(Macwo 27.1-2, 11-31; Marika 15.1-20; Luka 23.1-5, 13-25)

28 Lire kàntugo pi à yîri ná Yesu i Kayifu yyére maa ŋkàre fànhafooŋi pyɛngɛ§. L'à pyi ɲyɛ̀sɔɔge na. Ɲka Yahutuubii ɲyɛ a ɲɛn'a jyè fànhafooŋi pyɛnge e mɛ. Lir'à pyi bà pi fwɔnrɔ baa wuubii si mpyi si bilereŋkwoŋi kataanni ɲjyìŋi lyî Kile yyahe taan mɛ*. 29 Lire kurugo fànhafooŋi Pilati à fworo pi fye e cyíinŋi na, maa pi yíbe: «Ŋge nàŋi làwwuge ɲùŋke ku ɲyɛ ŋkire yii á yɛ?» 30 Ka pi i u pyi: «Ŋge nàŋi n'a mpyi u ɲyɛ a kapii pyi mɛ, wuu mpyi na sí u le mu cye e mɛ.» 31 Ka Pilati si pi pyi: «Yii yabilimpii pi u cû yii i u kataanmpe cwɔɔnrɔ yii tàanna ná yii Saliyaŋi i.» Ka Yahutuubii ɲùŋufeebii si u pyi: «Kuni ɲyɛ a kan wuu á, wuu sùpya bò mɛ.»
32 Lir'à pyi ke, jwumpe Yesu mpyi a jwo u mbòŋi kyaa na ke, ka puru si fûnŋɔ. 33 Lire tèni i, ka Pilati si núr'a jyè u bage e, maa Yesu yyere, maa u yíbe: «Yahutuubii Saanŋi u ɲyɛ mu la?» 34 Ka Yesu si u pyi: «Mu à yi jwo maye e laa, pìi pi à yi jwo mu á mii kyaa na?» 35 Ka Pilati si u pyi: «Mu à mii ɲya Yahutu la? Mu kìni shiinbii ná Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii pi à mu le mii cye e. Ɲaha mu à pyi yɛ?» 36 Ka Yesu si u pyi: «Mii Saanre ɲyɛ naha diɲyɛŋi woro mɛ. Kàmpyi ti mpyi naha woro, mii fyèɲwəhəshiinbii mpyi na sí kàshige kwɔ̀n, bà Yahutuubii ɲùŋufeebii si mpyi pi àha ɲjà mii cû mɛ, ŋka sèeŋi na, mii Saanre ɲyɛ naha woro mɛ.» 37 Ka Pilati si u pyi: «Lire e ke saanwa u ɲyɛ mu la?» Ka Yesu si u pyi: «Mu yabiliŋi u à jwo na mii ɲyɛ saanwa! Mii à pa si diɲyɛŋi i, si sèeŋi cyêe sùpyire na. Shin maha shin la ku ɲyɛ s'a ɲaare sèeŋi fye e ke, urufoo sí ɲɛɛ raa mii jwumpe núru.» 38 Ka Pilati si jwo: «Ɲaha k'à sìi sèeŋi yɛ?»
U à puru jwo ke, maa fwor'a kàre Yahutuubii yyére sahaŋki, maa sà yyére pi yyaha na, maa pi pyi: «Mii nàha sàa tìgire cyage ta ŋge nàŋi na mɛ! 39 Ɲyɛ ná lire na ɲyɛ kalyee, yyee maha yyee bilereŋkwoŋi kataanni ká nɔ, mii maha yii sùpya yige kàsuŋi i, li sí n-bê yii á mii u Yahutuubii Saanŋi yige la?» 40 Ka Yahutuubii si jwo fànha na: «Ɔnhɔ, uru yaha wani! Barabasi yige!» Mà li ta uru ŋge na mpyi kapimpyi.

19

1 Ɲyɛ Pilati à yi ɲya amuni ke, maa jwo na pi Yesu cû, pi i u bwɔ̀n ná kàsor'e. 2 Ka sòrolashiibii si ŋguro cîn mà pyi saanra ɲùntoŋɔ mà tò u na, maa saanlii vàanntinmbwəhɔ niɲyɛga le u na. 3 Maa file u na, marii ŋko: «Yahutuubii Saanŋi, wuu à mu shéɛre!» Maa wá na kantawahigii bwùun u e.
4 Ka Pilati si núr'a fworo cyíinŋi na, maa sùpyire pyi: «Mii sí yii yaha yii fworo ná u e tafage e, bà yii si mpyi si ɲcè na mii nàha a sàa tìgire cyaga ta u na mɛ.» 5 Ka Yesu si fworo tafage e, ŋgure nìntoŋke ɲyɛ u ɲùŋke na, saanbii vàanntinmbwəhe sí ɲyɛ u yacige e. Ka Pilati si jwo sùpyir'á: «Nàŋi u ŋge.»
6 Tèni i Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii ná Kileɲaarebage saɲcwɔnsigibii ɲyiigil'à tègɛ Yesu na ke, ka pi i jwo fànha na: «U kwòro cige na! U kwòro cige na!» Ka Pilati si jwo: «Yii yabilimpii pi u cû, yii sà ŋkwòro cige na*, mii nàha a sàa tìgire cyaga ta u na mɛ.» 7 Ka Yahutuubii ɲùŋufeebii si Pilati pyi: «Saliyaŋi wà na ɲyɛ wuu á, mà tàanna ná ur'e, u à yaa u bò, ɲaha na yɛ u à jwo uru u ɲyɛ Kile Jyaŋi.»

---

‡ **18:24** Ŋge Anaŋi na mpyi nɔ̀. § **18:28** Fànhafooŋi Pilati kanni u mpyi na sí n-jà kuni kan pi kàsujyiŋi wà bò.

* **18:28** Mà tàanna ná Yahutuubii Saliyaŋi i, shinŋi u ɲyɛ u ɲyɛ Yahutu mɛ, Yahutu n'a mpyi a jyè uru wà pyɛnge e, li mpyi maha mpyi mu à jwo uru Yahutuŋi à ɲwóhɔ Kile á. Lire n'a mpyi a pyi, uru Yahutuŋi mpyi na jà a lire yyeeni bilereŋkwoŋi kataanni pyi sahaŋki mɛ. * **19:6** «Yii yabilimpii pi u cû, yii sà ŋkwòro cige na»: puru jwumpe e, Pilati mpyi na pi fwóhɔre; u mpyi a sàa li cè na Ɔrɔmu shiinbii ɲyɛ na ɲɛɛg'a kuni kan Yahutuubil'á pi sùpya bò mɛ.

8 Pilati à puru lógo ke, ka là si bâra u fyagare na sahaŋki. 9 Ka u u núr'a jyè ná Yesu i bage e,
maa u yíbe: «Taa mu à yîri ke?» Ka Yesu si fyâha u na. 10 Ka Pilati si u pyi: «Mu à fyâha mii na
la? Mu ɲyɛ a cè na síŋi ɲyɛ mii á mà mu yaha, lire ɲyɛ mɛ mà mu kwòro cige na mà?» 11 Ka
Yesu si u pyi: «Kile u à uru síŋi kan mu á niŋjaa. Ná lire bà mɛ, mu mpyi na sì n-jà kyaa pyi
mii na mɛ. Lire e ŋge u à mii cû mà le mu cye e ke, urufoo u kapiin'à pêe mu wuuni na.»
12 Yesu à puru jwo ke, ka Pilati si wá na kaɲuŋɔ caa si Yesu ta ɲjaha. Ŋka Yahutuubii
saha mpyi ŋko fànha na: «Mu aha ŋge nàŋi yaha, mu saha sì n-pyi Ɔrɔmu saanbwɔhe Sezari
cevooŋi mɛ. Shin maha shin u à uye pyi saanwa ke, urufoo sí n-pyi Sezari zàmpɛn.»
13-14 Kuru canŋke nùmpanŋa na mpyi bilereŋkwoŋi kataanni. Canvwuge na, Pilati à puru
jwumpe lógo ke, maa Yesu yige cyíinŋi na sahaŋki. Tafabwɔhɔ na mpyi wani, k'à yaa ná
kafaayi i, Eburubii shɛɛnre e ku mɛge ɲyɛ: «Gabata». Ka Pilati si ntɛ̀ɛn wani u yukyaala
tatɛɛnge e, maa jwo Yahutuubii ɲùŋufeebil'á: «Yii saanŋi u ɲyɛ ŋgel» 15 Ka pi i wá na ŋko fànha
na: «Yii u bò! Yii u bò! Yii u kwòro cige na!» Ka Pilati si pi pyi: «Mà yii saanŋi yabiliŋi kwòro
cige na la?» Ka Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii si u pyi: «Saanwa ɲyɛ wuu á mà tòro Sezari na
mɛ†!» 16 Kàntugo ka Pilati si Yesu yaha pi á pi sà ŋkwòro kworokworocige na.

Yesu à kwòro cige na
(Macwo 27.32-44; Marika 15.21-32; Luka 23.26-43)

Ka sòrolashiibii si Yesu cû a kàre. 17 Maa fworo ná u e kànhe kàntugo, maa u kworokworo-
cige tègɛ u yabiliŋi ɲuŋ'i. Ka pi i ŋkàre cyage k'e, pi maha kuru yiri: «Ɲuŋkwɔ̀ɔge Cyage»
Eburubii shɛɛnre e pi maha ku yiri: «Gɔlikota». 18 Kuru cyage e pi à Yesu kwòro cige na,
maa shiin shuunni kwòro ciyi na u taan. Wà mpyi u kàniŋke na, u sanŋi sí ɲyɛ u kàmɛni
na. 19 Ka Pilati si pi pyi pi à sémɛrɛ pyi mà dùrugo Yesu kworokworocige na na: «YESU
NAZARƐTI KANHE SHINŊI, YAHUTUUBII SAANŊI.» 20 Yahutuu niŋyahara à tire sémɛre kâla,
ɲaha kurugo yɛ Yesu takworoge ná kànhe laage mpyi a tɔɔn mɛ. Mà bâra lire na, tire sémɛre
mpyi a sémɛ Eburubii ná Ɔrɔmu shiinbii ná Girɛkiibii shɛɛnre e. 21 Ka Kile sáragawwuubii
ɲùŋufeebii si ŋkàr'a sà yi jwo Pilati á na u mpyi a yaa u sémɛ: «Yahutuubii Saanŋi» mɛ, u mpyi
a yaa u sémɛ na ŋge nàŋ'à jwo na uru u ɲyɛ Yahutuubii Saanŋi. 22 Ka Pilati si pi pyi na nte
t'à sémɛ a kwɔ̀ ke, tire ti sí n-sìi n-yaha wani.
23 Nyɛ sòrolashiibil'à Yesu kwòr'a kwɔ̀ cige na ke, maa u vàaŋŋyi lwɔ́ a táa tataayi sicyɛɛre, pi
shin maha shin à taaga lwɔ́, ka pi i u vàanntinmbwɔhe lwɔ́ mú, kuru na mpyi jwòoŋkuriibaa.
24 Maa jwo piy'á na pi àha kuru vàanntinŋke táa mɛ, na pi ŋkyaanlwooni pyi, ŋge u sí ku ta ke,
urufoo sí n-cè. Jwumpe p'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i ke, lir'à pyi bà puru si mpyi si fûnŋɔ
mɛ. L'à sémɛ:
«Pi à mii vàaŋŋyi táa piye na,
maa ŋkyaanlwooni pyi mii vàanntinmbwɔhe kurugo‡.»
Lire nde sòrolashiibil'à pyi.
25 Yesu nuŋi ná u nuŋi sìɲɛɛŋi ná Kilopasi cwoŋi Mariyama ná Mariyama mà yîri Magidala
kànhe e, pire mpyi a yyére Yesu kworokworocige taan. 26 Yesu à u nuŋi ɲya, maa u ɲyii
cyelempyaŋi ɲya u taan ke, maa jwo nufooŋ'á: «Nàa, mu jyaŋi u ɲyɛ ŋge.» 27 Maa núr'a jwo
u cyelempyaŋ'á: «Mu nuŋi u ɲyɛ ŋge.» Mà lwɔ́ kuru canŋke na, ka cyelempyaŋi si u kɛ̂ɛnŋɛ
uye yyére.

Yesu kwùŋi kani
(Macwo 27.45-56; Marika 15.33-41; Luka 23.44-49)

28 Lire kàntugo mà Yesu yaha u à cè na karigii pun'à fûnŋɔ, u à jwo: «Byage naha mii na.»
U à puru jwo bà Kile Jwumpe Semɛŋi si mpyi si fûnŋɔ mɛ. 29 Lir'à cwooni là ta wani, l'à
ɲî lùtanhaga na. Ka sòrolashiibii si sìcogo fyinmɛ kuru lwɔhe e mà dùrugo kàbii na, mà yaha
Yesu ɲwɔge taan, lire kàbiini na mpyi izope cige. 30 Yesu à kuru lùtanhage nɛ́ɛnɛ ke, maa jwo:
«Numɛ cyi pun'à fûnŋɔ.» Lire kàntugo u à ɲùŋke sôgo maa u múnaani kan Kile á.

Sòrolashiŋi wà à Yesu buwuŋi fûru

31 Nyɛ kuru canŋke nùmpanŋa mpyi Yahutuubiicannɔŋɔ, kuru mpyi a pêe cannɔŋyi sanŋyi
na. Lire kurugo Yahutuubii ɲùŋufeebii la ɲyɛ a mpyi pi kwôro ciyi na cannɔŋke e mɛ. Ka pi i
ŋkàre Pilati á maa sà u ɲáare na u pire yaha pi sà pi tooyi bwòn a kyɛɛgɛ, pi i wyèr'a kwû, pi
i pi buwuubii tîrige ciyi na. 32 Ka sòrolashiibii si ŋkàre, mpii shuunniŋi pi mpyi a kwòro Yesu
taan ke, ka pi i niŋcyiiŋi tooyi kyɛɛgɛ, maa nta a shɔnwuŋi wuyi kyɛɛgɛ. 33 Pi à nɔ Yesu na
ke, mà uru ta u à kwû a kwɔ̀. Lire kurugo pi saha ɲyɛ a uru u tooyi kyɛɛgɛ mɛ. 34 Lire ná li
wuuni mú i, sòrolashiŋi wà à Yesu sú a fûru ŋkere na ná tàanbil'e. Ka sìshange ná lwɔhe si ntíi
na fwore kuru tafuruge e.

---

† **19:15** Shinŋi u ɲyɛ u ɲyɛ a Kile cè mɛ, Yahutuubii mpyi na ɲɛɛge urufoo u pyi pire saanŋi mɛ. Lire e ke pi ɲyɛ a sèeŋi jwo mpe jwumpe e mɛ. ‡ **19:24** Zaburu 22.19

35 Sùpyaŋi u à ɲcyii karigii sémɛ ke, uru yabiliŋi u à cyi ɲya, u jwumpe mú na ɲyɛ sèe. U
à cè cɛcɛ na sèeŋi uru na yu, bà yii si mpyi si dá mú mɛ. 36 Ɲyɛ ɲcyii karigii mpyiŋ'à Kile
Jwumpe Semɛŋi fûnŋɔ. L'à sémɛ:
«U kaciige kà sì n-kebe mɛ§.»
37 L'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi cyage k'e mú na:
«Ŋge pi à sú a fûru ke, pi sí n-pa yyahayi le u e si raa wíi*.»

Yesu ntòŋi kani
(Macwo 27.57-61; Marika 15.42-47; Luka 23.50-56)

38 Lire kàntugo Arimati kànhe shinŋi Yusufu à kàre Pilati yyére si Yesu buwuŋi ɲáare u á.
Yesu cyelempyaŋi wà u mpyi u wi, ŋka u mpyi na uye ŋwɔhɔni Yahutuubii ɲùŋufeebii yyaha
fyagare na. Pilati à ɲɛɛ ke, ka Yusufu si ŋkàr'a sà Yesu buwuŋi lwɔ́. 39 Ɲyɛ Nikodɛmu, ŋge u ná
ntêl'a kàre Yesu fye e canŋka numpilage e ke, ka uru si mpa ná miri ná aloyesi sìnmɛ lwɔhe e,
pu nùg'à táan, pu s'à wùrugo, pu s'à cúluyi beɲjaaga ná kɛ kwɔ̀. 40 Ka pire shiin shuunniŋi si
pi pyi pi à Yesu buwuŋi lwɔ́, maa u le u tòto vàanɲyi i, maa puru sìnmpe nùguntanga wumpe
wu u na, bà Yahutuubii maha pi kwùubii bégeli mà jwo pi pi tò mɛ. 41 Cyage e Yesu à kwòro
cige na ke, cikɔɔgɔ na mpyi wani, fanŋa nivɔnnɔ na mpyi kuru cikɔɔge e, bu mpyi na sàha
ŋkwɔ̀ a tò kur'e mà ɲya mɛ. 42 Kuru yàkoŋke ku mpyi Yahutuubii canŋɔŋke zɔ̀nŋɔŋi. Kuru
fanŋke laage mú sí ɲyɛ a mpyi a tɔɔn mɛ, lire kurugo ka pi i Yesu buwuŋi le wani.

20

Cyelempyiibil'à sà Yesu fanŋke niŋgage ta
(Macwo 28.1-10; Marika 16.1-8; Luka 24.1-12)

1 Cibilaage canɲcyiige* ɲyèsɔɔge na, ɲyɛge mpyi na sàha jà a cwó mɛ, Magidala Mariyama
à kàre fanŋke na mà sà li ta kafaage pi mpyi a tɛ̀g'a ku ɲwɔ tò ke, kur'à lwɔ́ wani. 2 Ɲyɛ ka u
u fê a kàre Simɔ Pyɛri ná cyelempyaŋi kyaa li mpyi a táan Yesu á sèl'e ke, pire yyére, maa pi
pyi: «Pi à Kafooŋi buwuŋi lwɔ́ a yige fanŋke e, wuu sí ɲyɛ a u tayahaga cè mɛ.»
3 Ka Pyɛri ná uru cyelempyaŋi si fworo na ŋkɛ̀ɛge fanŋke na. 4 Pi mú shuunni mpyi na fî,
ŋka cyelempyaŋ'à Pyɛri caanra fanŋke na. 5 U à lyêele ke, maa lempe ɲya ɲìŋke na, ŋka u ɲyɛ
a jyè mɛ. 6 Li ɲyɛ a mɔ mɛ, ka Simɔ Pyɛri si nɔ wani, maa ntíl'a jyè fanŋke e, maa lempe wíi.
7 Vàanɲyi yi mpyi a tɛ̀g'a Yesu ɲùŋke tò ke, yire na mpyi a kúrul'a yaha yi mɛgɛ cyage e, yi ná
lempe ɲyɛ a mpyi tanuge e fanŋke e mɛ.
8 Ɲyɛ cyelempyaŋi u mpyi a fyânha a nɔ ke, ka uru mú si jyè maa ɲya, maa dá. 9 Fo mà sà
nɔ lire tèni na, cyelempyiibii ɲyɛ a mpyi a yi yyaha cè na Kile Jwumpe Semɛŋi à jwo na Yesu
mpyi na sí n-sìi ɲɛ̀ n-fworo kwùŋi i mɛ. 10 Puru ɲwɔhɔ na, cyelempyiibii mú shuunn'à núr'a
kàre pyɛngɛ.

Yesu à uye cyêe Magidala Mariyama na
(Macwo 28.9-10; Marika 16.9-11)

11 Ɲyɛ ka Mariyama si mpa yyére fanŋke ɲwɔge na, maa mɛɛ le na súu. Ka u mɛɛsuwuŋi si
ŋkwɔ̀ a lyêel'a wíi fanŋke e, 12 mà Kile mèlɛkɛɛbii pìi shuunni ɲya ná vàanvyinɲyi i, pi à tɛ̀ɛn
Yesu buwuŋi tasinnage e. Pi wà à tɛ̀ɛn Yesu ɲùŋke tayahage e, ka u sanŋi si ntɛ̀ɛn Yesu tooyi
woge e. 13 Ka pi i u yíbe: «Ceewe, ɲaha na mu na mɛɛ súu yɛ?» Ka u u pi pyi: «Pi à mii Kafooŋi
buwuŋi lwɔ́ a yige, mii sí ɲyɛ a u tayahaga cè mɛ.» 14 U à ta u puru jwo a kwɔ̀ ke, maa yyaha
kêɛnŋ'a wíi mà Yesu ɲya u à yyére, ŋka u ɲyɛ a mpyi a cè na uru wi mɛ. 15 Ka Yesu si jwo:
«Ceewe, ɲaha na mu na mɛɛ súu yɛ? Jofoo mu na ɲcaa yɛ?» Ka u u wá na sônnŋi na cikɔɔge
faafooŋi wi, ka u u u pyi: «L'aha nta mu u à Yesu lwɔ́, u saha cyêe na na si sà u lwɔ́.» 16 Ka Yesu
si jwo: «Mariyama!» Ka u u yyaha kɛ̂ɛnŋɛ Yesu yyére maa jwo Eburubii shɛɛnre e: «Araboni!»
Lire ɲwɔhe ku ɲyɛ: «Cyelentuŋi!» 17 Ka Yesu si u pyi: «Ma hà na cû n-yaha mɛ, mii sàha ŋkwɔ̀
a dùgo Tufooŋi yyére mɛ, ŋka sà yi jwo mii cìnmpyiibil'á na mii naha na dùru na Tuŋi yyére,
uru mú sí u ɲyɛ yii Tuŋi, na mii naha na dùru na Kileŋi yyére, uru mú sí u ɲyɛ yii Kileŋi.»
18 Ka Mariyama si ŋkàr'a sà a yi yu cyelempyiibil'á: «Mii à Kafooŋi ɲya!» Ɲje Yesu à jwo u á
ke, maa wá na yire yu.

Yesu à uye cyêe u cyelempyiibii na
(Macwo 28.16-20; Marika 16.14-18; Luka 24.36-49)

19 Kuru cannuge, cibilaage canɲcyiige yàkoŋke, Yesu cyelempyiibii mpyi a bínni bag'e,
maa ku shwɔ̂hɔ piye na Yahutuubii ɲùŋufeebii yyaha fyagare na. Ka Yesu si mpa yyére pi

§ **19:36** Ɛkizodi 12.46; Nɔmburu 9.12; Zaburu 34.21. Yyee maha yyee bilereŋkwoŋi kataanni ká nɔ, Izirayɛli shiinbii mpyi maha mpàbili bò maha mpyi sáraga pi kapegigii yàfaŋi kurugo. Lire mpàbili kaciige kà maha yaa ku kebe mɛ. Yesu u à lire mpàbilini fáa, lire e Kile ɲyɛ a ɲɛɛ Yesu kaciige kà si ŋkebe mɛ. * **19:37** Zakari 12.10 * **20:1** Yahutibil'á cibilaage canɲcyiige ku ɲyɛ káriŋi.

shwɔhɔl'e maa pi pyi: «Kile u yyeɲiŋke kan yii á.» 20 Mà u yaha puru na, u à u kantahigii ná
u kàmpanŋke cyêe pi na. Cyelempyiibil'à Kafooŋi ɲya ke, ka pi funŋke si ntáan sèl'e. 21 Ka
Yesu si núr'a pi pyi: «Kile u yyeɲiŋke kan yii á! Bà Tufooŋi à mii tun mɛ, amuni mii à yii tun.»
22 Yesu à puru jwo a kwɔ̀ ke, maa ɲwɔge kafɛɛge fwɔ pi na, maa pi pyi: «Yii Kile Munaani ta.»
23 Yii aha mpiimu kapegigii yàfa pi na ke, pire wogigii sí n-yàfa pi na, yii aha ɲcyé mpiimu
wogigii na ke, pire wogigii sí n-kwôro pi na.

Yesu à uye cyêe Tomasi na

24 Yesu à uye cyêe u cyelempyiibii kɛ ná shuunniŋi na canŋke ŋkemu i ke, ŋge mɛge ku ɲyɛ
pi e Tomasi ná pi maha u pyi: «ŋaŋi» ke, uru ɲyɛ a mpyi ná pi e mɛ. 25 Ka cyelempyiibii
sanmpii si u pyi: «Wuu à Kafooŋi ɲya!» Ka u u pi pyi: «Mii aha mpyi mii ɲyɛ a sìkanŋkii fyèŋi
ɲya u cyeyi i mɛ, mii sí ɲyɛ a na kampeeni tɛ̀gɛ fyèŋi na, maa bwɔ̀n u ŋkèni tafuruge nɔɔpiige
na mɛ, mii sì n-dá mɛ.»

26 Cibilaaga niŋkin à tòro ke, ka cyelempyiibii si núr'a piye bínni bage e, maa ku shwôhɔ
piye na, Tomasi na mpyi ná pi e lire tèni i, ka Yesu sí mpa yyére pi shwɔhɔl'e, maa jwo: «Kile
u yyeɲiŋke kan yii á.» 27 Maa Tomasi yyere na u file uru na, maa jwo: «Kampeeni taha naha,
na cyeyi wíi, ma cyɛge file, maa ku le na ŋkèni tafuruge e. Fworo dánabaare e, ma a dá.» 28 Ka
Tomasi si u pyi: «Mii Kafooŋi ná mii Kileŋi!» 29 Ka Yesu si u pyi: «Mu à mii ɲya ke, lire e mu
à dá, mpii pi à dá mii na, mà li ta pi ɲyɛ a mii ɲya mɛ, pire wuun'à ɲwɔ.»

Yuhana sémɛŋi kaseméni

30 Ŋyɛ Yesu à kakyanhala karii niɲyahagii pyi u cyelempyiibii ɲyii na, cyire kyaa ɲyɛ a
jwo ŋge sémɛŋi i mɛ. 31 Ŋka ɲcyii cyi à sémɛ ke, cyir'à sémɛ bà yii si mpyi si dá li na na Yesu
u ɲyɛ Kile Niɲcwɔnrɔŋi ná Kile Jyaŋi mɛ. Yii aha dá u na, yii sí shìŋi niŋkwombaaŋi ta u mɛge
kurugo.

21

Yesu à uye cyêe u cyelempyiibii pìi baashuunni na

1 Ŋyɛ cyire karigii kàntugo, Yesu à uye cyêe u cyelempyiibii na sahaŋki Tibɛriyadi baŋi
ɲwɔge na. Amɛ u à uye cyêe pi na: 2 kuru cyage e, Yesu cyelempyiibii pìi baashuunni na
mpyi wani, pire e Simɔ Pyɛri, ná Tomasi pi maha mpyi: «ŋaŋi» ke, ná Natanayɛli u à yîri
Galile kùluni i Kana kànhe e ke, ná Zebede jyaabii mú shuunni. 3 Ka Simɔ Pyɛri si pi pyi: «Mii
na ŋkɛ̀ɛge fyaa tacuŋi i.» Ka cyelempyiibii sanmpii si jwo: «Wuu mú na ŋkɛ̀ɛge ná mu i.» Ka
pi i fworo lire e, mà sà jyè bakwɔɔge e na cwòobii wàa lwɔhe e, ŋka kuru canŋke numpilage
e, pi ɲyɛ a fya niŋkin ta mɛ.

4 Ŋyɛ̀g'à pa múgo ke, ka pi i Yesu niɲjyereŋi ɲya baŋi ɲwɔge na, ŋka pi ɲyɛ a núr'a u cè mɛ.
5 Ka Yesu si pi pyi: «Na pyìi, yii à fyaabii pìi ta la?» Ka pi i u pyi: «Wuu ɲyɛ a yaaga ta mɛ.»
6 Ka Yesu si pi pyi: «Yii cwòŋi wà bakwɔɔge kàniŋke na, yii sí pìi ta.» Pi à cwòŋi wà ke, fyaabii
ɲyahaŋi cye e pi ɲyɛ a jà a cwòŋi dìr'a yige lwɔhe e mɛ. 7 Cyelempyaŋi kyaa li mpyi a táan Yesu
á ke, ka uru si jwo Pyɛri á: «Kafooŋi wi!» Simɔ Pyɛri u mpyi a u vàaŋɲyi wwû marii fyaabii
caa ke, tèni i u à lógo: «Kafooŋi wi!» ke, ka u u láha a yi le maa jyè lwɔhe e. 8 Ka cyelempyiibii
sanmpii si wá na ŋkɛ̀ɛge bakwɔɔge e kùmpoge yyére, cwòŋi mpyi a jî fyaabii na, ka pi i wá
na u dìrili. Pi ná lwɔhe ɲwɔge laage mpyi a tɔɔn mɛ, ku mpyi a kuye wwû mɛtirii ŋkul'e (100)
mɛ.

9 Pi à nɔ kùmpoge na maa ntîge ke, ka pi i naŋkyanhii ɲya, fyaa sí ɲyɛ cyi ɲuŋ'i, bwúuru mú
na mpyi wani. 10 Ka Yesu si pi pyi: «Yii a ma ná yii fyaabii niɲcumpii pìl'e.» 11 Ka Simɔ Pyɛri si
dùgo kùmpoge na, maa cwòŋi dìr'a yige ná fyabwoyi i. Pi puni na mpyi ŋkuu ná beeshuunni
ná kɛ ná taanre (153) ŋka fyaabii na pi ɲyahaŋi mú i, cwòŋi ɲyɛ a cwɔn mɛ. 12 Ka Yesu si pi
pyi: «Yii a ma, yii pa lyî.» Cyelempyaŋi wà ɲyɛ a ɲɛn'a u yíbe na: «Jo u ɲyɛ mu yɛ?» mɛ, ɲaha
na yɛ pi mpyi a cè na Kafooŋi wi. 13 Ka Yesu si file, maa bwúuruŋi lwɔ́, maa u táa pi na, maa
fyaabii mú kan pi á.

14 Kuru k'à pyi Yesu tontanrawoge mà uye cyêe u cyelempyiibii na, mà lwɔ́ u à ɲɛ̀ a fworo
kwùŋi i ke.

Yesu à Pyɛri yíbe

15 Pi à lyî a kwɔ̀ ke, ka Yesu si jwo Simɔ Pyɛri á: «Yuhana jyaŋi Simɔ, tàange ku ɲyɛ mu i mà
yyaha tíi ná mii i ke, tá kur'à pêe mà tòro ŋke ku ɲyɛ pi sanmpil'e mà yyaha tíi ná mii i bɛ?»
Ka Pyɛri si u pyi: «Ɔɔn, Kafooŋi! Mu yabiliŋi ɲyɛ a cè na mu kyal'à táan mii á mà?» Ka Yesu si
jwo u á na u a uru mpàpyiyi ɲwɔ caa. 16 Maa núr'a jwo tozhɔnwogo: «Yuhana jyaŋi Simɔ, mii
kyal'à táan mu á la?» Ka u u jwo: «Ɔɔn, Kafooŋi! mu à cè na mu kyal'à táan mii á.» Ka Yesu
si yi jwo u á na u a uru mpàabii kàanmucaa. 17 Ka Yesu si núr'a jwo tontanrewogo: «Yuhana
jyaŋi Simɔ, mii kyal'à táan mu á la?» Ka Pyɛri si yyaha tanha na Yesu à uru yíbe a ta taanre

na u kyal'à táan ur'á la, maa Yesu pyi: «Kafooŋi, mu à karigii puni cè, mu à cè na mu kyal'à táan mii á.» Ka Yesu si yi jwo u á na u a uru mpàabii ɲwɔ caa.

18 Maa núr'a u pyi: «Sèeŋi na mii sí n-sìi yi jwo mu á, mu nàŋjiiwe wuŋi mpyi maha vàanntinŋke le, maa maye pwɔ, cyage k'à táan mu á ke, maa ŋkàre wani. Ŋka mu aha mpa lyɛ, mu sí cyeyi yîrige*, wabɛrɛ sí mu vàanntinŋke le mu na, si mu pwɔ si ŋkàre ná mu i cyage ku ɲyɛ ku ɲyɛ a táan mu á mɛ.»

19 Kwùŋkanni na Pyɛri mpyi na sí n-kwû si pèenɛ taha Kile na ke, lire Yesu mpyi na yu ná mpe jwumpe e. Puru ɲwɔhɔ na, ka Yesu si Pyɛri pyi: «Taha na fye e.»

Cyelempyaŋi kyaa l'à táan Yesu á ke

20 Cyelempyaŋi kyaa li mpyi a táan Yesu á ke, Pyɛri à yyaha kɛ̂ɛnŋ'a wíi mà uru ɲya u u ma pi kàntugo. Canŋka mà pi yaha pi i numpilaga lyìge lyî, uru cyelempyaŋi u ná mpyi a tɛ̀ɛn maa fɛ̂ɛn Yesu kàmpanŋke na, maa u yíbe: «Kafooŋi, jofoo u sí mu le cye e yɛ?» 21 Ŋyɛ Pyɛri à uru cyelempyaŋi ɲya ke, maa jwo Yesu á: «Kafooŋi, ŋge de, ɲaha ku sí uru ta yɛ?» 22 Ka Yesu si u pyi: «Mii la ká mpyi uru u kwôro kwùmbaa fo mii cannuruge, mu ɲaha ku ɲyɛ lire e yɛ? Mu wi ke, taha mii fye e kanna.» 23 Puru jwumpe cye kurugo, dánafeebil'à jwo cyeyi puni i na uru ŋge cyelempyaŋi sì n-kwû mɛ. Mà li ta Yesu ɲyɛ a jwo Pyɛri á na u sì n-kwû mɛ. Mpe Yesu à jwo ke, puru p'à pyi: «Mii la ká mpyi u kwôro kwùmbaa fo zà nɔ mii cannuruge na, mu ɲaha ku ɲyɛ lire e yɛ?»

24 Uru cyelempyaŋi ninuŋi u à ɲcyii karigii puni jwo, uru mú sí u à cyi sémɛ. Wuu mú s'à cè na cyi na ɲyɛ sèe.

25 Ŋyɛ Yesu à karigii cyiibɛrii niɲyahagii pyi. Li n'a mpyi a yaha na cyire karigii cyi le cyi mɛgɛ sémii niŋkin niŋkin i, mii na sônnŋi pire sémɛbii tayahaga mpyi na sì n-ta diɲyɛŋi i mɛ.

* **21:18** «Mu sí cyeyi yîrige»: lire na mpyi kyaa mà li cyêe na pi sí Pyɛri kwòro cige na, si mbò.

Yesu Tunntunmpii Kapyiiŋkii Semɛŋi
Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè séɱɛŋi funŋɔ jwumpe e ke

Karigii Yesu à pyi ɲìŋke na ke, Luka à cyire yyaha jwo u séɱɛŋi niɲcyiiŋi i. Ŋge séɱɛŋi shɔnwuŋi i, pyiŋkanni na Yesu à kàre nìɲyiŋi na, ná pyiŋkanni na u à Kile Munaani tun u fyèɲwɔhɔshiinbil'á ke, u na yire yyaha yu. Jwumpe Nintanmpe p'à yyaha tíi ná Yesu i ke, Kile Munaani à Yesu fyèɲwɔhɔshiinbii yyaha cû, ka pi i puru jwo diɲyɛŋi cyeyi puni i.

Pi n'a mpyi na puru Jwumpe Nintanmpe yu Yahutuubil'á, pi mpyi maha li cyêe pi na na Yesu u ɲyɛ Kile Niɲcwɔnrɔŋi, ŋgemu ɲwɔmɛɛ Kile mpyi a lwɔ́ na u sí sùpyire shwɔ ke. Mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ Yahutuu mɛ, pi n'a mpyi na pu yu pir'á, pi mpyi maha li cyêe pi na na Kileŋi u à yaayi puni dá ke, na uru la ɲyɛ si pi ná uye shwɔ̀hɔŋi yaa. Pi mpyi maha yi yu sùpyire pun'á na li síŋi ɲyɛ Kile na mà yampii cùuŋɔ si pi shwɔ Sitaanniŋi na. Pi mpyi maha yi yu sùpyire pun'á mú na Yesu à kwû kworokworocige na, sùpyire kapegigii tugure yàfaŋi kurugo; na sùpyir'à yaa ti toroŋkanni kɛ̂ɛnŋɛ, ti i dá Yesu na, bà Kile Munaani si mpyi si ti yyaha cû mɛ.

Karigii tèesiini i, Yesu tùnntunmpii mpyi na sɔ̂nŋi na Yahutuubii làda karigii tayyérege na ɲyɛ Yesu kuni ɲaaraŋi i. Ka Kile Munaani si yi fíniŋ'a cyêe pi na na Jwumpe Nintanmpe na ɲyɛ supyishiŋi puni wumɔ. Nde li ɲyɛ na wíi ke, lire li ɲyɛ mà toroŋkanni kɛ̂ɛnnɛ maa dá Yesu na. Lire e ke mà maye kan pi à kwɔ̀n si nta mpyi Yahutu mà tàanna ná pi làdaabil'e, mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ Yahutuu mɛ maa dá Yesu na ke, lire mpyiŋi fànha ɲyɛ pire ɲuŋ'i mɛ.

Jwumpe Nintanmpe à jwo cyaga maha cyag'e ke, pìl'à ɲɛɛ pu na, ka pìi si pu cyé. Cyeye niɲyahay'e mpiimu pi à pu cyé ke, pir'à Yesu fyèɲwɔhɔshiinbii kyérege, maa pi le kàsuŋi i. Poli na mpyi pi kyéregefeebil'e, ka Yesu si uye cyêe u na maa u pyi u tùnntunŋɔ. Lire kàntugo ka Poli si wá na ɲaare na mâre kànyi na, maa Jwumpe Nintanmpe yu maa dánafeebii kuruŋyi tìŋi. U à ŋgaha niɲyahawa ta uru báaraŋi i. Luka u à ŋge séɱɛŋi séɱɛ ke, uru na mpyi ná u e lire kùsheeni là na.

Yesu à jwo cyelempyiibil'á na pi sí Kile Munaani ta

1-2 Mii cìnmporoŋi Tofili, mà lwɔ́ tèni i Yesu à u karigii sìi na mpyi maa sùpyire yɛrɛge ná Kile jwumpe e, fo mà sà nɔ u tèekoɲjirini na mà kàre nìɲyiŋi na ke, mii mpyi a cyire puni yyaha jwo mu á na séɱɛŋi niɲcyiiŋi i. Ŋka mà jwo Yesu u kàre nìɲyiŋi na ke, tùnntunmpii u mpyi a cwɔɔnrɔ ke, karigii pire mpyi a yaa pi a mpyi ke, Kile Munaani mpyi a u pyi u à cyire puni jwo pi á. 3 Yesu ɲɛŋkwooni kàntugo mà fworo kwùŋi i, u à uye cyêe pi na pyiŋkannigii niɲyahagii na. U à lire pyi canmpyaa beeshuunni funŋ'i bà pi si mpyi si ɲcè na, sèeŋi na, uru na ɲyɛ ɲyii na mɛ. U mpyi maha Kile Saanre kyaa yu pi á mú. 4 Canŋka mà u ná pi yaha pi i lyî siɲcyan, u à yi jwo pi á na pi àha laaga tɔɔn Zheruzalɛmu kànhe na mɛ, na yaage ɲwɔmɛɛni Tufooŋi à lwɔ́, ná uru mpyi a ku kyaa jwo pi á ke, pi kuru sige, 5 na Yuhana à pi batize ná lwɔhe e, ŋka mà jwo canmpyaa cyi tòro ke, pi sí batize ná Kile Munaani i.

Yesu à kò a dùgo nìɲyiŋi na
(Marika 16.19-20; Luka 24.50-53)

6 Ŋyɛ mà tùnntunmpii nimbinnibii yaha Yesu taan, pi à u yíbe: «Kafooŋi, lire tèni i mu sí Izirayɛli shiinbii saanre núruŋɔ pi á la*?» 7 Ka u u pi pyi: «Mii Tuŋi à tèni ná canmbilini ndemu bégele ná u yabiliŋi sífente e ke, yii àha raa lire caa si ɲcè mɛ. 8 Ŋka Kile Munaani sí n-tîge yii ɲuŋ'i si fànha kan yii á, lire ká mpyi, yii sí raa mii kyaa yu Zheruzalɛmu kànhe ná Zhude kùluni sanni puni ná Samari kùluni i, fo mà sà nɔ diɲyɛŋi cyeyi puni i.»

9 Ŋyɛ u à puru jwo ke, mà u tùnntunmpii yaha pi i u wíi, u à kò a yîri pi shwɔhɔl'e mà kàre nìɲyiŋi na, ka ɲahaŋke kà si u ŋwɔhɔ pi na. 10 Mà pi yaha pi à yyahayi yîrig'a le nìɲyiŋi i, na u niŋkareŋi wíi, pi à pâl'a nàmbaa shuunni ɲya pi à vàanvyinɲyɛ le a yyére pi taan. 11 Ka pire shiin shuunniŋi si jwo: «Galile kùluni shiinbii, dì k'à ta a jwo ka yii i yyére na nìɲyiŋi wíi yɛ? Yesu u à kò a yîri yii shwɔhɔl'e mà kàre nìɲyiŋi na ke, canŋka u sí núru n-pa bà yii à u niŋkareŋi ɲya nìɲyiŋi na mɛ.»

Macyasi à Zhudasi tayyérege lwɔ́

12 Ŋyɛ ka Yesu tùnntunmpii si yîri Olivye cire ɲaŋke na, maa núr'a kàre Zheruzalɛmu kànhe e. Kuru cyage ná Zheruzalɛmu mpyi a culumɛtiri niŋkin kwɔ̀. 13 Pi à núr'a nɔ kànhe e ke, batɔɔnge nìɲyibabilini i pi mpyi maha ntêe na piye bínnini ke, ka pi i dùg'a jyè lire e. Pyɛri ná Yuhana ná Yakuba ná Andire ná Filipi ná Tomasi ná Baritelemi ná Macwo ná Alife jyaŋi

---

* **1:6** Yesu tùnntunmpii mpyi na Kile Niɲcwɔnrɔŋi mpaŋi sigili Yahutuubii sanmpii fiige, u u mpa pire yige Ɔrɔmu shiinbii fàŋŋyage e, u u Izirayɛli shiinbii wà piye na, bà pi mpyi saanŋi Dawuda tìŋi ná saanŋi Solomani tìŋi i mɛ.

Yakuba ná Simə pi maha mpyi Zelətiˆ, ná Yakuba jyaŋi Zhude, pire pi mpyi. 14 Pire puni mpyi maha piye bínnini tèrii niɲyahagil'e, marii Kile ɲáare ná funŋə niŋkin i. Cyeebii pìi ná Yesu nuŋi Mariyama ná Yesu cìnmpyiibii mú mpyi maha mpyi ná pi e.

15 Ŋyɛ pi canmbinniyi canŋke kà, mà pi nimbinnibii yaha, pi mpyi a shiin ŋkuu ná beɲjaaga (120) kwɔ̀, ka Pyɛri si yír'a yyére pi shwəhəl'e maa jwo: 16 «Mii cìnmpyiibii, Kile Munaani mpyi a Dawuda yyaha cû, ka u u jwumpe mpemu jwo ná p'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i, na Zhudasi u sí n-tòro sùpyire yyaha na, si Yesu le cye e ke, fànha kyaa li mpyi li li, puru jwumpe pu fûnŋə. 17 Zhudasi sí na mpyi wuu kuruŋke sùpya, wuu ná uru mpyi na báara niŋkin pyi.»

18 (Ŋyɛ pi à sàraŋi ŋgemu kan u á u kapiini nimpyiini ɲùŋə taan ke, u à sà kɛrɛgɛ shwɔ ná ur'e. Lire kàntugo u à cwo a jya, ka u funŋə yaayi si ɲcɛɛg'a mâha. 19 L'à pyi kyaa Zheruzalɛmu kànhe shiinbii puni mpyi a ndemu cè ke, fo ka pi i mpa kuru cyage mɛge le pi shɛɛnre e: «Akɛlidama» kuru ɲwəhə ku ɲyɛ: «Sishange Kɛrɛge».)

20 Ŋyɛ Pyɛri à shà yyaha na ná jwumpe e sahaŋki maa jwo na: «Y'à sémɛ Zaburu séməŋi i na

“U pyɛnge niŋgage ku kwôro,
Sùpya kà ntèɛn k'e mɛ‡.”

“Wabɛrɛ u u báaraɲwəge lwɔ́§.”

21-22 Lire kurugo mà Kafooŋi Yesu yaha u u ɲaare na ntùuli ná wuu e cyeyi yyaha kurugo, mpii pi mpyi maha mpyi ná wuu e ke, wuu à yaa wuu shin niŋkin cwɔɔnrə pire e, wuu bâra wuye na, wuu raa yi yu sùpyir'á na Yesu à ɲɛ̀ sèeŋi na. Mà lwɔ́ canŋke Yuhana à Yesu batize ke, fo mà sà nə canŋke u à kò a yîri wuu shwəhəl'e mà kàre nìɲyiŋi na ke, mpii pi à cyire karigii puni ɲya tapyige e ke, uru wà u à yaa u pyi urufoo.»

23 Ŋyɛ ka pi i shiin shuunni cyêe, Yusufu pi maha mpyi Barisabasi, lire ɲyɛ mɛ Zhutusi ke, uru ná Macyasi. 24 Lire kàntugo maa Kile ɲáare na: «Kafooŋi, mu u à sùpyire puni zòompii cè ke, mpii shiin shuunniŋi i, ŋge mu à cwɔɔnrɔ ke, uru cyêe wuu na, 25 bà u si mpyi si Zhudasi tayyérege lwɔ́ tùnnture báaraŋi i, Zhudasi à kuru ŋkemu yaha maa ŋkàre u yabiliŋi cyage e ke.»

26 Ŋyɛ ka pi i ŋkyaanlwooni pyi, ka ŋkyaanlwooni si Macyasi cyêe, ka uru si bâra Yesu tùnntunmpii kɛ ná niŋkinŋi na.

2

Kile Munaani à tîge dánafeebii ɲuŋ'i

1 Pantekɔtiŋi canŋke, dánafeebii puni mpyi a bínni cyaga niŋkin i. 2 Ka tùnmbwəhə si mpâl'a fworo nìɲyiŋi na, mu à jwo kafeebwəhə tùnmə, bage e pi mpyi a bínni ke, mà kuru ɲî. 3 Ka pi i ɲjirii ɲya na fiige cyi à láha láha cyiye na mà pa ntèɛn ntèɛn pi puni niŋkin niŋkinŋi na. 4 Ka Kile Munaani si pi puni ɲî, maa pi shin maha shin pyi u u shɛɛnre tabɛrɛ yu mà tàanna ná Kile Munaani ti kanŋkanni i urufol'á.

5 Yahutuubii pi mpyi na fyáge Kile na diɲyɛŋi puni yyaha kurugo ke, lir'à pire pìi ta Zheruzalɛmu kànhe e. 6 Ŋyɛ puru tùnmp'à fworo ke, ka pire si sà piye bínni wani, pi puni kakyanhala wuu pi mpyi, ɲaha na yɛ pi shin maha shin mpyi na u tatɛɛnge shɛɛnre núru pi ɲwə na. 7 Li mpyi a pi puni bilibili fo mà pi yîrige pi yákilibii ɲuŋ'i. Ka pi i wá na piye yíbili maa ŋko: «Nte sùpyire ti ɲyɛ na yu amɛ ke, taha Galile kùluni i bà pi pun'à yîri mɛ? 8 Di l'à pyi wuu shin maha shin sí i u tatɛɛnge shɛɛnre núru pi ɲwə na yɛ? 9 Pariti kìni ná Mɛdi kìni ná Elamu kìni shiin na ɲyɛ wuu e, pìi na ɲyɛ wuu e pir'à yîri Mɛzopotami kìni i, pìi s'à yîri Zhude ná Kapadəsi ná Pən wuuni ná Azi kùligil'e, 10 ná Firijyi wuuni ná Panfili wuuni ná Misira wuuni ná Libi kìni cyage ku ɲyɛ Sirɛni kànhe taan ke, wuu pìi s'à yîri Ɔrəmu kànbwəhe e. 11 Yahutuu na ɲyɛ wuu e, pìi sí ɲyɛ Yahutuu mɛ, ŋka pi à jyè Yahutuubii Kile kuni i. Pìi na ɲyɛ wuu e, pir'à yîri Kɛrɛti kìni ná Arabubii wuuni i. Di pi à pyi maa jìni na Kile kabwəhigii nimpyiinkii yu, wuu shin maha shin sí i cyi núru u tatɛɛnge shɛɛnre e yɛ?»

12 Ŋyɛ mà pi kakyanhala wuubii yaha fo pi ɲyɛ a pi niɲjwuyo cè mɛ, ka pi i wá na piye yíbili: «Nde ɲwəhe k'à sìi ŋki bɛ?» 13 Ka pìi si wá na pi fwɔ́hərə maa ŋko: «Sinmpe pu ɲyɛ pi na!»

Pyɛri à jwo ná sùpyire e

14 Ŋyɛ ka Yesu tùnntunmpii kɛ ná shuunniŋi si yîr'a yyére, ka Pyɛri si jwo fànha na: «Yii pi à tèɛn Zhude kùluni ná yii mpii puni pi naha naha Zheruzalɛmu kànhe e ke, yii niŋgyigigii múgo, yii i na jwumpe lógo, yii i pu yyaha cè. 15 Sinmɛ bà pu ɲyɛ nte sùpyire na mà tàanna ná yii sònŋəŋkanni i mɛ, ɲaha na yɛ ɲyège tèni baacyɛɛre wuuni lí ɲyɛ numɛ, sinmɛ tèebyaa sàha

---

ˆ **1:13** Zelətiˆ: kuru mɛge ɲwəhe ku ɲyɛ: «kìni kyal'à táan ŋgemu á sèl'e ke». ‡ **1:20** Zaburu 69.26 § **1:20** Zaburu 109.8

ŋkwɔ̀ a nɔ, wà u kwɔ̀ a bya a wùrugo mɛ. 16 Kile tùnntunŋi Zhowɛli mpyi a ndemu jwo ke, lire
li ɲyɛ na mpyi numɛ. 17 U mpyi a jwo na Kile à jwo:
“Diɲyɛŋi canzanɲyi ká nɔ,
mii sí na Munaani pyi li tîge sùpyire puni ɲuŋ'i.
Yii nàŋjiipyire ná yii pùceepyire sí raa Kile tùnnture yu.
Mii sí naye cyêe yii nàŋjiibii na, si karigii yyaha cyêe pi na.
Yii nàŋkolyeebii sí raa mii karigii ɲaa ŋɔɔyi i.
18 Sèe wi, cyire canmpyaagil'e,
mii sí na Munaani pyi li tîge
mii bilinambaabii ná mii bilicyeebii ɲuŋ'i.
Pi sí n-pyi mii tùnntunmii.
19 Mii sí kakyanhala yaayi yà pyi yi fworo nìɲyiŋi na,
si kakyanhala kacyeeŋkii cyìi yaa ɲìŋke na,
sìshange ná nage ná ŋguruge sí n-pyi.
20 Canŋaɲyiini sí n-kêɛnŋɛ n-pyi numpire.
Yiŋke sí ɲáaŋa mu à jwo sìshan.
Cyire puni kàntugo, Kafooŋi canmbilini sí nɔ.
Li sí n-pyi canmbwɔhɔ, sí n-pyi canmbile ndemu sìnampe sí n-pêe ke.
21 Ɲyɛ shin maha shin u ɲyɛ na Kafooŋi mɛge yiri ke, urufoo sí n-shwɔ*.”»

22 Ɲyɛ Pyɛri à kwɔ̀ Zhowɛli jwumpe niɲjwumpe na ke, maa núr'a jwo: «Yii, Izirayɛli
shiinbii, yii niŋgyigigii pɛrɛ, yii raa núru. Yii à li cè na Nazarɛti kànhe shinŋi Yesu na mpyi
sùpya, ŋgemu cye kurugo Kile à u fànhe cyêe yii na ná kabwɔhigii ná kakyanhala karigii ná
kacyeeŋkii mpyiŋi i yii shwɔhɔl'e ke. 23 Ŋka nde Kile mpyi a yaa mà yyaha tíi ná u e, mà
tàanna ná u karigii puni ɲcèŋi i ke, lire yii à pyi. Yii à u le shinpiibii cye e pi à kwòro cige na
mà bò. 24 Ŋka Kile à u ɲùŋɔ wwû kwùŋi yapwoyi i, maa u ɲè a yige kwùŋi i. Ŋaha kurugo yɛ
li fànhe mpyi kwùŋi na u jà a u cû a yaha wani mɛ. 25 Saanŋi Dawuda à fyânha a jwo u kyaa
na, u mpyi a jwo:
“Mii maha na Kafooŋi ɲaa naye taan tèrigii puni i,
ɲaha na yɛ u maha mpyi mii kàniŋke na,
bà li si mpyi yaaga kà n-jà mii cúnŋɔ ɲjîrige na tayyérege e mɛ.
26 Lire kurugo mii zòmbilin'à ɲî funntange na,
mii jwumpe puni sí ɲyɛ funntanga jwumɔ.
Mii à tèɛn ná l'e, ali mii kwuŋkwooni kàntugo,
mii cyeere sí ɲíŋɛ mii na.
27 Ŋaha kurugo yɛ Kafooŋi, mu sì ɲɛɛ mii múnaani yaha
li kwôro kwùŋi numpini i mɛ.
Mu mú sì ɲɛɛ ma báarapyiŋi niɲcɛnŋi yaha u fwónhɔ fanŋke e mɛ.
28 Mu à nùmpanŋke tata kuni le mii taan
Mà mu yaha ná mii i, mu sí mii pyi mii i ɲî funntange na†.”»

29 Ɲyɛ Pyɛri à kwɔ̀ Dawuda jwumpe niɲjwumpe na ke, maa núr'a jwo: «Mii cìnmpyiibii, yii
na yaha si wuu tulyage Dawuda kani fíniŋɛ ɲjwo yii á. Tèni i u à mpe jwumpe jwo ke, u
mpyi a pu jwo a wà uye na mɛ, ɲaha kurugo yɛ wuu à li cè na u à kwû, u buwuŋ'à tò. Ali
niɲjaa u kwùunni na ɲyɛ naha wuu yyére. 30 Dawuda na mpyi Kile tùnntunŋɔ, u mú mpyi
a li cè na Kile à kâa ur'á na uru na sí n-pa u ɲambilini là tìŋɛ u fànhe tatɛɛnge e u kàntugo.
31 Kile à wyèr'a yi jwo Dawuda á na Kile Niɲcwɔnrɔŋi sí n-pa ɲè n-fworo kwùŋi i. Lire kurugo
Dawuda à jwo na “U sì n-kwôro kwùŋi numpini i mɛ, u cyeere sì n-fwónhɔ fanŋke e mɛ‡.”
32 Yesu kyaa li, Kile à u ɲè a yige kwùŋi i. Lir'à pyi wuu mú puni ɲyii na. 33 U à dùg'a kàr'a
sà ntèɛn Kile kàniŋɛ cyɛge na. Kile Munaani ɲwɔmɛɛni u mpyi a lwó wuu á ke, Tufooŋi Kile
à lire kan u á, ka u u li yaha l'à tîge wuu ɲuŋ'i. Lire yii ɲyɛ na ɲaa amɛ, maa núru li ɲwɔ na.
34 Yii li cè na Dawuda yabiliŋi ɲyɛ a dùgo nìɲyiŋi na mɛ, ŋka lire ná li wuuni mú i, u à jwo
“Kafooŋi Kile à jwo mii Kafooŋi á
‘Ta ma a pa ntèɛn na kàniŋɛ cyɛge na,
35 mii sí n-pa mu zàmpɛɛnbii le mu tooyi ɲwɔh'i§.’ ”»

36 Ɲyɛ Pyɛri à puru jwumpe taha a kwɔ̀ ke, maa jwo: «Lire e ke yii Izirayɛli shiinbii pun'à
yaa yii li cè na nàkaana baa na Yesu yii à kwòro cige na ke, Kile à uru pyi Kafooŋi ná uru Kile
Niɲcwɔnrɔŋi.»

37 Pi à puru lógo ke, ka pu u pi zòompii cúnŋɔ sèl'e, ka pi i Pyɛri ná tùnntunmpii sanmpii
pyi: «Wuu cìnmpyiibii, ɲaha wuu à yaa wuu pyi bɛ?» 38 Ka Pyɛri si pi pyi: «Yii yii toroŋkanni
kêɛnŋɛ, yii puni niŋkin niŋkinŋ'à yaa yii batize Yesu Kirisita mɛge na, bà yii kapegigii si mpyi

---

* **2:21** Zhowɛli 2.28-32 † **2:28** Zaburu 16.8-11 ‡ **2:31** Zaburu 16.10 § **2:35** Zaburu 110.1

si yàfa yii na mɛ. Lire ká mpyi, yii sí Kile Munaani ta. 39 Ɲaha kurugo yɛ Kile à u Munaani ɲwɔmɛɛni lwɔ́ yii ná yii tùlug'á, mà bâra mpii pi ɲyɛ tatɔɔnyi i ke. Mpii wuu Kafooŋi Kile sí n-pa n-yyere si mpyi u pyìi ke, l'à lwɔ́ pire pun'á.»

40 Pyɛri à jwumɔ niɲyahama jwo pi á sahaŋki Yesu kyaa na, maa pi yɛrɛ na pi núru ŋge diɲyɛŋi sùpyire nintiimbaare ɲwɔh'i, bà Kile si mpyi si pi shwɔ mɛ. 41 Sùpyire t'à dá u jwumpe na ke, ka pire si batize. Mpii pi à bâra dánafeebii kuruŋke na kuru canŋke ke, pire mpyi a shiin kampwɔhii taanre (3.000) kwɔ̀.

Dánafeebii wwoɲɛɛge pyiŋkanni

42 Yesu tùnntunmpii mpyi maha yɛrɛyi ɲjemu kaan ke, dánafeebii mpyi a piye waha maa yire núru tèrigii puni i, maa ŋkwôro wwoɲɛɛge e. Pi mpyi maha bwúuruŋi kwùun na ntáali piye na na lyî, maa Kile ɲáare siɲcyan. 43 Sùpyire puni mpyi ná fyagare e, ɲaha na yɛ kakyanhala karigii ná kacyeeŋkii mpyi na mpyi Yesu tùnntunmpii cye kurugo. 44 Shin maha shin u mpyi a dá Yesu na ke, pire puni mpyi a wwɔ̀ maa mpyi niŋkin, pi cyeyaayi puni mpyi kàŋgwɔrɔ wuyo. 45 Tèrigii cyìl'e, pi mpyi maha pi taare tà ná pi cyeyaayi yà pérɛli, maa yire wyérɛŋi táali piye na mà tàanna ná shin maha shin ɲùŋɔ tugure e.

46 Pi mpyi maha piye bínnini canŋa maha canŋa, ná sɔ̀nnɔrɔ niŋkin i Kileɲaarebage e, maa Kile pêre. Pi mpyi maha bínnini pi pyɛnyi i, maa bwúuruŋi kwùun na ntáali piye na maa pi ɲjyìŋi lyî ná funntange ná funɲicɛnŋi i. 47 Pi mpyi maha Kile kêre, pi kyaa mpyi a táan sùpyire pun'á. Mpii Kafooŋi à shwɔ ke, u mpyi maha pire bârali pi kuruŋke na canŋa maha canŋa.

3

Pyɛri à cwɔ̀hɔmɔfooŋi wà cùuŋɔ

1 Canŋka yàkoŋɔ, Kileɲarege tèni i, Pyɛri ná Yuhana à kàre Kileɲaarebage e. 2 Lir'à pi ta pi à sà faanŋi wà yaha Kileɲaarebage tajyiɲwɔge kà na, pi maha ŋkemu pyi: «Tajyiɲwɔge Nisinaŋke» ke. Amuni u mpyi a si. Canŋa maha canŋa, pi mpyi maha mpa u yaha kuru cyage e, sùpyire ti ɲyɛ na jyè Kileɲaarebage e ke, bà u si mpyi s'a pire ɲáare mɛ. 3 Uru faanŋ'à Pyɛri ná Yuhana ɲya tajyige e maa pi ɲáare. 4 Ka pi i u yal'a wíi, ka Pyɛri si jwo: «Wuu wíi.» 5 Ka nàŋi si yyahe yîrig'a le pi e. U mpyi na sônŋi na pi sí yaaga kan ur'á.

6 Ɲyɛ ka Pyɛri si u pyi: «Wyérɛ, lire ɲyɛ mɛ sɛɛn ɲyɛ mii á mii u kan mu á mɛ, ŋka yaage ku ɲyɛ mii á ke, mii sí kuru kan mu á. Nazarɛti kànhe shinŋi Yesu Kirisita mɛge na, yîri ma a ɲaare!» 7 U à yire jwo ke, maa nàŋi cû kàniŋɛ cyɛge na mà yîrige. Ɲyɛ ka nàŋi tooyi ná u nintajyiigii si ntíl'a cyiye ta.

8 Ka u u yi a yîr'a yyére, maa li ɲwɔ cû na ɲaare, maa sà jyè Kileɲaarebage e* ná Pyɛri ná Yuhana i, maa ɲaare, maa yini, maa Kile kêre. 9 Sùpyire pun'à u ɲya u u ɲaare marii Kile kêre. 10 Pi mpyi a li cè na nàŋi u mpyi maha ntɛ̀n Kileɲaarebage Tajyiɲwɔge Nisinaŋke na maa sùpyire ɲáare ke, uru wi. Pyiŋkanni na uru nàŋ'à pyi maa jà na ɲaare ke, ka lire si sùpyire bilibili.

11 Nàŋi mpyi a taha a yaha Pyɛri ná Yuhana fye e. Ka sùpyire kàkyanhala wuubii si fê a kàr'a sà bínni pi taan, Kileɲaarebage ŋkubabwɔhe kà ɲwɔh'i, pi mpyi a Saanŋi Solomani mɛge le kuru ŋkubage na. 12 Pyɛri à sùpyire ɲya ke, maa jwo: «Wuu cìnmpyiibii, Izirayɛli shiinbii, ɲaha na nde kan'à yii kàkyanhala yɛ? Ɲaha na yii na wuu wíl'amɛ mu à jwo wuu yabilimpii sífente ná wuu Kile yyahafyagare t'à wuu pyi wuu à ŋge nàŋi pyi u à yîri na ɲaare yɛ? 13 Ibirayima ná Ishaka ná Yakuba ná wuu tulyeyi sanŋyi u Kileŋi, u à u báarapyiŋi Yesu ɲùŋke yîrige ná l'e. Yii à u le fànhafooŋi Pilati cye e, ka uru si li ta na yaaga ɲyɛ a yaa ku pyi u na mɛ, ka yii i ɲcyé u na Pilati ɲyii na. 14 Ɲge u à ɲwɔ maa ntíi ke, yii à cyé uru na, ŋge u à boore pyi ke, maa Pilati ɲáare na u uru cye yaha. 15 Ɲge u ɲyɛ na shìŋi niŋkwombaaŋi kaan ke, yii à uru bò, ŋka Kile à u ɲè a yige kwùŋi i. Wuu à u ɲya u ɲɛŋkwooni kàntugo. 16 Ɲge nàŋi u ŋge yii i ɲaa, ná yii à u cè ke, wuu à dániyaŋi pyi Yesu na, lire cye kurugo, u à jà a yîr'a yyére. Wuu à dániyaŋi pyi Yesu mɛge na, lire l'à ŋge nàŋi yampe kwɔ̀ feefee bà yii puni ɲyii wá u na mɛ.

17 Mii cìnmpyiibii, mii à li cè na li ɲcèmbaaŋi u à yii ná yii ɲùŋufeebii pyi yii à lire kani pyi. 18 Lire e ke Kile à jwumpe mpemu jwo fo tèemɔni i u tùnntunmpii cye kurugo ke, pur'à fûnŋɔ. U mpyi a jwo na Kile Niɲcwɔnrɔŋi à yaa u kyaala. 19 Lire e ke yii yii toroŋkanni kêɛnŋɛ, yii i yiye kan Kile á, bà u si mpyi si yii kapegigii yàfa yii na mɛ. 20 Lire ká mpyi, Kafooŋi Kile sí taŋɔŋɔ kan yii á. Mà bâra lire na, ŋge u à yaha yii yahare e ke, u sí uru tùugo yii á, Yesu u ɲyɛ Kile Niɲcwɔnrɔŋi ke, uru kyaa li. 21 Ŋka u à yaa u tɛ̀ɛn nìɲyiŋi na fo u aha yaayi puni pyi y'à núru yi lyempe e, yire Kile à jwo fo tèemɔni i u tùnntunmpii cye kurugo.

22 Ɲyɛ Kile tùnntunŋiMusa à jwo

---

* **3:8** Kuru k'à pyi urufoo canɲcyiige mà jyè Kileɲaarebage kaaŋke funŋke e, ɲaha na yɛ Yahutuubii Saliyaŋi i, kafuun li mpyi li li cwɔ̀hɔmɔfoo u jyè Kileɲaarebage kaaŋke funŋke e.

“Bà wuu Kafooŋi Kile à mii tun mɛ, amuni u sí n-pa yii cìnmpworoŋi wà pyi u tùnntunŋɔ mii
fiige. U aha jwumɔ maha jwumɔ jwo yii á ke, yii i ɲɛɛ puru na.
23 Shin maha shin u ɲyɛ u ɲyɛ a ɲɛɛ uru tùnntunŋi jwumpe na mɛ, urufoo sí n-bò n-yige
sùpyire shwɔhɔl'e†.”
24 Ŋyɛ mà lwɔ́ Kile tùnntunŋi Samuwɛli na, Kile tùnntunmpii pun'à jwo nde tèni kyaa na
mú, Musa fiige. 25 Jwumpe Kile tùnntunmpil'à jwo ke, pur'à jwo yii á mú. Tunmbyaare Kile
à le ná yii tulyeyi i, tèni i u à jwo Ibirayima á na uru sí jwó le ɲìŋke supyishiŋi pun'á u tùluge
cye kurugo ke, tire tunmbyaar'à le ná yii e mú‡. 26 Lire e Kile à u báarapyiŋi yaha a pa yii
Izirayɛli shiinbii mɛɛ na yyecyiige na, u u jwó le yii á, yii i láha pege karigii na.»

4

Pi à kàre ná Pyɛri ná Yuhana i yukyaabii yyére

1 Ŋyɛ mà Pyɛri ná Yuhana yaha jwumpe na, Kile sáragawwuubii ná Kileɲaarebage
saɲcwɔnsigibii ɲùŋufooŋi ná Sadusiibii pìl'à nɔ wani. 2 Li mpyi a sàa pɛn pi e mà Pyɛri ná
Yuhana ɲya pi i sùpyire yɛrɛge ná Kile Jwumpe e na Yesu à ɲè a fworo kwùŋi i, na lir'à li cyêe
na sùpyire sí n-pa ɲè n-fworo kwùŋi i nùmpanŋa. 3 Ka pi i pi cû a le kàsuŋi i fo mà sà nɔ kuru
canŋa nùmpanŋa na, ɲaha na yɛ numpilage mpyi a wwɔ̀ a kwɔ̀. 4 Ŋka lire ná li wuuni mú i,
mpii pi mpyi na Pyɛri ná Yuhana jwumpe núru ke, pire niɲyahamil'à dá Yesu na, ka lire si
dánafeebii kuruŋke shiinbii pyi pi à kampwɔhii kaŋkuro (5.000) kwɔ̀.
5 Kuru canŋa nùmpanŋa, Yahutuubii ɲùŋufeebii ná kacwɔnribii ná Kile Saliyaŋi cyelenti-
ibil'à pa piye bínni Zheruzalɛmu kànhe e. 6 Kile sáragawwuubii ɲùŋufembwɔhe Ana* mú mpyi
wani, mà bâra Kayifu ná Yuhanaŋi wabɛrɛ ná Alɛzandiri ná sáragawwuubii ɲùŋufembwɔhe
pyɛngɛ shiinbii puni. 7 Ka pi i ŋkàr'a sà Pyɛri ná Yuhana yige kàsuŋi i mà pa yyéeŋɛ piye
shwɔhɔl'e, maa pi yíbe: «Ná fànhe ŋkire e, lire ɲyɛ mɛ ná mɛge ŋkire e yii à ŋge nàŋi cùuŋɔ yɛ?»
8 Ŋyɛ mà Pyɛri yaha u à ɲî Kile Munaani na u à jwo: «Yii pi ɲyɛ wuu Yahutuubii ɲùŋufeebii
ná kacwɔnribii ke, 9 ná yii sí naha a wuu yíbe faanŋi ná u cuuŋɔŋkanni kyaa na niɲjaa, 10 yii
puni, mà bâra Izirayɛli shiinbii sanmpii puni na, yii li cè na Nazarɛti kànhe shinŋi Yesu
Kirisita mɛge na ŋge nàŋ'à cùuŋɔ. Yesu yii à kwòro cige na mà bò, ka Kile si u ɲè a yige kwùŋi
i ke, uru mɛge na ŋge nàŋi niɲjyereŋi u ŋge yii yyaha na ke, u à cùuŋɔ. 11 Yesu kyaa l'à jwo
Kile Jwumpe Semɛŋi i na
“Yii bafaanribil'à cyé kafaage ŋkemu na ke,
kuru k'à pa mpyi bage kafaage sèe woge bage mbìini na†.”
12 Ŋyɛ shwofooŋi wà saha ɲyɛ uru baare e mɛ. Mɛge cye kurugo wuu sí nùmpanŋa ta ke,
kuru ɲyɛ a le sùpyaŋi wà tufiige na ŋke ɲìŋke na Yesu baare e mɛ.»
13 Yahutuubii ɲùŋufeebii ná kacwɔnribil'à Pyɛri ná Yuhana ɲya pi i yu fyagara baa ke, ka
li i pi kàkyanhala, ɲaha na yɛ pi mpyi a li cè na Pyɛri ná Yuhana ɲyɛ a kâla sèl'e mɛ, ka pi i li
kàanmucya mà li ɲya na pi ná Yesu u mpyi. 14 Ŋyɛ nàŋi u à cùuŋɔ ke, pi à uru niɲjyereŋi ɲya
Pyɛri ná Yuhana taan ke, pi ɲyɛ a yà ta si ɲjwo mɛ.
15 Ka pi i Pyɛri ná Yuhana pyi pi à fworo ntàani na, maa ŋkwôro na piye yíbili: 16 «Ŋaha wuu
à yaa wuu pyi mpii shiinbii na bɛ? Kakyanhala kani pi à pyi ke, Zheruzalɛmu shiinbii pun'à
li cè, wuu mú sì n-jà nàkaana pyi lire e mɛ. 17 Ŋka nde kani ɲyɛ a yaa li cɛɛg'a nɔ cyeyi puni
i mɛ, lire e ke wuu pi yyere, wuu u pi fùguro, bà li si mpyi pi àha núru kuru mɛge kyaa jwo
sùpyaŋi wà tufiig'á mɛ.»
18 Ka pi i Pyɛri ná Yuhana yyere maa yi jwo a waha pi á, na pi àha núru Yesu kyaa jwo
sùpyaŋi wà tufiig'á, lire ɲyɛ mɛ si sùpyaŋi wà kâla ná u kani i mɛ. 19 Ka Pyɛri ná Yuhana si pi
pyi: «Ɲcyii kapyaagii mú shuunniŋi i, li ndi l'à tíi Kile á yɛ? Mà yii ɲwɔmɛɛni cû laa, mà Kile
ɲwɔmɛɛni cû? Yii yabilimpii pi yi kàanmucya dɛ! 20 Nde wuu kɔn'à ɲya maa li lógo ke, wuu sì
n-jà n-pyi ná wuu ɲyɛ na lire yu mɛ.»
21 Ka pi i pi fùguro sahaŋki maa pi yaha. Pi ɲyɛ a mpyi a cè yaage pi sí n-pyi pi na mɛ, ɲaha
na yɛ kakyanhala kani li mpyi a pyi ke, sùpyire mpyi na Kile kêre lire kurugo. 22 Nàŋi u mpyi
a cùuŋɔ lire kakyanhala cuuŋɔŋkanni na ke, uru shìŋi mpyi a ɲyaha yyee beeshuunni na.

Dánafeebil'à Kile ɲáare

23 Pi à Pyɛri ná Yuhana cye yaha ke, ka pi i ŋkàre Yesu tùnntunmpii sanmpii cyage e. Ŋje Kile
sáragawwuubii ɲùŋufeebii ná Yahutuubii kacwɔnribil'à jwo pi á ke, maa sà yire puni yyaha
jwo pi á. 24 Ŋyɛ pi à yire lógo ke, ka pi puni si wwɔ̀ sònnɔrɔ niŋkin na maa Kile ɲáare fànha na:
«Kafooŋi, mu u à nìɲyiŋi ná ɲìŋke dá, maa suumpe lwɔhe ná ku funŋɔ yaayi puni dá. 25 Wuu
tulyage Dawuda u ɲyɛ mu báarapyiŋi ke, mu à ma Munaani pyi l'à u yyaha cû, ka u u jwo
“Ŋaha kurugo supyishiŋ'à ɲùŋɔ kyán yɛ?

† **3:23** Duterenɔmu 18.15, 18, 19 ‡ **3:25** Zhenɛzi 22.18; 26.4 * **4:6** Ŋge Anaŋi na mpyi nɔ̀. † **4:11** Zaburu 118.22

Ŋaha na kìrigii sùpyire maha vùnmpwɔɔre pyi yɛ? Ti ɲyɛ ɲùŋɔ baa.
26 Saanbii pi ɲyɛ nìŋke na ke, pir'à piye bégele kàshige mɛɛ na,
ka ɲùŋufeebii si piye bégele Kafooŋi Kile ná u Niɲcwɔnrɔŋi mɛɛ na‡."
27 Sèe wi dɛ! Ŋke kànhe e, saannɲi Erɔdi ná Pɔnse Pilati à wwɔ̀ ná Izirayɛli shiinbii ná supyishiŋi sannɲi i, báarapyiŋi mu à cwɔɔnr'a yaha maye mɛɛ na, ná uru u ɲyɛ Yesu ke, maa ntùŋke taha uru na. 28 Lire mpyiŋi cye kurugo, kyaa maha kyaa mu à kyaala a yaha fo tèemɔni i mà tàanna ná ma sífente ná ma ɲyii wuuni i ke, cyire pi à pyi. 29 Ŋka Kafooŋi, pi à wuu fùguro ná jwumpe mpemu i numɛ ke, mu à puru lógo. Wuu pi ɲyɛ mu báarapyii ke, wuu tègɛ, wuu raa mu jwumpe yu fyagara baa. 30 Li síŋi yaha wuu na, wuu jà wuu a yampii cùuŋi, wuu raa kacyeeŋkii ná kakyanhala karigii pyi mu báarapyiŋi niɲcɛnɲi Yesu mɛge na.»
31 Pi à Kile ɲáar'a kwɔ̀ ke, cyage e pi mpyi a bínni ke, ka kuru cyage ɲìŋke si ɲcyêɛnnɛ, ka Kile Munaani si pi puni ɲî, ka pi i wá na Kile jwumpe yu fyagara baa.

Dánafeebii cyeyaayi pun'à pyi kàŋgwɔrɔ wuyo

32 Dánafeebii kuruŋke mpyi a wwɔ̀ maa pi zòompii ná pi sònnɔre pyi niŋkin, fèreŋɛ yaaga saha ɲyɛ a mpyi pi wà á mɛ, pi yaayi puni mpyi kàŋgwɔrɔ wuyo. 33 Sífente na mpyi Yesu tùnntunmpil'á sèe sèl'e pi i yi yu sùpyir'á na Kafooŋi Yesu à ɲɛ̀ a fworo kwùŋi i. Kile mpyi a ɲwɔ pi puni na maa pi tègɛ sèl'e. 34 Kanhamafoo ɲyɛ a mpyi pi e mɛ, ɲaha na yɛ mpii pi mpyi ná taare e, lire ɲyɛ mɛ pyɛnyi i ke, pire mpyi maha yire pérɛli, 35 maa ma na uru wyérɛŋi kaan Yesu tùnntunmpil'á. Pi mpyi maha uru wyérɛŋi táali piye na, maha ntàanna ná pi shin maha shin ɲùŋɔ tugure e. 36 Ŋyɛ nàŋi wà na mpyi wani, uru mɛge na mpyi Yusufu, Levi tùluge shin u mpyi u wi, u mpyi na yîri Sipiri kìni i. Yesu tùnntunmpii mpyi a u mɛge le Barinabasi, kuru mɛge ɲwɔhe ku ɲyɛ: «ŋgemu u maha màban leni sùpyire e ke.» 37 Kɛrɛgɛ na mpyi uru nàŋ'á, ka u u ku pérɛ, maa mpa ná ku wyérɛŋi i mà pa ŋkan Yesu tùnntunmpil'á.

5

Ananiyasi ná u cwoŋi Safira kani

1 Ŋyɛ nàŋi wà na mpyi wani, uru mɛge na mpyi Ananiyasi, u cwoŋi mɛge sí ɲyɛ Safira, ka pire mú si taare tà pérɛ. 2 Ka pi mú shuunni si bê li na, ka u u taare wyérɛŋi táa, maa taaga ŋwɔhɔ, maa ŋkàre ná ku sanŋke e mà sà ŋkan Yesu tùnntunmpil'á. 3 Ka Pyɛri si u pyi: «Ananiyasi, di mu à pyi maa Sitaanniŋi yaha u à sònnɔpeere tèg'a mu zòmbilini ɲî fo mu à ma taare wyérɛŋi wà ŋwɔhɔ maa mpa finɛ Kile Munaani á yɛ? 4 Mà mu yaha mu sàha ŋkwɔ̀ a taare pérɛ mɛ, taha mu woro bà ti mpyi ti ti mɛ? Mu à ti pérɛ ke, taha mu wu bà u mpyi ti wyérɛŋi mɛ? Ŋaha k'à nde kani mpyiŋi sònnɔre tîrige mu funŋke e yɛ? Sùpya á bà mu à finɛ mà dɛ! Kile á mu à finɛ.»
5 Ananiyasi à puru lógo ke, maa ɲcwo ɲìŋke na mà kwû. Mpii pi à yire lógo ke, ka pire puni si fyá sèl'e. 6 Ka nàŋjiibii si yîri maa u buwuŋi pwɔ a sà ntò. 7 Ŋyɛ tèr'à pyi ke, ka Ananiyasi cwoŋi si nɔ wani, nde l'à u pooŋi ta ke, u mpyi a lire cè mɛ. 8 Ka Pyɛri si u pyi: «Sèeŋi jwo na á, kampyi ŋge dáŋi na taar'à pérɛ.» Ka ceeŋi si jwo: «Ɔɔn, uru na t'à pérɛ.» 9 Ka Pyɛri si u pyi: «Ŋaha k'à pa ná l'e, ka yii i jwo a ɲwɔ si Kafooŋi Munaani ɲwɔ cû yɛ? Ŋyɛ mpii pi à sà mu pooŋi tò ke, pire pi mpii cyíinŋi na, pi mú si n-kàre ná mu i.» 10 Ka ceeŋi si ntíl'a cwo ɲìŋke na Pyɛri fere e mà kwû. Ka nàŋjiibii si jyè pyɛnge e, mà u ta u à kwû. Ka pi i u lwɔ́ a kàr'a sà ntò u pooŋi taan. 11 Ŋyɛ dánafeebii kuruŋke ná sùpyire puni t'à puru jwumpe lógo ke, ka pire puni si fyá sèl'e.

Yesu tùnntunmpil'à kakyanhala karii niŋyahagii pyi

12 Kacyeeŋii niɲyahagii ná kakyanhala karii niɲyahagii mpyi maha mpyi sùpyire shwɔhɔl'e Yesu tùnntunmpii cye kurugo. Dánafeebii puni mpyi maha piye bínnini Kileɲaarebage ntàani na, saannɲi Solomani ŋkubabwɔhe ɲwɔh'i. 13 Mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ a dá Yesu na mɛ, pire wà ɲyɛ a mpyi na ɲɛɛg'a bâra pi na mɛ. Lire ná li wuuni mú i, pi mpyi maha pi pêre sèl'e. 14 Nàmbaabii ná cyeebii pi mpyi na ma na piye kaan Kafooŋi á ke, là mpyi na bârali pire na sèl'e. 15 Kakyanhala karigii nimpyiiŋkii kurugo, sùpyire mpyi maha ma na yampii sínniŋi bàmbahaɲyi, lire ɲyɛ mɛ dèmɛbii na pyɛnkuubil'e, bà li si mpyi li méɛ ka bê shin niŋkin na, Pyɛri nintoroŋi nàŋjaŋi ká ntò ŋgemu na ke, urufoo si ɲcùuŋɔ mɛ. 16 Shiniŋyahara mú mpyi maha yîri ná yampii ná jínacyaanbil'e Zheruzalɛmu kwùumpe kànyi na, na ma na ɲcyêre Yesu tùnntunmpii na, pi puni mú sí mpyi maha ɲcùuŋi.

Pi à Yesu tùnntunmpii kyérege

17 Ŋyɛ ka yiɲcyɛge si jyè Kile sáragawwuubii ɲùŋufembwɔhe ná u fyèɲwɔhɔshiinbii Sadusiibil'e.
18 Ka pi i cye taha Yesu tùnntunmpii na, maa pi cû a le kasubabwɔhe e. 19 Ŋyɛ ka Kafooŋi Kile mɛ̀lɛkɛŋi wà si mpa kasubage ɲwɔ múgo numpilage e, maa pi yige, maa pi pyi: 20 «Yii a

‡ **4:26** Zaburu 2.1, 2

sì Kileɲaarebage e, yii i sà a ŋge shìŋi kani sɛ́nmɛge yii a yu sùpyir'á.» 21 Ŋyɛ pi à yire lógo ke, kuru canŋa nùmpanŋa ɲyɛ̀sɔɔge na, ka pi i ŋkàre Kileɲaarebage e, maa sà a sùpyire kâlali.

Tèr'à pyi ke, ka Kile sáragawwuubii ɲùŋufembwɔhe ná u fyèɲwɔhɔshiinbii si yukyaala kuruŋke ná Izirayɛli shiinbii kacwɔnribii puni yyer'a bínni, maa sòrolashiibii pyi pi sà Yesu tùnntunmpii yige kasubage e, pi a ma. 22 Ka pire si ŋkàre, pi ɲyɛ a sà tùnntunmpii ta wani mɛ, maa núr'a sà pi pyi: 23 «Wuu à kàr'a sà kasubage ta k'à yal'a tò, ku saɲcwɔnsigibii mú si wá a mpyi na ku saɲcwɔnŋi sigili. Ŋka wuu à ku múgo ke, wuu ɲyɛ a sùpya ta wani k'e mɛ.»

24 Ŋyɛ Kileɲaarebage saɲcwɔnsigibii ɲùŋufooŋi ná sáragawwuubii ɲùŋufeebil'à puru lógo ke, pi saha ɲyɛ a pi nimpyii cè mɛ, ka pi i wá na piye yíbili li pyiŋkanni na. 25 Mà pi yaha puru na, ka wà si mpa pi pyi: «Nàmpii yii à cû a le kàsuŋi i ke, pi wá na sùpyire kâlali Kileɲaarebage e.» 26 Ŋyɛ ka Kileɲaarebage saɲcwɔnsigibii ɲùŋufooŋi ná u shiinbii pìi si yîr'a kàr'a sà pi yyer'a pa. Pi ɲyɛ a ɲɛn'a pi cû fànhe e mɛ, ɲaha na yɛ pi mpyi na fyáge sùpyire kà ŋkwɔ pire wà mbò ná kafaayi i mɛ.

27 Pi à nɔ ná pi e yukyaala kuruŋke yyére ke, ka sáragawwuubii ɲùŋufembwɔhe si pi pyi: 28 «Taha wuu ɲyɛ a mpyi a yi jwo a waha yii á na yii àha núru raa sùpyire kâlali ná Yesu mɛge e mɛ? Ku ke, yii à Zheruzalɛmu kànhe puni shwɔ a ta ná yii kàlaŋi i, mà bâra lire na, yii sí ŋge nàŋi mbòŋi tugure pyi ti pyi wuu woro.» 29 Ka Pyɛri ná Yesu tùnntunmpii sanmpii si pi pyi: «Wuu pi Kile ɲwɔmɛɛni cû, wuu à lire funŋɔ cè mà tòro wuu yii ɲwɔmɛɛni cû. 30 Yesu yii à kwòro cige na mà bò ke, wuu tulyeyi u Kileŋi à u ɲè a yige kwùŋi i, 31 maa u pyi u à dùg'a kàr'a sà ntɛ̀ɛn uru kàniŋɛ cyɛge na, maa u pyi Ɲùŋufooŋi ná Shwofooŋi, bà u si mpyi si Izirayɛli shiinbii pyi pi pi toroŋkanni kɛ̂ɛnŋɛ pi i láha kapegigii na, Kile si cyi yàfa pi na mɛ. 32 Wuu ná Kile Munaani na cyire karigii shɛɛnre yu, Kile à lire ndemu kan u ɲwɔmɛɛni cùveebil'á ke.» 33 Yukyaala kuruŋk'à yire lógo ke, ka pi lùgigii si yîri fo pi la mpyi si Yesu tùnntunmpii bò.

34 Ŋyɛ Farizhɛnŋi wà na mpyi pi shwɔhɔl'e, uru mɛge na mpyi Gamaliyɛli, Kile Saliyaŋi cyelentu u mpyi u wi, sùpyire puni mpyi na u pêre, ka uru si yír'a yyére yukyaala kuruŋke shwɔhɔl'e maa jwo na pi Yesu tùnntunmpii yige ntàani na tère nimbilere funŋ'i. 35 Pi à fworo ntàani na ke, ka u u jwumpe lwɔ́ maa jwo: «Mii cìnmpyiibii Izirayɛli shiinbii, nde yii la ɲyɛ si mpyi mpii shiinbii na ke, yii a yiye kàanmucaa dɛ! 36 Ŋaha kurugo yɛ li sàha mɔ mɛ, nàŋi wà mpyi a yîri naha, u mɛge mpyi Tedasi. U mpyi a uye pyi shinbwo fo shiin ŋkwuu sicyɛɛre (400) fiige mpyi a taha u fye e. Ŋka pi à pa u bò ke, ka u shiinbii puni si ɲcaala, ka yire si yyére wani. 37 Lire kàntugo Galile kùluni shinŋi wà à yîri sùpyire mɛsemɛni tèni i, uru nàŋi mɛge mpyi Zhudasi, u mpyi a shinŋyahara yákilibii kɛ̂ɛnŋɛ pi à taha u fye e. Ŋka uru mú à bò, ka u fyèɲwɔhɔshiinbii puni si ɲcaala.

38 Lire kurugo numɛ, mii sí ɲjemu jwo yii á ke, yire yi ɲyɛ, yii àha mpii shiinbii kani pwɔ yii múnahigii na mɛ, yii pi yaha pi a sì. Kampyi pi funŋɔ kani, lire ɲyɛ mɛ pi kapyin'à fworo sùpyire e, li sí n-pa n-yyére. 39 Ŋka kampyi Kile e l'à fworo, yii sì n-jà li kɛ̀ɛgɛ mɛ. Yii a yiye kàanmucaa, bà li si mpyi yii àha ŋkwɔ nta yii i Kile tùnni mɛ.»

Ŋyɛ ka yukyaala kuruŋke si ɲɛɛ Gamaliyɛli jwumpe na, 40 maa Yesu tùnntunmpii yyer'a pa, maa pi bwɔ̀n, maa pi pyi na pi àha núru Yesu mɛge kyaa jwo sùpya á mɛ, maa pi cye yaha pi a sì. 41 Ka tùnntunmpii funntanga wuubii si yîri yukyaala kuruŋke taan mà kàre ɲaha kurugo yɛ Kile à li ta na pi à yaa pi kyaala Yesu mɛge kurugo, ka lire si mpyi pi á ɲùɲjirire kyaa. 42 Canŋa maha canŋa, pi mpyi maha sùpyire yɛrɛge Kileɲaarebage ná pyɛnyi i tèrigii puni i, maa Jwumpe Nintanmpe yu na Yesu u ɲyɛ Kile Niɲcwɔnrɔŋi.

6

Kacwɔnribii tɛgɛfeebii kani

1 Ŋyɛ cyire canmpyaagil'e là mpyi na bârali cyelempyiibii ɲyahaŋi na. Dánafeebii kuruŋke e, mpii pi mpyi na Girɛkiibii shɛɛnre yu ke, ka pire si wá na Eburubii shɛɛnre jwufeebii ɲùɲyi tare, ɲaha na yɛ pi mpyi a li kàanmucya mà li ɲya na pire u kàmpanŋke leŋkwucyeebii ɲyɛ a cû cùŋkanna niɲcɛnnɛ na yalyire kàmpanŋke na mɛ*. 2 Ŋyɛ ka Yesu tùnntunmpii kɛ ná shuunniŋi si cyelempyiibii puni yyer'a bínni, maa yi jwo pi á: «Wuu aha Kile Jwumpe ɲjwuŋi yaha maa wuye pwɔ ɲjyìŋi karigii kanni ɲcwɔɔnrɔŋi na, lire ɲyɛ a tíi mɛ. 3 Lire e ke wuu cìnmpyiibii, yii nàmbaa baashuunni cwɔɔnrɔ yiye shwɔhɔl'e, mpiimu pi ɲyɛ ná mɛtange e maa mpyi yákilifee, maa ɲî Kile Munaani na ke. Wuu sí ɲjyìŋi kataanmpe le pire cye e. 4 Wuu pi

* **6:1** Yahutuubii mpyi a táa mà pyi kuruyo shuunni: 1 mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ Izirayɛli taare e mɛ, maa Girɛkiibii shɛɛnre yu, ná tire ti ɲyɛ pi nushɛɛnre ke; 2 mpii pi ɲyɛ Izirayɛli taare e maa Eburubii shɛɛnre yu ke. Mpii pi à tɛ̀ɛn cyeyi yabɛre e nàmpɔnnte e ke, ŋgemu ká lyɛ ke, uru maha núr'a kàre Izirayɛli kìni i, ɲaha na yɛ Yahutuubii la mpyi pire puni si ntò Izirayɛli taare e. Mpii pi à kwû Zheruzalɛmu i maa pi cyeebii yaha ke, pire leŋkwucyeebii mpyi maha ntɛ̀ɛn wani. Lire kurugo leŋkwucyeebii niɲyahamii mpyi na Girɛkiibii shɛɛnre yu.

ke, wuu sí wuye pwɔ Kileɲarege ná Kile jwumpe ɲjwuŋi na.» 5 Ka puru jwumpe si ntáan sùpyire puni i, ka pi i shiin baashuunni cwɔɔnrɔ. Pi niɲcyiiŋi u à pyi Ecyɛni, u mpyi a dá Kile na sèl'e, Kile Munaani mpyi a u ɲî, uru ná Filipi ná Porokori ná Nikanɔri ná Timɔ ná Parimɛnasi ná Antiyɔshi kànhe shinŋi Nikola u mpyi a fyânha a pyi Yahutuubii Kile kuni i ke. 6 Ka pi i mpa pire shiin baashuunniŋi cyêe Yesu tùnntunmpii na, ka pire si Kile ɲáare pi na, maa cyeyi taha pi ɲùŋyi na, maa jwó le pi á.

7 Kile Jwumpe mpyi na ɲcaali, cyelempyiibii sí i ɲyahage fwɔfwɔ Zheruzalɛmu kànhe e, Kile sáragawwuubii niɲyahamii sí i ɲɛɛge Yesu na.

Yahutuubil'à Ecyɛni cû

8 Kile mpyi a ɲwɔ Ecyɛni na sèl'e, maa síŋi kan u á. U mpyi maha kakyanhala karigii ná kacyeeŋkii pyi sùpyire shwɔhɔl'e. 9 Ŋyɛ Kile Jwumpe kàlambage pi maha mpyi: «Bilibii niɲjahabii kàlambage» ke, Sirɛni kànhe shiinbii ná Alɛzandire kànhe shiinbii pìi mpyi a yîri kuru kàlambage e, mà bâra Silisi kùluni shiinbii pìi ná Azi shiinbii pìi na, ka tire sùpyire si mpa nàkaana pyi ná Ecyɛni i. 10 Ŋka Kile Munaani mpyi a Ecyɛni yyaha cû maa u pyi u u yákilifente jwumpe mpemu yu ke, pi ɲyɛ a jà a ɲwɔshwɔrɔ ta puru na mɛ.

11 Ŋyɛ lir'à pyi ke, ka pi i wyérɛŋi tɛ̀g'a sùpyire tà sɔ̀n a yaha Ecyɛni na, ka pire si fin'a taha u na maa jwo: «Wuu à u jwumpe lógo, u à Kile tùnntunŋiMusa ná Kile mɛge kɛ̀ɛge.» 12 Lir'à pyi ke, ka sùpyire ná kacwɔnribii ná Kile Saliyaŋi cyelentiibii lùgigii si yîri Ecyɛni taan, maa u cyán a cû fànhe e, maa ŋkàre ná u e yukyaala kuruŋke yyére. 13 Pi mpyi a kàre ná kafinivinibii pìl'e mú, ka pire si fini na: «Ŋge nàŋi maha jwumpimpe yu Kileɲaarebage ná Musa Saliyaŋi na tèrigii puni i. 14 Wuu à lógo u ɲwɔ na na Nazarɛti kànhe shinŋi Yesu na sí n-pa Kileɲaarebage jya, si Kile tùnntunŋi Musa làdaabii kɛ̂ɛnŋɛ.»

15 Ka yukyaala kuruŋke shiinbii puni si yyahayi le Ecyɛni i na wíi, mà u yyahe ɲya k'à pyi mu à jwo Kile mɛ̀lɛkɛŋi wà wogo ki.

7

Ecyɛni à Yahutuubii funŋɔ cwo Kile Jwumpe na

1 Ka Kile sáragawwuubii ɲùŋufembwɔhe si Ecyɛni pyi: «Ŋje pi na yu mu na ke, sèe wi la?» 2 Ka u u pi pyi: «Mii cìnmpyiibii ná mii tiibii, yii lógo na ɲwɔ na. Mà wuu tulyage Ibirayima yaha Mɛzopotami kìni i, sìnampe foonɟi Kile à uye cyêe u na mà u ta u sàha ntɛ̀ɛn Kyaran kànhe e mɛ. 3 Maa yi jwo u á na u fworo u tupyɛnge e, u fworo u kìni i, kìni uru sí n-cyêe u na ke, u raa sì lire e*. 4 Ŋyɛ ka Ibirayima si yîri Kalide shiinbii kùluni i, maa ŋkàr'a sà ntɛ̀ɛn Kyaran kànhe e. U tuŋi kwùŋkwooni kàntugo, kìni i yii ɲyɛ amɛ ke, ka Kile si u pyi u à núr'a pa naha. 5 Kile ɲyɛ a mpyi a u mɛgɛ cyaga kan u á kìni i mɛ, ali cyaga nimbilere ɲyɛ a mpyi a kan u á mɛ. Ŋka Kile mpyi a ɲwɔmɛɛni lwó u á na uru sí kìni kan u á, u kwùŋkwooni kàntugo, li mú sí n-pyi u tùluge wuu, mà li ta kuru canŋke na, pyà ɲyɛ a mpyi Ibirayima á mɛ. 6 Kile mpyi a yi jwo Ibirayima á na u tùluge sí n-pa n-pyi nàmpɔnnte e kìni labɛr'e, pi sí n-pyi bilii, pi sí pi kyérege yyee ŋkwuu sicyɛɛre (400) funŋ'i. 7 Ŋka kìni shiinbil'á pi sí bilere pyi ke, uru Kile yabiliŋi u sí lire kìni shiinbii tùn†. Lire kàntugo pi sí n-yîri wani si mpa uru Kile pêe naha ŋke cyage e. 8 Lire kàntugo ka Kile si tunmbyara le ná Ibirayima e, maa ŋkwɔ̀nŋi pyi tire fyèŋi. Lire kurugo Ibirayima à u jyaŋi Ishaka kwɔ̀n u canzege canmpyibaatanrewuuni. Ishaka mú à pa Yakuba ta ke, maa uru kwɔ̀n, ka Yakuba mú si wuu tulyeyi kɛ ná shuunniŋi kwɔ̀n.

9 Wuu tulyeyi i, wà mɛge na mpyi Yusufu, uru yiɲcyɛge mpyi pi sanmpil'e, ka pi i u pérɛ, u à kàr'a sà mpyi biliwe Misira kìni i. Ŋka Kile mpyi ná u e, 10 maa u shuu yyefuge karigii puni na. Kile mpyi a yákilifente kan u á, maa u kyaa pyi l'à táan Misira kìni saanŋi Farɔn á, ka uru si u tìŋɛ Misira kìni ná u pyɛnge puni ɲùŋɔ na. 11 Ŋyɛ ka katibwɔhɔ si mpa ɲcwo Misira kìni puni ná Kana kìni puni na. Sùpyire mpyi na ŋkyaali sèl'e. Wuu tulyeyi mpyi na ɲjyì taa na lyî mɛ. 12 Yakuba à pa lógo na ɲjyì na wá na ntaa Misira kìni i ke, maa wuu tulyeyi tun pi toɲcyiige e pi sà wà shwɔ, pi a ma. 13 Ŋyɛ pi à pa shà pi tozhɔnwoge na sùmaŋi tashwɔge e ke, ka Yusufu si nta a uye cyêe u cìnmpyiibii na. Lir'à pyi ke, ka Farɔn si nta a Yusufu cìnmpyiibii cè. 14 Lire kàntugo ka Yusufu si pi tun pi à kàr'a sà u tuŋi Yakuba ná u pyɛngɛ shiinbii lwó mà pa. Pi shiin beetaanre ná kɛ ná kaŋkuro (75) pi mpyi. 15 Lire pyiŋkanni na, Yakuba à kàre Misira kìni i. Wani u à kwû, mà bâra wuu tulyeyi sanɲyi na mú. 16 Ibirayima mpyi a fanŋke ŋkemu shwɔ Kyamɔri jyaabil'á Sikɛmu kànhe e ke, ka pi i pi buwuubii tug'a kàr'a sà ntò wani kuru fanŋke e.

17 Ŋyɛ ɲwɔmɛɛni Kile mpyi a lwó Ibirayima á ke, lire tèefunŋɔn'à pa na byanhare ke, ka wuu shiŋi si mpa ɲyaha maa mpêe Misira kìni i. 18 Pi à kwôro Misira kìni i fo mà sà nɔ saanŋi wà u tìi na. Uru saanŋi ɲyɛ a mpyi a yafyin cè Yusufu kataanmpe e mɛ. 19 Uru saanŋ'à wuu shiŋi sùpyire kyérege cwɔ̀ɔre e. U mpyi maha pi pyi pi i pi pyìibii lwúu na wàa, bà pi si mpyi

* **7:3** Zhenɛzi 12.1 † **7:7** Zhenɛzi 15.13, 14

s'a ŋkwûu mɛ. 20 Lire tèni i Kile tùnntunŋiMusa à si. U lemɛ mpyi a ɲwɔ, u kyaa mpyi a táan
Kile á, ka u sifeebii si u ŋwɔhɔ yiŋyɛ taanre funŋ'i bage e maa u ɲwɔ caa. 21 U à pa ŋwɔhɔ jà,
ka pi i u yige bage e ke, ka saanŋi Farɔn pworoŋi si u lwɔ́ na byíí mu à jwo u yabiliŋi jya wi.
22 Lire pyiŋkanni na, yaaga maha yaaga na Misira kìni shiinbii mpyi a taanna ke, Musa mpyi
a taanna yire puni na. Fànhe na mpyi u jwumpe ná u kapyiinkii puni i. 23 Ŋyɛ Musa shìŋ'à
pa nɔ yyee beeshuunni na ke, u cìnmpyiibii pi ɲyɛ Izirayɛli shiinbii ke, ka u u li lwɔ́ uye funŋ'i
si sà fworo pi na. 24 U à sà nɔ wani mà sà Misira shinŋi wà ta u u u cìnmpworoŋi wà bwùun,
ka Musa si u cìnmpworonaŋi shwɔ maa u ŋkooŋi wwû fo mà Misira shinŋi bò. 25 Musa mpyi
na sônŋi na lire mpyiŋi sí uru cìnmpyiibii pyi pi li cè na Kile na sí pi yige bilere e uru cye
kurugo, ŋka u cìnmpyiibii ɲyɛ a jà a yi yyaha cè mɛ. 26 Kuru canŋa nùmpanŋa, ka Musa si sà u
cìnmpyiibii pìi shuunni ta pi i ntùnni, ka u u wá na ɲcaa si pi jwo nde piye e maa jwo pi á "Yii
na ɲyɛ cìnmpyii, ɲaha kurugo yii ɲyɛ na ntùnni yɛ?" 27 Ŋge u mpyi na u shinŋɛɛŋi bwùun ke, ka
uru si Musa ŋɔɔŋ'a wà maa jwo: "Jofoo u à mu tìŋɛ mà pyi wuu ɲùŋufooŋi ná wuu yukyaaŋi
yɛ? 28 Bà mu à Misira shinŋi bò taɲjaa mɛ, taha amuni mu la ɲyɛ si mii bò‡?" 29 Nàŋ'à puru
jwo ke, ka Musa si fê a kàre Madiyani kìni i. Maa ceewe fúru wani maa pùnampyire shuunni
ta u na.

30 Ŋyɛ yyee beeshuunni kàntugo, canŋka mà Musa yaha Sinayi ɲaŋke byanham'i, ka Kile
mèlɛkɛŋi wà si uye cyêe u na, nage mpyi na ɲî tahe ŋkemu na ke, kuru funŋke e. 31 Musa à
lire ɲya ke, ka li i u kàkyanhala. Ka u u file ku na si ku yaa ŋgíi, ka Kafooŋi Kile si u pyi 32 "Mii
u ɲyɛ mu tulyeyi Ibirayima ná Ishaka ná Yakuba u Kileŋi§." Ka Musa si fyá fo na ɲcyêɛnni,
u saha ɲyɛ a ɲɛn'a ku wíi mɛ. 33 Ŋyɛ ka Kafooŋi si u pyi "Ma tanhaɲyi wwû ma tooyi na, ɲaha
na yɛ cyage e mu à yyére amɛ ke, kuru na ɲyɛ Kile wogo. 34 Yyefuge e mii shiinbii ɲyɛ Misira
kìni i ke, mii à kuru ɲya, mii à pi parage lógo mú. Mii à tîg'a pa si mpa pi jùŋɔ wwû bilere e.
Ŋyɛ numɛ, mii sí mu tun Misira e*."

35 Ŋyɛ Izirayɛli shiinbii mpyi a cyé Musaŋi ŋgemu na, maa u pyi "Jofoo u à mu tìŋɛ mà pyi
wuu ɲùŋufooŋi ná wuu yukyaaŋi yɛ?" ke, uru Musaŋi Kile à tun u à sà mpyi pi ɲùŋufooŋi, si pi
yige bilere e, Kile mèlɛkɛŋi u à uye cyêe u na tahe nage woge e ke, uru mèlɛkɛŋi cye kurugo.
36 Uru Musaŋi u à pi yige bilere e Misira e, maa kakyanhala karigii ná kacyeenkii pyi Misira
kìni ná Suumpe Lwɔhe Niɲyage ná síwage e yyee beeshuunni funŋ'i. 37 Uru Musaŋi ninuŋi
mú u à yi jwo Izirayɛli shiinbil'á na, bà Kile à uru tun mɛ, amuni Kile sí n-pa tùnntunŋɔ yige
pi shiŋi i uru fiige†. 38 Mà sùpyire yaha t'à bínni síwage funŋke e, Kile Mɛlɛkɛŋi u mpyi na yu
Sinayi ɲaŋke ɲuŋ'i ke, uru Musaŋi ninuŋi u mpyi uru Mɛlɛkɛŋi ná wuu tulyeyi shwɔhɔl'e. U à
jwumɔ báraga wumɔ jwo u á, ka u u pu jwo wuu á. 39 Ŋka wuu tulyeyi ɲyɛ a ɲɛɛ puru jwumpe
na mɛ, pi à pu cyé maa sônŋi si núru s'a wá Misira kìni i. 40 Ka pi i Arɔn pyi "Yasunɲyi yà yaa
ɲjemu yi sí wuu yyaha cû ke, ɲaha na yɛ Musaŋi u à pyi kaɲuŋɔ mà wuu pyi wuu à fworo
Misira e ke, yaage k'à u ta ke, wuu ɲyɛ a cè mɛ‡." 41 Ŋyɛ cyire canmpyaagil'e, ka pi i nunaga
yaa mà pyi kacyiin, maa kuru sunni. Kuru nunage pi à yaa ná pi yabilimpii cyeyi i ke, maa
kuru kataanni pyi. 42 Ŋyɛ ka Kile lùuni si yîri, maa kàntugo wà pi á, maa pi yaha pi i nìɲyiŋi
yaayi pêre mu à jwo bà Kile tùnntunŋi wà mpyi a yi sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i na

"Yii Izirayɛli shiinbii, yatɔɔre yii à pyi sáraga, mà bâra sárayi yii à wwû yyeegii beeshuunniŋi
funŋ'i
mà yii yaha síwage e ke, taha mii á yii à yire wwû la?
Mii á bà yii à yire wwû mà dɛ!
43 Yii yasunŋke mɛge ku ɲyɛ Məlɔki§ ke, kuru u vàanŋke bage yii à tug'a kàre.
Mà bâra lire na, woni mɛge ku ɲyɛ Erefan ke, lire shiŋi yii à yaa na mpêre.
Lire e ke mii sí yii cû n-kàre fo Babilɔn kàntugo*."»

44 Ŋyɛ Ecyɛni à puru jwumpe taha a kwɔ̀ ke, maa jwo: «Mà wuu tulyeyi yaha ɲani na síwage
e, tunmbyaare vàanŋke bage na mpyi pi á. Kuru bage mpyi maha li cyêe na Kile na ɲyɛ ná pi
e. Kile mpyi a yaaŋkanni ndemu cyêe Musa na ke, lire yaaŋkanni na u mpyi a ku yaa. 45 Lire
kàntugo lyeɲwɔge ku mpyi a taha wuu tulyeyi woge na ke, ka u u kuru bage kan pir'á. Kìni
shiinbii Kile mpyi na sí n-kɔ̀rɔ n-yige si li kan Izirayɛli shiinbil'á ke, ka Zhosuwe si pi yyaha
cû mà kàre lire kìni i ná kuru bage e. Tunmbyaare vàanŋke bag'à kwôro wani pi á fo mà sà
nɔ saanŋi Dawuda tìiŋi na.

46 Dawuda kyaa mpyi a táan Kile á, ka u u li cya Kile á si baga faanra u á, uru ŋgemu u ɲyɛ
Yakuba u Kileŋi ke. 47 Ŋka saanŋi Solomani u mpyi Dawuda jyaŋi ke, uru u à pa mpyi kuru
bage faanrafooŋi.

---

‡ **7:28** Ɛkizodi 2.14 § **7:32** Ɛkizodi 3.6 * **7:34** Ɛkizodi 3.5, 7, 8, 10 † **7:37** Duterenɔmu 18.15, 18 ‡ **7:40** Ɛkizodi 32.1 § **7:43** Amɔriti shiinbii yasunŋke mɛge ku ɲyɛ kure. Kuru yasunŋke kyal'à pɛn Kile á mà tòro yasunɲyi sanɲyi na. Ku tèesunni i, nàŋkopyire ku maha mpyi pi i ŋkaan k'á sáraga. (Levitiki 18.21; 20.2-5; 1 Saanbii 11.7; 2 Saanbii 23.10; Zheremi 32.35). * **7:43** Amɔsi 5.25-27

48 Ŋka wuu à yaa wuu li cè na nìɲyiŋi u Kileŋi ɲyɛ na ntèn sùpyaŋi bafanrage e mɛ, bà
Kafooŋi Kile à yi jwo u tùnntunŋi wà cye kurugo mɛ, na
49 “Nìɲyiŋi u ɲyɛ mii saanre yatɛɛnŋke,
ɲìŋke sí ɲyɛ mii tooyi tayahage.
Bage ŋkire yii saha sí n-jà n-faanra mii á,
kuru si mpyi mii taŋɔŋke yɛ?
50 Mii cyɛge bà k'à yire yaayi puni yaa mà†?”»
51 Ŋyɛ Ecyɛni à puru jwumpe taha a kwɔ̀ ke, maa jwo: «Yii à kwɔ̀n, ŋka yii à yii zòompii
ná yii niŋgyigigii tò Kile yini yyaha na, maa ɲcyé Kile Munaani na. Yii à pyi yii tulyeyi fiige.
52 Yii tulyey'à Kile tùnntunmpii puni kyérege. Ŋge u à sàa tíi ke, mpii pi à uru mpaŋi kyaa jwo
ke, pi à pire bò. Numɛ, ka yii i núr'a pa wwû uru sùpyaŋi nintiiŋi ɲwɔh'i mà bò. 53 Yii pi à Kile
Saliyaŋi ta Kile mèlɛkɛɛbii cye kurugo ke, yii ɲyɛ a ɲɛɛ na uru Saliyaŋi kurigii ɲaare mɛ.»

Ecyɛni boŋkanni

54 Yukyaabil'à yire lógo ke, ka pi lùgigii si yîri fo mà tatɛɛnge fô pi na Ecyɛni kurugo. 55 Ŋka
mà Ecyɛni yaha u à ɲî Kile Munaani na, u à yyahe yîrig'a le nìɲyiŋi i, mà Kile sìnampe ɲya,
maa Yesu ɲya u à yyére Kile kàniŋɛ cyɛge na, 56 ka u u pi pyi: «Yii lógo, mii naha nìɲyiŋi ɲya
u à múgo, Supyaŋi Jyaŋi s'à yyére Kile kàniŋɛ cyɛge na.»
57 Ŋyɛ Ecyɛni à puru jwo ke, ka pi i ŋkwúulo fànha na, maa pi niŋgyigigii tò, maa ŋkàr'a sà
bôgoro u na, 58 maa u cû a yige kànhe kàntugo yyére, maa sà u wà ná kafaayi i mà bò. Mpii pi
à fin'a taha u na ke, pire mpyi a pi vàanntiŋɲyi wwû a kan nàɲjiiŋi wà á, uru mɛge na mpyi
Soli.
59 Mà pi yaha pi i Ecyɛni wàa ná kafaayi i, u à Kile ɲáare na: «Kafooŋi Yesu, mii sí na múnaani
kan mu á!» 60 Maa niŋkure sín maa jwo fànha na: «Kafooŋi, ma hà nde kapiini fwooni tò pi
na mɛ!» U à puru jwo ke, ka u múnaani si fworo u e.

8

Soli à dánafeebii kyérege

1 Soli mú mpyi a ɲɛɛ Ecyɛni mbòŋi i. Kuru canŋke, ka pi i li ɲwɔ cû na Zheruzalɛmu kànhe
dánafeebii kyérege sèe sèl'e. Kuru yyefuge mpèeŋi kurugo, tùnntunmpii baare e, dánafeebii
puni mpyi a caala mà kàre Zhude kùluni ná Samari wuuni i. 2 Mpii pi mpyi na fyáge Kile na
ke, ka pire pìi si Ecyɛni lwɔ́ a kàr'a sà ntò, maa u kwùŋi yamɛɛni sú sèl'e.
3 Soli sí wi ke, uru mpyi a sàa uye pwɔ si dánafeebii kuruŋke shi tò. U mpyi maha jyè pyɛnyi
i, maa dánafeebii, nàmbaabii bâra cyeebii na, maa pire cwôre na sì na leni kàsuŋi i.

Filipi na Jwumpe Nintanmpe yu Samari kùluni i

4 Ŋyɛ dánafeebii pi mpyi a fê a yîri Zheruzalɛmu kànhe e ke, pire mpyi na ɲaare na mâre
na Jwumpe Nintanmpe yu. 5 Pire e, wà na mpyi wani, uru mɛge na mpyi Filipi, ka uru
si ŋkàre Samari kànhe e mà sà na Kile Niɲcwɔnrɔŋi kyaa yu sùpyir'á. 6 Kakyanhala karigii
Filipi mpyi na mpyi kànhe shiinbii sí i cyi ɲaa marii cyi kyaa núru ke, cyire mpyi a pi puni
pyi pi a niŋgyigigii pɛrɛ sèl'e maa u jwumpe núru. 7 Filipi mpyi na jínacyaanbii niɲyahamii
jínahii kàre na yige pi e. Pire jínabii mpyi maha ŋkwúuli fànha na maa fwore pifeebil'e. U
mpyi na supyimuruyo niɲyahaya ná dìshiyifee niɲyahamii cùuŋi. 8 Lire mpyi a pyi kuru
kànhe shiinbil'á funntanga nimbwɔhɔ.
9 Ŋyɛ nàŋi wà na mpyi wani kuru kànhe na, uru mɛge na mpyi Simɔ. U mpyi maha
jinamahare pyi, u kapyiiŋkii mpyi maha Samari kùluni shiinbii puni kàkyanhala. U mpyi a
uye pyi shinbwo. 10 Shinbwo bâra shinbilere na, sùpyire puni mpyi a ɲɛɛ u á. Pi mpyi maha
ŋko na: «Kile sífente ti ɲyɛ sífente nimbwɔɔre ke, tire ti ɲyɛ ŋge nàŋ'á.» 11 Pi puni mpyi a ɲɛɛ u
á, ɲaha na yɛ mà lwɔ́ fo tèemɔni i, u mpyi a pi tɛgɛlɛ ta ná u jinamahare karigil'e.
12 Ŋyɛ Jwumpe Nintanmpe Filipi à jwo pi á Kile Saanre ná Yesu Kirisita kyaa na ke, ka
pi i dá puru na, maa batize, nɔ bâra ceewe na. 13 Ka Simɔ mú si dá puru jwumpe na, maa
batize, maa ŋkwôro Filipi taan. Kakyanhala karigii ná kacyeeŋkii u mpyi na ɲaa cyi i mpyi
ke, cyire mpyi a u bilibili.
14 Yesu tùnntunmpii pi mpyi a kwôro Zheruzalɛmu kànhe e ke, pir'à lógo na Samari kànhe
shiinbii pìi na wá a dá Kile jwumpe na ke, ka pi i Pyɛri ná Yuhana tun pi á. 15 Pyɛri ná
Yuhana à nɔ Samari kànhe e ke, maa Kile ɲáare dánafeebil'á, bà pi si mpyi si Kile Munaani
ta mɛ. 16 Ŋaha na yɛ Kile Munaani mpyi na sàha ŋkwɔ a tîge pi ɲuŋ'i mɛ, pi mpyi a batize
kanna Kafooŋi Yesu mɛge na. 17 Ŋyɛ ka Pyɛri ná Yuhana si pi cyeyi taha pi ɲùɲyi na, ka Kile
Munaani si jyè pi e.
18 Ŋyɛ Simɔ à tùnntunmpii ɲya pi à pi cyeyi taha dánafeebii na, ka Kile Munaani si jyè pi e
ke, ka u u wyére ɲwɔ jya Pyɛri ná Yuhana á, 19 maa pi pyi: «Yii kuru fànhe kà kan na á mú,

† **7:50** Ezayi 66.1-2

bà li si mpyi mii aha na cyɛge taha shin maha shin ɲùŋke na ke, Kile Munaani si jyè urufol'e mɛ.»
20 Ka Pyɛri si u pyi: «Ná mu sí naha na sônŋi na Kile màkange maha jà a shwɔ wyérɛŋi na, mu ná ma wyérɛŋi puni u kège siɲcyan. 21 Mu nàzhan ɲyɛ a sìi nde kani i mɛ, ɲaha na yɛ mu zòŋi ɲyɛ a ɲwɔ Kile yyahe taan mɛ. 22 Ma toroŋkanni kêɛnŋɛ, ma a ma sònŋɔŋkanni nimpiini yaha, ma a li ɲáare Kile á, kampyi li sí n-jà n-pyi, u u li yàfa ma na. 23 Ŋaha kurugo yɛ mii naha a li ɲya mu i, na mu a ɲî ɲyipɛɛnni na, maa mpyi biliwe kapegigii mpyiŋi kàmpanŋke na.»
24 Ŋyɛ ka Simɔ si Pyɛri ná Yuhana pyi: «Yii yabilimpii pi Kafooŋi ɲáare na á, ɲje yii à jwo ke, bà u si mpyi si mii shwɔ yire puni na mɛ.»
25 Pyɛri ná Yuhana à Kafooŋi kani ná u jwumpe jwo sùpyir'á mà kwɔ̀ ke, maa núru na ŋkèɛge Zheruzalɛmu kànhe e. Pi niŋkaribii mpyi na Jwumpe Nintanmpe yu Samari kùluni kànyi niɲyahaya na, na ŋkèɛge.

Filipi ná Ecwopi kìni shinŋi kani

26 Ka Kafooŋi Kile mèlɛkɛŋi wà si Filipi pyi: «Yîri maa sì wòro kùl'e yyére kàmpanŋke na. Kuni l'à yîri Zheruzalɛmu kànhe e mà kàre Gaza kànhe e, ná wà saha ɲyɛ na ntùuli l'e mɛ, ma a lire lwɔ́.» 27 Ka Filipi si ntíl'a yîr'a kàre. U niŋkareŋi, ka u u bê ná Ecwopi kìni shinŋi w'e, u à yîri Kile tapeeŋke e Zheruzalɛmu i. Uru nàŋi na mpyi fànhafembwɔhɔ. Saancwoŋi u mpyi Ecwopi kìni ɲùŋɔ na, ná u mɛge mpyi Kandasi ke, uru u mpyi uru saancwoŋi nàfuuŋi puni tabegege ɲùŋɔ na. 28 U mpyi a núru na ŋkèɛge pyɛngɛ. U mpyi a tèɛn u shɔnge wòtoroŋi funŋke e maa Kile tùnntunŋi Ezayi Semɛŋi kâlali.
29 Ka Kile Munaani si Filipi pyi: «File ŋge wòtoroŋi na.» 30 Ka u u fê a file wòtoroŋi na, mà sà Ecwopi shinŋi ta u u cyage kà kâlali Kile tùnntunŋi Ezayi sémɛŋi i. Ka u u u pyi: «Cyage mu ɲyɛ na ŋkâlali amɛ ke, mu à ku yyaha cè la?» 31 Ka u u Filipi pyi: «Di mii sí ku yyaha cè, ná wà bà u a ku yyaha jwo mii á mà yɛ?» Maa li cya Filipi á na u dùg'a tèɛn uru ŋkere na wòtoroŋi ɲuŋ'i. 32 Ka u u dùg'a tèɛn u ŋkere na. Cyage u mpyi na ŋkâlali ke, kuru ku ɲyɛ:

«U à pyi mu à jwo mpàŋi pi à cû na ŋkèɛge taboŋke e ke,
mu à jwo mpàŋi u ɲyɛ u ɲyɛ na yu u shire kwɔnfeebii cye e mɛ.
U ɲyɛ a yafyin jwo mɛ.
33 U à uye tîrige, ŋka pi ɲyɛ a tànga kan u á mɛ.
Ná pi à u shi tò ŋke ɲìŋke na,
di wà sí n-jà u tùluge kyaa jwo n-jwo yɛ*?»

34 Ka nàŋi si Filipi pyi: «Jofoo kyaa Kile tùnntunŋi ɲyɛ na yu amɛ yɛ? U yabiliŋi laa, wabɛrɛ? Mii na mu ɲáare, ma a yi yyaha jwo na á.» 35 Ka Filipi si jwumpe lwɔ́, maa uye tígile kuru takalage na, Jwumpe Nintanmpe p'à yyaha tíi ná Yesu i ke, maa puru fíniŋ'a jwo u á. 36 Mà pi niŋkaribii yaha, pi à sà nɔ lwɔhe kà na, ka nàŋi si u pyi: «Lwɔhe ku ŋke dɛ, mii sì n-jà batize mà?» [37 Ka u u jwo: «Mu aha dá Yesu na ná ma zòmbilini puni i, mu sí n-jà batize.» Ka u u u pyi: «Mii à dá li na na Yesu Kirisita u ɲyɛ Kile Jyaŋi.»] 38 Ŋyɛ ka u u wòtoroŋi yyéeŋɛ, ka pi i ntîge lwɔhe e, ka Filipi si u batize. 39 Pi à fworo lwɔhe e ke, ka Kafooŋi Kile Munaani si Filipi lwɔ́ a yîri nàŋi taan, u saha ɲyɛ a u ɲya mɛ, ka u funntanga wuŋi si kuni lwɔ́ na ŋkèɛge.
40 Filipi wi ke, ka uru si sà uye ta Azoti kànhe e, maa yîri wani mà kàre Sezare kànhe e. U niŋkareŋi Sezare e, kànha maha kànha na u à tòro ke, u à Jwumpe Nintanmpe jwo yire puni na.

9

Soli à dá Yesu na pyiŋkanni ndemu na ke

1 Ŋyɛ lire tèni i Soli saha mpyi a uye pwɔ Kafooŋi Yesu cyelempyiibii vùguroŋi na. U mpyi maha ŋko na uru ká pi ŋgemu ta ke, na uru sí urufoo bò. Canŋka ka u u ŋkàre Kile sáragawwuubii ɲùŋufembwɔhe pyɛnge e, 2 maa sà yi jwo u á na u sémii yaa u kan ur'á. U la mpyi si sà pire séməbii kan Kile Jwumpe kàlambayi ɲùŋufeebil'á Damasi kànhe e, bà li si mpyi, nɔ̀ bâra ceewe na, u aha shin maha shin ta u à jyè Yesu kuni i ke, si urufoo pwɔ s'a ma Zheruzalɛmu kànhe e mɛ.
3 Mà u niŋkareŋi yaha, u à sà byanhara Damasi kànhe na ke, ka bɛɛnmɛ si mpâl'a yîri nìŋyiŋi na mà pa u kwûulo. 4 Ka u u ɲcwo ɲìŋke na, ka mɛjwuu si fworo na: «Soli, Soli, ɲaha kurugo mu ɲyɛ na mii kyérege yɛ?» 5 Ka u u jwo: «Jofoo u ɲyɛ mu yɛ, ɲùŋufooŋi?» Ka mɛjwuuni si núr'a fworo maa jwo: «Mii u ɲyɛ Yesu, mii mu ɲyɛ na ŋkyérege. 6 Numɛ, yîri ma a sì kànhe funŋke e, nde mu à yaa mu u pyi ke, pi sí lire jwo mu á wani.»
7 U kùsheɲɛɛbii fyagara wuubii mpyi a yyére jwumɔ baa, pi mpyi na jwumpe núru, ŋka pi mpyi na sùpya ɲaa mɛ. 8 Ka u u yîr'a yyére, u ɲyiigii mpyi a múgo, ŋka u mpyi na ɲaa cyi e mɛ,

* **8:33** Ezayi 53.7, 8

ka pi i u cû cyɛge na mà kàre Damasi kànhe e. 9 U à canmpyaa taanre pyi, u ɲyɛ na ɲaa mɛ, u ɲyɛ na lyî mɛ, u ɲyɛ na byii mɛ.
10 Ŋyɛ Yesu cyelempyaŋi wà na mpyi Damasi kànhe e, uru mɛge na mpyi Ananiyasi, ka Kafooŋi si uye cyêe uru na maa u pyi: «Ananiyasi!» ka u u jwo: «Mii u ŋge, Kafooŋi.» 11 Ka Kafooŋi si jwo: «Pyɛnkuuŋi pi maha mpyi kuntiige ke, yîri ma a kuru lwɔ́, ma a sì Zhuda pyɛnge e. Tarisi kànhe shinŋi mɛge pi maha mpyi Soli ke, ma a sà uru yibige pyi. U numɛ wuŋi na ɲyɛ Kileɲarege na. 12 Mà u yaha Kileɲarege na, u à mu Ananiyasi ɲya, mu à jyè bage e, ma a ma cyeyi taha u na, bà u si mpyi si núru s'a ɲaa mɛ.»
13 Ka Ananiyasi si jwo: «Ei Kafooŋi! Mu wuubii pi ɲyɛ Zheruzalɛmu i ke, kyéregeŋkanni na ŋge nàŋ'à pire kyérege ke, shinɲyahara à lire jwo mii á. 14 Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebil'à kuni kan u á naha wuu yyére, na u aha shin maha shin ta u u mu mɛge yiri ke, u u pirefee cû a pwɔ.»
15 Ka Kafooŋi si Ananiyasi pyi: «Ta sì, ɲaha na yɛ mii à ŋge nàŋi cwɔɔnrɔ, bà u si mpyi s'a báare mii á, si mii mɛge cyêe supyishiŋi sanŋi ná pi saanbii ná Izirayɛli shiinbii na mɛ. 16 Yyefuge k'à yaa ku u ta mii mɛge kurugo ke, mii yabiliŋi sí kuru cyêe u na.»
17 Ŋyɛ ka Ananiyasi si yîr'a kàre, maa sà jyè bage e, maa u cyeyi taha Soli na, maa jwo: «Mii cìnmpworonaŋi Soli, Kafooŋi Yesu u à uye cyêe mu na mà mu nimpaŋi yaha kuni na ke, uru u à mii tun mu á, bà mu si mpyi si núru s'a ɲaa, Kile Munaani si mu ɲî mɛ.»
18 Ka yaayi yà si ntíl'a fworo Soli ɲyiigil'e fyákwooyo fiige, mà cwo ɲìŋke na. Ka u u núru na ɲaa, maa yîri, ka pi i u batize. 19 Lire kàntugo ka pi i ɲjyì kan u á, ka fànhe si jyè u e. Yesu cyelempyiibii pi mpyi Damasi kànhe e ke, ka u u canmpyaa pyi pire taan.

Soli à Jwumpe Nintanmpe sìi na yu

20 Ka Soli si ntíl'a li ɲwɔ cû na yi yu Kile Jwumpe kàlambayi i, na Yesu u ɲyɛ Kile Jyaŋi. 21 Mpii pi mpyi na u jwumpe núru ke, ka pire puni kakyanhala wuubii si wá na ŋko: «Taha ŋge nàŋi bà u mpyi maha Yesu mɛge yyerefeebii kyérege Zheruzalɛmu kànhe e mɛ? U kapani ɲùŋke bà ku mpyi naha, si mpa tire sùpyire shiŋi cû si pi pwɔ si raa sì Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii yyére Zheruzalɛmu i mà?»
22 Ŋyɛ Soli jwumpe mpyi a li ɲwɔ cû na sùpyire yákilibii kêɛnŋi. Yahutuubii pi mpyi Damasi kànhe e ke, li mpyi a pire bilibili, fo pi sàha mpyi a niɲjwuyo cè mɛ, u mpyi maha yi fíniŋi na yu pi á na Yesu u ɲyɛ Kile Niɲcwɔnrɔŋi.
23 Ŋyɛ tèr'à pyi ke, ka pi i bê li na, maa li lwɔ́ piye funŋ'i si Soli bò. 24 Ŋka kuru vùnŋke pi à pwɔ Soli na ke, u à pa fworo kuru ɲwɔhɔ na. Pi mpyi na kànhe tajyiɲwɔyi puni kàanmucaa pìlaga bâra canŋa na, bà pi si mpyi si u ta mbò mɛ.
25 Canŋka numpilage e, ka Soli cyelempyiibii si u le shàhala funŋ'i, maa mɛɛre pwɔ li na mà yige káaŋke kàntugo, bà u si mpyi si shwɔ mɛ.
26 Ka Soli si ŋkàre Zheruzalɛmu i. U à nɔ wani ke, ka u la si mpyi si jyè Yesu cyelempyiibii kuruŋke e, ŋka pi puni mpyi na fyáge u na. Pi ɲyɛ a mpyi a dá li na na Soli na ɲyɛ sèeŋi na Yesu cyelempya mɛ. 27 Barinabasi sí wi ke, ka uru si ŋkàre ná Soli i Yesu tùnntunmpii yyére. Mà Soli niŋkareŋi yaha Damasi kànhe e, ŋyaŋkanni na u à Kafooŋi ɲya mà u yaha kuni na ke, ná jwuŋkanni na Kafooŋi à jwo ná u e ke, ná pyiŋkanni na Soli à Yesu mɛge fíniŋ'a jwo fyagara baa Damasi kànhe e ke, ka Barinabasi si yire puni yyaha jwo tùnntunmpil'á. 28 Mà lwɔ́ lire tèni na, ka Yesu tùnntunmpii si ɲɛɛ Soli na, ka u u wá na sì na Jwumpe Nintanmpe yu Kafooŋi Yesu mɛge na fyagara baa Zheruzalɛmu kànhe e, marii ma. 29 Yahutuubii pi mpyi na Girɛkiibii shɛɛnre yu ke, u ná pire mpyi maha Kafooŋi kani nàkaante pyi, ŋka pire mú mpyi na pyiŋkanna caa si u bò. 30 Dánafeebii sanmpil'à yire lógo ke, maa u tùugo Sezare kànhe e. Lire kàntugo maa u yaha u à kàre Tarisi kànhe e.
31 Ŋyɛ mà lwɔ́ lire tèni na, dánafeebii pi mpyi Zhude ná Galile ná Samari kùligil'e ke, ka pire puni si yyeɲiŋke ta. Pi mpyi maha piye tère, maa ɲaare Kafooŋi yyahafyagare e. Kile Munaani mpyi a pi pyi pi i sì yyaha na Kile kuni i, là sí i bârali pi ɲyahaŋi na.

Pyɛri à Tabita buwuŋiɲè

32 Pyɛri mpyi maha ɲaare na mâre kìni yyaha kurugo, maa dánafeebii kàanmucaa. Canŋka dánafeebii pi mpyi Lida kànhe e ke, ka Pyɛri si ŋkàr'a sà fworo pire na, 33 mà sà nàŋi wà ta u à yyee baataanre pyi yampe tasinnage e. Uru nàŋi mɛge mpyi Ɛnɛ. U mpyi a mûruŋɔ. 34 Ka Pyɛri si jwo: «Ɛnɛ, Yesu Kirisita à mu cùuŋɔ, yîri ma a ma yasinniŋke yaa may'á.» U à yire jwo ke, ka Ɛnɛ si ntíl'a yîri. 35 Lida ná Sarɔn kànyi shiinbii pun'à lire ɲya ke, ka pi i piye kan Kafooŋi á.
36 Ŋyɛ ceeŋi wà na mpyi Zhope kànhe e, cyelempya u mpyi u wi, u mɛge mpyi Tabita. Kuru mɛge ku ɲyɛ Girɛkiibii shɛɛnre e: «Dorokasi» kuru ɲwɔhe ku ɲyɛ: «Ceŋke». Uru ceeŋi mpyi maha kacɛnŋkii pyi tèrigii puni i, maa fòŋɔfeebii tère.
37 Mà Pyɛri yaha Lida kànhe e, ka yama si Tabita ta cyire canmpyaagil'e, ka u u ŋkwû. Ka pi i u buwuŋi wìli, maa u lwɔ́ a sà yaha batɔɔnge nìɲyibabilini l'e. 38 Lida kànhe ná Zhope

kànhe laage mpyi a təɔn mɛ. Cyelempyiibii pi mpyi Zhope kànhe e ke, pir'à lógo na Pyɛri na ɲyɛ Lida kànhe e ke, ka pi i shiin shuunni tun pi sà u ɲáare, na u pa numɛ sasa. 39 Ɲyɛ pi à sà tùnnture jwo ke, ka Pyɛri si ntíl'a yîr'a kàre ná pi e. U à nɔ wani ke, ka pi i dùgo ná u e batɔɔnge nìɲyibabilini i. Leŋkwucyeebii pi mpyi wani ke, ka pire puni mɛsuwuubii si file u na. Vàanntinmpyɛɛre ná vàanntinmbwoyi Tabita mpyi a yaa pi á mà u yaha shì na ke, maa yire cyêe Pyɛri na. 40 Ka u u sùpyire puni yige ntàani na, maa niŋkure sín ɲìŋke na, maa Kile ɲáare. Lire kàntugo maa yyahe kɛ̂ɛnŋɛ buŋi yyére maa jwo: «Tabita, yîri!» Ka u u ɲyiigii múgo. U à Pyɛri ɲya ke, maa yîr'a tèɛn. 41 Ka Pyɛri si u cû cyɛge na, maa u tègɛ, ka u u yîri. Lire kàntugo ka Pyɛri si leŋkwucyeebii ná Kile wuubii sanmpii yyere, maa Tabita ɲyii wuŋi cyêe pi na. 42 Zhope shiinbii pun'à lire kani lógo. Ka pi niɲyahamii si mpa dá Kafooŋi na. 43 Ka Pyɛri si ntɛ̀ɛn mà tère nimbwoo pyi Zhope e, seefanhaŋi wà pyɛngɛ*.

10

Pyiŋkanni na Kile à Pyɛri taanna Jwumpe Nintanmpe ɲjwuŋi na supyishiŋi sanŋ'á ke

1 Nàŋi wà na mpyi Sezare kànhe e, uru mɛge mpyi Kɔrinɛyi. Ɔrɔmu sòrolashiibii yyaha yyére shinŋi wà u mpyi u wi. Sòrolashiibii kuruŋke ɲùŋɔ na u mpyi ke, pi mpyi maha kuru mɛge pyi Itali sòrolashikuruŋke. 2 U ná u pyɛngɛ shiinbii mpyi a piye pwɔ sèl'e Kile na, maa mpyi ná Kile yyaha fyagare e. U mpyi maha Yahutuubii fòŋɔfeebii tère sèl'e, u mpyi maha Kile ɲáare tèrigii puni i.

3 Ɲyɛ cannka yàkoŋɔ*, mà u yaha u bage e, ka Kile mèlɛkɛŋi wà si uye cyêe u na, maa u pyi: «Kɔrinɛyi!» 4 Ka Kɔrinɛyi fyagara wuŋi si yyahe yîrig'a le mèlɛkɛŋi i, maa jwo: «Ɲùŋufooŋi, ɲaha shi yɛ?» Ka mèlɛkɛŋi si u pyi: «Kileɲareyi mu ɲyɛ na mpyi, maa fòŋɔfeebii tère ke, yir'à pyi sáraga nùguntanga wugo fiige mà nɔ Kile na. 5 Numɛ, ma shiinbii pìi yaha pi shà Zhope kànhe e, nàŋi mɛge ku ɲyɛ Simɔ, ná pi maha u pyi Pyɛri ke, pi i sà uru yyere. 6 U à tîrige seefanhaŋi wà yyére, uru mɛge mú na ɲyɛ Simɔ. U bage na ɲyɛ suumpe lwɔhe ɲwɔge na.»

7 Ɲyɛ mèlɛkɛŋ'à puru jwumpe jwo a kwɔ̀ maa ŋkàre ke, ka Kɔrinɛyi si u báarapyiibii pìi shuunni yyere, sòrolashiŋi u mpyi na fyáge Kile na u sòrolashikuruŋke e ke, mà bâra uru na. 8 Jwumpe mèlɛkɛŋi à jwo u á ke, maa puru puni jwo pi á, maa pi tun Zhope kànhe e.

9 Kuru cannŋa nùmpanŋa, pire shiin taanreŋ'à kàr'a sà byanhara Zhope kànhe na mà cannke yaha ɲùŋɔ niŋi i ke, ka Pyɛri si dùgo bage kàtanŋke na, maa Kile ɲáare. 10 Kateg'à pa u ta ke, ka u u jwo na uru sí n-lyî. Mà pi yaha pi i yalyire sore u á, ka Kile si kani là cyêe u na. 11 Ka u u nìɲyiŋi ɲya u à múgo, maa yaage kà ɲya vàanŋa nitabaaga fiige, ku mbìiŋkii sicyɛɛreŋi s'à pwɔ, k'à yîri nìɲyiŋi na, na ntîri ɲìŋke na. 12 Sige yaare shiŋi puni ná ɲìŋke yafiliyi shiŋi puni ná saɲcyɛɛnre shiŋi puni mpyi kuru vàanŋke funŋ'i†. 13 Ka mɛjwuu si fworo na: «Pyɛri, yîri ma a bùu ma a ŋkyàa.» 14 Ka Pyɛri si jwo: «Lire sí n-jà n-pyi la Kafooŋi? Yaaga maha yaaga ku ɲyɛ ku ɲyɛ a yaa k'a lyî mɛ, lire ɲyɛ mɛ k'à ɲwɔ́hɔ ke, mii sàha sàa kuru kà lyî mà ɲya mɛ.» 15 Ka mɛjwuuni si núr'a fworo maa jwo: «Yaage Kile à pyi na k'à fíniŋɛ ke, ma hà ɲjwo na kur'à ɲwɔ́hɔ mɛ.» 16 Lir'à pyi mà nɔ tooyo taanre na ke, ka vàanŋke si ntíl'a núr'a dùgo nìɲyiŋi na.

17 Lire kani Pyɛri à ɲya ke, mà u funmpɛn wuŋi yaha u u uye yíbili li ɲwɔhe na, lire tèni mpyi a Kɔrinɛyi tùnntunmpii ta pi à nɔ Zhope kànhe e, maa seefanhaŋi Simɔ pyɛnge yibige pyi, ka pi i ku saha cyêe pi na, ka pi i ŋkàr'a sà yyére pyɛnge ɲwɔge na, 18 maa yini pyi, maa jwo: «Simɔ pi maha mpyi Pyɛri ke, naha u sunmbage ɲyɛ la?» 19 Lire tèni saha mpyi a Pyɛri ta u u uye yíbili lire kani ɲwɔhe na. Ka Kile Munaani si jwo: «Pyɛri, shiin taanre pi mpii pi i mu kyaa pyi pyɛnge ɲwɔge na. 20 Yîri numɛ sasa, ma a ntîge, ma a sì ná pi e fyagara baa, ɲaha na yɛ mii u à pi tun mu á.» 21 Ka Pyɛri si ntîg'a pa, maa jwo: «Sùpyaŋi yii ɲyɛ na ɲcaa ke, mii wi, yii kà kan!» 22 Ka pi i u pyi: «Sòrolashiibii yyaha yyére shinŋi mɛge ku ɲyɛ Kɔrinɛyi ke, uru u à wuu tun. U na ɲyɛ sùpya ŋgemu u à tíi, maa fyáge Kile na ke. Yahutuubii puni na u mɛtange yîri. Kile mèlɛkɛŋi wà à uye cyêe u na, maa yi jwo u á na u mu yyer'a shà u pyɛnge e, na jwumɔ na ɲyɛ mu á, mu u jwo u á.» 23 Ka Pyɛri si pi pyi pi à jyè pyɛnge e, maa tashwɔngɔ kan pi á. Ɲyèg'à múgo ke, ka u ná pire si ŋkàre, mà bâra Zhope kànhe cìnmpyiibii dánafeebii pìi na.

24 Kuru cannŋa nùmpanŋa, pi à sà nɔ Sezare kànhe e, mà sà Kɔrinɛyi ta u u pi sigili. U mpyi a u cìnmpyiibii ná u ceveebii sèe wuubii yyere uye yyére. 25 Ɲyɛ Pyɛri à sà nɔ na ŋko raa jyè pyɛnge e ke, ka Kɔrinɛyi si mpa u ɲùŋɔ bɛ̂, maa niŋkure sín ɲìŋke na u fere e, si u pêe. 26 Ka Pyɛri si u cû cyɛge na mà yîrige, maa jwo: «Mii mú na ɲyɛ sùpya mu fiige!» 27 Ka Pyɛri ná

---

* **9:43** Yahutuubil'á, shinŋi u ɲyɛ na yatɔɔre seeyi báare ke, urufoo maha ɲwɔ́hɔ Kile á, u mú sì n-jà n-file Kile na mɛ. Puru funŋke e, Pyɛri u ɲyɛ Yahutu ke, mu aha uru ɲya u à ɲɛn'a kàre seefanhaŋi Simɔ pyɛnge e, lir'à li cyêe na u sònŋɔŋkanni na ŋkɛ̂ɛnŋi. * **10:3** Yahutuubii yàkoŋke Kileŋarege tèni li mpyi li li. † **10:12** Mà tàanna ná Yahutuubii Kile kuni i, Kile mpyi a pi pyi na pi àha raa kyaare shiŋi wà kyàa mɛ.

Kɔrinɛyi si wá na yu na ŋkɛ̀ɛge mà sà jyè bage e, mà sà shinɲyahara ta pi à bínni wani. 28 Ka Pyɛri si pi pyi: «Yii à li cè na mà tàanna ná wuu Yahutuubii saliyaŋi i, wuu ɲyɛ a yaa wuu a bârali supyishiŋi sanŋi na mɛ, lire ɲyɛ mɛ mà jyè u wà pyɛnge e mɛ. Ŋka Kile à li cyêe mii na na mii ɲyɛ a yaa mii u sùpyaŋi wà tufiige pyi na u à ɲwɔ́hɔ, lire ɲyɛ mɛ u ɲyɛ fíniŋimbaa Kile yyahe taan mɛ. 29 Lire l'à li ta, yii à mii yyere, ka mii i ntíl'a pa jwuɲyahama baa. Ŋyɛ numɛ, yii à mii yyere ndemu na ke, mii la na ɲyɛ si lire cè.»

30 Ka Kɔrinɛyi si Pyɛri pyi: «Cyi canmpyaa sicyɛɛre u ɲyɛ niɲjaa, mà mii yaha Kileɲarege na yàkoŋke na pyɛnge e, mii à pâl'a nàŋi wà ɲya u à vàanvyinweeweere le mà yyére mii yyahe taan, maa jwo 31 “Kɔrinɛyi, Kile à mu ɲarege shwɔ, ntɛ̀gɛŋi mu à pyi fòŋɔfeebil'á ke, Kile funŋɔ ɲyɛ a wwɔ̀ uru na mɛ. 32 Pìi tun Zhope kànhe e, Simɔ pi maha mpyi Pyɛri ke, pi i sà uru yyere pi a ma. U à tîrige seefanhaŋi wà yyére, pi maha uru mɛge pyi Simɔ mú. U pyɛnge na ɲyɛ suumpe lwɔhe ɲwɔge na.”

33 Lir'à pyi ke, ka mii i ntíl'a pìi tun pi sà mu yyere. Mu pama lem'à ɲwɔ. Numɛ, wuu puni pi mpii Kile yyahe taan, yaaga maha yaaga Kafooŋi à pyi mu u jwo wuu á ke, wuu la ɲyɛ si yire lógo.»

34 Ka Pyɛri si jwumpe lwɔ́ maa jwo: «Numɛ mii à li cè sèeŋi na, Kile ɲyɛ a sùpya pwɔ́ɔŋɔ sùpya na mɛ. 35 Shin maha shin u ɲyɛ na fyáge Kile na, maa ɲaare ntìiŋi i ke, u méɛ ká nta supyishi o shi ke, uru kyaa li maha ntáan Kile á. 36 Kile à u jwumpe jwo Izirayɛli shiinbil'á. Jwumpe Nintanmpe pu ɲyɛ na yyeɲiŋke kaan ke, maa puru jwo pi á Yesu Kirisita cye kurugo, uru ŋgemu u ɲyɛ sùpyire puni Kafooŋi ke.

37 Yuhana Kile jwumpe jwuŋkwooni kàntugo maa batizeliŋi pyi, karigii cyi à pyi mà lwɔ́ Galile kùluni na, mà sà nɔ Zhude wuuni na ke, yii à cyire cè. 38 Pyiŋkanni na Kile à Nazarɛti kànhe shinŋi Yesu cwɔɔnrɔ, maa u Munaani tɛ̀g'a u ɲî, maa fànha kan u á ke, yii à lire cè. U mpyi na ɲaare na mâre, maa kacɛnŋkii pyi sùpyire na. Mpii pi mpyi Sitaanniŋi bilere e ke, maa pire puni yige tire bilere e, ɲaha na yɛ Kile mpyi ná u e. 39 Karigii puni u à pyi Zheruzalɛmu kànhe ná Yahutuubii kànyi sanŋyi na ke, wuu na ɲyɛ cyire shérii. Pi à u kwòro cige na mà bò. 40 U kwùŋi canmpyitanrewuuni, Kile à u ɲɛ̀ a yige kwùŋi i, maa u pyi u à uye cyêe sùpyire na. 41 Sùpyire puni bà t'à u ɲya mɛ. Kile mpyi a fyânha a wuu mpiimu cwɔɔnrɔ mà pyi u shérii ke, wuu pi à u ɲya. U ɲɛŋkwooni kàntugo mà fworo kwùŋi i, wuu pi à lyî maa bya ná u e. 42 U à tùnnture le wuu cye e, na wuu a Jwumpe Nintanmpe yu sùpyir'á, wuu raa yi fíniŋi wuu a yu pi á, na Kile à Yesu tìŋɛ u u kwùubii ná ɲyii wuubii sâra u tàanna ná pi kapyiinkil'e. 43 Kile tùnntunmpii puni mpyi a jwo u kyaa na na shin maha shin u à dá u na ke, u mɛge fànhe cye kurugo, urufoo kapegigii sí yàfa u na.»

44 Mà Pyɛri yaha puru jwumpe na, mpii pi mpyi na u jwumpe núru ke, Kile Munaani à tîge pire puni ɲuŋ'i. 45 Yahutuubii dánafeebii pi mpyi a shà ná Pyɛri e ke, li mpyi a sàa pire kàkyanhala mà Kile ɲya u à u Munaani sùguro supyishiŋi sanŋi ɲuŋ'i mú. 46 Ŋaha kurugo yɛ pi mpyi a tire sùpyire ɲya ti i yu shɛɛnre tabɛr'e, maa Kile mɛge kêre Kile Munaani cye kurugo.

Ŋyɛ ka Pyɛri si jwo: 47 «Tá wuu saha sí n-jà nte sùpyire sige t'àha batize lwɔhe e mɛ? Bà wuu à Kile Munaani ta mɛ, amuni pi mú à li ta.»

48 Ŋyɛ u à puru jwo ke, maa pi pyi pi à pi batize Yesu Kirisita mɛge na. Pi batizeŋkwooni kàntugo, ka pi i li cya Pyɛri á na u canmpyaa pyi ná pire e.

11

Karigii cyi à pyi supyishiŋi sanŋi shwɔhɔl'e ke, Pyɛri à cyire jwo Zheruzalɛmu dánafeebil'á

1 Yesu tùnntunmpii ná dánafeebii pi mpyi Zhude kùluni i ke, pire mpyi a lógo na supyishiŋi sanŋi sùpyiibii pìi mú na ɲyɛ a ɲɛɛ Kile Jwumpe na.

2 Ŋyɛ Pyɛri à núr'a kàre Zheruzalɛmu kànhe e ke, Yahutuubii dánafeebii pi mpyi a ŋkwɔ̀nŋi le barag'e ke, ka pire si u faha, 3 maa jwo: «Ŋaha na sùpyire ti ɲyɛ ti ɲyɛ a kwɔ̀n mɛ, mu à ɲɛn'a sà wwɔ̀ ná pire e, fo mà lyî ná pi e yɛ?» 4 Ŋyɛ karigii cyi à pyi ke, ka Pyɛri si jyè cyire yyahe e niŋkin niŋkin mà jwo pi á.

5 U à jwo: «Mà mii yaha Zhope kànhe e Kileɲarege na canŋka, Kile à kani là cyêe mii na, ka mii i yaage kà ɲya vàanŋa nitabaaga fiige, ku mbìiŋkii sicyɛɛreŋi s'à pwɔ, k'à yîri nìɲyiŋi na na ntîri, mà pa yyére mii taan. 6 Ka mii i ku yal'a wíi. Yatɔɔre ná sige yaare ná nìŋke yafiliyi ná saɲcyɛɛnre, yire yi mpyi kuru vàanŋke e. 7 Ka mii i mɛjwuu lógo na “Pyɛri, yîri ma a bùu ma a ŋkyàa.” 8 Ka mii i jwo “Lire sí n-jà n-pyi la Kafooŋi? Ŋaha na yɛ yaaga maha yaaga ku ɲyɛ ku ɲyɛ a yaa k'a lyí mɛ, lire ɲyɛ mɛ mà ɲwɔ́hɔ ke, mii sàha sàa kuru kà lyî mà ɲya mɛ.” 9 Ka mɛjwuuni si núr'a fworo nìɲyiŋi na “Yaage Kile à pyi na k'à fíniŋɛ ke, ma hà ɲjwo na kur'à ɲwɔ́hɔ mɛ.” 10 Lir'à pyi mà nɔ tooyo taanre na, ka vàanŋke ná ku funŋɔ yaayi si nta a dùgo nìɲyiŋi na. 11 Pyɛnge e mii mpyi ke, lire tèn'à nàmbaa taanre ta pi à yyére kuru pyɛnge ɲwɔge na. Pi mpyi a pire tun mii á mà yîri Sezare kànhe e. 12 Ka Kile Munaani si yi jwo mii á na mii u a sì ná pi e fyagara baa. Cìnmpyinambaabii baaniŋi u ŋge ke, pire pi à mii tùugo mà kàre

Sezare e, ka wuu u sà jyè Kɔrinɛyi pyɛnge e. 13 Ŋyaŋkanni na u à Kile mɛ̀lɛkɛŋi niɲjyereŋi ɲya u bage e, ka mɛ̀lɛkɛŋi si ɲjemu jwo u á ke, ka u u jyè yire yyahe e mà jwo wuu á, na mɛ̀lɛkɛŋ'à jwo na uru u pìi tun Zhope kànhe e, Simɔ pi maha mpyi Pyɛri ke, pi i sà uru yyére pi a ma. 14 Pyiŋkanni na u ná u pyɛngɛ shiinbii sí n-pa n-shwɔ ke, na mii Pyɛri u sí n-pa lire jwo u á.

15 Ŋyɛ mii à jwumpe sìi ke, ka Kile Munaani si ntíl'a tîge pi ɲuŋ'i bà li mpyi a fyânha a tîge wuu ɲuŋ'i mɛ. 16 Lir'à pyi ke, jwumpe Kafooŋi mpyi a jwo ke, ka mii funŋɔ si ntíl'a cwo puru na. U mpyi a jwo na "Yuhana à sùpyire batize ná lwɔhe e, ŋka yii pi ke, ná Kile Munaani i yii sí batize." 17 Ŋyɛ lire pyiŋkanni na, wuu pi à dá Kafooŋi Yesu Kirisita na ke, Kile à ɲwɔ wuu na maa màkange ŋkemu kan wuu á ke, kuru ninuge u à kan pi á, lire e ke, di mii mpyi na sí n-jà Kile ɲyii wuuni fyìinnɛ n-jwo yɛ?»

18 Mpii pi mpyi wani maa Pyɛri jwumpe lógo ke, ka pire funɲyi si nta a ɲíŋɛ, ka pi i Kile kêe maa jwo: «Sèe wi, mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ Yahutuu mɛ, Kile à pyiŋkanna kan pir'á bà pi si mpyi si pi toroŋkanni kɛ̂ɛnŋɛ, si nùmpanŋa ta mɛ.»

Antiyɔshi kànhe dánafeebii kuruŋke tasiige

19 Yyefuge ku mpyi a dánafeebii ta Ecyɛni boŋkwooni kàntugo na ke, kuru mpyi a pi pyi pi à fê a caala. Ka pi pìi si ŋkàre fo Fenisi kùluni ná Sipiri kìni i, ka pìi si ŋkàre Antiyɔshi kànhe e. Yahutuubii baare e, pire ɲyɛ a mpyi na Jwumpe Nintanmpe yu wabɛr'á mɛ. 20 Lire ná li wuuni mú i, dánafeebii pìi mpyi a yîri Sipiri kìni ná Sirɛni kànhe e mà pa Antiyɔshi kànhe e. Mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ Yahutuu mɛ, Jwumpe Nintanmpe p'à yyaha tíi ná Kafooŋi Yesu i ke, ka pire si puru jwo pi á. 21 Kafooŋi à pire dánafeebii tègɛ sèl'e pi báaraŋi i, ka lire si shinɲyahara pyi t'à dá u na, maa tiye kan u á.

22 Zheruzalɛmu kànhe dánafeebii kuruŋk'à yire lógo ke, ka pi i Barinabasi tun Antiyɔshi kànhe e. 23 Pyiŋkanni na Kile mpyi a ɲwɔ Antiyɔshi kànhe dánafeebii na ke, Barinabasi à nɔ wani maa lire ɲya ke, ka u funŋke si ntáan, ka u u màban le pi e, maa pi pyi na pi piye waha pi i ŋkwôro Kafooŋi kuni i. 24 Yii li cè na Barinabasi na mpyi sùpya niɲcɛnŋɛ. Kile Munaani mpyi a u ɲî, u dániyaŋi mpyi a pêe, ka shinɲyahara si ɲɛɛ Kafooŋi na.

25 Lire kàntugo ka Barinabasi si ŋkàre Tarisi kànhe na mà sà a Soli caa. 26 U à u cya a ɲya ke, maa núr'a kàre ná u e Antiyɔshi e. Pi à yyee niŋkin pyi wani, pi mpyi maha sì na bínnini ná cyelempyiibil'e, maa shinɲyahara kâla Kile kuni na. Antiyɔshi kànhe e, pi à cyelempyiibii mɛgɛ le: «kerecyɛnbii*». Lire l'à pyi ku toɲcyiige.

27 Kile tùnntunmpii pìi mpyi a yîri Zheruzalɛmu i cyire canmpyaagil'e mà pa Antiyɔshi kànhe e. 28 Wà mɛge na mpyi pi e Agabusi. Mà Kile Munaani yaha l'à uru yyaha cû, ur'à jwo na katibwɔhɔ na sí n-pa n-pyi diɲyɛŋi cyeyi puni i. Ŋyɛ saanŋi Kolodi tèni i, lir'à pa mpyi. 29 Lir'à pyi ke, cyelempyiibii pi mpyi Antiyɔshi e ke, ka pire si li lwɔ́ piye funŋ'i, cìnmpyiibii dánafeebii pi ɲyɛ Zhude kùluni i ke, si cyeyi wà yiye na mà tàanna ná pi shin maha shin pèrɛge e si ntègɛ pire tègɛ. 30 Yaayi pi à wà yiye na mà ta ke, ka pi i yire kan Barinabasi ná Soli á pi sà ŋkan Zhude kùluni dánafeebii kacwɔnribil'á.

12

Yakuba mbòŋi ná Pyɛri kàsujyiini kani

1 Lire tèni i, saanŋi Erɔdi mpyi na dánafeebii pìi kyérege. 2 U à Yuhana cìnmpworonaŋi Yakuba bò ná kàshikwɔnŋwɔɔni i. 3 U à lire ɲya l'à táan Yahutuubil'e ke, bwúuruŋi niɲjirigembaaŋi kataanni i, ka u u pi pyi pi à Pyɛri cû mú. 4 Pi à Pyɛri cû ke, ka u u pi pyi pi à u le kàsuŋi i, maa sòrolashii kɛ ná baani pyi pi i u kàanmucaa. U la mpyi kataanni ká ntòro si nta u yíbe sùpyire ɲyii na. 5 Mà Pyɛri yaha kàsuŋi i, dánafeebii mpyi a kwôro Kileɲarege na u á.

6 Canmbilini i Erɔdi mpyi na sí Pyɛri yíbe sùpyire ɲyii na ke, numpilage ku sí n-tòro lire canmbilini sí n-ta a nɔ ke, kuru numpilage e, mà Pyɛri nimpwɔŋi yaha ná yɔrɔyɔ shuunni i sòrolashiibii pìi shuunni shwɔhɔl'e, u mpyi na ŋwúuni. Sòrolashiibii pìi mpyi a yyére kasubage ɲwɔge na maa ku kàanmucaa. 7 Ka Kafooŋi Kile mɛ̀lɛkɛŋi wà si mpâl'a jyè kasubage e, ka ku puni si mpyi bɛɛnmɛ, ka mɛ̀lɛkɛŋi si Pyɛri bwɔn bwɔn ŋkere na mà ɲè, maa jwo: «Yîri fwɔfwɔ!» Ka yɔrɔyi si ntíl'a kwɔn a láha u cyeyi na mà cwo, ka u u yîri. 8 Ka mɛ̀lɛkɛŋi si jwo: «Seepwɔge tèg'a maye bînni, ma a ma tanhaɲyi pwɔ.» Ka u u li pyi amuni. Ka mɛ̀lɛkɛŋi si núr'a jwo: «Ma vàanntinmbwɔhe le, ma a ma na fye e.» 9 Ka u u fwor'à taha u fye e. Nde mɛ̀lɛkɛŋ'à pyi ke, u ɲyɛ a mpyi a cè na lire na ɲyɛ sèe mɛ. U mpyi na sônŋi na ŋɔɔgɔ uru ɲyɛ na ŋwúuni. 10 Sòrolashiibii pi ɲyɛ na kasubage kàanmucaa ke, ka Pyɛri ná mɛ̀lɛkɛŋi si ŋkàr'a sà ntòro pire sòrolashikuruŋke niɲcyiige taan, maa ŋkàr'a sà ntòro kuruŋke shɔnwoge taan, tɔɔnnte bàrage ku mpyi a tèg'a tajyiɲwɔge tò, ná ku ɲwɔge mpyi a kan kànhe funŋke yyére ke, mà jwo pi nɔ

* **11:26** Kerecyɛnbii ɲwɔhe ku ɲyɛ: Yesu Kirisita fyèɲwɔhɔshiinbii.

kuru na ke, ka ku u múgo kuy'á, ka mèlɛkɛŋi ná Pyɛri si fworo na ŋkèɛge. Mà pi niŋkaribii yaha, ka mèlɛkɛŋi si mpâl'a pînni u na.

11 Lir'à pyi ke, ka Pyɛri yákiliŋi si nta a múgo, ka u u jwo: «Numɛ sèeŋi na, mii à dá li na na Kafooŋi u à u mèlɛkɛŋi wà tun u à pa mii shwɔ Erɔdi na, Yahutuubii la mpyi si kapegigii ɲcyiimu pyi mii na ke, si mii shwɔ cyire puni na mú.»

12 Pyɛri yákiliŋ'à pa ntèɛn ke, Yuhana pi maha mpyi Marika ná u nuŋi mɛge ɲyɛ Mariyama ke, ka u u ŋkàre uru Mariyamaŋi pyɛnge e. Dánafee niɲyahamii mpyi a bínni wani, maa Kile ɲáare. 13 U à nɔ maa bage ɲwɔge kúu ke, báarapyicwoŋi wà na mpyi wani na Ɔrɔda, ka uru si yîr'a pa si mpa ku múgo. 14 U à Pyɛri mɛjwuuni lóg'a cè ke, funntange kurugo, mà jwo u pyɛnge ɲwɔge múgo ke, ka u u fê a kàr'a sà yi jwo pi sanmpil'á, na Pyɛri niɲjyereŋi na wá pyɛnge ɲwɔge na. 15 Ka pi i jwo: «Taha mu ɲùmbwuuni bà ɲyɛ a ɲwɔ mɛ?» Ka Ɔrɔda si núr'a jwo: «Sèe, uru u wá sìi u wi!» Ka pi i núr'a jwo: «Mèlɛkɛŋi u maha u kàanmucaa ke, uru u sí n-ta u à uye pyi u fiige mà pa.»

16 Mà pi yaha puru na, ka Pyɛri si ŋkwôro na pyɛnge ɲwɔge kúuli. Pi à pa ɲwɔge múgo mà u ɲya ke, ka li i pi bilibili. 17 Ka u u cyɛge yîrige pi á, maa pi pyi pi à fyâha. Pyiŋkanni na Kafooŋi à u yige kàsuŋi i ke, ka u u yire puni yyaha jwo pi á. Maa yi jwo pi á na pi sà yi yyaha jwo Yakuba* ná cìnmpyiibii sanmpil'á, maa yîri wani mà kàre cyage kabɛr'e.

18 Nyèg'à pa múgo ke, ka sòrolashiibii si wá na ɲyàha na wùruge piye e, maa piye yíbili: «Di Pyɛri à pyi a jwo yɛ?» 19 Ka Erɔdi si pi pyi pi à sà a u caa, ŋka pi ɲyɛ a u ɲya mɛ. Ka Erɔdi si sòrolashiibii yyer'a yíbe, maa pi pyi pi à pi bò†. Lire kàntugo maa yîri Zhude kùluni i, mà kàre Sezare kànhe e mà sà tère pyi wani.

Erɔdi kwùŋkanni

20 Lire mpyi a saanŋi Erɔdi lùuni ta l'à yîri Tiri ná Sidɔn kànyi shiinbii taan sèe sèl'e. Ka pire si bê niŋkin na, maa sà jwo a ɲwɔ ná saanŋi bage ɲùŋufooŋi i, uru mɛge na mpyi Bilasitusi. Lire kàntugo maa ŋkàr'a sà saanŋi ɲáare na u uye sanŋi yaha u u yoge kwɔ̀, ɲaha na yɛ Erɔdi kìni i pire mpyi na pi ɲjyìŋi taa.

21 Canmbilini na pi mpyi a bê si cyire karigii yyaha cwɔɔnrɔ ke, lir'à pa nɔ ke, ka Erɔdi si u fànhe vàanntinŋke le, maa mpa ntèɛn saanre yatɛɛnŋke e, jwumpe pu ɲyɛ u á ke, maa puru jwo sùpyir'á. 22 U à kwɔ̀ u jwumpe na ke, ka sùpyire si jwo fànha na: «Kile u à mpe jwo lire baare e, sùpya bà mɛ!» 23 Lire tèenuuni i, ka Kafooŋi Kile mèlɛkɛŋi wà si ntíl'a fyɛɛnre cyán Erɔdi i mà bò, ɲaha na yɛ pèente t'à yaa ti taha Kile na ke, u ɲyɛ a tire taha u na mɛ.

24 Kile Jwumpe mpyi na ɲcaali, dánafeebii sí i ɲyahage. 25 Barinabasi ná Soli à kwɔ̀ pi báaraŋi na Zheruzalɛmu kànhe e ke, maa núr'a kàre Antiyɔshi kànhe e. Pi niŋkaribii, Yuhana pi maha mpyi Marika ke, maa ŋkàre ná ur'e.

13

Kile Munaani à Barinabasi ná Soli cwɔɔnr'a yaha piye kanni na

1 Kile tùnntunmii ná cyelentii na mpyi Antiyɔshi kànhe dánafeebii kuruŋke e. Pire mɛyi yi ɲyɛ: Barinabasi ná Simiyɔn pi maha mpyi: «Nizhɛri» ke, ná Lusisi uru mpyi a yîri Sirɛni kànhe e, ná Manayeni uru ná saanŋi Erɔdi mpyi a lyɛ pyɛnnuge e, ná Soli. 2 Canŋka mà dánafeebii yaha pi a súnŋi le maa Kile pêre, ka Kile Munaani si jwo ná pi e na: «Yii Barinabasi ná Soli yaha piye kanni na mii á, báaraŋi mɛɛ na mii à pi yyere ke, bà pi si mpyi si uru pyi mɛ.» 3 Pi à súnŋi le maa Kile ɲáare a kwɔ̀ ke, maa pi cyeyi taha Barinabasi ná Soli ɲùŋke na, maa pi yaha pi à kàre Kile báaraŋi na.

Barinabasi ná Soli à kàre Sipiri kìni i

4 Ɲyɛ lire pyiŋkanni na, Kile Munaani à Barinabasi ná Soli tun pi à kàre Selusi kànhe na. Pi à nɔ wani ke, ka pi i jyè bakwɔɔge k'e maa ŋkàre Sipiri kìni i, lire kìni na ɲyɛ lwɔhe niŋke e. 5 Pi à sà nɔ Salamisi kànhe e ke, ka pi i wá na ɲaare na Kile jwumpe yu YahutuubiiKile Jwumpe kàlambayi i. Yuhana pi maha mpyi: «Marika» ke, uru mpyi a pi tɛ̀gɛ pi báaraŋi i.

6 Lire kàntugo ka pi i kìni puni jyiil'a sà nɔ Pafɔsi kànhe na. Yahutu nàŋi wà na mpyi kuru kànhe na, uru mɛge na mpyi Bariyesu. Jinamaha u mpyi u wi. U mpyi maha fini na uru na ɲyɛ Kile tùnntunŋɔ. 7 Uru jinamahaŋi mpyi ná Sipiri kìni ɲùŋufooŋi Sɛrijusi Polusi i. Sɛrijusi Polusi yákiliŋi mpyi a ɲwɔ, ka u u Barinabasi ná Soli yyere, ɲaha na yɛ u la mpyi si Kile jwumpe lógo. 8 Pi mpyi maha uru jinamahaŋi pyi Girɛkiibii shɛɛnre e: «Elimasi». Ka u u wá na Barinabasi ná Soli kyáali. U la mpyi si kìni ɲùŋufooŋi ɲùŋɔ kyán bà u si mpyi u àha ndá Yesu na mɛ.

---

* **12:17** Yakubaŋi kyaa l'à jwo naha ke, Yesu cìnmpworoŋi kyaa li. † **12:19** Ɔrɔmu shiinbil'á, kasubage kàanmucyafooŋi ká mpyi u ɲyɛ na ku kàanmucaa na ɲwɔge mɛ, ka kàsujyiŋi wà si fworo, nde li mpyi a yaa li pyi uru kàsujyiŋi na ke, lire pi maha mpyi ku kàanmucyafooŋi na.

9 Soli pi maha mpyi: «Poli» ke, mà u yaha u a ɲî Kile Munaani na, u à jinamahaŋi yal'a wíi,
10 maa jwo: «Mu funŋk'à ɲî cwɔ̀ɔre ná kafinare na, Sitaanniŋi sùpya u ɲyɛ mu, mu kafuunni
li ɲyɛ mà katiile pyi. Kafooŋi Kile kurigii cyi à tíi ke, ɲaha tère e mu sí cyire ŋkɛ̀ɛgɛŋi ɲwɔ
yaha yɛ? 11 Yi lógo! Numɛ, Kafooŋi sí mu pyi fyin. Mu sí tère pyi, mu sì canŋaɲyiini bɛ̀ɛnmpe
ɲya mɛ.»

Lire tènuuni i, ka Elimasi ɲyiigii si ntíl'a wwɔ̀, ka numpini si jyè u yyahe e, ka u u wá na
cyɛge fyínge na mâre na wà caa ŋgemu u si u cyɛge cû, si u yyaha cû ke. 12 Kìni ɲùŋufooŋ'à
lire ɲya ke, maa dá Yesu na. Nde u mpyi a lógo Kafooŋi kyaa na ke, lire mpyi a u kàkyanhala
sèe sèl'e.

Poli ná Barinabasi à kàre Antiyɔshi kànhe e

13 Lire kàntugo ka Poli ná u shɛ̀rɛfeebii si yîri Pafɔsi kànhe e, maa jyè bakwɔɔge k'e mà kàre
Pɛrigɛ kànhe e, kuru kànhe na mpyi Panfili kùluni i. Yuhana pi maha mpyi: «Marika» ke, ka
uru si láha pi na, maa núr'a kàre Zheruzalɛmu kànhe e.

14 Lire kàntugo ka Poli ná Barinabasi si yîri Pɛrigɛ kànhe e mà kàre Antiyɔshi kànhe e, kuru
na ɲyɛ Pisidi kùluni i. Yahutuubiicanŋɔŋk'à pa nɔ ke, ka pi i ŋkàr'a sà jyè a tɛ̀ɛn Kile Jwumpe
kàlambage e. 15 Ɲyɛ cyag'à pa ŋkâla a kwɔ̀ mà fworo MusaSaliyaŋi ná Kile tùnntunmpii
sanmpii séməbil'e ke, ka kàlambage ɲùŋufeebii si pi pyi pi à yi jwo Poli ná Barinabasi á:
«Cìnmpyiibii, kampyi yɛrɛgɛ jwumɔ na wá yii á mà jwo sùpyir'á, yii pu jwo.»

16 Ɲyɛ ka Poli si yîri, maa cyɛge yîrige sùpyir'á, maa pi pyi na pi fyâha. Pi à fyâha ke, ka u
u jwo: «Yii Izirayɛli shiinbii ná yii mpii puni pi ɲyɛ na fyáge Kile na ke, yii lógo na ɲwɔ na.
17 Wuu pi ɲyɛ Izirayɛli shiŋi ke, wuu u Kileŋi à wuu tulyeyi cwɔɔnrɔ, maa pi pyi pi à ɲyaha
mà pi yaha bilere e Misira kìni i. Lire kàntugo maa pi yige lire kìni i ná u fànhe e. 18 U à kwôro
ná pi e síwage funŋke e, maa pi karigii kwú uye e, mà sà nɔ yyee beeshuunni laage na.

19 Lire kàntugo u à supyishi kuuyo baashuunni shi bò a yige Kana kìni i, maa pire u taare
kan pi á. 20 Pi à tire taare fente pyi mà sà nɔ yyee ŋkwuu sicyɛɛre ná yyee beeshuunni ná kɛ
(450) laage na. Lire kàntugo ka u u kacwɔnribii pìi tìŋɛ wuu tulyeyi ɲuŋ'i fo mà sà yaa ná
Kile tùnntunŋi Samuwɛli u tìiŋi i. 21 Puru funŋke e, ka wuu tulyeyi si li cya na u saanŋi wà
kan pir'á. Ɲyɛ Kisi u ɲyɛ Bɛnzhama u tùluge shin ke, ka Kile si uru jyaŋi Sawuli pyi u à pyi
pi saanŋi yyee beeshuunni funŋ'i.

22 Ɲyɛ ka Kile si mpa ɲcyé Sawuli na, maa Dawuda kan pi á, pi à pyi pi saanŋi. Uru kyaa
na Kile à jwo na "Sùpyaŋi shiŋi mii ɲyɛ na ɲcaa, ná uru u ɲyɛ mii ɲyii wuŋi ke, uru u ɲyɛ
Zhese jyaŋi Dawuda. Uru u sí n-pa mii ɲyii karigii puni pyi." 23 Bà Kile mpyi a li ɲwɔmɛɛni
lwɔ́ mɛ, Dawuda tùluge shin u à pa mpyi Izirayɛli shiinbii Shwofooŋi. Uru u ɲyɛ Yesu.

24 Mà jwo uru Shwofooŋi u pa ke, Yuhana mpyi a fyânha a yi jwo Izirayɛli shiinbii pun'á,
na pi pi toroŋkanni kɛ̂ɛnnɛ pi i láha kapegigii na, pi i batize. 25 Yuhana báaraŋi mpyi na
byanhare u takwɔɔre na ke, u mpyi maha ŋko sùpyir'á na "Yii na sônnŋi na jofoo u ɲyɛ mii
yɛ? Shwofooŋi yii ɲyɛ na sigili ke, uru bà u ɲyɛ mii mà dɛ! Ɲka wà sí n-pa mii kàntugo, mii
ɲùŋke bá à cyérɛ u tanhaɲyi mɛɛre zànhaŋi i."

26 Mii cìnmpyiibii, wuu pi ɲyɛ Ibirayima tùluge shiinbii ke, mà bâra yii mpii puni pi ɲyɛ na
fyáge Kile na ke, wuu á uru zhwoŋi jwump'à jwo. 27 Yii li cè na Zheruzalɛmu kànhe shiinbii
ná pi ɲùŋufeebii mpyi a cè na Yesu u ɲyɛ uru Shwofooŋi mɛ. Kile tùnntunmpii jwumpe pi
mpyi na ŋkâlali canŋɔŋɔ maha canŋɔŋɔ ke, pi mpyi a puru yyaha cè mɛ. Ɲyɛ pi Yesu ntùnŋi
cye kurugo, Kile tùnntunmpii jwump'à tòro pu jwuŋkanni na. 28 Ali mà li ta pi ɲyɛ a ɲùŋɔ ta,
ŋkemu ku sí n-pa ná l'e u bò mɛ, lire ná li wuuni mú i, pi à fànhafooŋi Pilati ɲáare si u ta mbò
kworokworocige na. 29 Kile tùnntunmpii mpyi a yaaga maha yaaga séme Yesu kyaa na ke,
tèni i cyire pun'à fûnŋɔ ke, ka pi i u tîrige kworokworocige na mà sà ntò fanŋke e.

30 Ɲka Kile à u ɲè a yige kwùŋi i. 31 Mpii pi mpyi a taha u fye e mà yîri Galile kùluni i,
mà kàre Zheruzalɛmu i ke, u ɲɛŋkwooni kàntugo, u à uye cyêe pire na canmpyaa niɲyahagii
funŋ'i. Pire mú pi ɲyɛ na u kyaa yu sùpyir'á numɛ.

32 Mii ná Barinabasi sí wi ke, Jwumpe Nintanmpe ɲwɔmɛɛni Kile mpyi a lwɔ́ wuu tulyey'á
ke, puru wuu mú ɲyɛ na yu yii á. 33 Wuu pi ɲyɛ pi tùluge shiin ke, Kile à lire ɲwɔmɛɛni fûnŋɔ
wuu á, Yesu ɲɛ̀ŋi cye kurugo, bà l'à séme Zaburu séməŋi kuni shɔnwuuni i na

"Mu u ɲyɛ mii Jyaŋi,
Niŋjaa mii à pyi mu Tuŋi*."

34 Kile à Yesu ɲɛ a yige kwùŋi i, lire e u saha sì n-fwónhɔ mɛ, yire y'à jwo
"Yaayi niɲcɛnɲyi ɲwɔmɛɛni mii à lwɔ́ Dawuda á ke,
mii sí yire kan yii á†."

35 Y'à séme Zaburu séməŋi cyage kabɛr'e lire ɲwɔmɛɛni kyaa na na
"Mu sì ɲɛɛ ma báarapyiŋi niɲcɛnŋi buwuŋi yaha u fwónhɔ fanŋke e mɛ‡."

---

* **13:33** Zaburu 2.7 † **13:34** Ezayi 55.3 ‡ **13:35** Zaburu 16:10

36 Dawuda sí wi ke, Kile mpyi a ndemu yaa ke, Dawuda à báaraŋi pyi mà tàanna ná lire e.
U à báaraŋi pyi a kwɔ̀ ke, u a kwû, maa sà bâra u tiibii na, maa fwɔ́nhɔ mú. 37 Ŋka Kile à Yesu
ɲè a yige kwùŋi i, u ɲyɛ a fwɔ́nhɔ mɛ.
38 Mii cìnmpyiibii, yii à yaa yii li cè na uru cye kurugo, yii kapegigii sí n-jà yàfa yii na. Kile
tùnntunŋi Musa Saliyaŋi mpyi na sì n-jà cyi yàfa yii na mɛ. 39 Ŋka yii shin maha shin u à dá
Yesu na ke, urufoo wogigii puni sí yàfa u na.
40 Lire e ke nde Kile tùnntunmpil'à jwo ke, yii a yiye kàanmucaa, bà li si mpyi lire kà ŋkwɔ̀
nɔ yii na mɛ. Pire cye kurugo Kile à jwo
41 “Yii wíi, yii pi ɲyɛ yii ɲyɛ a Kile jwumpe yaha laage e mɛ,
nde Kile sí n-pa n-pyi ke, lire sí yii kàkyanhala, puru funŋke e yii sí n-kwû.
Yii tɛ̀ɛn ná l'e, mii sí n-pa kani là pyi yii tìiŋi i,
ndemu li ɲyɛ, wà méɛ n'a mpyi a li jwo yii á,
yii mpyi na sì n-dá li na mɛ§.”»
42 Ŋyɛ Poli ná Barinabasi mpyi na fwore Kile Jwumpe kàlambage e ke, pi à li cya pi á, na pi
pa yà jwo pir'á nde kani ninuuni kyaa na canŋɔŋke nimpaŋke na. 43 Sùpyire mpyi na ɲcaali
ke, mpii pi à jyè Yahutuubii Kile kuni i ke, ka pire niɲyahamii ná Yahutuu niɲyahamii si
ntaha Poli ná Barinabasi ɲwɔh'i, ka pi i wá na màban leni pi e, maa pi pyi, na Kile à ɲwɔ pi
na maa pi le kuni ndemu i ke, na pi kwôro lire e.
44 Ŋyɛ canŋɔŋk'à núr'a nɔ ke, ka kànhe shiinbii fànha si ŋkàr'a sà bínni, maa Kafooŋi
Jwumpe lógo Poli ná Barinabasi ɲwɔ na. 45 Yahutuubii ɲùŋufeebil'à tire supyiɲyahare ɲya
ke, ka yiɲcyɛge si jyè pi e, ka pi i wá na Poli ná Barinabasi jwumpe ndire páanni, maa pi
cyere.
46 Ŋyɛ ka Poli ná Barinabasi si yi fíniŋ'à jwo pi á: «Yii Yahutuubil'á, Kile Jwumpe mpyi
a yaa pu fyânha a jwo. Ŋka ná yii s'à cyé pu na, maa li cyêe na yii ɲyɛ na ɲcaa shìŋi
niŋkwombaaŋi na mɛ, lire e ke mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ Yahutuu mɛ, wuu sí n-kàre pire yyére. 47 Ŋaha
kurugo yɛ yire Kafooŋi Kile à jwo wuu á u Jwumpe Semɛŋi i na
“Mii à mu tìŋɛ, bà mu si mpyi si mpyi bɛ̀ɛnmɛ supyishiŋi pun'á,
si zhwoŋi jwumpe jwo diɲyɛŋi cyeyi puni i mɛ*.”»
48 Mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ Yahutuu mɛ, pir'à puru jwumpe lógo ke, pi funntanga wuubil'à
Kafooŋi Jwumpe le barag'e. Mpii pi mpyi shìŋi niŋkwombaaŋi ntaŋi laage e ke, ka pire puni
si dá Yesu na.
49 Lire pyiŋkanni na, Kafooŋi Jwumpe mpyi na ɲcaali lire kùluni puni i. 50 Cyeebii
mɛgɛfeebii pi mpyi a jyè Yahutuubii Kile kuni i ke, ka Yahutuubii ɲùŋufeebii si pire ná kànhe
shinbwoobii sɔ̀n mà yaha Poli ná Barinabasi na, ka pi i pi kyérege, maa pi kàr'a yige pi
kùluni i. 51 Poli ná Barinabasi nivworobil'à pi tooyi bambaŋi kwòro kwòr'a wu pi na†. Lire
kàntugo maa ŋkàre Ikoni kànhe e. 52 Cyelempyiibii pi mpyi Antiyɔshi kànhe e ke, pire mpyi
a ɲî funntange ná Kile Munaani na.

14

Poli ná Barinabasi à Kile jwumpe jwo Ikoni kànhe e

1 Ŋyɛ nde l'à pyi Antiyɔshi kànhe e ke, lire ninuuni l'à pyi Ikoni kànhe e. Poli ná Barinabasi
à sà nɔ Ikoni i ke, maa ŋkàre YahutuubiiKile Jwumpe kàlambage e, maa Kile Jwumpe jwo
fo ka Yahutuu niɲyahamii ná supyishiŋi sanŋi sùpyire tà niɲyahara si dá Yesu na. 2 Ŋka
Yahutuubii pi mpyi a cyé si piye kan Yesu á ke, ka pire si dánafeebii mɛyi kɛ̀ɛgɛ supyishiŋi
sanŋ'á, ka pire si yîri dánafeebii kurugo. 3 Lire ná li wuuni mú i, Poli ná Barinabasi à kwôro
wani mà tère nimbwoo pyi. Pi mpyi a pi cyɛge taha Kafooŋi Yesu na maa u kyaa yu sùpyir'á
fyagara baa. Kafooŋi mpyi maha fànhe kaan pi á, pi i kakyanhala karigii ná kacyeeŋkii pyi.
Lire cye kurugo pi mpyi maha li cyêe na jwumpe pi ɲyɛ na yu na Kile à ɲwɔ ke, na puru
na ɲyɛ sèe. 4 Ŋyɛ lir'à pyi ke, ka kànhe shiinbii si ntáa, ka taage kà si mpyi ná Yahutuubii
kàmpanŋke e, ka ku sanŋke si mpyi ná Yesu tùnntunmpil'e.
5 Yahutuubii ná supyishiŋi sanŋi ná pi ɲùŋufeebii mpyi a bɛ̂ li na, si Poli ná Barinabasi
kyérege, si pi wà mbò ná kafaayi i. 6 Poli ná Barinabasi à pa ɲcè na pi na pire taboŋɔ caa
ke, maa fê a kàre Likayoni kùluni i, Lisitiri ná Dɛribe ná yi kwùumpe kànyi na. 7 Mà pi yaha
wani, pi mpyi maha Jwumpe Nintanmpe yu.

Pìi mpyi na sɔ̂nŋi na Poli ná Barinabasi na ɲyɛ yasunyɔ

8 Nàŋi wà na mpyi Lisitiri kànhe e, u tooyi mpyi a fàan. U mpyi a si cwɔ̀hɔməfoo. 9 Canŋka
mà Poli ná Barinabasi yaha pi i yu ná sùpyire e, uru nàŋi nintɛɛnŋi na mpyi sùpyire shwɔhɔl'e.
U mpyi na Poli jwumpe núru. Ka Poli si mpa u yal'a wíi mà li ɲya na dániyaŋi ɲyɛ u á, u jà

§ **13:41** Abakuki 1.5 * **13:47** Ezayi 49.6 † **13:51** Yii Marika 6.11 ná Luka 9.5 wíi.

a cùuŋɔ. 10 Ka u u jwo fànha na: «Yîri, ma a ntíl'a yyére ma tooyi na!» Ka nàŋi si yi a yîr'a yyére, maa ntíi na ɲaare. 11 Sùpyir'à lire ɲya ke, maa jwo fànha na pi shɛɛnre e: «Kakyanhala! Yasunɲyi yà à yiye kɛ̂ɛnŋ'a pyi sùpyii, mà tîg'a pa wuu yyére!» 12 Ka pi i Barinabasi mɛgɛ le Zusi, pi yasunmbwɔhe mɛge ku mpyi kure. Yasunŋke mɛge ku mpyi Ɛrimɛsi ke, kuru ku mpyi maha Zusi tùnntureyu, ka pi i kuru mɛge le Poli na, ɲaha na yɛ uru mpyi maha jwumpe yu. 13 Yasunŋke Zusi bage na mpyi kànhe tajyiɲwɔge na. Ŋge u mpyi maha kuru sunni ke, ka uru si nupyahigii cyìi cû, maa cire yafyɛɛnre myígile cyi yaciyi i, mà pa yyéeŋɛ yyéeŋɛ kànhe tajyiɲwɔge na. U ná sùpyire la mpyi si yire nìiyi bò si mpyi sáraga Poli ná Barinabasi á.

14 Poli ná Barinabasi à pa yire cè ke, ka pi nàvunŋɔ wuubii si pi vàanntinɲyi cwɔn cwɔn, maa fyâl'a pi ɲùŋɔ bê, maa jwo fànha na: 15 «Wuu cìnmpyiibii, ɲaha kurugo yii ɲyɛ na nde pyi yɛ? Wuu na ɲyɛ sùpyii, yii fiige. Wuu à pa mpa Jwumpe Nintanmpe jwo yii á, na yii kàntugo wà ɲcyii laaga baa karigii na, Kileŋi ɲyii wuŋi u à nìɲyiŋi ná ɲìŋke ná suumpe lwɔhe ná ku funŋɔ yaayi dá ke, yii i yyaha kɛ̂ɛnŋɛ uru Kileŋi á. 16 Tèni là à tòro, Kile mpyi a supyishiŋi puni yaha pi i pi ɲyii kurigii ɲaare. 17 Ŋka lire ná li wuuni mú i, Kile maha u tàange cyêre yii na ná kacɛnŋii niɲyahagil'e: u maha zànhe kaan yii á na yîri nìɲyiŋi na, maa yii sùmaŋi pyi u u ɲwɔge u tèefaani i, maa ɲjyìŋi kaan yii á fo maha yii funɲyi táan.»

18 Poli méɛ ɲyɛ u à mpe jwumpe puni jwo ke, pi à kànha maa jà a sùpyire sige nìiyi mbòŋi na, si mpyi sáraga pi á.

19 Lire kàntugo ka Yahutuubii pìi si yîri Antiyɔshi kànhe ná Ikoni kànhe e, maa mpa sùpyire sɔ̀n a wà pi na, ka pi i Poli wà a cyán ná kafaayi i, maa u filil'a sà ɲcyán kànhe kàntugo. Pi mpyi na sônŋi na u à kwû. 20 Ŋka cyelempyiibil'à pa bínni u taan ke, ka u u yîri mà jyè kànhe e. Kuru canŋa nùmpanŋa, ka u ná Barinabasi si yîri wani mà kàre Dɛribe kànhe na. 21 Ŋyɛ Poli ná Barinabasi à Jwumpe Nintanmpe jwo Dɛribe kànhe e, ka shinɲyahara si dá Yesu na, maa mpyi u cyelempyii.

Poli ná Barinabasi à núr'a kàre Antiyɔshi kànhe e

Lire kàntugo ka Poli ná Barinabasi si núr'a kàre Lisitiri kànhe e, maa yîri wani mà kàre Ikoni kànhe e, maa núr'a yîri wani mà kàre Antiyɔshi kànhe e, kuru na ɲyɛ Pisidi kùluni i. 22 Pi nintorobii na yire kànyi na, pi mpyi maha màban leni cyelempyiibil'e, maa pi yɛrɛge bà pi si mpyi si ŋkwôro Kile kuni i mɛ. Pi mú mpyi maha yi yu pi á na: «Wuu à yaa wuu yyefugo karii niɲyahagii kwú wuye e si nta ɲjyè Kile Saanre e.»

23 Dánafeebii kuruɲyi yi mpyi yire kànyi na ke, ka Poli ná Barinabasi si kacwɔnribii pìi cwɔɔnr'a yaha yire kuruɲyi puni niŋkin niŋkinŋi ɲùŋɔ na. Lire kàntugo maa súnŋi le, maa Kile ɲáare pi kyaa na. Kafooŋi Yesu na pi à dá ke, maa pi kyaa le uru cye e.

24 Lire kàntugo maa Pisidi kùluni jyiile maa ŋkàre Panfili wuuni i. 25 Pi à Kile jwumpe jwo Pɛrigɛ kànhe e mà kwɔ̀ ke, maa ŋkàre Atali kànhe e.

26 Pi à nɔ wani ke, maa jyè bakwɔɔge e mà kàre Antiyɔshi kànhe e. Báaraŋi u ŋge Poli ná Barinabasi à pyi amɛ ke, wani kuru kànhe na dánafeebii mpyi a Kile ɲáare pi na maa pi le Kile cye e uru báaraŋi mpyiŋi mɛɛ na, bà Kile si mpyi si ɲwɔ pi na si pi tèɛ mɛ. 27 Pi à nɔ wani ke, maa dánafeebii puni bínni. Kile mpyi a pi pyi pi à jà a yaaga maha yaaga pyi ke, mà bâra pyiŋkanni na Kile mpyi a dániyaŋi kuni cyêe supyishiŋi sanŋi na ke, maa yire puni yyaha jwo dánafeebil'á. 28 Maa ntènn'a tère nimbwoo pyi ná pi e wani.

15

Dánafeebil'à mpìnni nimbwo pyi Zheruzalɛmu i

1 Yahutuubii dánafeebii pìi mpyi a yîri Zhude kùluni i mà pa Antiyɔshi kànhe e, cìnmpyiibii dánafeebii pi mpyi pi ɲyɛ Yahutuu mɛ, maa mpa a pire kâlali maa ŋko pir'á na: «Yii aha mpyi yii ɲyɛ a kwòn mà tàanna ná Kile tùnntunŋiMusaSaliyaŋi i mɛ, yii sì nùmpanŋa ta mɛ.» 2 Poli ná Barinabasi ɲyɛ a mpyi a ɲɛɛ puru jwumpe na mɛ, ka ti i mpyi nàkaana pi shwəhəl'e fo mà ti ɲáaŋa. Li ɲyɛ a pa ɲwɔ mɛ fo ka li i yaa mà Poli ná Barinabasi ná piibɛrii tun Zheruzalɛmu kànhe e, pi sà mpe jwumpe cyêe Yesu tùnntunmpii ná kacwɔnribii na.

3 Ka dánafeebii kuruŋke si pi tùugo. Pi niŋkaribil'à tòro Fenisi kùluni ná Samari wuuni i. Mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ Yahutuu mɛ, pyiŋkanni na pir'à piye kan Yesu á ke, ka pi i lire yyaha jwo cyire kùligii cìnmpyiibil'á. Puru jwumpe mpyi a cìnmpyiibii puni funɲyi táan sèl'e. 4 Poli ná u shèrɛfeebil'à sà nɔ Zheruzalɛmu i ke, ka dánafeebii kuruŋke ná Yesu tùnntunmpii ná kacwɔnribii si pi ɲùŋɔ bê a ɲwɔ. Yaaga maha yaaga pi à jà a pyi Kile fànhe cye kurugo ke, ka pi i yire puni yyaha jwo pi á. 5 Farizhɛɛnbii pi mpyi a dá Yesu na ke, ka pire pìi si yîri maa jwo: «Supyishiŋi sanŋi sùpyiibii pi à dá Yesu na ke, fànha kyaa li pire pi kwɔ̀n, mà bâra lire na, pi à yaa pi a Musa Saliyaŋi kurigii sanŋkii ɲaare.»

6 Lir'à pyi ke, ka tùnntunmpii ná kacwɔnribii si bínn'a tèɛn, maa piye ɲya puru jwumpe na. 7 Pi à puru jwumpe dìri piye shwəhəl'e mà mɔ, ka Pyɛri si mpa yîri maa jwo:

«Mii cìnmpyiibii, yii à li cè, mà lwɔ́ fo tèemɔni i Kile à mii cwɔɔnrɔ yii shwɔhɔl'e, bà mii si mpyi s'a Jwumpe Nintanmpe yu supyishiŋi sanŋ'á, pi i pu lógo, si dá Yesu na mɛ. 8 Kile sí u à sùpyire puni zòompii cè ke, ur'à li cyêe na ur'à ɲɛɛ supyishiŋi sanŋi na, lire kurugo u à u Munaani le pi e bà u à li le wuu e mɛ. 9 Kile ɲyɛ a sìŋcwɔɔnrɔgɔ pyi wuu ná pire shwɔhɔl'e mɛ. U à pi zòompii fíniŋɛ, ɲaha na yɛ pi à dániyaŋi pyi Yesu na.

10 Ŋyɛ wuu Yahutuubii, tugure ti ɲyɛ wuu ná wuu tulyeyi ɲyɛ a jà ti na mɛ, ɲaha na yii à cyé Kile ɲyii wuuni na si tire tègɛ mpii cyelempyiibii ɲuŋ'i yɛ? 11 Yii àha funŋɔ wwɔ̀ li na na bà wuu à dá li na mɛ, amuni pire mú à dá li na na Kafooŋi Yesu à ɲwɔ wuu na maa wuu shwɔ.»

12 Ka sùpyire puni si fyâha maa núru, kakyanhala karigii ná kacyeeŋkii Barinabasi ná Poli à pyi Kile fânhe cye kurugo supyishiŋi sanŋi shwɔhɔl'e ke, ka pi i cyire jwo pi á. 13 Pi à jwo a kwɔ̀ ke, ka Yakuba* si jwumpe lwɔ́ maa jwo: «Mii cìnmpyiibii, yii lógo na ɲwɔ na. 14 Mà lwɔ́ fo ku tasiige e, Kile à yákili yaha supyishiŋi sanŋi na, maa pìi cwɔɔnrɔ pi shwɔhɔl'e mà pyi uye wuu pyiŋkanni ndemu na ke, Simɔ Pyɛri à yire jwo yii á. 15 Puru jwumpe ná Kile tùnntunmpii jwump'à pa bê niŋkin na, bà yi mpyi a sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i na

16 “Lire kàntugo mii sí núru n-pa,
Dawuda bage k'à cwo ke, mii sí kuru faanra sahaŋki.
Mii sí n-pa ku ŋkunuŋyi yîrige si ntíi sahaŋki,
17 Mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ Yahutuu mɛ, bà pire puni si mpyi si mpa mii Kafooŋi Kile á, s'a mii pêre mɛ.
Mii à supyishiŋi sanŋi yyer'a pyi naye wuu, pi raa mii pêre†.
18 Cyire karigii mii Kafooŋi Kile à cyêe fo tèemɔni i.”

19 Lire kurugo mii Yakuba á, supyishiŋi sanŋi sùpyiibii pi à piye kan Kile á ke, wuu àha núru tuguro taha pire ɲuŋ'i mɛ. 20 Ŋka wuu lɛtɛrɛ kan pi á, wuu u yi jwo pi á na pi àha raa yasunŋyi kyaare kyàa mɛ, pi àha raa jacwɔrɔ pyi mɛ, yatɔɔge k'à kwû mà ta sìshan ɲyɛ a fworo k'e mɛ, pi àha kuru kyà mɛ, pi àha raa sìshange lyî mɛ. 21 Yii à li cè na mà lwɔ́ fo tèemɔni i, cannɔŋɔ maha cannɔŋɔ, Musa Saliyaŋi jwumpe na ŋkâlali Kile Jwumpe kàlambayi i kànyi puni i.»

Yesu tùnntunmpil'à lɛtɛrɛ tun supyishiŋi sanŋi dánafeebil'á

22 Yakuba a jwo a kwɔ̀ ke, ka tùnntunmpii ná kacwɔnribii ná dánafeebii kuruŋke shiinbii puni si bê li na na pi pìi cwɔɔnrɔ piye shwɔhɔl'e pi bâra Poli ná Barinabasi na, pi tun Antiyɔshi kànhe e. Ŋyɛ Zhude pi maha mpyi Barisabasi ke, ka pi i uru ná Silasi cwɔɔnrɔ, pire shiin shuunniŋi tayyérege mpyi a pêe cìnmpyiibii dánafeebii shwɔhɔl'e. 23 Lɛtɛrɛŋi pi mpyi a sém'a kan pi á pi sà ŋkan ke, yi mpyi a sémɛ ur'e na:

«Wuu cìnmpyiibii dánafeebii pi à fworo supyishiŋi sanŋi i ná pi ɲyɛ Antiyɔshi kànhe ná Siri kìni ná Silisi wuuni i ke, wuu fwù na ɲyɛ yii na. Wuu pi ɲyɛ Yesu tùnntunmpii ke, wuu ná dánafeebii kuruŋke kacwɔnribii pi à ŋge lɛtɛrɛŋi tun yii á. 24 Wuu à lógo na pìi na ɲyɛ a yîri naha wuu yyére mà kàr'a sà yii yákilibii wùrugo ná jwumpe p'e fo mà yii funɲyi pyi y'à pɛn, mà li ta wuu bà pi à pi tun mɛ.

25 Lire kurugo wuu pun'à wwɔ̀ a tɛɛn maa bê li na, si pìi tun yii á, mà bâra wuu ntàannamacinmpyiibii Barinabasi ná Poli na. 26 Pire shiin shuunniŋ'à piye kan wuu Kafooŋi Yesu báaraŋ'á fo na ŋko si mpôɔn pi múnahigil'e. 27 Wuu à Zhude ná Silasi tun mà bâra pi na, ɲje wuu à jwo sémɛŋi i ke, pire yabilimpii sí yire jwo yii á.

28 Kile Munaani à ndemu cyêe wuu na, ka wuu u ɲɛɛ li na ke, lire li ɲyɛ, wuu ɲyɛ a yaa wuu tugure tabɛrɛ tègɛ yii ɲuŋ'i, ná ɲcyii kapyaagii bà mɛ. Wuu sí yi jwo n-waha yii á, 29 yii àha raa yasunɲyi kyaare kyàa mɛ, yii àha raa sìshange lyî mɛ, yatɔɔge k'à kwû mà ta sìshan ɲyɛ a fworo k'e mɛ, yii àha kuru kyaare kyà mɛ, yii láha jacwɔɔre na. Yii aha láha cyire karigii mpyiŋi na, lir'à ɲwɔ. Wuu fwù ɲyɛ yii na.»

30 Ŋyɛ ka pi i pi yaha pi à kàre. Pi à sà nɔ Antiyɔshi kànhe e ke, maa dánafeebii bínni, maa lɛtɛrɛŋi kan pi á. 31 Ka pi i u kâla, yɛrɛyi jwumpe pu mpyi u e ke, puru jwumpe mpyi a sàa pi funɲyi táan. 32 Zhude ná Silasi u ɲyɛ Kile tùnntunmpii ke, ka pire si yɛrɛyɛ niɲyahaya kan cìnmpyiibii dánafeebil'á, maa màban le pi e Kile kuni i, 33 maa ntɛɛn wani mà tère pyi ná pi e. Lire kàntugo ka dánafeebii si jwó le pi á, maa pi tùugo. Cyage e pi mpyi a yîri ke, ka pi i núr'a kàre wani pi tunveebii yyére. [34 Ka Silasi si li lwɔ́ uye funŋ'i si ntɛ̀ɛn Antiyɔshi kànhe e.]

35 Ka Poli ná Barinabasi si tère pyi Antiyɔshi e. Sùpyire tabɛrɛ niɲyahara mpyi a bâra pi na, pi i sùpyire kâlali, maa Kafooŋi jwumpe yu pi á, puru pu ɲyɛ Jwumpe Nintanmpe.

Poli ná Barinabasi à láha piye na

36 Lire kàntugo ka Poli si Barinabasi pyi: «Wuu à Kafooŋi jwumpe jwo kànyi ɲjemu na ke, wuu núr'a shà wani, wuu sà dánafeebii kàanmucya kampyi pi wá na sì yyaha na Kile kuni i.»

---

* **15:13** Yakuba na mpyi Yesu cìnmpworo maa mpyi Zheruzalɛmu dánafeebii kuruŋke yyaha yyére shinŋi. † **15:17** Amɔsi 9.11, 12

37 Mà pi yaha pi i ŋko raa núruli, Yuhana pi maha mpyi Marika ke, Barinabasi la mpyi uru
si ŋkàre ná pire e. 38 Ka Poli si jwo na u ɲyɛ a yaa u kàre ná pire e mɛ, ɲaha na yɛ mà pire
yaha Panfili kùluni i, u à núru pire fye e, u saha ɲyɛ a pire tègɛ pi báaraŋi na mɛ. 39 Ɲyɛ ka li
i mpyi jwuɲyahama pi shwəhəl'e fo ka pi i láha piye na. Ka Barinabasi si Marika bâra uye
na, ka pi i jyè bakwɔɔge e, mà kàre Sipiri kìni i. 40 Poli wi ke, ka uru si Silasi bâra uye na. Ka
dánafeebii si jwó le pi á, maa pi kyaa le Kile cye e, bà Kafooŋi si mpyi si ɲwɔ pi na, si pi tègɛ
mɛ. 41 Lire kàntugo ka pi i ŋkàre Siri kìni i, maa yîri wani mà kàre Silisi kùluni i. Lire tooy'e,
pi mpyi maha màban leni dánafeebil'e.

16

Timəti à bâra Poli ná Silasi na

1 Lire kàntugo ka Poli ná Silasi si ŋkàre Dɛribe kànhe e, maa yîri wani mà kàre Lisitiri kànhe
e. Cyelempyaŋi wà na mpyi wani Lisitiri kànhe e, uru mɛge na mpyi Timəti. U nuŋi na mpyi
dánafoo, Yahutu u mpyi ure, ŋka u tuŋi na mpyi Girɛki. 2 Cìnmpyiibii dánafeebii pi mpyi Lisitiri
kànhe e, mà bâra mpii pi mpyi Ikoni kànhe e ke, pire mpyi na u mɛtange yiri. 3 Lire kurugo
Poli la mpyi si u pyi u báarapyiɲɛɛ. Ɲyɛ Yahutuubii pi mpyi wani ke, pire kurugo, ka Poli si
u kwɔ̀n, ɲaha na yɛ sùpyire puni mpyi a cè na u tuŋi na ɲyɛ Girɛki*. 4 Pi niŋkaribii na, kànha
maha kànha na pi à tòro ke, Yesu tùnntunmpii ná Zheruzalɛmu kànhe dánafeebii kacwɔnribii
mpyi a karigii ɲcyiimu jwo ke, ka pi i cyire jwo yire kànyi dánafeebil'á, maa li cya pi á, na pi
a cyi kurigii ɲaare. 5 Là mpyi na bârali dánafeebii kuruɲyi fànhe ɲyahaŋi na, pìi sí i bârali pi
na cannja maha cannja.

Kile kacyeeni l'à Poli pyi u à kàre Masedoni kùluni i ke

6 Ɲyɛ Poli ná u shèrɛfeebii la mpyi si sà Kile jwumpe jwo Azi kùluni i, ŋka Kile Munaani
ɲyɛ a ɲɛɛ mɛ. Lire e ka pi i Firijyi kùluni jyiile mà kàre Galati kùluni i. 7 Pi à sà byanhara Misi
kùluni na ke, ka pi la si mpyi si ŋkàre Bitini wuuni i, ŋka Yesu Munaani † ɲyɛ a ɲɛɛ mɛ. 8 Ɲyɛ
ka pi i Misi kùluni jyiile mà kàre Torasi kànhe na. 9 Mà Poli yaha wani, Kile à kani là cyêe
u na. Canŋka numpilage e, u à Masedoni kùluni shinŋi wà niɲjyerewe ɲya, ka uru si jwo:
«Poli, mii na mu ɲáare, ta ma Masedoni i ma a wuu tègɛ.»

10 Ɲyɛ Poli à yire jwo wuu á ke, ka wuu‡ u ntíl'a li lwó wuye funŋ'i si ŋkàre Masedoni i, ɲaha
na yɛ wuu à li ɲya na nàkaana baa, Kile à li cyêe wuu na na wuu sà Jwumpe Nintanmpe jwo
wani shiinbil'á.

Lidi à uye kan Kafooŋi á Filipi kànhe na

11 Ka wuu u yîri Torasi kànhe e, maa bakwɔɔge lwó maa ntíl'a kàre Samətirasi kànhe e. Kuru
canŋa nùmpanŋa, maa ŋkàre Nɛyapolisi kànhe e. 12 Maa yîri wani mà kàre Filipi kànhe na,
kuru ku ɲyɛ Masedoni kùluni kànhe niɲcyiige, maa mpyi Ɔrəmu shiinbii màrampe e. Wuu
à canmpyaa pyi kuru kànhe e. 13 Cannɔŋk'à pa nɔ ke, ka wuu u ŋkàre kànhe kàntugo yyére
dùge ɲwɔge na, ɲaha na yɛ wuu à li ta na wani pi maha Kileŋarege pyi§. Wuu à sà cyeebii
mpiimu ta pi à bínni wani ke, wuu à Kile jwumpe jwo pir'á. 14 Pire cyeebil'e, wà mɛge na
mpyi Lidi, uru mpyi a yîri Cyatiri kànhe e, u mpyi na fyáge Kile na. Uru ceeŋi mpyi maha
vàanɲyi niɲyɛyi loŋgara wuyi péréli. Ka Kafooŋi Kile si u zòmbilini múgo, maa u pyi u à ɲɛɛ
Poli jwumpe na. 15 Ka u ná u pyɛngɛ shiinbii puni si batize. Lire kàntugo ka u u wuu pyi:
«Ná yii s'à dá li na na sèeŋi na mii à naye kan Kafooŋi á, yii a ma mii pyɛnge e.» U à wuu
kárama fo wuu à ɲɛɛ.

Pi à Poli ná Silasi cû a tò kàsuŋi i

16 Canŋka mà wuu niŋkaribii yaha Kileŋarege cyage e, wuu à círi ná bilicwoŋi w'e.
Jínaŋi wà na mpyi u e, uru jínaŋi mpyi maha u pyi u u cɛɛre pyi. Uru ceeŋi mpyi maha
wyérɛŋyahaga taa lire céepyiini i na ŋkaan u ɲùŋufeebil'á. 17 Ka uru ceeŋi si ntaha wuu ná
Poli fye e, maa ŋko fànha na: «Mpii shiinbii na ɲyɛ Kileŋi nìŋyi wuŋi báarapyii. Kuni i zhwoŋi
ɲyɛ na ntaa ke, lire pi ɲyɛ na ɲcyêre yii na.»

18 Ceeŋ'à lire pyi canmpyaa niɲyahagii funŋ'i, li ɲyɛ a pa ɲwɔ mɛ. Canŋka ka Poli lùyiri
wuŋi si yyaha kɛ̂ɛnŋɛ u á, maa jínaŋi pyi: «Yesu Kirisita mɛge na, fworo ŋge ceeŋi i.» Ka jínaŋi

---

* **16:3** Ná Timəti nuŋi sí mpyi Yahutu, lire e pi mú mpyi maha u wíi Yahutu. Ŋka Yahutuubii pi jà pi a u wíi Yahutu sèe wu, u mpyi a yaa u kwɔ̀n mà tàanna ná pi saliyaŋi i. Poli à Timəti pyi u à uye kan pi à kwɔ̀n bà u si mpyi si mpyi Yesu Kirisita shɛnrɛ jwufoo niɲcɛnŋɛ Yahutuubii shwəhəl'e mɛ. † **16:7** Yesu Munaani ná Kile Munaani ɲyɛ niŋkin. ‡ **16:10** Luka à jwo: «wuu»: lir'à li cyêe naha ŋke cyage e u à bâra Poli na, pi i báare siɲcyan. § **16:13** Filipi kànhe Yahutuubii nàmbaabii ɲyɛ a mpyi a kɛ kwɔ̀ mɛ. Lire e kuni ɲyɛ a mpyi a kan pi á pi Kile Jwumpe kàlambaga cyán wani mɛ. Lire kurugo Yahutuubii mpyi maha piye bínnini lwəhe ɲwɔge na kànhe kàntugo. Làdaabii pi mpyi maha mpyi tufeempe ntaŋi kurugo ke, kuru lwəhe pi mpyi maha ntègɛ na pire pyi.

si ntíl'a fworo u e. 19 Uru bilicwoŋi ɲùŋufeebil'à li ɲya na wyérɛŋi pire ɲyɛ na ntaa u céepyiini cye kurugo ke, na lire kuni na ŋko s'a ntùni ke, ka pi i Poli ná Silasi cû, cyage e sùpyire maha bínnini ke, maa ŋkàre wani ná pi e fànhafeebii yyére. 20 Pi à nɔ wani ke, maa jwo yukyaabil'á: «Mpii shiinbii wá na wuu kànhe ɲyàha na wùruge. Yahutuu pi ɲyɛ pi pi. 21 Pi wá na karigii ɲcyiimu yu sùpyir'á ke, kapyimbaagii cyi ɲyɛ cyi cyi, wuu Ɔrɔmu shiinbii sì ɲɛɛ cyi na, si nta ɲjyere cyi mpyi na mɛ.»

22 Sùpyir'à yire lógo ke, ka pi lùgigii si yîri Poli ná Silasi taan. Ka yukyaabii si pi pyi pi à pi vàanɲyi dìril'a wwû pi na, maa pi bwɔ̀n ná kàsɔrigil'e. 23 Pi à pi bwɔ̀n sèl'e mà kwɔ̀ ke, maa pi le kàsuŋi i, maa kasubage kàanmucyafooŋi pyi u a pi kàanmucaa sèl'e. 24 Pi à puru jwo kàanmucyafooŋ'á ke, ka u u ntíl'a Poli ná Silasi lèŋɛ kasubage bapyɛɛgii puni kàntugo yyére wuuni i, maa pi tooyi le a shwôhɔ cinŋke kà na.

25 Ŋyɛ ɲìŋniŋke byanhampe e, Poli ná Silasi mpyi na Kile ɲáare, maa Kile pèente myahigii cêe, kàsujyiibii sanmpii sí i núru. 26 Mà pi yaha puru na, ka ɲìŋke si mpâl'a cyêɛnnɛ, maa kasubage cúnŋɔ cúnŋɔ sèe sèl'e, ka ku ɲwɔyi puni si ntíl'a múgo, ka kàsujyiibii puni yɔ̀rɔyi si ŋkwɔ̀n ŋkwɔ̀n a láha pi na. 27 Ka kasubage kàanmucyafooŋi si ɲè. U à kasubage ɲwɔyi ɲya y'à múgo ke, maa wá na sônŋi na kàsujyiibil'à fê a fworo, maa u ŋwɔtɔɔnge dìr'a wwû si ntèɛ uye bò*. 28 Ka Poli si jwo fànha na: «Ma hà kapii pyi maye na mɛ! Wuu puni na naha naha!»

29 Ŋyɛ ka kasubage kàanmucyafooŋi si bɛ̀ɛnmɛ cya. U fyagara wuŋi fo na ɲcyêɛnni, maa fyâl'a jyè babilini i, mà sà ɲcwo Poli ná Silasi fere e. 30 U à yîri ke, maa pi yige ntàani na, maa jwo: «Na cìnmpyii, ɲaha mii à yaa mii u pyi si nùmpanŋa ta yɛ?» 31 Ka pi i u pyi: «Dá Kafooŋi Yesu na, lire ká mpyi, mu ná ma pyɛngɛ shiinbii sí nùmpanŋa ta.»

32 Lire kàntugo ka Poli ná Silasi si Kafooŋi jwumpe jwo u ná u pyɛngɛ shiinbii pun'á. 33 Kuru numpililyage e, ka kasubage kàanmucyafooŋi si ŋkàre ná Poli ná Silasi i, maa sà pi nɔɔyi wyɛrɛ pyi, maa ntíl'a batize mà bâra u pyɛngɛ shiinbii puni na. 34 Lire kàntugo maa Poli ná Silasi pyi pi à dùgo u bage nìɲyiŋi na, maa pi kan pi à lyî. Uru nàŋi ná u pyɛngɛ shiinbii puni mpyi funntange e, ɲaha na yɛ pi mpyi a piye kan Kile á.

35 Ŋyɛ ɲyèg'à pa múgo ke, ka yukyaabii kuruŋke si pìi tun pi sà yi jwo kasubage kàanmucyafooŋ'á na u Poli ná Silasi cye yaha. 36 Ka kasubage kàanmucyafooŋi si sà Poli pyi: «Fànhafeebii naha a tùnntunmii yaha pi à pa yi jwo mii á na mii u yii cye yaha. Yii sí n-jà n-fworo s'a sì yyeɲiŋke e.» 37 Ka Poli si pi pyi: «Pi ɲyɛ a wuu yal'a yíbe mɛ, maa wuu bwɔ̀n, mà li ta wuu na ɲyɛ Ɔrɔmu shiin†. Lire kàntugo pi à wuu le kàsuŋi i. Numɛ, pi la na ɲyɛ si núru wuu ŋwɔhɔ ɲjige kàsuŋi i la? Lire mpyi ɲyɛ mɛ, fo pire yabilimpii pi pa wuu yige.»

38 Ka tùnntunmpii si núr'a kàr'a sà yire jwo yukyaabil'á. Pi à lógo na Poli ná Silasi na ɲyɛ Ɔrɔmu shiin ke, ka pi i fyá, 39 maa ŋkàr'a sà piye mpìnni kan Poli ná Silasi á, maa pi yige kàsuŋi i, maa li ɲáare pi á na pi fworo kànhe e. 40 Pi à fworo kàsuŋi i ke, maa ŋkàre Lidi yyére, mà sà dánafeebii ta wani, maa pi yɛrɛ maa màban le pi e, maa nta a kàre.

17

Ɲyàhaŋguruguŋi u à pyi Tesaloniki kànhe e ke

1 Lire kàntugo ka Poli ná Silasi si ntòro Anfipolisi kànhe e, maa yîri wani maa sà ntòro Apoloni kànhe e mà kàre Tesaloniki kànhe e. Kile Jwumpe kàlambage kà na mpyi wani Yahutuubil'á. 2 Bà Poli mpyi maha ntêe na li pyi mɛ, cannɔŋke ká nɔ, u mpyi maha ŋkàre Kile Jwumpe kàlambage e. Cannɔŋyi taanre funŋ'i, ɲje y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i ke, ka u ná wani shiinbii si jwo yire kyaa na. 3 U mpyi maha yi fíniŋi na yu pi á, maa li cyêre pi na na fànha ku mpyi ku ki Kile Niɲcwɔnrɔŋi u kyéreg'a bò, u u ɲɛ̀ a fworo kwùŋi i. U mpyi maha pi pyi: «Yesu kyaa mii ɲyɛ na yu yii á ke, uru u ɲyɛ Kile Niɲcwɔnrɔŋi.» 4 Yahutuubii pìi mpyi a ɲɛɛ puru jwumpe na, maa bâra Poli ná Silasi na. Mpii pi mpyi na fyáge Kile na Girɛkiibil'e ke, ka pire niɲyahamii ná cyeebii mɛgɛfeebii pìi niɲyahamii mú si dá.

5 Ka lire yiɲcyɛge si jyè Yahutuubii ɲùŋufeebil'e, ka pire si kànhe supyifahafahayi yà yyer'a wà yiye na, maa yi sɔ̀n mà wà Poli ná Silasi na. Ka yire si jwuɲyahama yîrige sùpyire shwəhɔl'e fo mà kànhe puni ɲyàha a wùrugo. Maa piye tug'a kàre Zhasɔn pyɛnge e, mà sà a Poli ná Silasi caa si ɲcû raa ma sùpyire cyage e. 6 Pi ɲyɛ a sà Poli ná Silasi ta wani mɛ, maa Zhasɔn ná dánafeebii piibɛrii cû a kàre fànhafeebii cyage e maa jwo fànha na: «Nte sùpyire ti ɲyɛ na diɲyɛŋi puni ɲyàha na wùruge ke, numɛ pir'à nɔ naha wuu yyére! 7 Zhasɔn yyére pi à sunmbage lèŋɛ, mà li ta karigii cyi ɲyɛ cyi ná Ɔrɔmu saanbwɔhe saliyaŋi ɲyɛ a bɛ̂ mɛ, cyire pi ɲyɛ na yu. Pi wá na ŋko na saanŋi wabɛrɛ na ɲyɛ, na uru mɛge na ɲyɛ Yesu.»

---

* **16:27** Ɔrɔmu shiinbil'á, kasubage kàanmucyafooŋi ká mpyi u ɲyɛ na ku kàanmucaa na ɲwɔge mɛ, ka kàsujyiŋi wà si fworo, nde li mpyi a yaa li pyi uru kàsujyiŋi na ke, lire pi maha mpyi ku kàanmucyafooŋi na. † **16:37** Mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ Ɔrɔmu shiin mɛ, yukyaabii mpyi maha pi pyi pi à pire bwɔ̀n maa nta a pi yíbe. Ŋka li mpyi na fún mà Ɔrɔmu shin pyi amuni. Poli ná Silasi mpyi Ɔrɔmu shiin, lire e ke pi mpyi a yaa pi bwɔ̀n mɛ.

8 Puru jwumpe ndògoŋi mpyi a sàa kànhe shiinbii ná fànhafeebii yákilibii wùrugo. 9 Mà
tàanna ná saliyaŋi i, wyérɛ Zhasɔn ná u pyɛngɛ shiinbil'à kan a yaha fànhafeebil'á pi i nta
a pi yaha.

Poli ná Silasi à Kile jwumpe jwo Bere kànhe e

10 Numpilag'à pa wwɔ ke, ka dánafeebii si ntíl'a Poli ná Silasi pyi pi à kàre Bere kànhe e. Pi
à sà nɔ wani ke, maa ntíl'a jyè YahutuubiiKile Jwumpe kàlambage e. 11 Yahutuubii pi mpyi
Bere kànhe e ke, pire mpyi funɲcɛnŋɛfee mà tòro Tesaloniki kànhe wuubii na. Kile jwumpe
ndògoŋi mpyi a táan pir'á sèe sèl'e. Jwumpe Poli ná Silasi mpyi maha yu ke, pi mpyi maha
puru kàanmucaa canŋa maha canŋa, si ɲcè kampyi pu ná Kile Jwumpe Semɛŋi wumpe na
ɲyɛ niŋkin. 12 Lir'à pyi ke, ka Yahutuubii niŋyahamii si dá Yesu na. Girɛkiibii shwəhəl'e, ka
cyeebii mɛgɛfeebii niŋyahamii ná nàmbaabii niŋyahamii mú si dá Yesu na. 13 Ŋka Tesaloniki
kànhe Yahutuubii pìl'à lógo na Poli ná Silasi wá na Kile jwumpe yu Bere kànhe e ke, ka pire
si ŋkàr'a sà Bere kànhe shiinbii sòn a wà pi na. 14 Ŋyɛ ka cìnmpyiibii dánafeebii si ntíl'a Poli pyi
u à kàre suumpe lwəhe ɲwəge na, maa sà bakwɔɔge kà lwó, ka Silasi ná Timəti si ntɛ̀ɛn wani
Bere kànhe e. 15 Mpii pi mpyi a kàr'a sà Poli tùugo ke, pir'à kàr'a sà u yaha fo Atɛni kànhe e.
Pi ninurubii na, ka Poli si yi jwo pi á na pi sà yi jwo Silasi ná Timəti á, na pi a fyâa, pi a sì uru
ɲwəh'i.

Poli à jwo ná Atɛni kànhe ɲcèfeebil'e

16 Mà Poli yaha u u Silasi ná Timəti sigili Atɛni kànhe e, u à li kàanmucya mà li ɲya na kành'à
ɲî yasunɲyi na, ka lire si sàa pɛn u e. 17 Ŋyɛ Yahutuubii ná supyishiŋi sanŋi u mpyi na fyáge
Kile na ke, u mpyi maha sì na yu ná pire e Kile Jwumpe kàlambage e. Canŋa maha canŋa,
u mpyi maha sì sùpyire tabinniyi i, u aha sà mpiimu ta wani ke, u mpyi maha jwo ná pire
e. 18 Ka Epikuri toŋkuni shiinbii pìi ná Sitoyiki toŋkuni shiinbii pìi si mpa na yu ná Poli i*.
Pi pìl'à jwo: «Ŋaha jwuɲyahama ŋge nàŋi ɲyɛ na yu yɛ?» Ka pìi si jwo: «Yasunɲyi yi ɲyɛ yi
ɲyɛ naha wuu yyére mɛ, li naha kee yire kyaa u ɲyɛ na yu.» Pi à yire jwo ɲaha na yɛ Poli à
Jwumpe Nintanmpe jwo pi á Yesu ná kwuɲɛni kyaa na†.

19 Ka pi i Poli yyer'a kàre kànhe jwumpe tabinnige e, pi maha kuru cyage mɛgɛ pyi:
«Areyopazi». Pi à nɔ wani ná u e ke, maa jwo: «Ná kàlaŋi nivɔnŋi i mu à pa ke, wuu la ɲyɛ
ma a yà jwo wuu á uru kàmpanŋke na. 20 Ŋaha kurugo yɛ jwumpe mu ɲyɛ na yu ke, puru na
ɲyɛ jwumɔ nivɔnmɔ wuu á, lire kurugo, wuu la na ɲyɛ ma a pu yyaha yal'a jwo wuu á.»

21 Atɛni kànhe shiinbii puni ná nàmpwuunbii pi mpyi pi shwəhəl'e ke, pire mpyi maha pi
tèni fànha lwó kafɔnni kani ndògoŋi ná li bàraŋi na.

22 Mà Poli niɲjyereŋi yaha kànhe jwumpe tabinnige e, u à jwo: «Yii Atɛni kànhe shiinbii,
mii à li kàanmucya mà li ɲya na yii na Kile caa cyaŋkannigii shiŋi puni na. 23 Ŋaha kurugo yɛ
mà mii yaha ɲani na yii kànhe e, yaaga maha yaaga yii ɲyɛ na sunni ke, mii à yire puni ɲya.
Ali mii à sémɛre tà ɲya t'à sémɛ tasunŋke k'e, na "Kileŋi u ɲyɛ sùpya ɲyɛ a u cè mɛ." Uru Kileŋi
yii ɲyɛ na mpêre mà li ta yii ɲyɛ a u cè mɛ, uru kyaa mii ɲyɛ na yu yii á.

24 Uru u ɲyɛ Kile. Uru u à diɲyɛŋi ná u funŋɔ yaayi puni dá ke, uru u ɲyɛ nìɲyiŋi ná nìŋke
Kafooŋi. U ɲyɛ na ntèn sùpya bafanrage e mɛ. 25 Kile ɲyɛ a tîge na sùpya u báara pyi si ntaha
uru tègɛ mɛ, ɲaha na yɛ uru u maha shìŋi ná ŋəni ná yi sanɲyi puni kaan sùpyire pun'á. 26 U
à supyishiŋi puni pyi u à fworo shin niŋkin i, maa pi pyi pi à tɛ̀ɛn nìŋke cyeyi puni i, maa
tèrigii láha láha cyiye na, maa pi tatɛɛnyi tɛgigii láha láha cyiye na mà kan pi á. 27 U à lire pyi
bà pi puni si mpyi s'a uru Kile caa, bà wà maha yaaga caa na mâre mɛ, mà li ta u laage ɲyɛ
a tɔɔn wuu wà tufiige na mɛ. 28 Ŋaha kurugo yɛ uru u à wuu dá, maa shìŋi kan wuu á, maa
wuu pyi wuu u jìni na ɲyàha. Mpii pi maha myahigii cêe yii shwəhəl'e ke, yire pire pìl'à jwo
na "Wuu à fworo Kile e."

29 Ŋyɛ ná wuu s'à fworo Kile e, lire e ke sùpyaŋi cyɛg'à yaayi ɲjemu yaa na mpêre mu à jwo
sɛɛnŋi wuyi, lire ɲyɛ mɛ wyérɛfyinŋi wuyi, lire ɲyɛ mɛ kafaayi loŋgara wuyi ke, wuu ɲyɛ a
yaa wuu a sɔ̂nŋi na yire yaayi sùpyaŋ'à yaa ná u sònŋɔre e ke, na Kile na ɲyɛ yire fiige mɛ.
30 Mpii pi à pi tìiŋi pyi Kile ɲcèmbaaŋi i ke, Kile ɲyɛ a pire cû a tàanna ná lire e mɛ. Ŋka Kile
na yi yu numɛ sùpyire pun'á cyeyi puni i, na pi pi toroŋkanni kɛ̂ɛnŋɛ pi i mpa ur'á. 31 Ŋaha
kurugo yɛ Kile à canŋke kà tègɛ, ŋkemu i u sí n-pa diɲyɛŋi sùpyire puni sâra si ntàanna ná pi

---

* **17:18** Mà tàanna ná Epikuri toŋkuni shiinbil'e sùpyaŋi maha mpyi shì na ntàanŋi kanni mɛɛ na, na Kile kuro ɲyɛ nìŋke
e mɛ, na karigii puni na ɲyɛ ɲùŋɔ kurugo wogii. Sitoyiki toŋkuni shiinbii ɲyɛ a mpyi a ɲɛɛ sùpyire t'a ntàanŋi kanni caa mɛ.
Mà tàanna ná pire sònŋɔŋkanni i, nìŋke kataanmp'à cwɔɔnrɔ mà tàanna ná saliya e, lire e ke, sùpyir'à yaa pi piye waha pi i
uru saliyaŋi yaha ɲjire e. Pi mpyi a karii soro, pi la mpyi si fànha ta pi funŋɔ karigii puni ná cyereyampe na ná pi yákilibil'e.

† **17:18** «Kwuɲɛni»: Girɛkiibii shɛɛnre e, cyee mɛgɛ ki. Poli mpyi na Yesu ná kwuɲɛni kyaa yu ke, lire mpyi a pi pyi pi i
sɔ̂nŋi na yasunɲyi yà shuunni kyaa Poli ɲyɛ na yu. Yasunmpɛɛge ku ɲyɛ yesu ná yasunɲcwəge ku ɲyɛ kwuɲɛni ke, pi mpyi
na sɔ̂nŋi na yire kyaa Poli ɲyɛ na yu.

kapyiiŋkil'e ntùiŋi funŋke e ke. U yabiliŋi shincwɔnrɔŋi cye kurugo u sí lire pyi. U à u ɲè a yige kwùŋi i, lire cye kurugo u à li cyêe sùpyire na na uru Kile à u cwɔɔnrɔ.»
32 Ŋyɛ pi à kwùubii ɲèŋi jwumpe lógo Poli ɲwɔ na ke, ka pìi si wá na u fwɔ́hɔre, ka pìi si jwo: «Wuu sí n-pa pu sanmpe lógo canŋke kabɛrɛ.» 33 Ŋyɛ ka Poli si yîri pi taan mà kàre. 34 Lire ná li wuuni mú i, pìi mpyi a taha u fye e, maa dá Yesu na. Pire e, wà mɛge na mpyi Denisi. Kànhe jwumpe cwɔɔnrɔfooŋi wà u mpyi ure. Ceeŋi wà mú na mpyi, uru mɛge na mpyi Damarisi, mà bâra piibɛrii na.

18

Poli à kàre Kɔrɛnti kànhe e

1 Lire kàntugo Poli à yîri Atɛni kànhe e, mà kàre Kɔrɛnti kànhe e. 2 U à sà Yahutu nàŋi wà ta wani, uru mɛge na mpyi Akilasi. Pɔn kùluni shin u mpyi u wi. U nimpavɔnŋi u mpyi mà yîri Itali kìni i ná u cwoŋi Pirisili i, ɲaha na yɛ saannŋi Kolodi mpyi a jwo na Yahutuubii puni pi fworo Ɔrɔmu kànbwɔhe e. Ka Poli si bâra pi na. 3 Ná u ná pire sí mpyi na vàanɲyi bayi báaraŋi ninuŋi pyi, ka u u ntɛ̀ɛn pi yyére maa tère pyi ná pi e báaraŋi na. 4 Canŋɔɲyi puni i, u mpyi maha sì na yu ná Yahutuubii ná Girɛkiibil'e Kile Jwumpe kàlambage e, maa ɲcaa pyiŋkannigii puni na, si pi pyi pi dá Yesu na. 5 Mà lwɔ́ Silasi ná Timɔti à yîri Masedoni kùluni i mà shà ke, Poli saha ɲyɛ a labɛrɛ bâra Kile jwumpe ɲjwuŋi na mɛ*. U mpyi maha yi fíniŋi na yu Yahutuubil'á na Yesu u ɲyɛ Kile Niɲcwɔnrɔŋi. 6 Ŋka Yahutuubii ɲyɛ a ɲɛɛ Poli jwumpe na mɛ, maa u cyere. Lir'à pyi ke, ka u u u vàanntinŋke ɲâhara mà wà pi na†, maa yi jwo pi á: «Yii méɛ ká mpyi yii ɲyɛ a shwɔ nùmpanŋa yoge na mɛ, mii kuro saha ɲyɛ yire e mɛ. Mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ Yahutuu mɛ, numɛ mii sí raa wá pire yyére si sà Jwumpe Nintanmpe jwo pir'á.»
7 Ŋyɛ ka Poli si yîri wani mà kàre nàŋi wà pyɛngɛ, uru mɛge na ɲyɛ Titusi Zhutusi. Uru nàŋi mpyi na fyáge Kile na, u pyɛnge mpyi a tíiŋɛ Kile Jwumpe kàlambage na. 8 Ka Kile Jwumpe kàlambage ɲùŋufooŋi Kirisipusi ná u pyɛngɛ shiinbii puni si mpa dá Kafooŋi Yesu na. Kɔrɛnti kànhe shiinbii pi mpyi na núru Poli ɲwɔ na ke, ka pire niɲyahamii si mpa dániyaŋi pyi, maa batize.
9 Canŋka numpilage e, Kafooŋi à kani là cyêe Poli na maa jwo: «Ma hà raa fyáge mɛ, ta yu, ma hà vyâha mɛ, 10 mii na ɲyɛ ná mu i, wà mú sì n-jà nɔ mu na si kapii pyi mu na mɛ, mii wuubil'à ɲyaha naha ŋke kànhe e.»
11 Ŋyɛ ka Poli si ntɛ̀ɛn mà yyee niŋkin ná yiɲye baani pyi wani kuru kànhe e na sùpyire kâlali Kile jwumpe na.
12 Ŋyɛ mà Galiyɔn yaha Akayi kùluni ɲùŋufente na, canŋka Yahutuubii pìl'à jwo a ɲwɔ, maa ŋkàr'a sà Poli cû a kàre u yyére, u u sà u yíbe. 13 Pi à sà nɔ ná u e Galiyɔn yyére ke, maa jwo: «ŋge nàŋi wá na sùpyire yákilibii kêɛnŋi na pi a Kile pêre pyiŋkanni labɛrɛ na, ndemu l'à kàntugo wà wuu Saliyaŋi á ke.»
14 Ŋyɛ mà Poli yaha u u ŋko raa yu, ka Galiyɔn si jwumpe lwɔ́ maa jwo Yahutuubil'á: «Kampyi kapii, lire ɲyɛ mɛ kapyimbaala ŋge nàŋi mpyi a pyi, mii mpyi na sí ɲɛɛ yii Yahutuubii jwumpe lógo. 15 Ŋka ná li s'à pa nta na jwumpe pà ná mɛyi yà ná yii Saliyaŋi karigii cyìi nàkaana ti ɲyɛ ti ti, yii yabilimpii pi yi yyaha cwɔɔnrɔ. Mii la ɲyɛ sì yogo kwɔ̀n wà ná mpe e mɛ.» 16 Galiyɔn à puru jwo ke, maa pi pyi pi fworo yukyaala bage e. 17 Lir'à pyi ke, Kile Jwumpe kàlambage ɲùŋufooŋi mɛge ku ɲyɛ Sɔsitɛni ke, ka pi i uru cyán a cû, maa u yal'a jya yukyaala bage yyaha yyére, ka Galiyɔn si uye pyi mu à jwo u ɲyɛ na pi ɲaa mɛ.

Poli à núr'a kàre Antiyɔshi kànhe e

18 Cyire puni kàntugo, Poli à mɔ Kɔrɛnti kànhe e sahaŋki maa nta a kuni cya dánafeebil'á, ka u ná Pirisili ná Akilasi si jyè bakwɔɔge e mà kàre Siri kìni kàmpanŋke na. Lire mpyi a Poli ta u à ɲwɔfaaga fáa Kile á, lir'à pyi ke, ka u u u ɲùŋjoore kwɔ̀n Sanŋkere kànhe e maa nta a kàre. 19-21 Pi à sà nɔ Efese kànhe e ke, ka Poli si ŋkàre Kile Jwumpe kàlambage e, maa sà jwo ná Yahutuubil'e. Ka pire si u ɲáare na u tɛ̀ɛn wani pire yyére u tère pyi, ŋka Poli ɲyɛ a ɲɛɛ mɛ, maa kuni cya pi á, maa jwo na l'aha ntáan Kile e, na uru na sí núru n-pa pi yyére. Lire kàntugo maa yîri u shɛ̀rɛfeebii Pirisili ná Akilasi taan maa ŋkàr'a sà jyè bakwɔɔge e mà kàre. 22 Pi à sà nɔ Sezare kànhe e ke, ka Poli si fwor'a kàre Zheruzalɛmu kànhe e mà sà dánafeebii kuruŋke shéére, maa yîri wani mà kàre Antiyɔshi kànhe e. 23 U à tère pyi wani maa nta a kàre Galati kùluni i, maa yîri wani mà kàre Firijyi wuuni i. Lire ɲani tooy'e, u à màban le cyelempyiibii puni i, bà pi si mpyi s'a sì yyaha na Kile kuni i mɛ.

Apolosi à kàr'a sà a Kile jwumpe yu Efese ná Kɔrɛnti kànyi na

---

* **18:5** Filipi kànhe dánafeebil'à wyére kan Silasi ná Timɔti á pi tùugo Poli á. Lire mpyi a Poli pyi u à yyeɲiŋɛ ta u Kile báaraŋi i, ka lire si u pyi u saha ɲyɛ a uye yaha wyérɛ cya báara na mɛ. Yii 2 Kɔrɛnti Shiinbii 11.9 ná Filipi Shiinbii 4.14-15 ná Kapyiiŋkii 17.15 wíi. † **18:6** Yii Marika 6.11 ná Luka 9.5 wíi.

24 Lire tèni i, Yahutuŋi wà na mpyi a yîri Alɛzandire kànhe e mà pa Efese kànhe e, uru mɛge
mpyi Apolosi, u mpyi a jwumpe cè, maa Kile Jwumpe Semɛŋi cè sèe sèl'e. 25 Pi mpyi a u kâla
Kafooŋi Yesu kuni ɲaaraŋkanni na, ŋka nde li ɲyɛ batizeliŋi kani ke, u taceŋke mpyi a láha
Yuhana Batizelipyiŋi u kàlaŋi na. Lire ná li wuuni mú i, u mpyi maha Yesu kani fíniŋi na
yu ná u zòmbilini puni i sùpyir'á. 26 U mpyi maha yu sùpyire yyaha yyére fyagara baa Kile
Jwumpe kàlambage e. Pirisili ná Akilasi à u jwumpe lógo ke, maa u yyer'a kàre, maa Kile
kuni yal'a cyêe u na.
27 Akayi kùluni zhèŋi lage mpyi a pa mpyi Apolosi na, ka cìnmpyiibii dánafeebii si màban
le u e, maa lɛtɛrɛ sém'a kan Akayi kùluni cyelempyiibil'á, maa yi jwo pi á na u aha nɔ wani
pi yyére, pi i u cùmu lemɛ ɲwɔ. U à pa shà ke, ka Kile si ɲwɔ u na, ka u kàlaŋi niŋkanŋi si
fànha kan dánafeebil'á, maa pi pyi pi i sì yyaha na Kile kuni i. 28 U mpyi maha Yahutuubii
tawurugoyi cyêre pi na sùpyire shwɔhɔl'e. Wà mpyi na sì n-jà u kyáala mɛ. U mpyi maha Kile
Jwumpe Semɛŋi yyahe fíniŋi na yu pi á na Yesu u ɲyɛ Kile Niɲcwɔnrɔŋi.

19

Poli na Kile jwumpe yu Efese kànhe e

1 Mà Apolosi yaha Kɔrɛnti kànhe e, Poli à Azi ɲaɲyi jyiile mà kàre Efese kànhe e, mà sà
cyelempyiibii pìi ta wani, 2 maa pi pyi: «Tèni i yii à dá Yesu na ke, yii à Kile Munaani ta la?»
Ka pi i u pyi: «Wuu bá sàha ŋkwɔ a Kile Munaani kyaa lógo mà ɲya mɛ.» 3 Ka u u núr'a pi pyi:
«Lire sanni i ke, batizeliŋi shiŋi ŋgire pi à pyi yii na yɛ?» Ka pi i u pyi: «Yuhana Batizelipyiŋi
mpyi na ŋgemu pyi ke.» 4 Ka u u jwo: «Mpii pi mpyi maha pi toroŋkanni kɛ̂ɛnŋɛ ke, pire
Yuhana mpyi maha batizeli lwɔhe e. Ŋka u mpyi maha yi yu sùpyir'á na ŋgemu u sí n-pa uru
kàntugo ke, na pi dá uru na, uru u ɲyɛ Yesu.» 5 Nyɛ pi à yire lógo ke, maa nta a batize Kafooŋi
Yesu mɛge na. 6 Ka Poli si u cyeyi taha pi ɲùŋyi na, maa Kile ɲáare pi na, ka Kile Munaani
si ntîge pi ɲuŋ'i, ka pi i wá na yu shɛɛnre tabɛr'e, maa Kile tùnnture yu. 7 Tire sùpyire mpyi a
shiin kɛ ná shuunni kwɔ̀.
8 Mà Poli yaha kuru kànhe e, u mpyi maha sì na Kile Saanre kani fíniŋi na yu sùpyir'á
fyagara baa Kile Jwumpe kàlambage e. U mpyi maha pyiŋkannigii puni pyi bà u lógofeebii si
mpyi si ɲɛɛ puru jwumpe na mɛ. U à lire pyi fo mà sà nɔ yiŋyɛ taanre na. 9 Ŋka shiŋŋyahara
mpyi a pi niŋgyigigii waha, maa ɲcyé si ndá Poli jwumpe na, maa Kafooŋi kuni fwɔ́hɔre
sùpyire ɲyii na. Nyɛ ka Poli si cyelempyiibii yyer'a yîri pi taan, maa ŋkàre ná pi e Tiranusi
kàlambage e, maa sà a pi kâlali wani canŋa maha canŋa. 10 Poli à lire pyi mà nɔ yyee shuunni
na. Lir'à pyi ke, Yahutuubii ná supyishi maha shi u mpyi Azi kùluni i ke, pire pun'à Kafooŋi
jwumpe lógo.

Yahutuubii pi mpyi na jínabii kɔ̀re na yige pifeebil'e ke, pire kani

11 Kakyanhala karigii cyi à sìi sùpya sàha sàa cyi ɲya mɛ, Kile mpyi maha cyire pyi Poli cye
kurugo. 12 Vàanŋyi, lire ɲyɛ mɛ sìcuyi yi mpyi a bwɔ̀n Poli na ke, pi mpyi maha yire lwúu
maha sì na ntare yampii ná jínacyaanbii na. Lire mpyi maha yampii pyi pi i ɲcùuŋi, maa
jínacyaanbii jínabii pyi pi i fwore pi e.
13 Yahutuubii pìi na mpyi wani, pire mpyi maha ɲaare na mâre, marii jínabii kɔ̀re na yige
pifeebil'e. Ka pire la si mpyi s'a jínabii kɔ̀re s'a yige pifeebil'e ná Kafooŋi Yesu mɛge e mú.
Pi aha jínacyanŋi wà ɲya, pi mpyi maha jwo: «Yesuŋi kyaa Poli maha yu ke, uru mɛge na,
yii fworo!» 14 Yahutuubii sáragawwuubii ɲùŋufembwɔhe kà mɛge na mpyi Sikɛva. Uru pyìibii
nàmbaa baashuunni mú mpyi maha uru ŋge báaraŋi pyi. 15 Nyɛ canŋka, pi à puru jwumpe
jwo ná jínacyanŋi w'e, ka jínaŋi si jwo: «Mii à Yesu cè, Poli ɲyɛ sùpyaŋi ŋgemu ke, mii à uru cè
mú, ŋka yii de? Mpire pi ɲyɛ yii yɛ?»
16 Nàŋi i jínabii ɲyɛ ke, ka uru si ɲcwo pi na, maa pi kyérege sèe sèl'e fo mà pi bânnaga, ka
pi cípyire wuubii si fê a fworo u bage e.
17 Yahutuu yo, supyishiŋi sanŋi yo, shin maha shin u mpyi Efese kànhe e ke, pire pun'à
nde kani lógo maa fyá. Ka Kafooŋi Yesu mɛge sí n-pêe.
18 Mpii pi mpyi a dá Yesu na ke, pire niɲyahamii mpyi na ma na yyéreli sùpyire yyaha na,
maa pi kapegigii nimpyiiŋkii yu. 19 Mpii pi mpyi na sìŋkanmpe pyi ke, pire niɲyahamil'à pa
ná pi sìŋkanmpe sémɛbil'e, ka pi i mpa pi bínni piye ɲuŋ'i, maa pi súugo sùpyire ɲyii na, maa
pire sémɛbii lwɔɔre wà tiye na, ka pi lwɔɔre sí mpa bê wyérɛfyinŋi kampwɔhii beeshuunni
ná kɛ (50.000) na.
20 Lire pyiŋkanni na, Kafooŋi jwumpe mpyi na ɲcaali cyeyi yyaha kurugo fwɔfwɔ maa
fànha taa.

Nyàhaŋguruguŋi u à pyi Efese kànhe e ke

21 Cyire karigii toroŋkwooni kàntugo, mà Kile Munaani yaha l'à Poli yyaha cû, u à li lwɔ́
uye funŋ'i si ntòro Masedoni ná Akayi kùligil'e si raa wá Zheruzalɛmu kànhe e. U mpyi
maha yi yu na uru ká nɔ wani, na ur'à yaa u sà fworo Ɔrɔmu kànbwɔhe e mú. 22 Nyɛ ka

u u u ɲaaraɲɛɛbii pìi shuunni yaha pi à kàre Masedoni i, pire pi mpyi Timɔti ná Erasiti. Ka u yabiliŋi si ntɛ̀ɛn mà tère pyi sahaŋki Azi kùluni i.

23 Kafooŋi Yesu kuni kani mpyi a ɲyàhaŋgurugo nimbwo yîrige lire tèni i. 24 Sɛɛnbuŋi wà na mpyi wani, uru mɛge na mpyi Demɛtirusi, wyéɾɛfyiŋɲi u mpyi na bùu. Yasunŋke mɛge pi maha mpyi Aritɛmisi* ke, uru nàŋi mpyi maha kuru yasunŋke bage shiŋi yaa ná wyéɾɛfyiŋɲi i na mpéɾɛli. U ná u báarapyiibii mpyi maha wyéɾɛɲyahaga taa uru báaraŋi i. 25 Ŋyɛ canŋka, ka uru nàŋi si u báarapyiibii ná sɛɛnbuubii puni yyer'a bínni maa jwo: «Mii cìnmpyiibii, yii à li cè na ŋge báaraŋi i wuu ɲyɛ na wuu ɲwɔlyiŋi taa. 26 Ŋka nde ŋge Poliŋi ɲyɛ na mpyi ke, yii na li núru maa li ɲaa. U à jwo na sùpyire maha kacyanhigii ɲcyiimu yaa ná pi cyeyi i ke, na cyire ɲyɛ yafyin mɛ. Nde kani ɲyɛ Efese kànhe kanni ɲùŋɔ kyaa mà dɛ, li na ŋko si mpyi Azi kùluni puni ɲùŋɔ kyaa. U s'à shinɲyahara ɲùmbogii kɛ̂ɛnŋɛ ná puru jwumpe e mà kwɔ̀. 27 Ná wuu ɲyɛ a wuye waha mɛ, wuu là nta kuni sí n-tò, mà bâra lire na, wuu yasunɲcwɔge mɛge ku ɲyɛ Aritɛmisi ke, kuru yasunŋke bage saha sì n-pa n-pyi laage e mɛ. Kuru yasunŋke Azi kùluni shiinbii ná kìni shiinbii puni ɲyɛ na sunni ke, pèenɛ saha sì n-pa n-taha ku na mɛ.»

28 U à puru jwo ke, mpii pi mpyi wani ke, ka pire lùyiri wuubii si wá na yasunŋke báami maa ŋko fànha na: «Wuu Efese kànhe shiinbii yasunɲcwɔge Aritɛmisi fiige ɲyɛ mɛ!»

29 Ŋyɛ ka pi i kànhe puni ɲyàha a wùrugo ná puru tùnmpe e. Lire mpyi a Poli ɲaaraɲɛɛbii pìi shuunni, Gayusi ná Asitariki ta wani. Masedoni kùluni shiin pi mpyi pire, ka sùpyire si ntíl'a pire cyán a cû mà kàre tafage e. 30 Poli yabiliŋi la mpyi si ŋkàre sùpyire tabinnige e, ŋka cyelempyiibii ɲyɛ a ɲɛɛ mɛ. 31 Azi kùluni fànhafembwoyi yà mú na mpyi wani, yire na mpyi Poli cevee, ka pire si tùnnturo tun u á, na u àha zhà sùpyire tabinnige e mɛ.

32 Lire tèni mpyi a jwumpe ta p'a ɲyaha sùpyire shwɔhɔl'e, wà ná wà wumɔ ɲyɛ a mpyi niŋkin mɛ. Nde na pi mpyi a bínni ke, shinɲyahara na mpyi wani, pi ɲyɛ a mpyi a lire cè mɛ.

33 Yahutuŋi wà na mpyi wani, uru mɛge na mpyi Alɛzandiri. Ka pi i uru ŋɔɔŋ'a kàr'a sà yyéeŋɛ sùpyire yyaha yyére. Ka u u cyɛge tèg'a sùpyire pyi na ti fyâha. U la mpyi si u Yahutuɲɛɛbii tùbile kɔ̀rɔ sùpyire shwɔhɔl'e. 34 Ŋka sùpyir'à pa ɲcè na Yahutu u ɲyɛ u wi ke, ka pi puni si bínn'a jwo fànha na: «Wuu Efese kànha shiinbii yasunɲcwɔge Aritɛmisi fiige ɲyɛ mɛ!» Maa ŋkwôro lire na fo na ŋko si nɔ lɛrii shuunni fiige na.

35 Sémɛsemɛŋi u mpyi kànhe e ke, uru u à pa jà a sùpyire pyi t'à fyâha, maa jwo: «Efese kànhe shiinbii, sùpyire pun'à li cè na yasunɲcwɔge Aritɛmisi k'à yîri niŋyiŋi na mà cwo ke, na Efese kànhe ku ɲyɛ kuru ná ku bage kàanmucyafooŋi. 36 Sùpya sì n-jà yire kyáala mɛ. Lire e ke yii yii funɲyi ɲíŋɛ, yii àha raa karigii pyi ɲùŋɔ kurugo mɛ. 37 Yii à mpii nàmpii cû mà pa naha, mà li ta pi ɲyɛ a yafyin yû yasunŋke bage e mɛ, pi mú ɲyɛ a jwumpimɛ jwo mà yyaha tíi ná wuu yasunŋke e mɛ. 38 Demɛtirusi ná u báarapyiŋɛɛbii la ká mpyi si sùpyaŋi wà cêɛgɛ kani là na, pi a sì yukyaala bage e yukyaabii yyére ná lire kani i. 39 Kampyi pabɛrɛ sí na wá yii á, wuu mpìnniŋi canŋke, wuu sí puru cwɔɔnrɔ. 40 Lire baare e nde li nde wuu à pyi amɛ niŋjaa ke, wuu sí n-jà ɲcɛ̀ɛgɛ ta l'e, ɲaha na yɛ pi aha wuu yíbe, wuu sì n-jà ɲùŋɔ ta sùpyire kabinnini na mɛ.» 41 U à puru jwo a kwɔ̀ ke, maa sùpyire cye yaha.

20

Nde Poli à pyi Masedoni ná Gɛrɛsi kùligil'e ke

1 Ŋyɛ màhaŋ'à pa fyâha ke, ka Poli si cyelempyiibii yyer'a bínni maa pi yɛrɛ, lire kàntugo maa kuni cya pi á maa ŋkàre Masedoni kùluni i. 2 U à yɛrɛyɛ niɲyahaya kan lire kùluni dánafeebil'á maa nta a jyiil'a kàre Girɛsi kùluni i. 3 U à yiɲyɛ taanre pyi wani. Tèni i u à uye bégele si jyè bakwɔɔge e raa ŋkɛ̀ɛge Siri kìni i ke, ka u u lógo na Yahutuubii pìi na wá a vùnŋɔ pwɔ u mɛɛ na. Ŋyɛ lir'à pyi ke, ka u u li lwɔ́ uye funŋ'i si núru ntòro Masedoni i s'a wá. 4 Mpii pi mpyi a u tùugo ke, pire pi mpyi Bere kànhe shinŋi Pirusi jyaŋi Sopatɛri ná Asitariki ná Sekundusi, pire shiin shuunniŋi mpyi a yîri Tesaloniki kànhe e, mà bâra Gayusi na, uru mpyi a yîri Dɛribe kànhe e, ná Timɔti, ná Tisike ná Torofimu, pire shiin shuunniŋi mpyi a yîri Azi kùluni i. 5 Ka pire si ŋkàre wuu yyaha na maa sà wuu sige Torasi kànhe e. 6 Bwúuruŋi niɲjirigembaaŋi kataanni toroŋkwooni kàntugo, ka wuu u bakwɔɔge kà lwɔ́ Filipi kànhe e, maa canmpyaa kaŋkuro ɲara pyi maa nta a nɔ Torasi kànhe e, maa ntɛ̀ɛn wani mà cibilaaga pyi.

Poli à bu ɲè Torasi kànhe e

7 Cibilaage canɲcyiige* ka wuu u wwɔ maa Kafooŋi ɲjyìŋi lyî siɲcyan. Poli la mpyi s'a ŋkɛ̀ɛge kuru canŋa nùmpanŋa na. Ŋyɛ ka u u Kile Jwumpe jwo ná dánafeebil'e fo mà sà ɲìŋke

* **19:24** Shinɲyahara mpyi na sônŋi na kuru yasunŋke na ɲyɛ ceewe ŋgemu u maha pyìibii kaan sùpyir'á, maa sùmaŋi pyi u u ɲwɔge ke. Efɛsi kànhe e kuru yasunŋke tabwɔhe mpyi. * **20:7** Yahutibil'á cibilaage canɲcyiige ku ɲyɛ káriŋi.

ɲî. 8 Wuu mpyi a bínni batɔɔnge nìɲyibabilini l'e, bɛ̀ɛnmɛ yaaya niɲyahaya mpyi a mîni mîn'a yaha lire babilini yyaha kurugo. 9 Nàɲjiiŋi wà na mpyi ná wuu e, uru mɛge na mpyi Etikusi, uru mpyi a tɛ̀ɛn finɛtiriŋi ɲwɔge na. Poli à mɔ jwumpe na ke, ka uru si mpa ŋɔ́n'a funŋɔ wwɔ̀ uye na. Pur'e u à kwôro mà bwɔ̀n a pôl'a yîri batɔɔnge nìɲyibabilini tanrewuuni i mà pa ɲcwo. Pi à ta pi sà u yîrige ke, mà u ta u à kwû. 10 Ka Poli si ntîg'a kàre maa sà lyêele u ɲuŋ'i, maa u cû u cyeyi na maa jwo: «Yii àha raa fyáge mɛ, u na ɲyɛ ɲyii na!»

11 Lire kàntugo ka Poli si núr'a dùgo maa sà bwúuruŋi lwɔ́ maa u kwɔ̀n kwɔ̀n a táa pi à lyî, maa ŋkwɔ̀ maa jwumpe sogo mà sà nɔ fo cannŋaɲyiini tèefworoni na, maa nta a kàre. 12 Ŋyɛ ka pi i nàɲjiiŋi tùug'a kàre pyɛnge e, u mpyi ɲyii na, ka lire si màban lèŋɛ dánafeebil'e.

Poli na Efese kànhe dánafeebii kacwɔnribii yɛrɛge

13 Lire kàntugo ka wuu u bakwɔɔge lwɔ́ a kàre Azosi kànhe e. Poli mpyi a jwo na uru sí raa ɲaare s'a wá tɔɔre na kuru kànhe na. Wani u mpyi na sí sà bâra wuu na bakwɔɔge e. 14 U à sà wuu ta Azosi kànhe e ke, maa bâra wuu na, ka wuu u bakwɔɔge lwɔ́ mà kàre Mitilɛni kànhe e, 15 maa yîri wani mà kàr'a sà nɔ kuru cannŋa nùmpanŋa na Kiyɔsi kìni sìcampe na. Kuru cannŋa nùmpanŋa, maa nɔ Samɔsi kìni i. Kuru cannŋa nùmpanŋa, maa nɔ Milɛti kànhe e. 16 Yii li cè na Poli la mpyi si ntòro Efese kànhe taan yyérembaa. U la ɲyɛ a mpyi si mɔ Azi kùluni i mɛ. U funŋke mpyi a wyèrɛ, ɲaha na yɛ u la mpyi, ná labɛrɛ ɲyɛ a pyi mɛ, si Pantekɔtiŋi kataanni ɲùŋɔ bê Zheruzalɛmu kànhe e.

17 Lire e ka u u ntɛ̀ɛn Milɛti kànhe e maa tùnnturo tùugo Efese kànhe dánafeebii kuruŋke kacwɔnribil'á, na pi pa.

18 Pi à pa ke, ka u u pi pyi: «Mà lwɔ́ mii à pa naha Azi kùluni i ke, fo mà pa nɔ niɲjaa na, yii à mii toroŋkanni cè yiye shwɔhɔl'e. 19 Mii à naye tîrige pyiŋkannigii puni na, maa báaraŋi pyi Kafooŋi á, maa ŋkyaala fo mà ɲyilwɔhe wu, ɲaha na yɛ Yahutuubil'à vùnɲyi pwɔ tooyo niɲyahay'e mii na, maa yyefugo niɲyahaga nɔ mii na. 20 Lire ná li wuuni mú i, yaaga maha yaag'e yii tɔ̀ɔn ɲyɛ ke, mii ɲyɛ a kuru kà ŋwɔhɔ yii na mɛ. Sùpyire shwɔhɔl'e yo, yii pyɛnyi i yo, mii à yii kâla yire na.

21 Yahutuubii bâra supyishiŋi sanŋi na, mii à yi jwo a waha pi á na pi pi toroŋkanni kɛ̂ɛnŋɛ, pi i piye kan Kile á, pi i dá wuu Kafooŋi Yesu na. 22 Ŋyɛ numɛ, mii niŋkareŋi u ŋge Zheruzalɛmu i, nde li sí n-sà mii ta wani ke, mii ɲyɛ a lire cè mɛ. Ŋka Kile Munaani fànhe ku ɲyɛ mii na. 23 Nde mii à cè ke, lire li ɲyɛ: kànha maha kànha na mii na ntùuli ke, Kile Munaani maha li cyêe mii na na kàsujyiini ná yyefuge ku ɲyɛ mii yyaha na wani. 24 Ŋka mii múnaani kani ɲyɛ a mii funŋɔ pɛn mɛ. Nde l'à mii funŋɔ pɛn ke, lire li ɲyɛ: Kafooŋi Yesu à báaraŋi ŋgemu le mii cye e ke, mii u jà a uru pyi a ɲwɔ si nɔ u tɛgɛni na. Uru u ɲyɛ, Kile à ɲwɔ wuu na maa kani ndemu pyi ke, mà lire jwumpe jwo sùpyir'á.

25 Ŋyɛ yii mpiimu yyére mii à tòro maa Kile Saanre jwumpe jwo ke, mà lwɔ́ numɛ na, yii saha sì mii ɲya mɛ. 26 Lire kurugo mii sí yi jwo yii á niɲjaa, yii ŋgemu ká kani là para ke, urufoo ɲùŋɔ tuguro ti ɲyɛ tire, ti saha ɲyɛ mii woro mɛ. 27 Ŋaha kurugo yɛ yii zhwoŋi kàmpanŋke na, kyaa maha kyaa li ɲyɛ Kile ɲyii wuuni ke, mii ɲyɛ a lire là ŋwɔhɔ yii na mɛ. 28 Lire e ke yii a yiye kàanmucaa, Kile Munaani à yii tìŋɛ yatoŋkuruŋke ŋkemu ɲùŋɔ na ke, yii raa kuru kàanmucaa. Kile Jyaŋi à u sìshange wu, ka Kile si dánafeebii mpiimu cya mà wà piye na ke, yii yaha pire na, yii raa pi ɲwɔ caa. 29 Mii à li cè, mii kareŋkwooni kàntugo, bà sigepwuunbii maha jyè mpàkuruŋke shwɔhɔl'e maa ku bwɔ̀n a caala mɛ, amuni sùpyire tà sí n-pa jyè yii shwɔhɔl'e si yii wurugo. 30 Ali yii shwɔhɔl'e, pìi sí n-pa raa fini si cyelempyiibii pìi fáanŋa si ŋgurugo pi i ntaha pire fye e. 31 Lire e ke yii yákili yaha yiye na, yii funɲyi cwo li na na mii à yyee taanre pyi na yii puni yɛrɛge pìlaga bâra canŋa na, fo tooyi y'e mii mpyi maha ɲyilwɔhe wuuni yii kurugo.

32 Ŋyɛ numɛ, mii sí yii le Kile cye e. Jwumpe p'à li cyêe na Kile à ɲwɔ wuu na ke, puru pu sí n-jà fànha kan yii á si yii pyi yii a sì yyaha na Kile kuni i, yaayi ɲwɔmɛɛni Kile à lwɔ́ ke, si yire kan yii á mà bâra u wuubii puni na. 33 Mii ɲyɛ a ɲyii yige sùpya wyérɛ, lire ɲyɛ mɛ sɛɛn, lire ɲyɛ mɛ u vàanya kurugo mɛ. 34 Yii yabilimpil'à li cè na mii à báaraŋi pyi ná na cyeyi i, bà mii si mpyi si jà ɲjyére ná naye e, mà bâra na shèrɛfeebii na mɛ. 35 Mii à li cyêe yii na pyiŋkannigii puni na, na amuni wuu à yaa wuu a báaraŋi pyi, wuu raa fòŋɔfeebii tère, mà bâra lire na, wuu u funŋɔ cwo Kafooŋi Yesu jwumpe na. U à jwo na "Jwóŋi na ntaa ŋkanŋi i mà tòro ntaŋi taan."»

36 Poli à puru jwumpe jwo a kwɔ̀ ke, maa niŋkure sín maa Kile ɲáare ná pi e. 37 Lire kàntugo ka dánafeebii puni mɛsuwuubii si wá na Poli pûruli na ɲcwôre maa pi fwùŋi nizanŋi kaan u á. 38 Pi yyetanha wuubii pi mpyi, ɲaha na yɛ u mpyi a jwo na pi saha sì uru ɲya mɛ, ka pi i ŋkàr'a sà u tùug'a yaha bakwɔɔge talwɔge e.

21

Poli à núr'a kàre Zheruzalɛmu kànhe e

1 Wuu à pishɛɛreŋi kan a kwɔ̀ ke, maa jyè bakwɔɔge e, maa ntíl'a kàre Kɔsi kìni i. Kuru
cannja nùmpanŋa, maa ŋkàre Ɔrɔdi i, maa yîri wani mà kàre Patara kànhe e. 2 Wuu à sà
bakwɔɔge kà ta wani ku u ŋko raa ŋkɛ̀ɛge Fenisi kùluni i, ka wuu u jyè kur'e mà kàre. 3 Wuu
à kàr'a sà byanhara Sipiri kìni na fo na li ɲaa ke, ka wuu u li kwɔ̀n a yaha wuu kàmɛnɛ cyɛge
na, maa ŋkàre Siri kìni i. Wuu à sà nɔ Tiri kànhe na ke, maa yyére wani, ɲaha na yɛ yaayi yi
mpyi bakwɔɔge e ke, wani kuru kànhe na yire mpyi na sí n-tîrige. 4 Ka wuu u jyè kànhe e mà
sà cyelempyiibii pìi ta wani, maa ntɛ̀nn'a canmpyaa baashuunni pyi ná pi e. Kani li mpyi
na sí n-pa Poli ta Zheruzalɛmu kànhe e ke, ka Kile Munaani si lire cyêe pi na. Lir'à pyi ke, ka
pi i yi jwo Poli á na u àha ŋkàre Zheruzalɛmu i mɛ.
5 Cyire canmpyaagii baashuunniŋ'à tòro ke, ka wuu u kuni cya. Ka cyelempyiibii puni
si fworo ná pi cyeebii ná pi pyìibil'e, maa wuu tùug'a fworo kànhe e. Wuu à sà nɔ suumpe
lwɔhe ɲwɔge na ke, ka wuu puni si niŋkure sín lwɔhe ɲwɔge na, maa Kile ɲáare. 6 Wuu à
pishɛɛreŋi kan wuy'á mà kwɔ̀ ke, ka wuu u bakwɔɔge lwó na ŋkɛ̀ɛge. Dánafeebii pi ke, ka
pire si núr'a kàre kànhe e.
7 Ɲyɛ ɲani wuu à pyi suumpe lwɔhe ɲuŋ'i mà yîri Tiri kànhe e ke, Pitolemayisi kànhe e wuu
à lire ɲùŋke kuu. Ka wuu u fworo bakwɔɔge e mà kàre kànhe e mà sà dánafeebii shɛ́ɛre, maa
canmbile niŋkin pyi ná pi e. 8 Kuru cannja nùmpanŋa, ka wuu u ŋkàre Sezare kànhe e, maa
sà sunmbage lèŋɛ Filipi yyére. Jwumpe Nintanmpe jwufooŋi wà u mpyi u wi. Nàmbaabii
baashuunniŋi pi mpyi a cwɔɔnrɔ pi a Yesu tùnntunmpii tègɛ Zheruzalɛmu kànhe e ke, pire
wà u mpyi u wi mú. 9 Pùcepyilyeye sicyɛɛre na mpyi u á, yire mpyi maha Kile tùnnture yu
sùpyir'á.
10 Wuu à canmpyaa niɲyahagii pyi Filipi pyɛnge e. Mà wuu yaha wani, ka Agabusi si
yîri Zhude kùluni i mà pa. Kile tùnntunŋɔ u mpyi u wi. 11 U à pa wuu ta wani ke, maa Poli
seepwɔge lwó, maa ku tɛ̀g'a u yabiliŋi tooyi ná u cyeyi pwɔ maa jwo: «Kile Munaani à jwo
na ŋgemu u ɲyɛ ná ŋke seepwɔge e ke, Yahutuubii ɲùŋufeebii sí n-pa urufoo cû Zheruzalɛmu
kànhe e, si urufoo pwɔ amɛ si nde supyishiŋi sanŋi cye e.» 12 Wuu à puru jwumpe lógo ke,
ka wuu ná kuru cyage dánafeebii puni si wá na Poli ɲáare na u àha ŋkàre Zheruzalɛmu i mɛ.
13 Ka Poli si jwo: «Ɲaha na yii ɲyɛ na mɛɛ súu amɛ yɛ? Yii àha na yákiliŋi wùrugo mà dɛ! Mii à
ɲɛɛ na mpwɔŋi i fo mà sà nɔ na mbòŋi na Zheruzalɛmu i Kafooŋi Yesu mɛge kurugo.» 14 Wuu
à pa li ɲya na wuu sì n-jà u zhèŋi fyìinnɛ Zheruzalɛmu kànhe e mɛ, ka wuu u u yaha wani,
maa jwo: «Kafooŋi ɲyii wuuni li pyi.»
15 Canmpyal'à tòro ke, ka wuu u wuye bégele, maa yîri Sezare kànhe e mà kàre
Zheruzalɛmu i. 16 Sezare kànhe cyelempyiibii pìi mpyi a kàre ná wuu e. Pire pi à wuu yyaha
cû a kàre, ka wuu u sà wuu sunmbage lèŋɛ Sipiri kìni shinŋi wà yyére, uru nàŋi mɛge mpyi
Minasɔn. Cyelempyaŋi wà u mpyi u wi fo tèemɔni i.

Karigii cyi à pyi supyishiŋi sanŋi shwɔhɔl'e ke, Poli à cyire yyaha jwo Zheruzalɛmu dánafeebil'á

17 Wuu à sà nɔ Zheruzalɛmu kànhe e ke, ka dánafeebii si wuu ɲùŋɔ bɛ̂ ná funntange e.
18 Kuru cannja nùmpanŋa, Poli à kàre ná wuu e Yakuba yyére. Dánafeebii kuruŋke kacwɔnribii
puni mpyi a piye bínni wani mú. 19 Fwùŋi pyiŋkwooni kàntugo, Poli à jwumpe lwó, karigii Kile
à pyi mà u yaha supyishiŋi sanŋi shwɔhɔl'e ke, maa cyire puni yyaha jwo pi á niŋkin niŋkin.
20 Pi à puru lógo ke, maa Kile kêe. Lire kàntugo maa jwo Poli á: «Wuu cìnmpworonaŋi, mu
ɲyɛ a ɲya mà? Yahutuu kampwɔhii niɲyahamil'à dá Yesu na naha, ŋka ali numɛ, pi à piye
pwɔ Kile tùnntunŋiMusaSaliyaŋi kurigii ɲaaraŋi na. 21 Ɲyɛ pìl'à pa yi jwo pi á na mu à jwo na
Yahutuubii pi à tɛ̀ɛn supyishiŋi sanŋi shwɔhɔl'e ke, na pire kà núru raa Musa Saliyaŋi kurigii
ɲaare mɛ, na pi àha raa pi pyìibii kwùun sahaŋki mɛ, na pi àha núru raa làdaabii karigii pyi
mɛ. 22 Lire e ke ɲaha wuu à yaa wuu pyi bɛ? Ɲaha kurugo yɛ pi sí mu mpaŋi cè. 23 Ɲyɛ wuu
sí ɲjemu jwo mu á ke, yire mu à yaa mu u pyi. Nàmbaa sicyɛɛre na ɲyɛ naha wuu shwɔhɔl'e,
pire mpyi a ɲwɔ fáa Kile á. 24 Jyè ná pi e Kileɲaarebage e, maa maye fíniŋɛ ná pi e, maa
pi fíniŋɛfiniŋɛ yaare lwɔɔre wwû, pi i pi ɲùɲyi kûlu*. Lire ká mpyi, Yahutuubii sí n-cè na
jwumɔ maha jwumɔ sùpyire ɲyɛ na yu na ntare mu na ke, na puru pà ɲyɛ sèe mɛ, ŋka na mu
yabiliŋi na Musa Saliyaŋi kurigii ɲaare.
25 Ɲyɛ mpii pi à dá Yesu na supyishiŋi sanŋi i ke, ɲje wuu à jwo pir'á ke, yire yi ɲyɛ: pi àha
raa yasunŋyi kyaare kyàa mɛ, pi àha raa sìshange lyî mɛ, yatɔɔge k'à kwû mà ta sìshan ɲyɛ a
fworo k'e mɛ, pi àha kuru kyà mɛ, pi àha raa jacwɔɔre pyi mɛ.»
26 Kuru cannja nùmpanŋa, ka Poli si bâra pire nàmbaabii na, maa sà uye fíniŋɛ ná pi e.
Lire kàntugo ka u u ŋkàr'a sà jyè Kileɲaarebage e, canmpyaagii pi sí n-pyi si fíniŋɛ ke, cyire
canmpyaagii sí n-kwɔ̀ cannjke ŋkemu i ke, maa kuru cannjke cyêe. Kuru cannjke ninuge e, pi
shin maha shin sárage mpyi a yaa ku wwû.

* **21:24** Ɲwɔfaage mpii Yahutuubii mpyi a fáa ke, ná kuru tèni mpyi a fûnŋɔ mɛ, pi ɲùɲyi ɲyɛ a mpyi a yaa yi kûlu mɛ.

Pi à sà Poli cû Kileɲaarebage e

27 Canmpyaagii baashuunniŋi sùpyaŋi mpyi maha mpyi si nta víniŋɛ ke, cyir'à pa
byanhara cyi takwɔɔre na, lire mpyi a Azi kùluni Yahutuubii ta pi à Poli ɲya Kileɲaarebage
funŋke e, ka pire si jwuɲyahama pyi maa sùpyire yîrig'a yaha Poli fye e, pi à cû. 28 Pi mpyi na
màhaŋi jyii maa ŋko: «Izirayɛli shiinbii, yii pa wuu tègɛ! Ŋge nàŋi u maha ɲaare cyeyi puni
i maa ŋko na wuu shiŋi ɲyɛ yafyin mɛ, na wuu Saliyaŋi ɲyɛ a ɲwɔ mɛ, na wuu maha wuu
Kileŋi pêre cyage ŋkemu i ke, na kuru ɲyɛ a ɲwɔ mɛ. Mà bâra lire na, u à pa ná supyishiŋi
sanŋi sùpyire t'e wuu Kileɲaarebage funŋke e mà pa kuru cyage nisinaŋke ɲwɔ́hɔ wuu á†.»
29 Pi mpyi na puru yu, ɲaha na yɛ pi mpyi a Poli ná Efese kànhe shinŋi Torofimu ɲya
siɲcyan kànhe funŋke e, ka pi i wá na sônŋi na Poli à kàre ná u e Kileɲaarebage funŋke e.
30 Li mpyi a kànhe puni ɲyàha a wùrugo, ka sùpyire si wá na fî na fwore kàmpanɲyi puni na.
Ka pi i sà Poli cyán a cû, maa u dìr'a yige Kileɲaarebage e, maa ntíl'a ku ɲwɔyi tò. 31 Mà pi
yaha pi i Poli boŋkanna caa, ka pìi si sà yi jwo sòrolashiibii ɲùŋufembwɔh'á na: «Zheruzalɛmu
kànhe puni na wá a ɲyàha a wùrugo!» 32 Ka uru si ntíl'a sòrolashiibii pìi ná pi yyaha yyére shiin
yîrige pi a fê a kàre pi cyage e. Yahutuubil'à sòrolashiibii ná pi ɲùŋufembwɔhe ɲya ke, maa Poli
bwɔɔnre ɲwɔ yaha.
33 Ŋyɛ ka sòrolashiibii ɲùŋufembwɔhe si file, maa Poli cû, maa pi pyi pi à u pwɔ ná yòrɔyɔ
shuunni i. Pi à u pwɔ ke, ka u u sùpyire yíbe: «Jofoo u ɲyɛ u wi yɛ? Ŋaha shi u à pyi
yɛ?» 34 Sùpyire puni mpyi na màhaŋi jyii, wà ná wà wumɔ ɲyɛ a mpyi niŋkin mɛ. Màhaŋi
ɲyahaŋi kurugo, sòrolashiibii ɲùŋufembwɔhe ɲyɛ a jà a yafyin yyaha cè pi jwumpe e mɛ, ka u
u sòrolashiibii pyi pi à kàre ná Poli i pi káaŋke funŋke e. 35-36 Pi à kàr'a sà nɔ tajyiɲwɔge na ke,
ka supyiɲyahara si lwɔ́ a tò pi na ná kafuge e, maa ŋko: «Yii u bò!» Li ɲyɛ a pa ɲwɔ mɛ, ka
sòrolashiibii si Poli lwɔ́.

Poli à uye jwo a fíniŋɛ sùpyir'á

37 Tèni i pi mpyi na ŋko raa jyè ná Poli i káaŋke funŋke e ke, u à sòrolashiibii ɲùŋufembwɔhe
yíbe: «Ɲùŋufooŋi, mii sí n-jà n-jwo ná mu i la?» Ka uru si jwo: «Taha mu à Girɛkiibii shɛɛnre
cè? 38 Li sàha mɔ mɛ, Misira kìni shinŋi u mpyi a pa ɲùŋɔ kyán naha maa ŋkàre ná shiin
kampwɔhii sicyɛɛre e (4.000) síwage funŋke e supyibuuni mɛɛ na ke, taha uru bà u naha mu
mo!» 39 Ka Poli si u pyi: «Mii na ɲyɛ Yahutu, mii à yîri Tarisi kànhe e, Silisi kùluni i. Mii na
yîri kànbwɔhɔ na, ŋkemu mɛgɛ k'à pêe ke. Mii na mu ɲáare, ma a na yaha si ɲjwo ná sùpyire
e.» 40 Ka sòrolashiibii ɲùŋufembwɔhe si kuni kan Poli á, mpe pu ɲyɛ u á ke, u u puru jwo. Ŋyɛ
mà u niɲjyereŋi yaha babwɔhe tajyiɲwɔge na, ka u u cyɛge yîrige sùpyir'á. Pi pun'à pa fyâha
ke, ka u u jwo ná pi e Eburubii shɛɛnre e. U à jwo:

22

1 «Mii cìnmpyiibii ná mii tiibii, mii na li caa yii á, yii i lógo na ɲwɔ na. Mii sí jwumɔ jwo si
ntègɛ naye fíniŋɛ yii á.» 2 Sùpyir'à u ɲya u u yu ná pi e pi yabilimpii shɛɛnre e ke, ka pi puni si
fyâha fyii, ka Poli si jwo: 3 «Mii na ɲyɛ Yahutu, mii à si Tarisi kànhe e, Silisi kùluni i, ŋka naha
a Zheruzalɛmu kànhe e pi à mii byé. Mii cyelentuŋi u mpyi Gamaliyɛli. Uru u à mii yal'a
kâla wuu tulyeyi Saliyaŋi na. Mii mú mpyi a naye pwɔ sèl'e Kile na, bà yii naha yiye pwɔ u
na niɲjaa mɛ. 4 Mpii pi mpyi na Yesu kuni ɲaare ke, mii mpyi maha pire kyérege fo maha pìi
bùu. Mii mpyi maha lire kuni ɲaarafeebii cwôre, nɔ̀ bâra ceewe na, na mpwu na leni kàsuŋi
i. 5 Sáragawwuubii ɲùŋufembwɔhe ná Yahutuubii kacwɔnribii puni pi ɲyɛ mii shéribii lire kani
i. Pire pi mpyi a sémɛ yal'a kan mii á mii u sà ŋkan Damasi kànhe Yahutuubil'á, maa li cyêe
na mii aha sà lire Kile kuni ɲaarafooŋi shin maha shin ta ke, si u pwɔ s'a ma Zheruzalɛmu
kànhe e, pi i mpa pi kyérege. 6 Mà mii niŋkareŋi yaha Damasi kànhe e, canvwuge laage e mii
à sà byanhara kànhe na ke, ka mii i bɛɛngɛ ɲya k'à pâl'a yîri nìɲyiŋi i mà pa mii kwûulo. 7 Ka
mii i wwûl'a cwo ɲìŋke na, ka mɛjwuu si fworo na "Soli Soli, ɲaha na mu ɲyɛ na mii kyérege
yɛ?"
8 Ka mii i jwo "Kafooŋi, jofoo u ɲyɛ mu yɛ?" Ka mɛjwuuni si fworo "Mii u ɲyɛ Nazarɛti
kànhe shinŋi Yesu, mii mu ɲyɛ na ŋkyérege." 9 Ŋyɛ mpii pi mpyi ná mii i ke, pir'à bɛɛnge ɲya,
ŋka shinŋi u mpyi na yu ná mii i ke, pi ɲyɛ a mpyi a urufoo jwumpe lógo mɛ. 10 Ka mii i jwo
"Kafooŋi, ɲaha mii à yaa mii i mpyi yɛ?" Ka Kafooŋi si jwo "Yîri ma a sì Damasi kànhe e,
yaaga maha yaaga mu à yaa mu u pyi ke, pi sí sà yire puni jwo mu á."
11 Ŋyɛ ná bɛɛnge sí mpyi a mii ɲyiigii bya mà mii pyi mii saha ɲyɛ na ɲaa mɛ, mpii pi mpyi
ná mii i ke, ka pire si mii cû na cyɛge na, mà kàre Damasi kànhe e. 12 Nàŋi wà na mpyi
wani Damasi kànhe na, u mɛge mpyi Ananiyasi, u mpyi na fyáge Kile na, maa MusaSaliyaŋi
kurigii ɲaare cyi ɲaaraŋkanni na. Damasi kànhe Yahutuubii puni mpyi maha u mɛtanga
yiri. 13 Ka uru si mpa mii fye e, maa mpa yyére mii taan maa jwo "Mii cìnmpworoŋi Soli, ma

† **21:28** Mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ Yahutuu mɛ, pire mpyi a yaa pi a jyè Kileɲaarebage kaaŋke funŋke e mɛ (Ezekiyɛli 44.7).

ɲyiigii múgo ma raa ɲaa.” Ka mii ɲyiigii si ntíl'a múgo, ka mii i wíl'a u ɲya. 14 Ka u u jwo “Mà
niŋjaa yaha u sàha nɔ mɛ, wuu tulyeyi u Kileŋi à mu cwɔɔnrɔ, bà mu si mpyi si u ɲyii wuuni
cè mɛ, ŋgemu u a sàa tíi ke, si uru ɲya, si lógo u yabiliŋi ɲwɔ na. 15 Ɲaha kurugo yɛ mu sí n-pyi
u shɛnrɛ jwufoo, nde mu à ɲya maa ndemu lógo ke, si cyire puni yyaha jwo sùpyire pun'á.
16 Lire e ke numɛ ma hà núru yi le shuunni i mɛ, yîri ma a batize, ma a Kafooŋi Yesu mɛge
yyere bà mu kapegigii si mpyi si jyé ndáha mu na mɛ.”
17 Ɲyɛ ka mii i mpa núr'a kàre Zheruzalɛmu i. Canŋka mà mii yaha Kileɲarege na
Kileɲaarebage e, Kile à kani là cyêe mii na. 18 Ka mii i Kafooŋi ɲya. Ka u u jwo mii á “Fyâl'a
fworo Zheruzalɛmu i, ɲaha na yɛ jwumpe mu sí n-jwo mii kyaa na ke, ŋke kànhe shiinbii
sì ɲɛɛ pu na mɛ.” 19 Ka mii i u pyi “Kafooŋi, mii mpyi maha jyè Kile Jwumpe kàlambayi i,
maa dánafeebii cyán na ɲcwôre, maa pi bwùun, maa pi leni kàsuŋi i pyiŋkanni ndemu na ke,
pi à lire cè. 20 Ecyɛni u mpyi maha mu kyaa yu ke, tèni i pi à uru bò ke, mii yabiliŋi mpyi
wani kuru cyage e. Mii mpyi a ɲɛɛ u mbòŋi i. Mpii pi à u wà a bò ke, mii bá u mpyi a pire
vàanntinmbwoyi shwɔ a cû.” 21 Ka Kafooŋi si jwo mii á “Fworo kànhe e, mii sí mu tun tatɔɔnge
e supyishiŋi sanŋi sùpyir'á.”»
22 Ɲyɛ sùpyire puni mpyi a fyâha maa núru fo Poli à jwo mà pa nɔ ŋke cyage na. Ŋka tèni i u
à mpe jwumpe jwo ke, ka pi puni si wá na màhaŋi jyii maa ŋko: «Yii u bò, ŋge sùpyaŋi shiŋi
ɲyɛ a sàa yaa u yaha shì na mɛ!»
23 Maa wá na màhaŋi jyii fànha na, maa pi vàanntinɲyi wwû na fyínge, maa nticyɛnŋi kure
na wàa niŋyiŋi i.
24 Ɲyɛ lir'à pyi ke, ka sòrolashiibii ɲùŋufembwɔhe si sòrolashiibii pyi na pi Poli lèŋɛ babwɔhe
e, pi i u bwɔ̀n ná tiripaanni i, nde u à pyi ka sùpyire si wá na màhaŋi jyii u kurugo ke, pi i u
kárama u u li jwo. 25 Mà pi yaha pi i u pwu ná yapwɔyi i s'a u bwùun, sòrolashiibii yyaha yyére
shinŋi ŋgemu u mpyi wani u taan ke, ka u u uru pyi: «Mà tàanna ná saliyaŋi i, yii à yaa yii i
Ɔrɔmu shin bwɔ̀n u yíbembaa la?»
26 Ur'à yire lógo ke, maa ŋkàr'a sà ɲùŋufembwɔhe pyi: «Ɲaha mu la ɲyɛ si mpyi ŋge nàŋi na
amɛ yɛ? Ko Ɔrɔmu shin u wá u wi.» 27 Ka ɲùŋufembwɔhe si sà Poli pyi: «Ɔrɔmu shin u ɲyɛ mu
la? Yi yyaha jwo na á.» Ka Poli si jwo: «Ɔɔn.» 28 Ka u u jwo: «Wyérɛɲyahaga mii à sâra maa
nta a pyi Ɔrɔmu shin dɛ!» Ka Poli si jwo: «Mii wi ke, mii à si Ɔrɔmu shin.»
29 U à yire jwo ke, mpii pi mpyi na ŋko s'a u bwùun ke, ka pire si ntíl'a yîri u taan.
Sòrolashiibii ɲùŋufembwɔhe yabiliŋ'à ta u cè na Ɔrɔmu kìni shin ur'à pyi pi pwɔ ke, ka fyagare
si jyè u e.

Pi à kàre ná Poli i yukyaala kuruŋke yyére

30 Ɲùŋke na Yahutuubii mpyi na Poli cêɛge ke, sòrolashiibii ɲùŋufembwɔhe la mpyi a sìi si
kure cè. Kuru canŋa nùmpanŋa, ka u u Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii ná yukyaala kuruŋke
yyer'a bínni, maa yɔ̀rɔyi wwû Poli na, maa ŋkàr'a sà u yyéeŋɛ pi yyaha yyére.

23

1 Ka Poli si yukyaala kuruŋke wíl'a mâha maa jwo: «Mii cìnmpyiibii, mii à sàa Kile ɲyii
wuuni pyi fo mà pa nɔ niŋjaa na ná zòvyinre e.» 2 Mpii pi mpyi Poli taan ke, ka Kile
sáragawwuubii ɲùŋufembwɔhe Ananiyasi si pire pyi na pi u bwɔ̀n u ɲwɔge na. 3 Ka Poli si
jwo: «Mu à fyìnmɛ tò wwomɔ na, Kile mú sí mu bwɔ̀n. Mu à tîg'a tɛ̀ɛn naha na mu na yogo
kwùun mii na mà tàanna ná Saliyaŋi i, mà li ta mu yabiliŋ'à Saliyaŋi kyáala. Mu à jwo na
pi mii bwɔ̀n, mà tàanna ná Saliyaŋi i, lire sí ɲyɛ a yaa li pyi mɛ.» 4 Mpii pi mpyi u taan ke,
ka pire si jwo: «Kile sáragawwuubii ɲùŋufembwɔhe mu ɲyɛ na ɲcyere amɛ la?» 5 Ka u u pi pyi:
«Mii cìnmpyiibii, mii ɲyɛ a mpyi a cè na Kile sáragawwuubii ɲùŋufembwɔhe ki mɛ, lire baare
e mii mpyi na sì ɲɛɛ yi jwo mɛ. Ɲaha kurugo yɛ y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i na “Ma hà
jwumpimɛ jwo yii shiŋi yyaha yyére shinŋi na mɛ*.”»
6 Poli mpyi a cè na yukyaala kuruŋke kàmpanŋke kà na mpyi Sadusii, ku sanŋke sí ɲyɛ
Farizhɛɛn, ka u u jwo fànha na pi shwɔhɔl'e: «Mii cìnmpyiibii, mii na ɲyɛ Farizhɛn, mii sifeebii
na ɲyɛ Farizhɛɛn! Mii à na sònŋɔre taha li na na kwùubii sí ɲè nùmpanŋa ke, lire kurugo yoge
ɲyɛ na ŋko raa ŋkwùun mii na amɛ!»
7 Ɲyɛ u à yire jwo ke, ka jwuɲyahama si yîri Farizhɛɛnbii ná Sadusiibii shwɔhɔl'e, ka
sùpyire si ntáa. 8 Sadusiibii maha ŋko na kwuɲɛnɛ ɲyɛ nùmpanŋa mɛ, na mèlɛkɛɛ ɲyɛ mɛ,
na jínahii ɲyɛ mɛ, mà li ta Farizhɛɛnbil'à dá na yire puni na ɲyɛ. 9 Là mpyi na bârali màhaŋi
ɲyahaŋi na, ka Farizhɛɛnbii kàmpanŋke Saliyaŋi cyelentiibii pìi si mpa yîri maa ɲcyere maa
jwo: «Wuu nàha sàa tapege ɲya ŋge nàŋi na mɛ. Li sí n-jà n-ta mèlɛkɛŋi wà, lire ɲyɛ mɛ jínaŋi
wà u à jwo ná u e.»

---

* **23:5** Ɛkizodi 22.28

10 Màhaŋ'à pa ɲyaha fo sòrolashiibii ɲùŋufembwɔhe mpyi na sônŋi na pi sí Poli dìri n-wáaga piye shwɔhɔl'e. Ŋyɛ ka u u sòrolashiibii pìi pyi na pi tîge, pi i sà u cyán a shwɔ sùpyire na pi a ma pi babwɔhe e.
11 Ŋyɛ kuru canŋa nùmpanŋa numpilage e, ka Kafooŋi si uye cyêe Poli na maa jwo: «Maye waha, mu à mii kyaa jwo Zheruzalɛmu kànhe shiinbil'á pyiŋkanni ndemu na ke, amuni mu à yaa mu u sà mii kyaa jwo Ɔrɔmu kànbwɔhe shiinbil'á mú.»

Yahutuubil'à vùnŋɔ pwɔ Poli na

12 Kuru canŋa nùmpanŋa ɲyè̀ge na, ka Yahutuubii pìi si vùnŋɔ pwɔ Poli mɛɛ na, maa ŋkâa piy'á na pi wà sì n-lyî, lire ɲyɛ mɛ sì n-bya mɛ, fo pire ká bú Poli bò. 13 Mpii pi mpyi a kuru vùnŋke pwɔ ke, pire mpyi a ɲyaha shiin beeshuunni na. 14 Ka pire si ŋkàre Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii ná Yahutuubii kacwɔnribii yyére maa sà pi pyi: «Wuu à kâa wuy'á na wuu wà sì n-lyî, lire ɲyɛ mɛ sì n-bya mɛ, fo wuu aha Poli ta à bò tèni ndemu i ke. 15 Lire e ke yii ná yukyaala kuruŋk'à yaa yii bê li na, yii i pìi tun pi sà sòrolashiibii ɲùŋufembwɔhe ɲáare, na u Poli yaha u pa, na yii sí n-pa u karigii kàanmucya si vyiinnɛ. Wuu pi ke, wuu sí n-bégele si u sige, si u cya mbò mà u yaha kuni na.»
16 Ŋka kuru vùnŋke pi mpyi a pwɔ ke, Poli cìnmpworocwoŋi jyaŋi mpyi a fworo ku ɲwɔhɔ na. Babwɔhe e Poli mpyi ke, maa ŋkàr'a sà jyè kuru bage e, maa yi yyaha jwo u á. 17 Ŋyɛ ka Poli si sòrolashiibii yyaha yyére shinŋi wà yyere maa jwo: «Mii na mu ɲáare ma a shà ná ŋge nàŋjiiŋi i ma ɲùŋufembwɔhe yyére, jwumɔ na ɲyɛ u á mà jwo u á.»
18 Ka uru yyaha yyére shinŋi si ŋkàre ná u e u ɲùŋufembwɔhe yyére maa sà jwo: «Ɲùŋufooŋi, Poli u ɲyɛ kàsuŋi i ke, uru u à mii yyere maa jwo na mii u pa ná ŋge nàŋjiiŋi i mu yyére, na jwumɔ na ɲyɛ u á mà jwo mu á.» 19 Ka ɲùŋufembwɔhe si nàŋjiiŋi cû cyage na, maa fɛ̂ɛn ná u e, maa u yíbe: «Ɲaha shi ku ɲyɛ mu á mà jwo mii á yɛ?» 20 Ka nàŋjiiŋi si u pyi: «Yahutuubii pìl'à bê li na na pire sí n-pa yi jwo mu á na ma Poli yaha u shà nùmpanŋa, na yukyaala kuruŋk'à jwo na kuru la na ɲyɛ si sà u karigii yaa vyiinnɛ sahaŋki. 21 Ŋka ma hà ndá pi jwumpe na mɛ, ɲaha na yɛ pi pìi na wá a mà vùnŋɔ pwɔ u na si u bò mà u yaha kuni na. Mpii pi à kuru vùnŋke pwɔ ke, pir'à ɲyaha shiin beeshuunni na. Pi à kâa piy'á na pi sì n-lyî, lire ɲyɛ mɛ sì n-bya mɛ fo pire ká bú Poli bò tèni ndemu i ke. Pi à bégele li mɛɛ na mà kwò, mu ɲwɔshwɔɔre kanni pi ɲyɛ na sigili.» 22 Ka ɲùŋufembwɔhe si nàŋjiiŋi cye yaha maa u pyi: «Ma hà ɲjwo sùpya á na mu à ɲcyii karigii yyaha jwo mii á mɛ.»

Pi à Poli tùugo fànhafooŋi Felisi yyére

23 Lire kàntugo ka ɲùŋufembwɔhe si sòrolashiibii yyaha yyére shiinbii pìi shuunni yyere maa pi pyi: «Yii sòrolashii ŋkwuu shuunni (200) ná shɔnfemii beetaanre ná kɛ (70) mà bâra shiin ŋkwuu shuunni (200) mpiimu pi à se tàanbii na ke, yii pire bégel'a yaha. Pi sí n-kàre numpilage tèni baacyɛrewuuni na Sezare kànhe na. 24 Yii shɔnyi yà bégele, bà Poli nijɲcɛnŋɛ wu si mpyi si nɔ fànhafooŋi Felisi yyére mɛ.»
25 U à puru jwo ke, maa sémɛ sém'a kan Felisi á ŋgemu funŋ'i u à jwo:
26 «Mii Kolodi Lisiyasi u à ŋge séməŋi séməɛ si ŋkan fànhafooŋi nijɲcɛnŋi Felisi á. Mii fwù na ɲyɛ mu na.
27 Nàŋi u ŋge mii à tùugo wani mu yyére ke, Yahutuubii pìi mpyi a u cû raa bùu. Mii à lógo na Ɔrɔmu shin u ɲyɛ u wi ke, ka mii i na sòrolashikuruŋke kà yaha k'à sà u shwɔ pi na.
28 Nde u à pyi ka pi i u cɛ̂ɛge ke, mii la mpyi si lire cè, ka mii i pi pyi pi à kàre ná u e pi yukyaala kuruŋke yyére.
29 Mii à pa li kàanmucya mà li ɲya na pi Saliyaŋi kurugo pi à u cɛ̂ɛgɛ, lire baare e u ɲyɛ a kyaa pyi ndemu li sí n-pa ná l'e u bò, lire ɲyɛ mɛ mà u le kàsuŋi i mɛ.
30 Numɛ, pi à pa yi jwo mii á na pi wá à vùnŋɔ pwɔ u mɛɛ na. Lire kurugo mii à tíl'a u tùugo wani mu yyére. Mpii pi ɲyɛ na u cɛ̂ɛge ke, ɲùŋke na pi ɲyɛ na u cɛ̂ɛge ke, mii à yi jwo pi á, pi a sì mu yyére pi i sà ku yyaha jwo mu á. Yire yi mpyi mii á mà jwo mu á.»
31 Ka sòrolashiibii si li pyi bà y'à jwo pi á mɛ maa ŋkàre ná Poli i kuru numpilage e fo Antipatirisi kànhe na. 32 Kuru canŋa nùmpanŋa, sòrolashiibii pi mpyi tɔɔre na ke, ka pire si shɔnyifeebii yaha pi i ŋkɛ̀ɛge ná u e, maa núr'a kàre pi babwɔhe e. 33 Shɔnyifeebil'à sà nɔ Sezare kànhe e ke, maa séməŋi ná Poli kan fànhafooŋi Felisi á. 34 Fànhafooŋ'à séməŋi kâla ke, maa Poli yíbe na kùluni ndire e u à yîri yɛ†. Ka u u jwo na ur'à yîri Silisi kùluni i. 35 Ka u u Poli pyi: «Mpii pi à mu cɛ̂ɛgɛ ke, pi aha nɔ naha, mii sí jwumpe kan mu á.» U à kwɔ̀ ke, maa pi pyi pi Poli lèŋɛ saanŋi Erɔdi saanre bage e, pi raa u kàanmucaa.

24

Pi à Poli cɛ̂ɛgɛ fànhafooŋi Felisi á

† **23:34** Felisi la mpyi si ɲcè kampyi kìrigii ɲùŋɔ na uru ɲyɛ ke, lire l'e Poli à yîri, puru funŋke e si ɲcè kampyi uru si n-jà Poli yíbe.

1 Ŋyɛ canmpyaa kaŋkur'à tòro ke, Ananiyasi u ɲyɛ Kile sáragawwuubii ɲùŋufembwɔhe ke, ka uru si mpa Sezare kànhe e ná Yahutuubii kacwɔnribii pìl'e mà bâra Tɛritulusi na, uru na mpyi yoge tùpyikərəwɔ. Karigii cyi à tòro pi ná Poli shwəhəl'e ke, ka pi i mpa cyire tìgire cyán u na fànhafooŋi Felisi á. 2 Ka pi i Poli yyer'a pa. Nde na pi à u cɛ̂ɛgɛ ke, ka Tɛritulusi si jwumpe lwɔ́ si lire yyaha jwo Felisi á. U à jwo: «Fànhafooŋi niɲcɛnŋi, mu u à wuu kìni pyi l'à tɛ̀ɛn yyeɲiŋke e. Mu yákilifente kurugo, ŋkɛ̀ɛnŋɛ niɲyahawa à pyi kìni i, li yyaha yyére zhèŋi kurugo. 3 Cyire shiŋi mu ɲyɛ na mpyi wuu á cyeyi puni ná tèrigii puni i ke, wuu fwù na ɲyɛ mu na sèe sèl'e cyire kurugo. 4 Ŋka mii la ɲyɛ sì mu cû ɲjaha mɛ, lire kurugo mii na li caa mu á ma a maye sanŋa yaha ma a lógo wuu ɲwɔ na tère nimbilere funŋ'i. 5 Wuu à li kàanmucya mà li ɲya na ŋge nàŋ'à pyi yapege sùpyire shwəhəl'e. U à Yahutuubii puni yákilibii ɲyàha a wùrugo diɲyɛŋi cyeyi puni i. Uru u ɲyɛ Nazarɛti shiinbii Kile kuni yyaha yyére shinŋi. 6 U la bá mpyi si wuu Kileɲaarebage pyi ɲjirivaha yaaga, ka wuu u u cû. [Wuu la mpyi si yoge kwɔ̀n u na, si ntàanna ná wuu Saliyaŋi i, 7 ŋka sòrolashiibii ɲùŋufembwɔhe Lisiyasi à u cyán a shwɔ wuu na fànhe e, maa jwo na wuu pa u kacɛgɛni ɲùŋke jwo naha mu á.] 8 Wuu à u cɛ̂ɛgɛ yaaga maha yaaga na ke, mu yabiliŋi ká u yíbe, mu sí li cè na yire puni na ɲyɛ sèe.» 9 Yahutuubii sanmpii pi mpyi wani ke, ka pire si sogo puru jwumpe na, maa jwo: «Sèe u à jwo!»

Poli à uye jwo a fíniŋɛ Felisi á

10 Ŋyɛ ka fànhafooŋi si kuni kan Poli á u jwumpe lwɔ́. Ka u u jwo: «Mii à li cè, cyi à yyee niɲyahagii kwɔ̀, mu u ɲyɛ wuu shiŋi yukyaalaŋi. Lire kurugo mii sì n-fyá si naye tànga jwo mu á mɛ. 11 Li sàha ŋkwɔ̀ a tòro canmpyaa kɛ ná shuunni na mɛ, mii à kàr'a sà Kile pêe Zheruzalɛmu kànhe e. Li mɛ́ɛ ká bê mu á, mu sí n-jà puru jwumpe kàanmucya si pu sèe ná pu kafinara cè. 12 Canŋa niŋkin wà ɲyɛ a mii ɲya mii i nàkaana pyi ná sùpya e, lire ɲyɛ mɛ na sùpyire ɲùŋɔ kyánge Kileɲaarebage e, lire ɲyɛ mɛ Kile Jwumpe kàlambayi i, lire ɲyɛ mɛ kànhe yyaha kurugo mɛ. 13 Nte sùpyire sì yafyin ta si ɲjwo na lire li ɲyɛ mii kacɛgɛni ɲùŋke mɛ. 14 Mii sí yi jwo mu á, mii na báaraŋi pyi wuu tulyeyi u Kileŋi á kuni labɛr'e. Pi à jwo na lire Kile kuni ɲyɛ sèe mɛ. Yaaga maha yaaga sí k'à sémɛ Saliyaŋi séméŋi ná Kile tùnntunmpii sémébil'e ke, mii à dá yire puni na. 15 Mii à na sɔ̀nŋɔre taha yaage ŋkemu na ke, kuru ninuge na pi à pi sɔ̀nŋɔre taha, na shincɛnŋɛ bâra shinpi na, Kile sí sùpyire puni ɲɛ̀ nùmpanŋa. 16 Lire kurugo mii à naye waha bà mii si mpyi si mpyi tìgire cyaga baa Kile ná sùpyir'á mɛ.

17 Yyee niɲyahagii toroŋkwooni kàntugo, mii à núr'a kàre Zheruzalɛmu i, mii shiŋi sùpyiibii pi ɲyɛ wani ke, maa sà wyérɛ kan fòŋɔfeebil'á, maa sáraya wwû Kile á. 18 Ŋyɛ yire na mii mpyi, ka pi i sà mii ta wani Kileɲaarebage ntàani na. Karigii sùpyaŋi maha mpyi si nta víniŋɛ Kile yyahe taan ke, cyire nizanŋkii mii mpyi na mpyi. Shinɲyahara ɲyɛ a mpyi wani mɛ, ɲyàhaŋgurugo ɲyɛ a mpyi wani mɛ. 19 Mii ná Azi kùluni Yahutuubii pìi pi mpyi wani. Pire pi mpyi a yaa pi pyi naha, kampyi mii à kapyimbaala pyi, pire mpyi na sí mii cɛ̂ɛgɛ mu á. 20 Lire ɲyɛ mɛ, tèni i pi à mii yyéeŋɛ sùpyire yyaha yyére maa yoge kwɔ̀n mii na ke, kampyi mii à kapyimbaala pyi, sùpyire ti naha naha ke, pi yi jwo. 21 Mà mii niɲjyereŋi yaha pi yyaha yyére, mii à jwo fànha na "Mii à tɛ̀ɛn ná l'e na kwùubii sí ɲɛ̀ n-fworo kwùŋi i nùmpanŋa. Lire kurugo yoge ɲyɛ na ŋkwùun mii na yii yyaha yyére niɲjaa." Puru jwumpe mii à jwo ke, mii kacɛgɛni ɲùŋke ku ɲyɛ kuru la?»

22 Ŋyɛ Felisi mpyi a Kafooŋi Yesu kuni karigii yyaha cè sèl'e, lire e u à jwumpe núruŋ'a yaha canŋke kabɛrɛ na maa pi pyi: «Yii a sì, sòrolashiibii ɲùŋufembwɔhe Lisiyasi ká bú mpa, mii sí yii kataanmpe kàanmucya.»

23 Lire kàntugo ka u u sòrolashiibii yyaha yyére shinŋi wà pyi na u Poli lèŋɛ kasubage e u raa u kàanmucaa, na u àha u fége n-tòro mɛ, na u shinceŋi wà la ká mpyi si mpa fworo u na, si yaage kà kan u á, u àha urufoo sige lire na mɛ.

24 Canmpyal'à tòro ke, ka fànhafooŋi Felisi si mpa ná u cwoŋi Durusili i. Yahutu u mpyi u cwoŋi, maa pi pyi pi a sà Poli yyere. Poli a pa ke, pyiŋkanni na sùpyaŋi sí n-jà n-dá Yesu Kirisita na ke, maa yire yyaha jwo pi á. 25 Pyiŋkanni na sùpyaŋ'à yaa u a ɲaare ntìiŋi i, ná pyiŋkanni na u à yaa u cû uye na ke, ná pyiŋkanni na Kile sí n-pa sùpyire puni sâra si ntàanna ná pi kapyiinkil'e ke, mà Poli yaha u u yire yyaha yu, ka Felisi fyagara wuŋi si u pyi: «Wuu niɲjaa wuyi yaha amɛ, mu sí n-jà raa sì, mii aha tèni labɛrɛ ta, mii sí núru mu yyere.» 26 Felisi la mpyi Poli si wyérɛ kan ur'á, lire kurugo u mpyi maha u yîri tère maha tère maa yu ná u e. 27 Pi a yyee shuunni pyi pur'e, lire kàntugo, ka Pərisusi Fɛsitusi si mpa Felisi fáa kìni ɲùŋufente na. Felisi la mpyi si uye kyaa táan Yahutuubil'á, lire kurugo u mpyi a Poli tò a yaha kàsuŋi i.

25

Poli à jwo na uru karigii cyi sà ɲcwɔɔnrə saanbwəhe Sezare yyére

1 Canŋke Fɛsitusi à tɛ̀ɛn kùluni ɲùŋufente na ke, canmpyaa taanr'à tòro ke, u à yîri Sezare kànhe na mà kàre Zheruzalɛmu kànhe e. 2 U à nɔ wani ke, nàvunŋke ku ɲyɛ Kile sáragawwuubii

ɲùŋufeebii ná Yahutuubii yyaha yyére shiinbil'e mà yyaha tíi ná Poli i ke, ka pire si sà kuru paara u á, 3 maa li ɲáare u á na u Poli yaha u núru u a ma Zheruzalɛmu i. Yii li cè na pi mpyi a vùnŋɔ pwɔ Poli na si u cya mbò mà u yaha kuni na. 4 Ka Fɛsitusi si yi jwo pi á na Poli na ɲyɛ kàsuŋi i Sezare kànhe e, na ɲcyèrɛ uru mú sí núru n-kàre wani. 5 Maa yi jwo pi á na: «Kampyi yii la ɲyɛ si tìgire cyán ŋge nàŋi na, yii yii yyaha yyére shiinbii yaha pi a ma Sezare kànhe e. Pi aha nɔ wani, nde na pi ɲyɛ na tìgire cyáan u na ke, pi i sà lire jwo.»

6 Fɛsitusi ɲyɛ a tòro canmpyaa baataanre, lire ɲyɛ mɛ canmpyaa kɛ na Zheruzalɛmu i mɛ, maa núr'a kàre Sezare kànhe e. Canŋke u à shà ke, kuru canŋa nùmpanŋa, u à kàr'a sà ntɛ̂ɛn yukyaala bage e, maa pi pyi pi à sà Poli yyere. 7 Poli à pa ke, Yahutuubii pi mpyi a yîri Zheruzalɛmu i mà pa ke, ka pire si mpa yyér'a u kwûulo, karigii cyi à pi ke, maa u cɛ̂ɛgɛ na u à cyire niɲyahagii pyi, mà li ta pi yabilimpii mpyi na sì n-jà pi jwumpe pyàagii cyêe sùpya na mɛ. 8 Nyɛ ka Poli si jwumpe lwɔ́ si uye fíniŋɛ maa jwo: «Mii ɲyɛ a yafyin pyi ndemu l'à para Yahutuubii Saliyaŋi i, lire ɲyɛ mɛ mà Kileɲaarebage kafuun pyi, lire ɲyɛ mɛ mà saanbwɔhe Sezari mùmpɛnmɛ pyi mɛ.»

9 Nyɛ Fɛsitusi la mpyi si uye kyaa táan Yahutuubil'á, lire e u à Poli pyi: «Mu la ɲyɛ si ŋkàre Zheruzalɛmu i pi i sà mu karigii cwɔɔnrɔ mii ɲyii na la?» 10 Ka Poli si u pyi: «Cyage e saanbwɔhe Sezari maha pi pyi pi i karigii cwɔɔnre ke, mii niɲjyereŋi u ŋge kuru cyage e mà kwɔ̀, naha mii karigil'à yaa cyi cwɔɔnrɔ. Mii ɲyɛ a yafyin pyi Yahutuubii na mɛ, mu yabiliŋ'à lire cè. 11 Mii n'a mpyi a ta mii à wurugo, lire ɲyɛ mɛ mà kapii pyi ndemu l'à mii kabonɔ kwɔ̀ ke, mii mpyi na sì n-cyé na mbòŋi i mɛ. Nka pi na mii cɛ̂ɛge ndemu na ke, sèe ká mpyi u ɲyɛ a ta lire e mɛ, wà ɲyɛ a yaa u mii le pi cye e mɛ. Mii la na ɲyɛ saanbwɔhe Sezari u mii karigii cwɔɔnrɔ.»

12 Nyɛ ka Fɛsitusi ná u jwuɲɛɛbii si sà piye taanna. Pi à kwɔ̀ ke, ka u u Poli pyi: «Ná mu s'à jwo na mu karigii cyi sà ɲcwɔɔnrɔ saanbwɔhe yyére, mu sí sà yyéeŋɛ saanbwɔhe yyahe taan.»

Saanŋi Agiripa la ɲyɛ si lógo Poli ɲwɔ na

13 Canmpyal'à tòro ke, ka saanŋi Agiripa ná u cɔɔnŋi Berenishi* si ŋkàre Sezare kànhe e mà sà fworo Fɛsitusi na. 14 Nyɛ pi à canmpyaa niɲyahagii pyi Sezare kànhe e ke, ka Fɛsitusi si Poli kyaa jwo saanŋ'á na: «Nàŋi wà na ɲyɛ Felisi u à le kàsuŋi i naha. 15 Tèni i mii à shà Zheruzalɛmu kànhe e ke, Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii ná Yahutuubii kacwɔnribil'à ŋge nàŋi kyaa jwo mii á, maa li cya mii á na mii u tùn. 16 Ka mii i pi pyi na Ɔrɔmu fànhafeebii ɲyɛ na ɲɛɛg'a sùpya tùn, mà li ta mpii pi ɲyɛ na urufoo cɛ̂ɛge ke, u ná pirefee ɲyɛ a tɛ̀ɛn maa jwo piye ɲyii na urufoo sí uye taŋkanna jwo mà yɛ.

17 Nyɛ ka pi pìi si mpa ná mii i naha. Wuu à nɔ naha ke, mii ɲyɛ a yi le shuunni i mɛ, kuru canŋa nùmpanŋa ka mii i ŋkàre yukyaala bage e maa ntíl'a pi pyi pi à u yyer'a pa. 18 Mpii pi mpyi na u cɛ̂ɛge ke, ka pire si jwumpe lwɔ́ maa pi wumpe jwo. Nka kapii maha kapii mii mpyi na sɔ̂nŋi u sí n-ta u à pyi ke, pi ɲyɛ a lire là jwo mɛ. 19 Pi Kile kuni karigii na pi mpyi na piye kyáali kanna. Tire nàkaante mpyi a yyaha tíi ná nàŋi wà kyal'e, uru mɛge na ɲyɛ Yesu. Pi mpyi na ŋko na u à kwû, Poli sí i ŋko na u à jɛ̀. 20 Mii wi ke, mii ɲyɛ a mpyi a cè nde mii sí n-pyi mpe kataanmpe e mɛ. Nyɛ ka mii i Poli yíbe kampyi u sí ɲɛɛ n-kàre Zheruzalɛmu i, u kataanmpe si sà ɲcwɔɔnrɔ wani. 21 Nka Poli à jwo na mà uru karigii yaha saanbwɔhe ku cwɔɔnrɔ, lire kurugo mii à pi pyi pi à u yaha kasubage e fo mii aha a si u tùugo saanbwɔhe yyére tèni ndemu i ke.»

22 Ka Agiripa si Fɛsitusi pyi: «Mii yabiliŋi la na ɲyɛ si lógo uru nàŋi ɲwɔ na.» Ka Fɛsitusi si jwo: «Nùmpanŋa mu sí n-lógo u ɲwɔ na.»

23 Nyɛ kuru canŋa nùmpanŋa, ka Agiripa ná Berenishi si piye yal'a le vàaŋŋyi i, ka shiŋŋyahara si pi ɲùŋɔ bɛ̂ mà lèŋɛ bàanni i. Pi ná sòrolashiibii ɲùŋufembwoyi ná kànhe shinbwoobii pi mpyi. Ka Fɛsitusi si pi pyi pi à pa ná Poli i.

24 U à pa ke, ka Fɛsitusi si jwumpe lwɔ́ maa jwo: «Saanŋi Agiripa ná yii mpii pi naha naha ná wuu e ke, yii ɲyii ɲyɛ ŋge nàŋi na, mà lwɔ́ Zheruzalɛmu na, mà pa nɔ naha, Yahutuubii pun'à piye nàvunŋɔ jwo mii á u kyaa na, maa jwo na u saha ɲyɛ a sàa yaa u yaha shì na mɛ. 25 Mii sí wi ke, mii u kàanmucyage e, mii ɲyɛ a yafyin ɲya u à pyi ndemu l'à u kabonɔ kwɔ̀ mɛ. Ná u yabiliŋi s'à jwo na uru kataanmpe pu le saanbwɔhe cye e, lire kurugo mii à li lwɔ́ si u tùugo wani. 26 Mii nàha a jwumɔ ta si zémɛ u kyaa na si ŋkan saanbwɔh'á mɛ, lire kurugo mii à pa u yyéeŋɛ yii yyahayi taan, mu saanŋi Agiripa kaɲyɛɛ na, bà li si mpyi u aha bú yíbe, ka u u ɲjemu jwo ke, si yire sémɛ mɛ. 27 Naha kurugo yɛ mà kàsujyi tùugo Ɔrɔmu i, ɲùŋke na u à le kàsuŋi i ke, mà li ta kuru ɲyɛ a cè mɛ, ɲùŋɔ ɲyɛ lire na mii á mɛ.»

---

* **25:13** Ceewe mɛge ku ɲyɛ Berenishi.

26

Saanŋi Agiripa à jwumpe kan Poli á

1 Ka Agiripa si Poli pyi: «Jwump'à kan mu á, mpe pu ɲyɛ mu á ke, mu sí n-jà puru jwo.»
Ka Poli si cyɛge yîrige maa jwumpe lwɔ́ si uye fíniŋɛ. 2 U à jwo: «Saanŋi Agiripa, l'à táan mii i
mà naye ta mu yyahe taan niɲjaa, si li cyê mu na na Yahutuubil'à yaaga maha yaaga jwo
a taha mii na ke, na kuru kà ɲyɛ sèe mɛ. 3 Mu yabiliŋ'à Yahutuubii làdaabii karigii puni ná
pi nàkaante pyiŋkanni cè. Lire e ke mii na mu ɲáare ma a ma lùuni bò, ma a lógo na ɲwɔ na.
4 Pyiŋkanni na mii à na nàŋkocyɛɛre pyi, ná ɲaaraŋkanni na mii mpyi na ɲaare mà lwɔ́ fo
tasiige e na shiŋi shwɔhɔl'e Zheruzalɛmu kànhe e ke, Yahutuubii pun'à lire cè. 5 Mà lwɔ́ fo
tèemɔni i, pi pun'à li cè na Farizhɛɛnbii toŋkuni i mii ɲyɛ, Yahutuubii Kile kuni ɲaarafeebil'e,
pire toŋkuni karigii cyi à waha mà tòro pi sanmpii wogigii na. Pi sí n-jà n-pyi mii shérii,
kampyi pi la na ɲyɛ si sèeŋi jwo.
6 Ŋyɛ ɲwɔmɛɛni Kile à lwɔ́ wuu tulyey'á ke, mii à na sɔ̀nŋɔre taha lire na ke, lire l'à pi ta pi i
yoge kwùun mii na numɛ. 7 Wuu shiŋi tùluyi kɛ ná shuunniŋ'à* pi sɔ̀nŋɔre taha li na na Kile
sí lire ɲwɔmɛɛni fûnŋɔ, lire kurugo pi na Kile pêre pìlaga bâra canŋa na. Saanŋi Agiripa, mii
mú à na sɔ̀nŋɔre taha lire na ke, lire kurugo Yahutuubii na mii cêege amɛ! 8 Yii Yahutuubii,
ɲaha k'à li ta yii ɲyɛ a dá li na na Kile sí n-jà kwùubii ɲè n-yige kwùŋi i mà yɛ?
9 Mii mú mpyi na sônŋi na fànha ki, mii i sàa Nazarɛti kànhe shinŋi Yesu mɛge tùn. 10 Lire
mii à pyi Zheruzalɛmu i. Kile sáragawwuubii ɲùŋufeebii mpyi a kuni kan mii á, ka mii i Yesu
fyèɲwɔhɔshiinbii niɲyahamii le kàsuŋi i. Pi aha ŋko si pi bò, mii mú mpyi maha jwo na mii
à ɲɛɛ. 11 Tèrii niɲyahagil'e, mii mpyi maha ɲaare Kile Jwumpe kàlambayi i, maa pi kyérege.
Mii la mpyi maha mpyi si pi kárama ɲjige pi Kile kuni i. Mii lùuni mpyi a sàa yîri pi taan fo
mii mpyi maha ɲaare kànkwoore na, maa pi kyérege.
12 Lire pyiŋkanni na, sáragawwuubii ɲùŋufeebii mpyi a kuni kan mii á báaraŋi ŋgemu mɛɛ na
ke, canŋka mii à yîri na ŋkɛ̀ɛge Damasi kànhe dánafeebii mɛɛ na. 13 Saanŋi Agiripa, mà mii
niŋkareŋi yaha, canŋk'à pa nɔ ɲùŋɔ niŋi i ke, ka mii i mpâl'a bèengɛ ɲya k'à yîri nìɲyiŋi na.
Kuru bèenge mpyi a pêe canŋke woge na, ka ku u mpa mii ná na shèrɛfeebii kwûulo. 14 Ka
wuu puni si wwûl'a cwo ɲìŋke na. Ka mii i mɛjwuu lógo wuu Eburubii shɛɛnre e na “Soli,
Soli, ɲaha na mu na mii kyérege amɛ yɛ? Mu à ma ntùŋke taha mii na, lire e mu à maye bânni
bà faapyinuŋi niɲcyiŋi maha uye bânni tùuge na mɛ.” 15 Ka mii i yíbe “Kafooŋi, jofoo u ɲyɛ
mu yɛ?” Ka Kafooŋi si mii ɲwɔ shwɔ “Mii u ɲyɛ Yesu, mii mu ɲyɛ na ŋkyérege. 16 Ŋyɛ yîr'a
yyére numɛ. Mii à naye cyêe mu na bà mu si mpyi s'a báare mii á mɛ. Ŋyaŋkanni na mu à mii
ɲya niɲjaa ke, mu sí raa lire yu sùpyir'á. Mii sí n-pa naye cyêe mu na si karigii ɲcyiimu jwo
mu á ke, mu sí raa cyire yu pi á mú. 17 Yahutuubii ná supyishiŋi sanŋ'á mii sí mu tun ke, mii
sí n-pyi ná mu i, si mu shwɔ pi na. 18 Mii sí mu tun pi á, bà mu si mpyi si pi ɲyiigii múgo, si pi
yige numpini i si mpa bèɛnmpe na, si pi yige Sitaanniŋi fànhe ɲwɔh'i, pi i piye kan Kile á, bà
pi si mpyi pi aha dá mii na, pi kapegigii nimpyiinŋkii si yàfa pi na, pi ná Kile wuubii sanmpii
si mpyi koolyiɲɛɛ mɛ.”
19 Ŋyɛ saanŋi Agiripa, mà láha lire tèni na, nde Kile à cyêe mii na ke, lire kyaa mii ɲyɛ na
yu. 20 Damasi kànhe shiinbil'á mii à fyânha a yi jwo, lire kàntugo maa yi jwo Zheruzalɛmu
kànhe ná Zhude kùluni shiinbii sanmpii pun'á fo mà sà nɔ supyishiŋi sanŋi shiinbii na. Mii
à yi jwo pi á pi pi toroŋkanni kɛ̂ɛnŋɛ, pi i núru Kile á, pi raa karii pyi ɲcyiimu cyi sí li cyêe
na pi à pi toroŋkanni kɛ̂ɛnŋɛ sèeŋi na ke. 21 Lire kurugo Yahutuubil'à sà mii cû mà mii
yaha Kileɲaarebage e, maa ŋko raa mii bùu. 22 Ŋka Kile à kwôro ná mii i, maa mii tègɛ fo
mà pa nɔ niɲjaa na. Kile tùnntunŋi Musa ná Kile tùnntunmpii sanmpii mpyi a fyânha a kani
ndemu shɛnrɛ jwo na li sí n-pa n-pyi ke, mii mú sí na ɲyɛ naha si lire kyaa jwo sùpyire pun'á,
shinbwoo bâra sùpyire sannte na. Mii mú sí ɲyɛ na yaaga bârali lire na mɛ. 23 Pi mpyi maha
yi yu na Kile Niɲcwɔnrɔŋi sí n-kyaala n-kwû, na uru mú u sí n-pyi shincyiiwe si ɲè vworo
kwùŋi i, si bèɛnmpe kyaa jwo wuu shiŋi ná supyishiŋi sanŋ'á.»
24 Mà Poli yaha puru jwumpe na u u uye tànga yu, ka Fɛsitusi si sêe u na: «Poli, sìcyer'à
jyè mu i! Mu à kàlaŋi pyi fo mà sà ma ɲùŋke pyi k'à yîri!» 25 Ka Poli si u pyi: «Mii ɲùŋufooŋi,
sìcyere ɲyɛ mii i mà dɛ! Sèeŋi jwumpe kanni mii ɲyɛ na yu, pu mú s'à fíniŋɛ. 26 Saanŋi Agiripa
yabiliŋ'à ɲcyii karigii puni cè, lire l'à mii ta mii i cyi yu fyagara baa u yyahe taan. Mii à tɛ̀ɛn
ná l'e na u à cyi puni cè, ɲaha na yɛ li là ɲyɛ a pyi ŋwɔhɔre e mɛ. 27 Saanŋi Agiripa, Kile
tùnntunmpil'à ɲjemu jwo ke, mu ɲyɛ a dá yire na mà? Mii à li cè na mu à dá yire na.» 28 Ka
Agiripa si u pyi: «Poli, mu naha na sônŋi na mu sí n-jà mii kɛ̂ɛnŋɛ mpyi dánafoo dɛ!» 29 Ka u
u u pyi: «L'à pyi numɛ yo, l'à pyi canŋke kabɛrɛ yo, mii na Kile ɲáare l'àha ndâ mu kanni na
mà dɛ, ŋka li pyi yii puni pi naha na mii jwumpe núru niɲjaa ke, yii puni pi pyi mii fiige, ŋka
pi àha yɔ̀rɔyɔ tègɛ yii pwɔ mii fiige mɛ.»

* **26:7** Yakuba jyaabii kɛ ná shuunniŋi i Yahutuubii tùluyi kɛ ná shuunniŋ'à fworo, pire pi ɲyɛ Izirayɛli shiinbii.

30 Ŋyɛ ka saanŋi ná fànhafooŋi ná Berenishi, mà bâra mpii pi mpyi ná pi e ke, ka pire puni
si yîri na fwore, 31 maa ŋko piy'á: «Ŋge nàŋi naha a kyaa pyi ndemu l'à u kabonɔ kwɔ̀, lire
ɲyɛ mɛ mà u kalenɛ kwɔ̀ kàsuŋi i mɛ.» 32 Ŋyɛ ka Agiripa si yi jwo Fɛsitusi á: «Kàmpyi ŋge nàŋi
naha mpyi a u kataanmpe le saanbwɔhe Sezari cye e mɛ, u cye naha a mpyi sí n-jà n-yaha
numɛ.»

27

Poli ná kafeebwɔhe kani suumpe lwɔhe ɲuŋ'i

1 Tèni i pi la mpyi si wuu lèŋɛ bakwɔɔge e wuu a ŋkɛ̀ɛge Itali kìni i ke, pi à Poli ná kàsujyiibii
pìi kan sòrolashiibii yyaha yyére shinŋi wà á, uru mɛge na mpyi Zhuliyusi. Uru nàŋi na mpyi
Ɔrɔmu shiinbii sòrolashikurumbwɔhe kà ɲùŋɔ na, pi mpyi maha kuru mɛge pyi: «Saanbwɔhe
Sorolashikuruŋke.» 2 Ŋyɛ ka wuu u jyè bakwɔɔge k'e, kuru mpyi a yîri Adaramiti i na ŋkɛ̀ɛge
Azi kùluni kàmpanŋke na. Asitariki na mpyi ná wuu e. Tesaloniki kànhe shin u mpyi u wi,
Masedoni kùluni i. 3 Kuru canŋa nùmpanŋa, ka wuu u nɔ Sidɔn kànhe e. Zhuliyusi mpyi a
Poli cùmu lemɛ ɲwɔ, maa kuni kan Poli á u sà fworo u ceveebii na, yaayi kyaa li ɲyɛ u na ke,
bà u si mpyi si sà yire cya pi á mɛ. 4 Lire kàntugo wuu à yîri wani maa kuni lwɔ́ na ŋkɛ̀ɛge mà
sà ntòro Sipiri kìni ŋkere na, ɲaha na yɛ kafɛɛge mpyi na wuu ɲùŋɔ bêni. 5 Ka wuu u ŋkàre
suumpe lwɔhe ɲuŋ'i mà sà ntòro Silisi kùluni ná Panfili wuuni taan, maa ŋkàre mà sà nɔ Mira
kànhe na Lisi kùluni i. 6 Ŋyɛ ka sòrolashiibii yyaha yyére shinŋi si bakwɔɔge kà ta wani k'à yîri
Alɛzandire kànhe e na ŋkɛ̀ɛge Itali kìni i, maa wuu pyi wuu à fworo bakwɔɔge niɲcyiige e
mà jyè kur'e.

7 Wuu à canmpyaa niɲyahagii pyi lwɔhe ɲuŋ'i. Bakwɔɔge ɲyɛ a mpyi a jà na ŋkɛ̀ɛge fwɔfwɔ
mɛ. Wuu à kànha sèl'e maa nta a jà a nɔ Kinidi kànhe sìcampe na. Ŋyɛ ná kafɛɛge mpyi a
wuu kárama pɛn kuru kàmpanŋke na, ka wuu u ntòro Kɛrɛti kìni ŋkere na, mà kàre Salamɔni
kàmpanŋke na. 8 Kuru kàmpanŋke shemɛ mpyi a pɛn, ŋka wuu à wuye waha maa ŋkàre mà
sà nɔ cyage k'e, pi maha kuru mɛge pyi: «Bakwooyi Tayyerege Niɲcɛnŋke». Kuru cyage na
ɲyɛ Lase kànhe ŋkere na.

9 Tère nimbwoo mpyi a tòro wuu na kuni na mà kwɔ̀. Bakwofeni mpyi a pa mpyi farati,
ɲaha na yɛ wyeere tèni mpyi a nɔ a kwɔ̀, Yahutuubii súnŋi tèni mpyi a tòr'a kwɔ̀. Ŋyɛ ka Poli
si u taɲyage jwo. 10 U à jwo: «Mii ceveebii, mii naha a li kàanmucya mà li ɲya na wuu kùsheeni
sì ɲùŋɔ kuu ná kakyara nimbwɔrɔ ɲyɛ a fworo l'e mɛ. Yaayi wuu à le bakwɔɔge e ke, ti sì n-dâ
yire ná bakwɔɔge na mà dɛ! Wuu yabilimpii pi ɲyɛ k'e ke, wuu múnahigii na ɲyɛ ku ɲwɔge e
mú.»

11 Ŋka sòrolashiibii yyaha yyére shinŋi mpyi a dá bakwɔɔge fèvooŋi ná ku ɲùŋufooŋi wumpe
na mà tòro Poli wumpe táan. 12 Kuru cyage bakwooyi tayyérege mú ɲyɛ a mpyi a ɲwɔ
wyeere tèni i mɛ. Lire kurugo mpii pi mpyi bakwɔɔge e ke, pire niɲyahara mpyi a li ta na pi
pyiŋkanna cya pi i yîri wani kuru cyage e, pi a sì Fenikisi kànhe bakwooyi tayyérege e Kɛrɛti
kìni i, pi i sà wyeere tèni pyi wani. Kuru cyag'à yyaha kan canŋacwumpe e. Kafeebwoyi ɲyɛ
na nɔni kuru cyage na mɛ.

13 Ŋyɛ kafɛɛgɛ nimbiler'à pa na fwu na yîri wòro kùl'e ke, ka pi i wá na sônŋi na pire sí n-jà
n-kàre. Tɔɔnmpirige pi maha ntɛ̀g'a bakwɔɔge yyéenɛ ke, maa kuru wwû wani, ka bakwɔɔge
si wá na ŋkɛ̀ɛge Kɛrɛti kìni ŋkere na. 14 Li ɲyɛ a mɔ mɛ, ka kafeebwɔhɔ si yîri na fwu na yîri
suumɔ kùl'e na ŋkɛ̀ɛge canŋafyinmpe e na ɲcwûunni wuu ɲuŋ'i. Pi maha kuru kafeebwɔhɔ
mɛge pyi: «Erakilɔn». 15 Ka kuru kafeebwɔhe si mpa bakwɔɔge lwɔ́. Wuu ɲyɛ a jà a ku kɛ̂ɛnŋɛ
mɛ, ka wuu u wuye yaha ku cye e. 16 Kafɛɛg'à kàre ná wuu e, ka wuu u sà ntòro kìre nimbilere
ŋkere na, suumpe lwɔh'à li kwûulo, li mɛge ɲyɛ Koda. Kuru cyag'à pa jyè wuu ná kafɛɛge
shwɔhɔl'e maa ku tɛgɛlɛ kwɔ̀n wuu na dooni ke, bakwobileni* li mpyi wuu á ke, ka wuu u
wuye waha maa lire ŋáhana a yige lwɔhe e, ŋka báara u mpyi lire tayigege e dɛ!

17 Ŋyɛ wuu à núr'a pa bakwobileni lèŋɛ ke, maa mɛɛrɛ tè̀g'a bakwobwɔhe yal'a pwɔ.
Vàanŋke ku maha bakwɔɔge pyi ku u ŋkɛ̀ɛge ke, maa kuru tîrige, ɲaha na yɛ wuu mpyi na
fyáge kafɛɛge kà ŋkwɔ̀ bakwɔɔge lwɔ́ si ŋkàre zà yaha nticyɛnŋi ɲuŋ'i Libi kìni kàmpanŋke na
mɛ, maa wuye yaha kafɛɛge cye e ku u ŋkɛ̂ɛnŋi. 18 Kafeebwɔhe fànha mpyi na mpêre fo li
ɲyɛ a pa ɲwɔ mɛ, kuru canŋa nùmpanŋa, ka pi i wá na bakwɔɔge funŋɔ yaayi yà wwû na
wàa lwɔhe e. 19 Ku canntanrewoge, ka bakwɔɔge feveebii yabilimpii si pi bárapyiyaayi yà
wwûl'a wà lwɔhe e. 20 Wuu à canmpyaa niɲyahagii pyi, cannaɲyiini bâra wɔrigii na, wuu
ɲyɛ a kuru kà ɲya mɛ. Kafeebwɔhe fànhe mpyi na ɲyahage na wá, fo wuu puni mpyi a li
yaha na wuu wà saha sì n-shwɔ mɛ.

21 Wuu mpyi a mɔ maa yalyige lyî. Ka Poli si mpa yîr'a yyére sùpyire yyaha na, maa jwo:
«Mii ceveebii, yii mpyi a yaa yii i mii jwumpe lógo, wuu u ntɛ̀ɛn Kɛrɛti kìni i. Lire n'a mpyi

* **27:16** Bakwobileni maha mpyi nimbwɔhe funŋke e. Nimbwɔhe ká ŋkɛ̀ɛge, sùpyire maha jyiile ná nimbileni i.

a pyi, ŋke kafeebwɔhe ku ŋke k'à wuu ta, ka wuu u mpôɔn yaayi ɲjemu i ke, lire là mpyi na sì n-pyi mɛ. 22 Ŋka numɛ, mii sí yi jwo yii á, yii àha vyá mɛ, yafyin sì yii wà ta mɛ. Bakwɔɔge kanni i wuu sí n-pôɔn. 23 Kileŋi ŋgemu wu u ɲyɛ mii, mii sí i báare u á ke, yii li cè na uru mèlɛkɛŋi wà à uye cyêe mii na pìlaga, 24 maa yi jwo mii á na mii àha raa fyáge mɛ, na mii à sàa yaa mii yyéeŋɛ saanmbwɔhe Sezari yyahe taan. Kile à ɲwɔ mii na maa mii ɲareyi lógo. Shin maha shin u ɲyɛ ná mii i bakwɔɔge e ke, u sí wuu puni shwɔ. 25 Lire e ke mii ceveebii, yii àha raa fyáge mɛ. Mii à dá Kile na. Ŋje y'à jwo mii á ke, yire puni sí n-tòro yi jwuŋkanni na. 26 Ŋka bakwɔɔge sí n-kèɛge ná wuu e lwɔhe niŋke kìni l'e.»

27 Kuru ku mpyi wuu numpili kɛ ná sicyɛrewoge suumpe lwɔhe ɲuŋ'i, kafeebwɔhe sí i wuu lwúu na ŋkèɛge ku ɲyii cyeyi i. Suumpe lwɔhe ɲuŋ'i wuu mpyi ke, kuru mɛge na mpyi Adiriyatiki. Nìŋk'à pa ɲî ke, ka bakwɔɔge feveebii si wá na sônŋi na wuu à byanhara kùmpoge na. 28 Ka pi i mɛɛrɛ le a tîrige lwɔhe e maa ku súma mà ku cùgumpe ta mɛtirii beɲaaga ná kɛ ná baashuunni. Ka pi i file yyaha na, maa núr'a ku súma mà ku ta mɛtirii beɲaaga ná baataanre. 29 Pi mpyi na fyáge bakwɔɔge kà ŋkwɔ̀ zà ŋkúu kafaage kà na lwɔhe e mɛ. Ŋyɛ tɔɔnmpiriyi pi maha ntèg'a bakwɔɔge yyéeŋɛ ke, ka pi i yire sicyɛɛre tîrige lwɔhe e bakwɔɔge kàntugo yyére, maa ntɛ̀ɛn pi funvwugo wuubii na ɲyè̀ge sigili. 30 Ŋyɛ mà pi yaha pur'e, mpii pi mpyi na bakwɔɔge fî ke, pir'à bakwobileni yig'a tîrige lwɔhe e, maa piye pyi mu à jwo tɔɔnmpirige kà pire la ɲyɛ si ntîrige bakwɔɔge yyaha yyére, mà li ta tafeŋɛ pi mpyi na ɲcaa bakwobileni cye kurugo. 31 Ka Poli si sòrolashiibii ná pi yyaha yyére shinŋi pyi: «Ná bakwɔɔge feveebii ɲyɛ a tɛ̀ɛn bakwɔɔge funŋke e mɛ, yii sì n-sìi n-shwɔ mɛ.» 32 Ŋyɛ mɛɛre ti mpyi a tɛ̀g'a bakwobileni pwɔ ke, ka sòrolashiibii si tire kwɔ̀n, maa li yaha l'à kàre lwɔhe ɲuŋ'i.

33 Ŋyɛ ɲyèg'à pa byanhara ke, ka Poli si li cya pi pun'á na pi ɲjyì cya pi lyî. U à jwo: «Canmpyaa kɛ ná sicyɛɛre cyi ɲyɛ ɲcyii, yii funmpɛn wuubii pi ɲyɛ, yii sàha ɲjyì sèe wu lyî mɛ. 34 Lire e mii na li caa yii á, yii ɲjyì cya yii lyî. Lire li sí yii pyi yii fànha ta yii i shwɔ. Mii sí yi jwo yii á, yii wà ɲùɲjuŋɔ niŋkin sì n-sìi n-pînni mɛ.»

35 Poli à yire jwo ke, maa bwúuruŋi lwó maa fwù kan Kile á pi puni ɲyii na, maa u kwɔ̀n kwɔ̀n, maa wà lwó na lyî. 36 Pi sanmpil'à lire ɲya ke, ka pi puni yákilibii si ntɛ̀ɛn, ka pi i wá na lyî mú. 37 Wuu shiin ŋkwuu shuunni ná shiin beetaanre ná kɛ ná baani (276) pi mpyi bakwɔɔge e. 38 Wuu pun'à lyî a tîn ke, sùmapyaŋi u mpyi bakwɔɔge e ke, ka pi i uru wu lwɔhe e, bà bakwɔɔge si mpyi si faha mɛ.

39 Ŋyèg'à pa múgo mà wuu ta wuu à nɔ cyage ŋkemu i ke, bakwɔɔge feveebii ɲyɛ a mpyi a kuru cyage cè mɛ. Ka pi i lùŋkuuŋi wà ɲya, ɲìŋke mpyi a fworo wani, ka pi la si mpyi s'a ŋkèɛge wani kuru cyage e. 40 Ŋyɛ tɔɔnmpirige ku maha ntèg'a bakwɔɔge yyéeŋɛ ke, pi à kuru sànha mà tîrige lwɔhe e, mɛɛre ti maha ntèg'a bakwɔɔge yafeŋke pwɔ ke, maa tire sànha mú, maa vàanŋa nitabaaga pìli bakwɔɔge yyaha yyére, bà kafɛɛge si mpyi s'a ŋkèɛge ná k'e suumpe lwɔhe ɲwɔge na mɛ. 41 Pur'e pi ɲyɛ, ka bakwɔɔge si ŋkàr'a sà dùgo nticyɛn ɲaŋke kà ɲuŋ'i, lùŋkuubii pìi shuunni shwɔhɔl'e. Bakwɔɔge munag'à kàr'a sà ɲcûru nticyɛnŋi i, ku ɲyɛ a jà a fworo mɛ. Lir'à lwɔhe ta ku u fuuli na yîri na ma na bakwɔɔge kàntugo yyéreŋi bwùun, fo mà sà kuru kèɛge.

42 Sòrolashiibii la mpyi si kàsujyiibii bò, bà li si mpyi pi wà kà ŋkwɔ̀ lwɔhe ɲà vworo si shwɔ mɛ. 43 Ŋka sòrolashiibii yyaha yyére shinŋi la mpyi Poli sì bò mɛ. Lire kurugo nde sòrolashiibii la mpyi si mpyi ke, ka u u pi sige lire na. Mpii pi na jìni lùɲani na ke, ka u u jwo na pire pi fyânha a cwo lwɔhe e, pi i ku ɲà pi sà fworo kùmpoge na. 44 Maa yi jwo pi sanmpil'á na pi cikwooyi yà, lire ɲyɛ mɛ bakwɔɔge jyayi yà lwó pi i dùgo yire ɲuŋ'i pi i fànha le, pi i lwɔhe jyiile yire ɲuŋ'i. Amuni l'à pyi, ka pi puni si jyiil'a kàre kùŋke na, yaaga ɲyɛ a pi wà ta mɛ.

28

Karigii cyi à pyi mà Poli yaha Maliti kìni i ke

1 Ŋyɛ wuu shwoŋkwooni kàntugo, ka pi i yi jwo wuu á na kuru cyage mɛge na ɲyɛ Maliti. 2 Lire kìni shiinbil'à wuu cùmu lemɛ ɲwɔ sèl'e. Ná zànhe sí mpyi na ɲcwo wyeere sí ɲyɛ, ka pi i nabwɔhɔ le, maa wuu puni pyi wuu à pa ntènn'a kuru kwûulo na ware. 3 Poli à pa yîri si kàŋkyaanyi yà fâara si mpa le nage e, lir'à màcwɔnŋi wà ta wani yire kàŋkyaanyi i. Yi taleŋke e, nage kafug'à jyè uru màcwɔnŋi i ke, ka u u yîr'a kwòro Poli cyɛge na. 4 Kànhe shiinbil'à wwòŋi ɲya u u fánŋi Poli cyɛge na ke, ka pi i wá na yu piy'á na: «Nàkaana baa, ŋge nàŋi sí n-ta shinbu. U méɛ ɲyɛ u à shwɔ lwɔhe na ke, wuu yasunŋke “Seeŋifoo” ɲyɛ na ŋko si u yaha u shì shà mɛ.»

5 Ŋyɛ ka Poli si wwòŋi ɲâhara a cyán nage e. Wwòŋi tanɔŋke ɲyɛ a mpyi a yafyin pyi u na mɛ. 6 Sùpyire mpyi na sônŋi na kuru cyɛge sí n-fwɔ, na u sí n-cwo n-kwû lire tèenuuni i. Pi à u ɲyii cyán mà mɔ, pi ɲyɛ a yafyin ɲya k'à u ta mɛ, ka pi funzɔnŋɔre si ŋkɛ̂ɛnŋɛ, maa jwo na yasunŋke kà ku ɲyɛ Poli.

7 Cyage e wuu mpyi ke, kìnifooŋi cyage kà na mpyi kuru ŋkere na, uru nàŋi mɛge na mpyi
Pubilusi. U mpyi a wuu ɲùŋɔ bê a ɲwɔ, maa wuu pyi wuu à wuu sunmbage lèŋɛ u pyɛnge e
canmpyaa taanre funŋ'i. 8 U tuŋi mpyi tasinnage e cifwure ná tɔ̀gɔtɔgɔniŋi cye e. Ka Poli si
ŋkàr'a sà fworo u na, maa u cyɛge taha u na, maa Kile ɲáare u á, ka u u ɲcùuŋɔ. 9 Lir'à pyi
ke, ka kuru cyage yampii puni si wá na si Poli yyére, ka u u wá na pi cùuŋi. 10 Kuru cyage
shiinbil'à pèente shiŋi puni taha wuu na. Wuu tèekaren'à pa nɔ, ka wuu u wá na ŋko raa jyè
bakwɔɔge e ke, yaayi kani li mpyi wuu na ke, pi à yire puni kan wuu á.

Poli à nɔ Ɔrɔmu kànbwɔhe e

11 Yiɲyɛ taanre wuu à pyi kuru cyage e. Bakwɔɔge k'à yîri Alɛzandire kànhe e ná pi maha
ku pyi: «Ŋampii* » ná ku mpyi a yyér'a kafeebwoyi tèni pyi wani ke, wuu tèekaren'à pa nɔ ke,
ka wuu u jyè kur'e na ŋkɛ̀ɛge. 12 Wuu à sà nɔ Sirakusi kànhe na ke, maa canmpyaa taanre pyi
wani. 13 Wuu à yîri wani ke, maa ŋkɛ̀ɛge suumpe lwɔhe ɲwɔ kurugo mà sà nɔ Erezho kànhe
na, maa shwòn wani. Kuru canŋa nùmpanŋa, mà wuu niŋkaribii yaha, ka kafeebwɔhɔ si yîri
na fwu wuu kàmɛnɛ yyére. Canmpyaa shuunni wuu à pyi kuni na, maa nta a nɔ Puzɔli kànhe
na. 14 Wuu à sà dánafeebii pìi ta wani kuru kànhe na, ka pire si li cya wuu á na wuu cibilaaga
niŋkin pyi wani ná pire e. Puru funŋke e wuu à pa yîri wani mà kàre Ɔrɔmu kànbwɔhe e.

15 Ɲyɛ Ɔrɔmu dánafeebil'à wuu kyaa lógo na wuu wá na sì wani pi yyére ke, ka pi pìi si
mpa wuu ɲùŋɔ bê fo Apwusi caange na. Cyage mɛge pi maha mpyi: «Nampwuunbii Tatiriyi
Taanreŋi» ke, ka pìi si mpa wuu ɲùŋɔ bê wani. Poli à pi ɲya ke, maa ntíl'a fwù kan Kile á,
ka màban si jyè u e. 16 Wuu à sà nɔ Ɔrɔmu kànbwɔhe e ke, ka pi i ŋkàr'a sà Poli yaha u mɛgɛ
cyage e, maa sòrolashiŋi wà yaha u u u kàanmucaa.

Poli à Jwumpe Nintanmpe jwo Ɔrɔmu kànbwɔhe e

17 Ɲyɛ canmpyaa taanr'à pa ntòro ke, ka Poli si Yahutuubii ɲùŋufeebii yyere uye yyére. Pi à
pa bínni ke, ka u u jwo: «Mii cìnmpyiibii, pi à mii cû Zheruzalɛmu kànhe e, maa mii le Ɔrɔmu
fànhafeebii cye e mà li ta mii ɲyɛ a yafyin pyi wuu shiŋi sùpyire na mɛ, mii mú ɲyɛ a yafyin
pyi ndemu l'à para ná wuu tulyeyi làdaabil'e mɛ. 18 Pir'à mii yíb'a kwɔ̀ ke, pi la mpyi si mii
yaha, ɲaha na yɛ pi ɲyɛ a yafyin ta mii à pyi ndemu li sí n-pa ná l'e pi mii bò mɛ. 19 Ɲka
Yahutuubii ɲyɛ a mpyi a ɲɛɛ pi mii yaha mɛ, lire kurugo, li mpyi a pyi fànha kyaa mii na, mii
i na kataanmpe le saanbwɔhe Sezari cye e. Ɲka wuu shiŋi sùpyire ɲcɛ̀ɛgɛ funŋɔ ɲyɛ a mpyi
mii á mà dɛ! 20 Lire na mii à li cya si yíi ɲya si jwo ná yii e. Izirayɛli shiinbii sònŋɔr'à taha
Shwofooŋi ŋgemu na ke, yii li cè na uru kurugo pi à mii pwɔ ná ɲje yɔ̀rɔyi i.»

21 Ka pi i Poli pyi: «Zhude kùluni shin sàha sémɛ kan naha wuu á mu kyaa na mɛ, wuu
cìnmpworoŋi wà mú sàha ŋkwɔ̀ a yîri wani mà pa yafyin jwo, lire ɲyɛ mɛ mà mu mɛpɛngɛ jwo
wuu á mɛ. 22 Ɲka ɲje yi ɲyɛ mu á ke, wuu la ɲyɛ ma a yire jwo wuu á, ɲaha na yɛ wuu à li cè
na Kile kuni i mu ɲyɛ ke, sùpyir'à ntùŋke taha lire na cyeyi puni i.»

23 Ɲyɛ ka pi i canŋke kabɛrɛ tɛ̀g'a kan piy'á. Kur'à pa nɔ ke, ka shinɲyahara si bâra sùpyire
na mà piye ta Poli cyage e. Mà lwɔ́ ɲyɛ̀ge na fo mà sà nɔ yàkoŋke na, ka Poli si wá na Kile
Saanre kyaa yu pi á, maa pyiŋkannigii puni cya ná MusaSaliyaŋi ná Kile tùnntunmpii sanmpii
sémɛbii jwumpe e, bà pi si mpyi si dá Yesu na mɛ. 24 Ka pìi si dá Poli jwumpe na, ŋka pìi ɲyɛ
a dá pu na mɛ. 25 Tire sùpyire ɲyɛ a bê niŋkin na mɛ. Ɲka mà jwo pi caala ke, ka Poli si kyaa
niŋkin jwo pi á, u à jwo: «Kile tùnntunŋi Ezayi mpyi a jwumpe mpemu jwo yii tulyeyi na,
Kile Munaani fànhe cye kurugo ke, puru mpyi a sìi sèe. 26 Kile mpyi a u pyi

“Sà yi jwo ŋge supyishiŋ'á na:
‘Yii sí n-sìi raa núru, ŋka yii sì raa yafyin yyaha cìni mɛ.
Yii sí n-sìi raa wíi, ŋka yii sì raa yafyin ɲaa mɛ.’
27 Ɲaha kurugo yɛ ŋge supyishiŋ'à cyé si pi zòompii kɛ̂ɛnŋɛ,
maa pi niŋgyigigii tò,
maa pi ɲyiigii tò,
bà pi ɲyiigii si mpyi cyi àha raa ɲaa mɛ,
pi niŋgyigigii kà hà raa núru mɛ,
pi zòmpyaagii kà hà ŋkɛ̂ɛnŋɛ mɛ.
Lire l'à pi ta pi ɲyɛ a ɲɛn'a yyaha kɛ̂ɛnŋɛ mii yyére, si shwɔ mɛ†.”»

28 Ka Poli si núr'a pi pyi: «Supyishiŋi sanŋi u ɲyɛ u ɲyɛ Yahutuu mɛ, yii li cè na Jwumpe
Nintanmpe pu ɲyɛ na sùpyire zhwoŋi kyaa yu ke, Kile à puru tun pir'á. Pire pi ke, pire sí pu
lógo.»

[29 Poli à puru jwo ke, ka Yahutuubii si yîri na ŋkɛ̀ɛge, maa piye kyáali sèl'e na wá.]

30 Poli à yyee nimpuŋii shuunni pyi bage k'e Ɔrɔmu kànbwɔhe e. U mpyi maha kuru bage
sârani. Sùpyire ti mpyi maha sì u yyére ke, u mpyi maha tire puni cwôre na ɲwɔge. 31 U mpyi

* **28:11** Bakwofempii mpyi maha pire ŋampii sunni bà pi si mpyi s'a pire kàanmucaa lwɔhe ɲuŋ'i mɛ. † **28:27** Ezayi 6.9, 10

maha sùpyire kâlali Kile Saanre kyaa na, maa Kafooŋi Yesu Kirisita kyaa yu pi á fyagara baa, wà mú mpyi maha u sige uru báaraŋi mpyiŋi na mɛ.

Lɛtɛrɛŋi Poli à tun Ɔrɔmu dánafeebil'á ke
Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè lɛtɛrɛŋi funŋɔ jwumpe e ke

Poli na mpyi Yahutu, u à si Siri kìni i, Tarisi kànhe e. Ŋka Zheruzalɛmu kànhe e u à lyɛ, wani u à Kile Jwumpe taanna mú. Poli mpyi a uye pwɔ Yahutuubii làda karigii na sèl'e. U mpyi maha dánafeebii kyérege sèl'e. Ŋka Kafooŋi Yesu à uye cyêe u na, maa u yyer'a pyi u tùnntunŋɔ supyishiŋi sanŋ'á.

Poli la mpyi si ŋkàre Ɔrɔmu kànbwɔhe e si Jwumpe Nintanmpe jwo, si yîri wani si ŋkàre Ɛsipaɲi kìni i si sà Jwumpe Nintanmpe jwo wani mú, ŋka u ɲyɛ a jà a li pyiŋkanni ta mɛ.

Dánafeebii kuruŋke ku mpyi Ɔrɔmu kànbwɔhe e ke, kuru shiinbii mpyi Yahutuubii ná supyishiŋi sanŋi.

Ŋyɛ ka Poli si mpa lógo na dánafeebii pi mpyi a fworo Yahutuubii shiŋi i, ná mpii pi mpyi a fworo supyishiŋi sanŋi i ke, na ŋgaha na wá uru supyishiŋi kuuyi shuunniŋi shwɔhɔl'e: Yahutuubii mpyi a supyishiŋi sanŋi le barag'e mɛ, ɲaha kurugo yɛ pi mpyi a li ta na supyishiŋi sanŋi ɲyɛ na Kile tùnntunŋi Musa Saliyaŋi kurigii ɲaare mɛ. Supyishiŋi sanŋi mpyi na sônnŋi na pir'à pwórɔ, ɲaha kurugo yɛ pire ɲyɛ a pwɔ uru Saliyaŋi na mɛ.

Ka Poli si li cyêe pi kuuyi shuunniŋi na na Kile ɲyɛ a sùpya pwɔ́ɔŋɔ sùpya na mɛ, Jwumpe Nintanmpe na ɲyɛ sùpyire puni wumɔ, Yahutuubii bâra supyishiŋi sanŋi na.

Sùpyire pun'à Kile ɲwɔmɛɛni yaha, Yahutuubii bâra supyishiŋi sanŋi na. Kile lùun'à yîri sùpyire puni taan (1.18--3.20). Ŋka Yesu u ɲyɛ u ɲyɛ a kapii pyi mɛ, ur'à kwû sùpyire puni cyaga. U kwùŋ'à sùpyire kapegigii yàfa ti na. Lire e shin maha shin u à dá u na ke, Kile maha pire tòre shintiibil'e (3.21--5.21). Pyiŋkanni na Kile maha sùpyaŋi pyi na u à tíi ur'á ke, Jwumpe Nintanmpe na lire cyêre. Dániyaŋi kanni kurugo lire maha jà a pyi, mà lwó tasiige na, mà sà nɔ takwɔge na (1.17).

Poli à li cyêe na Kile Saliyaŋi na ɲyɛ yacɛnŋɛ, ŋka li fànhe ɲyɛ sùpyaŋi i, u jà u a u kurigii ɲaare mɛ. Ŋka Kile à ɲùɲaara ta wuu na, maa u Munaani tun l'à wuu tègɛ (6--8).

Ŋyɛ Poli à jwo mà yyaha tíi ná Yahutuubil'e, u a jwo: Yahutuubii pìi mén'à Kile Niɲcwɔnrɔŋi cyé ke, Kile ɲyɛ a u shiinbii cyé mɛ. U à ɲwɔ pi na maa pi cwɔɔnrɔ. Canŋka Izirayɛli shiinbii sí shìŋi niŋkwombaaŋi ta Yesu Kirisita cye kurugo (9--11).

Mà tàanna ná Kirisita kacɛnni nimpyiini i wuu mú pun'á, pyiŋkanni na dánafeebil'à yaa pi piye pwɔ u na, pi i piye kyaa táan piy'á ná pi zòmpyaagii puni i ke, Poli à lire cyêe pi na (12--16).

Lɛtɛrɛŋi tasiige

1 Mii Poli na ɲyɛ Yesu Kirisita báarapyi. Kile à mii cwɔɔnrɔ maa mii yyere mà pyi Yesu tùnntunŋɔ, bà mii si mpyi s'a u Jwumpe Nintanmpe yu sùpyir'á mɛ. 2 Kile mpyi a puru Jwumpe Nintanmpe ɲwɔmɛɛni lwó fo tèemɔni i u Jwumpe Semɛŋi i u tùnntunmpii cye kurugo. 3 Puru Jwumpe Nintanmpe na u Jyaŋi shɛnrɛ yu, uru ŋgemu u à pa mpyi sùpya maa mpyi saanŋi Dawuda tùluge shin ke. 4 U à ɲè a fworo kwùŋi i, Kile Munaani à li cyêe na Kile Jyaŋi wi, uru u ɲyɛ wuu Kafooŋi Yesu Kirisita, uru u ɲyɛ síŋifoo. 5 Uru cye kurugo Kile à ɲwɔ mii na, maa mii pyi tùnntunŋɔ Kafooŋi mɛtange kurugo, bà supyishiŋi puni si mpyi si dá u na s'a u pêre mɛ. 6 Yii mú na ɲyɛ tire sùpyire e, yii Kile à yyere yii pyi Yesu Kirisita wuu ke. 7 Yii pi ɲyɛ Ɔrɔmu kànbwɔhe e ke, yii pun'á mii à ŋge lɛtɛrɛŋi kan. Kile à yii kyaa táan uy'á, maa yii yyer'a pyi u wuu. Wuu Tuŋi Kile ná wuu Kafooŋi Yesu Kirisita pi ɲwɔ yii na, pi i yyeɲiŋke kan yii á.

Poli la ɲyɛ si sà fworo Yesu dánafeebii na Ɔrɔmu kànbwɔhe e

8 Yyecyiige na, mii à fwù kan na Kileŋi á, Yesu Kirisita mɛge na yii puni kurugo, ɲaha na yɛ yii dániyaŋi kyaa na yu diɲyɛŋi cyeyi puni i. 9 Mii na báare Kile á ná na zòmbilini puni i, u Jyaŋi Jwumpe Nintanmpe ɲjwuŋi cye kurugo. Kile à li cè na mii na sônŋi yii kyaa na, na Kileɲareyi puni i. 10 Tère o tère e mii ɲyɛ na Kile ɲáare ke, mii maha li cya u á, kampyi u ɲyii wuuni li ɲyɛ li li, u na yaha si tère ta sà fworo yii na. 11 Yii li cè na mii la à sìi si yii ɲya, Kile Munaani à kàlaŋi ŋgemu kan mii á ke, bà mii si mpyi si sà yii taanna uru na, yii i fànha ta mɛ. 12 Mii la ɲyɛ si màban le yii e bà yii si mpyi s'a sì yyaha na Kile kuni i mɛ. Mà bâra lire na, mii la ɲyɛ yii Kile kuni yyaha yyére zhèŋi si màban le mii i.

13 Mii cìnmpyiibii, mii la na ɲyɛ yii li cè, na mii mpyi a li lwó tooyo niɲyahay'e naye funŋ'i, si sà fworo yii na, bà mii si mpyi si báara pyi yii yyére si u fyè ɲya yii shwɔhɔl'e, bà mii à u ɲya supyishiŋi sanŋi shwɔhɔl'e mɛ. Ŋka ali numɛ, mii sàha jà a shà mɛ. 14 Kànbwɔhɔshiin bâra ɲyɛgɛɲwɔhɔshiin na, mpii pi à kâla ke, mà bâra mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ a kâla mɛ, sùpyire puni fwoo na ɲyɛ mii na Jwumpe Nintanmpe ɲjwuŋi kàmpanŋke na. 15 Lire kurugo l'à sàa táan mii á, mà sà Jwumpe Nintanmpe jwo yii Ɔrɔmu shiinbil'á mú.

16 Mii ɲyɛ na sílege si Jwumpe Nintanmpe jwo mɛ, ɲaha kurugo yɛ mpiimu ká dá pu na ke,
Kile sífenɛ ti ɲyɛ pu pi mà pire shwɔ, mà lwó Yahutuubii na, mà sà nɔ supyishiŋi sanŋi na.
17 Yii li cè, pyiŋkanni na Kile maha sùpyaŋi pyi u à tíi u yyaha taan ke, Jwumpe Nintanmpe
maha lire cyêre. Dániyaŋi kanni cye kurugo lire maha jà a pyi, mà lwó tasiige e, mà sà nɔ
takwɔge e. Yire y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i na: «Sùpyaŋi u à tíi ke, dániyaŋi cye kurugo
uru maha mpyi ɲyii na*.»

Mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ na fyáge Kile na mɛ

18 Mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ na fyáge Kile na, maa mpyi pi ɲyɛ a tíi mɛ, Kile lùyirini na liye cyêre mà
yîri nìŋyiŋi i pire mɛɛ na, ɲaha na yɛ pi ntiimbaaŋi kurugo, pi à cyé sèeŋi na. 19 Mà li ta, nde
wà sí n-jà n-cè Kile kyaa na ke, lir'à fíniŋɛ pi á. Kile yabiliŋ'à lire fíniŋ'a cyêe pi na. 20 Kile
sífente tɛgɛlɛ baa woore ná u yabiliŋi ɲyɛ yaage ŋkemu ke, yire na ɲyɛ yaaya niɲyambaaya.
Ŋka mà lwó diɲyɛŋ'à dá ke, yaayi Kile à dá ke, u sífente tɛgɛlɛ baa woore ná u kileere na ɲaa
na ɲcwúu yire cye kurugo. Lire e ke tànga tataga ɲyɛ sùpya á mɛ. 21 Ali mà li ta pi à Kile cè, u
ná pèente t'à yaa ke, pi ɲyɛ a tire taha u na mɛ, pi ɲyɛ na fwù kaan u á mú mɛ. Pi sɔnŋɔre na
ɲyɛ laaga baa, pi yákilibii puni sí ɲyɛ numpire. 22 Pi à piye yaha yákilifee, mà li ta sìɲcomii pi.
23 Kile u ɲyɛ u ɲyɛ na ŋkwûu mɛ, pi à uru sìnampe fáa ná yaayi yà malwɔɔre e, ɲjemu yi ɲyɛ
na ŋkwûu ke, mu à jwo: sùpyaŋi ná saɲcɛɛnre ná tooyo sicyɛɛre yaayi ná ɲìŋke yafiliyi.
24 Lire kurugo Kile à pi yaha piy'á pi i katupwɔhɔyi pyi mà tàanna ná pi ɲyii wuuni i, fo ka
pi ɲjini si láha pi na. 25 Pi à Kile sèeŋi fáa kafinare na, maa u yadayi pêre maa yi kêre, maa
ɲcyé yi Davooŋi na, uru sí u à yaa ná ŋkèeŋi i fo tèekwombaa. Amiina. 26 Lire kurugo Kile à pi
yaha piy'á pi i pi ɲyii karigii silege baa wogigii pyi. Tasinnage k'à yaa k'a mpyi nɔ̀ŋi ná ceeŋi
shwɔhɔl'e ke, pi cyeebil'à kuru kɛ̂ɛnnɛ na mpyi ná piye e. 27 Lire pyiŋkanni na, nàmbaabii mú
à cyeebii yaha wani, ka pi nàmbaɲɛɛbii lage si shwɔ pi e. Ŋyɛ nàmbaabil'à silegebaare pyi
ná pi nàmbaɲɛɛbil'e, maa pi kapiini sàraŋi ta. 28 Ŋyɛ ná pi sí ɲyɛ a li ta kacɛnnɛ si Kile cè
mɛ, lire e Kile à pi yaha piy'á ná pi sɔnnɔŋkanni nimpiini i, ka pi i wá na kapyimbaagii pyi.
29 Pi zòompil'à ɲî ntiimbaaŋi karigii shiŋi puni ná pege na, pi ɲyɛ na ntînni mɛ, maa mpyi
ɲyipɛɛnfee. Pi zòompil'à ɲî yiɲcyɛge ná boore ná yoge ná nàɲwɔhɔre ná zòŋkuuyi ná jwoore
na. 30 Mɛkɛɛgɛfee pi, maa mpyi Kile zàmpɛnmii. Pi ɲyɛ na silege mɛ, yàmpeenɛ ná funmbwɔhɔ
sùpyii pi. Tèrigii puni i, kapegii nivɔnŋii yyaha pi na ɲcaa. Pi ɲyɛ a pi sifeebii ɲwɔmɛɛni cû
mɛ. 31 Yákili baafee pi, ɲwɔmɛɛfee bà mɛ, sùpyigire ɲyɛ pi e mɛ, ɲùɲaara ɲyɛ pi e mɛ. 32 Ali mà
li ta pi à Kile Saliyaŋi cè, na cyire ɲcyii karigii pyifeebil'à yaa ná kwùŋi i, pi ɲyɛ a li dâ cyi
mpyiŋi kanni na mà dɛ! Ŋka mpii pi ɲyɛ na cyi pyi ke, pi maha màban leni pire e.

2

Shinŋi u ɲyɛ na sùpyire sannte cêɛge ke, urufoo maha ɲcèɛgɛŋi nɔ uye na

1 Ŋyɛ mu shin maha shin u maha sùpyire sannte cɛ̂ɛge ke, tànga ɲyɛ a sìi mu á mɛ. Mu
aha a sùpyire sannte cɛ̂ɛge, mu maha ɲcèɛgɛŋi cyán maye na, ɲaha na yɛ karigii na mu na
sùpyire sannte cɛ̂ɛge ke, mu mú na cyire pyi. 2 Wuu à li cè na mpii pi ɲyɛ na cyire karigii pyi
ke, Kile sí pire sâra si ntàanna ná pi kapyiiŋkil'e ntìiŋi funŋke e. 3 Mu u ɲyɛ na cyire karigii
pyifeebii cêɛge mà li ta cyire mu mú ɲyɛ na mpyi ke, mu na sônŋi mu sí n-shwɔ Kile yibige
na bɛ? 4 Lire e ke Kile u à karii kwú ke, mu na uru ticɛnmpe ná u lùtaanni tɛgɛlɛ baa wuuni
ɲjini fare la? Mu ɲyɛ a cè na Kile tìcɛnmp'à yaa pu mu pyi mu u ma toroŋkanni kɛ̂ɛnnɛ mà?
5 Mu niŋgyiwaani ná mu toroŋkanni ŋkèɛnnɛmbaaŋi kurugo, mu na nàvunŋke bínnini maye
yyaha na canŋka mɛɛ na, kuru ŋkemu i Kile sí u lùyirini ná u yukyaani cyêe sùpyire na ntìiŋi
funŋke e ke. 6 U sí sùpyire puni sâra si ntàanna ná ti kapyiiŋkil'e*. 7 Mpii pi à piye waha maa
kacɛnŋkii pyi bà pi si mpyi si mpyi shinbwoo Kile yyahe taan, u u pi kêe, pi i mpyi ná u e
tèrigii puni i mɛ, u sí shìŋi niŋkwombaaŋi kan pir'á. 8 Ŋka mpii pi ɲyɛ na nàkaante pyi, maa
ɲcyé sèeŋi na, maa ɲɛɛ ntiimbaaŋi na ke, nàvunŋke ná lùyirini sí nɔ pire na. 9 Shin maha shin
u ɲyɛ na kapegigii pyi ke, mà lwó Yahutuubii na yyecyiige na, mà sà nɔ supyishiŋi sanŋi
na, kyaage ná yyefuge sí pire puni ta. 10 Ŋka shin maha shin u ɲyɛ na kacɛnŋkii pyi ke, mà
lwó Yahutuubii na, mà sà nɔ supyishiŋi sanŋi na, ŋkèeŋi ná pèente ná yyeɲiŋke sí n-kan pire
pun'á. 11 Ŋaha na yɛ Kile ɲyɛ a sùpya pwɔ́ɔŋɔ sùpya na mɛ.

12 Mpii pi à kapegigii pyi mà pi ta pi ɲyɛ a MusaSaliyaŋi cè mɛ, yoge sí n-kwɔ̀n pire na u
baa. Ŋka mpii pi à kapegigii pyi mà pi ta pi à Musa Saliyaŋi cè ke, yoge sí n-kwɔ̀n pire na si
ntàanna ná u e. 13 Mpii pi ɲyɛ na Musa Saliyaŋi jwumpe núru kanna ke, pire bà pi à tíi Kile á
mɛ. Ŋka mpii pi ɲyɛ na u kurigii ɲaare ke, pire Kile sí n-pyi na pi à tíi. 14 Supyishiŋi sanŋi u
ɲyɛ u ɲyɛ a Musa Saliyaŋi cè mɛ, pire ká a ɲaare na ntàanna ná u e piy'á, pi mée ɲyɛ Saliyaŋi
cèmbaa ke, pi maha li cyêe pi ɲaaraŋkanni cye kurugo, na pir'à pi nimpyiini cè. 15 Pi maha li
cyêe na ɲje Saliyaŋi ɲyɛ na yu ke, yir'à tɛ̀ɛn pire funŋ'i. Pi zòmpyaagii maha lire cyêre. Tèrigii

* **1:17** Abakuki 2.4 * **2:6** Zaburu 62.13; Taanliŋkii 24.12

cyìl'e, pi sɔ̀nŋɔre maha pi cêɛge; tèrigii cyìl'e ti maha pi tàŋga kaan. 16 Ŋyɛ bà mii à li jwo Jwumpe Nintanmpe e mɛ, canŋke Kile sí shin maha shin sâra si ntàanna ná u kapyiiŋkil'e Yesu Kirisita cye kurugo ke, kuru canŋke, sùpyire numpire karigii puni ɲwɔhɔ sí múgo.

Kile à Yahutuubii cêɛgɛ mú

17 Ŋyɛ mu u à maye pyi Yahutu, ma a ma sɔ̀nŋɔre taha MusaSaliyaŋi na, ma a maye pêe na mu na ɲyɛ Kile wu ke, 18 mu à Kile ɲyii wuuni cè, mu s'à taanna Musa Saliyaŋi karigii na, ka mu u kacɛnni cè. 19 Mu à maye pyi fyinmpii kàbicuŋi, mpii pi ɲyɛ numpini i ke, ma a maye pyi pire bɛ̀ɛnmpe. 20 Mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ a kyaa cè mɛ, maa mpyi nàŋkopyire fiige ke, mu à jwo na mu u ɲyɛ pire cyelentuŋi, mà li ɲùŋke pyi na mu à sèeŋi kuni ɲcèŋi puni ta Saliyaŋi i.

21 Ŋyɛ mu u ɲyɛ na sùpyire sannte kâlili ke, maye kâla kɛ! Mu u ɲyɛ na ŋko na nàŋkaage ɲyɛ a ɲwɔ mɛ, mu sí i ku pyi mà de? 22 Mu u ɲyɛ na ŋko na jacwɔrɔ kà raa mpyi mɛ, mu sí i ti pyi mà de? Mu u ɲyɛ na ŋko na kacyinzunn'à pɛn mu á, mu sí maha kacyinmbayi yaayi nàŋkaage mà de? 23 Mu u à maye pêe na mu à Musa Saliyaŋi karigii cè, mu sí ɲyɛ na u kurigii ɲaare mɛ. Lire e mu à Kile ɲjini faha! 24 Yii li cè na y'à jwo Kile Jwumpe Semɛŋi i na: «Yii Yahutuubii kurugo, supyishiŋi sanŋ'à Kile mɛge kɛ̀ɛge†.»

25 Sèe wi, mu aha a Musa Saliyaŋi kurigii ɲaare, kaɲwɔɔ maha mpyi ŋkwɔ̀nŋi na, ŋka ná mu ɲyɛ na Saliyaŋi kurigii ɲaare mɛ, mu ŋkwɔ̀nŋi maha mpyi laaga baa. 26 L'aha mpyi mu à jwo shinŋi u ɲyɛ u ɲyɛ a kwɔ̀n mɛ, ŋka u na Saliyaŋi kurigii ɲaare, tá li sí n-pyi Kile á mu à jwo u à kwɔ̀n mɛ? 27 Uru nàŋi ɲyɛ a kwɔ̀n u cyeere e mɛ, ŋka u na Saliyaŋi kurigii ɲaare. Ŋyɛ mu u ɲyɛ mu ɲyɛ na Saliyaŋi kurigii ɲaare mɛ, uru nàŋi u sí mu cêɛgɛ. Mà li ta, Saliyaŋi à sém'a kan mu á, mu mú s'à kwɔ̀n. 28-29 Mà si Yahutu cye kurugo, lire kanni ɲyɛ na wà pyi Yahutu sèe wuu mɛ. Fyèŋi mú sí u à bwɔ̀n cyeere na mà tàanna ná Yahutuubii karigil'e ke, uru bà u ɲyɛ ŋkwɔ̀nŋi sèe wuŋi mɛ. Yahutuŋi sèe wuŋi u ɲyɛ shinŋi u ɲyɛ u wi funŋɔ karigil'e ke, Kile Munaani maha ŋkwɔ̀nŋi ŋgemu pyi zòmbilini i ke, uru u ɲyɛ ŋkwɔ̀nŋi sèe wuŋi. Sùpyir'á bà Yahutuŋi sèe wuŋi maha u ŋkèeŋi taa mɛ; Kile á u maha u taa.

3

Sùpyaŋi wà tufiige ɲyɛ à tíi mɛ

1 Ŋyɛ l'aha nta amuni, ɲaha k'à Yahutuŋi wwû supyishiŋi sanŋi i yɛ? Kaɲwɔɔ na ɲyɛ ŋkwɔ̀nŋi na bɛ? 2 Kaɲwɔɔ nimbwoo na ɲyɛ u na kàmpanŋyi puni na! Yahutuubil'á Kile à fyânha a u Jwumpe kan. 3 Ŋyɛ ná Yahutuubii pìi sí ɲyɛ a pyi ɲwɔmɛɛ niŋkinfee mɛ, lire sí Kile pyi u yîri u ɲwɔmɛɛni ɲuŋ'i la? 4 Sèeŋi na, lire sì n-pyi mɛ. Wuu à yaa wuu li cè na Kile na sèeŋi yu, sùpyire puni sí ɲyɛ kafinivinimii bà y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i mɛ, na:
«Kile, sùpyir'à yaa ti li cè na mu jwump'à tíi.
Pi aha mu cêɛgɛ, mu à yaa mu u ta tàngafoo*.»

5 Ŋka kapegigii wuu ɲyɛ na mpyi ke, cyire ká li cyêe na Kile à tíi, ɲaha saha yɛ? Kile lùuni ká yîri wuu taan, tá wuu à yaa wuu jwo na u ɲyɛ a tíi mɛ? (Naha mii na yu funŋɔ baa shin fiige.) 6 Kaɲɛɛ bà mɛ! Kampyi Kile mpyi a tíi mɛ, di u mpyi na sí diɲyɛŋi sùpyire kapegigii fwooni tò pi na n-jwo yɛ?

7 Ŋyɛ pìi mú sí n-jà n-jwo: «Mii kafinare cye kurugo, Kile sèeŋi ká fwor'a yyére u pèente kurugo, lire e, ta mii saha à yaa mii i ɲcû mu à jwo kapimpyiŋɛ?» 8 Ŋyɛ pìi ká a puru yu, ɲaha na wuu àha n-jwo na: «Wuu à kapegigii pyi, kacɛnŋkii si nta a fworo cyi e mà yɛ»? Pìi na mii cêɛge na mii à yire jwo. Pire sì n-sìi n-shwɔ Kile yoge na mɛ.

9 Di yi ɲyɛ yɛ? Wuu Yahutuubil'à pwórɔ sùpyire sannte na la? Mà byanhara bá la! Mii à fyânha a li cyêe, Yahutuubii bâra supyishiŋi sanŋi na, pi puni na ɲyɛ kapegigii tugure ɲwɔh'i, 10 bà y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i na:
«Sùpyaŋi wà tufiige ɲyɛ a tíi mɛ, ali shin niŋkin!
11 Wà ɲyɛ a sìi yákilifoo mɛ,
wà ɲyɛ na Kile caa mɛ!
12 Pi pun'à kuni niɲcɛnni yaha,
pi pun'à pyi kaɲwɔɔ baa.
Wà ɲyɛ na kacɛnnɛ pyi mɛ,
ali shin niŋkin†!
13 Pi ŋkɔ̀ɔnyi na ɲyɛ mu à jwo fanmugoɲahaga.
Pi maha pi ɲjirigii tègɛ na pi sanmpii wuruge‡.
Pi ɲwɔshɛɛnr'à pi mu à jwo màcwɔn shɔnrɔ§.

† **2:24** Ezayi 52.5; Ezekiyɛli 36.22-23 * **3:4** Zaburu 51.6 † **3:12** Zaburu 14.1-3; 53.2-4; Ekileziyasi 7.20 ‡ **3:13** Zaburu 5.10 § **3:13** Zaburu 140.4

14 Laŋaŋke jwumpe ná jwumpimpe kanni pu maha fwore pi ɲwɔyi i*.
15 Pi supyibo ton'à wyèrɛ.
16 Pi maha ŋkɛ̀ɛgɛŋi ná yyefuge yare pi tatoroyi puni i.
17 Pi ɲyɛ a yyeɲiŋke kuni cè mɛ†.
18 Pi ɲyɛ a sìi na fyáge Kile na mɛ‡.»
19 Ŋyɛ yire y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i Saliyaŋi kyaa na. Wuu s'à cè na wuu Yahutuubil'á y'à sém'a kan, bà li si mpyi sùpya kà tànga ta mɛ, sùpyire puni si ɲcɛ̂ɛgɛ Kile yyahe taan. 20 Lire kurugo Kile yyahe taan, sùpyaŋi wà tufiige sì n-jà n-tíi Saliyaŋi kurigii ɲaaraŋi cye kurugo mɛ. Nde kanni Saliyaŋi maha jà a pyi ke, lire li ɲyɛ, u maha sùpyaŋi pyi u à kapiini cè.

Sùpyaŋi ká dá Kile na, Kile maha jwo na u à tíi

21 Ŋka numɛ, pyiŋkanni na wuu si n-jà n-tíi Kile yyahe taan ke, Kile à lire cyêe wuu na. Lire ɲyɛ a lwó a pwɔ Saliyaŋi kurigii ɲaaraŋi na mɛ. Yire Kile tùnntunŋi Musa ná Kile tùnntunmpii sanmpil'à jwo. 22 Kile maha sùpyire pyi shintiilii dániyaŋi cye kurugo Yesu Kirisita na, wà ɲyɛ a wwû w'e mɛ. 23 Sùpyire pun'à kapegigii pyi, lire l'à pi nàzhan yige Kile sìnampe e. 24 Ŋka Kile à ɲwɔ pi na maa pi pyi pi à tíi mana, Yesu Kirisita à pi ɲùŋɔ wwû pi kapegigil'e ke, lire cye kurugo. 25-26 Kile à Yesu yaha a pa, pi i u kwòro cige na, bà u si mpyi si Kile lùuni tìŋɛ, si wuu kapegigii yàfa wuu na, u sìshange ŋguŋi cye kurugo mɛ. Mà ta lire sàha mpyi mɛ, Kile lùtaanni kurugo, u ɲyɛ a mpyi a sùpyire cû a tàanna ná ti kapyiiŋkil'e mɛ. Numɛ, Yesu à pa, mpii pi à dá u na ke, ali mà ta pi à kapegigii pyi, Kile à jwo na pi à tíi. Lire Kile à pyi ke, ntiimbaa bà mɛ, ɲaha na yɛ Yesu à pi kapegigii tugure lwó.
27 Ŋyɛ tá tànga saha na ɲyɛ wà a u uye pêe? Ɔnhɔ! Ŋaha kurugo yɛ nde li ɲyɛ na wíi ke, Saliyaŋi kurigii ɲaaraŋi bà mɛ, ŋka dániyaŋi. 28 Sèe wi, wuu à li cè na sùpyire ntìiŋi na ntaa dániyaŋi cye kurugo, ŋka Musa Saliyaŋi kurigii ɲaaraŋi i bà mɛ. 29 Taha Yahutuubii kanni wu u ɲyɛ Kile? Supyishiŋi sanŋi wu mú bàl'à? Ɔɔn kɛ! Supyishiŋi sanŋi wu wi mú dɛ! 30 Ŋaha kurugo yɛ Kile niŋkin u ɲyɛ. Uru u sí Yahutuubii pyi na pi à tíi pi dániyaŋi kurugo, si supyishiŋi sanŋi mú pyi na pi à tíi pi dániyaŋi kurugo.
31 Ŋyɛ wuu aha dániyaŋi kaɲwɔɔni jwo amuni, lir'à li cyêe na Musa Saliyaŋi na ɲyɛ kaɲwɔɔ baa la? Mà byanhara bá la! Wuu bá maha u kaɲwɔɔni yal'a cyêe.

4

Pyiŋkanni na Kile à Ibirayima pyi na u à tíi ke

1 Ŋyɛ Ibirayima u mpyi wuu Yahutuubii tùluge sìifooŋi ke, ɲaha wuu sí n-jwo uru kyaa na yɛ? 2 Kampyi yi mpyi a jwo na Ibirayima à tíi u kapyiiŋkii kurugo, u mpyi na sí n-jà uye pêe, ŋka ná yire sí bà y'à jwo mɛ, u sì n-jà uye pêe Kile yyahe taan mɛ. 3 Yìi li cè na y'à jwo Kile Jwumpe Semɛŋi i na: «Ibirayima à dá Kile na, u dániyaŋi kurugo, Kile à jwo na u à tíi*.» 4 Shin ká báara pyi, u sàraŋ'à yaa u kan u á. Uru sàraŋi ɲyɛ a kan mana mɛ, ŋka u ná ur'à yaa. 5 Shinŋi u ɲyɛ u ɲyɛ a u sònnŋɔre taha u katiigii nimpyiiŋkii na mɛ, maa dá li na na Kile maha kapegigii pyifeebii kapegigii yàfani pi na ke, Kile maha urufoo le shintiibil'e u dániyaŋi kurugo.
6 Lire pyiŋkanni na, sùpyaŋi Kile à pyi u à tíi mà ta u kapyiiŋkii fye bà mɛ, saanŋi Dawuda mú à mɛɛ cêe urufoo wuuni ɲwɔŋi kyaa na:
7 «Mpiimu u ntiimbaa karii cyi à yàfa pi na,
ka toro si ntaha pi kapegigii na ke,
pire wuun'à ɲwɔ.
8 Kafooŋi Kile ɲyɛ a shinŋi ŋgemu cû a tàanna ná u kapegigil'e mɛ,
urufoo wuun'à ɲwɔ†.»
9 Ŋyɛ mpii pi à kwòn ke, pire kanni wuuni l'à ɲwɔ laa, niŋkwɔnmbaabii wuuni mú à ɲwɔ? Wuu à yi jwo a kwò na: «Ibirayima à dá Kile na, u dániyaŋi kurugo, Kile à jwo na u à tíi». 10 Tèni i Kile à u cè shintiiwe ke, u mpyi a kwòn laa, u mpyi na sàha ŋkwòn mɛ? U niŋkwɔnŋi bà mɛ, ŋka u niŋkwɔnmbaaŋi. 11 Lire kàntugo ka u u ŋkwònŋi fyèŋi ta, ŋgemu u à li cyêe na Kile mpyi a u cè shintiiwe u dániyaŋi kurugo mà u ta kwònmbaa ke. Lire pyiŋkanni na, mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ a kwòn mɛ, ŋka pi à dá Kile na, ka Kile si jwo na pi à tíi ke, Ibirayima à pyi pire puni tuŋi dániyaŋi kuni i, ali pi mɛ́ɛ nta pi ɲyɛ a kwòn mɛ. Kile à pire cè shintiilii. 12 Mpii pi à kwòn ke, Ibirayima mú u ɲyɛ pire tuŋi. Mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ a kwòn cyeere e kanna mɛ, ŋka pi na dániyaŋi kuni ɲaare wuu tuŋi Ibirayima fiige ke, pire kyaa mii ɲyɛ na yu. Ur'à dá Kile na mà ta u sàha ŋkwòn mɛ.

* **3:14** Zaburu 10.7 † **3:17** Ezayi 59.8 ‡ **3:18** Zaburu 36.2 * **4:3** Zhenɛzi 15.6 † **4:8** Zaburu 32.1-2

13 Ŋwɔmɛɛni Kile à lwɔ́ Ibirayima ná u tùlug'á na pi sí diɲyɛŋi ta kɔəgɔ ke, li ɲyɛ a lwɔ́ mà li ɲùŋke pyi na Ibirayima na Saliyaŋi kurigii ɲaare mɛ, u à dá Kile na ka Kile si jwo u à tíi ke, lire kurugo l'à lwɔ́. 14 Lire ɲwɔmɛɛni n'a mpyi a lwɔ́ a pwɔ Saliyaŋi kurigii ɲaaraŋi na, dániyaŋi kaɲwɔɔ mpyi na sì n-pyi mɛ, Kile ɲwɔmɛɛni mpyi na sì n-pyi laage e mú mɛ. 15 Yii li cè na Kile lùyirini ɲùŋke ku ɲyɛ Saliyaŋi, ŋka ná Saliya ɲyɛ mɛ, wà mpyi na sì u kafuun pyi mɛ.

16 Lire pyiŋkanni na, yaayi ɲwɔmɛɛni Kile à lwɔ́ ke, dániyaŋi kurugo l'à lwɔ́, bà yi si mpyi s'a ntaa mana mɛ. Wuu pi ɲyɛ Ibirayima tùluge shiinbii ke, wuu à tɛ̀ɛn ná l'e, wuu sí yire ta dániyaŋi cye kurugo, ali wuu mɛ́ɛ ká mpyi wuu ɲyɛ na Yahutuubii làda karigii pyi mɛ. Mpii pi à dá Kile na Ibirayima fiige ke, pire puni mú sí yire ta. Uru u ɲyɛ wuu puni tuŋi Kile kuni i. 17 Amuni y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i na: «Mii à mu pyi supyishi niɲyahawa tu‡.» Kile u maha kwùubii ɲɛ̀ni, yaayi yi ɲyɛ yi mpyi mɛ, maa yire dá ke, uru u à mpe jwo. Ibirayima à dá Kile na maa mpyi wuu tuŋi Kile yyahe taan.

18 Sɔ̀nŋɔrɔ mpyi na sì n-jà n-taha kani ndemu na mɛ, Ibirayima à dá maa u sɔ̀nŋɔre taha lire na. Lire e u à pa mpyi supyishi niɲyahawa tu bà y'à jwo Kile Jwumpe Semɛŋi i mɛ na: «Mu tùluge shiinbii sí ɲyaha wɔrigii fiige§.» 19 Ibirayima mpyi a byanhara yyee ŋkuu (100) na mà kwɔ̀. Ali mà u yaha u u sɔ̂nŋi na ur'à lyɛ pyìtaa na, u cwoŋi Sara sí ɲyɛ cijiriŋɛ, u ɲyɛ a u sɔ̀nŋɔre láha Kile na mɛ. 20 Ŋwɔmɛɛni Kile à lwɔ́ ke, u sɔ̀nŋɔre ɲyɛ a láha lire na mà ɲya mɛ. Lire bá mpyi a u pyi u à dá Kile na sèl'e, maa u pêre. 21 Ibirayima mpyi a sàa dá li na na ɲwɔmɛɛni Kile à lwɔ́ ke, u sí n-jà li fûnŋɔ. 22 Lire e u dániyaŋi kurugo, Kile à jwo na u à tíi. 23 «Kile à jwo na u à tíi» puru jwumpe ɲyɛ a sémɛ uru kanni kurugo mɛ. 24 Kile u à wuu Kafooŋi Yesu ɲɛ̀ a yige kwùŋi i ke, wuu mpiimu pi à dá uru na ke, p'à sémɛ wuu kurugo mú, ɲaha kurugo yɛ wuu mú sí n-pyi na wuu à tíi. 25 Kile à u kan kwùŋ'á wuu kapegigii kurugo, maa u ɲɛ̀ a yige u e, bà wuu si mpyi si ntíi uru yyahe taan mɛ.

5

Wuu ná Kile shwɔ̀hɔŋ'à yaa

1 Lire pyiŋkanni na, wuu à pyi shintiilii Kile yyahe taan, wuu dániyaŋi kurugo, lire e wuu ɲyɛ yyeɲiŋke e ná Kile e numɛ, wuu Kafooŋi Yesu Kirisita cye kurugo. 2 Yesu barag'e, wuu dániyaŋi kurugo, wuu à Kile ticɛnmpe cè, maa pu taa numɛ canŋa maha canŋa. Wuu funɲy'à sàa táan, ɲaha na yɛ wuu à dá li na na Kile sí wuu pyi shinbwoo uye yyére. 3 Mà bâra lire na, wuu à kwôro funntange e yyefuge tèni i, ɲaha na yɛ wuu à li cè na yyefuge maha ma ná mayezhiiliŋi i. 4 Mayezhiiliŋi maha ma ná sítaare e zòzhwɔɔre na. Síŋi ká nta, sɔ̀nŋɔre tatahage mú maha nta. 5 Tire sɔ̀nŋɔre tatahage sì wuu ɲwɔhɔ yaha mɛ, ɲaha na yɛ Kile à wuu zòmpyaagii ɲî u tàange na u Munaani cye kurugo, u à lire ndemu kan wuu á ke.

6 Mà wuu yaha wuu fànhaɲcyɛrɛre e, Kile ɲyii tèn'à nɔ ke, ka Kirisita si ŋkwû maa wuu nimpiibii shwɔ. 7 Shinŋi u à tíi ke, li sí n-waha sùpya u ɲɛɛ si ŋkwû uru kurugo; ŋka shinŋi u ɲyɛ na ŋkanŋi pyi sèl'e ke, wà bá kú n-jà ɲùŋɔ waha si ɲɛɛ ŋkwû uru kurugo. 8 Ŋka Kile à li cyêe wuu na na ur'à sàa wuu kyaa táan uy'á. Mà wuu yaha kapegigii mpyiŋi i sahaŋki, Kirisita à kwû wuu kurugo. 9 U à u sìshange wu mà pyi sáraga maa wuu pyi shintiilii numɛ Kile yyahe taan. Ná lire s'à pyi, wuu à sàa tɛ̀ɛn ná l'e na Yesu Kirisita sí wuu shwɔ Kile lùyirini na. 10 Mà wuu yaha Kile zàmpɛnmii, Kile à wuu ná uru shwɔ̀hɔŋi yaa u Jyaŋi ŋkwùŋi cye kurugo. Mà wuu ná u shwɔ̀hɔŋi yaha u à yaa, nàkaana baa, wuu sí n-shwɔ u Jyaŋi ɲɛ̀ŋi cye kurugo. 11 Lire kanni bà mɛ, wuu funntanga wuu pi ɲyɛ Kile wwoɲɛɛge e wuu Kafooŋi Yesu Kirisita cye kurugo, uru u à wuu ná Kile pyi wuu à wwɔ̀.

Kapegigii sìiŋkanni ná cyi láhaŋkanni

12 Kapegigil'à jyè diɲyɛŋi i shin niŋkin cye kurugo, uru u ɲyɛ Adama, ka kapegigii si mpa ná kwùŋi i. Lire pyiŋkanni na, kwùŋ'à nɔ sùpyire puni na, ɲaha na yɛ pi pun'à kapegigii pyi. 13-14 Yii li cè, mà lwɔ́ Adama tèni na mà pa nɔ Kile tùnntunŋiMusa wuuni na, sùpyire mú mpyi na kapegigii pyi. Lire tèni i, Kile mpyi na sì n-jà yoge kwɔ̀n pi na na pi à Musa Saliyaŋi kuni yaha mɛ, ɲaha na yɛ uru Saliyaŋi mpyi na sàha ŋkwɔ̀ à kan pi á mɛ. Pi mú ɲyɛ a mpyi a Adama kapiini nimpyiini shi pyi mɛ. Lire ná li wuuni mú i, pi mpyi maha ŋkwûu. Ŋyɛ nde Adama mpyi a pyi ke, lire mpyi a kyaa nɔ sùpyire na. Amuni li mú ɲyɛ, Yesu Kirisita u mpyi na sí n-pa ke, nde ur'à pa mpyi ke, lir'à kyaa nɔ sùpyire na.

15 Ŋka Kile à kani ndemu pyi mana ke, lire tayyérege ná Adama kapiini nimpyiini woge ɲyɛ sumara mɛ. Shin niŋkin kapii ká mpyi kaɲuŋɔ mà kwùŋi nɔ shinŋyahara na, yii li cè na kacɛnni Kile à sàa pyi shinŋyahara á shin niŋkin cye kurugo, ná uru u ɲyɛ Yesu Kirisita ke, lire sì n-jà n-jwo si nɔ li tɛgɛni na mɛ. 16 Mà bâra lire na, Kile kacɛnni tayyérege ná shin niŋkinŋi kapiini tayyérege ɲyɛ niŋkin mɛ, ɲaha na yɛ shin niŋkin kapii kurugo, Kile à sùpyire

‡ **4:17** Zhenɛzi 17.5 § **4:18** Zhenɛzi 15.5

puni cêɛgɛ. Ŋka kapegii niɲyahagii pyiŋkwooni kàntugo, Kile kacɛnni nimpyiini kurugo, pi sí n-jà n-tíi Kile yyahe taan. 17 Shin niŋkin kanna u à kapiini pyi, ka lire si sùpyire pyi ti i ŋkwûu. Ná lire s'à pyi, nàkaana baa, shin niŋkin cye kurugo mú, mpiimu ká ɲɛɛ Kile ticɛnmpe na, ka u u pi pyi na pi à tíi ke, pire sí sí ta, mà lwɔ́ numɛ na, fo tèekwombaa. Uru shinŋi niŋkinŋi u ɲyɛ Yesu Kirisita.

18 Ŋyɛ shin niŋkin kapii kurugo, Kile à sùpyire puni cêɛgɛ, lire pyiŋkanni na mú, shin niŋkin kacɛnnɛ kurugo, sùpyire pun'à pyi shintiilii maa shìŋi niŋkwombaaŋi ta. 19 Shin niŋkin Kile ɲwɔmɛɛyahani kurugo, shinɲyahara à pyi kapimpyimii. Lire pyiŋkanni na mú, shin niŋkin Kile ɲwɔmɛɛcunte kurugo, shinɲyahara sí n-pyi shinztiilii Kile yyahe taan.

20 Kile à Saliyaŋi kan, bà sùpyire si mpyi si ɲcè na pir'à kapegii niɲyahagii pyi mɛ. Ŋka cyage e kapegigil'à ɲyaha ke, Kile kacɛnŋkii maha núr'a ɲyaha sèl'e cyi na. 21 Tèní l'e, sùpyire mpyi na sì n-jà n-pyi ná ti ɲyɛ na kapegigii pyi mɛ; lire na kwùŋ'à nɔ ti na. Ŋka Kile à ɲwɔ wuu na maa jwo na wuu à tíi, lire e, wuu Kafooŋi Yesu Kirisita cye kurugo, wuu sí shìŋi niŋkwombaaŋi ta.

6

Wuu à kwû kapegigii kàmpanŋke na, maa mpyi ɲyii na, ná Kirisita e

1 Ŋyɛ wuu ɲaha jwo bɛ? Wuu à yaa wuu kwôro kapegigii mpyiŋi i, Kile ticɛnmpe si mpêe la? 2 Mà byanhara bá la! Wuu pi ɲyɛ mu à jwo kwùu, kapegigii kàmpanŋke na ke, ɲaha na wuu saha sí n-kwôro kapegigil'e yɛ? 3 Wuu mpii pi à batize Yesu Kirisita mɛge na ke, yii ɲyɛ a cè na l'à pyi mu à jwo wuu à kwû ná u e mà? 4 Uru batizeliŋi kurugo, l'à pyi mu à jwo wuu à le fanŋke e ná u e, bà Kirisita à ɲɛ̀ a fworo kwùŋi i Tufooŋi sífente cye kurugo mɛ, amuni wuu sí shìŋi nivɔnŋi ta.

5 Sèeŋi na, ná wuu s'à wwɔ̀ ná u e u kwùŋi shiŋi i, wuu mú sí n-wwɔ̀ ná u e u ɲèŋi shiŋi i. 6 Wuu li cè na wuu à wuu pyiŋkanni niɲjyeeni kwòro cige na ná Kirisita e, kapegigii mpyiŋi lage ku mpyi maha mpyi wuu na ke, bà kuru si mpyi si ŋkwɔ̀ mɛ. Wuu saha ɲyɛ ku bilere e mɛ. 7 Ŋaha na yɛ shinŋi u à kwû ke, uru saha ɲyɛ kapegigii fànhe ɲwɔh'i mɛ.

8 Ná wuu à kwû ná Kirisita e, wuu à dá li na mú na wuu sí n-kwôro ná u e ɲyii na. 9 Ŋaha na yɛ wuu à li cè na Kirisita à ɲɛ̀, u saha sì n-kwû mɛ, kwùŋi saha sì n-jà u na mɛ. 10 U niŋkwuŋi, u à kwû tɔɔgɔ niŋkin si kapegigii fànhe kwɔ̀. Numɛ, mà u yaha ɲyii na, u na karigii puni pyi si Kile pêe. 11 Lire pyiŋkanni na mú, yii a yiye tòre kwùubil'e kapegigii kàmpanŋke na. Yesu Kirisita wwoɲɛɛge kurugo, yii a yiye tòre ɲyii wuubil'e, yii raa yii karigii puni pyi Kile mɛge mpèeŋi kurugo. 12 Lire e yii àha núru kapegigii mpyiŋi lage yaha ku fànha ta yii na mɛ. Mà yii yaha yii sí n-pa n-kwû n-fworo ŋge diɲyɛŋi i, yii àha núru ɲɛɛ u ɲyii karigii na mɛ. 13 Yii àha núru yii cyeere yatanɲyi yaha ntiimbaaŋi karigii lage e mɛ. Ná yii s'à ɲɛ̀ mà fworo kwùŋi i, yii yiye puni kan Kile á. Yii yii yatanɲyi yaha katiigii mpyiŋi laage e. 14 Yii li cè na kapiini fànhe saha ɲyɛ yii na mɛ, ɲaha na yɛ yii saha ɲyɛ MusaSaliyaŋi fànhe ɲwɔh'i mɛ, ŋka Kile ticɛnmpe funŋke e yii ɲyɛ.

15 Ŋyɛ ná wuu sí ɲyɛ Musa Saliyaŋi fànhe ɲwɔh'i mɛ, fo Kile ticɛnmpe funŋke e, tá lir'à li cyêe na wuu à yaa wuu a kapegigii pyi? Mà byanhara bá la! 16 Yii à li cè na yii aha yiye kan shin á s'a u pêre, yii maha mpyi urufoo biliwe. Lire e yii aha a kapegigii pyi, yii maha mpyi cyire bilii, cyire sí cyi maha ma ná kwùŋi i, ŋka yii aha a Kile pêre, yii maha mpyi u bilii, lire sí li maha ma ná ntìiŋi i. 17 Wuu fwù kan Kile á, ɲaha na yɛ yii pi mpyi kapegigii bilii ke, numɛ, kàlaŋi u à kan yii á ke, yii à ɲɛɛ uru na ná yii zòmpyaagii puni i. 18 Yii à fworo ntiimbaaŋi bilere e mà jyè ntìiŋi bilere e. 19 Kileŋi ná sùpyire karigii ɲcyii yyaha cèmɛ sì n-táan mɛ, lire kurugo, mii à nde tàanlini jwo yii á mà yyaha tíi ná bilere kani i. Yii mpyi a fyânha a yiye puni yaha ɲwɔhɔmpe ná ntiimbaaŋi bilere e, tire ntemu ti maha ma ná ɲùŋkyaanre e Kile na ke. Lire pyiŋkanni na, yii yiye puni kan bilii fiige ntìiŋi karigii mpyiŋi mɛɛ na, bà yii si mpyi si fíniŋɛ mɛ. 20 Tèni i yii mpyi kapegigii bilere e ke, yii kuro ɲyɛ a mpyi ntìiŋi karigil'e mɛ. 21 Yii na silege karigii ɲcyiimu tapyige e numɛ ke, tɔ̀ɔnŋi ŋgire yii mpyi maha ntaa cyi mpyiŋi i yɛ? Cyire karigii maha ma ná kwùŋi i. 22 Ŋka numɛ, yii à fworo kapegigii bilere e mà pyi Kile bilii. Lire e yii maha sì yyaha na Kile ɲyii karigii mpyiŋi i. Tɔ̀ɔnŋi yii sí n-ta lire e ke, uru u ɲyɛ shìŋi niŋkwombaaŋi.

23 Ŋyɛ yii li cè na kapiini fwotonte ti ɲyɛ kwùŋi. Ŋka Kile maha yaage ŋkemu kaan mana wuu ná wuu Kafooŋi Yesu Kirisita wwoɲɛɛge kurugo ke, kuru ku ɲyɛ shìŋi niŋkwombaaŋi.

7

1 Mii cìnmpyiibii, mii à li cè na ɲje mii na yu yii á ke, yii à yi cè a kwɔ̀, ɲaha na yɛ yii à saliyaŋi karigii cè. Yii à li cè na sùpyaŋi ká mpyi shì na, lire e saliyaŋi fànhe maha mpyi u na. 2 Yyecyeenɛ na, ceeŋi u ɲyɛ nàmbage e ke, mà u pooŋi yaha shì na, saliyaŋi maha pi pwɔ

piye na. Ŋka nɔ̀ŋi ká ŋkwû, saliyaŋi fànhe saha ɲyɛ ceeŋi na nɔ̀ŋi kàmpanŋa na mɛ*. 3 Ŋyɛ mà u pooŋi yaha shì na, u aha ŋkàre nɔ̀ŋi wabɛr'á, u à jacwɔrɔ pyi. Ŋka u pooŋi ká ŋkwû, saliyaŋi saha ɲyɛ u ɲuŋ'i mɛ, u aha ŋkàre nɔ̀ŋi wabɛr'á, u ɲyɛ a jacwɔrɔ pyi mɛ.

4 Mii cìnmpyiibii, amuni yii wuuni mú ɲyɛ. Li mpyi mu à jwo MusaSaliyaŋi u mpyi yii pooŋi. Ŋka numɛ, l'à pyi mu à jwo yii à kwû ná Kirisita e. Lire e ke yii pooŋi fànhe saha ɲyɛ yii na mɛ. Yii na ɲyɛ nɔ̀ŋi wabɛr'á ŋgemu u à ɲɛ̀ a fworo kwùŋi i ke. Lir'à pyi bà yii si mpyi s'a kacɛnŋii pyi s'a Kile pêre mɛ. 5 Yii li cè na tèni i wuu mpyi na wuu ɲyii karigii pyi ke, Musa Saliyaŋi mpyi a wuu ɲyii karigii nimpegigii lage pyi k'à wuu yaha kapegigii na, ɲcyiimu ná Saliyaŋi mpyi a kàntugo wà yiy'á ke. Lire mpyi a wuu le kwùŋi kuni i. 6 Numɛ wuu à fworo Musa Saliyaŋi bilere e, ɲaha kurugo yɛ wuu mpyi uru ŋgemu cye e kasujyii fiige ke, wuu à kwû uru kàmpanŋke na. Saliyaŋi nizemɛŋi u ɲyɛ ke, wuu mpyi maha ɲcaa s'a ɲaare s'a ntàanni ná ur'e, ŋka numɛ, Kile Munaani à fànhe kan wuu á, wuu u ɲaare ɲaaraŋkanna nivɔnnɔ na.

Musa Saliyaŋi maha kapegigii cyêre

7 Ŋyɛ mpe funŋke e, ɲaha mii la ɲyɛ si jwo yɛ? MusaSaliyaŋi na ɲyɛ kapii la? Mà byanhara bá la! Saliyaŋi u à mii pyi mii à kapiini cè. Uru baare e, mii mpyi na sì n-cè na ɲyipɛɛnni na ɲyɛ kapii mɛ. Ŋje y'à jwo Saliyaŋi i na: «Ma hà ma supyiɲɛɛŋi cyeyaage ɲyipɛɛn pyi mɛ» yire y'à mii pyi mii à li cè kapii†. 8 Ŋyɛ Saliyaŋi à pyi kaɲuŋɔ mà kapegigii mpyiŋi lage tîrige mii funŋ'i pyiŋkannigii niɲyahagii na. Ŋaha na yɛ Saliyaŋi kàmpyi u ɲyɛ mɛ, wuu mpyi na sí wuu kapegigii cè mɛ. 9 Tèni l'e, mii mpyi a Saliyaŋi cè mɛ, ŋka tèni i u à cyêe mii na ke, ka mii i nta a cè na mii na kapegigii pyi, 10 na mii laage mpyi a tɔɔn Kile na. Lire e Saliyaŋi u mpyi a yaa u shìŋi niŋkwombaaŋi kuni le mii taan ke, u à kwùŋi kuni le mii taan. 11 Kapegigii mpyiŋi lage ku ɲyɛ mii i ke, kur'à mii wurugo, maa mii pyi mii à kwû Saliyaŋi cye kurugo.

12 Ŋyɛ Saliyaŋi à fworo Kile e, ɲje y'à jwo u e ke, yire mú à tíi, maa ɲwɔ. 13 Lire e ke yaage k'à ɲwɔ ke, kuru k'à pyi kaɲuŋɔ si mii bò la? Mà byanhara bá la! Ŋka kuru yaag'à pyi kaɲuŋɔ mà kapegigii mpyiŋi lage pêe mii funŋ'i, ka lire si mii pyi mii à kwû. Lir'à pyi mii si li cè na mii kapyiiŋkii ɲyɛ a tíi mɛ. Mii aha ɲcè na mii à Kile Saliyaŋi kuni yaha, mii maha ɲcè na mii sɔ̀nŋɔre ɲyɛ a sàa ɲwɔ mɛ.

14 Sèeŋi na, wuu à li cè na Saliyaŋi à yîri Kile yyére, ŋka mii na ɲyɛ sùpya, ŋgemu fànha k'à cyérɛ ke. Mii na ɲyɛ mu à jwo biliwe kapegigii mpyiŋi kàmpanŋke na. 15 Ŋaha na yɛ nde mii na mpyi ke, mii ɲyɛ na lire yyaha cìni mɛ. Nde l'à táan mii á ke, mii ɲyɛ na lire pyi mɛ, nde l'à pɛn mii á ke, lire mii maha mpyi.

16 Ŋyɛ nde l'à pɛn mii á ke, ná lire mii maha mpyi, lire e ke, mii à li cè na Saliyaŋi à ɲwɔ. 17 Ŋka mii fànha ɲyɛ naye na mɛ, ɲaha na yɛ kapegigii mpyiŋi lage ku ɲyɛ mii i ke, kuru ku maha mii yaha li na. 18 Mii à li cè na kacɛnŋkii mpyiŋi fànha ɲyɛ mii i mɛ. Sèeŋi na, mii la maha mpyi s'a katiigii pyi, ŋka mii maha jà mɛ. 19 Kacɛnŋkii mii la maha mpyi s'a mpyi ke, mii ɲyɛ na jìni na cyire pyi mɛ fo kapegigii, cyire lage sí ɲyɛ mii na mɛ. 20 Nde l'à pɛn mii á ke, mii aha a lire pyi, lir'à li cyêe na mii fànha ɲyɛ naye na mɛ, ŋka kapegigii mpyiŋi sɔ̀nŋɔre ti ɲyɛ mii i ke, tire fànhe ku ɲyɛ mii na.

21 Mii à nde kani kàanmucya naye e, tère o tère e mii la ɲyɛ s'a kacɛnŋii pyi ke, kapiini mpyiŋi lage ku maha mii ta. 22 Kile Saliyaŋi kyal'à sàa táan mii á. 23 Ŋka mii maha kani labɛrɛ fànha ɲya naye na, ndemu li ɲyɛ li ɲyɛ mii ɲyii wuuni mɛ. Lire li maha mii yaha kapegigii mpyiŋi na, mii a sì mpyi cyi biliwe. 24 Ei! Mii wuun'à kɛ̀ɛge dɛ! Mii sɔ̀nŋɔpeere ti sí kwùŋi nɔ mii na ke, jofoo u sí mii shwɔ tire na yɛ? 25 Wuu Kile kêe, ɲaha na yɛ wuu Kafooŋi Yesu Kirisita à wuu shwɔ.

Ŋyɛ mii la na ɲyɛ s'a Kile Saliyaŋi kurigii ɲaare, ŋka kapegigii mpyiŋi lage kurugo, mii ɲyɛ a jà a li pyi mɛ.

8

Ŋaaraŋkanni l'à táan Kile Munaani á ke

1 Ŋyɛ numɛ, mpii pi ɲyɛ Yesu Kirisita wwoɲɛɛge e ke, Kile saha sì tìgire cyán pire na mɛ. 2 Kile Munaani maha shìŋi ŋgemu kaan Yesu Kirisita wwoɲɛɛge e ke, lire fành'à mii ɲùŋɔ wwû kapegigii ná kwùŋi fànhe e. 3 Sùpyaŋi fành'à cyérɛ, lire kurugo wuu ɲyɛ a jà na MusaSaliyaŋi kurigii ɲaare si ntíi mɛ. Lire e Kile à u yabiliŋi Jyaŋi tun, u à pa sùpya wuu kapimpyiibii fiige, maa u pyi kapegigii yàfaŋi sárage. 4 U à lire pyi, bà wuu si mpyi s'a ɲaare ntìiŋi i Kile Saliyaŋi yi jwuŋkanni na mɛ. Numɛ, wuu saha ɲyɛ na ɲaare wuu ɲyii wuuni i mɛ, ŋka wuu na ɲaare na ntàanni ná Kile Munaani ɲyii wuuni i.

---

* **7:2** Ɔrɔmu shiinbii yyére, wà fànha mpyi leŋkwucyeebii na mɛ. U pooŋi kwuŋkwooni kàntugo, cyage k'à táan u á ke, u mpyi maha sà nàmbage lèŋɛ wani. † **7:7** Ɛkizodi 20.17; Duterenɔmu 5.21

5 Yii li cè, shinŋi u na ɲaare na ntàanni ná u ɲyii wuuni i ke, u ɲyii karigii kanni na urufoo
maha sônnŋi. Ɲka shinŋi u na ɲaare na ntàanni ná Kile Munaani ɲyii wuuni i ke, lire ɲyii
karigii na urufoo maha sônnŋi. 6 Na sônnŋi ma ɲyii karigii na, lire maha kwùŋi nɔ mu na, ŋka
na sônnŋi Kile Munaani ɲyii karigii na, lire maha shìŋi ná yyeɲiŋke kaan. 7 Mpii pi maha
sônnŋi pi ɲyii karigii kanni na ke, pire na ɲyɛ Kile zàmpɛnmii. Ɲaha na yɛ pi ɲyɛ na ɲɛɛge na
Kile Saliyaŋi kurigii ɲaare mɛ, pi bá jìni mɛ. 8 Lire l'à li ta, mpii pi na sônnŋi pi ɲyii karigii
kanni mpyiŋi na ke, pire sì n-jà Kile ɲyii karii pyi mɛ. 9 Yii pi ke, yii ɲyɛ na ɲaare na ntàanni
ná yii ɲyii wuuni i sahaŋki mɛ, Kile Munaani ɲyii wuuni yii ɲyɛ na mpyi, ɲaha na yɛ Kile
Munaani na ɲyɛ yii e.

Ná Kirisita Munaani* ɲyɛ ŋgemu i mɛ, urufoo ɲyɛ Kirisita wu mɛ. 10 Yii méɛ ɲyɛ yii sí
n-kwû yii kapegigii kurugo ke, ná Kirisita sí na ɲyɛ yii zòmpyaagil'e, Kile Munaani sí shìŋi
niŋkwombaaŋi kan yii á, ɲaha na yɛ Kile à jwo na yii à tíi. 11 Ná Kile s'à Yesu ɲɛ̀ a yige kwùŋi i
u Munaani cye kurugo, Kile Munaani sí ɲyɛ yii e, yii aha ŋkwû, Kile sí yii ɲɛ̀ u Munaani cye
kurugo mú.

12 Lire e ke cìnmpyiibii, wuu à yaa wuu a ɲaare wuu a ntàanni ná Kile Munaani ɲyii wuuni
i, ŋka wuu ɲyɛ a yaa wuu a ɲaare wuu a ntàanni ná wuu ɲyii wuuni i mɛ. 13 Yii aha a ɲaare
na ntàanni ná yii ɲyii wuuni i, yii sí n-kwû, ŋka yii aha yii ɲyii karigii nimpegigii bò Kile
Munaani barag'e, yii sí shìŋi niŋkwombaaŋi ta.

14 Ɲyɛ mpii pi na ɲaare na ntàanni ná Kile Munaani ɲyii wuuni i ke, pire puni na ɲyɛ Kile
pyìi. 15 Ɲaha na yɛ Kile Munaani li ɲyɛ yii e ke, lire kurugo, yii saha sì n-pyi bilii mɛ, yii mú
saha sì raa fyáge mɛ. Li sí yii pyi Kile pyìi, si yii pyi yii jà yii a ŋko fànha na Kile á: «Baba,
Tufooŋi!» 16 Lire Kile Munaani li maha wuu pyi wuu à tɛ̀ɛn ná l'e wuye funŋ'i na wuu na
ɲyɛ sèeŋi na Kile pyìi. 17 Ɲyɛ ná wuu sí ɲyɛ u pyìi, wuu à pyi u koolyii mú, maa mpyi Kirisita
koolyiŋɛɛ. Ná wuu s'à pyi ná u e u yyefuge e, wuu mú sí n-pyi ná u e u sìnampe e.

Sìnampe nimpampe kani

18 Mii à li cè na yyefuge e wuu ɲyɛ amɛ numɛ ke, kuru ɲyɛ yafyin mɛ, sìnampe nimpampe
Kile sí n-kan wuu á ke, ku bá sì n-jà n-tàanna ná pur'e mɛ. 19 Yii li cè na canŋke Kile sí u pyìibii
sìnampe cyêe ke, Kile yadayi puni funvwugo wuyi yi ɲyɛ na kuru canŋke sigili. 20 Yaayi Kile
à dá ke, yire pun'à pa mpyi kaɲwɔɔ baa. Lire ɲyɛ a pyi yire yaayi ɲyii kyaa mà dɛ! Kile u à
li pyi l'à pyi amuni. Lire ná li wuuni mú i, sònŋɔrɔ tatahaga saha na ɲyɛ. 21 Bà biliŋi maha
fworo bilere e mɛ, amuni yaayi Kile à dá ke, yire sí n-pa n-fworo vwɔ̀nhɔŋi i. Lire pyiŋkanni
na, Kile pyìibii na ɲyɛ sìnampe mpemu i ke, yire yaayi sí n-pyi pur'e. 22 Wuu à li cè, ali niɲjaa,
yaayi puni na ŋkyɛ̀n yyefuge cye e, layirilifoo fiige. 23 Lire kanni bà mɛ, wuu mú na ŋkyɛ̀n.
Yaayi Kile sí n-pa n-kan wuu á ke, Kile Munaani à kan wuu á mà pyi yire niɲcyiige. Kile sí
n-pa yaayi puni kan u pyìibil'á mà bâra cyeere nivɔnnte na canŋke ŋkemu i ke, mà jwo kuru
canŋke ku nɔ ke, wuu mú na ŋkyɛ̀n. 24 Kile à wuu shwɔ, ŋka wuu sàha ŋkwɔ̀ a yire yaayi puni
ta mɛ. Wuu à wuu sònŋɔre taha yire na. Yii li cè na mu aha yaage ŋkemu ta a kwɔ̀ ke, mu
sàha maha kuru nta sônnŋi mɛ. 25 Ɲyɛ yaage na wuu na sônnŋi ke, ná wuu sàha ku ta mɛ, wuu
wuu funɲyi ɲíŋɛ wuu raa ku sigili.

26 Kile Munaani maha wuu tɛ̀re wuu fànhaɲcyɛrɛrɛ karigil'e mú. Ɲaha na yɛ wuu à yaa
wuu Kile ɲáare kani ndemu na ke, wuu maha lire cè mɛ. Kile Munaani maha Kile ɲáare wuu
kurugo fo maha kyènŋkanni là pyi, wuu ɲyɛ a ndemu yyaha cè mɛ. 27 Kile u maha sùpyaŋi
zòmbilini karigii yyaha caa ke, nde u Munaani ɲyɛ na ɲcaa ke, uru u à lire cè. Yii li cè na
mpii pi ɲyɛ Kile wuubii ke, Kile Munaani maha u ɲáare pire kurugo maha ntàanna ná Kile
ɲyii wuuni i. 28 Mpii pi à Kile kyaa táan piy'á ke, wuu à li cè na yaayi puni maha báaraŋi pyi
siɲcyan pire ntɛ̀gɛŋi kurugo, u à pire mpiimu yyere mà tàanna ná u kayaaɲjahani i ke. 29 Kile
à fyânha a mpiimu cwɔɔnrɔ ke, u à wyɛ̀r'a li lwɔ́ uye funŋ'i, si pire pyi u Jyaŋi fiige, bà u Jyaŋi
si mpyi si mpyi shinɲyahara yyaha wu mɛ. 30 Mpiimu u karii Kile à fyânha a cwɔɔnrɔ ke, u à
pire yyere. U à pi yyere ke, maa pi pyi na pi à tíi. Nàkaana baa, u mú sí pi pyi shinbwoo uye
yyére.

Tàange ku ɲyɛ Yesu Kirisita e ke, yafyin sì n-jà wuu láha kuru na mɛ

31 Ɲyɛ ɲaha wuu saha sí raa yu yɛ? Ná Kile sí ɲyɛ ná wuu e, ɲaha wà sí n-jà n-pyi wuu na
yɛ? 32 Kile ɲyɛ a ɲɛn'a u yabiliŋi Jyaŋi shwɔ kyaage na mɛ, ŋka u à u yaha u à kwû mà pyi
sáraga wuu puni kurugo, ɲaha ku sí li ta na u àha yaayi puni kan wuu á u Jyaŋi cye kurugo
mà yɛ? 33 Mpii Kile à cwɔɔnrɔ ke, jofoo u sí n-jà tìgire cyán pire na yɛ? Wà sì n-jà mɛ, ɲaha na
yɛ Kile u à pi pyi pi à tíi. 34 Jofoo u sí n-jà pi cɛ̂ɛgɛ yɛ? Wà sì n-jà mɛ, ɲaha na yɛ Yesu Kirisita
à kwû wuu cyaga, lire kanni bà mɛ, u à ɲɛ̀ a fworo kwùŋi i, u à sà ntɛ̀ɛn Kile kàniŋɛ cyɛge na,
maa Kile ɲáare wuu á. 35 Tàange ku ɲyɛ Kirisita e mà yyaha tíi ná wuu e ke, ɲaha ku sí n-jà
wuu láha kuru na yɛ? Yyefuge sí n-jà la? Lire ɲyɛ mɛ fyagare, lire ɲyɛ mɛ wuu ŋkyèregeŋi,

* **8:9** Kirisita Munaani ná Kile Munaani ɲyɛ niŋkin.

lire ɲyɛ mɛ kategе, lire ɲyɛ mɛ fòŋke, lire ɲyɛ mɛ kawaa, lire ɲyɛ mɛ boore la? 36 Yire y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i na:
«Mu kurugo, wuu maha mpyi kwùŋi laage e canmpuni,
pi maha wuu pyi mu à jwo mpàa, pi na ŋkèɛge ná mpiimu i tabɔŋ'i ke†.»
37 Ŋka lire ná li wuuni mú i, ŋge u à wuu kyaa táan uy'á ke, uru fànhe cye kurugo, wuu à sí ta yire yyefuyi puni na. 38 Sèeŋi na, mii à sàa dá li na na kwùŋi yo, shìŋi yo, mɛ̀lɛkɛɛbii yo, jínabii yo, numɛ yaayi yo, yaayi nimpayi yo, 39 nìɲyiŋi fànhe yaayi yo, ɲìŋke ɲùŋɔ wuyi yo, yaaga maha yaaga k'à dá ke, tàange ku ɲyɛ Kile á mà yyaha tíi ná wuu e, u à kuru ŋkemu cyêe wuu na wuu Kafooŋi Yesu Kirisita cye kurugo ke, kuru kà sì n-jà wuu láha kuru na mɛ.

9

Kile à Izirayɛli shiinbii cwɔɔnrə

1 Sèeŋi mii ɲyɛ na yu yii á, kafinara bà mɛ, ɲaha kurugo yɛ mii ɲyɛ Kirisita wu, mii zòmbilini yyaha Kile Munaani à cû ke, lir'à li cyêe mii na na sèeŋi mii ɲyɛ na yu na: 2 mii yyetanha wu ná mii nàvunŋɔ wu u ɲyɛ mii shiŋi shiinbii taan. 3 Laŋaŋke mɛ́ɛ n'a mpyi a cwo mii na pi cyaga, maa mii yige Kirisita wwoɲɛɛge e bà pi si mpyi si jyè kuru wwoɲɛɛge e mɛ, lire mpyi na sí n-táan mii i. 4 Pire pi ɲyɛ Izirayɛli shiinbii, Kile à pi pyi u pyɛngɛ shiin. U à sìnampe kan pi á, maa tunmbyaare le ná pi e, maa Saliyaŋi kan pi á, pyiŋkanni na pi à yaa pi a uru pêre ke, maa lire cyêe pi na, maa yaayi ɲwɔmyahigii lwɔ́ pi á. 5 Pi à fworo tiibii niɲcyiibil'e. Pire cye na Kirisita à pa, uru u ɲyɛ yaayi puni ɲùŋɔ na, uru u ɲyɛ Kile. U à yaa u a mpêre tèrigii puni i, fo tèekwombaa. Amiina.

6 Izirayɛli shiinbii niɲyahamii mɛ́n'à Kile cyé ke, lire ɲyɛ a li cyêe na yaayi ɲwɔmyahigii Kile à lwɔ́ ke, na cyir'à pyi kaɲwɔɔ baa mà dɛ! Yii li cè na Izirayɛli shiinbii puni ɲyɛ Izirayɛli tùluge shiin mɛ. 7 Ibirayima tùluge shiinbii puni ɲyɛ Ibirayima pyìi mɛ. Kile mpyi a yi jwo Ibirayima á na: «Ishaka pyìibii pi sí n-pyi mu tùluge shiinbii*.» 8 Lire ɲwɔhe ku ɲyɛ, pyìibii pi à ta mà tàanna ná sùpyire ɲyii wuuni i kanna ke, pire ɲyɛ Kile pyìi mɛ. Mpii pi à ta mà tàanna ná Kile ɲwɔmɛɛnì i ke, pire pi ɲyɛ Ibirayima tùluge shiinbii. 9 Kile ɲwɔmɛɛni jwumpe pu ɲyɛ mpe: «Yyeela numɛcyiin, mii sí núru n-pa, lire sí pyà ta Sara á†.» 10 Lire kanni bà mɛ. Wuu sônŋɔ Erebeka na mú! Ur'à u ŋampii laani lwɔ́ wuu tulyɛge Ishaka á. 11-13 Mà pyìibii yaha pi sàha si, si ŋkwɔ̀ kacɛnnɛ, lire ɲyɛ mɛ kapii pyi mɛ, Kile mpyi a yi jwo Erebeka á na yyahafooŋi Ezawu sí n-pyi kàntugo wuŋi Yakuba báarapyi‡. Kile à jwo u Jwumpe Semɛŋi i na: «Mii à Yakuba funŋɔ lwɔ́ mà tòro Ezawu na§.» Kile à yire jwo mà pi ta pi sàha si mɛ. Lir'à li cyêe na kani Kile à bégel'a yaha ke, u na u báaraŋi pyi na ntàanni ná lire e, u ɲyɛ na u pyi mà tàanna ná sùpyaŋi kapyiiŋkil'e mɛ.

Kile maha sùpyire cwɔɔnre maha ntàanna ná u ɲyii wuuni i

14 Ŋyɛ ɲaha wuu sí n-jwo yɛ? Lire e ke Kile ɲyɛ a tíl'à bɛ? Ɔnhɔ! Lire bà mɛ! 15 Sèeŋi na, u à yi jwo Musa á na: «Shinŋi na mii la ɲyɛ si ɲùŋaara ta ke, mii sí ti ta uru na, shinŋi i mii la ɲyɛ si ɲùŋke pi ke, mii sí ku pi ná ur'e*.» 16 Lire e ke sùpya ɲyii wuu, lire ɲyɛ mɛ u kapyiŋii sì n-jà lire pyi li pyi mɛ, fo Kile ká ɲùŋaara ta ŋgemu na ke. 17 Kile Jwumpe Semɛŋi i, Kile à jwo Farɔn á na: «Mii à mu tìŋɛ saanre tatɛɛnge e bà mii fànhe ná mii mɛge si mpyi si nɔ ɲìŋke cyeyi puni i mu cye kurugo mɛ†.» 18 Lire e ke shinŋi na Kile la ɲyɛ si ɲùŋaara ta ke, u maha ti ta urufoo na, u la ká mpyi si ŋgemu niŋgyii waha ke, u maha li waha. 19 Wà sí n-jà mii yíbe na «Ŋaha na Kile maha núru na wuu cêɛge yɛ? Jofoo u sí n-jà n-cyé u ɲyii wuuni i yɛ?» 20 Mu u ɲyɛ sùpya kanna ke, ɲaha ku ɲyɛ mu, ka mu u wá na Kile kyáali yɛ? Pwoore cwooni sí n-jà li yaafooŋi pyi na ɲaha na u à lire yal'amɛ yɛ la‡? 21 Pwoore cwɔnhɔfooŋi bà u maha ti pyi u ɲɛɛmpe mà? L'aha u táan, ná pwoore ninure e, u sí n-jà loŋgara cwoo, lire ɲyɛ mɛ cwotiile yaa. 22 Kile la mpyi si li cyêe na uru lùun'à yîri, si u sífente cyêe mú. Ŋka cyire cwɔhigii cyi mpyi a yaa cyi kèɛge ná Kile lùuni mpyi a yîri cyi taan ke, Kile à li kwû uye e, maa ɲcû uye na cyi taan. 23 Mpii na u à ɲùŋaara ta maa pi bégel'a yaha pi i jyè nìɲyiŋi i ke, u à lire pyi si li cyêe sùpyire puni na na u pèente na ɲyɛ tɛgɛlɛ baa. 24 Wuu u à yyere ke, Yahutuubii kanni shwɔhɔl'e bà u à wuu yyere mɛ, u à wuu pìi yyere mà fworo supyishiŋi sanŋi shwɔhɔl'e mú. 25 Yire y'à jwo Kile tùnntunŋi Oze sémɛŋi i na:
«Mpii pi ɲyɛ pi mpyi mii shiin mɛ,
mii sí pire pyi na shiin.
Supyishiŋi u ɲyɛ mii mpyi a u kyaa táan nay'á mɛ,
mii sí uru kyaa táan nay'á sèl'e§.

---

† **8:36** Zaburu 44.23 * **9:7** Zhenɛzi 21.12 † **9:9** Zhenɛzi 18.10, 14 ‡ **9:11-13** Zhenɛzi 25.23 § **9:11-13** Malaki 1.2,3 * **9:15** Ɛkizodi 33.19 † **9:17** Ɛkizodi 9.16 ‡ **9:20** Ezayi 29.16; 45.9; Zheremi 18.6 § **9:25** Oze 2.22

26 Cyage e yi mpyi a jwo pi á na
“Yii ɲyɛ mii shiinbii mɛ” ke,
kuru cyage ninuge e pi sí raa yiri Kile ɲyii wuŋi pyìibii*.»

Ɲje Kile à jwo Izirayɛli shiinbii kyaa na ke

27 Kile tùnntunŋi Ezayi mú mpyi a jwo Izirayɛli shiinbii kyaa na na:
«Izirayɛli shiinbii méɛ ká sàa ɲyaha suumpe lwɔhe ɲwɔge nticɛnŋi fiige,
pi shin paanra kanna ti sí n-shwɔ.
28 Yii li cè na jwumpe Kafooŋi Kile à jwo ke,
u sí pu fûnŋɔ feefee ɲìŋke na fwɔfwɔ†.»

29 Kile tùnntunŋi Ezayi mú mpyi a fyânha a jwo na:
«Kàmpyi Siŋi Punifoo Kile ɲyɛ a mpyi a shinpaanra yaha t'à kwôro wuu shiŋi i mɛ,
wuu shiŋi mpyi na sí n-tò Sɔdɔmu fiige,
wuu shiŋi mpyi na sí n-tò Gɔmɔri fiige‡.»

Mpii pi à dá Kirisita na ke, Kile à jwo na pire pun'à tíi

30 Ɲyɛ supyishiŋi sanŋi shiinbii pi mpyi pi mpyi na ntìiŋi caa mɛ, pir'à ntìiŋi ta pi dániyaŋi kurugo; 31 mà li ta, Izirayɛli shiinbii pi mpyi na sônnŋi si ntìiŋi ta MusaSaliyaŋi kurigii ɲaaraŋi kurugo ke, pire ɲyɛ a u ta mɛ. 32 Ɲaha na lir'à pyi yɛ? Pire pi ke, mà jwo pi dániyaŋi pyi si u ta ke, pi mpyi na u caa ná pi kapyiiŋkil'e. Ɲyɛ l'à pyi mu à jwo pi à búrugo kafaage na mà cwo.
33 Yire y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i na:
«Yii wíi, kafaage na sùpyire sí raa búruge ke, mii à kuru yaha Siyɔn kànhe e.
Kafaage ku sí raa sùpyire cyáan ke, mii à kuru yaha wani.
Ŋka ŋgemu u à dá ku na ke, urufoo sì n-sílege mɛ§.»

10

1 Ɲyɛ mii cìnmpyiibii, nde mii na ɲcaa ná na zòmbilini puni i, maa Kile ɲáare li na na shiŋi Izirayɛli shiinbii kurugo ke, lire li ɲyɛ, pi nùmpanŋa ta. 2 Sèeŋi na, mii à li ɲya na pi à piye pwɔ sèl'e Kile kuni ɲaaraŋi na, ŋka pi ɲyɛ a li yyaha cè mɛ. 3 Pyiŋkanni na Kile maha sùpyaŋi pyi na u à tíi ke, pi ɲyɛ a lire yyaha cè mɛ, maa ntìiŋi caa ná pi yabilimpii kapyiiŋkil'e. Lire pyiŋkanni na, kuni i Kile maha sùpyaŋi pyi u à tíi ke, pi à cyé lire na. 4 Kirisita u ɲyɛ Saliyaŋi tɛgɛni, bà li si mpyi, shin maha shin u à dá u na ke, Kile sí urufoo le shintiibil'e mɛ.

5 Ntìiŋi u maha ntaa Saliyaŋi cye kurugo ke, Kile tùnntunŋiMusa à jwo uru kyaa na na:
«Ŋgemu ká jà na Saliyaŋi kurigii puni ɲaare ke, urufoo sí shì ta lire cye kurugo*.» 6 Ntìiŋi u maha ntaa dániyaŋi kuni i ke, shinŋi u ɲyɛ na ɲáare lire kuni i ke, urufoo sí n-jà n-jwo Kile tùnntunŋi Musa fiige na: «Li ɲyɛ a nɔ yii pi dùgo nìɲyiŋi i† (yii sà Kirisita cya yii tîrige mɛ.) 7 Li mú ɲyɛ a nɔ yii tîge kacyewyicuguŋke e (yii i Kirisita pyi u ɲè a fworo kwùŋi i mɛ.)» 8 Ŋka ɲaha Kile Jwumpe Semɛŋi à jwo yɛ? U à jwo: «Jwumpe na ɲyɛ mu taan, mu ɲwɔge e ná mu zòmbilini i‡.» Puru jwumpe pu ɲyɛ dániyaŋi jwumpe, wuu na puru mpemu yu sùpyir'á ke.
9 Mu aha ɲɛn'a yyére li na ma ɲwɔge e na Yesu u ɲyɛ Kafooŋi, maa dá li na ná ma zòmbilini puni i na Kile à u ɲè a yige kwùŋi i, mu sí nùmpanŋa ta. 10 Wà ha dá Kirisita na u zòŋi na, Kile maha jwo na urufol'à tíi. Wà ha yyére li na u ɲwɔge e sùpyire ɲyii na na Yesu u ɲyɛ Kafooŋi, urufoo sí nùmpanŋa ta. 11 Yii li cè na y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i na: «Shin maha shin u à dá u na ke, urufoo sì n-sílege mɛ§.» 12 Lire e ke Yahutuubii bâra supyishiŋi sanŋi na, wà ɲyɛ a wwû w'e mɛ. Kafooŋi ninuŋi u ɲyɛ pi puni ɲùŋɔ na. Mpiimu ká u ɲáare ke, u maha pire kan fo maha pi funŋyi ɲíŋɛ. 13 Ŋaha na yɛ yire y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i na: «Shin maha shin ká Kafooŋi Kile mɛge yyere ke, urufoo sí n-shwɔ*.»

Yahutuubil'à cyé Jwumpe Nintanmpe na

14 Ɲyɛ wà sí n-jà n-jwo, ná pi ɲyɛ a dá u na mɛ, di pi sí n-jà u yyere n-jwo yɛ? Ná pi ɲyɛ a u kyaa lógo mɛ, di pi sí n-jà n-dá u na n-jwo yɛ? Ná wà ɲyɛ na u kyaa yu mɛ, di pi sí u kyaa lógo n-jwo yɛ? 15 Ná pìi ɲyɛ a tun u shɛɛnre ɲjwuŋi mɛɛ na mɛ, di u shɛnrɛ sí raa yu s'a ŋko yɛ? Y'à jwo Kile Jwumpe Semɛŋi i na: «Mpii pi na ma ná Jwumpe Nintanmpe e ke, pire pama lem'à ɲwɔ cyeyi puni i†.» 16 Ŋka sùpyire puni ɲyɛ a dá Jwumpe Nintanmpe na mɛ. Ɲyɛ yire Kile tùnntunŋi Ezayi à jwo na: «Kafooŋi Kile, Jwumpe Nintanmpe wuu à jwo ke, jofoo u à dá pu na yɛ‡?» 17 Dániyaŋi maha ntaa Jwumpe Nintanmpe ndògoŋi cye kurugo, puru Jwumpe Nintanmpe à fworo Kirisita e. 18 Yíbige wà sí n-jà n-pyi ke, kuru ku ɲyɛ: «Taha Yahutuubii ɲyɛ a pu ta a lógo mɛ?» Pi à pu lógo kɛ! Y'à jwo Kile Jwumpe Semɛŋi i na:

---

* **9:26** Oze 1.10 † **9:28** Ezayi 10.22, 23 ‡ **9:29** Ezayi 1.9 § **9:33** Ezayi 8.14; 28.16 * **10:5** Levitike 18.5 † **10:6** Duterenɔmu 30.12 ‡ **10:8** Duterenɔmu 30.14 § **10:11** Ezayi 28.16 * **10:13** Zhowɛli 2.32 † **10:15** Ezayi 52.7 ‡ **10:16** Ezayi 53.1

«Pi à yi§ jwumpe lógo ɲìŋke cyeyi puni i,
yi jwump'à nɔ diɲyɛŋi ɲùɲyi puni na*.»
19 Yíbige wà saha sí n-jà n-pyi ke, kuru ku ɲyɛ: «Taha Izirayɛli shiinbii ɲyɛ a mpe jwumpe
yyaha cè mɛ?» Kile tùnntunŋiMusa mpyi a jwo na Kile à jwo:
«Supyishiŋi u ɲyɛ yii ɲyɛ a u le dá e mɛ, mii sí uru yiɲcyɛge lèŋɛ yii e,
yii na supyishiŋi ŋgemu sɔ̂nŋi yákili baafee ke, mii sí uru nàvunŋke pyi ku yii ta†.»
20 Ezayi mú à jwo fyagara baa na Kile à jwo:
«Mpii pi mpyi pi mpyi na mii caa mɛ, pir'à mii ɲya,
mpii pi mpyi pi mpyi na mii yíbili mɛ, mii à naye cyêe pire na‡.»
21 Ŋka nde li ɲyɛ Izirayɛli shiinbii kàmpanŋke ke, Kile à jwo:
«Mii à canmpuni pyi na na cyɛge kaan sùpyire t'á,
ntemu ti ɲyɛ ti ɲyɛ ná pèen'i mɛ, maa ɲùŋɔ kyán ke§.»

11

Kile ɲyɛ a cyé Izirayɛli shiinbii na mɛ

1 Ŋyɛ yibige wà sí n-jà n-pyi ke, kuru ku ɲyɛ: «Lire e ke Kile à u shiinbii, Izirayɛli shiinbii cyé
bɛ?» Mà byanhara bá la! Ŋaha na yɛ mii yabiliŋi na ɲyɛ Izirayɛli shin, maa mpyi Ibirayima
tùluge shin, mà fworo Bɛnzhama bage e. 2 Sùpyire Kile à cwɔɔnrɔ mà lwɔ́ fo ku tasiige e ke, u
ɲyɛ a pi cyé mɛ. Ŋje Kile tùnntunŋi Eli à jwo Kile á Izirayɛli shiinbii kyaa na ke, Kile Jwumpe
Semɛŋi à ɲjemu jwo mà yyaha tíi ná yire e ke, yii ɲyɛ a yire cè mà? 3 U à jwo: «Kafooŋi, pi
à mu tùnntunmpii bò, maa mu sárayi tawwuyi jya. Mii kanni u à kwôro, pi la na ɲyɛ si mii
mú bò*.» 4 Ŋka di Kile à u ɲwɔ shwɔ a jwo yɛ? U à jwo: «Mii à shiin kampwɔhii baashuunni
(7.000) bégel'a yaha naye mɛɛ na, pire wà ɲyɛ a u niŋkure sín Baali† taan mɛ.» 5 Lire pyiŋkanni
na mú, niɲjaa Izirayɛli shiinbii paanra na ɲyɛ wani, Kile à ɲwɔ pire na, maa pi cwɔɔnrɔ. 6 Ná
u s'à ɲwɔ pi na maa pi cwɔɔnrɔ, pi kapyiiŋkii bà cyi à lire pyi l'à pyi mɛ. Kampyi pi kapyiiŋkii
fyè u mpyi u wi, li mpyi na sí n-pyi mu à jwo fwotonɔ na Kile ɲyɛ, ná lire bà mɛ, u ɲyɛ a ɲwɔ
pi na mɛ.
7 Ŋyɛ ɲje mii sí n-jwo ke, yire yi ɲyɛ: nde Izirayɛli shiinbii mpyi na ɲcaa ke, pi ɲyɛ a lire ta
mɛ. Mpii Kile à cwɔɔnrɔ ke, pire pi à lire ta. Pi sanmpil'à pi niŋgyigigii waha. 8 Yire y'à jwo
Kile Jwumpe Semɛŋi i na:
«Kile à pi yákilibii tò,
maa pi ɲyiigii pyi cyi ɲyɛ na ɲaa mɛ,
maa pi niŋgyigigii pyi cyi ɲyɛ na núru mɛ,
fo mà pa nɔ niɲjaa na‡.»
9 Saanŋi Dawuda mú à jwo:
«Ŋjyìŋi pi à wwɔ̀ a lyí ke,
Kile à uru pyi pi á kànhaŋa k'a pi cwôre,
maa u pyi pi á kaɲuŋɔ sí raa pi cyáan,
lire si mpyi pi kapyiini sàraŋi.
10 Na pi ɲyiigii cyi wwɔ̀, pi àha raa ɲaa mɛ,
pi tùbuubii pi kûr'a yaha tèrigii puni i§.»

Izirayɛli shiinbii nùmpanŋke kani

11 Ŋyɛ yibige wà sí n-jà n-pyi ke, kuru ku ɲyɛ: «Taha Izirayɛli shiinbii sí n-kwôro pi
taburuguɲcwoge e?» Mà byanhara bá la! Pi ɲcwuŋ'à pyi kaɲuŋɔ, ka supyishiŋi sanŋi si
nùmpanŋa ta. Lir'à pyi bà yiɲcyɛge si mpyi si jyè Izirayɛli shiinbil'e mɛ. 12 Ŋyɛ Izirayɛli
shiinbii ŋgurugoŋi ká mpyi kaɲuŋɔ mà kacɛnŋii nimbwɔhii pyi ɲìŋke na, ka pi ɲcwuŋi si mpyi
kaɲuŋɔ mà supyishiŋi sanŋi pyi u à tɔ̀ɔn nimbwo ta, lire e ke pi puni ká núr'a pa Kile á tèni
ndemu i ke, nàkaana baa, là sí n-bâra kacɛnŋkii ɲyahaŋi na. 13 Yii pi ɲyɛ supyishiŋi sanŋi
wuubii Yahutuubii shwɔhɔl'e ke, ná yii e mii ɲyɛ na yu. Mii na ɲyɛ Yesu tùnntunŋɔ ŋgemu u
à tun supyishiŋi sanŋ'á ke. Mii à uru báaraŋi cû ná na cyeyi shuunniŋi i, 14 bà yiɲcyɛge si
mpyi si mpêe mii cìnmpyiibii Izirayɛli shiinbil'e, lire si pi pìi pyi pi shwɔ mɛ. 15 Kampyi Kile
à pi yaha ŋkere na ke, lir'à pyi kaɲuŋɔ mà Kile ná diɲyɛ sùpyire shwɔ̀hɔŋi yaa, Kile ká núr'a
pi bâra uye na tèni ndemu i ke, karigii niɲcɛnŋkii cyi sí n-pyi ke, yii sɔ̂nŋɔ cyire na kɛ. Li sí
n-pyi mu à jwo mpii pi mpyi a kwû ke, pir'à núr'a ɲè.

---

§ **10:18** Canŋaɲyiini ná yiŋke ná wɔrigii, cyire kyaa li ɲyɛ naha ŋke cyage e. * **10:18** Zaburu 19.5 † **10:19** Duterenɔmu 32.21 ‡ **10:20** Ezayi 65.1 § **10:21** Ezayi 65.2 * **11:3** 1 Saanbii 19.10, 14 † **11:4** Baali»: Sùpyire ti mpyi a tɛ̀ɛn Izirayɛli shiinbii ŋkere na ke, pire yasunmbwɔhe kà mɛgɛ ki. Izirayɛli shiinbii niɲyahamii mú mpyi a li ɲwɔ cû na ku pêre (1 Saanbii 19.18). ‡ **11:8** Duterenɔmu 29.4; Ezayi 29.10 § **11:10** Zaburu 69.23-24

16 Sùmaŋi niɲcyiiŋi u à nɔ pi à kwɔ̀n ke, uru ká yaha Kile mɛɛ na, u mbyìmpe ká ntɛ̀g'a
bwúuru yaa, uru mú na ɲyɛ Kile wu. Cige ndìre ká yaha Kile mɛɛ na, ku ŋkéɲyi mú maha
mpyi u wuyo. 17 Izirayɛli shiinbii na ɲyɛ mu à jwo olivye cige, ŋkemu k'à cɛnmɛ kɛrɛge e ke,
yii supyishiŋi sanŋi sí ɲyɛ mu à jwo ɲyɛge funŋɔ woge. Pi à kɛrɛge woge ŋkéɲyi yà kwɔ̀n,
maa ɲyɛge funŋɔ woge ŋkéɲyi yà kwɔ̀n a pwɔ yire takwɔnyi i, bà yii si mpyi si ku tunmpe
pà ta mɛ. 18 Lire e ke ma hà raa ŋkéɲyi niŋkwɔnɲyi fwɔ́hɔre si maye pêe mɛ. Mu aha maye
pêe, li cè na mu bà u à ndìre yyéeŋɛ mɛ, ŋka ndìre t'à mu yyéeŋɛ. 19 Mu sí n-jà n-jwo na yire
ŋkéɲy'à kwɔ̀n, si mu pwɔ yi takwɔnyi i. 20 Sèe mu à jwo. Yi dánabaare kurugo y'à kwɔ̀n, maa
mu pwɔ yi takwɔnyi i mu dániyaŋi kurugo. Ŋka ma hà maye pêe ná lire e mɛ! Fyá Kile na!
21 Kile ká mpyi u ɲyɛ a ɲùɲaara ta cige yabiliŋi ŋkéɲyi na mɛ, mu ɲyɛ a cè na u sí n-jà mu mú
pyi amuni mà? 22 Kile kacɛnni ná u kawaani nimpyiini wíi kɛ! Mpii pi à cwo ke, u à kawaa
pyi pire na, maa kacɛnnɛ pyi mu na. Maye waha maa ŋkwôro puru ticɛnmpe e dɛ, lire baare
e mu mú sí n-kwɔ̀n. 23 Izirayɛli shiinbii mú ká fworo pi dánabaare e, Kile sí núru pi pwɔ pi
talyɛge e, ɲaha na yɛ sí na ɲyɛ Kile na mà pi pwɔ sahaŋki. 24 Mu u à kwɔ̀n ɲyɛge olivye cige
na mà pa mpwɔ kɛrɛge olivye cige ŋkéɲyi takwɔnge e mà ta yii ɲyɛ niŋkin mɛ, mu ɲyɛ a cè a
jwo na yire pwɔhɔmɔ sí n-táan yi ɲùŋke na mà tòro mu taan mà?
25 Mii cìnmpyiibii, kani l'à ŋwɔhɔ ke, mii la ɲyɛ yii i lire cè, bà li si mpyi, yii pi ɲyɛ supyishiŋi
sanŋi shiinbii ke, yii àha ŋkwɔ̀ yiye pyi yákilifee mɛ. Supyishiŋi sanŋi shiinbii pi sí n-shwɔ
ke, Izirayɛli shiinbii pì sí pi niŋgyigigii waha fo sà yaa ná pire e pi à fûnŋɔ. 26 Lire ká mpyi,
Izirayɛli puni sí n-shwɔ bà y'à séme Kile Jwumpe Semɛŋi i na:
«Shwofooŋi sí n-yîri Siyɔn kànhe e,
U sí n-pa Yakuba tùluge shiinbii pyi pi pi toroŋkanni kêɛnnɛ, pi raa fyáge Kile na.»
27 Yire Kile mpyi a jwo u Jwumpe Semɛŋi i na: «Tunmbyaare mii sí n-le ná pi e ke, tire ti ɲyɛ
nte: mii sí pi kapegigii yàfa pi na*.»
28 Jwumpe Nintanmpe kàmpanŋke na, pi à cyé puru na ke, pi à pyi Kile zàmpɛnmii, ka lire
si yii pyi yii à tɔ̀ɔn ta. Kile pi ɲcwɔɔnrɔŋi kàmpanŋke na, pi kyaa saha à táan u á pi tulyeyi
kurugo. 29 Ŋaha na yɛ Kile ká yaage ŋkemu kan ke, u saha ɲyɛ na kuru shuu mɛ, u à ŋgemu
yyere ke, u ɲyɛ na urufoo cyíge sahaŋki mɛ. 30 Tèni l'e, yii ɲyɛ a mpyi a Kile ɲwɔmɛɛni cû
mɛ, ŋka numɛ, Izirayɛli shiinbil'à cyé Kile na ke, lir'à Kile pyi u à ɲùɲaara ta yii na. 31 Lire
pyiŋkanni ninuuni na, Izirayɛli shiinbil'à Kile ɲwɔmɛɛni yaha, bà li si mpyi, Kile à ɲùɲaara
ta yii na pyiŋkanni ndemu na ke, u u ɲùɲaara ta pi na numɛ mú. 32 Yii li cè na Kile à sùpyire
puni yaha ti ɲwɔmɛɛ yahare e, si ŋkwɔ̀ mpa ɲùɲaara ta ti puni na.

Kile yákilifente kani

33 Ei! Tɛgɛlɛ ɲyɛ Kile nàfuufente ná u yákilifente ná u ɲcèŋi na mɛ!
Karigii u à bégel'a yaha ke, wà sì n-jà cyire yyaha cè mɛ.
Wà ɲyɛ a u kurigii cè mɛ.
34 Y'à séme Kile Jwumpe Semɛŋi i na:
«Jofoo u à Kafooŋi Kile sɔ̀nŋɔre cè yɛ?
Jofoo u ɲyɛ u yɛrɛfooŋi yɛ†?
35 Jofoo u à fyânha a yaaga fwoo le u na,
u u mpa urufoo fwooni tò yɛ‡?»
36 Yii li cè na yaayi pun'à fworo Kile e,
maa mpyi u mɛɛ na,
maa mpyi u wuyo.
Pèente ti taha u na fo tèekwombaa.
Amiina.

12

Ŋaaraŋkanni nivɔnni kani

1 Ŋyɛ mii cìnmpyiibii, ná Kile s'a ɲùɲaara ta wuu na, lire e ke, mii na li caa yii á, yii yiye puni
kan u á sáraga niɲcɛnnɛ* fiige, ŋkemu ku ɲyɛ Kile yahare e, maa ntáan u á ke. Kile pèeŋkanni
niɲcɛnni li ɲyɛ lire. 2 Yii àha raa yii karigii pyi diɲyɛ sùpyire wogigii fiige mɛ, ŋka yii Kile yaha
u a yii kɛ̂ɛnŋi, u u yákilii nivɔnmii kan yii á. Lire ká mpyi, nde li ɲyɛ Kile ɲyii wuuni, maa
ɲwɔ, maa ntáan ná cyaga ɲyɛ a li fô mɛ, yii sí lire cè.
3 Kile à ɲwɔ mii na maa sífente ntemu kan mii á ke, mà tàanna ná tire e, mii sí yi jwo yii
pun'á, yii àha yiye pêe si ntòro mɛ. Yii yiye tîrige, fànhe Kile à kan yii á yii dániyaŋi kurugo
ke, yii a yii karigii pyi yii a ntàanni ná kur'e. 4 Wuu cyeere na ɲyɛ niŋkin, ŋka ti yataŋɲy'à
ɲyaha, yi puni ná yi báara sí u ɲyɛ. 5 Lire pyiŋkanni na, wuu dánafeebil'à ɲyaha, ŋka wuu na

* **11:27** Ezayi 59.20, 21; 27.9; Zheremi 31.33, 34 † **11:34** Ezayi 40.13 ‡ **11:35** Zhobu 41.2 * **12:1** Pìi maha jwo: «sáraga ɲyii wogo».

ɲyɛ cyere niŋkin Kirisita wwoɲɛɛge e. Wuu pun'à pwɔ pwɔ wuye na. 6 Kile à ɲwɔ wuu na, maa màkanyi ɲjemu kan wuu á wuu a báare ke, yir'à ɲyaha. Kile tùnnture ɲjwuŋi màkange ɲyɛ ŋgemu á ke, urufoo u a ti yu u tàanna ná u dániyaŋi i. 7 Dánafeebii ntègɛŋi màkang'à kan ŋgemu á ke, urufoo u a pi tère. Ŋgemu wogo ku ɲyɛ na kàlaŋi kaan sùpyir'á ke, urufoo u a lire pyi. 8 Yɛrɛge màkang'à kan ŋgemu á ke, urufoo u a sùpyire yɛrɛge. Sùpyire ŋkanŋi màkange ɲyɛ ŋgemu á ke, urufoo u a sùpyire kaan sèl'e. Yyahe yyére shingire màkang'à kan ŋgemu á ke, urufoo u a ti pyi ná sèl'e. Kanhamafeebii ntègɛŋi màkang'à kan ŋgemu á ke, urufoo u a li pyi ná funntange e.

9 Tàange sèe woge ku pyi yii ná yiye shwɔhɔl'e, yii a kapegigii fún, yii i ŋkwôro yii a kacɛnŋkii pyi. 10 Tàange ku maha mpyi cìnmpyiibii ná piye shwɔhɔl'e ke, kuru ku pyi yii shwɔhɔl'e. Shin maha shin u a li caa si mpyi shincyiiŋi sí raa pi sanmpii pêre. 11 Yii àha mpyi sàafee mɛ, yii pyi màbanfee. Yii a báare Kafooŋi á ná yii zòmpyaagii puni i. 12 Sònŋɔre tatahage ku ɲyɛ yii á ke, yii pyi funntange e kuru kurugo. Yii funɲyi ɲíŋɛ yyefuge tèni i, yii yiye waha Kileɲarege na. 13 Yaayi kuuŋi u ɲyɛ yii cìnmpyiibii dánafeebii na ke, yii yire kan pi á, yii raa nàmpwuunbii cwôre yii a ɲwɔge yii pyɛnyi i.

14 Mpii pi na yii kyérege ke, yii a jwó leni pir'á. Yii àha pi láŋa mɛ, yii a jwó leni pi á. 15 Mpii pi ɲyɛ funntange e ke, yii pyi funntange e ná pire e; mpii pi na mɛɛ súu ke, yii a mɛɛ súu ná pire e. 16 Yii yii sònŋɔre pyi niŋkin, yàmpeenɛ kà mpyi yii e mɛ, yii yiye tîrige, yii àha yiye yaha yákilifee mɛ.

17 Yii àha kapii fwoo tò ná kapil'e mɛ, yii yiye waha yii raa kacɛnŋii pyi sùpyire puni na. 18 Yii fànha le bà yyeɲiŋke si mpyi si ŋkwôro yii ná pi sanmpii shwɔhɔl'e, kampyi lire sí n-jà n-pyi mɛ. 19 Mii ntàannamacinmpyiibii, wà ká yii mùmpɛnmɛ pyi, yii àha yii wuuni ŋkooŋi láha mɛ, yii li yaha Kile á. Yii li cè na y'à séme Kile Jwumpe Semɛŋi i na: «Mii u sí yii tùbileni kòrɔ, mii u sí yii ŋkooŋi wwû†.» Kafooŋi Kile u à jwo amuni. 20 Y'à jwo mú na: «Katege ká mpyi mu zàmpɛnŋi na, ɲjyì kan u á. Byage ká mpyi u na, lwɔhɔ kan u á. Mu aha lire pyi, li maha mpyi mu à jwo nàŋkyanhii mu à wwû u ɲùŋke e‡.» 21 Ma hà kapegigii mpyiŋi lage yaha ku fànha ta ma na mɛ, maye waha ma a kacɛnŋkii pyi, ma a fànha ta kapegigii mpyiŋi na.

13

Dánafeebil'à yaa pi piye tîrige fành'á

1 Sùpyire pun'à yaa ti tiye tîrige fành'á, ɲaha na yɛ fànha ɲyɛ wani, ŋkemu k'à tìŋɛ Kile pàama mɛ, fànhafeebii pi ɲyɛ ke, Kile u à pi tìŋɛ. 2 Lire e ke ŋgemu u à cyé fànhafeebii wuyi na ke, urufol'à cyé Kile wuyi na mú. Mpii pi à cyé amuni ke, pire maha ɲcèɛgɛŋi pyi u à nɔ piye na. 3 Mpii pi na kacɛnŋkii pyi ke, pire ɲyɛ na fyáge fànhe yyaha na mɛ, mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ na kacɛnŋii pyi mɛ, pire pi maha fyáge ku yyaha na. Kampyi mu la ɲyɛ s'a fyáge ku yyaha na mɛ, ta kacɛnŋii pyi. Lire ká mpyi, mu sí ŋkèe ta. 4 Fànhafeebii na ɲyɛ Kile báarapyii yii tòɔnŋi kurugo. Ná mu ɲyɛ na kacɛnŋii pyi mɛ, mu sí raa fyáge pi na, ɲaha na yɛ kàshikwɔnyaage ɲyɛ pi cye e tawage e mɛ. Kile báaraŋi na pi ɲyɛ s'a kapegigii pyifeebii kapyiiŋkii ŋkooŋi wwû pi na. 5 Lire e ke sùpyir'à yaa ti tiye tîrige fành'á. Yyefuge pi maha ntègɛ sùpyire na ke, pi àha li pyi kuru yyaha na kanna mà dɛ, ŋka pi li pyi, ɲaha na yɛ li kun'à tíi.

6 Lire na yii na múnalwɔɔre sârali mú. Mpii pi maha ti shuu ke, Kile u à pire yaha uru báaraŋi na, pi raa u pyi pi a ɲwɔge. 7 Shin maha shin à yaa ná ndemu i ke, yii lire kan u á. Shinŋ'á yii à yaa yii a múnalwɔɔre kaan ke, yii a ti kaan ur'á. Cùuy'à yaa y'a ŋkaan ŋgemu á ke, yii a yi kaan ur'á. Shinŋi na yii à yaa yii a fyáge ke, yii a fyáge uru na. Shinŋi yii à yaa yii a mpêre ke, yii a uru pêre.

8 Tàange baare e, yafyin kà zìi mpyi yii ná yii supyiɲɛɛbii shwɔhɔl'e mɛ. Ŋgemu u à sùpyire sannte kyaa táan uy'á ke, urufoo na Kile Saliyaŋi kurigii puni ɲáare. 9 Yii li cè na ɲje y'à jwo Kile Saliyaŋi i na: «Ma hà zínni ná wabɛrɛ cwo e mɛ, ma hà sùpya bò mɛ, ma hà nàŋkaaga pyi mɛ, ma hà ma supyiɲɛɛŋi cyeyaage ɲyipɛɛn pyi mɛ*» ke, yire ná Saliyaŋi kapyaagii sanŋkil'à lwó a pwɔ nde kabilini na: «Ma shinɲɛɛŋi kyaa táan may'á ma yabiliŋi fiige†.» 10 Tàange ká mpyi ŋgemu i ke, urufoo ɲyɛ na kawaa pyi u shinɲɛɛŋi na mɛ. Ŋyɛ mu aha sùpyire sannte kyaa táan may'á, mu à Kile Saliyaŋi kurigii puni ɲaara.

Wuu bégele, wuu a wuu Kafooŋi cannuruge sigili

11 Yii mpe lóg'a tara, tèni i wuu ɲyɛ numɛ ke, yii à lire cè. Tèn'à nɔ wuu ɲè a yîri ŋɔɔmpe na, ɲaha na yɛ tèni i wuu à jyè Kile kuni i ke, wuu à zhwoŋi byanhara numɛ mà tòro lire tèni na. 12 Numpilag'à nɔ cyage e, ɲyɛge na ŋko raa múru. Lire e ke wuu numpire karigii ɲwɔ yaha, wuu bɛɛnmpe kàshikwɔnyaayi le wuye na. 13 Wuu a ɲaare ntìiŋi i, bà sùpyaŋi maha ɲaare canŋke e mɛ. Wuu láha ɲjyìntoroŋi ná sinmbyaani ná jacwɔɔre ná silegebaare

† **12:19** Duterenɔmu 32.35 ‡ **12:20** Taanliŋkii 25.21, 22 * **13:9** Ɛkizodi 20.13-15, 17; Duterenɔmu 5.17-19, 21
† **13:9** Levitike 19.18

ná yukwɔɔnni ná yiɲcyɛge na. 14 Yii Kafooŋi Yesu Kirisita pyiŋkanni lwɔ́ yii karigii puni i, yii àha raa yii cyeere ɲyii karigii pyi mɛ.

14

Dánafeebii ɲyɛ a yaa pi a piye cêɛge mɛ

1 Mpii pi ɲyɛ pi sàha fànha ta Kile kuni i mɛ, yii pire cùmu lemɛ ɲwɔ, yii àha raa pi jwumpe cyíge mɛ. 2 Wà na ɲyɛ wani, ur'à cè a jwo na uru sí n-jà raa yalyire puni lyî, wà sí ɲyɛ wani ŋgemu u ɲyɛ u sàha fànha ta Kile kuni i mɛ, faayaayi kanni uru na lyî. 3 Ŋge u ɲyɛ na yi puni lyî ke, uru kà raa yi puni lyìmbaafooŋi fare mɛ, yi puni lyìmbaafooŋi mú kà raa yi puni lyìfooŋi fwɔ́hɔre mɛ, ɲaha na yɛ Kile à ɲɛɛ uru na mú. 4 Di mu ɲyɛ na maye sônŋi maa wabɛrɛ báarapyi cêɛge yɛ? U à báaracɛnŋɛ pyi yo, u ɲyɛ a báaracɛnŋɛ pyi mà yo, mu kuro ɲyɛ yire e mɛ, u ná u ɲùŋufooŋi shwɔhɔl'e yire ɲyɛ. U mú sí báaracɛnŋɛ pyi, ɲaha na yɛ síŋi na ɲyɛ Kafooŋi na mà lire pyi. 5 Wà maha canmpyaagii cyìi sônŋi na cyir'à ɲwɔ mà tòro cyi sanŋkii na, wabɛrɛ sí i sônŋi na canmpyaagii pun'à tàanna. Shin maha shin u u sònŋɔŋkanni yaha li pyi sèe. 6 Shinŋi u à canŋke kà pwɔ́ɔŋɔ canɲyi sanɲyi na ke, urufoo maha lire pyi Kafooŋi pèente kurugo. Shinŋi u ɲyɛ na yalyire puni lyî ke, uru mú na lire pyi Kafooŋi pèente kurugo, ɲaha na yɛ u maha fwù kaan Kile á ti kyaa na. Shinŋi u ɲyɛ u ɲyɛ na yalyire puni lyî mɛ, uru mú maha lire pyi Kafooŋi pèente kurugo, ɲaha na yɛ uru mú maha fwù kaan Kile á. 7 Sèeŋi na, wuu wà tufiige ɲyɛ na u shìŋi pyi uye kurugo mɛ, wuu wà mú sí ɲyɛ na ŋkwûu uye kurugo mɛ. 8 Mà wuu yaha shì na, wuu ɲyɛ Kafooŋi wuu, wuu mú sí ká ŋkwû, wuu na ɲyɛ Kafooŋi wuu. Lire e ke wuu ɲyɛ shì na yo, wuu à kwû yo, wuu na ɲyɛ Kafooŋi wuu. 9 Lire kurugo Kirisita à kwû maa ɲɛ̀ si mpyi kwùubii ná ɲyii wuubii Kafooŋi.

10 Ŋyɛ mu wi ke, ɲaha na mu ɲyɛ na ma cìnmpworoŋi cêɛge yɛ? Mu sí wi ke, ɲaha na mu ɲyɛ na ma cìnmpworoŋi fare yɛ? Wuu shin maha shin sí Kile yibige ɲwɔ shwɔ canŋka.
11 Kafooŋi Kile à jwo u Jwumpe Semɛŋi i na:
«Mii ɲyii wuŋi u ɲyɛ,
sùpyire puni sí raa niŋkure sínni mii yyahe taan,
pi puni sí raa mii pêre*.»
12 Lire pyiŋkanni na, wuu shin maha shin sí u kapyiŋii yyaha jwo Kile á.

Yii àha raa yii cìnmpyiibii ɲùŋɔ kyángɛ mɛ

13 Ŋyɛ wuu wuye ɲcɛ̀ɛgɛŋi ɲwɔ yaha, yii àha yaaga yaha yii cìnmpworoŋi yyaha na si u yyaha kwɔ̀n, lire ɲyɛ mɛ si u pyi u cwo mɛ. 14 Mii à li cè maa dá li na, na Kafooŋi Yesu barag'e, yaage kà tufiige ɲyɛ a ɲwɔ́hɔ mɛ. Ŋka wà ha ŋkemu pyi na k'à ɲwɔ́hɔ ke, kuru maha ɲwɔ́hɔ urufol'á. 15 Mu aha ɲcè na mu shinɲɛɛŋi sí ɲîge mu yalyige na, ma hà ku lyî u ɲyii na mɛ, ná lire bà mɛ, mu sí tàange kuni yaha u kàmpanŋke na. Mu cìnmpworoŋi kurugo Kirisita à kwû ke, ma hà mpyi kaɲuŋɔ si u ɲùŋɔ kyán yalyire kurugo mɛ. 16 Ma hà ma mɛge yaha ku kɛ̀ɛge yaaga kurugo, na k'à táan mu á mɛ. 17 Yii li cè na Kile Saanre kani ɲyɛ a yyaha tíi ná ɲjyìŋi ná yabyɛɛre e mɛ, ŋka Kile Munaani maha ntìiŋi ná yyeɲiŋke ná funntange ŋkemu kaan ke, ná yire e t'à yyaha tíi. 18 Shinŋi u ɲyɛ na báare Kirisita á lire pyiŋkanni na ke, urufoo kyaa li maha ntáan Kile á, sùpyire mú maha urufoo kêre.

19 Ŋyɛ nde li sí yyeɲiŋke kan wuu á, si wuu pyi wuu fànha ta wuu ná wuye shwɔhɔl'e Kirisita kuni i ke, wuu wuye waha lire na. 20 Ma hà Kile báaraŋi kɛ̀ɛge yalyire ɲùŋɔ taan mɛ. Sèe wi, yalyire pun'à ɲwɔ, ŋka ntemu ɲjyì sí n-jà n-pyi kaɲuŋɔ si mu cìnmpworoŋi ɲùŋɔ kyán ke, tire ɲjyìŋi ɲyɛ a ɲwɔ mɛ. 21 Kyara yo, sinmbyaa yo, yaaga maha yaaga ku sí n-jà n-pyi kaɲuŋɔ si mu cìnmpworoŋi ɲùŋɔ kyán ke, kuru yaha wani, lire l'à pwórɔ. 22 Nde mu ɲyɛ na sônŋi mà yyaha tíi ná ŋke cyage e ke, lire yaha mu ná Kile shwɔhɔl'e. Shinŋi u ɲyɛ u funŋke ɲyɛ a cɛɛnnɛ ná u kapyiiŋkil'e mɛ, uru wuun'à ɲwɔ. 23 Ŋka mu funŋke ká ɲcɛɛnnɛ yalyige kà ɲjyì na, maa núr'a ku lyî, Kile sí mu cêɛgɛ, ɲaha na yɛ mu ɲyɛ a li pyi ná dániya e mɛ. Kani sí li ɲyɛ li ɲyɛ a pyi ná dániya e mɛ, lire maha mpyi kapii.

15

Dánafeebil'à yaa pi piye cùmɔ lemɛ ɲwɔ

1 Wuu mpiimu pi à fànha ta Kile kuni i ke, mpii pi ɲyɛ pi sàha fànha ta l'e mɛ, wuu pi fànhaɲcyɛrɛrɛ karigii kwú wuye e. Wuu àha raa wuu ɲyii karigii kanni caa raa mpyi mɛ. 2 Shin maha shin à yaa u a u shinɲɛɛŋi ɲyii karii pyi ɲcyiimu cyi sí là ɲwɔ u na, si u pyi u a sì yyaha na Kile kuni i ke. 3 Yii li cè na ali Kirisita ɲyɛ a u yabiliŋi ɲyii wuuni pyi mɛ, mà tàanna ná yi jwuŋkanni i Kile Jwumpe Semɛŋi i na: «Mpii pi à mu faha ke, mii pirefel'à faha*.» 4 Yaaga maha yaaga ku mpyi a sémɛ fo tèemɔni i Kile Jwumpe Semɛŋi i ke, yire pun'à sémɛ si wuu kâla, bà wuu zòompii si mpyi si ntàra, wuu u wuye waha, wuu u sònŋɔrɔ tatahaga ta

* **14:11** Ezayi 45.23 * **15:3** Zaburu 69.10

mɛ. 5 Kile u maha wuu pyi wuu a wuye waha, maa wuu zòompii taali ke, uru u yii sɔ̀nŋɔre
pyi niŋkin, bà Yesu Kirisita ɲyɛ na li caa mɛ, 6 bà wuu puni si mpyi si wuu Kafooŋi Yesu Tuŋi
Kile pêe ná yákili niŋkin ná mɛɛ niŋkin i mɛ. 7 Bà Kirisita à yii cùmu lemɛ ɲwɔ mɛ, yii a yiye
cùmu lemɛ ɲwɔge amuni, lire sí pèenɛ taha Kile mɛge na. 8 Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, Kirisita
à pyi Yahutuubii báarapyi, ɲwɔmyahigii Kile à lwó pi tulyey'á ke, bà cyire si mpyi si fûnŋɔ
mɛ. Lir'à li cyêe na Kile ká ndemu jwo ke, u maha lire pyi. 9 U kapani ɲùŋke ku ɲyɛ mú, bà
supyishiŋi sanŋi si mpyi s'a Kile pêre u kacɛnŋkii kurugo bà y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i
na:

«Lire kurugo mii sí mu pêe supyishiŋi sanŋi shwɔhɔl'e,
mii sí mɛɛ cêe si mu kêe†.»

10 Y'à sémɛ mú na:

«Supyishiŋi sanŋi puni, yii pyi funntange e ná Kile shiinbil'e siɲcyan‡.»

11 Y'à núr'a sémɛ mú na:

«Supyishiŋi puni, yii a Kafooŋi kêre.
Sùpyire puni, yii a u pêre§.»

12 Kile tùnntunŋi Ezayi mú à jwo na:

«Sùpya sí n-pa n-fworo Zhese tùluge e,
u sí n-pa n-yîri si mpyi supyishiŋi sanŋi ɲùŋufooŋi,
pi mú sí pi sɔ̀nŋɔre taha u na*.»

13 Kileŋi u maha sɔ̀nŋɔre tatahage kaan ke, uru u funntanga nimbwɔhɔ ná yyeɲiŋke kan
yii á, yii dániyaŋi kurugo, bà li si mpyi ɲwɔmɛɛni u à lwó wuu á ke, Kile Munaani fànhe si yii
pyi yii yii sɔ̀nŋɔre taha lire na sèl'e mɛ.

Poli báaraŋi pyiŋkanni

14 Mii cìnmpyiibii, nde li ɲyɛ yii kàmpanŋke ke, mii à sàa li cè na yii à sàa yiye yaha cènmpe
mpyiŋi laage e, ɲcèŋi sèe wuŋi mú sí na ɲyɛ yii e, na yii sí n-jà raa yiye yɛrɛge. 15 Ŋka ŋge
lɛtɛrɛŋi i, mii à naye waha maa karigii cyì sémɛ si yii funɲyi cwo cyi na. Mii à lire pyi, ɲaha
na yɛ Kile à ɲwɔ mii na, 16 maa mii pyi Yesu Kirisita báarapyi supyishiŋi sanŋi shwɔhɔl'e.
Jwumpe Nintanmpe ɲjwuŋi báaraŋi mii ɲyɛ na mpyi ke, uru na ɲyɛ mu à jwo sáragawwu
báara, mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ Yahutuu mɛ, bà pire si mpyi si mpyi sáraga fiige ŋkemu k'à táan
Kile á, ka Kile Munaani si ku yaha kuye kanna na, uye mɛɛ na ke. 17 Lire e ke Yesu Kirisita
wwoɲɛɛge kurugo, mii sí n-jà raa ŋkwóhɔli ná na báaraŋi nimpyiŋi i Kile á. 18 Sèeŋi na, mii
aha a si yaaga jwo, nde Kirisita à pyi mii cye kurugo ke, lire kanni mii maha jwo. Mpii pi
ɲyɛ pi ɲyɛ Yahutuu mɛ, u à mii tègɛ, maa pire pyi pi à ɲɛn'a Kile ɲwɔmɛɛni cû mii jwumpe
ná mii kapyiinkii cye kurugo. 19 Lir'à pyi kacyeeŋkii ná kakyanhala karigii cye kurugo, Kile
Munaani sífente funŋke e. Lire pyiŋkanni na, Jwumpe Nintanmpe p'à yyaha tíi ná Kirisita
kani i ke, puru kàmpanŋke na, mii à sàa báaraŋi pyi mà nɔ u tɛgɛni na mà lwó Zheruzalɛmu
kànhe e mà sà nɔ Iliri kùluni puni i. 20 Kirisita kyaa sàha jwo a ɲya cyeyi ɲjemu i mɛ, mii à
naye waha maa Jwumpe Nintanmpe jwo yire cyeyi i, bà li si mpyi, mii àha ŋkwò raa wà fyè
tare mɛ. 21 Ŋka l'à pyi mu à jwo bà y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i na:

«U kyaa ɲyɛ a jwo mpiimu á mɛ, pire sí u ɲya,
Mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ a u kyaa lógo mɛ, pire sí u cè†.»

22 Ŋyɛ lire l'à sàa mii tɛgɛlɛ kwɔ̀n fo tooyo niɲyahay'e yii yyére zhèŋi na.

23 Ŋyɛ numɛ, mii báaraŋ'à kwɔ̀ naha ɲcyii kùligil'e. Ná cyi naha a yyee lada kwɔ̀, mii la
mpyi si sà fworo yii na, 24 mii niŋkareŋi Ɛsipaɲi kìni i, mii sí n-yyére si tère pyi yii yyére.
Mii aha a ŋkèɛge, yii i na tègɛ bà mii si mpyi si nɔ wani mɛ. 25 Ŋka mii sí n-fyânha n-shà
Zheruzalɛmu i, Kile wuubii pi ɲyɛ wani ke, mii sí n-sà ntègɛ kan pir'á. 26 Yii li cè na dánafeebii
pi ɲyɛ Masedoni ná Akayi kùligil'e ke, pir'à cyeyi wà yiye na si ntègɛ Zheruzalɛmu dánafeebii
fòŋɔfeebii tègɛ. 27 Pi à li lwó piye e si pi tègɛ, ŋka sèeŋi na, pi ná li mpyiŋ'à yaa, ɲaha na yɛ
pi ɲyɛ Yahutuu mɛ, ŋka Jwumpe Nintanmpe pu ɲyɛ nàfuu fiige Kile maha ŋgemu kaan ke,
Zheruzalɛmu Yahutuubii dánafeebil'á pi à puru ta. Lire e ke pi aha pi tègɛ ná pi cyeyaayi
i, lire na ɲyɛ pi nimpyii. 28 Ŋyɛ mii aha cyire karigii cwɔɔnrɔ, maa uru wyérɛŋi kan, mii sí
n-tòro yii yyére s'a wá Ɛsipaɲi kìni i. 29 Mii mú s'à li cè na mii aha nɔ wani yii yyére, Kirisita
sí jwóŋi lwó wuu na sèe sèl'e.

30 Ŋyɛ mii cìnmpyiibii, ná wuu sí ɲyɛ Kafooŋi Yesu Kirisita wuu, Kile Munaani s'à wuu pyi
wuu u wuye kyaa táan wuy'á, mii na li caa yii á, yii raa Kile ɲáare mii á na zhìleni na, 31 Zhude
kùluni shiinbii pi ɲyɛ pi ɲyɛ Kile kuni i mɛ, bà mii si mpyi si shwɔ pire na, ntègɛŋi mii sí sà n-
kan Kile wuubil'á Zheruzalɛmu i ke, pi i ɲɛɛ uru na ná funntange e mɛ. 32 Lire ká mpyi, Kile

† **15:9** 2 Samuwɛli 22.50; Zaburu 18.50 ‡ **15:10** Duterenɔmu 32.43 § **15:11** Zaburu 117.1 * **15:12** Ezayi 11.10
† **15:21** Ezayi 52.15

ká ɲɛɛ, mii funntanga wuŋi sí nɔ yii yyére, mà bâra lire na, yii sí màban le mii i. 33 Yeɲiŋkefoo Kile u pyi ná yii puni i. Amiina.

16

Poli à u ceveebii shéɛre

1 Mii sí wuu cìnmpworocwoŋi Febe kyaa jwo yii á, mɛtangafoo u ɲyɛ u wi, Sanŋkere dánafeebii kuruŋke tɛgɛfooŋi wà wi. 2 U aha nɔ yii yyére, yii i u cùmu lemɛ ɲwɔ Kafooŋi mɛge kurugo, mu à jwo bà l'à yaa l'a mpyi Kile wuubii shwɔhɔl'e mɛ. U aha ntègɛ cya yii á kyaa maha kyal'e ke, yii u tègɛ. U yabiliŋ'à shiŋɲyahara tègɛ mà cye cyán mii yabiliŋi na.

3 Yii Pirisili ná Akilasi shéɛre. Pire na ɲyɛ mii báarapyiɲɛɛ Yesu Kirisita báaraŋi i. 4 Pire mpyi na ŋko si mpôɔn pi múnahigil'e mii wuuni zhwoŋi kurugo. Mii kanni bà u ɲyɛ na pi kêre mɛ, supyishiŋi sanŋi dánafeebii kuruɲyi puni mú na pi kêre. 5 Dánafeebii pi maha piye bínnini pi pyɛnge e ke, yii pire shéɛre mú. Yii mii ntàannamacinmpworoŋi Epayinɛti shéɛre. Uru u à pyi shincyiiŋi mà dá Kirisita na Azi kùluni i. 6 Mariyama u à báaraɲyahage pyi yii á ke, yii uru shéɛre. 7 Yii Andoronikusi ná Zhuniyasi shéɛre. Mii ná pire ɲyɛ supyishi niŋkin, wuu à pyi kàsuŋi i siɲcyan. Pi mɛy'à fworo sèl'e Yesu tùnntunmpii shwɔhɔl'e, pi mú à jyè Kirisita kuni i mii yyaha na.

8 Yii Anpiliyasi shéɛre, mii ntàannamacinmpworo wi Kafooŋi wwoɲɛɛge e. 9 Yii Urubɛn shéɛre, wuu báarapyiɲɛɛ u ɲyɛ ure Kirisita báaraŋi i, yii i mii ntàannamacinmpworoŋi Sitasisi shéɛre. 10 Yii Apɛlɛsi shéɛre, ur'à ɲɛɛ yyefuge na Kirisita mɛge kurugo. Yii Arisitobuli pyɛngɛ shiinbii shéɛre. 11 Yii mii cìnmpworonaŋi Ɛrɔdiyɔn shéɛre. Narisisi pyɛngɛ shiinbii pi à dá Kafooŋi na ke, yii pire shéɛre. 12 Yii Tirifɛni ná Tirifosi shéɛre, pire cyeebii shuunniŋi na báaraŋi pyi Kafooŋi á. Yii mii ntàannamacinmpworocwoŋi Pɛrisidi shéɛre, ur'à uye kan Kafooŋi báaraŋ'á sèl'e. 13 Yii Kafooŋi niɲcwɔnrɔŋi Urufusi ná u nuŋi shéɛre, mii nu mú u ɲyɛ ure. 14 Yii Asɛnkiriti ná Filegɔn ná Ɛrimɛsi ná Patorobasi ná Ɛrimasi shéɛre, cìnmpyiibii sanmpii pi ɲyɛ ná pi e ke, yii pire puni shéɛre mú. 15 Yii Filologi ná Zhuli ná Nɛrɛ ná u cìnmpworocwoŋi shéɛre mà bâra Olɛnpi na. Dánafeebii sanmpii pi ɲyɛ ná pi e ke, yii pire puni shéɛre. 16 Yii a cìnmpworogo fwùŋi kaan yiy'á ná funɲcɛnŋi i, Kirisita dánafeebii kuruɲyi pun'à yii shéɛre.

Yɛrɛyi nizanɲyi

17 Mii cìnmpyiibii, mpii pi maha ma ná ndàhalaŋi i dánafeebii shwɔhɔl'e, maa pi wuruge, maa ntùŋke taha wuu kàlaŋi na ke, mii na li caa yii á, yii a yiye kàanmucaa pire na. 18 Wuu Kafooŋi Kirisita á bà tire sùpyire ɲyɛ na báare mɛ, pi fucɛrigil'á pi maha báare. Mpii pi ɲyɛ pi sàha ŋkwɔ a fànha ta Kile kuni i mɛ, pi maha pire wuruge ná jwuntanmpe ná kàyituwɔgɔre e. 19 Yii pi ke, yii à Kafooŋi ɲwɔmɛɛni cû pyiŋkanni ndemu na ke, sùpyire pun'à lire cè. Lire e ke mii funntanga wuŋi u à sìi yii kurugo. Mii na li caa yii á, yii pyi yákilifee, yii raa kacɛnŋii pyi, yii i láha kapegigii na feefee. 20 Ɲyɛ li saha sì mɔ mɛ, yyeɲiŋke kanvooŋi Kile sí Sitaanniŋi tîrige n-cyán yii a fwòoŋi ná yii tooy'e. Wuu Kafooŋi Yesu Kirisita u ɲwɔ yii na, u u yyeɲiŋke kan yii á. 21 Mii báarapyiɲɛɛŋi Timɔti à yii shéɛre. Lusisi ná Zhasɔn ná Sosipatɛri à yii shéɛre, mii ná pire mpii na ɲyɛ shinnuu. 22 Ɲyɛ mii Tɛritusi u à Poli tèg'a ŋge lɛtɛrɛŋi sémɛ ke, mii mú à yii shéɛre Kafooŋi wwoɲɛɛge e. 23 Gayusi yyére mii ɲyɛ nàmpɔnnte na ke, ur'à yii shéɛre. Uru yyére dánafeebii maha piye bínnini mú. Kànhe wyérɛmaraŋi Erasiti ná wuu cìnmporoŋi Karitusi à yii shéɛre.

[24 Wuu Kafooŋi Yesu Kirisita u ɲwɔ yii na, u u yyeɲiŋke kan yii á. Amiina.]

25 Wuu pèenɛ taha Kile na. Jwumpe Nintanmpe mii ɲyɛ na yu Yesu Kirisita kyaa na yii á ke, sí na ɲyɛ Kile á mà puru pyi pu fànha kan yii á. Puru cye kurugo, Kile à u kaŋwɔhɔni cyêe, u mpyi a lire ŋwɔhɔ mà lwɔ́ fo diɲyɛŋi tèesiini i. 26 Numɛ, l'à yige bèɛnmpe na. Ɲyɛ Kile tùnntunmpii sémɛbii cye kurugo, mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ Yahutuu mɛ, pire pun'à lire kaŋwɔhɔni cè. Kileŋi u ɲyɛ wani fo tèekwombaa ke, uru u à li kuni kan, bà sùpyire puni si mpyi si dá uru na s'a uru pêre mɛ.

27 Kile kanni u ɲyɛ yákilifooŋi ke, pèente ti taha u na tèrigii puni i Yesu Kirisita cye kurugo fo tèekwombaa. Amiina.

Poli à lɛtɛrɛŋi niɲcyiiŋi ŋgemu kan Kɔrɛnti kànhe dánafeebil'á ke

Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè lɛtɛrɛŋi funŋɔ jwumpe e ke

Kɔrɛnti kànhe na mpyi kànbwɔhɔ, yasunɲyi mpyi a ɲyaha k'e sèl'e. Cikwuŋi ná nàŋkwuŋi mpyi na mpyi pyiŋkannigii puni na kuru kànhe e.

Yesu tùnntunŋi Poli à yyee niŋkin ná paanga pyi Kɔrɛnti kànhe e. Lire tèni i, u à Jwumpe Nintanmpe jwo wani, ka pìi si piye kan Yesu á (Kapyiiŋkii 18.1-18). Poli kareŋkwooni kàntugo, ɲyahaŋgurug'à jyè dánafeebii ná piye shwɔhɔl'e. Poli à yire lógo maa ŋge lɛtɛrɛŋi tun si pi yɛrɛ, maa li cyêe pi na, na dánafeebii wwoɲɛɛge na ɲyɛ mu à jwo cyere, ti ɲùŋke ku ɲyɛ Yesu Kirisita kanni. Tire cyeere yatanɲyi pun'à yaa yi yiye kyaa táan yiy'á, yi raa yiye tɛ̀re (13).

Dánafeebii kuruŋke e, pìi mpyi a lɛtɛrɛ tùugo u á, maa yibiyi yà pyi u na. Poli à ŋge lɛtɛrɛŋi sémɛ maa ɲwɔshwɔrɔ kan yire yibiyi na, yire yi mpyi:

Dánafeebii sí n-jà fúru pyi la? (7)

Mpii pi ɲyɛ na zunŋi pyi ke, dánafeebii sí n-jà n-lyî pire yyére la? (8--10)

Di dánafeebil'à yaa pi a báare ná Kile Munaani màkanyi i yɛ? (12--14)

Dánafooŋi kwùŋi kàntuge ɲyɛ ɲaha shi yɛ? (15)

Jwumpe tasiige

1 Mii Poli u à yyer'a pyi Yesu Kirisita tùnntunŋɔ mà tàanna ná Kile ɲyii wuuni i ke, mii ná wuu cìnmpworoŋi Sositɛni u à ŋge lɛtɛrɛŋi sémɛ si ŋkan 2 yii dánafeebii kuruŋk'á, Kɔrɛnti kànhe e, yii mpiimu pi à pyi Kile wuu Yesu Kirisita cye kurugo ke, u à yii yyer'a pyi u wuu, mà bâra mpii puni pi ɲyɛ na wuu Kafooŋi Yesu Kirisita mɛge yiri cyeyi puni i, maa u pyi pi Kafooŋi wuu fiige ke, 3 wuu Tuŋi Kile ná wuu Kafooŋi Yesu Kirisita pi ɲwɔ yii na, pi i yyeɲiŋke kan yii á.

Poli à fwù kan Kile á Kɔrɛnti dánafeebii kurugo

4 Mii fwù ɲyɛ Kile na tèrigii puni i, ɲaha na yɛ u à ɲwɔ yii na, yii ná Yesu Kirisita wwoɲɛɛge kurugo. 5 Mà yii yaha kuru wwoɲɛɛge e, yii à Kile màkanyi shiŋi puni ta, mà cye cyán jwumpe ná ɲcèŋi na. 6 Ɲaha kurugo yɛ jwumpe pu ɲyɛ na Kirisita kyaa yu ke, pur'à tatɛɛngɛ wwû yii e. 7 Lire e canŋke wuu Kafooŋi Yesu Kirisita sí uye cyêe ke, mà yii yaha yii i kuru canŋke sigili, Kile màkange kà tufiige kuu ɲyɛ yii na mɛ.

8 Uru Kile mú u sí yii tɛ̀gɛ si fànha kan yii á, bà yii si mpyi si ŋkwôro u kuni i fo sà nɔ li tɛgɛni na, si mpyi tìgire cyaga baa Kafooŋi Yesu Kirisita cannuruge mɛ. 9 Kile na ɲyɛ ɲwɔmɛɛ niŋkinfoo, uru u à yii yyere bà yii si mpyi si mpyi u Jyaŋi, wuu Kafooŋi Yesu Kirisita wwoɲɛɛge e mɛ.

Poli à li cya Kɔrɛnti dánafeebil'á na pi bɛ̂

10 Mii cìnmpyiibii, mii na li ɲáare yii á, wuu Kafooŋi Yesu Kirisita mɛge na, yii i bɛ̂ niŋkin na, yii àha n-láha yiye na mɛ. Yii bɛ̂, yii i mpyi ná sɔ̀nnŋɔrɔ niŋkin i, yii i yii karigii kapyiini ɲùŋke yaha ku pyi niŋkin. 11 Ɲaha kurugo yɛ mii cìnmpyiibii, mii à lógo Kilowe pyɛngɛ shiinbii pìi ɲwɔ na, na mbèmbaaŋi na wá yii shwɔhɔl'e, 12 na pìi na wá na ŋko yii shwɔhɔl'e na pire na ɲyɛ mii Poli wuu, pìi sí i ŋko na pire na ɲyɛ Apolosi wuu, pìi sí i ŋko na pire na ɲyɛ Pyɛri wuu, pi sanmpii sí i ŋko na pire na ɲyɛ Kirisita wuu. 13 Mii sí yii yíbe, Kirisita à táa la? Taha Poli u à kwòro kworokworocige na yii kurugo, lire ɲyɛ mɛ taha Poli mɛge na yii à batize? 14 Mii Poli à Kile shɛ́ɛre, ɲaha na yɛ Kirisipusi ná Gayusi baare e, mii ɲyɛ a yii wà tufiige batize wani mɛ. 15 Lire e yii wà sì n-sìi n-jà n-jwo na ur'à batize mii mɛge na mɛ. 16 Mii funŋɔ naha mpyi a wwɔ̀, mii mú u à Sitefanasi pyɛngɛ shiinbii batize, pire baare e, mii naha a dá na mii sàha à sùpya batize wani yii yyére mɛ.

Sùpyire yákilifente ɲyɛ Kile ɲyii na sìɲcomɔ

17 Yii li cè na báaraŋi niɲcyiiŋi mɛɛ na Kirisita à mii tun ke, uru bà u ɲyɛ batizeliŋi mɛ, Jwumpe Nintanmpe ɲjwuŋi kurugo u à mii tun. Mii mú sí ɲyɛ na tire tùnnture pyi mà tàanna ná sùpyire yákilifente e mɛ, bà li si mpyi sùpyire kà raa dìrili mii jwuŋkanni kurugo mɛ, ŋka pi a dìrili Kirisita kwùŋi kurugo kworokworocige na. 18 Mpii pi ɲyɛ kuni nimpiini i, ná Kile sí n-pa pi shi bò ke, jwumpe pu ɲyɛ na yu mà yyaha tíi ná Kirisita kwùŋi i kworokworocige na ke, puru na ɲyɛ sìɲcomɔ pire mpil'á. Ŋka wuu mpii pi ɲyɛ kuni niɲcɛnni i, ná Kile sí n-pa wuu shwɔ ke, Kile sífente ti ɲyɛ ti ti wuu á.

19 Ɲyɛ y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i na:

«Mpii pi na piye sônŋi yákilifee ke, mii sí pire sìɲcompe cyêe.

Mpii pi na piye sɔ̂nŋi na pir'à kyaa cè ke, mii sí li cyêe na pire ɲyɛ a yafyin cè mɛ*.»
20 Mà tàanna ná lire e, taa yákilifeebii ɲyɛ ke? Mpii pi na piye sɔ̂nŋi na pir'à Kile Saliyaŋi
cè ke, taa pire ɲyɛ ke? Taa ŋge diɲyɛŋi jwuɲceempii ɲyɛ ke? Kile à li cyêe na ŋge diɲyɛŋi
yákilifente na ɲyɛ sìɲcomɔ. 21 Mà tàanna ná Kile yákilifente e, u à li lwɔ́ ŋge diɲyɛŋi yákilifeebii
kà n-jà uru cè ná pi yabilimpii yákilifente e mɛ. Lire kurugo jwumpe wuu ɲyɛ na yu, ná
diɲyɛŋi sùpyire na pu sɔ̂nŋi sìɲcomɔ ke, Kile à li lwɔ́ sùpyire t'à dá puru jwumpe na ke, si pire
shwɔ.
22 Ɲyɛ Yahutuubii la maha mpyi s'a kakyanhala karigii ɲaa tapyige e si nta ndá puru
jwumpe na. Girɛkiibii sí na ɲcaa pire yákilibii si múgo si nta ndá pu na. 23 Wuu pi ke, Kirisita
kani wuu ɲyɛ na yu na u à kwû kworokworocige na ke, puru na ɲyɛ jwuɲjwumbaama
Yahutuubil'á, maa mpyi sìɲcomɔ supyishiŋi sanŋ'á. 24 Ɲka Kile à mpiimu yyer'a pyi u wuu
ke, pi à pyi Yahutuu yo, pi à pyi Girɛkii yo, pir'á Kirisita na Kile sífente ná u yákilifente cyêre.
25 Ɲaha kurugo yɛ kani Kile à pyi, ka sùpyire si wá na sɔ̂nŋi sìɲcomɔ ke, lir'à fànha tò pi
yákilifente na. Nde Kile à pyi, ka sùpyire si wá na sɔ̂nŋi na fànhaɲcyɛrɛrɛ ti ɲyɛ ti ti ke, lir'à
fànha tò sùpyire na.
26 Mii cìnmpyiibii, yyereŋkanni na Kile à yii yyer'a pyi uye wuu ke, yii lire kàanmucya a
wíi kɛ! Mà tàanna ná sùpyire kàanmucyage pyiŋkanni i, yákilifee niɲyahamii ɲyɛ yii e mɛ, sífee
niɲyahamii ɲyɛ yii e mɛ, yii niɲyahamii mú sí ɲyɛ a si shinbwoo pyɛnyi i mɛ. 27 Ɲyɛ karigii
diɲyɛŋi sùpyire na sɔ̂nŋi sìɲcomɔ ke, cyire Kile à cwɔɔnr'a tɛ̀g'a diɲyɛŋi yákilifeebii sílege. Ɲcyii
pi ɲyɛ na sɔ̂nŋi fànhaɲcyɛrɛrɛ wogigii ke, maa cyire cwɔɔnr'a tɛ̀g'a fànhafeebii sílege. 28 Karigii
cyi ɲyɛ ɲùŋɔ baa diɲyɛ sùpyire ɲyii na, ná pi kuro ɲyɛ cyi e mɛ, cyire karigii Kile à cwɔɔnrɔ, pi
na ɲcyiimu sɔ̂nŋi sèe wogii ke, mà tɛ̀g'a cyire kɛ̀ɛge. 29 U à lire pyi, bà li si mpyi sùpyaŋi wà
tufiige kà ŋkwɔ̀ uye pêe uru Kile yyahe taan mɛ.
30 Uru u à wuu le Yesu Kirisita wwoɲɛɛge e. Kile à pyi kaɲuŋɔ, ka Yesu Kirisita si wuu pyi
yákilifee, maa jwo na wuu à tíi, maa wuu pyi Kile wuu, maa wuu ɲùŋɔ wwû kapegigii bilere
e. 31 Ɲyɛ bà l'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i mɛ: «Ŋgemu la ká mpyi si pèenɛ taha yaaga na ke,
urufoo u ti taha Kafooŋi Kile na†.»

2

Poli ɲyɛ a Kile jwumpe jwo ná sùpyire yákilifente e mɛ

1 Mii cìnmpyiibii, tèni i mii à sà Kile jwumpe jwo yii yyére ke, mii ɲyɛ a naye pêe na mii à
jwumpe cè, lire ɲyɛ mɛ na mii yákiliŋ'à pêe mà tòro pi sanmpii wuŋi na mɛ. 2 Ɲaha kurugo
yɛ mii ɲyɛ a li lwɔ́ naye funŋ'i, si yaage kabɛrɛ kyaa jwo yii á, Yesu Kirisita kàntugo na mɛ, si
u kwùŋi kyaa jwo yii á kworokworocige na. 3 Mii fànhe mpyi a cyérɛ wani yii shwɔhɔl'e,
fyagare mpyi maha mpyi mii na fo mii mpyi maha ɲcyêɛnni sèl'e. 4 Tère o tère e mii à
Jwumpe Nintanmpe jwo yii á ke, ná sùpyire yákilifente e bà mii mpyi maha pu yu si nta yii
ɲùmbogigii kɛ̂ɛnŋɛ ná p'e mɛ. Ɲka ná Kile Munaani sífente e mii mpyi maha pu yu, 5 bà li si
mpyi yii dániyaŋi kà ntaha sùpyire yákilifente na mɛ, fo Kile sífente.

Kile maha u yákilifente kaan wuu á, u Munaani cye kurugo

6 Kile jwump'à tatɛɛngɛ wwû mpiimu zòmpyaagil'e ke, pire maha yákilifente taa wuu
jwumpe e. Ɲka Kile sí n-pa ŋge diɲyɛŋi sùpyire ná u ɲùŋufeebii mpiimu shi bò ke, yákilifente
ti ɲyɛ pir'á ke, tire shiŋi bà mɛ. 7 Kile yákilifente shɛnrɛ wuu ɲyɛ na yu ke, sùpya mpyi a ti shi
cè mɛ, ɲaha na yɛ Kile mpyi a ti ŋwɔhɔ. Mà jwo diɲyɛŋi u dá ke, Kile mpyi a lire kaŋwɔhɔni
yaa, bà wuu si mpyi si mpyi shinbwoo si ntɛ̀ɛn ná u e u cyage nisinaŋke e mɛ. 8 Ŋge diɲyɛŋi
ɲùŋufooŋi wà ɲyɛ a tire yákilifente cè mɛ. Ná lire bà mɛ, pi mpyi na sì ɲɛɛ Kafooŋi Peentefoo
kwòro kworokworocige na mɛ. 9 Bà l'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i na:
«Sùpya ɲyii sàha ŋkwɔ̀ a ndemu ɲya mɛ,
ná niŋgyii sàha ŋkwɔ̀ a li lóg'a ɲya mɛ,
ná li sàha ŋkwɔ̀ a tîge sùpya funŋ'i mà ɲya mɛ,
mpii pi à Kile kyaa táan piy'á ke, lire u à bégel'a yaha pire mɛɛ na*.»
10 Wuu pi ke, Kile à lire kani cyêe wuu na, u Munaani cye kurugo. Lire li maha karigii
puni yyaha caa, ali karigii Kile à ŋwɔhɔ ke, li maha cyire puni yyaha caa, si cyi cè, 11 bà li
ɲyɛ sùpya sì n-jà u supyiɲɛɛŋi funzɔnŋɔre cè ná u yabiliŋi bà mɛ, amuni li mú ɲyɛ sùpya sì n-jà
Kile funŋɔ karigii cè mɛ, Kile Munaani kanni l'à cyi cè. 12 Wuu sí pi ke, Kile à u Munaani le
wuu e, lire l'à wuu ná sùpyire sannte sɔ̀nŋɔŋkanni pyi l'à wwû liye e. U à lire pyi bà li si mpyi,
u à ɲwɔ wuu na maa yaayi ɲjemu kan wuu á ke, wuu u yire cè mɛ. 13 Ná sùpyire yákilifente e
bà wuu ɲyɛ na yire yaayi kyaa yu mɛ. Ɲka Kile Munaani à ndemu cyêe wuu na ke, lire wuu
ɲyɛ na yu sùpyir'á, wuu na li yu bà Kile Munaani à li jwo mɛ. 14 Ɲka Kile Munaani ká mpyi li
ɲyɛ a tɛ̀ɛn sùpyaŋi ŋgemu i mɛ, urufoo ɲyɛ na ɲɛɛge Kile Munaani karigii na mɛ, ɲaha na yɛ u

* **1:19** Ezayi 29.14 † **1:31** Zheremi 9.24 * **2:9** Ezayi 64.4

maha cyire karigii sɔ̂nŋi sìɲcomɔ. U sì n-jà cyi yyaha cè mɛ, ɲaha na yɛ Kile Munaani kanni cye kurugo sùpyaŋi maha jà a cyi yyaha cè. 15 Kile Munaani ɲyɛ sùpyaŋi ŋgemu i ke, uru u maha yaayi puni cè a wwû yiye e. Shintiiwe mú sí ɲyɛ na n-jà a urufoo kapyiiŋkii cè a wwû cyiye e mɛ. 16 Yire y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i na:

«Sùpya ɲyɛ a sìi ŋgemu u à Kafooŋi funzɔnŋɔre cè mɛ?

Sùpya mú ɲyɛ a sìi ŋgemu u sí n-jà u yɛrɛ mɛ†.»

Ŋka wuu pi ke, Kile Munaani ɲyɛ wuu mpiimu i ke, wuu à Kirisita funzɔnŋɔre cè.

3

Kile báarapyiibii puni tayyérege ɲyɛ niŋkin

1 Mii cìnmpyiibii, mà sèeŋi jwo, mpii pi à Kile Munaani yaha l'à pi yyaha cû ke, jwuŋkanni na mii maha yu ná pire e ke, mii ɲyɛ a jà a jwo ná yii e lire jwuŋkanni na mɛ. Ŋka mpii pi ɲyɛ na pi ɲyii karigii kanni pyi ke, mii à jwo ná yii e mu à jwo ná pire e mii ɲyɛ na yu. Mii na yii sɔ̂nŋi mu à jwo pìnmpinŋyɛya mà yyaha tíi ná Kirisita kuni i. 2 Jwumpe mii à jwo yii á ke, pur'à pyi mu à jwo jirimɛ mii à kan yii á. Mii ɲyɛ a ɲɛn'a yawaya kan yii a lyî mɛ, ɲaha na yɛ yii mpyi na sì n-jà yawaya lyî mɛ. Ali numɛ yii sì n-jà yawaya lyî mɛ, 3 ɲaha na yɛ yii saha na yii ɲyii karigii pyi. Sèe wi dɛ! Ná yiɲcyɛge ná mbèmbaaŋi sí ɲyɛ yii shwɔhɔl'e, lire l'à li cyêe na yii ná sùpyire sannte ɲyɛ a wwû yiye e mɛ. Yii ná pi kapyiiŋkii pun'à pyi niŋkin. 4 Nyɛ ná yii pìi s'à jwo na yii na ɲyɛ Poli wuu, ka pìi si jwo na pire na ɲyɛ Apolosi wuu, mà tàanna ná lire e, tá yii ná sùpyire sannte sɔnŋɔŋkann'à wwû liye e bɛ?

5 Yii li cè na Apolosi wi yo, mii Poli wi yo, Kile báarapyii pi ɲyɛ wuu kanna. Wuu à Jwumpe Nintanmpe jwo yii á, ka lire si mpyi kaɲuŋɔ mà yii lèŋɛ Kile kuni i, wuu mú pun'à wuu báaraŋi pyi mà tàanna ná Kafooŋi u kanŋkanni i wuu shin maha shin á. 6 L'à pyi mu à jwo mii à cige cɛnmɛ, ka Apolosi si ku lwɔ̀, ŋka Kile u à cige pyi k'à yîri. 7 Lire e ke l'à pyi cige cɛnmɛfooŋi yo, l'à pyi ku lwɔfooŋi yo, pi wà tayyérege ɲyɛ a pêe mɛ. Kile kanni u tayyérege k'à pêe, ɲaha na yɛ uru u maha cige pyi ku u lyɛge. 8 Cige cɛnmɛfooŋi ná ku lwɔfooŋi mú à tàanna. Kile sí pi shin maha shin sâra si ntàanna ná pi báaraŋi nimpyiŋi i. 9 Mà tàanna ná lire e, wuu na ɲyɛ báarapyiɲɛɛ Kile báaraŋi i, yii pi ɲyɛ Kile cikɔɔge.

Yesu u ɲyɛ Kile bage nintaani

Yii mú pi ɲyɛ Kile bage. 10 Mà tàanna ná Kile màkange e mii á, mii à kuru bage ɲwɔhɔ cyán bafaanrawa niɲcɛnŋɛ fiige, ka piibɛrɛ si mpa ku faanra a dùrugo. Ŋka shin maha shin la ku ɲyɛ si vaanra pyi kuru bage nintaani ɲuŋ'i ke, urufoo u u báaraŋi pyimɛ cè dɛ! 11 Ŋaha kurugo yɛ bage nintaani l'à cyán ke, lire li ɲyɛ Yesu Kirisita. Sùpya saha sì n-jà nintaani labɛrɛ cyán lire kàntugo na mɛ. 12 Bafaanribii pìi sí báara niɲcɛnŋɛ pyi, si pi vaanraŋi pyi kuru bage nintaani na ná sɛɛnŋi i, lire ɲyɛ mɛ ná wyérɛfyinŋi i, lire ɲyɛ mɛ ná kafaayi loŋgara wuyi i. Ŋka pìi sí báarapege pyi si vaanraŋi pyi ná cire e, lire ɲyɛ mɛ ná ɲyèsigire e, lire ɲyɛ mɛ ná kàcyeere e. 13 Ŋka yii li cè, canŋke Kile sí sùpyire puni sâra si ntàanna ná pi kapyiiŋkil'e ke, shin maha shin à báaraŋi ŋgemu pyi ke, uru shi sí n-cyêe kuru canŋke. Nage cye kurugo shin maha shin u báara shi sí n-cè. 14 Nage ká mpyi ku ɲyɛ a ŋgemu u tafaanraga súugo mɛ, urufoo sí tɔ̀on ta. 15 Ŋka nage ká ŋgemu u tafaanraga súugo ke, urufoo sì tɔ̀on ta mɛ. Urufoo kɔni sí n-shwɔ sa! Ŋka li sí n-pyi mu à jwo nage e urufol'à jyè a fworo.

16 Yii ɲyɛ a li cè na Kileɲaarebage ku ɲyɛ yii, Kile Munaani à tɛ̀ɛn kuru ŋkemu i mà? 17 Shin maha shin ká kuru bage jya, Kile sí urufoo shi bò, ɲaha na yɛ Kile wogo ki, yii sí pi ɲyɛ kuru bage.

18 Wà ha uye ɲwɔ fáanŋa mà dɛ! Yii wà ha nta u u sɔ̂nŋi na uru na ɲyɛ yákilifoo mà tàanna ná sùpyire sɔnŋɔŋkanni i, urufoo u uye pyi sìɲcoŋɔ. Lire ká mpyi, urufoo sí yákilifente sèe woore ta. 19 Ŋaha kurugo yɛ karigii diɲyɛŋi sùpyire ɲyɛ na sɔ̂nŋi yákilifenɛ ke, cyire na ɲyɛ sìɲcomɔ Kile ɲyii na. Y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i na: «Kànhaɲyi ŋge diɲyɛŋi yákilifeebii maha ɲcyáan ke, Kile maha pi pyi pi i ɲcwôre yire na*.»

20 Y'à sémɛ mú na:

«Mpii pi ɲyɛ na piye sɔ̂nŋi yákilifee ke, Kafooŋi à pire funzɔnŋɔre cè.

Pi funzɔnŋɔre ɲyɛ u á laaga baa†.»

21 Lire kurugo wà ɲyɛ a yaa u a ŋkwɔ̂hɔli na uru na ɲyɛ mucyiin wu mɛ, ɲaha na yɛ yaayi puni ɲyɛ yii wuyo. 22 L'à pyi mii Poli yo, l'à pyi Apolosi yo, l'à pyi Pyɛri yo, l'à pyi diɲyɛŋi yo, l'à pyi shìŋi yo, l'à pyi kwùŋi yo, l'à pyi numɛ yaayi yo, l'à pyi yaayi nimpayi yo, yire puni na ɲyɛ yii wuyo. 23 Yii yabilimpii pi ke, yii na ɲyɛ Kirisita wuu, Kirisita sí ɲyɛ Kile wu.

† **2:16** Ezayi 40.13 * **3:19** Zhobu 5.13 † **3:20** Zaburu 94.11

4

Yesu tùnntunmpii báaraŋi ná pi yyefuge kani

1 Lire kurugo yii li cè na wuu na ɲyɛ Kirisita báarapyii kanna, maa mpyi kacwɔnrii fiige. Karigii Kile mpyi a ŋwɔhɔ sùpyire na tèecyiini i ke, Kile à cyire cyêe wuu na, bà wuu si mpyi s'a cyi yyaha yu sùpyir'á mɛ. 2 Nde sí li ɲyɛ na ɲcaa báarapyiibil'á ke, lire li ɲyɛ pi pyi sèeshiin pi raa pi báaraŋi pyi pi a ɲwɔge. 3 Mii wi ke, l'à pyi yii jworo yo, l'à pyi sùpyire sannte jworo yo, mii kuro ɲyɛ tire e mɛ. Mii mú sí ɲyɛ a naye cêɛgɛ na báaraŋi nimpyiŋi na mɛ, 4 ɲaha na yɛ mii ɲyɛ a naye pɛn na báaraŋi wà tufiige e mɛ. Ŋka lire ɲyɛ a li cyêe na mii báaraŋi puni pyiŋkann'à ɲwɔ mà dɛ! Kafooŋi kanni u sí n-jà u ɲwɔ ná u ɲwɔmbaa jwo.

5 Lire kurugo yii àha tànga kan sùpya á, lire ɲyɛ mɛ si u cêɛgɛ mà li tèni ta li sàha nɔ mɛ. Yii Kafooŋi cannuruge sige. U aha mpa, karigii cyi à ŋwɔhɔ numpini i numɛ ke, u sí n-pa cyire yige bèɛnmpe na, si sùpyire funzɔnŋɔre yige cyíinŋi na. Ŋyɛ kuru canŋke, shin maha shin à yaa ná ŋkèeŋi ŋgemu i mà tàanna ná u báaraŋi nimpyiŋi i ke, Kile sí uru kan urufol'á. 6 Mii cìnmpyiibii, mii à mii ná Apolosi kani lwɔ́ a pyi yyecyeenɛ mà tèg'a yii le kur'e, si li cyêe yii na, na yii ɲaaraŋkann'à yaa li tàanna ná Kile Jwumpe Semɛŋi yi jwuŋkanni i. Lire e yii wà ɲyɛ a yaa u kàsimɛŋii yogolo na uru na ɲyɛ wà wu, s'a u shinɲɛɛŋi fwɔhɔre mɛ. 7 Mu u ɲyɛ na sɔ̂nŋi na mu à pwɔ́rɔ pi sanmpii na ke, di mu ɲyɛ na maye sɔ̂nŋi bɛ? Ŋaha ku ɲyɛ mu á mà ta Kile bà u à ku kan mu á mà yɛ? Ŋyɛ ná Kile sí u à yi kan mu á, mu kàsimɛnŋkii kayogoni li ɲyɛ ndire, kee mu yabiliŋi u à yi ta may'á yɛ?

8 Yii pi ke, yii na sɔ̂nŋi na yii à yaayi puni ta mà kwɔ̀, na yii funɲy'à ɲíŋ'a kwɔ̀, yii na sɔ̂nŋi na ɲùŋufent'à le yii cye e mà kwɔ̀, maa wuu yaha. Ŋka mii la ɲyɛ yii i mpyi ɲùŋufee sèeŋi na, bà wuu mú si mpyi si ntɛ̀ɛn ná yii e ɲùŋufente e mɛ. 9 Yii li cè, wuu pi ɲyɛ Yesu tùnntunmpii ke, li ɲyɛ mu à jwo Kile à wuu yaha sùpyire puni kàntugo. L'à pyi mu à jwo kwùŋi laage e wuu ɲyɛ. Wuu à pyi yawiiye diɲyɛ ɲwɔhɔyaayi pun'á, sùpyire bâra mèlɛkɛɛbii na. 10 Wuu à pyi sìcyerefee fiige Kirisita mɛge kurugo, ŋka yii pi ke, yii na sɔ̂nŋi na yii à Kirisita yákilifente puni ta a kwɔ̀. Yii à jwo na wuu pi ɲyɛ fànhaɲcyɛrɛrɛ sùpyiibii, maa yiye sɔ̂nŋi na yii pi ɲyɛ fànhaɲyahaga wuubii. Sùpyire ɲyɛ a wuu le dá e mɛ, ŋka yii pi ke, pi à yii pêe. 11 Ali numɛ, wuu na ŋkyaali kategе ná byage cye e, maa mpyi vàanŋkuuŋi i. Sùpyire maha wuu bwùun, wuu na ɲaare na mâre cyeyi yyaha kurugo. 12 Wuu na báaraŋi niŋgaŋi pyi, bà wuu si mpyi s'a wuu ɲùŋɔ karigii yaa mɛ. Mpii pi maha wuu cyere ke, wuu maha jwó leni pir'á. Pi maha wuu kyérege, ŋka wuu maha li kwú wuye e. 13 Sùpyire méɛ ká a jwumpimpe yu wuu na, wuu maha jwuɲcɛnmpe tèg'a pi ɲùŋɔ bɛ̂. Ali numɛ wuu na ɲyɛ mu à jwo yakuuyo ná kàkyaya sùpyire ɲyii na.

14 Mii ɲyɛ a mpe jwumpe sémɛ si yii sílege mɛ, ŋka mii à yii yɛrɛ ná p'e, ɲaha na yɛ yii pi ɲyɛ mu à jwo mii pyìibii, yii kyal'à táan mii á sèl'e. 15 Ali li méɛ nta cyelentii niɲyahaɲyahamii pi ɲyɛ na Kirisita kyaa yu yii á, yii li cè na yii tuŋi na ɲyɛ niŋkin. Mii wi, ɲaha na yɛ mii u à Jwumpe Nintanmpe jwo yii á, ka yii i dá Yesu Kirisita na. 16 Mà tàanna ná lire e, mii na li caa yii á, yii raa yii karigii pyi mii wogigii fiige. 17 Lire e Timɔti u ɲyɛ mii jyaŋi mà tàanna ná Kafooŋi wwoɲɛɛge e ke, mii sí uru tun yii á. U kyal'à táan mii á, ɲwɔmɛɛ niŋkinfoo u ɲyɛ u wi Kafooŋi báaraŋi i. U aha nɔ yii na tèni ndemu i ke, mii karigii pyiŋkanni li ɲyɛ ndemu Kirisita wwoɲɛɛge e ke, u sí yii funŋɔ cwo lire na, bà mii ɲyɛ na li yu na mâre cyeyi puni i dánafeebii kuruɲy'á mɛ.

18 Pìi na ɲyɛ yii shwɔhɔl'e, mpiimu pi na sɔ̂nŋi na mii saha sì n-shà wani yii yyére mɛ, maa li ɲwɔ cû na piye yare tabwoyi i. 19 Ŋka Kafooŋi ká ɲɛɛ, li saha sì mɔ mɛ, mii sí núru n-kàre wani yii yyére, mpii pi ɲyɛ ná tire yàmpeente e ke, kampyi jwumbwompe kanni pi na yu, lire ɲyɛ mɛ kampyi Kile sífente ɲyɛ pi á sèeŋi na, si lire cè. 20 Ŋaha kurugo yɛ Kile Saanre ɲyɛ jwumbwoɲjwuu mɛ, Kile sífenɛ ti ɲyɛ ti ti. 21 Ŋyɛ di yii ko numɛ bɛ? Yii la ɲyɛ mii u shà yii yyére ná kasor'e laa, ná ntàannamagare ná ɲùmpiŋke e?

5

Silegebaare kani l'à pyi Kɔrɛnti dánafeebii shwɔhɔl'e ke

1 Mii cìnmpyiibii, wuu à lógo na silegebaara kani là à pyi yii shwɔhɔl'e, ali Kilecembaabii mú bà sì ɲɛɛ ndemu pyi mɛ. Pi à jwo na yii wà na wá a u tuŋi cwoŋi lèŋɛ. 2 Lire ná li wuuni mú i, yii à yiye pêe, mà li ta lire mpyi a yaa li pyi yyetanhara kyaa yii á, bà yii si mpyi si lire kapiini pyifooŋi yige yiye shwɔhɔl'e mɛ.

3 Mii laage kɔn'à tɔɔn yii na, ŋka mii ɲyɛ yii shwɔhɔl'e Kile Munaani cye kurugo. Nde l'à yaa li pyi ŋge kapimpyiŋi na ke, wuu Kafooŋi Yesu Kirisita mɛge na, mii à lire lwɔ́ naye funŋ'i mà kwɔ̀. 4 Lire pyiŋkanni na, mii ná yii ká bínn'a tɛ̀ɛn, Kafooŋi Yesu fànhe cye kurugo, 5 urufol'à yaa u le Sitaanniŋi cye e, u u ŋkyaala, bà li si mpyi kapegigii mpyiŋi lage ká wwû u na, ka u u cyi ɲwɔ yaha tèni ndemu i ke, Kile si u shwɔ Kafooŋi Yesu cannuruge mɛ.

6 Yii na yiye pêre tawage e, yii ɲyɛ a cè a jwo na: «bwúuruŋi yîrigeyirige yaani nimbileni
maha ntɛ̀g'a farani mbyìmpe niɲcwɔnhɔmpe puni yîrige» mà? 7 Lire kurugo yii kapimpyiŋi
yige yiye shwɔhɔl'e, bwúuruŋi yîrigeyirige yaani l'à lyɛ ke, u na ɲyɛ lire fiige, bà yii si mpyi
si ntɛ̀ɛn fwɔnrɔ baa mbyìvɔnmɔ niɲcwɔnhɔmɔ fiige mɛ. Yii li cè na yatɔɔge Yahutuubii mpyi
maha bò pi bilereŋkwoŋi kataanni i ke, Yesu à bò kuru yatɔɔge fiige, maa wuu kapegigii yàfa
wuu na. Lire e wuu ɲyɛ numɛ mu à jwo mbyìvɔnmɔ niɲcwɔnhɔmɔ, bwúuruŋi yîrigeyirige
yaani ɲyɛ a le mpemu i mɛ. 8 Lire kurugo bwúuruŋi u à yaa ná yîrigeyirige yaani niɲjyeeni
i ke, wuu àha kataanni pyi ná ur'e mɛ, uru u ɲyɛ katupwɔhɔyi ná pege. Bwúuruŋi u à yaa
yîrigeyirige yaani baa ke, wuu wuu kataanni pyi ná ur'e, uru u ɲyɛ zòvyinre ná sèejwuuni.
9 Lɛtɛrɛŋi mii à fyânha a kan yii á ke, ur'e mii mpyi a yi jwo yii á na yii àha jacwoobii pyi
yii kapyiŋɛɛ mɛ. 10 Ŋka mii ɲyɛ a jwo yii á na mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ Kile kuni i ná yii e mɛ, ná pi
na jacwɔɔre pyi, lire ɲyɛ mɛ na nàɲwɔhɔrɔ pyi, lire ɲyɛ mɛ na nàŋkaage pyi, lire ɲyɛ mɛ na
kacyanhigii sunni ke, na yii àha pire pyi yii kapyiŋɛɛ mà dɛ! Lire baare e li sí n-pyi kee yii sí
n-fworo diŋyɛŋi i dɛ! 11 Pu kajwuuni ɲùŋke ku mpyi ŋke: shin maha shin u à uye pyi na uru
na ɲyɛ Kile kuni i, maa ŋkwôro na jacwɔɔre pyi, lire ɲyɛ mɛ na nàɲwɔhɔre pyi, lire ɲyɛ mɛ
na kacyanhigii sunni, lire ɲyɛ mɛ na jwumpimpe yu, lire ɲyɛ mɛ mà uye yaha sinmbyaani
kanni laage e, lire ɲyɛ mɛ na nàŋkaage pyi ke, yii àha cyire karigii pyifeebii pyi yii kapyiŋɛɛ
mɛ, yii bá kà ɲɛɛ pi a lyî ná yii e mɛ.
12-13 Yii li cè, mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ Kile kuni i mɛ, mii kuro ɲyɛ pire wogigil'e mɛ, Kile u sí pire
wogigii cwɔɔnrɔ. Ŋka yii ná mpii pi ɲyɛ wwoɲɛɛ Kile kuni i ke, yii pi à yaa yii a pire karigii
cwɔɔnre. Y'à séme na: «Yii kapimpyiŋi kɔ̀r'a yige yiye shwɔhɔl'e*.»

6

Dánafeebii ɲyɛ a yaa pi a piye yiri fànhe e mɛ

1 Yii Kile wuubii kuruŋke e, kyaa ká jyè wà ná u cìnmpworoŋi wà shwɔhɔl'e, ɲaha na urufoo
maha u cìnmpworoŋi yyere fànhe e yukyaabii Kilecembaabii yyére, mà li ta yii Kile wuubii
pi à yaa yii a yii karigii cwɔɔnre yɛ? 2 Mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ Kile kuni i ná yii e mɛ, yii ɲyɛ a cè
a jwo na yii Kile wuubii pi sí n-pa pire u karigii cwɔɔnrɔ mà? Ɲyɛ ná yii sí pi sí n-pa pire u
karigii cwɔɔnrɔ, ɲaha na yii ɲyɛ na yii ná yiye shwɔ̀hɔŋi kapyɛɛre cwɔɔnre mà yɛ? 3 Yii ɲyɛ
a li cè na ali wuu sí n-pa raa mèlɛkɛɛbii ɲùŋɔ karigii cwɔɔnre mà? Ná wuu sí n-pa raa pire
ɲùŋɔ wogigii cwɔɔnre, tá jwumɔ saha na ɲyɛ yii á, yii ná yiye shwɔ̀hɔŋi wogigii ɲcwɔɔnrɔŋi
na? 4 Kyaa sí ká jyè yii wà ná u shinɲɛɛ shwɔhɔl'e, mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ na sônŋi dánafeebii
sɔnŋɔŋkanni na mɛ, ɲaha kurugo yii maha ŋkàr'a sà lire cwɔɔnrɔ pire yyére yɛ?
5 Puru kajwuuni li ɲyɛ yii i li cè na silege ku ɲyɛ ku ki yii á. Safɛ, yákilifoo ɲyɛ yii e, ŋgemu
u sí n-jà kyaa cwɔɔnrɔ yii wà ná u cìnmpworoŋi wà shwɔhɔl'e mà kɛ? 6 Tá kacɛnnɛ li ɲyɛ li li,
cìnmpyiibii pi à piye yiri fànhafeebii yyére, mpiimu bá pi ɲyɛ pi ɲyɛ a dá Yesu na mɛ?
7 Mbèmbaaŋi u pyi yii shwɔhɔl'e, fo ku sà nɔ yii à yiye yiri fànhe e, lire kann'à yii kacɛgɛlɛ
kwɔ̀. Ɲaha na wà ká yii mùmpɛnmɛ kyaa pyi, yii ɲyɛ na jìn'a li kwú yiye e mà yɛ? Ɲaha na wà
ká yii nàɲwɔhɔrɔ, yii maha lire kwú yiye e mà yɛ? 8 Yii ɲyɛ na lire pyi mo! Marii pi sanmpii
mùmpɛnmɛ karigii pyi, maa pi nàɲwɔhɔre, yii sí na ɲyɛ cìnmpyii mà tàanna ná Kile kuni i.
9 Mpii pi ɲyɛ na kapegigii pyi ke, yii ɲyɛ a cè a jwo na pire nàzhan à fworo Kile Saanre e mà?
Yii àha raa yiye ɲwɔ fáanŋi mà dɛ! L'à pyi jacwoo yo, l'à pyi kacyinzunmii yo, l'à pyi mpii pi
ɲyɛ pi ɲyɛ a kúu pi fúrupyiŋɛɛbii na mà yo, nàmbaabii pi maha wwùu ná piye e nɔ ná ceewe
wwoŋkanni na ke, l'à pyi pire yo, 10 l'à pyi nàŋkaabii yo, l'à pyi nàɲwɔhɔre pyifeebii yo, mpii
pi à piye yaha sinmbyaani kanni laage e ke, l'à pyi pire yo, l'à pyi jwumpimpe jwufeebii yo,
mpii pi maha sùpyire yaayi cyáan na shuu pi na ke, l'à pyi pire yo, yii li cè na pire wà tufiige
nàzhan ɲyɛ Kile Saanre e mɛ. 11 Mà li ta yii pìi mpyi na cyire karigii pyi. Ŋka wuu Kileŋi
Munaani cye kurugo, yii à jyé a fíniŋɛ, maa yii yaha yiye kanni na, mà pyi Kile wuu, maa
yii pyi yii à tíi Kile yyahe taan Kafooŋi Yesu Kirisita mɛge na.

Wuu cyeer'à dá Kafooŋi Yesu ɲyii wuuni mpyiŋi mɛɛ na

12 Yii à jwo na karigii puni mpyiŋi kun'à kan yii á, ŋka mii sí yi jwo yii á, tɔ̀ɔn ɲyɛ karigii
puni i mɛ. Mii mú sí n-jà n-jwo na karigii puni mpyiŋi kun'à kan mii á, ŋka mii kɔni sì naye
pyi biliwe fiige kani là tufiige e mɛ. 13 Yii mú à jwo na yalyire maha shwɔhɔ fuceni mɛɛ na,
na fuceni mú à dá yalyire mɛɛ na, na canŋka Kile sí yi mú shuunniŋi shi bò, ŋka mii sí yi jwo
yii á, sùpyaŋi cyeere ɲyɛ a dá jacwɔɔre mpyiŋi mɛɛ na mɛ. T'à dá Kafooŋi Yesu ɲyii wuuni
mpyiŋi mɛɛ na, Kafooŋi mú u ɲyɛ ti foo. 14 Kile à Kafooŋi ɲè mà yige kwùŋi i. Kile sí n-pa
wuu mú ɲè n-yige kwùŋi i ná u sífente e. 15 Yii ɲyɛ a li cè na yii pi ɲyɛ Kirisita cyeere yatanŋyi
mà? Mà Kirisita yatanŋyi lwɔ́ a bâra fwòrobacwoŋi wuyi na, lire ɲyɛ a sìi kacɛnnɛ mɛ. 16 Taha
yii bà ɲyɛ a cè na shinŋi u à wwɔ̀ ná fwòrobacwo e ke, na urufoo ná fwòrobacwoŋi maha mpyi

* **5:12-13** Duterenɔmu 17.7; 19.19; 21.21; 22.21,24; 24.7

shin niŋkin mɛ? Y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i na: «Pi mú shuunniŋi sí n-pyi shin niŋkin*.»
17 Ŋka yii li cè na shinŋi u à uye pwɔ Kafooŋi na ke, urufoo ná Kafooŋi maha mpyi sɔ̀nŋɔrɔ niŋkin.
18 Lire kurugo yii àha zìi ɲɛɛ jacwɔɔre mpyiŋi i mɛ. Kapegigii sanŋkii puni sùpyaŋi maha mpyi ke, cyire ɲyɛ na jyè u cyeere e mɛ. Ŋka shinŋi u ɲyɛ na jacwɔɔre pyi ke, urufoo maha u cyeere yakɛ lwɔ́. 19 Yii ɲyɛ a li cè na yii shin maha shin cyeere ti ɲyɛ Kileɲaarebage, Kile Munaani à tɛ̀ɛn kuru ŋkemu i mà? Kile à u Munaani pyi l'à tɛ̀ɛn yii e, lire e yii ɲyɛ yiye wuu mɛ. 20 Ŋaha kurugo yɛ Kile à yii ɲùŋɔ wwû ná loŋgare e. Lire kurugo yii a Kile pêre ná yii cyeere yataŋŋyi puni i.

7

Fúruŋi karigii cùŋkanni

1 Lɛtɛrɛŋi yii mpyi a tùugo mii á ke, u ɲwɔshwɔɔre ti ɲyɛ nte. Yii à jwo na kacɛnni li ɲyɛ li li, nɔ̀ŋi u kwôro ceewe baa. 2 Yire na ɲyɛ sèe, ŋka jacwɔɔre mpyiŋi yyaha na, nàmbaabii pun'à yaa pi cyee lèŋɛ, cyeebii puni mú à yaa pi pyi nàmbay'e. 3 Nɔ̀ŋi ɲyɛ a yaa u tasinnage kwɔ̀n u cwoŋi na mɛ. Ceeŋi mú ɲyɛ a yaa u tasinnage kwɔ̀n u pooŋi na mɛ. 4 Ŋaha kurugo yɛ ceeŋi ɲyɛ uye wu mɛ, nɔ̀ŋi u ɲyɛ u fooŋi. Nɔ̀ŋi mú ɲyɛ uye wu mɛ, ceeŋi u ɲyɛ u fooŋi. 5 Nɔ̀ŋi ná u cwoŋi ɲyɛ a yaa pi a tasinnage kwùun piye na mɛ, fo pi mú shuunni ká bê li na si tère yaha piye na Kileɲarege mɛɛ na. Ŋka lire tèni ká ntòro, pi à yaa pi núru piy'á, bà Sitaanniŋi si mpyi u àha ɲjà pi sɔ̀n ŋgà jacwɔɔre na mɛ. 6 Mii à puru jwo si ntègɛ yii yɛrɛ, fànha bà mii ɲyɛ na ɲcyáan yii na mɛ.
7 Mu aha li yaha mii na, sùpyire puni mpyi a yaa pi kwôro mii fiige. Ŋka shin maha shin ná u Kile màkanga ku ɲyɛ, Kile maha kani là pyipyi fànha kan wà á, maa labɛrɛ pyipyi fànha kan wabɛr'á.
8 Leŋkwunambaabii* ná leŋkwucyeebii pi ke, mii sí yi jwo pir'á na pi aha jà a kwôro amuni mii fiige, lir'à ɲwɔ. 9 Ŋka pi aha li ɲya na pi sì n-jà cû piye na mɛ, pi fúru pyi†, lir'à pwórɔ tasinnage kani li tatɛɛnge fô pi na.
10 Mpii pi à fúru pyi ke, mii sí yi jwo pir'á, mii yabiliŋi ɲwɔmuguro bà mɛ, Kafooŋi Yesu ɲwɔmuguro ti, na fúrucwo ɲyɛ a yaa u nàmbaga fworo mɛ. 11 Ŋka là ká mpa ná l'e u à nàmbaga fworo, u ɲyɛ a yaa u kabɛrɛ jyè mɛ, u à yaa u kwôro amuni, lire ɲyɛ mɛ nɔ̀ŋi ɲuŋ'i u à fworo ke, u núr'a sà uye kan u á. Nɔ̀ŋi mú sí ɲyɛ a yaa u u cwoŋi nàmbage kwɔ̀ mɛ.
12 Ŋje mii sí n-jwo mà yyaha tíi ná pi sanmpil'e ke, Kafooŋi i bà yir'à fworo mɛ, mii yabiliŋi ɲwɔmuguro ti ɲyɛ tire. L'aha nta ceewe na ɲyɛ dánafooŋi wà á, ŋgemu u ɲyɛ u ɲyɛ Kile kuni i mɛ, ka ceeŋi si ɲɛn'a tɛ̀ɛn urufol'á nàmbage e, urufoo ɲyɛ a yaa u u nàmbage kwɔ̀ mɛ. 13 L'aha nta mú na nɔ̀ na ɲyɛ dánafeeɲcwoŋi wà á, ŋgemu u ɲyɛ u ɲyɛ Kile kuni i mɛ, nɔ̀ŋi ká ɲɛn'a u mâra, u ɲyɛ a yaa u nàmbaga fworo mɛ. 14 Ŋaha kurugo yɛ ceeŋi kurugo, Kile maha jwó le nɔ̀n'á mà li ta nɔ̀ŋi ɲyɛ Kile kuni i mɛ. Amuni li mú ɲyɛ, nɔ̀ŋi kurugo, Kile maha jwó le ceeŋ'á mà li ta ceeŋi ɲyɛ Kile kuni i mɛ. Lire baare e pi pyìibii mpyi na sì n-fíniŋɛ Kile yyahe taan mɛ, mà li ta Kile à jwó le pi á. 15 Ŋka ŋge u ɲyɛ u ɲyɛ Kile kuni i mɛ, uru ká ndàhaŋi cya, mu u ɲyɛ dánafooŋi ke, ma hà u sige mɛ. Li saha sì n-pyi fànha mu ná uru u kwôro yiye ɲuŋ'i mɛ. Ŋka mu à yaa mu u maye waha yii i bê. Ŋaha kurugo yɛ Kile à wuu yyere bà wuu si mpyi si ntɛ̀ɛn yyeɲiŋke e mɛ. 16 Mu u ɲyɛ Kile kuni i maa mpyi fúrucwoŋi ke, shwɔhɔl'e mu sí n-jà n-pa ma pooŋi lèŋɛ Kile kuni i. Mu u ɲyɛ Kile kuni i maa mpyi cipooŋi ke, shwɔhɔl'e mu sí n-jà n-pa ma cwoŋi lèŋɛ Kile kuni i.
17 Ŋka nde Kafooŋi Yesu à pyi shin maha shin á, ka Kile si urufoo yyere mà pyi uye wu mà u ta pyiŋkanni ndemu na ke, urufol'à yaa u kwôro amuni. Yire ninuyi mii ɲyɛ na yu dánafeebii kuruɲyi pun'á. 18 L'aha nta Kile à ŋgemu yyere mà u ta u à kwɔ̀n a kwɔ̀ ke, urufoo u kwôro amuni. Li sí ká nta Kile à ŋgemu yyere mà u ta kwɔ̀nmbaa ke, urufoo kà núru uye kan pi kwɔ̀n mɛ‡. 19 Wà à kwɔ̀n yo, wà ɲyɛ kwɔ̀nmbaa yo, lire là ɲyɛ na wíi mɛ. Nde li ɲyɛ na wíi ke, lire li ɲyɛ na Kile Saliyaŋi kurigii ɲaare. 20 Kile à shin maha shin yyere mà u ta pyiŋkanni ndemu na ke, urufol'à yaa u kwôro amuni. 21 L'aha nta Kile yin'à nɔ mu na mà mu ta bilere e, ma hà lire tègɛ maye funŋɔ pɛn mɛ. Ŋka mu aha pyiŋkanna ta si ɲjà vworo t'e, lire pyi. 22 Ŋaha kurugo yɛ Kafooŋi ká ŋgemu yyere mà u ta bilere e ke, urufoo maha fworo bilere e Kafooŋi cye kurugo. Amuni li mú ɲyɛ, Kafooŋi ká ŋgemu yyere mà urufoo ta u ɲyɛ bilere e mɛ, urufoo maha mpyi Kirisita biliwe. 23 Kile à yii ɲùŋɔ wwû ná loŋgare e, lire e yii àha núru ɲɛɛ sùpyire t'a yii kêɛnŋi ná pi sɔ̀nŋɔŋkanni i mɛ. 24 Mii cìnmpyiibii, Kile à yii shin

---

* **6:16** Zhenɛzi 2:24 * **7:8** Pìi maha jwo: «Mpii pi ɲyɛ pi sàha a fúru pyi mɛ, pire». † **7:9** Kɔrɛnti shiinbii yyére, wà à fànha pyi leŋkwucyeebii na mɛ. U pooŋi kwuŋkwooni kàntugo, cyage k'à táan u á ke, u mpyi maha sà nàmbage leni wani.
‡ **7:18** Lire tèni i Yahutuubii kanni pi mpyi na ŋkwùun. Supyishiŋi sanŋi mpyi na ŋkwùun mɛ.

maha shin yyere mà u ta pyiŋkanni ndemu na ke, urufol'à yaa u kwôro lire pyiŋkanni na Kile yyahe taan.

Mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ a fúru pyi mɛ

25 Ŋyɛ nàmbaabii ná cyeebii pi ɲyɛ pi sàha fúru pyi mɛ, nde li ɲyɛ pire u kàmpanŋke ke, mii ɲyɛ a Kafooŋi Yesu ɲwɔmuguro ta mà yyaha tíi ná pire e mɛ. Ŋka mii yabiliŋi sí na taŋyage jwo, yii mú s'a yaa yii dá mii jwumpe na, ɲaha na yɛ Kile à ɲùŋaara ta mii na, maa mii pyi dánasupya. 26 Mà tàanna ná numɛ tìiŋi yyefuge karigil'e, mii taŋyage ku ɲyɛ ŋke: pi shin maha shin à yaa u kwôro bà u ɲyɛ mɛ. 27 Ŋgemu u ɲyɛ ná ceewe e ke, urufoo kà u nàmbage kwɔ̀ mɛ. Ŋgemu u ɲyɛ ceewe baa ke, urufoo u kwôro ceewe baa. 28 Ŋka lire ná li wuuni mú i, nɔŋi ŋgemu ká uye ɲya u sí n-jà ceewe lèŋɛ ke, lire ɲyɛ kapii mɛ. Pùcwoŋi ŋgemu ká li ɲya na uru sí nàmbaga jyè ke, lire ɲyɛ kapii mɛ. Ŋka kyaage ku sí n-pa fúrupyiibii ta ke, mii la ɲyɛ yii i shwɔ kuru na.

29 Ŋyɛ mii cìnmpyiibii, ɲje mii sí n-jwo yii á ke, yire yi ɲyɛ ɲje, diɲyɛŋi tèekwoon'à byanhara, lire e mà lwó numɛ na, fúru na ɲyɛ mpiimu shwɔhɔl'e ke, pi fànha le pi raa báare Kile á, fúruŋi ɲyɛ a yaa u pi sige Kile báaraŋi na mɛ. 30 Mpii pi ɲyɛ na myahigii súu ke, pi fànha le pi raa báare Kile á, mɛɛsuuni ɲyɛ a yaa li pi sige Kile báaraŋi na mɛ. Mpii pi ɲyɛ funntange e ke, pi fànha le pi raa báare Kile á, funntange ɲyɛ a yaa ku pi sige Kile báaraŋi na mɛ. Mpii pi ɲyɛ na zhwoŋi pyi ke, pi fànha le pi raa báare Kile á, zhwoŋi ɲyɛ a yaa u pi sige Kile báaraŋi na mɛ. 31 Mpii pi ɲyɛ na là taa ŋge diɲyɛŋi i ke, pi fànha le pi raa báare Kile á, ŋge diɲyɛŋi làntaŋi ɲyɛ a yaa u pi sige Kile báaraŋi na mɛ. Ŋaha kurugo yɛ diɲyɛŋi sí n-pa n-kwɔ̀.

32 Mii la ɲyɛ yii i mpyi funmpɛɛnre e mɛ. Nɔŋi u ɲyɛ ceewe baa ke, uru maha jà a uye pwɔ Kafooŋi báaraŋi na bà u kyaa si mpyi si ntáan Kafooŋi á mɛ. 33 Nɔŋi sí u à ceewe lèŋɛ ke, fúruŋi karigii maha uru yyaha ɲî, u maha li kòre si ntáan u cwoŋ'á. 34 Ŋyɛ lire pyiŋkanni na, u yákiliŋi maha ntáa u cwoŋi kàmpanŋke ná Kile kàmpanŋke shwɔhɔl'e. Amuni li mú ɲyɛ, Kafooŋi báaraŋi maha ceeŋi nɔ̀ baa wuŋi ná pùceebilini yyaha ɲî. Pi maha u pyi bà pi si mpyi si piye puni kan Kafooŋi á mɛ. Ŋka ceeŋi u ɲyɛ nàmbag'e ke, nàmbage karigii maha uru yyaha ɲî. U maha li kòre si ntáan u pooŋ'á.

35 Mii ɲyɛ na mpe yu si yii kárama ɲjaha kani là na mà dɛ! Yii nàfanŋi kurugo mii ɲyɛ na pu yu. Kuni i yii nàfanŋi ɲyɛ ke, lire mii la ɲyɛ yii lwó, yii i yiye puni kan Kafooŋi báaraŋi mɛɛ na.

36 Ŋyɛ wà ha nta u à cyé u tàcwoŋi lwɔgɔ, ka li i mpa ntîge urufoo funŋ'i na ur'à u yakɛ lwó, u ndèŋɛŋi lage ká nta k'à tatɛɛngɛ fô urufoo na, u u lèŋɛ, lire ɲyɛ kapii mɛ. 37 Ŋka cileŋɛmbaani fànha ká mpyi ku ɲyɛ a cyán tànɔŋi na mɛ, fo u à li lwó uye funŋ'i na uru sì ceewe lèŋɛ mɛ, u aha jà a cû uye na, maa li lwó uye funŋ'i na uru sì nɔ u tàcwoŋi na mɛ, lir'à ɲwɔ.

38 Lire e tànɔŋi ŋgemu ká u tàcwoŋi lwó ke, lir'à ɲwɔ, ŋka ŋgemu ká u tàcwoŋi yaha lwómbaa ke, lir'à ɲwɔ sèl'e.

39 Ŋwɔŋyɛga niŋkin na, ceewe maha ceewe poo u ɲyɛ shì na ke, nàmbage maha u pwɔ u pooŋi na. Ŋka nɔŋi ká mpyi u saha ɲyɛ shì na mɛ, cyage k'à ceeŋi táan ke, u sí n-jà n-sà nàmbage kabɛrɛ jyè wani, li tɛgɛni li ɲyɛ, nɔŋ'á u sí n-shà ku jyè ke, uru u pyi dánafoo. 40 Ŋka mii na sônŋi na li sí n-pwórɔ uru ceeŋ'á u kwôro leŋkwucwɔgɔre e. Mii à tɛ̀ɛn ná l'e na mpe jwump'à bê Kile Munaani ɲyii wuuni na.

8

Poli à jwo yasunŋyi kyaare kyaa na

1 Nde li ɲyɛ yasunŋyi kyaare kàmpanŋke ke, bà yii à yi jwo na wuu mú pun'à kyaa cè mɛ, yire na ɲyɛ sèe. Ŋka mà li yaha maye funŋ'i na mu à kyaa cè, lire maha sùpyaŋi pyi u à uye pêe. Mà li ta ntàannamagare maha pi sanmpii tègɛ sèl'e pi i sì yyaha na Kile kuni i. 2 Wà ha nta u u sônŋi na ur'à kyaa cè, urufoo u li cè na yaaga saha a urufoo fô. 3 Ŋka ŋgemu u à sùpyire sannte kyaa táan uy'á ke, urufoo maha mpyi Kile cevoo*.

4 Yibige yii à pyi na: «wuu sí n-jà raa yasunŋyi kyaare kyàa laa, wuu sì n-jà raa ti kyàa mɛ†?» ke, mii sí yii ɲwɔ shwɔ numɛ. Wuu à li cè na sùpyire maha sônŋi na yasunŋyi yi ɲyɛ pire u kileebii mà li ta yire yasunŋyi ɲyɛ Kile mɛ, Kile na ɲyɛ niŋkin. 5 Li méɛ ká nta sùpyire na nìŋyiŋi yaayi yà ná nìŋke wuyi yà sônŋi kileebii pìi, maa sônŋi na kafeebil'à ɲyaha pir'á, 6 wuu kɔn'á, Kile na ɲyɛ niŋkin, uru u ɲyɛ wuu Tuŋi, maa mpyi yaayi puni Davooŋi, uru mɛɛ

---

* **8:3** Pìi maha jwo: «ŋka ŋgemu u à Kile kyaa táan uy'á ke, Kile maha urufoo cè.»

† **8:4** Mpii pi maha zunŋi pyi ke, pi aha yatɔɔgɔ tè̀g'a zun pyi, ku kyaare ntemu ká ŋkwôro ke, pi maha tire péɾɛ caange na. Dánafeebii mpyi maha sônŋi na pire ká tire kyaare tà kyà, tá li sí n-pyi mu à jwo pire na ɲyɛ kuru yasunŋke wwoɲɛɛge e mɛ? Sùpyire t'à karii yyaha cè sèl'e Kile kuni i ke, pire maha ɲcè na tapege ɲyɛ tire kyaare shìŋi ŋkyàŋi i mɛ. Ŋka mpii pi ɲyɛ pi sàha mɔ Kile kuni i si karii yyaha cè sèl'e l'e mɛ, mu aha tire kyaare kyà pire wà ɲyii na, lire maha jà a urufoo yákiliŋi kànha. Yii Ɔrɔmu shiinbii 14 wíi mú.

na wuu ɲyɛ shì na. Kafoo niŋkin mú sí u ɲyɛ, uru u ɲyɛ Yesu Kirisita. Uru cye kurugo, Kile à yaayi puni dá maa shìŋi kan wuu á mú.

7 Ŋka dánafeebii puni ɲyɛ a uru sèeŋi cè mɛ. Pìi na ɲyɛ pi e, zunŋi mpyi a tatɛɛngɛ wwû pi e, ali niɲjaa pi aha ntòr'a yasunŋɔ kyara kyà, pi maha sônŋi na pire saha na zunŋi pyi. Pi ɲyɛ a sèeŋi cè sèl'e mɛ, lire e pi maha sônŋi na yasunɲyi kyaare maha pire ná Kile shwɔ̀hɔŋi kèɛge. 8 Li ɲyɛ mu à jwo yalyige ku maha wuu kyaa táan Kile á mà dɛ! Wuu à lyî yo, lire sì yafyin bâra wuu ná Kile shwɔ̀hɔŋi na mɛ. Wuu ɲyɛ a lyî mà yo, lire sì yafyin yige wuu ná Kile shwɔ̀hɔŋi i mɛ. 9 Ti ɲjyìŋi ná ti ɲjyìmbaaŋi i, nde l'à táan yii á ke, yii sí n-jà lire pyi. Ŋka yii a yiye kàanmucaa, mpii pi ɲyɛ pi sàha ŋkwɔ̀ a Kile kuni karigii yyaha cè sèl'e mɛ, bà li si mpyi yii àha mpyi kaɲuŋɔ si pire wurugo mɛ.

10 Mu u ɲyɛ na maye sônŋi na mu à kyaa cè ke, mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ a sèeŋi cè sèl'e mɛ, uru wà ká mu ɲya mu à tɛ̀ɛn yasunŋke kà tasunŋ'i na lyî, tá lire sì màban lèŋɛ urufol'e yasunɲyi kyaare ŋkyàŋi na mɛ? 11 Lire ká mpyi, uru cìnmpworoŋi kurugo Kirisita à kwû mi ke, tá mu u ɲcèŋi shìŋi sì n-pyi kaɲuŋɔ si uru wuuni pyi li kɛ̀ɛge mɛ? 12 Mu aha lire pyi, mu maha uru cìnmpworoŋi yakɛ lwɔ́, ɲaha na yɛ kani u ɲyɛ na sônŋi kapyimbaala ke, li maha mpyi kee mu à u sɔ̀n a wà lire na. Lire mpyiŋi tooy'e, Kirisita na mu maha lire kapiini pyi.

13 Lire kurugo kampyi yalyige kà ku sí n-pyi kaɲuŋɔ mii i na cìnmpworoŋi wà yaha u kapii pyi, mii sí raa kuru yalyige fún, bà li si mpyi mii àha ŋkwɔ̀ na cìnmpworoŋi ɲùŋɔ kyán mɛ.

9

Yesu tùnntunmpii tayyérege

1 Taha yii na sônŋi na mii sì n-jà raa na ɲyii karigii pyi mɛ? Taha Yesu tùnntunŋɔ bà u ɲyɛ mii mɛ? Taha yii na sônŋi na mii ɲyɛ a wuu Kafooŋi Yesu ɲya mɛ? Báaraŋi mii à pyi Kafooŋi á ke, taha yii bà pi ɲyɛ uru yasɛɛre mɛ? 2 Ŋyɛ sùpyire sannte méɛ ká a sônŋi na mii ɲyɛ Yesu tùnntunŋɔ mɛ, yii kɔn'à yaa yii li cè na mii na ɲyɛ Yesu tùnntunŋɔ. Ŋaha kurugo yɛ Kafooŋi Yesu tùnnture mii à pyi yii á, ka yii i jyè u wwoɲɛɛge e ke, lire l'à li cyêe nàkaana baa na mii na ɲyɛ u tùnntunŋɔ.

3 Mpii pi ɲyɛ na mii ɲùŋke tare na mii ɲyɛ Yesu tùnntunŋɔ mɛ, nde mii maha ntɛ̀g'a jwumpe cyán pire na ke, lire li ɲyɛ nde: 4 tá mii ɲyɛ a yaa mii a lyî s'a byii Yesu tùnnture báaraŋi i mɛ? 5 Taha yii bà na sônŋi na mii mú sí n-jà dánafooŋi wà lèŋɛ n-pyi na cwo, mii ná uru s'a ɲaare na báaraŋi tooy'e, bà Yesu tùnntunmpii sanmpii ná Kafooŋi cìnmpyiibii ná Pyɛri à li pyi mɛ? 6 Taha yii na sônŋi na mii ná Barinabasi kanni u à yaa wuu a báaraŋi pyi wuu raa wuye ɲwɔ caa la? 7 Jofoo yii à têl'a ɲya u à kàre sòrolashigire e, maa yyére ná uye e sàra baa yɛ? Lire ɲyɛ mɛ, cikɔɔge fooŋi ŋgire u ɲyɛ u ɲyɛ na u cire yasɛɛre lyî mà yɛ? Lire ɲyɛ mɛ, jofoo u maha nìiyɛ nâha, u àha ŋkwɔ̀ nùjirimpe pà lyî mà yɛ?

8 Yyecyeente mii à pyi ke, sùpyire kanni bà pi ɲyɛ na sônŋi amuni mɛ, yire y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i mú. 9 Kile tùnntunŋiMusa à jwo Kile Jwumpe Semɛŋi i na: «Mu aha a sùmaŋi bwùun ná nìiyi i, si u pyàŋi wwû, ma hà yi ɲwɔyi pwɔ mɛ*.» Yii na sônŋi na puru jwump'à li cyêe na Kile na sônŋi nìiyi kanni na la? 10 Wuu pi ɲyɛ Kile báarapyiibii ke, tá wuu kurugo bà u à yi sémɛ mɛ? Sèeŋi na, wuu kurugo u à yi sémɛ, ɲaha na yɛ shinŋi u ɲyɛ na faaŋi pyi ke, u maha u pyi ná làntaŋi funŋke e. Ŋge u maha sùmaŋi bwùun si u pyàŋi wwû ke, u maha u bwùun ná làntaŋi funŋke e mú.

11 Wuu à Kile jwumpe jwo yii á ke, l'à pyi mu à jwo nùgunɔ wuu à pyi. Ŋyɛ numɛ tá wuu aha yii cyeyaayi yà ta mà tɛ̀g'a wuye tɛ̀gɛ, lir'à para bɛ? 12 Ná pìi sí na yii cyeyaayi yà taa na mpyi pi ɲɛɛmpe, tá wuu wuuni bà l'à lyɛ mɛ?

Ŋka wuu ɲyɛ a tîge lire kurugo mɛ. Wuu à karigii puni kwú wuye e, bà li si mpyi Jwumpe Nintanmpe pu ɲyɛ na Kirisita kyaa yu ke, wuu àha mpyi kaɲuŋɔ si puru yyaha yyére zhèŋi fyìinni mɛ. 13 Yii à li cè cɛcɛ na mpii pi ɲyɛ na báaraŋi pyi Kileɲaarebage e ke, na wani pire ɲwɔcyɛɛre maha fwore. Mpii pi ɲyɛ na sárayi wwû wani sárayi tawwuge na ke, pire nàzhan maha mpyi yire sárayi yaayi i. 14 Amuni li mú ɲyɛ, mpii pi ɲyɛ na Jwumpe Nintanmpe yu ke, Kafooŋi à jwo na pire u ɲwɔcyɛɛre t'a fwore uru báaraŋi i.

15 Ŋka lire ná li wuuni mú i, mii à Jwumpe Nintanmpe jwo yii á, mii ɲyɛ a yafyin cya yii á mɛ. Mii mú sí ɲyɛ a mpe sémɛ si yaaga cya yii á mɛ, ɲaha na yɛ mii à Jwumpe Nintanmpe jwo yii á mana ke, lir'à mii ɲùŋke yîrige. Mii à na kwùŋi funŋɔ lwɔ́ mà tòro mii u pôɔn tire ɲùŋjirire e. 16 Jwumpe Nintanmpe ɲjwuŋi ɲyɛ mii á yàmpeenɛ kyaa mɛ, ɲaha na yɛ kyaa li ndemu mpyiŋi fànha ku ɲyɛ mii ɲuŋ'i ke, lire kurugo, ná mii ɲyɛ na pu yu mɛ, mii pɔ̀ɔn u ɲyɛ lire e. 17 Kampyi mii mpyi a li lwɔ́ naye e s'a Jwumpe Nintanmpe yu sùpyir'á, mii mpyi na sí raa sàra shuu li ɲùŋɔ taan, ŋka ná li fànha s'a cyán mii na, pu ɲjwuŋi u ɲyɛ mii nàzhan. 18 Lire

* **9:9** Duterenɔmu 25.4 Lire tèni i Yahutuubii tɛɛnni i, nìiyi pi mpyi maha ntɛ̀g'a sùmaŋi fwòoŋɔ maa u pyàŋi wwû.

e ke mii sàraŋi u ɲyɛ ɲaha shi bɛ? Ŋùɲjirire mii ɲyɛ na ntaa Jwumpe Nintanmpe ɲjwuŋi i sùpyir'á mana, yaaga shwombaa ke, tire ti ɲyɛ mii sàraŋi.

19 Sùpyaŋi wà tufiige sì n-jà fànha cyán mii na, mà lire ɲùŋke pyi na u na mii sârali mɛ. Ŋka lire ná lí wuuni mú i, mii à naye tîrige mu à jwo biliwe sùpyire pun'á, bà shinɲyahara si mpyi si dá Yesu na mɛ. 20 Mii aha mpyi Yahutuubii shwɔhɔl'e, mii maha naye pyi pi fiige, bà pi si mpyi si dá Yesu na mɛ. MusaSaliyaŋi fànha ɲyɛ mii na mɛ, ŋka mpii pi à piye pwɔ uru Saliyaŋi kurigii ɲaaraŋi na sèl'e ke, mii aha mpyi pire shwɔhɔl'e, mii maha naye pyi pi fiige, bà pi si mpyi si dá Yesu na mɛ. 21 Musa Saliyaŋi fànha ɲyɛ mpiimu na mɛ, mii aha mpyi pire shwɔhɔl'e, mii maha naye pyi pi fiige, bà pi si mpyi si dá Yesu na mɛ. Mii maha lire pyi, mà li ta mii na Kile Saliyaŋi kurigii ɲaare, ɲaha na yɛ mii ɲyɛ Kirisita Saliyaŋi kuni i. 22 Mpii pi ɲyɛ sùpyire ɲyɛ a pi le dá e mɛ, mii aha mpyi pire shwɔhɔl'e, mii maha naye pyi pi fiige, bà pi si mpyi si dá Yesu na mɛ. Mii à naye pyi sùpyire shiŋi puni fiige, bà li si mpyi pyiŋkannigii puni na, pi pìi si dá Yesu na si shwɔ mɛ. 23 Mii na cyire karigii puni pyi, bà Jwumpe Nintanmpe si mpyi s'a sì yyaha na, mii yabiliŋi sí na nàzhan ta p'e mɛ.

24 Yii à li cè cɛcɛ na mpii pi maha kajatafɛɛre fî ke, pi maha ɲyaha tafeŋke e, ŋka shin niŋkin u maha ti nàfanŋi ta. Ŋyɛ yii yiye waha amuni Kile kuni i, bà yii si mpyi si li nàfanŋi ta mɛ. 25 Mpii pi maha kajatafɛɛre fî ke, pi maha piye fége pyiŋkannigii puni na, maa ɲcû piye na karigii cyi tapyige e. Ŋka yaage pire maha nta tire tafɛɛre e ke, kuru na ɲyɛ yakwɔgɔ. Wuu sí pi ke, wuu na wuu woore fî yaage ŋkemu kurugo ke, kuru na ɲyɛ yakwombaaga. 26 Lire kurugo mii na na tafɛɛre fî maa yákili yaha ti kafeni na. Mii ɲyɛ mu à jwo kaŋkuruwaŋi u maha kaŋkurubogigii wàa tawage e mɛ. 27 Ŋka mii na naye kyérege sèl'e, nde l'à táan mii cyeer'á ke, lire bà mii ɲyɛ na mpyi mà dɛ! Mii na Kile ɲyii wuuni caa raa mpyi, bà li si mpyi Kile Jwumpe jwuŋkwooni kàntugo sùpyir'á, mii àha ŋkwɔ na tafɛɛre kuzheeni bwɔnmpoo mɛ.

10

Karigii cyi à nɔ Izirayɛli shiinbii na ná cyi na dánafeebii yɛrɛge ke, cyire kani

1 Mii cìnmpyiibii, nde l'à wuu tulyeyi ta mà pi yaha ná Kile tùnntunŋiMusa e síwage funŋke e ke, mii la ɲyɛ yii i sônŋɔ lire na. Pi pun'à ɲaara ɲahaŋke ɲwɔh'i, maa suumpe lwɔhe jyiile mú. 2 L'à pyi mu à jwo pi à batize kuru ɲahaŋke ná suumpe lwɔhe e maa shwɔ Misira shiinbii na Musa cye kurugo. 3 Yalyire ti mpyi na yîri niŋyiŋi na ke, pi puni pi mpyi na tire lyî. 4 Lwɔhe Kile à kan pi á ke, pi puni pi à kuru bya. Kile mpyi a kafaage kà pyi k'à taha pi fye e, kuru mpyi maha lwɔhe kaan pi á. Kirisita u mpyi kuru kafaage*. 5 Ŋka lire ná li wuuni mú i, pi niɲyahaɲyahara à Kile mùmpɛnmpe pyi. Lire kurugo pi à kwû síwage yyaha kurugo.

6 Ncyii karigii cyi à pi ta ke, cyir'à wuu yɛrɛ, bà wuu si mpyi wuu àha ŋkwɔ ɲyii yige karigii nimpegigii kurugo pi fiige mɛ. 7 Yii àha ɲɛɛ kacyinzunni i, bà pi pìi mpyi maha li pyi mɛ. Y'à sémɛ pi kyaa na Kile Jwumpe Semɛŋi i:

«Sùpyir'à tɛɛn maa lyî maa bya, lire kàntugo maa yîri na bâhare pi kacyiinni taan†.»

8 Wuu àha wuye yaha jacwɔɔre laage e bà pi pìl'à li pyi, ka Kile si shiin kampwɔhii beɲjaaga ná taanre (23.000) bò pi e canŋa niŋkin mɛ. 9 Wuu àha raa Kafooŋi ɲwɔ cwôre, bà pi pìl'à li pyi, ka wwòobii si pire nɔ a bò mɛ. 10 Yii àha raa Kile ɲùŋke tahare bà pi pìl'à li pyi mɛ. Ŋyɛ mpii pi à lire pyi ke, Kile mèlɛkɛŋi u maha kakyaare pyi ke, ka Kile si uru yaha u à pa pire bò.

11 Cyire karigil'à nɔ pi na, maa mpyi yyecyeenɛ wuu á. Wuu mpii pi ɲyɛ diɲyɛŋi tèekwooni byanhampe e ke, cyi à sémɛ si wuu yɛrɛ bà wuu si mpyi s'a wuye kàanmucaa mɛ. 12 Lire kurugo shinŋi u ɲyɛ na sônŋi na ur'à fànha ta Kile kuni i ke, urufoo u a uye kàanmucaa, u àha ŋkwɔ ɲcwo mɛ. 13 Pyiŋkanni na Sitaanniŋi ɲyɛ na yii sònni na wàa kapegigii na ke, amuni u ɲyɛ na li pyi sùpyire sannte na. Ŋka Kile na ɲyɛ ɲwɔmɛɛ niŋkinfoo, u sì ɲɛɛ Sitaanniŋi u yii tɛgɛlɛ ta fo si ntòro yii pèrɛge taan mɛ. Kawaa méɛ ká yii ta, Kile sí fànha kan yii á, bà yii si mpyi si li kwú yiye e fo si sà nɔ li tɛgɛni na mɛ.

14 Lire kurugo mii ntàannamacinmpyiibii, yii láha kacyinzunni na feefee. 15 Yii na ɲyɛ yákilifee. Kampyi sèe mii à jwo, yii à yaa yii li cè. 16 Wuu aha a Kafooŋi ɲjyìŋi lyî, wuu maha fwù kan Kile á yabyɛɛre ntemu kurugo maa ti bya ke, tá tire maha li cyêe na wuu ná Kirisita na ɲyɛ wwoɲɛɛ u sìshange cye kurugo mɛ? Bwúuruŋi wuu maha ŋkwɔ̀n ŋkwɔ̀n a táa wuye na ke, tá uru maha li cyêe na wuu ná Kirisita na ɲyɛ wwoɲɛɛ u cyeere cye kurugo mɛ? 17 Bwúuru niŋkin u ɲyɛ, uru u ɲyɛ Yesu cyeere. Wuu méɛ ɲyɛ wuu à ɲyaha ke, wuu mú pun'à wà wuye na mà pyi cyere niŋkin. Ŋaha kurugo yɛ wuu mú pun'à wà ta uru bwúuruŋi niŋkinŋi i‡.

---

* **10:4** Yahutuubii cyelentiibii kàlaŋi funŋke e, pi mpyi a jwo na kafaage e lwɔhe mpyi maha fwore ke, na kuru ku mpyi a taha Izirayɛli shiinbii fye e síwage funŋke e. Nɔmburu 20.8-11 na yu kuru kafaage kyaa na. † **10:7** Ɛkizodi 32.6 ‡ **10:17** Ŋke cyage na yu Kirisita wwoɲɛɛge kyaa na.

18 Amuni li mú ɲyɛ Yahutuubii pi maha sárayi kyaare kyàa ke, Kileŋi á tire kyaar'à pyi sáraga ke, pi ná uru Kileŋi maha mpyi wwoŋɛɛ. 19 Yii na sônnŋi na jwumpe mii à jwo amɛ ke, na pur'à li cyêe na kacyiinni na ɲyɛ yaaga la? Lire ɲyɛ mɛ, li maha sun ná kyaare ntemu i ke, na tire na ɲyɛ ná tayyérege e la? Yire bà mɛ! 20 Mpe mii la ɲyɛ si jwo ke, puru pu ɲyɛ: sùpyire ti ɲyɛ na kacyanhigii sunni ke, Kileŋi sèe wuŋi bà pi ɲyɛ na mpêre mɛ. Jínabii pi maha sunni. Mii la sí ɲyɛ yii ná jínabii pi pyi wwoŋɛɛ mɛ. 21 Yii sì n-jà raa byii Kafooŋi fùŋɔcwokwuuni i, s'a byii jínabii wuuni i mɛ. Yii sì n-jà raa Kafooŋi ɲjyìŋi lyî s'a jínabii wuŋi lyî mɛ. 22 Taha yii la ɲyɛ si Kafooŋi lùuni yîrige la? Yii na sônnŋi na yii aha lire pyi, ku ɲwɔge sí n-táan yii na la?

Kacyinzunkyaare ŋkyaŋi ná ti ŋkyambaaŋi kani

23 Yii pìl'à jwo na karigii puni kun'à kan yii á, ŋka tɔɔn ɲyɛ karigii puni mpyiŋi i mɛ. Karigii puni kun'à kan yii á, ŋka karigii puni sì n-jà sùpyire sannte tègɛ pi a sì yyaha na Kile kuni i mɛ. 24 Yii wà ɲyɛ a yaa u a u yabiliŋi kanni tɔɔnŋi caa mɛ, shin maha shin à yaa u a pi sanmpii tɔɔnŋi caa.

25 Kyara maha kyara ti ɲyɛ na mpérɛli caange na ke, yii aha ti ta, yii ti kyà yibige baa. 26 Ɲaha kurugo yɛ y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i na: «Ɲìŋke ná ku ɲùŋɔ yaayi puni ɲyɛ Kafooŋi wuyo§.»

27 Shinŋi u ɲyɛ u ɲyɛ Kile kuni i mɛ, uru wà ká yii yyere yii sà lyî uru yyére, ka yii i ɲɛɛ maa ŋkàre, u aha yalyige maha yalyige kan yii á ke, yii ku lyî, yibige baa. 28 Ɲka u aha jwo yii á na: «Ŋke yatɔɔg'à bò kacyiin na» u jwumpe kurugo, yii àha tire kyaare kyà mɛ, bà urufoo yákiliŋi si mpyi u àha ŋkwɔ ŋgùrugo mɛ. 29-30 Ti ŋkyàŋi sì yaaga kɛ̀ege yii á mɛ. Ɲka urufol'á, li sí n-jà yaaga kɛ̀ege, ɲaha na yɛ u sí n-jà raa sônnŋi na yii na ɲyɛ kacyinzunmii.

Lire nde baare e, mii sì n-cyé yalyige kà tufiige na sùpyire yyaha fyagare na mɛ. Yalyige kurugo, mii à fwù kan Kile á maa ku lyî ke, ɲaha na sùpyaŋi wabɛrɛ sí mii cêɛgɛ kuru ɲjyì na yɛ?

31 Mii sí yi jwo yii á, ɲwɔɲyɛga niŋkin na, l'à pyi ɲjyì yo, l'à pyi yabyara yo, l'à pyi yii kapyii yo, cyire karigii pun'à yaa cyi pèenɛ taha Kile mɛge na. 32 L'à pyi Yahutuu yo, l'à pyi Girɛkii yo, l'à pyi dánafee yo, yii àha sùpyaŋi wà tufiige mùmpɛnmɛ pyi mɛ. 33 Yii na pyiŋkanni lwɔ́. Mii à naye waha, bà mii kyaa si mpyi si ntáan sùpyire pun'á karigii puni i mɛ. Mii ɲyɛ na ŋkòre naye kurugo mɛ, ŋka pi sanmpii kurugo mii ɲyɛ na ŋkòre, bà shinŋyahara si mpyi si dá Yesu na, si shwɔ mɛ.

11

1 Yii a mii pyimpe taanni, bà mii yabiliŋi ɲyɛ na Kirisita pyimpe taanni mɛ.

Kileŋarege tapyiyi i, ceeŋ'à yaa u u ɲùŋke tò

2 Mii à yii kêe, ɲaha na yɛ yii à yákili yaha mii na karigii puni i, yɛrɛyi mii à kan yii á ke, marii yire kurigii ɲaare. 3 Lire ná li wuuni mú i, mii la ɲyɛ yii i li cè, bà Kirisita ɲyɛ nàmbaabii puni ɲùŋke, Kile sí ɲyɛ Kirisita ɲùŋke mɛ, amuni nàŋi mú ɲyɛ ceeŋi ɲùŋke*.

4 Ɲyɛ mà tàanna ná lire e, nɔ̀ ká a Kile ɲáare, lire ɲyɛ mɛ na Kile tùnnture tà yu dánafeebil'á mà ɲùntoŋɔ ta u ɲùŋke na, urufoo maha u ɲùŋke† faha. 5 Ceewe mú ká a Kile ɲáare, lire ɲyɛ mɛ na Kile tùnnture tà yu dánafeebil'á, mà li ta u ɲyɛ a u ɲùŋke tò mɛ, u maha u ɲùŋke‡ faha, li maha mpyi mu à jwo ceeŋi u à u ɲùŋke§ kûlu ke. 6 Ceeŋi ŋgemu ká mpyi u ɲyɛ na u ɲùŋke tùni Kileŋarege tèni i mɛ, u ku kûlu kɛ! Kampyi ceeŋi ɲùŋjoore ŋkwɔ̀nŋi, lire ɲyɛ mɛ u ɲùŋke ŋkùluŋi na ɲyɛ silege kyaa, lire e ke, u a ku tùni. 7 Nàŋi kɔni ɲyɛ a yaa u a ɲùntoŋɔ tùni Kileŋarege tèni i mɛ, ɲaha na yɛ nàŋi u ɲyɛ Kile malwɔɔre, u sìnampe mú maha pèenɛ taha Kile na. Ceeŋi sí wi ke, uru sìnampe maha pèenɛ taha nàŋi na. 8 Yii li cè, tèni i Kile à diŋyɛŋi dá ke, nàŋi bà u à fworo ceeŋi i mɛ, ŋka ceeŋi u à fworo nàŋi i. 9 Nàŋi mú sí ɲyɛ a dá ceeŋi mɛɛ na mɛ. Ɲka ceeŋi u à dá nàŋi mɛɛ na. 10 Lire kurugo cyeebil'à yaa pi a pi ɲùŋyi tùni Kileŋarege tapyige e, lire sí n-pyi kyaa ndemu li sí li cyêe na pi sí n-jà raa Kile pêre, bà Kile mèlɛkɛɛbii lùgigii si mpyi cyi àha ɲjîri pi taan mɛ*. 11 Ɲka lire ná li wuuni mú i, mà wuu yaha Kafooŋi wwoŋɛɛge e, ceeŋi sì n-jà n-kàre nàŋi yaha mɛ, nàŋi mú sì n-jà n-kàre ceeŋi yaha mɛ. 12 Ɲaha kurugo yɛ diŋyɛŋi tèesiíni i, ceeŋ'à fworo nàŋi i. Ɲka numɛ nàmbaabii maha fwore cyeebil'e. Kile u ɲyɛ cyire karigii puni ɲùŋke.

13 Yii na ɲyɛ yákilifee. Kampyi kacɛnnɛ li ɲyɛ li li, ceeŋi u u ɲùŋke múg'a yaha Kileŋarege tèni i, yii à yaa yii li cè. 14 Mà tàanna ná sùpyigire yyeshage e, silege ku ɲyɛ ku ki, nàŋi u pyi

§ **10:26** Zaburu 24.1 * **11:3** Pìi maha jwo: «bà Kirisita ɲyɛ nàmbaabii puni ɲùŋɔ na, Kile sí ɲyɛ Kirisita ɲùŋɔ na mɛ, amuni nàŋi mú ɲyɛ ceeŋi ɲùŋɔ na.» † **11:4** Pìi maha jwo: «ɲùŋufooŋi». ‡ **11:5** Pìi maha jwo: «ɲùŋufooŋi». § **11:5** Lire tèni i, ceeŋi ɲùŋjwoore ti mpyi u ɲjire cyage (11.15 wíi). Lire e ceeŋi ɲùŋjwoore ŋkwɔ̀nŋi, lire ɲyɛ mɛ u ɲùŋke ŋkùluŋi mpyi a sìi silege. * **11:10** Pìi maha jwo: «Lire kurugo dánafeebii tabinniyi i, ceeŋ'à yaa u u ɲùŋke tò, lire li maha li cyêe na u à uye tîrige nàŋ'á, bà Kile mèlɛkɛɛbii lùgigii si mpyi cyi àha ɲjîri u taan mɛ.»

ná ɲùŋjuɲyahare e. 15 Mà li ta niɲjuɲyahare na ɲyɛ pèenɛ kuro ceeŋ'á. Yii li cè na Kile à ɲùŋjuɲyahare kan ceeŋ'á ti i mpyi u ɲùntoŋɔ. 16 Wà ha mpe jwumpe cyé, urufoo u li cè na wuu ɲyɛ a têe li na cyeebii pi a Kile ɲáare pi ɲùɲyi ntòmbaa dánafeebii tabinniyi i mɛ.

Kafooŋi Yesu ɲjyìŋi lyìŋkanni
(Macwo 26.26-29; Marika 14.22-25; Luka 22.15-20)

17 Nde mii sí n-jwo yii á numɛ ke, mii ɲyɛ a yii kêe lire e mɛ, ɲaha na yɛ yii mpìnniŋi na ndemu kèɛge yii á ke, u ɲyɛ na lire ɲwɔge yii na mɛ. 18 Li niɲcyiini li ɲyɛ, y'à jwo mii á na yii mpìnniŋi cyeyi i, na yii ɲyɛ na ɲwɔmɛɛ niŋkin yu mɛ, mii s'à dá li na, na sèe sí n-ta puru jwumpe e. 19 (Mbèmbaaŋ'à yaa u pyi yii shwɔhɔl'e, lire ká mpyi mpii pi à dá Kile na sèeŋi na ke, pire sí n-cè.) 20 Yii maha yiye bínnini Kafooŋi Yesu ɲjyìŋi mɛɛ na, ŋka lyìŋkanni nimpiini na yii maha u lyî ke, lire maha li cyêe na Kafooŋi ɲjyìŋi bà yii na lyî mɛ. 21 Ŋaha kurugo yɛ yii aha ŋkwûulo uru ɲjyìŋi mɛɛ na, yii shin maha shin funvwugo wuŋi maha ɲcaa si uru ɲjyìŋi lyî si ɲjaha u zànnɛɛge laage e. Li maha mpa mpyi fo pìi kategе wuu maha mpyi, mà li ta pìl'à lyî a tìn maa bya fo mà wùrugo. 22 Lire sanni i ke, taha pyɛnyɛ ɲyɛ yii á mɛ? Yii sì n-jà raa lyî s'a byii yii pyɛnyi i mà? Taha yii la ɲyɛ si ɲùzogoro nɔ fòŋɔfeebii na si dánafeebii kuruŋke ɲjini faha? Lire sanni i ke, yii la ɲyɛ mii u ɲaha jwo yɛ? Yii la ɲyɛ mii u yii kêe la? Sèeŋi na, mii sì n-sìi n-jà yii kêe mpe ɲùŋɔ taan mɛ!

23 Jwumpe Kafooŋi à jwo mii á ke, puru mii à taha yii á, mii sí núru pu kurugo sahaŋki: canŋke numpilage e Kafooŋi Yesu à le cye e ke, u à bwúuruŋi lwó, 24 maa fwù kan Kile á u kyaa na, maa u kwɔ̀n kwɔ̀n a kan u cyelempyiibil'á maa jwo: «ŋge bwúuruŋi u ɲyɛ mii cyeere t'à kan yii kurugo ke, yii a nde pyi yii raa yiye funŋɔ cwo na na.» 25 Lire pyiŋkanni na mú, pi à kwɔ̀ ɲjyìŋi na ke, u à fùnɲcwokwuuni lwó, ɛrɛzɛn sinmɛ mpyi l'e, maa jwo: «Nde fùnɲcwokwuuni li ɲyɛ Kile tunmbyaare nivɔnnte, ntemu t'à le ná mii sìshange e ke. Yii a byii nde fuɲcwokwuuni i, yii raa yiye funŋɔ cwo na na.» 26 Ŋyɛ fo mà sà yaa ná Kafooŋi tèenuruni i, yii aha uru bwúuruŋi kyà maa bya lire fùnɲcwokwuuni i tère o tère e ke, Kafooŋi kwùŋi shɛnrɛ yii maha jwo amuni.

27 Lire kurugo ŋgemu ká mpyi u ɲyɛ na Kafooŋi bwúuruŋi lyî u lyìŋkanna na maa byii u fùnɲcwokwuuni i li byaŋkanna na mɛ, urufol'à kapii pyi Kafooŋi na, bà Kafooŋi bofeebil'à kapii pyi u na mɛ. 28 Lire kurugo yii shin maha shin à yaa u uye kàanmucya, u u nta u a uru bwúuruŋi lyî, u raa byii lire fùnɲcwokwuuni i. 29 Ŋaha kurugo yɛ wà ha uru bwúuruŋi kyà maa bya lire fùnɲcwokwuuni i, maa mpyi u ɲyɛ a li lwó a wíi na dánafeebii pi ɲyɛ Kirisita cyeere mɛ, urufoo na li caa Kile sí urufoo tùn. 30 Lire kurugo yii niɲyahara à pyi yamii, ka pìi si ŋkwû yii e. 31 Wuu aha wuye kàanmucya maa nta a uru bwúuruŋi kyà, maa bya lire fùnɲcwokwuuni i, Kile saha sì wuu tùn mɛ. 32 Ŋka Kafooŋi à wuu sâra numɛ mà tàanna ná wuu kapyiiŋkil'e, maa wuu le kur'e, bà li si mpyi u àha bú ŋkwɔ̀ wuu tùn ná Kilecembaabil'e mɛ.

33 Lire kurugo mii cìnmpyiibii, yii aha bínni tère o tère e Kafooŋi ɲjyìŋi mɛɛ na ke, yii pyi ná sùpyigire e pi sanmpii kàmpanŋke na, yii raa wwùu yii a u lyî. 34 Kategе ká mpyi ŋgemu na ke, urufoo u lyî u pyɛnge e, u u nta u a ma Kafooŋi ɲjyìŋi talyige e, bà li si mpyi yii àha ŋkwɔ̀ kapyimbaala pyi uru ɲjyìŋi talyige e, Kile si yii sâra a tàanna ná lire e mɛ.

Mii aha nɔ wani yii yyére tèni ndemu i ke, karigii sanŋkii cyi à yáaŋa a yaha ke, mii sí cyire cwɔɔnrɔ.

12

Kile Munaani màkanyi kani

1 Ŋyɛ mii cìnmpyiibii, nde li ɲyɛ Kile Munaani màkanyi kani ke, mii la ɲyɛ yii i ŋkwôro numpini i yire kàmpanŋke na mɛ. 2 Pyiŋkanni na yii mpyi mà yii yaha yii sàha Kile cè mɛ, yii sônŋɔ lire na kɛ! Yii mpyi a yiye pwɔ kacinŋkwuŋi na sèl'e, mà li ta cyire kacyanhigii ɲyɛ na jà a jwo mɛ. 3 Lire kurugo mii sí yi fíniŋɛ n-jwo yii á, Kile Munaani à sùpyaŋi ŋgemu yyaha cû ke, urufoo sì n-jà jwumpimɛ jwo Yesu na mɛ. Sùpya mú sì n-jà n-jwo na: «Yesu u ɲyɛ Kafooŋi» ná Kile Munaani bà l'à urufoo yyaha cû mɛ.

4 Kile Munaani màkanyi shiŋ'à ɲyaha, ŋka Kile Munaani ninuuni li maha yi puni kaan. 5 Báaraŋi Kile Munaani maha ŋkaan ke, u shiŋ'à ɲyaha. Ŋka Kafooŋi ninuŋ'á uru báaraŋi puni maha mpyi. 6 Karigii pyiŋkannigil'à ɲyaha. Ŋka Kileŋi ninuŋi u maha cyire karigii pyipyi fànha kaan cyi pyifeebii pun'á. 7 Kile Munaani à báaraŋi wà kan dánafeebii puni niŋkin niŋkiŋ'á pi kuruŋke ntègɛŋi mɛɛ na.

8 Yii li cè na Kile Munaani à yákilifente jwumpe ɲjwuŋi kan pìl'á. Lire Kile Munaani ninuun'à ɲcèŋi jwumpe ɲjwuŋi kan piibɛril'á. 9 Lire Kile Munaani ninuun'à dániyaŋi shiŋi wà kan pìl'á, maa pyiŋkanna kan piibɛril'á pi i yampii cùuŋi. 10 Li maha pìi pyi pi i jìni na kakyanhala karigii pyi, maa Kile tùnnture pyipyi fànhe kan pìl'á, li maha pìi pyi pi i jìni na Kile karigii ná Sitaanniŋi wogigii cìni na wwû cyiye e, li maha pìi pyi pi i jìni na shɛɛnre

tabɛrɛ yu, maa pìi pyi pi i jìni na tire shɛɛnre kêɛnŋi. 11 Kile Munaani ninuuni li maha cyire karigii puni pyipyi fànhe kaan cyi pyifeebil'á. Mà tàanna ná li ɲyii wuuni i, l'à kani là pyipyi fànha kan pìl'á, maa labɛrɛ pyipyi fànha kan piibɛril'á.

12 Sùpyaŋi cyeere na ɲyɛ niŋkin, ŋka u yataŋŋyi maha ɲyaha. U yataŋŋyi ná yi ɲyahaŋi mú i, yi puni maha wà yiye na maha mpyi cyere niŋkin. Yii li cè na wuu mpii pi ɲyɛ Kirisita wwoɲɛɛge e ke, amuni wuu mú ɲyɛ. 13 Ŋaha kurugo yɛ wuu mú puni à batize Kile Munaani niŋkinŋi cye kurugo, maa wwɔ maa mpyi cyere niŋkin, lire Munaani niŋkinŋi cye kurugo, l'à pyi Yahutuu yo, l'à pyi Girɛkii yo, l'à pyi bilii yo, li ɲyɛ a pyi bilii mà yo, Kile Munaani niŋkinŋi l'à tîg'a tɛ̀ɛn wuu mú puni i.

14 Sùpyaŋi cyeere ɲyɛ yatanŋa niŋkin kanna mɛ, ŋka yi maha ɲyaha. 15 Tɔɔge ká jwo na kuru nàzhan ɲyɛ cyeere e mɛ, mà lire ɲùŋke pyi na kuru ɲyɛ cyeere e fànha baa ke, yire tayyéreg'à pêe sèl'e. 23 Yataŋŋyi wuu ɲyɛ na sônŋi na yi ɲyɛ kuru fiige silege wuyo mɛ, wuu maha yákili yaha yire na mà tòro yataŋŋyi saŋŋyi na. Yataŋŋyi yi ɲyɛ silege cyeyi wuu cyeere e, ná yi ɲyɛ a yaa y'a ɲaa cyíinŋi na mɛ, wuu maha yaha yire na sèl'e. 24 Yataŋŋyi yi ɲyɛ yi ɲyɛ silege wuyo wuu cyeere e mɛ, wuu ɲyɛ na yare yire na sèl'e mɛ. Yataŋŋyi ɲjemu wuu ɲyɛ na sônŋi na yi ɲyɛ tɔɔn wuyo mɛ, Kile à cyeere dá maa yire yataŋŋyi le dá e. 25 Kile à lire pyi, bà cyeere yataŋŋyi si mpyi y'àha ndáha ndáha yiye na mɛ. Ŋka yi puni y'a yiye tère. 26 Yataŋŋke kà ha mpyi ná tayaɲcyage e, cyeere puni ti maha yà. Yataŋŋke kà ha ŋkèe ta, cyeere puni ti maha mpyi kuru funntange e.

27 Yii pi ke, yii pi ɲyɛ Kirisita cyeere, yii shin maha shin à pyi tire cyeere yataŋŋke kà. 28 Lire kurugo Kile à pìi tìŋɛ dánafeebii kuruŋke e u báaraŋi mɛɛ na. Yyecyiige na, u à Yesu tùnntunmpii tìŋɛ, li shɔnwuuni maa Kile tùnnture pyifeebii tìŋɛ, li tanrewuuni maa cyelentiibii tìŋɛ. Lire ɲwɔhɔ na, u à kakyanhala karigii pyifeebii tìŋɛ, mpii pi maha yampii cùuŋi ke, maa pire tìŋɛ, maa dánafeebii tɛgɛfeebii tìŋɛ, maa yyaha yyére shiinbii tìŋɛ, maa pìi pyi pi i jìni na shɛɛnre tabɛrɛ yu. 29 Tá y'à jwo na pi puni pi pyi Yesu tùnntunmii? Lire ɲyɛ mɛ, Kile tùnnture pyifee? Lire ɲyɛ mɛ, cyelentii? Lire ɲyɛ mɛ, kakyanhala karii pyifee? 30 Lire ɲyɛ mɛ, pi a yampii cùuŋi? Lire ɲyɛ mɛ, na yu shɛɛnre tabɛr'e? Lire ɲyɛ mɛ, na tire shɛɛnre yyaha yu pi sanmpil'á? Tá lire kani là niŋkin pyipyi fành'à kan pi pun'á? 31 Yii a Kile Munaani màkanyi puni niɲcɛnŋyi caa. Lire e mii sí lire kuni niɲcɛnni le yii taan numɛ.

13

Ntàannamagare kani

1 Ŋyɛ wuu méɛ ká shɛɛnre puni cè na yu, mà bâra Kile mèlɛkɛɛbii woore na mú, ná ntàannamagare ɲyɛ wuu zòmpyaagil'e mɛ, wuu jwumpe maha mpyi màhawaya. Li maha mpyi mu à jwo tɔɔnŋɔ, lire ɲyɛ mɛ yatinŋɛ wuu ɲyɛ na bwùun ɲùŋɔ kurugo. 2 Kile méɛ ká wuu pyi u tùnntunmii, karigii cyi à ŋwɔhɔ ke, maa wuu pyi wuu u jìni na cyire yige bèɛnmpe na, maa ɲcèŋi shiŋi puni kan wuu á, ali wuu dániyaŋi fànhe méɛ ká sàa ɲyaha fo na jìni na ɲaŋyi pyi yi i ŋkùni na yîri yi tatɛɛnyi i, ná ntàannamagare ɲyɛ wuu zòmpyaagil'e mɛ, wuu ɲyɛ yafyin mɛ. 3 Wuu méɛ ká wuu cyeyaayi puni táa fòŋɔfeebii na pi à tègɛ na piye ɲwɔ caa, mà li táan wuy'á pi wuu kyérege Kirisita kurugo, ná ntàannamagare ɲyɛ wuu zòmpyaagil'e mɛ, lire sì yafyin ɲwɔ wuu na mɛ.

4 Ntàannamagare ká mpyi ŋgemu i ke, urufoo lùuni maha bò, u maha kacɛnŋkii pyi sùpyire sannte na, ɲyipɛɛn ɲyɛ na mpyi u e mɛ, bwomɔ ɲyɛ na mpyi u e mɛ, yàmpeenɛ ɲyɛ na mpyi u e mɛ. 5 Urufoo ɲyɛ na jyè ɲùzogoro karil'e mɛ, u yabiliŋi nàfan karigii kanni bà urufoo maha mpyi mɛ, urufoo ɲyɛ na mpyi lùfwuufoo mɛ, u ɲyɛ na wà nàvunŋjaga yare uye funŋ'i mɛ. 6 Ntiimbaaŋi karigii ɲyɛ na urufoo funŋɔ tánge mɛ. Ŋka ntìiŋi karigii cyi maha u funŋke táan. 7 U maha ɲcû uye na karigii puni i, u maha dá Kile na karigii puni i, u maha u sànnɔre taha karigii puni na, maa karigii puni kwú uye e. 8 Ntàannamagare sì n-sìi n-kwɔ̀ mɛ, ŋka Kile tùnnture báaraŋi sí n-pa n-kwɔ̀, mpii pi ɲyɛ na shɛɛnre tabɛrɛ yu ke, lire sí n-pa n-kwɔ̀, ɲcèŋi u ɲyɛ wuu e ke, uru sí n-pa n-kwɔ̀. 9 Yii li cè na wuu ɲyɛ a karigii puni cè mɛ. Wuu taceŋke ɲyɛ a pêe Kile tùnnture báaraŋi i mɛ. 10 Ŋka Kile ká u báaraŋi fûnŋɔ canŋke ŋkemu i ke, wuu karigii nivunŋɔmbaagii sí n-kwɔ̀.

11 Tèni i wuu mpyi nàŋkocyɛɛre e ke, nàŋkocyɛɛre mpyi maha ɲaa wuu jwumpe ná wuu sɔnŋɔŋkanni ná wuu karigii kàanmucyaŋkanni i. Ŋka wuu à pa lyɛ ke, wuu à lire puni ɲwɔ yaha. 12 Numɛ, wuu ɲyɛ na karigii ɲaa na ɲcwúu mɛ, li na ɲyɛ mu à jwo bà wà maha uye wíi dùba e mɛ*. Canŋa na ma, wuu sí raa karigii ɲaa raa ɲcwúu. Numɛ wuu taceŋke ɲyɛ a pêe mɛ, ŋka kuru canŋke, bà Kile à wuu cè feefee mɛ, amuni wuu sí n-pa Kile karigii yyaha cè. 13 Nyɛ kapyaa taanre cyi ɲyɛ, cyire sì n-sìi n-kwɔ̀ mɛ, cyire cyi ɲyɛ: dánìyaŋi ná sɔnŋɔre tatahage ná ntàannamagare, ŋka nde li ɲyɛ cyi puni nimbwooni ke, lire li ɲyɛ ntàannamagare.

14

Kile tùnntur'à yaa t'a mpyi dánafeebii shɛɛnre niɲcente e

1 Lire kurugo ntàannamagar'à yaa ti pyi yii yacyage niɲcyiige. Kile Munaani maha màkanyi ɲjemu kaan ke, yii raa yire caa mú. Ŋka Kile tùnnture ɲjwuŋi màkange wuuni l'à lyɛ. 2 Ŋaha kurugo yɛ shinŋi u ɲyɛ na shɛɛnre tabɛrɛ yu ke, ná sùpyire e bà urufoo maha yu mɛ, ná Kile e u maha yu, ɲaha na yɛ wà ɲyɛ na u jwumpe yyaha cìni mɛ. Karigii cyi ɲyɛ cyi yyaha ɲyɛ a cè mɛ, Kile Munaani sífente cye kurugo u maha cyire kyaa yu. 3 Ŋka ŋgemu u ɲyɛ na Kile tùnnture yu ke, ná sùpyire e urufoo maha yu, maa ti tɛ̀re ti i sì yyaha na Kile kuni i, maa màban leni t'e, maa ti zòmpyaagii tàali. 4 Shinŋi u ɲyɛ na yu shɛɛnre tabɛr'e ke, ti maha urufoo kanni tɛ̀re u u sì yyaha na Kile kuni i. Mà li ta shinŋi u ɲyɛ na Kile tùnnture yu ke, urufoo maha dánafeebii kuruŋke puni tɛ̀re pi i sì yyaha na Kile kuni i.

5 Yii puni ká a jìni na shɛɛnre tabɛrɛ yu, lir'à táan mii i. Ŋka nde l'à táan mii i sèe sèl'e ke, lire li ɲyɛ yii puni pi a Kile tùnnture yu. Kile tùnnture jwufooŋi tayyéreg'à fànha tò shɛɛnre tabɛrɛ jwufooŋi woge na, fo wà ha nta na tire shɛɛnre kɛ̂ɛnŋi, bà ti si mpyi si dánafeebii kuruŋke tɛ̀gɛ pi a sì yyaha na Kile kuni i mɛ. 6 Mii cìnmpyiibii, yii yabilimpii pi li kàanmucya a wíi kɛ! Mà jwo mii u pa Kile tùnnture tà jwo yii á, si kani là cyêe yii na Kile kuni i, lire ɲyɛ mɛ si yɛrɛge kà kan yii á ke, kampyi shɛɛnre tabɛr'e mii mpyi a pa jwo ná yii e, ɲaha tɔ̀ɔn yii mpyi na sí n-ta lire e yɛ?

7 Nde li ɲyɛ yatinɲyi kàmpanŋke, mu à jwo tìinmpini, lire ɲyɛ mɛ ŋkɔ̀nnɔŋi ke, kuru ká mpyi ku ɲyɛ a bwɔ̀n ku bwɔ̀nŋkanna na mɛ, mɛɛni li ɲyɛ na bwùun ke, di wà sí n-jà lire cè n-jwo yɛ? 8 Tìinmpini pi maha wyì maha ntɛ̀g'a kàshikwɔɔnbii wà piye na ke, ná lire ɲyɛ a wyì li wyìŋkanna na mɛ, jofoo u sí uye bégele kàshige mɛɛ na yɛ? 9 Amuni li mú ɲyɛ yii á, yii pi ɲyɛ na yu shɛɛnre tabɛr'e ke, yii lógofeebii ká mpyi pi ɲyɛ na yii jwumpe núru mɛ, ɲje yii ɲyɛ na yu ke, di pi sí yire cè n-jwo yɛ? Li maha mpyi mu à jwo ná kafɛɛge e yii ɲyɛ na yu. 10 Shɛɛnre shiŋ'à ɲyaha diɲyɛŋi i, ŋka tire shɛɛnre puni na núru ti jwufeebil'á. 11 Mii aha mpyi mii ɲyɛ na shɛɛnre tà núru mɛ, ti jwufooŋi maha mpyi nàmpɔnŋɔ mii á, mii mú maha mpyi nàmpɔnŋɔ ti jwufooŋ'á. 12 Nyɛ ná Kile Munaani màkanyi lage sí ɲyɛ yii na, ɲje yi sí n-sìi n-jà dánafeebii pyi pi a sì yyaha na Kile kuni i ke, yii a yire caa ná yii cyeyi shuunniŋi i.

13 Lire kurugo shinŋi u ɲyɛ na shɛɛnre tabɛrɛ yu ke, urufoo u a Kile ɲáare, bà u si mpyi s'a ti kɛ̂ɛnŋi mɛ. 14 Ŋaha kurugo yɛ mii aha a Kile ɲáare shɛɛnre tabɛr'e, mii kɔni maha mpyi Kileɲarege na, ŋka mii ɲyɛ na na jwumpe yyaha cìni mɛ. 15 Lire e ke ɲaha mii à yaa mii u pyi yɛ? Mii sí n-jà raa Kile ɲáare shɛɛnre tabɛr'e, ŋka shɛɛnre mii à cè ke, mii mú sí n-jà raa u ɲáare tire shɛɛnre e. Mii sí n-jà raa Kile pèente myahigii cêe shɛɛnre tabɛr'e, ŋka shɛɛnre mii à cè ke, mii mú sí n-jà raa cyi cêe tire shɛɛnre e. 16 Nyɛ mu aha a fwù kaan Kile á shɛɛnre tabɛr'e, wà ha nta dánafeebii kuruŋke e ŋgemu u ɲyɛ u ɲyɛ na tire shɛɛnre núru mɛ, di urufoo sí n-jà n-jwo: «Amiina» mà li ta u ɲyɛ a mu jwumpe lógo mà yɛ? 17 Mu fwùŋi niŋkanŋi méɛ ká nta u à ɲwɔ sèl'e, u sì n-jà urufoo tɛ̀gɛ Kile kuni i mɛ.

18 Mii à Kile shɛ́ɛre, ɲaha na yɛ u à mii tɛ̀gɛ mii à jà na yu shɛɛnre sannte e mà tòro yii puni na. 19 Ŋka lire ná li wuuni mú i, mii aha mpyi dánafeebii kuruŋke e, mà ɲwɔŋyɛya kaŋkuro kanna jwo dánafeebii shɛɛnre nindogore e, mii maha lire funŋɔ lwɔ́ maha ntòro mii u canmpuni lwɔ́ jwumpe na shɛɛnre tabɛr'e pi ɲyɛ na tire ntemu núru mɛ.

20 Mii cìnmpyiibii, yii àha raa sônŋi nàŋkopyire sɔnŋɔŋkanni na mɛ. Ŋka kapegigii kàmpanŋke na, yii yiye pyi pìnmpiɲɲyɛyɛ fiige. Yákilifente kàmpanŋke na, yii yiye pyi shinlyee. 21 Y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i na Kafooŋi Kile à jwo: «Nàmpwuunbii pìi mii sí n-tun na shiinbil'á. Pire sí n-jwo ná pi e shɛɛnre tabɛr'e. Ŋka lire ná li wuuni mú i, pi sì mii ɲwɔmɛɛni cû mɛ*.» 22 Mà tàanna ná lire katoroŋkwooni i, ɲje mii sí n-jwo ke, yire yi ɲyɛ: wà ha shɛɛnre tabɛrɛ jwo, mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ Kile kuni i mɛ, lire maha li cyêe pire na na Kile sí yoge kwɔ̀n pire na. Puru jwumpe ɲyɛ a yyaha tíi ná dánafeebil'e mɛ. Wà ha Kile tùnnturo jwo, lire maha li cyêe

---

* **13:12** Tɔɔnnte shiŋi wà tèecyiini shiinbii mpyi maha ntɛ̀g'a dùbaŋi yaa, lire mpyi maha sùpyaŋi pyi u jìn'a uye wíl'a cwó u e mɛ. Dùbaŋi yyahe ɲyɛ a mpyi maha ɲcwó mɛ. * **14:21** Tèni i Izirayɛli shiinbil'à Kile ɲwɔmɛɛni yaha ke, Kile à jwo na uru sí Babilɔn shiinbii kàshicyɛge yaha ku pa pi tùn pi i jà pi na. Shɛnrɛ nàmpɔnnɔ Babilɔn shiinbii mpyi na yu. Izirayɛli shiinbil'à pi ɲya pi i tire shɛɛnre yu ke, ka lire si li cyêe pi na na Kile à tùn ná pire Izirayɛli shiinbil'e e (Ezayi 28.11-12.)

dánafeebii na na Kile ɲyɛ pi shwɔhɔl'e. Mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ Kile kuni i mɛ, puru jwumpe ɲyɛ a yyaha tíí ná pire e mɛ.
23 Ŋyɛ l'aha mpyi kee yii dánafeebii kuruŋk'à bínni, ka yii puni si wá na shɛɛnre tabɛrɛ yu, shincyi ká mpa yii ta pur'e, ŋgemu u ɲyɛ u ɲyɛ a Kile cè mɛ, tá u sí n-jwo na yii funɲy'à shwɔ yii na mɛ? 24 Ŋka l'aha mpyi mu à jwo Kile tùnnture yii ɲyɛ na yu, ka u u mpa jyè yii kuruŋke shwɔhɔl'e, u aha yii jwumpe lógo, lire sí u pyi u cè na sèeŋi yii ɲyɛ na yu, si u pyi u cè na uru kapyiiŋkii ɲyɛ a tíi mɛ. 25 Yaaga maha yaaga k'à ŋwɔhɔ urufoo zòŋi na ke, yire puni sí n-yige cyíinŋi na, fo u sí yyahe cyígile si niŋkure sín si Kile kêe, si jwo sèeŋi na, Kile na ɲyɛ yii shwɔhɔl'e.

Kile pèente karigii sogolo ŋkann'à yaa li ɲwɔ

26 Mii cìnmpyiibii, yii à yaa yii ndemu pyi ke, lire li ɲyɛ: yii aha yiye bínni Kile pèente mɛɛ na, mɛɛ ká mpyi wà á, urufoo u li cêe. Yɛrɛgɛ jwumɔ ká mpyi wà á, urufoo u pu jwo, Kile ká nta u à kani là cyêe wà na, urufoo u li jwo. Kile ká nta u à shɛɛnre tabɛrɛ le wà ɲwɔ e, urufoo u ti jwo. Kile ká nta u à pyiŋkanna kan wà á u u jà a tire shɛɛnre kɛ̂ɛnŋɛ, urufoo u ti kɛ̂ɛnŋɛ. Ŋka cyire karigii pun'à yaa cyi dánafeebii tègɛ pi a sì yyaha na Kile kuni i. 27 Mpii pi ɲyɛ na shɛɛnre tabɛrɛ yu ke, pire ɲyɛ a yaa pi tòro shiin shuunni taanre na mɛ, pi raa yu niŋkin niŋkin, li i nta wà mú na ɲyɛ wani ŋgemu u sí n-jà raa tire shɛɛnre kɛ̂ɛnŋi ke. 28 Kèɛnŋɛfoo ká mpyi u ɲyɛ a ta tire shɛɛnre na mɛ, ti jwufeebil'à yaa pi fyâha, pi raa yu piye funŋ'i ná Kile e.
29 Nde li ɲyɛ Kile tùnntunmpii kàmpanŋke ke, pire shiin shuunni taanr'à yaa pi a yu niŋkin niŋkin. Pi sanmpii s'a pi jwumpe núru pi raa pu kàanmucaa. 30 Ŋka Kile ká nta u à kani là cyêe wabɛrɛ na, ŋgemu u à fyânha a jwumpe lwɔ́ ke, ur'à yaa u fyâha, u u u yaha u li jwo. 31 Yii ɲyɛ a yaa yii bínni yii a Kile tùnnture yu mɛ, yii a ti yu niŋkin niŋkin, bà ti si mpyi si dánafeebii le kur'e, si màban le pi e mɛ. 32 Yii li cè na li síŋi ɲyɛ Kile tùnntunŋi na mà jà a cû u ɲwɔge na, si pi sanmpii yaha pi jwo a kwɔ. 33 Ŋaha kurugo yɛ ɲyàhaŋguruguŋi ɲyɛ a táan Kile á mɛ, mà karigii yal'a sogolo yyeɲiŋke e, lire l'à táan u á, bà li ɲyɛ na mpyi dánafeebii kuruŋyi puni i mɛ.
34 Cyeebil'à yaa pi fyâha mpìnniŋi cyeyi i, ɲaha na yɛ kuni ɲyɛ a kan pi á, pi jà pi a yu yire cyeyi i mɛ. Pi à yaa pi piye tîrige, bà MusaSaliyaŋi à yi jwo mɛ. 35 Pi la ká mpyi si yibige pyi cyage kà na, pi aha nɔ pyɛngɛ pi kuru yibige pyi pi nàmbaabii na. Ŋaha kurugo yɛ li lemp'à pi ceewe u a jwumpe lwúu dánafeebii kuruŋke e†.
36 Taha yii na sônŋi na yii baga jwumɔ pu ɲyɛ Kile jwumpe? Lire ɲyɛ mɛ, taha yii na sônŋi na yii kanni na puru jwump'à nɔ? 37 Wà ha nta u u sônŋi na Kile Munaani maha jwumpe leni uru ɲwɔ e na yu pi sanmpil'á, u li cè na yɛrɛge mii ɲyɛ na sémɛni si ŋkan yii á amɛ ke, kur'à fworo Kafooŋi Yesu i. 38 Wà ha ŋke yɛrɛge jwumpe cyé, yii àha núru urufoo le laage e mɛ.
39 Mii cìnmpyiibii, ɲwɔɲyɛga niŋkin na, yii a Kile tùnnture báaraŋi caa yii a mpyi. Wà ha a si raa yu shɛɛnre tabɛr'e, yii àha urufoo sige lire na mɛ. 40 Li tɛgɛni li ɲyɛ, yii karigii puni cyi pyi ná ɲjire e, yii i cyi sogoloŋkanni yaha li ɲwɔ.

15

Kirisita à ɲè a fworo kwùŋi i ke, kwùubii mú sí ɲè

1 Ŋyɛ mii cìnmpyiibii, Jwumpe Nintanmpe mii à jwo yii á, ka yii i dá pu na, maa yiye pwɔ pu na ke, mii la ɲyɛ si yii funŋɔ cwo puru na. 2 Puru jwumpe cye kurugo, kuni li maha sùpyire shwɔ ke, lire yii à lwɔ́. Yii aha ŋkwôro lire kuni i, Kile sí yii shwɔ. Ŋaha na yii na sônŋi na yii dániyaŋi kapyiini ɲyɛ ɲùŋɔ baa yɛ?
3 Jwumpe p'à jwo mii á, ná pu tayyéreg'à pêe ke, mii à puru jwo yii á. Puru pu ɲyɛ: Kirisita à kwû wuu kapegigii yàfaŋi kurugo, bà l'à fyânha a jwo Kile Jwumpe Semɛŋi i mɛ. 4 U buwuŋ'à le fanŋke e, u kwùŋi canmpyitanrewuuni, u à ɲè, bà l'à fyânha a jwo Kile Jwumpe Semɛŋi i mɛ. 5 U ɲɛŋkwooni kàntugo, u à uye cyêe Pyɛri na, lire kàntugo, maa uye cyêe u cyelempyiibii kɛ ná shuunniŋi na. 6 Lire kàntugo cìnmpyiibii dánafeebii na u à uye cyêe tère niŋkin i ke, pir'à ɲyaha shiin ŋkwuu kaŋkuro (500) na. Shinpaanra kanna pi à kwû pire e, lire baare e, pi niŋyahamii saha na ɲyɛ shì na. 7 Lire kàntugo u à uye cyêe Yakuba na, maa uye cyêe u tùnntunmpii sanmpii puni na.
8 Pire puni kàntugo, u à uye cyêe mii Poli na mú, mii u ɲyɛ mu à jwo pìnmpinŋyaga niŋjyembaga ŋkemu k'à si ke. 9 Yii li cè, mii u ɲyɛ Yesu tùnntunmpii puni kàntugo yyére wuŋi. Mii bá mpyi a yaa mii u tòrɔ u tùnntunmpil'e mɛ, ɲaha na yɛ mii mpyi maha Kile dánafeebii kuruŋke kyérege sèl'e. 10 Ŋka tayyérege e mii ɲyɛ niŋjaa ke, Kile u à ɲwɔ mii na maa mii yaha

† **14:35** Pìi na sônŋi na Poli à cyeebii sige pi àha raa pi nàmbaabii yíbili Kile pèente tèni i mɛ. Pìi sí na sônŋi na Poli ɲyɛ a kuni kan cyeebil'á pi a Kile tùnnture jwufeebii jwumpe ɲwɔhe tùru mɛ. Pìi sí i sônŋi na mpii pi à ntùŋke taha Poli na ke, pire jwumpe pu ɲyɛ 14.35 i. 14.36 i Poli ɲyɛ a ɲɛɛ puru jwumpe na mɛ.

kur'e. Tawage e bà u à sàa ɲwɔ mii na mà dɛ! Mii bá à báaraŋi pyi mà tòro Yesu tùnntunmpii sanmpii na, ŋka ná na yabiliŋi fànhe e bà mii à u pyi mà dɛ! Kile u à ɲwɔ mii na maa mii pyi mii à u pyi. 11 Lire e ke l'à pyi mii u à Jwumpe Nintanmpe jwo yii á yo, l'à pyi Yesu tùnntunmpii sanmpii yo, Jwumpe Nintanmpe ninumpe wuu ɲyɛ na yu, yii mú s'à dá pu na.

Dánafeebii ɲèŋi kani

12 Ɲyɛ ná wuu s'à jwo yii á na Kirisita à ɲè a fworo kwùŋi i, ɲaha na yii pìi maha jwo na kwuɲɛnɛ ɲyɛ nùmpanŋa mà yɛ? 13 Kampyi yii na sônŋi na kwuɲɛnɛ ɲyɛ nùmpanŋa mɛ, lir'à li cyêe na yii ɲyɛ a dá na Kirisita mú à ɲè a fworo kwùŋi i mɛ. 14 Kampyi Kirisita ɲyɛ a ɲè a fworo kwùŋi i mɛ, Jwumpe Nintanmpe wuu ɲyɛ na yu ke, puru kajwuuni mpyi na sí n-pyi ɲùŋɔ baa, yii dániyaŋi kapyiini mú mpyi na sí n-pyi ɲùŋɔ baa.

15-16 Ɲyɛ jwumpe wuu ɲyɛ na yu na ntare Kile na ke, puru mpyi na sí n-pyi kafinara, ɲaha na yɛ wuu à jwo na Kile à Kirisita ɲè a yige kwùŋi i. Kampyi yii na sônŋi na kwuɲɛnɛ ɲyɛ nùmpanŋa mɛ, lir'à li cyêe na yii na sônŋi na Kirisita mú ɲyɛ a ɲè a fworo kwùŋi i mɛ. 17 Kàmpyi Kirisita ɲyɛ a mpyi a ɲè a fworo kwùŋi i mɛ, ɲùŋɔ mpyi na sí n-pyi yii dániyaŋi kapyiini na mɛ, yii kapegigii tugure mú mpyi na sí n-kwôro yii ɲuŋ'i. 18 Lire mpyi na sí li cyêe mú na mpii pi à kwû mà pi ta pi à dá Kirisita na ke, na pir'à pînni. 19 Kampyi wuu à wuu sònŋɔre taha Kirisita na numɛ tìiŋi kanni kurugo, lire e ke wuu pi ɲyɛ diŋyɛ sùpyire puni kanhamafeebii.

20 Ŋka sèeŋi na, Kirisita à ɲè a fworo kwùŋi i. Mpii pi à kwû ke, Kile à u ɲè a yige kwùŋi i yyecyiige na, maa li cyêe na kwùubii mú sí n-pa ɲè. 21 Yii li cè, bà kwùŋ'à jyè diŋyɛŋi i shin niŋkin cye kurugo mɛ, amuni kwuɲɛni mú à jyè shin niŋkin cye kurugo. 22 Sùpyire puni sí n-kwû, ɲaha na yɛ pi ɲyɛ Adama wwoɲɛɛge e. Amuni li mú ɲyɛ, dánafeebii puni sí núru ɲè, ɲaha na yɛ pi ɲyɛ Kirisita wwoɲɛɛge e. 23 Ŋka shin maha shin ná u tèeɲɛnɛ li ɲyɛ, Kirisita u à pyi shincyiiwe mà ɲè, lire kàntugo, mpii pi ɲyɛ u wuubii ke, u aha bú núr'a pa canŋke ŋkemu i ke, pire mú sí ɲè. 24 Lire kàntugo diŋyɛŋi sí n-kwɔ̀. Kirisita sí ɲùŋufente puni ná sífente puni ná fànhafente puni shi kwɔ̀, si Saanre le Tufooŋi Kile cye e. 25 Yii li cè na fànha ku ɲyɛ ku ki, Kirisita u tɛ̀ɛn ɲùŋufente na fo si zà yaa ná Kile e, u à u zàmpɛɛnbii puni le u tooyi ɲwɔh'i. 26 Zàmpɛnŋi nizanŋi u sí shi bò ke, uru u ɲyɛ kwùŋi. 27 Y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i na: «Kile à síŋi kan u á yaayi puni na*.» Ŋka puru jwumpe e, l'à fíniŋɛ na síŋi ɲyɛ Yesu á mà pyi Kile ɲùŋɔ na mɛ, ɲaha na yɛ Kile u à síŋi kan u á u pyi yaayi puni ɲùŋɔ na. 28 Ɲyɛ yaayi puni ká bú ŋkúu Kirisita á tèni ndemu i ke, uru u ɲyɛ Jyafooŋi ke, Kile ká síŋi kan u á yaayi puni na tèni ndemu i ke, u mú sí uye tîrige Kile á. Lire ká mpyi, Kile sí n-pyi yaayi puni ná sùpyire puni ɲùŋɔ na.

29 Mpii pi maha piye batizeli kwùubii kurugo ke, yii sônŋɔ pire na mú kɛ, kampyi kwuɲɛnɛ ɲyɛ a sìi nùmpanŋa mɛ, ɲaha kurugo pi maha piye batizeli pi kurugo yɛ†? 30 Wuu mú de? Kampyi kwuɲɛnɛ ɲyɛ mɛ, ɲaha kurugo wuu maha wuu múnahigii pérɛli tèrigii puni i yɛ? 31 Mii cìnmpyiibii, mii sí n-sìi yi jwo n-waha yii á, mii na ɲyɛ kwùŋi ɲwɔge e canŋa maha canŋa. Sèeŋi na, mà yii yaha wuu Kafooŋi Yesu Kirisita wwoɲɛɛge e, yii pi à mii ɲùŋke yîrige. 32 Zhìŋi mii à le ná Efese kànhe sige yaayi i ke, kampyi nùmpanŋa ɲyɛ wani mɛ, ɲaha lire zhìleni mpyi na sí ɲwɔ mii na yɛ? Kampyi kwuɲɛnɛ ɲyɛ nùmpanŋa mɛ, mii sí n-jà n-jwo sùpyire sannte fiige na:

«Wuu a lyî, wuu raa byii,
ɲaha na yɛ wuu aha ŋkwû, y'à kwɔ̀‡.»

33 Yii a yiye kàanmucaa: «Sùpyaŋi ɲaaraɲɛɛŋi ká mpyi u ɲyɛ a ɲwɔ mɛ, uru u maha u wurugo, maa u le kumpiini i.» 34 Yii yákili ta, yii i láha kapegigii na, lire l'à ɲwɔ. Pìi na ɲyɛ yii shwɔhɔl'e, pi sàha ŋkwɔ̀ a Kile cè mɛ! Mii na yire yu yii i li cè na yii silege kyaa li ɲyɛ li li.

Dánafeebii sí ɲè ná cyere nivɔnni i

35 Mii méɛ ɲyɛ mii à mpe jwo ke, mii à li cè na wà sí n-jà mii yíbe na di kwùubii sí ɲè n-jwo yɛ? Ná cyeere shiŋi ntire e pi sí n-pyi yɛ? 36 Sìɲconɔ kà ke, sùmaŋi mu maha nûgo ke, u mpùrampe ká fwónhɔ, u maha fyîn mà? 37 Sùmashiŋi mu maha nûgo, mu à jwo kàlage. Lire baare e ku cige nimpuŋke bà mu maha sà ɲcûru mɛ. 38 Ɲyɛ u nùguŋkwooni kàntugo, Kile maha u pyi u à fyîn maa u pyi u à pyi sùmacige, maha bê ná u ɲyii wuuni i. Sùmaŋi shiŋi puni ná u cire ti ɲyɛ.

39 Amuni ɲyii yaayi puni cyeere mú ɲyɛ, kà ná kà woro ɲyɛ niŋkin mɛ. Sùpyire cyeere na ɲyɛ ti yɛ, yatɔɔre woore sí ɲyɛ ti yɛ, saɲcɛɛnre woore na ɲyɛ ti yɛ, fyaabii woore na ɲyɛ ti yɛ. 40 Yaayi yi ɲyɛ nìŋyiŋi na ke, yire cyeere na ɲyɛ ti yɛ, ɲje yi ɲyɛ ɲìŋke na ke, yire woore mú sí ɲyɛ ti yɛ. Ɲyii yaayi yi ɲyɛ nìŋyiŋi na ke, yire sìnampe ná ɲìŋke wuyi sìnampe ɲyɛ niŋkin mɛ.

---

* **15:27** Zaburu 8.7 † **15:29** Pìi maha jwo: «Ɲyɛ ɲaha kurugo pìi maha piye kan pi a batize maa piye le kwùŋi ɲwɔge e yɛ? Kampyi sèe wi na kwuɲɛnɛ ɲyɛ mɛ, ɲaha kurugo pi maha piye le kwùŋi ɲwɔge e maa piye kan pi a batize yɛ?» ‡ **15:32** Ezayi 22.13

41 Canŋaɲyiini sìnampe na ɲyɛ pu yɛ, yiŋke sìnampe na ɲyɛ pu yɛ, wɔrigii sìnampe mú sí na ɲyɛ
pu yɛ, ali wɔrigii sìnamp'à wwû puye e.
42 Ŋyɛ kwùubii ká a sì ɲè, amuni li mú sí n-pyi. Bà sùmabilini ká nûgo, li mpùrampe maha
fwɔ́nhɔ mɛ, amuni li ɲyɛ, buŋi ká ntò, u maha fwɔ́nhɔ, ŋka u aha ɲè tèni ndemu i ke, u saha
ɲyɛ na fwɔ́nre mɛ. 43 Buŋi ká ntò, u lemɛ maha mpi, wà kuro sàha maha mpyi u e mɛ, ŋka
u aha ɲè, u maha mpyi ná sìnampe e. Pi aha u tò, fànha maha mpyi u e mɛ, ŋka u aha ɲè, u
maha mpyi ná fành'e. 44 Cyeere múnaa baa woore ti maha ntò, ŋka ti múnaa woore ti maha
ɲè. Sùpyire cyeere na ɲyɛ wani, Kile Munaani maha cyeere ntemu kaan ke, tire na ɲyɛ wani
mú. 45 Y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i na: «Adama u ɲyɛ sùpyaŋi niɲcyiiŋi, Kile à u dá maa
múnaani le u e§.» Ŋka Adamaŋi u sí n-pa kàsanraga na, ná uru u ɲyɛ Yesu Kirisita ke, uru u
maha shìŋi kaan sùpyir'á Kile Munaani cye kurugo. 46 Kile Munaani maha cyeere ntemu
kaan ke, tire bà ti ɲyɛ niɲcyiire mɛ, supyicyeere ti ɲyɛ niɲcyiire, lire kàntugo Kile Munaani
woore maha nta a pa. 47 Adamaŋi niɲcyiiŋi na ɲyɛ ɲìŋke wu, Kile à u yal'a yige pwoore e,
ŋka Adamaŋi shɔnwuŋi ɲyɛ nìŋyiŋi wu. 48 Sùpyaŋi u à yal'a yige ɲìŋke e ke, bà uru ɲyɛ mɛ,
yaaga maha yaaga k'à fworo ur'e ke, amuni yire puni ɲyɛ. Ŋge sí u ɲyɛ nìŋyiŋi wuŋi ke, bà
uru ɲyɛ mɛ, yaaga maha yaaga k'à fworo ur'e ke, amuni yire puni mú ɲyɛ. 49 Sùpyaŋi u à
yal'a yige ɲìŋke e ke, bà wuu ɲyɛ uru fiige mɛ, ŋge u ɲyɛ nìŋyiŋi wuŋi ke, amuni wuu mú sí
n-pyi uru fiige.
50 Mii cìnmpyiibii, ɲje mii sí n-jwo yii á ke, yire yi ɲje: cyeere ti ɲyɛ wuu na amɛ ke, wuu
sì n-jà n-jyè Kile Saanre e ná tire e mɛ. Cyeere ti sí n-pa n-fwɔ́nhɔ ke, mà tire yaha wuu na,
wuu sì n-jà n-pyi kwùmbaa mɛ.
51 Kani li mpyi a ŋwɔhɔ ke, mii sí lire yyaha jwo yii á, lire li ɲyɛ, wuu puni sì n-kwû mɛ,
ŋka wuu cyeere puni sí n-kɛ̂ɛnŋɛ. 52 Li sí n-pyi tère niŋkin ná wiile niŋkin tìinmpini wyìzanni
na. Diŋyɛŋi canŋkwɔge tìinmpini ká wyì tèni ndemu i ke, mpii pi à kwû ke, pire sí ɲè, pi saha
sì n-kwû mɛ, wuu cyeere puni sí n-kɛ̂ɛnŋɛ.
53 Yii li cè na cyeere ti ɲyɛ wuu na ke, tir'à yaa ti kɛ̂ɛnŋ'a pyi cyere, ntemu ti ɲyɛ ti sì
n-fwɔ́nhɔ mɛ. T'à yaa ti kɛ̂ɛnŋ'a pyi cyere ntemu ti ɲyɛ ti sì n-kwû mɛ. 54 Ŋyɛ wuu cyeere
ká bú ŋkɛ̂ɛnŋ'a pyi cyere nivwɔnhɔmbaara ná niŋkwumbaara tèni ndemu i ke, jwumpe p'à
sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i ke, puru sí n-fûnŋɔ. Y'à sémɛ: «Sí à ta kwùŋi na, kwùŋi shi à pînni
feefee*!»
55 «Kwù wà we, taha mu síŋi ɲyɛ ke?
Kwù wà we, taha mu bàhe ɲyɛ ke†?»
56 Kapegigii mpyiŋi ɲyɛ baha fiige, ŋkemu ku maha kwùŋi pyi u u nɔni wuu na ke. Saliyaŋi
kuni ɲaaraŋ'à wuu jà ke, lire l'à pa ná l'e kapegigil'à fànha ta wuu na. 57 Ŋka wuu à fwù kan
Kile á, ɲaha na yɛ uru u à wuu pyi wuu à sí ta kwùŋi na, wuu Kafooŋi Yesu Kirisita cye
kurugo.
58 Lire kurugo mii ntàannamacinmpyiibii, yii fànha le yiye e, yii àha yafyin yaha ku yii pyi
yii a núruli kàntugo mɛ, yii a sì yyaha na Kafooŋi báaraŋi i tèrigii puni i. Yii li cè mà yii yaha
Kafooŋi báaraŋi na, kanhare yii à pyi ke, tire sì n-sìi n-pyi ɲùŋɔ baa mɛ.

16

Wyérɛŋi Kɔrɛnti dánafeebil'à bínni si ntègɛ Zheruzalɛmu wuubii tègɛ ke

1 Ŋyɛ mii cìnmpyiibii, wyérɛŋi u ɲyɛ na bínnini si ntègɛ Kile wuubii tègɛ Zheruzalɛmu kànhe e
ke, yii mú à yaa yii a lire pyi bà mii à yi jwo Galati kùluni dánafeebii kuruɲy'á mɛ. 2 Cibilaaga
maha cibilaaga, canɲcyiige* yii shin maha shin à yaa u wwû u ɲùŋɔ wyérɛŋi i, mà tàanna
ná u cyentage e, u yaha uye kanni na, bà li si mpyi mii aha nta si nɔ yii yyére ke, mii i sà
uru wyérɛŋi ta u à bínn'a kwɔ̀ mɛ. 3 Mii aha bú nɔ wani tèni ndemu i ke, tùnntunmpii yii sí
n-cwɔɔnrɔ ke, mii sí sémɛ taha pire na ná wyérɛŋi i pi sà ŋkan Zheruzalɛmu kànhe e. 4 L'aha
mii kakarala kwɔ̀, mii ná pire sí n-kàre siɲcyan.
5 Mii la ɲyɛ si ɲara pyi Masedoni kùluni i, si nta raa sì yii yyére, ɲaha na yɛ mii la ɲyɛ si
ntòro Masedoni i. 6 Mii aha nɔ wani yii yyére, shwɔhɔl'e mii sí tère nimbilere, lire ɲyɛ mɛ mii
sí wyeere tèni pyi ná yii e, bà yii si mpyi si mii tègɛ mii i na tashage ta mɛ. 7 Ŋaha kurugo
yɛ numɛ tɔɔge e, mii la ɲyɛ sì sà yii ɲya kanna si ntòro mɛ, ŋka mii la ɲyɛ si tère pyi yii taan,
Kafooŋi ká ɲɛɛ. 8 Ŋka lire ná li wuuni mú i, mii sí n-kwôro Efese kànhe e, fo zà nɔ Pantekɔtiŋi
kataanni na, 9 ɲaha na yɛ Kile à sàa li laage kan mii á, mii u báarabwɔhɔ pyi wani, ali mà li ta
mii zàmpɛɛnbil'à ɲyaha wani.
10 Timɔti ká nɔ wani yii yyére, yii i u cùmu lemɛ ɲwɔ, bà li si mpyi u àha bú ŋkwɔ̀ màban fô
uye na mɛ, ɲaha na yɛ u na báare mii fiige Kafooŋi á. 11 Yii àha ŋkwɔ̀ u wíi ɲcwô mɛ! Yii u tègɛ

§ **15:45** Zhenɛzi 2.7 * **15:54** Ezayi 25.8 † **15:55** Oze 13.14 * **16:2** Yahutibil'á cibilaage canɲcyiige ku ɲyɛ káriŋi.

u kùsheeni na bà u niɲcɛnŋɛ wu si mpyi si nɔ mii na mɛ, ɲaha na yɛ mii ná cìnmpyiibii naha na u sigili naha.

12 Nde li ɲyɛ wuu cìnmpworoŋi Apolosi u kàmpanŋke ke, mii à màban le u e sèl'e, bà u ná cìnmpyiibii sanmpii si mpyi si sà fworo yii na mɛ. Ŋka u à yi jwo mii á na sèeŋi na, li tèni sàha nɔ mɛ. Li tèni ká nɔ u á, u sí li pyi.

13 Yii kwôro ɲyii na, yii yiye waha yii i ŋkwôro Kile kuni i, yii àha màban yaha u fô yii na mɛ, yii fànha le. 14 Ntàannamagar'à yaa t'a ɲaa yii kapyiiŋkii puni i.

15 Mii cìnmpyiibii, mii sí kyaa niŋkin cya yii á sahaŋki. Yii à li cè na Sitefanasi ná u pyɛngɛ shiinbii pi à pyi dánafeebii niɲcyiibii Akayi kùluni i, pi à piye pwɔ Kile wuubii ntègɛŋi na mú. 16 Yii à yaa yii a núru tire sùpyire shiŋ'á, mà bâra mpii puni pi à piye pwɔ Kile báaraŋi na ke.

17 Mii funntanga wu u ɲyɛ, ɲaha na yɛ Sitefanasi ná Foritunatusi ná Akayikusi naha ná mii i. Yii n'a mpyi naha, nde yii mpyi na sí n-pyi ke, pi à lire pyi. 18 Pi à mii funŋke ɲíŋɛ, bà pi à yii funɲyi ɲíŋɛ mɛ. Yii a nte sùpyire shiŋi mɛtanga yiri.

19 Azi kùluni dánafeebii kuruɲy'à yii shéɛre. Akilasi ná Pirisili à yii shéɛre ná dánafeebii pi ɲyɛ na bínnini pi pyɛnge e ke, pir'à yii shéɛre sèl'e Kafooŋi mɛge na. 20 Mii cìnmpyiibii pun'à yii shéɛre.

Yii a cìnmpworogo fwùŋi kaan yiy'á ná funɲcɛnŋi i.

21 Mii Poli yabiliŋi u à ŋge fwùŋi sémɛ ná na cyɛge e.

22 Kafooŋi kyaa ká nta l'à pɛn ŋgemu á ke, Kile u urufoo láŋa.
«Kafooŋi, ta ma!»

23 Kafooŋi Yesu u ɲwɔ yii na, u u jwó le yii á!

24 Yii mú puni kyal'à táan mii á, Yesu Kirisita wwoɲɛɛge e.

Poli à lɛtɛrɛŋi shɔnwuŋi ŋgemu kan Kɔrɛnti kànhe dánafeebil'á ke
Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè lɛtɛrɛŋi funŋɔ jwumpe e ke

Poli u à ŋge lɛtɛrɛŋi sémɛ sahaŋki mà kan Kɔrɛnti kànhe dánafeebii kuruŋk'á. U lɛtɛrɛŋi niɲcyiiŋi i, u mpyi a jwo na uru la ɲyɛ si sà yyaha yige pi na. Uru lɛtɛrɛŋi tuugoŋkwooni kàntugo u ɲyɛ a jà a wyèr'a kàre mɛ, ɲaha kurugo yɛ u wwoɲɛɛŋi Timɔti mpyi a yîri Kɔrɛnti kànhe e ná jwumpe p'e mà yyaha tíi ná dánafeebii kuruŋke e, mpemu p'à waha Poli na ke.

Dánafeebii mpyi a ɲɛɛ kafinivinibii pìi jwumɔ na, pire mpyi a piye pyi Yesu tùnntunmii. Pire kafinivinibii u kàlaŋi mpyi a kàntugo wà Jwumpe Nintanmpe na, Poli mpyi a fyânha a puru mpemu jwo dánafeebil'á ke. Pire kafinivinibii mpyi maha yi yu dánafeebil'á na Poli ɲyɛ Yesu tùnntunŋɔ mɛ. Lire mpyi a Poli lùuni pyi l'à yîri, ka u u lɛtɛrɛ sémɛ ná jwuŋgam'i mà tùugo Kɔrɛnti dánafeebil'á. Uru lɛtɛrɛŋi kyaa ɲyɛ a cè mɛ, ɲaha kurugo yɛ u à pînni. Titi u mpyi a sà uru lɛtɛrɛŋi kan Kɔrɛnti shiinbil'á.

Ŋyɛ lire kàntugo ka Poli ná Titi si núr'a piye ɲya, ka Titi si yi jwo u á na u lɛtɛrɛŋi jwumpe na wá a ŋkɛ̀ɛnŋɛ lèŋɛ Kɔrɛnti dánafeebii toroŋkanni i (7.1-7). Lire ná li wuuni mú i, Poli mpyi a li cè na dánafeebii pìi saha na ɲyɛ wani, mpiimu pi ɲyɛ na uru mɛpɛngɛ yu ke. Lire kurugo u à ŋge lɛtɛrɛŋi sémɛ.

Nde l'à u zhèŋi fyìinnɛ pi yyére ná nde l'à u ta u à jwuŋgampe jwo pi na ke, u à lire yyaha jwo pi á. Mà bâra lire na, u à li cyêe pi na na uru funntanga wu u ɲyɛ, ɲaha kurugo yɛ jwumpe ur'à jwo a tùugo pi á ke, pur'à ŋkɛ̀ɛnŋɛ pyi u à jyè pi karigil'e (1--7).

Wyérɛŋi pi mpyi na bínnini Zheruzalɛmu fòŋɔfeebii ntègɛŋi mɛɛ na ke, u à màban le pi e lire wyérɛ binnini na (8--9).

Lɛtɛrɛŋi takwɔɔre e, u à jwumpe waha mà yyaha tíi ná kafinivinibil'e, pire mpiimu pi mpyi a piye pyi Yesu tùnntunmii ke, u à li cyêe pi na na uru Poli à sìi Yesu tùnntunŋɔ. Poli à yire jwo, ɲaha kurugo yɛ u la mpyi pire kafinivinibii si dánafeebii le kumpiini i mɛ (10--13).

Lɛtɛrɛŋi tasiige

1 Mii Poli u ɲyɛ Yesu Kirisita tùnntunŋɔ mà tàanna ná Kile ɲyii wuuni i ke, mii ná wuu cìnmpworoŋi Timɔti u à ŋge lɛtɛrɛŋi sémɛ, yii Kile dánafeebii kuruŋke ku ɲyɛ Kɔrɛnti i ná yii mpii puni pi ɲyɛ Kile wuu Akayi kùluni i ke, si ntun yii á. 2 Wuu Tuŋi Kile ná wuu Kafooŋi Yesu Kirisita pi ɲwɔ yii na, pi i yyeɲiŋke kan yii á.

Poli à fwù kan Kile á u ntègɛŋi kurugo

3 Wuu Kile kêe, uru u ɲyɛ wuu Kafooŋi Yesu Kirisita Tuŋi. Uru u ɲyɛ ɲùɲaare punifoo, uru u maha wuu tère tèrigii puni i, 4 maa màban leni wuu e yyefuge shiŋi puni tèrigil'e. Lire e wuu maha jìni na màban leni yyefuge shiŋi puni feebil'e, bà u maha u leni wuu e mɛ. 5 Yii li cè na, bà wuu maha yyefuge taa sèl'e Kirisita mɛge kurugo mɛ, amuni Kile mú maha màban leni wuu e sèl'e Kirisita cye kurugo. 6 Mu aha wuu ɲya yyefuge e, lire ɲùŋke ku ɲyɛ si màban le yii e, yii raa sì yyaha na Kile kuni i. Kile ká màban le wuu e, lire ɲùŋke ku ɲyɛ si màban le yii e, si yii pyi yii jà a wuu kyaage shiŋi kwú yiye e. 7 Wuu à sàa dá li na na yafyin sì n-jà yii pyi yii fworo Kile kuni i mɛ, ɲaha na yɛ wuu à li cè na, bà yii ɲyɛ na yii nàzhan lwúu ná wuu e kyaage e mɛ, amuni yii mú ɲyɛ na yii nàzhan lwúu màbanŋi ntaŋi í ná wuu e.

8 Ŋyɛ cìnmpyiibii, yyefuge e wuu à tòro Azi kùluni i ke, wuu la na ɲyɛ yii i kuru cè. Ku fànhe mpyi a pêe mà tòro wuu pèrɛge na, fo wuu sàha mpyi a tèɛn ná l'e na wuu sì n-shwɔ kwùŋi na mɛ. 9 Wuu mpyi a sàa li yaha na pi sí wuu bò, lire e wuu sàha mpyi a wuu sɔ̀nŋɔre taha wuye na mɛ, fo Kile na, uru u maha kwùubii ɲèni ke. 10 Uru u à wuu shwɔ uru kwùŋi na, u sí n-pa wuu shwɔ sahaŋki. Sèe wi, wuu à tèɛn ná l'e na u saha sí n-pa wuu shwɔ. 11 Yii mú na wuu tère ná Kileɲarege e. Yire Kileɲareyi niɲyahayi kurugo, kacɛnni Kile à pyi wuu á ke, shinɲyahara na fwù kaan u á lire kurugo.

Poli à u tashage kêɛnŋɛ

12 Nde l'à wuu ɲùɲyi yîrige ke, lire li ɲyɛ wuu toroŋkanni diɲyɛŋi i, mà cye cyán tèni i wuu mpyi yii shwɔhɔl'e ke. Wuu à li cè wuye e na wuu à lire pyi ná funvyinge ná sèeŋi i, Kile barag'e. Sùpyire yákilifente bà t'à lire pyi mɛ, ŋka Kile ntègɛŋi cye kurugo l'à pyi. 13-14 Yii li cè na nde yii à kâla wuu lɛtɛribil'e maa li yyaha cè ke, wuu ɲyɛ a yafyin sémɛ mà tòro lire na mɛ. Wuu Kafooŋi Yesu cannuruge wuu pi sí n-pyi kaɲuŋɔ si yii ɲùɲyi yîrige, yii sí n-pyi kaɲuŋɔ si wuu wuyi yîrige. Yii à ɲcyèrɛ cè lire kani i mà kwɔ̀, ŋka mii na sônnŋi yii sí n-pa li puni yyaha cè sèl'e.

15 Mii à dá lire na, lire e, mii la mpyi si sà fworo yii na, si ɲwɔ yii na sahaŋki. 16 Mii la mpyi si ntòro yii yyére, si ŋkàre Masedoni kùluni i, si yîri wani, si núru mpa yii yyére, bà yii si mpyi

si mii tègɛ mii i jà a kàre Zhude kùluni i mɛ. 17 Ŋyɛ mii ɲyɛ a pa shà mɛ, lir'à li cyêe na li ɲyɛ a mpyi mii sèe na mà? Taha mii na na karigii pyi mà tàanna ná diŋyɛŋi sùpyire pyiŋkanni i, maha jwo: «ɔɔn» maa núr'a kêɛnŋ'a jwo: «ənhə» la? 18 Kile u ɲyɛ ɲwəmɛɛ niŋkin fooŋi ke, uru u ɲyɛ mii shèrɛfooŋi, mpe mii à jwo yii á ke, puru ɲyɛ a mpyi: «ɔɔn» ná «ənhə» tanuge e mɛ. 19 Ŋaha na yɛ Kile Jyaŋi Yesu Kirisita kyaa mii ná Silivɛn ná Timəti à jwo yii á ke, uru mú mpyi na «ɔɔn» ná «ənhə» yu kani ninuuni i mɛ, ɲwəmɛɛ niŋkinfoo u ɲyɛ u wi. 20 Uru cye kurugo, Kile ɲwəmyahigii puni maha fûnŋə, uru cye kurugo mú, wuu maha jwo: «Amiina» maa Kile mɛge pêe. 21 Kile yabiliŋi u maha wuu ná yii fànhe ɲyahage Kirisita wwoɲɛɛge e, uru mú u à wuu cwɔɔnrə mà pyi uye wuu, 22 maa u fyèŋi bwɔ̀n wuu na, maa u Munaani le wuu e. Lire kurugo yacɛnyi sanŋyi Kile à bégel'a yaha wuu mɛɛ na ke, wuu à tèɛn ná l'e na wuu sí yire ta.

23 Yii li cè, mii la ɲyɛ a mpyi si ŋgaha nɔ yii na mɛ, lire kurugo mii ɲyɛ a núr'a shà wani yii yyére Kɔrɛnti kànhe e mɛ. Mii aha finɛ, Kile kà na yaha mɛ, uru u ɲyɛ mii shèrɛfooŋi. 24 Wuu ɲyɛ na ŋko si fànha cyán yii na yii ɲaaraŋkanni i Kile kuni i mɛ, ɲaha na yɛ yii à fànha ta l'e. Ŋka wuu la na ɲyɛ si yii tègɛ bà yii funŋyi si mpyi si ntáan mɛ.

2

1 Lire e mii la saha ɲyɛ a mpyi si ntòro yii yyére, wuu kwɔ̀ a sà wuye yyahayi tanha mɛ, 2 ɲaha na yɛ mii aha yii yyahayi pyi y'à tanha, jofoo u sí n-jà mii funŋke pyi ku táan yɛ? Yii kanni pi sí n-jà mii funŋke pyi ku táan, ŋka mii aha yii yyahayi pyi y'à tanha, di yii sí n-jà lire pyi n-jwo yɛ? 3 Lire kurugo mii mpyi a lɛtɛrɛ tun yii á, bà li si mpyi, mii aha nɔ yii yyére, yii pi à yaa yii mii funŋke táan ke, mii àha ŋkwɔ̀ sà yyetanhara ta wani mɛ. Mii à dá li na na mii funntange na ɲyɛ yii puni funntanga. 4 Mii nàvunŋɔ wu ná mii yyetanha wu u mpyi a lɛtɛrɛ sém'a tun yii á, mii mpyi na ɲyilwəhe tîrige. Lire ɲyɛ a pyi si yyetanhara nɔ yii na mɛ, ŋka si li cyêe yii na na yii kyal'à waha mii na sèl'e.

5 Ŋgemu u à pyi yyetanhare ɲùŋke ke, mii Poli kanni yyahe bà urufol'à tanha mɛ! Yii puni yyahayi urufol'à tanha. Ŋka mii la ɲyɛ sì jwo ntòro mɛ, lire e mii sí n-jwo, yii pìi yyahaya u à tanha. 6 Yii shiŋɲyahara à bê maa ndemu pyi urufoo na ke, lir'à yaa. 7 Ŋka numɛ, yii yàfa u na, yii i màban le u e, bà li si mpyi u yyahe kà ŋkwɔ̀ ntanha si u yákiliŋi ɲyàhaŋgurugo mɛ. 8 Lire kurugo mii na li caa yii á, yii i li cyêe u na na u kyal'à táan yii á. 9 Lɛtɛrɛŋi mii mpyi a sémɛ mà tùugo yii á ke, mii mpyi a uru sémɛ mú si yii zò shwɔ ŋgíi si ɲcè kampyi yii na mii jwumpe puni kurigii ɲaare. 10 Yii aha yàfa ŋgemu na ke, mii mú sí yàfa urufoo na. Kirisita u ɲyɛ mii shèrɛfooŋi, yii aha mii ɲya lire na, mii à li pyi yii kurugo, 11 bà li si mpyi, Sitaanniŋi kà ŋkwɔ̀ tajyige ta wuu shwəhəl'e mɛ, ɲaha na yɛ wuu à sàa u funzənŋɔre cè.

12 Ŋyɛ mii à nɔ Torasi kànhe e ke, Jwumpe Nintanmpe pu ɲyɛ na Kirisita kyaa yu ke, Kafooŋi mpyi a kuni pwó mii á puru ɲjwuŋi kurugo. 13 Lire ná li wuuni mú i, mii yákiliŋi mpyi a tèɛn mɛ, ɲaha na yɛ mii ɲyɛ a mpyi a na cìnmpworoŋi Titi ɲya mɛ. Ŋyɛ ka mii i kuni cya pi á, maa ŋkàre Masedoni kùluni i.

Poli báaraŋi pyiŋkanni

14 Wuu fwù kan Kile á, uru u maha wuu pyi yawiiye ɲjemu yi maha Kile sífente cyêe wuu ná Kirisita wwoɲɛɛge kurugo ke. U maha wuu pyi wuu u Kirisita kyaa yu cyeyi puni i. Lir'à Kirisita kani pyi l'à nɔ cyeyi puni i, bà wusunaŋi nùge maha ŋkèɛge kafɛɛge e mɛ. 15 Yii li cè na mpii pi ɲyɛ zhwoŋi kuni i ná mpii pi ɲyɛ kwùŋi wuuni i ke, Kirisita cye kurugo, wuu na ɲyɛ mu à jwo wusuna nùguntanga wu Kile á, ŋgemu nùgo ku maha nəni pire puni na ke. 16 Mpii pi ɲyɛ kwùŋi kuni i ke, pir'á nùgumpɛngɛ ki, ŋkemu ku sí kwùŋi nɔ pi na ke; mpii sí pi ɲyɛ zhwoŋi kuni i ke, pir'á nùguntanga ki, ŋkemu ku maha shìŋi niŋkwombaaŋi kaan ke*.

Ŋyɛ jofoo u sí n-jà ŋge báaraŋi shiŋi na yɛ? 17 Shiŋɲyahara à Kile jwumpe pyi nàfuu cya kuro, ŋka wuu ɲyɛ pire fiige mɛ. Kile u à wuu tun, u à li cè na wuu na u jwumpe yu fyìnmpe funŋke e, Kirisita wwoɲɛɛge e.

3

1 Ŋyɛ tá puru jwump'à li cyêe na wuu na wuye mɛtanga yu yii á bɛ? Bà pi sanmpii maha li pyi mɛ, wuu à yaa wuu a lɛtɛrii kaan yii á, mpiimu pi ɲyɛ na wuu mɛtanga yu laa, yii a pire fiigii tùuge wuu á? 2 Yii yabilimpii pi ɲyɛ wuu lɛtɛrɛŋi, ŋgemu u à sémɛ wuu zòmpyaagii na ke, sùpyire puni sí n-jà u kâla si u yyaha cè. 3 Sèeŋi na, yii na ɲyɛ lɛtɛrɛ, Kirisita à ŋgemu

* **2:16** Kàshige ká ŋkwɔ̀n a kwɔ̀, mpii pi a pyi javeebii ke, pire maha ntàanna piye na, bilibii pi à ta kàshige cyage e ke, maa pire tàanna pi kàntugo maha mpa jyè kànhe e. Kànhe shiinbii funntanga wuubii maha cige wyɛɛre niɲcɛnnte tà kwɔ̀n maha ɲcyán ɲcyán pyɛnkuuŋi i, maa nùguntanga yaayi yà súugo. Kuru nùguntange ku maha fwore ke, kuru maha ntáan kàshikwɔɔnbil'á. Ŋka ku maha mpyi bilibil'á kwù nùgo.

sémɛ wuu cye kurugo ke. U ɲyɛ a sémɛ ná sémɛŋkyaani i mɛ, ŋka ná Kile ɲyii wuŋi Munaani i u à sémɛ. U ɲyɛ a sémɛ kafaatenyɛ na mɛ, ŋka sùpyaŋi zòmbilini na u à sémɛ*.

4 Kirisita cye kurugo, wuu à sàa dá lire na Kile yyahe taan. 5 Wuu ɲyɛ a li yaha wuye funŋ'i na báaraŋi wuu ɲyɛ na mpyi ke, na wuu fànhe k'à u pyi mɛ, Kile fànhe cye kurugo wuu maha jà a u pyi. 6 Uru u à pyiŋkanna kan wuu á wuu pyi u báarapyii, wuu raa tunmbyaare nivɔnnte kyaa yu sùpyir'á. Tire tunmbyaare ɲyɛ mu à jwo saliya ŋgemu u à sémɛ mɛ, Kile Munaani i t'à fworo. Saliyaŋi maha mpa ɲùŋɔ kuu kwùŋi na, ŋka Kile Munaani maha ma ná shìŋi niŋkwombaaŋi i.

7 Saliyaŋi u maha mpa ɲùŋɔ kuu kwùŋi na ke, Kile mpyi a uru karigii sémɛ kafaatenyɛ ɲuŋ'i. Uru Saliyaŋi mpyi a pa ná sìnampe mpemu i ke, puru mpyi maha Kile tùnntunŋiMusa yyahe pyi ku u ɲî, fo Iziraɣɛli shiinbii mpyi na jà a ku wíi mɛ, mà li ta puru sìnampe mpyi na sì mɔ mɛ. 8 Ɲyɛ Saliyaŋi kuni sìnampe ká mpêe lire pyiŋkanni na, tá Kile Munaani kuni wumpe cye sì n-tòro mɛ? 9 Kuni li maha kwùŋi nɔ sùpyaŋi na ke, lire sìnampe ká mpêe amɛ, ndemu li maha sùpyaŋi pyi u à tíi Kile yyahe taan ke, lire u sìnampe cye sì n-tòro mà? 10 Sìnampe p'à fyânha a tòro ke, puru ɲyɛ a sìi yafyin numɛ wumpe tɛgɛlɛ baa wumpe taan mɛ. 11 Yaage ku ɲyɛ yakwɔgɔ ke, kuru ká sìnama ta, ŋke ku ɲyɛ ku sì n-kwɔ mɛ, kuru wuuni ɲyɛ a tòro mà?

12 Tire sònnɔre tatahage ku ɲyɛ wuu á, lire l'à wuu ta wuu u karigii pyi fyagara baa. 13 Wuu ɲyɛ na li pyi Musa fiige mɛ. Uru mpyi maha vàaŋa tò u yyahe na, Iziraɣɛli shiinbii kà ŋkwɔ u yyahe sìnampe ɲya takwɔge e mɛ. 14 Pi yákilibii mpyi a pa ntò. Lire l'à pi ta ali niɲjaa, pi aha a tunmbyaare niɲjyɛɛre jwumpe kâlali, li maha mpyi mu à jwo vàaŋa k'à para pi yyaha na, maha pi pyi pi sì raa pu yyaha cìni mɛ. Kirisita wwoɲɛɛge kanni cye kurugo kuru vàaŋke sí n-jà n-láha wà yyaha na. 15 Ali niɲjaa, pi aha a Musa sémɛbii kâlili, kuru vàaŋke maha pi yákilibii tò. 16 Ŋka ŋgemu ká núru maa uye kan Kafooŋi á ke, kuru vàaŋke maha láha urufoo yyaha na. 17 Kafooŋi kyaa l'à jwo naha ke, Kile Munaani kyaa li. Kafooŋi Munaani† ká mpyi ŋgemu i ke, urufoo sàha maha mpyi bilere e mɛ. 18 Vàaŋa ɲyɛ a para wuu mpiimu yyaha na mɛ, wuu puni pi maha Kafooŋi sìnampe ɲaa‡. Lire kurugo canŋa maha canŋa, wuu maha ŋkɛ̂ɛnŋi na mpyi Kafooŋi fiige, sìnampe pà sí i bârali pà na. Kafooŋi Munaani cye kurugo lire maha mpyi.

4

1 Kile à ɲùɲaara ta wuu na, maa ŋge báaraŋi le wuu cye e. Lire e sàage ɲyɛ na jyè wuu e mɛ. 2 Wuu à numpire karigii puni ɲwɔ yaha, ɲùzogore na ntaa cyire ɲcyiimu i ke. Wuu ɲyɛ na nàɲwɔhɔrɔ pyi mɛ, wuu mú ɲyɛ na Kile Jwumpe labali na yu mɛ, sèeŋi wuu ɲyɛ na fíniŋi na yu, bà sùpyire puni si mpyi si jà li cè piye e na wuu na ɲyɛ sèeshiin mɛ. Kile u ɲyɛ wuu shɛ̀rɛfooŋi cyire karigil'e. 3 Lire ná li wuuni mú i, Jwumpe Nintanmpe wuu ɲyɛ na yu ke, puru ká nta pu ɲyɛ a fíniŋɛ mɛ, mpii pi ɲyɛ kwùŋi kuni i ke, pir'á pu ɲyɛ amuni. 4 Tire sùpyire ti ɲyɛ ti ɲyɛ Kile kuni i mɛ, Sitaanniŋi u ɲyɛ ŋge diɲyɛŋi ɲùŋufooŋi ke, ur'à ti yákilibii tò. Lire e Kirisita u ɲyɛ Kile nàɲjaŋi ke, Jwumpe Nintanmpe pu ɲyɛ na uru sìnampe cyêre ke, puru maha fíniŋɛ pi á mɛ. 5 Wuu ɲyɛ na wuye kyaa yu yii á mà dɛ! Yesu Kirisita kyaa wuu ɲyɛ na yu, uru u ɲyɛ Kafooŋi. Wuu pi ke, wuu na báare yii á Yesu kurugo. 6 Kileŋi u à jwo tèecyiini i na: «Bɛ̀ɛnmpe pu láha numpini na» ke, uru ninuŋi u à bɛ̀ɛnmpe le wuu zòmpyaagil'e, bà li si mpyi, Kile sìnampe pu ɲyɛ Yesu Kirisita yyahe e ke, wuu u puru cè mɛ.

Poli fànhe méɛ ɲyɛ k'à cyérɛ ke, u màbaŋŋ'à ɲyaha

7 Ɲyɛ uru ɲcèŋi sèe wuŋi ɲyɛ wuu e, ali mà li ta wuu fành'à cyérɛ. Li ɲyɛ mu à jwo nàfuubwɔhɔ k'à le pworocwol'e bà li si mpyi si ɲcè na sífente kakyanhala woore ɲyɛ a fworo wuu e mɛ, ŋka Kile e t'à fworo. 8 Kyaage shiŋi pun'à tègɛ wuu na, ŋka wuu maha tafworoŋɔ ta. Wuu yákilibil'à wùrugo, ŋka sònŋɔrɔ tatahaga ɲyɛ a fô wuu na mɛ. 9 Pi maha wuu kyérege, ŋka Kile à kwôro ná wuu e. Pi maha wuu bwùun na ɲcyáan, ŋka wuu maha yîri. 10 Pi maha wuu caa raa bùu tèrigii puni i bà pi à Yesu bò mɛ, ŋka Kile maha wuu wwû bà sùpyire puni si mpyi si ɲcè na Yesu na ɲyɛ ɲyii na mɛ, na uru cye kurugo wuu ɲyɛ ɲyii na. 11 Mà wuu yaha ɲyii na, wuu na ɲyɛ kwùŋi laage e tèrigii puni i Yesu kurugo bà sùpyire puni si mpyi si ɲcè na Yesu na ɲyɛ ɲyii na, maa fànhe kaan wuu cyeere fànha baa woor'á mɛ. 12 Lire e wuu na ɲyɛ kwùŋi ɲwɔge e bà yii si mpyi si shìŋi sèe wuŋi ta mɛ.

13 Y'à jwo Kile Jwumpe Semɛŋi i na: «Mii à dá Kile na, lire kurugo mii à jwo u mɛge na.» Wuu mú à dá u na, lire kurugo, wuu na u jwumpe yu. 14 Wuu à li cè na Kile u à Kafooŋi Yesu ɲè a yige kwùŋi i ke, uru mú u sí wuu ɲè ná Yesu i, si wuu ná yii bínni u yyahe taan. 15 Ɲyɛ

* **3:3** Saliyaŋi u mpyi a kan Musa á ke, uru mpyi a sémɛ kafaatenyɛ na (Ɛkizodi 24.12). Kile tùnntunŋi Zheremi a jwo na Kile sí u Saliyaŋi nivɔnŋi sémɛ sùpyire zòmpyaagil'e (Zheremi 31.33). † **3:17** Kafooŋi Munaani ná Kile Munaani ɲyɛ niŋkin. ‡ **3:18** Pìi maha jwo: «Wuu pi maha Kafooŋi sìnampe wíi, maa pu cyêre mu à jwo dùba e pu ɲyɛ.»

yii kurugo ɲcyii karigii pun'à nɔ wuu na, bà shinɲyahara si mpyi s'a bârali Kile kasinani ceveebii na, lire si fwùŋi niŋkanŋi pyi u ɲyaha, u mɛge si mpêe mɛ.
16 Lire l'à sàage pyi ku ɲyɛ a jyè wuu e mɛ. Wuu cyeere fànhe méɛ ká a ɲcyérɛŋi, là na bârali wuu múnahigii fànhe na cannɲa maha cannɲa. 17 Yyefuge nimbileni i wuu ɲyɛ numɛ ke, kuru na wuu bégeli Kile sìnampe tɛgɛlɛ baa wumpe mɛɛ na, puru sì n-kwɔ mɛ. 18 Sùpyaŋi maha yaayi ɲjemu ɲaa ke, wuu ɲyɛ na yire caa mɛ. Ɲje yi ɲyɛ wà ɲyɛ na yi ɲaa mɛ, yire wuu ɲyɛ na ɲcaa, ɲaha na yɛ yaayi sùpyaŋi maha ɲaa ke, yire sí n-kwɔ̀; ɲje yi ɲyɛ wà ɲyɛ na yi ɲaa mɛ, yire ɲyɛ na ŋkwùu mɛ.

5

1 Cyeere ti ɲyɛ wuu na ŋke ɲìŋke na ke, tire na ɲyɛ mu à jwo vùnŋɔ. Wuu à li cè na kuru ká ɲcwo, Kile à baga niɲcɛnŋɛ yaha wuu yahare e nìɲyiŋi na, sùpya cye bà k'à kuru yaa mɛ, kuru ɲyɛ na ŋkɛ̀ɛge mɛ. 2 Mà wuu yaha kuru vùnŋke e, wuu na ŋkyèn, ɲaha na yɛ wuu la à sìi si ŋkàre kuru bage e Kile yyére si cyere nivɔnnɔ ta. 3 Sèeŋi na, wuu sí cyere nivɔnnɔ ta, wuu cyere baa wuu sì n-pyi mɛ. 4 Mà wuu yaha kuru vùnŋke e, wuu na ŋkyaali maa ŋkyèn. Li ɲyɛ mu à jwo na wuu la na ɲyɛ Kile u tire cyeere láha wuu na mà dɛ! Wuu la na ɲyɛ u cyeere nivɔnnte bâra, tire ntemu ti ɲyɛ ti ɲyɛ na fwónre mɛ, bà tire si mpyi, cyeere ti ɲyɛ na fwónre ke, si tire fáa mɛ. 5 Kile yabiliŋi u à wuu dá tire cyeere nivɔnnte mɛɛ na. U à u Munaani kan wuu á. Lire e ke wuu à tɛ̀ɛn ná l'e na u sí tire cyeere nivɔnnte kan wuu á.
6 Lire kurugo wuu yákilibil'à tɛ̀ɛn tèrigii puni i, ali mà li ta wuu à cè na mà wuu yaha nte cyeere e, wuu ná Kafooŋi laag'à tɔɔn wuye na. 7 Wuu ɲyɛ na u ɲaa mɛ, ŋka wuu à dá u na, maa ɲaare u kuni i. 8 Sèeŋi na, wuu yákilibil'à sàa tɛ̀ɛn, wuu la mú sí ɲyɛ si fworo nte cyeere e si sà ntɛ̀ɛn Kafooŋi yyére. 9 Lire l'à li ta, wuu à kàre Kafooŋi yyére yo, wuu ɲyɛ ɲìŋke na yo, wuu maha wuye waha maa u ɲyii karigii pyi. 10 Ɲaha kurugo yɛ wuu pun'à yaa wuu sà yyére Kirisita yyahe taan, u u shin maha shin sâra u tàanna ná urufoo kapyiŋkil'e ɲìŋke na, katiigii bâra kapegigii na.

Kirisita à wuu ná Kile shwɔ̀hɔŋi yaa

11 Lire kurugo wuu na fyáge Kafooŋi na, maa Jwumpe Nintanmpe yu sùpyir'á, bà pi si mpyi si ɲɛɛ pu na mɛ. Kile à wuu karigii puni cè. Mii na sônŋi na wuu kapyiiŋkii na ɲyɛ yii funŋ'i mú. 12 Wuu ɲyɛ na puru yu si wuye cyêe yii na sahaŋki mɛ, ŋka wuu na pu yu si pyiŋkanna kan yii á, bà yii si mpyi si ɲùɲjirire ta wuu báaraŋi nimpyiŋi kurugo mɛ. Lire pyiŋkanni na, karigii cyi ɲyɛ na ɲaa ke, mpii pi ɲyɛ na piye pêre ná cyire e maa niɲyambaagii yaha ke, pire ká a yà yu yii na, yii sí tajwugo ta. 13 L'aha nta wuu funɲyi ɲyɛ wuu á mɛ, kuru ɲyɛ tapege mɛ, wuu ná Kile shwɔhɔl'e yire ɲyɛ. Li mú sí ká nta na wuu funɲyi na ɲyɛ wuu á, yii kurugo lir'à pyi. 14 Yii li cè na bà Kirisita à wuu kyaa táan uy'á mɛ, wuu na wuu karigii puni pyi kuru tàange kurugo. Wuu à dá li na na uru niŋkinŋi u à kwû sùpyire puni cyaga, lir'à pyi mu à jwo ti pun'à kwû. 15 U à kwû sùpyire puni cyaga, bà li si mpyi mpii pi ɲyɛ shì na ke, pire kà ha raa pi ɲyii karigii pyi sahaŋki mɛ, ŋka Kirisita u à kwû maa ɲɛ̀ pi kurugo ke, pi a pi karigii pyi pi a ntàanni ná uru ɲyii wuuni i.
16 Lire kurugo numɛ, wuu saha ɲyɛ na sùpya cwôre na ntàanni ná sùpyire sɔ̀nŋɔŋkanni i mɛ. Tèni l'e, wuu mpyi a Kirisita cû mà tàanna ná sùpyire sɔ̀nŋɔŋkanni i. Ɲka numɛ, wuu saha ɲyɛ a u cû amuni mɛ. 17 Ŋgemu ká mpyi Kirisita wwoɲɛɛge e ke, urufoo maha mpyi shinfɔnŋɔ. U maha toroŋkanni niɲjyeeni yaha, maa nivɔnnɔ lwɔ́. 18-19 Cyire karigii pun'à fworo Kile e. U à wuu ná uye shwɔ̀hɔŋi yaa Kirisita cye kurugo, maa uru báaraŋi le wuu cye e na wuu a yi yu sùpyir'á, na Kirisita cye kurugo Kile à u ná sùpyire shwɔ̀hɔŋi yaa. U saha ɲyɛ a ti kapegigii wíi kyaa mɛ. U à wuu tun na wuu a puru jwumpe yu sùpyir'á.
20 Lire e ke wuu maha yu Kirisita cyaga numɛ. Li ɲyɛ mu à jwo Kile yabiliŋi u ɲyɛ na yu wuu cye kurugo. Kirisita mɛge na, wuu na li caa yii á, yii yii ná Kile shwɔ̀hɔŋi yaha u ɲwɔ. 21 Kirisita u ɲyɛ u ɲyɛ a kapii pyi mà ɲya mɛ, Kile à uru pyi u à wuu kapegigii tugure lwɔ́, bà wuu si mpyi si ntíi Kile yyahe taan Kirisita cye kurugo mɛ.

6

1 Wuu ná Kile na ɲyɛ báarapyiɲɛɛ. Lire kurugo wuu na li caa yii á, Kile à ɲwɔ yii na maa ndemu pyi yii á ke, yii àha lire yaha li pyi kaɲwɔɔ baa mɛ. 2 Yii li cè na Kile à jwo:
«Tèni l'à táan mii á ke, lire e mii à mu ɲarege shwɔ,
zhwoŋi canŋke, mii à mu tègɛ*.»
Ɲyɛ mii cìnmpyiibii, yii lógo, Kile ɲyii tèni li ɲyɛ numɛ, zhwoŋi canŋke ku ɲyɛ niɲjaa.
3 Wuu la ɲyɛ sì wurugo sùpyaŋi wà tufiig'á, wà u kwɔ̀ a ɲcèɛgɛ cyaga ta wuu báaraŋi na mɛ. 4 Lire e wuu maha li cyêre wuu kapyiiŋkii puni cye kurugo na wuu na ɲyɛ Kile báarapyii. Wuu maha kyaage ná kanhare ná yyefuge kwú wuye e. 5 Bwɔɔnre yo, kàsujyiini yo, mà

* **6:2** Ezayi 49.8

sùpyire sɔ̀n a yaha wuu na yo, báarawayi yo, ŋɔ́ɔmbaaŋi yo, ɲjyìmbaaŋi yo, wuu maha cyire puni kwú wuye e. 6 Wuu na báare ná zòvyinre e, wuu à sèeŋi cè. Wuu lùun'à táan, wuu zòŋ'à ɲwɔ. Kile Munaani maha wuu tɛ̀re, tàange sèe woge na ɲyɛ wuu e. 7 Wuu na sèeŋi jwumpe yu, Kile sífente na ɲyɛ wuu á. Wuu à ntìiŋi pyi wuu kàshikwɔnyaayi, si wuu zàmpɛɛnbii tùn, si wuye mâra. 8 Pìi maha wuu pêre, pìi maha wuu fare, pìi maha wuu mɛpɛnge yîri, pìi maha wuu mɛtange yîri. Pìi maha sônŋi na wuu maha pire ɲwɔ fáanŋi, mà li ta sèeŋi wuu maha yu. 9 Pi maha piye pyi mu à jwo pi ɲyɛ a wuu cè mɛ, mà li ta sùpyire pun'à wuu cè. Pi maha wuu wíi kwùu fiige, mà li ta wuu ɲyɛ ɲyii na. Pi maha wuu kyérege, ŋka wuu ɲyɛ a kwû mɛ. 10 Pi maha sônŋi na wuu yyah'à tanha, mà li ta wuu funntanga wuubii pi ɲyɛ tèrigii puni i. Pi maha wuu sônŋi fòŋɔfee, mà li ta wuu à shinɲyahara pyi t'à pyi yaarafee. Pi maha sônŋi na yaaga ɲyɛ wuu cye e mɛ, mà li ta yaayi puni ɲyɛ wuu wuyo.

11 Kɔrɛnti shiinbii, wuu à fíniŋ'a jwo yii á. Wuu à yii kyaa táan wuy'á sèl'e. 12 Wuu ɲyɛ a cyé si yii kyaa táan wuy'á mɛ, ŋka yii à cyé si wuu kyaa táan yiy'á. 13 Ɲyɛ mii na yu ná yii e mu à jwo mii pyìi. Yii wuu kyaa táan yiy'á, bà wuu à yii kyaa táan wuy'á mɛ.

Mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ Kile kuni i ná yii e mɛ, yii yii karigii pyiŋkanni cè ná pire e

14 Mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ Kile kuni i ná yii e mɛ, yii ná pire ɲyɛ a yaa yii pyi pwoo mɛ. Katiigii ná kapegigii sí n-jà n-shà kununi i la? Bɛ̀ɛnmpe ná numpini sí n-jà n-shà siɲcyan la? 15 Wwoɲɛɛge ŋkire ku ɲyɛ Kirisita ná Sitaanniŋi shwɔhɔl'e yɛ? Mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ Kile kuni i mɛ, wwoɲɛɛge ŋkire ku ɲyɛ pire ná Kile kuni ɲaarafeebii shwɔhɔl'e yɛ? 16 Ɲgwòŋi ŋgire u ɲyɛ Kileɲaarebage ná kacyinmbage shwɔhɔl'e yɛ? Wuu pi ɲyɛ Kileŋi ɲyii wuŋi bage, bà Kile à yi jwo na:

«Mii sí n-tɛ̀ɛn pi shwɔhɔl'e,
si mpyi ná pi e.
Mii sí n-pyi pi Kileŋi,
pi sí n-pyi mii shiinbii†.

17 Lire kurugo Kafooŋi Kile à jwo:
“Yii fworo pi shwɔhɔl'e,
yii wâl'a láha pi na,
yii àha mbwɔ̀n yaɲwɔhɔge kà tufiige na mɛ.
Lire ká mpyi, mii sí ɲɛɛ yii na‡,
18 si mpyi yii Tuŋi,
yii sí n-pyi mii pùnampyire ná mii pùceepyire.”
Kafooŋi Kile Siŋi Punifoo u à jwo amuni.»

7

1 Mii ntàannamacinmpyiibii, ná Kile s'à cyire ɲwɔmyahigii lwɔ́ wuu á, lire kurugo wuu wuu cyeere ná wuu zòmpyaagii fíniŋ'a yige kaɲwɔhɔyi puni i, wuu wuye waha wuu raa sì yyaha na fyìnmpe karigil'e, wuu raa ɲaare Kile yyahafyagare e.

Poli funntange ɲùŋke

2 Wuu na li caa yii á, yii ɲɛɛ wuu na. Wuu ɲyɛ a kapyimbaala pyi wà na mɛ, wuu ɲyɛ a wà wuu kɛ̀ɛge mɛ, wuu mú ɲyɛ a wà yaaga nàɲwɔhɔrɔ mɛ. 3 Puru kajwuuni bà li ɲyɛ sí yii cêɛgɛ mà dɛ! Mii à fyânha a yi jwo yii á, na yii kyal'à táan wuu á sèl'e. Yafyin sì n-jà wuu láha wuye na diɲyɛŋi i mɛ, ali kwùŋi mú sì n-jà mɛ. 4 Mii à sàa dá yii na, maa naye pêe ná yii kani i sèl'e. Numɛ, mii yákiliŋ'à tɛ̀ɛn sèl'e. Wuu mɛ́ɛ ɲyɛ yyefuge e ke, mii funŋk'à táan sèl'e.

5 Sèeŋi na, mà lwɔ́ wuu à nɔ Masedoni kùluni i ke, wuu ɲyɛ a yyeɲiŋɛ ta mɛ. Yyefuge shiŋi puni na ɲyɛ wuu na. Pi mpyi na yoge kwùun wuu na kàmpaŋɲyi puni na, fyagare sí mpyi wuu e. 6 Ɲka Kile u maha cwɔnrɔməfeebii fɔɔnŋi ke, uru u à wuu fɔɔnŋɔ Titi mpaŋi cye kurugo. 7 Ɲyɛ Titi mpaŋi kanni bà mɛ, ŋka yii kan'à u funŋke ɲíŋɛ ɲiŋɛŋkanni ndemu na ke, lir'à wuu puni funɲyi ɲíŋɛ mú. U à yi jwo wuu á na mii seepɛnge na wá yii na, na kani li mpyi a pyi ke, na lir'à yii yyahayi tanha, na numɛ yii à mii kani cû ná yii cyeyi shuunniŋi i. Lir'à là bâra mii funntange na.

8 Lɛtɛrɛŋi mii à tùugo yii á ke, u jwumpe mén'à yii yyahayi tanha ke, mii ɲyɛ a naye cêɛgɛ mɛ. Mii mpyi na ŋko si naye cêɛgɛ tèni l'e li mpyiŋi i, ɲaha na yɛ mii à li cè na u mpyi a yii yyahayi tanha, ŋka lir'à pyi tère nimbilere funŋ'i kanna. 9 Lire e mii funntanga wu u ɲyɛ numɛ. Yii yyetanhare bà t'à mii funŋke táan mɛ, ŋka l'à pyi kaɲuŋɔ mà yii pyi yii à yii toroŋkanni kɛ̂ɛnŋɛ ke, lire l'à mii funŋke táan. Yii yyahay'à tanha mà tàanna ná Kile ɲyii wuuni i, lire e ke, nde wuu à pyi yii na ke, lire ɲyɛ a para mɛ. 10 Yii li cè na yyetanhare t'à sùpyaŋi ta mà tàanna ná Kile ɲyii wuuni i ke, tire maha u pyi u à u toroŋkanni kɛ̂ɛnŋɛ maa shwɔ. Maye ɲcɛ̀ɛgɛ ɲyɛ lire e mɛ. Ɲka yyetanhare ntemu ká mpyi ŋge diɲyɛŋi woro ke, tire

† **6:16** Levitiki 26.12; Zheremi 32.38; Ezekiyɛli 37.27 ‡ **6:17** Ezayi 52.11

maha kwùŋi nɔ sùpyaŋi na. 11 Yyetanha kani l'à yii ta mà tàanna ná Kile ɲyii wuuni i ke, lir'à
ŋkɛ̀ɛnŋi ŋgemu lèŋɛ yii karigil'e numɛ ke, yii uru kàanmucya. Kani l'à pyi yii shwɔhɔl'e ke, yii
à li lwɔ́ yiye e si weŋkuro kwɔ̀n lire na numɛ. Lire kanni bà mɛ, yii à li cyêe na yii saha ɲyɛ
a ɲɛɛ lire kapiini pyifooŋi na yiye shwɔhɔl'e mɛ. Lire kan'à sàa yii lùuni yîrige. Yii mú à fyá
sèl'e. Yii la mpyi a sìi si núru mii ɲya, yii à yii pèrɛge pyi maa lire kani pyifooŋi tùn. Yii à
li cyêe pyiŋkannigii puni na, na yii à yiye fíniŋ'a yige lire kani i. 12 Lire e mii ɲyɛ a mpyi a
lɛtɛrɛŋi tùugo yii á, kapiini pyifooŋi, lire ɲyɛ mɛ l'à pyi ŋgemu na ke, pire wà kurugo mɛ. Yii
à wuu kani cû ná yii cyeyi shuunniŋi i pyiŋkanni ndemu na Kile yyahe taan ke, mii mpyi a
u tùugo yii á, yii puni si lire cè. 13 Lire l'à wuu funɲyi pyi y'à ɲíŋɛ.

Lire kanni bà mɛ, ŋka yii à Titi yákiliŋi tìŋɛ tiŋɛŋkanni ndemu na, ka u u yîri yii yyére ná
funntange ŋkemu i ke, lir'à wuu funɲyi pyi y'à táan sèe sèl'e mú. 14 Mii à yii mɛtanga yyere u
á, yii mú ɲyɛ a mii sílege mɛ. Yaaga maha yaaga wuu à jwo yii á ke, yir'à pa nta sèe. Amuni,
ɲje wuu à jwo Titi á yii kyaa na ke, yire mú à pa nta sèe. 15 Tèni i u à shà yii yyére ke, yii à
u ɲwɔmɛɛni cû, maa u cùmu lemɛ ɲwɔ pèente funŋke e pyiŋkanni ndemu na ke, u funŋɔ ɲyɛ
à wwɔ̀ lire na mɛ, lir'à là bâra u tàange na mà yyaha tí ná yii e. 16 Mii funntanga wu u ɲyɛ,
ɲaha na yɛ mii sí n-jà n-dá yii na karigii puni i.

8

Ntɛ̀gɛŋi Kɔrɛnti dánafeebil'à pyi Zheruzalɛmu wuubil'á ke

1 Mii cìnmpyiibii, Kile à ɲwɔ Masedoni kùluni dánafeebii na ɲwɔŋkanni ndemu na ke, wuu
sí lire yyaha jwo yii á. 2 Pi à kyaala sèl'e, ŋka pi funɲyi mpyi a táan sèl'e. Kuru funntange
kurugo, ali mà li ta fòŋɔfee pi à sìi pi pi, Kile wuubii pi ɲyɛ Zheruzalɛmu kànhe e ke, pi à
ŋkanŋi pyi sèl'e pir'á. 3 Sèeŋi na mii sí yi jwo yii á, pi à pi pèrɛge pyi, pi bá à tòro pi pèrɛge
taan. Wà bà u à fànha cyán pi na mà dɛ! Pi à li lwɔ́ piye e. 4 Pi à sàa wuu ɲáare, na Kile wuubii
pi ɲyɛ Zheruzalɛmu i ke, na wuu kuni kan pir'á, pire mú si pi tɛ̀gɛ. 5 Lire kanni bà pi à pyi mɛ,
Kafooŋi á pi à piye kan yyecyiige na, maa nta a piye kan wuu á mà tàanna ná Kile ɲyii wuuni
i. Lire pi à pyi ke, lir'à tòro wuu sɔ̀nnɔŋkanni taan. 6 Lire kurugo wuu à li cya Titi á u shà yii
yyére, báaraŋi niɲcɛnŋi ɲwɔ u à cû na yii wyérɛŋi bínnini ke, u u sà uru fûnŋɔ. 7 Dániyaŋi i yo,
Kile Jwumpe ɲjwuŋi i yo, ɲcèŋi i yo, mà karigii puni pyi ná sèl'e yo, mà wuu kyaa táan yiy'á
sèl'e, bà wuu à yii kyaa táan wuy'á sèl'e mɛ, yii a sàa ɲwɔ cyire karigii puni i. Ɲyɛ bà yii à ɲwɔ
cyire karigil'e mɛ, yii yiye waha yii i mpyi amuni ŋge wyérɛŋi ŋkanŋi kàmpanŋke na mú.

8 Fànha bà mii ɲyɛ na ŋko si ɲcyán yii na mà dɛ! Pi sanmpil'à piye waha maa ndemu pyi ke,
lire mii ɲyɛ na yu yii á, si yii tàange kàanmucya kampyi tàange sèe wogo ku ɲyɛ ku ki. 9 Wuu
Kafooŋi Yesu Kirisita à ɲwɔ yii na ɲwɔŋkanni ndemu na ke, yii à lire cè. Pèente ná yaayi puni
mpyi u á, ŋka yii kurugo, u à cyé yire puni na, bà yii si mpyi si Kile yaayi niɲcɛŋɲyi ta mɛ.

10-11 Ɲyɛ na taɲyage mii sí n-jwo yii á. Yii à fyânha a uru wyérɛŋi mbìnniŋi kani sônŋ'a ta,
maa li ɲwɔ cû taɲjyee. Lire e numɛ, mii na sônŋi yii aha lire kani pyi mà nɔ li tɛgɛni na, lire sí
n-pwórɔ. Yii li pyi ná uru yákiliŋi niɲcɛnŋi i, ŋgemu i yii à li ɲwɔ cû ke, yii tàanna ná yii pèrɛge
e. 12 Sùpya la ká mpyi si kyaa pyi uye e Kile kurugo, lir'à táan Kile á. Ŋka u pèrɛge ɲyɛ ŋkemu
ke, kuru na Kile maha ɲcáa. Ŋke ku ɲyɛ ku ɲyɛ u á mɛ, Kile sì kuru cya u á mɛ.

13 Mii ɲyɛ a jwo na yii pi sanmpii wuuni ɲjaaŋi tɛ̀g'a yii wuuni kɛ̀ɛge mɛ, ŋka mii la ɲyɛ
sùpyire puni si ntàanna. 14 Sí na ɲyɛ yii na niɲjaa, lire e ke, mpii pi ɲyɛ sí baa ke, yii pire tɛ̀gɛ.
Sí ká mpa mpyi pire na canŋka mà yii ta sí baa, pire sí n-jà yii tɛ̀gɛ. Lire ká mpyi, yii puni sí
n-tàanna, 15 bà y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i mɛ, na:

«Ŋgemu u à yalyire niɲyahara kuu ke, uru woore paanga ɲyɛ a kwôro mɛ;
ŋgemu u à nimpyigere kuu ke, uru woore mú ɲyɛ a u kùuŋɔ mɛ*.»

16 Wuu à fwù kan Kile á, u à Titi pyi u à yii kani cû ná u cyeyi shuunniŋi i wuu fiige. 17 Wuu
à li cya u á, u sà fworo yii na, ka u u ɲɛɛ, ŋka lire mpyi a u ta u à li lwɔ́ uye e mà kwɔ̀, ɲaha
na yɛ li mpyi a sàa táan u e. 18 U ná wuu cìnmpworonaŋi wà wuu sí n-tun yii yyére. Dánafeebii
kuruɲyi puni na uru cìnmpworonaŋi kêre Jwumpe Nintanmpe ɲjwuŋi kurugo. 19 Mà bâra
lire na, dánafeebii kuruɲy'à u le ná wuu e wuu kùsheɲɛɛ lire wyérɛ binnini na. Wuu na uru
báaraŋi niɲcɛnŋi pyi Kafooŋi pèente kurugo, si li cyêe na wuu la na ɲyɛ si wuu cìnmpyiibii
tɛ̀gɛ.

20 Wuu à kuru wyérɛɲyahage karigii cwɔɔnrɔ amuni, bà li si mpyi wà kà ŋkwɔ̀ cwò cyaga
ta wuu báaraŋi na mɛ. 21 Wuu la ɲyɛ s'a wuu karigii pyi ntìiŋi i Kafooŋi yyahe taan kanna
mɛ, ŋka sùpyire yyahe taan mú.

22 Wuu sí wuu cìnmpworonaŋi wabɛrɛ bâra pi na si ntun yii á. Wuu à uru ŋge kàanmucya
karii niɲyahagil'e, mà li ɲya na u à uye kan Kile báaraŋ'á. U bá à là bâra u uye kanŋkanni
na báaraŋ'á numɛ, ɲaha na yɛ u à dá yii na sèl'e. 23 Titi wi ke, uru na ɲyɛ mii wwoɲɛɛ ná mii
báarapyiɲɛɛ. Wuu na báare yii á. Dánafeebii kuruɲyi y'à wuu cìnmpyiibii mpii shuunniŋi tun.

---

* **8:15** Ɛkizodi 16.18

Pi na báaraŋi pyi Kirisita mɛge mpèeŋi kurugo. 24 Lire kurugo yii li cyêe pi na na pi kyal'à
táan yii á, dánafeebii kuruɲyi y'à pi tun ke, yire si ɲcè na wuu ɲyɛ na yii kêre tawage e mɛ.

9

1 Ɲyɛ wyéréŋi yii ɲyɛ na bínnini si ntègɛ Zheruzalɛmu shiinbii tègɛ ke, ɲùŋɔ saha ɲyɛ mii i
yà jwo yii á uru kyaa na mɛ. 2 Ɲaha na yɛ funɲcɛnŋke ku ɲyɛ yii á uru báaraŋi mɛɛ na ke, mii
à ku cè. Mii à yii mɛtanga yyere kuru kyaa na Masedoni dánafeebii shwɔhɔl'e. Mii à yi jwo pi
á na mà lwɔ́ fo taŋjyee na, Akayi kùluni dánafeebil'à bégele si Kile wuubii tègɛ Zheruzalɛmu
i. Kuru funɲcɛnŋke ku ɲyɛ yii á ke, kur'à màban le pi shinŋyahar'e pi à ntègɛŋi pyi sèl'e.
3 Lire ná li wuuni mú i, mii sí mpii cìnmpyiibii tun yii yyére, ŋkèeŋi nimbwoŋi yii à ta ŋge
wyéréŋi kyaa na ke, uru kà mpyi laaga baa mɛ, pi i sà yii ta yii à bégele bà mii mpyi a yi jwo
mɛ. 4 Ná lire bà mɛ, Masedoni dánafeebii pìi ká shà ná mii i, mà sà li ta yii ɲyɛ a bégele mɛ, ku
sí n-pyi silege wuu á, ŋka yii wuuni cye sí n-tòro. 5 Lire e mii à li ɲya na mii à yaa mii i mpii
cìnmpyiibii ɲáare, pi raa wá na yyaha na yii yyére, wyéréŋi ɲwɔmɛɛni yii à lwɔ́ ke, pi i sà uru
karigii cwɔɔnrɔ mà jwo mii u nɔ wani ke. Lire sí li cyêe na yii à u kan ná funŋɔ niŋkin i, mà
ta fànha ɲyɛ a cyán yii na mɛ.
6 Yii li cè na mu aha sùmashi nimpyigere nûgo, sùma nimpyigere mu maha ŋkwɔ̀n. Mu sí
kà niɲyahawa nûgo, mu maha niɲyahawa kwɔ̀n. 7 Pèrɛge shin maha shin à lwɔ́ uye funŋ'i
si ŋkan ke, urufoo u kuru kan. U li pyi ná funntange e, l'àha mpyi mu à jwo fànha kyaa mɛ,
ɲaha na yɛ shinŋi u à ŋkanŋi pyi ná funntange e ke, uru kyaa li maha ntáan Kile á. 8 Síŋi
na ɲyɛ Kile á si kacɛnŋkii shiŋi puni pyi yii á, bà yii si mpyi s'a yii màkwuɲwɔyaayi puni taa
tèrigii puni i fo si shinɲyahara tègɛ tɛgɛŋkannigii niɲyahagii na, 9 bà y'à sémɛ Kile Jwumpe
Semɛŋi i sùpyaŋi niɲcɛnŋi kyaa na mɛ na:
«U maha fòŋɔfeebii kaan sèl'e,
u cènmpe ɲyɛ a sìi na ŋkwùu mɛ*.»
10 Kile u maha sùmashiŋi kaan faapyiŋ'á, maa yalyire kaan u á ke, uru sí yii cyeyaayi ɲyaha
mú, bà pi sanmpii si mpyi s'a yaaya niɲyahaya taa yii á mɛ. 11 Yii sí yaayi shiŋi puni ta, bà
yii si mpyi s'a pi sanmpii kaan sèl'e tèrigii puni i mɛ. Lire ká mpyi, wyéréŋi yii sí n-kan wuu
sà ŋkan ke, shinɲyahara sí fwù kan Kile á uru kyaa na. 12 Uru wyéréŋi yii sí n-bínni ke, uru
sí Kile wuubii wuuni ɲwɔ Zheruzalɛmu kànhe e. Lire kanni bà mɛ, li sí n-pyi kaɲuŋɔ pi si
fwù kan Kile á sèl'e. 13 Pi aha uru ntègɛŋi ta, pi sí Kile kêe, ɲaha na yɛ pi sí li cè na Jwumpe
Nintanmpe p'à yyaha tíi ná Kirisita e ke, na yii à dá puru na, maa pu kurigii ɲaare, maa yii
cyeyaayi táali sèl'e ná pi e, mà bâra sùpyire sannte na. 14 Ɲwɔŋkanni na Kile à sàa ɲwɔ yii na
ke, lire kurugo pi sí raa Kile ɲáare yii á, si yii kyaa táan piy'á sèl'e.
15 Ɲyɛ mii cìnmpyiibii, Kile à yabwɔhe ŋkemu kan wuu á mana, ná sùpya sì n-jà yi yyaha
jwo mɛ, wuu u pêe kuru kurugo.

10

Poli à uye tànga jwo u tùnnture báaraŋi i

1 Mii cìnmpyiibii, pìl'à jwo na mii Poli ká mpyi yii shwɔhɔl'e, mii maha mpyi fyagarafoo,
ŋka mii aha mpyi latɔɔnge e, mii maha mpyi nɔ̀. Mii na li caa yii á Kirisita ɲùmpiŋke ná u
cènmpe kurugo, 2 mii aha nɔ wani yii yyére, mii la ɲyɛ sì sà jwuŋgama jwo yii na mɛ. Ɲka
mpii pi ɲyɛ na ŋko na wuu na wuu karigii pyi mà tàanna ná sùpyire sɔnŋɔŋkanni i ke, mii
kɔni sí n-sà jwuŋgama jwo pire na. 3 Sèe wi, wuu puni na ɲyɛ sùpyii, ŋka kàshige wuu ɲyɛ na
ŋkwùun ke, wuu ɲyɛ na ku kwùun mà tàanna ná sùpyire sɔnŋɔŋkanni i mɛ. 4 Ɲaha na yɛ wuu
kàshikwɔnyaayi ɲyɛ a yîri sùpyire yyére mɛ, Kile yabiliŋi fanhaɲyahaga yaaya yi. Wuu maha
Sitaanniŋi fànhe kɛ̀ɛge ná y'e, ɲaha na yɛ wuu maha sùpyire sɔnŋɔre laaga baa woore shi tò.
5 Yampeente jwumpe pu maha sùpyire sige ti si Kile cè mɛ, wuu maha ɲɛɛ puru pà tufiige
na mɛ. Wuu maha sùpyire sɔnŋɔre puni kɛ̂ɛnŋi, bà ti si mpyi si ɲɛɛ Kirisita na mɛ. 6 Yii aha u
ɲwɔmɛɛni cû karigii puni i tèni ndemu i ke, mpii pi sí n-cyé u na ke, wuu sí pire tùn.
7 Yii maha karigii cwôre cyi ɲyaŋkanni na, mà ta yii ɲyɛ a cyi ɲwɔhe cè mɛ. Yii wà ká nta
u à dá li na na uru na ɲyɛ Kirisita wu, urufoo u li cè na bà uru ɲyɛ Kirisita wu mɛ, amuni
wuu mú ɲyɛ. 8 Fànhe Kafooŋi à kan wuu á ke, mii méɛ ká nta mii i ŋko si naye pêe si ntòro
ná kuru kani i, kuru silege ɲyɛ mii na mɛ. Kuru fành'à kan wuu á, si yii tègɛ yii a sì yyaha na
Kile kuni i, ku ɲyɛ a kan wuu á si yii wuuni kɛ̀ɛge mɛ. 9 Yii àha raa sônŋi na mii à na lɛtɛribii
tùugo yii á si yii pyi yii fyá mɛ. 10 Ɲaha na yɛ pìl'à jwo na mii lɛtɛribii jwumpe fành'à ɲyaha
maa súuli, ŋka na mii aha mpyi yii shwɔhɔl'e, mii fànhe maha ɲcyérɛ, mii jìn'à jwuntarama
jwo mɛ. 11 Pirefee pi li cè, bà wuu à yi jwo wuu lɛtɛribil'e mɛ, wuu aha nɔ wani, amuni wuu
sí li pyi.

---

* **9:9** Zaburu 112.9

12 Mpii pi maha piye kêre ke, taha yii na sônŋi na wuu ɲyɛ pire fiige? Wuu sì ɲɛɛ wuye
tàanna ná pi e mɛ! Pi maha piye tàanni ná piye e, maa piye wíi. Lir'à li cyêe na pi ɲyɛ a cyìige
mɛ. 13 Wuu pi ke, wuu ɲyɛ na wuye dùruge na ntùuli wuu pɛ̀rɛge taan mɛ. Báaraŋi Kile à le
wuu cye e, ná yii mú na ɲyɛ u e ke, ur'à láha cyage ŋkemu i ke, wani wuu maha wuye dùrug'à
láha. 14 Wuu pi à pyi shincyiibii mà Jwumpe Nintanmpe jwo yii á Kirisita kyaa na. Lire e ke
wuu à nɔ wani yii yyére ke, wuu saha ɲyɛ a tòro wuu tɛgɛni taan mɛ. 15 Lire e wuu ɲyɛ a tòro
wuu báaraŋi tɛgɛni taan, mà sà pi sanmpii wuŋi lwɔ́, si wuye pêe ná ur'e mɛ. Yii dániyaŋi ká
mpa mpêe, wuu na sônŋi wuu báaraŋi sí n-shà yyaha na yii yyére, si ntàanna ná Kile u tɛgɛni
niɲcyeeni i. 16 Lire ká mpyi, kìrigii cyi ɲyɛ yii kàntugo ke, wuu sí n-jà Jwumpe Nintanmpe
caala si nɔ cyire e, mà ta wuu ɲyɛ a wuye pêe ná piibɛrii báara nimpyi i mɛ.
17 Y'à séme Kile Jwumpe Semɛŋi i na: «Ŋgemu la ká mpyi si pèenɛ taha yaaga na ke, urufoo
u ti taha Kafooŋi Kile na*.» 18 Yii li cè, sùpyaŋi u ɲyɛ na uye mɛtanga yu ke, Kafooŋi Kile sì
ɲɛɛ urufoo na mɛ, u yabiliŋi na ŋgemu mɛtanga yu ke, uru na u maha ɲɛɛ.

11

Poli ná tùnntunmpii kafinivinibii kani

1 Ei! Mii cìnmpyiibii, kampyi yii mpyi na sí ɲɛɛ mii sìɲcompe kwú yiye e tère nimbilere e,
lire mpyi na sí n-táan mii i. Ɲyɛ yii pu kwú yiye e. 2 Yii tàange na ɲyɛ mii i fo mà pyi yiɲcyɛgɛ,
lire s'à fworo Kile e, ɲaha na yɛ li na ɲyɛ mu à jwo mii à yii cû nɔ̀ niŋkin mɛɛ na, uru u ɲyɛ
Kirisita. Mii la ɲyɛ si yii kan u á pùcepyinɔcembaala fiige. 3 Ŋka mii na fyáge yii yákilibii ká
ŋkwɔ̀ ŋkêɛnŋɛ, pwɔŋkanni na yii à yiye pwɔ Kirisita na ke, yii i lire yaha, bà wwòŋ'à cwɔ̀ore
tɛ̀g'a Awa ɲwɔ fáanŋa a wurugo mɛ. 4 Ŋaha na yɛ mii à li ɲya na wà ká mpa yabɛrɛ jwo yii á
Yesu kyaa na ɲjemu yi ɲyɛ yi ná wuu wuyi ɲyɛ niŋkin mɛ, yii maha ɲɛɛ yire na. Wà mú ká
múnaani labɛrɛ kyaa jwo yii á ndemu li ɲyɛ li ná yii zòmpyaagii funŋɔ wuuni ɲyɛ niŋkin mɛ,
lire ɲyɛ mɛ mà jwumpe nintanmpe pabɛrɛ jwo yii á, mpemu pu ɲyɛ pu ná wuu wumpe ɲyɛ
niŋkin mɛ, yii maha ntíl'a dá puru na, 5 mà li ta, pire yii ɲyɛ na sônŋi tùnntunmii, maa sônŋi
mɛgɛfee pi ke, mii á pi ɲyɛ a pwórɔ mii na cyaga maha cyag'e mɛ. 6 Ali mii méɛ ká mpyi mii
ɲyɛ a jwumpe cè sèl'e mɛ, nde li ɲyɛ ɲcèŋi kuni ke, mii à là cè lire e. Wuu à lire cyêe yii na
pyiŋkannigii puni ná karigii puni i.

7 Mii à Jwumpe Nintanmpe jwo yii á mana, mii ɲyɛ a yafyin cya yii á mɛ. Lir'à li cyêe na
mii à naye tîrige maa yii dùrugo. Lire na ɲyɛ kapyimbaala la? 8 Mii à ɲɛɛ dánafeebii kuruɲyi
yà cyeyaaya na, maa ɲɛɛ pi i mii sâra, bà mii si mpyi si jà raa báare yii á mɛ. 9 Tèni i mii mpyi
yii yyére ke, mii cyɛge mpyi a kùuŋɔ, ŋka mii ɲyɛ a ɲɛn'a naye tíiŋɛ yii wà na mɛ. Yaayi kani
li mpyi mii na ke, cìnmpyiibii pi à yîri Masedoni kùluni i ke, pir'à pa yire kan mii á. Mii ɲyɛ a
sàa ɲɛɛ mà na tugure tɛ̀gɛ yii wà ɲuŋ'i mɛ, mii mú sì ti tɛ̀gɛ yii wà ɲuŋ'i mɛ. 10 Lir'à pyi kaɲuŋɔ
mà mii ɲùŋke yîrige. Akayi kùluni puni i, sùpya sì n-jà lire wwû mii i mɛ. Mii na puru yu mà
taha Kirisita sèeŋi na, uru sèeŋi u ɲyɛ mii zòmbilini i. 11 Mii à jwo na mii ɲyɛ a ɲɛn'a na tugure
tɛ̀gɛ yii ɲuŋ'i mɛ, lir'à li cyêe na yii kyal'à pɛn mii á la? Kile à li cè na yii kyal'à táan mii á.

12 Ɲyɛ mii sí raa na báaraŋi pyi bà mii à têe na u pyi mɛ, bà li si mpyi, tùnntunmpii pi ɲyɛ na
piye pêre na pire na ɲyɛ wuu fiige ke, pire kà n-jà raa piye tàanni ná wuu e mɛ. 13 Tùnntunmii
kafinivinimii pi. Pi maha sùpyire wuruge, maa piye pyi mu à jwo Kirisita tùnntunmii. 14 Li
ɲyɛ a sàa pâa wuu e mɛ, ɲaha na yɛ Sitaanniŋi yabiliŋi maha uye pyi bɛ̀ɛnmpe mèlɛkɛ fiige.
15 Lire e ke l'àha yii pâa si Sitaanniŋi báarapyiibii ɲya pi à piye pyi báarapyii sèe wuu fiige mɛ.
Yii li cè na Kile sí n-pa pi puni sâra si ntàanna ná pi kapyiŋkil'e.

16 Mii sí yi taha yii á, wà tufiige kà n-sìi raa sônŋi na sìcyere ti ɲyɛ mii i mɛ. Ŋka yii méɛ ká
nta yii sônŋi na mii na ɲyɛ sicyerefoo, yii ɲɛɛ na sicyeere na tère nimbilere funŋ'i, bà mii si
mpyi si naye pêe mɛ. 17 Mpe mii sí n-jwo numɛ ke, Kafooŋi bà u à puru jwo a kan mii á mɛ.
Mii sí n-jwo sicyerefoo fiige. 18 Ná shiɲyahara s'à tiye pêe mà tàanna ná sùpyire pyiŋkanni i,
mii mú sí naye pêe, 19 ɲaha na yɛ yii maha sìcyerefeebii karigii kwú yiye e jwuɲyahama baa,
mà li ta yii na sônŋi na yii na ɲyɛ yákilifee. 20 Tire sùpyire ti maha yii cû bilii fiige, maa yii
cyeyaayi lyî, maa yii nàɲwɔhɔre, maa piye pêre yii na, maa yii bwùun yii yyahayi i ke, yii
maha tire karigii kwú yiye e. 21 Wuu ɲyɛ a ɲɛn'a lire fiige pyi mɛ, lire na yii ɲyɛ na wuu sônŋi
fànha baa shiin la? Tá kur'à yaa ku pyi wuu á silege?

Mii sí n-jwo mu à jwo sicyerefoo. Pi sanmpii maha piye pêe ná ndemu i ke, mii mú sí
n-jà naye pêe ná lire e. 22 Pi aha jwo na pire na ɲyɛ Eburu shiin, mii mú na ɲyɛ uru wà.
Pi aha jwo na pire na ɲyɛ Izirayɛli shiin, mii mú na ɲyɛ uru wà. Pi aha jwo na pire na ɲyɛ
Ibirayima tùluge shiin, mii mú na ɲyɛ uru wà. 23 Pi aha jwo na pire na ɲyɛ Kirisita báarapyii,
mii na ɲyɛ Kirisita báarapyi mà tòro pi taan. Mii na yu ɲùmbwuyirilifoo fiige. Mii à báaraŋi pyi
mà tòro pi taan, mii kàsuŋi jyìgil'à ɲyaha pi wogigii na, mii bwɔɔnre nizhwɔɔr'à sàa ɲyaha.
Mii múnaan'à pyi kwùŋi ɲwɔge e tooyi ɲjemu i ke, yir'à ɲyaha pi wuyi na. 24 Yahutuubii pìl'à

* **10:17** Zheremi 9.23

mii bwɔ̀n fo tooyo kaŋkuro, təəgɔ maha təəgɔ tiripaanni ɲɛ̀ɛ beɲjaaga ná kɛ ná baacyɛɛre pi à le mii i. 25 Ɔrɔmu fànhafeebil'à mii bwɔ̀n tooyo taanre ná kàbil'e. Təəge k'e, sùpyir'à mii wà si mbò ná kafaayi i. Bakwɔɔg'à kɛ̀ɛge ná mii i tooyo taanre suumpe lwɔhe ɲuŋ'i. Mii à canmbile niŋkin ná numpilaga niŋkin pyi suumpe lwɔhe niŋke e. 26 Mii à kùshɛgii niɲyahagii pyi, cyire tooy'e, mii múnaani mpyi kwùŋi ɲwɔge e mu à jwo: lwɔhe tajyiilige e ná nàŋkaabii cye e ná mii shiŋi sùpyiibii ná supyishiŋi sanŋi wuubii cye e. Kànhe e yo, sige e yo, suumpe lwɔhe ɲuŋ'i yo, mii cìnmpyiibii pi à piye pyi dánafee mà ta dánafee bà mɛ, pire cye e yo, mii múnaani mpyi kwùŋi ɲwɔge e. 27 Mii à báaraŋi pyi sèl'e, maa kanhare kwú naye e. Mii à numpiliye niɲyahaya pyi mii ɲyɛ a ŋɔ́ɔ mɛ. Mii à kategе ná byage shwɔ. Tèrii niɲyahagil'e, mii maha ɲjyì ta mɛ. Mii à wyeere shwɔ, vàanya mpyi mii á mɛ. 28 Mà bâra yire puni na, cannɲa maha cannɲa mii funŋk'à pɛn ná dánafeebii kuruɲyi puni i. 29 Wà fànha ká nta k'à cyérɛ, mii woge mú à cyérɛ. Wà ká kapii pyi, lire maha waha mii na sèl'e.

30 Kampyi mii à yaa mii i naye pêe, mii sí naye pêe na fànhaɲcyɛrɛre kurugo. 31 Kile u ɲyɛ Kafooŋi Yesu Kirisita Tuŋi ke, ur'à li cè na mii ɲyɛ a finɛ mɛ. Uru u à yaa ná pèente e tèrigii puni i fo tèekwombaa. 32 Mà mii yaha Damasi kànhe e, fànhafooŋi u mpyi na saannɲi Aretasi karigii cwɔɔnre kuru kànhe e ke, uru mpyi a pìi yaha pi a tajyiɲwɔyi kàanmucaa, bà pi si mpyi si mii ta ɲcû mɛ. 33 Ŋka dánafeebil'à mii le shàhal'e mà yige ŋkunuŋke wyige e, kànhe kàntugo. Lire l'à pyi mii shwoŋkanni.

12

Karigii Kile à cyêe Poli na ke

1 Fo mii i naye pêe, ali mà li ta kaɲwɔɔ ɲyɛ lire na mɛ. Lire e ke karigii Kafooŋi à cyêe mii na, maa ɲcèŋi ŋgemu kan mii á ke, mii sí yà jwo yire e numɛ. 2 Mii à nàŋi wà cè*, ŋgemu u à dá Kirisita na ke, Kile à u lwó a kàre nìɲyiŋi tanrewuŋi i†, li yyee kɛ ná sicyɛɛre u ɲyɛ ŋge. Lir'à pyi mà uru nàŋi ta ná u cyeere e yo, l'à pyi mà u ta u cyeere baa yo, mii ɲyɛ a cè mɛ, Kile kanni u à yire cè. 3 Mii kɔn'à cè na uru nàŋ'à shà Arijinaŋi i maa mpa. Lir'à pyi mà u ta ná u cyeere e yo, l'à pyi mà u ta u cyeere baa yo, mii ɲyɛ a cè mɛ, Kile kanni u à yire cè. 4 U à shà Arijinaŋi i maa jwumpe mpemu lógo ke, puru yyaha sì n-jà n-jwo mɛ, sùpya bà ɲyɛ a yaa u a puru jwumpe yu u ɲwɔge e mɛ. 5 Ŋyɛ mii sí n-jà naye pêe si li cyêe na mii u ɲyɛ uru nàŋi, ŋka mii sì lire pyi mɛ. Mii aha a si naye pêe, karigii cyi ɲyɛ na mii fànhe ɲcyèrɛŋi cyêre ke, cyire kanni kàmpanŋke na mii sí naye pêe. 6 Mii la méɛ ká mpyi si naye pêe, tire ɲyɛ sìcyere mɛ, ɲaha na yɛ sèeŋi mii sí n-jwo. Ŋka mii sì lire pyi mɛ, ɲaha na yɛ mii na ndemu pyi, maa ɲjemu yu ke, mii la na ɲyɛ sùpyire ti mii cû a tàanna ná yire e kanna. 7 Mii la ɲyɛ sùpyire ti pèenɛ taha mii na, mà li ɲùŋke pyi na mii à kakyanhala karii ɲya mɛ.

Lire e Kile à yyefuge kà tègɛ mii ɲuŋ'i, bà ŋguro maha sùpya súuli u cyeere e mɛ. Li ɲyɛ mu à jwo Sitaanniŋi tùnntunŋi wà u à yyefuge yaha mii na, bà li si mpyi, mii àha naye pêe mɛ. 8 Mii à Kafooŋi ɲáare tooyo taanre, u kuru yyefuge láha na na, ŋka u ɲyɛ a ɲɛɛ mɛ, 9 maa mii ɲwɔ shwɔ na ur'à cènmpe mpemu pyi mii á ke, na puru sí mii ta, ɲaha na yɛ tèni i sùpyaŋi fành'à cyérɛ ke, lire tèni i uru fànhe maha kuye yal'a cyêe. Lire kurugo li maha ntáan mii á mà naye dùrugo na fànhaɲcyɛrɛre tèni i, bà Kirisita fànhe si mpyi si tatɛɛngɛ wwû mii i mɛ. 10 Lire e mii fànhe ká ɲcyérɛ, lire ɲyɛ mɛ pi aha mii cyahala, lire ɲyɛ mɛ mà kawaa pyi mii na, lire ɲyɛ mɛ mà mii kyérege, lire ɲyɛ mɛ mà nàvunŋɔ kyaa pyi mii na Kirisita kurugo, li maha ntáan mii i, ɲaha na yɛ lire tèni i Kirisita maha u fànhe le mii i.

Kɔrɛnti shiinbii kan'à Poli funŋɔ pɛn

11 Tèni i mii mpyi a naye pêe ke, mii mpyi na yu sicyerefoo fiige, ŋka yii pi à mii pyi mii à li pyi. Yii pi mpyi a yaa yii a mii mɛtange yu, ɲaha na yɛ li méɛ ká nta na mii ɲyɛ yaaga mɛ, pire tùnntunmpii yii ɲyɛ na sônŋi shinbwoo ke, pi ɲyɛ a pwórɔ mii na yafyin kàmpanŋa na mɛ. 12 Karigii cyi à li cyêe na mii na ɲyɛ Yesu tùnntunŋɔ ke, mii mpyi a naye waha maa cyire pyi yii shwɔhɔl'e. Yii à Kile sífente fyèŋi ná kabwɔhigii ná kakyanhala karii niɲyahagii ɲya mii cye kurugo. 13 Mii ɲyɛ a na tugure yaha yii ɲuŋ'i mɛ, lire kanni baare e, ɲaha mii à pyi dánafeebii kuruɲyi sanɲy'á ná mii ɲyɛ a li fiige pyi yii á mà yɛ? Yii tànga ku ɲyɛ mii na, yii yàfa na na.

14 Yii wíi, na tontanrewog'á mii ɲyɛ na sì wani yii yyére, ŋka mii méɛ sì na tugure yaha yii ɲuŋ'i mɛ, ɲaha na yɛ yii cyeyaayi kurugo bà mii ɲyɛ mɛ, yii yabilimpii kurugo mii ɲyɛ. Pyìbilere ɲyɛ na wyérɛ caa na li sifeebii ɲwɔ caa mɛ, ŋka sifeebii pi maha wyérɛŋi caa na pyìbileni ɲwɔ caa. 15 Mii wi ke, mii sí ɲɛɛ na cyeyaayi puni kan yii kurugo ná funntange e, si naye kan ntaha yi na mú. Ŋyɛ mii aha yii kyaa táan nay'á amuni, lire li sí yii pyi na yii àha mii kyaa táan yiy'á sahaŋki mà?

---

* **12:2** Poli ká jwo na ur'à Kirisita cyelempyaŋi wà cè, uye kyaa na u ɲyɛ.

† **12:2** Nìɲyiŋi tanrewuŋi u ɲyɛ nìɲyiŋi tɛgɛni. Mà tàanna ná Yahutuubii sònŋɔŋkanni i, kuru cyage e Kile à tɛ̀ɛn, pi maha ku pyi Arijinaŋi mú.

16 Yii à li cè na mii ɲyɛ a naye tíiŋɛ wà tufiige na mɛ, ŋka yii pìi saha na ŋko na mii à cyìige dɛ, na mii à yii wyérɛŋi wà lyî sìɲcyiimpe e. 17 Lire e ke mpii mii à tun yii á ke, pire wà à yii yaaga nàɲwəhər'a pa ŋkan mii á la? 18 Mii à li cya Titi‡ á, u shà yii yyére ná wuu cìnmpworonaŋi i. Taha Titi à yii wyérɛ nàɲwəhərɔ la? Taha mii ná Titi sɔ̀nŋɔŋkanni wá niŋkin karigil'e mɛ? Taha wuu ɲaaraŋkanni wá niŋkin mɛ?

19 Mà lwɔ́ tèemɔni i, yii na sɔ̂nŋi na tànga wuu ɲyɛ na ɲcaa yii á, lire sí bà mɛ. Wuu maha yu Kile yyahe taan, Kirisita wwoɲɛɛge e. Wuu ntàannamacinmpyiibii, yaaga maha yaaga wuu à jwo ke, wuu à yire puni jwo, bà yii si mpyi s'a sì yyaha na Kile kuni i mɛ. 20 Mii na fyáge si zhà yii yyére, mii àha ŋkwɔ̀ sà yii ta yii à pyiŋkanni labɛrɛ lwɔ́ ndemu li ɲyɛ li ɲyɛ a táan mii á mɛ. Lire baare e nde mii sí n-pyi ke, lire mú sì n-táan yii á mɛ. Lire ɲwɔhe ku ɲyɛ, mii na fyáge, mii àha ŋkwɔ̀ zà mbèmbaaŋi ná yiɲcyɛge ná lùyirini ná ɲyipɛɛnni ná jwoore ná mɛkɛgɛre ná yàmpeente ná ɲyàhaŋguruguŋi ta yii shwəhəl'e mɛ. 21 Mii na fyáge, mii aha shà yii yyére, Kile kà ŋkwɔ̀ mii sílege yii á sahaŋki mɛ. Mii na fyáge, sùpyire t'à kapegigii pyi, maa mpyi ti ɲyɛ a láha ti katupwəhɔyi ná ti jacwɔɔre ná ti silege baa karigii na mɛ, mii àha ŋkwɔ̀ mɛɛ sú tire kurugo mɛ.

13

Yɛrɛyi nizanŋyi

1 Mii tontanrawoge ku sí n-pyi ŋke yii yyére. Wuu sí n-sà kapegigii pyifeebii sâra si ntàanna ná pi kapyiŋkil'e, bà y'à jwo Kile Jwumpe Semɛŋi i na: «Shiin shuunni taanre ká kani ndemu ɲya tapyige e ke, lire kani sí n-cwɔɔnrɔ si ntàanna ná pire niɲjwuyi i*.» 2 Mii tozhɔnwoge yii yyére, mpii pi mpyi a kapegigii pyi ke, mii mpyi a pire puni yɛrɛ, mà bâra sùpyire sannte na. Numɛ, mà mii laage yaha k'à tɔɔn yii na, mii sí yi jwo yii á sahaŋki, mii aha sà mpiimu ta pi i kapegigii pyi sahaŋki ke, mii sì ku táan pirefee na mɛ. 3 Ná yii s'à jwo na yii la ɲyɛ si ɲcè na Kirisita u à u jwumpe le mii ɲwɔge e, yii sí li cè. Kirisita fànhe ɲyɛ a cyérɛ yii karigil'e mɛ, u maha u sífente cyêre yii na. 4 Sèe wi, tèni i pi mpyi na u kwòre cige na ke, u mpyi a uye pyi fànha baa yaaga, ŋka u à ɲɛ̀ a fworo kwùŋi i Kile sífente cye kurugo. Wuu fành'à cyérɛ, bà Kirisita woge mpyi a cyérɛ mɛ. Ŋka wuu aha núr'a shà yii yyére, yii sí li ɲya wuu karigii pyiŋkanni i, na Kile maha fànhe kaan wuu á, bà u à ku kan Kirisita á mɛ.

5 Yii yiye kàanmucya sèe sèl'e kampyi sèeŋi na yii na ɲaare Kile kuni i. Yii ɲyɛ a li cè yiye e na Yesu Kirisita na ɲyɛ yii e mà? U aha nta u ɲyɛ yii e mɛ, lir'à li cyêe na yii à kùuŋ'a cwo Kile kuni i. 6 Ŋka mii na sɔ̂nŋi yii sí li cè yiye e na wuu ɲyɛ a kùuŋ'a cwo Kile kuni i mɛ. 7 Wuu na Kile ɲáare, yii àha ŋkwɔ̀ kapii pyi mɛ. Li kapyiini ɲùŋke bà ku ɲyɛ si li cyêe yii na na wuu na jìn'a kyaa pyi mɛ, ŋka li kapyiini ɲùŋke ku ɲyɛ si yii ɲya kacɛnnɛ tapyige e. Yii a kacɛnŋii pyi, ali lire méɛ ká nta li sí li cyêe na wuu à wurugo, lire ɲyɛ tapege mɛ. 8 Wuu sì n-jà Kile sèeŋi fyìinnɛ mɛ, nde kanni wuu sí n-jà n-pyi ke, lire li ɲyɛ mà u pyi u a sì yyaha na. 9 Wuu fànhe méɛ ká nta k'à cyérɛ, ka yii woge si mpêe, lire na ɲyɛ wuu á funntanga. Wuu Kileɲarege ku ɲyɛ, yii ndìre le Kile kuni i.

10 Mà mii laage yaha k'à tɔɔn yii na, mii na ŋge lɛtɛrɛŋi sémɛni si ŋkan yii á, bà li si mpyi, mii aha nɔ yii yyére, mii àha zà yafyin cwɔɔnrɔ ná fahan'i si ntàanna ná Kafooŋi fànhe niŋkange e mii á mɛ. U à kuru fànhe kan mii á, si yii tègɛ yii a sì yyaha na Kile kuni i. Ku ɲyɛ a kan si yii ɲùŋɔ kyán Kile kuni na mɛ.

Jwumpe nizanmpe

11 Ŋyɛ numɛ, mii cìnmpyiibii, yii pyi funntange e. Nde li sí yii pyi yii ndìre le Kile kuni i ke, yii a lire pyi. Yii a màban leni yiye e. Yii yii sɔ̀nŋɔre pyi niŋkin, yii i yyeɲiŋke yaha ku pyi yii ná yiye shwəhəl'e. Lire ká mpyi, Kileŋi u maha tàange ná yyeɲiŋke kaan ke, uru sí n-pyi ná yii e. 12 Yii a cìnmpworogo fwùŋi kaan yiy'á ná funɲcɛnŋi i. Kile wuubii pi ɲyɛ naha ke, pire pun'à yii shéɛre. 13 Wuu Kafooŋi Yesu Kirisita u ɲwɔ yii na, tàange ku ɲyɛ Kile e ke, kuru ku pyi yii ná yiye shwəhəl'e, yii i mpyi Kile Munaani wwoɲɛɛge e.

‡ **12:18** Poli mpyi a jwo uru cìnmpworonaŋi kyaa na mà kwɔ̀ (8.22).

* **13:1** Duterenɔmu 19.15

Lɛtɛrɛŋi Poli à tun Galati kùluni dánafeebil'á ke
Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè lɛtɛrɛŋi funŋɔ jwumpe e ke

Kìni mɛge pi maha mpyi Turiki numɛ ke, Galati shiinbii mpyi a tɛ̀ɛn lire kìni i cyage k'e. Poli à tooyo shuunni pyi pi yyére na Jwumpe Nintanmpe yu, puru ɲjwuŋi tooy'e pìi mpyi a dá Yesu na. Ɲyɛ Poli Kile jwumpe jwuŋkwooni kàntugo Galati shiinbil'á, Yahutuubii pìi mpyi a shà maa pi pyi na Yesu Kirisita dániyaŋi kanni sì n-jà sùpya shwɔ u kapegigii na mɛ, fo mu aha a Yahutuubii làdaabii kurigii ɲaare mú. Lire e pi mpyi na yu na fànha ku ɲyɛ ku ki dánafeebii puni pi kwɔ̀n mà tàanna ná Yahutuubii làdaabil'e.

Poli à jwo na mu à pyi Yahutu yo, mu ɲyɛ a pyi Yahutu mà yo, sùpyire puni sí n-shwɔ Yesu Jwumpe Nintanmpe mpemu kurugo ke, na tire sùpyire kàlaŋ'à kàntugo wà puru jwump'á. Poli à lógo na Galati dánafeebii wá na ŋko raa kàntugo wàa Kile kun'á, si ntaha pire kafinivinibii ɲwɔh'i ke, ka u u ŋge lɛtɛrɛŋi sém'a tùugo pi á, maa pi yɛrɛ, bà pi si mpyi si ŋkúu Jwumpe Nintanmpe na, si ŋkwôro Kile kuni i mɛ. Yɛrɛyi Poli à kan pi á ke, yire yi ɲyɛ ɲje.

U à li cyêe pi na na ur'à uye kan Kile á, na Kafooŋi Yesu u à uru tun uru u a Jwumpe Nintanmpe yu. U à li cyêe pi na mú, na uru ná Zheruzalɛmu dánafeebii kuruŋk'à bín'a tɛ̀ɛn, dánafeebii pi ɲyɛ pi ɲyɛ Yahutuu mɛ, maa jwo pire kyaa na. Nde na pir'à bê ke lire li ɲyɛ nde: pire dánafeebii ɲyɛ a yaa pi pyi Yahutuubii saliyaŋi ɲwɔh'i mɛ (1--2).

U à uye tígile Kile Jwumpe Semɛŋi na, maa yi yyaha jwo pi á na Yahutuubii saliyaŋi kuni ɲaaraŋi i bà zhwoŋi ɲyɛ na ntaa mɛ; ŋka mu aha dá Yesu Kirisita na, lire kanni li sí n-jà sùpya shwɔ (3--4).

Lɛtɛrɛŋi takwɔɔre e, u à yi jwo a waha pi á na pi piye yaha Kile Munaani l'a ŋkɛ̂ɛnŋi, ɲaha kurugo yɛ lire li maha sùpyaŋi yige Musa Saliyaŋi tugure ɲwɔh'i, maa fànhe kan u á, u u kacɛnŋkii shiŋi puni pyi. Kacɛnŋkii puni yyaha yyére wuuni sí li ɲyɛ tàange (5--6).

Poli à fwù kan Galati dánafeebii kuruŋy'á

1 Mii Poli u ɲyɛ Yesu Kirisita tùnntunŋɔ ke, mii u à ŋge lɛtɛrɛŋi tùugo yii á. Mii u pyi Yesu Kirisita tùnntunŋɔ, sùpya bà u à lire yaa mɛ, sùpya bà u à mii tun mɛ. Yesu Kirisita u à ɲɛ̀ a fworo kwùŋi i Tufooŋi cye kurugo ke, uru ná Tufooŋi Kile u à wwɔ̀ lire na. 2 Mii cìnmpyiibii puni pi naha ná mii i ke, mii ná pire pi à wwɔ̀ maa ŋge lɛtɛrɛŋi tùugo Galati kùluni dánafeebii kuruŋy'á. 3 Wuu Tuŋi Kile ná Kafooŋi Yesu Kirisita pi ɲwɔ yii na, pi yyeɲiŋke kan yii á. 4 Yesu Kirisita u à uye kan mà pyi sáraga si wuu kapegigii yàfa wuu na, bà wuu si mpyi si fworo ŋge diɲyɛŋi nimpiŋi karigii puni i mà tàanna ná Tufooŋi Kile ɲyii wuuni i mɛ. 5 Pèente ti taha Kile na tèrigii puni i, fo tèekwombaa. Amiina!

L'à Poli pâa, u lógo na Galati dánafeebil'à kuni labɛrɛ lwɔ́

6 L'à mii pâa sèl'e mà lógo na yii à wyɛ̀rɛ na ŋko raa kàntugo wàa Kile á, uru ŋgemu u à yii yyere maa ɲwɔ yii na maa yii shwɔ ke, mpii pi ɲyɛ na yii shwoŋkanni jwumpe labali na yu ke, maa ntaha pire jwumpe ɲwɔh'i, 7 mpemu ná Jwumpe Nintanmpe ɲyɛ niŋkin mɛ. Tire sùpyire na yii wuruge, Jwumpe Nintanmpe pu ɲyɛ na Kirisita kyaa yu ke, marii ɲcaa s'a puru kɛ̂ɛnŋi.

8 Wuu à ɲjemu jwo yii á Yesu kyaa na ke, l'à pyi wuu yabilimpii yo, l'à pyi Kile mèlɛkɛ mà yírì nìɲyiŋi na yo, wà ha mpa yabɛrɛ jwo yii á, Kile u urufoo láŋa. 9 Mii à yi jwo yii á mà kwɔ̀, mii sí núru yi taha, Jwumpe Nintanmpe yii à lógo wuu ɲwɔ na, maa ɲɛɛ pu na ke, shin maha shin ká puru labala a jwo yii á jwuŋkanni labɛrɛ na ke, Kile u urufoo láŋa.

10 Ɲaha yii na sônŋi numɛ bɛ? Mii na ɲcaa si ntáan sùpyir'á laa, mii na ɲcaa si ntáan Kile á? Sùpyire ɲyii wuuni mii na mpyi bɛ? Mii n'a mpyi na sônŋi si ntáan sùpyir'á, mii mpyi na sì n-pyi Kirisita báarapyi mɛ.

Pyiŋkanni na Poli à pyi Yesu tùnntunŋɔ ke

11 Mii la ɲyɛ yii li cè mii cìnmpyiibii, Jwumpe Nintanmpe mii à jwo yii á ke, pu ɲyɛ a fworo sùpya e mɛ. 12 Mii ɲyɛ a pu ta sùpya á mɛ, wà mú sí ɲyɛ a mii kâla pu na mɛ, ŋka Yesu Kirisita yabiliŋi u à pu cyêe mii na.

13 Yii à mii pyiŋkanni kyaa lógo mà mii yaha Yahutuubii Kile kuni i. Yii mú s'à cè na mii à Kile dánafeebii kuruŋke kyérege fo mà tòro. Mii mpyi na li kòre si ku jya. 14 Yahutuubii Kile kuni ɲaaraŋi i, mii mpyi na yyeɲwɔge shiinbii puni yyaha na. Mii tiibii làdaabii kani mpyi a sàa waha mii na.

15 Ŋka Kile à ɲwɔ mii na mà mii ta mii sàha si mɛ, maa mii cwɔɔnrɔ, mii a báare ur'á. 16 Amuni, li mú à pyi, l'à sàa bê u á mà u Jyaŋi cyêe mii na, mii s'a u kyaa yu supyishiŋi sanŋ'á, mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ Yahutuu mɛ, mii ɲyɛ a sùpya yíbe si nta li pyi mɛ. 17 Mpii pi à pyi

Yesu tùnntunmii mii yyaha na ke, mii ɲyɛ a shà Zheruzalɛmu i si pi ɲya mɛ. Mii à tíl'a kàre Arabubii kìni i, maa yîri wani mà kàre Damasi kànhe e.

18 Yyee taanre kàntugo na, mii à kàre Zheruzalɛmu kànhe e, mà sà canmpyaa kɛ ná kaŋkuro pyi Pyɛri yyére si u cè. 19 Ŋka uru ná Kafooŋi Yesu cìnmporoŋi Yakuba baare e, mii saha ɲyɛ a Yesu tùnntunŋi wabɛrɛ ɲya mɛ. 20 Kampyi kafinara mii na sémɛni na ntùuge yii á, Kile u ɲyɛ mii shèrɛfooŋi.

21 Lire kàntugo mii à kàre Siri kìni i, maa yîri wani mà kàre Silisi kùluni i. 22 Ŋka fo mà sà nɔ lire tèni na, Zhude kùluni dánafeebii kuruɲyi mpyi na sàha ŋkwɔ̀ a mii cè mɛ. 23 Pi mpyi a lógo kanna na ŋge u mpyi na pi kyérege si nta pi sige pi àha ndá Jwumpe Nintanmpe na mɛ, na uru u na pu yu sùpyir'á numɛ. 24 Lire e ke pi na Kile mɛtange yiri mii kurugo.

2

Jwumpe Nintanmpe Poli mpyi na yu ke, Yesu tùnntunmpii sanmpil'à ɲɛɛ puru na

1 Ŋyɛ yyee kɛ ná sicyɛɛr'à tòro ke, ka mii i núr'a kàre Zheruzalɛmu kànhe e ná Barinabasi i. Titi mpyi a kàre ná wuu e mú. 2 Mii à nde kùluni tɔɔge lwɔ́, ɲaha na yɛ Kile yabiliŋi u à li cyêe mii na. Mii à nɔ wani ke, maa bínn'a tɛ̀ɛn ná dánafeebii ɲùŋufeebil'e. Jwumpe Nintanmpe mii na yu supyishiŋi sanŋ'á, mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ Yahutuu mɛ, ka mii i jyè puru yyahe e mà jwo dánafeebii ɲùŋufeebil'á. Mii la ɲyɛ a mpyi tafɛɛre mii à fê taɲjaa ná niɲjaa Yesu Kirisita kurugo ke, tire ti kwôro kaɲwɔɔ baa mɛ.

3-5 Ŋyɛ mà mii yaha wani, kafinivinibii pìi mpyi a piye pyi dánafee fiige maa ŋwɔhɔ a jyè wuu shwɔhɔl'e si nta ɲcè pyiŋkanni na Yesu Kirisita à wuu shwɔ MusaSaliyaŋi bilere na ke, si lire kɛ̀ege si nta wuu yaha bilere e sahaŋki. Ali mà li ta mii ɲaaraɲɛɛŋi Titi mpyi Yahutu mɛ, pi la mpyi u u ŋkwɔ̀n fànhe e mà tàanna ná Musa Saliyaŋi i. Ŋka wuu ɲyɛ a ɲɛn'a wuye yaha pi cye e tère niŋkin i, maa lógo pi ɲwɔ na mɛ, Jwumpe Nintanmpe pu ɲyɛ sèeŋi ke, bà puru si mpyi si ŋkwôro yii á mɛ. Wuu ná Zheruzalɛmu dánafeebii kacwɔnribii mpyi a wwɔ̀ ɲwɔmɛɛ niŋkin na, pi ɲyɛ a ɲɛn'a fànha cyán Titi na u u ŋkwɔ̀n mɛ. 6 Jwumpe Nintanmpe wuu na yu ke, pi sí ɲyɛ a ɲɛn'a yaaga bâra puru na mɛ. (Sèeŋi na, pi tayyérege mpyi ŋkemu ke, kuru ɲyɛ yaaga mii á mɛ, ɲaha kurugo yɛ Kile ɲyɛ a sùpya pwɔ́ɔŋɔ sùpya na mɛ.) 7 Sèeŋi na, pi à li ta na Kile à mii tun mii u sà a Jwumpe Nintanmpe yu supyishiŋi sanŋ'á, bà u à Pyɛri tun u sà a pu yu Yahutuubil'á mɛ.

8 Kileŋi u à fànhe kan Pyɛri á maa u tun Yahutuubil'á ke, uru mú u à fànhe kan mii á maa mii tun supyishiŋi sanŋ'á. 9 Amuni, Yakuba ná Pyɛri ná Yuhana pire pi ɲyɛ ɲùŋufeebii, maa ntɛ̀ɛn li taan na Kile à ɲwɔ mii na, mii u a nte tùnnture pyi. Lire na pi à Barinabasi cyɛge ná ndoge cû, si li cyêe na wuu ná pire na ɲyɛ wwoɲɛɛ. Wuu à bínn'a tɛ̀ɛn maa ɲwɔ li na na pire sí n-sà a Jwumpe Nintanmpe yu Yahutuubil'á. Wuu pi ke, wuu sí n-sà a pu yu supyishiŋi sanŋ'á. 10 Pi à wuu ɲáare kanna na wuu àha funŋɔ wwɔ̀ dánafeebii fòŋɔfeebii na wani mɛ. Mii s'à fère sín maa lire pyi.

Poli à Pyɛri la wwû Antiyɔshi kànhe e

11 Ŋyɛ tèni i Pyɛri à pa Antiyɔshi kànhe e ke, l'à fwor'a yyére na u karigii pyiŋkanni mpyi a ɲwɔ mɛ, lire e mii à u tìŋɛ maa u cêɛgɛ sùpyire puni ɲyii na. 12 Pyɛri làwwuge ɲùŋke ku ŋke: u mpyi a fyânha na lyî ná supyishiŋi sanŋi dánafeebil'e, lire mpyi a ɲwɔ, ŋka pìl'à yîri Yakuba yyér'a pa, pire mpyi maha jwo na supyishiŋi sanŋ'à yaa u kwɔ̀nYahutuubii fiige, u à fyá pire na, maa li ɲwɔ cû na láre supyishiŋi sanŋi dánafeebii na, fo mà pa kàntugo wà pi á. 13 Lir'à pyi ke, ka Antiyɔshi kànhe Yahutuubii dánafeebii sanmpii si mpyi ɲwɔmyahigii shuunnifee Pyɛri fiige. Ali Barinabasi yabiliŋi mpyi a taha pi fye e. 14 Mii à pa li kàanmucya mà li ta Jwumpe Nintanmpe na sèeŋi ŋgemu yu ke, pi ɲyɛ na ɲaare uru sèeŋi fye e mɛ, ka mii i yi jwo Pyɛri á pi puni ɲyii na:

«Mu u ɲyɛ Yahutu ke, Kile kuni yyahe yyére zhèŋi kurugo mu à ɲɛn'a Yahutuubii làdaabii pìi yaha maa mpyi supyishiŋi sanŋi fiige, lire mpyi a ɲwɔ, ŋka numɛ, ɲaha na mu la ɲyɛ si supyishiŋi sanŋi kɛ̂ɛnŋɛ fànhe e si mpyi Yahutuu yɛ? 15 Mii ná mu, wuu à si Yahutuu, wuu ɲyɛ supyishiŋi sanŋi fiige ŋge u ɲyɛ u ɲyɛ a Kile kuni cè mɛ. 16 Ŋka lire ná li wuuni mú i, wuu à cè na sùpya sì n-jà n-tíi Kile yyahe taan mà lire ɲùŋke pyi na u à MusaSaliyaŋi kurigii ɲaara mɛ. Dániyaŋi kanni cye kurugo Yesu Kirisita na, sùpya maha ntíi Kile yyahe taan. Lire kurugo wuu mú à dá Yesu Kirisita na, bà wuu si mpyi si ntíi Kile yyahe taan mɛ. Lire ɲyɛ Saliyaŋi kapyii mɛ, ɲaha na yɛ sùpya sì n-sìi n-jà n-tíi ka lire ɲùŋke si nta na u à Saliyaŋi kurigii ɲaara mɛ.»

17 Wuu pi ke, wuu na ɲcaa si ntíi Yesu cye kurugo, ŋka l'aha mpa nta na wuu na kapegigii pyi, lir'à li cyêe na Kirisita e cyi à fworo la? Mà byanhara bá la! 18 Mu aha fworo Musa Saliyaŋi kuni i mà pa Yesu Kirisita wuuni i, kàntugo yyére maa núr'a fwor'a jyè lire kuni niɲjyeeni i, lire cye kurugo mu maha núr'a pyi Saliyaŋi kèɛgɛfoo.

19 Mii wi ke, mii à fworo Musa Saliyaŋi i. Lire e ke mii saha ɲyɛ uru Saliyaŋi ɲwɔh'i mɛ. Uru Saliyaŋi yabiliŋi ŋgahaŋi u à mii pyi mii à fworo u e. Cyire pun'à pyi, bà mii si mpyi si nta mpyi Kile sùpya mɛ. 20 L'à pyi mu à jwo mii ná Kirisita à kwòro siɲcyan kworokworocige na. Lire kurugo mii yabiliŋi sàha bà u ɲyɛ na naye karigii cwɔɔnre mɛ. Ŋka Kirisita na ɲyɛ mii i. Kyaa maha kyaa mii na mpyi numɛ ke, mii à na cyɛge taha Kile Jyaŋi na maa nta a li pyi. Uru u à mii kyaa táan uy'á, maa uye kan sáraga mii kurugo. 21 Kile à ɲwɔ mii na maa yaage ŋkemu kan mii á ke, mii sì n-cyé kuru na mɛ. Kàmpyi Kile mpyi a jwo na mu aha ntaha Musa Saliyaŋi fye e na mu à tíi uru yyahe taan, lire tèni i ke, Kirisita kwùŋi mpyi na sí n-pyi kaɲwɔɔ baa dɛ!

3

Kile à jwo na sùpyaŋi maha ntíi u dániyaŋi kurugo

1 Yii Galati dánafeebii funŋɔ baa sùpyiibii! Jofoo u à yii le kuni nimpiini i yɛ? Mà li ta ɲùŋke na Yesu à kwòro cige na ke, mii à kuru fíniŋ'a jwo yii á. 2 Yii li cè na yii ɲyɛ a Kile Munaani ta MusaSaliyaŋi kuni ɲaaraŋi cye kurugo mɛ, ŋka Jwumpe Nintanmpe yii à lógo maa dá pu na ke, puru cye kurugo yii à li ta. 3 Di yii à pyi maa mpyi funŋɔ baa shiin bɛ? Kani yii à sìi ná Kile Munaani síŋi i ke, ɲaha na yii la ɲyɛ s'a lire pyi numɛ ná yii yabilimpii sífente e yɛ? 4 Karigii puni Kile à pyi yii á ke, cyir'à pyi kaɲwɔɔ baa kɛ? Ŋka cyire sí ɲyɛ a yaa cyi pyi kaɲwɔɔ baa mà dɛ! 5 Yii wíi! Kile ká u Munaani yaha l'à pa yii yyaha cû, ka yii i kakyanhala karii pyi, yii àha raa sɔ̂nŋi na yii na Musa Saliyaŋi kuni ɲaare ke, na lire kurugo u à li pyi mɛ, ŋka Jwumpe Nintanmpe yii à lógo maa dá pu na ke, lire kurugo u à lire pyi.

6 Ŋyɛ nde Ibirayima à pyi ke, lire tayyéreg'à pêe wuu á. U à dá Kile na, lire cye kurugo Kile à jwo na u à tíi*. 7 Lire e ke yii li cè, mpii pi à dá Kile na ke, pire pi ɲyɛ Ibirayima tùluge shiinbii sèesee wuubii. 8 Kile Jwumpe Semɛŋi mú s'à jwo a kwɔ na Kile na sí supyishiŋi sanŋi pyi shintiilii u yyahe taan, pi dániyaŋi kurugo. Lire kurugo u à jwo Ibirayima á na: «Mii sí jwó le supyishiŋi pun'á mu cye kurugo†.» 9 Ibirayima à dá Kile na, ka Kile si jwó le u á, amuni li mú ɲyɛ shin maha shin ká dá Kile na ke, u sí jwó le urufol'á Ibirayima fiige.

10 Mpii pi na Musa Saliyaŋi kuni ɲaare marii sɔ̂nŋi na Kile sí jwó le pir'á ke, pir'à cwo laŋaŋke e mà kwɔ. Ŋaha kurugo yɛ l'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i na: «Yaaga maha yaaga k'à sémɛ Saliyaŋi i ke, ŋgemu ká mpyi u ɲyɛ na cyire kapyaagii kurigii puni ɲaare mɛ, urufol'à láŋa‡.»

11 Ŋyɛ nàkaana baa, sùpya sì n-jà n-tíi Kile yyahe taan Saliyaŋi cye kurugo mɛ, ɲaha na yɛ l'à sémɛ mú na: «Shinŋi u à tíi ke, dániyaŋi cye kurugo, uru maha mpyi ɲyii na§.» 12 Musa Saliyaŋi kuni ná dániyaŋi wuuni ɲaaraŋi ɲyɛ niŋkin mɛ, ɲaha na yɛ l'à sémɛ mú na: «Ŋgemu la ká mpyi si shìŋi ta Saliyaŋi cye kurugo ke, urufol'à yaa u Saliyaŋi kurigii puni ɲaara*.»

13 Ŋka Kirisita à wuu laŋaŋke lwó wuu cyaga, maa wuu shwɔ Saliyaŋi laŋaŋke na. L'à sémɛ mú na: «Shin maha shin pi à dùrugo cige e mà u bò ke, urufol'à láŋa†.» 14 Lir'à pyi, Kile à dùbabii mpiimu le Ibirayima á ke, bà pire si mpyi si nɔ supyishiŋi sanŋi na mú Yesu Kirisita cye kurugo mɛ. Kile à u Munaani ɲwɔmɛɛni ndemu lwó ke, bà wuu si mpyi si lire ta dániyaŋi cye kurugo mɛ.

Musa Saliyaŋi ɲyɛ a Kile ɲwɔmɛɛni fyìinnɛ mɛ

15 Mii cìnmpyiibii, mii sí kani là yyaha jwo yii á mà tàanna ná sùpyire karigii pyiŋkanni i. Shiin shuunni ká tunmbyara le, pire mú shuunni i, shin niŋkin sì n-jà tire kɛ̀ɛge mɛ, u mú sì n-jà yaaga le tire e mɛ. 16 Ŋyɛ amuni Kile à tunmbyara le ná Ibirayima ná u tùluge e. Li ɲyɛ a sémɛ: «Ibirayima ná u tùluyi i» mɛ. Li n'a mpyi a sémɛ amuni, li mpyi na sí n-pyi mu à jwo u tùluy'à ɲyaha. Ŋka l'à sémɛ: «Ibirayima ná u tùluge e‡» kuru ku ɲyɛ Kirisita. 17 Mii jwumpe ɲwɔhe ku ɲyɛ ŋke: Kile à tire tunmbyaare le, yyee ŋkwuu sicyɛɛre ná yyee beɲjaaga ná kɛ (430) kàntugo, ka MusaSaliyaŋi si nta a pa. Uru Saliyaŋi sì n-jà Kile ɲwɔmɛɛni fyìinnɛ, si nta raa ŋko, mà li shi bò mɛ. 18 Kàmpyi Kile mpyi a sùpyire pyi u koolyii mà tàanna ná Saliyaŋi kuni ɲaaraŋi i, li sàha mpyi na sì n-pyi ɲwɔmɛɛni kayaala mɛ. Mà li ta Kile à ɲwɔ Ibirayima na ɲwɔmɛɛni cye kurugo.

Naha kurugo Kile à Saliyaŋi kan yɛ?

19 L'aha mpyi amuni, ɲaha kurugo Kile à Saliyaŋi kan yɛ? U à u kan bà wuu si mpyi si u kafuunŋkii cè mɛ. L'à pyi si yaa ná Ibirayima tùluge mpaŋi i, kur'á Kile à nde ɲwɔmɛɛni lwó.

Ŋyɛ Kile mèlɛkɛɛbii ná pi toromayyahafooŋi cye kurugo Saliyaŋi à nɔ sùpyire na. 20 Ŋka tèni i Kile à lire ɲwɔmɛɛnì lwó Ibirayima á ke, u kuro ɲyɛ a mpyi toromayyahafooŋi i mɛ.

---

* **3:6** Zhenɛzi 15.6 † **3:8** Zhenɛzi 12.3; 18.18; 22.18 ‡ **3:10** Duterenɔmu 27.26 § **3:11** Abakuki 2.4 * **3:12** Levitiki 18.5 † **3:13** Duterenɔmu 21.23 ‡ **3:16** Zhenɛzi 12.7; 13.15; 24.7

Kile yabiliŋi ye niŋkin u à tíl'a yi jwo Ibirayima á. 21 Tá lir'à li cyêe na Saliyaŋi à kàntugo wà Kile ɲwɔmyahigil'á? Mà byanhara bá la! Kàmpyi Saliyaŋi mpyi na sí n-jà shin pyi Kile sùpya, u mpyi na sí n-jà sùpyire pyi ti tíi mú Kile yyahe taan. 22 Ŋka Kile Jwumpe Semɛŋi à jwo na kapegigii mpyiŋ'à fànha ta sùpyire puni na. Lire e ke yaayi ɲwɔmɛɛni Kile à lwɔ́ ke, pyiŋkanni niŋkiŋŋi na wà sí n-jà yire ta ke, lire li ɲyɛ mà dá Yesu Kirisita na.

23 Mà uru dániyaŋi tèni yaha li sàha nɔ mɛ, Musa Saliyaŋi u mpyi a tɛ̀ɛn sùpyire puni ɲuŋ'i mà wuu pyi kàsujyii fiige. U à tɛ̀ɛn wuu ɲuŋ'i fo mà sà nɔ tèni i Kile kun'à cyêe wuu na, ka wuu u dá Kirisita na ke. 24 Lire pyiŋkanni na, Musa Saliyaŋi à wuu le kuni i fo mà sà ŋkan Kirisita á, bà wuu si mpyi s'a ntɔ̀re ná shintiibil'e Kile yyahe taan dániyaŋi cye kurugo mɛ. 25 Numɛ mà wuu yaha wuu à dá Kirisita na, wuu saha ɲyɛ Musa Saliyaŋi cye e mɛ.

Kile pyìfente taŋkanni

26 Yii pun'à pyi Kile pyìi dániyaŋi cye kurugo Yesu Kirisita wwoɲɛɛge e. 27 Yii mpii pi à batize Yesu Kirisita wwoɲɛɛge e ke, yii à Kirisita yabiliŋi pyiŋkanni lwɔ́. 28 Lire e mu à pyi Yahutu yo, mu à pyi supyishiŋi sanŋi yo, mu à pyi biliwe yo, mu ɲyɛ a pyi biliwe mà yo, mu à pyi nɔ̀ yo, mu à pyi ceewe yo, sùpya ɲyɛ a wwû sùpya e mɛ. Yii puni na ɲyɛ niŋkin Yesu Kirisita wwoɲɛɛge cye kurugo. 29 Ŋyɛ yii aha nta Kirisita wuu, yii mú na ɲyɛ Ibirayima tùluge shiin. Yaage ɲwɔmɛɛni Kile à lwɔ́ Ibirayima á ke, yii sí kuru ta mú.

4

1 Yii na yaha si yi yyaha jwo yii á. Li na ɲyɛ bà tufoo maha ɲwɔmɛɛ lwɔ́ u pyà á mɛ. Mà pyàŋi yaha nàŋkocyɛɛre e, u maha mpyi biliwe fiige, mà li ta u tuŋi yaayi puni ɲyɛ u wuyo. 2 U byífeebii ná mpii pi na u karigii cwɔɔnre ke, pire maha yaha u na, fo tèni kyaa u tuŋ'à jwo ke, lire ká nɔ.

3 Wuu mú pi ke, wuu mpyi mu à jwo nàŋkopyire mà wuu yaha diɲyɛŋi yasunɲyi làdaabii bilere e. 4 Ŋka Kile ɲwɔmɛɛni tèn'à fûnŋɔ ke, ka u u u Jyaŋi tun u à si sùpya mà yaha MusaSaliyaŋi ɲwɔh'i, 5 mpii pi ɲyɛ uru Saliyaŋi ɲwɔh'i ke, bà u si mpyi si pire ɲùŋɔ wwû bilere e, Kile si pi pyi u pyìi mɛ. 6 Nde l'à li cyêe na yii na ɲyɛ Kile pyìi ke, lire li ɲyɛ Kile à u Jyaŋi Munaani* tun yii zòompii na, lire l'à li ta yii aha Kile ɲáare yii maha jwo: «Baba, wuu Tu Kile!»

7 Ŋyɛ lir'à li cyêe na yii à fworo bilere e. Yii à pyi numɛ Kile pyìi. Ná yii s'à pyi u pyìi de, yaayi puni u à bégel'a yaha u pyìibii mɛɛ na ke, yii pi ɲyɛ yire tafeebii.

Poli funŋk'à pɛn ná Galati dánafeebil'e

8 Ŋyɛ tèecyiini i, yii mpyi na sàha ŋkwɔ̀ a pyi ná Kile e mɛ, lire e yii mpyi a yiye le yasunɲyi bilere e, ɲjemu yi ɲyɛ yi ɲyɛ Kile sèe wuŋi mɛ. 9 Ŋka numɛ yii ɲyɛ ná Kile e, a fo Kile bà u ɲyɛ ná yii e, ɲaha na yii la ɲyɛ si núru yiye le yire diɲyɛŋi yasunɲyi làdaabii bilere e yɛ? Yire yasunɲyi ɲyɛ fànha ná kaɲwɔɔ baa dɛ! 10 Yii maha canmpyaagii cyìi tɔ̀re canntanya, yiɲyi yà na ɲyɛ amuni, tèrigii cyìi na ɲyɛ amuni, yyeegii cyìi na ɲyɛ amuni, ɲaha na bɛ? 11 Yii kapyiiŋkil'à mii funŋɔ pɛn, fo mii na sônŋi mii kanhare puni sí n-pyi kaɲwɔɔ baa.

12 Mii cìnmpyiibii, mii à fworo Yahutuubii làdaabii bilere e maa mpyi yii supyishiŋi sanŋi fiige. Mii na yii ɲáare, yii i mpyi mii fiige, yii àha yiye le tire bilere e mɛ.

Mà mii yaha yii yyére yii ɲyɛ a mii mùmpɛnmɛ pyi mɛ. 13 Yii à li cè na yampe p'à mii pyi mii à tɛ̀ɛn yii shwɔhɔl'e na toɲcyiige, maa Jwumpe Nintanmpe jwo yii á. 14 Mii yamp'à yii tɛɛnmɛ pɛn, ŋka yii ɲyɛ a ɲjíge maa ɲcyé mii na mɛ, yii à mii cùmɔ lemɛ ɲwɔ mu à jwo Kile mèlɛkɛŋi wà, mu à jwo Yesu Kirisita yabiliŋi wi. 15 Lire tèni i, yii yyahayi mpyi a táan ná mii i sèl'e. Numɛ taa kuru yyetange de! Mii à dá li na na mii kyaa mpyi a táan yii á, kàmpyi li mpyi na sí n-jà n-pyi, yii mpyi na sí yii ɲyiigii wwû n-kan mii á. 16 Lire e ke mii na sèeŋi yu yii á ke, lire l'à mii pyi yii zàmpɛn bɛ?

17 Sùpyire ti na Jwumpe Nintanmpe labali na yu ke, tire na dìrili yii kurugo, ŋka sèeshiin bà mɛ. Pi la ɲyɛ si mii ná yii láha wuye na, bà yii si mpyi si zìi ntaha pire fye e mɛ. 18 L'à ɲwɔ yii kwôro kuni niɲcɛnni i tèrigii puni i, ali mii méɛ ká mpyi mii ɲyɛ yii shwɔhɔl'e tèni ndemu i mɛ. 19 Mii pyìibii, mii na ŋkànre yii kurugo sahaŋki layirilifoo fiige, fo Yesu Kirisita ká yii zòompii puni shwɔ a ta. 20 Cyage e mii ɲyɛ amɛ ke, li mpyi na sí n-táan mii i mà pyi yii shwɔhɔl'e nde tèni i, si jwuŋkanni kɛ̂ɛnŋɛ ná yii e, ɲaha na yɛ nde mii sí n-pyi yii á ke, mii ɲyɛ a li cè mɛ.

Kile ɲwɔmɛɛni ná Kile Saliyaŋi na ɲyɛ Ibirayima cyeebii shuunniŋi fiige

21 Mii à jwo yo! Yii mpii la ku ɲyɛ si mpyi MusaSaliyaŋi ɲwɔh'i ke, ɲje Saliyaŋi Semɛŋi à jwo ke, yii ɲyɛ a yire lógo mà? 22 L'à sémɛ na Ibirayima à pùnampyire shuunni ta, wà à ta bilicwo á, wà s'à ta u cileŋɛŋ'á. 23 Bilicwoŋi pyàŋ'à ta mà tàanna ná u sifeebii ɲyii wuuni i, ŋka cileŋɛŋi wuŋ'à ta mà tàanna ná Kile ɲwɔmɛɛni i.

---

* **4:6** U Jyaŋi Munaani ná Kile Munaani ɲyɛ niŋkin.

24 Mpe jwumpe ɲwɔh'à cûgo, mpii cyeebii shuunniŋi na ɲyɛ mu à jwo tunmbyara tatɛɛnyɛ
shuunni Kile à ntemu pyi ke. Agari u ɲyɛ bilicwoŋi ke, uru u ɲyɛ mu à jwo tunmbyaare Kile
à le ná Musa e Sinayi ɲaŋke ɲuŋ'i ke, u pyìibii maha sini bilii. 25 Ŋyɛ Agari na ɲyɛ Sinayi ɲaŋke
fiige Arabubii kìni i, maa mpyi naha Zheruzalɛmu kànhe fiige mú, kuru ná ku shiinbii na
ɲyɛ bilere e†. 26 Ŋka Zheruzalɛmu kànhe ku ɲyɛ nìŋyiŋi na ke, kuru ɲyɛ bilere e mɛ, kuru mú
sí ku ɲyɛ wuu nuŋi. 27 L'à séme na:
«Cijiriŋɛ, ta múgure sèl'e,
mu u ɲyɛ mu sàha laa yaŋkanna cè mɛ, ta ŋkwúuli funntange e,
ɲaha na yɛ ceeŋi nàŋ'à wâl'a yaha ke,
uru pyìibii sí ɲyaha n-tòro nàɲyiicwoŋi wuubii na‡.»
28 Mii cìnmpyiibii, yii pi ke, yii à pyi Ishaka fiige, pyìibii ɲwɔmɛɛni Kile à lwɔ́ maa pi kan
Ibirayima á ke, pire pi ɲyɛ yii.
29 Bilicwoŋi pyàŋ'à ta u sifeebii ɲyii taŋkanni na, cileŋɛŋi wuŋ'à ta Kile Munaani sífente
cye kurugo. Ŋka bilicwoŋi pyàŋ'à tê̂e na cileŋɛŋi wuŋi yyahe fwɔ́hɔre, fo mà sà nɔ niɲjaa na.
30 Ŋyɛ ɲaha Kile Jwumpe Semɛŋi à jwo yɛ? Y'à séme:
«Ma bilicwoŋi ná u jyaŋi kòrɔ, ɲaha na yɛ u nàzhan ɲyɛ kɔɔge e ná cileŋɛŋi jyaŋi i mɛ§.»
31 Lire kurugo mii cìnmpyiibii, wuu ɲyɛ bilicwoŋi pyìi mɛ, ŋka cileŋɛŋi pyìibii pi à sìi wuu.

5

Yii àha núru yiye le Musa Saliyaŋi bilere e mɛ

1 Kirisita à wuu yige bilere e, bà wuu si mpyi si mpyi wuye wuu, sèeŋi na mɛ. Lire e yii
kwô̂ro pur'e, yii àha núru yiye le bilere mɛɛre na mɛ. 2 Yii lógo! Mii Poli, mii sí yi jwo yii á,
yii aha nta yii à dá li na na yii à yaa yii kwɔ̀n si nta zhwɔ, lire e Kirisita kaɲwɔɔ saha ɲyɛ yii
á mɛ. 3 Mii sí núru pu taha yii á, shin maha shin u à uye kan pi à kwɔ̀n ke, urufol'à yaa u a
MusaSaliyaŋi kurigii puni ɲaare. 4 Yii pi na ɲcaa si ntíi Kile yyahe taan Musa Saliyaŋi cye
kurugo ke, yii à kàntugo wà Yesu Kirisita na, lire e Kile sì ɲwɔ yii na si yii shwɔ mɛ. 5 Wuu pi
ke, Kile Munaani à wuu pyi wuu à tɛ̀ɛn li taan na wuu sí n-tíi Kile yyahe taan wuu dániyaŋi
kurugo. 6 Wuu aha mpyi Yesu Kirisita wwoɲɛɛge e, l'à pyi ŋkwɔ̀n yo, l'à pyi ŋkwɔ̀nmbaa
yo, lire là ɲyɛ na wíi mɛ. Nde li na wíi ke, lire li ɲyɛ mà dá Yesu Kirisita na. Wuu ná wuye
shwɔ̀hɔlɔ kapyiiŋkii tàange maha lire cyêe.
7 Yii fèŋkanni mpyi a ɲwɔ sèeŋi kuni i, jofoo u à yii yige l'e yɛ? 8 Yii li cè na yii yyerefooŋi
Kile kapyii bà mɛ. 9 Yii ɲyɛ a cè na: «bwúuruŋi yîrigeyirige yaani nimbileni maha mbyìmpe
niɲcwɔnhɔmpe puni yîrige» mà? 10 Lire ná li wuuni mú i, mii à cyɛge taha Kafooŋi Yesu na
na yii sònŋɔŋkanni ná mii wuuni sí n-pyi niŋkin. Ŋka shin maha shin ká yii wurugo ke, Kile
sí yoge kwɔ̀n urufoo na.
11 Mii cìnmpyiibii, mii wi ke, mii n'a mpyi na Kile jwumpe yu mà yyaha tíi ná ŋkwɔ̀nŋi i, na
sùpya sì n-jà n-shwɔ u baa mɛ, shin mpyi na sì n-sìi mii yyaha fwɔ́hɔrɔ niɲjaa mɛ. Jwumpe
mii na yu, na Yesu Kirisita à kwû kworokworocige na ke, puru mpyi na sì n-sìi n-waha wà
na mú mɛ. 12 Mii la ku ɲyɛ, mpii pi ɲyɛ na yii wuruge na yige sèeŋi kuni i ná ŋkwɔ̀nŋi kani i
ke, pi àha li dá ŋkwɔ̀nŋi na mɛ, pi piye tùnŋɔ!

Yii Kile Munaani yaha li yii yyaha cû

13 Mii cìnmpyiibii, yii pi ke, Kile à yii yyer'a yige bilere e, ŋka yii àha lire pyi kaɲuŋɔ s'a yii
ɲyii wogigii pyi mɛ. Yii yiye kyaa táan yiy'á, yii raa ɲwɔge yiye na. 14 Ŋaha na yɛ Kile Saliyaŋi
puni na ntaa mpe jwumpe niŋkinŋi i: «Ma supyiɲɛɛŋi kyaa táan may'á, bà mu yabiliŋi kyal'à
táan may'á mɛ*.» 15 Ŋka yii yabilimpii ká yîri yiye fye e, marii yiye nɔni, marii yiye kyaa sige
yaaya fiige, yii a yiye kàanmucaa yii àha yiye kèɛge ŋkwɔ̀ mɛ.
16 Mpe mii la ɲyɛ si jwo yii á ke, puru pu ɲyɛ: yii a ɲaare yii yyaha tíi ná Kile Munaani
ɲyii wuuni i, lire ká mpyi, yii saha sì raa yii ɲyii karigii nimpegigii pyi mɛ. 17 Ŋaha kurugo
yɛ sùpyaŋi ɲyii wogigii ɲyɛ a táan Kile Munaani á mɛ, Kile Munaani ɲyii wuuni sí ɲyɛ a táan
sùpyaŋ'á mɛ. Cyire kapyaagii shuunniŋ'à tùn. Lire e Kile Munaani ká mpyi yii e, yii saha sì
raa yii ɲyii karigii pyi mɛ. 18 Yii aha Kile Munaani yaha l'à yii yyaha cû, Musa Saliyaŋi fànhe
saha sì n-pyi yii na mɛ.
19 Wuu aha ntaha wuu ɲyii wuuni fye e, wuu kapyiiŋkii cyi maha mpyi ɲcyii: jacwɔɔre
ná katupwɔhɔyi ná silege baa karigii 20 ná kacyinzunni ná sìŋkanmpe ná pege ná yoge
ná yiɲcyɛge ná lùyirintoroni ná fadiyaŋi ná mbèmbaaŋi ná ndàhalaŋi 21 ná ɲyipɛɛnni ná
sinmbyaani ná lakyanhayi ná cyire fiige karigii. Mii à fyânha a yi jwo, ŋka mii sí yi taha,
shin maha shin u kapyiŋii ká mpyi cyire ɲcyii, urufoo nàzhan ɲyɛ Kile Saanre e mɛ.

---

† **4:25** Pyiŋkanni na Yahutuubii mpyi na Kile pêre maa piye pwɔ Musa Saliyaŋi na fo mà sà mpyi bilii fiige ke, ná lire e Poli à Zheruzalɛmu tàanna naha ŋke cyage e. ‡ **4:27** Ezayi 54.1 § **4:30** Zhenɛzi 21.10 * **5:14** Levitiki 19.18

22 Kile Munaani ká sùpyaŋi ŋgemu yyaha cû ke, urufoo kapyiiŋkii cyi maha mpyi ɲcyii: tàange ná funntange ná yyeɲiŋke ná lùtaanni ná sùpyigire ná cɛ̀nmpe ná dánasupyigire ná 23 ɲùmpiŋke ná cùmayenaŋi. Uru saliya ɲyɛ ŋgemu u ɲyɛ na cyire karigii shiŋi tùnni mɛ.

24 Mpii pi ɲyɛ Yesu Kirisita wuubii ke, pir'à pi ɲyii karigii ná pi mùntanma wogigii bò, bà Yesu Kirisita à bò kworokworocige na mɛ.

25 Kile Munaani cye kurugo wuu à shìŋi nivɔnŋi ta, lire kurugo, wuu Kile Munaani yaha li wuu yyaha cû. 26 Wuu wà kà uye pêe mɛ, wuu àha raa wuye ɲwɔ cwôre mɛ, wuu àha raa wuye yiɲcyɛge pyi mɛ.

6

1 Mii cìnmpyiibii, yii pi à yiye yaha Kile Munaani li i ŋkɛ̂ɛnŋi ke, wà ká Kile kafuun pyi, yii urufoo yɛrɛ ná lùtaanni i, yii i u le kuni nintiini i. Yii mú s'a yiye kàanmucaa lire fiige kà ŋkwɔ̀ yii ta mɛ. 2 Yii yiye tɛ̀gɛ yii i yiye tugure lwɔ́, lire pyiŋkanni na, yii sí KirisitaSaliyaŋi fûnŋɔ. 3 Ŋgemu ká a sɔ̂nŋi na ur'à pwɔ́rɔ pi sanmpii na, mà li ta u ɲyɛ a sìì yafyin mɛ, urufoo na uye ɲwɔ fáanŋi. 4 Shin maha shin à yaa u uye toroŋkanni kàanmucya sèl'e. L'aha nta l'à ɲwɔ, urufol'à yaa u pyi funntange e, u sí ɲyɛ a yaa u wabɛrɛ wuu fwɔ́hɔrɔ mɛ. 5 Ŋaha kurugo yɛ Kile sí shin maha shin yíbe u kapyiiŋkii kyaa na.

6 Ŋyɛ ŋgemu ká a yii kâlali Kile jwumpe na ke, yii a yii cyeyaayi yà kaan urufol'á.

Nde mu à pyi ke, lire tɔ̀ɔnŋi mu maha nta

7 Yii àha raa yiye ɲwɔ fáanŋa mɛ, sùpya sì n-jà raa Kile fare mɛ. Sùpyaŋi ká yaage shiŋi ŋgemu nûgo ke, kuru shiŋi u maha ŋkwɔ̀n. 8 Lire ɲwɔhe ku ɲyɛ na ŋgemu ká a u karigii pyi mà tàanna ná u ɲyii wuuni i ke, kwùŋi u ɲyɛ na urufoo sigili. Ŋka ŋgemu ká a u karigii pyi mà tàanna ná Kile Munaani ɲyii wuuni i ke, Kile Munaani sí urufoo tɔ̂ɔn ná shìŋi niŋkwombaaŋi i. 9 Ŋyɛ l'aha mpyi amuni, wuu àha ŋkànha kacɛnŋkii mpyiŋi taan mɛ, ɲaha kurugo yɛ wuu aha màban le kacɛnŋkii mpyiŋi i, tèni là na ma, wuu sí n-pa li tɔ̀ɔnŋi ta. 10 Lire kurugo wuu a kacɛnŋkii pyi sùpyire pun'á tère o tère e wuu à li laage ta ke. Ŋka wuu cìnmpyiibii dánafeebii wuuni l'à lyɛ.

Jwumpe nizanmpe

11 Ŋyɛ yii nte sémɛre nintibuunte wíi, mii yabiliŋi cyɛge k'à ti sém'a tùugo yii á. 12 Mpii la ku ɲyɛ yii raa ŋkwùun fànhe e ke, pi na lire pyi si nta ntáan sùpyir'á. Kabile niŋkin ɲwɔh'i pi ɲyɛ, pi la ɲyɛ sùpyire s'a pi yyaha fwɔ́hɔre na pi na yu na Kirisita kwùŋi kanni u sí n-jà sùpyaŋi shwɔ mɛ. 13 Mà li ta, pire pi à kwɔ̀n ke, pi yabilimpii ɲyɛ na ɲaare mà yyaha tíi ná MusaSaliyaŋi i mɛ. Pi la ɲyɛ yii i ŋkwɔ̀n si nta raa piye cyêre na yii à ɲɛn'a taha pire fye e. 14 Mii wi ke, mii ɲyɛ a sìi na li caa si naye jwo si cye taha yaaga na mà tòro wuu Kafooŋi Yesu Kirisita kworokworocige na mɛ. Kuru kworokworocige kurugo diɲyɛŋi tɔ̀ɔnŋ'à kwɔ̀ mii á, mii tɔ̀ɔnŋi mú s'à kwɔ̀ ŋge diɲyɛŋi i. 15 Wà à kwɔ̀n yo, wà ɲyɛ a kwɔ̀n mà yo, yaaga ɲyɛ lire e mɛ, zòŋi nivɔnŋi Kile maha le wuu e ke, uru u na wíi. 16 Mpii pi na li kuni ɲaare ke, Kile u yyeɲiŋke kan pir'á, u u ɲùɲaara ta pi na. Kile sùpyire kyaa na mii ɲyɛ, tire ti ɲyɛ Izirayɛli.

17 Sùpya kà núru na kànha mɛ, nɔ̀ɔpiiyi yi ɲyɛ mii cyeere na ke, Yesu kurugo mii à yire ta.

18 Mii cìnmpyiibii, wuu Kafooŋi Yesu Kirisita u ɲwɔ yii puni niŋkin niŋkinŋi na u u jwó le yii á. Amiina!

Lɛtɛrɛŋi Poli à tun Efese kànhe dánafeebil'á ke
Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè lɛtɛrɛŋi funŋɔ jwumpe e ke

Efese u mpyi Azi kùluni kànbwɔhe, numɛ pi maha lire mɛge pyi Turiki. Poli u à Jwumpe Nintanmpe jwo kuru kànhe shiinbil'á, ka pìi si ɲɛɛ pu na, maa dá Kafooŋi Yesu na. Lire l'à pyi dánafeebii kuruŋke sìiŋkanni wani. U à yyee taanre pyi kuru kànhe e Kile jwumpe ɲjwuŋi na. Puru funŋke e u à dánafeebii kuruŋyi yà tìŋɛ tìŋɛ kuru kwùumpe kànyi puni na.

Poli à ŋge lɛtɛrɛŋi sém'a kan ɲje dánafeebii kuruŋy'á, maa Kile kayaani jwo. Lire kayaani li ɲyɛ, mà nìŋyiŋi yaayi puni ná ɲìŋke yaayi puni le ɲùŋufoo niŋkin cye e. Uru ɲùŋufooŋi u ɲyɛ Yesu Kirisita (1.10). Kirisita à kwû, lire cye kurugo, u à Yahutuubii dánafeebii ná supyishiŋi sannɲi dánafeebii shwɔ, maa pi puni wà piye na mà pyi kuruŋɔ niŋkin. Lire kurugo mpii pi à dá Kirisita na ke, ɲcɛɛnnɛŋi u mpyi ŋge supyishiŋi shuunniŋi shwɔhɔl'e ke, ur'à kwɔ̀ (1--3).

U à li cya dánafeebil'á na pi piye kyaa táan piy'á, pi raa piye tère bà cyeere niŋkinŋi yatanŋyi maha báare siɲcyan mɛ. Poli à li cyê dánafeebii na na Kile sífent'à fànha tò sífente sannte puni na. Lire e u à li cya dánafeebil'á, pi Kile kàshikwɔnyaayi puni lwɔ́, bà pi si mpyi si yyere Sitaanniŋi ná u nàɲwɔhɔre karigii puni sige mɛ (4--6).

Jwumpe tasiige

1 Mii Poli u ɲyɛ Yesu Kirisita tùnntunŋɔ mà tàanna ná Kile ɲyii wuuni i ke, mii u à ŋge lɛtɛrɛŋi sémɛ si ntun yii á, yii mpiimu pi à pyi Kile wuu, ná yii à taha Yesu Kirisita fye e tèrigii puni i [Efese kànhe e] ke. 2 Wuu Tuŋi Kile ná wuu Kafooŋi Yesu Kirisita pi ɲwɔ yii na, pi i yyeɲiŋke kan yii á.

Kacɛnŋkii Kile à pyi Yesu Kirisita cye kurugo ke

3 Wuu wuu Kafooŋi Yesu Kirisita Tuŋi Kile kêe, u à wuu wuuni ɲwɔ, yacɛnɲyi Kile Munaani maha ŋkaan ke, maa yire puni kan wuu á nìɲyiŋi na, wuu ná Kirisita wwoɲɛɛge kurugo. 4 Uru cye kurugo, mà jwo diɲyɛŋi u dá ke, Kile mpyi a wuu cwɔɔnrɔ, bà wuu si mpyi si fíniŋɛ, si mpyi tìgire cyaga baa u yyahe taan mɛ. 5 U à wuu kyaa táan uy'á, lire na, mà ta diɲyɛ sàha dá mɛ, u à li lwɔ́ uye funŋ'i si wuu pyi u pyìi Yesu Kirisita cye kurugo. Lire l'à pyi u ɲyii wuuni mà yyaha tíi ná wuu e. 6 Lire e ke wuu pèenɛ taha u na, u kacɛnni nimbwooni kurugo. U à lire pyi wuu á u Jyaŋi Yesu Kirisita cye kurugo, uru ŋgemu kyaa l'à waha u á sèl'e ke.

7 Yesu Kirisita à uye pyi sáraga, maa wuu ɲùŋɔ wwû u sìshange cye kurugo, maa wuu kapegigii yàfa wuu na, mà tàanna ná Kile kacɛnni nimbwooni mpyiŋi i. 8 Kile à sàa cyire pyi maa yákilifente shiŋi puni ná ɲcèŋi shiŋi puni kan wuu á. 9 Mà tàanna ná u ɲyii wuuni i, kani u mpyi a yal'a yaha Yesu Kirisita cye kurugo, ná li mpyi a ŋwɔhɔ ke, u à lire cyê wuu na. 10 Lire li ɲyɛ: tèni ká fûnŋɔ, u sí nìɲyiŋi yaayi ná ɲìŋke wuyi puni le ɲùŋufoo niŋkin cye e, uru u ɲyɛ Kirisita.

11 Kirisita cye kurugo mú, Kile à wuu cwɔɔnrɔ mà pyi uye wuu. U mpyi a lire kani yaa fo tèemɔni i mà tàanna ná u ɲyii wuuni i. 12 Lire e wuu pi à pyi shincyiibii mà wuu sònnɔre taha Kirisita na ke, wuu sí n-pyi kaɲuŋɔ Kile mɛge ku pêe.

13 Yii mú pi ke, yii na ɲyɛ Kirisita wwoɲɛɛge e, mà lwɔ́ yii à sèeŋi jwumpe lógo yii zhwoŋi kyaa na ke, puru pu ɲyɛ Jwumpe Nintanmpe. Yii à dá Kirisita na ke, Kile à fyè bwɔ̀n yii na u Munaani ŋkanŋi cye kurugo yii á, u mpyi a lire ndemu ɲwɔmɛɛ lwɔ́ ke. 14 Yacɛnɲyi Kile à yal'a yaha u wuubii mɛɛ na ke, Kile Munaani l'à wuu pyi wuu à tɛ̀ɛn ná l'e na wuu sí yire ta, Kile ká u wuubii ɲùŋɔ wwû feefee tèni ndemu i ke, bà u si mpyi si ŋkêe u mɛge mpèeŋi kurugo mɛ.

Poli à Kile ɲáare dánafeebil'á

15 Pyiŋkanni na yii à dá Kafooŋi Yesu na sèl'e, ná pyiŋkanni na yii à Kile wuubii sanmpii kyaa táan yiy'á sèl'e ke, mii à lire lógo. 16 Lire kurugo mii maha fwù kaan Kile á tèrigii puni maa u ɲáare yii kyaa na. 17 Mii ɲarege funŋke e, mii maha li caa wuu Kafooŋi Yesu Kirisita u Kileŋi á, uru ŋgemu u ɲyɛ Tufooŋi sìnampefoo ke, u yákilifente kan yii á sèl'e, u u uye cyêe yii na, bà yii si mpyi si u sénmɛgɛ ɲcè mɛ. 18 Mii na u ɲáare mú u u yii yákilibii múgo. Lire ká mpyi, u à yii yyere maa sònnɔre tatahage ŋkemu kan yii á ke, yii sí kuru cè, kuru ku ɲyɛ yaayi nisinaɲyi niɲyahayi u à yal'a yaha u wuubii mɛɛ na ke. 19 Mii na li ɲáare u á mú, bà yii si mpyi si u sífente kakyanhala woore cè wuu dánafeebii kàmpanŋke na mɛ. 20 Tire sífente cye kurugo mú, u à Kirisita ɲè a yige kwùŋi i, maa u pyi u à sà ntɛ̀ɛn u kàniŋɛ cyɛge na, nìɲyiŋi na. 21 Yaayi niɲyambaayi yi ɲyɛ ná ɲùŋufente ná sífente ná fànhafente ná kafente e ke, Kile à u tìŋɛ yire puni ɲùŋɔ na, mà bâra mɛgɛ maha mɛgɛ ku ɲyɛ na yiri yi na numɛ, ná mɛgɛ maha mɛgɛ ku sí n-pa raa yiri yi na tìiŋi nimpaŋi i ke, u à u tìŋɛ yire puni ɲùŋɔ na. 22 Kile à yaayi

puni tîrig'a cyán u á, maa u pyi dánafeebii kuruŋke ɲùŋufooŋi, 23 kuru ŋkemu ku ɲyɛ u cyeere ke. Yaaga maha yaaga ku ɲyɛ u e ke, yire puni ɲyɛ kur'e maa mpyi cyeyi puni i.

2

Mà fworo kwùŋi i maa mpyi shì na

1 Yii pi ke, tèni l'e, yii mpyi mu à jwo kwùu yii ntiimbaaŋi ná yii kapegigii kurugo. 2 Yii mpyi maha cyire karigii pyi ŋge diɲyɛŋi sùpyire sannte fiige. Fànha yaayi yi ɲyɛ kafɛɛge e ke, yire ɲùŋufooŋi ɲyii wuuni yii mpyi na mpyi. Mpii sí pi à ɲùŋɔ kyán Kile na ke, uru u ɲyɛ na báaraŋi pyi pire e, ali numɛ. 3 Wuu mú puni mpyi pire fiige, wuu mpyi maha wuu karigii pyi mà tàanna ná wuu yabilimpii ɲyii wuuni i, nde l'à táan wuu cyeer'á ná nde l'à tîge wuu funŋ'i ke, lire wuu mpyi maha mpyi. Lire kurugo Kile lùuni mpyi a yîri wuu taan pi sanmpii fiige.

4 Ŋka Kile ɲùɲaar'à pêe sèl'e. U à wuu kyaa táan uy'á sèl'e. 5 Lire kurugo wuu pi mpyi kwùu fiige wuu kapegigii kurugo ke, u à wuu ɲè a yige kwùŋi i ná Kirisita e. Yii li cè na Kile à ɲwɔ yii na, maa yii shwɔ. 6 Wuu ná Kirisita wwoɲɛɛge kurugo, Kile à wuu ɲè a yige kwùŋi i ná u e, bà wuu si mpyi si ntɛ̀ɛn ná u e nìɲyiŋi i mɛ. 7 U à lire pyi Yesu Kirisita cye kurugo, bà u si mpyi si u kacɛnni tɛgɛlɛ baa wuuni cyêe lyeɲwɔyi nimpayi na mɛ. 8 Yii li cè na Kile à ɲwɔ yii na, maa yii shwɔ yii dániyaŋi cye kurugo. Yii yabilimpil'e bà lir'à fworo mɛ. Kile u à lire pyi yii á mana. 9 Lire ɲyɛ a pyi yii kacɛnŋkii cye kurugo mɛ, lire e sùpyaŋi wà tufiige sì n-jà uye pêe mɛ. 10 Yii li cè na Kile à wuu pyi shinfɔnmii wuu ná Yesu Kirisita wwoɲɛɛge cye kurugo, kacɛnŋkii mpyiŋi mɛɛ na, u mpyi a cyire ɲcyiimu yal'a yaha, bà wuu si mpyi s'a cyi pyi mɛ.

Kirisita kwùŋ'à Yahutuubii ná supyishiŋi sanŋi pyi pi à wwɔ

11 Nyɛ pyiŋkanni na yii mpyi yyecyiige na ke, yii sônŋɔ lire na kɛ! Yii pi ɲyɛ yii ɲyɛ Yahutuu mɛ, Yahutuubii mpyi maha yii pyi na yii ɲyɛ a kwɔ̀n mɛ, maa ŋko na pir'à kwɔ̀n, mà li ta cyeere kanni na uru ŋkwɔ̀nŋ'à pyi. 12 Lire tèni i, yii mpyi a Kirisita cè mɛ, yii mpyi Izirayɛli shiinbil'e mɛ, tunmbyaare Kile mpyi a le ná u shiinbil'e maa yaayi ɲjemu ɲwɔmɛɛ lwɔ́ ke, yii nàzhan mpyi yire e mɛ. Yii mpyi sɔ̀nnɔrɔ tatahaga baa, yii mpyi a Kile cè mɛ. 13 Nyɛ yii laage ku mpyi a fyânha a tɔɔn Kile na ke, Yesu Kirisita à u sìshange wu mà pyi sáraga, kuru kurugo yii à byanhara Kile na numɛ.

14 Uru u à yyeɲiŋke kan, maa Yahutuubii ná supyishiŋi sanŋi wà piye na mà pyi niŋkin. Màpɛnge ku mpyi pi shwɔhɔl'e kàsɔɔgɔ fiige ke, maa kuru kwɔ̀. 15 U kwùŋi cye kurugo, u à MusaSaliyaŋi ná u toŋi karigii fànhe kwɔ̀. Lire pyiŋkanni na, maa supyishiŋi kuuyi shuunniŋi wà yiye na mà pyi supyishi nivɔnnɔ niŋkin, maa yyeɲiŋke pyi k'à pa pi shwɔhɔl'e. 16 U kwùŋi cye kurugo kworokworocige na, u à màpɛnge kwɔ̀ pi shwɔhɔl'e, maa yire kuruɲyi shuunniŋi wà yiye na mà pyi niŋkin, maa pi ná Kile shwɔ̀hɔŋi yal'a ɲwɔ. 17 Mpii laage ku mpyi a tɔɔn Kile na, ná mpii pi mpyi a byanhara Kile na ke, Jwumpe Nintanmpe p'à yyaha tíi ná yyeɲiŋke e ke, u à pa puru jwo pi á. 18 Uru cye kurugo, wuu supyishiŋi kuuyi shuunniŋi sí n-jà tabaraga ta Tufooŋi Kile na, Kile Munaani ninuuni cye kurugo. 19 Lire kurugo yii saha ɲyɛ nàmpwuun, lire ɲyɛ mɛ shintahantorii mɛ, ŋka yii à bâra Kile wuubii na numɛ, maa mpyi pyɛnnugo shiin Kile bage e. 20 Yii na ɲyɛ baga, Kile à ŋkemu faanra ke. Yesu tùnntunmpii ná Kile tùnntunmpii pi ɲyɛ kuru bage nintaani, Yesu Kirisita yabiliŋi u ɲyɛ ku nintaani kafaage sèe woge mbìini na. 21 Uru cye kurugo, bage ŋkunuɲyi pun'à yiye cû cû, maa mpyi baga niɲcɛnŋɛ Kafooŋi Kile á. 22 Uru cye kurugo mú, yii à pyi mu à jwo kafaaya y'à wà yiye na mà tèg'a baga faanra, Kile à tɛ̀ɛn ŋkemu i u Munaani cye kurugo ke.

3

Supyishiŋi sanŋi u ɲyɛ u ɲyɛ Yahutuu mɛ, Poli à pyi Kile jwumpe jwufoo pir'á

1 Lire kurugo mii Poli u ɲyɛ kàsuŋi i Yesu Kirisita Jwumpe Nintanmpe ɲjwuŋi kurugo yii supyishiŋi sanŋ'á ke, mii na Kile ɲáare yii kyaa na. 2 Kile à ɲwɔ mii na, maa báaraŋi ŋgemu kan mii á mà yyaha tíi ná yii e ke, yii wà tufiige ɲyɛ à pînni uru na mɛ. 3 Kani Kile mpyi a yal'a yaha ná li mpyi a ŋwɔhɔ ke, u à lire cyêe mii na, bà mii à cyìi niŋkin niŋkin sémɛ yii á ŋge lɛtɛrɛŋi i mà yyaha tíi ná l'e mà kwɔ̀ mɛ. 4 Yii aha cyire kâla, pyiŋkanni na Kile à mii yákiliŋi múgo, ka mii i lire kaŋwɔhɔni cè mà yyaha tíi ná Kirisita e ke, yii sí lire cè. 5 Kile ɲyɛ a mpyi a lire kaŋwɔhɔni cyêe tèecyiini sùpyire na, bà u à li cyêe numɛ u Munaani cye kurugo u tùnntunmpii ná u jwumpe jwufeebii na mɛ. 6 Lire kaŋwɔhɔni li ɲyɛ: yaayi Kile sí n-kan Yahutuubil'á ke, supyishiŋi sanŋi sí yire ninuyi ta, ɲaha na yɛ pi à wwɔ̀ maa mpyi niŋkin, maa ɲwɔmɛɛni yaayi ninuyi ta Yesu Kirisita wwoɲɛɛge e, Jwumpe Nintanmpe cye kurugo.

7 Kile à ɲwɔ mii na u sífente cye kurugo, maa mii pyi u báarapyi puru Jwumpe Nintanmpe ɲjwuŋi kurugo. 8 Mii u ɲyɛ na naye sônŋi Kile wuubii puni nimbileni ke, Kile à ɲwɔ mii na, maa mii pyi mii i Kirisita kasinani tɛgɛlɛ baa wuuni yu supyishiŋi sanŋ'á. 9 Kile u à yaayi puni dá ke, kani u mpyi a ŋwɔhɔ fo tèemɔni i ke, u à mii pyi mii i lire yige bɛ̀ɛnmpe na. 10 Lire

e yaayi niɲyambaayi yi ɲyɛ ná ɲùŋufente ná fànhafente e diɲyɛŋi ɲùŋɔ na ke, yire sí li cè numɛ dánafeebii kuruŋke cye kurugo, na yákilifente na ɲyɛ Kile á karigii puni i. 11 U mpyi a lire kani yaa mà ta diɲyɛ sàha dá mɛ, maa mpa li pyi wuu Kafooŋi Yesu Kirisita cye kurugo. 12 Wuu ná Yesu Kirisita wwoɲɛɛge funŋke e, wuu dániyaŋi cye kurugo, wuu yákilitɛɛnrɛ wuubil'à tabaraga ta Kile na. 13 Lire kurugo mii na li caa yii á, yeyefuge e mii ɲyɛ yii kurugo ke, yii àha kuru kani tègɛ màban fô yiye na mɛ, ɲaha na yɛ mii ɲyɛ k'e yii ɲùŋjirire kurugo.

Poli à Kile ɲáare dánafeebil'á sahaŋki

14 Lire kurugo mii maha na niŋkure sínni maa Tufooŋi Kile ɲáare, 15 uru ŋgemu u à nìɲyiŋi ná ɲìŋke yaayi puni mɛyi le ke. 16 Mii na u ɲáare, bà u si mpyi si fànha le yii e u Munaani cye kurugo mà tàanna ná u sífente tɛgɛlɛ baa woore e mɛ. 17 Yii dániyaŋi cye kurugo, Kirisita u tatɛɛngɛ wwû yii zòmpyaagil'e, yii i ndìre wà tàange e, yii i yiye waha kur'e. 18 Lire e yii ná Kile wuubii sanmpii, yii sí Kirisita tàange tɛgɛlɛ baa woge cè. 19 Kuru tàange k'à tòro sùpyire puni taceŋke taan ke, yii sí kuru cè. Lire ká mpyi, yaayi puni yi ɲyɛ Kile e ke, yire puni sí n-pyi yii e. 20 Yaayi wuu ɲyɛ na ɲáare, lire ɲyɛ mɛ na sônŋi ɲjemu na ke, mà tàanna ná Kile sífente ti ɲyɛ wuu e ke, u sí n-jà yire kan wuu á fo si ɲjà ntòro bá! 21 Pèente ti taha u na tèrigii puni i dánafeebii kuruŋke shwɔhɔl'e Yesu Kirisita wwoɲɛɛge e fo tèekwombaa. Amiina!

4

Dánafeebii ŋgwòŋi kani

1 Ŋyɛ lire kurugo, mii u ɲyɛ kàsuŋi i Kafooŋi Yesu Kirisita mɛge kurugo ke, mii na li caa yii á, Kile à yii yyere ndemu mɛɛ na ke, yii raa ɲaare yii a ntàanni ná lire e. 2 Lire li ɲyɛ, yii sàa yiye tîrige, yii i mpyi ɲùmpiŋɛfee ná lùtaanfee, yii yiye karigii kwú tàange funŋke e. 3 Yyeɲiŋke cye kurugo, Kile Munaani à yii pyi yii à wwɔ wwoŋkanni ndemu na ke, yii yiye waha yii i ŋkwôro uru ŋgwòŋi i. 4 Yii li cè na yii à pyi mu à jwo cyere niŋkin, Kile Munaani ninuuni li ɲyɛ yii puni i. Kile à yii yyere maa sònŋɔre tatahage ŋkemu kan yii á ke, kuru mú na ɲyɛ niŋkin. 5 Kafoo niŋkin u ɲyɛ, uru ninuŋi na yii pun'à dá, maa batize uru ninuŋi mɛgɛ na. 6 Kile niŋkin u ɲyɛ, uru u ɲyɛ wuu puni Tuŋi, maa mpyi wuu puni ɲùŋɔ na, u na báaraŋi pyi wuu puni cye kurugo, maa mpyi wuu puni zòmpyaagil'e.

7 Ŋka Kile à ɲwɔ wuu na, maa màkange kà kan wuu shin maha shin á mà tàanna ná Kirisita sùpyire kanŋkanni sumare e. 8 Lire e y'à jwo Kile Jwumpe Semɛŋi i na:

«Tèni i u à dùgo ke,
u à kàre ná bilii niɲyahamil'e,
maa mayaaya kan sùpyir'á*.»

9 U à dùgo nìɲyiŋi i, di lire ɲwɔhe ɲyɛ yɛ? Lir'à li cyêe na u mpyi a fyânha a tîge fo ɲìŋke na. 10 Ŋge u à tîge ke, uru ninuŋi u à dùg'a kàre fo cyeyi puni nìɲyiŋi na, bà u si mpyi si nìɲyiŋi ná ɲìŋke puni ɲî ná u sífente e mɛ. 11 Uru u à pìi pyi Yesu tùnntunmii, maa pìi pyi Kile tùnntunmii, maa pìi pyi Jwumpe Nintanmpe jwufee, maa pìi pyi dánafeebii kuruŋke saɲcwɔnsigibii, maa pìi pyi ku cyelentii. 12 U à lire pyi, Kile wuubii pi ɲyɛ Kirisita cyeere ke, bà pi si mpyi si pire bégele báaraŋi mɛɛ na, pi raa sì yyaha na Kile kuni i siɲcyan, 13 fo mpa mpyi niŋkin dániyaŋi ná Kile Jyaŋi ɲcèŋi i mɛ. Lire ká mpyi, wuu sí raa sì yyaha na Kile kuni i, si mpa fûnŋɔ Kirisita fiige.

14 Lire e ke wuu saha sì n-pyi mu à jwo nàŋkopyire s'a fyínge raa mâre cyelentiibii kafinivinibii kàlaŋi kafɛɛge cye kurugo mɛ. Pi maha sùpyire yákilibii kɛ̂ɛnŋi ná pi kàyituwɔgɔre e. 15 Ŋka wuu aha a sèeŋi yu tàange funŋke e, wuu sí raa sì yyaha na karigii puni i Kirisita wwoɲɛɛge e. Uru u ɲyɛ dánafeebii kuruŋke ɲùŋke. 16 Kuru ɲùŋke cye kurugo, cyeere yataŋɲyi pun'à sogo sogo yiye na, maa mpyi cyere niŋkin. Yire yataŋɲyi puni niŋkin niŋkinŋi ká a yi báaraŋi pyi, cyeere sí raa lyɛge si fànha ta tàange funŋke e.

Dánafeebii ɲaaraŋkanni nivɔnni

17 Lire kurugo mii sí yi jwo n-waha yii á Kafooŋi mɛge na na mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ Kile kuni i ná yii e mɛ, yii àha raa yii karigii pyi pire wogigii fiige mɛ. Pire maha pi karigii pyi mà tàanna ná pi sònŋɔŋkanni laaga baa wuuni i. 18 Pi yákilibii ɲyɛ a múgo mɛ, shìŋi nivɔnŋi Kile maha ŋkaan ke, pi Kile kuni ɲcèmbaaŋi ná pi niŋgyiwaani kurugo pi nàzhan ɲyɛ ur'e mɛ. 19 Lire e silege saha ɲyɛ a sìi pi na mɛ, pi à piye yaha silege baa karigii laage e, maa katupwɔhɔyi shiŋi puni pyi. Pi funɲyi ɲyɛ a sìi na ɲíŋini mɛ.

20 Ŋka yii pi ke, amuni bà yii à Kirisita kani taanna mà dɛ! 21 Nàkaana baa yii à u kyaa lógo, yii mú s'à u kani taanna maa li sèeŋi cè, 22 na yii à yaa yii yii kapyiɲjyɛgigii yaha. Sùpyaŋi u ɲyɛ na ɲaare lire pyiŋkanni na ke, uru ɲyii karigii maha u wurugo, lir'a sì u shi bò. 23 Yii yii yákilibii ná yii sònŋɔŋkanni kɛ̂ɛnŋɛ. 24 Yii pyiŋkanna nivɔnnɔ lwó, nde li sí li cyêe na Kile à yii

* **4:8** Zaburu 68.18-19

pyi shinfɔnmii ke. Lire li ɲyɛ, katiigii ná fyìnmpe karigii mpyiŋi, cyire maha ntaa sèeŋi cye kurugo.

25 Lire kurugo yii láha kafinare na, shin maha shin u à sèeŋi yu u shinɲɛɛŋ'á, ɲaha na yɛ wuu pun'à pyi cyere niŋkin yatanya. 26 Yii wà lùu ká yîri, u àha kapii pyi mɛ, u bá kà cannɲaɲyiini yaha li cwo ná lire lùyirini i mɛ†. 27 Yii àha Sitaanniŋi yaha u pyiŋkanna ta si yii yaha kapii na mɛ. 28 Yii wà ká nta u mpyi nàŋkaawa, urufoo u láha nàŋkaage na, u raa báare sèl'e ntìiŋi funŋke e, bà u si mpyi s'a kanhamafeebii tère mɛ. 29 Jwumpimpe pà tufiige ɲyɛ a yaa p'a fwore yii ɲwɔyi i mɛ. Jwumɔ maha jwumɔ pu sí n-jà sùpya pyi u a sì yyaha na Kile kuni i ke, yii a puru yu bà pu si mpyi si pu lógofeebii tègɛ mɛ. 30 Yii àha raa Kile Munaani lùyiri karigii pyi mɛ. Lire li ɲyɛ Kile fyèŋi yii na, ŋgemu u à li cyêe na Kile sí n-pa yii ɲùŋɔ wwû feefee canŋka ke. 31 Yii àha wà nàvunŋɔ yaha yiye e mɛ, yii àha mpyi lùpɛɛnfee mɛ, yii àha yii lùgigii yaha cyi à yîri mɛ, yii àha raa sêre sùpyire na mɛ, yii àha raa cyàhii pyi mɛ. Yii láha pege karigii shiŋi puni na. 32 Yii a kacɛnŋii pyi yiye na, yii raa ɲùŋaara taa yiye na, yii a yàfani yiye na, bà Kile à yàfa yii na Kirisita kurugo mɛ.

5

1 Lire e ná yii kyaa s'à táan yii Tuŋi Kile á, yii a u pyiŋkanni taanni. 2 Yii a yii karigii puni pyi tàange funŋke e, bà Kirisita yabiliŋ'à wuu kyaa táan uy'á fo mà uye kan kwùŋ'á wuu kurugo, mà pyi sáraga ŋkemu k'à táan Kile á ke.

3 Lire kurugo jacwɔɔre ná kaɲwɔhɔyi shiŋi puni ná funmbwɔhe, cyire karigii pyifoo ɲyɛ a sàa yaa u ta yii shwɔhɔl'e mɛ. Ɲaha kurugo yɛ Kile wuubii ɲyɛ a yaa pi a cyire karigii pyi mɛ. 4 L'à pyi silege baa jwumɔ yo, l'à pyi ɲùŋɔ baa jwumɔ yo, l'à pyi keetupwɔhɔya yo, puru pà mú ɲyɛ a yaa p'a fwore yii ɲwɔyi i mɛ, fo Kile fwùŋi kanni. 5 Yii li cè na jacwoobii ná katupwɔhɔyi pyifeebii ná funmbwɔhe feebii, pire wà tufiige nàzhan ɲyɛ a sìi Kirisita ná Kile Saanre e mɛ. Funmbwɔhe ná kacyinzunn'à tàanna.

6 Mpii pi à ɲùŋɔ kyán Kile na ke, cyire karigii cyi maha u lùuni pyi l'à yîri pire taan. Lire e yii àha n-sìi wà yaha u yii ɲwɔ fáanŋa a wurugo ná laaga baa jwum'i mɛ. 7 Yii àha ŋgwɔ̀ ná pire mpil'e kyaa na mɛ. 8 Yii li cè na tèni l'e, yii mpyi numpini i, ŋka numɛ, Kafooŋi wwoɲɛɛge cye kurugo, yii ɲyɛ bɛ̀ɛnmpe e. Lire e ke yii a ɲaare bɛ̀ɛnmpe sùpyiibii ɲaaraŋkanni na, 9 ɲaha na yɛ shinŋi u ɲyɛ na ɲaare bɛ̀ɛnmpe e ke, urufoo kapyiiŋkii maha mpyi kacɛnŋkii ná katiigii ná sèejwuuni. 10 Yii yiye waha nde l'à táan Kafooŋi á ke, yii i lire cya a cè. 11 Numpini karigii ɲyɛ ná nàfan e mɛ. Yii àha raa cyi pyi mɛ, yii bá à yaa yii a cyi yige bɛ̀ɛnmpe na. 12 Karigii tire sùpyire ɲyɛ na mpyi numpini i ke, cyire ɲjwuŋi mú bá à sìi silege. 13 Yii li cè na kyaa maha kyaa ɲwɔhɔ k'à múgo ke, lire maha fworo bɛ̀ɛnmpe na. 14 Kyaa maha kyaa sí l'à fworo bɛ̀ɛnmpe na ke, lire yyaha maha ɲcè. Lire kurugo y'à jwo:

«Mu u ɲyɛ na ŋwúuni ke,
yîri ŋɔɔmpe na, ɲɛ̀ a fworo kwùubii shwɔhɔl'e,
Kirisita sí bɛ̀ɛnmpe yige mu á.»

15 Ɲyɛ yii a yiye kàanmucaa, yii i yii toroŋkanni cè. Yii àha mpyi yákili baa shiin mɛ, ŋka yii pyi yákilifee. 16 Tèni li ɲyɛ yii á ke, yii yiye waha yii raa kacɛnŋii pyi, ɲaha kurugo yɛ tìiŋ'à kɛ̀ɛge. 17 Lire kurugo yii àha mpyi funŋɔ baa shiin mɛ, ŋka nde li ɲyɛ Kafooŋi ɲyii wuuni ke, yii lire cya a cè. 18 Yii àha sinmpe bya si méɛ mɛ, lire maha sùpyaŋi yaha silege baa karigii mpyiŋi na, ŋka yii ɲî Kile Munaani na tèrigii puni i. 19 Yii a màban leni yiye e ná Zaburu sémɛŋi myahigii ná Kile pèente myahigii ná Kile kuni myahigil'e. Yii a Kafooŋi pêre cyire myahigil'e ná yii zòmpyaagii puni i. 20 Yii a fwù kaan Tufooŋi Kile á tèrigii puni i karigii puni kurugo, wuu Kafooŋi Yesu Kirisita mɛge na.

Nəŋi ná u cwoŋi piye cùŋkanni

21 Yii yiye tîrige yiy'á Kirisita yyaha fyagare kurugo. 22 Cyeebii, yii yiye tîrige yii nàmbaabil'á, bà yii à yiye tîrige Kafooŋi á mɛ, 23 ɲaha na yɛ nɔ̀ŋi u ɲyɛ u cwoŋi ɲùŋke, bà Kirisita ɲyɛ dánafeebii kuruŋke ɲùŋke mɛ*. Dánafeebii kuruŋke ku ɲyɛ Kirisita cyeere, u à kuru ŋkemu shwɔ ke. 24 Bà dánafeebii kuruŋk'à kuye tîrige Kirisita á mɛ, amuni cyeebil'à yaa pi piye tîrige karigii puni i pi nàmbaabil'á.

25 Nàmbaabii, yii yii cyeebii kyaa táan yiy'á, bà Kirisita à dánafeebii kuruŋke kyaa táan uy'á, fo mà uye kan sáraga ku kurugo mɛ. 26 U à lire pyi, si ku yaha kuye kanna na Kile á, ku fíniŋiŋkwooni kàntugo ná lwɔhe e Jwumpe Nintanmpe cye kurugo, 27 bà u si mpyi si ku yaha uye yyahe taan ku sìnampe e, fwɔnrɔ baa ná takuruyo baa ná cyire tìcyiin baa mɛ. Ɲka ku pyi ɲcɛ̀ɛgɛ cyaga ná cwo cyaga baa. 28 Lire pyiŋkanni na, nàmbaabil'à yaa pi pi cyeebii kyaa táan piy'á, bà pi yabilimpii cyeere kyal'à táan piy'á mɛ. Shinŋi u à u cwoŋi kyaa táan uy'á ke, urufol'à uye kyaa táan uy'á. 29 Ɲaha kurugo yɛ sùpyaŋi wà tufiige cyere kyaa ɲyɛ a sàa pɛn u á

† **4:26** Zaburu 4.5 * **5:23** Pìi maha jwo: «ɲaha na yɛ nɔ̀ŋi u ɲyɛ u cwoŋi ɲùŋɔ na, bà Kirisita ɲyɛ dánafeebii kuruŋke ɲùŋɔ na mɛ.»

mɛ, ŋka u maha uye ɲwɔ caa maa yaha uye na, bà Kirisita maha li pyi dánafeebii kuruŋk'á mɛ.
30 Wuu sí pi ɲyɛ u cyeere yataŋɲyi. 31 Y'à jwo Kile Jwumpe Semɛŋi na «Lire kurugo nàŋi sí
u tuŋi ná u nuŋi yaha si mpwɔ u cwoŋi na, pi mú shuunni si mpyi shin niŋkin†.» 32 Puru
jwumpe ɲwɔh'à cûgo sèl'e. Mii na pu yu mà yyaha tíi ná Kirisita ná dánafeebii kuruŋke
wwoɲɛɛge e. 33 Ŋka p'à yyaha tíi ná yii e mú: yii shin maha shin à yaa u u cwoŋi kyaa táan
uy'á, bà urufoo kyal'à táan uy'á mɛ. Cyeebii, yii pèenɛ le yii nàmbaabil'e.

6

Sifeebii ná pyìibii piye cùŋkanni

1 Pyìibii, yii yii sifeebii ɲwɔmɛɛni cû yii tàanna ná Kafooŋi ɲyii wuuni i, ɲaha na yɛ lire l'à
tíi. 2 Y'à jwo Kile Jwumpe Semɛŋi i «Ma tuŋi ná ma nuŋi pêe*.» Kile Saliyaŋi kapyaagil'e,
kabilini niɲcyiini Kile à jwo maa ɲwɔmɛɛ jwo a taha li na ke, lire li ɲyɛ lire. 3 Ŋwɔmɛɛni u à
lwó ke, lire li ɲyɛ: «Mu shìŋi canmpyaagii sí ɲyaha, si ntáan nìŋke na†.» 4 Tiibii, yii pi ke, yii
àha mpi yii pyìibii na s'a pi lùyiri karigii pyi mɛ, ŋka yii a pi byíi, yii raa pi yɛrɛge yii tàanna ná
Kafooŋi jwumpe e.

Bilibii ná pi ɲùŋufeebii piye cùŋkanni

5 Bilibii, yii sàa yii ɲùŋufeebii ɲwɔmɛɛni cû pèente funŋke e ná funvyinge e, yii li pyi bà yii
à Kirisita ɲwɔmɛɛni cû mɛ. 6 Yii àha raa pi ɲyiŋyaga báaraŋi kanni pyi si nta ntáan pi á mɛ,
ŋka yii a u pyi mu à jwo Kirisita bilii, mpiimu pi ɲyɛ na Kile ɲyii wuuni pyi ná funŋɔ niŋkin i
ke. 7 Yii a báare pi á ná funɲcɛnŋ'i mu à jwo Kafooŋi á yii ɲyɛ na báare, yii àha li pyi mu à jwo
sùpyire kann'á yii ɲyɛ na báare mɛ. 8 Yii li cè na shin maha shin, mu na báare wà á yo, mu na
báare may'á yo, Kafooŋi sí n-pa sùpyire puni sâra si ntàanna ná pi kapyiiŋkii niɲcɛnŋkil'e.
9 Ŋùŋufeebii, yii mú pi ke, yii yii bilibii cùmu lemɛ ɲwɔ, yii àha ntanha pi na mɛ. Yii li cè na
ɲùŋufooŋi ninuŋi u ɲyɛ yii ná pire ɲùŋɔ na nìŋyiŋi na ke, uru ɲyɛ a sùpya pwóɔŋɔ sùpya na
mɛ.

Dánafeebii kàshikwɔnyaayi kani

10 Nyɛ mpe mii sí n-bâra puru na ke, puru pu ɲyɛ: yii a yii fànhe caa Kafooŋi wwoɲɛɛge e,
uru fành'à sàa pêe. 11 Yii Kile kàshikwɔnyaayi puni le yiye na, bà yii si mpyi si jà tayyérege
niɲcɛnŋɛ wwû, si Sitaanniŋi nàɲwɔhɔre karigii ɲùŋɔ bê mɛ. 12 Yii li cè, wuu ná mpii pi ɲyɛ
kàshige na ke, sùpyii bà mɛ. Ŋka yaayi yi ɲyɛ numpini i ná ɲùŋufente ná fànhafente ná kafente
e diɲyɛŋi ɲùŋɔ na ŋkɛ̀gɛŋi mɛɛ na ke, wuu ná yire yi ɲyɛ ku na. 13 Lire kurugo yii Kile
kàshikwɔnyaayi puni lwó, bà yii si mpyi si jà kuru kàshige kwɔ̀n canmpege e mɛ, lire kàntugo
yii begeleŋkanni niɲcɛnni kurugo, yii i jà a kwôro yii tayyérege e.
14 Lire e ke yii bégel'a yaha, yii i sèeŋi pyi yii seepwɔge, yii i katiigii mpyiŋi pyi tɔɔnnɔ
vàanntinŋɛ yii le yiye na. 15 Yyeɲiŋke ku ɲyɛ na ntaa Jwumpe Nintanmpe cye kurugo ke,
yii kuru pyi mu à jwo tanhanya yii tooyi na, bà yii si mpyi si jà ɲjyére kàshige sige mɛ.
16 Yii dániyaŋi pyi yii tɔɔnnte yabeŋke. Ná ur'e yii sí n-jà Sitaanniŋi ŋyahigii nage wogigii
puni fùgo. 17 Zhwoŋi yii à ta Kile á ke, yii uru pyi yii tɔɔnnte ɲùntoŋke. Kile Munaani na
kàshikwɔnŋwɔɔni ndemu kaan ke, yii lire lwó, lire li ɲyɛ Kile jwumpe.
18 Yii a Kileɲareyi shiŋi puni pyi tèrigii puni i, Kile Munaani ntɛ̀gɛŋi funŋke e, yii i ŋkwôro
lire na. Yii raa Kile ɲáare u wuubii puni kurugo. 19 Yii a Kile ɲáare mii á mú, bà li si mpyi tère
o tère e mii à na ɲwɔge múgo Jwumpe Nintanmpe ɲjwuŋi mɛɛ na ke, si jà raa pu kaŋwɔhɔni
yu raa fíniŋi fyagara baa mɛ. 20 Puru ɲjwuŋi kurugo Kirisita à mii tìŋɛ, puru kurugo mii
ɲyɛ yɔrɔyi na naha kàsuŋi i. Yii a Kile ɲáare mii á, bà mii si mpyi s'a pu yu pu jwuŋkanni na
fyagara baa mɛ.

Jwumpe nizanmpe

21 Kyaa maha kyaa li ɲyɛ mii ɲùŋɔ taan, ná nde mii ɲyɛ na mpyi ke, wuu
ntàannamacinmpworoŋi Tisike sí n-sà cyire puni jwo yii á. Kafooŋi báarapyi niɲcɛnŋɛ u
ɲyɛ u wi. 22 Mii à li yîrige li kurugo maa u tun yii á, nde li naha wuu kàmpanŋke na ke, yii
i lire cè, u u màban le yii e. 23 Wuu Tuŋi Kile ná wuu Kafooŋi Yesu Kirisita u yyeɲiŋke ná
tàange ná dániyaŋi kan cìnmpyiibii pun'á. 24 Shin maha shin u à Kafooŋi Yesu Kirisita kyaa
táan uy'á sèeŋi na ke, Kile u ɲwɔ pire puni na, u u jwó le pi á!

† **5:31** Zhenɛzi 2.24. Lire ɲwɔhe ku ɲyɛ: «Lire kurugo nàŋi ná u cwoŋi sí n-wwò si mpyi shin niŋkin, nàŋi ná u cwoŋi shwàhɔŋ'à yaa u ɲwɔ mà tòro nàŋi ná u sifeebii wuŋi na.» * **6:2** Ɛkizodi 20.12 † **6:3** Ɛkizodi 20.12

Lɛtɛrɛŋi Poli à tun Filipi kànhe dánafeebil'á ke

Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè lɛtɛrɛŋi funŋɔ jwumpe e ke

Filipi kànhe na mpyi Masedoni kùluni kànhe kà. Yahutuubii mpyi a ɲyaha wani mɛ, pi mú bá mpyi a shiin kɛ kwɔ̀ si nta nɔ pi Kile Jwumpe kàlambaga faanra mɛ.

Tèni i Poli à sà Jwumpe Nintanmpe jwo wani ke, lire tooy'e pìl'à piye kan Yesu á maa mpyi dánafee (Kapyiiŋkii 16.11-40). Dánafeebii kuruŋke shiinbii fànha mpyi supyishiŋi sanŋi, Yahutuubii mpyi a ɲyaha pi e mɛ. Lire kàntugo u kùsheeni là tooy'e, fànhafeebil'à u cû a tò kàsuŋi i Jwumpe Nintanmpe ɲjwuŋi kurugo. Filipi dánafeebil'à yire lógo ke, maa wà tun ná bùɲyɛ yaay'i, u sà ŋkan u á kàsuŋi i. Ɲyɛ Poli à ŋge lɛtɛrɛŋi sémɛ mà u yaha kàsuŋi i, maa fwù kan pi á. U jwump'à yyaha tíi ná funntange e, ŋkemu i dánafeebil'à yaa pi pyi yyefuge tèrigil'e ke.

Poli à li cya Filipi dánafeebil'á pi mbèŋi yaha u kwòro pi ná piye shwɔhɔl'e. Yesu Kirisita à uye tîrige pyiŋkanni ndemu na ke, maa li cya pi á, pi piye tîrige piy'á lire pyiŋkanni na.

Cyelentiibii kafinivinibii pìi mú na mpyi wani, pire la mpyi si fànha cyán dánafeebii na pi raa Yahutuubii saliyaŋi kurigii ɲaare. Pìi sí na mpyi wani, pire mpyi na pi ɲyii karigii kanni pyi. Poli à ɲje yɛrɛyi kan dánafeebil'á mà taha cyire kapyaagii shuunniŋi na, bà pi si mpyi s'a piye kàanmucaa mɛ.

Ŋge lɛtɛrɛŋi funŋɔ jwump'à li cyêe na Filipi dánafeebii kyal'à táan Poli á sèe sèl'e.

Jwumpe tasiige

1 Mii Poli ná Timɔti, wuu pi ɲyɛ Yesu Kirisita báarapyii ke, wuu pi à ŋge lɛtɛrɛŋi sémɛ, si ŋkan yii Kile wuubii ná yii kàanmucyafeebii ná tɛgɛfeebil'á, yii pi ɲyɛ Yesu Kirisita wwoɲɛɛge e, Filipi kànhe e ke. 2 Wuu Tuŋi Kile ná wuu Kafooŋi Yesu Kirisita pi ɲwɔ yii na, pi i yyeɲiŋke kan yii á.

Poli à li cyêe Filipi dánafeebii na na pi kyal'à táan ur'á

3 Tère o tère e mii à sɔ̂nŋɔ yii kyaa na ke, mii maha fwù kan Kile á. 4 Mii aha a Kile ɲáare yii kyaa na tère o tère e ke, mii maha u ɲáare ná funntange e, 5 ɲaha na yɛ mà lwó ku tasiige e mà pa nɔ fo numɛ na, yii à mii tègɛ Jwumpe Nintanmpe ɲjwuŋi na.

6 Kileŋi u à uru báaraŋi niɲcɛnŋi sìi yii e ke, mii à tèɛn ká l'e na u sí uru pyi yii e, zà nɔ u tɛgɛni na Yesu Kirisita cannuruge.

7 Mii à yaa mii u a sɔ̂nŋi lire sɔ̀nŋɔŋkanni na yii kyaa na, ɲaha na yɛ yii kyal'à waha mii na sèl'e. Mà mii yaha kàsuŋi i, lire ɲyɛ mɛ mà mii yaha mii u Jwumpe Nintanmpe báami maa pu pyàagii sénmɛge na ɲcyêre sùpyire na, Kile à ɲwɔ mii na maa uru báaraŋi ŋgemu kan mii á ke, yii à pyi mii wwoɲɛɛ uru báaraŋi i. 8 Kile yabiliŋ'à li cè na bà Yesu Kirisita à wuu kyaa táan uy'á mɛ, amuni yii kyal'à táan mii á sèe sèl'e.

9 Nde mii na ɲáare Kile á ke, lire li ɲyɛ, tàange ku ɲyɛ yii ná yiye shwɔhɔl'e ke, kuru k'a sì yyaha na, yii i yákilifente ná ɲcèŋi sèe wuŋi ta, 10 bà li si mpyi ndemu l'à yaa ná yii e ke, yii i lire cè mɛ. Lire e yii sí n-pyi sùpyii mpiimu pi à tíi, maa mpyi tìgire cyaga baa, fo zà nɔ Yesu Kirisita cannuruge na ke. 11 Yii karigii puni sí raa n-pyi ntìiŋi funŋke e ná Yesu Kirisita fànhe e. Lire li sí mɛtange ná pèente taha Kile na.

Poli kàsuŋi ɲjyìŋ'à Jwumpe Nintanmpe pyi p'à nɔ cyeye niɲyahay'e

12 Mii cìnmpyiibii, mii la ɲyɛ yii i li cè na kyaage k'à mii ta ke, kuru bá à pyi kaɲuŋɔ mà shiɲyahara pyi t'à Jwumpe Nintanmpe lógo. 13 Ɲaha kurugo yɛ saanbwɔhe pyɛngɛ shiinbii ná sùpyire sannte pun'à li cè na Kirisita kurugo pi à mii cû a pwɔ naha kàsuŋi i. 14 Lire e mii kàsuŋi ɲjyìŋi kurugo, mpii pi à dá Kafooŋi Yesu na ke, pire niɲyahara à piye waha Kile jwumpe ɲjwuŋi na sùpyir'á, fyagara baa.

15 Sèe wi, pìi maha Kirisita kyaa yu mii báaraŋi yiɲcyɛge ná u ɲyipɛɛnni na, ŋka pìi maha u kyaa yu ná funvyinge e. 16 Pire maha uru báaraŋi pyi tàange funŋke e, ɲaha na yɛ pi à li cè na mii ɲyɛ naha kàsuŋi i s'a Jwumpe Nintanmpe báami sùpyir'á. 17 Ŋka mpii pi ɲyɛ na Kirisita kyaa yu ná mii báaraŋi yiɲcyɛge e ke, pire funzɔnnɔre ɲyɛ a ɲwɔ mɛ, pi maha lire pyi si nta là bâra mii yyefuge na naha kàsuŋi i. 18 Ŋka pi na lire pyi ná funɲcɛnŋ'i yo, pi ɲyɛ na li pyi ná funɲcɛnŋ'i mà yo, mii kuro ɲyɛ yire e mɛ. Kirisita kyaa na yu sùpyir'á mà kwɔ̀ ke, lir'à mii funŋke táan.

Là bá sí n-bâra mii funntange na, 19 ɲaha na yɛ mii à li cè na yii Kileɲarege ná Yesu Kirisita Munaani* fànhe sí cyire kawaagii kêɛnnɛ mpyi mii á, sí ta kuro. 20 Nde mii ɲyɛ na sigili ná na zòmbilini puni i, maa na sɔ̀nŋɔre taha li na ke, lire li ɲyɛ, mii sì n-sìi n-sílege si raa Kirisita

* **1:19** Yesu Kirisita Munaani ná Kile Munaani ɲyɛ niŋkin.

pêre ná naye puni i mɛ. Mii sí raa lire pyi fyagara baa bà mii à li pyi taɲjaa fo mà pa nɔ niɲjaa na mɛ, ali li méɛ ká sàa bê ná mii múnaani i.
21 Ŋaha kurugo yɛ mii múnaani ɲyɛ a taha yafyin na ŋke ɲìŋke na Yesu Kirisita wwoɲɛɛge kàntugo na mɛ. Mii aha ŋkwû, mii sí kuru wwoɲɛɛge tɔ̀ɔnŋi ta. 22 Ŋka mii u mɔ shì na, kampyi lire sí n-jà mii pyi mii u báara niɲcɛnŋɛ pyi sahaŋki, ɲyɛ mii sàha naha a niɲjwuyo cè mɛ. 23 Mii funŋke na mii shwɔ́hɔli cyire ɲcyii kapyaagii shuunniŋi shwɔhɔl'e. Mà kwû, maa mpyi ná Kirisita e, lire l'à táan mii á, lire tɔ̀ɔnŋi mú u à pêe. 24 Ŋka mii u pyi shì na, lire li sí n-pwɔ́rɔ yii á sèl'e. 25 Mii mú s'à tɛ̀ɛn ná lire e. Lire kurugo mii à li cè na mii sí tère pyi yii puni taan, si yii tɛ̀gɛ, bà yii si mpyi s'a sì yyaha na Kile kuni i ná funntange e mɛ. 26 Lire e mii aha núr'a kàre yii yyére tèni ndemu i ke, lire sí yii ɲùɲyi yîrige Yesu Kirisita wwoɲɛɛge e.
27-28 Ŋka Jwumpe Nintanmpe p'à jwo Kirisita kyaa na ke, yii kapyiiŋkii pun'à yaa cyi yyaha tíi ná pur'e. Mii ɲyɛ yii shwɔhɔl'e yo, mii laag'à tɔɔn yii na yo, li tɛgɛni li ɲyɛ mii u lógo na yii na wá a kwôro ɲwɔmɛɛ niŋkin na†, maa yii sɔ̀nŋɔre pyi niŋkin, maa yii fànhe pyi niŋkin báaraŋi na, mpii pi ɲyɛ na Jwumpe Nintanmpe tùnni ke, bà yii fyagara baa wuubii si mpyi si pire sige lire na mɛ. Pire u kapyiiŋkil'à li cyêe na Kile sí pi shí bò, yii kapyiiŋkii s'à li cyêe na Kile sí yii shwɔ. Kile mú sí u à lire yaa, 29 ɲaha na yɛ u à ɲwɔ yii na, maa yii pyi yii à dá Kirisita na, lire kanni bà mɛ, maa yii pyi yii à kyaala u kurugo mú. 30 Mpii pi ɲyɛ na Jwumpe Nintanmpe tùnni ke, zhìŋi yii mpyi a ɲya mii u leni ná pire e, ná mii saha na u leni numɛ ke, uru zhìŋi shiŋi yii na leni numɛ.

2

Yii yiye tîrige Yesu Kirisita fiige

1 Ŋyɛ ná Kirisita à wuu tègɛ wuu u màban leni wuye e, maa wuu zòmpyaagii taali tàange cye kurugo, maa wuu pyi wuu à wwɔ̀ Kile Munaani cye kurugo, maa wuu tègɛ wuu à pyi ɲùɲaarafee ná ɲùmpiŋɛfee, 2 lire e ke, yii yii sɔ̀nŋɔre pyi niŋkin, yii yiye kyaa táan yiy'á, yii bê yii i mpyi niŋkin. Lire ká mpyi, mii funntange sí n-fûnŋɔ. 3 Yii àha raa yii karigii pyi ná yiŋcyɛge e s'a yiye cyêre mɛ, ŋka yii yiye tîrige, yii yiye yaha pi sanmpii kàntugo. 4 Yii àha raa karigii pyi yii yabilimpii tɔ̀ɔnŋi kanni kurugo mɛ, ŋka yii a cyi pyi pi sanmpii tɔ̀ɔnŋi kurugo mú.
5 Yii sɔ̀nŋɔŋkann'à yaa li pyi Yesu Kirisita wuuni fiige:
6 U ná Kile na ɲyɛ niŋkin,
ŋka u ɲyɛ a li lwó uye funŋ'i si fère sín kuru tayyérege na mɛ.
7 U à ɲɛn'a uye tîrige, maa mpa mpyi sùpya, maa mpyi biliwe fiige.
Puru funŋke e
8 u à ɲɛn'a uye tîrige,
maa Kile ɲwɔmɛɛni cû fo mà sà nɔ kwùŋi na,
kworokworocige ɲuŋ'i u à kwû bá!
9 Lire kurugo Kile à u dùrugo sèe sèl'e,
mɛge k'à fànha tò mɛyi puni na ke, maa kuru le u na,
10 bà nìŋyiŋi yaayi ná ɲìŋke wuyi ná ɲìŋke ɲwɔhɔ wuyi puni
si mpyi s'a niŋkure sínni Yesu mɛge na
s'a u pêre,
11 si ntɛ̀ɛn li taan na
Yesu Kirisita u ɲyɛ Kafooŋi mɛ.
Lire sí pèente taha Tufooŋi Kile na.
12 Lire e ke mii ntàannamacinmpyiibii, pyiŋkanni na yii à mii ɲwɔmɛɛni cû mà mii yaha yii shwɔhɔl'e ke, mii méɛ ɲyɛ mii ɲyɛ yii shwɔhɔl'e mɛ, yii là bâra tire ɲwɔmɛɛcunte na. Kile à yii shwɔ báaraŋi ŋgemu mɛɛ na ke, yii a uru pyi yiye ntìrigeŋi funŋke e, yii i pèenɛ taha u na. 13 Ŋaha na yɛ Kile yabiliŋi u à fànhe kan yii á maa uru báaraŋi mpyiŋi lage le yii e, bà u ɲyii wuuni si mpyi s'a mpyi mɛ.
14 Yii a yii karigii puni pyi jwuɲyahama ná nàkaana baa, 15 bà yii si mpyi si ntíi si mpyi tìgire cyaga baa, si mpyi Kile pyìi, wà sì tajwugo ta mpiimu na, diŋyɛŋi sùpyire nimpeere shwɔhɔl'e mɛ. Yii bɛ̀ɛnmp'à yaa p'a ɲî tire shwɔhɔl'e mu à jwo wɔrii. 16 Jwumpe Nintanmpe pu ɲyɛ na shìŋi niŋkwombaaŋi kaan ke, yii raa puru yu pi á. Lire ká mpyi, Kirisita cannuruge, yii sí mii pyi mii u ɲùɲjirire ta. Lire sí li cyêe na báaraŋi niŋgaŋi mii à pyi ke, uru ɲyɛ a pyi ɲùŋɔ baa mɛ.
17 Yii li cè na uru báaraŋi mii ɲyɛ na mpyi yii dániyaŋi kurugo ke, mii sìshange méɛ ká mpyi na sí n-wu sáraga fiige uru tooy'e, lire sí n-táan mii i, mii sí n-pyi funntange e ná yii puni i.
18 Yii pyi kuru funntange e ná mii i mú.

† **1:27-28** Pìi maha jwo: «li tɛgɛni li ɲyɛ mii u lógo na Kile Munaani cye kurugo yii à kwôro ɲwɔmɛɛ niŋkin na.»

Báaraŋi Timɔti ná Epaforoditi à pyi ke

19 Kafooŋi Yesu ká ɲɛɛ, li saha sì mɔ mɛ, mii sí Timɔti tun yii á, u u sà màban le yii e, u u
yii yìriŋkanni cè u pa jwo na á, lire sí màban le mii i. 20 Ŋaha kurugo yɛ uru kanni baare e,
sùpya ɲɣɛ naha ŋgemu u na sônnŋi yii kyaa na mii fiige mɛ. Sèeŋi na, u na sônnŋi yii kyaa na.
21 Pi sanmpii puni na ŋkɔ̀re piy'á. Yesu Kirisita á, bà pi ɲɣɛ na ŋkɔ̀re mɛ. 22 Ŋka Timɔti wi
ke, yii à li cè na u à li cyêe na u na ɲɣɛ báarapyi niɲcɛnŋɛ. U à mii tɛ̀gɛ Jwumpe Nintanmpe
ɲjwuŋi na, bà pyà maha u tu tɛ̀gɛ báara na mɛ. 23 Lire kurugo mii karigii sí n-cwɔɔnrɔ n-yaha
cyage ŋkemu i ke, mii aha bú kuru cè, mii sí n-tíi u tun wani yii yyére. 24 Mii mú s'à tɛɛn ná
l'e, Kafooŋi ká ɲɛɛ, li saha sì mɔ mɛ, mii yabiliŋi sí n-sà n-fworo yii na.

25 Mii cìnmpworoŋi ná mii báarapyiŋɛɛŋi Epaforoditi wi ke, u à mii tɛ̀gɛ zhìleni na Kile
Jwumpe yyaha yyére zhèŋi kurugo. Yaayi kani li mpyi mii na ke, yii à u tun ná yire e naha
mii yyére. Numɛ mii à li lwó naye e si u núruŋɔ ntùugo wani yii yyére. 26 Ŋaha kurugo yɛ u
la mpyi a sìi si sà fworo yii puni na. Tèni i u à lógo na yii à uru yampe kyaa cè ke, li mpyi a
waha u na. 27 Sèeŋi na, u mpyi a yà fo na ŋko raa ŋkwûu. Ŋka Kile à ɲùŋaara ta u na. U kanni
na bà Kile à ɲùŋaare ta mɛ, u à ɲùŋaara ta mii na mú, bà li si mpyi yyetanhare tà hà ŋkwɔ̀
mbâra mii yyetanhare na mɛ. 28 Lire kurugo mii à wyèrɛ na ŋko si u tùugo yii yyére, bà li si
mpyi yii aha núr'a u ɲya, li i yii funŋyi táan, là si fworo mii funmpɛɛnre e mɛ.

29 Lire e ke u aha bú nɔ wani yii yyére, yii i u ɲùŋɔ bê ná funntange e Kafooŋi Yesu
wwoɲɛɛge kurugo. Yii à yaa yii a pèente tare nte sùpyire shiŋi na. 30 Ŋaha kurugo yɛ Kirisita
báaraŋi kurugo, u mpyi na ŋko si mpôɔn u múnaani i. Kàmpyi yii mpyi naha mii taan, báaraŋi
yii mpyi na sí raa mpyi mii á ke, u à uye kan ur'á fo na ŋko si mpôɔn u múnaani i.

3

Yesu kurugo Poli à kàntugo wà yaayi puni na

1 Ŋyɛ mii cìnmpyiibii, yii pyi funntange e Kafooŋi kurugo. Jwumpe mii à fyânha a jwo yii
á ke, mii sì n-sìi n-kànha si puru ninumpe taha yii á mɛ. Puru pu sí yii pyi yii kwôro kuni
niɲcɛnni i.

2 Mpii pi maha báarapege pyi ke, yii a yiye kàanmucaa pire na, pi à pi mu à jwo pwuun, pi
maha sônnŋi na ŋkwɔ̀nŋi u maha sùpyaŋi pyi u à pyi Kile sùpya, yire sí ɲɣɛ sèe mɛ. 3 Wuu pi
ɲɣɛ na Kile pêe Kile Munaani fànhe cye kurugo, maa dá Yesu Kirisita na maa wuye pêe ná
u kani i ke, wuu pi ɲɣɛ Kile sùpyiibii sèe wuubii. Wuu ɲɣɛ a wuu sɔ̀nŋɔre taha sùpyire làdaabii
karigii na mɛ.

4 Kàmpyi sùpyire làdaabii karigii mpyi ná kaɲwɔɔni i, mii yabiliŋi mpyi na sí na sɔ̀nŋɔre taha
cyi na. Wà méɛ ká nta u u sônnŋi na tànga na ɲɣɛ ur'á mà u sɔ̀nŋɔre taha cyire làda karigii na,
tànga na ɲɣɛ mii á mà tòro urufoo na. 5 Ŋaha kurugo yɛ mii ziŋi canmpyibaatanrewuuni, pi
à mii kwɔ̀n, Izirayɛli shiŋi sùpya u ɲɣɛ mii, maa mpyi Bɛnzhama tùluge shin. Mii à sìi Eburu,
mii mpyi na MusaSaliyaŋi kurigii ɲaare mà tàanna ná Farizhɛɛnbii toŋkuni cyi jwuŋkanni i.
6 Mii mpyi a sàa naye pwɔ lire na fo mii mpyi maha dánafeebii kyérege. Tìgire cyaga ɲɣɛ a
mpyi mii na Saliyaŋi kàmpanŋke na mɛ.

7 Mii mpyi na tɔ̀ɔn taa cyire karigil'e, ŋka Kirisita kurugo, tɔ̀ɔn saha ɲɣɛ cyi na mii á mɛ.
8 Mà mii Kafooŋi Yesu Kirisita cè, yafyin ɲɣɛ a sàa ɲwɔ mà lire kwɔ̀ mii á mɛ. Uru kurugo
mii à kàntugo wà yaayi puni na. Yaayi pun'à pyi mii á mu à jwo kafuntuŋɔ bà mii si mpyi si
Kirisita ta mɛ.

9 Mà mii yaha ná u e, li saha ɲɣɛ na ntîri mii funŋ'i na Saliyaŋi kuni ɲaaraŋi cye kurugo
mii à tíi mɛ. Ŋka mii à dá Kirisita na ke, lire cye kurugo Kile à jwo na mii à tíi. Dániyaŋi cye
kurugo Kile maha jwo na sùpyaŋ'à tíi. 10 Nde mii na ɲcaa ke, lire li ɲɣɛ mà Kirisita yal'a cè,
fànhe k'à u pyi u à ɲɛ̀ a fworo kwùŋi i ke, si kuru ta mú, yyefuge k'à u ta ke, si jyè kur'e mú,
pyiŋkanni na u à uye tîrige maa ŋkwû ke, si lire pyiŋkanni lwó mú. 11 Cyire puni lage ɲɣɛ mii
na, bà Kile si mpyi si mii ɲɛ̀ ɲjige kwùŋi i mɛ.

Wuu wuye waha wuu u tafɛɛre fê a nɔ ti tɛgɛni na

12 Li ɲɣɛ mu à jwo mii à na karigii pyi a nɔ cyi tɛgɛni na maa cyi tɔ̀ɔnŋi ta, lire ɲɣɛ mɛ mà pyi
tìgire cyaga baa mɛ. Ali numɛ, mii à yyaha le tafɛɛre na, bà mii si mpyi si mpyi Yesu Kirisita
fiige mɛ. Lire kurugo Yesu Kirisita à wuu cwɔɔnr'a pyi uye wuu. 13 Mii cìnmpyiibii, mii ɲɣɛ a
jwo na mii à ti tɔ̀ɔnŋi ta a kwɔ̀ mà dɛ, ŋka kyaa niŋkin li ɲɣɛ mii funŋ'i, lire li ɲɣɛ: karigii cyi
à tòr'a kwɔ̀ ke, mii ɲɣɛ na cyire kàanmucaa mɛ, nde li ɲɣɛ mii yyaha yyére ke, lire mii ɲɣɛ na
ɲcaa ná na cyeyi shuunniŋi i tafɛɛre e. 14 Mii à naye waha tire tafɛɛre vèŋi na, fo si sà nɔ ti
tayyérege na, bà mii si mpyi si ti tɔ̀ɔnŋi ta mɛ. Uru tɔ̀ɔnŋi kurugo Kile ɲɣɛ na wuu yiri nìŋyiŋi
na Yesu Kirisita cye kurugo.

15 Lire e ke Kile Jwumpe à tatɛɛngɛ wwû wuu mpiimu zòmpyaagil'e ke, wuu sɔ̀nŋɔŋkanni
l'à yaa li pyi lire. Yii wà ha nta ná sɔ̀nŋɔre tabɛr'e, Kile sí yi yyahe fíniŋɛ n-cyêe urufoo na.

16 L'aha mpyi pyiŋkanna o pyiŋkanna na, Kile kuni i yii ɲyɛ fo mà sà nɔ numɛ na ke, yi kwôro lire kuni i.
17 Mii cìnmpyiibii, yii puni ɲaaraŋkann'à yaa li pyi mii wuuni fiige. Mpii pi na ɲaare wuu ɲaaraŋkanni na ke, yii a pire pyiŋkanni taanni. 18 Jwumpe p'à jwo na Kirisita à kwû kworokworocige na ke, pìi na ɲyɛ wani yii shwɔhɔl'e, pire kapyiiŋkil'à li cyêe na pi na puru jwumpe tùnni. Mii à fyânha a yi jwo yii á, ŋka numɛ mii mɛɛsuwuŋi saha sí núru yi taha yii á. 19 Pire canmpyaagii ká ŋkwɔ̀, Kile sí pi shi bò, ɲaha na yɛ pi à pi mùntanma karigii funŋɔ lwó mà tòro Kile na. Karigii cyi sí pi sílege ke, pi maha piye pêe ná cyire e. Diɲyɛŋi karigii kanni cyi à pi yyaha ɲî.
20 Ŋka wuu pi ke, wuu pyɛnge na ɲyɛ nìɲyiŋi na Kile yyére. Wuu na wuu Kafooŋi Yesu Kirisita sigili, uru u ɲyɛ wuu Shwofooŋi. U sí n-yîri wani si mpa. 21 U aha bú mpa, u sí wuu cyeere fànha baa woore kɛ̂ɛnŋɛ mpyi cyere nisinana u woore fiige ná u sífente e, tire ntemu ti sí yaayi puni pyi yi kúu u á ke.

4

Poli à sònŋɔŋkanni niɲcɛnni cyêe dánafeebii na

1 Ŋyɛ mii ntàannamacinmpyiibii, mii la à sìi si núru yii ɲya. Mii funŋk'à táan yii kurugo, yii à mii ɲùŋke yîrige. Mii ntàannamacinmpyiibii, yɛrɛyi mii à kan yii á numɛ ke, yire kurugo, yii kwôro Kafooŋi Yesu wwoɲɛɛge e.
2 Mii na li ɲáare Evodi ná Sɛntisi á, pi i bê niŋkin na, pi i ŋkwôro Kafooŋi wwoɲɛɛge e. 3 Mu u ɲyɛ mii báarapyiɲɛɛŋi sèe wunɔ ke, mu wi ke, mii à li cya mu á, ma a mpii cyeebii shuunniŋi tègɛ, ɲaha na yɛ pi à fère sín ná mii i, ka wuu u Jwumpe Nintanmpe jwo sùpyir'á, mà bâra Kilema ná wuu báarapyiɲɛɛbii sanmpii mɛyi y'à séme shìŋi niŋkwombaaŋi tafeebii mɛyi tasemɛge e ke.
4 Yii pyi funntange e Kafooŋi kurugo tèrigii puni i. Mii sí yi taha yii á sahaŋki, yii pyi funntange e. 5 Yii sùpyire puni yaha pi li cè na yii na ɲyɛ ɲùmpiŋɛfee. Kafooŋi ɲyɛ yii ŋkere na. 6 Yii àha zìi kyaa tègɛ yiye funŋɔ pɛn mɛ, ŋka yaaga maha yaaga kyaa ku ɲyɛ yii na ke, yii kuru cya Kile á, yii i u ɲáare sèl'e, yii i fwù kan u á. 7 Lire ká mpyi, yyeɲiŋke Kile maha ŋkaan ná k'à tòro sùpyaŋi sònŋɔŋkanni taan ke, kuru sí n-kwôro yii zòompii ná yii sònŋɔre na Yesu Kirisita wwoɲɛɛge e.
8 Ŋyɛ mii cìnmpyiibii, jwumpe nizanmpe mii sí n-jwo yii á ke, puru pu ɲyɛ mpe: kyaa maha kyaa li ɲyɛ sèe ke, pèente na ntaa kyaa maha kyal'e ke, kyaa maha kyaa l'à tíi ke, kyaa maha kyaa l'à fíniŋɛ ke, kyaa maha kyaa l'à táan Kile á ke, kyaa maha kyaa l'à yaa l'a mpyi ke, kyaa maha kyaa l'à ɲwɔ ke, kyaa maha kyal'e sùpya sí n-jà ŋkèe ta ke, yii a sônnɔi cyire karigii shiŋi na. 9 Mii à yii taanna karigii ɲcyiimu na, ka yii i ɲcyiimu ta, maa ɲcyiimu lógo mii ɲwɔ na ke, mà bâra yii à mii ɲya ɲcyiimu tapyige e ke, yii a cyire pyi. Lire ká mpyi, Kileŋi u maha yyeɲiŋke kaan ke, uru sí n-pyi ná yii e.

Poli à fwù kan Filipi shiinbil'á pi bùŋyɛ yaayi kurugo

10 Mii funntanga wuŋ'à fwù kan Kafooŋi á sèl'e, ɲaha na yɛ yii à li cyêe mii na sahaŋki na yii na sônŋi mii na. Yii mpyi a fyânha na sônŋi mii na, ŋka pyiŋkanna ɲyɛ a mpyi yii á si mii tègɛ mɛ. 11 Yaaga kurugo bà mii ɲyɛ na yi yu mà dɛ, ɲaha na yɛ yaaga na ɲyɛ mii á yo, yaaga ɲyɛ mii á mà yo, cyire puni maha bê mii á. 12 Fòŋke e yo, yaarafente e yo, mii à naye pyiŋkanni cè. Pyiŋkanna maha pyiŋkanna na mii à sìi cyaga maha cyag'e ke, lire maha bê mii á. Yalyire na ɲyɛ mii á yo, mii na ɲyɛ kategе e yo, yaarafente e yo, yaare kuuŋi i yo, mii à têe cyire puni na. 13 Kirisita à fànhe ŋkemu kan mii á ke, kuru ku maha mii pyi mii u jìni cyire karigii puni na. 14 Ŋka lire ná li wuuni mú i, yii à mii tègɛ mii yyefuge tèni i, yii à kacɛnnɛ pyi.
15 Yii Filipi shiinbii pi ke, yii à li cè na tèni i mii à yîri Masedoni kùluni i mà pa Jwumpe Nintanmpe ɲjwuŋi ɲwɔ cû ke, yii baare e, dánafeebii kuruŋke kabɛrɛ ɲyɛ a cye le mii á na báaraŋi i mɛ. Yii à tɔ̀ɔn ta mii báaraŋi i, maa mii tègɛ ná yii cyeyaayi i. 16 Ali mà mii yaha Tesaloniki kànhe e, yaayi kuuŋi u mpyi mii na ke, yii kanni pi à yire tùugo mii á fo tooyo shuunni.
17 Li ɲyɛ mu à jwo yii cyeyaayi yà kurugo mii ɲyɛ mà dɛ, ŋka mii la ku ɲyɛ Kile si jwó le yii á, yii cyeyaayi niŋkanyi kurugo. 18 Yaayi puni kyaa li mpyi mii na ke, yii à là taha yire na mà kan Epaforoditi u à pa ŋkan mii á. Numɛ mii funŋk'à ɲíŋɛ, ɲaha na yɛ yaaga kuu saha ɲyɛ mii na mɛ. Yir'à pyi mu à jwo sáraga nùguntanga wogo ŋkemu na Kile à ɲɛɛ ke. 19 Mii Kileŋi sí yii màkwuŋwɔyaayi puni kan yii á mà tàanna ná u yaarafente tɛgɛlɛ baa woore e, Yesu Kirisita kurugo. 20 Pèente ti taha wuu Tuŋi Kile na fo tèekwombaa. Amiina!

Fwùŋi nizanŋi

21 Yii Kile wuubii puni niŋkin niŋkin shɛ́ɛre Yesu Kirisita wwoɲɛɛge e. Cìnmpyiibii pi naha naha ná mii i ke, pir'à yii shɛ́ɛre. 22 Kile wuubii puni pi ɲyɛ naha ke, pir'à yii shɛ́ɛre. Ŋka

mpii pi ɲyɛ na báaraŋi pyi Ɔrəmu saanbwəhe Sezari pyɛnge e ke, ɲcyì bá a taha pire u fwùŋi niŋkanŋi na.

23 Kafooŋi Yesu Kirisita u ɲwɔ yii na, u u jwó le yii á.

Lɛtɛrɛŋi Poli à tun Kəlɔsi kànhe dánafeebil'á ke Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè lɛtɛrɛŋi funŋɔ jwumpe e ke

Poli wwoɲɛɛŋi Epafurasi u à Jwumpe Nintanmpe jwo Kəlɔsi kànhe e, ka pìi si piye kan Yesu á. Poli yabiliŋi ɲyɛ a nɔ wani kuru kànhe na mɛ, ŋka u mpyi maha Kile ɲáare pire dánafeebil'á, ali mà u yaha kàsuŋi i.

Ɲyɛ mà Poli yaha kàsuŋi i, Epafurasi à kàr'a sà yi jwo u á na cyelentiibii kafinivinibii pìi na wá na ɲyàhaŋguruguŋi pyi dánafeebii shwɔhəl'e Kəlɔsi kànhe e. Pire kafinivinibii mpyi na dánafeebii ɲùŋyi tare, mà lire ɲùŋke pyi na pi ɲyɛ na pi yalyire ná pi kataangii karigii cwɔɔnre mà tàanna ná Yahutuubii làdaabil'e mɛ, na pi ɲyɛ na Kile mèlɛkɛɛbii pêre mɛ.

Ɲyɛ Poli à yire lógo ke, ka li i u funŋɔ pɛn. Lire e u à ŋge lɛtɛrɛŋi sém'a tun Kəlɔsi kànhe dánafeebil'á maa pi funŋɔ cwo Yesu Kirisita fànhe na, maa li cyêe pi na na Yesu Kirisita à fànha tò mèlɛkɛɛbii na. Uru cye kurugo, Kile à pi dá. Yesu ká mpyi ná ŋgemu i ke, urufoo saha ɲyɛ a yaa u a Kile mèlɛkɛɛbii pêre mɛ.

Lire e Poli à li cyêe pi na na pi kàntugo wà diɲyɛŋi ɲyii karigil'á, bà pi kyaa si mpyi si ntáan pi ɲùŋufooŋi Yesu á mɛ, pi a yàfani piye na, pi i piye kyaa táan piy'á, mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ Kile kuni i ná pi e mɛ, pi i jwuŋkanna cè ná pire e.

Poli à Kəlɔsi dánafeebii shɛ́ɛre

1 Mii Poli u ɲyɛ Yesu Kirisita tùnntunŋɔ mà tàanna ná Kile ɲyii wuuni i ke, mii ná wuu
cìnmpworoŋi Timɔti, 2 u à ŋge lɛtɛrɛŋi tun Kile wuubil'á Kəlɔsi kànhe e. Yii pi ɲyɛ wuu
cìnmpyiibii pi à taha Kirisita fye e tèrigii puni i ke, wuu Tuŋi Kile u ɲwɔ yii na, u u yyeɲiŋke
kan yii á.

Poli à fwù kan Kile á Kəlɔsi dánafeebii kyaa na

3 Ɲyɛ tèrigii puni i wuu aha a si raa Kile ɲáare yii kyaa na, uru ŋgemu u ɲyɛ wuu Kafooŋi
Yesu Kirisita Tuŋi ke, wuu maha u shɛ́ɛre, ɲaha na yɛ 4 pyiŋkanni na yii à dá Yesu Kirisita na
ke, ná pyiŋkanni na Kile wuubii puni kyal'à táan yii á ke, wuu à yire lógo. 5 Yii à yii sònnɔre
taha yaage ŋkemu na, ná yii sí kuru ta nìɲyiŋi na ke, kuru ku ɲyɛ yii dániyaŋi ná yii tàange
ɲùŋke. Jwumpe Nintanmpe pu ɲyɛ sèeŋi, ná p'à fyânha a nɔ yii na ke, pur'à ku kyaa jwo.
6 Puru jwump'à nɔ diɲyɛŋi puni na bà p'à nɔ yii na mɛ, p'à yasɛrɛ pyi, maa mpúgo. Pu na
lire pyi yii shwɔhəl'e mú, mà lwɔ́ yii à Kile kacɛnni kyaa lógo, maa li cè sèe sèl'e ke. 7 Wuu
ntàannamabaarapyiɲɛɛŋi Epafirasi à yii kâla yire cyeyi na. Kirisita báarapyi niɲcɛnŋɛ u ɲyɛ u
wi yii shwɔhəl'e. 8 Kile Munaani à tàange ŋkemu le yii e ke, u à kuru kyaa jwo wuu á.

Poli na Kile ɲáare Kəlɔsi dánafeebii kyaa na

9 Lire l'à li ta, mà lwɔ́ cannŋke wuu à yii kyaa lógo ke, wuu na Kile ɲáare yii á tèrigii puni
i. Wuu na u ɲáare, nde u la ɲyɛ yii a mpyi ke, bà yii si mpyi si lire sɛ́nmɛgɛ ɲcè mɛ. U u
yákilifente kan yii á, bà yii si mpyi s'a u karigii ɲaa s'a ɲcwúu mɛ. 10 Lire e yii toroŋkanni sí
Kafooŋi Kile wuuni lwɔ́, s'a u ɲyii wogigii kanni pyi, s'a kacɛnŋkii shiŋi puni pyi, s'a sì yyaha
na Kile ɲcèŋi i. 11 Kile Siŋi Punifoo sí raa fànhe kaan yii á, bà yii si mpyi si yii kaleŋkii puni
kwú ná funntange ná funɲiŋke e mɛ.

Kirisita ɲyɛ diɲyɛŋi puni ɲùŋɔ na

12 Yaayi Tufooŋi Kile à yaha u bɛ̀ɛnmpe e nìɲyiŋi na, u wuubii mɛɛ na ke, yii a fwù kaan u
á yire kurugo, ɲaha na yɛ u à yii le yire tafeebil'e. 13 U à wuu dìr'a yige numpini fànhe e mà
le u Jyaŋi saanre e, uru ŋgemu kyaa l'à táan u á ke. 14 Uru cye kurugo Kile à wuu ɲùŋɔ wwû
kapegigii bilere e, maa cyi yàfa wuu na.

15 Uru u ɲyɛ Kileŋi niɲyambaaŋi nàɲjaŋi,
uru u à fànha tò Kileŋi yayaayi puni na,
16 ɲaha na yɛ uru cye kurugo Kile à diɲyɛŋi yaayi puni dá,
nìɲyiŋi wuyi ná ɲìŋke wuyi,
yaayi niɲyayi ná niɲyambaayi,
mu à jwo ɲje yi ɲyɛ saanre ná kafente ná ɲùŋufente ná fànhafente e ke,
yire yaayi pun'à dá u cye kurugo, maa dá u mɛɛ na.
17 Uru u ɲyɛ yaayi puni yyaha na, uru cye kurugo yaayi pun'à yiye cû.

18 Uru u ɲyɛ dánafeebii kuruŋke ɲùŋke*.
Kuru na ɲyɛ sùpyaŋi cyeere fiige,
uru u ɲyɛ kuru tasiige,
ɲaha na yɛ uru u à pyi shincyiiwe mà ɲɛ̀ a fworo kwùŋi i.

---

* **1:18** Pìi maha jwo: «dánafeebii kuruŋke ɲùŋɔ na».

Lire na, u à yyahayyereŋi lwɔ́ karigii puni i.
19 L'à táan Kile á, cyeyi puni yi ɲyɛ ur'e ke, na yire yi pyi u Jyaŋi i.
20 Uru cye kurugo Kile à mbèŋi cya ná yaayi puni i.
Sìshange u à wu kworokworocige na ke,
ná kur'e Kile à yyeɲiŋke kan ɲìŋke ná nìɲyiŋi yaayi pun'á.
21 Tèecyiini i, yii sɔnnɔpeere ná yii kapyiiŋkii mpyi a li cyêe na yii laage mpyi a tɔɔn Kile na, maa mpyi u zàmpɛnmii. 22 Ŋka u Jyaŋi à pa mpyi sùpya maa ŋkwû. U kwùŋi cye kurugo, Kile à yii ná uru shwɔ̀hɔŋi yal'a ɲwɔ. Lir'à pyi bà Kile si mpyi si yii fwɔnrɔ baa wuubii ná yii tìgire baa wuubii yaha yii yyére u yyahe taan si ɲɛɛ yii na mɛ. 23 Ŋka fo yii aha yiye pwɔ Kile kuni i, maa tayyérege niɲcɛnŋɛ wwû, yaage na yii sɔnnɔr'à taha nìɲyiŋi na ke, maa mpyi yii ɲyɛ a funŋɔ wwɔ̀ kuru na mɛ. Kuru yaage kyaa Jwumpe Nintanmpe ɲyɛ na yu. Yii à pu lógo, p'à jwo ɲìŋke sùpyire pun'á mú. Puru jwumpe ɲjwuŋi kurugo, Kile à mii Poli pyi u báarapyi.

Poli na zhìŋi leni dánafeebii kurugo

24 Ŋyɛ mii cìnmpyiibii, yyefuge e mii ɲyɛ naha numɛ yii kurugo ke, kur'à táan mii i, ɲaha na yɛ Kirisita ná dánafeebii kuruŋk'à kwôro kuru yyefuge e fo mà sà nɔ tèni là na, mii sí na nàzhanŋi pyi kur'e, bà dánafeebii kuruŋke si mpyi s'a sì yyaha na mɛ. 25 Mii à pyi dánafeebii kuruŋke báarapyi, Kile u à mii yaha uru báaraŋi na yii á. Mii à yaa mii u Kile jwumpe puni jwo yii á. 26 L'à mɔ, puru jwumpe mpyi a ŋwɔhɔ sùpyire puni na, ŋka numɛ p'à jwo a nɔ Kile sùpyiibii na. 27 U la mpyi si lire kaŋwɔhɔni nisinani nimbwooni cyêe supyishiŋi puni na. Lire kaŋwɔhɔni li ɲyɛ: Kirisita ɲyɛ yii e, lire l'à yii pyi yii à tèɛn ná l'e na yii sí n-pyi shinbwoo Kile yyére. 28 Wuu na Kirisita kyaa yu sùpyire pun'á, marii pi yɛrɛge maa pi kâlali ná yákilifente e, bà pi si mpyi si fûnŋɔ Kile kuni i, Kirisita wwoɲɛɛge cye kurugo mɛ. 29 Lire kurugo mii ɲyɛ na báaraŋi pyi. Kirisita à fànhe ŋkemu kan mii á ke, ná kure e mii na zhìŋi leni. Kuru fànhe ku maha síŋi kaan mii á.

2

1 Zhìŋi mii na leni yii ná Lawodisi dánafeebii kurugo, mà bâra mpii pi ɲyɛ pi sàha ŋkwɔ̀ a mii ɲya a ɲya mɛ, mii la ɲyɛ yii i li cè na ur'à waha a tòro. 2 Mii na uru zhìŋi leni si màban le yii ná pire puni i, yii i yiye kyaa táan yiy'á cìnmpworoge ŋgwòŋi funŋke e, yii i yákilifente shiŋi puni ta, yii i Kile kaŋwɔhɔni cè, lire li ɲyɛ Kirisita. 3 Ur'e nàfuuŋi niŋwɔhɔŋi ɲyɛ mu à jwo yákilifente ná ɲcèŋi. 4 Mii na puru yu bà yii si mpyi si yiye shwɔ kàyituwɔgɔre jwufeebii na mɛ. 5 Mii laage mɛ́ɛ ká ntɔɔn yii na, mii ɲyɛ yii taan sɔnnɔre e. Mii funntanga wu u ɲyɛ, ɲaha na yɛ yii karigii puni sogoloŋkann'à ɲwɔ yiye shwɔhɔl'e, yii s'à taha Kirisita fye e ná funŋɔ niŋkin i.

Yii aha mpyi ná Kirisita e, yii nàzhan à fworo yasunŋyi i

6 Ŋyɛ bà yii à ɲɛn'a Yesu Kirisita pyi yii Kafooŋi mɛ, yii kwôro kuru wwoɲɛɛge e ná u e. 7 Bà cige ndìre maha mpyi ɲìŋke e, ɲìŋk'a sì wá na ku ɲwɔ caa mɛ, lire pyiŋkanni na, yii ndìre le Kirisita wwoɲɛɛge e, bà yii si mpyi s'a sì yyaha na Kile kuni i, bà yii à taanna li na mɛ. Mà bâra lire na, yii fwùŋi niŋkanŋi u ɲyaha u á.

8 Yii a yiye kàanmucaa, yii àha ŋkwɔ̀ yiye yaha ɲwɔtanyifeebii pi yii ɲwɔ fáanŋa a cû mɛ. Pi jwumpe ɲyɛ kafinara, Kile e bà p'à fworo mɛ. Pu ɲyɛ ɲùŋɔ baa, maa yyaha tíi ná làdaabii karigii ná diŋyɛŋi yasunŋyi i, yire ná Kirisita sí ɲyɛ kunul'e mɛ. 9 Kirisita u à pyi sùpya ke, yaayi puni yi ɲyɛ Kileŋi sèe wuŋi i ke, yire puni na ɲyɛ u e. 10 Yaaga maha yaaga ku ɲyɛ ná ɲùŋufente ná sífente e ke, u à fànha tò yire puni na. Yii ná uru wwoɲɛɛge cye kurugo, yii à yaayi puni ta mà yii funɲyi ɲíŋɛ. 11 U wwoɲɛɛge cye kurugo mú, yii à kwɔ̀n, lire ɲyɛ a li cyêe na sùpya u à yii cyeere cyage kà kwɔ̀n mɛ. Ŋka u à yii sɔnnɔpeere kwɔ̀n a láha yii zòompii na. 12 Yii à batize ke, l'à pyi mu à jwo yii à le fanŋke e ná Kirisita e maa ɲɛ̀ ná u e maa mpyi ná u e wwoɲɛɛge e. Lir'à pyi dániyaŋi cye kurugo Kile sífente e. Tire sífente t'à Kirisita ɲɛ̀ a yige kwùŋi i. 13 Yii mpyi mu à jwo kwùu, ɲaha na yɛ yii kapegigii ná yii sɔnnɔpeere mpyi na sàha ŋkwɔ̀ a láha yii na mɛ, ŋka Kile à shì nivɔnŋɔ kan yii á ná Kirisita e, maa yii kapegigii puni yàfa yii na. 14 Tìgire ná kapegigii cyi mpyi a sém'a yaha wuu yyaha na, na wuu à Saliyaŋi kɛ̀ɛge ke, Yesu Kirisita kwùŋi kworokworocige na, lir'à cyire puni shi bò. L'à pyi mu à jwo uru séméŋ'à kwòro kworokworocige na. 15 Uru kwùŋi cye kurugo, yaayi yi ɲyɛ numpini i ná ɲùŋufente ná sífente e ke, Kile à yire fànhe shwɔ yi na, maa yi sílege, maa yi pyi yawiige diŋyɛ puni ɲyii na.

16 Lire e yii àha núru ɲɛɛ sùpya u a yii la wwû yii yalyire ná yii yabyɛɛre làdaŋi ntiimbaaŋi na mɛ. Yii mú àha ɲɛɛ pi a yii la wwû kataanni canɲyi ná yivɔnni ná canŋɔŋke làdaŋi ntiimbaaŋi na mɛ. 17 Cyire karigii puni mpyi kàntugo yyére wuuni nimbwooni nimpani nàɲjaŋi. Yesu Kirisita kyaa li, u à fànha tò nàɲjaŋi na, uru u ɲyɛ sèeŋi puni. 18 Mpii pi na yà yu yii Kile pèeŋkanni na ke, yii àha raa pire kàanmucaa mɛ, ɲaha na yɛ mà piye tîrige maraa mèlɛkɛɛbii pêre, lire l'à táan pi á. Pi ŋɔɔyi na pi à piye tíiŋɛ, maa piye pêl'a tòro, mà tàanna ná

pi sɔnnɔŋkanni i. 19 Pi saha ɲyɛ a piye pwɔ Yesu na mɛ, uru sí u ɲyɛ ɲùŋke, mà li ta cyeere ká a ɲcáa yaage ŋkemu na ke, ɲùŋke ku maha kuru kan t'á. Ɲùŋke ku maha yatanzogompe ná kapaanre pyi cyere niŋkin, Kile sí u maha tire cyeere lyɛge.

20 Ɲyɛ yii à kwû ná Kirisita e ke, yii nàzhan à fworo ŋke ɲìŋke yasunɲyi i. Yii kuro saha ɲyɛ yi kafuunŋkil'e mɛ. Lire e ke yii àha núru ɲɛɛ pi fànhe cyán yii na ɲcyii karigil'e mɛ: 21 «Ma hà nde lwó mɛ, li ɲyɛ a ɲwɔ mɛ. Ma hà nde nɛ́ɛnɛ mɛ, li ɲyɛ a ɲwɔ mɛ. Ma hà mpwɔ̀n nde na mɛ, li ɲyɛ a ɲwɔ mɛ.» 22 Cyire kafuunŋkil'à yyaha tíi ná yaayi ɲjemu i ke, yi shìŋi ɲyɛ a ɲyaha mɛ. Yalyire nintiire ti ɲyɛ ti ti, t'aha lyî a kwɔ̀, yi maha ŋkwɔ̀. Sùpyiibii yabilimpii niɲjaaŋii cyi ɲyɛ cyi cyi, cyi ɲyɛ a lwó a pwɔ Kile kuni na mɛ. 23 Pìi na sônnɲi na cyire karigii na ɲyɛ ɲcè, ɲaha kurugo yɛ cyi na yu Kile pèeŋkanni ná sùpyaŋi uye ŋkyèregeŋi kyaa na. Mà li ta, kaɲwɔɔ ɲyɛ cyi na mɛ, sùpyire maha tiye pêre ná cyi e, Kile bà pi ɲyɛ na mpêre ná cyi e mɛ.

3

Toroŋkanni niɲjyeeni ná nivɔnni kani

1 Ná yii s'à ɲè a fworo kwùŋi i ná Yesu i, lire e ke, sèeyaayi yi ɲyɛ nìɲyiŋi na, cyage e Yesu à tɛ̀ɛn Kile kàniŋɛ cyɛge na ke, yii a yire caa. 2 Yii a sônnɲi kanna nìɲyiŋi sèeyaayi na, yii i ɲìŋke wuyi yaha wani. 3 Ɲaha na yɛ yii à kwû maa ɲè, yii shìfɔnmii wuu pi à tɛ̀ɛn ná Kirisita e Kile yyére. Uru shìfɔnŋi na ɲyɛ kyaa ndemu li ɲyɛ li ɲyɛ na ɲaa mɛ. 4 Kirisita u à shìfɔnŋi kan yii á ke, u aha a si ɲya canŋke ŋkemu i ke, yii sí ɲya ná u e u sìnampe e.

5 Lire e ke yii yii zòmpiibii bò, mu à jwo kaɲwɔhɔyi ná jacwɔɔre shiŋi puni ná yaayi lapege ná funmbwɔhe, kuru ná kacyinzunni mú à tàanna. 6 Mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ na Kile pêre mɛ, cyire karigii shiŋi cyi maha Kile lùuni pyi l'à yîri pire taan. 7 Tèecyiini i, yii mpyi na ntùuli cyi kurigil'e, yii mpyi cyire kapegigii cye e. 8 Ɲka numɛ, lùyirini ná lùpɛɛnni ná pege, yii cyire karigii puni yaha. Cyàhigii, lire ɲyɛ mɛ silege baa jwumpe pà tufiige ɲyɛ a yaa p'a fwore yii ɲwɔyi i mɛ. 9 Yii àha núru raa fini yiye na mɛ, ɲaha kurugo yɛ yii à fworo yii lyempe e, maa yii kapyiɲjyɛgigii yaha. 10 Yii a zòmii nivɔnmii lwó, yii à pyi sùpyii nivɔnmii, maa mpyi yii Davooŋi málwɔrɔ, si u cè sèl'e. 11 Lire kurugo yii à pyi Yahutuu yo, yii à pyi shiŋi wabɛrɛ yo, yir'à fworo y'e, yii à kwɔ̀n yo, yii ɲyɛ a kwɔ̀n mà yo, yir'à fworo y'e, yii à pyi kànbwɔhɔshiin yo, yii à pyi ɲyɛgɛɲwɔhɔshiin yo, yir'à fworo y'e, yii à pyi bilii yo, yii ɲyɛ a pyi bilii mà yo, yir'à fworo y'e. Nde li ɲyɛ na wíi ke, lire li ɲyɛ: Kirisita kyaa l'à jwo ke, uru u ɲyɛ yaayi puni ɲùŋɔ na, maa mpyi wuu puni i.

Dánafeebii wwoɲɛɛge kani

12 Ɲyɛ ná Kile s'à yii cwɔɔnrɔ, maa yii pyi uye wuu, maa yii kyaa táan uy'á, lire e yii a ɲùŋaara taa yiye na, yii raa sùpyigire pyi ná yiye e, yii i yiye tîrige yiy'á, yii i mpyi ɲùmpiŋɛfee ná lùtaanfee, 13 yii i yii karigii kwú yiye e, yii raa yii kapyiiŋkii yàfani yiye na. Wà ha wurugo wà á, yii i puru jwo a kwɔ̀ feefee, bà Kafooŋi Yesu à yii ná uru shwɔ̀hɔlɔ wogigii kwɔ̀ feefee mɛ. 14 Mà bâra cyire puni na, yii sàa yiye kyaa táan yiy'á, ɲaha kurugo yɛ tàange ku maha ŋgwɔ̀ŋi shiinbii pwɔ piye na. 15 Mbèŋi Kirisita à le yii shwɔhɔl'e ke, uru u kwôro yii shwɔhɔl'e, ɲaha na yɛ Kile u à yii yyere yii i mpyi niŋkin. Yii a fwù kaan u á mú.

16 Yii Kirisita jwumpe yaha pu tatɛɛngɛ wwû yii zòompil'e sèe sèl'e. Yii a yiye kâlali, yii raa yiye yɛrɛge ná yákilifente e, ná Zaburu sémɛŋi myahigii ná Kile pèente myahigii ná Kile kuni myahigil'e. Yii a myahigii cêe ná yii zòmpyaagii puni i, yii raa Kile shéɛre. 17 Yii a yii kapyiiŋkii ná yii kajwuŋkii puni pyi Kafooŋi Yesu mɛge na. Cyire tooy'e, yii raa Tufooŋi Kile shéɛre Yesu mɛge kurugo.

Pyɛnge wwoɲɛɛge kani

18 Cyeebii, yii yiye tîrige yii nàmbaabil'á, lir'à yaa ná yii e Kafooŋi Yesu wwoɲɛɛge e. 19 Nàmbaabii, yii yii cyeebii kyaa táan yiy'á, yii àha pi cû bilii fiige mɛ. 20 Nàŋkopyire, yii yii sifeebii ɲwɔmyahigii cû karigii puni i. Yii aha a lire pyi, lire sí n-táan Kafooŋi Yesu i. 21 Tiibii, yii àha lùgigii pɛn ná yii pyìibil'e mɛ, lire ká mpyi, màbanŋi sí n-fworo pi e.

Bilibii ná pi ɲùŋufeebii kani

22 Bilibii, yii yii ɲùŋufeebii ɲwɔmyahigii cû karigii puni i. Yii àha raa pi ɲyiɲyaga báaraŋi kanni pyi si nta ntáan pi á mɛ. Yii a u pyi ná funvyinge e, yii raa Kafooŋi Yesu pêre. 23 Báara maha báara na yii ɲyɛ ke, yii a u pyi ná zòvyinre e, bà yii maha báare Kafooŋi Yesu á mɛ, l'àha mpyi mu à jwo yii na báare sùpyir'á mɛ. 24 Yii àha ŋkwɔ̀ funŋɔ wwɔ̀ na Kafooŋi sí yii sâra mɛ. Yaayi u à yaha u wuubil'á ke, yire yà u sí n-kan yii á. Kafooŋi Kirisita á yii na báare. 25 Ɲka shin maha shin u kapyii li ɲyɛ báarapege ke, urufoo sí n-sâra n-tàanna ná kur'e, ɲaha na yɛ Kafooŋi ɲyɛ a sùpya pwɔ́ɔŋɔ sùpya na mɛ.

4

1 Ɲùŋufeebii, yii a yii bilibii cwôre ná fyìnmpe ná ntìiŋi i, yii àha funŋɔ wwɔ̀ na yii mú na ɲyɛ ná Ɲùŋufooŋi w'e nìɲyiŋi na mɛ.

Yɛrɛyi nizanŋyi

2 Yii àha ndáha Kileɲarege na mɛ, yii yyaha le ku na, yii raa fwù kaan Kile á tèrigii puni i. 3 Yii raa Kile ɲáare wuu á mú, bà u si mpyi si pyiŋkanni niɲcɛnni kan wuu á, wuu raa Kirisita kaŋwɔhɔni kyaa yu sùpyir'á mɛ. Lire kurugo mii à le kàsuŋi i.

4 Yii kwôro ɲarege na mii á, bà mii si mpyi s'a li sénmɛge s'a yu li jwuŋkanni na mɛ.

5 Ɲyɛ mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ Kile kuni i ná yii e mɛ, tère o tère e yii à laaga ta ke, yii a kacɛnŋii pyi pi á, yii raa pi cwôre ná yákilifente e. 6 Yii ɲwɔmugure ti pyi ná tìpoomɔ ná kaɲwɔɔni i tèrigii puni i, yii raa sùpyire ɲwɔ shuu yii a ɲwɔge.

Fwùŋi nizanŋi

7 Wuu ntàannamacinmpworoŋi, Kafooŋi Yesu báarapyiŋi Tisike, u ɲyɛ na báare ná mii i ke, ɲwɔmɛɛ niŋkinfoo wi. Kyaa maha kyaa li ɲyɛ naha ke, u sí n-sà cyire puni jwo yii á. 8 Mii à li yîrige li kurugo maa u tun yii á, u sà wuu yìriŋkanni jwo yii á, bà lire si mpyi si màban le yii e mɛ. 9 Mii à Onɛzimu mú bâra u na, yii ntàannamacinmpworoŋi wà wi, dánasupya wi. Karigii cyi ɲyɛ naha ke, u sí cyire puni jwo yii á.

10 Mii kàsujyiɲɛɛŋi Asitariki à yii shéɛre. Barinabasi cìnmpworoŋi Marika mú à yii shéɛre. Mii à u kyaa jwo yii á mà kwɔ̀. U aha nɔ yii na, yii u cû a ɲwɔ. 11 Yesu pi maha mpyi Zhutusi ke, ur'à yii shéɛre mú. Yahutuubii dánafeebil'e, pire shiin taanreŋi kanni pi à mii tɛ̀gɛ, pyiŋkanni na sùpya sí n-jà n-jyè Kile Saanre e ke, ka wuu u lire jwo sùpyir'á. Pi à màban le mii i sèl'e. 12 Yii cìnmpworoŋi Epafirasi u na báare Yesu Kirisita á ke, ur'à yii shéɛre mú. Tèrigii puni i u à uye waha Kileɲarege na yii kyaa na, bà yii si mpyi si ŋkwôro Kile kuni i si fûnŋɔ l'e, s'a Kile ɲyii wuuni pyi tèrigii puni i mɛ. 13 Mii sí n-jà yi jwo yii á: yii ná Lawodisi dánafeebii ná Erapolisi wuubii kani ɲyɛ Epafirasi zòŋi na sèe sèl'e. 14 Luka, wuu cevooŋi dɔ̀gɔtɔrɔnaŋi ná Demasi, pir'à yii shéɛre.

15 Yii Lawodisi kànhe dánafeebii shéɛre, Nimifa ná dánafeebii pi maha bínnini u bage e ke, yii i pire shéɛre mú. 16 Yii aha ŋge lɛtɛrɛŋi kâla, yii i u kan Lawodisi dánafeebil'á pi kâla, séməŋi ŋgemu ká yîri Lawodisi i ke, yii mú pi uru kâla. 17 Yii yi jwo Arisipi á, na u àha ŋkwɔ̀ funŋɔ wwɔ̀ Kafooŋi Yesu báaraŋi niŋkanŋi na u á mɛ. U u u pyi u nɔ u tɛgɛni na.

18 Mii Poli yabiliŋi cyɛge k'à ŋge fwùŋi sémɛ. Yii àha funŋɔ wwɔ̀ li na na mii ɲyɛ naha kàsuŋi i mɛ.

Kile u ɲwɔ yii na, u u jwó le yii á.

Poli à lɛtɛrɛŋi niɲcyiiŋi ŋgemu tun Tesaloniki kànhe dánafeebil'á ke
Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè lɛtɛrɛŋi funŋɔ jwumpe e ke

Tesalonike kànhe na mpyi Masedoni kùluni i. Silasi ná Timɔti à Poli tègɛ Jwumpe Nintanmpe ɲjwuŋi na wani, ka pìi si piye kan Yesu á. Poli ɲɲyɛ a jà a tère nimbwoo pyi wani kuru kànhe na mɛ, ɲaha kurugo yɛ Yahutuubil'à u kyérege wani (Kapyiiŋkii 17).

Poli yìriŋkwooni kàntugo lire kùluni i, u à Timɔti tun Tesaloniki kànhe e, u sà dánafeebii kàanmucya kampyi yyefuge ɲɲyɛ a pi pyi pi à sàa le Kile kuni ɲaaraŋi na mɛ. Ɲyɛ tèni i Timɔti à núr'a pa maa jwuntanma jwo Poli á mà yyaha tíi ná dánafeebil'e ke, ka Poli funntanga wuŋi si ŋge lɛtɛrɛŋi sém'a tun pi á.

Ŋge lɛtɛrɛŋi funŋke e u à fwù kan Kile á, maa màban le dánafeebil'e, bà pi si mpyi si ŋkwôro Kile kuni i s'a sì yyaha na mɛ.

U à pi funŋɔ cwo u báaraŋi pyiŋkanni na tèni i u mpyi pi shwɔhɔl'e ke. U funŋk'à táan, ɲaha kurugo yɛ u à li ɲya na dánafeebil'à kwôro Kile kuni i, ali mà li ta ŋgahaŋi ɲɲyɛ pi ɲuŋ'i. U la ɲɲyɛ si núru pi ɲya (1--3). U à pi funŋɔ cwo u kàlaŋi na mà yyaha tíi ná ɲaaraŋkanni niɲcɛnni i. U à li cya pi á na pi a piye kàanmucaa katupwɔhɔyi na (4.1-12).

Dánafeebii kuruŋke e, pìi funmpɛn wuu pi mpyi mà yyaha tíi ná dánafeebii niŋkwuubil'e. Ka Poli si màban le pi e maa li cyêe pi na na Yesu à ɲɛ̀ a fworo kwùŋi i pyiŋkanni ndemu na ke, dánafeebii pi à kwû ke, Kile sí pire ɲɛ̀ Yesu fiige. U à jwo na Yesu sí núru n-pa canŋka. U aha mpa, dánafeebii puni sí n-pyi ná u e fo tèekwombaa (4.16-17).

Jwumpe tasiige

1 Yii dánafeebii kuruŋke ku ɲɲyɛ wuu Tuŋi Kile ná wuu Kafooŋi Yesu Kirisita wuubii Tesaloniki kànhe e ke, mii Poli ná Silivɛn ná Timɔti, wuu pi à ŋge lɛtɛrɛŋi sémɛ si ŋkan yii á. Kile u ɲwɔ yii na, u u yyeɲiŋke kan yii á.

Tesaloniki kànhe dánafeebii Kile kuni ɲaaraŋkann'à Poli yyaha ɲî

2 Wuu maha fwù kaan Kile á yii kyaa na tèrigii puni i. Wuu aha a si raa u ɲáare tère o tère e ke, wuu funŋɔ ɲɲyɛ na wwùu yii na mɛ. 3 Kacɛnŋkii yii à pyi maa li cyêe na yii à dá Yesu Kirisita na ke, ná báaraŋi yii à pyi maa li cyêe na Kile kyal'à táan yii á ke, ná pyiŋkanni na yii à yiye waha maa yii sɔnŋɔre taha wuu Kafooŋi Yesu Kirisita na ke, wuu aha a Kile ɲáare, wuu funŋɔ ɲɲyɛ na wwùu cyire na mɛ. 4 Wuu cìnmpyiibii, wuu à li cè na Kile à yii kyaa táan uy'á maa yii cwɔɔnr'a pyi u wuu. 5 Yii li cè na tèni i wuu à Jwumpe Nintanmpe jwo yii á ke, li ɲɲyɛ a mpyi a dá ɲwɔjwumpe kanni na mɛ, ŋka Kile Munaani fànhe mú mpyi a bâra maa yii pyi yii à dá na wuu jwumpe na ɲɲyɛ sèe. Ɲaaraŋkanni na wuu mpyi na ɲaare yii shwɔhɔl'e yii ntègɛŋi kurugo ke, yii à lire cè. 6 Wuu ɲaaraŋkanni ná Kafooŋi wuuni ɲɲyɛ niŋkin, lire ɲaaraŋkanni yii s'à lwɔ́. Kile Munaani fành'à yii pyi yii à ɲɛɛ Kile jwumpe na ná funntange e yii yyefuge tèrigil'e. 7 Lire pyiŋkanni na, yii à pyi yyecyeenɛ Masedoni ná Akayi kùligii dánafeebii pun'á. 8 Yii à pyi kaɲuŋɔ mà Kafooŋi Jwumpe pyi p'à caala mà lwɔ́ yii yyére, mà sà nɔ fo Masedoni ná Akayi kùligii na, mà bâra lire na, dániyaŋi yii à pyi Kile na ke, uru kyal'à jwo cyeyi puni i. Lire kurugo wuu saha ɲɲyɛ na wuye kànre na yii kyaa yu sùpya á mɛ. 9 Tèni i wuu à shà yii yyére ke, pyiŋkanni na yii à wuu ɲùŋɔ bɛ̂, ná pyiŋkanni na yii à kàntugo wà yii yasunɲy'á ke, mà bâra lire na, Kileŋi ɲyii wuŋi u ɲɲyɛ Kileŋi sèe wuŋi ke, yii à ɲɛɛ uru na maa u pêre, sùpyire puni na yire yu. 10 Pi à li cè mú na yii na Kile Jyaŋi Yesu sigili. Kile à u ɲɛ̀ a yige kwùŋi i, uru u sí n-yîri nìŋyiŋi na mpa wuu shwɔ Kile lùyirini nimpani na.

2

Kile báaraŋi Poli à pyi Tesaloniki kànhe e ke

1 Wuu cìnmpyiibii, yii yabilimpil'à li cè na wuu kasheeni ɲɲyɛ a pyi yii yyére ɲùŋɔ baa mɛ. 2 Yii à li cè na Filipi kànhe shiinbil'à wuu kyérege, maa wuu cyahala, ŋka lire ná li wuuni mú i, Kile barag'e, wuu à wuye waha maa ŋkàr'a sà Jwumpe Nintanmpe jwo yii á, ali mà li ta wuu zàmpɛɛnbil'à ɲyaha.

3 Jwumpe wuu à jwo sùpyir'á maa pi le kuni niɲcɛnni i ke, wuu ɲɲyɛ a puru jwo pi á ná pi ŋgurugo funŋ'i, lire ɲɲyɛ mɛ ná funŋkyaange e, lire ɲɲyɛ mɛ ná nàɲwɔhɔrɔ funŋ'i mɛ. 4 Ŋka Jwumpe Nintanmpe Kile à kan wuu á ke, puru wuu ɲɲyɛ na yu. Ɲaha kurugo yɛ u à wuu kàanmucya mà li ɲya na wuu sí n-jà uru báaraŋi pyi, lire e u à wuu pyi wuu u mpe Jwumpe Nintanmpe yu sùpyir'á. Wuu ɲɲyɛ na pu yu wuu kyaa si ntáan sùpyir'á mɛ, ŋka wuu na pu yu wuu kyaa si ntáan Kile á. Uru u à wuu zòompii cè.

5 Yii yabilimpil'à li cè kàyituwɔgɔrɔ bà wuu à jwo yii á mɛ, là nta kurugo bà wuu mú s'à
pu jwo mɛ. Kile u ɲyɛ wuu shèrɛfooŋi. 6 Mɛcyara kurugo bà wuu ɲyɛ na puru Jwumpe
Nintanmpe yu yii á, lire ɲyɛ mɛ sùpyire sannt'á mɛ. 7 Mà li ta wuu mpyi na sí n-jà fànha
cyán yii na, ɲaha na yɛ Kirisita tùnntunmii pi ɲyɛ wuu. Ŋka lire ná li wuuni mú i, wuu à
pyi ɲùmpiŋɛfee yii shwɔhɔl'e, bà pyàŋi nuŋi ɲùŋke maha mpi ná u e, maa yaha u na mɛ.
8 Ŋyɛ yii ntàannamagare t'à sìi wuu e ke, tire t'à wuu pyi wuu à Jwumpe Nintanmpe jwo yii á,
puru mpemu p'à fworo Kile e ke. Lire kanni bà mɛ, wuu mpyi a sàa li ta kacɛnnɛ si yii tègɛ
pyiŋkannigii puni na, ali li méɛ ká bê ná wuu múnahigil'e, ɲaha na yɛ yii kyal'à waha wuu na
sèl'e.

9 Mii cìnmpyiibii, tèni i wuu à sà Kile jwumpe jwo wani yii yyére ke, kanhaŋkanni ná
báarawage wuu à pyi pìlaga bâra canŋa na, bà li si mpyi wuu àha bú ŋkwɔ̀ mpyi tuguro yii
ɲuŋ'i mɛ, yii funŋɔ ɲyɛ a wwɔ lire na mà kɛ!

10 Yii à li ɲya, Kile mú à li ɲya, ɲaaraŋkanni na wuu mpyi na ɲaare yii shwɔhɔl'e ke, lire
mpyi a ɲwɔ maa ntíi, wuu mú mpyi tìgire cyaga baa.

11 Yii mú à li cè na bà tufooŋi maha u pyìibii cû mɛ, amuni wuu à yii puni niŋkin niŋkinŋi
cû. 12 Wuu mpyi maha yii yɛrɛge maa màban leni yii e, maa yi yu na wahage yii á, na yii yii
ɲaaraŋkanni yaha li yyaha tíi ná Kile ɲyii wuuni i, uru ŋgemu u à yii yyere, bà yii si mpyi si
jyè u Saanre sìnampe e mɛ.

13 Lire kurugo wuu fwù ɲyɛ Kile na tèrigii puni i, ɲaha na yɛ Jwumpe Nintanmpe wuu à
jwo yii á ke, yii ɲyɛ a pu pyi sùpyire jwumɔ mɛ. Ŋka bà pu ɲyɛ mɛ, yii à pu cû amuni, maa li
cè na Kile jwumpe pu ɲyɛ pu pi, yii pi à dá Yesu na ke, na puru pu ɲyɛ na yii sɔ̀nŋɔre kɛ̂ɛnŋi.
14 Wuu cìnmpyiibii, Kile à mpiimu yyere ka pi i dá Yesu Kirisita na Zhude kùluni i ke, yii ná
pire mú à pyi niŋkin, ɲaha na yɛ bà Yahutuubii pìl'à pire kyérege mɛ, amuni yii yabilimpii
sùpyiibil'à yii kyérege. 15 Pire Yahutuubil'à Kile mùmpɛnmɛ pyi maa Kafooŋi Yesu ná Kile
tùnntunmpii bò, maa wuu kyérege. Pi à piye pyi sùpyire puni zàmpɛnmii. 16 Jwumpe wuu ɲyɛ
na yu supyishiŋi sanŋ'á, bà pi si mpyi si shwɔ mɛ, pi la ɲyɛ si wuu sige puru ɲjwuŋi na. Lire
mpyiŋi cye kurugo, pi à là bâra pi kapegigii na, fo Kile lùun'à pa yîri pi taan maa bégele pi
ntùnŋi mɛɛ na.

Tesaloniki kànhe dánafeebii lage ɲyɛ Poli na

17 Cìnmpyiibii, wuu pi ke, wuu à yîri yii taan si tère pyi, wuu ɲyɛ na yii ɲaa mɛ. Ŋka wuu
na sônŋi yii kyaa na. Mà pu fíniŋ'a jwo, wuu la ɲyɛ si yii ɲya sahaŋki. 18 Lire kurugo wuu
la ɲyɛ si sà fworo yii na. Mii Poli yabiliŋ'á lire kùsheeni kyal'à yaha tooyo niɲyahay'e, ŋka
Sitaanniŋi à wuu pyi wuu ɲyɛ a jà a lire kùluni tɔɔge lwɔ́ mɛ.

19 Ŋyɛ jofoo u ɲyɛ wuu sɔ̀nŋɔre tatahage yɛ? Jofoo u ɲyɛ wuu funntange ɲùŋke yɛ? Jofoo u
ɲyɛ wuu pèente ɲùŋke yɛ? Yii pi. Wuu Kafooŋi Yesu cannuruge, yii pi sí n-pyi wuu sɔ̀nŋɔre
tatahage, si mpyi wuu funntange ɲùŋke, si mpyi wuu pèente ɲùŋke Yesu yyahe taan. 20 Sèeŋi
na, yii pi ɲyɛ wuu pèente ná wuu funntange ɲùŋke.

3

Poli à Timɔti tun Tesaloniki kànhe dánafeebil'á

1 Ŋyɛ wuu à mɔ a yii kyaa lógo fo li ɲyɛ a pa ɲwɔ mɛ, ka wuu u li lwɔ́ wuye funŋ'i, maa ntɛ̀ɛn
naha Atɛni kànhe e, 2 maa wuu cìnmpworonaŋi Timɔti tun yii á, bà u si mpyi si yii tègɛ yii a sì
yyaha na Kile kuni i, si màban le yii e mɛ. Kile báarapyiɲɛɛ u ɲyɛ u wi Jwumpe Nintanmpe
ɲjwuŋi kurugo, puru mpemu pu ɲyɛ na Kirisita kyaa yu ke. 3 Wuu à lire pyi bà li si mpyi
yyefuge ku ɲyɛ yii ɲuŋ'i ke, kuru kà ŋkwɔ̀ màban fô yii e mɛ. Yii yabilimpil'à li cè na kuru
yyefuge yahare e wuu ɲyɛ. 4 Mà wuu yaha wani yii yyére, wuu mpyi maha yi yu yii á na
yyefugo karii sí n-pa wuu dánafeebii ta. Ŋyɛ bà yii ɲyɛ na li ɲaa mɛ, kuru yyefuge e yii ɲyɛ
numɛ. 5 Lire kurugo l'à pa tayyérege fô mii na, ka mii i Timɔti tun yii yyére u u sà yii Kile
kuni ɲaaraŋkanni kàanmucya u pa jwo na á, ɲaha na yɛ mii mpyi na fyáge Sitaanniŋi kà ŋkwɔ̀
yii sɔ̀n n-yige Kile kuni i, si wuu báaraŋi pyi ɲùŋɔ baa mɛ.

6 Ŋka Timɔti à núr'a pa a yîri yii yyére ke, jwumpe u à jwo wuu á mà yyaha tíi ná yii Kile
kuni ɲaaraŋkanni ná yii ntàannamagare e ke, pur'à wuu funɲyi ɲíŋɛ. U à jwo wuu á mú na yii
funŋɔ wà à wwɔ̀ wuu na mɛ, na bà wuu la ɲyɛ si yii ɲya mɛ, amuni yii la mú ɲyɛ si wuu ɲya.
7 Lire kurugo wuu cìnmpyiibii, wuu à yire lógo ke, ali mà li ta wuu ɲyɛ yyefuge ná nàvunŋke
e, yii Kile kuni ɲaaraŋkann'à wuu funɲyi pyi y'à ɲíŋɛ. 8 Numɛ, wuu yákilibil'à tɛ̀ɛn, ɲaha na
yɛ yii à kwôro Kafooŋi wwoɲɛɛge e. 9 Yii kan'à wuu funɲyi táan pyiŋkanni ndemu na ke, wuu
bá naha à cè pyiŋkanni na wuu sí Kile shéɛre n-jwo mɛ. 10 Wuu na Kile ɲáare sèe sèl'e pìlaga
bâra canŋa na, bà u si mpyi si wuu yaha wuu núr'a sà fworo yii na mɛ, lire cye kurugo cyeyi
yi ɲyɛ yii sàha ŋkwɔ̀ a yire cè Kile kuni i mɛ, bà wuu si mpyi si yii taanna yire na mɛ.

11 Lire kùluni tɔɔge wuu sí n-lwɔ́ si ŋkàre yii yyére ke, wuu Tuŋi Kile ná wuu Kafooŋi Yesu
u kuni pwɔ́ wuu á. 12 Ntàannamagare ti ɲyɛ yii ná yiye shwɔhɔl'e ná yii ná sùpyire sannte

shwɔhɔl'e ke, Kafooŋi u là bâra tire na sèl'e, bà u a là bâra wuu woore na mà yyaha tíi ná yii e mɛ. 13 Lire ká mpyi, yii sí fànha ta, si ŋkwôro tufeempe e si mpyi tìgire cyaga baa wuu Tuŋi Kile yyahe taan, Kafooŋi Yesu cannuruge e ná u wuubii puni i.

4

Ɲaaraŋkanni l'à táan Kile á ke

1 Ɲyɛ cìnmpyiibii, ɲaaraŋkanni na yii à yaa yii a ɲaare, bà yii kyaa si mpyi si ntáan Kile á mɛ, wuu à lire cyêe yii na. Yii mú bá sí na ɲaare amuni mà kwɔ. Nde wuu à sìi na ɲcaa yii á Kafooŋi Yesu mɛge na numɛ sahaŋki ke, lire li ɲyɛ, yii là bâra lire ɲaaraŋkanni na. 2 Yɛrɛyi Kafooŋi Yesu à kan wuu á, ka wuu u yire jwo yii á ke, yii à yire cè.

3 Nde l'à táan Kile á ke, lire li ɲyɛ: yii pyi fyìnmɛ sùpyii, yii i ɲcû jacwɔɔre mpyiŋi na. 4 Yii shin maha shin u pyi sèeshin u jà uye na, u raa ɲjire karii pyi. 5 Mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ Kile kuni i ná yii e mɛ, yii àha jacwɔɔre mpyiŋi lage yaha ku yii ta pire fiige mɛ. 6 Cikwuŋi kàmpanŋke na, yii wà ɲyɛ a yaa u u cìnmpworoŋi wà mùmpɛnmɛ pyi si u nàɲwɔhɔrɔ mɛ, ɲaha na yɛ bà wuu à têl'a yi jwo a waha yii á mɛ, Kafooŋi sí cyire karigii shiŋi pyifeebii tùn. 7 Yii li cè na Kile ɲyɛ a wuu yyere katupwɔhɔyi mpyiŋi mɛɛ na mɛ, fo fyinmpe karigii. 8 Lire kurugo ŋgemu ká ɲcyé ɲje yɛrɛyi na ke, sùpya ɲwɔjwumɔ bà urufol'à cyé mɛ. Kileŋi u à u Munaani le wuu e, ná lire li ɲyɛ Munaani niɲcɛnni ke, uru na urufol'à cyé.

9 Ndemu li ɲyɛ yii ná yiye shwɔ̀hɔŋi ntàannamagare kani ke, ɲùŋɔ ɲyɛ mà yaaga sém'a kan yii á kuru kàmpanŋke na sahaŋki mɛ, ɲaha na yɛ Kile yabiliŋ'à lire kuni le yii taan mà kwɔ. 10 Lire kuni i yii mú ɲyɛ na ɲaare, mà yyaha tíi ná Masedoni kùluni dánafeebii puni i. Ɲka lire ná li wuuni mú i, mii cìnmpyiibii, wuu na li caa yii á, yii là bâra tire ntàannamagare na sahaŋki. 11 Mà bâra lire na, mbèŋi u pyi yii ná sùpyire sannte shwɔhɔl'e. Sùpyire sannte karigii kàmpanŋke na, yii yiye pyiŋkanni cè, yii raa báaraŋi pyi bà yii si mpyi si yyere ná yii ɲùŋɔ karigil'e mɛ. Wuu à fyânha a yire jwo yii á. 12 Lire ká mpyi, mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ Kile kuni i ná yii e mɛ, yii ɲaaraŋkanni sí pire yyaha ɲî, li mú saha sì nɔ sùpya u yii tugure lwɔ́ mɛ.

Kwùubii jɛ̀ŋi kani

13 Wuu cìnmpyiibii, mpii pi à kwû ke, wuu la ɲyɛ yii i mpyi numpini ná yyetanhare e pire kàmpanŋke na sùpyire sannte fiige mɛ, pire mpiimu pi ɲyɛ sɔnŋɔrɔ tatahaga baa ke. 14 Ná wuu à dá li na na Yesu à kwû maa jɛ̀, wuu mú à dá li na na dánafeebii pi à kwû ke, na Kile sí pire jɛ̀ n-yige kwùŋi i Yesu cye kurugo pi i mpyi ná Yesu i. 15 Mà tàanna ná Kafooŋi Yesu jwumpe e, wuu sí mpemu jwo yii á ke, puru pu ɲyɛ mpe: Kafooŋi cannuruge, ɲyii wuubii sì n-sìi n-yaha kwùubii yyaha na mɛ. 16 Kuru canŋke, Kafooŋi Yesu ká kuni kan, Kile mèlɛkɛɛbii ɲùŋufooŋi mɛjwuuni sí n-lógo, lire ɲwɔhɔ na Kile tìinmpini sí n-wyì. Lire ká wyì, Kafooŋi Yesu yabiliŋi sí n-yîri nìɲyiŋi na si mpa. Mpii pi à kwû mà pi yaha Yesu Kirisita wwoɲɛɛge e ke, pire pi sí n-fyânha jɛ̀. 17 Ɲyɛ lire ká mpyi a dánafeebii mpiimu ta ɲyii na ke, pire sí n-bâra pire na, si ŋkò n-yîri siɲcyan, si ŋkàre ɲahaŋyi i, si zà Kafooŋi ɲùŋɔ bɛ̂ nìɲyiŋi na. Lire pyiŋkanni na, wuu sí n-pyi ná Kafooŋi i tèrigii puni i. 18 Lire e ke yii a yiye fɔ̀ɔnŋi ná puru jwumpe e.

5

Dánafeebil'à yaa pi bégel'a Kafooŋi Yesu cannuruge sige

1 Mii cìnmpyiibii, nde li ɲyɛ Kafooŋi Yesu tèenuruni, lire ɲyɛ mɛ u cannuruge kani ke, ɲùŋɔ ɲyɛ mà yaaga sém'a kan yii á kuru kàmpanŋke na mɛ. 2 Yii yabilimpil'à li cè a kwɔ na canŋke Kafooŋi sí núru n-pa ke, kuru canŋke sí n-pâa sùpyire e, bà nàŋkaaŋi maha mpâa yaage fol'e numpilage e mɛ. 3 Tèni i sùpyire sí n-pa raa ŋko: «Wuu ɲyɛ yyeɲiŋke e, wuu saɲcwɔnŋ'à kɔ̀r'a ɲwɔ» ke, ɲyɛ lire tèni i yyefugo nimbwɔhɔ sí n-pâa n-cwo pi na, bà layaŋke maha mpâl'a cwo ceeŋi laa wuŋi na mɛ. Pi wà tufiige sì n-shwɔ mɛ. 4 Ɲka mii cìnmpyiibii, yii pi ke, kuru canŋke sì n-jà n-pâa yii e, bà nàŋkaaŋi maha mpâa yaage fol'e mɛ, ɲaha na yɛ yii ɲyɛ numpini i mɛ. 5 Yii puni na ɲaare bèɛnmpe na canŋke e, wuu ɲyɛ mu à jwo sùpyire ti maha ɲaare numpilage e numpini i mɛ. 6 Lire e ke wuu àha raa ŋwúuni bà sùpyire sannte maha li pyi mɛ. Ɲka wuu kwôro ɲyii na, wuu u wuye pèrɛge cè. 7 Yii li cè na numpilage e sùpyire maha ŋwúuni, mpii pi maha sinmpe byii na ɲcwu ke, numpilage e pire maha byii. 8 Ɲka wuu pi ɲyɛ na ɲaare bèɛnmpe e ke, wuu wuye pèrɛge cè. Dániyaŋi wuu à pyi Yesu Kirisita na ke, wuu raa sì yyaha na ur'e, wuu u wuu shinɲɛɛbii kyaa táan wuy'á. Wuu aha a lire pyi, li sí n-pyi mu à jwo tɔɔnnɔ vàanntinŋɛ wuu à le wuye na kàshige yyaha na. Canŋke Kile sí wuu shwɔ ke, wuu wuu sɔ̀nŋɔre taha lire na. Lire ká mpyi, li sí n-pyi mu à jwo tɔɔnnɔ ɲùntoŋɔ wuu à tò.

9 Yii li cè na Kile à wuu yyere ndemu mɛɛ na ke, lire bà li ɲyɛ si tìgire cyán wuu na mɛ. Ɲka u à wuu yyere bà wuu si mpyi si shwɔ wuu Kafooŋi Yesu Kirisita cye kurugo mɛ. 10 Yesu à kwû wuu kurugo, bà li si mpyi u cannurug'à wuu ta ɲyii na yo, k'à wuu ta wuu à kwû yo, wuu u mpyi ná u e shì na mɛ. 11 Lire e ke bà yii à têe na li pyi mɛ, yii a màban leni yiye e, yii raa fànha leni yiye e.

Yɛrɛyi nizanŋyi

12 Wuu na li ɲáare yii á wuu cìnmpyiibii, mpii pi ɲyɛ na báare sèl'e Kile á yii shwəhəl'e, maa
yii yɛrɛge, maa yii yyaha cû mà tàanna ná Kafooŋi ɲyii wuuni i ke, yii pire pyi yii silegeshiin,
13 yii pèenɛ le pi e sèl'e yii i pi kyaa táan yiy'á pi báaraŋi kurugo. Yii yyeɲiŋke yaha ku pyi yii
ná yiye shwəhəl'e.
14 Wuu na li ɲáare yii á wuu cìnmpyiibii, yii i jwo ná sàafeebil'e, bà pi si mpyi s'a báare mɛ.
Mpii pi ɲyɛ na fyáge ke, yii pire zòmpyaagii waha. Mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ a shà yyaha na sèl'e Kile
kuni i mɛ, yii pire tègɛ. Yii yii lùgigii táan ná sùpyire puni i. 15 Yii a yiye kàanmucaa, yii wà
ɲyɛ a yaa u kapii tèg'a kapii fwoo tò mɛ. Yii a kacɛnŋkii pyi yii ná yiye shwəhəl'e, ná yii ná
sùpyire sannte shwəhəl'e mú tèrigii puni i.
16 Yii pyi funntange e tèrigii puni i. 17 Yii a Kile ɲáare tèrigii puni i. 18 L'à pyi ntàan yo, l'à
pyi mpɛn yo, yii a fwù kaan Kile á cyire karigii puni i. Lire li ɲyɛ Kile ɲyii wuuni mà yyaha
tíi ná yii e, Yesu Kirisita wwoɲɛɛge e.
19 Yii àha Kile Munaani nage fùgo yiye shwəhəl'e mɛ. 20 Mpii pi ɲyɛ na Kile tùnnture yu yii
á ke, yii àha raa tire tùnnture jwumpe cyíge mɛ. 21 Ŋka yii a pu puni kàanmucaa. Mpe p'à ɲwɔ
ke, yii i puru cû. 22 Jwumɔ maha jwumɔ pu sí n-jà sùpya wà kapii na ke, yii àha ɲɛɛ puru pà
tufiige na mɛ.

Poli à jwó le Tesaloniki kànhe dánafeebil'á

23 Kileŋi u ɲyɛ na yyeɲiŋke kaan ke, uru u yii tègɛ, bà yii si mpyi si mpyi sèeshiin karigii
puni i mɛ. U u yii múnahigii ná yii zòompii ná yii cyeere mâra, bà yii si mpyi si ŋkwôro tìgire
cyaga baa fo si zà nɔ wuu Kafooŋi Yesu Kirisita cannuruge na mɛ. 24 Kileŋi u à yii yyere ke,
u sí lire pyi, ɲaha na yɛ ɲwɔmɛɛ niŋkinfoo u ɲyɛ u wi.
25 Cìnmpyiibii, yii a Kile ɲáare wuu á mú.
26 Yii cìnmpyiibii puni shɛ́ere cìnmpworogo fwù na ná funɲcɛnŋi i.
27 Mii na li ɲáare yii á Kafooŋi mɛge na, yii i ŋge lɛtɛrɛŋi kâla cìnmpyiibii pun'á.
28 Wuu Kafooŋi Yesu Kirisita u ɲwɔ yii na, u u yii tègɛ.

Poli à lɛtɛrɛŋi shɔnwuŋi ŋgemu tun Tesaloniki kànhe dánafeebil'á ke

Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè lɛtɛrɛŋi funŋɔ jwumpe e ke

Ɲyɛ Tesaloniki dánafeebii mpyi yyefuge e, Poli à yire lógo ke, maa ŋge lɛtɛrɛŋi shɔnwuŋi tun pi á maa màban le pi e, bà pi si mpyi si ŋkwôro Kile kuni i mɛ. U à li cyêe pi na na Kafooŋi Yesu sí núru n-pa pi shwɔ si pi kyéregefeebii tùn. Pìi na mpyi wani kuru kànhe e, pire mpyi a màban fô dánafeebii pìi na ná pi jwumpe e, pi mpyi maha ŋko na Kafooŋi Yesu à núr'a pa a kwɔ̀. Poli à li cyêe na pi à finɛ. Mà jwo Yesu Kirisita u pa ke, Shinpiŋi sí n-pa fɔlɔ si ɲùŋɔ kyán Kile na. Ɲka Kafooŋi Yesu Kirisita sí u shi bò.

Poli mpyi a lógo mú na dánafeebii pìi na wá a piye yaha làmpyimbaaŋi yahare e. Ka u u màban le pire e, bà pi si mpyi s'a báaraŋi pyi mɛ. U à li cyêe pi na na báaraŋi ɲyɛ a táan ŋgemu á mɛ, urufoo mú ɲyɛ a yaa u a lyî mɛ (3.10).

Jwumpe tasiige

1 Yii dánafeebii kuruŋke ku ɲyɛ wuu Tuŋi Kile ná wuu Kafooŋi Yesu Kirisita wuubii Tesaloniki kànhe e ke, mii Poli ná Silivɛn ná Timɔti u à ŋge lɛtɛrɛŋi sémɛ si ŋkan yii á. 2 Wuu Tuŋi Kile ná wuu Kafooŋi Yesu Kirisita pi ɲwɔ yii na, pi i yyeɲiŋke kan yii á.

Kile sí sùpyire puni sâra si ntàanna ná pi kapyiiŋkil'e ntìiŋi funŋke e

3 Wuu cìnmpyiibii, wuu à yaa wuu a fwù kaan Kile á tèrigii puni i yii kyaa na. Lir'à yaa ná mpyi i, ɲaha na yɛ yii na sì yyaha na Kile kuni i sèl'e, ntàannamagare ti ɲyɛ yii mú puni niŋkin niŋkinŋi ná yiye shwɔhɔl'e ke, là sí i bârali tire na na wá. 4 Lire kurugo wuu aha a yii shɛnrɛ yu Kile dánafeebii kuruŋyi sanɲy'á, wuu ɲùŋyi maha yîrige. Pyiŋkanni na yii à yiye waha yyefuge tèrigii puni ná nàvunŋke tèrigii puni i, maa ntɛ̀ɛn Kile kuni i ke, wuu maha yire yu pi á.

5 Cyire karigii puni funŋke e, Kile sí li cyêe na uru yukyaan'à tíi. Yii li cè na kuru yyefuge e yii ɲyɛ ke, kuru ku sí yii bégele n-yaha Kile Saanre mɛɛ na, tire ntemu kurugo yii ɲyɛ kyaage e ke. 6 Yii li cè na Kile à tíi, puru funŋke e mpii pi ɲyɛ na yii kyérege ke, u sí n-pa pire kyérege, 7 si yyeɲiŋke kan yii á, yii pi ɲyɛ kyaage e ke, mà bâra wuu na. Canŋke Kafooŋi Yesu sí n-yîri nìŋyiŋi na si uye cyêe ná u mèlɛkɛɛbii fànhaŋyahaga wuubil'e ke, kuru canŋke, cyire karigii sí n-pyi. 8 U sí n-pa naɲiŋke e, mpii pi à cyé Kile na, maa ɲcyé Jwumpe Nintanmpe na, puru mpemu p'à yyaha tíi ná wuu Kafooŋi Yesu kani i ke, u sí pire tùn. 9 Tunŋkanni na u sí pi tùn ke, lire li ɲyɛ: u sí pi shi bò feefee, pi laage sí n-tɔɔn Kafooŋi na, pi laage sí n-tɔɔn u sífente nisinante na. 10 Canŋke Kafooŋi sí núru n-pa ke, kuru canŋke ɲcyii karigii sí n-pyi. Mpii pi à dá u na maa mpyi u wuubii ke, pire puni sí pèenɛ taha u na, si ɲyii yige u kurugo. Yii mú sí n-pyi pire e, ɲaha na yɛ mpe wuu à jwo yii á u kyaa na ke, yii à dá puru na.

11 Lire kurugo wuu na Kile ɲáare yii á tèrigii puni i. Nde wuu ɲyɛ na ɲáare u á ke, lire li ɲyɛ u yii tègɛ bà yii kapyiinkii si mpyi si yyaha tíi ná yii kayini i mɛ. Yii dániyaŋi funŋke e, kacɛnŋkii yii la ɲyɛ s'a mpyi ke, wuu na li ɲáare u á, u yii tègɛ ná u sífente e, yii raa cyire pyi. 12 Lire ká mpyi, yii cye kurugo pèente sí n-taha wuu Kafooŋi Yesu mɛge na, uru cye kurugo yii mú sí pèenɛ ta. Lire na ɲyɛ kyaa wuu Kileŋi ná wuu Kafooŋi Yesu Kirisita à ndemu pyi wuu á mana ke.

2

Karigii cyi sí n-pyi mà jwo Yesu u pa ke

1 Wuu cìnmpyiibii, nde li ɲyɛ wuu Kafooŋi Yesu Kirisita cannuruge kani, ná pyiŋkanni na wuu sí n-bínni u taan ke, wuu sí kyaa niŋkin jwo yii á kuru kàmpanŋke na, lire li ɲyɛ: 2 pìl'à jwo na Kafooŋi Yesu à núr'a pa a kwɔ̀. Yii a yiye kàanmucaa! Puru jwumpe na ɲyɛ kafinara, yii àha raa pu núru mɛ. Yii àha pi yaha pi a yii bàhabaha ná puru jwumpe e, lire ɲyɛ mɛ si pu tègɛ yiye funŋɔ pɛn mɛ. Yii li cè na wà sí n-jà n-pa puru jwo yii á, si jwo na Kile u à uru tun, lire ɲyɛ mɛ si pu sémɛ lɛtɛr'e si ntùugo yii á ná wuu mɛge e. 3 Yii àha zìi ɲɛɛ sùpya yaha u yii ɲwɔ fáanŋa a wurugo pyiŋkanni là tufiige na mɛ. Yii li cè na mà jwo kuru canŋke ku nɔ ke, shinɲyahara ti sí n-fyânha ɲùŋɔ kyán Kile na. Lire kàntugo sùpyaŋi u à sàa pi maa ɲùŋɔ kyán, ná u à yaha mbòŋi laage e ná Kile sí n-pa u shi bò ke, uru sí uye cyêe mà jwo kuru canŋke ku nɔ ke. 4 Sùpyire na Kile mɛge yiri yaaga maha yaaga na, maa yaaga maha yaaga pêre ke, uru shinpiŋi sí ntùŋke taha yire puni na. U sí uye pêe yire puni na fo si ŋkàre sà jyè ntɛ̀ɛn Kileɲaarebage e, si jwo na uru yabiliŋi u ɲyɛ Kile.

5 Mà mii yaha yii yyére wani, mii à ɲcyii karigii jwo yii á, taha yii funŋ'à kwɔ̀ a wwɔ̀ cyi na? 6 Nde l'à uru shinpiŋi sige u sì n-jà ɲya numɛ mà u tèeɲyaani yaha nɔmbaa mɛ, yii à lire cè. 7 Lire ná li wuuni mú i, sífente ti ɲyɛ shinpiŋ'á ná t'à ŋwɔhɔ ke, tire na báaraŋi pyi mà kwɔ̀.

Ŋka yaage k'à para u yyaha na ke, ná kuru ɲyɛ a yîri wani mɛ, u sì n-jà raa u báaraŋi pyi u ɲyii pyiŋkanni na mɛ.
8 Ŋyɛ kuru ká yîri wani tèni ndemu i ke, shinpiŋi sí n-ta n-fworo. U aha fworo, Kafooŋi Yesu sí u bò ná u ɲwɔge kafɛɛge e. Kafooŋi Yesu nimpaŋi bèɛnmpe sí uru shinpiŋi shi bò.
9 Uru shinpiŋi sí n-pa uye cyêe ná Sitaanniŋi fànhe e, kabwɔhigii cyi sí sùpyire kàkyanhala si pi bilibili ke, u sí raa cyire pyi, bà u si mpyi si pi yákilibii yû mɛ. 10 Kuni li maha Kile pyi u à sùpyaŋi shi bò ke, mpii pi maha ɲaare lire kuni i ke, shinpiŋi sí pire ɲwɔ fáanŋa si ɲjaha ntiimbaaŋi karigii shiŋi puni na. Kile sí pi shi bò, ɲaha na yɛ sèeŋi u sí n-jà pi shwɔ ke, pi ɲyɛ a ɲɛɛ uru na, maa u kyaa táan piy'á mɛ. 11 Ná pi s'à cyé uru sèeŋi na, lire kurugo Kile sí pi yaha tire sífente cye e, ti i pi yákilibii kɛ̂ɛnŋɛ kafinar'á. 12 Ŋyɛ shin maha shin u ɲyɛ u ɲyɛ a ɲɛn'a dá sèeŋi na mɛ, maa ntiimbaaŋi karigii táan uy'á ke, Kile sí n-pa urufoo tùn.

Dánafeebil'à yaa pi piye pwɔ Kile kuni i

13 Yii pi ɲyɛ wuu cìnmpyiibii ná Kafooŋi Yesu à yii kyaa táan uy'á ke, wuu à yaa wuu a fwù kaan Kile á yii kurugo tèrigii puni i. Mà lwɔ́ fo tasiige e, Kile à yii cwɔɔnrɔ maa yii shwɔ. Yii li cè Kile Munaani à yii cwɔɔnr'a yaha yiye kanni na, ka yii i dá sèeŋi jwumpe na. 14 Kile à yii yyere lire mɛɛ na, Jwumpe Nintanmpe cye kurugo, wuu à puru mpemu jwo yii á ke. Lir'à pyi bà yii si mpyi si ntèɛn ná wuu Kafooŋi Yesu Kirisita e u bwompe e mɛ. 15 Lire e wuu cìnmpyiibii, yii yyére tayyérege niɲcɛnŋi i, yii i yiye pwɔ. Yɛrɛyi wuu à jwo yii á, lire ɲyɛ mɛ ɲje wuu à sém'a tùugo yii á ke, yii àha zìi ŋkwɔ́ funŋɔ wwɔ̀ kuru kà na mɛ.
16 Wuu Kafooŋi Yesu Kirisita ná wuu Tuŋi Kile u à wuu kyaa táan uy'á, maa ɲwɔ wuu na, maa wuu zòompii taala nùmpanŋa mɛɛ na ná sònnɔrɔ tatahaga niɲcɛnŋ'i ke, 17 pi yii zòompii taala, pi raa fànhe kaan yii á, bà yii si mpyi s'a kacɛnŋkii pyi tèrigii puni i, yii karigii pyiŋkanni ná yii jwuŋkanni i mɛ.

3

Poli à li cya dánafeebil'á pi a Kile ɲáare pir'á

1 Ŋyɛ wuu cìnmpyiibii, mpe mii sí n-bâra puru na ke, puru pu ɲyɛ: yii a Kile ɲáare wuu á, bà Kafooŋi Jwumpe si mpyi si ɲcaala fwɔfwɔ, pi i pu le ɲjire e, bà l'à pyi yii yyére mɛ. 2 Sùpyire t'à sàa pi ke, yii a Kile ɲáare bà wuu si mpyi si shwɔ tire na mɛ. Yii li cè, sùpyire puni ɲyɛ a dá Kile na mɛ. 3 Ŋka Kafooŋi na ɲyɛ ɲwɔmɛɛ niŋkinfoo, u sí fànhe kan yii á, si yii shwɔ Sitaanniŋi na. 4 Kafooŋi à wuu pyi wuu à dá yii na, yɛrɛyi wuu à kan yii á ke, wuu à tèɛn ná l'e na yii na yi kurigii ɲaare, yii mú sí n-kwôro s'a yi kurigii ɲaare.
5 Kafooŋi u yii tègɛ bà yii si mpyi si Kile kyaa táan yiy'á, si karii kwú yiye e Kirisita fiige mɛ.

Shin maha shin à yaa u a báare u raa uye ɲwɔ caa

6 Wuu cìnmpyiibii, mpii pi ɲyɛ na fàhafaha na mâre là mpyimbaa yii shwɔhɔl'e, maa mpyi pi ɲyɛ na wuu yɛrɛyi kurigii ɲaare mɛ, wuu na li ɲáare yii á, wuu Kafooŋi Yesu Kirisita mɛge na, yii àha pire pyi yii kapyiɲɛɛ mɛ. 7 Yii yabilimpil'à li cè na yii à yaa yii wuu pyiŋkanni lwɔ́. Tèni i wuu mpyi wani yii yyére ke, wuu mpyi a wuye yaha báarapyimbaani laage e mɛ. 8 Wuu mpyi a wuye tíiŋɛ sùpyaŋi wà tufiige na uru s'a wuu ɲwɔ caa mana mɛ. Pìlaga bâra canŋa na, wuu mpyi maha báaraŋi niŋgaŋi pyi, bà li si mpyi wuu àha ŋkwɔ̀ mpyi tuguro yii wà tufiige ɲuŋ'i mɛ. 9 Li ɲyɛ mu à jwo wuu mpyi na yii ntègɛŋi fún mà dɛ! Ŋka wuu la mpyi yii i li cè na yii à yaa yii a báaraŋi pyi wuu fiige. 10 Tèni i wuu mpyi wani yii yyére ke, wuu à yi jwo a waha yii á na báaraŋi ɲyɛ a táan ŋgemu á mɛ, urufoo mú ɲyɛ a yaa u a lyî mɛ.
11 Lire ná li wuuni mú i, wuu à yi lógo na yii pìi na wá na fàhafaha na mâre là mpyimbaa, maa pi ɲwɔyi leni sùpyire sannte karigil'e. 12 Pire pi mpe lóg'a tàra, wuu sí yi jwo n-waha pi á Kafooŋi Yesu Kirisita mɛge na, na pi tèɛn tanuge e, pi raa báaraŋi pyi, pi i yyére ná pi ɲwɔlyiŋi i.
13 Mii cìnmpyiibii, yii pi ke, yii àha zìi ŋkànha kacɛnŋkii mpyiŋi taan tèni là tufiige e mɛ. 14 Yɛrɛyi wuu à kan yii á ŋge lɛtɛrɛŋi i ke, wà ha ɲcyé yi lógogo, yii urufoo ɲwɔhɔ múgo, yii àha núru ŋgwɔ̀ ná urufol'e mɛ. Lire ká mpyi, u sí n-sílege. 15 Lire ɲyɛ a li cyêe na yii urufoo pyi yii zàmpɛn mà dɛ! Yii u yɛrɛ, ɲaha na yɛ yii cìnmpworo u ɲyɛ u wi.

Jwumpe nizanmpe

16 Kafooŋi u ɲyɛ yyeɲiŋke kanfooŋi ke, uru u yyeɲiŋke kan yii á tèrigii puni ná pyiŋkannigii puni na. Kafooŋi u pyi ná yii puni i.
17 Mii Poli yabiliŋi cyɛge k'à ŋge fwùŋi sémɛ. Amɛ mii maha na kampeeni fyèŋi yare na lɛtɛribii puni na. Mii sémɛre ti ɲyɛ nte.
18 Wuu Kafooŋi Yesu Kirisita u ɲwɔ yii puni niŋkin niŋkinŋi na, u u mpyi ná yii e.

Poli à lɛtɛrɛŋi niɲcyiiŋi ŋgemu tun Timɔti á ke
Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè lɛtɛrɛŋi funŋɔ jwumpe e ke

Poli u à ŋge lɛtɛrɛŋi tun Timɔti á. Timɔti tuŋi na mpyi Girɛki. U nuŋi sí ɲyɛ Yahutu, uru Yahutucwoŋi mpyi a pa uye kan Yesu á.

Ɲyɛ tèni i Poli à Jwumpe Nintanmpe jwo Azi kùluni shiinbil'á ke, u ná Timɔti à piye ɲya. Lire pyiŋkanni na pi à jyè piye e. Mà Poli yaha Kile jwumpe ɲjwuŋi na, tooyo niɲyahay'e Timɔti mpyi maha ŋkàre ná u e. Dánafeebii kuruɲyi kani li mpyi a Poli funŋɔ pɛn ke, u mpyi maha Timɔti tunni pire dánafeebil'á. Mà Timɔti yaha Kile jwumpe ɲjwuŋi na Efese kànhe e, Poli à ŋge lɛtɛrɛŋi niɲcyiiŋi tùugo u á maa kapyaa sicyɛɛre cya u á.

U à yi jwo u á na cyelentiibii kafinivinibii pi ɲyɛ na Kile jwumpe labali na yu Efese kànhe yaha kurugo ke, na Timɔti u yi jwo dánafeebil'á na pi àha ntaha pire ɲwɔh'i mɛ, na pi Kile kuni ɲyɛ sèe mɛ. Pi maha jwo na diɲyɛŋi yaayi pun'à pi, na ŋgemu la ká mpyi si shwɔ yire yapiyi na ke, urufol'à yaa u a yalyire ná yabyɛɛre tà fún, urufoo mú sí ɲyɛ a yaa u fúru pyi mɛ. Ɲka Poli à jwo na yaayi Kile à dá diɲyɛŋi i ke, yire pun'à ɲwɔ.

U à Kile pèeŋkanni jwo u á.

Pyiŋkanni na dánafeebii kacwɔnribil'à yaa pi pyi ke, Poli à lire jwo u á mú.

Timɔti na mpyi cyelentu nàɲjiibile. Lire kurugo yɛrɛŋkanni na u à yaa u a dánafeebii yɛrɛge ke, Poli à lire kuni le u taan.

Poli à Timɔti shéɛre

1 Mii Poli u ɲyɛ Yesu Kirisita tùnntunŋɔ mà tàanna ná wuu shwofooŋi Kile tùnnture e ná
Yesu Kirisita, wuu sònnɔre tatahage e ke, 2 mii u à ŋge lɛtɛrɛŋi tun mu á, Timɔti, mu u ɲyɛ
mii jyaŋi sèesee wuŋi mà tàanna ná Kile kuni i. Wuu Tuŋi Kile ná wuu Kafooŋi Yesu Kirisita
pi ɲwɔ ma na, pi i jùɲaara ta ma na, pi i yyeɲiŋke kan ma á.

Poli à cyelentiibii kafinivinibii kyaa jwo Timɔti á

3 Bà mii à yi jwo a waha mu á, mii niŋkareŋi Masedoni kùluni i mɛ, mu à yaa mu u ntèɛn
Efese kànhe e, cyelentiibii pi ɲyɛ na Kile Jwumpe labali na yu ke, maa pi sige lire na. 4 Yi jwo
pi á na pi àha piye pwɔ jwuɲjyempe laaga baa wumpe ná pi à fworo tulyeyi ɲjemu i ke, yire
sìifeebii mɛyi nàkaante laaga baa woore niŋkwombaare na mɛ. Cyire karigii maha nàkaante
ɲyahage, cyi ɲyɛ a yyaha tíi ná Kile ɲyii wuuni i mɛ, wuu maha lire ndemu cè u kuni cye
kurugo ke. 5 Kuru yɛrɛge jùŋke ku ɲyɛ pi á, bà pi si mpyi si pi shiɲɛɛbii kyaa táan piy'á ná
zòvyinre ná funɲcɛnŋke ná dániyaŋi sèe wuŋi i mɛ. 6 Ɲka pìi na ɲyɛ wani, pir'à kàntugo wà lire
kun'á, maa ŋkwôro na jwumpe laaga baa wumpe kanni yu. 7 Pi la ɲyɛ si mpyi Kile Saliyaŋi
cyelentii, mà li ta jwumpe pi ɲyɛ na yu ke, pi ɲyɛ a puru yyaha cè mɛ. Pi à piye pwɔ maa
sùpyire kâlali ndemu na ke, pi ɲyɛ a lire cè mɛ.

8 Kile Saliyaŋi wi ke, wuu à li cè na u à ɲwɔ, ŋka fo sùpyire ká a ŋkâlali u na na ɲwɔge. 9 Wuu
à li cè mú na uru Saliyaŋi ɲyɛ a tìŋɛ shintiibii kurugo mɛ, ŋka u à tìŋɛ shinpiibii kurugo. Mpii
pi à ɲùŋɔ kyán Kile na ke, mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ na fyáge Kile na mɛ, ná kapimpyiibii, Kile à
Saliyaŋi tìŋɛ pire mpii puni mɛɛ na. Mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ na Kile pêre mú mɛ, ná Kile mɛkɛɛgɛ
feebii ná mpii pi à pi sifeebii cùmu lemɛ pi ke*, ná supyiboompii, Kile à u Saliyaŋi tìŋɛ pire
puni mɛɛ na, 10 ná jacwoobii ná nàmbaabii pi maha wwùu ná piye e ke, ná mpii pi maha
sùpyire cwôre na mpérɛli ke, ná kafinivinibii ná mpii pi maha ŋkâre Kile na laaga baa ke,
ná kyaa maha kyaa l'à kàntugo wà kàlaŋi niɲcɛnŋ'á ke, Kile à Saliyaŋi tìŋɛ cyire karigii puni
pyifeebii mɛɛ na. 11 Uru kàlaŋi niɲcɛnŋi na nta Jwumpe Nintanmpe e, mpe p'à Kile pèente
cyêe wuu na ke. Kileŋi u ɲyɛ yyeɲiŋke kanfooŋi ke, uru u à mpe jwumpe kan mii á.

Poli à fwù kan Kile á, ɲaha na yɛ Kile à ɲwɔ u na maa u shwɔ

12 Mii à fwù kan wuu Kafooŋi Yesu Kirisita á, ɲaha na yɛ u à cyɛge taha mii na, maa mii pyi
u báarapyi, maa fànha kan mii á uru báaraŋi mɛɛ na. 13 Mà li ta tèecyiini i, mii mpyi na u mɛge
kèɛge, mpii pi à dá u na ke, marii pire kyérege, marii pi cyere mú. Ɲka Kile à jùŋaara ta mii
na, ɲaha na yɛ mii mpyi na cyire karigii pyi cyi ɲcèmbaaŋi funŋke e, mii mpyi na sàha ŋkwɔ à
dá Yesu na mɛ. 14 Ɲka wuu Kafooŋi Kile à ɲwɔ mii na sèe sèl'e, maa mii tègɛ, ka mii i dá Yesu
Kirisita na, maa u kyaa táan nay'á. 15 Mpe jwumpe na ɲyɛ kaɲyɛɛ, sùpyire pun'à yaa ti ɲɛɛ
pu na: Yesu Kirisita à pa diɲyɛŋi i si kapimpyiibii yige pi kapegigil'e. Pire kapimpyiibil'e,
mii wogigii cyi à pi pi puni wogigii na. 16 Ɲka Yesu Kirisita à jùŋaara ta mii na, mii u mpyi
kapimpyiibii puni nimpiŋi ke, lire nde cye kurugo, u à u lùtaanni cyêe sùpyire na. U à tire
yyecyeente pyi sùpyir'á, nte ti sí n-pa dá u na si shìŋi niŋkwombaaŋi ta ke. 17 Pèente ti taha

* **1:9** Pìi maha jwo: «ná mpii pi maha pi sifeebii bùu ke».

saanrefoo Kile na tèrigii puni i, uru u ɲyɛ ɲyii na tèrigii puni i ke, sùpya ɲyɛ na u ɲaa mɛ; uru u ɲyɛ Kileŋi niŋkinŋi fo tèekwombaa. Amiina!

Poli à Timɔti yɛrɛ na u uye pwɔ Kile kuni na

18 Mii jyaŋi Timɔti, mii à nte tùnnture jwo mu á mà tàanna ná Kile tùnntunmpii pìi jwum'i, mpe p'à fyânha a jwo mu kyaa na ke. Zhìŋi mu ɲyɛ na leni bà sùpyire si mpyi si kàlaŋi sèe wuŋi ta mɛ, puru jwumpe pu fànha kan ma á lire zhìleni na. 19 Maye pwɔ Kile kuni ɲaaraŋi na ná funɲɔcɛnŋ'i. Kuru funɲɔcɛnŋk'à pìi kùuŋɔ, ka pi Kile kuni ɲaaraŋi si yyére shwɔhɔl'e, mu à jwo bakwɔɔgɔ k'à fûru maa ntîge lwɔhe ɲwɔh'i. 20 Nàmbaa shuunni na ɲyɛ pire e, Imɛnɛ ná Alɛzandiri, mii à pire yaha Sitaanniŋi á, pi i ŋkyaala, bà pi si mpyi pi àha núru raa Kile mɛge kèɛge mɛ.

2

Dánafeebil'à yaa pi a Kile ɲáare sùpyire puni kurugo

1 Ɲyɛ yaage niɲɔyiige mii ɲyɛ na ɲɔcaa dánafeebil'á ke, kuru ku ɲyɛ ŋke: yii a Kileɲareyi niɲɔcɛnŋyi shiŋi puni pyi, yii raa u ɲáare sùpyire puni kyaa na, yii raa fwù kaan u á ti puni kurugo. 2 Yii a Kile ɲáare saanbii ná shinbwoobii puni kurugo, bà wuu si mpyi si ntèɛn yyeɲiŋke ná fɛrɛmpe e, s'a Kile pêre ná ɲaaraŋkanna niɲɔcɛnn'i mɛ. 3 Lire l'à ɲwɔ, lire mú l'à táan wuu Shwofooŋi Kile á. 4 U la ɲyɛ sùpyire puni si shwɔ, ti i sèeŋi cè. 5 Ɲaha kurugo yɛ Kile na ɲyɛ niŋkin, sìsuruleŋɛ niŋkin mú u ɲyɛ u ná sùpyire puni shwɔhɔl'e, sùpya u ɲyɛ u wi, Yesu Kirisita kyaa li. 6 U à uye kan mà pyi sùpyire puni ɲùŋgwulwɔrɔ ti kapegigil'e. Kile ɲyii tèn'à nɔ ke, u à lire pyi si li cyêe sùpyire na na uru la ɲyɛ ti i shwɔ.

7 Puru jwumpe ɲjwuŋi kurugo, Kile à mii Poli tìŋ'a pyi u tùnntunŋɔ. Mii ɲyɛ a finɛ mɛ, sèe u ɲyɛ u wi, supyishiŋi sanŋi u ɲyɛ u ɲyɛ Yahutuu mɛ, Kile à mii tun na mii u sà a pire taanni u kuni ɲaaraŋkanni na, lire kuni li ɲyɛ sèeŋi.

Pyiŋkanni na nàmbaabii ná cyeebil'à yaa pi a Kile kuni ɲaare ke

8 Ɲyɛ cyaga maha cyag'e dánafeebii na bínnini ke, mii la ɲyɛ nàmbaabii pi a pi cyeyi yîrige, pi raa Kile ɲáare ná zòvyinre e, lùyirili ná jwuŋyahama baa.

9 Mii la mú ɲyɛ cyeebii pi pi vàanɲyi nindeyi cè. Pi à yaa pi a vàanya leni ɲjemu yi ɲyɛ yi sì pi ɲjini faha mɛ. Pi ɲyɛ a yaa pi a ɲùŋyi pwu sùpyire s'a pi cyêre kampyahii na mɛ, pi ɲyɛ a yaa pi a vàanɲyi loŋgara wuyi ná pùcyage yaayi loŋgara wuyi leni mɛ, mu à jwo sɛɛnŋi wuyi ná ŋkèeɲcurigii loŋgara wogigii. 10 Ɲka pi pùcyage yaleer'à yaa ti pyi kacɛnmpyiini, ceewe maha ceewe u ɲyɛ na Kile pêre ke, amuni u à yaa u pyi. 11 Mà bâra lire na, cyeebii ká mpyi Kile Jwumpe tajwuge e, pi à yaa pi tèɛn tanuge e, pi raa pu núru pi raa ɲaare pi a ntàanni ná p'e. 12 Mii ɲyɛ a ɲɛɛ ceewe u a sùpyire kâlali na cyeebii ɲyɛ nàmbaabii ɲùŋɔ na mɛ, u à yaa u tèɛn tanuge e*. 13 Lire kajwuuni li ɲyɛ, Kile à Adama dá yyecyiige na, lire ɲwɔhɔ na maa Awa dá. 14 Adama bà Sitaanniŋi à ɲwɔ fáanŋa yyecyiige na mɛ, ŋka ceeŋi u à fyânha a ɲwɔ fáanŋa, ka u u Kile ɲwɔmɛɛni yaha. 15 Ceeŋi pyìisini sì n-jà u pyi u pɔ̂ɔn u nùmpanŋke e mɛ, li tɛgɛni li ɲyɛ u kwôro Kile kuni i ná tàange ná tufeempe e, u uye pèrɛge cè.

3

Dánafeebii kuruŋke kàanmucyafeebii kani

1 Mpe jwumpe na ɲyɛ kaɲyɛɛ: ŋgemu la ká mpyi si mpyi dánafeebii kuruŋke kà kàanmucyafoo ke, urufoo la na ɲyɛ si kyaa niɲɔcɛnnɛ pyi. 2 Dánafeebii kuruŋke kàanmucyafooŋ'à yaa u pyi sùpya, tìgire cyaga ɲyɛ ŋgemu na mɛ, u à yaa u kúu u cwoŋi na*, u u uye pèrɛge cè, u ɲyɛ a yaa u kyaa pyi a tòro li tɛgɛni taan mɛ, u à yaa u pyi sùpya ŋgemu u à tíi ke, u à yaa u pyi nàmpɔnmarawa, u u jà u a sùpyire kâlali u a ɲwɔge Kile kuni ɲaaraŋkanni na. 3 U ɲyɛ a yaa u pyi sinmbya mɛ, u mú ɲyɛ a yaa u pyi supyikyanga mɛ, ŋka u à yaa u pyi ɲùmpiŋɛfoo. U ɲyɛ a yaa u pyi kàshikwɔn mɛ, u múnaani mú ɲyɛ a yaa li lwɔ́ a pwɔ nàfuuŋi na mɛ. 4 U à yaa u jà u pyɛngɛ shiinbii cùŋkanni na, u pyìibii s'a u pêre sèl'e. 5 Yire kajwuuni li ɲyɛ, ŋgemu u ɲyɛ u ɲyɛ a jà u pyɛngɛ shiinbii cùŋkanni na mɛ, di urufoo sí n-jà Kile dánafeebii kuruŋke yyaha cǔ n-jwo yɛ? 6 U mú ɲyɛ a yaa u pyi sùpya niɲjyivɔnnɔ Kile kuni i mɛ, lire ɲùŋke ku ɲyɛ u àha ŋkwɔ̀ uye pêe, Kile si ŋkwɔ̀ a u cɛ̂ɛgɛ bà u à Sitaanniŋi cɛ̂ɛgɛ mɛ. 7 Mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ Kile kuni i ná yii e mɛ, dánafeebii kuruŋke kàanmucyafooŋi mú à yaa u pyi ná mɛtange e pire shwɔhɔl'e, bà sùpyire si mpyi t'àha bú u ɲjini faha, u u ɲcwo Sitaanniŋi kànhaŋke e mɛ.

Dánafeebii kuruŋke tɛgɛfeebii kani

---

* **2:12** Pìi maha jwo: «Mii la ɲyɛ cyeebii pi pyi nàmbaabii cyelentii, lire ɲyɛ mɛ pi pyi nàmbaabii ɲùŋɔ na mɛ. Pi aha mpyi Kile jwumpe tajwuge e pi a yaa pi fyâha, pi raa núru.» * **3:2** Pìi maha jwo: «u à yaa u pyi ceewe niŋkin poo.»

8 Ɲyɛ dánafeebii kuruŋke tɛgɛfeebil'à yaa pi pyi mɛtangafee, pi ɲyɛ a yaa pi pyi ɲwɔmyahigii
shuunni jwufee mɛ, pi ɲyɛ a yaa pi pyi sinmbyaa mɛ, pi ɲyɛ a yaa pi a nàfuuŋi caa cyaŋkanna
nimpii na mɛ. 9 Kuni i Kile à wuu le, ná li mpyi a ŋwɔhɔ tèecyiini i ke, pi à yaa pi a lire kuni
ɲaare ná funvyinge e. 10 Pi à yaa pi kàanmucya sèl'e kampyi tìgire cyaga ɲyɛ pi na mɛ, pi i nta
pi a uru báaraŋi pyi.
11 Cyeebii mú à yaa pi pyi mɛtangafee, pi ɲyɛ a yaa pi a sùpyire sannte mɛyi kɛ̀ɛge mɛ, pi à
yaa pi piye pèrɛge cè, pi à yaa pi pyi dánasupyii karigii puni i. 12 Dánafeebii kuruŋke tɛgɛfooŋ'à
yaa u kúu u cwoŋi na†, u à yaa u jà u pyìibii ná u pyɛngɛ shiinbii puni cùŋkanni na. 13 Mpii
pi ɲyɛ na uru báaraŋi pyi na ɲwɔge ke, pire sí n-kêe. Pi sí raa pi báaraŋi pyi fyagara baa Kile
kuni i, Yesu Kirisita wwoɲɛɛge e.

Yaaga maha yaaga Kile à dá ke, yire pun'à ɲwɔ

14 Mii na sɔ̂nŋi, li sì mɔ mɛ, mii sí n-kàre mu yyére, ŋka mii sí ɲcyii karigii sémɛ si ntun mu
á. 15 Mii méɛ ká mpyi mii ɲyɛ a wyɛ̀r'a nɔ mu yyére mɛ, mu sí li cè ŋge lɛtɛrɛŋi cye kurugo,
pyiŋkanni na Kile bage shiinbil'à yaa pi a Kile kuni ɲaare ke. Kuru bage shiinbii pi ɲyɛ Kile
ɲyii wuŋi dánafeebii kuruŋke, pire pi à kàlaŋi sèe wuŋi cwɔhɔ cinɲjo ná cinŋkunŋɔ fiige.
16 Sèe wi, kani li mpyi a ŋwɔhɔ Kile kuni i ke, li mpyi a pêe sèe sèl'e, sùpya sì n-sìi n-jà
nàkaana pyi lire e mɛ:

Kirisita à uye pyi sùpya, maa uye cyêe sùpyire na,
Kile Munaani à li cyêe na u à tíi,
Kile mɛ̀lɛkɛɛbil'à u ɲya.
U kyal'à jwo supyishiŋi pun'á,
Diɲyɛŋi cyeyi puni i, pìl'à dá u na,
Kile à u lwɔ́ a kàre nìɲyiŋi na maa u pêe.

4

1 Ɲyɛ Kile Munaani à yi fíniŋ'a jwo wuu á na diɲyɛŋi tèekwooni ká byanhara, pìi sí kàntugo
wà Kile kun'á, si ntaha kafinivinibii pìi ɲwɔh'i, mpii pi ɲyɛ na sùpyire wurugo ke, pire u
kàlaŋi s'à fworo jínabil'e. 2 Pire cyelentiibii na ɲyɛ kafinivinimii, pi à fyìnmɛ tò wwomɔ na,
pi saha sì n-jà sèeŋi cè n-wwû kafinare e mɛ. 3 Pire cyelentiibii maha sùpyire kâlali na fúruŋi
ɲyɛ a ɲwɔ mɛ, na yalyire shiŋi puni ɲyɛ a yaa t'a lyî mɛ, mà li ta Kile u à yalyire puni dá. U la
ɲyɛ mpii pi à dá uru na maa sèeŋi cè ke, pi fwù kan ur'á pi i ti lyî. 4 Yaaga maha yaaga Kile
à dá ke, yire pun'à ɲwɔ, wuu ɲyɛ a yaa wuu cyé yaaga na mɛ, ŋka wuu à yaa wuu fwù kan u
á yaayi puni kurugo. 5 Wuu à li cè Kile Jwumpe cye kurugo na wuu aha fwù kan u á yaayi
ɲjemu kurugo ke, yire maha fíniŋɛ.

Yesu Kirisita bárapyiŋi niɲcɛnŋi

6 Mu à yaa mu u ɲcyii karigii yyaha jwo dánafeebil'á, lire e mu sí n-pyi Yesu Kirisita bárapyi
niɲcɛnŋɛ ŋgemu u na uye ɲwɔ caa ná kàlaŋi niɲcɛnŋi i Kile kuni i ke. 7 Ma hà raa jwuɲjyempe
laaga baa wumpe núru mɛ, pu ɲyɛ a fworo Kile e mɛ. Ta maye taanni Kile yyaha fyagare na.
8 Mà cyeere taanna karigii cyìi na, lir'à ɲwɔ,
ŋka mà maye taanna Kile yyaha fyagare na,
lire tɔ̀ɔnŋ'à pêe sèl'e
ɲaha na yɛ Kile à ɲwɔmɛɛni lwɔ́ wuu á na
uru yyaha fyagare sí wuu niɲjaaŋi ná wuu nùmpanŋke ɲwɔ.
9 Puru na ɲyɛ sèe, sùpyire pun'à yaa ti ɲɛɛ uru sèeŋi na. 10 Ɲyɛ lire kurugo wuu na báaraŋi
pyi, marii zhìŋi leni, ɲaha na yɛ wuu à wuye tíiŋɛ Kileŋi ɲyii wuŋi na, uru u ɲyɛ sùpyire puni
Shwofooŋi, ŋka mpii pi à dá Yesu Kirisita na ke, pire wuuni l'à lyɛ. 11 Mu à yaa mu u cyire
karigii yyaha jwo pi á sèl'e maa pi taanna cyi na.
12 Mu ɲaaraŋkanni niɲcɛnni l'à yaa li sùpyire sige t'àha bú ŋkwɔ̀ mu wíi ɲcwô na mu na ɲyɛ
nàŋkocyaawa mɛ. Mu a yaa mu u ma jwuŋkanni ná ma ɲaaraŋkanni ná ma ntàannamagare ná
ma dániyaŋi ná ma zòvyinre cyêe dánafeebii na, bà pi si mpyi si mu pyiŋkanni lwɔ́ cyire karigii
puni i mɛ.
13 Mà jwo mii u nɔ mu yyére ke, maye waha Kile Jwumpe Semɛŋi ŋkàlaŋi na sùpyir'á, maa
u jwumpe yyaha jwo pi á, bà pi si mpyi si ntaha pu fye e mɛ. 14 Kile tùnnture ntemu t'à jwo
mu kyaa na, ka dánafeebii kacwɔnribii si pi cyeyi taha mu ɲùŋke na, ka mu u Kile màkange
ŋkemu ta u báaraŋi mɛɛ na ke, ma hà cye láha kuru na mɛ.
15 Maye waha maa cyire karigii pyi ná ma fànhe puni i, bà sùpyire si mpyi si ɲcè na mu na
sì yyaha na Kile kuni i mɛ. 16 Ma ɲaaraŋkanni kàanmucya. Kàlaŋi mu ɲyɛ na ŋkaan sùpyir'á ke,
maa uru kàanmucya mú. Maye pwɔ cyire karigii na tèrigii puni i. Lire ká mpyi, mu yabiliŋi
sí n-shwɔ, mpii pi ɲyɛ na mu jwumpe núru ke, pire mú sí n-shwɔ mu cye kurugo.

† **3:12** Pìi maha jwo: «Dánafeebii kuruŋke tɛgɛfooŋ'à yaa u pyi ceewe niŋkin poo.»

5

Yɛrɛŋkanni na Timɔti à yaa u a dánafeebii yɛrɛge ke

1 Ma hà raa jwuɲjwumbaama yu nàŋkolyeebii na mɛ, ŋka ta pi yɛrɛge ná lùtaanni i mu à jwo mu tii pi. Lire pyiŋkanni na mú, ta nàɲjiibii yɛrɛge mu à jwo mu cìnmpyii. 2 Ciɲjyeebii pi ke, ta pire yɛrɛge mu à jwo mu nɛɛ pi. Cipyire mú ti ke, ta tire yɛrɛge mu à jwo ma cìnmpyicyee, ŋka ná zòvyinre e.

Leŋkwucyeebii pi à yaa ná ntègɛŋi i ke

3 Tɛgɛfee ɲyɛ leŋkwucyeebii mpiimu na mɛ, pire pi à yaa ná ntègɛŋi i. 4 Ŋka pyìi, lire ɲyɛ mɛ ɲampyire ká mpyi leŋkwucwoŋi ŋgemu á ke, pir'à yaa pi Kile yyaha fyagare ntaanniŋi sìi pi pyɛnyi na, pi i pi sifeebii tugure lwɔ́, bà pi sifeebil'à fyânha a pi woore lwɔ́ mɛ. Lire l'à táan Kile á. 5 Leŋkwucwoŋi u ɲyɛ uye kanni na, ná sùpya ɲyɛ u á, ŋgemu u sí u tugure lwɔ́ mɛ, ur'à Kile pyi u cyɛge tatahage, marii u ɲáare pìlaga bâra canŋa na, bà Kile si mpyi si u tègɛ mɛ. 6 Ŋka leŋkwucwoŋi u ɲyɛ mayaare e ke, uru niŋkwuŋi u ɲyɛ, ali mà li ta u ɲyɛ ɲyii na. 7 Ta dánafeebii kâlali ɲcyii karigii na, bà pi si mpyi s'a cyi kuni ɲaare, si mpyi tìgire cyaga baa mɛ. 8 Shin maha shin à yaa u u cìnmpyiibii tugure lwɔ́, ŋka u pyɛngɛ shiinbii wuuni l'à lyɛ. Ŋgemu ká mpyi u ɲyɛ a lire pyi mɛ, urufol'à fworo Kile kuni i feefee. Kilecembaabii mú bá à pwɔ́rɔ urufoo na.

9 Leŋkwucyeebii pi à nɔ yyee beetaanre (60) na ke, l'aha nta pi mpyi a kúu pi nàmbaabii na, pire mpii mɛyi y'à yaa y'a séməni dánafeebii s'a pire tère. 10 Pi à yaa pi pyi mɛtangafee pi kacɛnŋkii cye kurugo, pi à yaa pi ta pi à pi pyìibii byé byíŋkanna niɲcɛnnɛ na, pi à yaa pi ta pi à nàmpwuun mâra, maa dánafeebii tooyi jyé mú*, pi à yaa pi ta pi à kanhamafeebii pìi tègɛ, pi à yaa pi ta pi à kacɛnŋkii shiŋi puni pyi. Ŋyɛ leŋkwucyeebii pi ɲyɛ amuni ke, pire mɛyi y'à yaa y'a séməni.

11-12 Ŋka leŋkwucyeebii pi ɲyɛ cipyire ke, ma hà raa pire mɛyi séməni mɛ. Shwəhəl'e nàmbajyiini lage sí n-pa pi ta. Lire ká mpyi, ɲwəmɛɛni pi maha lwɔ́, na pire sí raa báare Kirisita kann'á ke, pi sí lire kɛɛge si kàntugo wà u á. 13 Mà bâra lire na, mu aha a pi mɛyi séməni, pi sí n-pyi sàafee s'a ɲaare pyɛnyi ná yiye shwəhəl'e laaga baa, là mpyimbaa. Lire kanni bà mɛ, pi sí n-pyi jwuɲyahamafee, s'a pi ɲwəyi leni sùpyire sannte jwumpe e, s'a jwuɲjwumbaampe yu mú. 14 Lire kurugo mii la ɲyɛ leŋkwucipyire ti nàmbaya jyè†, pi i pyìi si, pi i yákili yaha pi pyɛnyi na sèl'e, bà wuu zàmpɛɛnbii si mpyi pi àha ŋkwɔ̀ tìgire cyaga ta wuu na mɛ. 15 Mii na mpe jwumpe yu ɲaha na yɛ leŋkwucipyire tà à kàntugo wà Kile kun'á mà kwɔ̀, maa ntaha Sitaanniŋi ɲwəh'i. 16 Dánafeebii shwəhəl'e, ceeŋi wà cìnmpyicyee ká mpyi leŋkwucyee, ur'à yaa u pi tugure lwɔ́, leŋkwucyeebii pi ɲyɛ piye kanni na ke, bà dánafeebii kuruŋke si mpyi si jà ɲjyére ná pire e mɛ.

Dánafeebil'à yaa pi a pi kacwɔnribii pêre

17 Dánafeebii kacwɔnribii pi ɲyɛ na pi báaraŋi pyi na ɲwɔge ke, pire pi à yaa ná pèente e, yii yaha pire na sèl'e, mpiimu bá pi à piye pwɔ Kile jwumpe ɲjwuŋi na ke, pire kaɲyɛɛ na. 18 Ŋaha kurugo yɛ y'à jwo Kile Jwumpe Semɛŋi i na:

«Mu aha a sùmaŋi bwùun ná nìiyi i si u pyàŋi wwû, mu ɲyɛ a yaa mu u yi ɲwɔyi pwɔ mɛ‡.»

Yi mú à jwo Kile Jwumpe Semɛŋi i na:

«Báarapyiŋ'à yaa ná u sàraŋi i§.»

Nde Timɔti à yaa u pyi wà ha dánafeebii kacwɔnrɔŋi wà cêɛge u á ke

19 Wà ha dánafeebii kacwɔnrɔŋi wà cêɛge kani là na, ná shiin shuunni taanre ɲyɛ a lire kani ɲya maa li jwo mu á mɛ, ma hà ndá li na mɛ. 20 Kacwɔnribii pi ɲyɛ na kapegigii pyi ke, pire yɛrɛ pi sanmpii ɲyii na, bà pire mú si mpyi s'a fyáge si kàntugo wà kapegigii na mɛ. 21 Mii sí yi jwo n-waha mu á, Kile ná Yesu Kirisita ná u mèlɛkɛɛbii niɲcwɔnribii ɲyii na, na mu à yaa mu u maye waha maa ɲcyii karigii puni pyi. Mu à yaa mu u sùpyire puni cû cùŋkanna niŋkin na, ma hà sùpya pwɔ́ɔŋɔ sùpya na mɛ.

22 Ma hà funŋke wyèɛŋɛ si ma cyeyi taha sùpya ɲùŋɔ na si u pyi dánafeebii kacwɔnrɔwɔ mɛ. Shinŋi u ɲyɛ na kapegigii pyi ke, ma hà ŋgwɔ̀ ná urufol'e mɛ, mu à yaa mu u pyi ná zòvyinre e tèrigii puni i.

23 Ma hà raa lùtiige kanni byii mɛ, ta ɛrɛzɛn sinmpe nimbilere byii ma funɲjaŋke kurugo, bà mu si mpyi si ɲcùuŋɔ mɛ, ɲaha na yɛ mu ɲyɛ na ɲcùuŋi na ntahali mɛ.

24 Pìi na ɲyɛ wani, pi kapegigii maha ɲcè, mà li ta wà sàha ŋkwɔ̀ a pi yíbe mɛ. Pìi wogii sí na ɲyɛ wani cyire maha ɲcè pi yíbeŋkwooni kàntugo na. 25 Amuni li mú ɲyɛ kacɛnŋkii ɲyɛ na jà a

---

* **5:10** Lire tèni i, nàmpɔnnɔ n'a mpyi a pa mu yyére, mu mpyi maha biliŋi wà pyi u à u tooyi jyé. Lire na mpyi bilibii kapyii. † **5:14** Lire tɛɛnni i, wà fànha mpyi leŋkwucyeebii na mɛ. U pooŋi kwuŋkwooni kàntugo, cyage k'à táan u á ke, u mpyi maha sà nàmbage lèŋɛ wani. ‡ **5:18** Duterenɔmu 25.4 § **5:18** Levitiki 19.13; Duterenɔmu 24.14-15

ŋwɔhɔ mɛ, cyi maha ɲaa. Cyìi méɛ ká mpyi cyi sàha ŋkwɔ̀ na ɲaa mɛ, cyire sì n-kwôro ɲcèmbaa mɛ.

6

Dánafeebii pi ɲyɛ bilere e ke, pir'à yaa pi a pi ɲùŋufeebii pêre

1 Bilibil'à yaa pi a pi ɲùŋufeebii pêre, bà sùpyire si mpyi t'àha raa Kile mɛge kɛ̀ɛge, si wuu kàlaŋi pyi laaga baa mɛ. 2 Pi ɲyɛ a yaa pi a pi ɲùŋufeebii ɲwɔ kwùun, na pire na ɲyɛ cìnmpyii mà tàanna ná Kile kuni i mɛ. Ŋka pi bá à yaa pi a báare pi á sèl'e, ɲaha kurugo yɛ mpiimu á pi ɲyɛ na báare ke, pire na ɲyɛ ntàannamadanafee.

Cyire karigii jwo a waha dánafeebil'á.

Cyelentiibii kafinivinibii ná nàfuuŋi kani

3 Wà ha a kàlaŋi wabɛrɛ kaan sùpyir'á ŋgemu u à kàntugo wà wuu Kafooŋi Yesu Kirisita kàlaŋi niɲcɛnŋi ná Kile kun'á ke, 4 urufoo na uye pêre tawage e, u ɲyɛ a yafyin cè mɛ. Jwuɲyahamafoo u ɲyɛ u wi. U maha kàshige kwùun jwumpe laaga baa wumpe ɲùŋɔ taan, cyire karigii maha ma ná yiɲcyɛge ná yoge ná cyàhigii ná sɔ̀nŋɔpeere 5 ná nàkaante tɛgɛlɛ baa woore e sùpyire shwɔhɔl'e. Pire cyelentiibii funɲyi ɲyɛ a ɲwɔ mɛ, pi ɲyɛ na sèeŋi ɲaa sahaŋki mɛ. Pi na sɔ̂nŋi na Kile kuni na ɲyɛ nàfuutakuro.

6 Sèeŋi na, Kile kuni na ɲyɛ nàfuu li ɲaarafeebil'á, ná pi cyeyaay'à pi funɲyi ɲíŋɛ. 7 Wuu canzege, wuu ɲyɛ a pa ná yafyin i mɛ, wuu canŋkwuge wuu mú sì n-kàre ná yafyin i mɛ. 8 Lire e yalyire ná vàanŋyi ká mpyi wuu á, yir'à yaa yi wuu funɲyi ɲíŋɛ. 9 Mpiimu la ku ɲyɛ si mpyi nàfuufee ke, pire maha piye le kapegigii ɲwɔge e. Sitaanniŋi maha pi cû bà yatɔɔgɔ maha ɲcû kànhaŋa na mɛ. Pi ɲyii karigii nimpegigii ná laaga baa wogigii cyi maha pi wuuni kɛ̀ɛgɛ feefee. 10 Ŋaha kurugo yɛ nàfuuŋi lage ku maha kapegigii shiŋi puni sini, u lag'à pìi ta, ka pi i fworo Kile kuni i, maa piye le kyaage e.

Poli à Timɔti yɛrɛ

11 Ŋka Timɔti, mu u ɲyɛ Kile sùpya ke, laaga tɔɔn cyire karigii puni na, ma a maye waha katiigii mpyiŋi na Kile yyahe taan. Fànha le ma a maye pwɔ Kile na, ma a mpyi dánasupya, ma a ma shinɲɛɛbii kyaa táan may'á sèl'e, ma a maye waha Kile kuni ɲaaraŋi i, ma a mpyi ɲùmpiŋɛfoo. 12 Ta Kile kuni zhìŋi niɲcɛnŋi leni. Shìŋi niŋkwombaaŋi ta, uru kurugo Kile à mu yyere, ka mu u uru jwumpe jwo, maa li cyêe na mu na Kile kuni ɲaare, shinɲyahara a lire kani lógo maa li ɲya.

13 Ŋyɛ mii sí yi jwo n-waha mu á, ɲyii yaayi puni Davooŋi Kile ɲyii na ná Yesu Kirisita ɲyii na, ŋgemu u à sèeŋi jwo Pɔnse Pilati á ke, 14 mu à yaa mu u Kile tùnnture kurigii puni ɲaara. Ma hà tìgire cyaga yaha ku ta ma na mɛ, fo mà sà yaa ná Kafooŋi Yesu Kirisita cannuruge e. 15 U sí núru n-pa Kile ɲyii tère e, Kileŋi u ɲyɛ yaayi puni ɲùŋɔ na ke, uru u ɲyɛ yyeɲiŋke fooŋi, kileŋi wà saha ɲyɛ uru kàntugo mɛ, uru u ɲyɛ saanbii puni Saanŋi, kafeebii puni Kafooŋi. 16 Uru kanni u ɲyɛ Kileŋi ɲyii wuŋi tèekwombaa; cyage e u ɲyɛ ke, kuru cyage bɛ̀ɛnmpe mpèeŋi kurugo, sùpya sì n-jà n-file u na mɛ, sùpya ɲyii sàha u ɲya mɛ, sùpya ɲyii mú sì n-jà u ɲya mɛ. Pèente ná síŋi u pyi u wuyo, fo tèekwombaa. Amiina!

Nde nàfuufeebil'à yaa pi pyi ke

17 Yi jwo nàfuufeebil'á na pi àha raa piye pêre si pi cyeyi taha pi nàfuuŋi na mɛ, ɲaha na yɛ nàfuuŋi na ɲyɛ yakwɔgɔ. Pi à yaa pi pi cyeyi taha Kile na, uru u sí yaayi puni kan wuu á, si wuu funɲyi ɲíŋɛ. 18 Yi jwo pi á na pi a kacɛnŋii niɲyahagii pyi tèrigii puni i, pi àha mpyi cyeŋgarafee mɛ, pi raa pi cyeyaayi yà kaan sùpyir'á ná funŋɔ niŋkinŋi i. 19 Pi aha a lire pyi, pi sí nàfuu nimbwo ta nùmpanŋa, nàfuuŋi sèe wuŋi nivwɔnhɔmbaaŋi ná shìŋi niŋkwombaaŋi.

Poli yɛrɛge nizanŋke Timɔti á

20 Ŋyɛ mii jyaŋi Timɔti, tùnnture Kile à le mu cye e ke, ti cû ná ma cyeyi shuunniŋi i. Jwumpe laaga baa wumpe p'à kàntugo wà Kile kun'á ke, maye kàanmucya puru ná nàkaante ɲùŋɔ baa woore na. Pìi maha cyire karigii sɔ̂nŋi na ɲcè, mà li ta sèe bà mɛ. 21 Pìl'à jwo na pir'à ɲcèŋi ta amuni, mà li ta pi à fworo Kile kuni i.

Kile u ɲwɔ yii na, u u jwó le yii á.

Poli à lɛtɛrɛŋi shɔnwuŋi ŋgemu tun Timɔti á ke
Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè lɛtɛrɛŋi funŋɔ jwumpe e ke

Lɛtɛrɛŋi shɔnwuŋi Poli à tun Timɔti á ke, uru u à pyi Poli lɛtɛrɛŋi nizanŋi, mpii u à sémɛ na pi ɲyɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i ke. Pi à u niɲjyewuŋi cû a le kàsuŋi i Kile jwumpe ɲjwuŋi kurugo. U mpyi a cè na uru tèekwuun'à byanhara. U mpyi a cè mú na uru ká ŋkwû, na uru sí n-kàre Kafooŋi Yesu yyére. Lire e u à ŋge lɛtɛrɛŋi sémɛ maa u yɛrɛyi nizanɲyi le u e mà tun Timɔti á, maa màban le u e u báaraŋi mpyiŋi na.

Poli mpyi a cè na Timɔti à ŋgaha ta Kile báaraŋi i. Lire kurugo u à u yɛrɛ na u pyi uru fiige, u u ŋkwôro u a sùpyire kâlali Kile jwumpe na, bà pi à u kâla pu na mà u yaha nàɲjiiwe mɛ; na u à yaa u a kacɛnŋii pyi sùpyire puni na, u mú à yaa u a sùpyire taanni Kile kuni ɲaaraŋkanni na ná lùtaanni i. Bà faapyiŋi maha u kɛrɛge báare mɛ, u raa báare sèe sèl'e amuni, bà Jwumpe Nintanmpe si mpyi si nɔ cyeye niɲyahay'e mɛ.

Poli à Timɔti shéɛre

1 Mii Poli u ɲyɛ Yesu Kirisita tùnntunŋɔ mà tàanna ná Kile ɲyii wuuni i ke, shìŋi ɲwɔmɛɛni Kile à lwó ná uru maha ntaa Yesu Kirisita wwoɲɛɛge cye kurugo ke, u à mii tun mii u sà a uru jwumpe yu. 2 Mii à ŋge lɛtɛrɛŋi tun mu á Timɔti, mu u ɲyɛ mii ntàannamajyaŋi mà tàanna ná Kile kuni i ke, wuu Tuŋi Kile ná wuu Kafooŋi Yesu Kirisita pi ɲwɔ ma na, pi i ɲùɲaara ta ma na, pi i yyeɲiŋke kan ma á.

Poli à màban le Timɔti i Kile jwumpe ɲjwuŋi na

3 Mii à Kile shéɛre, uru ŋgemu á mii na báaraŋi pyi ná funvyinge e, na tulyeyi fiige ke. Pìlaga bâra canŋa na, mii aha a Kile ɲáare, mii funŋɔ ɲyɛ na wwùu mu na mɛ. 4 Canŋke wuu à láha wuye na ke, mu à mɛɛ sú sèl'e, mii funŋɔ ɲyɛ a wwò lire na mɛ. Lire e mii la ɲyɛ si núru mu ɲya, bà mii funŋke si mpyi si ntáan sèl'e mɛ. 5 Mii funŋɔ sàha wwò mu Kile kuni ɲaaraŋkanni niɲcɛnni na mɛ, mu nulyage Loyisi ná mu nuŋi Enisi à lire ndemu ɲaara mu yyaha na ke. Mii mú s'à tɛ̀ɛn ná l'e na mu à kwôro lire kuni i.

6 Lire kurugo tèni i mii à na cyeyi taha mu ɲùŋke na maa Kile ɲáare, ka mu u Kile màkange ŋkemu ta u báaraŋi mɛɛ na ke, maye pwɔ bà kuru si mpyi si ŋkwôro mu cye e mɛ. 7 Kile Munaani ká wuu yyaha cû, wuu saha ɲyɛ a yaa wuu a fyáge mɛ, ɲaha na yɛ li sí fànha kan wuu á, si tàange le wuu zòmpyaagil'e, si wuu pyi wuu cû wuye na. 8 Lire kurugo ma hà raa silege s'a wuu Kafooŋi Yesu kyaa yu sùpyir'á mɛ. Mii méɛ ɲyɛ kàsuŋi i u mɛge kurugo ke, lire kà mpyi ma á silege kyaa mɛ. Ŋka maye pwɔ Kile fànhe niŋkange na, ma a ma nàzhan lwó kyaage e mii fiige Jwumpe Nintanmpe ɲjwuŋi kurugo.

9 Kile u à wuu shwɔ, maa wuu yyer'a pyi sùpyii fwɔnrɔ baa wuu. Wuu kacɛnŋkii kurugo bà u à lire pyi mɛ, wuu ná Yesu Kirisita wwoɲɛɛge kurugo, u à ɲwɔ wuu na maa lire pyi mà tàanna ná u ɲyii wuuni i, mà diɲyɛŋi ta u sàha sìi mɛ. 10 Numɛ u à lire kacɛnni cyêe wuu na wuu Shwofooŋi Yesu Kirisita mpaŋi cye kurugo. Uru u à fànha ta kwùŋi na, maa li cyêe na wuu aha ɲɛɛ Jwumpe Nintanmpe na, wuu sí shìŋi niŋkwombaaŋi ta. 11 Puru Jwumpe Nintanmpe ɲjwuŋi kurugo Kile à mii pyi u tùnntunŋɔ. Mii na puru jwumpe yu sùpyir'á marii pi kâlali pu na. 12 Lire kurugo ŋke yyefuge puni ɲyɛ mii ɲuŋ'i. Ŋka lire ná li wuuni mú i, lire ɲyɛ mii á silege kyaa mɛ, ɲaha na yɛ ŋgemu na mii à na cyege taha ke, mii à uru cè, mii mú à tɛ̀ɛn ná l'e, nde mii à kan u á ke, li síŋi ɲyɛ u na mà lire mâra fo diɲyɛ canŋkwɔge.

13 Ŋyɛ Timɔti, jwumpe sèe wumpe mii à jwo mu á ke, puru yaha maye funŋ'i, maa maye pwɔ Kile kuni ɲaaraŋi na. Ntàannamagare ti ɲyɛ na ntaa Yesu Kirisita wwoɲɛɛge e ke, ta ma karigii pyi ma a ntàanni ná tire e. 14 Jwumpe Nintanmpe p'à jwo mu á ke, ma hà wà yaha u a pu labali u a yu mɛ. Pu mâra ná Kile Munaani fànhe e, lire ndemu l'à tɛ̀ɛn wuu e ke.

15 Mu à cè na Azi kùluni dánafeebii pun'à kàntugo wà mii na, Fijɛli ná Ɛrimɔjɛni mú na ɲyɛ pire e. 16 Ŋka Onɛzifɔri wi ke, u à mii funŋke ɲíŋɛ karii niɲyahagil'e. Mii kàsujyiini ɲyɛ a pyi u á silege kyaa mɛ. Kafooŋi u ɲùɲaara ta u pyɛngɛ shiinbii na. 17 Tèni i u à pa naha Ɔrɔmu kànbwɔhe e ke, u à mii cya fo mà mii ɲya. 18 Kafooŋi Kile u ɲùɲaara ta u na diɲyɛŋi canŋkwɔge Kafooŋi Yesu mɛge na. U à kacɛnŋkii ɲcyiimu pyi mii na mà mii yaha Efese kànhe e ke, mu Timɔti à cyire cè mà tòro sùpyire puni na.

2

Kirisita sèebaarapyiŋi kani

1 Ŋyɛ mii jyaŋi Timɔti, Yesu Kirisita à ɲwɔ mu na maa fànhe ŋkemu kan mu á, mu ná u wwoɲɛɛge e ke, ta Kile kuni ɲaare ná kur'e. 2 Kile Jwumpe mu à lógo mii ɲwɔ na shiɲyahara

ɲyii na ke, puru jwumpe jwo piibɛril'á, wà sí n-jà cye taha mpiimu na, ná pire mú sí n-jà pu jwo piibɛril'á ke.

3 Ná mu sí ɲyɛ Yesu Kirisita sòrolashi niɲcɛnŋɛ, ma nàzhan lwó yyefuge e. 4 Kampyi sòrolashiŋi la ɲyɛ si ntáan u ɲùŋufooŋ'á, u kapyiiŋkii saha ɲyɛ a yaa cyi pyi shintiiwe wogii fiige mɛ. 5 Ŋgemu u ɲyɛ na kajatafɛrɛ fĩ mú ke, u aha mpyi u ɲyɛ na fĩ mà tàanna ná tire tafɛɛre kuzhɛgil'e mɛ, urufoo sì kajaɲjwooni ta mɛ. 6 Faapyiŋi u à màban le uye e sèl'e ke, uru sí n-fyânha u kanhare tɔ̀ɔnŋi ta. 7 Karigii yyaha mii à jwo mu á ke, funŋke cya cyi na sèl'e. Lire ká mpyi, wuu Kafooŋi sí mu tɛ̀gɛ bà mu si mpyi si cyi puni yyaha cè mɛ.

8 Funŋɔ cwo saanŋi Dawuda tùluge shinŋi Yesu Kirisita na, u à kwû maa ɲɛ̀ a fworo kwùŋi i. Puru Jwumpe Nintanmpe mii ɲyɛ na yu sùpyir'á. 9 Puru jwumpe ɲjwuŋi kurugo, mii ɲyɛ kyaage e, pi à mii le a pwɔ kàsuŋi i, mu à jwo kakuumpyi u ɲyɛ mii. Ŋka lire ɲyɛ a li cyêe na Kile Jwumpe pi à le a pwɔ kàsuŋi i mà dɛ! 10 Mii à kuru kyaage puni kwú naye e, Kile niɲcwɔnribii kurugo, bà Yesu Kirisita si mpyi si pi shwɔ pi i mpyi Kile sìnampe e fo tèekwombaa mɛ. 11 Mpe jwumpe na ɲyɛ kaɲyɛɛ:

Wuu aha ŋkwû ná Kirisita e,
wuu sí n-pyi ɲyii na ná u e.
12 Wuu aha kyaage kwú wuye e,
wuu sí n-pyi fànhe e ná u e,
ŋka wuu aha kàntugo wà u na,
u mú sí kàntugo wà wuu na.
13 Wuu méɛ ká mpyi wuu ɲyɛ a jà a kwôro ná u e tèrigii puni i mɛ,
wuu a yaa wuu li cè u na ɲyɛ ná wuu e tèrigii puni i
ɲaha na yɛ u ɲyɛ na núruli u ɲwɔmɛɛni ɲwɔh'i mɛ.

14 Ta sùpyire funŋɔ cwo mpe jwumpe na, yi jwo a waha pi á Kile ɲyii na, na pi àha raa nàkaante laaga baa woore pyi mɛ, kaɲwɔɔ ɲyɛ ti na mɛ, ti mú ɲyɛ na ti lógofeebii leni kuro niɲcɛnni i mɛ, ti maha pi wuuni kɛ̀ɛge. 15 Mu wi ke Timɔti, maye waha ma a li cyêe Kile na na mu na ɲyɛ u báarapyi niɲcɛnŋɛ, bà mu si mpyi ma hà bú ɲùzogoro ta ma báaraŋi cye kurugo mɛ. Ta Kile jwumpe yu ma a ɲwɔge, puru pu ɲyɛ sèeŋi. 16 Cû maye na nàkaante laaga baa woore mpyiŋi na, ti ɲyɛ a táan Kile á mɛ, ɲaha na yɛ mpii pi maha tire nàkaante shiŋi pyi ke, ti maha pire laage tɔɔnge Kile na. 17 Tire nàkaante maha kakyaare pyi, bà nɔkwombaaga maha fwɔ́nre na ŋkɛ̀ɛge mɛ. Imɛnɛ ná Filɛti na ɲyɛ tire nàkaante pyifeebil'e. 18 Pi à sèeŋi kuni yaha marii fini na Kile à dánafeebii ɲɛ̀ a yige kwùŋi i mà kwɔ̀, na kwuɲɛnɛ saha ɲyɛ mɛ. Lire pyiŋkanni na, pi à sùpyire tà ɲwɔ fáanŋa a yige Kile kuni i. 19 Ŋka Kile Jwumpe ɲyɛ na ŋkɛ̂ɛnŋi mɛ, pu na ɲyɛ mu à jwo baga nintaa ndemu l'à faanra a ɲwɔ ke, l'à sémɛ lire nintaani na:

«Kafooŋi Kile à u wuubii cè*.»

L'à sémɛ mú na:

«Shin maha shin u à jwo na uru na ɲyɛ Kafooŋi Kile wu ke, urufoo u láha kapegigii mpyiŋi na.»

20 Mu aha jyè shinbwoŋi wà bage e, mu maha li ɲya na bage yaayi yà na ɲyɛ sɛɛn wuyo, yà s'à yaa ná wyérɛfyinŋi i, yà sí ɲyɛ cire wuyo, yà sí ɲyɛ cogo wuyo. Yajigiyi loŋgara wuyi maha yaha canmbwoyi mɛɛ na, marii jígini ná yi sanɲyi i canmpyaagii sanŋkil'e. 21 Nyɛ amuni li mú ɲyɛ, ŋgemu ká láha kapegigii mpyiŋi na ke, urufoo sí n-pyi mu à jwo yajigiŋɛ loŋgara wogo. Urufoo sí n-yaha uye kanni na u ɲùŋufooŋi báaraŋi mɛɛ na. Urufoo kaɲwɔɔni sí n-pêe u á sèl'e. Urufoo sí n-bégele báaraŋi niɲcɛnŋi shiŋi puni mpyiŋi mɛɛ na.

22 Timɔti, nàɲjiibii na dìrili pi ɲyii karigii nintiimbaagii ɲcyiimu kurugo ke, laaga tɔɔn cyire na feefee! Maye waha ma a katiigii pyi, ma a mpyi dánasupya, ma a ma shiŋɲɛɛbii kyaa táan may'á, mpii pi ɲyɛ na Kafooŋi pêre ná zòvyinre e ke, mu ná pire pi bê. 23 Ma hà raa ma ɲwɔge leni nàkaante laaga baa woore e mɛ, tire maha ma ná yoge e. 24 Mà li ta Kafooŋi Yesu báarapyi ɲyɛ a yaa u a kàshi kwùun mɛ. U à yaa u a sùpyigire pyi ná sùpyire puni i, u mú à yaa u a sùpyire taanni Kile kuni ɲaaraŋkanni na, u à yaa u karii kwú uye e. 25 Mpii pi ɲyɛ na u kyáali ke, u raa pire leni kur'e ná lùtaanni i. Shwɔhɔl'e Kile sí pyiŋkanna kan pi á, bà pi funzɔnŋɔre si mpyi si ŋkɛ̂ɛnŋɛ, pi i sèeŋi cè mɛ, 26 si funɲcɛnŋɛ ta si piye shwɔ Sitaanniŋi na, uru ŋgemu u à pi cû bà kànhaŋa maha yaaga cû mɛ. Pi kacuni li ɲyɛ Sitaanniŋi á, pi raa uru ɲyii wuuni pyi.

3

Diŋyɛŋi canzanŋyi kani

1 Nyɛ Timɔti, mu à yaa mu u li cè na diŋyɛŋi canzanɲyi sí n-waha sèe sèl'e, 2 ɲaha na yɛ sùpyire sí raa n-kɔ̀re tiy'á, ti funzɔnŋɔre puni sí n-taha wyérɛŋi na, pi sí raa piye pêre, pi sì raa piye cyiin sônŋɔ mɛ, pi sí raa Kile mɛge kɛ̀ɛge, pi sì n-pyi ná pèen'i mà yaha tíi ná pi sifeebil'e

* **2:19** Nɔmburu 16.5

mɛ, pi sì wà kacɛnnɛ cè mɛ, pi mú sì Kile kuni kani là le dá e mɛ. 3 Pi sí n-pyi sùpyigire baa ná ɲùŋaara baa shiin, s'a sùpyire sannte mɛyi kèɛge, pi sì n-jà n-cû kapegigii mpyiŋi na mɛ, pi sí n-pyi shinpii, pi tafunŋi u sí n-pyi kacɛnŋkii mpyiŋi. 4 Pi sí raa sùpyire leni cye e, pi tɛɛnmɛ sí n-pɛn, s'a piye pêre sèl'e. Pi sí ɲyii yige pi yabilimpii ɲyii karigii kurugo mà tòro Kile ɲyii wogigii na. 5 Pi sí piye pyi sùpyire ɲyii na, mu à jwo Kile kuni ɲaarafee niɲcɛnmii, mà li ta pi sì ɲɛɛ piye yaha Kile u a ŋkɛ̂ɛnŋi mɛ. Timɔti, laaga tɔɔn uru supyishiŋi na.

6 Pi pìi maha jyè pyɛnyi i marii cyeebii funŋɔ baa wuubii pìi wɔɔge ná pi ɲwɔtanyi i, bà pi si mpyi s'a ɲɛɛge pi jwumpe na mɛ. Pire cyeebil'à kapegigii niɲyahagii pyi, maa pi ɲyii karigii shiŋi puni pyi ɲcyiimu cyi à kàntugo wà Kile kun'á ke. 7 Tèrigii puni i, pi la maha mpyi si karii yyaha cè, ŋka pi sì n-sìi n-jà sèeŋi cè mɛ. 8 Pire nàmbaabii na sèeŋi tùnni, bà Zhanɛsi ná Zhanbɛrɛsi* à Kile tùnntunŋiMusa tùn tèecyiini i mɛ. Pi funzɔnŋɔre pun'à lwó a pwɔ kapegigii mpyiŋi na, pi Kile kuni ɲaaraŋi ɲyɛ ɲùŋɔ baa. 9 Ŋka pi karigii sì n-shà yyaha na mɛ, ɲaha na yɛ shiŋɲyahara sí n-pa li cè na pi funŋɔ baa wuu pi ɲyɛ, mu à jwo Zhanɛsi ná Zhanbɛrɛsi.

Timɔti à yaa u kwôro Kile kuni i

10-11 Timɔti, mu wi ke, karigii na mii à kâla ke, ná mii toroŋkanni ná karigii mii la ɲyɛ si mpyi ke, ná mii Kile kuni ɲaaraŋkanni ná pyiŋkanni na mii à cû naye ke, ná pyiŋkanni na sùpyire sannte kyal'à táan mii á ke, ná pyiŋkanni na mii à naye waha Kile kuni i ke, ná pyiŋkanni na mii à kyaala sùpyire cye e ke, mu à pyi mii fiige cyire puni i. Mu à li cè na mii à kyaala Antiyɔshi ná Ikoni ná Lisitiri kànyi i. Mii à kyaala wani sèl'e, ŋka lire ná li wuuni mú i, wuu Kafooŋi à mii yige kuru yyefuge puni i pi cye e. 12 Lire pyiŋkanni na, shin maha shin la ku ɲyɛ s'a Kile kuni ɲaare Yesu Kirisita wwoɲɛɛge e ke, urufoo sí n-kyaala sùpyire cye e. 13 Ŋka shinpiibii ná kafinivinibii pi ke, pire sí yyaha le kapegigii mpyiŋi na, pi sí raa sùpyire wuruge s'a piye wuruge mú.

Kile Jwumpe Semɛŋi kaɲwɔɔni

14 Mu wi ke Timɔti, karigii na mu à taanna, ka mu u dá cyi sèeŋi na ke, maye pwɔ cyi na, ɲaha na yɛ mpii pi à mu taanna cyi na ke, sèeshiin pi. 15 Mà lwó fo mu ɲyɛ nàŋkocyɛɛre e, mu à Kile Jwumpe Semɛŋi kâla a cè, uru Semɛŋi jwumpe pu sí n-jà yákilifente kan mu á, bà mu si mpyi si dá Yesu Kirisita na si shwɔ mɛ. 16 Uru Semɛŋi jwumpe pun'à fworo Kile e, lire kurugo pu tayyéreg'à pêe, pu sí n-jà sùpya taanna, pu sí n-jà sùpya yɛrɛ si u le kuni niɲcɛnni i, pu sí n-jà sùpyaŋi kúu, si u yaha katiigii mpyiŋi na, pu na lire puni ɲwɔge. 17 Lir'à pyi bà Kile kuni ɲaarafeebii si mpyi si fûnŋɔ s'a sì yyaha na kacɛnŋkii shiŋi puni mpyiŋi i mɛ.

4

Poli à Timɔti pyi u yyaha le Kile jwumpe ɲjwuŋi na

1 Mii sí yi jwo n-waha mu á, Kile ná Yesu Kirisita ɲyii na, uru ŋgemu u sí núru n-pa saanwa, si mpyi sùpyire ɲùŋɔ na, si kwùubii ná ɲyii wuubii sâra si ntàanna ná pi kapyiiŋkil'e ke, 2 na mu à yaa mu u a Kile jwumpe yu ma a fíniŋɛ sùpyir'á tèrigii puni i, tèewaa bâra tèetaan na. Pi aha kyaa pyi ndemu l'à para ná Kile kuni i ke, li jwo pi á. Ta pi yɛrɛge ma a màban leni pi e sèl'e, ma a pi taanni Kile kuni ɲaaraŋkanni na ná lùtaanni i. 3 Ŋaha kurugo yɛ tèni là na ma, sùpyire sí n-pa raa ɲcyíge kàlaŋi niɲcɛnŋi lógogo, s'a pi ɲyii karigii pyi si ntaha cyelentiibii kafinivinibii pìi ɲwɔh'i mpiimu jwumɔ p'à táan pi niŋgyigigil'á ke. 4 Pi sí raa ɲcyíge sèeŋi lógogo, jwuɲjyempe laaga baa wumpe pu sí n-táan pi niŋgyigigil'á. 5 Ŋka mu wi ke Timɔti, cû maye na tèrigii puni i, ma a kyaage kwú maye e, ma a Jwumpe Nintanmpe yu sùpyir'á. Báara maha báara Kile à le mu cye e ke, ma a uru pyi ma nɔ u tɛgɛni na.

Poli à jwo u mbòŋi kyaa na

6 Mii wi ke, li saha sì mɔ mɛ, mii sí n-kwû. Mii sìshange sí n-wu n-pyi sáraga fiige. 7 Mii à báaraŋi pyi Yesu Kirisita á ná na zòmbilini puni i, bà zhìleŋɛ niɲcɛnŋɛ maha zhì leni mɛ. Báaraŋi Kile à kan mii á ke, mii à uru pyi a nɔ u tɛgɛni na. Mii tafɛɛr'à nɔ ti tɛgɛni na, mà mii ta mii à kwôro Kile kuni i. 8 Numɛ Kafooŋi Yesu à mii tafɛɛre sàraŋi yaha mii yyaha na nìɲyiŋi na, mii sí ntìiŋi kajaɲjwooni ta. U à tíi, u sí sùpyire puni sâra sí n-tàanna ná pi kapyiiŋkil'e diɲyɛŋi canŋkwɔge. Mii kann'á bà u sí uru sàraŋi kan mɛ, shin maha shin u à bégel'a u tèenuruni sige ná funntange e ke, pire puni sí uru sàraŋi ta.

Poli yɛrɛyi nizanɲyi Timɔti á

9 Timɔti, maye waha ma a mpa na yyére numɛ sasa, 10 ɲaha na yɛ mii wwoɲɛɛŋi Demasi à kàntugo wà mii na, u funzɔnŋɔre pun'à taha diɲyɛŋi karigii na, lire e u à kàre Tesaloniki kànhe e. Kerezansi à kàre Galati kùluni i, Titi mú s'à kàre Dalimasi kùluni i. 11 Luka kanni u à kwôro ná mii i naha. Mu aha a si raa ma, yi jwo Marika á yii raa ma siɲcyan, ɲaha na yɛ u tayyéreg'à pêe mii báaraŋi i. 12 Mii à Tisike tun Efese kànhe e. 13 Mu nimpaŋi, ma a ntòro

* **3:8** Yahutuubii na sônŋi na Misira ɲcèfeebii kyaa l'à jwo Ɛkizodi 7--8 i ke, pire pi ɲyɛ Zhanɛsi ná Zhanbɛrɛsi.

Torasi kànhe e Karipusi yyére, ma a na vàanntinmbwəhe shwə ma a ma, ná mii sémɛbii, ŋka sɛɛge wuubii kyaa li ɲyɛ mii na sèl'e.
14 Tunntunnaŋi Alɛzandiri à kapii pyi mii na. Ŋka Kafooŋi sí li fwooni tò u na. 15 Ta maye
kàanmucaa u na mú, ɲaha na yɛ u à ntùŋke taha wuu na wuu jwumpe kurugo.
16 Toɲcyiige e mii à kàre yukyaala bage e ke, sùpyaŋi wà tufiige ɲyɛ a ɲɛn'a mii tègɛ jwumpe
na mɛ. Pi pun'à kàntugo wà mii á, maa mii yaha naye niŋkin. Ŋka Kile kà lire kapiini fwooni
tò pi na mɛ. 17 Ŋka Kafooŋi Yesu à mii tègɛ maa fànha kan mii á, ka mii i jà a Kile Jwumpe
jwo sèl'e, mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ Yahutuu mɛ, pire pun'à pu lógo.
Sitaanniŋi na ɲyɛ mu à jwo cànraga, ŋka Kafooŋi à mii shwə ku na. 18 Mii à li cè na Kafooŋi
sí mii shwə si mii pyi mii u láha kapegigii mpyiŋi na, si mii le u saanre e nìɲyiŋi na. U à yaa
ná pèente e fo tèekwombaa. Amiina

Fwùŋi nizanŋi

19 Pirisili ná Akilasi shéɛre ma a Onɛzifəri pyɛngɛ shiinbii shéɛre mú. 20 Erasiti wi ke, ur'à
tèɛn Kərɛnti kànhe e. Torofimu sí wi ke, mii à yîri u yaŋgwuŋi taan Milɛti kànhe e. 21 Maye
waha, ma a mpa na yyére mà jwo wyeere tèni li nə ke. Ebulusi ná Pudɛnsi ná Linusi ná
Kolojya ná dánafeebii sanmpii pun'à mu shéɛre naha. 22 Kafooŋi Yesu u kwôro ná mu i, u u
ɲwə yii na, u u jwó le yii á.

Lɛtɛrɛŋi Poli à tun Titi á ke
Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè lɛtɛrɛŋi funŋɔ jwumpe e ke

Titi na mpyi Poli báarapyiŋɛɛ Kile kuni i. Tèni i Poli à ŋge lɛtɛrɛŋi tùugo u á ke, lir'à u ta Kɛrɛti kìni i. Poli à yi jwo u á na u kacwɔnribii pìi tìŋɛ tìŋɛ Kɛrɛti kìni dánafeebii kuruɲyi ɲùŋɔ na, pi raa pi karigii cwɔɔnre. Ŋge lɛtɛrɛŋi i ɲùmbwoyi taanreŋi yi ɲyɛ:

Pyiŋkanni na dánafeebii kacwɔnribil'à yaa pi pyi ke (1.5-16).

Ná dánafeebil'e Titi sí raa báare, mu à jwo nàŋkolyeebii ná kàciɲjyeebii ná nàɲjiibii ná bilibii ke, Poli à Titi yɛrɛ pire cùŋkanni na (2.1-15).

Nde dánafeebil'à yaa pi pyi bà pi si mpyi si ntɛ̀ɛn yyeɲiŋke e mɛ, u à lire jwo u á (3.1-15).

Poli à Titi shɛ́ɛre

1 Mii Poli u ɲyɛ Kile báarapyi ná Yesu Kirisita tùnntunŋɔ ke, mii u à ŋge lɛtɛrɛŋi sémɛ.
Kile à mpiimu cwɔɔnrɔ ke, u à mii tun na mii u kuni le pire taan, si sèeŋi cyêe pi na mà tàanna ná Kile yyaha fyagare e, 2 bà pi si mpyi si sònŋɔrɔ tatahaga ta shìŋi niŋkwombaaŋi kàmpanŋke na mɛ. Kileŋi u ɲyɛ u ɲyɛ na fini mɛ, uru u à uru shìŋi niŋkwombaaŋi ɲwɔmɛɛni lwɔ́ mà diɲyɛŋi ta u sàha sìi mɛ. 3 Wuu Shwofooŋi Kile ɲyii tèr'à nɔ ke, ka u u uru shìŋi cyêe wuu na u jwumpe cye kurugo, maa puru ɲjwuŋi tùnnture le mii cye e.
4 Ŋyɛ Titi, mu u ɲyɛ mii jyaŋi yabiliŋi mà tàanna ná Kile kuni i, lire ndemu l'à wuu pyi wuu à wwɔ̀ ke, mii sí ŋge lɛtɛrɛŋi tun mu á. Wuu Tuŋi Kile ná wuu Shwofooŋi Yesu Kirisita pi ɲwɔ ma na, pi i yyeɲiŋke kan ma á.

Dánafeebii kacwɔnribii kani

5 Ŋyɛ Titi, mii à mu yaha Kɛrɛti kìni i, bà mu si mpyi si karigii niɲcwɔnrɔmbaagii yaha cyi cyi kuni ta mɛ. Kacwɔnribii pìi cwɔɔnrɔ dánafeebii shwɔhɔl'e ma a pire tìŋɛ kànyi yyaha kurugo dánafeebii kuruɲyi ɲùŋɔ na, bà mii à yi jwo mu á mɛ.

6 Dánafeebii kacwɔnrɔŋ'à yaa u pyi tìgire cyaga baa, u à yaa u kúu u cwoŋi na*, u pyìbil'à yaa pi u ɲwɔmɛɛni cû, pi ɲyɛ a yaa pi ɲùŋɔ kyán u na mɛ. Pi à yaa pi pyi mɛtangafee. 7 Tìgire cyaga ɲyɛ a yaa ku ta dánafeebii kuruŋke kàanmucyafooŋi wà na mɛ, ɲaha na yɛ Kile sùpyiibii kacwɔnrɔŋi u ɲyɛ u wi, u ɲyɛ a yaa u pyi yàmpeenɛfoo mɛ, u ɲyɛ a yaa u pyi lùfwuufoo mɛ, u ɲyɛ a yaa u pyi sinmbya mɛ, u ɲyɛ a yaa u pyi supyikyanga mɛ, u à yaa u a wyérɛŋi caa fyìnmɛ na. 8 U à yaa u pyi nàmpɔnmarawa, u raa kacɛnŋii pyi, u à yaa u pyi yákilifoo, u raa katiigii pyi, u à yaa u pyi ná zòvyinre e, u u jà uye na. 9 U à yaa u uye pwɔ jwumpe sèe wumpe ŋkàlaŋi na, mpemu na u à kâla ke, lire e u sí n-jà màban le sùpyire e, s'a ti taanni Kile kuni ɲaaraŋkanni na. Lire cye kurugo mú, mpii pi ɲyɛ na jwumpe sèe wumpe tùnni ke, u sí n-jà pire tawuruge cyêe pi na.

Kɛrɛti kìni dánafeebii kuruɲyi kani

10 Mii na mpe jwumpe yu, ɲaha na yɛ shinɲyahara ɲyɛ na ɲɛɛge jwumpe sèe wumpe na mɛ, maa piye pwɔ jwumpe laaga baa wumpe ɲjwuŋi na, marii sùpyire wuruge, pire e Yahutuubii pi maha jwo na fànhe kyaa li dánafeebii pi kwɔ̀n ke, pire pi à ɲyaha. 11 Mu à yaa mu u pi sige puru jwumpe shiŋi ɲjwuŋi na, ɲaha na yɛ pi maha pyɛnyi yà nimpuyo ɲwɔ fáanŋi na yige Kile kuni i ná uru jwuzhiŋi i, wyérɛŋi kurugo. 12 Sìɲcyiimɛfooŋi wà na mpyi Kɛrɛti kìni i, ur'à jwo na:

«Kɛrɛti kìni shiinbii na ɲyɛ kafinivinimii tèrigii puni i,
pi na ɲyɛ mu à jwo sige yaaya nimpiye,
sàafee pi ɲyɛ pi pi,
pi funzɔnŋɔre pun'à taha yalyire na.»

13 Uru nàŋ'à sèe jwo, lire kurugo mu à yaa mu u pi yɛrɛ ma a pi le kur'e, bà pi si mpyi s'a Kile kuni ɲaare li ɲaaraŋkanni na mɛ. 14 Pi ɲyɛ a yaa pi taha Yahutuubii jwuɲjyempe laaga baa wumpe ɲwɔh'i mɛ. Mpii pi na sèeŋi cyíge ke, pi mú ɲyɛ a yaa pi taha pire jwumpe fye e mɛ. 15 Mpii pi ɲyɛ ná zòvyinre e ke, yafyin sì n-jà pi ɲwɔ́hɔ Kile yyahe taan mɛ, ŋka mpii pi ɲyɛ na Kile kuni tùnni, ná pi ɲyɛ ná zòvyinre e mɛ, yafyin sì n-jà pire pyi pi fíniŋɛ Kile yyahe taan mɛ, mà li pyi ɲaha na yɛ pi ɲyɛ ná funɲcɛnŋ'i mɛ, pi sònŋɔr'à pi. 16 Pi maha jwo na pir'à Kile cè, ŋka pi kapyiiŋkii cye kurugo, li maha ɲcè na pi jwumpe ɲyɛ sèe mɛ, shinpii pi ɲyɛ pi pi, pi à ɲùŋɔ kyán Kile na, pi sì n-sìi n-jà kacɛnnɛ pyi mɛ.

2

Yɛrɛŋkanni na Titi à yaa u a dánafeebii yɛrɛge ke

* **1:6** Pìi maha jwo: «u à yaa u pyi ceewe niŋkin poo.»

1 Mu wi ke Titi, ta kàlaŋi niɲcɛnŋi kaan sùpyir'á. 2 Yi jwo nàŋkolyeebil'á na pi i piye pèrɛgɛ cè, pi i mpyi sèeshiin, pi i mpyi yákilifee, pi i piye waha Kile kuni i ná tàange ná lùtaanni i.
3 Yire ninuyi taha ciɲjyeebil'á mú, bà pi ɲaaraŋkanni si mpyi si ntàanna ná Kile kuni i mɛ, pi àha raa pi shinɲɛɛbii mɛyi kèɛge mɛ, pi àha mpyi sinmbyaa mɛ; pi a sùpyire sannte leni kur'e, 4 bà pi si mpyi si li cyêe cipyire na, pyiŋkanni na pi à yaa pi pi nàmbaabii ná pi pyìibii kyaa táan piy'á mɛ; 5 pi i mpyi yákilifee, pi i mpyi fyìnmɛ sùpyii, pi i piye kan pi pyɛnyi báaraŋ'á, pi raa kacɛnŋii pyi; pi i pi nàmbaabii ɲwɔmyahigii cû, bà sùpyire si mpyi si Kile jwumpe le dá e mɛ.
6 Yire mu à yaa mu u jwo nàŋjiibil'á mú, na pi pyi yákilifee karigii puni i. 7 Mu yabiliŋ'à yaa mu u pyi yyecyeenɛ kacɛnmpyiini i. Fànha le ma a sùpyire taanni ná zòvyinre e. 8 Ta jwuntarampe kanni yu, bà sùpyire si mpyi pi àha raa cwo cyaga ɲaa mu na mɛ. Mu aha jà lire na, wuu zàmpɛɛnbii sí n-sílege, pi mú saha sì tajwugo ta wuu na mɛ.
9 Yi jwo bilibil'á na pi piye tîrige pi ɲùŋufeebil'á karigii puni i, pi raa pi ɲyii karigii pyi. Pi àha raa pi ɲwɔ kwùun mɛ. 10 Pi àha pi yaaga yu mɛ, pi li cyêe tèrigii puni i na pire na ɲyɛ dánasupyii, jwumpe wuu ɲyɛ na yu wuu Shwofooŋi Kile kyaa na ke, bà sùpyire si mpyi si puru le dá e mɛ.
11 Ŋaha kurugo yɛ kacɛnni Kile à pyi ke, u à lire cyêe sùpyire na. Lire kacɛnni cye kurugo sùpyire puni sí n-jà n-shwɔ. 12 Lire kacɛnni kurugo, Kile à jwo na wuu cyé kapegigii na, wuu u kàntugo wà wuu ɲyii karigii nimpegigil'á. Lire ká mpyi, wuu sí n-pyi ŋge diŋyɛŋi i yákilifee s'a katiigii pyi, s'a fyáge Kile na. 13 Wuu sɔnŋɔr'à taha canmbwɔhe ŋkemu na, ná wuu na kuru sigili ke, kur'e wuu Shwofooŋi Yesu Kirisita u ɲyɛ wuu Kilebwooŋi ke, uru sí uye cyêe u sìnampe e. 14 U à uye pyi sáraga wuu kurugo, maa wuu ɲùŋɔ wwû kapegigii puni i. U à lire pyi bà wuu si mpyi si mpyi sùpyii fwɔnrɔ baa wuu, mpiimu Kile à cwɔɔnr'a yaha uye mɛɛ na ke, si wuye pwɔ kacɛnŋkii mpyiŋi na.
15 Ŋyɛ tayyérege Kile à kan mu á ke, mà tàanna ná kur'e fànha le ma a sùpyire yɛrɛge ná mpe jwumpe e bà pi si mpyi si ŋkwôro Kile kuni i mɛ. Wà ɲyɛ a yaa u mu wíl'a faha mɛ.

3

Kile à ɲwɔ wuu na maa wuu shwɔ mana

1 Yi jwo dánafeebil'á ma a pi funŋɔ cwo, na pi piye tîrige fànhafeebii ná kìni ɲùŋufeebil'á, pi i pi ɲwɔmɛɛni cû, pi i piye pwɔ kacɛnŋkii mpyiŋi na tèrigii puni i. 2 Pi àha jwumpimɛ jwo sùpya na mɛ, pi àha raa kàshi kwùun mú mɛ, pi pyi lùtaanfee ná ɲùmpiŋɛfee tèrigii puni i. 3 Tèni l'e, wuu mpyi funŋɔ baa shiin, maa ɲùŋɔ kyán Kile na. Wuu mpyi numpini i, marii wuu ɲyii karigii shiŋi puni pyi. Wuu mpyi shinpii, maa mpyi ná yiɲcyɛge e. Wuu kapyiiŋkii mpyi a pɛn sùpyire sannt'á, wuu ná wuye shwɔhɔl'e maa wuye pɛn mú. 4 Ŋka tèni i wuu Shwofooŋi Kile à li cyêe sùpyire na na ur'à ɲwɔ, ti kyaa mú s'à táan ur'á ke, 5 u à wuu shwɔ mana. Wuu kacɛnŋkii kurugo bà u à lire pyi mɛ. Kile à wuu ɲùɲaara ta maa wuu shwɔ, maa wuu jyé a fíniŋɛ. U à lire pyi u Munaani fànhe cye kurugo, maa wuu pyi sùpyii nivɔnmii bà wuu si mpyi si shìŋi nivɔnŋi ta mɛ. 6 Kile à u Munaani le wuu e ná funvyinge e, wuu Shwofooŋi Yesu Kirisita cye kurugo. 7 Lire pyiŋkanni na, u à ɲwɔ wuu na maa wuu tíi u yyahe taan, shìŋi niŋkwombaaŋi na wuu sɔnŋɔr'à taha ke, bà wuu si mpyi si uru ta mɛ. 8 Puru jwumpe na ɲyɛ kaɲyɛɛ.
Mii la ɲyɛ ma a pu jwo a waha dánafeebil'á bà pi si mpyi s'a kacɛnŋii pyi tèrigii puni i mɛ. Lir'à ɲwɔ, sùpyire puni tɔ̀ɔn na ɲyɛ lire e. 9 Ma hà raa ma ɲwɔge leni nàkaante ɲùŋɔ baa woore e mɛ. Pi aha a wuu tulyeyi u tulyeyi mɛyi nàkaante pyi, ma hà ma ɲwɔge le t'e mɛ. Pi aha nàkaana pyi mà yyaha tíi ná MusaSaliyaŋi i marii piye tùnni, ma hà ɲjwo ná pi e mɛ. Tire nàkaante pun'à sìi ɲùŋɔ baa.
10 Ŋgemu ká a li caa si dánafeebii kuruŋke jya ke, urufoo yɛrɛ, u aha mpyi u ɲyɛ a li ɲwɔ yaha mɛ, jwo ná u e tozhɔnwogo. U aha mpyi u ɲyɛ a lógo mɛ, ma hà núru ŋgwɔ ná u e kyaa na mɛ. 11 Mu à li cè na shin maha shin u ɲyɛ ná kuru funŋke shiŋi i ke, urufol'à fworo Kile kuni i, shinpi u ɲyɛ u wi, ɲaha na yɛ u kapyiiŋkil'à li cyêe na u ɲyɛ a tíi mɛ.

Yɛrɛge nizanŋke

12 Mii sí tùnntunŋɔ tun mu á, shwɔhɔl'e Aritemasi, lire ɲyɛ mɛ Tisike. Pi wà ha nɔ mu na, ma a maye waha, ma a mpa na yyére Nikopolisi kànhe e, ɲaha na yɛ mii la ɲyɛ si sà wyeere tèni pyi wani. 13 Zenasi u maha kìni saliyaŋi cyêre sùpyire na ke, maye waha ma a u ná Apolosi tèɡɛ pi kùsheeni na, bà li si mpyi yaaga kà ŋkwɔ̀ pi kùuŋɔ mɛ. 14 Wuu cìnmpyiibii ɲyɛ a yaa pi pyi kaɲwɔɔ baa mɛ. Màban le pi e bà pi si mpyi s'a kacɛnŋkii shiŋi puni pyi tèrigii puni i s'a pìi tère tèewaagil'e mɛ.
15 Cìnmpyiibii pi naha naha ná mii i ke, pire pun'à mu shéɛre. Wuu kyal'à táan mpiimu á Kile kuni i ke, wuu à pire puni shéɛre.
Kile u ɲwɔ yii puni na, u u jwó le yii á.

Lɛtɛrɛŋi Poli à tun Filemɔ á ke
Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè lɛtɛrɛŋi funŋɔ jwumpe e ke

Jwumpe Nintanmpe pu ɲyɛ na Yesu kyaa yu ke, Poli à puru jwo Filemɔ á, ka u u dá pu na. Filemɔ na mpyi shinbwo, bilinaŋi wà na mpyi u á, uru mɛge na mpyi Onɛzimu. Ka uru bilinaŋi si mpa fê.

Lir'à pi ta pi à Poli cû a tò kàsuŋi i Kile Jwumpe ɲjwuŋi kurugo. Ŋyɛ ka Onɛzimu si fê a sà uye ta Poli yyére kàsuŋi i. Ŋyɛ lir'à pyi ke, ka Poli si wá na Yesu kyaa yu Onɛzimu á fo u à pa dá Yesu na. Lire kàntugo ka u u Poli tègɛ Yesu kani ɲjwuŋi na sùpyire sannt'á. U kyaa mpyi a táan Poli á sèe sèl'e fo Poli mpyi maha u pyi uru jyaŋi mà tàanni ná Kile kuni i. Ŋyɛ tèni là à pa nɔ, ka Poli si li lwɔ́ uye funŋ'i na uru sí Onɛzimu núruŋɔ n-tùugo Filemɔ á.

Lire tèni i, biliŋi n'a mpyi a fê, ka pi i núr'a u ta a cû, u ɲùŋufooŋi mpyi maha u kyérege, lire ɲyɛ mɛ maha u bò. Lire e Poli à ŋge lɛtɛrɛŋi sémɛ a kan Filemɔ á, maa yi jwo u á na Onɛzimu ká núr'a nɔ u na, u àha u cû biliwe fiige mɛ, ŋka u u cû u cìnmpworo fiige mà tàanna ná Kile kuni i. Poli zòŋi mpyi na ŋkùre mpe jwumpe tajwuge e Filemɔ á Onɛzimu kyaa na mɛ, ɲaha kurugo yɛ u mpyi a tɛ̀ɛn ná l'e na ur'à jwo a kùuŋɔ cyage ŋkemu na ke, na Filemɔ sí li pyi n-tòro kuru cyage taan. Puru mpe jwumpe cye kurugo, Poli mpyi a yi fɛ̂ɛn a cyán Filemɔ taan na u Onɛzimu cye yaha bilere na.

Poli à Filemɔ shɛ́ɛre

1 Mii Poli u ɲyɛ kàsuŋi i Yesu Kirisita kurugo ke, mii ná wuu cìnmpworoŋi Timɔti u à ŋge lɛtɛrɛŋi tun mu Filemɔ á, wuu cevooŋi ná wuu bárapyiɲɛɛŋi, 2 ná mu Afya á wuu cìnmpworocwoŋi ná mu Arisipi u à wuu tègɛ zhìleni na Kile jwumpe yyaha yyére zhèŋi kurugo ke, ná dánafeebii pi maha piye bínnini mu Filemɔ bage e ke. 3 Wuu Tuŋi Kile ná wuu Kafooŋi Yesu Kirisita pi ɲwɔ yii na, pi i yyeɲiŋke kan yii á.

Poli à lógo na dánafeebii kyal'à táan Filemɔ á

4 Filemɔ, tère o tère e mii à Kile ɲáare ke, mii maha u shɛ́ɛre mu kurugo, 5 ɲaha na yɛ mii à lógo na Kile shiinbii kyal'à táan mu á, ali numɛ mu à maye tíiŋɛ Kafooŋi Yesu na. 6 Lire kurugo mii na Kile ɲáare mu á, Kile kuni l'à wuu pyi wuu à wwɔ̀ ke, bà kuru wwoɲɛɛge si mpyi s'a sì yyaha na mɛ, yaayi niɲcɛnɲyi wuu à ta Kirisita á ke, kuru wwoɲɛɛge ku ma pyi mà yire cè a ɲwɔ. 7 Pyiŋkanni na Kile wuubii kyal'à táan mu á ke, lir'à mii funŋke táan maa màban le mii i sèl'e. Mii cìnmpworoŋi, lire mpyiŋi cye kurugo, mu à Kile wuubii zòmpyaagii waha.

Poli à Filemɔ ɲáare bilinaŋi Onɛzimu kyaa na

8 Lire kurugo mii sí kyaa ninkin cya mu á. Mà tàanna ná wuu wwoɲɛɛge e Kirisita na, mii mpyi na sí n-jà fànha cyán mu na mu u li pyi. 9 Ŋka Kile wuubii ntàannamagare ti ɲyɛ mu i ke, tire kurugo mii sí mu ɲáare ma a li pyi. Funŋɔ cwo li na na mii Poli yyecwugo wuŋi pi à cû a tò kàsuŋi i Yesu Kirisita kurugo ke, mii u na mu ɲáare. 10 Onɛzimu kurugo mii na mu ɲáare, ɲaha na yɛ u à pyi numɛ mii pyà Yesu Kirisita wwoɲɛɛge e naha kàsuŋi i. 11 Tèni l'e, u kaɲwɔɔ mpyi mu á mɛ. Ŋka numɛ, u kaɲwɔɔn'à ta mii ná mu á. 12 Ali mà li ta u kyal'à waha mii na bà mii yabiliŋi kan'à waha naye na mɛ, mii sí u núruŋɔ n-tùugo mu á. 13 Mà mii yaha naha kàsuŋi i Jwumpe Nintanmpe ɲjwuŋi kurugo, li mpyi na sí n-táan mii i mà u yaha naye taan, u raa karii pyi mii á mu cyaga. 14 Ŋka mii à li sônŋ'a ta na mii ɲyɛ a yaa mii u kyaa pyi mu kàntugo ná mii ɲyɛ a li jwo mu á, ka mu u li ɔɔn shwɔ mà yɛ. Mii la ɲyɛ sì mu kárama mu u kacɛnnɛ pyi mii á mɛ, fo ndemu ká fworo mu i ke.

15 Li sí n-jà n-ta Onɛzimu à láha mu na tère nimbilere e, si núru ŋkwɔ̀ mpyi ná mu i fo tèekwombaa. 16 U saha sì n-pyi mu biliwe kanna mɛ, u sí n-pwórɔ biliwe na, u sí n-pyi mu cìnmpworo. U kyal'à táan mii á sèl'e, ŋka u kyal'à yaa li taan mu á mà tòro mii na, ɲaha na yɛ u ɲyɛ mu wu, maa mpyi Kafooŋi Yesu wu mú. 17 Ŋyɛ kampyi mii à sìi mu cìnmpworo mà tàanna ná Kile kuni i, mii n'a mpyi a shà mu yyére, mu mpyi na sí mii cû ɲwɔ cùŋkanni ndemu na ke, mii na li caa mu á, Onɛzimu ká nɔ mu na, ma a u cû a ɲwɔ amuni. 18 U aha nta u à kakyara pyi mu á, lire ɲyɛ mɛ mu fwoo ká nta u na, mii sí cyire puni tò. 19 Mii Poli yabiliŋi cyɛge k'à mpe jwumpe puni sémɛ na mii sí mu fwɔhigii puni tò, mii sì na wuuni jáara mu na mɛ, lir'à li cyêe na mii fwoo ɲyɛ mu na, ɲaha na yɛ mii à mu le Kile kuni i.

20 Mii cìnmporoŋi, mii la ɲyɛ ma a lire kacɛnni ninkinŋi pyi na á Kafooŋi Yesu kurugo, ma a màban le mii i Kirisita wwoɲɛɛge e. 21 Mii à li cè na nde mii à cya mu á ke, na mu sí lire pyi mii á. Lire kurugo mii à ŋge lɛtɛrɛŋi tùugo mu á. Mii mú à tɛ̀ɛn ná l'e na mii à jwo a kùuŋɔ cyage ŋkemu na ke, mu sí li pyi n-tòro kuru cyage taan.

22 Ŋyɛ ta na bashɔnge bégeli, mii à tèɛn ná l'e, Kile sí yii ɲareyi shwɔ pi i mii cye yaha mii i
sà fworo mu na.

Fwùŋi nizanŋi

23 Epafirasi u naha naha ná mii i kàsuŋi i Yesu Kirisita mɛgɛ kurugo ke, u à mu shéɛre.
24 Mii báarapyiɲɛɛbii Marika ná Asitariki ná Demasi ná Luka à mu shéɛre mú.
25 Kafooŋi Yesu Kirisita u ɲwɔ yii na, u u jwó le yii á.

Lɛtɛrɛŋi u à tun Eburu shiinbil'á ke
Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè lɛtɛrɛŋi funŋɔ jwumpe e ke

Ŋge lɛtɛrɛŋ'à tun Eburubii dánafeebii pìl'á. Eburu shiinbii pi maha mpyi Yahutuubii ná Izirayɛli shiinbii. Shinŋi u à ŋge lɛtɛrɛŋi sémɛ ke, urufoo mɛge ɲyɛ a cè mɛ. U séméfooŋi mpyi a Yahutuubii saliyaŋi cè. Yahutuubii pi mpyi a dá Yesu na, ná pi mpyi yyefuge e ke, u à ŋge lɛtɛrɛŋi sém'a tun pir'á, maa màban le pi e. U à li cyêe pi na na pi aha Yesu dániyaŋi yaha ŋkere na, maa Yahutuubii làdaabii kurigii ɲaare, pi sì tɔ̀ɔn ta lire e mɛ, ɲaha kurugo yɛ zhwoŋi sèe wuŋi na ntaa Yesu dániyaŋi kanni cye kurugo.

Ŋge lɛtɛrɛŋi sémɛfooŋ'à li cyêe wuu na na Yesu à fànha tò Kile mèlɛkɛɛbii na. U à fànha tò Kile tùnntunŋi Musa na. U à fànha tò Yahutuubii sáragawwuubii ɲùŋufeebii na, ɲaha kurugo yɛ uru u ɲyɛ sáragawwuɲuŋufembwɔhe Kile yyahe taan.

Yesu na ɲyɛ Mɛlikisedɛki fiige, uru na mpyi saanwa maa mpyi sáragawwu Ibirayima tèni i (Zhenɛzi 14.17-24). Sárayi pi mpyi maha wwû tèecyiini i ke, yire mpyi na jìn'a sùpyire kapegigii yàfa ti na mɛ. Ŋka Yesu à uye pyi sáraga maa wuu kapegigii yàfa wuu na tɔɔgɔ niŋkin fo tèekwombaa.

Ŋge séméŋi séméfooŋ'à màban le Eburu dánafeebil'e, bà pi si mpyi si dá Yesu na tèrigii puni i si piye waha Kile kuni i ali yyefuge tèni i, bà Ibirayima ná pi sanmpii mpyi a piye pwɔ Kile na yyefuge e mɛ.

Kile à jwo ná wuu e u Jyaŋi cye kurugo

1 Tèecyiini i, Kile à jwo ná wuu tulyeyi i tooyo niɲyahaya ná pyiŋkannigii niɲyahagii na u tùnntunmpii cye kurugo. 2 Ŋka ɲcyii tèrigii nizanŋkil'e, u à jwo ná wuu e u Jyaŋi cye kurugo, u à uru ŋgemu tìŋɛ mà pyi yaayi punifoo ke, uru cye kurugo Kile à yaayi puni dá. 3 Uru u ɲyɛ Kile sìnampe bɛ̀ɛnmpe ná Kile nàɲjaŋi yabiliŋi. U jwumpe fànhe ɲyahaŋi cye kurugo, diɲyɛŋi yaayi pun'à yiye cû. Sùpyire kapegigii yàfaŋi kàntugo, u à kàr'a sà ntɛ̀ɛn nìɲyiŋi i Kile Siŋi Punifoo kàniŋɛ cyɛge na.

Yesu Kirisita à fànha tò mèlɛkɛɛbii na

4 Mɛge u à ta Kile á ke, bà kur'à fànha tò mèlɛkɛɛbii woge na mɛ, amuni u tayyéreg'à pêe mèlɛkɛɛbii woge na. 5 Kile à têl'a jwo u mèlɛkɛŋi ŋgir'á na:
«Mu u ɲyɛ mii Jyaŋi,
niɲjaa mii à pyi mu Tuŋi*» yɛ?
U mú ɲyɛ a têl'a jwo mèlɛkɛŋi wà tufiige kyaa na:
«Mii sí n-pyi u Tuŋi,
u sí n-pyi mii Jyaŋi†» mɛ.

6 Ŋka u Jyaŋi u ɲyɛ yaayi puni ɲùŋɔ na ke, tèni i u sí núru uru tun diɲyɛŋi i ke, u sí n-jwo‡:
«Kile mèlɛkɛɛbii, yii puni pi a u pêre§.»

7 Ŋje y'à jwo mèlɛkɛɛbii kyaa na Kile Jwumpe Semɛŋi i ke, yire yi ɲyɛ:
«Kile à u mèlɛkɛɛbii pyi kafɛɛgɛ,
maa u báarapyiibii pyi na bɛ̀ɛnmɛ*.»

8 Ŋka Kile à yi jwo u Jyaŋi á:
«Mu u ɲyɛ Kile, mu sí n-kwôro ɲùŋufente e tèrigii puni i.
Mpii ɲùŋɔ na mu ɲyɛ ke, mu à tíi pir'á.
9 Ntìiŋi karigii cyi à táan mu á,
ntiimbaaŋi karigii ɲyɛ a sàa táan mu á mɛ.
Lire kurugo, e Kile! Mu u Kileŋi à mu cwɔɔnrɔ,
maa mu pêe mà tòro mu fyèɲwɔhɔshiinbii taan,
maa funntange sùguro mu ɲuŋ'i nùguntan sìnmɛ fiige†.»

10 Maa núr'à jwo:
«Kafooŋi, mà lwó fo tasiige e, mu u à ɲìŋke dá,
mu cyɛge k'à niɲyiŋi yaa.
11 Yire puni sí n-pa n-pînni, ŋka mu wi ke, mu sí n-kwôro fo tèekwombaa.
Yi puni sí n-pa lyɛ bà vàanŋa maha lyɛ mɛ.
12 Mu sí yi kûru bà sùpya maha vàanŋa kûru mɛ,
yi sí n-pa fáa bà sùpya maha u vàanndeŋɛ fáa mɛ.

---

* **1:5** Zaburu 2.7 † **1:5** 2 Samuwɛli 7.14; 1 Izirayɛli Saanre 17.13 ‡ **1:6** Pìi maha jwo: «ŋka u Jyaŋi u ɲyɛ yaayi puni ɲùŋɔ na ke, tèni i u à uru tun diɲyɛŋi i ke, u à jwo:» § **1:6** Duterenɔmu 32.43 * **1:7** Zaburu 104.4. Pìi maha jwo: «Kile à kafɛɛge pyi u tùnntunŋɔ, maa kileɲini pyi u báarapyi.» † **1:9** Zaburu 45.6,7

Ŋka mu wi ke, mu sí n-kwôro ma lyempe e,
mu canmpyaagii sì n-kwɔ mɛ‡.»
13 Mèlɛkɛŋi ŋgi Kile à têl'a pyi:
«Ta ma a pa ntèɛn na kàniŋɛ cyɛge na,
fo mii aha mu zàmpɛɛnbii pyi mu tooyi tatahage§» yɛ?
14 Mèlɛkɛɛbii ɲyɛ ɲaha shi yɛ? Múnaa yaaya kanna yi ɲyɛ yi yi Kile báaraŋi laage e. Nùmpanŋk'à bégel'a yaha mpiimu mɛɛ na ke, Kile à pi tun pi i mpa pire tègɛ.

2

Yii àha ɲcwô Yesu jwumpe e mɛ

1 Lire e jwumpe wuu à lógo ke, wuu yákili yaha pu na sèl'e, lire baare e kuni sí n-pînni wuu na. 2 Kile mèlɛkɛɛbii mpyi a jwumpe mpemu jwo ke*, puru mpyi a tàra. Mpii pi ɲyɛ pi mpyi a puru jwumpe cû ná sèl'e, lire ɲyɛ mɛ mà cyé pu na ke, Kile à pire puni sâra mà tàanna ná pi kapyiini i. 3 Ŋyɛ jwumpe p'à jwo múnahigii zhwoŋi kyaa na ke, wuu à puru lógo. Pur'à fànha tò mèlɛkɛɛbii wumpe na. Wuu aha mpyi wuu ɲyɛ a puru cû ná wuu cyeyi shuunniŋi i mɛ, nde l'à yaa li pyi wuu na ke, Kile sí lire pyi wuu na mú. Kafooŋi yabiliŋi u à fyânha a puru jwumpe jwo, mpii pi à pu lógo ke, pir'à jwo na nàkaana ɲyɛ a sìi p'e mɛ. 4 Ka Kile yabiliŋi si li cyêe na pi jwumpe na ɲyɛ sèe, kacyeeŋkii ná kakyanhala karigii ná kabwɔhigii ná Kile Munaani màkanyi cye kurugo, u à yire ɲjemu kan sùpyir'á mà tàanna ná u ɲyii wuuni i ke.

Yesu cye kurugo Kile maha sùpyaŋi shwɔ

5 Ŋyɛ diɲyɛŋi nimpaŋi kyaa wuu ɲyɛ na yu ke, mèlɛkɛɛbil'á bà Kile à uru ɲùŋufente kan mɛ.
6 Yii li cè na y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i na:
«Sùpyaŋi ɲyɛ ɲaha shi fo mu à yákili yaha u na yɛ?
Adama pyàŋi ɲyɛ ɲaha shi fo mu na u kàanmucaa yɛ?
7 Mu à u pyi u tayyérege ɲyɛ a mèlɛkɛɛbii woge kwɔ sèl'e mɛ†,
mu à pèente ná fànhe kan u á maa ɲjire taha u na.
8 Mu à yaayi puni tîrig'a cyán u á‡.»
Kile à yaayi puni tîrig'a cyán u á, lire ɲwɔhe ku ɲyɛ, yafyin ɲyɛ u ɲùŋɔ na mɛ. Lire ná li wuuni mú i, wuu à li ɲya na yaayi puni sàha ŋkwɔ a yiye tîrige u á mɛ. 9 Ŋka wuu à ndemu kàanmucya ke, lire li ɲyɛ: Yesu mpyi a tîrige mèlɛkɛɛbii ɲwɔh'i mà tère nimbilere pyi, bà u si mpyi si ŋkwû sùpyire puni cyaga Kile kacɛnni kurugo mɛ. Numɛ, pèente ná ɲjini saanwa maha nta ke, u à yire ta, ɲaha na yɛ u à kyaala maa ŋkwû wuu kurugo.
10 Kile à yaayi puni yaa uye wuyo. Lire kurugo li mpyi a ɲwɔ na Yesu u kyaala, bà u si mpyi si shinɲyahara pyi ti pyi shinbwoo u yyére mɛ. Kyaage cye kurugo, Yesu à pyi ɲùŋufoo niɲcɛnnɛ, ŋgemu u à jà a kuni múgo shinɲyahara á, bà ti si mpyi si nùmpanŋa ta mɛ. 11 Yesu u maha sùpyire fíniŋi Kile yyahe taan, u aha mpiimu fíniŋɛ ke, u ná pire maha mpyi Tu na, lire kurugo u ɲyɛ a cwônrɔ s'a pi pyi u cìnmpyiibii mɛ. 12 Lire e u à jwo Kile á:
«Mii sí mu mɛge kêe na cìnmpyiibil'á,
mii sí mu mɛge pêe mu wuubii shwɔhɔl'e§.»
13 U à jwo mú na:
«Mii kɔni, mii sì na sònŋɔre láha Kile na mɛ*»
maa núr'à jwo:
«Pyìibii Kile à kan mii á ke, mii ná pire pi mpii†.»
14 Ŋyɛ Yesu à pire mpiimu pyi pi à nùmpanŋa ta ke, pire na ɲyɛ sùpyii, lire kurugo Yesu mú à pyi sùpya. U à lire pyi bà li si mpyi, u kwùŋi cye kurugo, Sitaanniŋi cye e kwùŋi fànhe ɲyɛ ke, si uru fànhe kwɔ, 15 mpii pi mpyi u bilere e kwùŋi fyagare na pi shìŋi canmpyaagil'e ke, si pire ɲùŋɔ wwû mɛ. 16 Sèeŋi na, Yesu ɲyɛ a pa mpa mèlɛkɛɛbii tègɛ mɛ, u à pa mpa Ibirayima tùluge shiinbii tègɛ. 17 Lire kurugo fànha ku mpyi ku ki, u sàa pa sùpya u cìnmpyiibii fiige karigii puni i, bà u si mpyi si mpyi Kile sáragawwuɲuŋufembwɔhɔ, ŋkemu ɲùŋaare t'à pêe, maa báaraŋi pyi na ɲwɔge Kile á, maa sùpyire kapegigii tugure lwɔ mɛ. 18 Ŋyɛ ná u s'à tòro ɲwɔwwuure kyaage e, lire e mpii pi ɲyɛ k'e numɛ ke, u sí n-jà pire tègɛ.

3

Yesu à fànha tò Kile tùnntunŋi Musa na

---

‡ **1:12** Zaburu 102.25-27 § **1:13** Zaburu 110.1 * **2:2** Saliyaŋi u à kan Izirayɛli shiinbil'á Sinayi ɲaŋke ɲuŋ'i ke, uru kyaa l'à jwo naha ŋke cyage e. † **2:7** Pìi maha jwo: «Mu à u tîrig'a wwû Kile mèlɛkɛɛbii taan mà tère pyi.» ‡ **2:8** Zaburu 8.4-6 § **2:12** Zaburu 22.22 * **2:13** Ezayi 8.17 † **2:13** Ezayi 8.18

1 Lire e ke mii cìnmpyiibii, yii Kile à yyére mà pyi uye wuu ke, yii a Yesu wíi. Wuu Kile kuni i,
uru u ɲyɛ Kile tùnntunŋi ná Kile sáragawwuɲuŋufembwɔhe. 2 Yesu à báaraŋi pyi u yyerefooŋ'á
ná ɲwɔmɛɛfente e, bà Musa à u pyi Kile pyɛngɛ shiinbil'á mɛ. 3-6 Ɲyɛ baga maha baga, ku
ná ku faanrafooŋi u ɲyɛ, yaayi puni Davooŋi sí u ɲyɛ Kile. Ɲyɛ bage faanrafooŋi na ɲyɛ ná
ɲjire e mà tòro bage na. Lire pyiŋkanni ninuuni na, Kile Jyaŋi Yesu Kirisita u ɲyɛ bafaanraŋi
wwoɲɛɛŋi sèe wuŋi, maa mpyi bage ɲùŋufooŋi ke, uru na ɲyɛ ná ɲjire e mà tòro Musa na.
Musa mú à báaraŋi pyi ná sèl'e kuru bage e. Lire e u mpyi báarapyi kanna. Karigii Kile mpyi
na sí n-pa n-pyi ke, u báaraŋi u mpyi na cyire yyaha yu sùpyir'á. Wuu aha wuye waha maa
wuu sɔ̀nnɔre taha Kafooŋi na fyagara baa ná funntange e mà sà nɔ tɛgɛni na, wuu sí n-pyi
u bage.

Taŋɔŋke k'à bégel'a yaha Kile wuubii mɛɛ na ke

7 Lire e Kile Munaani à jwo:
«Yii aha Kile mɛjwuuni lógo niɲjaa,
8 yii àha yii niŋgyigigii waha,
bà yii tulyey'à cyé Kile na síwage e, maa u ɲwɔ cû mɛ.
9 Kuru cyage e, yii tulyey'à jwo na yire sí mii Kile ɲwɔ cû,
mà li ta pi à mii kapyiiŋkii ɲya fo yyee beeshuunni.
10 Lire l'à mii lùuni yîrige pi taan,
ka mii i jwo “Pi yabilimpii sɔ̀nnɔre ti ɲyɛ na pi wuruge tèrigii puni i,
kuni mii la ɲyɛ pi lwɔ́ ke, pi ɲyɛ a cè mɛ.”
11 Lire e mii lùyiri wuŋ'à kâa
“Taŋɔŋke mii à bégel'a yaha pi yyaha na ke,
pi saha sì n-sìi n-jyè kur'e mɛ*.”»

12 Mii cìnmpyiibii, yii yiye kàanmucya, sùpya kà n-sìi ta yii e, pege ná dánabaare zòŋi ɲyɛ
ŋgemu i fo si sà nɔ u cyé Kile ɲyii wuŋi na mɛ. 13 Lire e ke canmbile maha canmbile wuu
sí n-jà n-yyere: «niɲjaa» ke, yii a yiye yɛrɛge cyire e, bà kapegigii mpyiŋi lage si mpyi k'àha
yii wà wurugo si u niŋgyiini pyi li waha mɛ. 14 Wuu aha sàa kwôro Kile kuni i mà lwɔ́ tasiige
e fo mà sà nɔ tɛgɛni na, wuu à pyi Kirisita wwoɲɛɛ.

15 Y'à jwo Kile Jwumpe Semɛŋi i na:
«Yii aha Kile mɛjwuuni lógo niɲjaa,
yii àha yii niŋgyigigii waha,
bà yii tulyey'à ɲùŋɔ kyán Kile na mɛ†.»

16 Ɲyɛ mpire pi à ɲùŋɔ kyán Kile na u mɛjwuuni lógoŋkwooni kàntugo yɛ? Musa à mpiimu
yyaha cû a fworo Misira kìni i ke, tá pire bà mɛ? 17 Mpire taan Kile lùuni mpyi a yîri yyee
beeshuunni funŋ'i yɛ? Mpii pi mpyi a kapiini pyi fo pi à kwû síwage e ke, tá pire bà mɛ?
18 Mpire kyaa na Kile à kâa na pi sì n-jyè uru taŋɔŋke e mà yɛ? Mpii pi à cyé u na ke, tá pire
bà mɛ? 19 Lire pyiŋkanni na, mii cìnmpyiibii, wuu à li ɲya na pi dánabaare kurugo, pi ɲyɛ a jà
a jyè kuru taŋɔŋke e mɛ.

4

Kile à taŋɔŋɔ ɲwɔmɛɛ lwɔ́ u pyìbil'á

1 Ɲyɛ Kile à u ɲwɔmɛɛni kan na wuu sí n-pyi ná ur'e u taŋɔŋke e. Lire e wuu pun'à yaa wuu
wuye waha, wuu wà kà ŋkwɔ̀ ŋkùuŋɔ kuru cyage na mɛ. 2 Wuu à Jwumpe Nintanmpe lógo,
bà wuu tulyeyi mpyi a pu lógo mɛ. Ɲka wuu à li ɲya na pu ɲyɛ a yafyin ɲwɔ pi na mɛ, ɲaha
na yɛ pi à pu lógo, ŋka pi ɲyɛ a dá pu na mɛ. Lire kurugo pi ɲyɛ a jyè taŋɔŋke e mɛ. 3 Wuu pi
à dániyaŋi pyi ke, wuu pi sí n-jyè kuru taŋɔŋke e. Mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ a dániyaŋi pyi mɛ, Kile à
jwo pire kyaa na:
«Mii lùyiri wuŋ'à kâa,
taŋɔŋke mii à bégel'a yaha ke,
pi sì n-sìi n-jyè kur'e mɛ*.»
Mà li ta taŋɔŋk'à yaa, ɲaha na yɛ Kile à kwɔ̀ ku báaraŋi na fo tèni i diɲyɛŋ'à dá ke. 4 Yii li cè,
y'à jwo cibilaage canmpyibaashɔnwuuni kyaa na Kile Jwumpe Semɛŋi i na:
«Kile à kwɔ̀ u báaraŋi puni na, maa ŋɔ̀ canmpyibaashɔnwuuni †»

5 Y'à jwo Kile Jwumpe Semɛŋi cyage kabɛr'e na:
«Taŋɔŋke mii à bégel'a yaha ke,
pi sì n-sìi n-jyè kur'e mɛ‡.»

6 Mpii pi à pyi shincyiibii mà Jwumpe Nintanmpe lógo ke, pire ɲyɛ a ɲɛn'a dá pu na mɛ.
Lire l'à li ta, taŋɔŋke Kile à bégel'a yaha ke, pi ɲyɛ a jà a jyè kur'e mɛ. Ɲka piibɛrii sí n-jà

---

* **3:11** Zaburu 95.7-11 † **3:15** Zaburu 95.7,8 * **4:3** Zaburu 95.11 † **4:4** Zhenɛzi 2.2 ‡ **4:5** Zaburu 95.11

n-jyè k'e. 7 Lire kurugo Kile mpyi a canŋke kabɛrɛ kan ku ɲjyìŋi mɛɛ na, kuru ku ɲyɛ niɲjaa.
Shincyiibii Kile ɲwɔmɛɛni yahaŋkwooni kàntugo, yyee niɲyahigil'à tòro ke, ka Kile si jwumpe
pà jwo saanŋi Dawuda cye kurugo, puru pu mpe:
«Yii aha Kile mɛjwuuni lógo niɲjaa,
yii àha yii niŋgyigigii waha mɛ§.»
8 Taŋɔŋke nivɔnŋke kyaa l'à jwo ke, kìni i Zhozuwe à kàre ná sùpyire e ke, lire bà mɛ.
Kampyi lire kìni li mpyi li li, Kile sàha mpyi na sì taŋɔŋke kabɛrɛ kyaa jwo mɛ. 9 Nyɛ Kile
wuubii sí n-jyè kuru taŋɔŋke e si ŋɔ̀, bà Kile à ŋɔ̀ canmpyibaashɔnwuuni mɛ. 10 Ngemu ká
jyè kuru taŋɔŋke e ke, urufoo sí ŋɔ̀ u báaraŋi na, bà Kile à u wuŋi pyi a kwɔ̀ maa ŋɔ̀ mɛ.
11 Lire e ke wuu wuye waha wuu u jyè kuru taŋɔŋke e, wà kà ŋkwɔ̀ mpyi kàntugo bà Kile
ɲwɔmɛɛcumbaabil'à li pyi mɛ.
12 Kile jwumpe na ɲyɛ ɲyii na, pu fành'à ɲyaha. Pu ɲwɔg'à táan kàshikwɔnŋwɔɔgɔ ɲwɔyi
shuunni woge na. Pu maha jyè sùpyaŋi cyeere e fo maha u zòmbilini ná u múnaani láha
yiye na, mà sà nɔ kacizogompe ná kaciiyi sìnmpe na. Pu maha sùpyaŋi zòŋi ná u sònnɔre
kàanmucya fo maha ɲcè. 13 Yadaŋke kà tufiige ɲyɛ a sìi ŋkemu k'à ŋwɔhɔ Kile na mɛ. U ɲyiwiini
bèɛnmp'à wu yi puni na. Ur'á wuu puni sí sà wuu nintaga yyaha jwo.

Yesu u ɲyɛ wuu sáragawwuɲuŋufembwɔhe

14 Nyɛ wuu à li cè na sáragawwuɲuŋufembwɔhɔ na ɲyɛ wuu á ŋkemu k'à dùg'a kàre fo Kile
yyére ke, kuru ku ɲyɛ Yesu, Kile Jyaŋi. Lire e ke Kile kuni i wuu ɲyɛ ke, wuu wuye waha,
wuu u ŋkwôro l'e. 15 Sáragawwuɲuŋufembwɔhe ku ɲyɛ ku sì n-jà ɲùɲaara ta wuu na wuu
fànhaɲcyɛrɛrɛ karigil'e mɛ, kuru bà ku ɲyɛ wuu woge mɛ. Bà Sitaanniŋi maha wuu sònni
na wàa kapegigii shiŋi puni na mɛ, amuni Sitaanniŋi à ku sòn a wíi, ŋka ku ɲyɛ a kapii pyi
mɛ. 16 Lire e ke wuu wuu zòompii waha, wuu file Kile saanre yatɛɛnŋke na, uru u à ɲwɔ maa
mpyi wuu saanŋi. Lire ká mpyi, u sí ɲùɲaara ta wuu na. Wuu la ká mpyi u wuu tègɛ tèni
ndemu i ke, u sí ɲwɔ wuu na.

5

1 Nyɛ Izirayli shiinbii shwɔhɔl'e, sáragawwuubii ɲùŋufembwɔhe maha ɲcwɔɔnrɔ, ku s'a
sùpyire ná Kile shwɔ̀hɔŋi yaa. Kuru ku maha sùpyire yaayi niŋkanyi ná ti sárayi niŋgwuyi
kaan Kile á, bà Kile si mpyi si ti kapegigii yàfa ti na mɛ. 2 Sáragawwuubii ɲùŋufembwɔhe fànhe
mú à cyére, puru funŋke e, mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ a Kile kuni cè mɛ, mà bâra mpii pi à wurugo
l'e ke, ku maha jà a pire tègɛ ná lùtaanni i. 3 Tire fànhaɲcyɛrɛre kurugo, bà ku maha sùpyire
kapegigii yàfaŋi sárayi wwû mɛ, amuni ku maha yaa ku ku yabiliŋi wogigii sárayi wwû. 4 Wà
ɲyɛ na kuru mɛbwɔhe kaan uy'á mɛ, ŋka Kile yini li maha ku nɔ wà na, bà Arɔn wuun'à pyi
mɛ.
5 Amuni Kirisita wuun'à pyi. Uru bà u à uye pyi sáragawwuɲuŋufembwɔhe mɛ. U à ti pèente
ta Kile á, uru ŋgemu u à jwo:
«Mu u ɲyɛ mii Jyaŋi,
niɲjaa mii à pyi mu Tuŋi*» ke.
6 Kile à jwo u á sahaŋki:
«Mu à pyi tèrigii puni sáragawwuŋi Mɛlikisedɛki fiige†.»
7 Mà Yesu yaha ɲìŋke na, u mpyi a cè na Kile sí n-jà uru shwɔ kwùŋi na. U à uye tîrige Kile á,
maa mɛjwuuni dùrugo maa u ɲáare fànha na fo mà ɲyilwɔhe tîrige, ka Kile si u ɲarege shwɔ,
ɲaha na yɛ u à uye tîrige. 8 U mén'à sìi Kile Jyaŋi ke, u mpyi maha Kile ɲwɔmɛɛcunte taanni
yyefuge cye kurugo. 9 Kile à u pyi u à fûnŋɔ. Lire kurugo mpii pi à u ɲwɔmɛɛni cû ke, Kile à
u pyi u à pire puni shwɔ fo tèekwombaa. 10 Yii li cè na sáragawwuɲuŋufembwɔhe shiŋi u mpyi
Mɛlikisedɛki ke, kuru shiŋi Kile à pyi u wi.

Yii àha Kile kuni yaha mɛ

11 Nyɛ mii cìnmpyiibii, karii niɲyahagii na ɲyɛ wuu á mà jwo yii á puru kyaa na, ŋka cyi
yyaha cèm'à pɛn yii á, ɲaha na yɛ yii ɲyɛ na kyaa yyaha cìn'a ta mɛ. 12 Numɛ mpyi a yaa li yii ta
yii à pyi cyelentii, ŋka ali numɛ, pi saha na yii taanni Kile kuni karigii niɲcyiigii na. Yii na ɲyɛ
mu à jwo pìnmpiɲɲyɛya. Jirimpe kanni yii ɲyɛ na ŋwɔre, ɲjyìŋi fànhe k'à ɲyaha ke, yii sì n-jà
uru lyî mɛ. 13 Shinŋi u ɲyɛ na uye ɲwɔ caa ná jirimpe kanni i ke, uru na ɲyɛ pìnmpiɲɲyaga,
u ɲyɛ a kacɛnnɛ cè a wwû kapil'e mɛ. 14 Nka shinlyeebii pi maha fànhaɲyahaga yalyire lyî,
pire yákilibil'à nɔ pi kacɛnnɛ cè a wwû kapil'e, ɲaha na yɛ pi à têe cyi na.

6

1-2 Lire kurugo wuu àha ŋkwôro s'a núruli Kirisita kani kàlaŋi tasiige na mɛ. Wuu àha
núru cyi sìi cyi tasiige e s'a ŋko: wuu wuu toroŋkanni kêɛnnɛ, karigii cyi maha kwùŋi nɔ

§ **4:7** Zaburu 95.7,8 * **5:5** Zaburu 2.7 † **5:6** Zaburu 110.4

sùpyaŋi na ke, wuu u cyire ɲwɔ yaha, wuu u dá Kile na mɛ. Cyeresɛɛge jyíŋkannigii ná cyeyi katahani sùpyaŋi na si jwó le u á, ná pyiŋkanni na Kile sí kwùubii ɲè, si pi sâra si ntàanna ná pi kapyiiŋkil'e fo tèekwombaa ke, li saha ɲyɛ a nɔ wà si kàla kan wuu á mà yyaha tíi ná cyire e mɛ. Wuu a sì yyaha na, bà wuu si mpyi si Kirisita kuni karigii yyaha cè sèl'e mɛ. 3 Kile ká ɲɛɛ, lire wuu sí n-pyi.

4-6 Lire l'à li ta mà kwôro na karigii niɲcyiigii taanni, lire ɲyɛ na ntègɛ pyi mɛ. Pìl'à Kile bèɛnmpe ta, ka Kile si ɲwɔ pi na, ka Kile Munaani si pi tègɛ, ka pi i li cè na Kile jwump'à ɲwɔ, maa diŋyɛŋi nimpaŋi fànhe kà ta, maa núr'a fworo Kile kuni i. Pire saha sì n-jà pi toroŋkanni kɛ̂ɛnŋɛ mɛ. Li na ɲyɛ mu à jwo pi na Kile Jyaŋi kwòre cige na sahaŋki, maa sùpyire sannte pyi ti i u cyere.

7 Ŋyɛ zànhe ká a ma sèl'e ɲìŋke ŋkemu na, ka ku yafaayi si ɲwɔ ku faafooŋ'á ke, lire maha li cyêe na Kile à jwó lwɔ́ kuru ɲìŋke na. 8 Ŋka k'aha a ŋgure ná ɲyèpege kanni yige, kaɲwɔɔ ɲyɛ na mpyi ku na mɛ. Li ɲyɛ na mɔni mɛ, Kile maha kuru cyage láŋa, pi a sì ku súugo.

9 Wuu na mpe puni yu, ŋka wuu ntàannamacinmpyiibii, wuu à li cè yii na ɲyɛ kuni niɲcɛnni i, ndemu i Kile sí yii shwɔ ke. 10 Kile ɲyɛ kacɛnnɛcembaawa mɛ. Yii à ndemu pyi maa yii tàange cyêe u na u wuubii ntègɛŋi cye kurugo mà lwɔ́ taɲjaa na mà pa nɔ niɲjaa na ke, u sì funŋɔ wwɔ̀ lire na mɛ. 11 Ŋka wuu la ɲyɛ yii shin maha shin u uye waha u u jà a nɔ tɛgɛni na, nde na u à u sɔ̀nŋɔre taha ke, bà u si mpyi si lire ta mɛ. 12 Wuu la ɲyɛ yii pyi sàafee mɛ. Yaayi ɲwɔmɛɛni Kile à lwɔ́ ke, mpii pi sí yire ta pi dániyaŋi ná piye zhiiliŋi kurugo ke, yii a pire pyimpe taanni.

13 Kile à ɲwɔmɛɛni lwɔ́ Ibirayima á tèni ndemu i ke, u à kâa uye na, ɲaha na yɛ u ɲyɛ a yaaga ta ŋkemu k'à fànha tò uye na mɛ. 14 U à Ibirayima pyi: «Nàkaanna baa, mii sí jwó lwɔ́ mu na, si mu tùluge pêe sèl'e*.» 15 Ŋyɛ ka Ibirayima si Kile ɲyii cyán. Lire pyiŋkanni na, yaage ŋkemu ɲwɔmɛɛ Kile mpyi a lwɔ́ u á ke, u à kuru ta.

16 Sùpyire ká a ŋko si ŋkâa, yaage k'à fànha tò ti na ke, kuru na ti maha ŋkâa si li cyêe na ɲje tir'à jwo ke, yire na ɲyɛ sèe, nàkaante puni maha ŋkwɔ̀. 17 Yaayi ɲwɔmɛɛni Kile à lwɔ́ ke, mpii pi à yaa pi yire ta ke, Kile la mpyi si li cyêe pire na na uru ká ɲwɔmɛɛni ndemu lwɔ́ ke, lire ɲyɛ na fyìinni mɛ. Lire kurugo u à kâa. 18 U à ɲwɔmɛɛni lwɔ́ wuu á, maa ŋkâa. Cyire kapyaagii shuunniŋi sì n-kɛ̂ɛnŋɛ mɛ, ɲaha na yɛ Kile ɲyɛ na fini mɛ. Lire e ke wuu pi à u pyi wuu taŋwɔhɔge ke, wuu wuye waha, ɲaha na yɛ ɲwɔmɛɛni u à lwɔ́ wuu á ke, wuu à tɛ̀ɛn ná l'e, u sí li yige li kuni i. 19 Tire sɔ̀nŋɔre tatahage ku ɲyɛ wuu á ke, kuru na ɲyɛ mu à jwo tɔɔnmɛɛgɛ, ŋkemu k'à wuu yal'a pwɔ Kile na ke. Kuru tɔɔnmɛɛge maha bage táataa vàanŋke† jyiile ná wuu e maha ŋkàre Kile tatɛɛnge e. 20 Wani Yesu à fyânha a jyè wuu yyaha na wuu ntègɛŋi kurugo. U à pyi Mɛlikisedɛki fiige sáragawwuɲuŋufembwɔhe fo tèekwombaa.

7

Mɛlikisedɛki à fànha tò Ibirayima na

1 Uru Mɛlikisedɛki mpyi Salɛmu kànhe saanŋi, maa mpyi sáragawwu Kileŋi nìɲyi wuŋ'á. Ŋyɛ Ibirayima à kàshige kwɔ̀n saanbii na maa jà pi na, maa núru na ma tèni ndemu i ke, Mɛlikisedɛki à fwor'a sà u ɲùŋɔ bɛ̂, maa jwó le u á. 2 Yaayi Ibirayima à ta kàshige e ke, u à yire puni yáhaŋi kan Mɛlikisedɛki á. Ŋyɛ Mɛlikisedɛki mɛge ɲwɔhe ku ɲyɛ: «ntìiŋi saanŋi». Mà bâra lire na, Salɛmu saanŋi u ɲyɛ u wi, puru ɲwɔhe ku ɲyɛ: «yyeɲiŋke saanŋi». 3 U tuŋi mɛge ɲyɛ a yyere mɛ, u nuŋi mɛge ɲyɛ a yyere mɛ, u tayirige mú ɲyɛ a jwo mɛ, Kile Jwumpe Semɛŋi wà tufiige ɲyɛ a sìi na u siŋkanni, lire ɲyɛ mɛ na u kwùŋkanni kyaa yu mɛ. U na ɲyɛ mu à jwo Kile Jyaŋi, ɲaha na yɛ u sí n-kwôro sáragawwu tèrigii puni i.

4 Yii ɲyɛ a li ɲya na Mɛlikisedɛki tayyéreg'à pêe mà? Puru funŋke e, wuu tulyɛge Ibirayima à kàshige kwɔ̀n mà yaayi ɲjemu ta ke, u à yire puni yáhaŋi kan u á. 5 Levi tùluge shiinbii pi ɲyɛ sáragawwuubii ke, MusaSaliyaŋi mpyi a fànhe cyán pi na pi à pi cìnmpyiibii Izirayɛli shiinbii cyeyaayi yáhaŋi shuu, ali mà li ta pi ná pire puni na ɲyɛ Ibirayima tùluge shiin. 6 Mɛlikisedɛki mpyi Levi tùluge shin mɛ, ŋka uru u à Ibirayima cyeyaayi yáhaŋi ta. Mà bâra lire na, uru u à jwó le Ibirayima á, mà li ta Ibirayima á Kile mpyi a ɲwɔmyahigii lwɔ́. 7 Nàkaana baa, jwóŋi lefooŋ'à fànha tò u tafooŋi na.

8 Sáragawwuubii pi maha yáhaŋi shuu sùpyir'á ke, pire na ɲyɛ sùpyii mpiimu pi sí n-kwû canŋka ke. Mɛlikisedɛki mú mpyi na yáhaŋi shuu, ŋka uru sí n-kwôro ɲyii na bà y'à séme Kile Jwumpe Semɛŋi i mɛ. 9 Levi tùluge shiinbil'á yáhaŋi maha ŋkaan ke, wuu bá sí n-jà n-jwo na pire mú à yáhaŋi wwû, ɲaha na yɛ pi tulyɛge Ibirayima à u wwû mà kan Mɛlikisedɛki á.

---

* **6:14** Zhenɛzi 22.17 † **6:19** bage táataa vàanŋke»: sùpyire mpyi maha Kile pêre vàanŋa bage e. Pi mpyi maha vàanŋa pyi maha ntègʼa bage sèe cyage láha ku sèesee cyage na. Kuni mpyi a kan sáragawwuubii ɲùŋufembwɔhe kannʼá ku jyè bage sèesee cyage e, tɔɔgɔ niŋkin yyeeni i.

10 Tèni i Mɛlikisedɛki à Ibirayima ɲùŋɔ bê maa yáhaŋi ta ke, Levi mpyi na sàha si mɛ, ŋka u
mpyi u tulyɛge Ibirayima sìshange e, lire e ke u mú à wwû yáhaŋi i.
11 Ma tàanna ná Izirayɛli shiinbii Saliyaŋi i, Levi tùluge shiinbii kanni pi mpyi a yaa pi jà
a pyi sáragawwuu. Kampyi pi sáragawwuuni mpyi na sí n-jà Kile ɲyii wuuni pyi li fûnŋɔ, ɲùŋɔ
sàha mpyi na sì n-pyi sáragawwuŋi wabɛrɛ u pa mà ta u ɲyɛ a pyi Arɔn fiige mɛ, fo Mɛlikisedɛki
fiige.
12 Ŋyɛ sáragawwuuni ká fáa, fànha ki Saliyaŋi mú u fáa. 13 Ná wuu Kafooŋi i, mpe jwump'à
yyaha tíi ke, ur'à fworo tùluge ŋkemu i ke, pire wà ɲyɛ a sáragawwubaaraŋi pyi mà ɲya sárayi
tawwuge e mɛ. 14 Sùpyire pun'à cè na wuu Kafooŋi à fworo Zhuda tùluge e, ŋka Kile tùnntunŋi
Musa à jwo sáragawwuubii kyaa na ke, u ɲwɔge ɲyɛ a nɔ Zhuda tùluge na mɛ.

Yesu ɲyɛ Mɛlikisedɛki fiige

15 Wuu Kafooŋi à pyi sáragawwu bà Mɛlikisedɛki mpyi mɛ, lire l'à li fíniŋ'a cyêe na u ná
Levi tùluge ɲyɛ piye kur'e mɛ. 16 Tùlugo karii cye kurugo bà u à pyi sáragawwu mɛ, shìŋi
niŋkwombaaŋi fànhe ku ɲyɛ u e ke, kuru cye kurugo u à pyi u wi. 17 Y'à jwo Kile Jwumpe
Semɛŋi i na:

«Mu à pyi tèrigii puni sáragawwu Mɛlikisedɛki fiige*.»

18 Lire pyiŋkanni na, Saliyaŋi niɲjyeŋ'à yîrige, ɲaha na yɛ fànha ɲyɛ a mpyi u e mɛ, kaɲwɔɔ
mú ɲyɛ a mpyi u na mɛ. 19 Musa Saliyaŋi ɲyɛ a kyaa yaa ndemu l'à fûnŋɔ mɛ, ŋka numɛ
sɔ̀nŋɔrɔ tatahaga sèe wog'à kan wuu á. Kuru cye kurugo, wuu à tabaraga ta Kile na. 20 Mà
bâra lire na, Kile à kâa Yesu á, pi sanmpii s'à pyi sáragawwuu mà ta Kile ɲyɛ a kâa pir'á mɛ.
21 Yesu wi ke, ur'à le sáragawwubaaraŋi i tèni ndemu i ke, Kile à kâa u á na:
«Mii Kafooŋi Kile à kâa,
mii sì na ntilwɔhe niɲcyange lwɔ́ sahaŋki mɛ:
“mu na ɲyɛ sáragawwu fo tèekwombaa†.”»

22 Lire kurugo tunmbyaare Kile à le ná wuu e numɛ ke, tir'à fànha tò niɲjyɛɛre na. Yesu
cye kurugo, wuu à tɛ̀ɛn ná lire e.
23 Ŋyɛ kani là saha na ɲyɛ, ndemu l'à u ná pi wwû piye e ke. Sáragawwuubii niɲyahamil'à
tòro mà li ɲùŋke pyi, pi mpyi na ŋkwûu. 24 Ŋka Yesu wi ke, uru na ɲyɛ ɲyii na fo tèekwombaa,
sùpya saha sì n-pyi sáragawwu u cyaga mɛ. 25 Lire l'à li ta, mpiimu pi à bâra Kile na u cye
kurugo ke, u sí n-jà pire shwɔ numɛ fo tèekwombaa, ɲaha na yɛ u na ɲyɛ ɲyii na tèrigii puni i,
maa Kile ɲáare pir'á.
26 Sáragawwuɲuŋufembwɔhe kurugo wuu mpyi ke, kuru ku ɲyɛ Yesu. U à fíniŋɛ, ɲcɛ̀ɛgɛ
cyaga ná ɲwɔhɔmɔ cyaga ɲyɛ u na mɛ. Kile à u láha kapimpyiibii na, maa u dùrugo fo nìɲyiŋi
tɛgɛni na. 27 Yesu ɲyɛ sáragawwuubii ɲùŋufembwoyi sanɲyi fiige mɛ, u kuro ɲyɛ cannŋa maha
cannŋa sáragawwuuni i uye kapegigii yàfaŋi kurugo si nta sùpyire sannte wogigii yàfaŋi sárayi
wwû mɛ. U à uye pyi sáraga tɔɔgɔ niŋkin tèrigii puni mɛɛ na. 28 Yii li cè, Musa Saliyaŋi mpyi
a mpiimu tìŋɛ mà pyi sáragawwuubii ɲùŋufembwoyo ke, pire mpyi a fûnŋɔ mɛ. Ŋka Musa
Saliyaŋi kàntugo, Kile à kâa maa jwumpe mpemu jwo ke, pur'à pyi kaɲuŋɔ mà u Jyaŋi tìŋɛ
mà pyi sáragawwuɲuŋufembwɔhɔ, uru u à fûnŋɔ tèrigii puni i.

8

Yesu, wuu sáragawwuɲuŋufembwɔhe

1 Ŋyɛ wuu jwumpe ɲùmbwɔhe ku ɲyɛ: sáragawwuɲuŋufembwɔhɔ na ɲyɛ wuu á bà wuu
à yi jwo mɛ. U à sà ntɛ̀ɛn nìɲyiŋi i fànhe cyage e, Kile Siŋi Punifoo kàniŋɛ cyɛge na.
2 Sèe cyage e u ɲyɛ na báaraŋi pyi ke, kuru ku ɲyɛ Kile vàanŋke bage sèe woge, sùpya cye
kurugo bà k'à faanra mɛ, Kile yabiliŋi cyɛge k'à ku faanra. 3 Sáragawwuubii ɲùŋufembwoyi
pun'à tìŋɛ, yi raa ŋkanŋi pyi Kile á s'a sárayi pyi y'a nɔni Kile na. Lire pyiŋkanni na, wuu
sáragawwuɲuŋufembwɔhe mú à yaa k'a yaaga kaan Kile á. 4 Kàmpyi u mpyi nìŋke na, u bá
mpyi na sì n-pyi sáragawwu mɛ, ɲaha kurugo yɛ sáragawwuubii pìi na ɲyɛ naha mpiimu pi ɲyɛ
na yakanyi kaan mà tàanna ná MusaSaliyaŋi i ke. 5 Pire sáragawwuubii na báare cyage ŋkemu
i ke, kuru na ɲyɛ mu à jwo nìɲyiŋi woge nàɲjaŋi. Tèni i Musa mpyi a bégele s'a Kile vàanŋke
bage yyéeŋi ke, Kile à yi jwo u á: «Lóg'a ɲwɔ, yaayi mii à cyêe mu na ɲaŋke ɲuŋ'i ke, maye
waha ma a yire ɲcamii yaa*.» 6 Ŋyɛ numɛ, Yesu Kirisita u ɲyɛ wuu sáragawwuɲuŋufembwɔhe
ke, báaraŋi Kile à kan ur'á ke, ur'à fànha tò pire wuŋi na, ɲaha na yɛ tunmbyaare u à le wuu
ná Kile shwɔhɔl'e ke, tir'à fànha tò niɲjyɛɛre na. Yaayi ɲwɔmyahigii Kile à lwɔ́ numɛ ke, yire
mú à fànha tò tèecyiini wuyi na.

7 Kàmpyi tunmbyaare niɲcyiire† mpyi na sí n-jà Kile ɲyii wuuni fûnŋɔ, ɲùŋɔ sàha mpyi na
sí n-pyi, mà shɔnworo tè'g'a ti fáa mɛ. 8 Ŋka Kile à u shiinbii cêɛgɛ maa jwo:

---

* **7:17** Zaburu 110.4 † **7:21** Zaburu 110.4 * **8:5** Ɛkizodi 25.40 † **8:7** Tunmbyaare t'à le Sinayi ɲaŋke ɲuŋ'i ke, tire kyaa li ɲyɛ na yu naha (Ɛkizodi 24.3-8).

«Mii Kafooŋi Kile à jwo,
“Canŋa na ma, mii sí n-pa tunmbyara nivɔnnɔ le
ná Izirayɛli shiinbii ná Zhuda shiinbil'e.
9 Canŋke mii à pi tulyeyi cû pi cyeyi na, mà fworo Misira kìni i ke,
tunmbyaare mii à le ná pi e ke, ti sì n-pyi tire fiige mɛ,
ɲaha na yɛ pi à tire kɛ̀ɛge.
Lire na, mii à pi yaha wani.”
Mii Kafooŋi Kile à jwo amuni.
10 “Ŋyɛ cyire canmpyaagil'à tòro ke,
tunmbyaare mii sí n-le ná Izirayɛli shiinbil'e ke, tire ti nte:
Mii sí na Saliyaŋi le pi yákilibil'e,
si u jwumpe sémɛ pi zòompii na.
Mii sí n-pyi pi Kileŋi,
pi sí n-pyi mii shiinbii.
11 Wà saha sì u shinɲɛɛ, lire ɲyɛ mɛ u cìnmpworo pyi
‘Maye waha ma a Kafooŋi cè’ mɛ,
ɲaha na yɛ pi puni sí mii cè,
shinbwo bâra shinbilere na.
12 Mii sí toro taha pi ntiimbaaŋi na,
mii sí pi kapegigii yàfa pi na‡.”»

13 Kile à tunmbyara nivɔnnɔ kyaa jwo, puru funŋke e, niɲjyɛɛre kakwoo saha ɲyɛ mɛ, fànha saha ɲyɛ t'e mɛ, ɲcyèrɛ ti sí n-pînni.

9

Tunmbyaare niɲjyɛɛre

1 Tunmbyaare niɲjyɛɛre tèni i, pyiŋkannigii cyìi mpyi wani, ɲcyiimu ɲwɔ kurugo sáragawwuubii mpyi maha yaa pi tòro, pi i nta a sárayi wwû ke. Baga mú mpyi wani ɲìŋke na, ŋkemu i pi mpyi maha yi wwû ke. 2 Vàanŋa baga ku mpyi ku ki, maa ku táa mà pyi bapyaa shuunni. Babilini niɲcyiini i bɛ̀ɛnmbwɔhe fùkinaŋi ná tàbalaŋi ɲuŋ'i pi mpyi maha sárage bwúuruŋi yaha ke, yire yi mpyi wani. Lire babilini mɛge mpyi «bage sèecyage». 3 Vàanŋa mpyi lire babilini ná funŋɔ wuuni shwɔhɔl'e. Funŋɔ babilini mɛge mpyi «bage sèesee cyage». 4 Kuru cyage e, sárayi tasogoge sɛɛnŋi woge mpyi, pi mpyi maha wusunaŋi súuge ku ɲuŋ'i. Tunmbyaare mbwùuni mú mpyi wani. Sɛɛnŋi mpyi a tè̀g'a lire mbwùuni puni wɔɔgɔ. Sɛɛn cwoo mpyi li funŋke e. Ŋjyìŋi mɛge ku ɲyɛ mani ke, uru wà mpyi lire sɛɛnŋi cwooni i. Arɔn kàbiini* li mpyi a wyɛɛre yige ke, ná kafaatente na Kile mpyi a u tunmbyaare jwumpe sémɛ ke, yire mú mpyi mbwùuni i. 5 Sheribɛɛnbii mpyi mbwùuni ɲuŋ'i, pire mpyi maha li cyêre na Kile yabiliŋi ɲyɛ naha. Pire mpyi a fukanyi pìli mbwùuni ɲwɔtoŋke ɲuŋ'i†. Ŋka mii sì n-jà cyire karigii puni jwo nɔ cyi tɛgɛni na numɛ mɛ.

6 Ŋyɛ vàanŋke bage ná ku funŋɔ yaayi mpyi a bégele lire bège leŋkanni na. Sáragawwuubii mpyi maha jyè kuru bage babilini niɲcyiini i canŋa maha canŋa na pi báaraŋi pyi. 7 Sáragawwuubii ɲùŋufembwɔhe kanni ku mpyi maha jyè babilini shɔnwuuni i tɔɔgɔ niŋkin yyeeni i. Kuru cyage e u mpyi maha ma ná yatɔɔre sìshange e na ŋkaan Kile á, u yabiliŋi ná sùpyire sannte ŋgurugoŋi kurugo. 8 Cyire karigii cye kurugo, Kile Munaani à li cyêe wuu na na kuni niɲjyeeni tèni i, sùpyire mpyi na sì n-jà n-jyè bage sèesee cyage e mɛ.

9 Lire maha wuu tè̀gɛ wuu à karii yyaha cè niɲjaa, maa li cyêe wuu na na sùpyaŋi u ɲyɛ na Kile pêre maa yaaya kaan u á, lire ɲyɛ mɛ na yatɔɔre bùu u á ke, lire sì n-jà urufoo zòŋi fíniŋɛ Kile á mɛ. 10 Kuni niɲjyeeni karigii cyi mpyi sárayi yalyire ná yabyɛɛre ná wiliŋkannigii cyìi, si cyeere tufeempe ta. Cyire kurigii ɲaaraŋi fànhe mpyi a cyán sùpyire na fo mà sà yaa ná tèni i Kile à cyi fáa ná pyiŋkanni nivɔnni i ke.

Yesu Kirisita sìshange

11 Ŋyɛ numɛ, Kirisita à pa. Uru u ɲyɛ sáragawwuɲuŋufembwɔhe, uru u à pa yaayi niɲcɛnɲyi kan wuu á. Kile vàanŋke bage tayyérege k'à fànha tò niɲjyɛge na, ku karigii s'a fûnŋɔ ke, kur'e Kirisita à jyè. Sùpya bà u à kuru bage yaa mɛ, ku mú ɲyɛ ŋge diɲyɛŋi i mɛ. 12 Kirisita à jyè bage sèesee cyage e ke, ná sikapere sìshan, lire ɲyɛ mɛ nupeelyevɔnnɔ sìshan e bà u à jyè mɛ. Ŋka u à jyè tɔɔgɔ niŋkin fo tèekwombaa maa u yabiliŋi sìshange kan maa wuu ɲùŋɔ wwû wuu kapegigil'e. Tire ɲùŋgwuure na ɲyɛ tèekwombaa woro. 13 Sùpyiibii pi mpyi pi ɲyɛ a fíniŋɛ mà tàanna ná kuni niɲjyeeni i mɛ, pi mpyi maha sikapɛrigii ná nupyahigii bùu, maa cyire

‡ **8:12** Zheremi 31.31-34 * **9:4** Arɔn kàbiin'à poroyo yige, maa yasɛrɛ pyi, lir'à li cyêe na Kafooŋi funŋk'à táan ná Musa ná Arɔn e (Nɔmburu 17.1-11). † **9:5** Yatɔɔre pi mpyi maha bò sùpyire kapegigii yàfaŋi kurugo ke, kuru ɲwɔtoŋke ɲuŋ'i tire sìshange mpyi maha wu.

sìshange wuuni pire na. Pi mpyi maha nùpya bò maa u súugo, maa tire cwɔɔnre kuu na wuni pire sùpyiibii na. Lire mpyi maha pire cyeere pyi t'à fíniŋɛ Kile á. 14 Yatɔɔre sìshange mpyi na lire pyi, Kirisita woge s'à pwórɔ kuru na. Kile Munaani li sí n-kwôro fo tèekwombaa ke, lire l'à u yyaha cû, ka u u uye kan sáraga cwò cyaga baa wogo Kile á. Karigii cyi maha kwùŋi nɔ wuu na ke, u sìshange sí n-jà wuu zòompii fíniŋɛ cyire e. Lire ká mpyi, wuu sí n-jà n-file Kile ɲyii wuŋi na, s'a báara u á.

15 Ná Kirisita s'à lire pyi, lire kurugo u à pyi tunmbyaare nivɔnnte sùsuruleŋi Kile ná sùpyire shwɔhɔl'e. Sùpyire mpyi a kapegigii ɲcyiimu pyi tunmbyaare niɲjyɛɛre tèni i ke, Kirisita à kwû si ti ɲùŋɔ wwû cyire e, bà li si mpyi Kile à mpiimu yyere maa yaayi niŋkwombaayi ɲwɔmɛɛni lwó pi á ke, pi i yire ta mɛ.

16 Yii li cè, mu aha tunmbyaare ɲya t'à le, yaaga ku maha bò maha mpyi sáraga. 17 Ná kuru ɲyɛ a bò mɛ, mà ku yaha ɲyii na, tunmbyaare maha fworo mɛ. 18 Lire kurugo Kile ɲyɛ a tunmbyaare niɲcyiire le ná sùpyire e sìshan baa mɛ‡. 19 Ŋyɛ ka Musa si Kile Saliyaŋi kapyaagii jwo sùpyir'á, lire kàntugo maa nunaare ná sikapɛrigii sìshange shwɔ, maa lwɔhe wùrugo k'e, maa izope cige wyɛɛre tà ná mpà shire le a wu k'e, mà ɲaraga ɲaraga Kile Saliyaŋi Semɛŋi ná sùpyire puni na, 20 maa jwo: «Tunmbyaare Kile à le ná yii e ke, ŋke sìshange k'à tire tígile§.» 21 Lire pyiŋkanni na mú, ka Musa si sìshange kà ɲaraga Kile vàanŋke bage ná Kile pêepee yaayi puni na. 22 Mà tàanna ná Musa Saliyaŋi i, sìshange mpyi maha karii niɲyahagii fíniŋɛ. Ná sìshanga ɲyɛ a wu mɛ, sùpyire kapegigii sì yàfa ti na mɛ.

23 Wuu à li ɲya na yatɔɔre sìshange ku mpyi maha ntèg'a kuni niɲjyeeni yaayi fíniŋɛ, yire sí na ɲyɛ nìɲyiŋi sèeyaayi nàɲja kanna. Lire e ke sárage sìshange tayyérege k'à pêe yire woge na ke, kuru kyaa li ɲyɛ Kile na yaayi sèe wuyi vìniŋi kurugo. 24 Sùpyir'à Kile bage ŋkemu faanra ke, kur'e bà Kirisita à jyè mɛ. Sùpyir'à ŋkemu faanra ke, kuru na ɲyɛ Kile bage nìɲyi woge malwɔrɔ kanna. Nìɲyiŋi yabiliŋi i Kirisita à jyè maa Kile ɲáare wuu kurugo. 25 Kuni niɲjyeeni i, sáragawwuubii ɲùŋufembwɔhe mpyi maha jyè Kile bage sèesee cyage e ná yatɔɔre sìshange e yyee maha yyee, ŋka Kirisita ɲyɛ a jyè nìɲyiŋi i maa uye kan sáraga tooyo niɲyahay'e mɛ. 26 Ná lire bà mɛ, mà lwó diɲyɛŋ'à dá ke, mà pa nɔ niɲjaa na, numɛ mpyi na sí u ta u à kyaala tooyo niɲyahay'e mà kwò. Ŋka numɛ tèni takwɔɔre e, u à pa maa uye pyi sáraga tɔɔgɔ niŋkin tèrigii puni mɛɛ na, maa kapegigii tugure láha wuu na. 27 Yii à li cè na sùpyaŋi maha ŋkwû tɔɔgɔ niŋkin, lire kàntugo Kile maha u yíbe u kapyiinkii na. 28 Lire pyiŋkanni na mú, Kirisita à pyi sáraga tɔɔgɔ niŋkin kanna, bà u si mpyi si shinɲyahara kapegigii tugure lwó mɛ. Mpii pi ɲyɛ na u sigili ke, u sí n-pa uye cyêe pire na tozhɔnwogo pi zhwoŋi kurugo, ŋka kapegigii yàfaŋi kurugo bà mɛ.

10

Yesu à uye pyi sáraga

1 MusaSaliyaŋi mpyi yaayi niɲcɛnɲyi nimpayi nàɲjaŋi kanna, u mpyi a fûnŋɔ mɛ. U mpyi a jwo na sárayi ninuyi y'à wwû yyee maha yyee. Lire e sùpyiibii pi ɲyɛ na bârali Kile na ke, u sì n-jà pire fíniŋɛ n-fûnŋɔ mɛ. 2 Kàmpyi u mpyi na sí n-jà lire pyi, pi mpyi na sí n-kwôro s'a yi wwû mɛ. Ŋaha na yɛ kàmpyi vìniŋi kurugo yi maha wwû, mpii pi maha yi wwû ke, li mpyi na sí n-pyi mu à jwo pir'à fíniŋ'a kwò, pi sàha mpyi na sí piye ɲya kapimpyii mɛ. 3 Ŋka lire bà li mpyi li li mɛ. Yyee maha yyee, sárayi mpyi maha wwû si sùpyire funŋɔ cwo ti kapegigii na. 4 Ŋaha na yɛ nupyahigii ná sikapɛrigii sìshange sì n-sìi n-jà sùpya kapegii yàfa u na mɛ.

5 Lire kurugo tèni i Kirisita mpyi na ma diɲyɛŋi i ke, u à jwo Kile á:

«Mu à jwo na mu ɲyɛ na ɲcaa yatɔɔre sárayi na mɛ,
mu ɲyɛ a ɲɛɛ sùpya si yaaga kan mu á mɛ,
ŋka mu à cyere yaa mii na.
6 Yatɔɔre ti ɲyɛ na súuge sárayi tasogoge e,
lire ɲyɛ mɛ sárayi sanɲyi yi ɲyɛ na ŋkaan mu á kapegigii yàfaŋi kurugo ke,
kuru kà ɲyɛ a mu funŋke ɲíŋɛ mɛ.
7 Lire kurugo mii à jwo
“Kile, mii u ŋge,
mii à pa si mpa mu ɲyii wuuni pyi,
bà y'à sémɛ mii kyaa na Kile Jwumpe Semɛŋi i mɛ*.”»

8 Bà wuu à li ɲya mɛ, Kirisita à fyânha a jwo Kile á: «Mu à jwo na sárayi ná yakanyi ná sárayi nizogoyi ná kapegigii yàfaŋi sárayi ɲyɛ a táan mu á mɛ, na yire na bà mu ɲyɛ na ɲcáa mɛ.» U

‡ **9:18** Pìi maha jwo: « 16Wuu kɔɔge kani kàanmucya. Mu aha lógo na ma kɔɔge táa, sùpyaŋi u à kwû sèeŋi na ke, uru kɔɔge ku maha ntáa. 17Sùpya ká u kɔɔge táaŋkanni jwo, ná u ɲyɛ a kwû mɛ, wà ɲyɛ na ku táali mɛ. 18Amuni, yi mú ɲyɛ Kile tunmbyaare kàmpanŋke na. Tèni i Kile à tunmbyaare niɲcyiire le ke, u à jwo pi á na pi yatɔɔre tà bò, sùpyiibii puni si ti sìshange ɲya, si ɲcè na t'à kwû.»

§ **9:20** Ɛkizodi 24.8

* **10:7** Zaburu 40.6-8

à yire puni jwo mà li ta MusaSaliyaŋi à jwo na yire puni y'a mpyi. 9 Ŋyɛ ka Kirisita si núr'a
jwo: «Kile, mii u ŋge, mii à pa si mpa mu ɲyii wuuni pyi.» Puru jwump'à li cyêe na sáraga
nivənŋ'à tɛ̀g'a sárayi niŋjyeyi fáa. 10 Yesu Kirisita à Kile ɲyii wuuni pyi. U yabiliŋ'à uye kan
mà pyi sáraga tɔɔgɔ niŋkin tèrigii puni mɛɛ na, lire pyiŋkanni na wuu kapegigil'à jyé a láha
wuu na.
11 Kuni niɲjyeeni tèni i, cannŋa maha cannŋa, sáragawwuubii mpyi maha sárayi ninuyi wwû
Kile á, ŋka yire sárayi mpyi na sì n-sìi n-jà wà kapegigii yàfa u na mɛ. 12 Ŋka Kirisita wi ke,
ur'à uye kan mà pyi sáraga tɔɔgɔ niŋkin, kuru sárage na ɲyɛ tèrigii puni wogo. U à lire pyi
kapegigii yàfaŋi kurugo, lire kàntugo maa ŋkàr'a sà ntɛ̀ɛn Kile kàniŋɛ cyɛge na. 13 Tèni i Kile
sí n-pa u zàmpɛɛnbii pyi u tooyi tatahage ke, u à tɛ̀ɛn wani kuru cyage e na lire sigili. 14 Yii
li cè, kuru sárage niŋkinŋi cye kurugo, Kile à mpiimu fíniŋɛ ke, u à pire pyi ɲcɛ̀ɛgɛ cyaga baa
fo tèekwombaa.
15 Kile Munaani mú à yire fíniŋ'a jwo wuu á. L'à jwo na:
16 «Kafooŋi Kile à jwo "Tunmbyaare mii sí n-le ná pi e canɲyi nimpayi i ke, tire ti ɲyɛ:
'Mii sí na Saliyaŋi le pi zòompil'e,
si u jwumpe sémɛ pi yákilibii na†.' "»
17 Maa núr'a jwo:
«Mii saha sì na yákiliŋi yaha pi kapegigii ná pi ntiimbaaŋi karigii na mɛ‡.»
18 Ŋyɛ kapegigil'à yàfa cyage ŋkemu i mà kwɔ̀ ke, ɲùŋɔ saha na ɲyɛ mà sáraga wwû cyi
kurugo la?

Wuu yákilitɛɛnrɛ wuubii pi file Kile na

19 Lire pyiŋkanni na, mii cìnmpyiibii, Yesu sìshange cye kurugo, wuu sí n-jà n-jyè Kile bage
sèesee cyage e fyagara baa. 20 Bage táataa vàaanŋke ku mpyi wuu yyaha na ke, bà kur'à cwɔn
mɛ, amuni pi à Yesu cyeere pyi, ka lire si kuro nivənnɔ múgo wuu á ndemu li sí wuu nɔ Kile
na, si shìŋi sèe wuŋi kan wuu á ke. 21 Uru u ɲyɛ wuu sáragawwuɲuŋufembwɔhe maa mpyi Kile
bage ɲùŋɔ na. 22 Numɛ, wuu zòompil'à jyé a yige kaɲwɔhɔyi puni i ɲjemu yi ɲyɛ na wuu cɛ̂ɛge
ke, wuu cyeere s'à jyé ná lùcɛnŋke e. Lire e wuu àha núru raa fyáge mɛ, wuu sàa dá Kile na,
wuu u file u na ná funŋɔ niŋkin i. 23 Wuu a yi yu ɲwɔfyinge na, na wuu à wuu sɔ̀nŋɔre taha
Kile ɲwɔmɛɛni na. Wuu àha wuu funɲyi cɛɛnnɛ mɛ, ɲaha na yɛ u aha ndemu jwo ke, u maha
lire pyi. 24 Wuu yaha wuye na wuu raa màban leni wuye e, bà wuu si mpyi s'a sì yyaha na
tàange ná kacɛnmpyiini i mɛ. 25 Wuu àha wuye mbìnniŋi ɲwɔ yaha bà pìl'à li pyi mɛ, ŋka wuu
a màban leni wuye e, ɲaha na yɛ yii à li ɲya na Kafooŋi tèepan'à byanhara.
26 Wuu aha sèeŋi kuni cè maa ɲcwɔ́ maa ŋkwô'ro na kapegigii pyi, sáraga saha ɲyɛ ŋkemu
ku sí cyire yàfa wuu na mɛ. 27 Shinŋi u ɲyɛ na lire pyi ke, ur'à yaa u a fyáge Kile yibige
ná nabwɔhe yyaha na. Mpii pi à cyé Kile na ke, kuru ku sí pire súugo. 28 Wà n'a mpyi
a MusaSaliyaŋi kafuun pyi shiin shuunni taanre ɲyii na, ka pire si yi jwo, pi mpyi maha
urufoo bò ɲùŋaara baa. 29 Numɛ, shinŋi u ɲyɛ na Kile Jyaŋi fare ke, Kile ɲyɛ a yaa u kyaa
pyi uru na ndemu l'à fànha tò mbòŋi na mà? Sèeŋi na, sìshange k'à tɛ̀g'a tunmbyaare le maa
urufoo kapegigii yàfa ke, u ɲyɛ a pèenɛ taha kuru na mɛ. Kile Munaani li maha wuu pyi
wuu à Kile ticɛnmpe cè ke, u bá à lire cyahala. 30 Ŋyɛ Kile yabiliŋ'à jwo: «Mii u sí na ŋkooŋi
wwû. Mii u sí katupwɔhɔyi pyifeebii sârа§.» Yi mú à sémɛ na: «Kafooŋi Kile sí u wuubii yíbe
pi kapyiiŋkii na*.» Ŋyɛ wuu à li cè na nde u à jwo ke, u sí lire yige li kuni i. 31 Fyagara kyaa
li ɲyɛ li li wà u cwo Kile ɲyii wuŋi cyeyi i.
32 Nde l'à pyi yii na taɲjaaŋi i ke, yii funŋɔ cwo lire na. Yii à Kile bɛ̀ɛnmpe ta tèni ndemu
i ke, yyefug'à yii kànha sèl'e cyire canmpyaagil'e, ŋka lire ɲyɛ a yii yatanɲyi bò mɛ. 33 Tèrigii
cyìl'e, pi mpyi maha yii cyere, maa yii kyérege sùpyire ɲyii na. Tèrigii cyìl'e, mpii pi mpyi
maha ŋkyérege yii fiige ke, yii mpyi maha pire tère. 34 Mpii pi mpyi a le kàsuŋi i ke, yii à
pire tɛ̀gɛ pire yyefugo karigil'e. Pi à yii cyeyaayi cyán a shwɔ yii na, ka yii i li kwú yiye e ná
funntange e, ɲaha na yɛ yii à li cè na yaage ku ɲyɛ yii á ke, kur'à fànha tò yire puni na, ku
mú ɲyɛ na ŋkwùu mɛ. 35 Lire e ke yii àha yii dániyaŋi láha Kile na mɛ, lire sí yii pyi yii tɔ̀ɔn
nimbwo ta. 36 Yii yiye waha numɛ, yii raa sì yyaha na Kile ɲyii wuuni mpyiŋi i, lire ká mpyi,
yaage ɲwɔmɛɛni u à lwó ke, yii sí kuru ta. 37 Y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i na:
«Ɲcyɛ̀rɛ, ŋgemu u à yaa u pa ke, uru sí n-pa,
u sì mɔ mɛ.»
38 Kile à jwo:
«Shinŋi u à tíi ke, dániyaŋi cye kurugo uru maha mpyi ɲyii na.
Ŋka wà ha kàntugo wà mii á, mii funŋke sì n-táan ná urufol'e mɛ†.»

---

† **10:16** Zheremi 31.33 ‡ **10:17** Zheremi 31.34 § **10:30** Duterenɔmu 32.35 * **10:30** Duterenɔmu 32.36; Zaburu 135.14 † **10:38** Abakuki 2.3,4

39 Mii à tɛ̀ɛn ná l'e, mpii pi maha ntêr'a núru maa ŋkàre tapinnage e ke, wuu ɲyɛ pire e mɛ. Nùmpanŋa tafeebii pi à dá Kile na ke, pire e wuu ɲyɛ.

11

Mpii pi à fyânha a dá Kile na ke, wuu pire kàanmucya

1 Ɲaha ku ɲyɛ dániyaŋi yɛ? Mà ma sɔ̀nŋɔre taha yaaga na maa ntɛ̀ɛn ná l'e mu sí ku ta, lire ɲyɛ mɛ yaage ku ɲyɛ mu ɲyɛ na ku ɲaa mɛ, maa dá ku na mu à jwo mu ɲyii na ɲyɛ ku na ke, lire li ɲyɛ dániyaŋi. 2 Wuu tulyeyi dániyaŋi kurugo, Kile à ɲɛɛ pi na.

3 Dániyaŋi cye kurugo, wuu à li cè na Kile à nìɲyiŋi ná ɲìŋke dá u jwumpe cye kurugo. Puru funŋke e, yaaga maha yaaga wuu ɲyɛ na ɲaa ke, Kile à ku dá ná yaɲyambaage e. 4 Abɛli à dá Kile na, lire kurugo sárage u à wwû Kile á ke, kur'à pwórɔ Kanŋi woge na. U dániyaŋi kurugo, Kile à jwo na u à tíi maa ɲɛɛ u sárayi na. U à kwû, ŋka u dániyaŋi kani maha wuu kâlili ali niɲjaa.

5 Enɔki à dá Kile na, lire kurugo Kile à u lwó a kàre nìɲyiŋi na mà ta u ɲyɛ a kwû mɛ. Wà saha ɲyɛ a u ɲya mɛ, ɲaha na yɛ Kile à u lwó. Kile à jwo na ur'à ɲɛɛ u na, mà jwo u u lwó ke. 6 Ɲyɛ Kile sì n-jà ɲɛɛ sùpya na ná urufoo ɲyɛ a dá u na mɛ. Ɲaha na yɛ ŋgemu la ká mpyi si file Kile na ke, fo urufoo u dá li na na Kile na ɲyɛ wani, na mpii pi ɲyɛ na u caa ke, na u sí pire sâra.

7 Nuhu à dá Kile na, lire kurugo u mpyi na Kile yɛrɛyi núru mà yyaha tíi ná karigii nimpaŋkil'e ɲcyiimu cyi ɲyɛ cyi sàha ŋkwɔ̀ na ɲaa mɛ. U à Kile jwumpe cû ná sèl'e, maa bakwɔɔge yaa ŋkemu i u ná u pyɛngɛ shiinbil'à shwɔ ke, ka lire si sùpyire sannte ntiimbaaŋi cyêe. U à dá Kile na, lire e Kile à jwo na u à tíi.

8 Ibirayima à dá Kile na, lire kurugo, Kile à u yyere ke, u à Kile ɲwɔmɛɛni cû. Kìni Kile mpyi a bégele u mɛɛ na ke, u à fworo u yabiliŋi wuuni i na ŋkɛ̀ɛge lire e, mà ta u ɲyɛ a u tashage cè mɛ. 9 U à dá Kile na, lire kurugo kìni ɲwɔmɛɛni Kile mpyi a lwó u á ke, u à ɲɛn'a kàr'a sà ntɛ̀ɛn lire e nàmpɔnnte na. U mpyi na shwùun vàaŋŋyi bayi i. Ishaka ná Yakuba mú mpyi na shwùun yire y'e. Ɲwɔmɛɛni ninuuni mú mpyi a lwó pir'á. 10 Kànhe nintaani l'à cyán a ɲwɔ ke, kuru na Ibirayima à u sɔ̀nŋɔre taha. Kile yabiliŋi u à kuru kànhe bégele, maa ku faanra.

11 Ali mà li ta Ibirayima mpyi a lyɛ, Sara sí ɲyɛ cijiriŋɛ, mà Ibirayima yaha u à dá na Kile sí u ɲwɔmɛɛni fûnŋɔ pire pyìtaani kyaa na, u à jà a pùnambile si. 12 Ali mà u yaha u u sônŋi na uru tèekwuun'à nɔ a kwɔ̀, ŋka supyiɲyahara à fworo uru nàŋi niŋkinŋi i mu à jwo wɔrigii ná lwɔhe ɲwɔge nticɛnŋi.

13 Pire pun'à kwû ná pi dániyaŋi i Kile na. Kile mpyi a yaayi ɲjemu ɲwɔmɛɛ lwó ke, pi ɲyɛ a yire ta mɛ, ŋka pi à yi ɲya laage e, ka lire si mpyi pi á funntanga. Puru funŋke e, pi à ɲɛɛ na pire na ɲyɛ nàmpwuun na ɲaare na mâre ŋke nìŋke na. 14 L'à fíniŋɛ na sùpyiibii pi à ɲɛɛ pur'e ke, na tatɛɛnge kabɛrɛ pire ɲyɛ na ɲcaa. 15 Cyage e pi à yîri ke, kàmpyi kuru kani mpyi a tîge pi funŋ'i, pi mpyi na sí pyiŋkanna ta si núru ŋkàre wani. 16 Ɲka sèeŋi na, cyaga pi ɲyɛ na ɲcaa ŋkemu k'à ɲwɔ ke, kuru na ɲyɛ nìɲyiŋi i. Lire kurugo Kile maha ɲɛɛ tire sùpyire t'a uru yiri ti Kileŋi, ɲaha na yɛ u à cyaga bégel'a yaha ti mɛɛ na. 17-18 Kile mpyi a ɲwɔmɛɛni lwó Ibirayima á na u tùluge sí n-fworo Ishaka e*, maa núr'a Ibirayima zò shwɔ a wíi na u Ishaka pyi sáraga. Ibirayima mpyi a dá Kile na, lire kurugo u ɲyɛ a cyé si u jyaŋi niŋkinŋi pyi sáraga mɛ. 19 Li mpyi u funŋ'i na síŋi na ɲyɛ Kile á mà Ishaka ɲè a yige kwùŋi i, lire kurugo Kile à u jyaŋi núruŋ'a kan u á. L'à pyi mu à jwo kwùŋi i u à fworo.

20 Ishaka à dá Kile na, lire kurugo u à jwó le Yakuba ná Ezawu á karigii nimpaaŋkii kyaa na.

21 Yakuba à dá Kile na, lire kurugo, u tèekwuun'à nɔ ke, u à jwó le Yusufu jyaabii shuunniŋi niŋkin niŋkinŋ'á, maa ntígile u kàbiini na, maa niŋkure sín, maa Kile pêe.

22 Yusufu à dá Kile na, lire kurugo, u tèekwuun'à nɔ ke, u à jwo u kacyiiyi kyaa na, na Izirayɛli shiinbii ká a sí raa fwore Misira kìni i, pi a sì ná uru kacyiiy'e.

23 Musa sifeebil'à dá Kile na, lire kurugo, Musa à si ke, ka pi i u ŋwɔhɔ yiɲyɛ taanre, ɲaha na yɛ pi mpyi a li ɲya na u lem'à ɲwɔ. Jwumpe saanŋi mpyi a jwo na pi a pùnampyire nizivɔnnte puni bùu ke, pi ɲyɛ a fyá puru na mɛ.

24 Musa à dá Kile na, lire kurugo, u à pa yyaha cwo ke, u ɲyɛ a ɲɛɛ pi a uru pyi Farɔn pworoŋi jyaŋi mɛ. 25 Mà jwo u uye yaha kapegigii mpyiŋi funntange e ke, u à li lwó uye e si ŋkyaala ná Kile shiinbil'e, ɲaha kurugo yɛ kuru funntange shiŋi ɲyɛ na mɔni mɛ. 26 Musa mpyi a cè na Misira kìni nàfuuŋ'à ɲyaha, ŋka mà ɲɛɛ cyàhigii na, bà Kile Niɲcwɔnrɔŋi sí n-pa ɲɛɛ cyi na mɛ, lire nàfanŋ'à fànha tò Misira nàfuuŋi na. U mpyi a u sɔ̀nŋɔre taha uru nàfanŋi na, u sí n-pa uru ŋgemu ta ke. 27 Musa à dá Kile na, lire e u à fworo Misira kìni i mà ta u ɲyɛ a fyá lire kìni saanŋi lùyirini yyaha na mɛ. Kileŋi u ɲyɛ wà ɲyɛ na u ɲaa mɛ, u mpyi a uye

* **11:17-18** Zhenɛzi 21.12

waha mu à jwo u ɲyii na ɲyɛ uru na. 28 U à dá Kile na, lire kurugo u à Izirayɛli shiinbii pyi pi
à bilereŋkwoŋi kataanni pyi, maa pi pyi pi à mpàbilini sìshange ɲaraga ɲaraga pi bayi ɲwɔyi
na, bà li si mpyi mèlɛkɛŋi u maha boore pyi ke, uru nintoroŋi kà raa pi pùnampyicyiire bùu
mɛ.
29 Izirayɛli shiinbil'à dá Kile na, lire kurugo Suumpe Lwɔhe Niɲyage à táa, ka pi i jyiile
ɲìŋke niŋgage na. Misira shiinbii la mpyi si jyiile tèni ndemu i ke, ka lwɔhe si pi puni lyî.
30 Izirayɛli shiinbil'à dá Kile na, lire kurugo pi à Zheriko kànhe mâhana canmpyaa
baashuunni i, ka kànhe káaŋke si ɲcwo.
31 Fwòrobacwoŋi Arahabu à dá Kile na, lire e Izirayɛli shiinbii pi mpyi a pa kànhe ŋwɔh'a
wíi ke, uru ceeŋ'à pire tègɛ. Lire kurugo u ɲyɛ a bò ná Kile ɲwɔmɛɛcumbaabil'e siɲcyan mɛ.
32 Nyɛ mii bá sì n-jà yi puni jwo mɛ, ɲaha na yɛ tère naha mii á, mii i jwo a nɔ Zhedeyɔn ná
Baraki ná Samusɔn ná Zhɛfitɛ ná Dawuda ná Samuwɛli ná Kile tùnntunmpii sanmpii kyaa
na mɛ. 33 Pir'à dá Kile na, lire kurugo pi à jà saanbii pìi na, maa fànhe pyi ná ntìiŋi i, yaayi
ɲwɔmɛɛni Kile mpyi a lwɔ́ ke, maa yire ta, maa cànriyi yà ɲwɔyɔ pwɔ. 34 Pi à pìi le nage e, ŋka
yaaga ɲyɛ a pire ta mɛ. Pi à jwo na pire sí pìi bò ná kàshikwɔnŋwɔɔni i, ŋka pir'à shwɔ. Fànha
mpyi pi e mɛ, ŋka pi à fànha ta. Síɲi mpyi pi á kàshige cyage e, pi à kìrigii cyìi kàshicyeye kòr'a
caala. 35 Cyeebii pìi sùpyii niŋkwul'à ɲɛ mà kan pi á.
Pìi mpyi wani, kampyi pire mpyi a fworo Kile kuni i, pi mpyi na sí pi yaha, ŋka pi ɲyɛ a
ɲɛn'a fworo l'e mɛ. Pi à ɲɛɛ pi pi kyérege, bà Kile si mpyi si pi ɲè ɲɛŋkanna niɲcɛnnɛ na mɛ. 36 Pi
à pìi fwɔ́hɔrɔ maa pi bwɔn ná tiripaanni i. Pi à tɔɔnnte yɔrɔyi le pi na mà yaha kàsuŋi i. 37 Pi à
pìi wà a bò ná kafaayi i, maa pìi pahala ná cikyangayi i, maa pìi bò ná kàshikwɔnŋwɔɔni i. Pìi
mpyi na ɲaare na mâre ná mpàseeyi ná sikaseeyi i, yire yi mpyi pire vàanndeyi. Yaaga mpyi
pi á mɛ. Sùpyiibil'à pi cùɲcyere cû maa pi kyérege. 38 Pi mpyi maha ɲaare na mâre sige ná
ɲaɲyi ɲuŋ'i, maa shwuun kafawyiyi ná wyikuuyi i, mà li ta nte sùpyire ɲjin'à pêe ŋge diɲyɛŋi
na.
39 Tire nte sùpyire puni mpyi a dá Kile na, lire e Kile à ɲɛɛ ti na. Lire ná li wuuni mú i, yaayi
ɲwɔmɛɛni Kile mpyi a lwɔ́ ke, ti ɲyɛ a yire ta mɛ. 40 Ŋaha na yɛ Kile à yaaga niɲcɛnŋɛ bégele
wuu mɛɛ na, u la ɲyɛ a mpyi pi kuru ta a wuu yaha mɛ.

12

Wuu kyaage kwú wuye e Yesu fiige

1 Wuu pi ke, pire sùpyiibii puni pi mpyi a dá Kile na ke, pir'à pyi yyecyeenɛ maa wuu
kwûulo, wuu Kile kuni tafɛɛre e. Lire kurugo tuguro maha tuguro ti ɲyɛ wuu ɲuŋ'i maa
wuu sige tire tafɛɛre na ke, wuu ɲùŋyi wwû tire puni ɲwɔh'i, wuu u kapegigii ɲwɔ yaha,
cyire cyi maha wuu pyi wuu u búruge. Tafɛɛre na Kile à wuu yaha ke, wuu wuye waha wuu
u tire fê fèŋkanna niɲcɛnnɛ na. 2 Wuu a Yesu wíi, uru u à wuu pyi wuu à dá Kile na, uru mú
u sí wuu pyi wuu u nɔ tɛgɛni na. U à ɲɛɛ, ka pi i u kwòr'a bò cige na. U ɲyɛ a kuru silege wíi
yaaga mɛ, ɲaha na yɛ funntange Kile mpyi a bégel'a yaha u mɛɛ na ke, kuru u mpyi na wíi. U
à tɛɛn numɛ saanre e Kile kàniŋɛ cyɛge na. 3 Kapimpyiibil'à ntùŋke taha u na maa u kyérege
sèl'e, u à lire kwú uye e pyiŋkanni ndemu na ke, yii funŋɔ cwo lire na, bà li si mpyi yii àha
ŋkànha mɛ, yii yatanŋyi kà ŋkwû mɛ. 4 Ŋaha kurugo yɛ yoge yii ɲyɛ na ŋkwùun kagegigii na
ke, yii wà sàha jà a ku kwɔn a nɔ u shìŋi tɛgɛni na mɛ. 5 Yii pi ɲyɛ Kile pyìibii ke, yɛrɛge Kile à
kan yii á maa màban le yii e ke, yii funŋ'à wwɔ́ kuru na la? U à jwo:
«Mii jyaŋi, Kafooŋi ká mu kíbe,
ma hà lire wíi ɲcwo mɛ.
U aha mu cêɛgɛ mú,
lire kà ma yatanŋyi bò mɛ.
6 Naha na yɛ shinŋi u à táan Kile á ke, uru u maha ŋkíbili.
U à ŋgemu cè u pyà ke, uru u maha bwùun*.»
7 Yii Kile ŋkìbiŋi kwû yiye e, ɲaha kurugo yɛ Kile à yii cû mu à jwo u pyìi, lire kurugo u
maha yii kíbili. Pyàŋi ŋgire u ɲyɛ ná u tuŋi ɲyɛ na u kíbili mà yɛ? 8 Kile maha u pyìibii puni
kíbili. U aha mpyi u ɲyɛ a yii kíbe mɛ, lir'à li cyêe na yii ɲyɛ u pyìi sèeŋi na mɛ, ŋka kàsɔɔgɔ
kùŋɔ pyìi pi ɲyɛ yii.
9 Tii na ɲyɛ wuu na naha ɲìŋke na, pi maha wuu kíbili, ŋka wuu maha pi pêre. Lire e ke
wuu Tuŋi nìŋyi wuŋi ká a wuu kíbili, tá wuu ɲyɛ a yaa wuu ɲɛɛ lire na sèe sèl'e, bà wuu si
mpyi si shìŋi niŋkwombaaŋi ta mɛ? 10 Wuu tiibii maha wuu kíbili tère nimbilere funŋ'i maha
ntàanna ná pi sònŋɔŋkanni i. Ŋka Kile ká a wuu kíbili, u maha li pyi, bà wuu si mpyi si mpyi
shincɛnmii uru yabiliŋi fiige mɛ. 11 Sèe wi, mu aha a si sùpyaŋi kíbe, li tasiige maha mpyi u á
yyetanha kyaa, funntanga kyaa bà mɛ. Ŋka urufoo ká kàla ta ŋkìbiŋi funŋke e, li maha mpa
ɲùŋɔ kuu yyeɲiŋke ná ntìiŋi na.

---

* **12:6** Taanliŋkii 3.11,12

12 Lire kurugo yii yii cyeyi fànha baa wuyi yîrige, yii niŋkunɲyi yi ɲyɛ na ɲcyêɛnni ke, yii i
yire tígil'a yyéeŋɛ. 13 «Yii a ɲaare kuntiile e†.» Lire e shinŋi u ɲyɛ na sêgere ke, uru lògoɲcini
sì n-fêɛn mɛ, u bá a yaa u cùuɲɔ.
14 Yii yiye waha yii raa yyeɲiŋke caa yii ná sùpyire puni shwɔhɔl'e. Yii raa ɲaare fyìnmpe
e, ɲaha kurugo yɛ sùpya sì n-jà Kafooŋi ɲya mà ta u ɲyɛ na ɲaare fyìnmpe e mɛ. 15 Kile à ɲwɔ
yii na maa yii shwɔ. Yii a yiye kàanmucaa, wà kà ŋkwɔ̀ ɲcyé lire na mɛ. Wà hà uye pyi cige
fiige yii shwɔhɔl'e ŋkemu bàha k'à pi, si kakyaare pyi ti nɔ shinɲyahara na mɛ. 16 Yii yákili ta,
sùpya kà zìi mpyi jacwɔ yii shwɔhɔl'e mɛ. Yii àha ɲcyé pèenɛ tahaga Kile yaayi na Ezawu fiige
mɛ. Ur'à u lyɛge tɔ̀ɔnŋi fáa zànnɛɛgɛ niŋkin kanna kurugo. 17 Yii à li cè na kàntugo, u la mpyi
u tuŋi si jwó le u á, ŋka tufooŋ'à cyé. U mɛɛsuwuŋi la mpyi si tufooŋi sɔ̀nŋɔŋkanni kɛ̂ɛnŋɛ,
ŋka u ɲyɛ a jà mɛ.
18 Kile ɲaŋke na wà sí n-jà n-bwɔ̀n ke, tèecyiini i Izirayɛli shiinbil'à file ku na pyiŋkanni
ndemu na ke, yii ɲyɛ a file Kile na amuni mɛ. Nabwɔhɔ ná numpilaga ná nimpiriŋɛ ná
zànha kafeebwɔhɔ mpyi ɲaŋke na, 19 ka pi i mpuruge tùnmpe ná mɛjwuu nimbwoo lógo.
Lire mɛjwuuni jwumpe ŋgahaŋi kurugo, pu lógofeebil'à jwo na pà kà núru mbâra pu na mɛ.
20 Ɲaha na yɛ ɲje yi mpyi a jwo: «Shin maha shin ká bwɔ̀n ɲaŋke na ke, ali li méɛ ká nta yatɔɔgɔ,
kuru sí n-wà ná kafaayi i si mbò ke‡» yire mpyi a fànha tò pi na. 21 Nde pi à ɲya ke, lire mpyi
a sìi fyagara fo Kile tùnntunŋiMusa à jwo: «Mii naha fyá fo na ɲcyêɛnni§!»
22 Ɲka lire ɲyɛ yii wuuni mɛ. Yii pi ke, yii à file Siyɔn ɲaŋke ná Kile ɲyii wuŋi kànbwɔhe na,
kuru ku ɲyɛ nìɲyiŋi Zheruzalɛmu, ŋkemu i Kile mèlɛkɛɛ kampwɔhii niɲyahaɲyahamii ɲyɛ na
kataanni pyi ke. 23 Yii à bâra dánafeebii kuruŋke na, pire pi ɲyɛ Kile pyìcyiibii. Pi mɛy'à sémɛ
nìŋyiŋi i. Yii à file Kile na, uru u maha sùpyire puni sâra a tàanna ná ti kapyiiŋkil'e. Mpii pi à
toro ná pi mpyi a tíi, ka Kile si pi pyi pi à fûnŋɔ ke, yii à file pire na mú. 24 Yii à file Yesu na.
U à u sìshange wu, maa ŋkwû wuu kurugo. U sìshange fành'à pêe Abɛli sìshange woge na. Lire
pyiŋkanni na, Kile à tòro Yesu cye kurugo, maa tunmbyaare nivɔnnte le ná wuu e.
25 Yii a yiye kàanmucaa, Kile ká a yii yɛrɛge, yii àha ɲcyé logogo mɛ. Musa u mpyi na Kile
jwumpe yu mà u yaha ɲìŋke na ke, Izirayɛli shiinbil'à cyé uru yɛrɛge logogo, lire kurugo
kakyaar'à nɔ pi na. Ɲyɛ Kile ká jwo ná wuu e mà u yaha nìɲyiŋi i maa wuu yɛrɛ, wuu aha
ɲcyé, di wuu sí n-shwɔ n-jwo yɛ? 26 Tèni i Kile à jwo Sinayi ɲaŋke ɲuɲ'i ke, u jwumpe mpyi a
ɲìŋke cyêɛnnɛ. Numɛ, u à kâa na: «Tɔɔge kabɛrɛ, mii sì ɲìŋke kanni cyêɛnnɛ mɛ, mii sí nìɲyiŋi
cyêɛnnɛ mú*.» 27 Lire ɲwɔhe ku ɲyɛ, yadayi yi sí n-jà n-kɛ̀ɛgɛ ke, yire sí n-pînni. Lire ká mpyi,
ɲje yi ɲyɛ yi sì n-jà n-kɛ̀ɛgɛ mɛ, yire kanni yi sí n-kwôro.
28 Amuni li ɲyɛ, saanre ti ɲyɛ ti sì n-cyêɛnnɛ mɛ, wuu sí n-jyè tire e. Lire e ke wuu fwù kan
Kile á, wuu raa báare u á, wuu raa u ɲyii wuuni pyi, wuu raa u pêre, wuu raa fyáge u na.
29 Ɲaha na yɛ «wuu Kile mú na ɲyɛ na fiige, ŋkemu ku maha sùpyaŋi súug'a kwɔ̀ ke†.»

13

Toroŋkanni l'à táan Kile á ke

1 Mii cìnmpyiibii, yii yiye waha yii i tàange yaha ku pyi yii ná yiye shwɔhɔl'e cìnmpworoge
e. 2 Yii àha funŋɔ wwɔ̀ nàmpwuunbii sunmbashwooni na mɛ, ɲaha na yɛ puru funŋke e pìl'à
Kile mɛ̀lɛkɛɛbii pìi sunmbaya shwɔ pi pyɛnyi i mà ta pi ɲyɛ a cè mɛ. 3 Yii cìnmpyiibii pi ɲyɛ
kàsuŋi i ke, yii funŋɔ cwo pire na mu à jwo yii yabilimpii na ɲyɛ u e ná pi e. Mpii pi ɲyɛ na
ŋkyérege ke, yii funŋɔ cwo pire na mu à jwo yii yabilimpii pi ɲyɛ na ŋkyérege.
4 Shin maha shin u fúruŋi yaha ɲjire e, fúrupyiɲɛɛŋi wà ɲyɛ a yaa u tasinnaga pyi ná
wabɛr'e u bage wuŋi kàntugo na mɛ. Ɲaha kurugo yɛ mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ a kúu pi fúrupyiɲɛɛbii
na mɛ, Kile sí n-pa pire ná jacwɔɔre pyifeebii cɛ̂ɛgɛ.
5 Yii àha wyérɛŋi kani yaha li tatɛɛngɛ fô yii na mɛ, ŋka yii cye wuŋi u yii funɲyi ɲíŋɛ. Ɲaha
na yɛ Kile yabiliŋ'à jwo:
«Mii sí n-sìi n-yaha mu na.
Mii sì mu yaha maye niŋkin mɛ*.»
6 Lire kurugo wuu maha jà a jwo fyagara baa:
«Kafooŋi u ɲyɛ mii tɛgɛfooŋi,
mii sì n-fyá yafyin na mɛ,
ɲaha shi sùpya sí n-jà n-pyi mii na yɛ†?»
7 Yii yyaha yyére shiinbii niɲcyiibii pi à Kile jwumpe jwo yii á ke, yii funŋɔ cwo pire na,
yii i mpyi pi fiige, bà pi à dá Kile na fo mà sà nɔ pi canŋkwɔge na mɛ. 8 Yesu Kirisita ɲyɛ na
ŋkɛ̂ɛnŋi mɛ: bà u mpyi taɲjaa mɛ, amuni u ɲyɛ niɲjaa, amuni u sí n-kwôro fo tèekwombaa.

† **12:13** Taanliŋkii 4.26 ‡ **12:20** Ɛkizodi 19.12,13 § **12:21** Duterenɔmu 9.19 * **12:26** Agize 2.6 † **12:29** Duterenɔmu 4.24 * **13:5** Duterenɔmu 31.6 † **13:6** Zaburu 118.6,7

9 Yii a yiye kàanmucaa, sùpyire ti ɲyɛ na ma ná kàlaŋi nivɔnŋi shiŋi puni i ke, yii àha tire yaha
ti yii wurugo mɛ. Karigii cyi à yyaha tíi ná yalyire kani i ke, cyire tayyérege ɲyɛ a pêe mɛ.
Ŋgemu ká ntaha cyire fye e ke, urufoo sì tɔɔn ta cyi e mɛ. Kuni niɲcɛnni li ɲyɛ ndemu i Kile
yabiliŋ'à ɲwɔ wuu na maa màban le wuu e ke.
10 Yesu à kan sáraga wuu kurugo, ŋka mpii saha pi ɲyɛ na sárayi wwû mà tàanna ná kuni
niŋjyeeni i ke, pire ɲyɛ a yaa pi tɔɔn ta u sárage e mɛ. 11 Pi sáragawwuubii ɲùŋufembwɔhe maha
jyè bage sèesee cyage e ná yatɔɔre sìshange e sùpyire kapegigii yàfaŋi kurugo. Lire kàntugo
pi maha yatɔɔre niŋkwure yige maa ti súugo kànhe kàntugo. 12 Lire kurugo Yesu mú à kwû
kànhe kàntugo, bà u si mpyi si sùpyire fíniŋɛ u yabiliŋi sìshange cye kurugo mɛ. 13 Ŋyɛ wuu a
sì u taan kànhe kàntugo‡, wuu taha Yesu fye e, silege k'à u ta ke, wuu wuu nàzhan lwɔ́ kur'e
ná u e. 14 Ŋaha na yɛ kànha ɲyɛ naha wuu á ŋke ɲìŋke na, ŋkemu ku sì n-kwôro fo tèekwombaa
mɛ. Kànhe ku ɲyɛ Kile yyére ke, kuru wuu ɲyɛ na ɲcaa.
15 Lire kurugo wuu a fwù kaan Kile á, wuu raa u mɛge kêre tèrigii puni i Yesu cye kurugo.
Lire na ɲyɛ mu à jwo sáraga wuu à wwû u á. 16 Yii a kacɛnŋii pyi yiye na, yii raa yiye tɛ̀re ná
yii cyeyaayi i. Yii àha funŋɔ wwɔ̀ lire na mɛ. Lire na ɲyɛ sáraga ŋkemu k'à táan Kile á ke.
17 Yii yii yyaha yyére shiinbii ɲwɔmyahigii cû, yii i yiye tîrige pi á, ɲaha na yɛ pire pi ɲyɛ na
yii kàanmucaa maa yaha yii na. Pire Kile sí n-yíbe nùmpanŋa yii múnahigii kyaa na. Yii kúu pi
á, lire ká mpyi, pi sí raa pi báaraŋi pyi ná funntange e. Lire baare e pi sí n-pyi yyetanhare e,
yii sí sì tɔɔn ta mɛ.
18 Yii a Kile ɲáare wuu á. Wuu à tɛ̀ɛn ná l'e na funɲcɛnŋɛ na ɲyɛ wuu á. Wuu la mú si ɲyɛ
s'a ɲaare ɲaaraŋkanna niɲcɛnnɛ na tèrigii puni i. 19 Mii à sìi na li caa yii á, yii a Kile ɲáare na
á, bà mii si mpyi si wyɛ̀rɛ núru zhà yii yyére mɛ.

Jwumpe nizanmpe

20-21 Yyeɲiŋkefoo Kile u à wuu Kafooŋi Yesu ɲɛ̀ a yige kwùŋi i ke, uru u yii tɛ̀gɛ yii jà yii a
karigii niɲcɛnŋkii shiŋi puni pyi, yii raa u ɲyii wogigii pyi. Nde l'à táan u á ke, u yii yaha yii jà
yii a lire pyi Yesu Kirisita cye kurugo. Uru u ɲyɛ mpànahaŋi niɲcɛnŋi. U sìshange k'à pyi sárage
ke, kur'à wuu le tunmbyaare niŋkwombaare e. U mɛge ku pêe tèrigii puni i fo tèekwombaa!
Amiina.
22 Mii cìnmpyiibii, mii na li caa yii á, yii i na yɛrɛge jwumpe lóg'a tara. Yii li cè na mii
jwumpe ɲyɛ a tɔɔn sèl'e mɛ.
23 Mii sí yi jwo yii á na wuu cìnmpworoŋi Timɔti a fworo kàsuŋi i. U aha wyɛ̀r'a nɔ naha mii
yyére, mii ná uru sí n-shà wani yii yyére siɲcyan.
24 Yii na fwùŋi kan yii yyaha yyére shiinbii puni ná Kile wuubii pun'á. Dánafeebii pi ɲyɛ
Itali kìni i ke, pir'à yii shéɛre.
25 Kile u ɲwɔ yii puni na, u u jwó le yii á!

‡ **13:13** Wuu a sì u taan kànhe kàntugo»: lire ɲwɔhe ku ɲyɛ, wuu àha núru raa ɲaare kuni niŋjyeeni i mɛ.

Lɛtɛrɛŋi Yakuba à tun dánafeebil'á ke
Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè lɛtɛrɛŋi funŋɔ jwumpe e ke

Dánafeebii pi à caala a tɛ̀ɛn diɲyɛ yyaha kurugo ke, Yakuba à ŋge lɛtɛrɛŋi tun pir'á, maa màban le pi e Kile kuni ɲaaraŋi na.

U à jwo na yákilifente kyaa ká mpyi wà na, u ti ɲáare Kile á, lire ká mpyi, ti sí n-kan urufol'á.

U à jwo na wuu aha dá Kile na, maa mpyi wuu ɲyɛ na kacɛnŋii pyi maa yaha wuu ɲjirigii na mɛ, uru dániyaŋi na ɲyɛ laaga baa. Lire kurugo Yakuba à ɲje yɛrɛyi kan dánafeebil'á maa màban le pi e maa jwo na:

pi kwôro ná Kile e tèewaagil'e
pi i Kile jwumpe kyaa táan piy'á, pi raa pu kurigii ɲaare
pi i pi shinɲɛɛbii kyaa táan piy'á, pi raa ɲwɔge fòŋɔfeebii na
pi àha raa pi karigii pyi pi kanni tɔ̀ɔnŋi kurugo mɛ
pi àha raa jwumpimɛ yu sùpyire sannte na mú mɛ.

Yakuba à fwù kan dánafeebil'á

1 Mii Yakuba u ɲyɛ Kile ná Kafooŋi Yesu Kirisita báarapyi ke, mii u à ŋge lɛtɛrɛŋi tun Izirayɛli tùluyi kɛ ná shuunniŋ'á*, pire pi à caala a tɛ̀ɛn diɲyɛ yyaha kurugo ke, mii fwù ɲyɛ pi na.

Yyefuge kani

2 Mii cìnmpyiibii, yyefugo maha yyefugo k'à nɔ yii na ke, yii kuru pyi funntanga nimbwɔhɔ. 3 Yii i li cè na Kile ká yii dániyaŋi kàanmucya yyefuge tèni i mà u ta u à ɲwɔ, lire li sí yii pyi yii yiye waha Kile kuni i. 4 Ŋyɛ yii yiye waha tèrigii puni i, yii raa sì yyaha na Kile kuni i, bà yii si mpyi si mpyi sùpyii niɲcɛnmii sèeŋi na, tìgire cyaga ɲyɛ mpiimu na mɛ.

Yákilifente kani

5 Mii cìnmpyiibii, yákilifente ká yii wà kùuŋɔ, urufoo u ti ɲáare Kile á. Kile sí ti kan, ɲaha na yɛ u maha sùpyire puni kaan ná funvyinge e fahana baa. 6 Ŋka urufoo u ti ɲáare ná funŋɔ niŋkin i, u àha funɲyi pyi shuunni mɛ, ɲaha na yɛ shinŋi u ɲyɛ na ɲarege pyi ná funyɔ shuunni i ke, urufoo na ɲyɛ mu à jwo suumpe lwɔhe ku maha fuuli na yîri kafɛɛge cye kurugo, marii ku ŋɔɔŋi na ŋkɛ̀ɛge kàmpanɲyi puni na ke. 7 Shin maha shin u ɲyɛ amuni ke, urufoo u tɛ̀ɛn ná l'e na u sì yaaga ta Kafooŋi á mɛ, 8 ɲaha na yɛ funɲyishuunnifoo u ɲyɛ u wi, yyeshaga niŋkin ɲyɛ urufoo na kani là tufiige e mɛ.

Nàfuufente ná fòŋɔfente

9 Ŋyɛ cìnmpyiibii pi ɲyɛ fòŋke e ke, yii pyi funntange e, ɲaha na yɛ Kile à yii ɲùɲyi yîrig'a kwɔ̀. 10 Ŋka cìnmpyiibii nàfuufeebii, Kile ká ɲùzogoro nɔ yii na, yii pyi funntange e, ɲaha na yɛ nàfuufooŋi sí n-tòro mu à jwo ɲyɛgɛ yafyɛnrɛ. 11 Canŋke ká fworo, ku kafuge maha kuru ɲyɛgɛ waha, maa ku yafyɛɛnre wu, ti sìnamp'a sì láha ti na. Amuni li mú ɲyɛ, nàfuufooŋi sí n-kwû n-fworo u cyeleŋkarigii shwɔhɔl'e.

Yaage ku maha sùpyaŋi sɔ̀n a yaha kapiini na ke

12 Shin maha shin u à jà a uye waha yyefuge tèni i, maa ntɛ̀ɛn Kile kuni i ke, urufoo wuun'à ɲwɔ, ɲaha na yɛ yyefuge kàntugo, Kile à shìŋi niŋkwombaaŋi ŋgemu ɲwɔmɛɛ lwɔ́ u tàaŋɲɛɛbil'á ke, u sí urufoo tôɔn ná uru shìŋi i.

13 Ŋka shin maha shin, mu aha dìri kapii kurugo, ma hà ɲjwo na Kile u à mu sɔ̀n a wà li na mà dɛ! Ŋaha kurugo yɛ yafyin sì n-jà Kile sɔ̀n n-wà kapii na mɛ. Kile mú sí ɲyɛ na sùpya sɔ̀nni na wàa kapii na mɛ. 14 Ŋka sùpyaŋi yabiliŋi ɲyii karigii cyi maha u cû kànhaŋa fiige ke, cyire cyi maha u sɔ̀n maha wà kapegigii na. 15 Mu ɲyii karigii nimpegigii sí ká fànha ta mu na, cyire maha mu yyaha kɛ̂ɛnnɛ kapegigii mpyiŋ'á. Cyire sí ká nɔ cyi tɛgɛni na, cyi maha kwùŋi nɔ mu na. 16 Mii ntàannamacinmpyiibii, yii àha raa yiye ɲwɔ fáanŋi mɛ. 17 Yacɛnŋɛ maha yacɛnŋɛ wuu maha ntaa ke, yire puni na yîri wuu Tuŋi Kile yyére. Uru mú u à bɛ̀ɛnmpe yaayi puni dá, u ɲyɛ na ŋkɛ̂ɛnŋi mɛ, numpire cyaga ɲyɛ u e mɛ. 18 Kile Jwumpe pu ɲyɛ sèeŋi ke, mà tàanna ná u ɲyii wuuni i, u à shìfɔnŋi kan wuu á puru jwumpe cye kurugo, bà wuu si mpyi si mpyi mu à jwo u yadayi puni shwɔhɔl'e niɲcyiige, ŋkemu ku ɲyɛ u yahare e mɛ.

Yii a ɲaare yii a ntàanni ná Kile Jwumpe e

19 Mii ntàannamacinmpyiibii, yii ɲcyii karigii lóg'a tàra, shin maha shin à yaa u u niŋgyiini pérɛ, u raa núru, u ɲwɔge kà ŋgyèrɛ mɛ, u lùuni kà mpɛn mɛ. 20 Ŋaha kurugo yɛ sùpyaŋi lùyiri wuŋi sì n-jà katiile pyi Kile ɲyii na mɛ. 21 Lire kurugo yii pege karigii shiŋi puni ɲwɔ yaha,

---

* **1:1** Naha ŋke cyage e, Izirayɛli tùluyi kɛ ná shuunniŋ'à jwo a wà dánafeebii puni na diɲyɛŋi yyaha kurugo.

cyire na ɲyɛ katupwəhəyɔ. Kile jwumpe pu ɲyɛ yii funŋ'i ke, yii yiye tîrige yii i ɲɛɛ puru na, puru pu sí n-jà yii shwɔ.
22 Yii wà ká mpyi pu lógofoo kanna, urufoo na uye ɲwɔ fáanŋi. Yii a pu kurigii ɲaare.
23 Ŋaha kurugo yɛ ŋgemu u na Kile jwumpe núru, u sí ɲyɛ na pu kurigii ɲaare mɛ, urufoo na ɲyɛ mu à jwo ŋge u maha uye wíi dùbaŋi i, 24 uye wíiŋkwooni kàntugo, u a sì ŋkàre, u sì ŋkɛɛnŋɛ yafyin pyi mɛ, lire tèenuuni mujye e, maa funŋɔ wwɔ uye pyiŋkanni na ke. 25 Ŋka Saliyaŋi sèe wuŋi u maha wuu yige kapegigii mpyiŋi bilere e ke, ŋgemu u à jà na uru kàanmucaa, marii ɲaare na ntàanni ná u kurigii puni i, maa mpyi u ɲyɛ a funŋɔ wwɔ̀ u na mɛ, urufoo wuuni sí ɲwɔ u kapyiinkii puni i. 26 Ŋgemu ká a sônŋi na uru na ɲaare Kile kuni i, mà ta u jwuŋkanni ɲyɛ a ɲwɔ mɛ, urufoo na uye ɲwɔ fáanŋi, u Kile kuni ɲaaraŋi ɲyɛ laaga baa. 27 Kile kuni ɲaaraŋkanni sèe wuuni li ɲyɛ nde wuu Tuŋi Kile yyaha taan: mà yákili yaha círimpii ná leŋkwucyeebii na, pi yyefuge tèrigil'e. Maa kàntugo wà ŋge diŋyɛŋi kaɲwəhɔyi shiŋi pun'á.

2

Yii àha sùpya pwɔ́ɔŋɔ sùpya na mɛ

1 Mii cìnmpyiibii, yii pi à dá pèentefoo wuu Kafooŋi Yesu Kirisita na ke, yii àha sùpya pwɔ́ɔŋɔ sùpya na mɛ. 2 L'aha mpyi mu à jwo yii à bínni yii Kilepeebage e, ka shiin shuunni si mpa jyè yii shwəhɔl'e, wà niŋkin ɲyɛ ná sɛɛn kampefegewe e, maa vàanya nisinanya le, u sanŋi sí ɲyɛ fòŋɔfoo, maa vàansicuyo le. 3 Ka yii i vàansinayifoo pêe, maa tatɛɛnge niɲcɛnŋke kan u á, maa fòŋɔfooŋi pyi u yyére, lire ɲyɛ mɛ u tèɛn ɲìŋke na yii tooy'e. 4 Tá yii ɲyɛ a sùpya pwɔ́ɔŋɔ sùpya na, maa sìɲcwəənrəgɔ pyi ná yii sɔnŋɔŋkanni nimpiini i mɛ?
5 Mii ntàannamacinmpyiibii, yii lógo na ɲwɔ na: Kile à ŋge diɲyɛŋi fòŋɔfeebii cwɔɔnr'a pyi nàfuufee Kile kuni i, pi i mpyi u Saanre e u à tire ntemu ɲwɔmɛɛ lwɔ́ u tàanɲɛɛbil'á ke. 6 Ŋka yii pi ke, ɲaha na yii à fòŋɔfeebii yaha laaga baa yɛ? Tá nàfuufeebii ɲyɛ na ɲcwu yii na, marii yii yiri yukyaabii yyére mɛ? 7 Yesu Kirisita mɛtange ku ɲyɛ yii na ke, pire nàfuufeebii ninuubii bà pi ɲyɛ na kuru mɛge kɛ̀ɛge mà?
8 Yii aha a Kile SaanreSaliyaŋi kurigii ɲaare, bà l'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i mɛ na: «Ma shinɲɛɛŋi kyaa táan may'á, ma yabiliŋi fiige*» lire na ɲyɛ kyaa niɲcɛnnɛ. 9 Ŋka yii aha sùpya pwɔ́ɔŋɔ sùpya na, yii à kapii pyi, ka Kile Saliyaŋi si yii cêɛgɛ, ɲaha na yɛ yii ɲyɛ a uru Saliyaŋi kurigii ɲaare mɛ.
10 Ŋyɛ shin maha shin u ɲyɛ na Kile Saliyaŋi kurigii ɲaare, maa ŋkùuŋɔ uru Saliyaŋi kabilini là niŋkin kanna na ke, urufol'à cêɛgɛ u puni i. 11 Ŋaha kurugo yɛ Kileŋi u à jwo: «Ma hà zínni ná wabɛrɛ cwo e mɛ†» uru mú u à jwo: «Ma hà sùpya bò mɛ‡.» Ŋyɛ mu aha mpyi mu ɲyɛ a jacwərɔ pyi mɛ, maa sùpya bò, mu à cêɛgɛ Kile Saliyaŋi i. 12 Saliyaŋi u à yii yige kapegigii mpyiŋi bilere e ke, Kile sí yii toroŋkanni tàanna ná ur'e. Lire kurugo yii yii jwuŋkanni ná yii kapyiinkii puni yaha cyi yyaha tíi ná uru Saliyaŋi i. 13 Ŋgemu ká mpyi u ɲyɛ a pi sanmpii ɲùɲaara ta mɛ, canŋke Kile sí sùpyire puni sâra si ntàanna ná pi kapyiinkil'e ke, u mú sì ɲùɲaara ta urufoo na mɛ. Ŋka yii aha ɲùɲaara ta pi sanmpii na, Kile sí ɲùɲaara ta yii na si yii shwɔ.

Mu aha dá Kile na, li maha ɲcè mu kapyiinkii cye kurugo

14 Mii cìnmpyiibii, wà ha jwo na ur'à dá Kile na, u sí ɲyɛ na kacɛnŋii pyi, ɲcyii cyi à li cyêe na u à dá Kile na mɛ, uru dániyaŋi sí ɲaha ɲwɔ urufol'á yɛ? Tá uru dániyaŋi sí n-jà urufoo shwɔ bɛ? 15 L'aha mpyi kee cìnmpworonaŋi wà, lire ɲyɛ mɛ cìnmpworocwoŋi wà na ɲyɛ vàanŋkuuŋi ná sùmakuuŋi i, 16 ka yii wà si jwo pi á: «Kile u yii tègɛ, u u vàanya kan yii á, u u sùma kan yii á» mà li ta yaayi kuuŋi yi ɲyɛ pi na ke, urufoo ɲyɛ a yire kan pi á mɛ, ɲaha uru jwóŋi ndeŋi sí ɲwɔ yɛ? 17 Ŋyɛ amuni li mú ɲyɛ sùpya ká dá Kile na, maa mpyi u ɲyɛ na kacɛnŋii pyi mɛ, uru dániyaŋi na ɲyɛ laaga baa.
18 Shwəhɔl'e wà sí n-jà n-jwo: «Pìl'à dá Kile na, pìi sí i kacɛnŋkii pyi.» Ŋka ɲje mii sí n-jwo ke: «Mii sì n-jà mu dániyaŋi ɲya kacɛnŋii baa mɛ. Ŋka mii wi ke, mii sí na dániyaŋi cyêe na kacɛnŋkii cye kurugo.» 19 Mu à jwo na mu à dá na Kile na ɲyɛ niŋkin, lir'à ɲwɔ. Ŋka lire kanni sì n-jà mu shwɔ mɛ. Jínabii mú à dá li na na Kile na ɲyɛ niŋkin, lire maha pi pyi pi à fyá fo na ɲcyêɛnni. 20 Mu funŋɔ baafooŋi, ɲaha tère e mu sí li cè na dániyaŋi kacɛnŋii baa wuŋi ɲyɛ laaga baa yɛ?
21 Ŋaha kurugo Kile à jwo na wuu tulyage Ibirayima à tíi yɛ? U kapyiinkii kurugo bàl'à? U à ɲɛn'a u jyaŋi Ishaka cû si mpyi sáraga. 22 Yii ɲyɛ a li ɲya na Ibirayima a dá Kile na, maa kacɛnŋii pyi mà? Ŋyɛ lire pyiŋkanni na, u kacɛnŋkil'à u dániyaŋi fûnŋɔ. 23 Lire pyiŋkanni na, jwumpe Kile Jwumpe Semɛŋi à jwo Ibirayima kyaa na ke, pur'à pyi sèe. Y'à sémɛ: «Ibirayima à dá Kile na, u dániyaŋi kurugo, Kile à jwo u à tíi§.» Lire cye kurugo, u à pyi Kile cevoo. 24 Yii

* **2:8** Levitiki 19:18 † **2:11** Ɛkizodi 20.14; Duterenɔmu 5.18 ‡ **2:11** Ɛkizodi 20.13; Saliyaŋi kanshonwuuni 5.17
§ **2:23** Zhenɛzi 15.6

à li ɲya numɛ na sùpyaŋi maha ntíi Kile yyahe taan u kacɛnŋkii kurugo, dániyaŋi kanni bà u maha u pyi u à tíi mɛ.
25 Yii sɔ̂nŋɔ fwòrobacwoŋi Arahabu kyaa na. Tèni i Izirayɛli shiinbii tùnntunmpil'à nɔ u yyére ke, u à pi tègɛ, maa pi ŋwɔhɔ, maa kuni labɛrɛ le pi taan, bà pi si mpyi si shwɔ mɛ. Lire kacɛnni mpyiŋi kurugo, Kile à jwo u à tíi.
26 Kwùŋkanni na cyeere maha ŋkwû, múnaani ká fworo t'e ke, amuni li mú ɲyɛ, kacɛnŋkii ká mpyi cyi ɲyɛ dániyaŋi ŋgemu i mɛ, uru dániyaŋi mú maha ŋkwû.

3

Wuu à yaa wuu jwuŋkanna cè

1 Ɲyɛ mii cìnmpyiibii, yii niɲyahamii ɲyɛ a yaa yii funɲyi wyèrɛŋ'a pyi dánafeebii cyelentii mɛ. Yii li cè, wuu pi ɲyɛ cyelentiibii ke, wuu aha wurugo, nde Kile sí n-pyi wuu na ke, lire sí n-waha mà tòro pi sanmpii wuuni na. 2 Wuu puni na wuruge karii niɲyahagil'e, ŋka ŋgemu ká jà a cû u ɲwɔge na, maa mpyi u ɲyɛ na jwumpimɛ yu mɛ, urufoo na ɲyɛ sùpya ŋgemu u à fûnŋɔ ná u sí n-jà n-cû uye na ke. 3 Wuu maha mɛɛre le shɔnge ɲwɔge na ku raa wuu ɲyii wogigii pyi. Lire e wuu maha jà na ku kɛ̂ɛnŋi na ŋkɛ̀ɛge wuu ɲyii cyeyi puni i. 4 Yii bakwɔɔge kàanmucya a wíí mú, k'à pêe, kafeebwoyi maha ku ŋɔɔŋi na ŋkɛ̀ɛge. Ɲka yaani là nimbilere li maha mpyi bakwɔɔge na, lire li maha ku pyi ku u ntíili na ŋkɛ̀ɛge ku fèvooŋi ɲyii cyeyi i. 5 Amuni ɲjini ɲyɛ sùpyaŋi cyeere e tabilere. Ɲka li maha liye pêe marii jwumbwompe yu.

Tá nabilere bà li maha le a tèg'a sibwɔhe súugo mɛ? 6 Sùpyaŋi ɲjini mú na ɲyɛ na fiige. Diɲyɛŋi pege puni na ɲyɛ l'e, l'à tɛ̀ɛn wuu cyeere e, marii ti puni ɲwóre, marii nage leni, ŋkemu ku sí wuu tìiŋi puni kɛ̀ɛge ke, kuru nage na yîri nafugombaage yabiliŋi i. 7 Sige yaare shiŋi puni ná saɲcɛɛnre ná ɲìŋke yafiliyi ná lwɔhe ɲwɔhɔ yaayi, sùpyaŋi maha jà a yire puni kúu. 8 Ɲka ɲjini li ke, sùpya ɲyɛ a sìi ŋgemu u sì n-jà li kúu mɛ. Ɲaha kurugo yɛ yapege ku ɲyɛ ku ki, ŋkemu tɛɛnmɛ p'à pɛn ke, ku mú s'à ɲî shɔɔnre na. 9 Kafooŋi Kile u ɲyɛ wuu Tuŋi ke, wuu maha uru pêre ná ɲjini i, marii jwumpimpe yu sùpyire na ná lire ɲjini ninuuni i, Kile à ntemu dá mà pyi u yabiliŋi malwɔrɔ ke. 10 Kile pèente na mpyi ná ɲwɔge ŋkemu i ke, kuru ɲwɔge niŋkinŋi i jwumpimpe ɲyɛ na fwore. Mii cìnmpyiibii, lire ɲyɛ a yaa li pyi mɛ. 11 Lùtanga ná lùsorogo sí n-jà raa fwu raa fwore lùbiliŋi niŋkinŋi i la? 12 Mii cìnmpyiibii, fizhiye cige sí n-jà olivye cige yasɛrɛ pyi la? Lire ɲyɛ mɛ, ɛrɛzɛn cige sí n-jà fizhiye cige yasɛrɛ pyi la? Suumpe lwɔhe na fwore lùbiliŋi ŋgemu i ke, lùtanga sì n-jà n-fworo ur'e mɛ.

Yákilifente sèe woore

13 Ɲyɛ wà ha nta yii shwɔhɔl'e ŋgemu u ɲyɛ na uye sɔ̂nŋi yákilifoo ná kaceŋɛ ke, urufoo u a kacɛnŋii pyi, u u uye tîrige, lire li sí li cyêe na u na ɲyɛ yákilifoo. 14 Ɲka l'aha nta yiɲcyɛge ná ɲyipɛɛnni ɲyɛ yii e, yii saha ɲyɛ a yaa yii yiye pêe s'a fini na yákilifenɛ na ɲyɛ yii á mɛ. 15 Tire yákilifente shiŋi ɲyɛ a fworo Kile e mɛ. T'à fworo ŋge diɲyɛŋi i. Sùpyire yabilimpii yákilifente ti ɲyɛ ti ti, Sitaanniŋi i t'à fworo. 16 Ɲaha kurugo yɛ cyaga maha cyag'e yiɲcyɛge ná ɲyipɛɛnni ɲyɛ ke, ɲyàhaŋguruguŋi ná katupwɔhɔyi shiŋi puni mú maha mpyi wani. 17 Ɲka yákilifente Kile maha ŋkaan ke, tire ti ɲyɛ yákilifente sèe woore. Shin maha shin u à tire ta ke, urufoo maha mbèŋi caa sùpyire shwɔhɔl'e, maa mpyi ɲùmpiŋɛfoo, u maha wyɛrɛge na ɲcɛge pi sanmpii jwumpe na, u maha mpyi ɲùɲaarafoo, marii kacɛnŋkii pyi, u mú ɲyɛ na sùpya pwóoŋi sùpya na mɛ, u ɲyɛ na ɲwɔmyahii shuunni yu mɛ. 18 Mpii pi ɲyɛ na sìsure leni sùpyire shwɔhɔl'e ke, pire báaraŋi tòonŋi u ɲyɛ ntìiŋi.

4

Yii kàntugo wà diɲyɛŋi ɲyii karigil'á, yii i ntaha Kile fye e

1 Ɲyɛ yoge ná nàkaante ti ɲyɛ yii shwɔhɔl'e ke, ɲaha ku ɲyɛ ná lire e bɛ? Yii ɲyii karigii nimpegigii cyi à yii yyaha ɲî ke, cyire fyè bàl'à? 2 Yii ɲyiin'à fworo yaaya niɲyahaya kurugo, yii ɲyɛ na yi taa mɛ, lire kurugo shinbuuni lage ɲyɛ yii na. Yii ɲyiin'à fworo yaaya niɲyahaya kurugo, ŋka yii sì n-jà yi ta mɛ, lire kurugo kàshige ná yoge ɲyɛ yii shwɔhɔl'e. Yaayi yii na ɲcaa ke, yii ɲyɛ na yire taa mɛ, ɲaha na yɛ yii ɲyɛ na Kile ɲáare mɛ. 3 Yii méɛ ká Kile ɲáare si yaage kà ta, u ɲyɛ na kuru kaan yii á mɛ, ɲaha na yɛ yii ɲyɛ na Kile ɲáare ná funɲcɛnŋi i mɛ. Yii maha u ɲáare yii yabilimpii ɲyii karigii nimpegigii kurugo. 4 Yii pi à kàntugo wà Kile á, maa ntaha diɲyɛŋi ɲyii karigii fye e ke, yii ɲyɛ a cè a jwo na shinŋi u à diɲyɛŋi ɲyii karigii kyaa táan uy'á ke, na urufoo maha Kile kyaa pɛn uy'á mà? Amuni li mú ɲyɛ, ŋgemu ká diɲyɛŋi karigii kyaa táan uy'á ke, urufoo maha uye pyi Kile zàmpɛn. 5 Yii na sɔ̂nŋi na nde l'à sémɛ ke, na lir'à jwo ɲùŋɔ baa la? Y'à sémɛ na: «Sùpyaŋi sɔnŋɔr'à pi. Tire sɔnŋɔpeere maha u pyi u à ɲyii yige yaaya niɲyahaya kurugo.» 6 Lire ná li wuuni mú i, Kile à ɲwɔ wuu na, maa fànha kan wuu á, ka wuu u sí ta tire sɔnŋɔpeere na. Nde Kile Jwumpe Semɛŋi à jwo ke, lire li ɲyɛ nde: «Mpiimu pi à piye pêe ke, Kile maha pire tùn. Ɲka mpiimu pi à piye tîrige ke, u maha

kacɛnŋii pyi pir'á*.» 7 Lire kurugo yii yiye tîrige Kile yyahe taan, yii i Sitaanniŋi tùn, lire ká mpyi u sí n-fê si laaga tɔɔn yii na. 8 Yii file Kile na, Kile sí n-file yii na mú. Yii mpii pi ɲyɛ na kapegigii pyi ke, yii yii cyeyi jyè a yige cyire mpyiŋi i feefee. Yii funɲyi shuunnifeebii, yii yii zòmpyaagii yaha cyi fíniŋɛ. 9 Yii pyi yyetanhare e yii kapegigii kurugo, yii raa myahigii súu fo ɲyilwɔhe ká a fwore yii ɲyiigil'e. Yii kataanre ti kɛ̂ɛnŋ'a pyi mɛɛ súu. Yii funntange ku kɛ̂ɛnŋ'a pyi yyetanhara mú. 10 Yii yiye tîrige Kafooŋi Kile yyahe taan, lire ká mpyi, u sí ɲùɲjirire kan yii á.

Yii àha raa yiye yu mɛ

11 Mii cìnmpyiibii, yii àha raa yiye yu mɛ. Ŋgemu ká u cìnmpworoŋi jwo, lire ɲyɛ mɛ mà tìgire cyán u na ke, Kile Saliyaŋi ɲyɛ urufol'á ɲùŋɔ baa ná kaɲwɔɔ baa. L'aha mpyi amuni, lir'à li cyê̂e na mu saha ɲyɛ na uru Saliyaŋi kuni ɲaare mɛ, ɲaha na yɛ u à mu pɛn. 12 Kile kanni u à Saliyaŋi tìŋɛ, uru kanni mú u sí n-jà sùpya cɛ̂ɛgɛ, lire ɲyɛ mɛ si tànga kan u á, uru kanni mú u sí n-jà sùpya shwɔ, lire ɲyɛ mɛ mà u shi bò. Jofoo mu na maye sɔ̂nŋi marii ma cìnmpworoŋi cɛ̂ɛgɛ yɛ?

Yii àha yiye pêe mɛ

13 Yii lógo, yii mpii pi maha jwo: «Niɲjaa, lire ɲyɛ mɛ nùmpanŋa wuu sí n-kàre kànhe kà na, si yyee ninɲkin pyi wani, si cwɔ̀hɔnte pyi, si wyérɛɲyahaga ta» ke, 14 nde li sí n-pyi nùmpanŋa ke, yii à lire cè la? Yii ɲyɛ yafyin mɛ, yii na ɲyɛ mu à jwo kàŋkuraŋa. K'aha mpa, tère nimbilere funŋ'i, ku maha mpî̂nni. 15 Yii à yaa yii jwo: «Kile ká ɲɛn'a wuu cùuŋɔ, wuu sí nde ná nde pyi.»

16 Ŋka mà jwo yii lire pyi ke, kabwɔhigii yii la ɲyɛ si mpyi ke, yii maha yiye pêre cyire kyaa na, yàmpeente sí ɲyɛ a ɲwɔ mɛ.

17 Ŋyɛ yii li cè na ŋgemu u à kacɛnni cè, u sí ɲyɛ na li pyi mɛ, urufol'à kapii pyi.

5

Yɛrɛge k'à yyaha tíi ná nàfuufeebil'e ke

1 Ŋyɛ yii pi ɲyɛ nàfuufeebii ke, yii lógo! Yyefuge ku ɲyɛ yii yyaha na ke, yii a myahii súu, yii raa kwuuyi wàa kuru yyaha na. 2 Yii nàfuuŋ'à fwɔ́nhɔ. Ntɔɔnŋ'à yii vàaŋɲyi lyî. 3 Zúnŋ'à yii sɛɛnŋi ná yii wyérɛŋi cû, uru zúnŋi u sí yii cɛ̂ɛgɛ. U sí n-pyi na fiige s'a yii cyeere súuge fo si yii shi bò. Yii a yii nàfuuŋi bínn'a yaha yiye mɛɛ na, yii ɲyɛ a li cè na diɲyɛŋi tèekwoon'à byanhara mà? 4 Mà li ta báarapyiibii pi à yii kɛrɛyi sùmaŋi kwɔ̀n ke, yii ɲyɛ a pire sàraŋi kan pi á mɛ! Myahigii pire báarapyiibil'à sú ke, cyir'à nɔ Siŋi Punifoo Kile na. 5 Yii à yii diɲyɛŋi canmpyaagii puni pyi ntàanŋi kanni na, marii yii ɲyii karigii pyi. Yii à pêe mu à jwo yatɔɔgɔ, ŋkemu pi à byé si mbò mpyi kyara ke. 6 Sùpyaŋi u ɲyɛ u ɲyɛ a yaaga pyi yii na mɛ, yii à uru cɛ̂ɛgɛ, ka u u uye yaha yii cye e yii à bò, ɲaha na yɛ sí ɲyɛ u na mɛ.

Funɲiŋke ná Kileɲarege

7 Lire kurugo mii cìnmpyiibii, yii funɲyi ɲíŋɛ fo Kafooŋi Yesu cannuruge ká nɔ. Yii ɲyɛ a faapyiŋi kàanmucya mà? U maha funŋke ɲíŋɛ na zàɲŋyi niɲcyiiyi ná nizanɲyi sigili, ɲaha na yɛ yire yi maha sùmaŋi pyi u à ɲwɔ. 8 Yii mú pi funɲyi ɲíŋɛ amuni, yii i yiye waha, ɲaha na yɛ Kafooŋi Yesu tèepan'à byanhara.

9 Mii cìnmpyiibii, yii àha raa tìgire cyáan yiye na mɛ, Kile kà ŋkwɔ̀ ntî̂ge yii na mɛ. Kafooŋi Yesu tèepan'à byanhara, uru u sí n-pa sùpyire sâra si ntàanna ná pi kapyiiŋkil'e. 10 Kafooŋi Kile tùnntunmpii pi à tòro tèecyiini i ke, yii pire pyiŋkanni lwɔ́, yyefug'à pi ta, ka pi i ku kwú piye e maa ɲcû piye na. 11 Mpii pi à jà a cû piye na yyefuge e, maa ntɛ̀ɛn Kile kuni i ke, pire wuun'à ɲwɔ. Yii à yi lógo pyiŋkanni na Zhobu à cû uye na yyefuge e, ná nde Kafooŋi Kile à pyi u á yyefuge kàntugo ke. Sèeŋi na, Kafooŋi Kile maha ɲùɲaara taa sùpyire na sèe sèl'e.

12 Mii cìnmpyiibii, mii sí li jwo n-waha yii á, yii àha raa ŋkâre Kile na mɛ, yii àha raa ŋkâre ɲìŋke na mɛ, yii àha raa ŋkâre yaayi yabɛrɛ na mɛ, yii ɔɔnŋ'à yaa u pyi ɔɔn, yii ɔnhɔŋ'à yaa u pyi ɔnhɔ, bà Kile si mpyi u àha bú ŋkwɔ̀ yii cɛ̂ɛgɛ mɛ.

13 Ŋyɛ wà ha mpyi yyefuge e yii shwɔhɔl'e, urufoo u Kile ɲáare. Wà ha mpyi funntange e, urufoo u Kile shɛ́ɛre ná myahigil'e. 14 Kampyi yii wà na yà, urufoo u dánafeebii kacwɔnribii yyere pi i mpa Kile ɲáare u na, pi i sìnmpe tìri u na* Kafooŋi mɛge na. 15 Kileɲarege ká mpyi ná dániyaŋi i, yaŋi sí n-cùuŋɔ, Kafooŋi Kile sí u yîrige. U aha nta u à kapegii pyi, Kile sí cyi yàfa u na.

16 Lire kurugo mii cìnmpyiibii, yii a yii kapegigii yu yiy'á, yii raa Kile ɲáare yiy'á, bà yii si mpyi si ticuumpe ta mɛ. Sùpyaŋi u à tíi Kile yyahe taan ke, uru Kileɲarege maha mpyi ná fànhe e sèl'e. 17 Yii sɔ̂nŋɔ Kile tùnntunŋi Eli na, u mpyi sùpya wuu fiige. U à Kile ɲáare ná u zòmbilini puni i, na zànha kà mpa mɛ. Ŋyɛ mà lwɔ́ lire tèni na, mà sà nɔ yyee taanre ná yiɲyɛ

* **4:6** Taanliŋkii 3.34 * **5:14** Pìi maha jwo: «pi i sìnmpe wu u na.»

baani na, zànha ɲyɛ a pa mɛ. 18 Lire kàntugo ka u u Kile ɲáare sahaŋki, ka zànhe si mpa cire
ná sùmaŋi na, ka yi i yasɛrɛ pyi.
19 Mii cìnmpyiibii, Kile kuni li ɲyɛ sèeŋi kuni ke, wà ha fworo lire e, ka yii wà si urufoo yɛrɛ,
ka u u núr'a pa jyè l'e, lir'à ɲwɔ. 20 Yii li cè na shinŋi u à kapimpyiŋɛ yɛrɛ, ka u u láha cyi na
ke, urufol'à u shwɔ kwùŋi na. U méɛ ká nta u à kapegii niɲyahagii pyi, Kile sí cyi yàfa u na.

Pyɛri lɛtɛrɛŋi niɲcyiiŋi
Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè lɛtɛrɛŋi funŋɔ jwumpe e ke

Tùnntunmpii kɛ ná shuunniŋi Yesu mpyi a cwɔɔnrɔ ke, Pyɛri mpyi uru wà. Pyɛri ná u sìɲɛɛŋi Andire mpyi maha fyaabii cwôre Galile baŋi i. Ŋka Yesu à pi yyere ke, ka pi i fyácyaani yaha maa ntaha u fye e. U à pa dùgo nìɲyiŋi na ke, ka Pyɛri si wá na Jwumpe Nintanmpe yu na ntùuli.

Ŋyɛ Pyɛri à ŋge lɛtɛrɛŋi sém'a tun dánafeebil'á, pire mpiimu pi à caala a tɛɛn tɛɛn Azi kùluni i ke. Lire pi maha mpyi niɲjaa Turiki. Lire tèni i, dánafeebii mpyi yyefuge e wani. Lire kurugo Pyɛri à ŋge lɛtɛrɛŋi sém'a tun pi á, maa màban le pi e. U à pi funŋɔ cwo na Kile à yaaya niɲcɛnyɛ bégel'a yaha pi mɛɛ na nìɲyiŋi na, pi sí yire ta tèni i Yesu sí núru n-pa diɲyɛŋi i ke. Lire kurugo pi à yaa pi kwôro Kile kuni i, ali pi méɛ ká mpyi yyefuge e. Kile yabiliŋi u sí raa pi kàanmucaa. U à li cya pi á na pi a fyáge Kile na, pi i pi shinɲɛɛbii kyaa táan piy'á, mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ Kile kuni i ná pi e mɛ, pi a ɲaare ɲaaraŋkanna niɲcɛnnɛ na pire shwɔhɔl'e. U à li cya pi á mú na pi Yesu Kirisita pyiŋkanni lwɔ́: u à kyaala, mà li ta u ɲyɛ a kapii pyi mɛ.

Jwumpe tasiige

1 Mii Pyɛri u ɲyɛ Yesu Kirisita tùnntunŋɔ ke, mii u à ŋge lɛtɛrɛŋi sémɛ mà tun yii Kile niɲcwɔnribil'á, yii mpiimu pi à tɛɛn tènn'a mâha mu à jwo nàmpwuun Pɔn ná Galati ná Kapadɔsi ná Azi ná Bitini kùligil'e ke. 2 Mà tàanna ná Tufooŋi Kile karigii puni ɲcèŋi i, u à yii cwɔɔnrɔ fo tèemɔni i mà pyi u wuu, u Munaani cye kurugo, bà yii si mpyi si Yesu Kirisita ɲwɔmɛɛni cû, u sìshange si ɲarag'a wà yii na si yii fíniŋɛ mɛ.

Kile u ɲwɔ yii na, u u yyeɲiŋke kan yii á sèl'e.

Dánafeebii sɔ̀nŋɔre tatahage kani

3 Wuu Kafooŋi Yesu Kirisita Tuŋi Kile à yaa u kêe! U à sàa ɲùɲaara ta wuu na sèe sèl'e, lire kurugo u à wuu pyi shinfɔnmii, Yesu Kirisita ɲɛ̀ŋi cye kurugo mà fworo kwùŋi i, bà wuu si mpyi si sɔ̀nnɔrɔ tatahaga niɲcɛnnɛ ta 4 nìɲyiŋi yaayi kurugo mɛ. U à yire yal'a yaha u wuubii mɛɛ na. Yire yaayi ɲyɛ na ŋkɛ̀ɛge mɛ, yi ɲyɛ na ɲwɔ́re mɛ, là ɲyɛ na fworo yi sìnampe e mɛ. Kile à yire yaha wani nìɲyiŋi na yii yyaha na, 5 maa yii mâra u fànhafente funŋke e, yii dániyaŋi cye kurugo yii zhwoŋi mɛɛ na, uru ŋgemu u à bégel'a kwɔ̀, ná u sí n-pa n-cyêe diɲyɛŋi cannkwɔge ke.

6 Lire l'à yii funɲyi pyi y'à táan sèl'e, ali mà li ta yii ɲyɛ ŋgahaŋi shiŋi puni i numɛ, yii sì n-jà lire fyìinnɛ mɛ, lire nde na ɲyɛ tère nimbilere kyaa. 7 Uru ŋgahaŋi ɲùŋke ku ɲyɛ si yii dániyaŋi tayyérege cè. Sɛɛnŋi u ɲyɛ yakwɔgɔ ke, sɛɛnbuubii maha u le nage e, si ɲcè kampyi u à ɲwɔ. Lire pyiŋkanni na, yii dániyaŋi u à pwɔ́rɔ sɛɛnŋi na sèe sèl'e ke, ŋgahaŋi maha nɔ yii na, bà uru shi si mpyi si ɲcè mɛ. Lire e yii dániyaŋi sèe wuŋi kurugo, canŋke Yesu Kirisita sí uye cyêe ke, yii sí ŋkèeŋi ná pèente ná mɛtange ta kuru canŋke. 8 Yii méɛ ɲyɛ yii sàha ntêl'a u ɲya mɛ, u kyal'à táan yii á, yii ɲyɛ u na mɛ, ŋka yii à dá u na. Funntange ku ɲyɛ yii e ke, kuru mpèeŋi kurugo sùpya sì n-jà ku jwo nɔ ku tɛgɛni na mɛ, 9 ɲaha na yɛ ndemu kurugo yii à dániyaŋi pyi ke, yii sí lire ta, lire li ɲyɛ Kile sí yii shwɔ.

10 Kile tùnntunmpil'à uru zhwoŋi kani yyaha cya sèe sèl'e, tèni i pi à jwo kuru Kile màkange kyaa na, kuru ŋkemu Kile à yaha yii yahare e ke. 11 Kirisita Munaani* li mpyi pi e ke, lire mpyi a li cyêe pi na na Kirisita sí n-pa n-kyaala, kuru kyaage kàntugo, u sí pèenɛ ta. Pi la mpyi si cyire karigii tèepyiini ná cyi pyiŋkanni cè. 12 Kile mpyi a li cyêe pi na na karigii shɛnrɛ pi mpyi na yu ke, na pi yabilimpii wogii bà mɛ, ŋka yii wogigii cyi. Ŋyɛ niɲjaa, Jwumpe Nintanmpe jwufeebil'à cyire karigii jwo yii á Kile Munaani cye kurugo, Kile à lire ndemu yaha a yîri nìɲyiŋi na ke. Ali Kile mèlɛkɛɛbii na ɲcaa si cyire karigii yyaha cè.

Dánafeebii ɲaaraŋkanni

13 Lire kurugo yii yákilibii yaha báaraŋi na tèrigii puni i, yii i ɲcû yiye na, Kile sí n-pa ɲwɔ yii na si ndemu pyi yii á, Yesu Kirisita cannuruge ke, yii i yii sɔ̀nŋɔre puni taha lire na. 14 Yii i Kile ɲwɔmɛɛni cû, yii ɲyii karigii yii mpyi a fyânha na mpyi mà ta yii sàha Yesu Kirisita cè mɛ, yii i cyire ɲwɔ yaha. 15 Yii i mpyi fyìnmɛ sùpyii yii kapyiiŋkii puni i, bà yii yyerefooŋi Kile à fíniŋɛ mɛ. 16 Yire y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i na: «Yii pyi fyìnmɛ sùpyii, ɲaha na yɛ mii à fíniŋɛ†.»

17 Kile u maha sùpyire puni sâra mà tàanna ná pi kapyiiŋkil'e ke, uru ɲyɛ a wà pwɔ́ɔŋɔ wà na mɛ. Ná yii maha u yiri yii Tuŋi yii ɲareyi i, lire kurugo, yii a yii karigii puni pyi ná u yyaha fyagare e, mà yii yaha ŋge diɲyɛŋi i nàmpwuun fiige. 18 Yii à li cè na Kile à yaage ŋkemu tè̀g'a

---

* **1:11** Kirisita Munaani ná Kile Munaani ɲyɛ niŋkin. † **1:16** Levitiki 11.44, 45; 19.2

yii ɲùŋɔ wwû yii ɲaaraŋkanni laaga baa wuuni i, yii mpyi a lire ndemu ta yii tulyey'á ke, kuru ɲyɛ yakwɔgɔ wyérɛŋi ná sɛɛnŋi fiige mɛ. 19 Ŋka u à yii ɲùŋɔ wwû ná Kirisita sìshange loŋgara woge e. Uru u à uye pyi sáraga mpàbili fiige wuu kurugo, ndemu li ɲyɛ cwò cyaga baa ná fwɔnrɔ baa ke. 20 Mà jwo diɲyɛŋi u dá ke, Kile mpyi a u cwɔɔnrɔ lire mɛɛ na. Ŋcyii tèrigii nizanŋkil'e, Kile à u pyi u à pa yii kurugo. 21 Uru cye kurugo yii à dá Kile na, uru ŋgemu u à u ɲɛ̀ a yige kwùŋi i, maa u pêe, bà yii dániyaŋi ná yii sɔ̀nŋɔre si mpyi si ntaha Kile na mɛ.

22 Yii à ɲɛɛ sèeŋi jwumpe na ke, lir'à yii zòmpyaagii fíniŋɛ, maa yii pyi yii à yii cìnmpyiibii kyaa táan yiy'á ná funvyinge e. Lire e yii yiye kyaa táan yiy'á ná yii zòmpyaagii puni i. 23 Yii li cè na yii à pyi shinfɔnmii, nùguzhiŋi u maha fwónre ke, uru cye kurugo bà lir'à pyi mɛ, ŋka ŋge u ɲyɛ u ɲyɛ na fwónre mɛ, uru cye kurugo lir'à pyi, uru u ɲyɛ Kile jwumpe, pu na ɲyɛ ɲyii na, pu ɲyɛ na ŋkêɛnŋi mɛ. 24 Ŋaha kurugo yɛ y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i na:

«Sùpyaŋi na ɲyɛ mu à jwo ɲyɛ̀purugo,
u sìnampe na ɲyɛ mu à jwo ɲyɛge yafyɛɛnre.
Ŋyɛge maha waha, ku yafyɛɛnr'a sì mîn'a wu,
25 ŋka Kafooŋi Kile jwumpe sí n-kwôro fo tèekwombaa‡.»

Puru jwumpe sí pu ɲyɛ Jwumpe Nintanmpe p'à jwo yii á ke.

2

1 Lire e ke yii láha pege karigii shiŋi puni ná nàɲwɔhɔre karigii shiŋi puni na. Yii àha fyìnmɛ tò wwomɔ na mɛ, yii i láha ɲyipɛɛnni ná jwoore shiŋi puni na. 2 Bà jirimpe lage maha mpyi pìnmpiŋɲyɛge na mɛ, yii Kile Jwumpe lage yaha ku pyi yii na amuni, puru jwumpe na ɲyɛ yii á mu à jwo jirimpe yabiliŋi, bà yii si mpyi s'a sì yyaha na Kile kuni i yii zhwoŋi mɛɛ na mɛ, 3 ɲaha na yɛ yii à li cè ɲwɔŋkanni na Kafooŋi à ɲwɔ ke.

Yesu u ɲyɛ bage kafaage sèe woge bage mbìini na

4 Yii file Kafooŋi na, uru u ɲyɛ kafaage ɲyii woge, sùpyir'à cyé ŋkemu na ke. Ŋka Kile à ku tayyérege ɲya k'à pêe, maa ku cwɔɔnrɔ. 5 Yii yabilimpii na ɲyɛ kafaaya ɲyii wuyo, lire e yii wà yiye na, yii i mpyi baga, Kile Munaani sí n-tɛ̀ɛn ŋkemu i ke, yii i mpyi Kile sáragawwuubii kuruŋɔ, Kile Munaani sí ŋkemu pyi k'a sárayi nintanyi wwû Kile á Yesu Kirisita cye kurugo ke. 6 Yii li cè na y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i na:

«Yii wíi, mii à kafaaga cwɔɔnrɔ,
ku tayyéreg'à pêe sèl'e.
Mii sí ku pyi bage kafaage sèe woge bage mbìini naSiyɔn kànhe e.
Shinŋi u à dá ku na ke,
urufoo sì n-sìi n-sílege mɛ*.»

7 Yii pi à dá ku na ke, yii ɲùŋyi sí n-yîrige. Ŋka mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ a dá ku na mɛ, y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i na:

«Bafaanribil'à cyé kafaage ŋkemu na ke,
kuru k'à pa mpyi bage kafaage sèe woge bage mbìini na†.»
8 «Kafaaga ku ɲyɛ ku ki, sùpyire maha búruge ŋkemu na ke,
fáaga ku ɲyɛ ku ki, ŋkemu ku maha sùpyire pyi ti i ɲcwo ke‡.»

Pi ɲyɛ na Kile Jwumpe kurigii ɲaare mɛ, lire kurugo pi maha ɲcwu. Lire yahare e Kile mpyi a pi yaha.

9 Ŋka yii pi ke, yii na ɲyɛ supyishi, Kile à ŋgemu cwɔɔnrɔ ke, Saanŋi Kile sáragawwuubii kuruŋke ku ɲyɛ yii, maa mpyi Kile kìni shiin, maa mpyi sùpyii, Kile à mpiimu ɲùŋɔ wwû, bà yii si mpyi s'a u kakyanhala karigii nimpyiiŋkii shɛnrɛ yu mɛ. Uru u à yii yyer'a yige numpini i, maa yii le u bɛ̀ɛnmpe e, puru pu ɲyɛ bɛ̀ɛnmpe sèesee wumpe. 10 Tèni l'e, yii mpyi na sàha ŋkwɔ̀ a pyi Kile shiin mɛ, ŋka numɛ, yii à pyi Kile shiin. Tèni l'e, Kile mpyi na sàha ŋkwɔ̀ a ɲùɲaara ta yii na mɛ, ŋka numɛ, u à ɲùɲaara ta yii na.

Dánafeebil'à yaa pi piye ɲaaraŋkanni cè

11 Mii ntàannamacinmpyiibii, yii na ɲyɛ ŋge diɲyɛŋi i mu à jwo nàmpwuun, kùshee fiige, lire kurugo mii na li caa yii á, yi raa yiye kàanmucaa sùpyaŋi ɲyii karigii nimpegigii na, cyire karigii maha yii tùnni Kile kuni i. 12 Mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ Kile kuni i ná yii e mɛ, yii yii ɲaaraŋkanni cè pire shwɔhɔl'e. Lire e pi mɛ́ɛ ká a fini na ntare yii na na yii à kapii pyi, pi sí raa yii kacɛnŋkii ɲaa si Kile pêe canŋke u sí n-pa fworo pi na ke.

13 Kafooŋi kurugo, yii yiye tîrige ɲùŋufeebii pun'á: yii yiye tîrige saanbwɔh'á, uru u ɲyɛ pi puni ɲùŋɔ na, 14 yii yiye tîrige fànhafeebil'á, pire mpiimu pi à tìŋɛ saanbwɔhe cye kurugo, bà pi si mpyi s'a kapimpyiibii tùnni s'a kacɛnmpyiibii kêre mɛ. 15 Yii li cè na Kile ɲyii wuuni li ɲyɛ yii a kacɛnŋkii pyi, bà yii si mpyi si supyikuuyi funŋɔ baa wuyi ɲwɔyi tò yi funŋɔ jwumpe

‡ **1:25** Ezayi 40.6-8 * **2:6** Ezayi 28.16 † **2:7** Zaburu 118.22 ‡ **2:8** Ezayi 8.14

na mɛ. 16 Yii ɲyɛ bilere e mɛ. Yii a ɲaare yii a ntàanni ná lire e, ŋka yii àha lire tègɛ fyìnmɛ tò wwomɔ na s'a kapegigii pyi mɛ. Yii pyi Kile bilii. 17 Yii a sùpyire puni pêre, yii yii cìnmpyiibii kyaa táan yiy'á, yii raa fyáge Kile na, yii raa saanbwɔhe pêre.

Bilibil'à yaa pi Kirisita pyiŋkanni lwɔ́ yyefuge tèrigil'e

18 Bilibii, yii yiye tîrige yii ɲùŋufeebil'á Kile yyaha fyagare funŋke e. Mpii pi à ɲwɔ maa mpyi ná sùpyigire e ke, yii àha yiye tîrige pire kann'á mɛ. Ali mpii pi à kyán ke, yii yiye tîrige pir'á, 19 ɲaha na yɛ yyefuge ku ɲyɛ yii ná kuru ɲyɛ a yaa mɛ, pi aha kuru tègɛ yii ɲuŋ'i, ka yii i ntɛ̀ɛn k'e, maa li pwɔ Kile na, lire na ɲyɛ kacɛnnɛ. 20 Ŋka l'aha nta kapyimbaala yii à pyi, ka yyefugo si nɔ yii na, ka yii i ku kwú yiye e, pèente ntire yii sí n-ta lire e yɛ? Ŋka yii kacɛnmpyiini kurugo, yyefugo ká yii ta, ka yii i ku kwú yiye e, lire na ɲyɛ kacɛnnɛ Kile á. 21 Yii li cè na kuru yyefuge shinŋi mɛɛ na Kile à yii yyere. Kirisita yabiliŋ'à kyaala yii kurugo, maa lire kuni le yii taan, bà yii si mpyi s'a ɲaare u fyèŋi i mɛ. 22 U ɲyɛ a kapiini là tufiige pyi mɛ, kafinara jwumɔ ɲyɛ a fworo u ɲwɔge e mà ɲya mɛ§. 23 Pi à u cyahala, u ɲyɛ a cyàhii ŋkoo láha pi na mɛ, pi à u kyérege, u ɲyɛ a pi fùguro mɛ, ŋka ŋge u sí n-pa sùpyire puni sâra si ntàanna ná pi kapyiiŋkil'e ntìiŋi funŋke e ke, u mpyi a u wuuni yaha uru cye e. 24 U à wuu kapegigii tugure lwɔ́ u cyeere e kworokworocige na, bà wuu si mpyi si ŋkwû kapegigii kàmpanŋke na, si shìfɔnŋɔ ta, s'a ɲaare ntìiŋi i mɛ. Kyaage tooy'e u à tabannayi ɲjemu ta ke, yire cye kurugo yii à cùuŋɔ. 25 Yii li cè na yii mpyi mu à jwo mpàa mpiimu pi mpyi piye ɲùŋɔ kurugo ke, ŋka numɛ yii à núr'a pa yii nàhafooŋ'á, uru u ɲyɛ na yii múnahigii saɲcwɔnŋi sigili.

3

Cileŋɛnambaabii ná nàmbajyicyeebii kani

1 Ŋyɛ lire pyiŋkanni na, cyeebii, yii yiye tîrige yii nàmbaabil'á. Lire e ali li méɛ ká nta pi pìi ɲyɛ a ɲɛɛ Kile jwumpe na mɛ, bà pire si mpyi si jyè Kile kuni i yii toroŋkanni cye kurugo, mà ta yii ɲyɛ a yaaga jwo pi á mɛ, 2 ɲaha na yɛ yii toroŋkanni ná yii sùpyigire sí pi yyaha ɲî. 3 Yii àha yii wuuni kwɔ̀ ɲjaha pùcyage yaleere ndeŋi kanni na, mu à jwo ɲùmpwooni ná sɛɛnŋi pùcyage yaayi ndeŋi ná vàanɲyi loŋgara wuyi ndeŋi na mɛ. 4 Ŋka pùcyage yaleere ti ɲyɛ zòmbilini i ke, yii a tire caa. Tire ɲyɛ na ŋkɛ̀ɛge mɛ, tire yaleere ti ɲyɛ ɲùmpiŋke ná zòmpyiɲini, kuru ku ɲyɛ pùcyage sèe woge yaleere Kile á. 5 Tèecyiini i, cyeebii pi mpyi a piye pwɔ Kile na, maa pi sɔ̀nŋɔre taha u na ke, pire mpyi maha piye tîrige pi nàmbaabil'á, lire li mpyi pire pùcyage loŋgara yaayi. 6 Amuni Sara mpyi. U mpyi a Ibirayima ɲwɔmɛɛni cû fo u mpyi maha u pyi: «mii kàfooŋi». Nyɛ niɲjaa, yii pi ɲyɛ Sara pworibii, ŋka fo yii aha a kacɛnŋkii pyi, maa mpyi yii ɲyɛ a yaaga yaha k'à yii fùgur'a láha lire na mɛ.

7 Lire pyiŋkanni na mú, nàmbaabii, yii yii cyeebii cùmu lemɛ ɲwɔ, ɲaha na yɛ cɛɛre na ɲyɛ yaaga ŋkemu fànhe k'à cyérɛ yii woge na ke. Kile à ɲwɔ wuu na maa shìŋi niŋkwombaaŋi ŋgemu kan wuu á ke, yii ná yii cyeebil'à uru ta siɲcyan. Lire e yii pi le ɲjire e, bà li si mpyi yaaga kà ɲjà yii Kileɲarege pyi kà raa nɔni Kile na mɛ.

Dánafeebil'à yaa pi kwôro kacɛnŋkii mpyiŋi na, ali pi méɛ ká ŋgaha ta l'e

8 Nwɔɲyɛga niŋkin na, yii yii sɔ̀nŋɔre pyi niŋkin, yii i mpyi ná funŋɔ niŋkin i, yii i yiye kyaa táan yiy'á cìnmpworoge e, yii raa ɲùɲaara taa yiye na, yii i yiye tîrige yiy'á. 9 Yii àha kapii tègɛ kapii fwoo tò mɛ, yii àha cyàhii tègɛ cyàhii ŋkoo láha mɛ. Ŋka yii a jwó leni pi á, ɲaha na yɛ lire mɛɛ na yii à yyere, jwóŋi ɲwɔmɛɛni Kile à lwɔ́ yii á ke, bà yii si mpyi si uru ta mɛ. 10 Yire y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i na:

«Shin maha shin la ku ɲyɛ si shì ta,
u canmpyaagii si ntáan u na ke,
urufol'à yaa u láha jwumpimpe ɲjwuŋi
ná kafinare na.
11 Urufoo u laaga tɔɔn pege na,
u raa kacɛnŋii pyi,
u u uye waha u raa yyeɲiŋke caa
u ná sùpyire sannte shwɔhɔl'e,
12 ɲaha na yɛ mpii pi à tíi ke,
Kafooŋi Kile maha pire kàanmucaa,
u maha niŋgyiini pɛrɛ maa pi ɲareyi núru.
Ŋka mpii pi ɲyɛ na kapegigii pyi ke,
Kafooŋi sí yyaha kɛ̂ɛnŋɛ pir'á si pi tùn*.»

13 Nyɛ yii aha yiye pwɔ kacɛnŋkii mpyiŋi na, jofoo u sí yii kyérege yɛ? 14 Yyefugo méɛ ká nɔ yii na yii ntìiŋi kurugo, yii li cè na yii wuun'à ɲwɔ. Mpii pi ɲyɛ na yii kyérege ke, yii àha raa

§ **2:22** Ezayi 53.9 * **3:12** Zaburu 34.12-16

fyáge pire na mɛ, yii àha yii yákilibii yaha pi wùrugo mɛ†. 15 Ŋka yii ɲɛɛ Kirisita kafente na ná yii zòmpyaagii puni i. Sɔnnɔre tatahage ku ɲyɛ yii á ke, tère o tère e wà sí yii yíbe kuru kyaa na ke, yii bégele tèrigii puni i yii i ɲwɔshwɔrɔ niɲcɛnnɛ kan urufol'á. 16 Ŋka yii à yaa yii lire pyi lùtaanni ná pèente funŋke e, ná funvyinge e. Lire e kyaa maha kyal'e pi ɲyɛ na yii ɲùŋyi tare, mɛtange ku ɲyɛ yii na Kirisita wwoɲɛɛge e, maa kuru kɛ̀ge ke, cyire karigii pyifeebii sí n-sílege. 17 L'à pwórɔ yii kyaala kacɛnmpyiini kurugo, kampyi Kile ɲyii wuuni li ɲyɛ li li, mà tòro yii kyaala kapegigii mpyiŋi kurugo.

18 Yii li cè na Kirisita yabiliŋi mú à kyaala tɔɔgɔ niŋkin wuu kapegigii kurugo. Uru u à tíi ke, u à kwû shintiimbaabii kurugo, bà u si mpyi si yii yyaha kɛ̂ɛnŋɛ Kile á mɛ. Sùpyir'à u bò naha ɲìŋke na, ŋka Kile Munaani cye kurugo u à ɲɛ̀ a fworo kwùŋi i. 19 Jínabii pi mpyi taŋwɔhɔge e ke, lire Munaani cye kurugo mú u à sà yi jwo pir'á na ur'à fànha ta pi na‡. 20 Tèecyiini i, pire pi mpyi a ɲùŋɔ kyán Kile jwumpe na Nuhu tèni i ke, Kile mpyi a u lùuni bò, ka Nuhu si bakwɔɔge yaa. Shiin baataanre kanna pi à jyè k'e, maa shwɔ lùbwooni kakyaare na.

21 Ŋyɛ kuru lwɔhe mpyi na batizeliŋi kyaa yu. Numɛ uru batizeliŋi maha li cyêe na wuu à shwɔ. Lire ɲyɛ a li cyêe na wuu cyeer'à jyè mà fwɔɔnre láha ti na mɛ, ŋka lire ɲwɔhe ku ɲyɛ wuu maha Kile ɲáare u wuu zòmpyaagii fíniŋɛ§. Wuu à shwɔ Yesu Kirisita ɲɛ̀ŋi cye kurugo, 22 uru u à dùg'a kàre nìŋyiŋi na, maa sà ntɛ̀ɛn Kile kàniŋɛ cyɛge na. Puru funŋke e, mèlɛkɛɛbii ná yaayi niɲyambaayi sanɲyi yi ɲyɛ ná ɲùŋufente ná sífente e ke, pire pun'à kúu u á.

4

Dánafeebii pyiŋkanni nivɔnni

1 Ŋyɛ ná Kirisita s'à kyaala cyeere e, yii bégele mú ná tire sɔnnɔre ninure e. Yii li cè na uru u à kyaala cyeere e ke, uru u à fànha ta kapegigii na. 2 Lire e mà lwó numɛ na, yii à yaa yii yii shìŋi canmpyaagii sanŋkii pyi yii tàanna ná Kile ɲyii wuuni i, yii sùpyire ɲyii karigii yaha. 3 Yii li cè na tèni l'e, mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ Kile kuni i ná yii e mɛ, pire mpyi na piye mùntanma karigii ɲcyiimu pyi ke, yii à mɔ a tòro pire mùntanma karigii mpyiŋi i. Yii mpyi na silege baa karigii pyi, maa mpyi ná yaayi lapege e, maa sinmpe byii na ɲcwo, yii mpyi lakyanhayafee, yii mpyi sinmbyampiye, maa mpyi kacyinzunmii lire s'à núr'a pɛn Kile á. 4 Ŋka numɛ, yii saha ɲyɛ na cyire kapegigii pyi ná pi e mɛ, lir'à pi kàkyanhala fo pi na yii ɲùŋyi tare. 5 Kile sí n-pa pi yíbe lire na. Uru u sí sùpyire puni sâra si ntàanna ná pi kapyiinkil'e, ɲyii shiinbii bâra kwùubii na. 6 Lire kurugo mpii pi à kwû ke, Jwumpe Nintanmpe mpyi a jwo pir'á mú, bà li si mpyi kwùŋi ká nɔ pi na sùpyire sannte fiige, pi i shìŋi niŋkwombaaŋi ta Kile á, u Munaani cye kurugo mɛ.

7 Karigii puni takwɔɔr'à byanhara, lire e ke, yii pyi yákilifee, yii i ɲcû yiye na, bà yii si mpyi si yiye pwɔ Kileɲarege na mɛ. 8 Karigii puni niɲcyiini li ɲyɛ: yii yiye kyaa táan yiy'á sèl'e, ɲaha na yɛ tàange maha pege karigii niɲyahagii kwɔ̀ sùpyire ná tiye shwɔhɔl'e. 9 Yii a yiye sunmbage shuu, jwuɲyahama baa.

10 Yii shin maha shin à Kile màkange ŋkemu ta mà tàanna ná Kile yabiliŋi ku kanŋkanni i ke, yii yire cùmu lemɛ ɲwɔ, yii raa ɲwɔge yiye na ná y'e. 11 Wà ha mpyi Kile jwumpe jwufoo, urufoo jwump'à yaa p'a fwore Kile e, wà ha nta u u sùpyire sannte tère, urufoo u a pi tère ná Kile fànhe niŋkange e, bà pèente si mpyi si ntaha Kile na karigii puni i Yesu Kirisita cye kurugo mɛ. Pèente ná fànhe ɲyɛ u woyo fo tèekwombaa.

Amiina!

Dánafeebii maha yyefuge ŋkemu taa ke

12 Mii ntàannamacinmpyiibii, yyefuge e yii ɲyɛ numɛ ke, ali li méɛ ká nta kuru na yii súuge na fiige, lire ɲyɛ a yaa li pâa yii e mɛ, yii àha raa sônŋi na kani labɛrɛ li ɲyɛ li li mɛ. Zòzhwɔrɔ ti ɲyɛ ti ti. 13 Lire bà à yaa li pyi funntanga kyaa yii á, mà li ɲya na yii à yii nàzhan lwó Kirisita yyefuge e. Lire e canŋke Kirisita sí u sìnampe cyêe ke, kuru canŋke yii sí raa yogore si mpyi funntange e. 14 Wà ha yii cyahala mà lire ɲùŋke pyi na yii na ɲyɛ Kirisita wuu, yii wuun'à ɲwɔ, ɲaha na yɛ Kile Munaani li ɲyɛ sìnampe wuuni ke, lire na ɲyɛ ná yii e. 15 Lire e ke yii a yiye kàanmucaa, yyefugo ɲyɛ a yaa ku nɔ yii wà na, mà lire ɲùŋke pyi na urufol'à sùpya bò, lire ɲyɛ mɛ mà nàŋkaaga pyi, lire ɲyɛ mɛ mà kapii pyi, lire ɲyɛ mɛ mà yii ɲwɔyi le kani l'e, ndemu li ɲyɛ li ɲyɛ yii kur'e mɛ. 16 Ŋka yyefugo ká nɔ yii wà na, mà lire ɲùŋke pyi na urufol'à dá Kirisita na, urufoo ka lire pyi silege kyaa mɛ, ŋka u Kile kêe kuru mɛge kurugo. 17 Yii li cè na Kile sí sùpyire puni sâra si ntàanna ná pi kapyiinkil'e, lir'à ɲwɔ cû Kile wuubii na mà kwɔ̀. Ná lire s'à ɲwɔ cû wuu na, mpii pi à cyé Kile jwumpe na ke, di pire sí n-pyi n-jwo yɛ? 18 Mpii pi à tíi ke, pire nùmpanŋa ntaŋi ká waha, lire e ke, mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ na fyáge Kile na mɛ maa kapegigii pyi ke, di pire wuuni sí n-pyi n-jwo yɛ?

† **3:14** Ezayi 8.12 ‡ **3:19** Pìi maha jwo: «sùpyire múnahigii cyi mpyi taŋwɔhɔge e ke, lire Munaani cye kurugo mú, u à sà Kile jwumpe jwo cyir'á.» § **3:21** Pìi maha jwo: «wuu maha Kile ɲáare ná zòvyinre e.»

19 Lire kurugo mpii pi ɲyɛ yyefuge e mà lire ɲùŋke pyi na pi na Kile ɲyii wuuni pyi ke, pir'à yaa pi piye le yaayi puni Davooŋi cye e, ɲwɔmɛɛ niŋkin foo u ɲyɛ u wi, pi raa kacɛnŋkii pyi.

5

Pyɛri jwumpe nizanmpe dánafeebii ná pi kacwɔnribil'á

1 Numɛ, mii sí karii làda cya yii dánafeebii kacwɔnribil'á. Dánafeebii kacwɔnrɔŋi wà u ɲyɛ mii yii fiige, maa Kirisita yyefuge karigii ɲya. U sí n-pa ná u sìnampe mpemu i ke, mii sí pà ta pur'e mú. Lire e nde mii ɲyɛ na ɲcaa yii á ke, lire li ɲyɛ: 2 dánafeebii kuruŋke Kile à le yii cye e mpàa fiige ke, yii pire cùmu lemɛ ɲwɔ. Li ɲyɛ a yaa li pyi mu à jwo sùpya u à yii kárama a yaha uru báaraŋi na mɛ, yii a u pyi u lage na, yii tàanna ná Kile ɲyii wuuni i. Yii àha raa u pyi nàfuu kurugo mɛ, ŋka yii a u pyi ná funɲɔcɛnŋ'i. 3 Dánafeebii pi à le yii cye e ke, yii àha raa fànha cyáan pi na mɛ. Ŋka yii pyi yyecyeenɛ pi á. 4 Lire ká mpyi, tèni i dánafeebii kacwɔnribii ɲùŋufembwɔhe sí n-pa ke, yii sí kajaɲjwooni nisinani ta, lire ɲyɛ na ŋkèɛge mɛ.

5 Ŋyɛ nàɲjiibii, yii yiye tîrige kacwɔnribil'á. Yii puni, yii yiye tîrige yiy'á, yii i yiye tègɛ, ɲaha na yɛ y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i na: «Mpii pi à piye pêe ke, Kile maha pire tùn, ŋka mpii pi à piye tîrige ke, Kile maha kacɛnŋkii pyi pir'á*.» 6 Lire kurugo yii yiye tîrige Kile cyɛge fànhaɲyahaga wog'á, bà u si mpyi si yii dùrugo u ɲyii tèni i mɛ. 7 Yii yii funmpɛn karigii puni le u cye e, ɲaha na yɛ uru u à yaha yii na. 8 Yii i ɲcû yiye na, yii yákili yaha yiye na, ɲaha na yɛ yii zàmpɛnŋi u ɲyɛ Sitaanniŋi ke, uru na ɲaare na mâre, maa ŋkyânge mu à jwo cànraga kategе wogo ku ɲyɛ na ku ɲjyìŋi caa. 9 Yii yiye pwɔ Kile kuni i, yii i u tùn. Yii li cè na kuru yyefuge ninuge e yii cìnmpyiibii ɲyɛ diɲyɛŋi yyaha kurugo.

10 Ŋka Kileŋi u maha kacɛnŋkii shiŋi puni pyi ke, uru u à yii yyere Kirisita wwoɲɛɛge e, bà yii si mpyi si u sìnampe tɛgɛlɛ baa wumpe ta mɛ. Yii sí n-kyaala tère nimbilere funŋ'i, ŋka u sí báraga le yii e, si màban le yii e, si fànha kan yii á, si yii pyi yii yiye waha Kile kuni i. 11 Fànhe ɲyɛ uru wogo tèrigii puni i. Amiina.

Jwumpe nizanmpe

12 Silivɛn u à mii tè̀g'a ɲje ɲwɔkanyi sémɛ si yii yɛrɛ. Mii cìnmpworo u ɲyɛ u wi, ɲwɔmɛɛ niŋkinfoo wi. Mii à ŋge lɛtɛrɛŋi tun yii á si màban le yii e, si li cyêe yii na na kacɛnni nimbwooni Kile à pyi ke, yii yiye pwɔ lire na.

13 Kile à mpiimu cwɔɔnrɔ Babilɔnni kànhe e yii fiige ke, pir'à yii shéɛre, mà bâra Marika na, uru na ɲyɛ mii jya mà tàanna ná Kile kuni i. 14 Yii a cìnmpworogo fwù kaan yiy'á.

Yii shin maha shin u ɲyɛ Kirisita wwoɲɛɛge e ke, Kile u yyeɲiŋke kan yii á.

* **5:5** Taanliŋkii 3.34

Pyɛri lɛtɛrɛŋi shɔnwuŋi
Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè lɛtɛrɛŋi funŋɔ jwumpe e ke

Ŋge lɛtɛrɛŋi i Pyɛri à li cya dánafeebil'á na pi piye pwɔ Kile jwumpe na, bà pi si mpyi si jà piye shwɔ cyelentiibii kafinivinibii na mɛ. Pyɛri à ɲwɔ tàra toroŋkanni niɲcɛnni na mà yyaha tíi ná Kile kuni i, ná ɲwɔmɛɛcunte mà yyaha tíi ná Kile yini zhwoŋi i (1).

Mà bâra lire na, mpii pi ɲyɛ na Kile mɛge kèɛge ná pi yabilimpii jwuɲjaampe e ke, u à pire toroŋkanni mú jwo (2). Mpii pi ɲyɛ na Kirisita mpaŋi sigili ke, pi maha pire fwóhɔre, maa ŋko na u saha sì n-pa mɛ. Ŋka Pyɛri à jwo na u papa tooy'à ɲíŋɛ, ɲaha kurugo yɛ Kile à funŋke ɲíŋɛ si tèni kan sùpyire pun'á, bà ti si mpyi si núru mpa tiye kan u á si shwɔ mɛ (3).

Jwumpe tasiige

1 Mii Simɔ Pyɛri u ɲyɛ Yesu Kirisita báarapyi maa mpyi u tùnntunŋɔ ke, mii u à ŋge lɛtɛrɛŋi sémɛ si ntun yii á, yii mpii pi à dániyaŋi sèe wuŋi ta wuu fiige ke, uru dániyaŋ'à ta wuu Kileŋi ná wuu Shwofooŋi Yesu Kirisita ntìiŋi cye kurugo. 2 Kile u ɲwɔ yii na, u u yyeɲiŋke kan yii á sèl'e, Kile ná wuu Kafooŋi Yesu kani ɲcèŋi cye kurugo.

Dánafeebil'à yaa pi a ɲaare ɲaaraŋkanni ndemu na ke

3 Yaaga maha yaaga ku sí n-jà wuu pyi wuu shìŋi sèe wuŋi ta, si wuu pyi wuu wuye pwɔ Kile na ke, Kileŋi u à u sìnampe ná u fànhe kakyanhala woge tèg'a wuu yyere ke, uru kani ɲcèŋi cye kurugo Yesu Kirisita à yire puni kan wuu á, u kileere fànhe funŋke e. 4 Puru sìnampe ná kuru fànhe cye kurugo, Kile à ɲwɔmyahigii ɲcyiimu lwɔ́ wuu á ke, cyire fành'à sàa pêe, Kile sí cyire ɲwɔmyahigii fûnŋɔ, yaayi lage maha ma ná diɲyɛŋi kakɛgɛyi ɲjemu i ke, bà yii si mpyi si shwɔ yire na, si Kile pyiŋkanni lwɔ́ mɛ.

5 Lire kurugo yii yiye waha yii i ɲaaraŋkanni niɲcɛnni bâra yii dániyaŋi na, yii i Kile ɲcèŋi bâra yii ɲaaraŋkanni niɲcɛnni na, 6 yii i cùmayenaŋi bâra Kile ɲcèŋi na, yii i lùtaanni bâra cùmayenaŋi na, yii i Kile yyaha fyagare bâra lùtaanni na, 7 yii i cìnmpworoge bâra Kile yyaha fyagare na, yii i ntàannamagare bâra cìnmpworoge na. 8 Cyire karigii ká ndire wà a ta yii e, cyi sí yii yaha kacɛnŋkii mpyiŋi na, si yii pyi yii tɔ̀ɔn ta wuu Kafooŋi Yesu Kirisita kani ɲcèŋi i.

9 Ŋka cyire karigii ká mpyi cyi ɲyɛ ŋgemu i mɛ, urufoo maha mpyi fyin fiige, u maha ɲaa na ɲcwúu mɛ. U funŋɔ maha wwɔ̀ li na na Kile à u fíniŋ'a yige u kapyiɲjyagil'e. 10 Lire kurugo mii cìnmpyiibii, yii yiye waha yii i li cyêe yii ɲaaraŋkanni cye kurugo na Kile à yii yyere maa yii cwɔɔnrɔ. Yii aha a lire pyi, yafyin sì n-jà yii pyi yii búrug'a cwo mɛ. 11 Lire pyiŋkanni na, wuu Kafooŋi ná wuu Shwofooŋi Yesu Kirisita Saanre tèekwombaa woore tajyiɲwɔge sí múgo yii á faaa.

12 Lire kurugo mii sí raa yii funŋɔ cwo ɲcyii karigii na tèrigii puni i, ali mà li ta yii à cyi puni cè a kwɔ̀, sèeŋi jwumpe p'à jwo yii á ke, maa yiye pwɔ puru na. 13 Mà mii yaha ɲyii na, mii à li ta kacɛnnɛ li ɲyɛ li li, mii u a yii funŋɔ cwo tèrigii puni i. 14 Bà wuu Kafooŋi Yesu Kirisita à li cyêe mii na mɛ, mii à li cè na mii canmpyaagii sanŋkii nɛŋke saha ɲyɛ a tɔɔn ŋke ɲìŋke na mɛ. 15 Lire kurugo mii sí naye waha, bà li si mpyi ali mii kwùŋkwooni kàntugo yii i jà a ɲcyii karigii yaha yiye funŋ'i mɛ.

Nàkaana ɲyɛ Yesu Kirisita fànhe ná u mpaŋi kani i mɛ

16 Yii li cè na jwuɲjyemɛ laaga baa wumɔ na bà wuu à wuye pwɔ maa wuu Kafooŋi Yesu Kirisita fànhe ná u mpaŋi kyaa jwo yii á mɛ. Wuu yabilimpii ɲyiigil'à u bwompe ɲya, 17 ɲaha na yɛ canŋke u à pèente ná sìnampe ta Tufooŋi Kile á ke, lir'à pyi wuu ɲyii na. Kile u ɲyɛ sìnampe ná pèente punifoo ke, ur'à mɛɛ wà kuru canŋke na: «Mii Jyaŋi u ɲyɛ u ŋge, u kan'à waha mii na sèl'e, u kapyiiŋkil'à táan mii á mú*.» 18 Mà wuu yaha ná u e Kile ɲaŋke ɲuŋ'i, lire mɛjwuuni li mpyi a fworo nìɲyiŋi na ke, wuu à li lógo.

19 Lire kurugo mú, wuu à dá Kile tùnntunmpii nìɲjwuyi na sèl'e. Yii aha yiye pwɔ puru jwumpe na, lire sí n-yaa ná yii e, ɲaha na yɛ pu sí yii zòmpyaagii fíniŋɛ, bà bɛ̀ɛnmpe maha ɲî numpilage e fo mà sà nɔ canŋke na mɛ. Lire tèni i Kirisita u bɛ̀ɛnmpe sí yii zòmpyaagii fíniŋɛ, bà ɲyèmugo woni maha bɛ̀ɛnmpe yige mɛ. 20 Kabilini niɲcyiini yii à yaa yii cè ke, lire li ɲyɛ: jwumɔ maha jwumɔ Kile tùnntunmpil'à jwo, ka pu u sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i ke, puru pà ɲyɛ a fworo pi yabilimpil'e mɛ†, 21 ɲaha na yɛ Kile tùnntunŋi wà tufiige ɲyɛ a li yige uye e s'a Kile tùnnture yu mɛ, ŋka Kile Munaani li mpyi a pi yaha Kile tùnnture ɲjwuŋi na.

---

* **1:17** Macwo 17.5; Marika 9.7; Luka 9.35 † **1:20** Pìi maha jwo: «Wà sì n-jà Kile tùnntunmpii jwumpe ɲwɔhe cè ná ma yabiliŋi yákilifente e mɛ.»

2

Cyelentiibii kafinivinibii kani

1 Bà kafinivinibii pìi mpyi a piye pyi Kile tùnntunmiiIzirayɛli shiinbii shwɔhɔl'e mɛ, amuni
li mú sí n-pa n-pyi yii á. Cyelentiibii kafinivinibii pìi sí n-pa n-yîri yii shwɔhɔl'e, pi jwumpe sí
n-pyi kafinara, s'a kakyaare pyi. Kafooŋi u à pi ɲùŋɔ wwû ke, pi sí uru cyé, ŋka pi yabilimpii
nimpyiini sí kakyaare pyi ti pâl'a nɔ pi na. 2 Shiŋɲyahara sí n-taha pi fye e pi silege baa
karigil'e. Pi kapyiiŋkii sí sèeŋi kuni mɛge pɛn. 3 Nàfuuŋi kani sí tatɛɛngɛ fô pi na, lire kurugo,
pi sí raa yii cyeyaayi fɔ̀ɔnŋi raa shuu yii na ná pi ɲwɔtanyi i. Ŋka mà lwɔ́ fo tèemɔni i, Kile à
bégele si pi sâra si ntàanna ná pi kapyiiŋkil'e. Li saha sì mɔ mɛ, Kile sí pi shi bò.

4 Yii li cè na mèlɛkɛɛbii pi mpyi a kapegigii pyi ke, Kile ɲyɛ a li táan pire na mɛ. Ŋka u à
pi wà Jahanamaŋi numpini i, canŋke u sí pi sâra si ntàanna ná pi kapyiiŋkil'e ke, na kuru
canŋke sigili, pi sì n-jà piye shwɔ lire numpini na mɛ. 5 Yii li cè na mpii pi mpyi pi mpyi na
fyáge Kile na Nuhu tèni i mɛ, Kile ɲyɛ a li táan pire na mú mɛ, u à lùbwooni tèg'a pire puni
shi bò. Ŋka Nuhu u mpyi maha yi yu lire tèni sùpyir'á na pi a katiigii pyi ke, Kile à uru shwɔ
tire kakyaare na, mà bâra shiin baashuunni na. 6 Yii li cè mú na u à Sɔdɔmu ná Gɔmɔri
kànyi shi tò, maa yi súug'a pyi cwɔnrɔ yi kapegigii kurugo. Mpii pi ɲyɛ pi sì n-pa raa fyáge
Kile na mɛ, u à nde pyi mà tèg'a pire yɛrɛ. 7 Ŋka Loti u mpyi a tíi, ná u mpyi pire silege baa
shiinbii shwɔhɔl'e, ná pi kapyiiŋkii mpyi a u tɛgɛlɛ ta ke, Kile à uru shwɔ tire kakyaare na.
8 Uru u mpyi a tíi maa mpyi tɛɛnni i ná tire sùpyire e ke, u mpyi maha ti ɲaa silege baa karigii
tapyige e, maa ti laaga baa jwumpe niɲjwumpe núru canŋa maha canŋa. Lire mpyi a pyi u
á kayana. 9 Ŋyɛ ɲcyii karigii pun'à li cyêe wuu na na mpii pi à piye pwɔ Kafooŋi Kile na ke,
u sí n-jà pire yige kawagil'e, si shinpiibii yaha raa canŋka sigili, kuru canŋke u sí pi sâra si
ntàanna ná pi kapyiiŋkil'e, si ŋgaha nɔ pi na. 10 Mpii pi ɲyɛ na dìrili pi yabilimpii ɲyii karigii
kurugo, maa katupwɔhɔyi pyi, maa Kafooŋi fànhafente ɲjini fare ke, nde li sí n-pa pire ta ke,
lire lemp'à pi a tòro.

Pire cyelentiibii kafinivinibii ɲyɛ na fyáge mɛ, pi maha piye pêre. Yaayi yi ɲyɛ ná pèente
e nìɲyiŋi na ke, pi maha yire fare. 11 Mà li ta ali mèlɛkɛɛbii pi ɲyɛ ná Kile e ná pi tayyéreg'à
fànha tò pire kafinivinibii woge na fànhe ná sífente e ke, pire ɲyɛ a sìi na ɲɛɛg'a pire cyahala
mɛ. 12 Ŋka pire cyelentiibii kafinivinibii na ɲyɛ funŋɔ baa sige yaaya fiige, ɲjemu yi ɲyɛ
ɲcùŋi ná mbòŋi laage e ke, yaayi y'à fànha tò pi taceŋke na ke, pi maha yire ɲjini fare. Pi shi
sí n-pa n-tò sige yaare fiige. 13 Lire e kapiini pi à pyi ke, kapii li sí n-tègɛ lire fwooni tò pi
á. Na silege baa karigii pyi sùpyire ɲyii na, ali canŋke e, lire l'à táan pi á. Kɛgɛmpe karigii
ná ɲwɔhɔmpe karigii kanni cyi à pi yyaha ɲî. Cyire maha sùpyire wuruge, pi aha a wwùu
ná yii e kataangii na, pi maha yii mɛyi kèɛge. 14 Jacwɔɔre kanni t'à pi yyaha ɲî, pi ɲyɛ na
ŋkànre kapegigii mpyiŋi taan mɛ. Mpii pi ɲyɛ pi sàha fànha ta Kile kuni i mɛ, pi maha pire
yákilibii kɛ̂ɛnŋi ná pi ɲwɔtanyi i. Pi yákilibii pun'à taha nàfuuŋi na, pi à láŋa. 15 Pi à kuni
niɲcɛnni yaha maa kumpiini lwɔ́ Beyɔri jyaŋi Balamu* fiige. Wyéreŋi lage mpyi maha uru
yaha ntiimbaaŋi karigii na. 16 Ŋka Kile à u faha u ntiimbaaŋi kurugo, maa dùfaanŋa pyi
k'à sùpyii mɛɛ jwo ná u e. Ka lire si mpyi kaɲuŋɔ mà Kile tùnntunŋi Balamu pyi u à láha u
funŋɔbaara karigii na.

17 Ŋyɛ pire cyelentiibii kafinivinibii na ɲyɛ laaga baa, pi na ɲyɛ mu à jwo lwɔhɔ baa lùbilii,
pi na ɲyɛ mu à jwo kilewwoo kafɛɛg'à ndemu fwɔ a tòro ke, kyaage ku ɲyɛ na pi sigili
numpini cyage e. 18 Jwumbwompe laaga baa wumpe pi maha yu. Mpii pi à fworo kumpiini
ɲaarafeebii ŋgwòŋi i kàavo ke, pi maha pire yákilibii kɛ̂ɛnŋi ná pi silege baa karigil'e, cyire cyi
à táan pi á. 19 Pi maha jwo na pire sí pi yige bilere e, mà li ta pi yabilimpii na ɲyɛ kapegigii
bilere e, tire ntemu ti sí kakyaare nɔ pi na ke. Yii li cè na yaaga maha yaaga k'à fànha ta mu
na ke, mu maha mpyi kuru biliwe.

20 Sèeŋi na, wuu Kafooŋi u ɲyɛ wuu Shwofooŋi Yesu Kirisita ke, mpii pi à fworo diɲyɛŋi
katupwɔhɔyi i uru kani ɲcèŋi cye kurugo ke, cyire karigii ká núr'a pi cû maa fànha ta pi na,
nde li sí n-pa pirefee ta ke, lir'à pi mà tòro niɲcyiini na. 21 Li mú bá mpyi a pwórɔ pi á, pi àha
kuni nintiini cè mɛ, mà tòro pi li cè pi i núr'a kàntugo wà Kile toŋi na, u à uru ŋgemu kan pi á
ke. 22 Tàanlini sùpyire maha yu na:

«Pwunŋ'à núru u tùgur'á» ke,
ná nde pi maha yu na:
«Caaŋ'à wùli, maa ntíl'a sà uye máaŋa yɔ̀ɔge e» ke,
lire li ɲyɛ mpii shiinbii wuuni.

3

Kafooŋi Yesu Kirisita mpaŋi kani

* **2:15** Wyéreŋi kurugo, Balamu mpyi a Izirayɛli shiinbii wurugo pi i yasunɲyi sunni (Nɔmburu 22.4-35).

1 Mii ntàannamacinmpyiibii, mii séməŋi shɔnwuŋi u ɲyɛ ŋge mà tùugo yii á. Pire séməbii
shuunniŋi puni i, mii à yii funŋɔ cwo yii kàlaŋi nintaŋi na, si yii yákilibii múgo, 2 Kile
tùnntunmpil'à jwumpe mpemu jwo fo tèemɔni i, mà bâra Kafooŋi u ɲyɛ Shwofooŋi ke, kàlaŋi
ur'à jwo u tùnntumpil'á, pi à jwo yii á ke, bà yii si mpyi si funŋɔ cwo uru na mɛ. 3 Kabilini
niɲcyiini yii à yaa yii cè ke, lire li ɲyɛ: diɲyɛŋi canzanɲyi i, sùpyire tà sí n-pa a yii fwɔ́hɔre. Pi
sí raa pi ɲyii karigii pyi, s'a yii fwɔ́hɔre na: 4 «Yesu à li ɲwɔmɛɛni lwɔ́ na uru sí núru n-pa, taa
u sí ɲyɛ ke? Mà lwɔ́ wuu tulyey'à kwû ke, karigii puni saha ɲyɛ cyi talyɛge e diɲyɛŋi tèesiini
fiige.»
5 Ŋyɛ tire sùpyire ɲyɛ na ɲɛɛg'a tɛɛn li taan, na nìɲyiŋi ná ɲìŋk'à yaa l'à mɔ mɛ. Kile à yire yaa
u yabiliŋi ɲwɔjwumpe cye kurugo. U à ɲìŋke yige lwɔhe e, maa ku ná lwɔhe tɛgɛni wwû. 6 Ŋyɛ
kuru lwɔhe k'à diɲyɛŋi ná u funŋɔ yaayi puni lyî tèecyiini i. 7 Ŋka numɛ, Kile ɲwɔjwumpe cye
kurugo mú, nìɲyiŋi ná ɲìŋk'à bégel'a yaha nage mɛɛ na. Canŋke Kile sí sùpyire puni sâra si
ntàanna ná ti kapyiiŋkil'e ke, u à yi bégel'a yaha kuru canŋke mɛɛ na. Mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ na
fyáge u na mɛ, u sí pire shi tò kuru canŋke.
8 Ŋka mii ntàannamacinmpyiibii, kabile niŋkin na ɲyɛ wani, yii àha funŋɔ wwɔ̀ lire na mɛ, lire
li ɲyɛ: canmbilini niŋkinŋi na ɲyɛ Kafooŋi á mu à jwo yyee kampwoo (1.000), yyee kampwoo
sí ɲyɛ u á mu à jwo canmbile niŋkin. 9 Ŋwɔmɛɛni Kafooŋi à lwɔ́ ke, u sì mɔ ná u ɲyɛ a li fûnŋɔ
mɛ, ali mà li ta pìi na sônŋi na u à li yaha l'à mɔ fùnŋɔmbaa. Ŋka yii li cè na u à funŋke ɲíŋɛ
ná yii e, ɲaha na yɛ u la ɲyɛ sùpyaŋi wà tufiige u pôɔn u nùmpanŋke e mɛ, ŋka u la ɲyɛ sùpyire
puni si ti toroŋkanni kêɛnŋɛ. 10 Yii li cè na Kafooŋi cannuruge sí n-pâa sùpyire e, bà nàŋkaaŋi
maha mpâa cyagefol'e mɛ. Kuru canŋke, nìɲyiŋi sí n-tòro ná tùnmbwɔh'e, u funŋɔ yaayi sí
ɲa, diɲyɛŋi ná u funŋɔ yaayi puni sí n-kwɔ̀.
11 Ná yire yaayi puni sí n-pa n-kwɔ̀ lire kwɔ̀ŋkanni na, lire e ke, yii a ɲaare ɲaaraŋkanna
niɲcɛnnɛ na, yii i yiye pwɔ Kile na, 12 yii raa Kile canmbilini sigili, yii yiye waha bà lire
canmbilini si mpyi si wyèrɛ nɔ mɛ. Kuru canŋke nage sí nìɲyiŋi súugo, si u funŋɔ yaayi puni
ɲa. 13 Ŋka wuu pi ke, bà Kile à li ɲwɔmɛɛni lwɔ́ wuu á mɛ, wuu sí nìɲyiŋi nivɔnŋi ná ɲìŋke
nivɔnŋke ta, katiigii kanni cyi sí raa n-pyi wani, lire wuu ɲyɛ na sigili.
14 Lire kurugo mii ntàannamacinmpyiibii, mà wuu yaha yire yaayi ziginji na, yii yiye waha
bà yii fyìnmɛ wuubii ná yii tìgire cyaga baa wuubii si mpyi si nta Kile yyahe taan yyeɲiŋke
e kuru canŋke mɛ. 15 Yii li cè na wuu Kafooŋi à funŋke ɲíŋɛ, bà sùpyire si mpyi si shwɔ mɛ.
Wuu ntàannamacinmpworoŋi Poli mú à yire sémɛ mà tàanna ná Kile yákilifente niŋkaanre u á.
16 Cyaga maha cyag'e u à jwo ɲcyii karigii kyaa na u lɛtɛribil'e ke, mpe jwumpe ninumpe u
à jwo. U lɛtɛribil'e cyeyi yà na ɲyɛ wani, yire yyahacemɛ ɲyɛ a táan mɛ. Mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ
a yaaga cè mɛ, mà bâra mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ a fânha ta Kile kuni i mɛ, pire maha yire cyeyi
jwumpe ɲwɔhe labali na yu, bà pi maha lire pyi ná Kile Jwumpe Semɛŋi cyeyi sanɲyi i mɛ.
Lire e pi yabilimpii nùmpanŋke ntambaaŋi sí n-fworo pi e.
17 Ŋyɛ mii ntàannamacinmpyiibii, yii pi ke, mii à yii yɛrɛ mà kwɔ̀, yii a yiye kàanmucaa,
tayyérege sèe woge ku ɲyɛ yii á ke, bà li si mpyi shinpiibii kà ɲjà kuru shwɔ yii na ná pi
kumpiini i mɛ. 18 Pyiŋkanni na Kile maha ɲwɔge yii na ke, yii a sônŋi lire na, yii raa ɲwɔge
yiye na. Wuu Kafooŋi u ɲyɛ wuu Shwofooŋi Yesu Kirisita ke, yii raa sì yyaha na uru ɲcèŋi i.
Uru u à yaa ná pèente e, numɛ fo tèekwombaa. Amiina!

Yuhana lɛtɛrɛŋi niɲcyiiŋi
Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè lɛtɛrɛŋi funŋɔ jwumpe e ke

Yuhana mpyi Yesu tùnntunŋɔ. Uru u à ŋge lɛtɛrɛŋi sém'a tùugo dánafeebil'á Azi kùluni i. U à li cyêe dánafeebii na na pi ɲyɛ a yaa pi a ŋko pire ɲyɛ na kapegigii pyi mɛ, pi à yaa pi a yyéreli pi kapegigii na, ɲaha kurugo yɛ Yesu à kwû, maa pi kapegigii jyé a láha pi na.

U à li cya dánafeebil'á na pi piye kyaa táan piy'á, ɲaha na na yɛ Kile u à fyânha a wuu kyaa táan uy'á. Cyelentiibii kafinivinibii pìi mú na mpyi wani, pir'à jwo na Yesu ɲyɛ a pa sùpya diŋyɛŋi i mɛ, na Kile Jyaŋi wi kanna. Yuhana à li cya dánafeebil'á na pi a piye kàanmucaa pire na.

Jwumpe pu ɲyɛ na shìŋi sèe wuŋi kaan ke

1 Mà jwo diŋyɛŋi u dá ke, ŋge u mpyi wani ke, wuu à uru kyaa lógo, wuu ɲyiigil'à u ɲya, wuu à u wíi maa bwòn u na ná wuu cyeyi i. Jwumpe pu ɲyɛ na shìŋi sèe wuŋi kaan ke, puru kyaa li. 2 Kile à uru shìŋi cyêe wuu na. Shìŋi niŋkwombaaŋi u mpyi Tufooŋi Kile taan ná u à u cyêe wuu na ke, wuu à u ɲya, wuu na u shɛnrɛ yu, uru kyaa wuu ɲyɛ na yu yii á. 3 Ŋgemu wuu a ɲya maa u kyaa lógo ke, uru kyaa wuu ɲyɛ na yu yii á, bà yii si mpyi si jyè wuu ŋgwòŋi i mɛ. Wuu pi ke, wuu ná Tufooŋi ná u Jyaŋi Yesu Kirisita pi ɲyɛ wwoɲɛɛ. 4 Wuu na ɲcyii karigii séméni si ntun yii á, bà wuu funntange si mpyi si fûnŋɔ mɛ.

Wuu à yaa wuu a ɲaare bèɛnmpe e

5 Jwumpe wuu à lógo u á si ɲjwo yii á ke, puru pu ɲyɛ: Kile na ɲyɛ bèɛnmɛ, numpire cyaga ɲyɛ a sìi u e mɛ. 6 Wuu aha jwo na wuu ná uru na ɲyɛ wwoɲɛɛ, mà li ta wuu na ɲaare numpini i, wuu na fini, wuu ɲyɛ sèeŋi ɲuŋ'i mɛ. 7 Ŋka wuu aha a ɲaare bèɛnmpe e, bà Kile yabiliŋi ɲyɛ bèɛnmpe e mɛ, wwoɲɛɛge sí n-pyi wuu ná wuye shwəhəl'e. U Jyaŋi Yesu sìshange sí wuu kapegigii puni jyé n-láha wuu na. 8 Wuu aha jwo na wuu ɲyɛ na kapegii pyi mɛ, wuu na wuye ɲwɔ fáanŋi, sèeŋi ɲyɛ wuu á mɛ. 9 Ŋka wuu aha ntɛ̀ɛn li taan, na wuu na ɲyɛ kapimpyimii, Kile sí cyi yàfa wuu na, si ntiimbaaŋi puni jyé n-láha wuu na, ɲaha na yɛ ɲwɔmɛɛ niŋkinfoo u ɲyɛ u wi, u à tíi. 10 Wuu aha jwo na wuu ɲyɛ a kapii pyi mɛ, wuu maha Kile pyi kafiniviniwe, u jwumpe ɲyɛ wuu funŋ'i mɛ.

2

1 Mii pyìibii, mii à ŋge lɛtɛrɛŋi sémɛ si ntun yii á, bà yii si mpyi si láha kapegigii mpyiŋi na mɛ. Ŋka wà ha kapii pyi, tɛgɛfoo niɲcɛnŋɛ na ɲyɛ wuu á Tufooŋi taan, Yesu Kirisita kyaa li, u à tíi. 2 U à uye pyi sáraga maa wuu kapegigii tugure lwɔ́ maa Kile lùuni tìŋɛ. Wuu kanni wogigii kurugo bà u à uye pyi sáraga mɛ, ŋka diŋyɛŋi sùpyire puni wogigii kurugo.

3 Wuu aha a u toŋi kurigii ɲaare, lire cye kurugo wuu sí n-cè na wuu à u cè. 4 Wà ha jwo na ur'à u cè, mà li ta urufoo ɲyɛ na u toŋi kurigii ɲaare mɛ, urufoo na ɲyɛ kafiniviniwe, sèeŋi ɲyɛ urufol'á mɛ. 5 Ŋka ŋgemu u ɲyɛ na u jwumpe kurigii ɲaare ke, uru maha li cyêe na Kile kyal'à táan ur'á sèeŋi na. Lire cye kurugo, wuu maha li cè na wuu ná Kile à wwɔ̀. 6 Wà ha jwo na ur'à wwɔ̀ ná u e, urufol'à yaa u a u karigii pyi Yesu wogigii fiige.

7 Mii ntàannamacinmpyiibii, toŋi kyaa mii à jwo yii á ŋge lɛtɛrɛŋi i ke, to nivɔnŋɔ bà mɛ. To niɲjye wi, canŋke na yii à jyè Kile kuni i ke, uru toŋ'à kan yii á kuru canŋke. Jwumpe p'à fyânha a jwo yii á ke, puru pu ɲyɛ uru toŋi niɲjyeŋi. 8 Ŋka lire ná li wuuni mú i, to nivɔnŋɔ wi mú. Yesu Kirisita à uru toŋi kuni ɲaara, yii mú sí na u kuni ɲaare. Numpini na ntùuli, bèɛnmpe sèe wumpe na ɲî mà kwɔ̀. 9 Shinŋi u à jwo na uru na ɲaare bèɛnmpe e, mà li ta u à u cìnmpworoŋi kyaa pɛn uy'á ke, urufoo saha na ɲyɛ numpini i. 10 Shinŋi u à u cìnmpworoŋi kyaa táan uy'á ke, urufoo maha mpyi bèɛnmpe e, yafyin ɲyɛ na jìn'a urufoo pyi u à cwo mɛ. 11 Ŋka shinŋi u à u cìnmpworoŋi kyaa pɛn uy'á ke, urufoo na ɲyɛ numpini i, u na ɲaare numpini i, u ɲyɛ a tashaga cè uye na mɛ, ɲaha na yɛ numpin'à u yyahe wwɔ̀ u na.

12 Mii pyìibii, mii na ɲje séméni si ntun yii á, ɲaha na yɛ yii kapegigil'à yàfa yii na Yesu mɛge na.

13 Tiibii, mii na ɲje séméni si ntun yii á, ɲaha na yɛ mà jwo diŋyɛŋi u dá ke, ŋgemu u ɲyɛ ke, yii à uru cè.

Nàŋjiibii, mii na ɲje séméni si ntun yii á, ɲaha na yɛ yii à jà Sitaanniŋi na.

14 Mii nàŋkwoobii, mii à ɲje sém'a tun yii á, ɲaha na yɛ yii à Tufooŋi cè.

Tiibii, mii à ɲje sém'a tun yii á, ɲaha na yɛ ŋgemu u ɲyɛ mà jwo diŋyɛŋi u dá ke, yii à uru cè.

Nàŋjiibii, mii à ɲje sém'a tun yii á, ɲaha na yɛ yii à pyi fànhaŋyahaga sùpyii. Kile jwump'à tatɛɛngɛ wwû yii zòompíl'e, ka yii i jà Sitaanniŋi na.

15 Yii àha diŋyɛŋi ná u funŋɔ karigii kyaa táan yiy'á mɛ. Shinŋi u à diŋyɛŋi kyaa táan uy'á ke, Tufooŋi kyaa maha ntáan urufol'á mɛ. 16 Naha kurugo yɛ yaaga maha yaaga ku ɲyɛ diŋyɛŋi

i mu à jwo sùpyaŋi ɲyii karigii ná yaayi u maha ɲaa maa ɲyii yige yi kurugo ke, ná diɲyɛŋi karigii cyi maha ma ná yàmpeente e ke, lire là ɲyɛ a fworo Tufooŋi i mɛ, ŋka diɲyɛŋi i cyi à fworo. 17 Diɲyɛŋi ná u ɲyii karigii na ntùuli. Ŋka shinŋi u ɲyɛ na Kile ɲyii wuuni pyi ke, urufoo sí n-kwôro tèekwombaa.

Kirisita zàmpɛnŋi kani

18 Mii nàŋkwoobii, diɲyɛŋi tèekwooni laaga saha ɲyɛ a tɔɔn mɛ. Y'à jwo yii á na Kirisita zàmpɛnŋi sí n-pa. Ŋyɛ tèni i wuu ɲyɛ numɛ ke, Kirisita zàmpɛɛnbii niɲyahamil'à pa a kwɔ. Lire cye kurugo wuu à li cè na diɲyɛŋi tèekwoon'à byanhara. 19 Pi à fworo wuu shwɔhɔl'e, ŋka pi mpyi ná wuu e mɛ, ɲaha na yɛ kàmpyi pi mpyi ná wuu e, pi mpyi na sí n-kwôro ná wuu e. Ŋka pi à fworo wuu shwɔhɔl'e ke, lir'à li cyêe na pi wà tufiige mpyi ná wuu e mɛ.

20 Ŋka yii pi ke, Yesu Kirisita u à fworo Kile e ke, ur'à Kile Munaani le yii e, ka yii puni si sèeŋi cè. 21 Mii à ŋge lɛtɛrɛŋi sém'a tun yii á, ŋka lire ɲyɛ a li cyêe na yii ɲyɛ a sèeŋi cè mà dɛ! Yii à u cè ke, lire kurugo u à tun yii á. Yii à li cè mú na kafinara sì n-jà n-fworo sèeŋi i mɛ.

22 Jofoo sí u ɲyɛ kafinivininŋi yɛ? Shinŋi u à Yesu cyé na Kile Niɲcwɔnrɔŋi bà u ɲyɛ u wi mɛ, uru u ɲyɛ kafinivininŋi, maa mpyi Kirisita zàmpɛnŋi. Urufol'à cyé Tufooŋi ná Jyafooŋi na. 23 Shin maha shin u à Jyafooŋi cyé ke, urufoo ɲyɛ ná Tufooŋi i mɛ. Ŋka ŋgemu ká ɲɛɛ Jyafooŋi na ke, urufoo mú na ɲyɛ ná Tufooŋi i.

24 Yii pi ke, jwumpe pu ɲyɛ na yu yii á mà lwɔ́ fo yii tèejyiini i Kile kuni i ke, pur'à yaa pu kwôro yii funŋ'i. Puru ká ŋkwôro yii funŋ'i, yii sí n-pyi Jyafooŋi wwoɲɛɛ, sí n-pyi Tufooŋi wwoɲɛɛ mú. 25 Nwɔmɛɛni Jyafooŋi s'à lwɔ́ wuu á ke, lire li ɲyɛ: shìŋi niŋkwombaaŋi.

26 Sùpyire ti ɲyɛ na yii leni kumpiini i ke, mii à ɲcyii karigii sém'a tun yii á pire kyaa na. 27 Yii pi ke, Kile Munaani Jyafooŋi à le yii e ke, lir'à tɛɛn yii e. Lire e ke ɲùŋɔ saha ɲyɛ mà yaaga jwo yii á mɛ, ɲaha na yɛ lire Munaani na karigii puni yyaha yu yii á. Yaaga maha yaaga li ɲyɛ na yu ke, yire puni ɲyɛ sèe, li ɲyɛ na fini mɛ. Ŋyɛ lire e ke, l'aha ndemu jwo yii á ke, yii a lire pyi. Yii kwôro Kirisita wwoɲɛɛge e.

Kile pyìibii pyiŋkanni

28 Ŋyɛ mii pyìibii, yii kwôro Kirisita wwoɲɛɛge e, bà li si mpyi, canŋke u sí núru n-pa ke, u u mpa wuu yákilibii ta pi à tɛɛn, k'àha ŋkwɔ̀ mpyi wuu á silege kuru canŋke mɛ. 29 Bà yii à li cè na Kirisita à tíi mɛ, yii li cè mú na shin maha shin u maha katiigii pyi ke, urufoo maha li cyêe lire cye kurugo na uru ɲyɛ Kile pyà.

3

1 Táanŋkanni na wuu kyal'à táan Tufooŋi á ke, yii lire kàanmucya kɛ! U à wuu kyaa táan uy'á fo wuu na yire Kile pyìi. Kile pyìi pi à sìi wuu. Nde l'à diɲyɛŋi sùpyire pyi ti ɲyɛ a wuu cè mɛ, lire li ɲyɛ: pi ɲyɛ a Kile cè mɛ. 2 Mii ntàannamacinmpyiibii, numɛ kɔni, wuu à pyi Kile pyìi. Wuu sí n-pa n-pyi yaage ŋkemu ke, kuru sàha ŋkwɔ̀ a cyêe wuu na mɛ. Ŋka wuu kɔn'à cè, canŋke Yesu Kirisita sí n-cyêe ke, pyiŋkanni na u ɲyɛ ke, wuu sí n-pyi amuni. Lire e*, pyiŋkanni na u ɲyɛ ke, wuu sí u ɲya amuni. 3 Shin maha shin u à u sɔ̀nŋɔre taha li na na uru sí n-pyi Yesu fiige ke, urufoo maha uye fíniŋɛ bà u à fíniŋɛ mɛ.

4 Shin maha shin u ɲyɛ na kapegigii pyi ke, urufoo maha Kile Saliyaŋi tùnni, ɲaha na yɛ kapegigii cyi ɲyɛ Kile Saliyaŋi kafuunŋkii. 5 Yii s'a li cè na Yesu Kirisita à pa si kapegigii shi kwɔ̀. Uru yabiliŋi ɲyɛ a kapii pyi mà ɲya mɛ. 6 Lire e ke shin maha shin u ɲyɛ Yesu Kirisita wwoɲɛɛge e ke, urufoo sì ɲɛɛ n-kwôro kapegigii mpyiŋi na mɛ. Shin maha shin u à kwôro kapegigii mpyiŋi na ke, urufoo ɲyɛ a Yesu Kirisita ɲya mɛ, u mú ɲyɛ a u cè mɛ.

7 Mii pyìibii, yii àha ŋkwɔ̀ wà yaha u yii le kumpiini i mɛ. Shin maha shin u ɲyɛ na katiigii pyi ke, urufol'à tíi bà Yesu Kirisita à tíi mɛ. 8 Shin maha shin u ɲyɛ na kapegigii pyi ke, urufoo na ɲyɛ Sitaanniŋi wu, ɲaha na yɛ mà lwɔ́ fo tasiige e, Sitaanniŋi na kapegigii pyi. Kile Jyaŋi kapani sí li ɲyɛ si Sitaanniŋi kapyiiŋkii shi bò.

9 Shin maha shin u ɲyɛ Kile pyà ke, urufoo ɲyɛ na ŋkwôroli kapegigii mpyiŋi na mɛ, ɲaha na yɛ Kile fànhe maha mpyi urufol'e. Ná urufoo sí ɲyɛ Kile pyà, lire kurugo u sì n-jà n-kwôro kapegigii mpyiŋi na mɛ. 10 Nde l'à Kile pyìibii ná Sitaanniŋi pyìibii wwû piye e ke, lire li ɲyɛ: shin maha shin u ɲyɛ u ɲyɛ na katiigii pyi, maa u cìnmpworoŋi kyaa táan uy'á mɛ, urufoo ɲyɛ Kile pyà mɛ.

Pyiŋkanni na wuu à yaa wuu wuu cìnmpyiibii kyaa táan wuy'á ke

11 Yii li cè na jwumpe p'à jwo yii á mà lwɔ́ fo yii tèejyiini i Kile kuni i ke, puru pu ɲyɛ: wuu wuye kyaa táan wuy'á. 12 Wuu àha mpyi Kanɲi fiige mɛ, uru na mpyi Sitaanniŋi wu, u à u sìɲɛɛŋi bò. Kanɲi kapyiiŋkii mpyi a pi, lire kurugo u à u sìɲɛɛŋi bò, mà li ta u sìɲɛɛŋi wogigii mpyi a tíi.

---

* **3:2** Pìi maha jwo: «ɲaha kurugo yɛ».

13 Cìnmpyiibii, yii kyaa ká mpɛn diɲyɛŋi sùpyir'á, lire kà mpâa yii e mɛ. 14 Wuu à li cè na tèni l'e shìŋi sèe wuŋi mpyi wuu á mɛ. Ŋka numɛ u ɲyɛ wuu á, ɲaha na yɛ wuu à wuu cìnmpyiibii kyaa táan wuy'á. Shinŋi u à u cìnmpyiibii kyaa pɛn uy'á ke, urufoo na ɲyɛ kwùŋi i. 15 Shin maha shin u à u cìnmpworoŋi kyaa pɛn uy'á ke, urufoo ná supyiboŋ'à tàanna. Yii s'à li cè na supyiboŋɔ sì n-jà n-kwôro supyibuuni na, si shìŋi niŋkwombaaŋi ta mɛ. 16 Ndemu cye kurugo wuu à tàange shi cè ke, lire li ɲyɛ: Yesu Kirisita à u múnaani kan wuu kurugo. Lire e wuu mú à yaa wuu wuu múnahigii kan wuu cìnmpyiibii kurugo. 17 Nàfuufoo ká u cìnmpworoŋi wà ɲya kanhare e, maa mpyi u ɲyɛ a ɲɛn'a u tègɛ mɛ, tá Kile tàange ɲyɛ urufol'e? 18 Mii pyìibii, wuu tàange ɲyɛ a sàa yaa ku pyi ɲwɔjwumɔ kanna mɛ. K'à yaa ku pyi tàange yabiliŋi, ŋkemu ku sí raa ɲaa wuu kapyiiŋkil'e ke.

19 Lire cye kurugo, wuu sí li cè na wuu na ɲaare sèeŋi ɲuŋ'i, wuu yákilibii mú sí n-tɛ̀ɛn Kile yyahe taan. 20 Ali wuu zòmpyaagii méɛ ká sìi na wuu cêɛge karigii cyìl'e, wuu li cè na Kile à fànha tò wuu zòmpyaagii na, u à karigii puni cè. 21 Mii ntàannamacinmpyiibii, wuu zòmpyaagii ká mpyi cyi ɲyɛ na wuu cêɛge mɛ, wuu yákilibii sí n-tɛ̀ɛn Kile yyahe taan. 22 Lire ká mpyi, wuu aha yaaga maha yaaga ɲáare u á ke, u sí kuru kan wuu á, ɲaha na yɛ wuu na u toŋi kurigii ɲaare, maa u ɲyii karigii pyi. 23 Nde u à cya wuu á uru toŋi funŋke e ke, lire li ɲyɛ: wuu dá u Jyaŋi Yesu Kirisita na, wuu u wuye kyaa táan wuy'á bà u à li cya wuu á mɛ. 24 Shinŋi u ɲyɛ na Kile toŋi kurigii ɲaare ke, urufoo ná Kile maha mpyi wwoɲɛɛ, Kile ná urufoo mú maha mpyi wwoɲɛɛ. Ndemu cye kurugo wuu maha li cè na wuu ná Kile ɲyɛ wwoɲɛɛ ke, lire li ɲyɛ: u à u Munaani le wuu e.

4

Ndemu cye kurugo Kile tùnntunŋi maha ɲcè ke

1 Mii ntàannamacinmpyiibii, mpii puni pi ɲyɛ na ma yii á, na pire na ɲyɛ Kile tùnntunmii ke, yii àha ndá pi puni na mɛ, yii a pi zòompii shuu yii a wíi, yii i ɲcè kampyi Kile u à pi tun, ɲaha na yɛ shinɲyahara na fini diɲyɛŋi yyaha kurugo na pire na ɲyɛ Kile tùnntunmii. 2 Ndemu cye kurugo Kile tùnntunŋi maha ɲcè ke, lire li ɲyɛ: shin maha shin u à tɛ̀ɛn li taan na Yesu Kirisita à pa mpyi sùpya ke, urufoo na ɲyɛ Kile tùnntunŋɔ. 3 Ŋka shin maha shin u à jwo na uru na ɲyɛ Kile tùnntunŋɔ, maa Yesu cyé ke, urufoo ɲyɛ Kile tùnntunŋɔ mɛ. Kirisita zàmpɛnŋi tùnntunŋɔ u ɲyɛ urufoo, u kyaa s'à jwo yii á na u sí n-pa, u s'à pa a kwɔ̀ diɲyɛŋi i.

4 Yii pi ke, mii pyìibii, yii na ɲyɛ Kile wuu. Yii à fànha ta pire kafinivinibii na, ɲaha na yɛ Munaani l'à tɛ̀ɛn yii e ke, lir'à fànha tò diɲyɛŋi sùpyire wuuni na. 5 Pire kafinivinibii pi ke, pire na ɲyɛ diɲyɛŋi wuu, lire kurugo pi maha yu mà tàanna ná diɲyɛŋi jwuŋkanni i, diɲyɛŋ'a sì wá na núru pi ɲwɔ na. 6 Wuu pi ke, wuu na ɲyɛ Kile wuu. Shinŋi u à Kile cè ke, urufoo maha núru wuu ɲwɔ na. Ŋgemu u ɲyɛ u ɲyɛ Kile pyà mɛ, urufoo ɲyɛ na núru wuu ɲwɔ na mɛ. Lire cye kurugo, wuu maha tùnntunmpii sèe wuubii cè a wwû kafinivinibil'e.

Kile à wuu kyaa táan uy'á, wuu wuu shinɲɛɛbii kyaa táan wuy'á mú

7 Mii ntàannamacinmpyiibii, wuu wuye kyaa táan wuy'á, ɲaha na yɛ tàang'à fworo Kile e. Shin maha shiin u à u cìnmpyiibii kyaa táan uy'á ke, urufoo na ɲyɛ Kile pyà, maa u cè. 8 Shinŋi u ɲyɛ u ɲyɛ a u cìnmpyiibii kyaa táan uy'á mɛ, urufoo ɲyɛ a Kile cè mɛ, ɲaha na yɛ Kile na ɲyɛ tàanga. 9 Pyiŋkanni na Kile à li cyêe wuu na na wuu kyal'à táan ur'á ke, lire li ɲyɛ: u à u Jyaŋi niŋkinŋi tun u à pa diɲyɛŋi i, bà wuu si mpyi si shìŋi sèe wuŋi ta u cye kurugo mɛ. 10 Kuru tàange ku ɲyɛ: wuu bà pi à Kile kyaa táan wuy'á mà dɛ! Ŋka Kile u à wuu kyaa táan uy'á, maa u Jyaŋi tun u à pa mpyi sáraga maa wuu kapegigii tugure lwó maa Kile lùuni tìŋɛ.

11 Ŋyɛ mii ntàannamacinmpyiibii, ná Kile à wuu kyaa táan uy'á lire pyiŋkanni na, lire e wuu mú à yaa wuu wuye kyaa táan wuy'á. 12 Sùpya ɲyii ɲyɛ a tɛ̀g'a ɲya Kile na mɛ, ŋka wuu aha wuye kyaa táan wuy'á, wuu sí n-kwôro Kile wwoɲɛɛge e, u tàange mú sí raa ɲaa wuu shwəhəl'e sèeŋi na.

13 Ndemu cye kurugo wuu à li cè na wuu à wwɔ̀ ná Kile e, Kile mú s'à wwɔ̀ ná wuu e ke, lire li ɲyɛ: u à u Munaani le wuu e. 14 Tufooŋi à Jyafooŋi tun u à pa mpyi diɲyɛŋi Shwofooŋi, wuu à lire ɲya wuu ɲyiigii na, maa mpyi lire kani shɛɛnre jwufee. 15 Shinŋi u à tɛ̀ɛn li taan na Yesu u ɲyɛ Kile Jyaŋi ke, Kile à wwɔ̀ ná urufol'e, urufoo mú à wwɔ̀ ná Kile e. 16 Táanŋkanni na Kile à wuu kyaa táan uy'á ke, wuu à lire cè, maa dá li na. Kile na ɲyɛ tàanga, shinŋi u à kwôro tàange e ke, urufol'à wwɔ̀ ná Kile e, ka Kile sí wwɔ̀ ná urufol'e.

17 Wuu kyal'à táan Kile á sèeŋi na, lire kurugo cannŋke u sí sùpyire puni sâra si ntàanna ná pi kapyiiŋkil'e ke, wuu yákilitɛɛnrɛ wuu pi sí n-pyi kuru cannŋke. Ŋaha kurugo yɛ bà Yesu Kirisita mpyi ŋge diɲyɛŋi i mɛ, amuni wuu mú ɲyɛ. 18 Shinŋi u à Kile ná u cìnmpyiibii kyaa táan uy'á ke, urufoo yákiliŋi maha ntɛ̀ɛn, ɲaha na yɛ tàange sèe woge maha fyagare kwɔ̀. Yii li cè na mu aha sùpyaŋi ɲya u u fyáge, u kapegigii sí ndemu nɔ u na ke, lire yyaha na u maha fyáge. Lir'à li cyêe shinŋi u ɲyɛ na fyáge ke, tàange ɲyɛ a ndìre wà urufol'e mɛ. 19 Wuu pi ke, Kile u à fyânha a wuu kyaa táan uy'á, lire kurugo wuu à Kile ná wuu cìnmpyiibii kyaa

táan wuy'á. 20 Wà ha jwo na Kile kyal'à táan ur'á, mà li ta urufol'à u cìnmpworoŋi kyaa pɛn uy'á, urufoo na ɲyɛ kafiniviniwe, ɲaha na yɛ mu ɲyii ɲyɛ ma cìnmpworoŋi ŋgemu na ke, mu aha uru kyaa pɛn may'á, Kile u ɲyɛ mu ɲyii ɲyɛ uru na mɛ, di uru kyaa sí n-jà n-táan mu á n-jwo yɛ? 21 Nde Kile ɲyɛ na ɲcaa wuu á ke, lire li ɲyɛ: uru kyal'à táan ŋgemu á ke, urufoo u u cìnmpworoŋi kyaa táan uy'á mú.

5

Kile à ɲjemu jwo Yesu kyaa na ke, wuu dá yire na

1 Shin maha shin u à dá li na na Yesu u ɲyɛ Kile Niɲcwɔnrəŋi ke, urufoo na ɲyɛ Kile pyà. Tufooŋi Kile kyal'à táan shin maha shin á ke, u pyìbii kyaa maha ntáan urufol'á mú. 2 Wuu aha Kile kyaa táan wuy'á, maa u toŋi kurigii ɲaare, lire cye kurugo wuu sí li cè na u pyìbii kyal'à táan wuu á. 3 Yii li cè, mà Kile kyaa táan may'á, lire li ɲyɛ: na u toŋi kurigii ɲaare. Cyire sí ɲyɛ kapyimpɛngii mɛ, 4 ɲaha na yɛ shin maha shin u ɲyɛ Kile pyà ke, urufoo maha fànha ta diɲyɛŋi na. Yaage urufoo maha ntèg'a fànha ta diɲyɛŋi na ke, kuru ku ɲyɛ wuu dániyaŋi Yesu Kirisita na. 5 Jo u sí n-jà fànha ta diɲyɛŋi na yɛ? Shinŋi u à dá li na na Kile Jyaŋi u ɲyɛ Yesu ke, urufoo wi.

6 Yesu Kirisita à pa diɲyɛŋi i, maa batize lwɔhe e, maa uye pyi sáraga, u sìshang'à wu. U ɲyɛ a batize kanna mɛ, u à batize, lire kàntugo maa uye pyi sáraga, u sìshang'à wu. Kile Munaani na yire yu wuu á, lire li ɲyɛ sèeŋi. 7 Nyɛ yii li cè na yaayi taanre yi ɲyɛ na Yesu Kirisita kyaa yu wuu á, yire yi ɲyɛ: 8 Kile Munaani ná lwɔhe ná sìshange. Yire taanreŋi mú s'à bê niŋkin na u kyaa na. 9 Nde sùpyir'à ɲya maa li yu ke, wuu maha ɲɛɛge lire na, mà li ta nde Kile ɲyɛ na yu ke, lir'à fànha tò sùpyire wuuni na, ɲaha na yɛ Kile yabiliŋ'à jwo u Jyaŋi kyaa na. 10 Shin maha shin u à dá Kile Jyaŋi na ke, urufol'à ɲɛɛ Kile niŋjwuyi na, maa yi yaha uye funŋ'i. Ŋgemu sí u ɲyɛ u ɲyɛ a dá Kile niŋjwuyi na mɛ, urufol'à Kile pyi kafiniviniwe, ɲaha na yɛ nde Kile à jwo u Jyaŋi kyaa na ke, urufoo ɲyɛ a dá lire na mɛ. 11 Lire sí li ɲyɛ: Kile à shìŋi niŋkwombaaŋi kan wuu á, uru shìŋi na ntaa u Jyaŋi cye kurugo. 12 Shin maha shin u ɲyɛ ná Jyafooŋi i ke, shìŋi sèe wuŋi na ɲyɛ urufol'á. Shinŋi u ɲyɛ u ɲyɛ ná u e mɛ, shìŋi sèe wuŋi ɲyɛ urufol'á mɛ.

Jwumpe nizanmpe

13 Yii pi à dá Kile Jyaŋi na ke, mii à ŋge lɛtɛrɛŋi sémɛ si ntun yii á, bà yii si mpyi si li cè na yii à shìŋi niŋkwombaaŋi ta mɛ. 14 Wuu aha yaaga maha yaaga ɲáare Kile á mà tàanna ná u ɲyii wuuni i ke, wuu à tɛ̀ɛn ná l'e na u sí wuu ɲarege lógo. 15 Ná wuu s'à li cè na u maha wuu ɲareyi núru, lire e, wuu aha yaaga maha yaaga ɲáare u á ke, wuu maha li cè na wuu à kuru ta a kwɔ̀.

16 Wà ha cìnmpworoŋi wà ɲya u u kapii pyi, ndemu li ɲyɛ li sì kwùŋi nɔ u na mɛ, urufoo u Kile ɲáare u á. Kile sí shìŋi sèe wuŋi kan u á, kapegigii cyi ɲyɛ cyi ɲyɛ na kwùŋi nɔni sùpyaŋi na mɛ, cyire pyifeebii kyaa li. Ŋka kapiini là na ɲyɛ wani, lire maha sàa kwùŋi nɔ sùpyaŋi na. Lire kapiini shiŋi pyifooŋi kyaa na bà mii à jwo yii Kile ɲáare mɛ. 17 Kyaa maha kyaa l'à para tapyige e ke, lire na ɲyɛ kapii. Ŋka kapegigii puni ɲyɛ na kwùŋi nɔni sùpyaŋi na mɛ*.

18 Wuu à li cè na shin maha shin u ɲyɛ Kile pyà ke, urufoo ɲyɛ na uye yare kapegigii mpyiŋi yahare e mɛ, ɲaha na yɛ Kile Jyaŋi maha urufoo saɲcwɔnŋi sigili, lire kurugo Sitaanniŋi sì n-jà yafyin pyi urufoo na mɛ.

19 Wuu à li cè na wuu na ɲyɛ Kile wuu, diɲyɛŋi sùpyire sannte sí ɲyɛ Sitaanniŋi fànhe ɲwɔh'i.

20 Wuu à li cè mú na Kile Jyaŋi à pa, maa wuu yákilibii múgo, ka wuu u Kileŋi sèe wuŋi cè. Wuu ɲyɛ Kileŋi sèe wuŋi wwoɲɛɛ, wuu ná u Jyaŋi Yesu Kirisita wwoɲɛɛge cye kurugo. Uru u ɲyɛ Kileŋi sèe wuŋi, ŋgemu u maha shìŋi niŋkwombaaŋi kaan ke.

21 Mii pyìbii, yii a yiye kàanmucaa yasunɲyi na.

---

* **5:17** Yii Marika 3.28-29 wíi.

Yuhana lɛtɛrɛŋi shɔnwuŋi

Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè lɛtɛrɛŋi funŋɔ jwumpe e ke

Yuhana mpyi Yesu tùnntunŋɔ. Uru u à ŋge lɛtɛrɛŋi sém'a tùugo dánafeebii kuruŋke kà á. Ku mpyi a sàa táan u á. Lire e u à ku yyere: «cìnmpworocwoŋi». U à ku dánafeebii yyere: «cìnmpworocwoŋi pyìibii».

Yuhana à li cya pi á, pi piye kyaa táan piy'á. U à li cya mú na wà ha mpa pi á ná kàlaŋi wabɛr'e, ŋgemu u à li cyê na Yesu ɲyɛ a pa mpyi sùpya diɲyɛŋi i mɛ, pi àha ɲɛɛ urufoo na mɛ.

Jwumpe tasiige

1 Mii u ɲyɛ dánafeebii kacwɔnrɔŋi ke, mii u ɲyɛ na ŋge lɛtɛrɛŋi sémɛni si ntun cìnmpworocwoŋi* ná u pyìibil'á, Kile à uru ŋgemu cwɔɔnrɔ ke. Yii kyal'à táan mii á sèeŋi na. Mii kann'á bà yii kyal'à táan mɛ, ŋka mpii puni pi à sèeŋi cè ke, yii kyal'à táan pire pun'á. 2 Yii kyal'à táan wuu á, ɲaha na yɛ wuu à sèeŋi cè, u mú sí n-kwôro ná wuu e, fo tèekwombaa. 3 Tufooŋi Kile ná u Jyaŋi Yesu Kirisita sí ɲwɔ wuu na, si ɲùɲaara ta wuu na, si yyeɲiŋke kan wuu á, bà wuu si mpyi s'a ɲaare sèeŋi ɲuŋ'i, si wuye kyaa táan wuy'á mɛ.

Wuu à yaa wuu a ɲaare sèeŋi ɲuŋ'i, wuu u wuye kyaa táan wuy'á

4 L'à pyi mii á funntanga nimbwɔhɔ, mà li ɲya na mu pyìibii pìi na ɲaare sèeŋi ɲuŋ'i, bà Tufooŋi à li cya wuu á mɛ. 5 Ŋyɛ mii cìnmpworocwoŋi, ɲje mii ɲyɛ na sémɛni si ntun mu á numɛ ke, to nivɔnŋɔ bà mɛ. Uru toŋ'à le wuu á, canŋke wuu à jyè Kile kuni i ke, uru u ɲyɛ: wuu wuye kyaa táan wuy'á. 6 Wuu aha a Kile toŋi kurigii ɲaare, lire li ɲyɛ tàange. Yire yi ɲyɛ na yu yii á, mà lwɔ́ fo yii canɲjyige Kile kuni i, yii a lire pyi.

7 Mpii pi ɲyɛ na sùpyire ɲwɔ fáanŋi na leni kumpiini i ke, pir'à ɲyaha diɲyɛŋi yyaha kurugo numɛ. Pi ɲyɛ na ɲɛɛg'a tɛ̀ɛn li taan na Yesu Kirisita à pa diɲyɛŋi i ná supyicyeere e mɛ. Shin maha shin u ɲyɛ amuni ke, urufoo na ɲyɛ kafiniviniwe, maa mpyi Kirisita zàmpɛn. 8 Yii a yiye kàanmucaa, bà li si mpyi yii àha ŋkwɔ̀ wuu báaraŋi kapyiini yaha li pyi laaga baa mɛ, yii yiye waha bà yii si mpyi si u tɔ̀ɔnŋi puni ta mɛ. 9 Kàlaŋi u à yyaha tíi ná Kirisita kani i ke, shin maha shin u ɲyɛ u ɲyɛ a uye pwɔ uru na mɛ, maa laaga tɔɔn uru na ke, urufoo ɲyɛ ná Kile e mɛ. Ŋka shinŋi u à uye pwɔ uru na ke, urufoo ɲyɛ ná Tufooŋi ná Jyafooŋi i. 10 Wà ha mpa yii á ná kàlaŋi wabɛr'e, ŋgemu u ɲyɛ u ɲyɛ a yyaha tíi ná Kirisita kani i mɛ, yii àha ɲɛɛ urufoo yaha u sunmbage lèŋɛ yii pyɛnge e† mɛ. Yii àha urufoo shɛ́ɛre bá mɛ, 11 ɲaha na yɛ ŋgemu ká urufoo shɛ́ɛre ke, u à wwɔ̀ ná urufol'e kuru báarapege na.

Jwumpe nizanmpe

12 Karii niɲyahagii saha na ɲyɛ mii á mà jwo yii á, mii la nàha si cyi sémɛ mɛ, ɲaha na yɛ mii la ɲyɛ si ŋkàre wani yii yyére si sà cyi jwo yii á, bà wuu funntange si mpyi si fûnŋɔ mɛ. 13 Mu cìnmpworocwoŋi Kile à cwɔɔnrɔ ke, uru pyìibil'à mu shɛ́ɛre.

---

* **1:1** Naha ŋke cyage e, dánafeebii kuruŋke kà mɛge ki. Dánafeebii kuruŋke shiinbii pi ɲyɛ u pyìibii. † **1:10** Pyɛnge kyaa l'à jwo naha ŋke cyage e ke, dánafeebii tabinnige kyaa li. Lire tèni i cyeye mpyi sàha ŋkwɔ̀ a faanra Kile pèente mɛɛ na mɛ, dánafeebii mpyi maha piye bínnini pyɛnyi i.

Yuhana lɛtɛrɛŋi tanrewuŋi

Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè lɛtɛrɛŋi funŋɔ jwumpe e ke

Yuhana mpyi Yesu tùnntunŋɔ. Uru u à ŋge lɛtɛrɛŋi sém'a tun Gayusi á. Tùnntunmpii Yuhana mpyi a tun pi sà Jwumpe Nintanmpe jwo Gayusi kànhe e ke, Gayusi mpyi a pire sunmbage lèŋɛ. Ŋka nàŋi wà na mpyi dánafeebii shwɔhɔl'e, na Jwotɛrɛfu. Uru mpyi a ɲɛɛ Yuhana tùnntunmpii sunmbage na mɛ. U mpyi maha Yuhana ɲùŋke tare. Yuhana à Gayusi kêe maa li cya u á na u àha mpyi Jwotɛrɛfu fiige mɛ.

Ŋge lɛtɛrɛŋ'à li cyêe na shin maha shin u ɲyɛ na báare Kafooŋi á ke, wuu à yaa wuu pire cùmu lemɛ ɲwɔ.

Jwumpe tasiige

1 Mii u ɲyɛ dánafeebii kacwɔnrɔŋi ke, mii u ɲyɛ na ŋge lɛtɛrɛŋi sémɛni si ntun mii ntàannamacinmpworoŋi Gayusi á. Sèeŋi na, mu kyal'à táan mii á. 2 Mii ntàannamacinmpworoŋi, mii na li ɲáare Kile á, u u ma wuuni ɲwɔ, u u ma yaha ticuumpe e, bà mu ɲyɛ na sì yyaha na Kile kuni i mɛ. 3 Mii funŋk'à táan sèl'e, ɲaha na yɛ pyiŋkanni na mu à maye pwɔ sèeŋi na, ná pyiŋkanni na mu ɲyɛ na ɲaare u ɲuŋ'i ke, cìnmpyiibii pìl'à pa yire jwo mii á. 4 Mà lógo na mii pyìibii wá na ɲaare sèeŋi ɲuŋ'i, funntanga nimbwɔhɔ ɲyɛ a tòro kuru na mii á mɛ.

Gayusi kani

5 Mii ntàannamacinmpworoŋi, kyaa maha kyaa mu ɲyɛ na mpyi cìnmpyiibil'á fo mà sà nɔ nàmpwuunbii na ke, mu à li cyêe na mu na ɲyɛ ɲwɔmɛɛ niŋkinfoo cyire karigii cye kurugo. 6 Pyiŋkanni na mu à li cyêe pi na na pi kyal'à táan mu á ke, pi à pa lire jwo naha dánafeebii kuruŋk'á. Mu aha yákili yaha pi na, maa pi tègɛ pi kùsheeni i mà tàanna ná Kile ɲyii wuuni i, lire sí n-yaa. 7 Li cè na Kirisita mɛge kurugo pi à nde kùluni tɔɔge lwɔ́, mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ Kile kuni i ná wuu e mɛ, pi ɲyɛ a pire cyeyaage kà tufiige ɲáare mɛ. 8 Ɲyɛ wuu à yaa wuu a tire sùpyire shiŋi tère. Wuu aha a lire pyi, lire li sí li cyêe na wuu à cyeyi kan wuy'á maa báare, bà sèeŋi jwumpe si mpyi si nɔ taɲyahay'e mɛ.

Jwotɛrɛfu ná Demɛtirusi kani

9 Mii à ɲwɔɲyɛya sém'a tùugo dánafeebii kuruŋk'á wani, ŋka Jwotɛrɛfu à wuu jwumpe cyé, u la ɲyɛ si uye pyi dánafeebii puni ɲùŋufooŋi. 10 Lire e mii aha nɔ wani, kapyimbaagil'e u à cye le, maa wuu ɲùɲyi tare ke, mii sí cyire puni tègɛ yii niŋgyigigii na. Lire kanni bà mɛ, u ɲyɛ na ɲɛɛge cìnmpyiibii sunmbage na mɛ, mpiimu la si ku ɲyɛ s'a pi sunmbage lèŋi ke, u maha núru na pire sigili lire na, maa pi kòre na yige dánafeebii kuruŋke e.

11 Mii ntàannamacinmpworoŋi, ma hà raa dìrili kapiini kurugo mɛ, ta dìrili kacɛnni kurugo. Shinŋi u ɲyɛ na kacɛnni pyi ke, urufoo na ɲyɛ Kile wu. Ŋka shinŋi u ɲyɛ na kapiini pyi ke, urufoo ɲyɛ a yafyin cè Kile e mɛ.

12 Demɛtirusi wi ke, dánafeebii puni na uru mɛtanga yu, sèeŋi ɲuŋ'i u ɲyɛ na ɲaare ke, uru mú à li cyêe na u mɛg'à táan. Wuu na u mɛtanga yu mú, mu s'à li cè na ɲje wuu à jwo u kyaa na ke, yire na ɲyɛ sèe.

Jwumpe nizanmpe

13 Karii niɲyahagii saha na naha mii á si ɲjwo mu á, ŋka mii la nàha si cyi sémɛ mɛ. 14 Mii na sônŋi li saha sì mɔ mɛ, wuu sí wuye ɲya, si jwo ná wuye e.

15 Kile u yyeɲiŋke kan ma á.

Mu ceveebil'à mu shɛ́ɛre. Wuu ceveebii puni niŋkin niŋkinŋi shɛ́ɛre wani.

Zhude lɛtɛrɛŋi
Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè lɛtɛrɛŋi funŋɔ jwumpe e ke

Zhude na mpyi wuu Kafooŋi Yesu Kirisita cìnmpworo. Cyelentiibii kafinivinibii pìi mpyi na kàlaŋi wà kaan dánafeebil'á na Kile maha sùpyire kapegigii yàfani pi na, ná lire e dánafeebii sí n-jà raa pi ɲyii karigii puni pyi. Lire e Zhude à ŋge lɛtɛrɛŋi sém'a tun dánafeebil'á, maa li cyêe pi na na pi àha raa pi jwumpe núru mɛ, ɲaha kurugo yɛ pi ɲyɛ na fyáge Kile na mɛ.

Jwumpe tasiige

1 Mii Zhude u ɲyɛ Yesu Kirisita báarapyi, maa mpyi Yakuba sìɲɛɛ ke, Tufooŋi Kile à yii mpiimu yyere mà pyi u wuu, maa yii kyaa táan uy'á, maa yii saɲcwɔnŋi sigili na Yesu Kirisita cannuruge sigili ke, yii á mii à ŋge lɛtɛrɛŋi tun. 2 Kile u ɲùɲaara ta yii na, u u yyeɲiŋke ná tàange kan yii á sèe sèl'e.

Cyelentiibii kafinivinibii kani

3 Mii ntàannamacinmpyiibii, mii la mpyi a sìi si lɛtɛrɛ sémɛ si ntun yii á wuu mú puni zhwoŋi kyaa na. Ŋka mii à li ta kacɛnnɛ li ɲyɛ li li mii u ŋge lɛtɛrɛŋi tun yii á si màban le yii e, bà yii si mpyi si yiye waha Kile kuni zhì leni na, lire ndemu l'à le Kile wuubii taan tɔɔgɔ niŋkin fo tèekwombaa ke. 4 Mii à u tun yii á, ɲaha na yɛ mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ na fyáge Kile na mɛ, pire pìl'à ŋwɔh'a jyè yii shwɔhɔl'e, maa wuu Kile kacɛnni kani labali na yu, si nta raa silege baa karigii pyi. Wuu ɲùŋufooŋi ná wuu Kafooŋi niŋkinŋi u ɲyɛ Yesu Kirisita ke, pi maha uru cyíge. Mà lwɔ́ fo tèemɔni i y'à sémɛ Kile Jwumpe Semɛŋi i na Kile sí pire sâra si ntàanna ná pi kapyiŋkil'e.

5 Kyaa maha kyaa mii sí n-jwo yii á ke, yii à cyire puni cè mà kwà, ŋka mii sí yii funŋɔ cwo cyi na na Kafooŋi à u shiinbii yige Misira kìni i ke, mpii pi mpyi pi e pi ɲyɛ a dá u na mɛ, u à pire bò. 6 Yii funŋɔ cwo li na mú, mèlɛkɛɛbii pi mpyi ná pi tayyérege mpyi a pi yyaha ɲî mɛ, ka pi i yîri pi tatɛɛnge e ke, pire nimpwɔɲjahabii pi ɲyɛ tèrigii puni i yɔ̀rɔyi na numpini cyage e, na canmbwɔhe sigili, kuru canŋke Kile sí pi sâra si ntàanna ná pi kapyiŋkil'e. 7 Yii funŋɔ cwo Sɔdɔmu ná Gɔmɔri kànyi shiinbii ná pi kwùumpe kànyi shiinbii na mú. Pire mpyi a piye yaha jacwɔɔre ná silege baa karigii mpyiŋi na pire mèlɛkɛɛbii fiige. Lire e Kile à nafugombaage tèg'a pire súugo si mpyi yyecyeenɛ.

8 Ŋyɛ pire cyelentiibii kafinivinibii kyaa mii à jwo ke, cyire karigii shiŋi pire ɲyɛ na mpyi mú: pi maha piye ɲwɔ́re ná jacwɔɔre e, maa ŋko na cyire karigii kun'à kan pir'á ŋɔɔyi i, pi maha Kafooŋi kafente cyíge, pèɛnt'à yaa ti taha yaaga maha yaaga na nìɲyiŋi na ke, pi maha yire cyere. 9 Mà li ta Mishɛli u ɲyɛ mèlɛkɛɛbii ɲùŋufembwɔhɔ ke, mà u ná Sitaanniŋi yaha piye na Musa buwuŋi kyaa na, u ɲyɛ a Sitaanniŋi ɲwɔ shwɔ ná cyàhigil'e mɛ, ŋka u à jwo kanna: «Kafooŋi Kile u ma sâra.» 10 Ŋka pire kafinivinibii ɲyɛ a yaage ŋkemu cè mɛ, pi maha kuru ɲjini fare, pi na ɲyɛ mu à jwo sige yaaya. Pi maha karigii pyi piye ɲùŋɔ kurugo, pi yabilimpii kapyiini li sí pi shi tò. 11 Pi wuun'à kɛɛge, ɲaha kurugo yɛ pi à kumpiini lwɔ́ Kanŋi* fiige. Wyɛ́rɛŋi kurugo pi à sùpyire wurugo Balamu† fiige. Pi à ɲùŋɔ kyán Kile na, bà Kore‡ mpyi a ɲùŋɔ kyán mɛ, lire kurugo Kile sí pi shi bò.

12 Pire pi maha karigii ɲyaha na wùruge yii kaŋgwɔrɔ ɲjyìŋi cyeyi i, silege ɲyɛ pi na mɛ. Piye kanni pi maha wíi. Pi na ɲyɛ mu à jwo kilewwoo kafɛɛg'à ndemu fwɔ a tòro ke, pi na ɲyɛ mu à jwo cire ntemu ti ɲyɛ ti ɲyɛ a sìi na yasɛrɛ pyi tèni là tufiige e mɛ, pi na ɲyɛ mu à jwo cige k'à dìr'a kò ná ku ndìre e ke, lire kurugo k'à waha. 13 Pi maha pi silege baa karigii pyi sùpyire ɲyii na, bà suumpe lwɔhe maha ŋkânŋi na yîri maa kakyayi yige na wàa cyíinŋi na mɛ. Pi na ɲyɛ mu à jwo wɔrii ɲcyiimu cyi ɲyɛ na ɲaare na mâre ke. Nde Kile à bégele pi mɛɛ na ke, lire li ɲyɛ nimpiriŋke, pi sí n-pyi kur'e fo tèekwombaa.

14 Enɔki u mpyi Adama tùluge lyeɲwɔge baashɔnwoge ke, Kile mpyi a uru pyi u à jwo mpii shinpiibii shiŋi kyaa na, u mpyi a jwo: «Kafooŋi sí n-pa ná u mèlɛkɛɛbii kampwɔhii niɲyahaɲyahamil'e, 15 si sùpyire puni sâra si ntàanna ná pi kapyiiŋkil'e, mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ na fyáge Kile na mɛ, si pire cêɛgɛ pi kapegigii mpyiŋi kurugo. Jwuŋgama maha jwuŋgama pi à jwo u na ke, u sí pi cêɛgɛ cyire puni kurugo.»

16 Jwuɲyahamafee pi ɲyɛ pi pi, pi funŋke ɲyɛ na ɲíɲini mɛ, pi maha ɲaare na ntàanni ná pi ɲyii karigil'e, pi maha jwumbwompe yu, maa sùpyire booli pi nàfanŋi kurugo.

Dánafeebil'à yaa pi piye waha Kile kuni i

---

* **1:11** Adama jyaŋi niɲcyiiŋi u mpyi Kanŋi. Ur'à u cɔɔnŋi bò (Zhenɛzi 4.1-8). † **1:11** Wyɛ́rɛŋi kurugo, Balamu mpyi a Izirayɛli shiinbii wurugo pi i kacyanhigii sunni (Nɔmburu 22.4-35). ‡ **1:11** Kore mpyi a ɲùŋɔ kyán Kile tùnntunŋi Musa na (Nɔmburu 16.1-35).

17 Ŋka mii ntàannamacinmpyiibii, yii pi ke, jwumpe Yesu tùnntunmpil'à fyânha a jwo yii á ke,
yii àha funŋɔ wwɔ puru na mɛ. 18 Pi mpyi a jwo yii á na diɲyɛŋi canzanɲyi i, sùpyire tà sí
raa yii fwɔ́hɔre, pi sì raa fyáge Kile na mɛ, pi sí raa pi ɲyii karigii pyi. 19 Tire sùpyire ti ɲyɛ
nte, pi maha ma ná ndàhalaŋi i dánafeebii kuruŋke e, pi maha pi karigii pyi mà tàanna ná pi
yabilimpii sɔnŋɔŋkanni i. Kile Munaani ɲyɛ pi e mɛ.
20 Ŋka yii pi ke, mii ntàannamacinmpyiibii, yii yiye waha yii raa sì yyaha na Kile kuni i,
yii raa Kile ɲáare u Munaani fànhe cye kurugo. 21 Kile à yii kyaa táan uy'á, yii kwôro kuru
tàange e. Kafooŋi Yesu Kirisita ɲùɲaare funŋke e, u sí shìŋi niŋkwombaaŋi ŋgemu kan yii á ke,
yii a uru sigili. 22 Mpii pi ɲyɛ ná funyɔ shuunni i ke, yii a pire ɲùɲaare taa, yii fànha le, yii
i pi yákilibii tìŋɛ. 23 Yii i pìi dìr'a yige nage e bà pi si mpyi si shwɔ mɛ. Pìi na ɲyɛ wani, yii a
ɲùɲaara taa pire na mú, ŋka yii a yiye kàanmucaa pi na, yii laaga tɔɔn pi katupwɔhɔyi puni
na, ali pi vàanntiŋɲyi y'à ɲwɔ́hɔ kapegigii cye kurugo ke, yii yire cyé.

Jwumpe nizanmpe

24 Kile sí n-jà yii shwɔ kapegigii mpyiŋi na, si yii tìgire cyaga baa wuubii ná yii funntanga
wuubii pyi yii yyére u yyahe taan u sìnampe e canŋka. 25 Uru Kile niŋkinŋi u à wuu shwɔ
wuu Kafooŋi Yesu Kirisita cye kurugo. Sìnampe ná pèente ná fànhe ná ɲùŋufente ɲyɛ u á, mà
ta diɲyɛŋi sàha dá mɛ, maa mpyi u á numɛ ná tèekwombaa. Amiina!

Kacyeeŋkii séməŋi
Mpe yii à yaa yii cè mà jwo yii jyè séməŋi funŋɔ jwumpe e ke

Azi kùluni pi maha mpyi numɛ Turiki ke, Yesu tùnntunŋi Yuhana u à ŋge lɛtɛrɛŋi sém'a tun lire dánafeebii kuruɲyi baashuunniŋ'á. Lire tèni i, Ɔrəmu saanbwəhe mpyi na dánafeebii kyérege. Lire funŋke e, pi à Yuhana cû mà le kàsuŋi i Patiməsi i, lwəh'à kuru cyage kwûulo. Mà Yuhana yaha wani, Kafooŋi Yesu Kirisita à uye cyêe u na maa nìɲyiŋi yaayi ná yaayi nimpayi cyêe u na, maa u pyi na nde u à ɲya ke, na u lire séməɛ. Ŋge séməŋi i Yuhana à li cyêe na ɲcyèrɛ Yesu sí n-pa si u wuubii shwɔ, si u zàmpɛɛnbii shi bò. Puru jwumpe cye kurugo, u à dánafeebii fɔ̀ɔnŋɔ, maa màban le pi e, bà pi si mpyi si piye pwɔ Kile kuni i yyefuge tèni i məɛ.

Kuni niɲcyiini i, pyiŋkanni na Yesu à uye cyêe Yuhana na ke, u à lire jwo. Jwumə tatɛɛnyɛ baashuunni yi ɲyɛ ŋge séməŋi funŋke e, yire tatɛɛnyi puni niŋkin niŋkinŋi sí n-jà n-táa tataaya baashuunni shuunni.

Jwumpe tatɛɛnyi nimbwoyi baashuunniŋi u ɲyɛ:

Lɛtɛribii baashuunniŋi u à tùugo Azi kùluni dánafeebii kuruɲy'á ke (2--3).
Fyèebii baashuunniŋi kani (4.1--8.6).
Mpuruyi baashuunniŋi kani (8.7--11.19).
Kabwəhigii kani (12--15).
Kile lùyirini ŋkunahigii baashuunniŋi kani (16).
Kapyaagii cyi à yyaha tíi ná Babilənni kànhe e ke (17.1--19.10).
Kacyeeŋkii nizanŋkii mà yyaha tíi ná tèrigii nizanŋkii ná Zheruzalɛmu nivənŋi kani i (19.11--22.5).

Séməŋi takwɔɔre e, Yesu à ɲwɔmɛɛ lwɔ́, u à jwo «Ɲcyèrɛ, mii sí n-pa.»

Séməŋi tasiige

1 Yesu Kirisita à karigii nimpaaŋkii ɲcyiimu ɲya ke, cyire cyi ɲyɛ ŋge séməŋi i. Kile u à cyire karigii cyêe u na, u cyêe u báarapyiibii na na ɲcyèrɛ cyi sí n-pyi. Yesu à u mèlɛkɛŋi tun u pa cyire karigii cyêe u báarapyiŋi Yuhana na. 2 Kile à karigii ɲcyiimu kyaa jwo, ka Yesu Kirisita si cyi sèeŋi cyêe Yuhana na, ka u u cyi puni ɲya ke, Yuhana à cyire puni séməɛ. 3 Ŋgemu ká ŋge séməŋi kâla sùpyir'á, ka mpiimu si u funŋɔ jwumpe lógo karigii nimpaaŋkii kyaa na, maa pu kurigii ɲáare ke, pirefee wuun'à ɲwɔ, ɲaha na yɛ ŋge séməŋi karigii tèepyiin'à byanhara.

4 Dánafeebii kuruɲyi baashuunniŋi* yi ɲyɛ Azi kùluni i ke, mii Yuhana u à ŋge séməŋi séməɛ si ntun yir'á. Kileŋi u ɲyɛ, ná u mpyi, ná u sí n-pa ke, uru u ɲwɔ yii na, u u yyeɲiŋke kan yii á. Múnahigii baashuunniŋi cyi ɲyɛ u saanre yatɛɛnŋke yyaha yyére ke, cyire mú cyi ɲwɔ yii na, cyi i yyeɲiŋke kan yii á. 5 Yesu Kirisita u à Kile jwumpe jwo ná ɲwɔmɛɛfente e, maa mpyi shincyiiŋi mà ɲè a fworo kwùŋi i ná uru u ɲyɛ ɲìŋke saanbii ɲùŋufooŋi ke, uru mú u ɲwɔ yii na, u u yyeɲiŋke kan yii á.

Uru u à wuu kyaa táan uy'á maa wuu ɲùŋɔ wwû wuu kapegigil'e, u sìshange ŋguŋi cye kurugo, 6 maa wuu le u Saanre e, maa wuu pyi sáragawwuu, bà wuu si mpyi s'a báare u Tuŋi Kile á məɛ. Pèente ná fànhe na ɲyɛ u á tèrigii puni i, fo tèekwombaa. Amiina!

7 Yii li cè, u sí n-pa ɲahaɲyi i! Sùpyire puni sí u ɲya, ali mpii pi à u fúrugo ke, pire mú sí u ɲya. Ɲìŋke supyishiŋi puni sí məɛɛ sú u kurugo. Amuni li sí n-pyi. Amiina.

8 Kafooŋi Kile à jwo: «Mii u ɲyɛ Alifa ná Omega--tasiige ná takwəge. Mii u ɲyɛ, mii u mpyi, mii sí n-pa, Siŋi Punifoo.»

Yesu Kirisita à uye cyêe Yuhana na

9 Mii Yuhana u ɲyɛ yii cìnmpworoŋi ke, mii ná yii pi ɲyɛ Kile saanre shiinbii, maa wuye shiile yyefuge e Yesu wwoɲɛɛge kurugo ke, Kile jwumpe ná Yesu kani ɲjwuŋ'à pi pyi pi à mii cû a kàre Patiməsi i†. 10 Kafooŋi pèente canŋke, ka Kile Munaani si mii yige na lyempe e, ka mii i mɛjwuu nimbwoo lógo naye kàntugo mu à jwo mpurugo mɛɛ. 11 L'à jwo: «Ɲde mu ɲyɛ na ɲaa ke, lire sém'a tùugo dánafeebii kuruɲyi baashuunniŋ'á ɲje kànyi na: Efese ná Simirina ná Pɛrigamu ná Cyatiri ná Saridɛsi ná Filadɛlifi ná Lawodisi.»

12 Ka mii i yyaha kɛ̂ɛnŋɛ si ɲcè shinŋi u ɲyɛ na yu ná mii i ke. Mii à yyaha kɛ̂ɛnŋɛ ke, ka mii i sɛɛnŋi fùkinahii baashuunni ɲya, 13 maa yaage kà ɲya fùkinabii shwəhəl'e mu à jwo sùpya. Vàanntinmbwəhɔ mpyi u à le, kuru mpyi na u taa fo u nintakuruyi na, sɛɛn vàanmɛɛgɛ s'à tèg'a u mâhana u ntùŋke e. 14 U ɲùŋke mpyi a fíniŋɛ weewee, ɲyiigii sí i ɲî mu à jwo na. 15 U tooyi mpyi na ɲî mu à jwo dàɲyɛ tɔɔnnɔ pi à le a fwɔ nage e, u mɛjwuuni sí ɲyɛ mu à jwo lufoomə

---

* **1:4** Yahutuubil'á, baashuunniŋi maha jwo a wà yaaga na ŋkemu k'à fûnŋɔ ke. Naha ŋke cyage e, baashuunniŋ'à jwo a wà Azi kùluni dánafeebii kuruɲyi puni na.

† **1:9** Kìribilere li ɲyɛ li li suumpe lwəhe niŋke e.

tùnmɔ. 16 Wɔrii baashuunni mpyi u kàniŋɛ cyɛge e. Ŋwɔyɔ shuunni kàshikwɔnŋwɔtanga mpyi na fwore u ɲwɔge e. U yyahe mpyi na ɲî bà canŋke maha mpyi canvwuge na mɛ.
17 Mii à u ɲya ke, maa ɲcwo u fere e, mu à jwo mii à kwû. Ka u u u kàniŋɛ cyɛge taha mii na, maa jwo: «Mà hà raa fyáge mɛ, mii u ɲyɛ niɲcyiiŋi ná nizanŋi. 18 Mii ɲyii wu u ɲyɛ. Mii mpyi a kwû, ŋka numɛ mii ɲyɛ ɲyii na fo tèekwombaa. Kwùŋi ná ɲìŋke ɲwɔhɔ shiinbii cyage tirikyaanni na ɲyɛ mii cye e. 19 Ŋyɛ karigii cyi ɲyɛ na mpyi numɛ, ná ɲcyii cyi sí n-pa n-pyi ke, cyire puni mu à ɲya ke, cyi sémɛ. 20 Wɔrigii baashuunniŋi mu à ɲya mii kàniŋɛ cyɛge e, ná sɛɛnŋi fùkinabii baashuunniŋi mu à ɲya ke, cyire karigii ɲwɔhe k'à ŋwɔhɔ ke, kuru ku ɲyɛ ŋke: wɔrigii baashuunniŋi cyi ɲyɛ dánafeebii kuruɲyi baashuunniŋi yyaha yyére shiinbii‡. Fùkinabii pi ɲyɛ yire kuruɲyi baashuunniŋi.

2

Lɛtɛrɛŋi u à tùugo Efese kànhe dánafeebii kuruŋk'á ke

1 Dánafeebii kuruŋke ku ɲyɛ Efese kànhe e ke, lɛtɛrɛ sém'a kan kuru yyaha yyére shinŋ'á*, maa yi jwo u á na:
"Mii kàniŋɛ cyɛge e wɔrigii baashuunniŋi ɲyɛ, mii i ɲaare sɛɛnŋi fùkinabii baashuunniŋi shwɔhɔl'e ke, mii à jwo: 2 mii à yii kapyiiŋkii cè, báaraŋi yii ɲyɛ na mpyi maa yiye shiile shiiliŋkanni ndemu na ke, mii à yire cè. Mii à li cè na yii ɲyɛ na ɲɛɛge shinpiibii karigii na mɛ. Mpii pi à piye pyi Yesu tùnntunmii mà ta sèe bà mɛ, yii à pire kàanmucya mà li ta na pi na fini. 3 Yii à yiye waha, maa kyaage kwú yiye e mii mɛge kurugo, sàage ɲyɛ a jyè yii e mɛ. 4 Cyire mú i, mii à tìgire cyán yii na, ɲaha na yɛ yii mpyi a mii kyaa táan yiy'á pyiŋkanni ndemu na ke, là a fworo lire e. 5 Cyage yii à kùuŋ'a cwo ke, yii funŋɔ cwo kuru na, yii i yiye cêɛgɛ, yii i núru yii toroŋkanni niɲjyeen'á. Ná yii ɲyɛ a lire pyi mɛ, mii sí n-pa yii mɛɛ na, si yii fùkinaŋi lwó u tayahage e. 6 Ŋka kyaa niŋkin na ɲyɛ yii e, ndemu l'à táan mii á ke. Nikolayiti shiinbii† kapyiiŋkil'à pɛn yii á, mii fiige. 7 Ŋyɛ Kile Munaani na ɲjemu yu dánafeebii kuruɲy'á ke, ŋgemu la ku ɲyɛ si yire yyaha cè ke, urufoo u niŋgyigigii pɛrɛ, u raa núru. Ŋgemu ká mpyi javoo ke, shìŋi cige ku ɲyɛ Kile Arijinaŋi i ke, mii sí kuru yasɛɛre tà kan urufoo u lyî."

Lɛtɛrɛŋi u à tùugo Simirina kànhe dánafeebii kuruŋk'á ke

8 Dánafeebii kuruŋke ku ɲyɛ Simirina kànhe e ke, lɛtɛrɛ sém'a kan kuru yyaha yyére shinŋ'á‡, maa yi jwo u á na:
"Mii u ɲyɛ niɲcyiiŋi ná nizanŋi ke, mii u mpyi a kwû maa ɲè ke, mii à jwo: 9 mii à yii yyefuge ná yii fòŋke cè, ŋka Kile kàmpanŋke na, yii na ɲyɛ yaarafee. Mpii pi maha ŋko na pire pi ɲyɛ Kile shiinbii§, mà ta sèe bà mɛ, pire na yii mɛyi kèɛge pyiŋkanni ndemu na ke, mii à lire cè. Sitaanniŋi wwoɲɛɛ pi ɲyɛ pi pi. 10 Yyefuge ku sí raa yii taa ke, yii àha vyá kuru yyaha na mɛ. Yii lógo, Sitaanniŋi sí yii pìi le kàsuŋi i, bà pi si mpyi si yii zò shwɔ ŋgíi mɛ. Yii sí canmpyaa kɛ yyefugo pyi, ŋka yii kwôro Kile kuni i, pi méɛ ká mpyi na sí yii bò. Lire ká mpyi, mii sí shìŋi niŋkwombaaŋi kan yii pyi yii kajaɲjwooni.
11 Ŋyɛ Kile Munaani na ɲjemu yu dánafeebii kuruɲy'á ke, ŋgemu la ku ɲyɛ si yire yyaha cè ke, urufoo u niŋgyigigii pɛrɛ, u raa núru. Ŋgemu ká mpyi javoo ke, kwùŋi shɔnwuŋi sì nɔ urufoo na mɛ."

Lɛtɛrɛŋi u à tùugo Pɛrigamu kànhe dánafeebii kuruŋk'á ke

12 Dánafeebii kuruŋke ku ɲyɛ Pɛrigamu* kànhe e ke, lɛtɛrɛ sém'a kan kuru yyaha yyére shinŋ'á†, maa yi jwo u á na:
"Ŋwɔyɔ shuunni kàshikwɔnŋwɔtange ɲyɛ mii ŋgemu á ke, mii à jwo: 13 mii à yii tatɛɛnge cè. Mii à cè na Sitaanniŋi fànhe tatɛɛnge ki. Antipasi u à pyi ɲwɔmɛɛ niŋkinfoo maa mii kyaa jwo ke, pi à uru bò wani yii yyére Sitaanniŋi tatɛɛnge e. Lire ná li wuuni mú i, yii à yiye pwɔ mii na, yii ɲyɛ a ɲɛn'a kàntugo wà mii na mɛ. 14 Cyire mú i, mii à tìgire cyán yii na, ɲaha na yɛ pìi na ɲyɛ yii shwɔhɔl'e, pir'à taha Balamu‡ kàlaŋi fye e. Balamu u mpyi a saanŋi Balaki sɔ̀n, ka lire si mpyi kaɲuŋɔ mà Izirayɛli shiinbii yaha yasunŋyi kyaare ŋkyaŋi ná jacwɔore karigii mpyiŋi na. 15 Amuni lì mú ɲyɛ, sùpyire tà na ɲyɛ yii shwɔhɔl'e, tir'à taha Nikolayiti

‡ **1:20** Pìi maha jwo: «dánafeebii kuruɲyi baashuunniŋi mèlɛkɛɛbii». * **2:1** Pìi maha jwo: «mèlɛkɛŋ'á». † **2:6** Nikolayiti shiinbii na mpyi toŋkuro. Lire toŋkuni shiinbii mpyi maha sùpyire leni kumpiini i ná pi kàlaŋi ná pi kapyiiŋkil'e. ‡ **2:8** Pìi maha jwo: «mèlɛkɛŋ'á». § **2:9** Pìi maha jwo: «Yahutuubii». Yahutuubii pìi mpyi maha sônŋi na pire pi ɲyɛ Kile shiinbii, ali pi méɛ ká mpyi pi ɲyɛ na kacɛnŋii pyi mɛ. * **2:12** Kacinzunni mpyi a fànha ta kuru kànhe e. Kuru mú k'à pyi kànha niɲcyiige ŋkemu i pi à Ɔrɔmu saanbwɔhe pêe mu à jwo Kile ke. † **2:12** Pìi maha jwo: «mèlɛkɛŋ'á». ‡ **2:14** Yɛrɛyi Balamu à kan saanŋi Balaki á ke, yir'à pyi kaɲuŋɔ mà Izirayɛli shiinbii le kumpiini i (Nɔmburu 31.16). Naha ŋke cyage e, cyelentiibii kafinivinibii pi ɲyɛ na sùpyire leni kumpiini i ná pi kàlaŋi i ke, Yuhana à pire tàanna ná Balamu i.

shiinbii§ kàlaŋi fye e. 16 Ɲyɛ yii yii toroŋkanni kɛ̂ɛnŋɛ, lire baare e kàshikwɔnŋwɔɔni li ɲyɛ na fwore mii ɲwɔge e ke, ɲcyèrɛ mii sí n-shà yii yyére si sà tire tùn ná l'e.

17 Kile Munaani na ɲjemu yu dánafeebii kuruɲy'á ke, ŋgemu la ku ɲyɛ si yire yyaha cè ke, urufoo u niŋgyigigii pɛrɛ, u raa núru. Ŋgemu ká mpyi javoo ke, ɲjyìŋi mɛge ku ɲyɛ mani ná u à ŋwɔhɔ ke, mii sí uru kan urufol'á. Mii sí kafafyinge kan urufol'á mú. Mɛgɛ nivɔnŋ'à sémɛ kuru kafaage ɲuŋ'i, sùpya ɲyɛ a ku cè mɛ, fo ku tafooŋi."

Lɛtɛrɛŋi u à tùugo Cyatiri kànhe dánafeebii kuruŋk'á ke

18 Dánafeebii kuruŋke ku ɲyɛ Cyatiri kànhe e ke, lɛtɛrɛ sém'a kan kuru yyaha yyére shinŋ'á*, maa yi jwo u á na:

"Mii Kile Jyaŋi ɲyiigii cyi ɲyɛ na ɲî na fiige, mii tooyi sí i ɲî dàɲyɛ tɔɔnnɔ fiige ke, mii à jwo: 19 'Mii à yii kapyiiŋkii ná yii tàange ná yii dániyaŋi ná yii sùpyire ntɛ̀gɛŋi ná yii yiye zhiiliŋi cè. Yii báaraŋi mú s'à ɲyaha numɛ mà tòro niɲcyiiŋi na. 20 Cyire mú i, mii à tìgire cyán yii na, ɲaha na yɛ ceeŋi u ɲyɛ Zhezabɛli† ke, ur'à finɛ na uru na ɲyɛ Kile tùnntunŋɔ, ŋka yii à u yaha u u mii bárapyiibii leni kumpiini i ná u kàlaŋi i, bà pi si mpyi s'a jacwɔɔre pyi, s'a yasunɲyi kyaare kyàa mɛ. 21 Mii à tère kan u á u u toroŋkanni kɛ̂ɛnŋɛ, ŋka u la ɲyɛ sì láha u jacwɔɔre karigii na mɛ. 22 Lire kurugo mii sí yampe pà yaha u na fo si u sínniŋɛ. Mpii pi ɲyɛ na jacwɔɔre pyi ná u e ke, mii sí yyefugo nimbwɔhɔ wà pire na mú, fo pi aha pi toroŋkanni kɛ̂ɛnŋɛ. 23 Mii sí u fyèɲwɔhɔshiinbii pyi pi a ŋkwûu. Lire e, dánafeebii kuruɲyi puni sí n-cè na shinŋi u à sùpyire sɔ̀nŋɔre ná ti funŋɔ karigii cè ke, mii wi. Mii sí yii shin maha shin sâra si ntàanna ná u kapyiiŋkil'e.

24 Ɲyɛ yii sanmpii pi ɲyɛ Cyatiri i, ná yii ɲyɛ a ɲɛɛ uru ceeŋi kàlaŋi na mɛ, yii pi à pyi yii ɲyɛ a ɲɛn'a Sitaanniŋi kaŋwɔhigii yyaha cya si ɲcè mɛ, mii sí kyaa niŋkin kanna cya yii á, lire li ɲyɛ: 25 kàlaŋi yii à ta ke, yii kwôro uru na fo mà sà nɔ mii tèepani na. 26 Ŋgemu ká mpyi javoo maa mii ɲyii karigii pyi mà nɔ fo tɛgɛni na ke, mii sí supyishiŋi puni ɲùŋufente kan urufol'á. 27 U sí raa pi kɛ̂ɛnŋi ná tɔɔnnɔ kàbil'e, si pi jya jya pworo cwoo fiige. 28 Mii sí tire ɲùŋufente kan urufol'á, bà mii Tuŋi Kile à ti kan mii á mɛ. Mii sí ɲyɛ̀mugo woni kan urufol'á mú.'

29 Kile Munaani na ɲjemu yu dánafeebii kuruɲy'á ke, ŋgemu la ku ɲyɛ si yire yyaha cè ke, urufoo u niŋgyigigii pɛrɛ, u raa núru."

3

Lɛtɛrɛŋi u à tùugo Saridɛsi kànhe dánafeebii kuruŋk'á ke

1 Dánafeebii kuruŋke ku ɲyɛ Saridɛsi kànhe e ke, lɛtɛrɛ sém'a kan kuru yyaha yyére shinŋ'á* maa yi jwo u á na:

"Kile múnahigii baashuunniŋi ná wɔrigii baashuunniŋi ɲyɛ mii ŋgemu á ke, mii à jwo mii à yii kapyiiŋkii cè. Sùpyire na sɔ̂nŋi na yii à shìŋi sèe wuŋi ta, mà li ta yii à kwû u kàmpanŋke na. 2 Ɲyɛ yii yîri ŋɔɔmpe na, yii fànha le yiye e, ɲaha na yɛ yii fành'à kwɔ̀ a kwɔ̀. Yii li cè na yii ɲyɛ na yii karigii pyi na nɔni cyi tɛgɛni na mii u Kileŋi ɲyii na mɛ. 3 Kàlaŋi yii à lógo maa ɲɛɛ u na ke, yii funŋɔ cwo uru na, yii i u cû yii tàanna ná u lógoŋkanni i, yii i yii toroŋkanni kɛ̂ɛnŋɛ. Ná yii ɲyɛ a ɲyiigii múgo mɛ, mii sí n-pâa yii e nàŋkaawa fiige, yii sì mii tèepani cè mɛ. 4 Lire ná li wuuni mú i, sùpyire tà na ɲyɛ wani Saridɛsi kànhe e, tire ɲyɛ a ti vàanɲyi ɲwɔ́hɔ mɛ. Tire ti sí n-pa vàanvyiŋɲyi le, s'a ɲáare ná mii i, ɲaha na yɛ ti ná lir'à yaa.

5 Ŋgemu ká mpyi javoo ke, urufoo mú sí vàanvyinge kà le amuni. Mii sì n-sìi urufoo mɛge bò shìŋi niŋkwombaaŋi tafeebii mɛyi tasemɛge e mɛ. Mii sí yi jwo mii Tuŋi Kile ná u mèlɛkɛɛbii ɲyii na, na urufoo na ɲyɛ mii wu. 6 Kile Munaani na ɲjemu yu dánafeebii kuruɲy'á ke, ŋgemu la ku ɲyɛ si yire cè ke, urufoo u niŋgyigigii pɛrɛ, u raa núru."

Lɛtɛrɛŋi u à tùugo Filadɛlifi kànhe dánafeebii kuruŋk'á ke

7 Dánafeebii kuruŋke ku ɲyɛ Filadɛlifi kànhe e ke, lɛtɛrɛ sém'a kan kuru yyaha yyére shinŋ'á†, maa yi jwo u á na:

"Mii u ɲyɛ niɲcɛnŋi, sèeŋifoo, saanŋi Dawuda tirikyaanni foo. Mii aha ɲwɔge ŋkemu múgo ke, wà sì n-jà kuru tò mɛ, mii aha ŋkemu tò ke, wà sì n-jà kuru múgo mɛ. 8 Mii à yii kapyiiŋkii cè. Mii à li cè na yii fành'à cyérɛ, lire ná li wuuni mú i, yii à kwôro na mii jwumpe kuni ɲaare, yii ɲyɛ a cyé mii na mɛ. Lire kurugo, mii à ɲwɔge múgo yii á, sùpyaŋi wà tufiige sì n-jà ku tò mɛ. 9 Sitaanniŋi wwoɲɛɛbii pi à piye pyi Kile shiin‡ mà ta sèe bà mɛ, mii sí fànha cyán pire na, pi a ma pi a niŋkure sínni yii á, s'a yii pêre. Lire e pi sí n-cè na yii kyal'à táan

§ **2:15** Nikolayiti shiinbii na mpyi toŋkuro. Lire toŋkuni shiinbii mpyi maha sùpyire leni kumpiini i ná pi kàlaŋi ná pi kapyiiŋkil'e. * **2:18** Pìi maha jwo: «mèlɛkɛŋ'á». † **2:20** Uru ceeŋi Zhezabɛli kurugo, Akabu mpyi a Kile kuni yaha (1 Saanbii 16.29-31; 1 Saanbii 18.4,19; 2 Saanbii 9.22). Lire kurugo, naha ŋke cyage e, ceeŋi u à dánafeebii le kumpiini i ná u kàlaŋi i ke, Yuhana à uru ceeŋi mɛgɛ le Zhezabɛli. * **3:1** Pìi maha jwo: «mèlɛkɛŋ'á». † **3:7** Pìi maha jwo: «mèlɛkɛŋ'á». ‡ **3:9** Pìi maha jwo: «Yahutuubii». Yii 2.9 wíi.

mii á. 10 Yii à kwôro na mii jwumpe kurigii ɲaare, maa yiye shiile. Lire kurugo, yyefuge ku sí n-pa diɲyɛŋi sùpyire puni ta si pi zò shwɔ ŋgíi ke, kuru tèni ká nɔ, mii mú sí n-kwôro ná yii e. 11 Ɲcyèrɛ mii sí n-pa. Kàlaŋi yii à ta ke, yii uru cû ná sèl'e, wà kà ŋkwò kajaɲjwooni shwɔ yii na mɛ. 12 Ŋgemu ká mpyi javoo ke, mii sí uru pyi cinŋkunŋɔ mii Kileŋi ɲáarebage e, u saha sì n-fworo wani mɛ. Mii sí na Kileŋi mɛge ná Kile kànhe mɛge sémɛ urufoo na. Kuru ku ɲyɛ Zheruzalɛmu kànhe nivɔnŋke, ŋkemu ku sí n-yîri nìɲyiŋi i Kile yyére si ntîge ke. Mii sí na yabiliŋi mɛge nivɔnŋke sémɛ urufoo na mú.

13 Kile Munaani na ɲjemu yu dánafeebii kuruɲy'á ke, ŋgemu la ku ɲyɛ si yire yyaha cè ke, urufoo u niŋgyigigii pɛrɛ u raa núru."

Lɛtɛrɛŋi u à tùugo Lawodisi kànhe dánafeebii kuruŋk'á ke

14 Dánafeebii kuruŋke ku ɲyɛ Lawodisi kànhe e ke, lɛtɛrɛ sém'a kan kuru yyaha yyére shinŋ'á§, maa yi jwo u à na:

"Mii u ɲyɛ Amiina*, ŋgemu u ɲyɛ na Kile jwumpe yu ná ɲwɔmɛɛfente ná sèeŋi i ke. Mii cye kurugo Kile à yaayi puni dá. 15 Mii à yii kapyiiŋkii cè. Yii ɲyɛ a ɲíŋɛ mɛ, yii mú ɲyɛ a wyèrɛ mɛ. Yii n'a mpyi a ɲíŋɛ, lire ɲyɛ mɛ mà wyèrɛ, lire bá mpyi na sí n-pwórɔ. 16 Ŋka yii na ɲyɛ mu à jwo lùwɔɔgɔ. Yii ɲyɛ a wyèrɛ mɛ, yii mú ɲyɛ a ɲíŋɛ mɛ, lire kurugo mii sí yii tûgo na ɲwɔge e. 17 Yii na yiye sɔnŋi yaarafee, na yaayi puni na ɲyɛ yii á, na yafyin kyaa saha ɲyɛ yii na mɛ, ŋka yii ɲyɛ a cè na yii na ɲyɛ kanhamafee ná ɲùɲaarafee mɛ. Yii cyeŋgaya wuu ná yii cipyire wuu pi ɲyɛ, maa mpyi fyinmii. 18 Lire kurugo, mii na yii yɛrɛge: yii a ma, mii sí sɛɛnŋi sèe wunŋi pérɛ yii á, bà yii si mpyi si mpyi yaarafee mɛ. Yii a ma, mii sí vàanvyiɲɲyɛ pérɛ yii á, yii tè'g'a yii cipyire tò, bà silege si mpyi si láha yii na mɛ. Yii a ma, mii sí ɲyiigii wyɛɛre pérɛ yii á, yii pyi yii ɲyiigii na, bà yii si mpyi s'a ɲaa mɛ. 19 Mpii kyaa l'à táan mii á ke, pire wà ká wurugo, mii maha u yɛrɛ, maa u le kuni i. Ɲyɛ yii yiye waha, yii i yii toroŋkanni kɛ̂ɛnŋɛ. 20 Mii niɲjyereŋi na ɲyɛ ɲwɔge na, maa ku kúuli. Ŋgemu ká mii mɛjwuuni lógo, maa ɲwɔge múgo ke, mii sí n-jyè yyére si lyî ná u e, urufoo mú sí n-lyî ná mii i.

21 Ŋgemu ká mpyi javoo ke, mii sí urufoo pyi u tèɛn ná mii i na saanre yatɛɛnŋke e, bà mii à pyi javoo maa ntèɛn ná na Tuɲi i u saanre yatɛɛnŋke e mɛ.

22 Kile Munaani na ɲjemu yu dánafeebii kuruɲy'á ke, ŋgemu la ku ɲyɛ si yire yyaha cè ke, urufoo u niŋgyigigii pɛrɛ, u raa núru."»

4

Kile pèente nìɲyiŋi i

1 Lire kàntugo nde à pyi mii á kacyeele mà ɲwɔgɔ ɲya k'à múgo nìɲyiŋi i. Mɛjwuuni mii mpyi a fyânha a lógo mpurugo mɛɛ fiige ke, lir'à jwo: «Dùgo naha, karigii cyi à yaa cyi pyi nde kàntugo ke, mii sí cyire cyêe mu na.» 2 Lire tèenuuni i, ka Kile Munaani si mii yige na lyempe e, ka mii i saanra yatɛɛnŋɛ ɲya nìɲyiŋi i, wà s'à tèɛn k'e. 3 Urufoo mpyi na ɲî zasipe ná sariduwanɛ kakyanhala kafaare loŋgara woore fiige. Zànhaŋwɔɔge mpyi a kuru tatɛɛnge kwûulo, ku mpyi na ɲî mu à jwo kafaani pi maha mpyi ɛmɛrodiŋi ke. 4 Saanra yatɛɛnyɛ beɲjaaga ná sicyɛɛre mpyi a saanre yatɛɛnŋke niɲcyiige kwûulo. Kacwɔnrii beɲjaaga ná sicyɛɛre mpyi a tèɛn y'e, pi mpyi a vàanvyinre le, maa sɛɛnŋi ɲùntoɲyi tò pi ɲùɲyi na. 5 Kileɲini ná tùnmpe ná kiletinni mpyi na fwore kuru saanre yatɛɛnŋke e. Fùkinahii baashuunni mpyi na ɲî ku yyaha yyére, pire pi ɲyɛ Kile múnahigii baashuunniŋi. 6 Yatɛɛnŋke yyaha yyére, tafabwɔhɔ mpyi wani mu à jwo lwɔhɔ cyaga. Kuru cyage mpyi na ɲî dùba ná zànhafuɲɲcɛɛnŋɛ fiige. Ɲyii yaaya sicyɛɛre mpyi saanre yatɛɛnŋke nìŋke e maa ku kwûulo, yire yyaha yyéreŋi ná yi kàntugo yyéreŋi puni mpyi ɲyipyaa. 7 Ɲyii yaage niɲcyiige mpyi mu à jwo cànraga, shɔnwoge mpyi mu à jwo nupeyaaga, tanrawoge yyahe sí ɲyɛ mu à jwo sùpya wogo, sicyɛrewoge sí ɲyɛ mu à jwo ɲyɛ u ɲyɛ na mpéeli. 8 Fukanya baani mpyi yire ɲyii yaayi sicyɛɛreŋi puni niŋkin niŋkinŋi na. Yi cyeere puni mpyi ɲyipyaa. Pìlaga bâra cannɲa na, yi maha ŋko:

«Niɲcɛnŋi, niɲcɛnŋi, niɲcɛnŋi, Kafooŋi Kile, Siŋi Punifoo,
ŋgemu u mpyi, ná u ɲyɛ, ná u sí n-pa ke.»

9 Ŋge u à tèɛn saanre yatɛɛnŋke e, ná u ɲyɛ ɲyii na fo tèekwombaa ke, ɲje ɲyii yaayi ká a uru pêre, maa u báami, maa fwù kaan u á tère o tère e ke, 10 kacwɔnribii beɲjaaga ná sicyɛɛreŋi maha niŋkure sín saanre yatɛɛnŋkefoo yyaha yyére, uru ɲyii wunŋi u ɲyɛ tèrigii puni i, maa u pêe, maa pi kajaɲjwooni ɲùntoɲyi kwɔ̀ɔng'a tîrige u taan, maa jwo:

11 «Wuu Kafooŋi Kile, mu à yaa ná pèente ná ŋkèeŋi ná sífente e,
ɲaha na yɛ mu u à yaayi puni dá,

§ **3:14** Pìi maha jwo: «mèlɛkɛŋ'á». * **3:14** Nde jwumbilini ɲwɔhe ku ɲyɛ naha ŋke cyage e: «Sèe wi.» Kirisita mɛge ká mpyi Amiina, lir'à yaa li wuu pyi wuu tèɛn ná l'e na ɲwɔmyahigii Kile à lwɔ́ u cye kurugo ke, cyire puni sí n-fûnŋɔ.

mu à yi dá mà tàanna ná ma ɲyii wuuni i.»

5

Mpabilini ná sémɛweŋke kani

1 Ɲyɛ ŋge u mpyi a tɛ̀ɛn saanre yatɛɛnŋke e ke, ka mii i sémɛweŋɛ nimbwəhə ɲya k'à myígile uru kàniŋɛ cyɛge e. Sémɛre mpyi ku kàmpanŋyi shuunniŋi na, maa ku ɲwə tò ná fyèe baashuunni i. 2 Ka mii i Kile mèlɛkɛ fanhaɲyahaga wu ɲya u u yu fànha na: «Jofoo u à yaa ná fyèebii ndàhaŋi i si sémɛŋi ɲwə múgo yɛ?»

3 Ŋka wà ɲyɛ a ta nìŋyiŋi ná ɲìŋke ná ɲìŋke ɲwəh'i, ŋgemu u sí n-jà sémɛŋi ɲwə múgo si u funŋke wíi mɛ. 4 Ka mii i mɛɛ sú sèl'e, ɲaha na yɛ sùpya ɲyɛ a ta ŋgemu u à yaa ná sémɛŋi mùgoŋi i, si u funŋke wíi mɛ. 5 Ka kacwənrəŋi wà niŋkin si mii pyi: «Ma hà raa mɛɛ súu mɛ. Zhuda tùluge shinŋi u ɲyɛ mu à jwo cànraga, maa mpyi saanŋi Dawuda ɲampyige ke, yii li cè na kur'à pyi javoo. Lire e, ku sí n-jà fyèebii baashuunniŋi láha, si sémɛŋi ɲwə múgo.»

6 Ɲyɛ ka mii i Mpabili ɲya l'à yyére saanre yatɛɛnŋke yyaha yyére, ɲyii yaayi sicyɛɛreŋi ná kacwənribii shwəhəl'e. Li mpyi mu à jwo l'à bò mà pyi sáraga. Nɛ̀ŋii baashuunni mpyi l'á, ná ɲyii baashuunni, cyire cyi ɲyɛ Kile múnahigii baashuunniŋi cyi à tùugo diɲyɛŋi cyeyi puni i ke. 7 Ka Mpabilini si file maa sémɛŋi shwə saanre yatɛɛnŋke tɛɛnfooŋi kàniŋɛ cyɛge e. 8 Lir'à pyi ke, ka ɲyii yaayi sicyɛɛreŋi ná kacwənribii beɲjaaga ná sicyɛɛreŋi si piye tîrig'a cyán Mpabilini á. Pi shin maha shin mpyi ná ŋkɔ̀nn'i, mà bâra sɛɛn ŋkunahii, cyire puni mpyi a ɲî wusuna nùguntanga wu na. Ɲareyi Kile wuubii maha mpyi ke, yire yi mpyi uru wusunaŋi. 9 Pi mpyi na mɛɛ nivənnə cêe na:

«Mu u à yaa ná ŋke sémɛweŋke zhwoŋi i,
si ku fyèebii láha,
ɲaha na yɛ mu à bò mà pyi sáraga,
maa sùpyire tà ɲùŋɔ wwû ná ma sìshange e mà pyi Kile wuu,
tùluyi puni ná shɛɛnre puni ná supyishiŋi puni ná kìrigii puni i.
10 Mu à pi pyi saanlii ná sáragawwuu, bà pi si mpyi s'a báare Kile á,
si mpyi ɲùŋufente e ɲìŋke na mɛ.»

11 Lire kàntugo ka mii i Kile mèlɛkɛɛ miliyoo niɲyahaɲyahamii mɛɛ lógo. Pi mpyi a saanre yatɛɛnŋke ná ɲyii yaayi ná kacwənribii kwûulo. 12 Pi mpyi na ŋko fànha na:

«Mpabilini l'à bò mà pyi sáraga ke,
lire l'à yaa ná sífente ná yaarafente ná yákilifente ná fànhe
ná pèente ná sìnampe ná ŋkèeŋi i.»

13 Yaaga maha yaaga k'à dá nìŋyiŋi ná ɲìŋke ná ɲìŋke ɲwəh'i ná lwəhe e ná yaaga maha yaaga ku ɲyɛ ke, ka mii i yire puni ɲya yi i mɛɛ cêe na:

«Ŋkèeŋi ná pèente ná sìnampe ná fànhafente ti pyi saanre yatɛɛnŋke tɛɛnfooŋi ná Mpabilini woro, fo tèekwombaa!»

14 Ɲyii yaayi sicyɛɛreŋi mpyi na ŋko: «Amiina». Ka kacwənribii si piye tîrig'a cyán, maa saanre yatɛɛnŋke tɛɛnfooŋi ná Mpabilini pêe.

6

Mpabilini à fyèe baani láha yyecyiige na

1 Ɲyɛ sémɛweŋke fyèebii baashuunniŋi i, ka mii i Mpabilini ɲya l'à niɲcyiiŋi láha. Ɲyii yaayi sicyɛɛreŋi i, ka mii i kuru kà niŋkin ɲya k'à jwo fànha na mu à jwo kileŋi u à tîn, na: «Pa naha!» 2 Ka mii i wíl'a shənfyinge ɲya, sintaaga mpyi ku fèvooŋi cye e. Kajaɲjwoo nintoŋə mpyi a kan u á, ka u kajaŋguŋi si ŋkàre si sà mpyi kajaŋa sahaŋki.

3 Mpabilini à fyèŋi shənwuŋi láha sémɛweŋke na ke, ka ɲyii yaage shənwoge si jwo: «Pa naha!» 4 Ɲyɛ ka shənge kabɛrɛ si fworo. Kuru mpyi a ɲáaŋa. Fànhe mpyi a kan ku fèvooŋ'á u yyeɲiŋke kwɔ̀ ɲìŋke na, bà sùpyire si mpyi s'a tiye bùu mɛ. Kàshikwənŋwətɔəngə mpyi a kan u á.

5 Tèni i Mpabilini à fyèŋi tanrewuŋi láha ke, ka ɲyii yaage tanrawoge si jwo: «Pa naha!» Ka mii i shəngə niŋgwəhə ɲya k'à fworo. Ŋge u mpyi ku ɲuŋ'i ke, paanni mpyi uru cye e. 6 Ka tùnmə si fworo sùpya mɛjwuu fiige ɲyii yaayi sicyɛɛreŋi shwəhəl'e na: «Mɔ̀ɔŋi paanni ɲyɛge niŋkinŋi na ɲyɛ shin niŋkin canmpuŋə báara sàra. Kàlage paanni ɲyɛyi taanreŋi mú na ɲyɛ amuni. Ŋka ma hà sìnmpe ná ɛrɛzɛn sinmpe kɛ̀ɛge mɛ.»

7 Ɲyɛ Mpabilini à fyèŋi sicyɛrewuŋi láha ke, ka mii i ɲyii yaage sicyɛrewoge ɲya k'à jwo: «Pa naha!» 8 Ɲyɛ ka mii i shəngə nishwushwugo ɲya. Ŋge u mpyi ku ɲuŋ'i ke, uru mɛge ku ɲyɛ Kwùŋi. Ɲìŋke ɲwəhə shiinbii cyage mpyi a taha u fye e. Mu aha diɲyɛŋi sùpyire táa tataaya sicyɛɛre, fànhe mpyi a kan pi á, pi taaga niŋkin bò ná kàshikwənŋwɔəni ná kategе ná yampimpe ná ɲìŋke sige yapiyi i.

9 Ŋyɛ Mpabilini à fyèŋi kaŋkuro wuŋi láha ke, mpii pi mpyi a bò Kile jwumpe ná pu ɲjwuŋi
kurugo ke, ka mii i pire múnahigii ɲya sárayi tawwuge ɲwɔh'i. 10 Pi mpyi na ŋko fànha na:
«Wuu Kafooŋi niɲcɛnŋi ná sèe wuŋi, ɲaha tère mu ɲyɛ na sigili si diɲyɛ sùpyire yíbe wuu mbòŋi
kyaa na, si li fwooni tò pi na yɛ?» 11 Ka vàanntinmbwɔhɔ nivyinge si ŋkan pi shin maha shin
á, maa pi pyi pi funɲyi ɲíŋɛ sahaŋki tère nimbilere e fo pi báarapyiɲɛɛbii ná cìnmpyiibii pi sí
n-bò pi fiige ke, pire dáŋi ká fûnŋɔ.
12 Ŋyɛ Mpabilini à fyèŋi baani wuŋi láha ke, ka mii i ɲìŋke ɲya k'à cyêɛnnɛ sèl'e. Ka
canŋaɲyiini si wwɔ diri, ka yiŋke si ɲáaŋa mu à jwo sìshan. 13 Ka wɔrigii si yîri nìɲyiŋi i mà pa
ɲcwo ɲcwo ɲìŋke na mu à jwo kafeebwɔhɔ k'à fizhiye cige nimpimbaaga ɲâhara a wwû. 14 Ka
nìɲyiŋi si myígil'a lwɔ́ wani, bà wà maha séɱɛweŋɛ myígile mɛ. Ŋaɲyi ná kìripyɛɛre ti ɲyɛ
suumpe lwɔhe niŋke e ke, ka yire puni si ɲcúnŋɔ ɲcúnŋ'a lwɔ́ yi tatɛɛny'e. 15 Ka ɲìŋke saanbii
ná fànhafeebii ná kàshikwɔɔnbii ɲùŋufeebii ná nàfuufeebii ná sifeebii ná diɲyɛ sùpyire sannte
puni, bilibii bâra mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ bilii mɛ, ka pire puni si ŋwɔhɔ ɲaŋgyiyi ná kafawyiy'e.
16 Pi mpyi na ŋko ɲaɲyi ná kafaay'á: «Yii cwo wuu ɲuŋ'i, yii wuu ŋwɔhɔ saanre yatɛɛnŋke
tɛɛnfooŋi yyaha na, ná Mpabilini lùyirini yyaha na. 17 Ŋaha na yɛ pi lùyirini canmbwɔhe k'à
nɔ niɲjaa, jofoo u si n-jà n-shwɔ yɛ?»

7

Fyè à bwɔ̀n Kile báarapyiibii na

1 Lire kàntugo ka mii i Kile mèlɛkɛɛ sicyɛɛre ɲya pi à yyére diɲyɛŋi ɲùɲyi sicyɛɛreŋi na. Pi
mpyi a kafɛɛge kwɔ̀n diɲyɛŋi ɲùɲyi sicyɛɛreŋi na, bà li si mpyi kafɛɛgɛ kà núru vwɔ ɲìŋke
ná suumpe lwɔhe ná cige kà tufiige na mɛ. 2 Ka mii i Kile mèlɛkɛŋi wabɛrɛ ɲya u à yîri
canŋafyinmpe. Kileŋi ɲyii wuŋi fyèŋi mpyi u cye e. Kile mèlɛkɛɛbii sicyɛɛreŋ'á fành'à kan pi
ɲìŋke ná suumpe lwɔhe yaayi kèege ke, u mpyi na yu fànha na pir'á na: 3 «Yii àha yaaga pyi
ɲìŋke ná suumpe lwɔhe ná cire na mɛ, fo wuu aha fyè bwɔ̀n wuu Kileŋi báarapyiibii byahigii
na.»
4 Sùpyire na fyèŋi mpyi a bwɔ̀n ke, ka pire pèrɛge si jwo mii á. Pi mpyi shiin kampwɔhii
ŋkuu ná beeshuunni ná sicyɛɛre (144.000) mà fworo Izirayɛli tùluyi puni i.
5 Zhuda shiinbil'e fyèŋi mpyi a bwɔ̀n shiin kampwɔhii kɛ ná shuunni (12.000) na,
Urubɛn shiinbil'e, maa u bwɔ̀n shiin kampwɔhii kɛ ná shuunni na,
Gadi shiinbil'e, maa u bwɔ̀n shiin kampwɔhii kɛ ná shuunni na,
6 Ashɛri shiinbil'e, maa u bwɔ̀n shiin kampwɔhii kɛ ná shuunni na,
Nɛfitali shiinbil'e, maa u bwɔ̀n shiin kampwɔhii kɛ ná shuunni na,
Manase shiinbil'e, maa u bwɔ̀n shiin kampwɔhii kɛ ná shuunni na,
7 Simiyɔn shiinbil'e, maa u bwɔ̀n shiin kampwɔhii kɛ ná shuunni na,
Levi shiinbil'e, maa u bwɔ̀n shiin kampwɔhii kɛ ná shuunni na,
Isakari shiinbil'e, maa u bwɔ̀n shiin kampwɔhii kɛ ná shuunni na,
8 Zabulɔn shiinbil'e, maa u bwɔ̀n shiin kampwɔhii kɛ ná shuunni na,
Yusufu shiinbil'e, maa u bwɔ̀n shiin kampwɔhii kɛ ná shuunni na,
Bɛnzhama shiinbil'e, maa u bwɔ̀n shiin kampwɔhii kɛ ná shuunni na.

Shiŋɲyahaɲyahara na Kile pêre

9 Lire kàntugo ka mii i núr'a wíi mà sùpyiɲyahaɲyahara ɲya wà sì n-jà ntemu tɔ̀rɔ mɛ. Kìrigii
puni ná tùluyi puni ná supyishiŋi puni ná shɛɛnre puni sùpyii pi mpyi pi pi. Pi mpyi a yyére
Kile saanre yatɛɛnŋke ná Mpabilini yyaha yyére. Vàanvyinre mpyi pi na, sháhaŋkenyɛ* sí
ɲyɛ pi cye e. 10 Pi mpyi na yu fànha na: «Wuu Kileŋi u à tɛ̀ɛn saanre yatɛɛnŋke e ke, uru ná
Mpabilini à wuu shwɔ.» 11 Kile mèlɛkɛɛbii puni mpyi a saanre yatɛɛnŋke ná kacwɔnribii
ná ɲyii yaayi sicyɛɛreŋi kwûulo, maa piye tîrig'a cyán saanre yatɛɛnŋke taan, maa Kile pêre,
12 maa ŋko:
«Amiina!
Ŋkèeŋi ná sìnampe
ná yákilifente ná fwùŋi ná pèente
ná sífente ná fànhe
na ɲyɛ wuu Kileŋi wuyo fo tèekwombaa.
Amiina.»
13 Ŋyɛ ka kacwɔnrɔŋi wà niŋkin si mii pyi: «Mpire pi à nte vàanvyinre le amɛ yɛ, taa pi
à yîri ke?» 14 Ka mii i jwo: «Mu à pi cè kàfooŋi.» Ka u u jwo: «Mpii pi à fworo kyaage
nimbwɔhe e, maa pi vàaɲɲyi jyé a fíniŋɛ Mpabilini sìshange e ke, pire pi. 15 Lire e, pi ɲyɛ Kile
saanre yatɛɛnŋke yyaha yyére, maa u pêre u bage e pìlaga bâra canŋa na. Ŋge u à tɛ̀ɛn saanre
yatɛɛnŋke e ke, uru sí n-tɛ̀ɛn pi shwɔhɔl'e, si pi le u fukange ɲwɔh'i. 16 Kategе ná byage saha

* **7:9** Yire ŋkéŋyi mpyi na funntange ná kataanni cyêre.

sì pi ta mɛ. Canŋke sì pi súugo mɛ, kafuge kà tufiige saha sì pi ta mɛ, 17 ɲaha na yɛ Mpabilini li ɲyɛ saanre yatɛɛnŋke nìŋke e ke, lire sí n-pyi pi nàhafooŋi. Lùbilibii lwɔhe ku maha shìŋi sèe wuŋi kaan ke, li sí n-kàre ná pi e pire cyage e. Kile yabiliŋi sí pi ɲyilwɔhe puni cwûun.»

8

Mpabilini à fyèŋi baashɔnwuŋi láha

1 Tèni i Mpabilini à fyèŋi baashɔnwuŋi láha ke, ka tùnmpe si fyâha nìɲyiŋi i, mà tère nimbilere pyi. 2 Kile mèlɛkɛɛbii baashuunniŋi u à yyére Kile yyaha yyére ke, ka mii i pire ɲya, ka mpuruyo baashuunni si ŋkan pir'á.

3 Ka Kile mèlɛkɛŋi wabɛrɛ si mpa yyére sárayi tasogoge taan. Wusunasuugocwoo mpyi u cye e, ndemu l'à yaa ná sɛɛnŋi i ke. Ka wusuna niɲyahawa si ŋkan u á, u pyi sáraga ná Kile wuubii puni ɲarey'e, sárayi tasogoge sɛɛnŋi woge ku ɲyɛ Kile saanre yatɛɛnŋke yyaha yyére ke, kuru ɲuŋ'i. 4 Ka wusunaŋi ŋguruge si wá na fwore cwooni i Kile mèlɛkɛŋi cye e, na dùru ná Kile wuubii ɲarey'e Kile yyahe taan. 5 Lire kàntugo ka Kile mèlɛkɛŋi si wusunaŋi cwooni ɲî sárayi tawwuge naŋkyanhigii na, mà wu ɲìŋke na. Ka kileŋi si wá na ntînni, maa ɲî, tùnmpe s'à ɲyaha, ka ɲìŋke si ɲcyêɛnnɛ.

Kile mèlɛkɛɛbil'à mpuruyo baani wyì yyecyiige na

6 Kile mèlɛkɛɛbii baashuunniŋi cye e mpuruyi baashuunniŋi mpyi ke, ka pire si bégele s'a yi wyì.

7 Kile mèlɛkɛŋi niɲcyiiŋ'à u mpuruge wyì ke, ka zànhafunɲcɛɛnɲyi ná nage ná sìshange si wùrugo yiye e mà yîri nìɲyiŋi na mà wà ɲìŋke na. Ɲìŋke ká ntáa tataaya taanre, taaga niŋkin à sógo ná ku cire ná ku ɲyèpuruge e.

8 Kile mèlɛkɛŋi shɔnwuŋ'à u mpuruge wyì ke, ka yaaga nimbwɔhɔ si wà suumpe lwɔhe e mu à jwo ɲaŋa nawogo. Suumpe lwɔhe ká ntáa tataaya taanre, taaga niŋkin à kêɛnŋ'a pyi sìshan. 9 Ɲyii yaayi yi ɲyɛ suumpe lwɔhe e ke, yire ká ntáa tataaya taanre, taaga niŋkin à kwû, bakwooyi ká ntáa tataaya taanre, taaga niŋkin à murulo.

10 Kile mèlɛkɛŋi tanrewuŋ'à u mpuruge wyì ke, ka woro nintabaala si yîri nìɲyiŋi i mà mpa ɲcwo ɲìŋke na. Li mpyi na ɲî na fiige. Baabii ká ntáa tataaya taanre, l'à cwo taaga niŋkin ná ku lùbilibii ɲuŋ'i. 11 Lire woni mɛge na ɲyɛ Zoroŋi. Lwɔhe ká ntáa tataaya taanre, l'à taaga niŋkin pyi k'à soro. Mpii pi à ku bya ke, pire niɲyahara à kwû ku zoroŋi kurugo.

12 Kile mèlɛkɛŋi sicyɛrewuŋ'à u mpuruge wyì ke, canŋke ná yiŋke ná wɔrigii ká ntáa tataaya taanre taanre, taaya niŋkin niŋkin à kèɛge. Lir'à pyi ke, yi saha ɲyɛ a jà a bèɛnmpe yige pu yigeŋkanni na mɛ. Canŋke ká ntáa tataaya taanre, taaga niŋkin à kwôro canŋaɲyiini bèɛnmpe baa. Numpilage ká ntáa tataaya taanre, yiŋke ɲyɛ a bèɛnmɛ yige taage tanrawoge e mɛ.

13 Ka mii i núr'a ɲyɛ ɲya fo nìɲyiŋi i, u u ŋko fànha na: «Ɲìŋke sùpyire wuun'à kèɛge, l'à kèɛge, l'à kèɛge, ɲaha kurugo yɛ ɲcyèrɛ mèlɛkɛɛbii taanreŋi sanŋi sí pi mpuruyi wyì.»

9

1 Ɲyɛ Kile mèlɛkɛŋi kaŋkuro wuŋ'à u mpuruge wyì ke, ka mii i woni là ɲya l'à yîri nìɲyiŋi i mà mpa ɲcwo ɲìŋke na, ka kacyewyicuguŋke tirikyaanni si ŋkan l'á. 2 Ka li i ku múgo, ka ŋguruge si ntíi na dùgudugu na dùru mu à jwo kacɛɛgɛ ku ɲyɛ na sóre, mà canŋaɲyiini ná kafɛɛge pyi k'à wwò. 3 Ka kampɛɛnɲyɛ si fworo kuru ŋguruge e mà caala mà ɲìŋke tò. Fànhe mpyi a kan y'a sùpyire nɔni nóŋgyahigii fiige. 4 Y'à jwo y'á na y'àha yaaga pyi ɲyɛge, lire ɲyɛ mɛ cire, lire ɲyɛ mɛ yaaga maha yaaga k'à sìi na fyîn ɲìŋke na ke, kuru kà na mɛ, fo sùpyire ti ɲyɛ Kile fyèŋi ɲyɛ a bwɔn ti byahigii na mɛ. 5 Kuni ɲyɛ a kan y'á, y'a sùpyire bùu mɛ, ŋka yi ti yyahayi fwɔhɔrɔ yiɲyɛ kaŋkuro funŋ'i. Yi tanɔŋke yaŋkanni ná nóŋgyaani woge na ɲyɛ niŋkin. 6 Cyire canmpyaagil'e, sùpyire sí raa kwùŋi caa, ŋka ti sì u ta mɛ. Ti la sí n-pyi si ŋkwû, ŋka kwùŋi sí raa fì ti yyaha na.

7 Yire kampɛɛnɲyi mpyi shɔnyɔ fiige, ɲjemu y'à bégele kàshige mɛɛ na ke. Yaaya na mpyi yi ɲùɲyi na sɛɛn ɲùntoyo fiige, yi yyahayi mpyi sùpya wogo fiige. 8 Yi ɲùɲjoore mpyi ceewe woro fiige, ŋkyànhigii sí ɲyɛ cànraga wogii fiige. 9 Yi ntùŋke mpyi mu à jwo k'à tò ná tɔɔnnɔ vàanntinŋ'i, yi fukanyi tùnmpe mpyi mu à jwo shɔnkuruŋɔ ku ɲyɛ na fì ná yi wòtoribil'e na wá kàshige cyage e. 10 Yi nɛɲyi mpyi ná sènŋil'e nóŋgyahii fiige. Yire nɛɲyi cye kurugo, fànhe mpyi y'e, yi jà a yyefuge nɔ sùpyire na yiɲyɛ kaŋkuro funŋ'i. 11 Kacyewyicuguŋke mèlɛkɛŋi u mpyi yi saanŋi. Eburubii shɛɛnre e pi maha u mɛge pyi: «Abadɔn» Girɛkiibii woore e maa u mɛge pyi: «Apoliyɔn». (Kuru mɛge ɲwɔhe ku ɲyɛ: «kakyampyiŋi».)

12 Ɲyɛ yyefuge niɲcyiig'à tòro, yii li cè shuunni saha na ma kàntugo.

13 Ɲyɛ Kile mèlɛkɛŋi baani wuŋ'à u mpuruge wyì ke, sárayi tawwuge sɛɛnŋi woge ku ɲyɛ Kile yyaha yyére ke, ka mii i mɛjwuu lógo kuru mbìiŋkii sicyɛɛreŋi na. 14 Kile mèlɛkɛŋi baani wuŋi u mpyi ná mpuruge e ke, ka nde mɛjwuuni si uru pyi: «Kile mèlɛkɛɛbii sicyɛɛreŋi u à

pwɔ Efirati baŋi nimbwoŋi cyage e ke, pire sànha.» 15 Pire Kile mèlɛkɛɛbii sicyɛɛreŋi mpyi a bégel'a yaha na nde yyeeni ná ŋke yiŋke ná nde canmbilini ná nde tèni yabiliŋi sigili ke, pi à sànha, bà li si mpyi, diɲyɛ sùpyire ká ntáa tataaya taanre, pi i taaga niŋkin bò mɛ. 16 Pi kàshikwɔɔnbii pi mpyi shɔnyi ɲuŋ'i ke, pire pèrɛg'à jwo mii á. Pi mpyi shiin miliyoo ŋkwuu shuunni (200.000.000). 17 Kacyeeni mii à ɲya ke, lire l'à pyi, mii à shɔnyi ná yi feveebii ɲya. Tɔɔnnte vàanntinɲyi yi mpyi pi na ke, yire mpyi a ɲáaŋa na fiige, maa mpyi bula fiige, maa mpyi nɛrɛ fiige. Shɔnyi ɲùɲyi mpyi canraya wuyi fiige. Nage ná ŋguruge ná ŋkìrigiŋi mpyi na fwore yi ɲwɔyi i. 18 Diɲyɛŋi sùpyire ká ntáa tataaya taanre, nage ná ŋguruge ná ŋkìrigiŋi u mpyi na fwore shɔnyi ɲwɔyi i ke, yire yyefuyi taanreŋ'à taaga niŋkin bò. 19 Shɔnyi fànhe mpyi yi ɲwɔyi ná yi nɛɲyi i. Yi nɛɲyi mpyi wwòo fiige, maa mpyi ná ɲùmbogil'e. Cyire cye kurugo, yi mpyi maha yyefuge wàa sùpyire na.

20 Ɲyɛ sùpyire t'à pyi ti ɲyɛ a kwû yire yyefuyi cye e mɛ, tire ɲyɛ a láha ti cyeyayaayi mpèeŋi na mɛ. Ka ti i ntòro ná ti jínasunni ná ti kacyinzunni i, ti mpyi a yire ɲjemu yaa ná sɛɛnŋi, lire ɲyɛ mɛ wyérɛfyinŋi, lire ɲyɛ mɛ dàɲyɛŋi, lire ɲyɛ mɛ kafaayi, lire ɲyɛ mɛ ná cire e ke. Mà li ta, yire yaayi ɲyɛ na ɲaa mɛ, yi ɲyɛ na núru mɛ, yi ɲyɛ na jà a ɲaara mɛ. 21 Ti mú ɲyɛ a láha ti supyibuuni ná ti sìŋkanmpe ná ti jacwɔɔre ná ti nàŋkaage na mɛ.

10

Sémɛbileni kani

1 Lire kàntugo ka mii i Kile mèlɛkɛ fanhaɲyahaga wuŋi wabɛrɛ ɲya u à tîge mà yîri nìɲyiŋi i. Ɲahaŋa mpyi u na vàanntinŋɛ fiige, zànhaŋwɔɔge sí ɲyɛ u ɲùŋke e. U yyahe mpyi canŋaɲyiini fiige, u tooyi sí ɲyɛ mu à jwo na ku ɲyɛ cinŋkunyɔ na. 2 Sémɛbileni là ɲwɔ mpyi a múgo u cye e. Ka u u u kàniŋɛ tɔɔge yaha suumpe lwɔhe ɲuŋ'i, maa kàmɛnɛ woge yaha ɲìŋke na, 3 maa jwo fànha na cànraga fiige. U à jwo amuni ke, ka kileŋi si ntîn tooyo baashuunni. 4 Cyire kiletiinŋkii baashuunniŋ'à ɲjemu jwo ke, mii la mpyi si yire sémɛ, ŋka mii à mɛjwuu lógo nìɲyiŋi i na: «Kiletiinŋkii baashuunniŋ'à ɲjemu jwo ke, puru pyi ma kanni funŋɔ kyaa, ma hà pu sémɛ mɛ.» 5 Kile mèlɛkɛŋi mii mpyi a ɲya u à u tɔɔge kà niŋkin yaha suumpe lwɔhe ɲuŋ'i, maa ku sanŋke yaha ɲìŋke na ke, ka uru si u kàniŋɛ cyɛge yîrige nìɲyiŋi i, 6 maa jwo: «Kileŋi u ɲyɛ fo tèekwombaa, ná u à nìɲyiŋi ná ɲìŋke ná suumpe lwɔhe ná yi funŋɔ yaayi puni dá ke, mii sí n-kâa uru mɛge na na tèn'à nɔ, tère saha ɲyɛ mɛ. 7 Mèlɛkɛŋi baashɔnwuŋi ká u mpuruge wyì canŋke ŋkemu i ke, kaŋwɔhɔni Kile à bégel'a yaha ke, u sí lire pyi, bà u à yi jwo u tùnntunmpii, u báarapyiibil'á mɛ.»

8 Mɛjwuuni mii mpyi a fyânha a lógo mà yîri nìɲyiŋi i ke, ka lire si núr'a mii pyi: «Kile mèlɛkɛŋi u à yyére suumpe lwɔhe ná ɲìŋke ɲuŋ'i ná sémɛbileni nimugoɲjahani i ke, sà li shwɔ u cye e.» 9 Ka mii i file uru Kile mèlɛkɛŋi na, maa u pyi u sémɛbileni kan, ka u u mii pyi: «Li shwɔ ma a ŋkyàa, li sí n-soro mu funŋke e, ŋka li sí n-pôo mu ɲwɔge e sɛrɛ fiige.» 10 Ɲyɛ ka mii i sémɛbileni shwɔ Kile mèlɛkɛŋi cye e mà kyà. Li mpyi a pôo mii ɲwɔge e sɛrɛ fiige, ŋka mii à li jò ke, ka li i mii funŋke pyi ku u mii yà zoroŋi cye e.

11 Ka pi i yi jwo mii á na Kile saha sí tùnnturo le mii cye e mii u jwo supyishi niɲyahawa ná kìrii niɲyahagii ná shɛnrɛ niɲyahara sùpyii ná saanlii niɲyahamil'á.

11

Kile tùnntunmpii shuunniŋi kani

1 Ɲyɛ lire kàntugo, ka pi i sumara pyipyi yaaga kan mii á mu à jwo kàbii, maa yi jwo mii á: «Yîr'a Kileɲaarebage ná sárayi tawwuge súma, mpii pi ɲyɛ wani na Kile pêre ke, ma a pire tòrɔ. 2 Ɲka ma hà Kileɲaarebage ntàani súma mɛ, ɲaha na yɛ mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ Kile kuni i mɛ, kuru cyag'à kan pir'á. Pire pi sí n-pa Kile kànhe jya yiɲyɛ beeshuunni ná shuunni funŋ'i. 3 Mii sí na jwumpe jwufeebii shuunniŋi tun ná bubaga vàanɲyi i yaciy'e. Pi sí raa mii tùnnture pyi canmpyaa kampwoo ná ŋkwuu shuunni ná beetaanre (1.260) funŋ'i.» 4 Olivye ciyi shuunniŋi ná fùkinabii shuunniŋi pi ɲyɛ ɲìŋke Kafooŋi taan ke, yire yi ɲyɛ pire tùnntunmpii shuunniŋi. 5 Sùpya la ká mpyi si kawaa pyi pi na, nage maha fworo pi ɲwɔyi i, maa uru zàmpɛnŋi bò. Sèeŋi na, sùpya maha sùpya la ká mpyi si kawaa pyi pi na, urufol'à yaa u bò amuni. 6 Fànhe na ɲyɛ pi á pi jà a zànhe cû k'àha mpa pi tùnnture canmpyaagii funŋke e mɛ. Pi mú maha jà a lwɔhe kɛ̂ɛnŋ'a pyi sìshan. Tère o tère l'à pi táan ke, yyefuge shiŋi u à pi táan ke, pi maha jà a kuru wà sùpyire na ɲìŋke na.

7 Pi aha pi tùnnture jwo a kwɔ̀ tèni ndemu i ke, sige yapege kà sí n-fworo kacyewyicuguŋke e si mpa pi tùn, si jà pi na, si pi bò. 8 Pi buwuubii sí n-yaha kànbwɔhe tafage e. Kuru kànhe ku sí n-jà n-tàanna ná Sɔdɔmu* ná Misira† e, yi kapegigii kurugo, kur'e pi à pi Kafooŋi kwòro

* **11:8** Kuru kànhe mpyi a cè ná silege baa karigil'e (Zhenɛzi 19.4-11). † **11:8** Lire kìni shiinbii na mpyi Izirayli shiinbii zàmpɛnmii. Wani Iziraylì shiinbii mpyi bilere e.

cige na mú. 9 Pìi sí n-yîri kìrigii puni ná tùluyi puni ná shɛɛnre puni ná supyishiŋi puni i si mpa a pi buwuubii wíi canmpyaa taanre ná paanga funŋ'i, pi sì ɲɛɛ wà u pi tò mɛ. 10 Pi ŋkwùŋi funntange kurugo, diɲyɛ sùpyire sí n-pyi ntàannŋi i, s'a ma yaaya kaan piy'á, ɲaha na yɛ pire Kile tùnntunmpii shuunniŋi mpyi a diɲyɛŋi sùpyire yyahayi fwəhərə sèl'e.

11 Nyɛ cyire canmpyaa taanre ná paange kàntugo, ka shìŋi ŋəni si yîri Kile yyére mà jyè pi e, ka pi i yîr'a yyére. Mpii pi à pi ɲya ke, ka pire si fyá sèl'e. 12 Ka pire tùnntunmpii shuunniŋi si mɛjwuu lógo fànha na mà yîri nìŋyiŋi i na: «Yii dùgo naha.» Ka pi i dùgo nìŋyiŋi i ɲahaŋke k'e, mà pi zàmpɛɛnbii yaha tayyérege e na pi wíi. 13 Ka ɲìŋke si ntíl'a cyêɛnnɛ sèl'e. Kànhe ká ntáa tataaya kɛ, taaga niŋkin baya mpyi a cwo, ka shiin kampwəhii baashuunni (7.000) si ŋkwû kuru ɲìŋke ɲcyèɛnniŋi kajyil'e. Mpii pi à kwôro ke, ka pire si fyá sèl'e, Kileŋi u ɲyɛ yaayi puni ɲùŋə na ke, maa li ɲwə cû na uru pêre.

14 Nyɛ yyefuge shənwog'à tòro, ŋka ɲcyèrɛ tanrawoge sí ɲwə cû.

Kile mèlɛkɛŋi baashənwuŋ'à u mpuruge wyì

15 Nyɛ Kile mèlɛkɛŋi baashənwuŋ'à u mpuruge wyì ke, ka mɛjwugii si fworo nìŋyiŋi i fànha na:

«Diɲyɛŋi ɲùŋufent'à pyi wuu Kafooŋi Kile ná u Niɲcwənrəŋi woro fo tèekwombaa.»

16 Kacwənribii beɲjaaga ná sicyɛɛreŋi u à tɛ̀ɛn pi saanre yatɛɛnɲyi i Kile yyahe yyére ke, ka pire si piye tîrig'a cyán, maa Kile pêe, 17 maa jwo:

«Kafooŋi Kile, Siŋi Punifoo,
mu u ɲyɛ, ná mu mpyi ke,
wuu fwù na ɲyɛ mu na,
ɲaha na yɛ mu à ma fànhe nimbwəhe tìŋɛ ma Saanre e.
18 Supyishiŋi puni lùgigii mpyi a yîri,
ŋka numɛ mu u lùyirini li ɲyɛ na ɲaa.
Tèni i mu sí kwùubii yíbe ke, lir'à nɔ numɛ,
mu tùnntunmpii pi ɲyɛ mu báarapyiibii ke, pire sàraŋi tèni mú à nɔ,
mà bâra mu shiinbii ná mpii pi ɲyɛ na fyáge mu yyaha na ke,
shinbwo bâra shinbilere na.
Mpii pi ɲyɛ na sùpyire kɛ̀ɛge ɲìŋke na ke,
pire tèekɛgɛni mú à nɔ.»

19 Lire kàntugo Kileɲaarebage ku ɲyɛ nìŋyiŋi i ke, ka kuru si múgo. Ka Kile tunmbyaare mbwùuni si ɲya kuru bage e. Ka kileɲini ná tùnmpe ná kiletinni ná ɲìŋke ɲcyèɛnnɛŋi si mpyi mà bâra zànhafunɲcɛɛnɲyi na.

12

Ceeŋi ná wwòlyɛge kani

1 Lire kàntugo nde à pyi kacyeele nìŋyiŋi i, mii à ceeŋi wà ɲya, cannɲaɲyiini mpyi u na mu à jwo vàanntinŋɛ, yiŋke sí ɲyɛ u tooyi ɲwəh'i, wərii kɛ ná shuunni s'à pyi kajaɲjwoo ɲùntoŋə u ɲùŋke na. 2 U laa wu u mpyi, u mpyi na ŋkwúuli ziŋi cyereyampe cye e.

3 Lire kàntugo nde à pyi kacyeeni labɛrɛ nìŋyiŋi i, mii à wwòlyɛgɛ nimbwəhə niɲyɛga ɲya. Ku mpyi ná ɲùmbogii baashuunni ná ɲɛŋii kɛ e, saanra ɲùntoŋə na mpyi ɲùmbogigii puni niŋkin niŋkinŋi na. 4 Wərigii ká ntáa tataaya taanre, k'à ku nɛŋke tèg'a taaga niŋkin pwó a wu ɲìŋke na. Ku mpyi a yyére ceeŋi taan, u aha si si pyàŋi jò. 5 Ka ceeŋi si pùnambile si, ka Kile mèlɛkɛŋi wà si li lwó a kàre Kile saanre yatɛɛnŋke taan, Kile yyére. Lire li sí n-pyi supyishiŋi puni ɲùŋə na, s'a ti kêɛnŋi ná tɔɔnnɔ kabil'e. 6 Ɲyɛ ka ceeŋi si fê a kàre síwage e. Kile mpyi a cyage kà bégel'a yaha u mɛɛ na wani, bà pi si mpyi s'a u kaan u a lyî canmpyaa kampwoo ná ŋkwuu shuunni ná beetaanre (1.260) funŋ'i mɛ.

7 Lire kàntugo ka kàshige si yîri nìŋyiŋi i. Mishɛli u ɲyɛ Kile mèlɛkɛɛbii ɲùŋufooŋi wà ke, ka uru ná u mèlɛkɛɛbii sí wwòlyɛge tùn, ka wwòlyɛge ná ku mèlɛkɛɛbii si pi tùn mú. 8 Ŋka ku ɲyɛ a jà kàshige na mɛ, ku ná ku mèlɛkɛɛbii saha ɲyɛ a tatɛɛngɛ ta nìŋyiŋi i mɛ. 9 Kuru wwòlyɛge ku mpyi tèecyiini i. Kuru ku ɲyɛ jínabii ɲùŋufooŋi, maa mpyi Sitaanniŋi ke, ka pi i kuru wà ɲìŋke na ná ku mèlɛkɛɛbil'e. Kuru ku maha diɲyɛŋi sùpyire wuruge.

10 Lire kàntugo ka mii i mɛjwuu lógo fànha na nìŋyiŋi i na:

«Tèni i wuu Kileŋi sí sùpyire shwə, si u sífente cyêe, si ntɛ̀ɛn u saanre tatɛɛnge e ke, lir'à nɔ numɛ,
ŋge u à cwəənrə mà pyi Shwofooŋi ke, uru ɲùŋufente tèepyiin'à nɔ mú.
Ɲaha na yɛ ŋge u maha wuu cìnmpyiibii cêɛge Kile yyahe taan pìlaga bâra canŋa na ke,
pi à uru wà ɲìŋke na.
11 Wuu cìnmpyiibil'à pyi javee u na,
Mpabilini sìshange ŋguŋi
ná Jwumpe Nintanmpe ɲjwuŋi cye kurugo.

Pi à ɲɛɛ mà pi múnahigii kan sáraga.
12 Lire e ke tatɛɛngɛ na ɲyɛ yii mpiimu á nìɲyiŋi i ke,
yii pyi funntange e,
ŋka ɲìŋke ná suumpe lwɔhe wuun'à kèɛge,
ɲaha na yɛ Sitaanniŋi nàvunŋɔ wuŋ'à tîge yii yyére.
U à cè na uru canmpyaagii nɛŋɛ saha ɲyɛ a tɔɔn mɛ.»
13 Wwòlyɛg'à pi ɲya pi à kuru wà ɲìŋke na ke, ceeŋi u mpyi a pùnambilini si ke, maa ntaha uru fye e na ŋkɔ̀re. 14 Ka ɲyɛ nimbwɔhɔ fukanya shuunni si ŋkan ceeŋ'á, u yîri yire na u a sì u tatɛɛnge e síwage e, bà u ɲwɔ si mpyi s'a ɲcaa wani yyee taanre ná paanga funŋ'i, si laaga tɔɔn wwòlyɛge na mɛ. 15 Lir'à pyi ke, ka wwòlyɛge si lwɔhɔ yige ku ɲwɔge e mà wà ceeŋi kàntugo ba fiige, bà kuru si mpyi si u lwó mɛ. 16 Ŋka ɲìŋk'à ceeŋi tègɛ. Lwɔhe wwòlyɛg'à yige ku ɲwɔge e mà wà ke, ɲìŋk'à múgo, maa kuru bya. 17 Lir'à pyi ke, ka wwòlyɛge lùuni si yîri ceeŋi taan, maa kàshige kɛ̂ɛnŋɛ u pyìibii sanmpil'á. Pire pi ɲyɛ, mpii pi ɲyɛ na Kile toŋi kurigii ɲáare, maa Yesu kyaa yu sùpyir'á ke.
18 Lire kàntugo ka wwòlyɛge si sà yyére suumpe lwɔhe ɲwɔge na.

13

Sige yapiyi shuunniŋi kani

1 Ŋyɛ lire kàntugo, ka mii i sige yapege kà ɲya ku u fwore suumpe lwɔhe e. Ŋɛŋii kɛ ná ɲùmbogigii baashuunni ɲyɛ k'á. Saanre ɲùntoŋɔ na mpyi cyire ɲɛɛŋkii puni niŋkin niŋkinŋi na, Kile mɛkɛgɛrɛ mɛyi s'à sémɛ ku ɲùmbogigii na. 2 Sige yapege mii mpyi a ɲya ke, kuru mpyi cin fiige. Fànhe mpyi ku tooy'e, ku ɲwɔge sí ɲyɛ cànraga wogo fiige. Ka wwòlyɛge si ku fànhe fiige kan k'á, maa ku saanre yatɛɛnŋke kan k'á, maa ɲùŋufente kan k'á sèl'e. 3 Sige yapege ɲùmboge kà niŋkin mpyi a bânni mu à jwo ku sí n-kwû. Ŋka kuru tabannag'à pa ŋkwɔ̀, ka li i mpyi kakyanhala sùpyir'á fo t'à yîr'a taha ku fye e. 4 Ka ti i wwòlyɛge pêe, ɲaha na yɛ k'à ɲùŋufente kan sige yapeg'á. Ka ti i sige yapege pêe mú na: «Jofoo u ɲyɛ ŋke sige yapege ɲca yɛ? Jofoo u sí n-jà ku tùn yɛ?»

5 Ŋwɔg'à kan k'á, bà ku si mpyi si kuye pêe, s'a Kile mɛkɛgɛrɛ jwumpe yu mɛ. Kun'à pa ŋkan k'á yiɲyɛ beeshuunni ná shuunni funŋ'i, k'a lire pyi. 6 Ka ku u ku ɲwɔge múgo maa Kile ná u tatɛɛnge mɛge kèɛge, mpii pi à tɛɛn nìɲyiŋi i ke, maa pire mɛyi kèɛge mú. 7 Kun'à pa ŋkan k'á, ku Kile wuubii tùn, ku u jà pi na. Fành'à kan k'á, ku pyi tùluyi puni ná kìrigii puni ná shɛɛnre puni jwufeebii ná supyishiŋi puni ɲùŋɔ na. 8 Diɲyɛ sùpyire puni sí raa ku pêre, fo mpii mɛyi y'à sémɛ shìŋi niŋkwombaaŋi tafeebii mɛyi tasemɛge e mà lwó diɲyɛ tasiige e ke. Mpabilini l'à pyi sáraga ke, uru sémɛŋi na ɲyɛ lire wu.

9 Ŋgemu la ku ɲyɛ si karii yyaha cè ke, urufoo u niŋgyigigii pɛrɛ, u raa núru. 10 Ŋgemu ká mpyi na sí n-le kàsuŋi i ke, urufoo sí n-le kàsuŋi i. Ŋgemu ká mpyi na sí n-bò ná kàshikwɔnŋwɔɔni i ke, urufoo sí n-bò ná l'e. Lire e ke Kile wuubil'à yaa pi kyaage kwú piye e, pi i ŋkwôro Kile kuni i.

11 Nyɛ ka mii i núr'a sige yapege kabɛrɛ ɲya ku u fwore ɲìŋke e. Ŋɛŋii shuunni mpyi ku na mpàbili wogii fiige, ku mpyi na yu wwòlyɛgɛ fiige. 12 Ku mpyi na ku karigii pyi sige yapege niɲcyiige ɲyii na, ná kuru u fànhe puni i. Tabannage mpyi na ŋko s'a sige yapege niɲcyiige ŋkemu bùu, ka ku u núr'a yîri ke, ŋke numɛ wog'à diɲyɛŋi ná u sùpyire pyi na t'a kuru pêre. 13 Sige yapege shɔnwoge mpyi maha kakyanhala karigii pyi, fo maha nage pyi ku u yîri niɲyiŋi i na ntîri ɲìŋke na sùpyire ɲyii na. 14 Lire pyiŋkanni na, fànhe ku mpyi a kan k'à kakyanhala karigii pyi sige yapege niɲcyiige ɲyii na ke, ku mpyi a diɲyɛŋi sùpyire wurugo ná cyire karigil'e. Kàshikwɔnŋwɔɔni mpyi a sige yapege ŋkemu bânni, ka ku u núr'a cùuŋɔ ke, ku mpyi a diɲyɛŋi sùpyire pyi na ti kuru nàɲjaŋi yaa ti raa ku pêre. 15 Nyɛ sige yapege niɲcyiige nàɲjaŋi sùpyir'à yaa ke, fành'à kan sige yapege shɔnwog'á, ka ku u múnaa le uru nàɲjaŋi i, bà u si mpyi s'a yu, mpiimu ká ɲcyé si u pêe ke, u u pire bò mɛ. 16 Ka ku u fànha cyán sùpyire puni na, bà fyè si mpyi si bwɔ̀n pi shin maha shin kàniŋɛ cyɛge, lire ɲyɛ mɛ u byaani na mɛ, shinbilere bâra shinbwo na, yaarafoo bâra yaara baafoo na, biliwe bâra shinŋi u ɲyɛ u ɲyɛ biliwe mɛ. 17 Sùpya mpyi na sì n-jà zhwo pyi, lire ɲyɛ mɛ mà pɛrɛmɛ pyi, ná ŋke sige yapege fyèŋi ɲyɛ urufoo na mɛ. Uru fyèŋi u ɲyɛ sige yapege mɛge, lire ɲyɛ mɛ tɔrɔmpe pu sí n-bê ná ku mɛge e ke.

18 Nde na ɲyɛ yákilifee kyaa. Tɔrɔmpe pu sí n-bê na sige yapege mɛge ɲwɔh'i ke, shinŋi u ɲyɛ yákilifoo ke, urufoo u puru ɲwɔhe cya a cè. Sùpya mɛgɛ ku ɲyɛ ku ki. Kuru ku ɲyɛ ŋkwuu baani ná beetaanre ná baani (666).

14

Mpabilini ná l'à mpiimu ɲùŋɔ wwû ke

1 Lire kàntugo ka mii i wíi mà Mpabilini niɲjyereni ɲya Siyɔn ɲaŋke ɲuŋ'i. Shiin kampwɔhii
ŋkwuu ná beeshuunni ná sicyɛɛre (144.000) mpyi ná l'e. Mpabilini mɛge ná li Tuŋi mɛge
mpyi a séme pire shiinbii byahigii na. 2 Ka mii i mɛjwuu lógo l'à fworo nìɲyiŋi i mu à jwo
lufoomɔ tùnmɔ, maa mpyi mu à jwo kiletinnɛ. Li mú mpyi mu à jwo pìi pi ɲyɛ na ŋkànnii
bwùun. 3 Pi mpyi Kile saanre yatɛɛnŋke ná ɲyii yaayi sicyɛɛreŋi ná kacwɔnribii yyaha yyére
na mɛɛ nivɔnnɔ cêe. Pire shiin kampwɔhii ŋkuu ná beeshuunni ná sicyɛɛreŋi ɲùŋɔ Kile à
wwû diɲyɛŋi i ke, pire baare e, sùpya mpyi na sì n-jà lire mɛɛni taanna mɛ. 4 Tire sùpyire ɲyɛ
a mpyi a ɲɛn'a tiye ɲwóhɔ ná cibahani i mɛ. Ti ɲyɛ a mpyi a ceewe shi cè mɛ. Tire mpyi maha
ntaha Mpabilini fye e li tasheyi puni i. Tire ɲùŋyi y'à wwû yyecyiige na sùpyire shwɔhɔl'e,
maa ti pyi Kile ná Mpabilini wuu. 5 Ti ɲyɛ a sìi na fini mɛ, ɲcèegɛ cyaga ɲyɛ ti na mɛ.

Kile mèlɛkɛɛbii taanreŋi kani

6 Lire kàntugo ka mii i Kile mèlɛkɛŋi wabɛrɛ nintorowo ɲya fo nìɲyiŋi i. Jwumpe
Nintanmpe pu ɲyɛ tèrigii puni wumpe ke, puru mpyi u á ɲjwuŋi mɛɛ na sùpyire pun'á. U
mpyi a yaa u a pu yu kìrigii puni ná tùluyi puni ná shɛɛnre puni jwufeebii ná supyishiŋi
pun'á. 7 Ka u u wá na yu fànha na: «Yii a fyáge Kile na, yii raa u kêre, ɲaha na yɛ tèn'à nɔ u
diɲyɛ sùpyire yíbe ti kapyiiŋkii na. Uru u à nìɲyiŋi ná ɲìŋke ná suumpe lwɔhe ná lùbilibii dá
ke, yii a u pêre.»

8 Kile mèlɛkɛ shɔnwu mpyi a pa niɲcyiiŋi kàntugo maa ŋko: «K'à jya! Kànbwɔhe Babilɔnni
à jya! Kuru k'à ku ɛrɛzɛn sinmpe kan supyishiŋi puni u a bya. Lire ɲwɔhe ku ɲyɛ, k'à
supyishiŋi puni pyi u à jacwɔɔre pyi ku fiige.»

9 Ŋyɛ Kile mèlɛkɛ tanrewu mpyi a pa mpii shuunniŋi kàntugo, maa ŋko fànha na: «Shin
maha shin ká ŋke sige yapege ná ku nàɲjaŋi pêe, ka ku fyèŋi si bwɔ̀n u byaani, lire ɲyɛ
mɛ u cyɛge na ke, 10 urufoo sí ɛrɛzɛnŋi sinmpe nintanhampe bya. Puru pu ɲyɛ Kile ùyirini.
Yyefuge sí nɔ u na nage ná ŋkìrigiŋi cye kurugo, Kile mèlɛkɛɛbii ná Mpabilini ɲyii na. 11 Nage
e u sí n-pyi ke, kuru sì n-sìi n-fùgo mɛ. Mpii pi à sige yapege ná ku nàɲjaŋi pêe, ku mɛge fyèŋi
sí ɲyɛ pi na ke, pìlaga bâra canŋa na, ŋɔmɔ sì n-pyi pir'á mɛ.»

12 Lire e ke mpii pi ɲyɛ Kile wuubii, maa u toŋi kurigii ɲaare maa ntaha Yesu fye e ke, pir'à
yaa pi kyaage kwú piye e.

13 Lire kàntugo ka mii i mɛjwuu lógo nìɲyiŋi i na: «Yi séme na mà lwɔ́ numɛ na, sùpyire ti
sí n-kwû si ti yaha Kafooŋi wwoɲɛɛge e ke, tire wuun'à ɲwɔ.» Kile Munaani à jwo: «Sèe wi,
tire sí ŋɔ̀ ti báarawage na, ɲaha na yɛ Kile sì funŋɔ wwɔ̀ ti báaraŋi niɲcɛnŋi na mɛ.»

Kile lùyirini l'à tàanna ná sùmakwɔngigil'e ke

14 Ŋyɛ ka mii i núr'a wíi mà ɲahaŋke kà nivyinge ɲya, wà mpyi a tèɛn ku na mu à jwo
sùpya. Sɛɛn ɲùntoŋɔ mpyi urufoo ɲùŋke na, kɔ̀ɔnŋa nintan sí ɲyɛ u cyɛge e. 15 Ka Kile mèlɛkɛŋi
wabɛrɛ si fworo Kileɲaarebage e, maa jwo fànha na ná ɲahaŋke ɲùŋi wuŋi i na: «Nìŋke
sùmaŋi tèekwɔɔnn'à nɔ, sùmaŋi pun'à nɔ, ma kɔ̀ɔnŋaŋi lwɔ́ ma a u kwùun.» 16 Ŋge u mpyi
a tɛɛn ɲahaŋke ɲuŋ'i ke, ka uru si u kɔ̀ɔnŋaŋi lwɔ́, maa ɲìŋke sùmaŋi kwɔ̀n.

17 Lire kàntugo ka Kile mèlɛkɛŋi wabɛrɛ si fworo Kileɲaarebage e nìɲyiŋi na, kɔ̀ɔnŋa
ɲwɔtanga wu na mpyi uru cye e mú.

18 Ka Kile mèlɛkɛŋi wabɛrɛ si fworo sárayi tawwuge e, uru u ɲyɛ nage ɲùŋɔ na. Ka u u
kɔ̀ɔnŋaŋifoo pyi: «Nìŋke ɛrɛzɛnŋ'à nɔ, u kwɔ̀n ná ma kɔ̀ɔnŋaŋi i.» 19 Ka Kile mèlɛkɛŋi si u
kɔ̀ɔnŋaŋi lwɔ́, maa ɲìŋke ɛrɛzɛnŋi kwɔ̀n mà wà ɛrɛzɛn lwɔhe tawwuge wyige e. Kuru ku ɲyɛ
Kile ùyirini. 20 Ka pi i ɛrɛzɛnŋi fwòoŋɔ kuru wyige e kànhe kàntugo. Mà pi yaha pi i u fwòoŋi,
sìshang'à fworo wyige e mà dùg'a nɔ shɔnyi ɲwɔyi na, maa fwu a kàre sumare kampwoo ná
ŋkwuu baani (1.600*) ɲìŋke na.

15

Kile mèlɛkɛɛbii baashuunniŋi ná yyefuyi nizanɲyi kani

1 Lire kàntugo mii à núr'a kakyanhala kacyeele nimbwoo ɲya nìɲyiŋi i: Kile mèlɛkɛɛ
baashuunni mpyi ná yyefugo kuuyo baashuunni i piye cye e. Yyefuyi nizanɲyi yi mpyi
yire, Kile ùyirini sí ɲùŋɔ kuu yire na.

2 Lire kàntugo ka mii i cyage kà ɲya suumpe lwɔhe fiige, ku mpyi na ɲî dùba fiige, maa
mpyi mu à jwo na k'à wùrugo k'e. Mpii pi à pyi javee sige yapege na ke, mii à pire ɲya pi à
yyére suumpe lwɔhe cyage e. Pire ɲyɛ a mpyi a sige yapege ná ku nàɲjaŋi pêe mɛ, tɔrɔmpe
pu sí n-bê ná ku mɛge ɲwɔhe e ke, pi à cyé uru fyèŋi na piye na. Ŋkɔ̀nnibii Kile mpyi a kan
pi á ke, pire mpyi pi cye e. 3 Pi mpyi na Kile báarapyiŋi Musa mɛɛni ná Mpabilini mɛɛni cêe
na:

«Kafooŋi Kile, Siŋi Punifoo!
Mu kapyiiŋkii na ɲyɛ kabwɔhii ná kakyanhala.

---

* **14:20** Ku laag'à culumɛtirii ŋkwuu taanre (300) kwɔ̀.

Supyishiŋi puni Saanŋi,
mu kapyiiŋkii pun'à tíi,
maa mpyi sèe!
4 Kafooŋi, jofoo u ɲyɛ u sì n-fyá mu yyaha na mà yɛ?
Jofoo u ɲyɛ u sì mu pêe mà yɛ?
Mu kanni u ɲyɛ niɲcɛnŋi.
Supyishiŋi puni sí n-pa niŋkure sín mu á,
ɲaha na yɛ mu katiigii nimpyiiŋkil'à fíniŋ'a cyêe pi na.»

5 Lire kàntugo ka mii i tunmbyaare cyage ɲya k'à múgo nìŋyiŋi i Kileɲaarebage e. 6 Yyefuyi baashuunniŋi mpyi Kile mèlɛkɛɛbii baashuunniŋi mpiimu cye e ke, ka pire si fworo Kileɲaarebage e. Vàanvyinweeweere mpyi pi à le. Sɛɛnŋi vàanmɛɛnyɛ mpyi pi à tèg'a piye bînni ntùŋyi i. 7 Nyii yaayi sicyɛɛreŋi i, ka kà niŋkin si sɛɛn ŋkunahii baashuunni kan Kile mèlɛkɛɛbii baashuunniŋ'á. Kileŋi u ɲyɛ ɲyii na fo tèekwombaa ke, cyi mpyi a ɲî uru lùyirini na. 8 Lire tèni i, ka Kileɲaarebage si ɲî naŋguruge na, lir'à li cyêe na Kile sìnampe ná u fànhafente na ɲyɛ kuru cyage e. Kile mèlɛkɛɛbii baashuunniŋi mpyi a pa ná yyefuyi baashuunniŋi ɲjemu i ke, sùpya mpyi na sì n-jà n-jyè Kileɲaarebage e ná yire ɲyɛ a tòro mɛ.

16

ƝkunahigiiBaashuunniŋi cyi ɲyɛ na Kile lùyirini kyaa yu ke

1 Lire kàntugo ka mii i mɛjwuu lógo fànha na Kileɲaarebage e, li i ŋko Kile mèlɛkɛɛbii baashuunniŋ'á na: «Kile lùyirini na ɲyɛ ŋkunahigii baashuunniŋi ɲcyiimu i ke, yii sà cyi sùguro ɲìŋke na.»

2 Ɲyɛ ka Kile mèlɛkɛŋi niɲcyiiŋi si sà u ŋkunaani sùguro ɲìŋke na. Lir'à pyi ke, sige yapege fyèŋi mpyi mpiimu na, pi sí i ku nàɲjaŋi pêre ke, ka nɔwapiye si fworo pire na.

3 Ka Kile mèlɛkɛŋi shɔnwuŋi si sà u ŋkunaani sùgoro suumpe lwɔhe e, ka lwɔhe si ŋkêɛnŋ'a pyi mu à jwo supyikwugo sìshan. Ɲyii yaayi yi mpyi k'e ke, ka yire puni si ŋkwû.

4 Ka Kile mèlɛkɛŋi tanrewuŋi si sà u ŋkunaani sùgoro baŋi lwɔhe ná lùbilibil'e, ka yire puni si ŋkêɛnŋ'a pyi sìshan. 5 Kile mèlɛkɛŋi u ɲyɛ lwɔhe ɲùŋɔ na ke, ka mii i uru ɲya u à jwo: «Mu u ɲyɛ niɲcɛnŋi, mu u ɲyɛ, ná mu mpyi ke, mu à tíi, ɲaha na yɛ amuni mu ɲyɛ na yoge kwùun. 6 Pi à mu shiinbii ná mu tùnntunmpii sìshange wu, ka mu u sìshange kan pi a byii, pi ná lir'à yaa.» 7 Lire kàntugo ka mii i mɛjwuu lógo sárayi tawwuge e na: «Sèeŋi na, Kafooŋi Kile, Siŋi Punifoo, mu yoge kwɔnŋkann'à tíi.»

8 Ka Kile mèlɛkɛŋi sicyɛrewuŋi si u ŋkunaani sùgoro cannaɲyiini ɲuŋ'i, bà li kafuge si mpyi si mpêe s'a sùpyire súuge na fiige mɛ. 9 Kuru kafug'à sùpyire súugo sèl'e. Ka pi i wá na Kile mɛge kèɛge, uru cye e cyire yyefuge karigii ɲyɛ. Pi ɲyɛ a ɲɛn'a pi toroŋkanni kêɛnŋɛ si u pêe mɛ.

10 Ka Kile mèlɛkɛŋi kaŋkuro wuŋi si u ŋkunaani sùgoro sige yapege saanre yatɛɛnŋke e. Ku mpyi na ku saanre pyi cyeyi ɲjemu ɲùŋɔ na ke, ka numpini si jyè yire puni i, ka sùpyire si wá na ti ɲjirigii nɔni yyefuge cye e. 11 Yyefuge ná nɔwapiyi kurugo, ka pi i wá na nìŋyiŋi Kileŋi mɛge kèɛge, ŋka pi ɲyɛ a pi toroŋkanni kêɛnŋɛ mɛ.

12 Ka Kile mèlɛkɛŋi baani wuŋi si u ŋkunaani sùgoro Efirati baŋi i, ka baŋi lwɔhe si waha maa tatorogo kan saanbil'á, pire mpyi a yîri cannaɲafyinmpe e. 13 Lire kàntugo ka mii i múnapegii taanre ɲya ntàsɛɛn fiige, là à fworo wwòlyɛge ɲwɔge e, ka là si fworo sige yapege ɲwɔge e, ka là sí fworo tùnntunŋi kafinivininŋi ɲwɔge e. 14 Jínahii pi mpyi cyire múnahigii, cyi maha kakyanhala karigii pyi. Cyi sí n-shà diŋyɛŋi saanbii puni bínni, bà pi si mpyi si kàshige kwɔn Kile Siŋi Punifoo canmbwɔhe e mɛ.

15 Kafooŋi à jwo: «Lógo, mii sí n-pa mu à jwo nàŋkaawa. Ŋgemu u à kwôro ɲyii na, maa mpyi u ɲyɛ a u vàanɲyi wwû sùpyire ti kwɔ̀ t'a u silege cyeyi ɲaa mɛ, urufoo wuun'à ɲwɔ.»

16 Ɲyɛ ka jínabii si sà saanbii bínni cyage k'e, pi maha kuru mɛge pyi Eburubii shɛɛnre e: «Arimagedɔn*».

17 Ɲyɛ ka Kile mèlɛkɛŋi baashɔnwuŋi si u ŋkunaani sùgoro kafɛɛge e. Ka mɛjwuu si fworo Kileɲaarebage e saanre yatɛɛnŋke e na: «ʏ'à kwɔ̀ numɛ.» 18 Ka kileɲini ná tùnmpe ná kiletinni si mpyi, ka ɲìŋke si ɲcyêɛnnɛ sèl'e. Mà lwɔ́ sùpyire ɲyɛ ɲìŋke na ke, ku mpyi na saha ɲcyêɛnnɛ lire cyèɛnnɛŋkanni na mɛ. 19 Ka Babilɔnni kànbwɔhe si jya mà pyi taanre. Ka kìrigii puni kànyi si ɲcwo. Kile funnɔ ɲyɛ a wwɔ̀ kuru kànbwɔhe na mɛ, maa u lùyirini tîrige ku shiinbii ɲuŋ'i, lire li ɲyɛ mu à jwo u à ɛrɛzɛn sintanhampe kan pi a bya. 20 Kìripyɛɛre ti mpyi suumpe lwɔhe niŋke e ke, ka tire puni si mpînni, wà saha ɲyɛ a ɲaɲyi saha cè mɛ. 21 Ka zànhafunɲcɛɛnyɛ nitabaaya si wá na ɲcwo sùpyire ɲuŋ'i. Yi puni niŋkin niŋkinŋi mpyi a dùgo sèe sèl'e. Ka sùpyire si wá na Kile mɛge kèɛge kuru yyefuge mpèeŋi kurugo.

---

* **16:16** Izirayɛli shiinbil'à kàshibwoyi kwɔn kuru cyage e.

17

Fwòrobacwɔge kani

1 Ŋkunahigii baashuunniŋi mpyi Kile mèlɛkɛɛbii baashuunniŋi mpiimu cye e ke, ka pire
wà si file mii na, maa jwo: «Ta ma, fwòrobacwɔge ku ɲyɛ lùbwoyi ɲwɔge na ke, tunŋkanni na
mii sí kuru kapegigii tùn ke, mii sí lire cyêe mu na. 2 Diŋyɛŋi saanbil'à jacwɔɔre pyi ná k'e,
ka diŋyɛŋi sùpyire si ku ɛrɛzɛn sinmpe bya a méɛ, lire li ɲyɛ pi à jacwɔɔre pyi ku fiige.»
3 Ka Kile Munaani si mii yige na lyempe e, ka Kile mèlɛkɛŋi si ŋkàre ná mii i síwage e. Wani
mii à ceeŋi wà ɲya u à tèɛn sige yapege niŋyɛga ɲuŋ'i. Kuru sige yapege mpyi ná ɲùmbogii
baashuunni ná ɲɛɛŋii kɛ e, Kile mɛkɛgɛrɛ jwumpe mpyi a sémɛ ku puni na. 4 Vàanya loŋgara
wuyo niŋyɛya ceeŋi mpyi a le, maa uye yaa ná sɛɛnŋi ná kafaare loŋgara woore ná kɔ́ɔnŋi
loŋgara wuŋi i. Sɛɛnŋi fùnɲcwokwuu na mpyi u cye e, jacwɔɔre karigii cyi à nâar'a pi maa
ɲwɔ́hɔ ke, li mpyi a ɲî cyire na. 5 Mɛge kà mpyi a sémɛ u byaani na ŋkemu ɲwɔhe k'à cûgo ke,
kuru mɛge ku ɲyɛ: «Kànbwɔhe Babilɔnni: jacwoobii ná diŋyɛŋi katupwɔhɔyi pyifeebii nuŋi.»
6 Mii à li ɲya na ŋge ceeŋi mpyi a bya mà méɛ Kile wuubii sìshange ná Yesu kani jwufeebii
sìshange e.

Mii à u ɲya ke, li mpyi a mii kàkyanhala mà tòro. 7 Ŋyɛ ka Kile mèlɛkɛŋi si mii pyi: «Naha na
l'à mu kàkyanhala yɛ? Ceeŋi u à tèɛn sige yapege ɲuŋ'i ná ku ɲyɛ ná ɲùmbogigii baashuunniŋi
ná ɲɛɛŋkii kɛŋi i ke, mii sí lire ɲwɔhe jwo mu á. 8 Sige yapege mu à ɲya ke, ku mpyi ɲyii na,
ŋka ku saha ɲyɛ mɛ, ku sí n-pa fworo wyicuguŋke e, si ŋkàre tapinnage e. Mà lwɔ́ diŋyɛŋ'à
dá ke, sùpyire ti ɲyɛ ti mɛyi ɲyɛ a sémɛ shìŋi niŋkwombaaŋi tafeebii mɛyi tasemɛge e mɛ, sige
yapege ɲyaŋi sí n-pâa tire e. Yii li cè na tèni l'e ku mpyi ɲyii na, ŋka ku saha ɲyɛ mɛ, ku sí
núru n-pa.

9 Sìɲcyiimpe ná yákiliŋi u à yaa u tèg'a ŋke cyage yyaha cè. Ɲùmbogigii baashuunniŋi na
ɲyɛ ɲaɲya baashuunni yire ɲjemu ɲuŋ'i uru ceeŋ'à tèɛn ke. 10 Cyire ɲùmbogigii na ɲyɛ saanlii
baashuunni mú, kaŋkur'à cwo pire e, niŋkin na ɲyɛ wani, u sanŋi sàha mpa mɛ. Ŋka uru
ká mpa, u sí tère nimbilere pyi kanna. 11 Sige yapege ku mpyi ɲyii na, ná ku saha ɲyɛ mɛ,
kuru mú na ɲyɛ saanŋi wà, kuru ku sí pi fûnŋɔ baataanre, ŋka ku na ntɔ̀re mpii saanbii
baashuunniŋi i. Kuru na ŋkèege tapinnage e. 12 Ŋɛɛŋkii kɛŋi mu à ɲya ke, cyire na ɲyɛ saanlii
kɛ, pire sàha ŋkwɔ a tèɛn fànhe na mɛ. Pire sí n-pa ɲùŋufente ta si tère nimbilere kanna pyi
ná ŋke sige yapege e siɲcyan. 13 Sɔ̀nŋɔre ninure ti ɲyɛ pire pun'á, pi sí pi fànhafente ná pi
ɲùŋufente kan sige yapeg'á. 14 Pi sí Mpabilini tùn, ŋka Mpabilini sí n-jà pi na, ɲaha na yɛ lire
li ɲyɛ kàfeebii puni Kafooŋi ná saanbii puni Saanŋi. Mpii pi ɲyɛ ná l'e ke, pire Kile à yyere
maa pi cwɔɔnrɔ, ka pi i ŋkwôro u kuni i.»

15 Ka Kile mèlɛkɛŋi si núr'a mii pyi: «Lùbwoyi ɲwɔge na mu à fwòrobacwoŋi ɲya u à tèɛn ke,
yire na ɲyɛ kìrii ná supyikuruyo ná supyishi niŋyahawa ná shɛnrɛ. 16 Ŋɛɛŋkii kɛŋi mu à ɲya
ke, cyire ná sige yapege sí fwòrobacwoŋi kyaa pɛn yiy'á. Yi sí u cyeŋgaya wuŋi ná u cipyire
wuŋi yaha, si ŋkyà u e, si u sanŋi súugo.

17 Yii li cè, Kile u à sɔ̀nŋɔre le pi e pi i uru ɲyii wuuni pyi, pi i pi sɔ̀nŋɔre pyi niŋkin, pi i pi
ɲùŋufente kan sige yapeg'á, fo Kile jwumpe ká fûnŋɔ. 18 Kànbwɔhe ku ɲyɛ na ɲìŋke saanbii
puni kêɛnŋi ke, ceeŋi mu à ɲya ke, uru u ɲyɛ kure.»

18

Babilɔnni kànbwɔh'à jya

1 Lire kàntugo ka mii i Kile mèlɛkɛŋi wabɛrɛ ɲya u à yîri nìŋyiŋi i na ntîri. Ɲùŋufente
mpyi u á sèl'e, u sìnampe mpyi bɛɛnmɛ ɲìŋke cyeyi puni i. 2 Ka u u ŋkwúulo fànha na: «K'à
jya! Babilɔnni kànbwɔh'à jya! K'à pyi numɛ jínabii tatɛɛngɛ, maa mpyi múnapegigii puni ná
màpɛngɛ saɲcyɛnŋwɔhɔyi puni taŋwɔhɔgɔ. 3 Lir'à pyi, ɲaha na yɛ k'à supyishiŋi puni pyi pi
à jacwɔɔre pyi ku fiige, ka lire si mpyi mu à jwo pi à ku ɛrɛzɛn sinmpe bya. Ɲiŋke saanbil'à
jacwɔɔre pyi ná k'e, ɲìŋke cwɔ̀hɔmpil'à pa mpyi kàmpyaafee ku pùcyage yaare cye kurugo.»

4 Ŋyɛ ka mii i mɛjwuuni labɛrɛ lógo nìŋyiŋi i na: «Mii shiinbii, yii fworo Babilɔnni kànhe
e, lire e kapegigii k'à pyi ke, yii nàzhan sì n-pyi cyire e mɛ. Amuni li mú ɲyɛ, yyefuyi yi sí nɔ
ku na ke, yii nàzhan sì n-pyi yire e mɛ. 5 Yii li cè na ku kapegigil'à bínni cyiye e, mà dùg'a nɔ
fo niŋyiŋi na. Kile funnɔ ɲyɛ a wwɔ ku ntiimbaaŋi karigii na mɛ. 6 Nde k'à pyi pi sanmpii
na ke, yii lire fiige pyi ku na. Yii ku nimpyiini fiigii shuunni pyi ku na. K'à yaage ŋkemu kan
yii à bya ke, ŋkemu fànhe k'à ɲyaha kuru woge na tooyo shuunni ke, yii kuru le ku byabya
ceni i. 7 Bà k'à yasinayi ná nàfuuŋi tèg'a kuye pêe mɛ, yii kyaage ná nàvunŋke pyi ku nɔ ku na
amuni, ɲaha na yɛ k'à kuye pyi saancwo, na kuru ɲyɛ leŋkwucwo mɛ, na kuru sì n-sìi yamɛɛ
sú mɛ. 8 Lire kurugo, yyefuyi yi ɲyɛ ku mɛɛ na ke, yire yi ɲyɛ: kwùŋi ná yamɛɛni ná kategе.
Yire sí nɔ ku na cannɲa niŋkin. Nage sí ku súugo, ɲaha na yɛ Kafooŋi Kile u ɲyɛ na yoge kwùun
ku na ke, fànhe na ɲyɛ ur'e.»

9 Ɲyɛ ɲìŋke saanbii pi à jacwɔɔre pyi ná k'e, maa ku pùcyage loŋgara yaayi ta ke, pire ká ku súugo súugo naŋguruge ɲya, pi sí raa ŋkwúuli s'a yamɛɛni súu sèe sèl'e. 10 Pi sí n-yyére tatɔɔnge e, ɲaha na yɛ pi sí raa fyáge ku yyefuge kà ŋkwɔ̀ nɔ pire na mɛ, s'a ŋko: «Kànbwɔhe Babilɔnni wuun'à kɛ̀ɛge! L'à kɛ̀ɛge! Nàmbaa kànhe! Yoge ku kwɔ̀n mu na, lire ɲyɛ a pyi kamɔnɔ mɛ, tère nimbilere kanna.»

11 Diɲyɛŋi cwɔ̀hɔmpii mú sí raa ŋkwúuli s'a yamɛɛni súu ku kurugo, mà li ɲùŋke pyi pi yapɛrɛyi saha ɲyɛ na shuu mɛ. Yire yaayi yi ɲyɛ: 12 sɛɛnŋi ná wyérɛfyinŋi ná loŋgara kafaare ná loŋgara kɔ́ɔnŋi ná shire vàanɲyi ná vàanɲyɛyi nisinaɲyi ná vàanntufagare loŋgara woore ná nùguntanga cire ná ntàsuuŋi ŋkyaangil'à tɛ̀g'a yaayi ɲjemu yaa ke, ná loŋgara cir'à tɛ̀g'a yaayi ɲjemu yaa ke, ná dàɲyɛŋi wuyi ná tɔɔnnte wuyi ná kafaayi loŋgara wuy'à te mà pyi yaayi ɲjemu ke, 13 ná cyangayaare nùguntanga woore ná làtikoloŋi ná miri nùguntanga sìnmpe ná wusunaŋi ná ɛrɛzɛn sinmpe ná sìnmpe ná farini mbyìmpe ná mɔ̀ɔŋi ná nìiyi ná mpàabii ná shɔnyi ná wòtoribii, ali bilibii mú. 14 Pi sí raa ŋko: «Yaayi mu mpyi a cya ke, yire pun'à fworo mu cye e. Uru nàfuuŋi ná yire kakyanhala yaayi pun'à pînni mu na, mu saha sì n-sìi yi ta mɛ.» 15 Cwɔ̀hɔmpii pi à nàfuuŋi ta ku cye kurugo ke, pire sí laaga tɔɔn ku na, ku yyefuge kà ŋkwɔ̀ nɔ pire na mɛ. Pi sí raa mɛɛ súu s'a ŋkwúuli, 16 s'a ŋko: «Kànbwɔhe wuun'à kɛ̀ɛge! L'à kɛ̀ɛge! Ku sí mpyi a yal'a ɲwɔ ná shire vàanɲyi ná vàanɲyɛyi ná sɛɛnŋi ná kafaare loŋgara woore ná kɔ́ɔnŋi loŋgara wuŋi i. Yire puni y'à kɛ̀ɛge amɛ tère niŋkin!»

17 Bakwooyi ɲùŋufeebii puni ná yi kùsheebii ná mpii pi ɲyɛ na báare yi e ke, ná shin maha shin u ɲyɛ na u ɲwɔlyiŋi taa suumpe lwɔhe ɲun'i ke, pire pun'à pa yyére tatɔɔnge e, 18 maa kànhe wíi tasogoge e, maa jwo fànha na: «Kànha mpyi a sàa pêl'a ŋke kànbwɔhe kwɔ̀ mɛ.» 19 Pi à cwɔɔnre wu pi ɲùmbogigil'e, maa yamɛɛni kwuuni wà, maa jwo: «Kànbwɔhe wuun'à kɛ̀ɛge! L'à kɛ̀ɛge! Ku loŋgara yaayi yi mpyi a bakwooyi feebii puni pyi yaarafee ke, tère niŋkin funŋ'i kur'à pînni. 20 Nìŋyiŋi, ta múgure ku ɲjyaŋi kurugo! Kile wuubii ná Yesu tùnntunmpii ná Kile tùnntunmpii, yii a múgure mú, ɲaha na yɛ Kile à yogo kwɔ̀n ku na, maa yii ŋkooŋi wwû ku na.»

21 Ɲyɛ ka Kile mɛ̀lɛkɛŋi wà si kafaabwɔhɔ lwɔ́ mu à jwo tiraga, maa ku wà suumpe lwɔhe e, maa jwo: «Amɛ Babilɔnni kànbwɔhe sí n-wà fànha na, wà saha sì ku ɲya mɛ. 22 Ɲkɔ̀nnɔ ná mɛceenɲkuruŋɔ ná tìinmpire ná mpurugo mɛɛ saha sì n-sìi n-lógo wani mɛ. Cyebaarapyi saha sì ɲya wani mɛ, tiraga mɛɛ saha sì n-fworo wani mɛ. 23 Fùkina bɛ̀ɛnmɛ saha sì n-fworo wani mɛ, tacwokwɔngɔ ná ku poo jwumɔ saha sì n-lógo wani mɛ, ɲaha na yɛ mu cwɔ̀hɔmpii pi mpyi diɲyɛ shinbwoobii, mu sìŋkanma karigil'à diɲyɛ sùpyire puni wurugo. 24 Mà bâra lire na, Kile tùnntunmpii ná Kile wuubii ná sùpyire puni t'à bò ɲìŋke na ke, mu yyére pire puni sìshang'à ɲya.»

19

1 Lire kàntugo ka mii i tùnmbwɔhɔ lógo nìŋyiŋi i, mu à jwo supyiɲyahara ti ɲyɛ na yu, na: «Aleluya*! Zhwoŋi ná pèente ná sífente na ɲyɛ wuu Kileŋi á. 2 U kapegigii tunŋkanni na ɲyɛ sèe, maa ntíi, ɲaha na yɛ fwòrobacwɔge ku mpyi a diɲyɛ sùpyire pyi t'à tiye pwɔ kapegigii na ke, u à kuru tùn. Kile báarapyiibii k'à bò ke, Kile à lire ŋkooŋi wwû ku na.» 3 Ka pi i núr'a jwo: «Aleluya! Ku súugosuugo naŋguruge sí raa dùru tèrigii puni i.» 4 Ka kacwɔnribii beɲjaaga ná sicyɛɛreŋi ná ɲyii yaayi sicyɛɛreŋi si piye tîrig'a cyán, maa Kile nintɛɛnŋi pêe u saanre yatɛɛnŋke e na: «Amiina, Aleluya!»

Dánafeebii kuruŋk'à bégel'a yaha Mpabilini mɛɛ na mu à jwo tàcwo

5 Ɲyɛ ka mɛjwuu si fworo saanre yatɛɛnŋke cyage e na: «Yii pi ɲyɛ Kile báarapyiibii maa fyáge u na ke, shinpyɛɛre bâra shinbwoobii na, yii puni, yii a wuu Kileŋi kêre.» 6 Ka mii i núr'a tùnmbwɔhɔ lógo mu à jwo shinɲyahara, lire ɲyɛ mɛ lufoomɔ, lire ɲyɛ mɛ mu à jwo kile u à sêe fànha na na: «Wuu wuu Kafooŋi Kile kêe, ɲaha na yɛ wuu Kafooŋi Kile, Siŋi Punifoo na ɲyɛ u saanre e. 7 Wuu pyi funntange e, wuu raa múgure, wuu u pèenɛ taha u na, ɲaha na yɛ Mpabilini cikwɔɔnr'à nɔ, li tàcwoŋi mú à tɛ̀ɛn li tɛɛnl'e. 8 Kun'à kan u á, u vàanvyinweeweere nisinana le. Kile wuubii kapyiiŋkii nintiigii cyi ɲyɛ tire vàanvyinre.»

9 Ka Kile mɛ̀lɛkɛŋi si mii pyi: «Yi séme “mpii pi à yyére Mpabilini cikwɔɔnre ɲjyìŋi na ke, pire wuun'à ɲwɔ.”» Maa núr'a mii pyi: «Kile yabiliŋi jwumpe pu ɲyɛ mpe.»

10 Ka mii i niŋkure sín u fere e si u pêe, ŋka u à mii pyi: «Ma hà li pyi mɛ, mii mú na ɲyɛ Kile báarapyi mu à jwo mu ná ma cìnmpyiibii pi ɲyɛ na Yesu kyaa yu sùpyir'á ke. Kile mu à yaa mu u a mpêre.» Jwumpe pu ɲyɛ na yu Yesu kyaa na ke, puru pu ɲyɛ Kile tùnntunmpii tùnnture ɲùŋke.

Kirisita à pyi javoo sige yapege ná ku fyèɲwɔhɔshiinbii na

* **19:1** Lire ɲwɔhe ku ɲyɛ: «Wuu Kile kêe!»

11 Ka mii i nìɲyiŋi ɲya u à múgo, ka shəngə nivyinge si fworo. Sùpyaŋi u mpyi ku ɲuŋ'i ke, uru mɛge ku ɲyɛ: «Ɲwəmɛɛ niŋkinfooŋi ná sèeŋifooŋi». Ntìiŋi funŋke e, u maha yoge kwùun maa sùpyire tùnni. 12 U ɲyiigii na ɲî na fiige, saanra ɲùntoyo niɲyahaya sí ɲyɛ u ɲùŋke na. Mɛge kà mpyi a sémɛ u na, uru kanni baare e wà ɲyɛ a kuru cè mɛ. 13 U mpyi a vàanntinmbwəhə le, ku puni mpyi sìshan. U mɛge na ɲyɛ: «Kile Jwumpe». 14 Nìɲyiŋi kàshikwəənbii kuruɲyi mpyi a taha u fye e shənfyinyi ɲuŋ'i. Pi puni mpyi a shire vàanvyinweeweere le. 15 Kàshikwənŋwətanga mpyi na fwore u ɲwəge e, si ntègɛ sùpyire bò. U sí raa pi kêɛnŋi ná təənmbil'e. U sí Kile Siŋi Punifoo lùyirini nimbwooni cyêe, bà pi maha ɛrɛzɛnpiŋke fwòoŋə ɛrɛzɛn lwəhe tawwuge wyige e mɛ. 16 Mɛge kà mpyi a sémɛ u vàanntinŋke ná u cyiini na na: «saanbii Saanŋi, kàfeebii Kafooŋi».

17 Lire kàntugo ka mii i Kile mèlɛkɛŋi wà ɲya u à yyére cannŋaɲyiini ɲuŋ'i, saɲcyɛɛnre ti ɲyɛ na mpéeli fo nìɲyiŋi i ke, maa jwo fànha na tire pun'á: «Yii a ma, yii pa bínni yii a Kile lyìmbwooni sigili. 18 Yii pa saanbii ná kàshicyeyi ɲùŋufeebii ná kàshikwənmpiyi ná shənyi ná shənfeempii ná sùpyire puni, bilibii ná mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ bilii mɛ, ná shinpyɛɛre ná shinbwoobii kyaare kyà.»

19 Ɲyɛ ka mii i sige yapege ná nìŋke saanbii ná pi kàshicyeyi ɲya y'à bínni si kàshige kwòn shənfyinge fèvooŋi ná u kàshicyɛge na. 20 Ka pi i sige yapege cû mà bâra tùnntunŋi kavinivininŋi u mpyi maha kakyanhala karigii pyi sige yapege ɲyii na ke. Kuru sige yapege fyèŋi mpyi sùpyire ntemu na, ka ti i ku nàɲjaŋi pêe ke, cyire kakyanhala karigil'à pire wurugo. Ka sige yapege ná tùnntunŋi kafinivininŋi ɲyii wuubii si ɲcû a wà ŋkìrigiŋi nabwəhe e. 21 Kàshikwənŋwəəge ku mpyi na fwore shənfyinge fèvooŋi ɲwəge e ke, ka u u pi sanmpii bò ná kur'e. Saɲcyɛɛnre pun'à jò a tìn pi kyaare e.

20

Sitaanniŋi à pwə mà yyee kampwoo pyi

1 Lire kàntugo ka mii i Kile mèlɛkɛŋi wà ɲya u à yîri nìɲyiŋi i na ntîri, kacyewyicuguŋke tirikyaanni ná yòrəyə nitabaaya mpyi u cye e. 2 Wwòlyɛge ku mpyi tèecyiini i, ná pi maha ku pyi jínabii ɲùŋufooŋi, lire ɲyɛ mɛ Sitaanniŋi ke, ka pi i kuru cû a pwə fo yyee kampwoo (1.000) 3 maa ku wà kacyewyicuguŋke e, maa ku shwɔ̂hə, maa fyè bwòn ku ɲwətoŋke na, bà li si mpyi, k'àha núru s'a sùpyire wuruge ɲcyii yyee kampwooni funŋke e mɛ. Cyire ká ntòro, k'à yaa ku yige ku tère nimbilere pyi.

4 Ɲyɛ ka mii i saanra yatɛɛnyɛ ɲya. Mpii pi mpyi a tèɛn yi ɲuŋ'i ke, fànhe mpyi a kan pir'á, pi a yoge kyáali. Mpii ɲùmbogigii pi mpyi a kwòn Yesu kani ɲjwuŋi ná Kile jwumpe ɲjwuŋi kurugo ke, mii à pire múnahigii ɲya. Pi mpyi a ɲɛn'a sige yapege, lire ɲyɛ mɛ ku nàɲjaŋi pêe mɛ, pi mú mpyi a ɲɛɛ fyèŋi u bwòn pire byahigii, lire ɲyɛ mɛ pire cyeyi na mɛ. Pire mpyi a ɲè, maa ntèɛn ná Kirisita e saanre e mà yyee kampwoo pyi. 5 Shincyiibii pi ɲyɛ pire mà ɲè a fworo kwùŋi i. Kwùubii sanmpii ɲyɛ a ɲè mà ta yyeegii sàha fûnŋə kampwoo na mɛ. 6 Mpii pi à pyi niɲcyiibil'e mà ɲè ke, pire wuun'à ɲwə, pi à pyi Kile wuu. Pi saha sì kwùzhənwuu kwû mɛ. Pi sí n-pyi Kile ná Kirisita sáragawwuu, si ntèɛn ná Kirisita e saanre e si yyee kampwoo pyi.

Fànha à ta Sitaanniŋi na

7 Yyee kampwooni (1.000) ká fûnŋə, Sitaanniŋi sí n-yige u tatoŋke e. 8 U sí n-kàre si sà supyishiŋi puni wurugo diɲyɛŋi yyaha kurugo. Uru supyishiŋi puni mɛge ku ɲyɛ Gəgi ná Magəgi*. U sí supyishiŋi puni bínni kàshige mɛɛ na. Pir'à ɲyaha bà suumpe lwəhe ɲwəge nticyɛnŋi ɲyɛ mɛ. 9 Mii mpyi a li ɲya na pi à pa cyage puni shwə a ta, maa Kile wuubii cyage kwûulo, kuru ku ɲyɛ kànhe tàange woge. Mà pi yaha puru na, nage kà à yîri nìɲyiŋi na mà pa pi puni súugo. 10 Ɲyɛ Sitaanniŋi u mpyi maha sùpyire wuruge ke, ka pi i uru cû, ŋkìrigiŋi na ɲyɛ kacyewyige nage ŋkemu i ke, maa u wà kur'e sige yapege ná tùnntunŋi kafinivininŋi kurugo. Pi sí raa ŋkyaali wani pìlaga bâra canŋa na fo tèekwombaa.

Kile yoge nizanŋke

11 Ɲyɛ ka mii i núr'a saanre yatɛɛnŋke kà nimbwəhə nivyinge ɲya, wà u à tèɛn k'e. Ka nìɲyiŋi ná ɲìŋke si fê a yîri u yyaha na, wà saha ɲyɛ a yi ɲya mɛ. 12 Mpii pi à kwû ke, ka mii i pire ɲya, shinbwo bâra shinbilere na, pi puni mpyi a yyére saanre yatɛɛnŋke yyaha yyére. Ka sémɛbii pìi si múgo. Lire kàntugo ka wà si núr'a múgo, shìŋi niŋkwombaaŋi tafeebii mɛyi tasemɛge ku mpyi ure. Ka Kile si kwùubii sâra a tàanna ná pi kapyiiŋkil'e ɲcyiimu cyi à sémɛ sémɛbil'e ke. 13 Suumpe lwəhe mpyi a sùpyire ntemu lyî ke, k'à tire núruŋ'a yige. Mpii pi à kwû mà kàre ɲìŋke ɲwəhə shiinbii cyage e ke, pire mú à fworo, ka shin maha shin si sâra

* **20:8** Gəgi u mpyi Magəgi kìni ɲùŋufooŋi (Ezekiyɛli 38-39). Uru u à pyi Izirayɛli shiinbii zàmpɛnŋi nizanŋi. Naha ŋke cyage e, Sitaanniŋi à mpiimu wurugo supyishiŋi puni i ke, pire pi maha mpyi Gəgi ná Magəgi. Pire pi sí n-pa kàshige kwòn ná Kile shiinbil'e diɲyɛŋi cannŋkwəge.

mà tàanna ná u kapyiiŋkil'e. 14 Ɲyɛ ka kwùŋi ná ɲìŋke ɲwɔhɔ shiinbii cyage si wà kacyewyige nage e, kuru ku ɲyɛ kwùŋi shɔnwuŋi. 15 Shin maha shin u ɲyɛ u mɛge ɲyɛ a ta k'à séme shìŋi niŋkwombaaŋi tafeebii mɛyi tasemɛge e mɛ, pire pun'à wà kacyewyige nage e.

21

Zheruzalɛmu kànhe nivɔnŋke kani

1 Lire kàntugo ka mii i nìŋyi nivɔnŋɔ ná ɲìŋɛ nivɔnŋɔ ɲya, ɲaha na yɛ nìŋyiŋi niŋjyeŋi ná ɲìŋke niŋjyɛge mpyi a pînni, suumpe lwɔhe mú sàha mpyi mɛ. 2 Ka mii i Kile kànhe ɲya, Zheruzalɛmu kànhe nivɔnŋke, k'à yîri Kile yyére nìŋyiŋi i na ntîri ɲìŋke na. Ku mpyi a légel'a ɲwɔ mu à jwo tacwokwɔngɔ ku ɲyɛ na ŋkèɛge ku poo yyére. 3 Ka mii i mɛjwuu nimbwoo lógo saanre yatɛɛnŋke cyage e na: «Yii lógo! Kile à u tatɛɛnge yaa sùpyire shwɔhɔl'e, u sí n-tɛ̀ɛn ná t'e, ti sí n-pyi u shiinbii, Kile yabiliŋi sí n-pyi ná t'e, si mpyi ti Kileŋi. 4 U sí ti ɲyilwɔhe puni cwûun. Kwù saha sì n-pyi mɛ, yamɛɛsuu mú sì n-pyi mɛ, mɛɛsuu sì n-pyi mɛ, kyaaga sì n-pyi mɛ, ɲaha na yɛ yalyey'à tòro.» 5 Ɲge u à tɛ̀ɛn saanre yatɛɛnŋke e ke, ka uru si jwo: «Yii li cè, mii sí yaayi puni kêɛnŋɛ n-pyi nivɔnyɔ numɛ.» Maa núr'a jwo mii á: «Mpe jwumpe séme, ɲaha na yɛ pu na ɲyɛ pyàa jwumɔ sèe wumɔ!» 6 Maa núr'a mii pyi: «L'à pyi a kwò. Mii u ɲyɛ Alifa ná Omega, tasiige ná takwɔge. Byage na ɲyɛ ŋgemu na ke, lùbiliŋi lwɔhe ku ɲyɛ na shìŋi sèe wuŋi kaan ke, mii sí uru lwɔhe kan urufoo u bya mana. 7 Ɲgemu ká mpyi javoo ke, mii sí yire kan urufol'á. Mii sí n-pyi urufoo Kileŋi, urufoo sí n-pyi mii pyàŋi. 8 Ɲka fyagarafeebii ná mpii pi ɲyɛ pi ɲyɛ a dá mii na mɛ, ná kapimpyiibii ná shinbuubii ná jacwoobii ná sìnŋkanfeebii ná kacyinzunmpii ná kafinivinibii puni, pire nàzhanŋi u ɲyɛ ŋkìrigiŋi wyicuguŋke nage. Uru u ɲyɛ kwùŋi shɔnwuŋi.»

9 Ɲyɛ ŋkunahigii baashuunniŋi cyi mpyi a ɲî kasanrage yyefuyi baashuunniŋi na ke, cyire mpyi Kile mɛ̀lɛkɛɛbii baashuunniŋi ŋgemu cye e ke, ka pire wà niŋkin si mpa mii pyi: «Pa naha, mii sí cifɔnŋi cyêe mu na, Mpabilini cwoŋi.» 10 Ka Kile Munaani si mii yige na lyempe e, ka Kile mɛ̀lɛkɛŋi si ŋkàre ná mii i ɲaŋa nintɔɔngɔ ɲuŋ'i, Kile kànhe ku ɲyɛ Zheruzalɛmu ke, maa kuru cyêe mii na. Ku mpyi na ntîri mà yîri nìŋyiŋi i Kile yyére. 11 Kile sìnampe mpyi ku na mà ku pyi ku u ɲî loŋgara kafaare pi maha mpyi zasipe ke, tire fiige. Tire maha ɲî dùba fiige. 12 Kàsɔɔgɔ nintɔɔngɔ mpyi a kànhe kwûulo. Tajyiɲwɔyɔ kɛ ná shuunni mpyi ku na. Tajyiɲwɔgɔ maha tajyiɲwɔgɔ, Kile mɛ̀lɛkɛ niŋkin mpyi kuru na. Izirayɛli tùluyi kɛ ná shuunniŋi mɛyi mpyi a séme yire tajyiɲwɔyi na. 13 Tajyiɲwɔyɔ taanre taanre mpyi kàmpaŋŋyi sicyɛɛreŋi na: canŋafyinmpe ná canŋacwumpe ná suumɔ kùlo ná wòro kùlo. 14 Kàsɔɔge mpyi a cyán kafaaya kɛ ná shuunni ɲuŋ'i, Mpabilini tùnntunmpii kɛ ná shuunniŋi mɛyi mpyi a séme yire kafaayi na.

15 Mɛ̀lɛkɛŋi u mpyi a jwo ná mii i ke, súmasuma sɛɛn kàbii mpyi uru cye e, u tɛ̀g'a kànhe ná tajyiɲwɔyi ná kàsɔɔge súma. 16 Kànhe mpyi sìcyeye sicyɛɛre, sìcyeyi puni mpyi a tàanna. U mpyi a kànhe súma ná kàbiini i. Sìcyaga maha sìcyaga mpyi kàbiini sinnagii kampwɔhii kɛ ná shuunni (12.000). Ku yyesanhampe ná ku yyeparampe ná ku yyerempe mpyi a taanna. 17 Lire kàntugo ka u u kànhe kàsɔɔge bilimpe súma, ka ku u bê kàsimɛɛni sinnagii ŋkuu ná beeshuunni ná sicyɛɛre (144) mà tàanna ná sùpyire sumare pyiŋkanni i. 18 Loŋgara kafaare pi maha mpyi zasipe ke, tire ti mpyi a tɛ̀g'a kàsɔɔge faanra, maa sɛɛnŋi yabiliŋi tɛ̀g'a kànhe faanra, ku u ɲî dùba fiige. 19 Kàsɔɔge nintaani mpyi a cyán ná loŋgara kafaayi shiŋi puni i. Nintaani kafaage niɲcyiige mɛge mpyi zasipe, shɔnwoge mɛge mpyi safiri, tanrawoge mɛge mpyi agati, sicyɛrewoge mɛge mpyi ɛmɛrodi, 20 kaŋkuro woge mɛge mpyi onikisi, baani woge mɛge mpyi sariduwanɛ, baashɔnwoge mɛge mpyi kirizoliti, baatanrewoge mɛge mpyi berili, baacyɛrewoge mɛge mpyi topazi, kɛ woge mɛge mpyi kirizopirasi, kɛ ná niŋkin woge mɛge mpyi iyasɛnti, kɛ ná shɔnwoge mɛge sí mpyi amɛtisiti. 21 Kànhe tajyiɲwɔyi kɛ ná shuunniŋi bàrayi mpyi loŋgara kɔ́ɔnŋi pyàa kɛ ná shuunni. Bàraga maha bàraga mpyi kɔ́ɔnbile niŋkin. Kànhe tafabwɔhe mpyi sɛɛnŋi yabiliŋi, maa ɲî mu à jwo dùba.

22 Mii ɲyɛ a Kileɲaarebaga ɲya kànhe e mɛ. Kafooŋi Kile, Siŋi Punifoo ná Mpabilini li mpyi kànhe Kileɲaarebage. 23 Bɛ̀ɛnmpe kàmpaŋŋke na, kànhe kuro ɲyɛ a mpyi canŋaɲyiini, lire ɲyɛ mɛ yiŋke e mɛ. Kile sìnampe mpyi ku bɛ̀ɛnmpe, Mpabilini sí ɲyɛ ku fùkinaŋi. 24 Ɲìŋke sùpyire sí raa ɲaare ku bɛ̀ɛnmpe e, ɲìŋke saanbii sí n-jyè k'e ná pi bwompe e. 25 Kànhe tajyiɲwɔyi sì n-tò tèni là tufiige e mɛ, ɲaha na yɛ numpilage saha sì n-wwɔ wani mɛ. 26 Supyishiŋi puni sí raa ma ná u pèente ná u ɲjire yaay'e ku funŋke e. 27 Yaɲwɔhɔge kà tufiige sì n-jyè wani mɛ, shin maha shin u ɲyɛ na kapegigii pyi, lire ɲyɛ mɛ na fini ke, pire wà sì n-jyè wani mɛ. Mpabilini séməŋi u ɲyɛ shìŋi niŋkwombaaŋi tafeebii mɛyi tasemɛge ke, mpiimu mɛyi y'à séme ur'e ke, pire kanni pi sí n-jyè wani.

22

1 Lire kàntugo ka Kile mèlɛkɛŋi si baŋi wà cyêe mii na. Uru lwɔhe maha shìŋi kaan. Ku mpyi na ɲî dùba fiige na fwore Kile ná Mpabilini saanre yatɛɛnŋke e, 2 na fwu kànhe tafabwɔhe e. Cige ku maha shìŋi kaan ke, kuru mpyi baŋi kàmpanŋyi shuunniŋi na. Yyeeni i, ku maha se tooyo kɛ ná shuunni i. Yiŋɛ maha yiŋɛ, ku maha se, ku weyi maha sùpyire wyɛrɛ pyi. 3 Laŋaga sì n-sìi n-pyi mɛ. Kile ná Mpabilini saanre yatɛɛnŋke sí n-pyi kànhe e, Kile báarapyiibii sí raa u pêre, 4 s'a u ɲaa pi ɲyiigii na, u mɛge sí n-sémɛ pi byahigii na. 5 Numpilage saha sì n-wwɔ̀ wani mɛ. Fùkina, lire ɲyɛ mɛ canŋke bèɛnmpe kyaa saha sì n-pyi pi na mɛ, ɲaha na yɛ Kafooŋi Kile yabiliŋi sí bèɛnmpe yige pi á. Pi sí n-pyi saanlii fo tèekwombaa.

Yesu tèepan'à byanhara

6 Lire kàntugo ka Kile mèlɛkɛŋi si mii pyi: «Ɲwumpe mu à lógo ke, puru puni na ɲyɛ sèe, wà sí n-jà n-dá pu na. Kafooŋi Kile u maha u jwumpe leni u tùnntunmpii ɲwɔyi i pi i yu u Munaani cye kurugo ke, ur'à u mèlɛkɛŋi tun, karigii cyi à yaa cyi pyi ɲcyèrɛ ke, u pa cyire cyêe u báarapyiibii na.»

7 Yesu à jwo: «Ɲcyèrɛ mii sí n-pa. Jwumpe p'à sémɛ ŋge séməŋi i karigii nimpaaŋkii kyaa na ke, ŋgemu u ɲyɛ na pu kuni ɲaare ke, urufoo wuun'à ɲwɔ.»

8 Mii Yuhana à ɲcyii karigii lógo, maa cyi ɲya. Mii à cyi lógo maa cyi ɲya ke, Kile mèlɛkɛŋi u à cyi cyêe mii na ke, ka mii i niŋkure sín u fere e si u pêe. 9 Ka u u mii pyi: «Ma hà li pyi mɛ! Mii na ɲyɛ báarapyi, mu ná tùnntunmpii sanmpii mu cìnmpyiibii fiige, mà bâra mpii pi ɲyɛ na ŋge séməŋi jwumpe kurigii ɲaare ke. Kile mu à yaa mu u a mpêre.»

10 Maa núr'a mii pyi: «Karigii cyi sí n-pa n-pyi ná cyi à sémɛ ŋge séməŋi i ke, ma hà cyi ŋwɔhɔ mɛ, ɲaha na yɛ cyi tèepyiin'à byanhara. 11 Ŋge u ɲyɛ u ɲyɛ à tíi mɛ, u yyaha le ntiimbaaŋi i, ŋge u ɲyɛ na kaɲwɔhɔyi pyi ke, u yyaha le u a kaɲwɔhɔyi pyi. Ŋge u à tíi ke, u yyaha le u a katiigii pyi, ŋge u à fíniŋɛ ke, u yyaha le u a fyìnmɛ karigii pyi.»

12 Yesu à jwo: «Lógo, li saha sì mɔ mɛ, mii sí n-pa. Sùpyire sàraŋi na ɲyɛ mii cye e, mii sí n-pa shin maha shin sâra si ntàanna ná u kapyiiŋkil'e. 13 Mii u ɲyɛ Alifa ná Omega, niɲcyiiŋi ná nizanŋi, tasiige ná takwɔge.»

14 Mpii pi à pi vàanŋyi jyé ke, pire wuun'à ɲwɔ, ɲaha kurugo yɛ kun'à múgo pi á pi jyè kànhe tajyiɲwɔyi i, cige ku ɲyɛ na shìŋi kaan ke, pi i kuru yasɛɛre lyî. 15 Ŋka kaɲwɔhɔyi pyifeebii ná sìnŋkanfeebii ná jacwoobii ná shinbuubii ná kacyinzunmpii ná kafinar'à táan mpiimu á pi mú si i fini ke, pire sí n-kwôro kànhe kàntugo.

16 «Mii Yesu à na mèlɛkɛŋi tun u pa ɲcyii karigii puni cyêe yii dánafeebii kuruɲyi na. Saanŋi Dawuda tùluge shin u ɲyɛ mii. Ŋyèmugo woni li maha ɲî ke, mii wi.»

17 Kile Munaani ná cifɔnŋ'à jwo: «Ta ma!» Ŋgemu u à mpe jwumpe lógo ke, urufoo u jwo: «Ta ma!»

Byage na ɲyɛ ŋgemu na ke, urufoo u a ma. Lwɔhe ku ɲyɛ na shìŋi sèe wuŋi kaan ke, kuru lage na ɲyɛ ŋgemu na ke, urufoo u kà kwó a bya mana.

18 Shin maha shin u à ŋge séməŋi jwumpe lógo mà yyaha tíi ná karigii nimpaŋkil'e ke, mii sí yi jwo n-waha pir'á, ŋgemu ká pà bâra pu na ke, yyefuyi kyaa l'à jwo ŋge séməŋi i ke, Kile sí yire bâra urufoo woge na. 19 Sùpya ká là yige ŋge séməŋi jwumpe e, shìŋi cige yasɛɛre ná Kile kànhe kyaa l'à jwo u e ke, Kile sí urufoo nàzhan yige yire e.

20 Ŋgemu u à li cyêe na ɲcyii karigii na ɲyɛ sèe ke, ur'à jwo: «Sèeŋi na, ɲcyèrɛ mii sí n-pa.»

Amiina! Ta ma, Kafooŋi Yesu.

21 Kafooŋi Yesu u ɲwɔ yii puni na, u u jwó le yii á!